ACADEMIA ROMÂNĂ

•UNDAȚIA NATIONAIĂ PENTRU ŞTIINȚĂ ŞI ARTĂ

Cok-qia „OPERE FUNDAMENTALE"

Coordonatorul colecției: acad. EUGEN SIMION

ION HELIADE RĂDULESCU

OPERE

I. Versuri • Proză
Scrieri istorice şi memorialistice

Ediție îngrijită, prefață, note şi bibliografic

de MIRCEA ANGHELESCU

Coperta: P O D A L V
Redactor: Klisabeta Simion
Tehnoredactori: Mariana Mâr/.ca, Diana Ta

Cartea a apărut cu sprijinul
Ministerului Culturii şi Cultelor

Mulţumim Regiei Autonome „Monitorul Oficii
îndeosebi Doamnei Director General,
mg. Eugenia Ciubâtican, pentru sprijinul
acordat tipăririi acestei lucrări

ISBN: 97.1-8240-82-4
9/:i-î,24()-8()-8

INTRODUCERE

Când, în martie 1848, maiorul Oliristian leii şi apoi alţii îi întrebau pe emisarii tinerilor revoluţionari veniţi să-i atragă in mişcarea caro se pregătea dacă aici îl vor găsi pc Heliade („Cine mai e cu noi?" întreba popa Şapcă: „l'ell este? Eliad este?"), ei nu se făceau ecoul doar al unei situaţii circumstanţiale, al unui moment de glotie a poetului favorizat poare de acţiuni recente, cu un impact mai mare asupra opiniei publice, ci reflectat) o atitudine generală şi constantă, o preţuire şi o deferentă neobişnuită faţă de acesta care creşte treptat până la o efectivă regalitate culturala, o „regalitate" burgheză desigur, pc care scriitorul şi-o câştigase în cei aproape treizeci de ani de activitate publică numai prin scris: situaţia sa era unică, fără precedent în istoria noastră şi nu e de mirare că obiectul acestei admiraţii îşi pierde câteodată modestia.

Eăsând nuanţele la o parte, cel puţin pentru moment, s-ar putea spune că tot ce întreprinde Heliade în aceşti ani îi reuşeşte, si chiar ceea ce nu-i reuşeşte se transformă în capital, în temei pentru reuşite viitoare, în simpatie publică, totul bazându-se pe o activitate intelectuală proprie - nu fără sprijin material la început din partea unui părinte înţelegător, nu fără sprijin moral şi politic din partea unui personaj extrem de iniluent, ca Dinicu Gotescu - şi pe o opţiune aproape fără greş pentru latura bună a fiecărei chestiuni care i se prezintă, de partea raţiunii, logicii şi a sensului istoriei. Instinctul său funcţionează infailibil în cauze mari şi în evenimente pasagere, in chestiuni de principiu, în probleme politice sau culturale, dar şi în Cele materiale, care, cu voie-fâra voie, îi creează treptat şi o bunăstare

făcută desigur să contribuie la consolidarea unei poziţii publice, în mijlocul unei capitale unde se simţea ridicarea unor oameni noi, a negustorilor, meseriaşilor şi funcţionarilor.

El însuşi provenea dintt-o familie de oameni cu oarecare stare, dar fără titluri, care datorau mica avere doar meritelor personale şi destoiniciei cu care îşi împliniseră slujbele: aşa cum putem reconstitui astăzi după chiar amintirile scriitorului, tatăl lui Heliade a fost funcţionar militar, un fel de poliţai („polcovnic" sau „căpitan de poteră", probabil la Buzău) şi apoi negustor, cu legături în sudul Dunării, de unde si-a adus probabil şi soţia, mult mai tânătă, al cărei nume de familie indică o origine aromână. Deşi părinte destul de sever cu un copii care îşi aminteşte el însuşi că era „ţestos", totul dovedeşte că el avea respect pentru cultură şi nu ezita să plătească ceea ce, probabil, el însuşi ar fi dorit la timpul său: copilul primeşte imediat cei doi gologani ca sâ-şi cumpere *Alexandria* cu slove chirilice pe care a învăţat să citească, iar mai târziu el îi cumpără terenul pe care se găsea căsuţa lui Eăzăr, pe Podtil Târgului din afară, unde se-va ridica mai târziu locuinţa şi grădina lui Heliade, cu tipografia lui cu tot. De asemenea, Ilie Rădulescu, fost negustor ajuns proprietar, stabilit la Târgovişre dar cu rude şi în Bucureşti, nu caută să impună fiului meseria care îl ridicase şi-i permite acestuia (care debutase ca băiat de prăvălie prin sfatul dar unui cumpărător să nu ia stofa cerută, pentru că nu eta de bună calitate) să-şi urmeze chemarea şi să frecventeze şcoala grecească de la Măgurcanu.

Şcoala greceasca se „sparge", se desfiinţează însă în toamna anului 1818, puţin după ce Ch. [.azăr începuse să predea în chiliile de la Sf. Sava lecţiile de inginerie în limba română şi Ion lliad, viitorul Heliade, trece aici, cucerit atât de figura de apostol a dascălului său, cât şi de ideea învăţământului în limba română. După ceva mai mult de doi ani, în 1821, tulburările pricinuite de Eterie, intrarea lui Tudor Vladimirescu în Bucureşti, implicarea lui l.azăr în activităţile sale, luarea oraşului cu asalt şi tulburările care au urmat duc la suspendarea şcolii pe care o prelungeşte boala lui l.azăr şi înapoierea sa la Avrig, unde şi moare în 1823. In toamna anului 1822, după revenirea domniilor pământene şi ridicarea lui Gr. Chica pe tron — când Heliade se pare că rosteşte un mic elogiu - fostul elev care încă nu absolvise scoală îsi asumă sarcina de a redeschide cursurile (după

cum îşi aminteşte el mai târziu) sau, mai probabil, îşi asumă o patte din obligaţiile acestei epoci de vacanţă prelungită în calitate de suplinitor, de monitor după metoda lancasterianâ, alături de alţi profesori care vor fi aduşi treptat aici.

Din aceşti ani datează şi prima sa operă, „gramatica" sa, alcătuită după un model francez, dar disringându-se ptintr-o remarcabilă simplitate, prin soluţii radicale în problemele ortografiei, ca reducerea numărului de litere şi suprimarea semnelor inutile. Verificata în clasă, ea va fi tipărită abia în 1828, când Heliade părăsise şcoala, mai probabil ca urmare a apropierii sale de Dinicti Golescu, al cărui program cultural expus, ici şi colo, în *însemnare a călătoriei mele* (apărută la începutul anului 1827), îl adoptă şi începe să-l pună în practică, după o înţelegere secretă a lor. în continuarea aceluiaşi program, D'micu Golescu obţine de la prezidentul rus al Divanului (căci suntem în anii de ocupaţie tuşească a ţării, în timpul războiului ruso-turc) aprobarea necesară pentru publicarea unei gazete, a primei gazete româneşti tipărite în ţară; odată obţinută aprobarea, în octombrie 1828, Heliade este chemat imediat de la Sibiu, unde supraveghea tipărirea gramaticii şi revine în Bucureşti pentru a face pregătirile pentru publicarea gazetei, iniţial intitulate *Gazetă Bucureştilor ş* în fine, la apariţia ei, la 8/20 aprilie 1829, numită cu numele intrat în istorie: *Curierul românesc.*

Heliade îşi leagă numele de această gazetă prin priceperea, perseverenţa şi prin abnegaţia cu care o publică vreme de aproape două decenii, până la suprimarea ei din motive politice, în mai 1848; el este însă nu numai creatorul gazetei, ci - în bună măsură - şi creatorul publicului său, al cititorului de gazete, - a cărui lipsă o deplânge Dinicu Golescu în *însemnarea* sa -, creatorul conceptului de „opinie publică" si al opiniei publice ca atare prin implicarea diferitelor paruri şi grupuri profesionale în viaţa societăţii şi printr-un articol celebru din 1841, în fine, prin caracterul atracţios pe care ştie să-l dea puţinelor pagini ale gazetei, unde află totuşi loc pentru a publica reportaje de ia spectacole teatrale, de la serbări şcolare, evenimente mondene, vizite ale domnului, texte literare, istorice şi de interes mai larg, dincolo de cele, obligatorii, primite de la autoritatea statului. In mare măsură, publicistica sa este aceea care li creează imensa popularitate de care scriitorul se bucură în rândul

târgoveților, şi într-un fel îl creează şi pe el ca om politic şi om de cultură, obligându-l să mediteze la necesitatea unei limbi unitare şi simple, la căile de îmbogățire a vocabularului, la rolul literaturii şi mai ales al teatrului în consolidarea unei culturi şi în formarea unei conştiinţe naţionale, la istoria ţării şi bazele istorice ale oricărui aşezământ politic ş.a.

Activitatea publicistică, reflectând din ce în ce mai direct şi o atitudine politică nu mai puţin militantă, duce inevitabil, întt-o epocă tensionată de mari nemulţumiri populate, la conflicte cu autoritatea, cu domnul şi cu reprezentanţii puterii protectoate al căror rol în politica internă a ţării creşte nemăsurat după 1829. încercările de simplificare a alfabetului chirilic şi de introducere treptată a literelor latine, afirmarea originii şi caracterului latin al limbii române, denunţul public al concesiunii terenurilor minere ale ţării către un antreprenor rus şi altele încă duc la luări de poziţie care irită pe reprezentanţii ţarului la Bucureşti, iar pe Heliade îl convingea puternicul vecin de la Nord reprezintă principala amenințate pentru planurile de progres şi pentru viitotul ţării; încercările sale de a pleda în favoarea unor drepturi politice mai largi pentru reprezentanţii burgheziei naţionale şi mai ales pentru intelectuali, pentru eliminarea sau limitatea privilegiilor boierimii, împotriva cenzurii sau măcar a abuzurilor ei, creează pe de altă parte o stare de tensiune şi între domn şi redactorul *Curierului,* care face tot mai dificil rolul asumat de intermediar între opinia publică şi autoritate.

Poetul însuşi, care se afirmase public prin traducerile citite în şedinţele societăţii litetare ţinute în cursul anului 1827 în casele lui Dinicu Golescu şi care debutează în paginile *Curierului* în 1 829 tot cu o ttaducere din Eamartine (traducerile şi adaptările vor fi adunate în 1830 în volumaşul său de debut, intitulat *Dintr-ale lui A. de Latnartine),* ajunge cutând să adauge acestota şi versurilor sale meditative şi o puternică nuanţă cetăţenească, o coloratură politică pe care cititorii o urmăresc cu atenţie şi care atinge repede intensitatea de ton a satirei politice propriu-zise, difuzate mai ales în foi manuscrise şi anonime.

Mai toate acţiunile culturale ale scriitorului au de altfel şi o dimensiune politică, cum este de pildă larga sa activitate de pregătite şi de propagandă pentru înfiinţarea unui teatru românesc şi pentru crearea unei dramaturgii naţionale; principala sa înfăptuire în acest sens - cu sprijinul mai multor boieri luminaţi, între care se distinge Ion Câmpineanu - este înfiinţarea *Societății filarmonice* şi a Şcolii de attă dramatică pe care această asociaţie o patronează, în decembrie 1833. Heliade concepe teatrul ca o şcoală a moralului şi a spiritului naţional, dat în acelaşi timp şi ca un mijloc de educaţie culturală şi socială; el sprijină pe tinerii talentaţi să-şi însuşească cultura necesară unui bun actor şi, totodată, înfiinţează o revistă dedicată teatrului, *Gazeta Teatrului Național,* apărută la 1 noiembrie 1835, care era destinată în aceeaşi măsură să facă, prin articolele şi cronicile sale, atât educaţia actorilor cât şi pe cea a publicului.

Invidia, pretimpuria îngâmfare a tinerilor actori, probabil şi intrigile dtic curând la dezagregarea acestui frumos început, în spatele căruia se găseau cu siguranţă şi jocuri politice, dat exemplul fusese dat, teatrul românesc se arătase capabil de viaţă independentă, iar *Gazeta TMtrului Național,* care îşi încetează apariţia la sfârşitul anului 1836, pregăteşte terenul pentru apariţia unei adevărate reviste culturale şi literare. Aceasta apate în vata anului 1837 sub titlul de *Curierul deambesexe,* întrucât redactorul înţelegea să atragă în rândul cititorilor atât pe bărbaţi, prin articole de istorie, filosofie şi industrie, cât şi pe femei, prin texte literare, articole despre creşterea copiilor, educaţie, gospodărie şi mai ales prin... tipare pentru croitorie. Oricum, iniţiativa reuşeşte şi până în 1848 Heliade Rădulescu publică în fascicule, la date neregulate din cauza dificultăţilor materiale, şase volume ale acestei reviste cate domină viaţa culturală a timpului.

Poziţia publică a lui Heliade Rădulescu în această perioadă, deşi din ce în ce mai proeminentă şi mai influentă, mai ales în cercurile profesorilor, funcţionarilor, negustorilor, ale micii boierimi, ale orăşenimii, nu este nici una uşor de asumat, nici uşor de definit. Prin însăşi calitatea sa de proprietar de tipografie, de editor al unor gazete, reviste şi cărţi, el era legat prin mii de fire de sprijinul autorităţii; gazetele aveau nevoie de autorizaţia cenzurii, de abonamentele instituţiilor statului, de mici facilităţi fată de cate nu puteaţi fi expediate în ţară, tipografia avea nevoie de comenzi. Pe de altă parte, nevoia de a împărtăşi cititorilor săi toate noutăţile importante, de a lua apărarea intereselor lor, pune adesea pe redactor în divergentă sau chiar în opoziţie cu autoritatea sau cu reprezentanţii ei. De aici

si încercările sale de a câştiga bunăvoinţa lor si a preveni eventualele nemulţumiri prin odele închinate domnului cu diferite ocazii, prin aparenţa respectării unei stricte legalităţi, conformistă şi conservatoare, alături de o poziţie de revoltă exprimată prin satire sau articole violente, atitudine complicată, incomodă, putând adesea oferi unui spectator neprevenit impresia unei personalităţi ezitante, minate de ambiguitate sau chiar duplicitară.

Acesta este şi motivul pentru care cercul mai tinerilor intelectuali clin partida naţională, mulţi afirmaţi în literatură cu concursul sau cu sprijinul său (Gr. Alexandrescu, Cezar Bolliac, C.A. Rosetti), îl suspectează şi-l ţin departe de o activitate culturală paralelă, concurentă de la un moment dat, prin înfiinţarea unei Asociaţii literare şi a unei tipografii proprii, şi distantă pe plan politic, prin neimplicarea sa în pregătirile pentru o schimbare care se intensifică prin 1847, în urma unor măsuri nepopulare ale domnului Gh. Bibescu. Revoluţia izbucnită în februarie 1848, la Paris, unde se găseau la studii o mare parte a acestor tineri, nu este nici modelul, nici cauza directă a revoluţiei din Tara Românească, deşi - în focul evenimentelor - aşa li s-a părut chiar participanţilor; cum spune însă Bălcescu, revoluţia europeană „fu ocazia, şi nu cauza revoluţiei române". Cum însă dincolo de entuziasmul, resursele materiale şi determinarea nucleului organizator, pentru declanşarea unei revoluţii mai era nevoie şi de participarea mulţimii, tinerii conjuraţi s-au văzut siliţi să apeleze la sprijinul figurilor mai populare, pe care lumea eta dispusă să-i urmeze: între ei, cel mai cunoscut era totuşi Heliade.

Bibescu simţea că situaţia sa se deteriorează; ameninţarea permanentă a aripii naţionale din Adunarea Obştească si a cercurilor liberale, a tinerilor mai ales, pe de o parte, a consulului rus pe de alta, care-l presa să ceară sprijinul ţarului, sporeau confuzia şi indecizia sa. El iniţiază atunci unele gesturi de conciliere, inclusiv faţă de Heliade a cărui gazetă fusese interzisă la cererea lui Duhamcl, şi-' propune o despăgubire materială sau un stipendiu în Italia, pentru studii. Heliade, pe de altă parte, încearcă să exercite o influenţă directă asupra domnului, urmărind să-l apropie de partida naţională, propunându-i măsuri de redresare a situaţiei şi fâcându-i reproşuri într-un stil grandilocvent: „Grandeur, â qui devez-vous le pouvoir?" ere.

Această complicată perioadă de tatonaţi, de încercări de armonizare a intenţiilor, care se întinde doat pe durata lunii mai 1848, tl-a avut rezultatul aşteptat şi Heliade intră cu exaltare în pregătirile mişcării: revede sau redactează singur textul proclamaţiei cate va anunţa începutul „regeneraţiei" şi care va fi citită în faţa mulţimii, o tipăteşte şi se ascunde pentru a nu fi arestar, iar în seara de 6 iunie pleacă *incognito* spre Islaz. Câteva zile după evenimente, la 17 iunie, el îi scria soţiei, refugiată la Braşov pentru a nu fi supusă unor eventuale represalii: „De ar trăi omul o mie de ani şi ar aduna Ia un loc în esenţie toate mişcările de bucurie şi de întristare, nu se adună în atâta putere câtă am simţit de la 5 iunie până la 16. .Sâmbătă, la 5 iunie, am desfăcut toţi tipografii si închizând porţile, cu cuvânt ca să mă prepar de plecare pentru Braşov, am rămas cu Dumitru al Lisavetei, cu Iorgu şi cu tipograful neamţ şi pe seară începură a tipări *I'rochimuţiă...* Duminică dimineaţa era 600 de proclamaţii gata si mă pregăteam de plecare... am stat la dd. Goleşti. Seara la 8 eram pe drum. Luni seara eram la Islaz... miercuri s-a începui mişcarea... în cinci zile Constituţia s-a primit; în I 1 zile am fost la Bucureşti. Ieri am intrat cu triumf.

Cele trei luni de existenţă ale guvernului provizoriu, în care Heliade intră ca ministru al cultelor şi apoi în Locotenenta domnească (împreună cu N. Golescu şi Christian Tell), sunt prea pline de intrigi, răsturnări de situaţii şi disensiuni între participanţi ca să mai lase loc literaturii sau măcar gazetăriei; Heliade trăieşte din plin viata de lider politic, realmente purtat pe braţe de popor - cum se întâmplă la revenirea de la Piettoşiţa, unde fugise în urma zvonului că vin trupele ruseşti - si nici mi încearcă să reia acum apariţia gazetei sau vteo altă ocupaţie anterioară. Evenimentele sunt de altfel cunoscute, ca şi poziţia generală a lui Heliade iu toate chestiunile politice, cate este determinată de temerea sa de a nu da un pretext de intervenţie din afară prin vreo schimbare esenţială în legea ţării, lucru care trebuia lăsat, după opinia sa, în grija unei viitoare adunări constituante. Se

[1] Ion Heliade Rădulescu, *Scrisori şi acte,* ed. îngrijită, glosar şi indice de George Potra, N. Siniachc şi G.G. Potra, Bucureşti, 1972, p. 204-205.

ştie că, după ce păruse la un moment dat că turcii vor accepta o constituţie moderată, ei revin — sub presiunea intrigilor ambasadorului ţarist la Constantinopol şi în absenţa unei susţineri explicite din partea Occidentului - şi trimit un corp expediţionar sub comanda lui Omcr Paşa, care ocupă Bucureştii după ciocnirea sângeroasă cu pompierii lui Zăgăucscu, în 13 septembrie, instalează caimacam pe Const. Cantacuzino, iar acesta publică decretul de exilare a capilor revoluţiei la 22 septembrie 1848.

Plecat în Transilvania, la Braşov, odată cu mai mulţi dintre revoluţionarii indezirabili în ţaţă, Heliade Rădulescu este determinat să-şi urmeze periplul mai departe, spre Apus, de teama ruşilor care se pregăteau să intervină pentru stingerea ultimului focar revoluţionar din Europa, adică a revoluţiei din Ungaria şi din Transilvania. In decembrie, Heliade pleacă deci şi, după un drum ocolit prin Banat, Serbia, Austria şi Germania, intră în Franţa, probabil în ultimele zile ale anului sau în primele zile din ianuarie 1849; Franţa îl primeşte cu răceala funcţionarilor ei şi-i adresează astfel, încă de la graniţă, primul avettisment că epoca iluziilor s-a încheiat.

în chip cu totul remarcabil, după tatonările începutului şi încercarea nereuşită de a se stabili la Constantinopol, pentru a căuta ditect sprijin şi recunoaştere din partea turcilor ca să poată continua acţiunea de „tegenerare", Heliade se decide să desfăşoare de la Paris o campanie de lămurire a opiniei publice franceze şi europene, atât despre adevăratele ţeluri ale revoluţiei române, cât şi despre drepturile istorice ale românilor. Din această deschidere care, deformară prin supralicitare, va duce la cunoscuta satiră a lui Caragiale („Europa... cu ochii aţintiţi asupra noastră" ete), se naşte nevoia firească de a ne înscrie îutr-o lume a modernităţii, pe o scenă politică şi culturală internaţională pe care până arunci nu existam. Serviciile pe care le aduce astfel Heliade culturii şi politicii noastre prin atragerea unei atenţii oricum greu de captat, prin furnizarea unor date despre ţară şi istoria ei, prin simpla lor impunere în faţa opiniei publice europene, sunt inestimabile. Era nevoie, desigur, de o rană profundă pentru a-i pune în mişcare energia: succesul modest pe care-1 obţin demersurile sale pe lângă guvernele europene, răceala cu care este întâmpinat de idolii parizieni ai revoluţiei, ostilitatea foştilor tovarăşi de acţiune şi de ideal nu fac decât să-l îndârjească, să exacerbeze

orgoliul său, şi scriitorul se manifestă în singura modalitate care îi **era** accesibilă: scrie. Scrisul devenise pentru el o adevărată necesitate: „Eu daca scriu mi-este o necesitate ca şi răsuflarea, ca şi repausul, ca şi mâncarea. Şi daca scriu în folosul românilor, cum mă pricep, este un învăţ de treizeci de ani" (scrisoare din 14/26 iunie 1850 către Măria); sau peste o lună: „Muncesc zi şi noapte ca să scoţ banii trimişi pentru hrana mea, spre a tipări cele muncite, cele din *Săptămâna,* din *Liga,* cele tipărite până acum în broşure. *Impresiile, Istoria regeneraţiii,* până la cel din urmă rând sânt lucrate de mine şi scrise de câte patru şi cinci ori, căci le scriu într-o limbă ce nu e a mea..."[2] Cu sacrificiul micului său venit, cu sprijinul eroic al revoluţionarilor internaţi la 13rusa, în Asia Mică (târgoveţi, preoţi, funcţionari, in general oameni fără avere şi fără mare anvergură intelectuală, ceea ce face cu atât mai emoţionant gestul lor), care-i trimit lunar o parte din indemnizaţia lor de prizonieri pentru acest scop, plăteşte la Paris revizia şi tipărirea cărţilor sale, contribuie la susţinerea materială a unor publicaţii determinate astfel să reflecte şi să apere cauza revoluţiei române şi, în definitiv, cauza României.

Făcută cu mijloace modeste, ignorată sau chiar sabotată de unii exilaţi, opera de popularizare a ţării şi de propagandă culturală prin efortul său individual este una dintre cele mai luminoase pagini pe care o scrie Heliade în aceşti ani de exil parizian, între 1849 şi 1851; autorul ei era conştient de însemnătatea scrisului său şi o revendică deschis în faţa celor care l-au mandatat, prietenilor internaţi la Brusa, Zosima, Negulici, Ipătescu, Serruric ş.a.: „Alţii au cheltuit în haine, în mâncări, în spectacole, în voiage, în preîmblări; cu u-am văzut decât cartierul meu, am fost şi sunt mai dezbrăcat, am petrecut zi şi noapte cu pieptul pe masă, scriind. N-am văzut nu spectacole, ci nici cursuri de lecţii, nici academii de arte, nici muzeuri, nici chiar bibliotece. Mi-aţi promis a-mi da să mănânc: mâncarea am hotărât-o pc tipărituri, ca să ne cunoască lumea cauza şi suferinţele ţărei. Astăzi nu este un autor, nu este o gazetă a Franţei, a Germaniei, a Poloniei prusiane care, vorbind de drepturile naţiilor, să nu numească şi pe România.

- I. Heliade Rădulescu, *Scrisori si acte,* ed. cit., 1972, p. 262, 267 ctc.

Scrisoare din 4/16 oct. 1850, în I. Heliade Rădulescu, *Scrisori din exil,* cu note de N.B. Locusteanu, Bucureşti, 1891, p. 43-44.

Ea *este,* totodată, una dintre cele mai puţin cunoscute, în epocă dar şi in posteritate,' supărătoare pentru o parte din ceilalţi emigranţi, iritantă mai târziu când aceştia ajung lideri incontestabili ai unei ţări în curs de modernizare, artizani ai independenţei ei şi ai unei culturi care, năzuind spre aceleaşi ţeluri europene, utilizează alt limbaj şi se sprijină pe alte autorităţi, această parte **a** operei sale n-a fost niciodată reeditată sau a fost, prost şi cu **grave** greşeli, doar **înainte** de primul război mondial. Interzisă de regimul satelit instaurat în 1945, grevată de acuzaţia de reacţionarism şi de deformare a faptelor, ea a rămas puţin utilizată de specialişti şi pracric necunoscută marelui public. Ea este însă o sursă de prima mână penttu reconstituirea atmosferei acelei vremi şi chiar pentru informaţii, în general corecte în esenţa lor, şi una dintre cele mai interesante, mai revelatorii pentru personalitatea sa şi ilustrativă pentru vâna memorialistică ce însufleţeşte mare parte a litetatutii acelui secol.

întoarcerea scriitorului în mijlocul familiei sale, rămasă în exil în insula Chios, înseamnă sfârşitul tutei epoci de doi ani şi jumătate de foarte intensă activitate şi începutul unei perioade mult mai izolate şi mai nesigure; iluzia că revoluţia poare **fi** continuată - iluzie nutrită de mai mulţi revoluţionari, români şi străini - se spulberase în faţa timpului şi a indiferenţei lumii şi se punea acum problema adaptării la o realitate mult schimbată în acest timp. Heliade încearcă să se facă din nou util şi chiar revine pentru câteva săptămâni în ţară în timpul Războiului Crimeii, însoţindu-l (într-o funcţie oficială, se pare) pe Omer Paşa, comandantul trupelor otomane care ocupă ţaţa după ce ruşii o părăsesc, faptă caie-i va fi ulterior mult reproşată, mai ales de C A . Rosetti; imperialii însă protestează împotriva prezenţei sale la Bucureşti şi Heliade trebuie să plece din nou, răzbunându-se şi aici cu armele care-i erau la îndemână, cu o satiră împotriva lui Ştirbei şi a sprijinitorilor săi austrieci.

El nu va mai reveni decât odată cu ultimii exilaţi, la sfârşitul anului 1858, din scrupul de independenţă sau din orgoliu poate, aşteptând să fie poftit, şi se integrează cu greu unei alte atmosfere politice, în cate vechii săi adversari precum Chica, Rosetti, Bolliac, mai adaptabili, mai mobili, cu relaţii superioare şi mai ales cu o viziune mai tealistă a lucrurilor, aveau poziţii mai bune; o urmă a vechii sale popularităţi face ca el să obţină un număr superior de voturi la alegerile din vara

anului 1859, dar el nu fusese înscris pe liste şi este invalidat. încearcă **Să** reia apariţia *Curierului românesc* (de data aceasta numit însă *român),* care este însă suspendat după doar trei numere; dar gazeta nu teînvie, **Că** altădată, din propria cenuşă, publicistul si omul politic nu mai simte exact ritmul vremii, şi nici alte încercări nu sunt mai fericite: colaborarea la *Conservatorul progresist,* în 1860, sau *Legalitatea,* în 1866, mi durează decât câteva luni fiecare.

Heliade se bucură însă de un succes, de stimă, cel puţin în ceea ce priveşte activitatea sa culturala, care îi este recunoscută prin recompense şi pensii de merit, insuficiente însă penttu a face faţă datoriilor acumulate, costurilor unei familii împovărătoare, cu copii nereuşiţi (mulţi bani se duc inutil pe studiile în străinătate ale singurului său fiu); scriitorul, încă numit „părinte al literaturii române", este obligat să tipărească broşuri şi lucrări de popularizare, insuficient lucrate, şi să ceară penibil Ministerului Instrucţiunii să le achiziţioneze. O rază de lumină o reprezintă în 1867 adoptarea sa în noua Societate Academică Română, viitoarea academie, al cărei preşedinte este ales puţin mai târziu; el face fată cu oarecare prestanţă şi îndemânare acestei situaţii, cate i se potriveşte, ţine discursuri oficiale (între altele, citeşte din primul cânt al *Analolideim* deschiderea sesiunii academice din 1868) şi face propuneri de reglementări ortografice. Zdruncinat însă de o viaţă consumată în împrejuraţi excepţionale, **de** adversităţi, de lunga boală a soţiei (Măria suferea „de cel mai crunt reumatism nervos" şi moare în primăvara anului 1870), el este cuprins **de** un acces de furie violentă, de mania persecuţiei, în urma căruia îşi dă demisia din Academie şi din alte funcţii oficiale în decembrie 1869. Deşi se pare că mai apar perioade de remisiune, ultimii ani ai **vieţii** sale sunt întunecaţi de declinul inteligenţei şi nu mai puţin de **Cel** al situaţiei sale materiale. I.urnea îşi va mai aminti de el doar cu **Ocazia** morţii, la 27 aprilie 1872: avea doar şaptezeci de ani, dar era **deja** un bătrân uitat, o reminiscenţă din alte vremuri.

Numele lui Heliade Rădulescu marchează cu o amprentă puternică începutul mai multor discipline **şi** domenii ale culturii în acea vreme, ca practicant, ca teoretician, ca organizator al primelor

manifestări şi, întotdeauna, ca sprijinitor al tinerelor talente. în domeniul învăţământului, de pildă, contribuţia sa este importantă, deşi el n-a fost profesor - fie şi suplinitor - decât puţini ani, la începutul carierii sale; a fost însă unul din primii gânditori asupra rostului şi specificului învăţământului în ţara noastră şi mai ales un neobosit apărătot al dreptutilor şi al importanţei învăţământului pentru societatea românească, un demn continuator al lui Dinicu Golescu. încă din primele numere ale *Curierului românesc,* Heliade pune treptat în practică un adevărat program de educaţie civică prin selecţia ştirilor din străinătate şi discretele sale comentarii, prin materiale istorice generale, dar şi prin anecdote sau mici povestiri morale, prin favorizarea ştirilor despre istoria naţională sau despre acţiunile generoase în folosul interesului public, la noi şi aiurea: fondarea unor instituţii de ocrotite, şcoli sau biblioteci, testarea unor mari averi în scopuri caritative ş.a.; un loc foatte important este acordat învăţământului şi succeselor sale, unor măsuri administrative în domeniu şi mai ales examenelor anuale la şcoli din diferite colţuri ale ţâtii cu scopul mărturisit de a arăta „cât este de destoinic duhul rumânesc când at fi luctat şi bine pregătit". Păstrând încă amintirea anilor săi de profesorat şi ai succeselor la care a asistat, ca învăţăcel al lui Lizâr, Heliade Rădulescu este convins de rolul decisiv al educaţiei în propăşirea unei naţii, de nevoia imperioasă a unei bune organizări a învăţământului, mai important decât otice altă reformă care s-ar putea preconiza în acest stadiu, pentru că drepturi fără capacitatea de a le folosi nu sunt utile.

încă din 1840 Heliade exprimă ideea că viitorul patriei depinde de instrucţia oamenilor săi: „Fără scoale să nu aştepte nimeni nici părinţi buni, nici fii buni, nici slujbaşi buni, nici cetăţeni buni, şi prin urmare nici stat bine organizat şi bine cârmuit şi păstorit", zice el la începutul *Proiectului pentru instrucţia publică.* Aceasta idee rămâne o constantă a întregii sale opere şi este reafirmată cu otice prilej, în diferite ocazii: „Donnez â Fenfant tine bonne education et tine insttuction capable de former son esprit ei son cceur, afin de subvenir aux besoins de son corps: son aven ir sera meilleur...", zice el în 1851 *(Souvenirs et impressions...* p. 273): iar peste câţiva ani, în *lsahar,* găseşte că instrucţia este garanţia libertăţii individuale, cate apără pe individ de înşelători şi demagogi: „Nu împroprietărirea, ci instrucţia, cartea, poate da minte sănătoasă săteanului, conştiinţă de sine şi cunoştinţa mai clatâ de oameni şi de fapte. Şi aceasta nu place servitorilor nici tiraniei, nici oligarhiei, căci atunci n-ar mai avea pe cine înceta..." (corectură, p. 413: *Vot universal - răzvot universal,* cap. IX).

In acest spirit se ocupă el de învăţământul românesc pe tot parcursul vieţii; alături ele activitatea concretă în sprijinul şcoalelor, de compilarea, traducerea şi tipărirea de manuale, el continuă în toţi aceşti ani dinaintea revoluţiei o campanie de presă pozitivă în favoarea şcolii, oferind nu numai reportaje şi informaţii din viaţa şcolii, ci şi mai multe proiecte de reformă şi de organizare a învăţământului, cu idei practice şi moderne. In *Câteva cugetări asupra educaţiei publice* de pildă, apărut în *Curierul românesc* din 1839, el pledează pentru un învăţământ larg şi diversificat, bazat nu pc o ştiinţă abstractă, cum arft filosofia, ci pe interesele practice ale cetăţeanului, adică pe tendinţa firească a omului de a-şi împlini dorinţele, de a fi fericit, căci „scopul unei educaţii sănătoase trebuie să fie fericirea". Trebuinţele omului fiind atât materiale, cât şi spirituale, ele vor fi servite numai de o îmbinare a structurilor educaţionale cate să satisfacă nevoile generale ale societăţii: „lată dat objetul educaţiei omului: a se ocupa spre păstrarea, îndestularea şi desăvârşirea trupului, a duhului si a inimii; şi daca aşezămintele publice de creştere vor fi întocmite pe acest întreit temei, problema educaţiei şi a fericirii omului socotesc că ar fi dezlegată", conchide el în spirit iluminist, neuitând să şi numească aceste temeiuri: „spre păstrarea... trupului sau materiei omului sunt meşteşugurile, spre îndestularea şi desăvârşirea duhului... ştiinţele îndeobşte..., spre... desăvârşirea inimii este morala". în acelaşi timp, experienţa lui didactică îi permite să vadă şi necesitatea de a adăuga acestor planuri de reformă şi exemplificări practice, care au darul de a concretiza şi a face accesibile ideile abstracte; el adaugă astfel şirului de articole din 1840, intitulat mai târziu *Proiect pentru instrucţia publică,* şi o „tablă", un model de planificate a orelor pc clase, după noua metodă propusă care urmarea o înşiruire logică a măreţiei în aşa fel încât fiecare „clas" (oră de curs) să apară „ca o toartă" (verigă) în „lanţul învăţăturilor".

*

Heliade înţelege să ducă şi în domeniul litetaturii acţiunea sa de culturalizare şi de educaţie, inaugurând, cu program, o critică, mai

ales o critică de ordin stilistic, lingvistic şi logic („Bazele pe cate se vor face observaţiile nu vor fi altele decât bazele generale de logică, de esretică, de retorică, de gramatica generali...", zice el în 1847), şi o acţiune demonstrativă, sprijinind numeroşi autori să debuteze şi să se impună, atrăgând într-un circuit comun, în prezentări, discuţii, colaborări, pe mai toţi scriitorii importanţi din toate regiunile româneşti. întreţinând relaţii privilegiate, cu inevitabile variaţii, cu moldoveni ca Asachi, Kogălniceanu şi mai ales Negruzzi, cu ardeleni ca T. Cipariu şi G. Bariţ, Heliade determină în marc măsură circulaţia generală a publicaţiilor culturale şi politice, o echilibrare a subiectelor şi preocupărilor care prefigurează şi sprijină curentul unionist, dincolo de consecinţele sale lingvistice şi literare. Acest luciu a fost posibil mai ales datorită calităţii şi prestigiului publicaţiilor sale culturale : colecţia *Adiwsulliterar,* inaugurată în 1830 cu propriul său volumaş *Dintr-ale lui A. de Lamartine,* anunţă intenţia lui de a oferi cititorilor români marile modele ale literaturii universale („ca să insufle gustul citirii prin deosebite povestiţi morale"), apoi *Curierul de ambe sexe,* care publică atât traduceri, cât şi litetatură originală şi dezbateri despre problemele limbii, vocabulat, ortografie etc. Intenţiile sale educative în acest domeniu se vor concretiza cel mai bine în paginile proiectului de bibliotecă universală, din 1846, ridicat pe experienţa deja bogată a colecţiei de traduceri pe care o publică în tipografia sa încă din 1835, cu o preferinţă vădită pentru poezie şi mai ales pentru teatru: Gr. Alexandrescu traduce *Alzira sau americanii* de Voltaire, Ion Ghica *Preţioasele ridicole*ale lui Moliere, Hrisoverghi pe *Antonya* lui Dumas, lancu Ruset *Eraclie* de Corneille ş.a., iar Heliade însuşi traduce *Amfitrion* de Moliere şi *Fanatismulsau Mahomet* şi *Brutusâc* Voltaire.

într-adevăr, Heliade este unul din primii sprijinitori ai teatrului românesc la începuturile sale în Ţara Românească, şi rolul său decisiv în domeniu este încă puţin cunoscut. El însuşi actor în una din primele reprezentări scenice din Bucureşti, cum pomeneşte N. Eilimon mărturia unui contemporan (în rolul Hecubei din tragedia lui Euripide, probabil în 1819-1820), Heliade se face de la începutul publicisticii sale apărătorul şi propagandistul micilor înjghebări teatrale prilejuite de spectacolele şcolare de sfârşit de an, unde semnalează ba un spectacol după piesa lui Heinrich von Collin tradusă de lancu Văcârescu, la şcoala de la Goleşri, ba o piesă de Kotzebue ş.a.m.d.

El este autorul primei pledoarii publice pentru înfiinţarea unui teatru românesc permanent (în *Curierul românesc* din 24 iulie 1830), **Uffltând** - ca lancu Văcătescu în *Prologul* său - că teatrul este „şcoala **cea** dintâi a gustului, a moralului şi a formării obiceiurilor", un prilej pentru „petrecerea cea mai nobila şi mai nevinovată" şi, totodată, locul „în care limba se înfrumuseţează **şi** se înalţă în treapta ce i se cuvine", Intr-un text care anunţă şi înfiinţarea unui comitet de iniţiativă pentru ridicarea unui teatru naţional (cei trei membri sunt Dinicu Golescu, lancu Văcârescu şi C. Cantacuzino). Heliade Rădulescu este autorul primului apel pentru utilizarea istoriei naţionale ca izvor de inspiraţie pentru tânăra noastră dramaturgie, cu zece ani înainte de celebra chemare a lui Kogălniceanu din *Dacia literară,* cu care naivitatea sa a fost adesea pusă în opoziţie („Istoria noastră este plină **de** întâmplări şi de fapte mari şi eroice şi este un izvor de unde să se ttdape duhurile şi cu tragedii originale..."); şi, în fine, tot el pledează pentru un statut social superior al actorului, care numai astfel va putea fi demn să devină agentul moralului şi al spiritului pe scenă *{Curierul românesc* din 9 noiembrie 1833). **în** acest scop se înfiinţează în decembrie 1833 amintita *Societate jikrmonică* **şi** şcoala ei, unde tinerii actori vot primi o pregătite deosebită şi vor oferi spectacole gustate de public.

Deşi a scris câteva scenete ocazionale, cu prilejuri aniversare, iar **alteori** satire dramatizate, deşi a tradus - cum am văzut - şi câteva piese, şi ştim că a încercat de mai multe ori să scrie o mare tragedie **naţională,** inspirată de figura copleşitoare a lui Mihai Viteazul (un **fragment** e publicat în 1848 pe foi volante) şi altă dată de aceea a **lui** Mircea cel Bătrân (s-a păstrat in manuscris un fragment din **tragedia** intitulată *Moartea lui Amurat),* Heliade Rădulescu **n**-a fost **fl** însuşi un scriitor de teatru, un dramaturg; în afară de publicistica lui culturala şi politică, incluzând aici şi frziologiile sau portretistica **Satirică,** în afară de oratoria solemnă pe care o practică în ocazii deosebite cu aceleaşi scopuri pedagogice, statura lui de literar se ridică pe temeiul unei activităţi poetice bine receptate de cititori, impuse prin chiar gazeta sau revista în care au apărut textele, dar destul de **restrânsă** cantitativ dacă o examinăm în perspectiva timpului şi chiar **în** comparaţie cu aceea a altot poeţi **ai** vremii.

într-adevăr, ceea ce se poate observa ia o privire de ansamblu asupra poeziei lui Heliade Rădulescu este caracterul circumstanțial, provocat de o împrejurare anume, al multor texte: când nu e vorba de satire sau pamflete versificate, prilejurile sunt în general solemne şi tonul este înalt, dat caracterul inspirației nu este mai puțin artificios, ocazional în sensul clasic: sonete augurale penttu anul cate se anunță, epitafe, un cutremur sau o molimă care aduc cortegiul nenorocirilor şi meditația aferenta, izbânda în războiul cu turcii şi speranțele îndreptăţite care se leagă de aceasta şi aşa mai departe. Chiar cele mai celebre meditații ale sale, *O noapte pe ruinele Târgoviştii* şi *Zburătorul* sunt - ca multe meditații romantice, de altfel - piese gândite „la rece" şi elaborate apoi cu concursul provocat al inspirației, care însuflețeşte o schemă, un principiu preexistent; chiar istoria anecdotică (adevărată sau nu, dar oricum plauzibila) a elaborării *Zburătorului,* aşa cum ne-o relatează Bogdan-Duică, confirmă această manieră, în care poetica şi arta scriitorului se dovedesc mai degrabă îndatorate secolului precedent (aşa cum s-a mai observat de altfel) decât stilului fugos, intempestiv, al veacului romantic. Chiar piesa sa de debut, can este, foarte probabil, *Cântarea dimineţii,* scrisă pentru a fi recitată în <i să de către copii, ca o rugăciune, aparţine acestui gen, aflat la confluenţa didacticului cu imnicul, dar care nu exclude deloc lirismul: doar că el, ca în parnasianism, este pregătit şi recompus meşteşugăreşte.

O ierarhizare şi o cronologie a preocupărilor lui Heliade arată de asemenea că poezia a fost penttu el, într-o anumită măsură, un produs secundar şi derivat al activitâţilot didactice, superior didactice, fie că ne raportăm la *Cântarea dimineţii,* fie că ne gândim la traduceri, care trebuiau să demonstreze înainte de otice capacitatea limbii române de a exprima orice nuanţă a sentimentelor şi ideilor, asa cum apăreau ele în opera unor rafinaţi poeţi ai Franţei. Este un înţeles care explică şi tipul criticii pe care-l practică Heliade, nu numai (aţă de inamici şi disidenţi, ca Gr. Alexandrescu, ci şi fată de conmilitoni şi aliaţi, ca Aristia: înainte de a fi inspiraţie, arta este, după el, *tehne,* meşteşug, şi poezia nu mai puţin.

Sub acest raport, poezia este şi o cale penttu a se investiga şi a se mărturisi: sub impulsul unei crize sau al unei solicitaţi, deci cu o „ocazie", poetul meditează asupra propriei persoane şi a destinului său: *klegie* şi *Visul;* din aceşti ani ai unei intense construcţii, când

«editorul şi publicistul este implicat într-o activitate publică stăruitoare, orice pretext poate declanşa asemenea momente de viziune introspectivă, deci de poezie; dezbaterea, caracterul urgenţei, ambiguitatea soluţiilor pot să dea impresia de haos şi indecizie romantică, dar acestea sunt elemente de recuzită, suprapuse: substanţa acestor viziuni este de fapt şi ea nutrită din aceeaşi materie demonstrativă, didactică, provocată, care constituie elementul definitor al unui clasic. Înseşi explicaţiile pe cate Heliade le dă, cutând după apariţia *Visului,* din cauza tumorii stârnite în rândul cititorilor că ar fi vorba de un text autobiografic, arată că poetul îşi concepuse textul nu ca o mărturisire, ca transcripţia unui vis autoscopic, ci ca o alegorie construită din bucăţi - inclusiv din bucăţi autobiografice, căci „ce poate cineva să descrie sau să zugrăvească mai bine decât aceea ce şi cunoaşte mai bine?" - destinată să fie tot un material didactic, o pildă si un instrument de cunoaştere: „Scriind viaţa omului, am vrut, pe cât **se** poate, să găsească fiecate viata sa; am **vrut** adecă că scriu o viaţă nici mai sus, nici mai jos de omenire şi să descriu cele ce poate cineva **Sil** întâmpine mai de obşte în viaţă..." Chiar faptul că autorul crede posibil să-şi „tălmăcească" textul şi intenţiile pe care el le degajă ar trebui să fie suficiente pentru a zdruncina încrederea în caracterul spontan al confesiunii.

Publicarea *Visului* în volumul din 1836 fusese însoţită de o notă **CUte** trimite chiar şi spre un model, fie el şi parţial: „Cele din urmă **Munţii...** au multă asemănare cu scrisorile lui Falkland ce mi s-a **întâmplat** a citi în Pulwer". Scriitorul menţionat este Bulwer Eyrron, iui' romanul său epistolar *Falkland* i-a putut inspira lui Heliade **Atitudinea** de spectator şi ideea **unui** deznodământ tragic pentru o poveste de amor trădată de un om considerat de încredere, aşa cum **puteam** bănui că procedase Gr. Alexandrescu în viaţa reală. Ca şi Falkland, poetul îşi pierde iluziile asupra **lumii** când o priveşte mai Îndeaproape („Lumea îmi eta dragă.../ Dar perspectiva lumei îşi pierde **a** ei faţă,/ Privind-o de aproape precum eu o priveam"), ca şi eroul lui Bulwer I.ytton el are **„inima** zdrobită" şi se închipuie mipravieţuind nenorocirii sale ca un automat rămas fără simţire („Râvna mi se stinsese, în toate eram rece"), căutând moartea dar, tn **cele** din **urmă,** el se salvează punând înainte imperativul moral. I **)• java,** indiferent care e cantitatea de realitate biografică incifrată

în aceste versuri - în jutul căreia au purtat o polemică celebră în epocă G. Călinescu şi I). Popovici - este suficient că poetul însuşi îşi recunoaşte un model sau măcar o paralelă în lecturile sale romantice: el îşi compunea o poză care, prin chiar această voinţă, devine autentică şi se validează în artă.

Poezii din această perioadă, precum *Serafimul şi heruvimul, Visul, Trecutul* etc. nu sunt autobiografice în sens documentar şi avatarurile descrise nu trebuie traduse în proză pentru a deduce de aici detalii concrete; ele sunt alegorii ale luptei cu sine însuşi expuse sub forma unor vise, veşmânt preferat nu numai pentru largile sale disponibilităţi poetice, ci şi întrucât permit organizarea unui traseu complet, pentru o experienţă de viaţă încă neîncheiată în timp, cum era a sa. Visele sunt deci nu oglinda („tălmăcirea") vieţii sale, ci alegoria unui principul moral: aceea a luptei sale cu sine însuşi pentru stăpânirea demonilor interiori, a eiilui anarhic şi egoist, care trebuie în cele din urmă să cedeze înaintea datoriei, a răspunderilor omului public, conducătorul sau profetul cate este poetul. Liniştea, împăcarea, echilibrul spre care tinde orice tensiune de fapt reprezintă momentul de despărţire de interesul individual pentru a se pune în slujba neamului, penttu a construi cetatea viitorului.

Ioate aceste texte exprimă dorinţa omului de a ajunge şi de a se statornici într-un echilibru necesar vieţii şi construcţiei, care îl solicită în atâtea direcţii. Există în sufletul poetului o neînfrântă propensiune spre linişte, spre pacea plenară şi activă a desfăşurării de energii constructive; prezentă întotdeauna în aspiraţiile sale ca o culme, ca un punct înalt şi fix spre care se îndreaptă neabătute aspiraţiile sale mature, această oază de linişte şi puritate prefigurând Edenul dinaintea căderii din *Anatolida,* apare materializat ca un spaţiu al aşteptării bucolice în *Serafimul şi heruvimul.* Citit -cum at spune Călinescu - cu ochiul netulburat de cronologie, pasajul trimite la *Noaptea de mai* a lui Macedonski, poet pc care Heliade îl anunţă şi-1 preludează chiar, încântându-ne urechea cu o melodie care însoţeşte aceeaşi scânteietoare imagine a unei naturi adamice, palpitând parcă în ritmul răsuflării poetului, Dumnezeul şi totodată răsfrângere a ei:

Pe la fântâni m-aşteaptă, cu unda se răsfrânge,
Cu frunza îmi şopteşte, cu zefirtd suspină,

Cu valea îmi răspunde, cu patima mea plânge,
Cu dealul se înalţă, cu câmpul se alină.
Cu floarea se dii-n leagăn, cu iarba undoioază,
l.ivedea îl arată, dumbrava-l subtascunde.
Durerea mi-o adoarme, lăcrăma el mi-o şterge.
Si pe pământ şi-n ceruri nădejdea mi-o arată...

Explozia lirică, precum si forma pe care o dă aceasta matetiei expresive, cuvintelor, urmează aceeaşi parabolă care urcă din concretul teluric spre abstractul edenic, abia colorat de sugestii, dar nu şi de identităţi precise. Nu întâmplător, versurile citate mai sus **nu** cuprind nici un determinant concret, tiu precizează nici o linie, nici un contur. Punctul fix al echilibrului căutat nu are încă realitate, poetul nu-i ştie încă forma sau culoarea (acestea vor apărea însă la Macedonski). Geniul său l-a ferit de eroatea de a preciza liniile unei aspiraţii atât de generale şi atât de contradictorii încă. Tensiunea dintre dinamismul levitaţiei şi aspiraţia spre ordine, spre nemişcare deci, care sunt simultane, formează nucleul cel mai obscur şi poate cel mai rezistent din toată poezia lui Heliade, pe cate îl vom tegăsi - în forme mai puţin muzicale dar nu mai puţin armonice - şi mai târziu, în *Anătolidă.*

Deocamdată vedem cum se transformă materia propriei tensiuni, supusă exerciţiului de spunere, de structurare şi de externaiizare a sa, din exerciţiu didactic şi epic în meditaţie şi profeţie, adică dintr-un exerciţiu clasic într-o confesiune romantică. „Liră suspinândă" sau „pasăre trecătoare", poetul era (în elegia scrisă la moartea lui Cârlova) **un** simplu receptacul de ecouri, un rezonator al voinţei cereşti; înzestrările sale, caracterul excepţional al sacerdoţiului său există numai **în** virtutea şi în limitele delegate de voinţa divină, a cărei manifestare parţială pe pământ poetul este, de unde şi poziţia lui stingheră aici, „străin şi câlătot". Făcuţi dintr-o esenţă diferită de cea a omului de rând, explică Heliade într-un articol cam tot de atunci, din 1832, *Pentru poezie,* poeţii sunt diferiţi prin facultatea lor superioară de înţelegere, de empatie, printr-o sensibilitate deosebită, „oameni a cătot imaginaţie este vie şi a cărora inimă este generoasă..., nişte patriarşi ui înţelegerii".

Peste patru ani, ideea sa despre rolul şi menirea poetului este alta. Zborul poeziei „e slobod", spune el în *Prologul* dedicat aniversării lui Chica, iar sunetul pe care ea îl smulge lirei este mai puternic, mai viril („e vifor, vijălie"), poezia e factorul transfotmărilor şi puterea ei nu se mai desprinde din cea divină, ci este doar comparabilă cu aceasta, oferind viaţă veşnică formelor efemere: „Virtutei eu dau viaţă, o fac sfânta fiinţă/ Templu-i ardic altare şi o-ndumnezeiesc". Menirea profetica a poetului nu este încă exprimată, dar ea există latent, ca o capacitate proprie poetului de a descifra trecutul şi a descifra viitotul în filigranul său:

La voi viu eu acuma şi lira-mi se-ncordează
Să cânt vitejii voştri şi lumei să-i vestesc;
A lor sjântă ţărână şi glasu-mi înviazîi
Şi ***faptele*** *lor toate p-urimişi însufleţesc.*

Influenţa lui Hugo şi a liricii byroniene adânceşte probabil acest filon, care se sprijină pe vocaţia tealâ de tribun a publicistului, deşi nu ştim ptea bine când a luat contact cu poezia primului; dar credinţa în rolul profetic al poetului era deja un bun al epocii şi saint-simonienii o răspândesc în formele populare ale utopiei lor. Pusă în formele clasice ale epopeii şi sub forma invocaţiei preliminare, această chemare a poetului la exercitarea unui toi providenţial apare şi în *Mihaidă,* unde muza este somată să transmită bardului atributele necesare:

Eroica ta liră acoardă cu unirea,
Fă să-i auz vibrarea a coardelor soţioare
huiuse-n negrul sânge tiranilor purpurii.
Tu dă semnalul, muză, la prima mea cântare,
In sânul meu revarsă mânia ceea sacră
Aprinde-a mele versuri cu flacăra-ţi divină
Si voi aprinde inimi, voi deşteptă românul..etc.

In contrast, dar complementar cu atitudinea sacerdotala a poetului, care subliniază caracterul excepţional, solemn şi oracular al versului, sub semnul unui mandat superior, proza acestei perioade de până la revoluţie este o publicistica extrem de variată, inspirată din tensiunile momentului, servind cauze anume, limitate, adesea vecine literaţiitii, cate implică puternic sensibilitatea autorului $i de aceea cu multiple recursuri la memorie, la impresie, la parafrază şi parodie; ea păstrează toată naturaleţea, spontaneitatea şi vivacitatea caracterului său bătăios, sarcastic, daturile sale de observaţie şi caricatură care o fac delectabilă până în zilele noastre. Proza lui Heliade reprezintă, într-o anumită direcţie, cea mai înaltă realizare a prozei pamfletare şi satirice, a publicisticii politice şi literare de la mijlocul secolului al XlX-lea; fără să aibă el însuşi conştiinţa unei contribuţii importante la dezvoltarea genului, lăsându-se în voia talentului şi a revărsărilor de umoare, Heliade practică — mai ales în paginile *Curierului românesc* - un tip de proză în cate dezbaterea, discuţia de idei sau pamfletul politic se amestecă în chip firesc cu amintirea, şarja, schiţa de caracter, dând până la urma nu numai un aspect elaborat textelot sale de presă, ci şi o adresă mai generală, o anumită valoare tipologică sau caracterologică.

Acest amestec care are darul de a captiva pe cititor, concura şi la realizarea unor mici tablouri de epocă, scenete animate de dialoguri caracteristice care anunţă un posibil prozator din vâna lui Dickens şi Thackcray. Teatralitatea multor proze (importanţa şi rolul definitor al dialogului, funcţia caracterizarea re a vorbirii personajelor care marchează multe texte, între altele) vine din caracterul parodic al multor reprezentări, în care rolul vorbirii, al citatului, este decisiv, lucru firesc - la urma urmei - pentru un gramatic şi un scriitor cu simţul limbii atât de dezvoltat. Ceea ce nu înseamnă că scriitorul nu e sensibil, alături de funcţia vorbirii, şi la aceea a mentalităţilor - ipostaza modernă a „caracterelor" clasice - care se ghicesc în spatele vorbelor, a tipologiei umane definite prin citate caracteristice: „Ca să poată cineva izbuti în lume - zice el în celebrul articol *Pentru opinie,* prefigurând chiar substanţa *Ciocoilor vechi şi noi* — părerea de obşte era... că trebuie de mic dat la stăpân, să «ţie cureaua» câţiva ani ca sâ poată a se învrednici de frumosul titlu că «este omul cutăruia». Boierii înşişi îşi da fiii să slujească altor boieri, ca «să se roază cu slugăria«, iar nu cu slujba. «A fi cineva în slujbă», în vremile acelea însemna «a fi în chivernisească» şi a fi în chivernisească, daca ştia vorbi la o parte cu «bre rumâne!» şi la alta cu «neiculiţă», daca ştia bine pune în lucrare proverbul acela «pupă pe român în bot şi ia-i din

pungă tor», în părerea publică trecea de «om al trebii», om care şrie «să scoată lapte din piatră»".

Darul selectaţii unor spuse cu putere de caracterizare, al observaţiei detaliului şi definirii prin citate, uşurinţa şi pregnanţa povestirii şi celelalte daruri ce marchează prozele sale de până la revoluţie vor fi puse în relief in perioada exilului care urmează celor trei luni de activitate ca demnitar şi lider al guvernului provizoriu, când Heliade scrie şi publică cele trei volume consacrate justificaţilor personale şi fundamentării istorice a opţiunilor sale. Deşi publicate şi probabil redactate de la început în franceză, aceste texte păstrează în mare măsură trăsăturile caracteristice ale prozei sale, incisivitatea şi farmecul satiric al unei viziuni colorate de o puternică subiectivitate, cu atât mai interesantă penttu cititorul de astăzi cate îşi poate reconstitui nu numai personajele, ci, din sute de detalii şi portrete, si lumea în care ele evoluează.

După propria mărturisire, cele trei scrieri importante ale acestei etape au fost elaborate în cea mai mare parte încă din primul an al exilului, în 1849; la începutul anului 1850 vede lumina tiparului prima dintre ele, *Le Protectorat du Cziir,* care este o sinteză a istorici naţionale — aşa cum o vede Heliade —şi un denunţ fără menajamente al ingerinţelor ruseşti în viaţa şi politica micului vecin de la Apus pe cate voia (zice Heliade şi e foarte probabil că avea dreptate) să-l invadeze şi să-l ocupe definitiv. Tonul e excesiv, rolul autorului în diferite ocazii subliniat cu insistenţă şi vetidicitatea unor afirmaţii este iiicontrolabilă; broşura n-a ajuns un document în ochii politicienilor francezi, şi nici franceza ei - deşi revăzută superficial de un scriitor de mâna a treia, Sebastien Rheal — nu era acceptabilă penttu un cititor obişnuit, aşa că ea n-a avut ecoul public aşteptat. Un ecou, probabil nescontat, este însă cel pe care-1 trezeşte istoria românilor în imaginaţia lui Sebastien Rheal, traducător al lui Dante şi poet de oarecare reputaţie căruia filosoful palingeneziei, Pietre Simon Ballanche, îi făcuse cinstea unei prefeţe, la un volum de versuri apărut în 1840; Rheal reia informaţia lui Heliade privitoare la trecutul Idtoric al românilor (în parte fantezistă) şi o utilizează într-un poem Itttirulat *La Rou/nauie renaissante,* căruia îi adaugă şi o sumă de note tomuritoare în aceeaşi manieră. Chiar dacă nici broşura lui Rheal n-a avut o răspândire prea largă, nu e mai puţin adevărat că ea marchează un mic moment de istorie, o primă operă literara inspirată unui poet francez direct de simpatia pentru destinul nedrept al românilor. în orice caz, ea pare să răspundă unei credinţe pe care Heliade o exprima cum în acea perioadă într-o scrisoare către românii internaţi la Brusa: „('aiul România ar fi fost cântată de un Dante, de un 1 asso, în timpul lor, când s-ar fi citat numele ei undeva de Voltaire, când un Eamartine, un Victor Hugo ar fi consacrat undeva un vers-două penttu dânsa, România ar fi ştiut-o lumea!"[4]

Al doilea volum apătut în 1850, din care fuseseră publicate câteva fragmente în presa democrată, simpatizantă a cauzei revoluţiei şi a românilor *(Le Ternps, La Revue de la I.igue des Peuples* etc), este *Souveuirs et impressions d'un proscril,* în care savuroaselor amintiri ale tribulaţiilor şi dezamăgirilor unui exilat naiv li de adaugă într-un capitol separat o sumă de meditaţii morale pe marginea Evangheliei şi a rugăciunii *Tatăl nostru;* ele ar fi, iu viziunea ţinui adevărat cetăţean al lumii, darul pe care „ţăranul de la Dunăre" îl aduce europeanului pervertit de civilizaţia lui ce l-a îndepărtat de Dumnezeu. Ca pretutindeni în proza sa, ceea ce face deliciul cititorului de astăzi este spontaneitatea reacţiei, ironia rece cu care autorul indignat caricaturizează oamenii şi tealităţile care-i displac, care-l rănesc pe refugiatul politic venit în ţaţa tuturor libertăţilor, cum se întâmplă, încă de la graniţă, cu functionanil vamal francez, a cărui meticulozitate obtuză e de altfel binecunoscută:

„Les voleurs de grands chemins ne mauraienr pas ram fouillc...
- Avcz-vous du tabac?
- Vos cheniises sont-elles neuves?
- Vos rasoirs ne soni pas francais.
- Ce cuir n'est pas francais.
- Vous avez des objets de l'etranger.

[4] Scrisoare din 7 iulie 1850, în I. Hei iade-Rădulescu, *Scrisori din exil,* ed. cil., p. 35-

— Oui, messicurs — je n'ăi pas voulu profauer le nom de *citoyeu.* Moi, eu premier lieu, je suiş un objet etranger. Cela est roumain, cela est turc, cela est slavon, cela est allemand. Je ne fais qu'entrei en France. 11 n'y a rien de francais cn moi, excepre mon cceur."

Este de altfel si pasajul pe care-l remarca si critica franceză a cărţii, destul de binevoitoare cu această scriere: „Ne dirait-on pas que c'est Steme qui parle?" exclamă publicistul parizian Hippolyte Castille.

A treia carte a exilului parizian, cea mai substanţială şi mai interesantă, mai ales pentru istoric, este aceea a memoriilor din timpul revoluţiei, *Memoires sur l'histoire de la re^eneration roumairw ou sur Ies eveucineuts accoinplis eu Valacbie en 1848.* Autorul întârzie publicarea volumului până înaintea plecării din Parisul tuturor tentaţiilor către Chios, insula unde familia şi soţia, tot mai impacientată, îl aşteptau; aşa cum se temea şi cum era de prevăzut în epilogul unei revoluţii nereuşite, toţi foştii prieteni caută să-şi scuze propriile greşeli şi să arunce vina insucceselor asupra altora. Câţiva dintre foşrii revoluţionari şi-au scris şi ei memoriile, cum au crezut tic cuviinţă; alţii nu le-au scris, dar le-au criticat pe ale celorlalţi. Fapt e că, sctise foarte repede după evenimentele relatate şi alimentate atât de vechile neînţelegeri, cât şi de competiţia recentă pentru supremaţie, pentru câştigarea opiniei publice etc, memoriile lut Heliade au iritat peste măsură. E foarte probabil că tonul e nepotrivit, că accentele puse pe diferite episoade îl avantajează, dar dincolo de aceste nuanţe, puţine din faptele relatate de autor ati fost contestate sau, şi mai grav, infirmate; în 1866, Aricescu chiar asigură că nu cunoaşte nici o contrazicere a lor, „memoriile dlui F.liadcdela 1851 pe care nu le-a contestat nimeni până azi"\ Ele rămân o sursă documentată de prima mână dacă sunt utilizate cu spirit critic; pe de altă parte însă, ele sunt o proză memorialistică de cea mai bună factură, de sub a căror franceză stângace rasate o limbă colorată, neaoşă, plină de expresii populare, care dă o vioiciune şi un aspect dramatic neegalat fiecărui episod; manuscrisul românesc al acestei cărţi, dacă va fi existând, a rămas necunoscut, dar textul îl sugerează

' C. D. Aricescu, *Capii revoluţiunii române de la 1848judecaţi prin propriile lor acte,* p. 27.

CU mare pregnanţă aproape pe fiecare rând, mai ales când se reproduce vorbirea oamenilor din popor, cum se întâmpla, de pildă, când fugarii «unt arestaţi la Pierroşiţa şi aud conversaţia sătenilor care-i păzeau:

„— Non -- zice unul din ei — je crois que ces hommes soni de llos amis, car autrement ils seraient Ies amis de ciocoi' et par consequent proteges par eux.

- Mais Ies motistaches du plus petit ou sont-ellcs? Chtist dans l'eglise a-t-il Ies motistaches rasces? Avez-vous vu un apotre ou un saint sans motistaches?

- Tais-toi, Stan, Ies motistaches et la barbe ne font rien, tous Ies t'liai.s et tous Ies ciocoi ont des moiistaches et pourram ils ne sont ni des apotres, ni des saints..."

Sau mai departe, unde intervine mama subtcârmuitorului, bănuind că arestaţii ar avea bani asupra lor:

„— Ou dit que vous avez emporte avec vous toute la caisse centrale des monastetes.

- Vous voyez qu'elle n'est pas avec moi.

- Je vois ttes bien; mais commeiit se fait-il qu'ayant ete â la tete du gouvernemenf, vous n'ayez avec vous que sept cents zvan/.igs?

- Ees autres ne m'appavtenait pas.

- Oh, mon Dieu! Mais vous pouviez faire tine petite economie. Qui enfonce ses mains dans le miel sans Ies lccher?"

Şi aşa mai departe.

Dar nu doar darul excepţional al punerii în scenă, urechea fină care-l ajută să surprindă tonul autentic al vorbirii sătenilor — pe care îl valorifică şi în *Zl/urătorul* — formează farmecul acestui volum de memorialistică activă, de mărturii asupra unor vremuri abia trecute si asupra unor evenimente care l-au implicat şi marcat adânc pe povestitor; el nu este un simplu povestitor, ci un factor al acestor evenimente pe care le retrăieşte şi le povesteşte ca şi cum s-ar desfăşura încă, ca sub presiunea lucrurilor care se întâmplă in timp real, cititorul simtindti-lc şi vâzându-le odată cu cei care le produc. Nu acum şi nu aici se poate discuta despre valoarea de document a acestor mărturii, dar ea trebuie căutată nu atât sau nu numai în date sau fapte, ci si în atmosfera pe care o recreează, in viziunea - personală fără îndoială — pe care o propune şi o inoculează cititorului, care înţelege dacă nu resorturile, cel puţin condiţiile, tensiunea, complexitatea

factorilor din care au rezultat ele. Dar Heliade este conştient că *Memoriile* sale fac parte din istorie, chiar daca dintr-o istorie personala, strat inferior din care cu timpul se va distinge ceea ce s-a întâmplat cu adevărat, si ceea ce este acum doar nevoia de a fundamenta, în linii generale, în mare trecutul ţării (ca în *Protectorat,* de pildă), devine - probabil pe măsură ce el însuşi devine Istorie - nevoia de a înţelege sistemul istoriei, felul în cate trecutul ne detetmină şi face patte din noi. Şi pentru această evoluţie, perioada primului exil parizian este decisivă, acum el face noile sale lecturi şi are ocazia să mediteze asupra subiectelor care îl vor ocupa în următorii ani. Cele mai multe şi probabil cele mai importante intră sub incidenţa istoriei, împinsă înapoi până la primele începuturi, până în geologie chiar.

Curând după ce încheie tipărirea *Memoriilor,* presat de soţia care încearcă în fel şi chip să-l aducă lângă familie, Heliade îşi lichidează datoriile (nu complet, după cât se pare) şi pleacă din Paris în vara anului 1851. i-a 20 iulie scrie ultima scrisoare din Marsilia şi în ziua următoare se îmbarcă pentru insula Chios, unde îl aşteaptă zile dificile din partea unei sorii geloase - se pate nu fără motiv - şi o societate rarefiată, cu prieteni sau colegi de exil înăcriţi de lipsuri, suspicioşi faţă de toate iniţiativele sale şi puţin dispuşi să-l accepte fâta rezerve pe fostul locotenent domnesc. în comparaţie cu activitatea trepidantă de la Paris, cu mulţimea evenimentelor, preocupărilor, întâlnirilor de acolo, viaţa din Chios oferă, fără îndoială, un contrast puternic. Heliade încearcă să-şi ocupe timpul şi disponibilitatea supraveghind educaţia copiilor, nici unul cu predispoziţii intelectuale deosebite, şi scriind. El se refugiază acum în elaborarea unei lucrări gândite în mari dimensiuni, capabilă să ofere temelia în acelaşi timp istorică şi filosofică pentru întreaga sa operă, o sistematică raţională a universului, care nu exclude, ci presupune prezenţa divinităţii şi legile ei, devenite legi obiective ale organizării vieţii pe pământ. Intitulată *Istoria critică universală,* ea trebuia să înceapă cu crearea lumii şi să aducă până la zi evoluţia umanităţii. Bazată pe lecturi de toată mâna, operă tipică de autodidact, abundând în naivităţi cu aspect ştiinţific şi adevăruri de popularizare, istoria lui Heliade nu este mai puţin o primă încercare de a introduce într-un sistem coerent toate cunoştinţele unui poet despre lume, despre istotia ei, şi deci despre progres, evoluţie, schimbări.

Cei doi ani şi jumătate pe care i-a petrecut la Paris după revoluţie, **Ulii** de activitate intelectuala febrilă într-un mediu prin excelenţă tflIliulativ, i-au dat ocazia să-şi satisfacă curiozitatea în acest domeniu, 4»IUl pus în contact cu numeroase texte care îi întăresc convingerea *VA* istoria este o parte inconturnabilă a ştiinţelor de care depinde înţelegerea şi ordonarea existenţei umane, rostul ei în univers, şi de tlk i descifrarea atâtor legi ale vieţii sociale, ale politicii. Aşa şi explică t'l lucrurile în 1859, în *Prefaţa* volumului *Echilibru intre antiteze:* „Studiul şi enumerarea doctrinelor filosofice, religioase, morali şi politice ce odată cu începutul istoriei făcură educaţia generului uman (urmă primul volum care servea ca o introducţie la un curs de filosofic-**ii** istoriei ce am elaborat... pc când mă aflam în insula Chio".

Ca orice spirit sistematic - şi în pofida haosului aparent în cate (fi-a risipit viaţa, Heliade este un spirit sistematic — el vede conexiuni Intre toate segmentele vieţii şi studiul oricăror fenomene începe de **Iu** cele mai îndepărtate rădăcini, de unde şi fascinaţia explicaţiilor Itimologice; nu filosofia l-a dus la studiul istoriei, ci istoria l-a obligat *ttk* pună ordine în masa informaţiilor, să o sistematizeze pentru a-i putea înţelege resorturile, pentru a ajunge la scopul ei ultim: la adevăt. **A***ia înseamnă nu numai că, pentru a înţelege istoria omului trebuie **Juccput** cu istoria cadrului în cate se dezvolta el, de la cele mai Îndepărtate începuturi şi în conexiunile ei cele mai generale; sau, cum tpune în *httroducţia* acestei istorii critice universale, Determinară şi publicata postum: „istoria universală, în scurt, cată să fie istoria omului fizic, intelectual şi moral, istotia progresului omenirii... precedură **oc** creaţia universului şi a omului şi însoţită de istoria globului sau 11 revoluţiunilor sale"[6]. însă în general istoria oferă un bogat material **(ic** reflecţie care se transformă uşor în gândire categoriala sau filosofică, **tmr**-o încercare de sistematizare a observaţiei şi deci de abstractizare, CU atât mai mult o examinare a istoriei ini regii lumi cunoscute omului. Examinarea lumii şi a realităţilor ei, sugerează autorul, nu poate să treacă peste observaţia empirică a unor perechi de fenomene, a unor trăsături şi existenţe corelative: „Cei dantăi oameni n-au întârziat...

[6] I. Heliade Rădulescu, *Historia critică universală. Scriere postumă,* Bucureşti, 1892, p. 6.

a cunoaşte şi viaţa şi moartea, şi caldul şi recele, şi mişcarea şi inerţia... pretutindeni a văzut o dualitate"'. Această istorie globală care-l fascinează pe primul nostru poet al cosmosului, înţelegem din recapitulările din *Echilibru,* nu se poate mărgini la stabili tea adevărului „istoric", a adevărului faptelor, ea trebuie să arate si de unde avi venit greşelile sistemului: „Din ceremoniile religioase, din credinţele populare, din legi, se formară datinele şi moravurile popolilor şi, pe temeiul acestora, conform cu dânselc se aşezară şi se susţinură diverse guverne... Prin cunoştinţa clară a fiecăruia din termenii dualităţilor vom cunoaşte de unde a provenit răul în fiecare loc şi secol". Nu e vorba numai de o cunoaştere a cauzelor, ci de nevoia omului politic de a învăţa din exemplele istorice. După modelul ciceronian, Heliade voia să obţină de la istorie, de la istoria în sensul cel mai larg cu putinţă, elemente pentru un sistem mai bun de guvernare: marcat de experienţa sa guvernamentală, pentru care se pregătise de altfel, conştient sau inconştient, cu mulţi ani înainte, Heliade nu face în oricare din activităţile sale ulterioare decât să aşeze pe temeiuri solide „ştiinţifice" revenirea sa în câmpul activităţii publice.

Temeiul acestui interes, al unei pasiuni devoratoare mai bine zis, este însă patriotismul. „Patria — spune el în *Echilibru* — este un objet moral, şi cu patrie înţelegem instituţiunilc ţărei, drepturile ei publice, datinele ei, religia ei, limba ei, bărbaţii ci eminenţi şi devotaţi, istoria ei. N-arc omul patrie daca n-are drepturi în ţeara unde s-a născut, daca acea ţară n-are instituţiuni sau daca el u-are suveniri pietoase în acea ţara, afecţiuni şi admiraţiuni pentru trecutul ei, pentru brăbaţii ei". Este deci imposibil patriotismul fără iubirea istoriei patriei, a limbii şi a instituţiilor ei, adică a întregului ei trecut, care trebuie cunoscut, însuşit, continuat: „Unde dar este patriotismul acelora ce limba patriei n-au vrui s-o studie, ce istoria patriei nu vor s-o cunoască, cărora datinele ei îi sunt urâte...?" 1.ui i-au fost şi îi sunt „scumpe şi sacre ale patriei şi de aceea am studiat fără ajutorul nimului limba ei, istoria ei... Meritul meu, de va fi vreun merit, este... că am deschis ochii, m-am uitat, am văzut, m-am încântat şi am căzut în genuchi" (p. 456).

Studiul istoriei şi în special al istoriei patriei nu pleacă însa de lfl detaliu, de la faptul istoric cunoscut în documente sau în alte niflrturii materiale, de la pasiunea pentru obiectele trecutului, resturi dlc unei materialităţi de care se emoţionează poeţii romantici (pinteni $1 armuri pe câmpul de bătaie la Ct. Alexandrescu, excursiile arheologice la Cezar Bolliac eic), ci de la viziunea teoretică, de la o adevărată „viziune" a acelor vremi pe care istoricul le judecă si le imaginează mai degrabă ca filosof al trecutului, căutând punctele nodale, elementele de coerenţă, sistemul, neglijând şi uneori chiar dispreţuind faptele: „De unde le ştii acestea? Ne va întreba cineva, pe ce documente istorice te bazezi?" Şi Heliade răspunde ca un poet ce era: „intuiţia, deducţia, analogia, fiziologia individelor şi a popolilor, studiul epocilor şi al doctrinelor şi credinţelor din acele epoce ce au mişcat popolii, cunoştinţa legilor aglomcraţiuiiii, sunt nişte ştiinţe mai presus de documente şi de mărturii..."[8]

Este uşor de urmărit, în câteva ocazii, cum de la o simplă ipoteză autorul ajunge direct la o concluzie si la un sistem afirmat, nu peste mult timp, fără umbră de îndoială. în 1839 de pildă, în *Câteva Cugetări asupra educaţiei publice,* Heliade susţinea importanţa religiei tn domeniu, şi anume a adevăratului creştinism, nu cel făţarnic, către Care se întorc chiar filosofii veacului: „Atâtea învăţături, atâtea lumini ale veacului nostru nu puteau să nu facă pe oameni să vază adevărul Strălucind cu atâta mare cuviinţă în două scrieri dumnezeieşti şi nemuritoare: în cei patru evanghelişti şi în Faptele Apostolilor. *Acolo poate sta tipul şi modelul şi al creşterii noroadelor, şi al administraţiei lor* (subl. ns.)". De la ideea că în Evanghelii se poate găsi modelul „creşterii noroadelor şi al administraţiei lor", în douăzeci de ani Heliade ajunge să creadă că acest model chiar a funcţionat, fără să Je întrebe cum anume şi în ce împrejurări concrete s-ar fi impus acesta în vechile principate româneşti, iar faptul că nicăieri nu există un alt exemplu de acest fel nu-i tulbură siguranţa, ci îi insuflă un sentiment de mândrie. Adevărurile istorice se stabilesc deci prin deducţii şi raţionamente analogice, în construcţia cărora autorul utilizează toate

[8] I. Heliade-Râdulescu, *Echilibru intre antiteze,* Bucureşti, 1859-1869, p. 21 1.

florile retoricii arguuientative. Un citat mai amplu face vizibil întreg lanţul: „Ura între romanii creştini şi romanii păgâni era mai mare decât ceea ce văzurăm între americanii englezi şi locuitorii Britaniei, cum şi între francezii republicani şi francezii legitimişti. Daca s-ar putea crede că englezii din America, declarându-se şi constituindu-se de autonomi, s-ar mai putea guverna după legile Englitcrei; daca s-ar putea crede că grecii moderni, scuturând jugul Turciei sau al bizantinilor turciţi, s-ar mai fi putut guverna cu legile şi datinele Turciei, şi mai puţin s-ar putea crede că primii creştini ce se văzură autonomi în Dacia şi liberi de Roma păgână au mai putut conserva ceva din legile păgânătăţii. Instituţiunile Daciei de aci înainte fură instituţiunile ecclesiei primicive a apostolilor".[9] în altă parte, lanţul argumcntativ lipseşte şi faptele sunt pur şi simplu revelate: „Radu Negru fu nevoit a constitui pe români ca pe Israel. Legea proclamată pe muntele Sinai deveni prima condică a României, pentru că numai aceea ar fi putut guverna şi împăca pe romanul devenit creştin si mântuit din corupţia patricienilor Romei..."[10]

Interesant este că autorul n-are sentimentul invenţiei, al creaţiei, fie şi la nivel general, el consideră că nu face decât să sistematizeze elemente pe care trecutul - în cazul istoriei - şi viaţa în general i le oferă, aşa cum se întâmplă începând cu dualităţile pe care le observă în natură: „Noi nu inventăm nimic, spune el în capitolul *Monada, diada şi triada,* noi nu creăm nimic în lumea ideală; elementele însă aflându-i-le în haos, în amestic, nu facem decât a distinge şi a face a vedea" aceste dualităţi. La fel şi în domeniul istoriei, unde istoria universală „nu poate căuta şi spune decât generalităţile..., nu se poate ocupa decât de piuiturile ce se pot vedea pe culmea secolilot ce se destind înainte-i", cum spune el în preambulul *Istoriei critice universale;* dar aceste vârfuri care se disting din negura secolelor şi care lasă la o parte individualul, „fiecare sat şi ţarină şi colibă", se opreşte la cele semnificative, la aspectele structurale şi determinante ale câte unei întregi epoci: „faptele popolilor în general, doctrinele, dogmele, teligiele lor, legile, instituţiunile, moravurile lor, guvernele

[9] *Ibidem,* p. 209.

[10] *Ibidem, III. Prima condică a României.*

lot **ce** deculă din acestea; invenţiunile, ştiinţele, artele, meseriile lor mint **cu** adevărat piuiturile culminante ce se cuvin a fi objectul **lltnricului** universal, şi cei mai mulţi foatte puţin se ocupă de unele, de altele nicidecum"[11].

Cunoaşterea acestor elemente este indispensabilă penttu că pe **ele se** bazează **viaţa** politică a oricărui popor: „Din ideea ce şi-a făcut **Omul** despre principul creator, despre creaţia lumii şi a omului, s-a format religia; conform cu credinţa oamenilor s-au făcut şi legile. Din **Ceremoniile** religioase, din credinţele populare, din legi se formară datinele şi moravurile popolilor şi pe temeiul acestora, conform cu **dâusele,** se aşezară şi se susţinură diverse guverne"[12]. I'e baza unui raţionament de acest tip, întru totul acceptabil ca principiu, poetul **trece** direct la rezolvarea unor dileme istorice, acoperind lipsa de informaţii şi chiai de indicii, oricât de generale, prin analogii. Uşurinţa **CU care** el deduce astfel de episoade nu se limitează la cărţi destinate **Oricum** discuţiei între specialişti, precum *Istoria critică* sau *Echilibru (ritre antiteze,* ci trece şi în manuale propuse şcolii si care, în parte, **nu** şi fost, se pate, folosite, în *Prescurtare de istoria românilor sau Dacia fi România,* de pildă, din 1861, **unde** se introduc raţionamente limilare **cu** privire, de exemplu, la fundarea principatelor, unde lipsesc Inrăşi documentele precise: „Li toţi istoricii României, aci, cu moartea **rtgelui** loan li se rumpe la toţi firul. Nouă nu ne place a fi fatalişti, **nici** a crede că evenimentele sunt aduse de un hazard orb". Misiunea Istoricului este tocmai de a acoperi aceste pete albe: „aceste efecte au Oluze, aceste evenimente îşi au şirul lor **şi** se succed după legile naturei. Cată să aflăm acest şir pentru că aceasta este misia istoricului"[13].

Dacă însă „aflarea şirului" prin metoda analogiei şi a imaginaţiei logice („aşadar, deodată, fără nici un cuvânt, fără nici un alt început nan cauză n-au putut răsări nici bani de Severin, nici duci in Transilvania") este inoperantă în domeniul istoriei, ea este fertilă în Cel al poeziei si se poate spune că lecturile târzii şi nesistematice ale

[11] I. Heliade Rădulescu, *Historia critică universală,* 1892, p. 6.

[12] *Ibidem,* p. 9.

[13] I. Heliade Rădulescu, *Prescurtare de istoria românilor sau Dacia şi România,* 1861, p. 69-70.

lui Heliade, marile întrebări cu privire la istoria si sensul existenţei noastre care îi chinuie anii exilului, după eliberarea de sub presiunea zilnică a omului politic, nasc la el si marile viziuni, si ideea empatlei, a atracţiei şi nunţii ca relaţie universala dintre lucruri si fiinţe, adică marea poezie din *Anatolida.*

încă din *Istoria critică,* dar mai ales în *Echilibru între antiteze,* Heliade lasă să se întrevadă o febrilă meditaţie, dacă se poate spune aşa, orientată acum spre marile probleme ale individului în univers; sub presiunea mai vechilor sale comentarii pe marginea Evangheliei şi a mai noilor lecturi, sporite în împrejurările favorabile ale exilului parizian *(Science du socialisme untversel* de I .ecoutu rier, *Le Socialisme c 'est le vrai christianisme* de Consideram, *1 heorie de Lunile universelle* a lui Proudhon şi altele), Heliade gândeşte dimensiunile proprii omului, ca libertatea sau finalitatea existenţei, în funcţie de relaţia acestuia cu societatea, pe de o parte, şi cu Dumnezeu pe de alta. însuşi sistemul dialectic al triadelor, al triunghiului pe care îi formează o dualitate creatoare cu rezultatul ei sintetic, sistem a cărui expunere *more geometrico* ocupă primele pagini ale cărţii, nu este străin de viziunea naiv creştină a unei lumi organizate după principiul Trinităţii creştine (Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh), care nu e o invenţie proprie, ci poate fi regăsită în gândirea epocii; chiar Pierre Leroux crede că organizarea statului şi a societăţii este bazată pe acest principiu al trinităţii, ale cărui rădăcini ar exista în însăşi natura umană, individul intrând în relaţie cu lumea exterioară prin trei căi: senzaţia, sentimentul şi cunoaşterea, care, la rândul lor, caracterizează şi ele, prin preponderenţă, cele trei categorii umane principale: tipul industrios, aplicat („muncitorii"), tipul artist şi cel savant. Puncte de contact ale gândiţii poetului român cu teoriile socialist-utopice ale vremii au mai fost indicate de Scraba, Ceorge Oprescu, D. Popovici, G. Călinescu, R. Tomoiagă ş.a. EOe sunt relativ numeroase, deşi însemnătatea lor efectivă n-a fost niciodată evaluată în ansamblu: ca Saint-Simon, şi Heliade credea că principala sarcină a politicii este sâ gândească economia şi să instaureze morala, în perspectiva unei armonii universale bazate nu pe egalitate, ci pe înţelegere, iar asemănător unui aspect al fourierismului — în varianta raţionalizată a lui Victor Consideram, adică prin predica unei reconcilieri pacifice a antagonismelor - pare toata teoria echilibrului, ne care Heliade o

Sprijină pe exemplul lui Christos: „echilibrând sau împăcând ambele principe şi cu dtept cuvânt luă numele de *mire,* de *mediator,* de *mesie";* după cum calculele sale privind proprietatea agricolă şi produsul ei seamănă foarte tare cu cele ale lui Proudhon, care evalua veniturile **Şi** dobânzile datorită cărora arendaşii (fermierii) pot deveni proprietari la rândul lor; la fel si ideile despre federalism ca formă a descentralizării sau anticlericalismul său, de altfel foarte răspândit **printre** gânditorii utopici dinainte de 1848.

De fapt, ideile diverse expuse în *Echilibru...* datorează mai puţin unor lecturi ditecte şi mai mult curentelor şi informaţiilor cate pluteau în aet întt-o epocă plină de proiecte utopice, bazate pe ideile unui socialism creştin, căutând o rezolvare marilor probleme ale timpului prin instaurarea unei participării a muncitorilor la beneficiile patronilor, prin asigurarea unui echilibru între forţele sociale, respectiv politice, prin emancipa tea de sub un centralism administrativ, excesiv şi păgubitot etc. Sub acest raport, având în vedete şi popularitatea sa, considerabilă încă la începutul anilor şaizeci, Heliade rămâne cel mai important vizionat şi reformator social (în stare latentă, desigur) de la mijlocul secolului al XlX-lea, în scrierile sale găsindu-şi locul şi o posibilă rezolvare probleme precum: descentralizarea administrativa, renaşterea economică pe baza unor credite interne (obligaţiuni populare), bănci de investiţii, participarea tuturor indivizilor conştienţi (sănătoşi la minte şi ştiutori de carte) la treburile statului etc. Din acest punct de vedete, scrierile lui Heliade, răspândite nu numai în volumele cunoscute, ci şi în zeci de broşuri şi extrase, au exercitat probabil şi o influenţă efectivă asupra ideilor generaţiei următoare, chiar dacă aceasta este greu de apreciat astăzi cantitativ; în orice caz, ele se regăsesc, într-o formă difuză, în marile sale poeme din anii senectuţii.

Amestecul dintre social şi poetic nu e nou în lirica sa; l-am mai văzut în *Santa cetate* din 1854 şi in general se potriveşte cu viziunea utopică şi tonul profetic adoptat în perioada „regenerării", a exilului de la Paris şi a contactelor cu mica si chiar cu marea filosofic social-creştină dinainte de 1848, cu Saint-Simon, Ballanche şi ceilalţi. Acestea îi întăresc probabil convingerea, existentă dinainte, că cheia tuturor problemelor se găseşte în cuvântul Domnului, în Biblie, şi că studiul evangheliilor este în măsură să elucideze orice chestiune

obscură, de istorie ca şi de drept sau de fdosofte. Preocupările lui în acest domeniu erau mai vechi: „Câte îmi vorbeşti despre cristianism -zicea el în martie 1851 - am multă materie scrisă. Multe sunt, cum veţi vedea în *Proscris,* multe am nepublicatc şi multe numai în materie încă adunată..."[14] Acesta e probabil punctul de plecare al noii sale traduceri a Biblici si totodată al comentariilor sale din *Biblicele* care, bazate pe textele orientaliştilor francezi precum Cahen si alţii sub raport filologic, caută să impună acest text ca un panaceu filosofic, ca un model instituţional, cum încercase parţial în partea ultimă din *Souvenirs et impressions d'un proscrit,* din 1850. El avea convingerea sinceră că această operă - traducerea şi comentariile sale - este echivalentul marii acţiuni din timpul lui Matei Basarab, când s-ar fi început prima traducere a Bibliei în limba română şi s-ar fi dat astfel semnalul primei renaşteri culturale si naţionale a românilor.

Traducerea sa, apărută în fascicole începând din 1858 si urmată cutând de comentariile din *Biblicele,* publicate tot la Paris în acelaşi regim, a stârnit însă un val de discuţii şi adversităţi care au umplut pentru o vreme paginile gazetelor din ţaţă. Trimisă în câteva pagini de probă ierarhilor de la Bucureşti şi Sibiu, poate şi altora, traducerea sa stârneşte reacţia vehementă a mitropolitului Andrei Şaguna de la Sibiu (pe atunci doar episcop), care dă şi o circulară împotriva acestei întreprinderi pentru care consideră că Heliade nu are nici o calificare; ea cădea şi prost, într-un moment în care Şaguna însuşi, şi apoi vechiul prieten Costache Aristia publicau şi ei câte o traducere a Scripturii, Şaguna pe contul episcopiei din Sibiu, iar Aristia pe cel al Societăţii britanice a Bibliei. Comentariile lui Heliade sunt însă de tot interesul, nu numai pentru că vădesc în el acelaşi spirit iscoditor şi fantast, înrudit cu al lui Hasdeti, divagâud cu erudiţie în spaţiul analogiilor, derivaţiilor lexicale şi al etimologiilor şi stârnind astfel asociaţii evocatoare de poezie, ci şi pentru anecdotele istorice pe care ele le prilejuiesc, amintiri, şarje sau portrete cu indiscutabilă valoare literară; ele anunţă prin aceasta chiar **structura** compozită a *Echilibrului* şi regimul preponderent memorialistic în care vor funcţiona.

'* I. Heliade Rădulescu, *Scrisori din exil,* ed. cit., p. 60.

Ova din materia şi viziunea istorică, în sens larg, a Bibliei, "Mucalită de operaţia de cernere şi asimilare presupusă de traducere, fftVf şi în marele său plan de refacere poetică a istoriei universului, Hpill'iţiei oamenilor şi dezvoltării lor până la apariţia creştinismului, dupfl un plan concretizat târziu şi împărtăşit prietenilor, prin Corespondenţă, în mai multe forme dar nu foarte diferite. Lui ***i*** iiovenale Vegezzi-Ruscalla îi setia, în septembrie 1869, că acest poem „Oliv cântă timpii anteistorici" va avea douăsprezece cânturi, începând Cil *Imnul creaţiunii* şi terminând cu *Izrael, popolul model, Izrael - cristianiunul'^*; în scrisoarea către Bariţ, peste două luni, poema avea douăzeci de cânturi şi începea cu *lohu-Bohu* (noua versiune a *Căderii Zmeilor* din 1840), continua cu *Imnul creaţiunii* şi se încheia cu *Victoria omului asupra zeului Porta,* probabil tot o versiune a cântului dedicat apariţiei creştinismului. Ceea ce ne-a rămas însă, publicat în Volumul II al *Cursului întreg de poezie generală,* din 1870, nu cuprinde decât primele cinci cânturi; ultimul, al cincilea, este o interpretate proprie a mitului biblic al lui Cain şi Abel în cate ftatele cel mare, trcz.it brusc din somnul în care avea un coşmar, un vis rătiprevestitot, (I loveşte pe Abel şi-i ucide. Heliade reia astfel materia unei întâmplări Cure a zguduit pe contemporani şi s-a versificat şi de Gr. Alexandrescu tu *Ucigaşul fără voie:* trezit din somnul în cate visa că-l atacă un lup, un tânăr ţăran se repede să-l ucidă şi-şi omoară soţia. Ca şi în poezia lui Alexandrescu, si la Heliade accentul e pus pe nesfârşita remuşcare *a* ucigaşului, mai rea şi mai chinuitoare ca orice altă pedeapsă, pe sfâşierea părinţilor care au a plânge şi un mort, şi un criminal:

Dizgraţia! Adame, al pairilor părinte'.
Mult lăcrimoasă Eva, a mamelor strătnater!
Pe cine-aveţi d-a phuigel Pe justul ce trepasă,
Sau pe ucizălorul mai hâde decât crima,
Oribil de cutremur, de spaimă, repentiri?
Căci unul ca şi altul sânt scumpii voştri jilii...

Poemul lui Heliade e imposibil însă de judecat pe fragmente sau pe imagini pentru că astfel ies în evidenţă stridenţele lingvistice care

[13] I. Heliade Rădulescu, *Scrisori si acte,* cd. cit., p. 177.

au fost ironizate de contemporani, formaţii lexicale compuse sau derivate neobişnuite în limba română (îndaniascat, fructidor, protostat, împăvăzat), neologisme neuzuale (a doma, triboli, peliceu, rancurrâ), sau prozaismul deducţiilor „raţionale" din materia biblică („Mois", crescut în Egipt, mai conserva d-acolo/ Şi datini, şi doctrine..." etc); frumuseţea şi noutatea poemului stă în viziunea grandioasă a lumii, cteată din haosul primordial. Ea apare doar la o lectură continuă, care să nu zăbovească asupra amănuntelor, oricum simţite astăzi altfel decât acum un secol şi jumătate: multe din neologismele şi formaţiile intelectuale ale lui Heliade au fost încetăţenite sau oricum nu mai surprind ca atunci, disponibilitatea lectorului în faţa unui procedeu sau a unei licenţe e mult mai mate, ca şi cultura lui. Rămâne deci forţa unei priviri care cuprinde lumea de la începuturile sale, care imaginează episoade doar subînţelese în Biblie, dar coerente cu istoria acesteia, care umanizează şi chiar face contemporane procese de o durată geologică, scăpând deci unor reprezentări succesive, şi transferând într-o zonă a conceptualului, a enunţului abstract, cu o foarte puternică capacitate sugestivă, însăşi istoria viitoare a genului uman:

Să punem ipoteza de ce s-ar putea s-advie,
D-acum în câţiva secuii de-nvenţiuni, progrese.
Se-ntrannă astăzi omul cu electricitatea,
Dispune după voia-i d-a aburilor forţă,
Şi toţi le recunoaştem foloasele im mane.
Ci tot mai e progresul pe cât există încă
Si mai există timpul...

(*Arborul ştiinţei,* IX)

Publicata într-un volum care nu are nici un ecou între contemporani. *Anatolida* reprezintă nivelul cel mai înalt pe cate l-a atins poezia sa şi este altceva decât fusese până atunci. După atâţia ani de abandon al poeziei, aşa cum o scrisese în tinereţe, şi timide încercări de revenire în agitaţia multelor sale ipostaze publice, Heliade încearcă acum să-şi realizeze mai vechiul său vis de a repeta actul creaţiei cosmice, de a crea — poetic — lumea din nou nu doar pentru a-i înţelege începuturile, ci şi pentru a-i lumina calea către izbăvire,

tl? revenite în paradisul echilibrului, dreptăţii şi egalităţii tuturor. Din Utesi punct de vedere, *Anatolida* este prima creaţie poetică a unui illl univers decât cel contingent, pe cate încearcă să-l depăşească în perfecţiune, adică în frumuseţe şi logică; penttu prima dată înainte tic Eminescu, poezia încearcă nu să imite creaţia, ci s-o depăşească. 1)e aceea, limbajul *Anatolidei* nu mai e alegoric, cum era cel al poeziei contemporane, ci simbolic: el nu explică lumea existentă prin Intermediul unor metafore, ci oferă un model simbolic al ei. Creaţia poetului adevărat - un poet, a spus-o Heliade de atâtea ori, este un creator, un vizionar, un profet - nu imită creaţia cosmică, ci oferă lin model al ei, utopic în sensul că implică şi o „critică" a celui existent ţi duce inevitabil la o refacere a ci, la o altă „facere" a ei. De aceea e nevoie şi de un nou instrument lingvistic, creaţia începe cu creaţia limbii care să-l exprime.

Viziune gigantică a unei noi creaţii universale, utopie inversă, răsfrântă asupra trecutului mitic al umanităţii, *Anatolida* comportă două straturi de simboluri: dacă poemul în întregul său este o proiecţie a înstăpânirii omului în univers, fiecare cânt îşi poartă în sine propriul simbol: *Imnul creaţiunii* închide în el simbolul genezei creştine, al imaculatei conccpţiuui, *Viaţa sau androginul* pe cel al năzuinţei spte perfecţiune a omului („androginismul era prima din proprietăţile celor cc se ziceau nemuritori", afirmă el încă în *Istoria critică,* subliniind deci esenţa supranaturală, imposibilă a perfecţiunii). *Arborul ştiinţei* pe cel al cunoaşterii. *Moartea sau fraţii* pe cel al expierii, al căderii din cauza păcatului originar. Toate sunt simboluri pe care gândirea romantică le exprimase deja, la Hugo, la Wordsworth, Blake ş.a., marea nuntă a elementelor care generează viata şi în care voinţa umană este principiul activ, care hotărăşte naşterea unei lumi noi şi unei noi speranţe deci.

Timpul marilor viziuni romantice trecuse însă sau, oricum, nu lui i-a fost dat să-l reînvie înaintea cititorilor. I-a fost sortit şi acest contratimp, între aiătea altele, ca după începuturi marcate de didacticism, pe de o parte, si de un manierism graţios, de o poză meditativă în structura căreia se pot recunoaşte primele sale mari modele, poetul să-şi găsească tema şi să-si desfacă marile aripi ale unei viziuni cu adevărat romantice într-un moment când „romantismul înalt" murise şi când glasul său nu mai era ascultar de nimeni. In

1869 Samson Bodnărescu pregătea o recenzie „aspră" despre primul volum din *Cursul întreg de poezie,* dar acolo erau cuprinse doar poeziile din tinereţe: *Anatolida* apare în voi. II, abia în 1870. Când apar primele cinci cânturi ale marei epopei, texttd nu se bucură ele nici un ecou, nimeni nu-i relevă nici meritele, nici scăderile sale: Heliade Rădulescu era, aşa cum îi dorise ferocele C A . Rosetti, „îngropat de viu". „între morţii generaţiei trecute - spune lorga la douăzeci de ani după moartea sa - puţini sânt mai adânc îngropaţi în uitare decât cel mai mare dintre dânşii, cu influenţa în toate ramurile: Eliade"[16]. Nici critica secolului trecut n-a fost mult mai înţelegătoare: Ov. Densusianu considera *Mihaidu* „o alcătuire chinuită şi copleşită de artificialitate" şi găsea „comice" originalităţile din *Anatolida,* la care practic nici nu se opreşte; Serbau Cioculcscu (care găseşte în *Zburătorul* „un climat ţărănesc de o neîntrecută autenticitate") ignoră pur şi simplu *Anatolida,* şi chiar Călinescu - deşi îi recunoaşte „mijloacele verbale pentru marele vers romantic" — găseşte că „totul e friguros alegoric".

Dincolo de aceste judecăţi înguste sau parţiale, sugerată încă de Dimitrie Popovici în studiile sale preliminare, trebuie însă observată neobişnuita aspiraţie către sistem a acestui autodidact, faptul că poezia, istotia şi filosofia lui tind să se închege într-un tot mai mult sau mai puţin unitar, unde elementele îşi răspund şi se sprijină reciproc, la distanţe de zeci de ani uneori, că ele sunt adică rodul unei personalităţi creatoare deosebit de puternice şi izvorăsc dintr-o conştiinţă care nu numai că naşte viziuni, idei, ci le şi structurează. Fără să fie în sine o valoare, această caracteristică pune toată opera într-o altă perspectivă: aspecte aparent izolate se unesc într-o încrengătură de relaţii care sprijină diversele manifestări prin forţa sistemului şi Ic dă astfel valoare. Dintr-o literatură de amatori, de scriitori născuţi din imbolduri momentane si pentru ei înşişi („că eu n-am fost srihurgos pentru gustul lumii, decât pentru trebuinţele mele", zice Alecu Văcârescu la sfârşitul sec. al XVIII-lea), prin Heliade Rădulescu literatura română intră în marile spaţii ale romantismului european

[16] N. lorga. *Cronica literară,* în *Timpul,* XV (1893), nr. 50, vineri, 15/17 martie, p. 2.

fl Implică în substanţa ei orizontul istoriei, al filo.sofiei istoriei şi al JjAuclirii religioase, chiar şi în formele rudimentare în care o practică el.

Nu se poate demonstra o relaţie directă între poezia şi filosofia Ml, între *Anatolirbi* şi *Istoria critică universală* să zicem (asemenea relaţii flll sunt niciodată directe), iar poemul nu ajunge, în cele cinci cânturi KCl'se, până în timpii geologici cu care debutează *Istoria,* dat viziunea gdte aceeaşi, aceeaşi nevoia de implicare a tuturor nivelelor istorice |l aceeaşi este metoda de interpretare a lor, de nude şi savanta mistică lllliucrologică de care abuzează poetul în începutul istoriei, climologismul excesiv si mecanic care devine nominalism prin abuz Ptc, Viziunea grandioasă a acestei lumi articulate, în care ştiinţele «Hplicâ şi luminează parabolele biblice cu ajutorul unei chei Universale, este ea însăşi ele natura poetică şi generatoare de înţelesuri, Ctlei şi poezia, şi istoria se înrudesc şi se completează în acelaşi demers esenţial: a înţelege ce s-a petrecut în trecut pentru a putea imagina ceea ce se va întâmpla în viitor. De aceea, ca la Hugo sau la alţi mari poeţi romantici, şi poetul şi istoricul trebuie să coboare în mijlocul realităţii şi s-o slujească în interesul neamului care i-a produs, ci fiind Una cu filosoful şi cu omul politic, ideal pe care Heliade îl înţelege nbia după ce, pentru o clipă, întrunise fără să ştie toate aceste deziderate si pe cate încearcă apoi zadarnic, vreme de un sfert de secol, să le recâştige. Zădărnicia încercărilor sale c însă secundară în ordine istorică şi benefică în ordine literară, pentru că ea produce mari fragmente de poezie conceptuală; prin acest efort însă el devine omul romantic cel mai deplin al acestei culturi - cel mai deplin până la apariţia marelui său admiratoi, Eminescu.

MIRCEA ANCHEI.ESCU

CRONOLOGIE

1802

ianuarie 6. S-a născut la Târgovişte Ion Rădulescu, fiul lui llie Rădulescu, negustor, fost funcţionat militar (probabil căpitan de poteră, polcovnic de târg, sau o funcţie similară), dintr-o familie cu oarecare stare, care contribuie la renovarea bisericii Sf. Voievozi din oraş şi care avea rude la Bucureşti, şi al Eufrosinei (n. Danielopol), dintt-o familie venită recent din sudul Dunării („mama ştia carte numai grecească"); erau, probabil, aromâni.

1812

După cum se obişnuia atunci, copilul învăţa carte grecească acasă, cu dascălul Alexe, după psaltire. Văzând **într**-o zi, „în poarta bisericii Creţulescului", pe un vizitiu citind din *Alexandria* unui grup care asculta fermecat, se aprinde de curiozitate şi învaţă în câteva zile, cu ajutorul unui argat din curte, să citească româneşte cu litere chirilice.

1813

In timpul ciumei stă aproape un an la moşia familiei de la Grindu şi citeşte mult: „în timpul acela dat învâţai multă carte românească".

1814

Heliade intră la Şcoala Domnească, aflată în metohul mitropoliei de la Schitu Măgureanu; în acest an probabil, în februarie, moare mama sa.

1818

Heliade intră în Şcoala de inginerie înfiinţată de Gb. l.azăr, la Sf. Sava, în care se preda româneşte.

1821

martie. Tudor Vladimircscu intră în Bucureşti cu cinci mii de panduri şi se instalează pe dealul de la Cotroceni; Gb. l.azăr devine unul dintre sfătuitorii săi şi Heliade Rădulescu l-ar fi văzut pe Tudor venind, în taină, la el.

Cursurile de la Colegiul „Sf. Sava" se întrerup si nu se vor mai relua după vacanţă, chiliile fiind devastate peste vară. Gli. bazar se îmbolnăveşte.

1822

toamna. Probabil „în acea lipsă de profesori", junele monitor ţine un discurs la instalarea noului domn, căruia îi câştigă simpatia. „Intemeindii-mâ pe această potentă cunoştinţă, cutezai a mă muta a mă stabili de sine în casele unde şezuse şi predicase Lazâr... Fără a fi numit de nici o autotitate, fără a fi invitat de nimeni, singur îmi dedei misiunea de a continua fapta lui lazâr abia începută..." O va continua până la întoarcerea bursierilor trimişi la studii in Apus (Ef. Poteca, S. Marcovici ere), adică probabil până prin 1825 sau 1826.

1827

Heliade îl cunoaşte pe Dinicu Golescu, probabil la iniţiativa acestuia, care îi propune să-l ajute în întreprinderea sa educativa si reformatoare; se înfiinţează *Societatea literară,* în şedinţele căreia el îşi va citi primele încercări poetice (traducerile din Lamartine şi Boileau), iar lordache Golescu gramatica, tipărită abia la 1840.

1828

Ocupaţia ruseasca a ţării îi oferă lui Golescu pretextul pentru a cere autorizaţia de publicare a unui jurnal, de care şi autorităţile aveau nevoie; el îl cheamă pe Heliade de ia Sibiu, unde acesta

îngrijea apatiţia *Gramaticii* sale şi îi încredinţează sarcina de a publica acest ziar, iniţial numit *Curierul Bucureştilor* şi anunţat penttu începutul anului următor.

1829

tl/irilie S/20. Apare primul ziar românesc din ţară, sub titlul *Curierul românesc,* în patru pagini mici, imprimat la tipografia Mitropoliei din Bucureşti. După câteva întreruperi de mai mică întindere, în aprilie 1848 ziarul este suspendat la cererea consului rus; va mai apărea la sfârşitul anului 1850, dat va fi iar suspendat după doar trei numere.

1830

Octombrie. Ion Heliade Rădulescu - în asociaţie cu unchiul său N. Rădulescu - cumpătă tipografia răposatului doctor C. Caracas, care beneficia încă de monopolul instituit Ia crearea ei, în 1817, şi pune bazele înfloritoarei sale întreprinderi editoriale.

Apare, iniţial lunar, suplimentul literar ai ziarului intitulat *Adaos literal,* o colecţie de volume în general traduse, cu regularitate devenită nesigură. Publică primul său volum de versuri: *Meditaţii poetice. Dintr-ale lui A. de Lamartiu traduse şi alăturate cu alic bucali originale,* care este anunţat în nr. 77 din 14 decembrie al *Curierului românesc.*

Moare tatăl său în limpid epidemiei de holeră.

1832

mai. Ruptura lui Heliade cu puterea protectoare, cu consulatul tuşesc şi deci cu domnul, care se pregătea, devine electivă după publicarea textului *Coup d'oeil sur ('origine et la langue des Valaques,* tără a-l supune cenzurii, în nr. 30 din 15 mai al *Curierului românesc.* Generalul Pavel Kiseleff ar fi ordonat exilarea nesupusului.

1833

octombrie. Din iniţiativa lui Ion Câmpineanu şi Heliade Rădulescu se înfiinţează *Societatea filarmonică,* şcoală „de muzică vocala, de

declamaţie şi de literatură", cate capătă aprobare oficială la 19 ianuarie 1834. Heliade va fi numit directorul şcolii şi profesor de literatură, C. Aristia profesor de declamaţie, iar Bongianini profesor de muzică.

1834

ianuarie 19/31. Se deschide şcoala Societăţii Filarmonice

august. Şcoala prezintă prima şa producţie cu tinerii actori pe care ti pregătea: *Fanatismul* lui Voltaire, in traducerea lui Heliade.

1835

noiembrie 1. Apare primul număr al revistei *Cazna Teatrului Naţional,* din care vor apărea în total treisprezece numere; revista pregăteşte apariţia *Curierului de ambe sexe,* pe cate îl şi anunţă.

1836

Apare volumul *Culegere din scrierile de proză şi de poezie ale d.l. Eliad,* anunţat în nr. 33 din 1 iunie al *Curierului romanesc.* Heliade exprimă pentru prima dată ideea că versutile sale alcătuiesc „un tot".

Spre sfârşitul anului se destramă *Societatea filarmonică* în urma certurilor şi suspiciunilor reciproce, dar mai ales a intrigilor subterane încurajate de autorităţi, conştiente de activităţile politice secrete ale unora dintte membri.

august. T. Cipariu îl vizitează la Bucureşti, „la Târgul de afară, aproape de Colentina, loc adevărat pentru un literator... Câsilc şi grădina vor să-i dovedească gustul".

octombrie. In nr. 34 al revistei *Muzeul Naţional* începe un schimb de scrisori publice între Heliade şi C. Negruzzi în probleme ale limbii şi ortografiei, urmărit cu atenţie de contemporani.

1837

Apare prima fasciculă a revistei *Curier de ambe sexe,* prima revistă literară din Ţara Românească, supliment literar al *Curierului românesc,* sub redacţia lui Ion Heliade Rădulescu. La început avea în vedere numere alternative, destinate femeilor (care cuprindeau, între altele, tipare de moda), respectiv bărbaţilor.

mm

An de adâncire a neînţelegerilor cu Gr. Alexandrescu şi de polemici pe teme filologice; se adaugă conflictul cu redactorii gazetei *România* (între care profesorul Florian Aarou), la a cărei dispariţie publică un *Epitimv* necruţător „Zacă în uitare, să aibe lumea pace!" Acum scrie şi importantul articol *Pentru opinie,* cate va apărea însă abia peste aproape trei ani, în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură.*

1839

ianuarie. Colonelul Ion Câmpineanu începe o călătorie cu scopuri politice în Europa occidentală; intenţiile sale fiind desconspiratc, la întoarcere va fi arestat şi internat. Heliade scrie o satiră a acestei întreprinderi sub forma unei piese de teatru, *Voiaj din Podul Mogosoaii piină in ligănia Vlădicbii,* rămasă în manuscris şi identificată abia recent, în care sunt parodiaţi mai ales adversarii de după dizvolvarea *Societăţii filarmonice:* Ion Câmpineanu, Gr. Alexandrescu, C. Bolliac ş.a.

Polemici filologice cu *Albina românească* din Iaşi şi cu G. Săulcscu.

1840

Apare prima parte din *Paralelism între limba română şi italiană,* 88 p., cate consfinţeşte noua sa orientare lingvistică, etimologizantă şi italienizantă.

1841

decembrie. Publică la Braşov, în suplimentul literar al *Gazetei de Transilvania, Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* articolul *Pentru opinie,* semnat numai cu iniţiala E,, în care pledează pentru drepturile politice ale claselor active, adică ale burgheziei şi intelectualităţii. Articolul a fost întâmpinat cu mare animozitate

de protipendadă („M-a luat groaza ce strigări fac boierii noştri", scria Nifon Bâlâşescu lui G. Bariţ despre aceasta).

1843

decembrie. La înscăunarea noului domn Geotge Bibescu scrie o odă ditirambica, cu un aparat mitologic copleşitor: *20 deceinbriu 1843,* publicată pe foi volante. Relaţiile cu acest domn, schimbătoare în decursul timpului, vor fi mai degrabă de opoziţie.

1844

Publică „balada" *Zburătorul* în *Curierul românesc;* scrie satiră *Măceşul şi florile,* difuzata pe sute de foi manuscrise, împotriva concesionării minelor din ţară unui antreprenor rus, numit Trandafirov; în martie, Bălcescu îi scria lui I. Chica: „îţi trimit şi o poezie satirică ce au ieşit de curând în pricina lui Trandafilov. Nu-ţi poci închipui ce senzaţie a făcut. In trei zile nu era om care să n-o aibă în Bucureşti".

1846

Lansează marele său proiect de traduceri care include tot „canonul" literar, istoric şi filosofic al epocii, inclusiv scriitorii romantici.

octombrie-decembrie. Călătoreşte, cum îi scrie lui Bariţ, „cu batelul pe Dunăre", la Viena, Praga şi Lipsea, spre a aduce cele trebuincioase, teascuri, litere şi hârtie, pentru *Biblioteca universală.*

1847

Se publică poema epică *Mihaida* în *Curier de ambe sexe,* voi. V: atât cântul I, într-o fascicula cunoscuta, cât şi cântul II, într-o fasciculă ulterioară care se pare că n-a mai apucat să fie difuzată din pricina evcnimentelot, dara fost prezentată într-un anunţ din *Albina românească.*

1848

aprilie. După revenirea tinerilor revoluţionari de la Paris şi formarea comitetului revoluţionar, Heliade este invitat să li se alăture, ca

>r Urmare a refuzului unor ofiţeri şi negustori de a se alătura mişcării

|s; In absenţa sa.

fattif. Heliade Rădulescu redactează si tipăreşte proclamaţia revo-Intitulară în tipografia sa.

illllir 9/21. La Adunarea de la Islaz, Ion Heliade Rădulescu citeşte Proclamaţia revoluţiei din (ara Românească. Este ales în Guvernul provizoriu şi, după revenirea în Bucureşti, este numit ministru al Cultelor în Guvernul provizoriu format la 14/26 iunie.

iunie 19. Este arestat de coloneii Odobescu si Solomon, împreună cu ceilalţi membri ai guvernului, dar este eliberat în câteva ceasuri de mulţime.

iunie 29. Sub ameninţarea invaziei ruseşti şi la zvonul trecerii frontierei de cărre trupele ţariste, se refugiază spre Rucăr împreună cu alţi membri ai Guvernului provizoriu si este arestat de subcânnuirorul din Piettoşiţa; eliberat a doua zi, este adus în triumf la Bucureşti,'

Iulie 28/august 9. După demisia Guvernului provizoriu, la cererea lui Suleiman Paşa, Heliade Rădulescu este ales pe Câmpia Libertăţii, împreună cu Christian Teii şi Nicolae Golescu, membrii în Locotenenta domnească a Ţarii Româneşti, recunoscută de comisarul otoman.

Stpleinbrie 13. După intrarea trupelor otomane în Bucureşti, au loc ciocnirile sângeroase de la Dealul Spirii. Locotenenta este dizolvată, dar cei trei membri nu sunt urmăriţi sau arestaţi; aflând de intenţia bucurestenilor de a ridica steagul revoltei şi a organiza 0 rezistenţă, Heliade decide să plece la Braşov pentru a nu oferi pretext de noi represalii.

septembrie 25. Este publicat în *Buletinul oficial* decretul de exilare a 22 capi ai revoluţiei, între care si Ion Heliade Rădulescu.

1849

1j începutul anului ajunge la Paris, după ce traversează Europa, încercări de organizare a emigraţiei, care se lovesc tor mai mult de adversitatea grupului Ion Ghica — Nicolae Bălcescu;

f'ebruărie-martie. Călătoreşte la Londra, împreună cu Chr.Tell, unde explică lordului Palmerston obiectivele revoluţiei române şi încearcă să-i câştige sprijinul.

martie. Pleacă la Constantinopol pe vasul francez *Rhamses,* tlar autorităţile otomane îi interzic să debarce; la întoarcere, vastd loveşte o stâncă şi Heliade are prilejul să descrie (în *Souvenirs el impressions d'uti proscrii)* un naufragiu, pentru prima dată în literatura români.

Scrie cea mai mare parte din textele cărţilor care vor apărea la Paris, începând cu anul următor.

iunie. îl cunoaşte pe Lamartiuecare îl invită la recepţiile sale. Impresia este detestabilă: „un lacheu la scară, altul la uşă, un fecior în tindă... D. Lamarrine, în cravată albă, în picioare, **dând** câte o bună scara în dreapta şi in stânga... O curte de rege într-o mansardă.

Spre sfârşitul anului o cunoaşte pe fda del Carretto, poetă si simpatizanta italiancă a revoluţiei, care va dedica lui Heliade şi revoluţiei române câteva poezii entuziaste sub pseudonimul Grecea da Roma, în voi. /. *'Arpa del'Esule,* apărut în anul următor.

jcT.iirie 2't. la parte la constituirea Societăţii ligii **popoarelor** şi j.:oi:iiie sprijin **material.**

iunie. îl invită pc Victor Hugo să li se alăture.

Intensă activitate organizatorică şi publicistică la Paris; cunoaşte si intră în relaţie cu reprezentanţi ai cercurilor şi presei democratice, sprijină material **şi** publică diferite texte literare şi **de** propagandă patriotică în reviste ca *Le Temps. La Voixdu Petiple. Revue de la l.igue des l'euples* etc. Publică broşura *Le Protectorat du Czarşi* volumul *Souvenirs et impressions d'un proscrit,* din care fragmente apăruseră anterior în presa franceză. Se adâncesc neînţelegerile cu ceilalţi emigraţi.

1851

Apare volumul memorialistic *Memoires sur Vbistoire de Li regenerat ion roumaiue ou sur Ies evencments de 1848 aceomplis eu Valachie,* precum şi cel de documente intitulat *Epistole şi acte ale oamenilor mişcării române din 1848,* o culegere de epistole adresate mai ales emigraţiei româneşti de la Brusa, care îi susţinea material proiectele şi activitatea de la Paris. Dezamăgit de adversităţi, chemat tot mai imperios de soţie, pleacă la Chios, unde se găsea familia sa exilată.

18S4

Srimulat de schimbarea situaţiei politice şi de izbucnirea conflictului ruso-turc, generalizat curând sub numele de „Războiul Crimeii", încearcă să revină în centrul activităţilor şi se întoarce la Bucureşti ca secretar al Iul Omer Paşa, dar este nevoit :i plece la protestele consulatului austriac; Mărita rămâne însă acasă.

1856

mai 24. Se anunţă apariţia, la Paris sau poate la Constantinopol, a broşurii *Descrierea Europei după tractatul din Paris,* în care este publicată şi poema de inspiraţie socialist-crcştină *Sânta cetate.* La sfârşitul anului, publică prima fasciculă a periodicului *Conservatorul,* în care apar unele texte anunţând dezvoltările ulterioare din *Isahar sau Laboratorul.*

1857

august Pleacă la Paris, de unde călătoreşte şi la Londra.

1858

.ncepe să publice la Paris noua sa traducere a Bibliei şi apoi volumul de comentarii şi amintiri *Biblicele sau notiţele istorice, filosofice şi politice asupra Bibliei.* întâmpinate cu ostilitate, mai ales de ierarhia clericală, ambele lucrări rămân ncterminjtc din cauza revenirii sale în ţară, la sfârşitul anului.

1859

ianuarie. Se întoarce definitiv în ţară. la pane la pregătirile penttu Unite.

aprilie. Candidează la alegerile din aprilie, la lârgoviste, fără sâ reuşească; foştii cauzaşi, în special C A . Rosetti, încep o

campanie furibundă împotriva sa. încercarea de a reînvia vechiul *Curier* nu are succes, căci cabinetul Ion Ghica îl suspendă după trei numere, în decembrie.

începe să publice în fascicule *Isahar sau Laboratorul,* devenită apoi *Echilibru între antiteze,* lucrare haotică încheiată abia în 1869, în cate se amestecă amintiri, publicații de documente, teorii de ordin filosofic, istoric sau economic, toate destinate să justifice acțiunile **întregii** sale vieți şi să le **înfățişeze** ca expresie a unei gândiri coerente, a unei concepții proprii despre societate şi istorie.

1860

noiembrie. Face o scurtă călătorie la Paris, probabil pentru a lichida ultimele sale datorii legate de imprimarea volumelor începute în 1858 şi abandonate la revenirea precipitată în țară: traducerea *Bibliei* şi *Biblicele.*

Apar la Bucureşti, sub titlul generic *Diverse,* o serie de volume care reiau diferite texte din publicistica sa; între ele volumul *Poezii inedite.*

1861

Publică *Prescurtare de Istoria Românilor sau Dacia şi România.*

1863

martie 5- Discurs funebru la moartea lui loan Văcărescu, publicat în broşura *In memoria Văcăreştilor. Panegiric,* Bucureşti.

Camera votează o pensie de merit în sumă de 2000 lei lunar, acordată lui Heliade penttu activitatea sa în vederea propăşirii limbii şi literaturii române.

1866

februarie 15. I se votează o altă pensie de merit în valoare de 20.000 Ici anual.

martie. La plebiscitul organizat penttu aducerea prințului Carol de Hohenzollieiu pe tronul României, votează pentru, nu din convingere, ci pentru că era conştient de inutilitatea oricărei opoziții („Credința sau religia mea politică a fost, este şi va fi, în toată viața mea, domn român pe cinci ani, după cum am proclamat-o la 1848...").

aprilie. Fondează un nou săptămânal, intitulat *Legalitatea. Foaie politică, religioasă, literară şi ştiințifică,* dat revista nu rezistă decât până în noiembrie.

liste ales preşedinte al Ateneului român, undea ținut mai multe conferințe.

1867

iunie. Este desemnat membru al Societății Literare Române, în virtutea marilor sale merite culturale.

august 1/13. La prima întâlnite a „Societății Academice Române" este ales preşedinte ordinar, pe o perioadă de un an, al înaltului for cultural şi ştiințific.

septembrie. Depune un manuscris inirulat *Principie de ortografie română,* care este publicat în anexa volumului I al *Analelor Societății Academice.*

1868

începe să publice seria operelor sale revăzute sub titlul *Curs întreg de poezie generală* (voi I-IV, 1868-1870).

Activitate asiduă în cadrul Societății Academice; este reales preşedinte.

Vasile Alecsandri îl întâlneşte la Bucureşti şi este cucerit de caracterul rezonabil al ideilor sale lingvistice: „Unul din singurii oameni cu care am avut plăcerea a convorbi este Eliad bătrânul, pe care am fost de l-am vizitat la casa lui de pe Podul 'Largului de-afară... ne-am înțeles de minune în privința ortografiei române. Eliad este, în privirea cunoştinței limbei noastre, cel mai învățat, cel mai competent..."

1869

Citeşte *Imnul creațiunii* cu ocazia deschiderii festive a sesiunii anuale a Societății Academice.

Soția este bolnavă de reumatism în forme din ce în ce mai grave, „în dureri atroce"; un consult la Viena recomandă trimiterea în

Italia şi scriitorul ia legătura cu vechiul prieten Vegezzi-Ruscalla pentru a facilita instalarea.

decembrie. Ate un conflict cu Mihail Kogălniceanu în urma unei aluzii pe care acesta o face în parlament la mantia sa albă din timpul revoluţiei; temporar aplantt, conflictul teizbucneşte probabil ca urmare a declanşării bolii sale de nervi.

decembrie, 18. Ca urmare a altor supărări şi într-o formă inexplicabil de violentă, îşi dă demisia din Academie şi din alte funcţii publice. Ziarele fac haz în general de tribulaţiile bătrânului poet, acuzat şi de favorizarea unei actriţe de varieteu. Perioadă penibilă, de singurătate, boală şi sărăcie.

1870

mai. Moare Măria (Heliade) Rădulescu.

Perioadă de rătăcite continuă a poetului, probabil cu unele remisiuni.

Lansează un nou proiect editorial, în dimensiuni utopice (între altele, o enciclopedie în 40 de volume), fără nici un succes. G. Bariţ scria mai târziu: „Am vorbit cu el în iunie 1870, la Bucureşti, însă nu mai era posibil a-l pricepe".

1872

aprilie 27. Ion Heliade Rădulescu „a încetat din viaţă în suburbia Scaunele, strada Polonă, nr. 20". I se face o înmormântare oficială, la care vorbesc: Exarcu, V.A. Ureche şi B.P. Hasdcu.

1879

Ridicarea statuiei lui Ion Heliade Rădulescu din Piaţa Universităţii, realizată de sculptorul italian Ettore Ferrari.

1880

Academia Română instituie Premiul „Heliade Rădulescu", pe care în 1880 îl acorda lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu, pentru studiul său *Cărţile poporane ale românilor din sec. al XVI-lea,* apărut ca volumul II al lucrării sale *Cuvente den bătrâni.*

Apa te voi. Ion Heliade Rădulescu, *Scrisori din exil,* editor N.B. Lăcusteanu.

'fi traducerea lui G.O. Gâtbea apare volumul *Amintirile şi im/>resiunile unui proscris.*

1416

Se publica prima ediţie de *Opere,* în două volume sub ,ugn)nea îcu prefaţa lui Petre V. Haneş, la vechea Editură Mmerva, Bucureşti, cate conţine *Echilibrul între antiteze.*

1) Popovici publica lucrarea *Ideologia literară a lui 1 Heliade Răduksc*u, teza de doctorat în Litere susţinută în ace aş,, an, m lata unei comisii conduse de D. Caracostea, precum ş, volumul *„Santa Cetate". între utopie şi poezie.*

Dintitrie Popovic, începe ediţia *Opere* de I Heliade Rădulescu la Fundaţiile Regale pentru Literatută ş. Atta (voi. 1-11, U . U 1943).

1966

Apare micromonografia /. *Eliade Rădulescu şi şcoala sa,* de G Călinescu, dezvoltare a unor capitole dui *Istoria laenaun, române de la origini până în prezent.*

1967

în colecţia „Scriitori români», sub îngrijirea lui Vladimit Dtimba, ilc^I aparii,, ediţiei critice *Opere* de I. Heliade Rădulescu, Bucureşti, Editura Mmerva.

M.A.

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Indusă peste o perioadă de mai bine de patruzeci de ani, şi anume [H'sie cele patru decenii care au văzut trecerea de la alfabetul chirilic **Fr** cel de tranziţie si apoi ia cel latin şi la exagerările latiniştilor, opera lui Ion Heliade Rădulescu, foarte întinsă, mai ales în comparaţie cu BCt'ea a altot contemporani, pune probleme exttem de complicate editorului şi imposibil de rezolvat după principiile clasice în domeniu; acesta este unul dintre motivele pentru care până astăzi nu avem nu doar o ediţie completă a operelor sale, dar nici măcar una cât de cât .Cuprinzătoare, în ciuda unor începuturi cu totul remarcabile: primele dtttiâ volume ale ediţiei D. Popovici, cele patru ale ediţiei mult prea Helcctive (cum o impunea cenzura!) ale lui Vl. Drimba, *Gramatica* iditată de dna Valeria Guţu-Romalo ş.a.

Mai mult decât opera altor paşoptişti, aceea a lui Heliade nu poate fi editată respectând pur şi simplu principiul ultimului text publicat de autor, de pildă, nu numai pentru că o poezie ca *Suvenirul apare* întâi în chirilice, în 1829, pentru ca ultima formă să fie publicată în 1870, în *Curs ele poezie,* cu o grafie latinizantă care nu e uşor de Interpretat fonetic, ci şi penttu că însăşi alcătuirea poeziei suportă revizuiri în lexic, topică, formă, devine adică altceva decât textul iniţial, |i asta într-un moment în care textul respectiv - şi atâtea altele ca el - nu mai aveau nici un impact asupra unui cititor aflat acum la altă Vilrstă poetică. Considerând că o ediţie de opere ale unui scriitor, mai nles ale unui scriitor cu o recepţie publica atât de largă şi de marcarâ cum a fost cea a lui Heliade Rădulescu, trebuie să prezinte opera aşa cum era ea în momentul sau în epoca în care a apărut şi şi-a lăsat

amprenta asupra cititorilor şi a spiritului public în general, ani optat pentru un principul mai degrabă istorico-literar decât filologic. Am căutat deci să respectăm formaşi spiritul textului în momentul primei sale apariţii: dacă e vorba de un text cate a apărut o singură dată în epocă, am rămas la acesta şi am lăsat deoparte republicările târzii, distorsionate, dintr-o epocă când audienţa autorului era aproape inexistentă şi când, oricum, imaginea sa şi adesea a textului respectiv era demult timp fixată în conştiinţa publică; dacă textul a fost publicat întâi în revistă şi apoi, la o mică distanţă, şi în volum (de pildă: în *Curier ş* apoi în volumul din 1830 sau cei din 1836), am ales textul din volum. Am aplicat principiul şi în cazul celor câteva texte în proză, reluate cu diferite prilejuri peste mulţi ani (articolele revizuite, de pildă, la republicarea în ediţia a doua a *Curierului de ambe sexe,* uneori cu adaosuri sau explicaţii posibile abia după zecile de ani scurse de la prima apariţie); am preferat în toate aceste cazuri forma primelor texte.

Probleme de stabilire a textului se pun însă şi în cazul unot scrieri care n-au apărut decât o singură dată, sau într-o singură ediţie credibilă, în timpul vieţii, de pildă *Echilibru intre amiteze,* lăsând la o parte diferitele republicări, adesea simple tiraje parţiale ale unor capitole, făcute adesea cu acelaşi zaţ şi în acelaşi moment cu volumul ca atate. Volumul fiind tipărit cu alfabetul latin dar într-o epocă de mare instabilitate ortografică, cu neglijenţe care evidenţiază suprapunerea sistemului ortogtafic al zeţarului peste cel original, al autorului, nu a fost întotdeauna uşor de stabilit valoarea fonetică a unor semne sau litere utilizate în chip inconsecvent.

Principiul general acceptat în ediţii precum cea de faţă este să se respecte sau să se restabilească, dacă este posibil, fonetica originară a textului, indiferent dacă ea este consecventă cu sine însăşi sau nu. Vom respecta deci şi vom reda toate variaţiile de pronunţie ale aceluiaşi cuvânt, dacă avem motive să credem că textul marchează un fenomen real: *saţietate* dar şi *societate, judeca* şi *judica* etc. Vom interveni însă prin adoptarea formei folosite cel mai des dacă avem motive să credem că gtafia textului a fost alterată de neatenţia culegătorului tipograf.

Din acest motiv, textele scriitorului, redactate în diferite epoci, scrise cu ortografii şi chiar cu alfabete diferite, oferă cititorului de astăzi trăsături relativ divergente: unele texte chirilice notează explicit *sânt,* dar altele, tot chirilice şi din perioade timpurii (anii 1839-40,

de pildă), notează tot atât de explicit *sunt;* am păstrat această notaţie Inconsecventă în fiecare clin textele respective, în timp ce textele ulterioare, scrise în alfabet latin, care notează totdeauna *sunt* (cu rari dxcepţii, datorate fie scriitorului, fie tipografului, unde apare *sunt,* **formă** ignorata de noi în virtutea unei frecvenţe neglijabile) au fost **redate** consecvent ca atare.

Heliade Rădulescu utilizează în anumite cazuri, de pildă, forma Iu -/**a** pluralului feminin şi nu în *—e,* cum s-a stabilit norma: divinităţi *infernali,* virtuţi *eminenţi,* generaţiunilor*precedenţi* (dar „generaţiunile viitoare"), problemei *soţiali* etc. Am păstrat, desigur, toate aceste caracteristici.

Caracteristica este confuzia în domeniul scriem sunetului *a:* Ortografiat adesea într-o formă etimologică, păstrând suportul originar (derâmarea, fontână, mc, etc), el este reprezentat adesea prin simpla literă consemnata în etimon: *derâmare, inesură* etc. Am restituit în toate aceste cazuri ceea ce era, cu siguranţă, pronunţia corecta, indiferent dacă semnele diacritice apar sau nu (inconsecvenţă datorită, în care mai mare parte a cazurilor, unor culegători neatenţi).

Sistemul ortografic al acestor ani de sfârşit, după revenirea sa din exil, este evident marcat de etimologism. O chestiune care poaie provoca controverse este aceea a transcrierii vocalelor accentuate; ea nu poate fi corect înţeleasă în afara discuţiilor de la sfârşitul anilor şaizeci din şedinţele Societăţii Academice nou înfiinţate, cate privesc tocmai problemele ortografiei. La 11 septembrie 1869, de pildă, se discută tocmai „întrebuinţarea semnelor la vocale". în acest cadru, procesul verbal consemnează că „dl.Heliade încă se învoieşte la întrebuinţarea semnelor, vrea numai ca semnul greu [accentul grav - n.n.) să se întrebuinţeze si la cuvinte ca *laudo, aro. creo,* astfel fiind şi u/.ul limbei italiane şi uzul vechi al limbei noastre" *{Anali/c Societăţii Academice Române,* voi. I, 1869, p. 276). Este evident că „accenrul greu" serveşte în acest caz penttu a marca doar accentul, intonaţia, şi nu indică o diftongate, ca în numeroase alte exemple când se utilizează accentul ascuţit: *scoale, voastră, toate, întreagă, protectoare* ş.c.l.

De foarte timpuriu, încă înainte de faza sa itaiieuizantă, Heliade **ri**'duplică unele consoane ca în italiană; este vorba de grupurile *nm* (îu cuvinte ca *îmmiiia), bs* (în cuvinte ca *assoarbe)* şi altele, de pildă:

„immănnureşle inimile" scrie el în *Cuvântul epitaj* la moartea lui Dinicu Golescu, încă din octombrie 1830 etc. Este o normă ortografica pe care o va respecta toată viața - frecvența exemplelor ne-o arată - şi acest lucru ne îndreptățeşte să o conservăm şi să considerăm cazurile opozabile ca simple erori tic țipat sau intervenții ale neautorizate ale zețarului. Există şi o justificare eufonică sau „estetică" a acestei preferințe cate, deşi târzie, scoate cazul respectiv din categoria simplelor mode sau chiar a unor vatiante acceptate într-o anumită perioadă: într-una din discuțiile dedicate ortografiei, la începuturile Academiei Române, el susține nevoia dublării consoanelor („progresul, ştiința, filologia, toate o cer") întrucât „duplicațiunea consoanelor" face limba „mai dramatică, mai clasică; a nu duplica însemnează decadența, însemnează a lăsa limba în primitivitatea sa rustică si brută" (şedința din 2 sept. 1869, în *Analile Societății Academice,* voi. I, 1869, p. 257). Evident, am respectat peste tot şi această opțiune.

Lexicul lui Heliade Rădulescu este şi el marcat de modă sau de preferințele autorului, şi nu numai în sistemul derivării (pe care îl vom găsi spiritual adus în discuție şi în texte literare, precum *Cuconiți Dragau),* ci şi al compunerii sau al calculului; vom găsi în textul său şi numeroase împrumuturi din limbi sttăine, deloc sau abia adaptate, şi le vom păstra - desigur - ca atare, fără a le mai explica în notă pentru că ele pot fi uşor recunoscute: din franceză *(alumete* „chibrituri" sau *disjală* „înfrângere"), din greacă *(laoplău* „impostor, demagog") şi mai ales din italiană *ante/tați* „antecesori", *impieguri* „funcții", *luge* „plânge", *presepiu* „staul", sau chiar *colp de mână,* „acțiune" etc. Am conservat, de altfel, ca atate toate caracteristicile proprii scrisului său din domeniul lexical: forma *daca* a conjuncției *dacă,* forma invariabilă şi înțelesul adjectival de „chiar" pentru pronumele *însuşi* ş.a.m.d.

Ediția în sine include practic toate textele mai importante din domeniul publicațiilor literare, memorialistice, filosofic-morale şi jurnalistice ale autorului; cele lingvistice, care se adresează în cea mai mare parte specialiştilor, cate cer cititorului cunoştințe de specialitate si care au fost relativ recent şi bine editate, au (ost lăsate deoparte cu excepția prefeței la *Gramatica* din 1828, probabil primul text tipărit de Heliade, care anunță un întreg program şi cuprinde de asemenea

BneiUa multor trăsături stilistice dezvoltate ulterior. Am împărțit aceste **IPKIC** în trei mari categorii, care formează şi cele trei mari capitole gin ediției: I. Versuri (din volumele *Meditații poetice,* **din** 1830, *thikgrre din scrierile lui I. Eliad,* din 1836, şi apoi cidese din publicațiile în care au apărut, lăsând cu totul la o parte variantele lâfj.ii şi mult modificate din seria de opere apărută în 1868-1872 **(llll** titlul *Curs întreg de poezie generală;* capitolul se încheie cu singurul JJocm în proză lăsat de autor, *Imn la holeră,* pus ca un fel de anexă lil •sfârşitul selecției de versuri); II. Proza, respectiv a) articole, pamflete, tApoarte, cuvântări, prefețe (dintre care puține au fost reeditate în **Volumul** *Culegere din scrierile de proz/i si de poezie,* **din** 1836, cele mai multe fiind repuse în circulație mai târziu, în seria de volume intitulate *Piverse)* si b) volume, seria marilor sale cărți de proză fiind inaugurată fu cele trei titluri apărute în exil, la Paris, în 1850-1851; şi III. Texte documentare, mare capitol în care vom cuprinde atât o serie de publicații, în special articole de după revoluție apărute fără icninătută şi atribuire **lui** Heliade pe baza criticii interne, pamflete ture au circulat în manuscris etc, cât şi vasta sa corespondență, atât cea particulară, cât şi scrisorile publice adtesate unor ziare, circulatele (un fel de scrisori deschise) adresate exilaților de la Brusa, adepților politici, adversarilor ş.c.l., totul încheindu-se cu o bibliografie, atât **II** operei **lui** Heliade Rădulescu, cât şi despre aceasta.

Această materie va fi cuprinsă **în** trei mari volume: primul va include opera poetică şi prima parte a textelot în proză (până **în** anul 1851 inclusiv, deci încheind cu *Meînoires sur l'hisloirc de Li regeneraliou TOumaine),* al doilea va cuprinde selecțiuni **din** *Istoria critică universală* (i din *Biblice,* precum şi textul integral al *Echilibrului îtilre antiteze,* iar al treilea volum, probabil considerabil ca întindere, va fi consacrat textelor considerate documentare: selecția menționata mai sus din publicistica târzie apărută anonim sau sub pseudonim, începând din 1854, câteva texte rămase în manuscris şi corespondența sa, publică şi privată, care are o întindere considerabilă, chir este şi extrem de importantă pentru istoria politică şi culturala a deceniilor dinainte „ți de după marile evenimente care au marcat mijlocul secolului al XIX-lea: revoluția **de** la 1848, Unirea Principatelor, domnia Iui Cuza »i primii ani ai domniei lui Carol I.

Notele istotico-literare de la sfârşitul fiecărui volum cuprind indicaţiile bibliografice necesare, data şi locul primelor apariţii şi explicaţii minimale pentru a plasa fiecare piesă în contextul epocii şi eventual al problematicii discutate; nu au fost oferite nici un fel de explicaţii general-isrorice, cate pot fi extrase din enciclopedii, sinteze şi lucrări de specialitate, şi nici variante, pe care le-am considerat inutile la o astfel de ediţie, care se adresează publicului larg, ca şi specialiştilor, dar nu filologilor.

N-aş putea încheia aceste note fată a menţiona sprijinul efectiv de care m-am bucurat din partea colegilor din bibliotecile unde s-a conturat această ediţie prin cercetări laborioase şi de durată, imposibil de realizat fată concursul nepreţuit al acestor specialişti: Gh. Parussi, Ion Lebi de la Serviciul cataloage, Şt. Barbu şi colegii de ia serviciul depozite şi tot personalul secţiei de manuscrise de la Biblioteca Academiei, cei de Ia Biblioteca Facultăţii de Litere a Universităţii din Bucureşti, de la Muzeul judeţean Ploieşti, de la Biblioteca Judeţeană din Târgovişte şi alţii încă.

De asemenea, datorez mulţumiri deosebite redactorilor şi tehnoredactorilor E.diturii Univers Enciclopedic penttu bunăvoinţa şi priceperea cu care m-au ajutat să duc la bun sfârşit această ediţie, precum şi colegului meu de catedră de la Facultatea de Lirete, profesorul Eugen Simion, preşedintele Academiei Române, la a cărui sugestie am reluat şi încheiat această ediţie de mult timp abandonată.

M.A.

j VERSURI

MEDITAŢII POETICE
DINTR-ALE LUI A. DE LAMARTINE

(1830)

SINGURĂTATEA

Adeseaori pc munte, când soarele apune,
Eu, obosit tic gânduri, la umbra rezemat,
In jos preste câmpie vederea-mi sc răpune,
Privind cum sc destinde ai-ncctul şi treptat.

Aici spumegă râttl în undele-i mugindc
Şi şărpuind sc pierde în depărtat ascuns;
Lacul colo-şi revarsă apele lui dormindc,
Pc care steaua serii ivită Ic-a pătruns.

Scara-şi aruncă încă **o** rază rubinoasă
P-al munţilor nalt vârf dc brazi încorunat;
Ş-a umbrelor stăpână, în caru-i răor.u,
Pâşa.şte şi albeşte o pânză fnmcgoasă.

Religiosul sunet curmând astă tăcere,
In aer sc revarsă din turnul goticesc;
Pc călător opreşte şi tuciul câmpenesc
Nc-nsuflă-n locul z.ilii o sfântă mângâiere.

Dar suflctu-mi 1-accastâ vedere felurită,
Rece, nimic nu simte plăcere pre pământ;
El înainte-mi este o umbră rătăcită:
Soarele nu-ncălzeşte pe cei ce nu mai sânt.

Stânce, dealuri, colnice, d-a rând le iau pe roate
Din margine la alta, d-apus la răsărit,
Nimic nu las din lume, şi văz. că nu se poate
Ferice eu în vruna mai mult a fi ursit.

Ce poci afla în aste livezi, lacuri, câmpie,
A cărora plăcere odată mi-a zburat?
Râuri, fântâni, dumbrave, colibă sau palat!
Lipseşte o fiinţă şi toate sânt pustie!

Facă-se zi sau noapte, răsare şi sfinţeşte
Soarele, eu la dânsul mă uit c-un ochi strein;
Fie linişte, vifor, negură sau senin,
Zile n-aştept d-aicea, soarele ce-mi foloseşte?

Când aş putea în drumu-i să-l însoţesc vrodată,
Ai mei ochi pretutindeni deşărtul ar privi;
Aici îns-a mea râvnă la toate c-ncuiată:
Nimic nu cer din lume, nimic n-am a dori.

Dar dincolo d-aceste înflăcărate sfere,
Loc unde luminează soarele-adevărat,
Când mi-aş lăsa aicea lutoasa despuiere,
Acolo-mi va fi faţă ce-atâtea am visat!

Acolo şi nădejde, ş-amor, şi-ncredinţare,
Voi reafla-n izvorul d-atâta prea dorit,
Ş-acel ideal bine, de toţi nădăjduit,
Şi care-aici vrun nume el pre pământ nu are.

Pă carul aurorii să zbor până la tine,
De ce nu poci, o, scumpe lăcuitor ceresc!
In locul osândirii ce mă mai zăbovesc?
Nu e nimic d-amestic între pământ şi mine.

Jos ₚre livrai când cade frunza cea-ngălben.ta,
Vântul de seară suflă, o zboară - s-a pierit;
Si eu sânt ca această frunză prea vestejita;
Crivete viforoase, ce m-aţi deosebit?

SUVENIRUL

Ziua se duce ş-altele vin,
Şi fără urmă se strecor toate;
Dar să te stingă nimic nu poate
Dintr-a) meu suflet de tine plin.

Anii mei repezi, viaţa-mi trăită.
Le văz grămadă în urmă-mi stând,
Precum ştejaru-şi vede căzând
In preajmă-şi frunza cea veştejită.

Fruntea-mi de vreme toat-a albit,
Sângele rece abia prin vine
Curge ca unda ce-n loc o ţine
Sufletul iernii cel amorţit.

Dar chipu-ţi tânăr, tot într-o stare,
In veci tot tânăr il voi privi;
In veci în sânu-mi n-o-mbăirâni:
LI, ca un suflet, vârstă nu arc.

Nu, tu din ochi-mi nu ai lipsit;
Şi când privirea-mi cea neclintită
De rinc-aicea fu părăsită,
Dodată-n ceruri eu re-am zărit.

VERSURI

Acolo-ntocmai ş-acum frumoasă
Te văz ca-n ziua ce mă lăsaşi,
Şi la cerescu-ţi lăcaş zburaşi
Cu aurora cea răcoroasă.

Dar frumuseţea-ţi, chipu-ngeresc,
Şi-n ceruri încă tot te urmară;
Din viaţă ochii-ţi ce încetară,
De nemurire raze sclipesc!

Zefirul dulce cu-a sa suflare
încă îţi suflă părul undos,
Ce-n trăsuri negre de abanos
Recacle-n sânu-ţi fără-ncetare.

Umbra acestui văl mincinos
Şi mai mult chipul ţi-l îndulceşte,
Ca dimineaţa ce sc iveşte
Din vălul nopţii întunecos.

Cerescul soare vine, sfinţeşte
CAI ale noastre zile ce zbor;
Şi-ntr-al meu suflet al meu amor
Nu are noapte, în veci luceşte.

Minut nu este, nu fac tiu pas,
Şi-mi eşti aievea înfăţişată:
De mă uit, unda chipu-ţi mi-arată;
D-auz, zefirul poart-al tău glas.

Pă când pământul doarme, visează,
D-auz pân frunze vântul şoptind,
Parcă din buze-ţi auz ieşind
Sfintelc-ti vorbe ce mâ-uviază.

ION HELIADE RĂDULESCU

De-mi arciic ochii ş-în sus privesc
Aceste stele învăpăiate,
P-a nopţii pânză împrăştiate,
în toată steaua eu te zăresc.

Daca zefirul cu-a sa mişcare
Din flori mă-mbată cu-al lor miros,
Atuncea pieptu-mi neputincios
Răsuflă însuşi a ta suflare.

Când trist, în taină, la altar merg
Să rog fiinţa mângâitoare,
Atuncea lacrămile-arzătoare,
Mâinile tale simţ că le şterg!

Când dorm, tu-n umbră eşti cu-ngrijire
Ș-asupră-mi aripile-ţt alin,
Visele-mi toate din tine-mi vin,
încât viaţa simţ în dormire!

Ah! hie-n somnu-mi ca mâna ta
Să-mi taie firul zilelor mele;
Ș-atunci din visuri dulci, amari, grele,
Doamne!... în sânu-ţi m-aş deştepta!

Ca două raze strălucitoare
Şi ca suspinuri ce se unesc,
A noastre suflete unu-mplinesc;
Și eu sânt încă cu răsuflare!

SEARA

Seara aduce lina tăcere,
Pe pustii stânce eu aşăzat,
Iau după urmă al nopţii car,
Ce-n aburosul senin pâşaşre.

Venus se-nalţă pe orizon;
Şi la picioare-mi steau' amoroasă
Cu-a sa lumină misterioasă
Argintuieşte verdele şăs.

Prin deasa frunză acestor arbitri
Auz zefirul încet şoptind:
Lângă morminte ăst sunet simt
Parcă ar trece zburând o umbră.

Dar tot dodată scapă din cer
Senină rază din steaua nopţii,
Și pe tăcuta-mi frunre-ndreptată
Lin se revarsă preste-ai mei ochi.

Dulce lucire d-un glob de flăcări,
Rază mult dragă, ce mă voieşti?
Vii oare-n sânu-mi cel ostenit
S-aduci lumina într-al meu suflet?

ION HB,IADE RĂDULESCU

Sfințita taină acestor lumi
Ic cobori oare ca să-mi descoperi
Taina ascunsă 1-această sferă
în care ziua tc-aşteaptă mult?

O-nțelepciune neînțeleasă
Te îndreptează la ticăloşi?
Ce, vii tu noaptea a-i lumina
Ca dulcea rază unei nădejde?

Vremea ce vine ai ca să spui ;
Inimei triste ce-n veci o cheamă?
Rază mult sfânta, eşti aurora
Acelii zile ce n-are apus?

Inima-mi toată se-nflăcărează
1 -a ta lucire şi mă strămut,
M-aflu cu-aceia ce nu mai sânt;
Dulce lumină, eşti al lor suflet?

Iot aşa poate că sc strecor
Ş-aceste umbre mult fericite:
Mă simț aproape că sânt de ele,
1)-ale lor chipuri înfăşurat!

Ah, voi de sânteți, umbre mult sfinte,
Aei-n tăcere vă rog veniți;
Cum sâni de zgomot eu depărtat,
biți împreună cu-a mele visuri.

Dragostea, pacea, voi revărsați
In sân, în pieptu-mi ce-abia răsuflă,
Ca roua nopții care se lasă,
Si domoleşte al zilei foc.

VERSURI

Veniți!.. • Dar aburi, o ceață groasă
Pe cer sc-nalță numaidecât;
Şi preste dulcea-mi rază se-ntind,
Piere, şi-ndară se-numecează.

LACUL

Asfel tot la ţărmuri nouă
împinşi, calea nencetată;
Duşi către vecinica noapte
înapoi făr-a veni,
In oceanul de vârste,
Noi nu vom putea vrodată,
O zi ancora-ntări?

O, lac! Abia-şi sfârşi anul
Drumul ce iar şi-l găteşte;
Şi aproape de drage valuri
Unde ea era-a veni.
Pe piatra und-ai văzut-o
Aci, iată, mă priveşte,
Viu singur a... m-odilmi!

Asiei tu mugeai în geamăt
Subt aste stânci afundate;
Asfel vântul a ta spumă
Pe picioare-i arunca
Şi te sfărâmai tot asfel;
Subt coastele-ţi deşirate
Unda-ţi plesnind se vărsa.

O seară, ţi-aduci aminte
Când noi pluteam în tăcere
Şi n-auzeam de departe
Pă undă, subt cer lucios,
Decât sunetul lopeţii
Ce despica cu plăcere
Valul tău armonios?

Când un glas strein cu totul,
Pă tăcere, fără veste,
Dintr-un ţărm ce-aducea farmec
începu a deştepta;
Unda stătu să asculte
Şi glasul ce scump îmi este
Cu-aste vorbe răsuna:

„O, vreme! Opreşte-ţi zborul!
Ceasuri blânde, -ascultătoare,
Opriţi cursul vostru, staţi!
A zilelor mai frumoase
Plăcerile fugătoare
Lăsaţi să gustăm, lăsaţi!

Destui ticăloşi vă strigă
Ce necazu-i împresoară:
Curgeţi pentru ei, grăbiţi:
Luaţi cu ale lor zile
Grijele care-i doboară
Şi uitaţi p-ăi fericiţi...

Dar ce cer? Deşartă rugă!
Minutele trec, n-aşteaptă,
Vremea-mt scapă, s-a pierdut;

Iui zic nopţii să-ntârzic;
Aurora se deşteaptă:
O-mprăstie... a trecut!

Să iubim, să iubim dară,
1)e secunta ce grăbeşte
Grăbiţi să ne bucurăm.
Vremea este fără ţărmuri,
Omul liman nu găseşte:
Curge, si noi naintăm".

Timp gelos, e cu putinţă,
Aceste ceasuri sfinţite,
Când amorul în lungi unde
Ne revarsă fericiri,
Să zboare de noi departe,
Asemenea de grăbite
Ca şi în nenorociri?

Cel puţin, nici a lor urmă
Şi ca nu stă, piere, zboară?
Ce de tot le-avem pierdute
Mai mult nu le vom afla?
Vremea care ni le dete,
Vremea care le omoară,
Mai mult nu le va mai da?

Trecut! Nimic! Vecinicie!
Abisuri negre, noptoase!
Unde sânt zilele noastre,
Care-n veci ni Ic-nghiţiţi?
Spuneţi: ne veţi mai întoarce
Aste plăceri fioroase,
Pc care ni le răpiţi?

O, lac, şi voi, stânci tăcute,
Peşteri şi păduri umbroase,
Voi, ce vremea vă păstrează.
Sau poate-a vă renoi,
Păstraţi ţinerea de minte
Acestii nopţi prea frumoase,
Clei puţin a vâ-nsoti!

Fie cu tine-n răpaos,
Fie şi-n vijălie,
Frumos lac! Si în privirea
Dealurilor cc-asudez,
Ş-în aste sălbatici râpe,
Ş-în brazii ce cu mândrie
Malul tău îucoiTinez.

Fie-n zefirul ce suflă,
Ce tremură-n verdeaţă,
In sunetilc din vale
Ce văile le răspund,
în steaua d-argint în frunte.
Ce albeşte a ta faţă,
Cu raze ce-abia pătrund;

Si vântul ce tare geme,
Si trestia ce suspină,
Miroasclc răsfirate
Din aeru-mbălsămit.
Tot ce se vede, s-aude,
Toate ele ce n-au vină,
Tot zică: ei s-au iubit!

DEZNĂDĂJDUIREA

Când c-o vorbă Creatorul, într-un ceas trist, neplăcut,
Din seminţele lui Haos lume-a zis de s-a născut.
Stă, ş-apoi ş-întoarce faţa de la tot cel muritor,
Ş-îl azvârle din nainte c-un picior defăimător.
Mergi, fugi, te las, îi zice, în veci fii nenorocit,
Nevrednic d-a mea mânie, sau vrodat-a fi iubit!
Nimic nu eşti înainte-mi, jucărie în veci fii,
Curgi în voile-ntâmplării ş-a dăşărtului pustii:
Ca ursita pretutindeni să-ţi fie îndreptător,
Ticăloşia, departe de mine, stăpânitor.

Zice, şi 1-aceste vorbe
Năvală nenorocirea,
Ca un vultur p-a sa pradă
Cc-şi repede năpustirea,
Dă un gemet, lungi mugiri.

Şi apăsând universul
Subt sângeroasa ei gheară,
Sfâşie, venină, stinge •
(Furia, turbata hiară),
Duhul vecinicii hrăniri.

Ş-înţinsa sa-mpărăţie
Răul d-atunci stăpâneşte,
D-atuncea tot ce răsuflă,
D-atuncea tot ce se gândeşte,
Fot sufere, tot e chin:

Si cer, şi pământ, şi suflet,
Şi materie, şi minte.
Întreaga natură geme:
Glasul ei stins, când fierbinte,
Nu e decât lung suspin.

în dureri, năpăşti, necazuri,
Ardicaţi privirea voastră
La cer; lui Dumnezeu ziceţi:
Tu eşti apărarea noastră,
Tu, mare mângâitor!

Nenorociţi! A lui milă
De la voi se depărtează;
Voi cereţi o sprijinire;
Lumea vă înfăţişează
Pe al vostru gonitor.

Ce nume să-ţi dau, o, crudă,
Fatală, naltă putere!
Ce te numesc când ursită,
Când natură, prevedere,
Leage nenţeleas-acu?

De tremură.toţi sub mâna-ţi
Sau mai bintfste blesteamă,
/ De sânusup.uşi sau protivnici,
De te iubesc, de Le teamă,
Fu-n veci eşti, în veci tot tu.

Vai! Ca şi voi eu nădejdea
O chemam cu sete mare,
S-al meu duh amăgit foarte,
Bău plin de-ncredinţare
    Al său venin ş-otrăviri.

F,a e cc-ale noastre păsuri
în abisuri îmbrânceazâ,
Că jărtfele cu cortine
Şi cu flori încununează,
    Ce-mpinge-n nenorociri.

De ar zeciui răstriştea
Preoamenidupă-ntâmplare,
Sau tot cu legile-acealea
Preste toţi, făr-apărarc,
    Mâna ei de ar lăsa;

Dar veacurile văzură
Inimi cele mai mărețe,
Virtuţile cele nalte,
Geniu, duhuri, frumuseţe,
    Jertfe l-alegerea sa.

Precum când zeii de sângiuri
Ce-nmuiati în răutate
Cerea pârga sângeroasă
De turme nevinovate
    In templu rumegător;

Din tauri aleşi o sută
S-alcătuia ecatombul
Şi mielul fără prihană
Albul, tânărul porumbul
    îngraşă altarul lor.

Creator atotputernic,
Princip la toată fiinţa,
Ce până a nu se naşte
Intru tine e putinţa
    A fi cum tc-i îndura.

Tu puteai cu roate-acestea
A te-ntrece-ium voire,
Să reverşi l-a ta făptură
Şi viaţă şi fericire
    Dintru vecinicia ta.

Şi făr-a pierde nimica
Tu [iuţeai fără măsură
Sa răspândeşti în lungi unde
Preste toate în natură
    Un ferice absolut.

Nemărginirea, puterea,
Vremea, nimic nu te ţine.
Ah! Mă cutremur când judec,
Toate le puteai prea bine,
    l.e puteai; ilar nu ai vrut!

Care sânt vinele noastre
încât de ne-ai dat fiinţă?
Nisinuitorul nimica,
I'ost-au oare cu putinţă
    Să-ţi cear-a-1 înfiinţa?

Ce? Ale tale capriţuri
Ne-au făcut după-ntâmplare
Ori tiebuiam ticăloşi,
Dumnezeu făr-de-ndurare.
    Noi la fericirea ta!

Ardicari dar pân' la ceruri
Tămâia ce-i dă plăcere,
Suspinuri, gemete, lacrămi,
Blestem, obide, durere,
Concerturi dumnezeeşti!

Glas de morţi, ţipăt de sânge,
Plângeri, voi, nestingătoare,
Suiţi-vă, mergeţi, bateţi
Bolţile nesimţitoare
Palaturilor cereşti.

Pământe, rădică-ţi glasul,
Cer, răspunde, tu vorbeşte;
Negre lăcaşuri ce moartea
A ei jertfe grămădeşte,
Toate faceţi un suspin.

O vecinică tânguire
Să defaime-n veci natura;
Şi durerea să aducă
Să dea la toată făptura
Un glas, un geamăt, un chin.

Din ziua-n care natura
Din nimica dezlipită,
Scăpă din mâinile taie
Ca o faptâ-ncbipuită,
Ce-ai văzut d-atunci privind?

Materia-mestecată
Şi râului înrobită,
Toată fiinţa gemândă,
A! Viaţa nesuferită
Nimicul mai mult poftind!

Elementuri pizmătoare,
l aipta-ntre ele-arătată,
Vremea ce tot veştejaşte
Pe rumuri aşăzată
Ce mâna-i a grămădit;

Aşteptând la pragul vieţii
Laptele tal' efemere
Şi moartea stingând din sânul
Mumelor, cel cu durere,
Rodul lor cel prea iubit.

Virtutea subt înfruntată
Obrăznicie-apăsată,
Vicleniile în cinste,
Dreptatea-n veci aruncată,
Adevărul izgonit.

Stăpânilor jărtP adusă
Rătăcita libertate,
Şi puterea pretutindeni
fundând pentru nedreptate
Coprinsul nemărginit.

Cinstea din jtmgheri cumplite
Ce le numesc biruinţă;
Un Caton ce mai e slobod
Dup-a lui Platou credinţă
Se omoară în sfârşit.

Un Brutus carele moare
De virtutea ce iubeşte
Ş-în minutul dtipe urmă
Chiar de dânsa se-ndoieste,
Strigă că l-a amăgiri

Norocul în veci în partea
Păcatelor osândite;
Nelegiuiri coruuate
Socotite legiuite,
Slava-u sânge înotând.

Fiii moştenind părinţii
Cu-a lor înrăutăţire,
Şi veacul carele moare
Dans a sa nenorocire
Veacului celui născând!

Ce! Atâtea chinuri, pedepse,
Nelegiuiri, pâri, omoare,
N-au făcut ca să fumeze
Pă duioaselc-ti altare
Destul atâtea-njungheri?

Acest soare, bătrân martur
L-a pământului suspinuri,
Nu va face să răsaie
O zi lină, fără chinuri,
Fără gemete, dureri?

Moştenitori ai durerii!
Nu gândiţi c-a sa turbare,
Săturată vreodată,
Va da vreo stâmpărare
Veciiiicei nenorociri;

Până când întinzând moartea
A sa aripă-ngheţată
Va-nghiţi de totdauna
In tăcerea adâncată
Duferoasele mâhniri.

PROVIDENŢA LA OM

Ce?! A nimicului faptă blestemă a sa fiinţă;
Ce?! Tu defaimi ale mele bunătăţi ce ai văzut?
Tu poţi a-ţi închide ochii de la marca cuviinţă
De daruri ce ţi-am făcut?

Fu nu erai îtică-n lume, făptură nesimţitoare,
Când eu năşteam şi dam planul pentru fericirea ta;
Când ca p-ale sale roduri gândirea nemuritoare
In sânul său purta.

Dar fiinţa-ţi fiitoate trăia-n a mea pomenire;
V'remile tiup-a mea voie pregăteam a alerga;
în sfârşit se ivi ziua. Zisei: „Fii spre-a mea mărire,
Şi spre fericirea ta".

Născuşi, ş-a mea frăgezime nevăzută, dar de faţă,
De jucăria-ntâmplării numaidecât te-a ferit;
încălzii cu-a mea vedere simţirile-ri fără viaţă,
Ş-al lor altor amorţit.

Un nectar plin de misteruri sânu-mi am zis să izvorască
Si dragostea fără preget de aci te-a adăpat.
Am îngrijit ca lumina în ochi să se râtunjească,
Ş-în ea ziua-am însemnai.

Sufletu-ţi câtăva vreme de simţiri în eclipsire,
Ca oehi-naintea zilii către cuvânt s-a deschis:
Cugetaşi şi vorba-ndată arătă a ta gândire
Şi-n ea numele mi-am scris.

Cum străluci-n ochi-ţi! Şi întreg dreptate
Acest mare nume, naltu-i haracter!
Pământul îţi dete a mea bunătate,
Şi a mea mărime o citişi în cer!
Rânduiala-ţi spuse a mea socotinţă,
Natura întreagă a mea provedinţă,
Pe nemărginirea-mi locul ţi-arătă;
Iţi descrise totul lunga mea tărie,
Iţi povesti timpul a mea vecinicie,
Şi soarta voinţa-mi îţi înfăţişă.

Tu mă slăvişi foarte în a mea putere,
Intru fericire mă prea înălţaşi
Ş-întru curăţie din a mea vedere
Păsurile tale nu le dăpărtaşi:
Dar dodat' acuma, când nenorocirea
In umbre grozave toată fericirea
Viei dimineţe o acoperi,
Glasul tău mă-ntreabă, strigă şi blesteamă,
Sufletu-ţi turbează, pământ, ceruri cheamă,
Le scoală, voieşte tot a răzvrăti.

„Nu, tu mai mult nu eşti decât o problemă
Mare, ce propune soarta la cuvânt.
Când ar fi fost lumea întreaga-ţi emblemă
Atunci lumea, totul ţi-ar părea bun, sfânt."
Opreşte, stăi, mândră, trufaşă gândire,
Ce, tu voieşti legi-mi să faci compărire
Cu legea ta care eu îţi hotărăsc?

Priveşte augusta a lor depărtare:
Tu d-o zi viaţă ai spre îndreptare,
lui am înainte-mi veacuri de-mi slujesc.

Atuncea când vălu-nţelepciunii mele
După-ntuneco,şi-ţi ochi se va lăsa,
Aste-apăsăroare şi muginde rele
Intru virtuţi toate se vor întralta.
Din aceste neguri dese-mprăştiatc,
Cu-a ta fericire blânda mea dreptate
In triumf prin flăcări se va înălţa:
In ele e focul cel de lămurire,
Ce schimbă viaţa întru nemurire,
Ce dă încercării luminarea sa.

Dar inima-ţi înăspriră murmuieşi se-ndoieşte;
Lumina-ţi nu e destulă, cu ea nu te mulţumeşti,
Ş-în a simţirilor noapte vrei să vezi că se iveşte
A zilii ce nu sfinţeşte
Strălucirile cereşti.

Stăi, această ziuă slabă ce ochii tăi luminează
Pre pământ îţi e destulă ca să fii povăţuit:
Cine sânt eu mă priveşte ş-în tăcere-naiutează
Pă cum natura urmează
Legii ce i-am rânduit.

Pământul cunoaşte oare legea ce îl rodniceşte?
Oceanul subt povaţa braţului meu se oprind,
Ştie el puterea stelii ce în sânu-i năvălind,
Absorbindu-1, îl răpeşte
Preslc ţărm îl răspândeşte
Şi unda-i ce flufuieşte
Cum se retrage mugind?

A luminii mele umbră, acesr strălucitor soare,
Ştie uncie-! îndreptează degetu-mi arătător?
Singur şi-a-nsemnat oare acest drum triumfător?
Când apune lucitoare
I.umina-i purpurătoarc,
făgăduieşte el oare
Soarele cel viitor?

Insă lotul e-n fiinţă s-urmează cu-ncredinţare;
Al meu glas deşteaptă lumea, dimineţile-i răspund;
Chem soarele şi e faţă clin al pustiilor fund:
Sărind preste depărtare,
Vine dup-a mea-ndreptare
Intru slava sa cea mare
Ş-înumerece s-ascund.

Şi tu ce-ai viaţa în a mea suflare,
(/are în vederea-mi eşti neîncetat,
Poţi crede că numai tu eşti în uitare,
Tu, falã a lumii, om şi împărat?
Crezi tu că virtutea mea adormitează?
Lunga mea vedere în veci priveghează,
Deşteaptă-ngrijaşte de torul întreg.
Mări care de glasu-mi stau, fug, sc-nfăşoară,
Şi însuşi ţărâna ce cu vântul zboară,
Toate a mea lege ştiu şi înţeleg.

Mergi după făclia ce îţi dă credinţa
Ş-în umbrele morţii până la mormânt,
Cu încredinţare că-n veci provedinţa
Nu întinde curse la al tău cuvânt.
Orice auroră este în mirare,
Si tot universul în încredinţate

Şi omul rămase neîncredinţat?
însă părinteasca a mea răsplătire
întru a mea milă, aceasta-n.do.rc,
Siîntruuitareoaculundat.

RUGĂCIUNEA DE SEARA

Domnul zilii-nrr-a sa slavă apuind strălucitor,
Se coboară cu încetul din caru-i triumfător;
Norul cel lucios şi roşu ce ni-l face nevăzut
Păstrează-n brazde de aur urma pă unde-a trecut,
Şi c-o răsfrângere-a razii de purpură, de rubin,
Intitulează cer si aburi ce se-nalţă în senin,
Uncie faţă-n faţă iese, măreaţă şi c-un pas rar,
Frumoasa, bălaia lună şi-şi opreşte al său car.
Aci ea se cumpăneşte; razele-i ce-abia pătrund,
De l-ale cerului margini vin pă iarbă, dorm, s-ascund,
Şi pânza cea neagr' a nopţii preste munţi s-a desfăcut:
Asta e ceasul când firea, liniştită un minut,
Intre noaptea care cade ş-între ziua ce fugi,
Se nalţă la făcătorul şi de noapte şi de zi
Şi prin vorbe strălucite parc-ar duce la cer sus
Măreaţa închinăciune ce după zidire-a dus.

Iată jărtf universală, întinsă, făr' de hotar!
Lumea toată este templu şi pământul c altar;
Cerul îi este-nvălişul şi stelile ce sclipesc,
Galbenă podoab-a umbrii, focuri cc-nchise lucesc
în bolta cea seninoasă fără număr grămezi mii,
Sânt aprinsele în templu şi sfinţitele făclii;

Ş-aceşti nori ce-i aureşre ziua ce dă subt pământ
Ş-îi înfăşoară în unde un uşure şi lin vânt,
Sânt undele de tămâie ce s-aburează-n senin
Pân' la tronul celui vecinie cărui toate i sc-nchin.
Dar e făr' de glas ăst templu, concerruri sfinte nu sânt;
D-unde să se-nalţe imnul către-mpăratul cel sfânt?
'Fot tace si al meu suflet vorbeşte tntr-acest ceas;
înţelegerea mea este al universului glas
Şi pă ale serii raze, pă vântul cel răcoros,
Se-nalţă către cel vecinie ca un trăitor miros
Şi dând la făptura toată o limbă de a votbi,
împrumută cu-al meu suflet natura de a-l slăvi.
Singur chemând să-şi arunce ochiul său cel părintesc,
Umplu deşărtul de nume a Părintelui ceresc;
Şi cel ce din sânul slavii nu-nceteaz-a asculta
A sferilor armonia ce-ndreptează mâna sa,
Acela binevoieşte din lăcaşul său cel sfânt
Să-mi priiinească şi glasul umilitului cuvânt,
Ce se miră d-a lui slavă, nencetând a o privi
Ş-al său nume murmuieşte, neputând a îl mări.

Tu, început şi sfârşitul al tău şi al tutulor!
Sărutare! Vecinie suflet al totului roditor,
Cârma lumii şi părinte, creator şi Dumnezeu!
Subt ast nume, stăpâne, crez şi-ţi dau mărire cu
Şi, făr-avea trebuinţă d-a re-auzi aci jos,
Citesc p-a cerului frunte al meu simbol glorios:
întinsa nemărginire mi-arată mărimea ta,
Stelele - a ta strălucire, pământul blândeţea ta.
în măreaţa ta lucrare tu însuşi te-ai fiinţat;
Universul îţi răsfrânge a! tău chip necopiat,
Şi sufletul meu răsfrânge nniversu-ntr-al său rând.
Putinţile-ţi făr' de număr al meu cuget încurcând,

Preturindeni împrejuru-mi tc descoper, te slăvesc,
Mă privesc pc mine însumi şi ş-aci te dezvâlesc:
Steaua zili-aşa luceşte în cerul cel seninos,
Se râsfrânge-asupra undei, ş-o văz înainte-mi jos.

Bunătate, frumuseţe, puţin fac când te slăvesc:
Ku te caut în tot locul, nădăjduiesc, te iubesc!
Al meu suflet e o rază de lumină, de cuvânt,
Ce, pentr-o zi rătâcină din lăcaşul tău cel sfânt,
De plăceri sfâşiitoare, în departe, ztlrumicar,
Arde d-a se reîntoarce l-al său izvor flăcărat.
In tine simţ şi răsuflu, în tine gândesc, iubesc!
Prin lumea care tc-ascuude, eu printr-însa te zăresc;
Pu eşti ce-n fundul naturii eu tc văz şi te explic,
Tu eşti ce-n toată făptura eu laud şi bine zic.
Ca să m-apropiu de tine, fug într-aceste pustii,
Şi când dimineaţa iese p-ale cerului câmpii,
Şi, deschizând orizonul, din norii cei auriţi
Ptine-ale-aurorii lacrămi pă munţii cei răcoriţi,
In ochii mei nu e alta, ci căutătura ta,
Ce deschis-asupra lumii începe-a o lumina.
Când soarele în amiază stă din drum l-al său soroc,
Şi d-acolo vărs' asuprâ-mi viaţă, lumină, foc,
In văpăiatele-i raze ce simţirea-mi o-ncăizesc,
Stăpâne, eu simţi suflarea-ţi, virtutea-ţi, ce niâ-nrâresc.
Şi când noaptea ale sale streji tic stele îndreptând,
Preste lumea adormită şi-aruncă negrul veşmânt,
In sânu-ntuncrecimii ş-al pustii singur tras,
Cugetând dulcea mărime a nopţii cei rară-n pas,
In linişte, în tăcere, în umbră înfăşurat,
Al meu suflet tc măreşte, mult de tine-apropiat;
Ş-atunci o lumină sfântă simţ în mine-a străluci
Şi un glas de mângâiere îmi zice-a nădăjdui.

()ar în marea-ţi cuviinţă, Stăpâne, nădăjduiesc,
il'l'Cfutiudetu cu mâini pline dând fiinţă te zăresc
•gr 'Jwl! zilelor mele număr tu tui-l vei fi întărit;
îl) traiul cel scurt d-aieca turbure, neliniştit
Jiu te privesc pretutindeni a produce s-a păstra,
Celui ce poate să facâ-i e ruşine a strica.
Martur ele a ta putere, în blândeţea-ţi, desluşit,
Aştept ziua nemuririi, lumina făr' de sfârşit.
In zadar mi-aruncâ moartea umbre, neguri în mormânt,
Al meu cuvânt vede ziua şi prin negrul său veşmânt:
lia e treapta ce păsând-o poci ţie mă-nfăţişa,
liste vălul ce m-opreşte d-a câta în (aţa ta.
Doritul minut acesta, zi-i, Stăpâne,-a se grăbi,
Sau, daca-n tainife talc voieşti înc-a-l mai opri,
;• Ascultă tliti cer strigarea trebttinţii omeneşti;
D-attim şi de luniea-ntrcagâ tu asemenea-ngrijeşti.
I'ă-mă a cunoaşte drumul al sfintelor tale voi,
înlesneşte a mea lipsă şi mă spt ijină-n nevoi;
Inima mea o hrăneşte cu pâine a se-mări,
Şi sufletul cu nădejdea lasă-l a se linişti;
încălzeşte cu lumina prea blândei tale priviri
Duhul eclipsit prin umbra recilor mele simţiri.
Precum soarele rădica roua-n sus dupre pământ,
A.sa soarbe al meu cuget în sânul tău cel prea sfânt.

RĂZBOIUL

De ce sunete viteze urechea-mi e speriată!
Glasul trâmbiţii răsună, cai rânchează sforăind;
Goarda-n sânge îmmuiată,
Ga sabia-ncrucişatâ,
Sună pavăza lovind.

Semnul de război se dete, aerul e-nzgomotat:
Armele! Şi eho iară: armele! mai depărtat.
Pă câmpie, răspândite scadroanele tropoiesc,
Decât crivăţul mai iute din tot locul năvălesc,
Şi ca două aripi negre deodată se întind
Din coastele cele dese de legioane şăruind.
Nenduplecat armăsarul, strâns în frâu, locul lovind,
Pe-ndoitele-i genuche se opreşte sforăind.
Trăznetul încă tot doarme, ş-în câmpul cel mărmurit,
O prea jalnică tăcere cu groaza s-a răspândit:
Nu s-aude decât marşul atâtor mii de soldaţi,
Mergând înaintea morţii caria sânt închinaţi,
A carălor urnire, armăsarii rânehezând,
Poruncile-adăogate şi aerul răsunând,
Sau vântul care izbeşte în steaguri ce fâlfâiesc,
Ş-în taberile vrăjmaşe înotând se îndoiesc,
Şi când seamănă îmflatc de biruinţă c-ar sta,
Gata înaintea slavii singure de a zbura,

Când ostenite-ncetează, se lasă pe lemn în jos
Cil s-acopere vitejii cu-al lor văl întristăcios.
tll friinte-amânduror taberi bronzurile bubuiesc,
Tunetele depărtate se răspund, se-mprotivesc,
[)in ţevile-nflăcărate fulgerul cel scânteind
(iu suflarea morţii iese, dă, doboară vâjâind;
Klla pântre rânduri lasă un drum larg petrecător,
Precum când trece, se-ntoarce, asudatul muncitor
SI far-a căta odihnă coseşte neîncetat,
I)cspică o brazdă nouă lângă alta ce-a lăsat;
Astfel săgeata fatală se plimbă din rând în rând,
î,fi culcă ca nişte spicuri pe câmpie răsturnând.
Iti cade un erou mândru în floarea sa secerat,
Din ochii săi ies scânteie de trufie-mbărbătat.
I'-al său coif ce face unde, de lumină strălucind,
Mlădioas-o pană cade, se rădică fâlfâitul:
Moartea de ţintă-şi alege printr-însa a nimeri,
Trăznetul aci loveşte şi greşit nu poate fi;
Ca un snop de oţel cade în pulbere răsturnat,
Armăsarul său s-azvârle, se simte neînfrânat,
O piezişă căutătură p-al său stăpân aruncând,
Se-ntoarce, îşi pleacă capul, îl miroase lăcrămând.
Colo cade-un vechi războinic ce, crescut de luptător,
Patrie tabăra-i fuse, ş-armele al său amor.
m El de nimic n-are-a se plânge decât de un steag îndrăgit,
Murind, după el se uită, după dânsul e mâhnit.
Moartea după-ntâmplări zboară în drumul cel grozăvos:
Unul piere-ntreg cu totul, altul, în ţărână jos,
Ca un trunchi a cărui ramuri de săcure cad trosnind,
Ale sale mădulare-şi vede în bucăţi sărind,
('are târându-se încă pă pământul umedat,
Lasă după el şăroaie în praful cel sângerat.
Rănitul pc care moartea jumătate l-a lovit,
în braţul unui prietin în zădar fuge ferit:

Amândoi d-o lovitură îmbrăţişaţi sânt loviţi,
Ş-amestecaţi împreună, ecl puţin sânt mulţumiţi.
Insă în zadar plesneşte trăznetul cel nempăcat
Ş-în taberi săgeţi de flăcări plouă, versă nencctat:
Ca marea ce o despică un vas iute, spumegat,
Ş-apoi se închide iară pe urma ce a lăsat;
Asfel peste rânduri sparte la loc altele se pun,
Vin să înfrunteze moartea peste cei morţi, ş-îi răzbun.

Dar omor fără răsplată s-aştepte se ostenesc
Taberele amândouă, ş-uua-ntr-alta năvălesc:
Se-mping, se lovesc, pătrunde o ceată-ntr-alta intrând,
Ş-a lor amestecătură sângeros vifor nălţând,
In a cailor putere escadroanele se sparg,
Rândurile cele strânse se deschid, fac un loc larg.
Fierul peste fier loveşte, focurile se-nfăşor,
Din taberile izbite un fulger iese, un nor.
In valuri de fum silitra în aerul zgomotat,
Arde, curge, bubuieşte în şârul cel flăcărat;
Soarta lor este ascunsă subt desul, grozavul nor,
Ochii nu pot vedea încă izbânda sau moartea lot.
Precum când două şâroaie ce la vale se pornesc,
Din doi munţi din împotrivă se reped, se prăvălesc
In prăpastia cea strâmtă vin gata a se sfădi
Şi tot înti-aceeaşi vreme a se-mpinge, a izbi;
Unda loveşte în undă, valurile se-mmulţesc,
Săr în sus, s-azvârl împinse, se-ntărâtâ, se-nvrăjbesc,
D-o pulbere umedoasă aerul e mestecat.
De vâjiosul lor trosnet pustiul e tremurat,
Ş-în şăsul ce le-mpreutiâ a lor furii aducând,
Undele amestecate cutg chiar în lupta lor stând.

Dar trăznetul încetează. Ascultaţi... Clas plângeros
Se-naltă, se răspândeşte pe câmpul cel tânguios.

Harpa, trâmbiţa, chimvala însoţite î.şi unesc
tîlasul lor cel de aramă şi-mpreună tânguiesc
$1 p-ale vântului aripi treptat urcă şi cobor,
Ne las ale lor acorduri, ţipătul celor ce mor!
|,-al lor strălucit răsunet dealurile-ascult, răspund,
Nimth'ile-s fioratc, inimile se pătrund,
Ş-în aerul care sună de glasul cel tremurând,
Parca al morţilor suflet pân el s-aude trecând.
Soarele totdeodată râsipind norii-n senin,
Cu o groază luminează locul cel de cărnuri plin,
St galbena a sa rază strecurându-s-aci jos,
Desface râuri de sânge ochiului cel fioros.
Cai şi cară-n mii zdrobire în drumul grozav zăcând,
Părţi vii încă râsipite, ici şi colo-n praf bătând;
Trupuri, arme sfărâmate, coifuri, steaguri, mădulari
Grămezi de morţi peste ele, subt ele, după-ntâmplă

TOAMNA

Sărutare, lemne triste, ce verzi, galbene-nnegriţi!
Frunzi ce căzând râsipite pă livezi vă veştejiţi!
Sărutare, voi frumoase zile ce aţi mai rămas!
In voi tânguirea firii urmează c-un slab, trist pas.
Ea se cuvine durerii, mie-mi place s-o privesc.
Singuratica cărare uitat păşind o citesc.

A! Să mai văz înc-o dată soarele îngălbinind,
A cărui lumină slabă abia pătrunde sclipind,
La piciorul meu ce sună frunza, lemnul cel uscat,
Intunerecimea deasă subt pădurea ce-am călcat.
în aste zile de toamnă când natura-şi dă sfârşit,
Dar aflu mai mult plăcere l-al ei ochi acoperit!
Este al unui prieten tristul „rămâi sănătos!",
Este zâmbirea din urmă genii ce, lăsată-n jos,
Moartea vine s-o închiză mai mult a nu s-ardica.
Aşa orizonul vieţii gata fiind a lăsa,
A lungelor mele zile nădejdea slabă plângând,
Mă mai întorc înc-o dată şi nesăţios cătând,
Mă uit l-a sale bunuri ce încă n-am întâlnit,
Bunuri de la care triştea pân-acum m-a ocolit.
Frumoasă, dulce natură! Soare, cer, crânguri, pământ!
Sânt dator; lăcrăma pică pă margini p-al meu mormânt.

()c curată e lumina! Aerul plin de miros!
I,-a murindului privire soarele cât de frumos!
Acum aş vrea şi cu drojdii să dăşărt acest pahar,
Amestecat când cu fiere, când de dulcele nectar.
In fundul aceştii cupe unde viaţa sâmt a-mi bea,
Vreun gust de miere-aicea e putinţ-a-mi rămânea?
\i putinţă viitorul pentru mine a păzi
()-nroarcere-a fericirii ce n-am a nădăjdui?
\i putinţă în mulţime un suflet a fi ascuns
Să cunoască al meu suflet, la ce voi să am răspuns?
floarea, căzând jos îşi lasă la zefir al ei miros:
$i e, la soare, la viaţă, al ei „rămâi sănătos".
Eu însă mor ş-al meu suflet în minutul ce l-am dat,
Se revarsă ca un sunet melodios întristat.

ELEGIE I

TRECUTUL

Aură scumpă ce pieptu-mi poartă,
Nume prea dulce ce glăsuiesc,
Şi buza-mi, limba-mi, se-nsufleţesc,
A vieţii mele senina soartă!

Soţie bună, îngerul meu,
Tovaroş vecinie, ce-o sfântă lege
Prin veciniei noduri vru să ne lege,
Din doi să facă un singur eu;

Chip ce, ca fulger ce-n nor trăieşte
Şi-alt nor d-atinge, atunci pe loc
Repede şarpe luceşte-un foc,
Aprinde, arde tot ce-ntâlneştc;

Astfel îndată ce s-a ivit
Luceşte-n minte-mi, mă-nflăcărează.
Prin vine-mi repede circulează
Focul ce m-arde, şi-s fericit.

Cerească, limpede fericire!
Ce raiul naşte, dar foarte rar,
L-Adam, la FIva întâiul dar
Ca să cunoască din nemurire;

Eşti fericită, căci te iubesc
Ş-înflăcărata asta simţire
liste nectarul de îndulcire
Relelor toate ce mă-ntâlnesc.

'Pe iubesc, scumpă, dar de ce trece
Grabnica vreme iute la zbor -
la, şi ne zice eâ-i trecător
1 ot, ş-îl împinge la mormânt rece?

P-ale ei aripi trecem şi noi;
Pă nesimţite, ah, tinereţea
Zice „adio!" şi bătrâneţea
Ne-aratâ drumul plin de nevoi.

Frece, dar vezi-o că e-nsemnată
D-amorul nostru cel neînvins,
Singur e vecinie şi neatins
De stingătoarea-i mână-ntrarmată.

Ici e minutul cel fericit
In care-amorul meu te zăreşte:
„Tinere,-mi zice, d-acum trăieşte
Subt legea singură ce am sfinţit".

Ş-apoi cu binele se strecoară,
Se roagă; aspră, dar tu-l goneşti,
El cere pieptul, tu îl fereşti...
Ş-îndaf' el inima împresoară.

O fură! Zboară şi nu-l mai vezi:
Pe loc te pipăi, simţi ce-ţi lipseşte,
O ceri, o cattţi, ea se uneşte
Cu-a mea-mpreună, si tu ornezi.

Dincoaci eu mâna plin de sfială
Destăinuindu-niă o întinz,
Cer a ta mână, tremur, eoprinz,
O strâng, mă strânge ea eu-ndrăzneală.

Şi ochii noştri se rătăcesc,
Aprinşi de flăcări se-ntunecează,
Se las, s-ardică, se luminează,
Iot e tăcere, toate votbesc.

Inima saltă, pieptul ne bate,
Un foc pătrunde printr-amândoi,
Ascuns nu este nimic în noi,
Şi faptă bună, şi răutate.

Colo vezi lacrămile curgând
Intr-o comoară ce le adună
Ca două râuri ce se-mpreună
C-un nume eâmpurile-adâpând?

Dincol-o dulce d-amor zâmbire,
Ş-apoi necazurile sosesc:
Drumuri ghimpoase ni se gătesc,
Ceasuri amare de dăspărţire.

Munţi ne dăsparte, zilele trec
Şi n-au nici pace, nici mângâiere;
Posomorâte duc şi durere,
Grămadă relele se întrec.

Dar iată, ceasul de însoţire
Şi necălcatul meu jurământ:
Credinţă, dragoste, crezământ
Jur ţie-n sfânta noastră unire.

Ş-îndată pacinicul lmeneu
Pe capul nostru mâna lui pune,
Şi înţeleptele-i griji şi bune
însânuieşte în pieptul meu.

Nod şi mai tare dup-asta vine,
Minuturi sfinte sărbătorim:
Cerul ne face părinţi să fim,
Braţile noastre acum sânt pline.

Numele „tată" de două ori
Coboară focul ce-n cer viază,
Ce p-a mea inimă văpăiazâ
Ca doi puternici, flăcărari sori.

Doi fii făloasa-mi mână mângâie,
Şi strâns la pieptul meu îi lipesc,
Cu ei în braţe cerul slăvesc
Şi e plăcuta la cer tămâie.

Dar ca luceafărul de apus
Care cu seara pe cer s-arată
Şi când luceşte, atunci ş-îndată
Zice: adio, piere, s-a dus!

Asfel nădejdea-mi cea mângâioasă
Ce cu-al meu înger îmi răsări
Atunci apuse când se ivi
In a mea inimă dureroasă.

Înger! Cerescul meu serafin!
Ce-mi fuse oare a ta ivire,
Floare sau umbră, vis, nălucire?
Ah! Izvor vecinie ele lung suspin!

Din cor aicea ai fost o raza?
Cu vro solie ai fost pornit
(Ca-ntr-al meu suflet cel amorţit
S-aduci căldura?) sau cu vro pază?

Slujba-ţi în grabă ţi-o împlineşti,
Ş-îmi dai o vecinică sărutare;
Ţi-ndreptezi zborul făr-aşteptare
Şi iar la postu-ţi drept te opreşti.

Iatâ-ne, soro, iată-ne dorul,
Omul şi soarta lui ce-ntâlnim;
folosul este să ne iubim,
Vremea să treacă, să stea amorul.

Ah, şi toate trec, n-aştept şi zbor:
La vânturi Irunza cea rugătoare.
In mare unda cea plângătoare,
Omul la moarte mai grăbitor.

Vremea grăbeşte, e călătoare;
P-ale ei aripi grăbim si noi
La toamna vieţii plittă-n nevoi,
La bătrâneţe tremurătoare.

Dar noi nevoia ştim să-nlesnim:
Unde e pace nu e durere,
Dragostea-n sine e mângâiere;
Sosească ceasul, noi ne gătim.

ELEGIE II

DRAGELE MELE UMBRE

Vederea voastră mă-nsufleteşte,
Umbre mult scumpe ce mă cătaţi,
Şi al meu suflet se linişteşte
Când înainte-i vă arătaţi.
Cât e dc dulce a voastr' ivire
l.a cel ce-aşteaptă în amăgire
L-al nădejdii viclean zâmbit!
faceţi adesea să se strecoare
A voastre chipuri şi mă-nfăşoare
Cu vălul nopţii cel liniştit.

Mi-aţi dat fiinţa şi-ntreaga fire,
Părinţi, ce-n miezul zilii-aţi apus:
D-atâtea chinuri, lungă mâhnire
Al meu trist suflet jăli supus;
Voi uşuraţi-1, umbre-ndrăgite,
Voi din lăcaşuri nelăcuite
Pă fericire o îndemnaţi;
P-astă streină faceţi să vie
Necunoscută mult mai mult mie,
Vă rog d-acolo o îndreptaţi.

Lina ta mână mă uşurează,
Tânără maică, s-însufleţesc,
Sărutătura-ţi mă înviază
Şi din odihnă-ţi mă-mpărtăşcsc.
Asupră-mi ochii tăi aţintează,
Plini de iubire, im lăcrămează;
Preste durere tu ai sărit!
Blând ei revarsă rază cerească,
Alt! P-a mea inimă ei citească
Focul ei vază cel îmmultit.

Zâmbire plină de mângâiere,
Cât e de dulce când te iveşti!
A fi de tine cu-apropiere
Este viaţa ce dăruieşti...
Ah! Auritu-ţi păr fâlfâieşte,
M-atinge, unda-i mă răcoreşte,
Cade p-obrazi-mi cei înfocaţi;
Şi a mea ploaie de lăcrămare
Pe el se varsă cu-mbilşugare...
Ah! Cine-mi şterge ochi-mmuiaţi?

AJ meu părinte, ah, ce ivire!
Să vă văz iarăşi eu însoţiţi!
A voastre păsuri prin ce simţire
Nu se desparte? Ah! Voi iubiţi?
Şi fericire oare se poate
Fără iubire ce-nalţă toate
Câte de dânsa se-nvrednicesc?
Dumnezeu oaie ce este-n sine?
Dragoste, pace, marele bine.
Şi-n cine oare drepţii trăiesc?

Trista ta buză vreo zâmbire
Sau bucurie n-a cunoscut

în câtă vreme în despărţire
Asprimea soartci crud v-a ţinut.
Veselă-ţi faţa acum zâmbeşte;
Dragostea, pacea o-nsufleţeşte:
Vălul mâhnirii l-ai sfâşiat!
O jumătate lipsea din tine
Ş-întreg că nu eşti simţeai în sine,
Strein, dar iată, te-ai împăcat!

în acea lungă întristăciune,
în acea vreme de tânguit,
Peste durere, amărăciune
Nu cumva oare ţi-am grămădit?
A! O-ngrijire cu voi urmează!
Unire, pace, vă îndreptează
înger d-aproape strejuitor!
Ochiul de tată nu s-amăgeşte.
Ah! Al meu sânge vă însoţeşte!
Virgil! Tu, scumpe fiu ş-al meu dor!

Te-aruncă-n braţele-mi, strâns te lipeşte
Şi luminează-mi sânul cel stins!
Dă-mi sărutare ce bălsămeşte
lnima-mi arsă ce mi-ai aprins.
A melc păsuri nencredinţate
De sarcin' anilor greuiate,
De al tău reazem tu le-ai lipsit;
Părinţii-mi dară povăţuieşte,
Du-i la lumina ce nu sfinţeşte,
Fii lor tovaroş nedeslipit.

Umbre mult drage...Ah, puţin staţi!
Veniţi adesea, mă cercetaţi:

Ceasul îmi este necunoscut;
lângă mine des vă aflaţi
Când m-oi desface de acest lut
vostm să mă luaţi.

CÂNTAREA DIMINEŢII

Cântarea dimineţii
Din buzi nevinovate
Cui altui se cuvine,
Puternice Părinte,
Decât ţie a da?

Tu eşti stăpân' a toate,
Tu eşti prea bunul tată:
A ta putere sfântă
l'ăptura ţinc-ntrcagă,
Ne ţine şi pre noi.

In mimă-n tot omul
Tu ai sădit dreptatea,
Unirea şi frăţia,
1 ti conştiinţa scumpă,
Tu bun d-avem, ne-ai dat.

P-aceste saduri sfinte,
Răcoritoare ploaie
De adevăr să pice,
Să crească, să dea rodul,
Să fim prea fericiţi.

îndreptătorul lumii,
Tu ai slăvit noroade,
Le-ai dat fu legi prea sinte
Ce rin aeeste saduri;
Slăveşte şi pre noi.

Ş-aceste legi prea drepte
Orice norod le calcă
Sau care nu le ştie,
Cade, ruin' rămâne,
Se face neştiut.

Din slava strămoşască
De am căzut, ne-naltă,
De am uitat unirea
Ce-i întărea-ntru toate,
Acum nc fă uniţi.

Să ştim c-avem dreptate,
Să ştim ce, cine sântem,
Ş-aşa să nu se uite
O naţie slăvită
Ce-am fost şi ce-am fi noi.

Cu toţii dară ţie
Cântăm cântare nouă;
în flacăra unirii
întindem mâini la tine,
Rugăm să ne-nsoţeşti.

Ne luminează mintea
Să te cunoaştem, Bune,
Să ştim că nc eşti tată,
Să te cântăm mai bine
Ş-aşa să ne-mpăcăm.

FABULA
CORBUL ŞI VULPEA

jupanul corb câştigase
Din negoţul ce-apucase
Un bun chilipir de caş,
Şi cu dânsu-n cioc se duse
P-un copaci, unde se puse
(Ca omul l-al său sălaş).

Vulpea, ca o jupânească,
Ştiţi că cam rar stă p-acasă,
Şi ieşise la primblare,
Dar bunul miros ce arc
Numaidecât o îndreptă
Subt copaci, şi-n sus cătă.

- Jupâne corb, plecăciune!
O, Doamne, ce frumuseţe!
Ce pasere, ce minune!
Ce drag de pene măreţe!
Dar n-are glas, ce păcat!

Corbul, îngâmfat în sine,
De ciudă nu-i veni bine

Ca vulpea să-l socotească
De mut, şi să-l povestească
Nedestoinic la cântat.

Lungi gâtul, căscă ciocul
Și-ncepu a croncăni:
Caşul căzând, vulpe-aci!
Cântărețul păți jocul.

— Jupan corb, pă cum să vede,
Minte numai îți lipseşte.
Şi fă bine de mă crede
Şi-nvață, te foloseşte:
Că din vremea de demult,
Din punga celor ce-ascult
Linguşitorii trăiesc.

SONET I

LA ANUL 1830

Să ne deschiză lan se găteşte
O viitoare unde intrăm,
Și pace, drepturi să-ntâmpinăm
Mai dinainte el ne vesteşte.

In fața porții tind' aşteptăm
Nădejdea dulce la toți zâmbeşte;
Lpohă nouă ui se zăreşte,
De aci vremea să numărăm.

An rău din urmă trecutul fie,
Relele toate ctt dânsul ţie;
Răstriştea treacă, s-o numim vis.

Unirea, cinstea, în rumâni crească,
Dreapta reformă în veci trăiască...
Cheile sună... tot s-a deschis.

SONET II

Inima şi suflet, simţire-ngerească!
Ce-a produs pământul ca să dovedească
Legătura care cu ceru-l uneşte;
Nevinovăţia când binevoieşte

La oameni blândeţea-i să mărturisească.
Atunci se-mprumută faţa ta cerească.
Rază de misteruri ce blând străluceşte
In senin albastru ce-n oebii-ţi domneşte,

Poate fericirea mai dulce să fie?
Şi decât fiinţa-ţi ce nădejdea-nvic,
Şi când înviază, lin mângâitor,

Cât căutătura-ţi altceva mai are?
Tu, a omenirii ş-a sexului floare!
De ce nu petrece ş-în loc gemător?

EPITAF
LA O TÂNĂRĂ MUMĂ

Tânără mumă şi de dor plină,
Aci în braţe cu-ai mei doi fii,
Prin timbra morţii zăresc lumină
Ascunsă ochilor celor vii.

Daca eşti mumă, sor' trecătoare,
Trista mea soartă ştii preţui,
Bătânda-ţi inimă ş-arzătoare
Ştie ş-a plânge ş-a ferici.

Ah, ce povară! Dar am scăpat!
Vis fură toate... M-am deşteptat!

ODA LA CAMPANIA RUSEASCĂ
DE LA 1829

Crucea iarăşi luminează
Pe vechiul său drag pământ;
Semiluna se-nfruntează
Aproape d-al tău mormânt.
Creştinul iarăşi trăieşte
In locul cel părintesc;
Ismail fricos grăbeşte
în pustiul arăbesc.
Triste nomade şi umilite,
A voastre drepturi de ani răpite
Acuma iarăşi le dobândiţi!

II

Li mai mult nu sânt în viată!...
Dar sângele lor vărsat
D-a lor slavă prea măreaţă
Pământul l-a inundat:
Cenuşa-le muccniccască
P-aste locuri o au dat;
Dar slava s-o moştenească
Rusiei o au lăsat;
Atâta este toată averea

Ce las vitejii, şi mângâierea
Ce în viaţă îşi dobândesc.

III

Lm vârfurile-şi smereşte
Ce trulaşe-ating la nori,
S-ascultă, se umileşte
La ai săi poruncitori.
Orice stavilă-ncetează,
Coastele i se dezbin;
Domnul e ce-naintează,
Aleşii în urmă vin:
Frică, cutremur, pustie, groază,
Vrăjmaşi, în cetele voastre cază,
Arme şi taberi fugind lăsaţi.

IV

Ast munte, vechi ca vecia,
In poalele-i a privit
Cum tiranilor trufia
F'ulgerată s-a zmerit;
Văzu şi tremurătoare
Cetele de musulmani,
Pre care-amerinţătoate
Le privea de-atâţia ani.
Crucea ca fulger zboară, luceşte;
Aci se-nftge, lumea-o priveşte,
Fiii lui Agar din faţă-i pier.

V

A lumii-ntreagă scăpare
Araratul oarecând

Ş-a oamenilor păstrare
A vestit pe el purtând;
Tot el acuma vestească
Că creştinii au scăpat,
Sângele el povestească
Ce în poale-i s-a vărsat.
El ce e martur al vitejiei
în car' eroii stând ai Rusiei
Moartea pe câmpuri, râpe-nfrunta.

VI

Eufrat vărsând răcoare
In sânul cel ostenit,
Spune-a strămoşilor stare,
Traiul lor cel fericit:
Acum unda-i cristălatâ
De izbânde va luci,
Pe ea gândire-adâncată,
în veci asta va citi:
Aci vitejii stând sc bătură,
Aci c-o mână crucea ţinură,
Şi cu alta drepturile-omeneşti.

VII

Pontul privitor de faţă
Ncncetat se va mira
De lupta cea îndrăzneaţă
Ce Mercur' ştiu a da.
Câmpiile-i spumegate
Totdauna vor vesti,

Lucii şi întărâtate
Hotărârea-i va mări:
„Sosească moartea, trăznetul zboare;
Vie vrăjmaşul, tune, doboare,
Cu-armele-n mână las' să pierim".

VIII

O armie creştinească
Oatecând s-a rădicat
Solimul să-l mântuiască
De jugul cel sângerat;
Acum armele Rusiei
Ca crivăţul năvălind,
în şanurile Turciei
Vingătoare se aprind.
Pe creştini cere să slobozeaseă,
Neomenirea să o smerească,
Neamuri! Daţi preţul asror izbânzi.

IX

Sângerată, tu Grecie,
Rumânie ce slăvesc,
îmbărbătată Serbie,
De voi eu mă-nsufleţesc!
Cetăţi şi templuri zidite
D-ai voştri strămoşi vestiţi,
D-ai lui Alalt fii răpire
Prin cine le dobândiţi?
Ale lor turnuri acum vestească,
De uncie luna şă se trăznească,
Când crucea în locu-i s-a atdicat.

X

Porțile celc-neuiare
Ale Bosporului spun:
Un glas de la miazănoapte
Răsună, şî i se supun.
Steagurile undătoate
Ale Puropei acum zbor
Slobode, fâşiitoarc,
Despic unda, se strecor.
Ş-aduc cu sine vecinicui nume
Şi a sa slavă ce zboară-n lume
A prea viteazului rus monarh.

XI

Pacea de-arme arzătoare,
Rodul care creşte-n cer,
Se iveşte zâmbitoare,
Nevoi dinainte-i pier:
Piieele ei prea iubite
Liniştea, odihna vin
După dânsa, însoțite
Cu traiul bogat şi lin.
Cu noi rămâie, ca ne-nsoțească;
Guste tiranii, ei moştenească
Sângiuri, războaie, ce-n veci doresc.

CULEGERE DIN SCRIERILE LUI I. ELIAD DE PROZĂ ŞI DE POEZIE

|

L

(1836)

DESTĂINUIREA

I

Inima-mi obosită, şi nu tic ani, nu încă:
Griji, datorii, povară pe ea se grămădesc;
Valuri, crivețe-ntr-însa ca-n vulcanoasa stâncă
Izbesc, se-nfrâng cu muget, mai repezi năvălesc.

Pe la-nceputul verii, vifore prea geroase
Asupră-i se răscoală s-o-nghețe-aci pe loc,
Sângele-mi să-l închege ce-n unde spumegoase
Prin vine-mi sc repede; dar ea e toat-un foc!

Un foc! Şi ca acela ce arde-ntr-o câmpie
Albită de troiene şi toată-n vijălie,
Ce arde ca să arză, de vânturi spulberat;

Arsura e într-însul care îl misutieşte
Şi nimeni nici d-aproape de el nu se-ncălzeşte;
Lumina-i face groază şi celui înghețat.

II

S-o face el cenuşă? Vreun pârjol v-aduce?
Nu ştiu... dar a lui urmă neştearsă-n veci va fi;
Şi oricând călătorul pasul p-aci-şi va duce,
Oprindu-se-o să zică: „Odat'a ars aci".

Ah! Fie-n veci ca focu-mi să n-aibă vreun nume,
Strein şi rece fie oricând aicea jos,
Şi fără să-l cunoască, să-l vază veacuri, lume,
Ca meteor de groază, cornet prea fioros!

Fără să-i ştie drumul şi d-unde oare vine,
Dincolo el de faţă să se vădească bine,
Ş-acolo să m-arate şi eu cine am fost.

Fi-mi-va el spre osândă? Fi-mi-va spre răsplătire?
Dragoste e fiinţa-i, rază de nemurire,
Fala vieţii mele şi însuşi al meu post.

UI

Subt degetele-mi răsună, liră, te-nfioreazâ,
Spune ce e poetul, în ăst loc osândit;
Cum el dintr-însul raiul oriunde-nfiinţează
Şi-şi face fericirea din bine-nchipuit.

Când cântă el, s-aude, veacurile răsună;
Când se închină, cerul el îl coboară jos;
Dragostea lui e flăcări şi ura lui detună;
Blândeţea-i e seninul acel mai luminos.

Ferice de acela pe care el slăveşte!
I.a nemurire zboară ce el i-o pregăteşte;
In buza lui e slava ce duhu-i şi-a croit;

In mână-i e cununa ce-n veci stă înverzită;
în pieptu-i e altarul pe care e slăvită
Aleasa frumuseţe ce el a-nvrednicit.

IV

Cerul e al meu templu şi singura-nchinare;
Seninul lui e semnul prin care îl slăvesc;
Prin albăstruia-i faţă se-nsufl-a mea cântare;
Puceafării lui raze de viaţă-mi răspândesc.

Acolo e nădejdea-mi ce-n veci ea îmi zâmbeşte;
D-acolo aştept roua, balsam mântuitor;
Aci a mea trufie se-nchină, se smereşte,
Şi înainte-i taină nu este al meu dor.

Muza-mi se umileşte, lira-mi abia suspină,
Ceniu-şi pierde zborul şi fruntea-mi se înclină;
Din versuri îndrăzneala cu totul a lipsit.

Inima-mi în tăcere aşteaptă-n mărmurire
Rază de mângâiere l-a sa destăinuire...
Ii ceasul închinării! Şi... omul stă smerit.

PORTRET

Coroana pc creştet în veci se- mpleteşte,
In ochii-ţi, seninul cel mai Împăcat;
Zâmbetul în buze-ţi vesel străluceşte,
Inima e-n chipu-ţi cel nevinovat.

Decât alte nimfe cu fruntea mai naltă,
Preste ele falnic, fâr-a şti, priveşti.
Dulce ca blândeţea, si blândeţe altă.
Tu nu ştii, copilă, că împărăteşti!

Sânul tău uşure şi blând înváleşte
Inima-ţi, altarul d-un ceres amor;
focul lut subt dânsul arde, colcâieşte
Unde, unde-1 umflă suspinul în dor.

Ca luna de noapte, ca dânsa de lină,
brumoasă ca viaţa celui fericit,
Veselă ca ziua tic mai prea senină,
Edenul în pieptu-ti e tnsânuit!

Zâmbindâ ca cerul, ca el trăznitoare,
Marea cuviinţă îţi dă al său glas;
Pasul aurorei cei răcoritoare
li mai puţin mândru decât al tău pas.

•Hi

VERSURI

V/d când se iveşte, noaptea râsipeşte
Şi fata ta-n sânu-mi gemător, noptos.
Răvarsă lumină; nădejdea-mi zâmbeşte.
La inimă-mi vede soare luminos.

Modei al virtutei! însuşi fericirea!
("are părinţi asfel te desăvârsăsc?
Ochii lor cei tineri îi fură uimirea
Ochilor mei umezi ce-n veci te privesc!

Ce rază de pace sânu-ţi luminează,
Fiică fericită? Ce e ast amor
Care cu privirea-ţi ca o altă rază
Către cer din ochii-ţi îşi ia al său zbor?

Să fii tu nădejdea, să fii tu credinţa?
Sau dragostea însuşi vii să nc arăţi?
Vorba-ri insuflată ţi-arată flinta,
Fericit amestec astor zeităţi.

ADIO LA ANUL 1832

Numărând ceasurile

Douăsprezece! Adio, o, an! Şi ai trecur!
Tu nu mai vii, întocmai ca umbra ce cu plâng!
Adio! întru tine nădejdea in-a vândut.
Pomeniri scumpe multe eu întru tine strâng.

Am plâns, am aflat pace, m-am bucurat, gemut,
Ură, dragoste-n tine, prieteşug, duşmani...
Ah! îngerul meu în tine ca tine l-am pierdut!
Tu mi-ai adus atâtea ce nu mi-au adus ani.

Acuma treci! Adio; ş-asupră-mi tu ai tras
Povara ce mâ-mpinge unde şi tu te duci.
O! P-a mea frunte câte cugete, rânduri, trec!!!

['aptele mele-n tine ca semne au rămas,
Tu le păstrezi ş-în sânu-ţi ele nu sânt năluci.
Pi-vor bune mai multe, sau relele întrec?

IMN LA DURERE

Mat izbeşte, o, durere! De afli loc, mai izbeşte!
Inima mea sângerată te urăşte, 'ţi mulţumeşte.
O! Putere ce nu ştie a plânge sau a ierta!
Ochii-mi nu, nu mai au încă lăcrăma a îţi vărsa;
Dar poate se află-n mine vro mai sonoră fioare
Oare să se zvârcolească sub privirea-ţi cercătoare
Ca un şarpe care zace în drum, în bucăţi tăiat,
Şi se strânge, se-ncovoaie pe picior ce La călcat,
Când omul, vrând să aţâţe patimi, turbări stâmpărate,
Cearcă să mai vază dorul unde viaţa nu mai bate!
Doară că va mai fi încă în sânu-mi cel sfâşiat
Vreun ascuns, adânc ţipăt, cit totul neaşteptat,
Ce din nici un suflet încă nu ai scos pân-acum poare,
Muzică desfătătoare unei ure-ntărâtate!
Cată că eu sânt în mână-ţi, mă las în cercarea ta,
lnima-mi nimic nu are de rine a mai scăpa.

Ca să prelungeşti viaţa-mi, precum şi a mea durere
Adesea vărsai în sânu-mi o rază de mângâiere;
Asfel şi pe robi îi lasă în drum a mai răsufla,
Ca pe cărări de necazuri mai departe a-i purta,
în noaptea ce fulgeri numai lucesc ca s-o întrerupă

ION HEI .IADE RĂDULESCU

Mi-ai întins foarte adesea tu a ferieirei cupă,
Şi când, în ar/.ânda-mi poftă, de plăceri ea spumega,
Mâna ta tocmai în dinţii-mi sfârâind o sfărâma.
Şi sfâşiind a mea buză ele marginea-i sângerată
încă-n crudele-ţi caprice erai tot neastâmpărată.
Dar acuma triumfează! Că-n inimă-mi nu e loc,
Vână care să nu bată, să se strângă d-al ei foc,
fir de păr nu e în capu-mi, în fruntea mea cea albită,
Şi zdrumicat să nu fie ca paiul, iarba cosită;
Amor în mine nu este şi să nu fi fost izbit,
Nădejde sau râvnă care să nu mă fi amăgit.
în inima-mi speriată cat ceva s-o alineze
Şi nici un punt eu nu aflu care să nu sângereze.

(De I.amattine, *Harmonies)*

Pân-aicea, o, durere, mă îmveţi a te cânta
Obosit şi de nădejtle, şovoind pe calea ta,
Iar adaog: mai izbeşte, de afli loc mai izbeşte,
Prin lovituri întreite cruzimea ta mulţumeşte.

ROMANŢA

1

A mea tânără taină afunti rămâne-ascuttsă
în tristu-mi, singuratic suflet prea obosit;
Iar când inima-mi bate de sila ei împunsă
I ,-a ta ca să răspunză, arunci ca s-a vădit!
Şi singură-u tăcere o simţ iar tremuratul.

II

A mea flacără este vecinică, nevăzută,
Ca şi slaba lumină candelii subt mormânt,
Ş-a deznădejdii rece întunecime mută
In veci nu o va stinge; iar razele ei sânt
întocmai ele zadarnici ca şi când n-ar fi fost.

Aibi-mă-n pomenirea-ţi, la groapa mea nu trece
făr' a-ţi arunca ochiul şi fără a gândi
I,-aceea ce cenuşa-i te simte, desi rece.
Singura chinuire şi iad ce-aş suferi
Este de a fi stinsă din pomenirea ta.

Ascultă-mi ast clin urmă glas singur pentru tine:
Virtutea nu opreşte a plânge pe cei morţi;
în veci eu ti-am cerut-o, fă-mi singurul ast bine:
C) lăcrăma să-ntimpin l-a veciniciei porţi,

întâia s-a din urmă răsplată de amor.

(Lord Myron, *Corsarul)*

SERAFIMUL ŞI HERUVIMUL

Blând Serafim! O, înger! Ce este-a ta solie?
Care îţi este slujba? Ce vrei aicea jos?
Pacea vesteşti tu lumei? Pacea aduci tu mie?
Ce flăcări pui în sânu-mi? O, Serafim

Ochii tăi... e seninul,
Buza ta e zâmbirea,
Faţa ta e blândeţea,
Ca pieptu-ţi nu e crinul;
Dragoste ţi-e privirea,
Fotul eşti frumuseţea.

Fiinţa-ţi luminează,
Mărirea te-ncongioară,
Liniştea te-nsoţeşte;
Pasu-ţi de naintează,
Slava-mprejuru-ţi zboară,
Preajma-ţi pace vesteşte.

Frumos Serafim! Îmi place
La tine-a mă uita,
în ochii tăi a câta;
Lumina lor este lină!

în ochii-mi izbeşte plină
Blânda lor senina pace.

Tu mă înveţi cântarea,
Tu îmi însufli pieptul,
Tu îmi arăţi cărarea,
Care merge d-a dreptul
La fiica armoniei.

1 .ira ta e cerească,
Glasul ei m-aripează,
1•iinţa-mi pământească
In zborul său cutează
I ,a scaunul veciei.

Ş-îu sommi-mi şi aievea fiinţa-ţi mă-nsoţeşte;
Chipu-ţi mi-e faţ* oriunde-n preajma mea el zboară:
Din soare se repede, din lună străluceşte,
După pământ se-nalţă, din ceruri se coboară.

Pe la fântâni m-aşteaptă, cu unda se răsfrânge,
Cai frunza îmi şopteşte, cu zefirul suspină,
Cu valea îmi răspunde, cu patima mea plânge,
Cu dealul se înalţă, cu câmpul se alină.

Cu floarea se dă-n leagăn, cu iarba undoiazâ;
Livedea îl arată, dumbrava-1 subtascunde;
Iu ziuă şi în noapte, la umbră şi în rază,
Nu e nălucă-mi spune, mă mângâie oriunde.

Durerea mi-o adoarme, lăcrăma el mi-o şterge,
Şi pe pământ ş-în ceruri nădejdea mi-o arată.
Cu glasul conştiinţei el înainte-mi merge
Blând, dulce, vesel; ş-aspru nu l-am văzut vrodată.

Frumoşi îţi sânt ochii! Frumoasă ţi-e faţa!
Frumos îţi e zborul, o, înger ceresc!
Şi de-mi este dragă, de-mi place viaţa
E d-ast sfânt nesaţiu să te privesc.

Fie ca-n veci asfel s-am a ta fiinţă!
f'aţa ta să-mi râză până la mormânt;
Ochii-ţi să-mi aptinză supusa-mi credinţă;
Lumina-ţi lucească la slabu-mi cuvânt.

Când va bate ceasul întoarcerii mele,
Când la judecată mă voi arăta
(Momente ce omul le simte mai grele)
Tu ş-atunci, o, înger! dar mă vei urma.

-9-'-

Războinice, viteze, Heruvim îmfocate,
împlinitor prea straşnic urgiilor cereşti!
Repede înger!

Ochii tăi schinfeiază,
Braţul tău e puterea,
Sabia-ţi fi ăcâ rează,
Cruntă îţi e vederea,
Faţa ta e fior!

In urmă-ţi e dreptate,
In preajmă-ţi străşuicia;
Glasul tău mă străbate,
Iotul eşti vitejia
Şi fulger arzător!

Heruvim! Mâ-nfiorează
lmmulţita ta vedere,
Mulţii tăi ochi priveghează

Ca singura prevedere.
Eu te văz şi mă sfiesc.

Inima-mi nu te urăşte;
Tremură l-a ta ivire
Ş-în adâncul ei se naşte
O fioroasă cinstire,
Un foc arzător ceresc!

Iui văz în tine pe-mplinitorul
Acelii drepte urgii cereşti,
Eu văz în tine pe păzitorul
Vechii răstrişte cei strămoşeşti.

Asfel al lurnei bătrânul tată
Din pomul vieţei c-a cutezat,
I.-a fericirei poartă-ncuiată
Plângea păcatu-i cel neiertat.

Tu-mi opreşti raiul, mi-aduci aminte
A mea greşală şi mă-ngrozesc!
I.imba ta tace, n-auz cuvinte;
Dar îţi ard ochii, ei îmi vorbesc.

Când viforul se scoală, când cerul se mame,
Când negura se-ntinde, când norii se-mplefesc,
Când focul şărpuieşte d-a lungul în tărie,
Cu fulgerul atuncea cu groază te privesc.

Când marea se răscoală, volburâ-ntărâtată,
Când undele-i muginde se nalţă spumegând,
Fiinţa-mi ca o barcă de cuget spulberată
Pe fieşcare stâncă te vede-amerintând.

Şi când fumegă munţii, vulcanul când turbează,
Când flăcări rotitoare până la centri zbor,
Când tremură pământul, văzduhul schinteiază,
Al meu suflet te vede în orice meteor.

•f r

Pe orice spăimântează, ş-amerinţă viaţa,
în orice loc de groază, acolo te zăresc:
Ca tunetul ţi-e glasul, ca fulgerul ţi-e faţa!
Fulger în mine trece când ochii-mi te-ntâlnesc!

Viforul bubuie, zboară;
Crivăţul vâjâie, trece;
Tremurul saltă, doboară;
Trăznetul arde, petrece,
Cu cugetul când vii.

Grindina bate, răneşte;
Stingerea pasu-i urmează;
Seceta seacă,sterpează;
Foametea rumpe, răcneşte;
Poalele zbiară, turbează;
Moartea doboară, coseşte,
Osânda tu când ţii.

Arată-mi osânda, în veci mă mustrează;
Nu îmi ierta vina câtuşi de puţin;
In a mea viaţă tu mă îndreptează
Când fapte şi gânduri rele mă îtitin.

Insă când grozavul al meu ceas va bate
Şi când vei da semnul, o, drept Heruvim!
Atunci ţi-adu aminte că tu eşti un frate
Cu al meu blând şi dulce, frumos Serafim.

VISUL

O altă auroră în sufletu-mi luceşte,
Rază necunoscută d-a altor lumi ziori;
Ochii mi se deschide şi-n ochii mei zâmbeşte
Ziua zilelor noastre, vecii netrecători.

Veacurile, viafa-mt ca nopţi se sţrecurarâ
Ş-încovoiat pe groapa-mi o văz că s-a deschis
Ş-îmi face loc printr-însa să trec preste hotară.
L poarta veciniciei... Si mă deştept din vis!

Fruntea-mi albită toată către pământ se lasă;
Braţele-mi râzemate toiagul meu apasă
Iar sufletu-mi se-ntoarce şi cată înapoi...

O, zile! Sau ce nume vouă vi se cuvine?
Dar ari trecut! Ce trece mai mult el nu mai vine.
lira mai dinainte să vă întreb pe voi.

II

Ce noapte variată! Ce groaznică vedere!
Stăi. îmi aduc aminte: în vis eu mă făceam
C-aş fi fost prunc îmi pare, şi fără griji, durere,
în casa părintească cu grijă mă creşteam.

Trei fraţi ce avusesem părinţii mei pierdură
Şi rămăsesem singur cu-al lor fierbinte dor;
Trei fii creştea în mine tânăra lor căldură
Şi le zâmbea în mine toată nădejdea lor.

La vârsta mea, în chipu-mi c-o lungă suspinate
Iii se uita ş-în ele afla asemănare
Acelor umbre scumpe ce nencetat vedea.

liu nu ştiam necazul, nu cunoşteam mâhnire,
Lipsa-mi era streină ş-orice nenorocire;
în braţul îngrijirei răul nu îndrăznea.

III

Dar visu-şi schimbă faţa, se prefăcură toate!
Şi parcă de când lumea părinţi nu am avut;
Simţii cruzimea soartei în recea sneinătate
Şi mă văzui în lume, pustiu necunoscut.

Ai mei mă părăsiră; p-a mea copilărie
Grijele dau năvală, nevoia cunoscut';
j i Se vesteji pe faţă-mi oricare bucurie
Ş-orice amar a! vieţii până în fund băut.

în voilc-ntâmplării, întru a mea sudoare
îmi câştigam o hrană abia-ndestulătoare
împins de vântul soartei subt cer fără senin.

Fără nici o povaţâşi făr-adâpostite,
în voia-mi nendrăzneaţă şi fără îngrijire.
Cât e de crud să te-afli între ai tăi strein!

IV

Dar un năluc urmează şi visu-şi schimbă faţa.
Mă pomenii în drumu-mi tovarăş că aveam:
Pare că mă-nsurasem; ş-amara mea viaţă
Cu o fiinţă dragă părtaşi o îndulceam.

Cât o iubeam! Şi câtă simţeam eu fericire!
Eu o vedeam un înger chiar într-adins venit,
Nedeslipit tovaroş l-a mea nenorocire,
Ca să aducă pacea în sufletu-mi mâhnit.

Ce bunuri eu printr-însa! Ce mulţumiri plăcuţe
Şi ce simţiri fierbinte, plăceri necunoscute,
în dragostilc noastre din zi în zi vedeam!

Prin ea mă făcui tată; simţirea-mi adormită
Se deşteptă l-ast nume; fiinţa-mi îmmulţită
Se revie de focul prin care eu trăiam.

V

Visu-şi mai ţine şârul, dar cu ceva schimbare,
Şi se făcea că traiu-mi ceva se mai lesni;
Vedeam în a mea casă bogata-ndestulare
Ş-în preajma mea mulţime de lume-a se hrăni.

Mulţime de mijloace acum mi se-nlesniră,
Drumuri deosebite acum mi s-au deschis
Şi bunătăţi, păcate, amestec se-mmulţiră
Şi mângâieri şi chinuri mă zvârcolea în vis.

Pe câmpul norocirei objetele în sfadă
Spini, flori, verdeaţ-amestec se-nfăţişa grămadă
Cuvânt, vedere, cuget... în tot mă rătăceam.

Plecam pe cărări netezi şi foarte-ntortoiate;
Stăm să-mi mai iau odihnă şi gânduri mestecate
Mă-ndrepta-n picioare, m-oprea... şi iar porneam.

VI

I)ar visu-şi schimbă faţa şi iarăşi lângă mine
Văzui acea fiinţă ce-afâta o iubeam;
I)ar! Ce fel de schimb magic la ochii mei îmi vine!
P-acea fiinţă scumpă eu n-o mai cunoşteam.

Pare că era rece l-adânca mea durere;
O raină-ngrozitoare, abia îmi răspundea!
Căutăturі fatale avea a ei vedere
Şi când vorbea, ca trâznet in sufletu-mi izbea.

Ca cugetul, ca umbra era nedeslipită,
Vrăjmaşă pe odihna-mi era neîmblânzită;
e Zicea că mă iubeşte şi-n dragoste-i turba.

Ura-i îmi era pace şi dragostea-i osândă,
Rece-ntr-a ei mânie şi foc când era blândă;
Ce-amestec şi într-însa şi-n mine voibora!

Eu o iubeam, o groază mă trăgea înapoi;
Pa era a mea viaţă! Şi ce viaţă-ngrozitoare!
Voiam... Dar pentru mine nu era voi,
Vream s-o urăsc... mi-era o muucă-omorâtoare.

îmi împuta vini ce nu le aveam;
Aşteptam osândă l-orice faptă mare;
Eram bănuit chiar când mă smeream;
Ş-apoi împăcată era iertătoare.

Spaima în mine intrase.
Bănuiala mă eoprinsese,
Sufletul mi se-neghțasc,
Cugete rânduri neînțelese
Prin minte-mi repede vâjâia.

Un chin, un iad, o muncă era a mea viață;
Demonul geloziei turbat mă sfâșia;
Veninul din rărunchi-i în veci mă otrăvea,
Năpastea îndrăcită rânjea pe a lui față.

în veci fără de moarte,
în veci se omora,
Se-ncolăcea în toarte
Ș-în veci mă blestema.

VII

Atunci eu lângă mine văzui două ființe
Nevinovate-ntocmai aşa precum eram,
Lor le era ocară a mele suferințe
Şi la acea năpaste mai rău mă chinuiam.

în veci a lor necinste mie mi-era durere
Ș-în veci fără de voia-mi eu le eram fatal;
însă tovărăşia mi-era o mângâiere
în muncile-mi schimbate în locul infernal.

Prieteşug în mine curat se-nsâuuieşte
Şi locul de osândă nu mă mai îngrozeşte.
Un rai îmi era însuşi al închisorii sân.

Dragostea ce se naşte în muncele robirei,
Prieten din necazuri, părtaşi nenorocirei,
Sânt însuşi curăţia şi veşnice rămân.

•fS»
mp

îmi era drage aste ființe;
îmi era scumpă a lor vedere;
Mi-era un balsam l-a mea durere;
Cele din ceruri dulci cunoştințe
Lra mai slabe decât a mea.

Trăiam în ele ş-a mea viață
Mi-era nădejde şi fericire;
Dumnezeu însuşi şi omenire
Slăveam fanatic în a lor față
Ș-a mea-nchinare mă fericea.

Raiul credinței, acel ferice,
Binele-acela fără de nume,
Acea viață din ceea lume
Care nădejdea în fund ne zice,
Toate prin ele eu le visam.

Acea din ceruri sfântă căldură,
Dragostea însuşi, blânda credință,
Pusese-n mine a lor ființă
Şi a lor faguri într-a mea gură
Şi al lor nume eu răsuflăm.

Inima-mi toată în înfocare
Vulcanul Etna însuşi era,
Insulă-n valuri statornic sta
In viforoasa, muginda mare,
Unde-acel nume era înscris.

A lor ființe se prefăcură
Una-ntr-un dulce, blând serafim,
Alta c-o sfântă, repede-arsură,
în paznic straşnic, bun heruvim.

Unul cl-aproape era-mpăcare
Şi mângâiere la ce lucram;
Alta de cuget sfântă mustrare
îmi zicea vina şi mă-ndreptam.

Gcniuri două mântuitoare,
A mea visare le-nfâţişa,
A minţii mele sfătuitoare
Ele în viaţă mă îndrepta.

Asfel gândirea-mi cea adâncată
In visu-mi dulce mi le forma;
Dar o schimbare neaşteptată
Goni năluca ce mă-nşăla.

VIII

In sfântul meu nesaţiu, delirul meu cel mare,
Pe dragele fiinţe ardeam să le privesc
Şi s-aprindea în mine o naltă înfocare
De ele să m-apropii şi dorul să-mi vădesc.

Ele fugea de mine ş-în veci mi-era de faţă;
In veci cu după ele eram neobosit;
în goan-ostenitoare ele mi-era povaţă,
Dar să le-ajung vrodată în veci mi-a fost oprit.

Fantome de nădejde, fiinţe-aeriene
Şi fără de amestic cu cele pământene!
Cu mintea-mi cea hrăpită semeţ mă-ntraripam.

Iile zâmbea la râvna-mi s-îmi imputa-ndrăzneala,
Poruncitorul deget îmi arăta greşala.
Nebun d-a mea ruşine mai repede zburam.

IX

])nr fără vcste-odatâ un trăznet şărpuieşre;
- Rflsar, şi lângă mine văz mort unul din fii.
V,u mă deştept! De cuget şi cugetu-mi vorbeşte:
„Opreşte, îndrăzneţe! La muma lor să vii".

O văz iar lângă mine galbenă, vestejită;
Ea nu era schimbată, ci eu m-am fost schimbat;
în inima-mi rebelă o ură umilită
P-ascuns se furişase ş-adânc s-a fost cuibar.

O vină-n veci aduce o vină şi mai mare
S-o patimă pe alta şi mai sfâşiitoare
Ş-a lor năvală este şâroi pustiitor.

Iar oniu-n întunerec pipăie, şovăieşte;
Râpa e sub picioare, omul se prăvăleşte,
Asfel păcatul este viclean ş-amăgitor.

X

Mă pomenii în casă-mi şi visu-şi schimbă faţa.
în sânul casei mele eu mă vedeam strein:
Fot nu ţinea de mine şi însuşi a mea viaţă.
Rece, fierbinte-n toate, totul mi-era un chin.

Voiam să-mi viu în sine-mi din lunga-mi rătăcire;
Cerut să-mi văz copiii; dar nu era mai mult.
Un dor fără cie moarte izbi a mea simţire
Şi numele de tată eu îngânat l-ascult.

Alte fiinţe scumpe văzui pe lângă mine,
Al lor zâmbet la rana-mi făcea un mare bine
Ş-ast schimb de mângâiere mai rău mă sfâşia.

Parca simţeam în mine o slabă bucurie;
Darcugetu-mi pierduse tânăra-i curăţie
Pacea cea veche-n sânu-mi mai mult nu lăcuia.

XI

Voiam să-mi sparg veninul, să uit cele trecute;
Munca îmi era dragă, ca uriaş munceam;
Roduri scotea-nsutite puterile-mi pierdute:
Folosul I-avea alţii, eu lipsa dobândeam.

Petreceri înţelepte, aflări ingenioase
Mintea-mi prea obosită grămadă izvodea,
Ş-a tristului meu suflet icoane credincioase
Isprăvi avea destule, dar şâr nu mai ţinea.

Lumea se învăţase să m-aibă pentru sine
Şi orice obosire sau muncă pentru mine
Mi-era o mare vină - şi aspru m-osândea!

Mi-era păcat de moarte oricare slăbiciune,
Şi faptc-obicinuite oricare lapte bune;
Un rob, streini şi rude, al lor mă socotea.

XII

Dar visu-şi schimbă fata. Cu cruda a mea soartă
Pare că mă-mpăcasem ş-odată iar văzui
Pe Heruvimtt-acela l-a ferictrei poartă,
Schimbat în negru înger şi nti-l mai cunoscui.

Ce spaimă de-ntunerec! (Je iasmă-ngrozitoare!
Viclean ascuns, lăţarnic, împieliţat Satan.
Un duh semeţ de vrajbă, turbat de răzbunare!
Şarpe îi era limba! Pc cinstea mea duşman.

în (aptele-i spurcate era însuşi păcatul,
Subt mască de virtute vedeai pe vinovatul;
în veci dup-ale sale şi umbra-i bănuia.

Ardea să-l crează lumea de cinste, curăţie;
Şi lumea vedea-ntocmai ocară, viclenie.
Şi când afla că-l ştie, atuncea se-ndrăcea.

XIII

Parcă era femeie... trăsuri amestecate
Se gâlcevea pe faţa-i de nevoiaş bărbat:
Lungă, lungă, subţire şi oase tnşârate,
O sprintenă momâie forma grozavu-i stat.

Ochii îi erau negri ş-un foc în ei de sânge,
Subt ci un nas lung groaznic umfla fatale nări;
Cura-i un iad de largă voia cochet a strânge;
Scălâmb era-n faţa-i, în trupu-i, în mişcări.

Galbenă şi uscată faţa-i cea lunguiaţă;
Până la urechi buza-i d-ocară-nveninată;
Un rumen de strigoaică în veci se-mprumuta.

Picioare de insectă ce foametea vesteşte;
în veci nesăţioasă cu cinstea se hrăneşte
De la strein şi rude, fâr'a putea-o da.

XIV

Visu-şi mai ţinea şârttl, dar cu ceva schimbare;
Ş-ast înger de-munerec în veci mă ispitea,
Spion faptelor mele ardea de răzbunare,
Ş-în tribunalul lumei pârâş mă osândea!

O sfântă hotărâre m-armă întru putere
Să rabd astă ispită. Dar, Doamne, ce văzui
Ast duh de răzvrătire era însuşi muiere
Şi nici o dosebire de drac nu cunoscui!

Să aibi în veci de faţă o singură idee!
Să ştii că a ta taină e-n mână de femeie!
Şi ea să te supuie în spate-a purta!

Adevărat uşute, n-aveam vreo povară;
Dar greu e s-aibi asupră-ţi femeia cea uşoară!
Ş-în voile-i vrodată să nu poţi a intra!

XV

Aduse întâmplarea şi visu-şi schimbă faţa:
Taina-mi nu mai fu taină, povara scuturai;
Pare că eram slobod, voii să-mi schimb viaţa,
Dar nici o fericire mai mult nu mai aflai.

In oricare-a mea faptă eu n-aveam mângâiere;
In oricare prieten aflam ascuns vrăjmaş;
In orice om o spaimă, în mine o durere,
O vecinică osândă chiar într-al meu lăcaş.

Urasem omenirea în câţi îi cunoscusem,
Şi mi-era drag tot omul pe care nu-l văzusem,
Şi decât toţi pe mine mai mult mă osândeam.

Mă învăţasem vina ca să mi-o dau tot mie;
Ast obicei cu lumea m-avea întru frăţie,
Ş-apururea cu mine făcea de mă-nvrâjbeam.

XVI

Trecutul pentru mine ştersese-orice părere,
Şi orice suvenire adânc mă sfâşia,
Iar viitorul groaznic îmi prevestea durere;
Nădejdea mă urase încât nici m-amăgea.

Vream să desfac cu lumea oricare legătură,
Să fiu slobod în toate, să fiu numai al meu:
1 Var mă ţinea într-însa o singură făptură
(x-mi răsfrângea în lume pe însuşi Dumnezeu.

Taina aceasta vecinie la om nu va fi zisă:
în inima-mi zdrobită în flăcări este scrisă
Ce şi a ei ţărână în veci o va-ncălzi.

L scrisă într-o limbă aci necunoscută
Pe inima-mi ce geme şi care-n veci e mută
Şi singur numai mie mi-e dat a o citi.

î XVII

Lumea îmi era dragă; privata mea viaţă
Când veselă, când tristă, într-însa petreceam;
Dar perspectiva lumei îşi pierde a ei faţă,
Privind-o de aproape precum eu o priveam.

Amestecu-ntre oameni te-neacă de-nibulzire
Şi daca de la dânşii nu iai vinele lor,
Silit a-ntoarce răul l-a lor nedreptăţire;
Dar paza personală te face bănuitor.

Şi rea e bănuiala! Un vierme al vieţii,
Ce n-ascultă cuvântul nici liniştea poverii!
Omul supus la dânsa în veci e ticălos.

Greşita cugetare ce-aducc fericirea
N-o schimb pe adevărul ce-mi stinge nălucirea
Ş-un ideal ferice mi-1 surpă de tot jos.

XVIII

Pe aripele vremii zbura ş-a mea viaţă
Cu vârst'a mele patimi pasând, se potolea,
Dar viţiul spre seară creste tic dimineaţă
Şi viţiurile mele cu vârsta se mărea.

Ce n-aş fi dat să-ntâmpin ştiinţa bărbăţiei.
Să-mi lumineze viaţa tovarăşă deplin
Cu-ncrederea aceea a nevinovăţiei
Şi al copilărie-mi blândul acel senin.

Râvna mi se stinsese, în roate eram rece.
Primejdie ori pace ştiam câ-n rându-i trece,
A fi rău mi-era silă şi bun din obicei.

Întreaga fericire, cereasca-mpărătie
Au câştigat-o pruncii ş-a minţii sărăcie:
Acum spre timbra morţii acea făclie cei.

XIX

Dar o lumină sfântă la ochii mei îmi vine;
Ascunsuri se descoper la slabele-mi vederi;
în siavă-i adevărul s-ascază lângă mine;
Visul îşi schimbă faţa şi nu mai văz păreri.

In aste adevăruri văz o vicleană spaimă
Care din iad ieşise atât a m-amăgi,
Care c-o nepătrunsă şi-ngrozitoare taină
Atâta fără preget în veci mă ispiti.

în urmă ca o groază la faţă se schimbase
,Şi loat-asemănarca în iasmă îşi luase
Trufaşului acela bun paznic Heruvim.

Ce groaz.nică ispită! Ce-tidcmnuri vinovate!
Dar recunosc în urmă p-adevăratul frate
Frumosului meu blândul şi dulce Serafim.

XX

O altă auroră în sufletu-mi luceşte;
Rază necunoscută d-a altor lumi ziori;
i Ochii mi se deschide şi-n ochii mei zâmbeşte
Ziua zilelor noastre, vecii netrecători.

Veacurile, viaţa-mi ca nopţi se strecurară
Ş-încovoiat pe groapa-mi, o văz că s-a deschis
S-Îmi face ioc priutr-însa să trec preste hotară.
P poarta veciniciei... şi mă deştept din vis.

Fruntea-mi albită toată către pământ se lasă;
Braţele-mi răzemate toiagul meu apasă;
Iar sufletu-mi se-ntoarce şi cată înapoi...

O, zile! Sau ce nume vouă vi se cuvine?
Dar aţi trecut! (Je trece mai mult el nu mai vine.
lira mai dinainte să vă întreb pe voi.

O NOAPTE PE RUINELE TÂRGOVISTII

Soarele după dealuri mai străluceşte încă,
Razele-i rubinoase vestesc al lui apus,
Şi seara pânditoare subt fiecare stâncă
Cu-ncet şi-ntinde umbra cutezătoare-n sus.

Muntele al său creştet şi-nalţă şi priveşte
Linul covor al zilei, tainicul ei sfinţit,
Şi raza cea din urmă pe fruntea lui izbeşte
Ce mândru ţine fată cu cerul cel ruşit.

Vântul de seară suflă şi frunza-nfiorcază;
Roua seninul varsă verdeaţa renviind;
Dealurile-n cunună câmpia-ncorunează
Şi râul p-a lui cale şopteşte şărptiind.

P-a dealului sprânceană, pe fruntea-i cea râpoasă,
Cetăfuie veche, lăcaş religios',
Păstrează suvenirea d-o noapte sângeroasă
Ce mult s-asemânează cu sânu-mi cel noptos.

' Mănăstirea Dealului, unde prin tradiţie se zice că, dândti-se un bal, s-au tăiat încr-o noapte doisprezece boieri şi p-întunerje nevestile lor au tras danţul pân sângele bărbaţilor

Asfel într-al meu suflet se-nalţ-a mea credinţă,
l'-a patimilor râpă ca monument s-a pus
Si-mi ţine şovăinda, clătita mea fiinţă,
I,-a vieţi-mi viforoase prea liniştit apus.

Soarele-acum sfinţeşte şi noaptea naintează,
Cu-ncetu-şi cârmuieşte carul cel aburos;
Mii de lumini în preajmă-i pe frunte-i schinteiază
Ş-acuma îşi întinde vălul de abanos.

Cehii-mi în mărmurire se uită la vecie,
Din stea în stea se plimbă, în orice stea citesc;
Sufletu-mi s-aripează şi zboară în tărie,
Se scaldă în lumina eterului ceresc.

D-acolo se întoarce ş-în sânu-mi se aşazâ;
I acere, întunerec în preajma mea domnesc!
Natura toată doarme, fiinţa-mi privighează,
Dasupra pc ruine, mormântul strămoşesc.

f Un rece vânt se simte c-a morţii răsuflare,
Pe piatra cea-nverzită şuieră trecător;
Ca viaţa se revarsă o mută-nfiorare;
Pustiul se insuflă d-un duh încântător.

Pot este viu în preajmă-mi: frunza pe zid şopteşte;
lai ba pe muşchi întreabă: „Aici cine m-a pus?"
Zidul ca o fantomă dasupra-mi se lăţeşte;
Ca uriaş la spate-mi turnul se nalţă-n sus.

La locul lor stau toate, ca moartea neclintite,
Cuta să năvălească; umbrele mă-nconjur,
frec şi retrec, se primbla asupră-mi pironite;
» Pasări de noaptea, cobe fâlfâie împrejur.

Eu n-am venit, o umbre! să turbur pacea voastră;
Fiinţa-mi rătăcită aleargă între voi.
Este ş-a mea odihnă sălăşluirea voastră:
Eu sânt însumi o umbră împinsă de nevoi.

Sânt de al vostru sânge; braţu-mi nu se armează
D-acca armă slăvită ce voi ari mânuit;
Muza-mi a voastre fapte la umbră cercetează
Ş-a voastră pomenire pana-mi a consfinţit.

Eu cânt în miezul nopţii a voastre biruinţe;
Eu pe mormântul vostru Iau re împletesc;
Izbânzi, fapte viteze, războinice dorinţe
Recomandez eu lumei, l-ai voştri fii vestesc.

Câmpia îmi arată slăvitele războaie
Şi câte biruinţe pe dealuri s-au sărbat;
Râul în treacăt spune ca cât sânge şâroaie
în vremele trecute tinda-i a purpurat.

Aci îmi stau de faţă eroii Rumâniei,
Din Câmpulung, din Argeş, din Iaşi, din Bucureşti,
De la Trăiau şi Negru, martiri ai vitejiei,
Până la împilarea trufiei strămoşeşti.

Ici glasul: Radu Negru! [ieste Carpaţi răsună,
Viteazu-şi pune tronul în locul strămoşesc;
Orice rumân in preajmă-i subt steaguri se adună
Ş-îşi apără pământul cu braţ, duh rumânesc.

In capul unei armii Mircea Viteaz răcneşte,
Insuflă bărbăţia rumânilor soldaţi;
A lui Murat trufie învingător smereşte
Şi locul este slobod din Istru la Carpaţi.

Balcanii! până-n poale-i văzu pe fiii Lunci
Bătuţi, goniţi, nemernici, scăpare a câta;
1)unărea este martur de preţul al cutumei
('e fiii Rumâniei ştiură a lua.

D-aci văz în Moldova toată slava romană
A renvia subt Ştefan, şi ai vechimii ani
Iarăşi a sc întoarce; a vitejiei hrană
Subt el îmbărbătează a-nvinge pe tirani.

P-a Neamţului cetate, eu văz o eroim'U,
Moldoveana în toate, spartană 1-al său dor,
Certând nemernicia la moldovean străină,
Zîcându-i ca să moară, ori vie-nvingător.

Aci Mihai cel Mare deşteaptă bărbăţia;
Steagurile destinse slobode fâlfâiesc,
Subt dânsele el cheamă pe toată Rumânia,
Şi trâmbiţa răsună, vitejii se-mmulţese.

Buzestii comnndează, tătarilor e spaimă;
Hanul l-a lor picioare muşcă ţărâna jos-\
Calofirescul arde d-a lor vitează faimă
Şi braţul lui împumnă fierul şi mai vânos.

ŞţS * Muma lui Ştefan cel Mare, închisă fiind în mănăstirea sau cetatea jpMtimului dimpreună cu mitropolitul şi toate femeile boierilor, aflând SMf înfrângerea fiului său care, gonit, vine şi caută scăpare în mănăstire, P f l lese pe zidurile cetăţii, îi opreşte intrarea şi-) goneşte, ca sau *si* moară, "'•||UI m1 vie învingător. Vezi broşura tipărită cu prilejul icoanei ce înfăţişa *g*~ ISMtstit seni de d. aga Ci. Asachi.

-[1] Srroe Buzescul a avut un duel cu nepotul hanului ratărilor la " JJtAuWi, unde prinţul tătara fost tăiat în două, din umărul stâng până lllht supţioara dreaptă, iar Buzescul s-a rănit foarte primejdios.

De glasul cel războinic altarul se despică;
Din sânu-i vitejia e foc mistuitor.
Farcaș[4] într-însul arde, sfânt crucea sa râdică:
E comandir de arme, păstor răzbunător.

Pașa cu barba lungă spre fugă comandează,
Ferosul manaf pierde orice curaj barbar;
Arabul beat de sânge în lanț acum turbează,
E plin câmpul bătăii de cruntul ianicear.

Dunărea e mormântul ralierii musulmane;
Crucea în triumf zboară, Hristos e răzbunat;
Rumânul este spaimă trufiei otomane:
Cel hotărât la Cruce în veci a triumfat.

Preste Carpați acuma vulturul rumân zboară;
D-aicea spre Moldova își ia falnicul zbor:
Două capete are[5], cu patru ochi măsoară,
E-n toată Rumânia acum poruncitor.

O, ziduri! Rămășiță din slava strămoșască!
O, turn, de unde ochiul de mii de ori văzu
Biruința să zboare p-oștirea rumânească,
In muta voastră șoaptă câte-mi vorbiți acu!

[4] Popa Stoica din Caracal fiind foarte viteaz, Mihai cel Mare îl face agă, îi dă comanda pezestrimii și îl numește Farcaș, după moșia ce i-a dăruit-o.

[5] Mihai-vodă, săvârșind războaiele sale cu turcii, își întoarce armele în Transilvania, o supune și, de aci, supuind și Moldova, unește pe toți rumânii subt un șeptru și mai dă încă un cap vulturului rumâiiesc. Se găsesc încă pecetii pe la hrisoave și pecetluituri de ale lui Mihai-vodă în care vulturul are două capete.

Mușchiul acesta verde ce vrcmea-l grămădește,
Ante ierburi sălbatici ce în pustiuri cresc,
1,R inima gemândă sânt laure ce crește,
Deșteaptă bărbăția; din ochi robii vorbesc.

Vitejilor războinici! Frunza când vă suspină
,Si când astupat geme vântul pân boltituri,
liste al vostru nume ce ca o undă lină
Murmue, se strecoară pân aste crăpături.

1)ar ce glas întrerupe astă tăcere sfântă!
li glasul cucuvaiei ce plânge al său dor.
Asta este poetul? P-al vostru mormânt cântă
Acest fiu al pustiei?.. . O, glas prea cobitor!

Ce-mi spui d-a noastră soartă:' Vaietul ce nu-ți tace?
Ca ce fel de restriște? Ca ce fel de nevoi?
Corbul nu este vultur? Ce nu mă lași în pace?
•; Plângi numai pentru tine, nu plânge pentru noi.

Fatala presimțire acum mă părăsește;
Dar vai! litt ca și tine sânt slab, neputincios;
Clasu-mi nu-mbărbătează; el poate și cobește,
Sau plânge slava veche și plânge dureros.

St! Clopotul s-aude! E ceasul după urmă?
îngerul pocăinței cu ast d-aramă glas
Cheamă la rugăciune pe rătăcita turmă.
Natura se deșteaptă; visurile mă las.

Rușaștc răsăritul; muntele rubinează;
îngânat pătttre aburi dealurile verzesc;

ION HELIADE RĂDULESCU

Râul adapă câmpul ce rouă însmălţcază;
Răcoarea dă viată şi stelilc albesc.

1 urme, cai, dobitoace la apă se coboară;
Clopote bat, se scutur, cu-a! dimineţii '/.von;
La vâjâitul morii undele se-nfâşoară,
Deschis e ochiul zilei acum pe orizon.

i

LA MOARTEA LUI CAREOVA

O, lira mea, suspină! Al tău glas plin de jale
In umbră să răsune, să geamă ia mormânt:
„Cârlova nu mai este!!!" Suspină p-a lui cale
Şi fă să se auză pe aripe de vânt:
„Cârlova nu mai este! Şi lira-i a-ncetat!"

O, tânăr cântăreţe! Pasăre trecătoare!
Abia tc-ntraripaseşi, abia dulcele-ţi glas
Chema să te auză pe craca săltătoare
Pe călători, ş-îndată, oprindu-le-a lor pas,
Ţintind a lor vedere... tu zbori şi i-ai lăsat!

Tu ai urât o ţară unde puţini ascultă,
Sau unde a ta cântare cu ei nu însoţeşti;
Încă trăind, tu viaţa o petreceai mai multă
Sorbit în armonia a cetelor cereşti,
Unde ostaş d-aicea acol' ai şi grăbit.

Subt tânăra ta mână, degetele-arzătoare
Acum se-nfiorează liră tic Serafimi,
Asculţi tu alte imnuri, începi altă cântare,
Ş-îndemni tu alţi războinici, vitejii Heruvimi,
Si alt post mai cu slavă ţi-a fost ţie gătit.

Acolo-ţi era locul al tău de moştenire,
Poetul aci este străin şi călător;
Asfel vulturul mândru din nalta sa privire
Parcă ar zice lumeţ din marele său zbor;
„Pământul mi-este leagăn, dar hăcuiesc în cer"

O, fenomen ce-n veacuri abia când se iveşte,
O, stea care răsare chiar într-al său apus!
Ce fu a ta lucire? Şi ce ne prevesteşte?
Ce înger te întoarce? Ce înger te-a adus?
Şi cum se pun acelea care cu tine pier?

De unde eşti, ascultă jălinda mea cântare,
Vezi lăcrăma ce pică pe scumpul tău mormânt.
In ceasul după urmă, în cea d-aici plecare,
Iubiţi-ţi fără mine, cu cei ce nu mai sânt
Văzură cum ţi-i zborul şi tuciul trist vestea.

Şi eu sânt ca metalul ce plânge după tine,
Prin focuri de durere trecut şi lămurit,
Şi patimile repezi izbind inima-n mine,
Fieştecare scoate un sunet osebit,
Care-astupat mugeşte, se-nneacă iar în ea.

Lutoasa mea fiinţă aci se zăboveşte.
Dar eu sânt după tine, pe urmă-ţi tc-nsoţesc.
Râvna p-ale ei aripi acolo mă răpeşte
Şi soarta ta cea lesne în veci eu o doresc,
Dar... plumbul datoriei mă trage iară jos.

Cu care legătură afirea mea se-ntină!
întocmai ca stejarul adânc rădăcinat,

Vântul, când se răscoală, el geme şi suspină,
'l'rozneşte şi răstoarnă orice 1-a-neonjurat,
Şi tot ce mai rămâne priveşte dureros.

Vai! Iată a mea soartă, şi cât de povăroasă!
Iar tu ai fost ca floarea acea primăvăroasă
Ce-o smulge, o ia zefirul şi-şi las' al său miros.

(Iminui edinae Lamartinc, *Poetul murind)*

ODĂ ASUPRA ANIVERSĂRII DE 2 SEPT. 1829

Veacurile şi anii se nasc, trec, se strecoară,
Se duc cu-acele zile ce s-au aflat privind
A luniei încroire şi au văzut fecioară
Din mâna celui vecinie natur-abia ieşind.
Dar tu, zi augustă! Născuşi întru mărire,
Stătuşi cu mare slavă şi-n slav-a ta sfinţire
I.umei celii uimite zâmbind îi arătă
Că treci, dar pomenirea-ţi în veci nu se va şterge
Şi va umplea pământul şi nencetat va merge
Din om, din loc, din veacuri asa cum răsună.

II

Stăpânul veciniciei, în fapta sa cea mare,
Când soarta din voinţă-i pe univers a pus,
D-atunci ui hotărâtă ai fost întru păstrare
In sânul acel tainic vecilor făr' apus,
Ca să răsări odată cinste la omenire
Şi a creştinătăţii prescrisa împlinire,
Drepturi de ani pierdute, noroadelor a da.
A ta ivire fuse la cer îndestulare
Şi pe pământ îl puse în vecinică mirare.
Frecuşi, dar niciodată noi nu te vom uita.

III

Trufaşa-ţi auroră, cu fruntea-ncorunată,
în mână cu măslinul în slavă nainta,
Ş-o nouă sărbătoare în tabără cântată,
Din ceru! cel prea rumen pământului vestea.
Nainte de ivire-ţi ca zâmbetul nădejdii,
In inime viteze ce-ati înfruntat primejdii,
Tu ca un foc în ele luceai dumnezeit.
1)e mii de ori răsaie soarele şi sfinţească,
Căci dulcea ta lumină în veci o să lucească,
In sânul omenirci ce ttt ai slobozit.

IV

Iadul jurat osândei, din vecinica urgie,
Scrâşnindele lui furii din sânu-i a suflat;
Ş-a Ini preacredincioasă, preadraga-i tiranie,
Fatal, repede înger, pămânru-a-nconjutat.
A ei tirmă-n tot locul rămase însemnată;
Dar aţiniat străbate, ochiu-i zavisnic cată,
Ocheşte şi alege al luminării loc.
Amar zâmbeşte, sună fiarălc-apăsătoarc,
Pune-un picior statornic, ghiara-i omorâtoare
Sugrumă, desfrânează, doboară, pune foc.

V

Anii posomorârei, robii-ndelungate
Gemete, jărtfe, sângiuri întins îţi vor desen:
Fai cânt a ta ivire, faptele lăudate,
Slăvesc eu slobozirea ce-n tine răsări.
Vitejii Miezii Nopţii ai lor ochi aţintară
Pe drumul unde dreptul si crucea le-arărară,

Şi p-aripele slavei aicea au zburat.
Cu-al lor de martir sânge, cu braţtd plin de fală
Au înecat ei iasma şi spaima infernală,
Şi tu lumei cu pacea în mâini te-ai arătat.

VI

Grecii, ce detunară cu jugul şi robia.
Pe fruntea ta-nsemnată citiră soarta lor;
Rumânul ce pierduse şi drept, şi datoria
In zâmbetul tău vede p-al său apărător;
Serbia-n el cunoaşte patria, Dumnezeul;
Tu ai deschis Bosforul, şi tu-ualţi caduceul
Ca să vestească lumei comerciul cel bogat.
O, fiică îndurărei d-acea cerească rază!
Spune-mi: îţi era rândul ca lumea să te vază,
Sau te-a grăbit acela, Creştinul împărat?

VII

Românul ajunsese a moliciunii pradă,
Braţurile ce veacuri au apărat ast loc,
De tot afemeiase acea vrăjmaşă sfadă
Şi armele pierdură mântuitorul foc.
Stinse de strălucire, coprinse de rugină,
Unealtă vicleniei, arma mână străină
Şi pământeanu-ajunse străin şi călător.
A! Să lăsăm uitării pe cei ce se-ntrecură
Să uneltească răul... iată-i! Trecând trecură
Ca visurile nopţii, ca pomenirea lor.

VIII

Fiinţa ta deşteaptă a noastră tinerime
Si face să s-auzâ acel războinic glas,

Pe ea vechile steaguri destinde cu mărime
Ş-ostaşii cei prea tineri pâşesc cu mândru pas.
I Iorarul ce natura ne-a pus spre apărare
Şi preste care sila trecu întru călcare,
'Fu ni-l întorci şi iară la loc tu îl strămuţi.
O, zi rară, ce-n veacuri cu anevoie vine!
I)in ceruri mângâierea să fie ea ca tine,
Sau tu ale ei feţe viind te împrumuţi?

IX

Ai

Când semnul judecăţii va trâmbiţa mărire,
Când vremea se va strânge din vecinicul său zbor,
Când veacurile-ntoarse şi stând în mărmurire,
Destinse vor răspunde l-al lor judecător
Ş-orce minut atuncea va fi în cercetare,
Zi ce renaşti noroade, spune-mi: atunci pe care?
Vei arăta-mplinirea astor voinţi cereşti?
Păstrează al lui nume-n tine cu cinstire
Celui ec-a-nvins noroade cu-a sa milostivire
Şi ale sale fapte cu fală să vesteşti.

X

Te cânt eu în toţi anii, augustă zi senină;
Dar după cum rumânii pe tine te slăvesc,
Fii şi tu lor asemeni şi veselă şi lină:
Vezi c-ale mele cânturi în veci nu linguşesc.
Dar gurele Gheenii ş-asupra ta scrâşniră
Şi vorbele din ele ca şărpi ne îngroziră
De-nveninarea lumei... Himere d-osândit!
O, cer! Când adevărul asfel de crud s-ar face,
Cântarea mi-ar fi hulă şi în uitare-ar zace,
Si muza-mi... criminală! Dar tu ai dovedit

O, generos monarşe! Ş-a fost î„ mâna ta
U-oncare răutate veninul a seca
Ca ,,m,ţi„d să taeă vieleana limba sa.

ODĂ LA PAVILIONUL GRECESC[1]

închinată naţiei greceşti

Norod ră/.boinic, fii ai libertăţii!
A la credinţă ş-a ta statornicie
'S-înalţ-a lor colore pe pavilionul tău.
Crucea întraripată p-a vânturilor aripi
Prin mii şi mii de glasuri zboară într-a ei slavă.

Pavilion ferice, arbureal credinţei,
Simbol al libertăţii care este Hristos!
Frumos eşti tu în ochii-mi! Falnic fâlfâi în vânturi!
Si cât cinstesc norodul care astăzi te-nalţă!
Si sfânt nii-e acel sânge cu care te-au udat
Si asfel către ceruri de verde ai crescut!

' I a 22 mai 1 835 s-a înălţat pavilionul grecesc în curtea consularului to&Grrcici în capitala Bucureştilor. Această zi a fosr o zi de marc sărbătoare •ţţ {f U)(i grecii care s-au aflat în capitala, precum şi la toii pământenii au ,jfj'BHc'inuit o marc mulţumire şi cinstire către această naţie ce, după atâtea """VfUStin de robie, a ştiut cu atâta vrednicie să-şi dobândească a sa HMCârnarc. Ţermonia a trebuit să fie măreaţă din firea ci, dar râvna şi <£• (tltjura d. baronului (.',. Sachelarie, consolul genca'al grecesc în aceste "-*P* Principate, a adăugat foarte mult a ei marc cuviinţă, încât a făcut o mare £ţ-.-lttli'Rva în inimile tutulor.

Miniştri ai lui Hristos cântă,
Bucuria-şi nalţă a ei glasuri;
Mii de ochi înoată în lacrăiui,
Mii de inimi zboară până la ceruri:

Îngerii libertăţii le poartă-nflăcârate.
Silitra măsurat bubuie,
în zgomotul bucuriei râzbubuie;
Vivat! o însoţeşte.

Scoală-tc, Doamne, scoală-te, împărate!
Trăiască numele tău, trăiască mântuirea!
Trăiască mântuirea, mântuirea cea sfântă
Evangheliei tale care ai binevestit-o!

Pe când a ta credinţă născândă şi fecioară
Prin duhul mângâierii în lume se vestea
Şi pieptu-umplea de flăcări iar inimi de nădejde,
Ş-încredinţa noroade de însuşi fericirea,
Atuncea universul, plin de eroi cereşti,
Martiri ai libertăţii, martiri ai lui Hristos,
Zâmbea ş-era aproape d-această mântuire,
D-al cerului imperiu, d-a dreptului viaţă.
Atunci vechea robie, a lui Satan putere,

Cu acest prilej poetul, lăsând al său sujet, se urcă în anii tei dintâi ai creştinătăţii, pe când credinţa lui Hristos, înc;ă curată de tot felul de superstiţie şi neajunsă încă organ al vicleniei, ieşise însuşi din mâinile apostolilor care, după proorocia Mântuitorului, făgăduia lumii dărăpânarea împărăţiei lui Satan, aeîică a râului, şi apropierea împărăţiei cerului, adică adevărata si cereasca fericire, vrednică de preursirea omului.

Sâlnica tiranie, iadul cel pământesc,
în spaimă, temătoare, şovăia ruşinată
Să geamă subt ruina-i, mugind să se strivească;
Dar beat în deznădejde, moleşit în turbare,
Iadul îşi zămisleşte o fiică mai spurcată:
Blândă l-a ei vedere, Iurte *h-nr-uscuns,*
în chipul ei cu viaţa, în inimă cu moartea,
Dulce venin în limba-i, mii de feţe împrcjtiru-i,
("ochetă-ugroziloare născută-n ticsirâuarc,
Pată de tot fatală, vrednică d-al ei tată,
Ministru-udemânaiic, bătrân la încercare,
De mii de ori mai ager decât vicleanul şarpe
Vrăjmaş al omeniiei ş-al vechii feliciţi.
Care e al ei nume? Şi cine nu îl ştie?
Diplomaţia! C,c spaimă, o, cer! Ce grozăvie!
Iadul acum răsună de veselii spurcate,
Satan în triumf zbiară şi urlete grozave
Urlă lung şi răsuria în boliile-nlernale,
Tor duhul rău sărbează naşterea cea fatală
Aceştii iezmi spurcate la rău îndemânatici.
Ea dă un ocol lumei, c-un ochi pătrunde toate,
Nu se sperie ochiu-i d-atâţi viteji creştini
Care cu crucea-n frunte despiciuiesc şi chinuri,
Şi foc, şi însuşi moartea, ca să surpe puterea
Celui în desfrânare ticălos al ei tată.
Un râs grozav pe buza-i cochet se rătăceşte,
Un foc de răzbunare din ochii-i sebinteiază.
Dar fără nici o urmă d-espresie fatală,
Dodată a ei faţă întreagă este lină:
Blând zâmbet o-ncreţeşte; şi eâte-a.st zâmbet zice!
Pe unu-o vezi cu milă către cei care sufăr,
Cu chipul pocăinţei în lume se arată,
Pedepsele opreşte şi ea se creştinează.

ION HHI.IADE RĂDULESCU

Ai iadului negri-ngeri creştini se zic acuma
Ş-în superstiţii schimbă a lui Hristos credinţă.
Din ceruri exilata, osândită trufie
Îşi face drum şi intră în sfintele altare,
D-acolo destinează creştina înfrăţire;
Ura se încuibează în simplele noroade,
Satan se-mpieliţează în iczme mai spurcate,
Care cu toate jură din temelii să surpe
Sfânta, mântuitoarea a cerului credinţă.
Se uneltesc sisteme; spre-a lui Isus ocară,
Antihriştii acuma iezuiţi se numiră
Şi întru al lui nume apostoli ai minciunei
Se-mprăştie în lume şi amăgesc noroade,
1 ,e pregătesc spre slujbă şi vecinică robie.
Blestem c lumca-ntreatră s-a râului unealtă!

Unde eşti tu, Stăpâne? Şi câtă ţi-e răbdarea?
l.a câţi stăpâni spre slujbă ţi—ai părăsit făptura?
Vesteşte-te, să piară ai cerului protivnici
Şi ado-ne-n pământul făgăduinţei tale.
fu eşti păstorul nostru şi lumea a ta turmă;
Uneşte-o în păşunea de tine preursirâ.
Nu cu de fier toiege, ci cu-nsuşi a ta lege
Fă-ne ca să ne paştem subt umbra crucii tale.
Pe dânsa-a râdicat-o norodul ce cânt' astăzi
Şi chiar după povara-ţi iatâ-l în mântuire.
Fă-l, Stăpâne, de pildă la câţi nu cunosc legea-ţi
Şi fă-l ca să-l cunoască toţi carii au călcat-o.
Uneşte-l cu-al tău nume şi tare-i va fi dreapta,
Creşre-l întru dreptate şi nalţă-l întru slavă.
Iar tu, cruce preasfântă, armă fulgerătoare,

VERSURI

Tu eşti a morţii groază ş-a tot răului spaimă,
Norodu-ncbinar ţie în veci nu se învinge,
li Mihai) arhanghel, armat întru tărie.
Ce cu Satan se luptă şi curâţeşte cerul.
Oricine te rădică îşi află mântuirea.

Pavilion ferice, arbure al credinţii,
Simbol al libertăţii care este Hristos!
Frumos eşti tu în ochii-mi, falnic falfâi în vânturi,
Şi cât cinstesc norodul care astăzi te nalţă!
Şi sfânt mi-e acel sânge cu care le-au udat
Şi asfel către ceruri tic verde ai crescut!

PROLOG
LA SERBAREA NUMELUI PREAÎNĂLȚATULUI NOSTRU DOMN ALEXANDRU D. GHICA

1835 aug. 30

Persoane:

I impui
Istoria
Poezia
Pacea
Libertatea j- *persoane tăcute*
Comerciul

TIMPUL

Mai vechi si decât lumea, am fost de față la zidirea ei; am văzut pe rând neamurile în zgomotul slavei și al bucuriei, în vârful strălucitei lot și m-am uitat pe urmă și la a lor țărână zăcând în tăcerea morții și mușchiul veacurilor înverzea dasupra faptelor mâinelor lor. Preste monumente și generații am trecut și am văzut în urmâ-mi grămădindu-sc a lot cenușă și vijăliilc veacurilor spulberândtt-o în văile uitării. In zborul

ţlftl cel repede las în urmele mele veacuri, vă aduc timpii ijtli, icoana vârstei voastre, fac să răsaie soarele și să apuie flJ a sa slavă și m-am uitat înapoi și am văzut veacurile de i||njrea lumei ca ziua de ieri! Universul întreg, pământ, stele ţpţi planeții se văd supuse la a mea dărăpănarc și însuși piua acestui soare se va stinge înaintea treecrei mele. fUniclc numai si slava făcătorilor dc bine ai omenirei sânt «tinse de mâna-mi atotdărăpănătoare; în sânul meu le port fi vecinice ca mine vor rămânea în toate veacurile. In reghistrul Viflcurilor și a! meu sânt trecute până la una faptele tutulor tiillt'iiorilor, tic la monarh și până la rob, și îl voi deschide odată îţ^l față a toată lumea și a Stăpânului ei. Sânt un geniu trimis M xbor asupra universului spre a se folosi de mine numai până *T.* iftllt de față; am trecut odată, trecut sânt pentru toate ^VCHCtirile. Unde știu să se folosească de mine, zilele cele fericite (ie vin după aceasta mă fac neschimbat și această neschimbare purecă ar zăbovi cursul meu. Oarecând în Italia m-am zăbovit Intre strămoșii voștri; am trăit între dânșii și le-am adus veacul ***•Jt* (ie** aur. La voi am venit acum si v-am adus ziua de astăzi, zi de lărbătoare vouă. Ferice de prinții aceia ce si-n viitorime îsi lasă ***mi*** lor nume, un nume de mărime și-n veci de sărbătoare.

-G *ISTORIA*

Preste veacuri privighează al meu ochi; monarșii și neamurile ce au fost asupra pământului eu le înfățișez viitorimei asfel precum au fost: adevărul este d-alătura mea. Eghiptul, : Grecia, Roma, au strălucit odată și mi-am întors ochii înapoi fi pare că n-au mai stat! Strășnicia legilor și paza lor le-au înălțat tntru slavă; nesocotința și abaterea de la dânsele au dărâmat din lemelie aceste colose de mare cuviință și de libertate. Marcu Aureliu, cu a sa blândă și înțeleaptă oblăduire, Titu și alții împodobesc foile mele și mi-e fală a-i arăta stăpânitorilor pământului; Neron mă îngrozește și cu sângele noroadelor lui și

al mucenicilor ani scris a lui viaţă, şi va fi spre vecinica ocărit a puterii. Pe ruinele împărăţiilor m-am aşăzat, uncie sila nu poate strimtora a mea pană şi unde adevărul împărăteşte în toată strălucirea lui şi, având înainte-mi umbrele celor ce au folosit şi au îngrozit omenirea, cu laptele lor am dat învăţăturile cele mai grozave şi mântuitoare prinţilor şi noroadelor universului. Pe cât mi-a fost de drage numele monarşilor ce au întrebuinţat bine a lor putere, pe cât am binecuvântat a lor dragoste părintească şi închinare pentru binele supuşilor lor, pe atât mi-a fost de scumpe şi noroadele care, supuse legilor, au ştiut a preţui dorul şi ostenelile oblăduitorilor lor, a-i iubi şi a-şi încredinţa în mâinile lor a lor soartă; pentru care le-am recomandat în veci celor ce doresc a-şi veciniei a lor slavă si fericire. Strămoşii voştri, rumânilor, din marea şi vestita Romă vă sânt pildă la orice mişcare a voastră. Analele patriei voastre de acum, de la descălicare şi până astăzi, sânt pline de neodihnă şi arareori de păcate. "Poată palma de pământ de care voi vă bucuraţi şi asupra căruia voi socotiţi nobilitatca voastră a fost stropită, ca de o rouă cerească, de sângele moşilor şi părinţilor voştri, ce au ştiut să apere şi să vă lase drept moştenire drepturile voastre. Draga mea Pace (ia pe Pacea de mână şi o înfăţişază înainte) vă zâmbeşte şi se statorniceşte în pământul vostru. Comcrciul (îl arată cum îl ţine Libertatea de mână) încă prunc, va creşte şi se va împuternici la sânul 1 .ibertâţii şi va îndestula casele voastre. Provedinţa a îngrijit de viitorimea voastră: dintre voi *a ales pe bărbatul* şi numele lui este *Alexandru!* Iubiţi şi cinstiţi într-însul pe a voastră patrie, supuneţi-vă legilor al cărora el este îngrijitor; uniţi întru dragoste şi ascultare, faceţi dimpreună cu dânsul ea fiii voştri să simtă facerile de bine ale aşezământurilor ce aţi dobândit; şi eu voi seri epoha aceasta ca cea mai fericită a pământului vostru si numele lui, pe care îl sărbaţi astăzi, va fl atunci nume de cinste şi de sărbătoare la urmaşii voştri.

POEZIA

în /.botul meu cel slobod, în sfânta mea-nfocare,
Mi-i drag a cânta prinţii şi stăpânirea lor;
înger trimis din ceruri fac buna guvernare,
Pe cea rea o fac spaimă, Satan pustictor.

Lira-mi dulce suspină plăcuta pomenire;
Zefirii p-a lor aripi o duc în veselii;
Piori sânt a ei coarde la fapte de-ngrozire.
Şi sunetul ce scoate e vifor, vijălii!

Vittutei cu dau viaţă, o fac sfânta fiinţă,
Templu-i arefic, altare şi o-nduinnezeiesc;
Iar răutatea, groază din neagra lactiiuţâ,
O naşte însuşi iadul, e biciul pământesc.

Istoria prin mine ia chip, se-nfiinteaz.ă;
Pe Libertatea mumă Comerciului eu fac;
Eu Timpului dau aripi, prin mine el viază
Şi-n veselă fecioară cu Pacea o prefac.

La umbră, la izvoară, în noapte şi în rază,
In temniţi, pe ruine, eu pe viteji îi cânt;
Păstrez ale lor fapte, fac veacuri să le vază,
Pac vie-a lor ţărână, dau suflet în mormânt.

Cununa ce-am în mână în veci e înverzită,
Când vreun prinţ o poartă, el s-a-ndumnezeit:
P prinţ al vredniciei, ca nu e moştenită,
Petice de acela ce eu am vrednicit!

La voi cu viu acuma şi lira-mi se-ncordează
Să cânt vitejii voştri şi lumei să-i vestesc;

A lor sfântă ţărână la glasu-mi învia/.ă
Şi faptele lor toate p-unnaşi însufleţesc.

Târgoviştea e templu l-a mea călătorie
Şi p-ale ei ruine în pace mă aşăz,
Şi lupte fără număr pă-ntinsa ei câmpie
Şi biruinţe-aiâtea în faţa mea le văz.

In taincia-mi privire, în dulcea mea visare,
Eu şi asupra voastră deşteaptă privighez
Şi citera-mi preluda o altfel de cântare,
Şoptind faptele voastre ce eu le cercetez.

Prinţul ce aveţi astăzi e de al vostru sânge;
Subt el uniţi la bine puteţi multe lucra;
Şi el prin noduri sfinte pe toţi poate vă strânge
Ş-în inimile voastre stăpân a guverna.

In veci nesiluită, sloboda a mea liră
In veci n-am atârnat-o la uşă de-mpăraţi:
Când îns' ale lor fapte pe ea o-nsufleţiră,
Din veac până la altul în veci au fost cântaţi.

Dar mi-a plăcut adesea cu glasul veseliei
Ca să unesc şi glasu-mi în sărbători obşteşti,
Ş-atunci am fost eu însumi îndemnul bucuriei,
In templuri, în teatre, palare-mpărăteşti.

Ziua de astăzi fie o zi de sărbătoare;
Muzic-acum răsune, rumânilor, cântaţi!
Trăiască prinţul vostru ş-în veacuri viitoare!
Muzic-acum răsune! Rumânilor, cântaţi!

POVÂTU1RI ASUPRA POEZIEI DIN BOALO Şl ORAŢIE

în zadar se socoteşte un obraznic autor
Către Parnas cu-a lui versuri să-şi ia îndrăzneţul zbor,
Daca din cer el nu simte darul acesta secret,
Daca-n naşterea lui steaua tiu l-a format pe poet:
La al său strimtorar geniu el e-n veci slugăritor,
Pentru el surd este Pebu şi Pegas azvârlitor.

Voi, ce de primejdioasa arsură vă-nflăcăraţi,
Ce cărarea cea spinoasă mândri veţi să alergaţi,
Nu vă-ncercaţi pentru versuri surda a vă sfărâma,
Nici nu socotiţi de geniu o dragoste d-a rima;
De cursele-amăgitoare unei seci râvne fugiţi,
Şi cu duhul, mintea voastră foarte mult vă sfătuiţi.

Natura, ce are dreptul duhuri mari de a rodi,
Ea ştie-ale ei talente între-autori a-mpărţi:
Unul flacăr-amoroasă poate-n versuri a descri,
Altul prin trăsuri plăcute epigtam' a ascuţi;
Unul, faptele viteze de eroi a trâmbiţa,
Altul pe fluier la umbră, păstori, câmpuri a cânta;
Dar adeseaori sânt duhuri ce, de mult ce se iubesc,
Nu-şi cunosc destoinicia şi-nsăle se amăgesc.

Orice sujet se va scrie, vesel sau posomorât,
Cu bunul înțeles rima să se-njuge hotărât.
In zadar una de alta s-arat-a se depărta,
Rima e roabă şi ştie că trebuie-a asculta.
Când nc silim mai nainte într-adins să o eătăm,
Duhul prea cu înlesnire sc deprinde, ş-o aflăm.
Ea la cuvânt se supune greutăți fâr-arâta,
Ş-îl îmbogățeşte, ascultă, fără a îl strâmtora;
Dar nengrijind-o, se scoală rebelă, n-o poți ținea,
Ş-în loc a o opri, vine înțelesul după ea.
Rația în veci urmați-o, si-n scrisuri orice lucrați,
Lustru, preț, tot de la dânsa nencetat vă-mprummați.

Mulți împunşi d-un neastâmpăr, d-un îndemn nebun porniți,
Vor să-şi scrie-ale lor vise de dreptu-nțeles lipsiți.
In spaimele lor de versuri ei cred că s-ar micşora,
Când al lor cuget ca lumea ar voi a-şi esprima.
Ziceți cugetarea voastră galant, nalt, glumeț, uşor.
Dar ziceți-o cum se zice pe-nțelesul tu fuior.
După vorbe îngâmfate nicidecum nu alergați,
Cu ziceri nepotrivite frazul nu vi-l înecați,
fot la bunul simț privească; dar aci ca s-ajungein
Calea e alunecoasă şi cu greu să o ținem;
Puțin de ne vom abate, îndată ne rătăcim:
Drumul rației e unul, dintr-însul să nu ieşim.

Un autor câteodată, plin d-un plan ce şi-a făcut,
Până când nu se deşartă, nu vedem că a tăcut.
De e palat ce-ntâlneşte începe a ți-l descri,
Te poartă peste fot locul nici gândind c-ai osteni:
Ici aproape e o scară, o sală mai depărtat;
Să vezi un balcon pe urmă, numai aur c lucrat!
foc neumblat el nu lasă, pe jos, pe sus, peste tot,

Unghiuri, fereşte, tavane, a scăpa de el nu pot.
întorc la foi ş-întorc iară dar d-oi da peste sfârşit;
Ş-abia mă scap în grădină plin de sudori, ostenit.

fugiți stearpa-ndestulare unui asfel autor;
, Nu vă-ncarce niciodată amărunt neroditor.
Orice prea mult se va zice e sătios, neplăcut,
Duhul săturat de dânsul îl aruncă în minut.
C line nu ştie măsura n-a ştiut în veci a seri:
Peste alt rău dăm mai mare vrând d-un râu a ne feri;
Un vers nu avea putere şi ajunge nodoros;
Eu mă tem d-a zice multe şi mă fac întunecos.
Unul n-are-atâtea dresuri, dar e gol făr-ajutor;
Altul, să nu se târască, se pierde de tot în nor.

Voiți voi ilragostea obştii vrednici să o dobândiți?
Scriind, cuvintele voastre nencetat le feluriți;
Un stil ce ține fot una ş-în veci este uniform,
Surda la ochi îmi luceşte, ele el trebuie s-adorm.
Puțin se cat autorii născuți a ne-ngreuia,
Cari p-un ton tordauna pare c-ar psalmodia.

Ferice care în versuri ştie c-tiii glas înlesnit
Să treacă din greu în dulce, din plăcut în mai năsprit;
Cartea sa tic cer iubită, dtagă l-ai săi cititori,
La libreri c ocolită prea des de cumpărători.
Orice seriți luați aminte prea jos a nu vă lăsa,
Un stil cât de prost îşi are şi nobililatea sa.
Când glumiți, vorbele voastre în veci să le măsurați;
Când atingeți, luați seama pă voi să nu vâ-ntinați.
îmi e urât măscăriciul ce mă face a zâmbi,
Ş-apoi cu dispreț la dânsul şi cu milă a privi;
Respectați pe cititorul. Simpli cu meşteşug fiți,
înalți şi fără trufie, plăcuți şi nedresuiți.

Auzul celor ce-ascultă a-l mulțumi claca vreți,
O ureche ce nu iartă ele cadență să aveți.
Înțelesul totdauna vorbele-n versuri curmând,
Să-nsemneze un răpaos semistihul arătând,
îngrijiți ca o vocală, grabnică într-al ei drum,
Alergând, p-altă vocală să nu-mpingâ nicidecum.
Fericiți când orice termen l-alegeți armonios,
Fugiți d-al asprelor sonuri întâmpin prea urâcios.
Un cuget oricât de nobil, versul cel mai împlinit,
Duhului nu pot să placă când urechea s-a rănit.
Când înțelesul în versuri întârzie-a fi coprins,
Duhul meu numai îndată începe a fi destins.

Sânt unele dintre duhuri ce cugetările lor
Sânt în veci amestecate într-o desime de nor,
Zioa Rației pe ele nu le poate lumina,
'nvățați dar mai nainte pân-a seri, a cugeta.
După ideile noastre ș-aceea ce esprimăm,
Sau o lămurim mai bine, sau mai mult o-ntunecăm.
Ceea ce-nțelegem bine se arată lămurit,
Vorbele cu care-o zicem vin îndată neoprit.

în orice scriere-a voastră limba decât tot cinstiți,
Și în orice întâmplare de sfântă s-o socotiți;
Surda sânt pus în mirare d-un sunet melodios,
Daca nu e la loc vorba, daca frazu-i vicios.
Duhul nicidecum se miră de un pompos barbarism,
Nici d-al unui vers prea mândru îngâmfatul solicism.
într-un cuvânt, fără limbă, cel mai vrednic autor,
Zică cine orice-o zice, e cel mai prost scriitor.

Orice poruncă e dată, voi în odihnă lucrați
Și d-o grăbire nebună nicidecum nu vă-ndemnați.
Un stil tepede și iute care curge tot rimând,

Duh foarte puțin arată, judecată neavând.
Un pârâu mai mult îmi place ce se plimbă liniștit,
l'l'intr-o livede-nflorită pe un pietriș curățit,
Decât o vale umflată ce-n cursul său viforos,
Curge iute, turburată, priutr-un ținut noroios.
Făr-a pierde îndrăzneala, cu-ncctul să vă grăbiți,
De mii de ori fapta voastră cercetați și ispitiți,
îndreptați fără-ncetare și iar o reîndreptați,
Ștergeți, lăsați câteodată, uneori adăogați.
Puțin este într-o faptă unde greșăli viermuiesc,
('ând semne de duh ici colo presărate să zăresc.
Trebuie ca orice lucru să se puie l-al său loc,
începutul și sfârșitul râspunză cu-al lor mijloc;
Mădulările-mbinate d-un meșteșug delicat,
Un tot să formeze toate de părți ce s-a-mpreunat
Și cuvântul niciodată nu meargă-a se depărta
De sujetul său departe vorbe cu zvon a căta.

Pentru versurile voastre voi de public vă sfiiți?
Critic aspru ce nu iartă voi înșivă să vă fiți:
Nenvățătura e gata totdaun-a se mira,
Prieteni vă faceți vouă voioși a vă cenzura,
Căror să-ncredințați toate; ei senecri priimitori,
A voastre greșeli să fie plini de râvnă-ndreptători.
înaintea lor nu mergeți cu mândrii de autori,
Dar vedeți ca din prieten s-aflați pe lingușitor;
PI s-arat-a bate-n palme, a râde, a se bucura;
Vreți mai bine o povață decât a vă lăuda.

Lingușitorul îndată îl vezi gat-a se mira,
Fot versul ce el aude pe loc îl face-a sălta,
Pe el vorba nu-l înghimpă, tot e-nfricoșat șt sfânt
De bucurie-l vezi zboară, de tinerețe plângând.

El de laude-n tot locul te încarcă bucuros.
Nicidecum n-arc-adevărul acest aer mincinos.

Dar înţeleptul prieten riguros, nenduplecat,
La greşale niciodată nu tc lasă împăcat:
Părţi nengrijite nu iartă, el nu e priimitor,
Versuri rău orânduite le pune la locul lor.
Zicerile le mai strânge, ambiţiosul emfaz;
înţelesul ici nu-i place şi mai departe ast fraz;
Construcţia ta s-arată puţin a se-ntuneca,
Ast termin nu se-nţelegc, trebui-a-l mai lumina.
Intr-acest chip vă vorbeşte prietenu-nsufleţit.

Dar des d-ale sale versuri un autor îndrăgit,
Crede că-l interesează toate a le apăra,
Şi mai întâi ia în mână dreptul d-a se supăra.
Tu-i zici: „Acest vers îmi pare că e prea jos esprimat!"
El: „Domnule, iertăciune, ast vers e înfricoşat!"
„Ast termin iar se arată rece şi îără folos;
Să-l şterg?" „Nu, iar iertăciune; ast loc e cel mai frumos!'
„Acest fraz nu prea îmi place". „E minune, ce vorbeşti?"
Asfel este de protivnic ca să nu-l tăgăduieşti.
Daca-n scrisul său vo vorbă ţi-a părut a te-nghimpa,
PI de asta şi mai tare nicidecum n-o va schimba.
Insă când vine, ţi-arată că-i place a-l critica,
Peste versurile sale eşti stăpân, poţi îndrepta:
Dar aste vorbe frumoase cu care te linguşi
Sânt o cursă spre-nlcsnire ca s-asctdţi a îţi citi.
Te lasă numai îndată şi vesel de muza sa,
Merge ca să-şi cate secul care îl va lăuda.
Şi găseşte numa-ndată, că şi-n nebuni mirâtori
E roditor veacul nostru ca şi-n nebuni autori.
Şi ca să sfârşesc în urmă într-un chip satiricesc,
Nerozii necurmat află alţi mai nerozi de-i citesc.

l a i N PERIODICE, DIN MANUSCRISE SI DIN ALTE VOLUME

IMN EA DRAGOSTE

1838, ianuarie

Se zguduie pământul si tremură de frică,
A Domnului privire pe el l-a-ttfiorat;
îşi scutură povara, azvârle şi jos pică
Şi casă, şi zidire, colibă şi palat.

Striveşte omenirea ce fuge spâiniântată;
Pipă omul, se-nchinâ şi cere ajutor.
Cutremurul s-opreşte, că dreapta îndurată
Din cer s-a-ntins şi-i face un semn poruncitor.

E noapte! Ce s-aude? Pipete, tânguire;
Pe uliii lumea-aleargă şi totul s-a mişcat.
Şi groaza se întinde la oricare păşire
Şi tremură ele spaimă şi drept şi vinovat.

Ici soţul se jeleşte, ici muma se sfâşie,
L'n geamăt surd răsuflă colo înăbuşit
(E o fiinţă moartă, durerea ei e vie).
Se văietă dincolo şi ţipă cel rănit.

Dar nimeni nu s-arată s-aducă mângâiere,
Căci flecar' aleargă să afle de ai săi;

E surd tot călătorul ce-şi are-a sa durere,
Streini sânt pătimaşii mai rău decât cei răi.

Unt OM pe uliţi trece ce n-are *ale sale,*
Cc-ai săi nu mai cunoaşte, decât al său norod,
Ce plânge omenirea în strălucita-i cale,
A cărui legămintc se leg în mare nod.

Acela se opreşte: ici lăcrăma o şterge,
ici rana o adoarme cu balsam linător,
Pe văduva mângâie şi la săracul merge,
Pe bolnav cercetează ce strigă „ajutor!"

Pe năbuşit îl scoate din moarte la viaţă,
Alină, odihneşte pe cel înspăimântat;
Cu dragoste în sânu-i, cu pacea p-a sa faţă,
Pe unde se iveşte cel trist s-a mângâiat.

Norodul se alină şi-n pace dormitează,
Dar el nu-şi dă răpaos la pat odihnitor:
întocmai ca o mumă ce-n grijă privighează
Pe pruncul ce din spasmuri e-n somn mântuitor.

Copilul se deşteaptă; 1-amerinţă răceala
$i muma îl lipeşte de chiar inima sa,
Ce bate de nădejde, ce-şi dă înfierbinţeala,
Ce-o-nvaţă lecuirea şi ştie a o da.

Ce nume îi dă lumea? Lui prea puţin îi pasă,
Că fapte ca acestea de sine se plătesc.
Să-ntrebe de ăst nume pe obştea cea aleasă;
Noroadele au dreptul şi ştiu de şi numesc.

A pruncilor săi viaţă când e ameriuţată,
Cîftnd vro nenorocire pe ei i-a-mpresurat,
Pftrintele atuncea se simte că e tată,
Atunci cu osebire de dor e deşteptat.

Hftrbate prea ferice! Cercaşi astă simţire,
Simţişi dorul de tată ce dormita ascuns
(la-n mirele cel tânăr ce arde de iubire,
,Ş-al pruncului său ţipăt d-un nou simţ l-a pătruns.

Copiii îţi sânt fragezi ş-abia articulează
Aclevăratu-ţi nume ce este şi al lor;
D-aicea înainte alt câmp se-nfăţişază:
A-i lumina şi creşte şi da un viitor.

Atuncea, voinici tineri a talc bătrâneţe
Vot şti să le cinstească şi a le sprijini.
Te vei vedea îfttr-înşii în ani de tinereţe;
Ce semeni vei culege şi-ntr-înşii vei trăi.

mm

Nu mi-am plecat genuchii în veci spre linguşire,
O ştii însuţi aceasta şi Dumnezeul meu;
Mi-a fost urâtă curtea cu-a ei înăbuşire,
Dar curtea este cerul când este Dumnezeu.

Si dragoste e Domnul; iar prinţul ce iubeşte
într-însul şi lucrează, şi lui e închinat;
Si fapta ce-arăţi lumei dintr-însa izvoreşte.
D-a Domnului eu faţă în veci m-am insuflat.

Eu dragostea o laud, la dânsa cu mirare
Creştina mea trufie îmi plec şi o măresc;
Cântând dragostea astăzi, e imn a mea cântare,
Şi imnul meu e glasul rumânilor obştesc.

LA UN POET EXILAT

Nu uni turbur, aici gmiirea
Iu veci fu spre slava iaca.

Aceasta este soarta acelui ce pâşaşte
La templul nemurirci cu pas nemlâdios;
HI merge înainte, şi-n urma lui se naşte
Şi prinde aripi slava în drum vijălios.

Ţi-e viforoasă calea: o mare de tala/uri!
Şi-ntr-însa ai să-ntâmpini ispite, piedici mii;
Dar ai de călăuză pe Domnul în necazuri,
Ce morţii înviază şi judecă pe vii.

N-ai cugetat, viclene, în pieptu-ţi de credinţă.
Nici ai vândut Cuvântul ce lume-a mântuit.
Ai spus ce e românul, ia-i dat şi lui fiinţă,
Dar cine eşti, poete, ttt nu te-ai socotit.

Tu nu ai văzut soarta ce pe ast neam goneşte,
A ei mână prea lungă tu nu ai sărutat,
Nici ai zărit rânjirea ce zice că-i zâmbeşte,
fatalul, grozav zâmbet de tot te-a înşălat.

I

Ivirea primăverii, privigătoare, cântă!
Pa întunerce spune-ţi şi păsul, ş-al tău dor;
în umbră deasă cântă, că valea îţi răscântă,
Pustiul te ascultă şi e mai simţitor.

De om htgi, păsărică, şi cât poţi le ascunde,
Că el, şi când sc-ncântă de dulcele tău glas,
Ş-atuncea viclinia, zavistia-l pătrunde,
(.-împunge şi îl scoală p-tm rar, dibuit pas.

Te prinde, păsărică, te ţine-n colivie,
Cu tine se făleşte în crunte desfătări.
Eşti uşurică, zboară şi fugi de viclenie,
Care e omul, OMUL, şi însuşi în obtări.

Cu glasul tău natura tăcând sărbătotează,
Cântarea ta e imnul ce nalţă ea la cer.
într-însa mergi şi cântă, răsuflă şi olnează,
Că dorul ţi s-alină, necazurile pier.

Ce cauţi între oameni? Şi ce ai prins la limbă?
Ce spui ce e rumânul şi cari ai lui părinţi.
Şi care a lui drepturi, si cum soarta îl schimbă,
Cât geme sau cât râde, şi ce e-ntre fiinţi?

Nu-i spune aşa multe, că el însuşi te prinde
Şi tic odor te duce la chiar stăpânul său.
Să nu te uiţi la dânsul catul cumpără şi vinde,
Lasă-l în trândăvie şi tu ia-ti zborul tău.

Ivirea primăverii, privigătoare, cânta.
La întunerce spune-ţi şi păsul, ş-al tău dor;
în umbră deasă cântă, că valea îţi răscântă,
Pustiul te ascultă şi c mai simţitor.

LA ELVIRA

i *JM* umia, u iaca tu agit, iun umia culta.

Vezi colo unde râul suspină trecător,
Subt salcia jălindâ ce trist se despleteşte,
E neted locu-acuma şi iarbă verde creşte;
Iar mâine o movilă..., o piatră... subt ea, dor.

Aici tinere paseri şi trista filomelă
Subt salcia umbroasă din zbor se vor opri.
E linişte, răcoare! Răpaos vor găsi;
Ea calda lor simţire şi eu voi afla milă.

Pe recea-mi, goala piatră, adesea vor zbura
Să-mi potolească setea Ia unda cristalată,
Şi-n preajma lirei mele, de ramur' atârnară,
Al său cuib turturica cu drag va înnoda.

Căci am iubit ca dânsa, şi calda mea ţărână
De focul meu va arde, mormântu-mi va simţi;
Zburând» pătimaşă aci se va-nsoţi;
Aci-ş va cânta dorul cu văduva mea zână.

I Sr
I*A*

1'-
|' **ŞpJ'**

i
f **$**
ANS
ţ8$f

\ | i |
t **&>**
w-
," 23^"-

E noapte, a mea dragă, căci ziua-mi a sfinţit.
Când luna blând, senină prin frunze va pătrunde
Şi lin se va răsfrânge jos, colo p-ale unde
Şi când adie tainic zefiru-mbălsămit,

Cu vălul alb în valuri, cu haina undoioasă,
Cu părul cel de aur la vale răsfirat,
Elviră dragă, vino, şi sânu-ţi înfocat
Pipeşte-I d-astă liră şi mută, şi duioasă.

Cu degetu-ţi de roze, atuncea ca un crin,
Deşteaptă-n ca un sunet, Elviră, înzecit;
Pe coarda-nfiorară cu-acel sunet imită
Cântarea-mi cea din urmă, ast arzător suspin.

Eu, deşteptat d-ast sunet din vecinica mea pace,
în saltul de viaţă pe loc voi învia.
Şi, duh plin de iubire, în preajmă-ţi voi zbura,
Din două flăcări una cu-a dragosti-ţi m-oi face.

Şi-n sfânta mea unire cu drag voi assorbi
Acele fierbinţi lacrămi, d-a ochilor rouare;
Cu tine dimpreună voi întona cântare
Aceştii după urmă a despărţirii zi.

CUTREMURUL

Urlă, urlă văzduhul; colcăie, sare pământul,
Tremură, zguduie, saltă, colcăie, crapă, plezneşte.
Zguduie iar, răstoarnă; troz.net, ţipăt s-aude,
Năvală, lumea sc-nchină. Domnul trece-n mânie.

Şi crima se ascunde, păcatu-ncremeneşte;
Tot vinovatu-aşteaptă al lumii, al său finit;
Pământul îl înghite şi cerul îl striveşte,
Iar dreptul la cer cată, şi Domnul s-a-mblânzit.

Ce groază fu aceasta? S-a-ngreuiat pământul!
Fiori prin a lui vine fulgeră, şărpuiesc!
îşi scutură povara, că a pierit Cuvântul:
Se bucură nedrepţii, săracii flămânzesc.

Ce de nelegiuire pe dânsul il apasă!
Câtă pe el trufie striveşte pe sărac!
Sudori de sânge câte p-a trântorilor masă!
Şi ce de viclenie! Ce noduri se desfac!

Şi lenea se-mbuibează, şi muncitorul geme,
Că gheara nedreptăţii pe el a năpădit,

1)in carnea lui sfâşie, stăpână p-a lui vreme,
Stăpână p-a lui pâine, pe viaţa-i mai cumplit.

Biserica căzută e surdă, ş-apoi tace.
Săracu-n zadar strigă: „O, maică, ajutor!"
|
Zbieratul vinde oaia când lupul e păstor.

Astă fecioară-fiicâ, a Domnului mireasă,
Fierbinte la toţi maică, odată mângâia
Pe tot cel care plânge, ş-o turmă d-oi aleasă
La lumea credincioasă şi un păstor vestea.

S-au dus acele veacuri!

Si ţipete de sânge se nalţă pân' la cer.

Iar cerul se deschide, Cuvântul iarăşi vine,
Trâmbiţa slavei sună. Şi mii de heruvimi
Pe palmele de flăcări p-al omului fiu ţine,
Şi lauda răsună în mii de serafimi.

Cea cu ochi mulţi ştiinţă sânt iuţii heruvimii,
Ce va mări pe omul şi îl va sprijini:
Si dragostea, şi pacea, sânt blânzii serafimii,
In care cel ce geme atuncea va trăi.

Se scoalâ-atunci morţii să stea la judicată,
Cuvântul va alege pe caprele clin oi.
Noroadele sânt morţii ce viaţa nu li-e dată,
Ce mintea le-nviază, le scoală din nevoi.

[1] Secul ele piuiturile subt 1, 2 şi 3 să se caute în manuscript.

Iar oaia c săracul

Si capra .
. când laprde-a secat.

Veţi fi, săraci, d-a drepta când va domni Cuvântul.
Răbdaţi, că într-insul numai săracii vor trăi.
Ş-a voastră moştenire va fi atunci pământul,
Răbdaţi, n-ardicaţi braţul, că pacea va domni.

Şi când e-ntre voi pace, Cuvântul iute vine,
Şi el vă împărţeşte la toţi pe fapta sa:
Că cumpăna dreptăţii în dreapta sa el ţine,
Şi fapta-n ea atârnă, şi fapta va lua.

Munciţi, despicaţi brazda, hrăniţi lenea ce zace,
Daţi pâinea voi şi vinul, le daţi la câţi le cer;
Că munca-vă sfinţită îndată se preface
în sângele şi trupul al Domnului din cer.

O, farisei! Pierit-a a voastră-mpărăţie,
Când va veni Cuvântul nu-1 veti mai răstigni;
Că vine întru slavă, că vine în tărie,
Şi piere răutatea când el va stăpâni.

S-au dus zilele voastre, zile de tânguire,
Zile de nedreptate, de vină, viclenii,
De ură, de războaie, de sângiuri, de murire,
Şi va domni viaţa, şi morţii vor fi vii.

Aşa se roagă omul către cerescul Tată:
„Vie împărăţia-ţi şi fie voia ta!"
Căderea voastr-aşteaptă credinţa cea curată,
Pa cer aceasta strigă, şi cerul îi va da.

INGRATUL

Născut de a fi slugă, crescut în desfrânare,
Copil fără ruşine, din rămăşiţi hrănit,
Slugarnic Ia mari case, desprins la îmbuibare,
Şi rob de bunăvoie, de inimă lipsit,

Ingrate, îmi calci pragul îit mână c-o hârtie,
îmi spui că-ţi e urâtă viaţa de siugar,
Te rogi să-ţi dau scăpare la simpla ta junie,
Să-ţi sprijin a ta râvnă ş-al versurilor dar.

Din toată neaverea-mi, sperjur, ţi-aduci aminte
Că drumul învăţărei cu râvnă ţi-am lesnit;
La orice trebuinţă m-aveai ca p-un părinte
Şi hrană,-mbrăcăminte, nimic tui ţi-a lipsit.

Doi ani un cap de vrajbă în tânăra junie
învăţători, tovarăşi şi clase îngălai
Batjocură-ţi făcuseşi cu-a omului cinstime,
Nimic nu învăţaseşi şi toate defăimai.

Doream să-ţi văz sporirea; cu multă îngrijire
La împărţiri de cinste de privitor mergeam;
Ca demoni de ispită 1-a tainelor sfinţire
Aşa piereai din şcoală, ş-aci nu te vedeam.

Te întrebam adesea: de ce la cercetare
Nu ieşi şi tu ca alţii, părinţi să veseleşti?
De ce nu te îndupleci l-a şcolii regulare,
Să simţi de datorie, c-aşa mai mult sporeşti?

C-o gură muşcătoare, c-o buză d-ironie,
îmi răspundeai, păgâne, că n-ai ce învăţa,
Că vârsta-ţi este mare şi vrei filosofie,
Şi nu aflai destoinici spre a te lumina.

Prisos ţi-era-ascultarea şi buna cuviinţă,
Limbi, stilul, istoria, matezia nu vreai
Fugeai de legi, de drepturi şi n-aveai trebuinţă,
Ţi-era netrebnici toate, de toate te fereai.

Făcuseşi vro cinci rânduri de basne ticăloase,
Şi nu-ţi găseai protivnic la o himeră-fleac:
Rea boală te găsise, ce cade nu la oase,
In minte se-ncuibează şi nu mai are leac.

Împovărat de grijă, de uncP să-mi vie-n minte
Că rău te apucase manie d-autor?
O! Râu se linguşaşte omuţul care minte!
Puţin voi a cunoaşte când fac un ajutor.

Gândeam că e natura ce-n timpul său s-arară,
Gândeam că e talentul ce-ncepe-a se ivi.
P-oloaga-ţi poezie şi proză întortocheată
Pierdeam ceasuri şi zile a ţi le zdraveni.

Şi ziceri rătăcite ţi le puneam pe cale,
Şi rima-ţi zbârnâindă mereu ţi-o acordam,
Şi versuri şontâcatc, ce n-au nici deal, nici vale,
Pe legiuit semicol sudând le cumpăneam.

Păgâne stanţii, groase, puţin de ateiie,
Le biciuiam cu totul din veacul lui Hristos,
Şi gânduri de pierzare, dovezi de nebunie,
Ti le-ntorceam în cuget creştin şi omenos.

Jalind creştine rude, în asiei de nrlare
Zbierai la Pluton, Cerber, chemai pe Apolon
Şi, vrând să îţi schimbi limba la scurta-ţi cugetare,
Prefaci creştinătatea şi ceru-n orizon!

N-aveai deloc ruşine cu osteneli streine
Să te arăţi în lume; ca ciuma le strângeai,
Şi sănătos cu bolnav, amestec de râu-bine,
Contrast de îngrozire, ca ea le pângăreai.

Te bolnăvişi, viperă; cu braţele deschise
Te priimii în casă; te-am pus pe patul meu
Şi privigheam la capu-ţi în ale boalei vise
întregi, şi nopţi, şi zile: ştii tu şi Dumnezeu.

Plângeam la căpătâiu-ţi, îţi răsuflăm lângoarea,
Răcitele-ţi picioare la sân ţi le-ncălzeam,
în inima-mi fierbinte d-atunci vărsai duhoarea,
Veninul tău de şarpe d-atuncea îl strângeam.

Al tău suflet de iazmă în crunta-ţi aiurare
Se spăimânta de mine, ca cuget mă privea,
Şi grijele-mi plăpânde i se părea mustrare,
Şi mila-mi ca urgie adânc îl sfâşia.

Cu alte lacrămi nouă îţi dam o sărutare
Şi te lipeam la pieptu-mi strigându-ţi „frăţior!"

Te-nco!ăceai în spasmuri la blânda mea chemare
Şi-n oehi-ţi trecea fulger, pe frunte-ţi un fior.

Te scoli; dragostea-n mine creştea ca răutatea-ti
Şi punga-mi - dar ce pungă! că pungă nu aveam -
Mâna-mi ţi-era deschisă să-ntreme sănătatea-ţi,
S-acopergoliciunea-ţi, şi datorii făceam.

Am marturi neguţitorii si trupu-ţi de viperă,
Ce simte şi ea frigul, şi când o încălzeşti,
Atuncea îşi exală eiumoasa atmosferă,
Atunci ţi-nfîge moartea, să simţi ce pui hrăneşti.

Cercaşi să-ţi mai plimbi lenea, să schimbi şi meserie,
Ca spârcul schimbând locul să scape de ponos;
Ceruşi ajutorinţă să-ţi fiu drept chezăşie;
Chezaş, hrănitor, reazem ţi-am fost mai cu prisos.

Cu gândul trândăviei porneai la asctdtare,
Şi slujba, datoria, în veci n-ai cunoscut:
Ca jâdovu-ndărătnic ce intră-n scăldătoare
Schimbaşi costum, *daxjâdov* şi *spârc* n-ai prefăcut.

Nu mă-ndreptez la lume să-ţi spui nelegiuirea,
Cu tine am de lucru; şi vina tu ţi-o ştii:
Ingrat ţi-e bunul nume şi însuşi pomenirea,
Te-a înfierat păcatul, pe fruntea ta îl ţii.

Acel duh de partide, robie pierzătoare
Care de-atâtea veacuri ast neam a chinuit,
Pe mulţi oameni de cinste c-o masc-amăgitoare,
în sfaturi blestemate cu procleţi a unit.

Ce organ mai nemernic deprins în fărdelege,
Ce satelit mai scârnav, ce zbir mai blestemat
Putea să nemerească şi la un loc să lege,
Decât un fur de sfinte, o iazmă, un ingrat?

Ochit, ales, iei nume în sfatul de pierzare,
Băgat d-acela însuşi cui *minţi* că te închini.
La creşterea-ţi de slugă credeai înnobilare
A slugări-n păcate, înlesnitor de vini.

Căzut şi eu în cursa urzirei prea spurcate,
Ce ia însuşi vederea, ca orb am naintat;
Şi când am deschis ochii, te văz aici, ingrate!
Cu sărutarea ludei trădând m-ai tâmpinat.

Ce loc de piericiune! Ce sfaturi zăpăcite!
De tine numai vrednici şi d-oricare smintit!
Al ţării pandemoniu şi cuibul de ispite!
O! Cât am plâns bărbaţii ce rău s-au amăgit!

Păzit cu semnul crucii, râbdai astă cercare,
Putui în chin să sufăr fatalul sărutat,
Şi braţul meu cel slobod, armat de răzbunare,
Nu ţi-a înfipt pumnalul în pieptul veninat!

Te-am mai iertat, cumplite, ş-a mea smerită milă
Ca sarcină pe trupu-ţi iar gol o ai simţit.
Cu masca de frăţie, subt zâmbetu-ţi în silă,
Urzeai a melc chinuri din loc nelegiuit.

Acolo să ai partea, mortând în slngărie,
Să nu mai ieşi d-aicea, o, screamăt infernal,
Ce te-a dospit păcatul din vecinica urgie
Cu-a cerului neştire într-un moment fatal!

Aşa să-fi petreci viaţa într-un dispreţ de sine,
Gonit în veci de cuget, ce-n veci ai înfruntat;
Ocara arzătoare în buze ţi-o vei ţine,
Pe fruntea-ţi fratucidă s-arăţi pe vinovat.

Să urli de turbare când ţi-or cădea blesteme
A două inimi calde ce tu le-ai dezunit
Şi-n viaţa de acuma, şi-n cea de apoi vreme;
Să tremuri ca un câine în rane schilavit.

Ca molepsit de crime veninul s-aibi în tine,
Şi-n casele ce intri să vezi a curaţi,
Ca urmele de şarpe, şi urma după tine,
Cu apa cea sfinţită în preajmă a stropi.

Pribeag vei fi în lume, fără lăcaş, culcare,
Şi cin' te va atinge se va simţi tutbat;
Nici viermii în mormântu-ţi nu vor afla mâncare,
Că vor muri d-otrava a trupu-ţi veninat.

Acea iazmă de groază, fiinţă infernală
Ce am văzut în visu-mi a tot mă ispiti
Eşti tu cu-ai tăi tovaroşi, unire prea fatală,
Bărbaţi, femei, amestec şi iadul a-ngrozi.

Şi limbă îi dă unul, şi altul rea vedere,
Iar altu-i dă picioare spăimâiei-găligan
(De foamete preveste, ele vrajbă-mperechere)
Şi toţi i-aţi dat un suflet, pe înşivă Satan.

Ce conjuraţi la rele şi spre a mea pierzare
Şi plângerea mea-n satiri aţi vrut a unelti,
Lipind a voastră faptă l-a altora lucrare,
Lăcusta la columbe, pre sine-a vă feri.

Dar ziua se iveşte, himera se desface
Ca fumul răsipită d-al aurorii vânt;
Dezmădulata iazmă începe a-mi da pace,
Şi-n inimă-mi, în minte luceşte iar cuvânt.

Şi lumea vă cunoaşte, şi aspra ei dreptate
Cu-adevăratul nume pe toţi v-a însemnat,
A voastră pomenire şi negrcle-ţi păcate
Vor îngrozi urmaşii când vor striga: *Ingrat!*

Şi omul cu credinţă în marea sa durere
Şi crunta nedreptate ce-adânc l-a sfâşiat,
Udând aceste rânduri în plâns de mângâiere,
Va dobândi răsuflet, că eu l-am răzbunat.

!S36,

CĂDEREA DRACIEOR

înalt, mai sus de ceruri, la locul nemuririi,
în sfânta atmosferă luminii celii vii,
Unde fântâna vieţii şi râul fericirii
Adapă, răcoreşte cereştile câmpii,

Şi duhul mângâierii burează caldă mană,
Mărgăritează vecinie prea sfintele sădiri;
Şi dragostea răsare, a îngerilor hrană
Ce-ntreamă în ei pacea şi naltele sfinţiri;

Pe muntele de aur, în stânci de adamante,
Cu pulbere de stele verzit de bucurii,
Umbrit de chedrii slavei, florat de amarante,
Şi unde rodesc falnic virtuţi şi veselii;

Acolo unde-adie zefirul ambroziei
Prin arborii ştiinţii ce „Domnul Domn" şoptesc;
în linişte adâncă a nevinovăţiei,
Pa râuri de lumină ce „Domn" iar murmuiesc;

Pe vârful ăstui munte, subt cortul Preatăriei,
încungiurat de îngeri, prea veseli serafimi,
Acolo este tronul Părintelui veciei
Pe mii de legioane jăratic-beruvimi.

Cereasca armonie organe mii răsună;
Poeţii veciniciei, serafi întraripaţi
Subt degete d-auzuri simţinde liri înstrună
Răpiţi în duhul slavei, de Domnul insuflaţi.

Fiinţe de simţire şi totul de vedere,
Privesc întru mirare preanaltul lehova;
Şi imnul mulţumirci, în sfânta privighere,
Şi cerul şi tăria răsună: Osana.

P-acelaşi tron d-a dreapta, născut în preştiinţă
în sânul celui vecinie, de îngeri nevăzut,
Din veci era şi Fiiul cu 'Fatal d-o fiinţă.
Ca dânsul fără margini şi fără început.

Când "Fatal al puterii, voind să-l proslăvească
Ca un moştean al slavei, Cuvântul-creator,
Puterile să-l vază şi-ntr-însul să-l mărească,
Printr-însul să cunoască p-al lor începător;

Cereşti, eterii trombe în spaţiuri răsună,
Puteri, tării de îngeri zbor repezi şi sosesc;
în preajma celui vecinie smeriţi roţi se adună,
în dragoste, -ascultare, mărirea lui privesc.

Văd toţi pe Fiiul Slavei stăpân pe vecinicie,
Şi cunoscut se face Cuvântul preste tot;
Prin el dragostea creşte, se nalţă imnuri mie;
De laudă, mărire, un glas cu toţii scot.

Şi geniuri şi duhuri şi minţi, virtuţi mulţime
Se-ntrec să se închine la marele Cuvânt,
Prin el să se-ntărească în toat-a lor estime
Şi-ntr-însele să cheme al lui coborământ.

O sărbătoare nouă în ceruri se sărbează;
Trag toţi întru sfinţire, aduc carul cel viu
Ce arde de lumină şi de ştiind derază.
Ce totul e vedere şi pun p-al slavii Fiiu.

A lui de flăcări roate pornesc într-aripate:
Sunt heruvimi prea răpezi ce-n mii de ochi lucesc;
Şi vârstele veciei, la dânsul înhămate,
L-Apocalips supuse, spre veacuri propăşesc.

De îngeri miriade preced şi îl urmează
Şi carul naintării porneşte neoprit
Din iute în mai iute; şi-n drumu-i însemnează
Al lumei plan simbolic d-atuncea preursit.

Tăria ocoleşte în sfântă armonie
Şi cerurile roate de slava-i se-mplinesc:
Dreptatea, adevărul, lumina, bucuria,
Se nasc în a lui urme şi cresc şi se-mmulţesc.

Iar duhurile-ntr-însul, în nuntă îngerească,
In râvnă se mărită arzând ca mii de sori:
Fiinţi mai multe una s-adun să se unească,
O flacără din flăcări, volvoare din volvori.

Al păcii duh e una cu-al dragostii, blândeţii,
Cu-al dragostii şi-al păcii îndată se unesc
Şi al înţelepciunei ş-al naltei frumuseţii,
Şi toate iar în Domnul şi cresc şi vieţuiesc.

Tot este viu in ceruri şi totul e viaţă,
S-o sfântă armonie şi o unime fac.
Un plan e tras d-atuncea, şi totul ne învaţă
Că sufletele noastre tot asfel se înfac.

Tot asfel se mărită, tot asfel se-mpreună,
Aşa purced şi asfel solia-şi împlinesc,
Aşa-ntr-ale lor dragosti ca flăcări sc adună
Şi tot aşa ca raze la centru se-ntrunesc.

Acest fel Fiiul Slavei în slavă se măreşte
Pin margine la alta în drum triumfător;
Iuţimea naintării eu şapte se-mmulţeşte
Şi vine iar tle şade pe tron poruncitor.

Se împle tot de slavă, de laudă, mărire -
Un singur prinţ arhanghel rămâne nemişcat:
Al doilea-ntru slavă si-ntâi în săvârşire,
Ast serafim puternic era însărcinat.

Şi dragoste şi cinste, tărie, nemurire
Avea în vecinicie şi-n cer se bucura;
Dar, cum văzu Cuvântul, a lui dumnezeire
îl răscoli într-însul şi n-o putu răbda.

Sta mut marele-arhangbel cu degetul la gură,
Privea în mărmurire şi buzele-şi muşca;
Fierbea trufîa-ntr-însul, fierbea friguri de ură;
Bătea tâmplele-i groaznic şi chipu-i se roşa.

O groaznică dttrere de cap îl stăpâneşte
Şi fruntea i se înfiă şi ochii flăcări joc.
Zvâcneşte-a lui gândire şi-ntr-însa zămisleşte.
Turbează apostatul, o spumă e, un foci

Plezneşte al lui creştet. Născu păcătuirea;
Frumoasă, zimbiroare, îi zboară împregiur.
Arhanghelul răsuflă, îşi vede zămislirea;
Se-ncântă d-al ei farmec întâiul duh sperjur.

Se îndrăgeşte; ea îl hrăpeşte,
$i mii de îngeri în preajmă-i zbor.
l.a toţi ea râde; ascuns fior
Pe toţi petrece. Ea tot zâmbeşte,
Pe toţi salută, la toţi se-ntinde,
Cu toţi e blândă; ochii-i vorbesc
$i cap şi inimi Ia toţi aprinde;
Ard de plăcere, tremur, râvnesc.

Ce mare si grozavă în îngeri ispitire!
Pe cine frumuseţea-i nu l-ar fi turburat?
O fiică de arhanghel, născută din gândire!
Un duh! Şi duh-femeie! Lipici împersonat.

Hrăpindă, graţioasă, plăpând-amăgitoare,
Şi umede, şi rumeni dulci buzele-i zâmbesc;
O faţă de nădejde şi mâini prea dătătoare,
Un viitor ferice frumoşii ochi vestesc.

A sexului ei graţii adaogă izbândă
Şi fermec peste fermec la trupu-i îngeresc:
Mişcarea ei dezmiardă, chemarea-i e dobândă
In chipul ei luceşte un ce dumnezeiesc.

Vicleană fără margini, cerească curtezană,
Robea slabele duhuri; la toţi făgăduia
Si toţi în ea văzură de cer o suverană;
Spre-a fî vrednici de dânsa, a-mpărăţi dorea.

La toţi le vine-n minte a-şi pune rezidinţa
Mai sus de tronul vecinie şi-a se-ndumnezei,
A-şi însuşi, a smulge pe seamă-şi provedinţa
Şi sceptrul Preatăriei spurcat a mânui.

Cu duhul tiraniei strigară: Libertate!
(O masc-amâgitoare, un nume pământesc),
Iar bolţile eterii răsună: Strâmbătatel
Din margine la alta din temelii troznesc.

îşi izbândi cocheta; dar ţipă, se-ngrozeşte,
I.-al său părinte-aleargă şi ochii îi sclipesc.
Şi tremură la sântt-i, de el strâns se lipeşte;
La piept şi el o strânge şi-ntr-una se unesc.

Bubuie cerul; se scoală-împăratul,
Duduie eterul, că pasă mânia.
Fulgere volvoare în spaţiuri pleznesc,
Focul se întinde şi curăţă păcatul;
Marea izbucnire opreşte vecinicia.
Saltă firmamentul şi sorii se-ngrozesc.
Cugetul de crimă pe unde şerpuieşte
Tot desfigurează, ca trăznet pârleşte;
Foc negru şi roşu lumina se preface;
Plumb e uşurinţa; şi cerul se desface.
Cad toţi vinovaţii şi vâjâie căzând.
Haos, beznă mare i-aşteaptâ căscând.
Pică şi se schimbă pe cât ies din cer:
Capete de înger, de demon picioare,
Aripă cerească una se mai vede,
Alta, infernală, la vale negreşte;
Spaimă la alţi capul în beznă precede
Talpele, lumină în cer mai luceşte.
Neagră, fumegândă acum sunt volvoare!
Nume, pomenire din ceruri le pier.

Se-nchidc Empireul; ca fulgerul luceşte
O sabie de flăcări ce ţine Mihail

Ce mii de miriade de îngeri cârmuieşte;
Şi pacea le vesteşte prea blândul Gavriil.

„Cu groază, cu cutremur, să stăm pe loc cu frică
Şi să luăm anume. Căzutul e Satan!"
Satan! răsună cerul, Satan! se-nalţă, pică;
Satan! din sferă-n sferă, şi-n haos urlă: an!

Cu mult este mai mare căderea spirtuală
Şi nu pot fi cuvinte a se asemăna
Cu oricare cădere ce e materială,
E slabă compărcrea trupeşte-a s-arăta.

Când aste întunereci de lumi nenumărate.
Nestrămutate stele şi sateliţi, planeţi
Ce-şi ţin a lor ocoluri prin căi preînsemnate,
Sori, centre parţiale, îngrozitori cometi;

Când toate s-ar esmulge din marea încentrare,
Ieşind din a lor axe şi nu s-ar mai ţinea,
S-ar prăvăli în spaţiu spre vecinieă pierzare
Şi una peste alta, zdrobindu-se-ar cădea;

Ast zgomot ce ar face, fatala grozăvie,
Amestecul, izbirea şi uietul trupesc,
Vrăjbiţe elemente, cutremur în tărie,
N-ar face-atâta zgomot c-ast zvon duhovnicesc.

Ca soarele de mare şi încă şi mai mare
Şi stinşi d-a lor lumină ca Urius, Titan,
Aşa cad legioane de duhuri hulitoare:
Moloh, Raal, Asmode, Dagon, Rimnon, Satan.

Cad răpezi nouă zile; căderea se iuţeşte;
Din regie în regii mai tapezi vâjâiesc.
Se-ntoarce fiecare, spre ceruri mai priveşte,
Si trăznete-mmulţite din urmă îi sosesc.

Cad unul peste altul, grozavă e izbirea!
Sar flăcări fără margini, in spaţiuri sc întind;
Nâpraznici, grele duhuri rezguduie zidirea,
Pier, lumini, materii, topesc, negresc, aprind.

Şi cad, şi cad ca mintea, s-afundă cât tăria;
Vârteje ascuţite şi tot se ascuţesc,
Şi şuieră volvoarea, răzbubuie vecia.
Cu cât se mai afundă, cu-atâia se-negresc.

Plezneşte universul şi bezna se despică;
Tartarul se deschide; de foc un ocean
Se-ntinde fără margini; şi demonii tot pică,
Cei mari şi mai nainte, din toţi mai greu Satan.

Acesta, ca pământul, ca soarele... mai mare!
în repeziunea minţii, cu zgomot ajungând,
în Tartar urlând cade, s-afundă ca-ntr-o mare.
O gaură ca lumea deschide bolborând.

Se varsă, stropesc flăcări; ca insolă răsare
Lăut în focul Ghenii, în groaznic jurământ;
Uimit scutură capul, se-neacă de turbare,
Scrâşneşte la cer dinţii din infernal mormânt.

Cu-acelaşi zgomot cade şi Belzebut, Astaroh,
Tamnuţ, Hamos, Asmode, Dagon, Mamut, Ra
Astoret, Isis, Orus, Moloh, Balmol, Briaroh,
Brinmuter, Gorgon, Bluhal, Rimnon şi Belial,

Toți capete de ură, trufie, nenvoială
Și grindină la urmă și cetele lor mii.
Bolboace mii rotează în balta infernală
Și porțile osândei se-nchid ca vijălii.

Scârșnește tot Tartarul și tremură-n turbare,
Strigați grozave, răcnet, restrigă, bubuiesc,
Lung uriași răsuria, restriște-nverșunare
Și uiete de vrajbă, năpraznic, greu hulesc.

Ca unde-ntărâtate când stă o vijălie,
Dar unde fără margini, când leneș cad, plesnesc,
Așa munții de flăcări, dup-astă grozăvie
In flisv plesnesc, se nalță, iar cad și iar plesnesc.

Tot zgomotul s-alină și nu mai e vedere,
Adânc, mare-ntunerec în mijlocul de foc;
Vârteje de fum negru rotează în tăcere;
Zdrobiți, abia demonii se-ntorc, își cată loc.

Și ce loc să găsească? E locul de primejdii
Și focul din afară; în veci aci n-ajung
Nici pacea, nici odihna, nici zâmbetul nădejdii;
Exotic întunerec și vecinie suspin lung.

Când s-ar lua unime în drept de măsurare
O rază de la soare și până la pământ,
D-aci până la ceruri e mare depărtare!
Unimi d-astă măsură nenumărate sunt!

'. t

Sau cât este din centru al centrelor tăriei
Și până peste polul și cel mai depărtat,
De șapte ori atâta părintele veciei
A-mpins răul din ceruri osândelor păstrat.

Aci trudiți demonii de lunga lor cădere,
De trăznetele drepte răniți și sfâșiați,
încep să mișuiască în larga încăpere,
într-un noroi de flăcări de tot desfigurați.

Jurați d-acî la rele, l-a cerului urgie,
D-atunci asupra lumii inventă și trimit
Tot felul de restriște și otice grozăvie:
Păcatul-hameleon cu moartea însoțit,

Invidie ochioasă, trufie-mpilătoare,
Fatală fățărie, parodiat amor,
Și ură veninoasă, minciună vrăjbitoare,
Răpire gheară lungă, desform, turbat omor.

Oricare bici al lumii aicea se alege,
Războaiele civile aicea se dospesc;
D-aicea screme iadul și prinții fărdelege,
Noroadele rebele aici se zămislesc.

1838, aprl. 7

BALADA ZBURĂTORUL

*La dna A***M**

„Vezi, mamă, ce mâ doare! Şi pieptul mi se bate,
Mulţimi de vineţele pe sân mi se ivesc;
Un foc s-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate,
îmi ard buzele, mamă, obrajii-mi se pălesc!

Ah! Inima-mi zvâcneşte... Şi zboară de la mine!
îmi cere... Nu-ş' ce-mi cere! Şi nu ştiu ce i-aş da;
Şi cald, şi rece, uite, că-mi furnică prin vine,
în braţe n-am nimica şi parcă am ceva;

Că uite, mă vezi, mamă? Aşa se-ucrucişază,
Şi nici nu prinz de veste când singură mâ strâng,
Şi tremur de nesaţiu, şi ochii-mi văpăiază,
Pornesc dintr-înşii lacrămi, şi plâng, măicuţă, plâng.

la pune mâna, mamă: pe frunte, ce sudoare!
Obrajii... unul arde şi altul mi-a răcit!
Un nod colea m-apucâ, ici coasta rău mă doare;
In trup o piroteală de tot m-a stăpânit.

Ori ce să fie asta? întreabă pe bunica:
O şti vrun leac ea doară... O fi vrun zburător!

t ()ri aide l-alde baba Comana, or Sorica,
Ori du-te la moş popa, ori mergi la vrăjitor.

|îl unul să se roage, că poare mă dezleagă;
Miliusele cu bobii fac multe si desfac;
F Si vrăjitorul ăla şi apele încheagă;
Aleargă la ei, mamă, că doar mi-or da pe leac.

1)e cum se face ziuă şi scoţ mânzat-afară
S-o mâi pe potecuţă la iarbă, colea-n crâng,
Vezi, câtu-i ziuliţa, şi zi acum de vară,
Un dor nespus m-apucă, şi plâng, măicuţă, plâng.

Hrânduşa paşte iarbă la umbră lângă mine,
La râuleţ s-adapă, pe maluri pribegind;
Zău, nu ştiu când se duce, că mă trezesc când vine,
Şi simţ că mişcă tufa, auz crângul troznind.

Atunci inima-mi bate şi sai ea din visare,
Şi parc-aştept... pe cine? Şi pare c-a sosit.
Acest fel toată viaţa-mi e lungă aşteptare,
Şi nu soseşte nimeni! Ce chin nesuferit!

în arşiţa căldurei, când vântuleţu-adie,
Când plcopul a sa frunză o tremulă uşor,
Ş-în tot crângul o şoptâ s-ardică ş-îl învie,
Ku parcă-mi auz scrisul pe sus cu vântu-n zbor;

Şi când îmi mişcă topul, cosiţa se ridică,
Mă speriu, dar îmi place; prin vine un fior
îmi fulgeră şi-mi zice: „Deşteaptă-te, Florică,
Sânt eu, viu să te mângâi... Dar e un vânt uşor!

Ori cc să fie asta? întreabă pe bunica:
O şti vrun leac ea doară... o fi vrun zburători
Ori aide l-alde baba Comana, ori Sorica,
Ori du-te la moş popa, or mergi la vrăjitor".

Asa plângea Florica şi, biet, îşi spunea dorul
Pe prispă lângă mă-sa, ş-obida o-neca;
Junicea-n bătătură mugea, căta oborul,
Şi mă-sa sta pe gânduri şi fata suspina.

Era în murgul serii şi soarele sfinţise;
A puţurilor cumpeni ţipând parcă chema
A satului cireada ce greu, mereu sosise,
Şi vitele mugiude la zgheab întins păşea.

Dar altele-adăpate trăgea în bătătură,
în gemete de mumă viţeii lor striga;
Vibra al serei aer de tauri grea murmură;
Zglobii sărind viţeii la uger alerga.

S-astâmpără ast zgomot, ş-a laptelui fântână
Începe să s-auză ca şoptă în susur,
Când ugerul se lasă subt fecioreasca mână
Şi prunca viţeluşă tot tremură-mprejur.

încep a luci stele rând una câte una
Şi focuri în tot satul încep a se vedea;
Târzie astă seară răsare-acum şi luna,
Şi cobe, câteodată, tot cade câte-o stea.

Dar câmpul şi argeaua câmpeanul osteneşte,
Şi dup-o cină scurtă şi somnul a sosit.
Tăcere pretutindeni acuma stăpâneşte,
Şi lătrătorii numai s-aud necontenit.

V. noapte naltă, naltă; din mijlocul tăriei
Veşmântul său cel negru, de stele semănat,
Destins coprinde lumea, ce-n braţele somniei
Visează câte-aievea deşteaptă n-a visat.

Tăcere este totul şi nemişcare plină:
încântec sau descântec pe lume s-a lăsat;
Nici frunza nu se mişcă, nici vântul nu suspină,
Şi apele dorm duse, şi morile au stat.

„Dar ce lumină iute ca fulger trecătoare
1)in miazănoapte scapă cu urme de schintei?
Vro stea mai cade iară? Vrun împărat mai moare?
Ori e — să nu mai fie! — vro pacoste de zmei?

"lot zmeu a fost, surato. Văzuşi, împieliţatu,
Că ţintă l-alde Floarea în clipă străbătu!
Şi drept pe coş, leicuţâ! Ce n-ai gândi, spurcaţii!
închină-te, surato! Văzutu-l-ai şi tu?

Balaur de lumină cu coada-nflăcărată
Si pietre nestimate lucea pe el ca foc.
Spun, soro, c-ar fi june cu dragoste curată;
Dar lipsă d-a lui dragosti! Departe de ast loc!

Pândeşte, bată-l crucea! Şi-n somn colea mi-ţi vine
Ca brad un flăcăiandru, şi tras ca prin inel,
Bălai, cu părul d-aur! Dar slabele lui vine
N-au nici un pic de sânge, ş-un nas... ca vai de el!

O! Biata fetişoară! Mi-e milă de Florica
Cum o fi chinuind-o! Vezi, d-aia a slăbit

Şi s-a pălit copila! Cc bine-a zis bunica:
Să fugă fata mare de focul de iubit!

Că-ncepe de visează, şi visu-n lipitură
lncepe-a se preface, şi lipitura-n zmeu,
Şi ee-i mai faci pe urmă? Că nici deseântătură,
Nici rugi nu te mai scapă, ferească Dumnezeu!"

* ti.

Sf

MĂCEŞUL SI FLORILE

Un măceş gbimpos, sălbatec,
De prin locuri depărtate,
Noduros, râios, iernatec,
Smuls de crivâţe turbate,
Aruncat într-o grădină
Avuţită, roditoare,
Vra să prinză rădăcină
Intre flori mirositoare.
Pir cumplit avea cu sine,
Buruiană blestemată,
Ce se-ntinde-n mii de vine,
încleştată, înţesată,
Şi tărâmu-nţeleneşte,
îl usucă, îl stârpeşte,
Stinge neamul d-orice floare,
Suge sucul din livede:
Rod, legumă, abia vede
Muncitorul cu sudoare.
Astea toţi le ştiu prea bine,
Dar măceşu-i mărăcine,
Ştii că nu e de vro mană:
Speculă dar întru sine
Să-şi dea nume cu *pomană*

(Căci la dânsul *suvenire*
Va să zică *pomenire).*
Zise dar că e de vița
Trandafirilor vestiți,
Să se bucure lelița
Şi flăcăi-mpodobiți.
îngâmfat d-a lui mărime
Ca un semn de nobilime
Că se trage de la noadă
Şi că simte, pătimeşte,
I.a folos *obştesc* gândeşte,
îşi puse ş-un *of în* coadă
Nodurosul mărăcine
Şi crezu că-i stă prea bine.

0/?încoaci, *of!* încolo,
Of! grădina răsuna.
Floricele curioase
Una p-alta se-ntreba:
- Trandafir să fie, lele?
- Nu e trandafir, surato!
- Vai de noi, de floricele!
- Ce-a mai fi de noi, cumnato?
- E măceaş, lua-l-ar Naiba,
Viorelele strigară,
E semn rău ca scaiul, zgaiba,
E sâlbăticie-n țară!
-Surori bune, dumneavoastră
Nu vă temeți, suratele:
Rugii noi, din firea noastră,
Şi noi facem floricele!
Sunt d-o lege-n astă țară
De Domnul *blagoslovită,*

Ea spor mare vă invită
Vița mea de dinafară.
— Măi măceaşe, măi măceaşe,
Măi spioane, măi ploscaşe,
Dă-ne pace şi te cară,
Du-te dracului din țară!
Eşti un proclet mărăcine,
Nu ne-aduci tu vreun bine.
Pirul ăla e rea piază!
Unde-apucă, se-ncuibează
Bagă nasul, sfredeleşte,
Sapă locul, găureşte.
Dă-ne pace şi te cară,
Du-te dracului din țară!

Intr-acesrea, iată vine
Grădinarul să aşeze
Binişor pe mărăcine
Şi-nrre flori să-l încuibeze.
- Nene, tată grădinare,
Ia gândeşte-te mai bine,
I,a primejdia cea mare
Ce-a să faci cu-n mărăcine?
Floricelele strigară
Şi fierbinte se rugară:
- Ia astupă acea groapă!
Vin' mai bine de ne-adapă.
Dă la cioare pe roşcatul,
Că ai să ne tragi păcatul!
- N-auziți, tacă-vă gura,
Strigă omul supărat,
Mie-mi trebuie răstită,
Voi nu ştiți a ține sfat.

li, obrăznicie mare
Să-mi ziceți curat, ş-anume:
Groap-astupă, grădinare,
Dă la dracul pe roşcatul!
Mi-e ruşine şi de lume
Să-mi strigați că trag păcatul,
Când eu iarna, toată vara
Zi şi noapte asudez
Să v-adâp, să vă lucrez,
Cât m-a obosit povara.
Eu voiesc obştescul bine
Ş-a gradinei avuție;
Eu ştiu şi din mărăcine
Să scot flori cu măiestrie!
Altoi-voi etv răsura
Tot cu roze franțuzeşti,
Trandafiri împărăteşti,
Să vă tacă vouă gura!
- Nene, tată grădinare,
Vezi primejdia cea mare.
D-ar fi trandafir, tot merge,
Ci vedem ghimpoase verge
Ş-acel o/grozav din coadă
Cu ce trandafir se-noadă!
Tot mai multe ştie satul;
E sentimental, spurcatul,
Ş-oftătura lui rău pute
C-om merge din bute-n bute.
Nu vezi pirul ce ne-aduce?
N-ar mai apuca s-apuce!
E o proastă buruiană
Şi se-ntinde pe poiană,
Se prăseşte în grădină,
Ne stinge din rădăcină!

Ce-ți veni cu avuția?
Easă-n colo măiestria,
Curcitura, altoirea,
Că tot lucru-şi are firea:
Măceaşul e mărăcine
Ciomăgos şi plin de spinc:
Floarea este iarăşi floare,
Ce dă spirt, iar nu duhoare.
Pune-o-n piept, la cap, pe masă,
Mărăcini nu pune-n casă:
Vorba ştii de la părinți.
Eacrăme vărsăm fierbinți.
Noi ştim râvna înfocată,
Ştim sudoarea lăudată,
Prețuim ştiința mare,
Nene, tată grădinare;
Ci măceaşul e ispită,
F, sămânță de gâlceava,
De dihonie cumplită:
Vai de noi şi d-a ta slavă!
Pipă-1 peste gard afară,
Meargă dracului din țară.
— Florilor, tăceți acolo,
Că vă dau cu sapa-n cap.
Am făcut odată groapa,
Şi-acum *cinstea* voi să-mi scap.
Ce-am făcut nu se desface;
Pân-acum nu s-a mai dat
Grădinar să ceară sfat
De la flori; şi dați-mi pace!

Grădinarul ostenit
De atâta gâră multă,
Sapa ia, nu mai ascultă

Şi s-apucă de sădit.
Când tot vântul de apus
Face-o vijelie mare,
Un vârtej rotează tare,
Şi măceaşul zboară sus!
Peste cap ţi—l învârteşte,
Ameţit ţi-l răsuceşte,
în bucăţi îl împărţeşte
Şi la dracul ţi-l trânteşte...
Şi-n grădină, pace bună,
Grădinar cu flori adună:
Unul sudă şi lucrează,
Altul câmpul însmălţează,
Unul sapă şi piveşte,
Altul fructul însuteşte.

Grădinare, grădinare,
Vezi de pir a te feri,
Că îţi face muncă mare,
Fugi de *of* cât vei trăi.
Şi voi oameni, fiţi cu minte
Câţi ca flori vă socotiţi;
Nu prea cereţi tot cuvinte,
Că nu-n toate nemeriţi!

MIHAIDA

I

Cânt armele române şi căpitanul mare
ce-mpinseră păgânii şi liberară ţara;
răzbunătoare spaimă luciră peste lstru,
peste Carpaţi trecură de glorie încinse
şi toţi românii-ntr-una uniră subt un sceptru,
o acvilă, o lege, cum trebuie să fie.
în darn o crudă soartă i-alungă nempăcată,
în darn conspiră iadul să-i ţie-n întunerec
ş-asupra lor trimite fatala dezbinare
şi uneltiri străine, ş-împerecheri civile;
căci Domnul îi protege ş-îi ţine peste secoli
si i-a ales să-şi facă din ei tărie mare[1].

O, Muză-mbărbătată cc-n Elicon n-ai nume,
ce soarele dreptăţii te-ncinde, te inspiră!

[1] Vrând a nu ieşi din costumele consacrate epopeei prin Omer, Vlrjţiliu, Tasso şi alţii, am ţinut însuşi aceeaşi cale a începutului şi cele tieu3sprezece prime versuri sunt mai mult decât o imitaţie din *(ttrusalemme deliberata* (sic). Fie iertate de cititor întocmai ca o formulă lOtinacrată, ca un prelud al căutătorului până să-şi ia diapazonul, ca un *pflltrii rugăciunile* al preotului, ca o preparare de invocaţie a poetului.

Mură să fie buza profană ce te cheamă
să amăgească omul şi cerul să insulte.
Severă deitate, a crimelor pedeapsă,
ce vizitezi pământul să deifaci pe oameni,
să fulgeri tirania, să reînrregi popoare!
Eroica ta liră acoardă eu unirea,
fă să-i auz vibrarea a coardelor sonoare
întinse-n negrul sânge riranilor purpurii.
Tu dă semnalul, Muză, la primea mea cântare;
in sânul meu revarsă mânia ceea sacră;
aprinde-a mele versuri cu flacăra-ţi divină
şi voi aprinde inimi, voi deştepta românul
să te aţinte-n faţă, să te cunoască bine.

Spune-mi, o, Muză, toate eroicele fapte,
profunda-uţelepciune bărbatului cel marc,
ce singur întreprinse şi fapta neatârnării
şi fapta de unire, cel cuget salutariu.
Cine este eroul ce credincios al legii
şi patriei, rempinse barbari ce şiroiară
din Orient încoaci să-nece libertatea,
să stingă creştinismul şi lumea să subjuge
subt otelosul paloş şi oarba neştiinţă,
sforţând-o să îşi plece genuchii spre-nchinare
la un răszeu de sângiuri, uitând pe zeul păcii,
pe zisa inspirată unui profer fanatic?
Mihai cel Mare, prinţul românilor şi falǎ!
P-acela cânt ş-ajută să bucin a lui fapte.
Mult s-a luptat eroul cu braţul şi cu mintea;
multe nevoi învinse, varii uemici d-afară
şi mai fatali din nuntru şi soartea nempăcată
pare c-o abătuse din lupta prelungită,
parcă-şi aflase omul s-o-nveţe să respecte
o naţie celebră.

întreagă România gemea de ani atâţia
inbt jugul sângeratic osmanului feroce.
fatală şi rea cobe-ncepuse dcmiluna
a se-nălţa lucindă pe Dacia smerită.
Şi glasul mueginiu, în zi şi-n miezul nopţii
zbura, purtat de vânturi ca arpă infernală,
tic crivăţ şuierată şi răsuna profetic,
înfiorând creştinul în empia chemare
a numelui sinistru, ţipând: „Allah! Alta fui!"
Cambana solemnelă cu torul amuţise
pe lâng-aceste hule, blasfeme inspirate;
şi ruga pletoasă, ascunsă, spăimântată,
abia cuteza, mută, pe (Tist să mai adoare.
Pălită era crucea şi razele ei triste
ca domnul zilii-ntocmai când, în uimirea lumii,
a umbrelor regină .se pune înaintea-i
c-o sfaţă infernală ca să insufle spaima
la inime credule pământului în doliu.
Averea cumpătată şi însuşi neaverea
săteanului nemernic se spulbera din casă.
Nici pasăre, nici vită, nici fructul muncii sale,
nici timp, nici loc, nici viata n-avea în siguranţă;
n-avea să-şi plece capul, cu ce să-şi ducă traiul:
fugar, fără colibă, îşi blestema fiinţa;
statornic, adăpostu-i chema crudul nesariu:
stăpân, clâcaş, tot una; averi erau primejdii
şi lipsa era foame, frig, tremur, agonie.
Copilul de la mumă ca mielul spre junghicre
se-ngenuchea năimea beţiilor de sânge
de ianiceri sălbatici şi crunţi în a lor pofte;
sau, încărcat de fiare, cu soru-sa-mpreună,
era mânaţi să-mparţă ultrajul şi durerea
în locuri transdanubii, în domele ascunse
dorinţelor sfăţate, orgiilor păgâne.

In lut era-nvestită voioasa Românie
şi ţipete de sânge se înălţa la ceruri
când mume sfâşiate îşi tânguia copiii
şi-n marea neputinţă chema s-auză cerul
în gemet disperarea şi disperarea mută,
blesteme, lungi suspine, dorinţi de răzbunare;
când soţi coprinşi de frică, ameninţaţi cu moartea
l-a soaţelor răpire, ultraje turbătoare,
vârtoase-ncorda braţe lipsite d-orice armă
şi pumnul către ceruri nălţa grinrându-şi dinţii;
când taţi, d-un dor mai mare, în ultra disperare,
se-ndelira-n leşinul unei răpite fiice
şi nu mai vedea riscul, răpunerea vieţei,
uita şi neputinţa şi-ntreaga părăsire
în care-l uită cerul, şi fără soţi şi arme,
ca leul în turbare, cu ochi-n schinteiere,
se răpezea în răcnet pe răpitor asupra
şi-n luptă disperată, sub braţele-i nervoase,
subt mâini înfigătoare, sub grei genuchi ca plumbul
îsi sugruma păgânul, făcând a-i sări ochii
sclipind de-ngheţul morţii şi printr-un negru sânge
a-şi gâlgâi în noduri spurcarul vânăt suflet.

Acest fel gemea ţara în doliu cufundată
când, după mari şi grele pericole de viaţă,
turbate persecuţii, Mihai la urmă vine
sâ-ncingă a sa frunte cu stema prinţiară,
suindu-se pe tronul pe care guvernase
şi fratele său Petru, şi fratele său Ştefan,
şi tatăl său Pătraşcul, care pentru dreptatea
şi blânda-i guvernare se mai numise încă
cel Bun şi Drept Pătraşcul; pe care guvernase
şi moşul Radu Patru, numitul şi cel Mare,

«rfibunul. Dan ahtreil^a^i^la^ifaJmostiUiîriefcş,
pfirinteleiaceswi»^tSrmrcle«cel>M'rcea)îîd>> ;>»
pftriinele<hiPTepe4i>^t.Dandţat^iwMuiQeflwii(|
fi Radu Negru, auviiliui Ba»isijtăsj;răbutAil h
lui MihaitaI:rfosHiuvlMliMiHaiJji^>Mâi'e»irj'''i'i('[
Cel fondator dcwnieii^tipnrMţi]]pTOiţîal(ţiăiitti;|u
Toţi.Basarahi d-ihrânduţ în su&rrtdinîfiufhvţară,
până la căpitaniililegioaiwlor^omaoeb tiivci/. u
carcscstabilir&îtiit^iFafOiafcedioiJâi li. R> >>
d-Aurelian august»]* J# J^lic*A«ş«iapaV.>iivj <îîb
dc Istru şi Marayp numirâtd© aiuncck i c», «ii-sj
Basarabifal^ftK^>»i^i^^»cni»«aQe)ifi:o ţ» tu
că Basarab fii «apttljafWSfisi.ccjlpnip; -„mp. brioim,
Acest Basarabrfttet^iUiwl dh> pnbliiiRtwlelM'rtl
şi căpitan celsbru jai/fanoi» «Hnliwffâ8sej->Twl)
victorii lăudatb ce-sniarwe-refivwasej) i* Inii I h
în basa Arabiiteasit\WUWJei.5eidejtjQj iul •>iv/)uii<|
ce-n lunga sa durată peste zecimi de secoli
cu glorieonlăHrer^râirtJiT^rSîKmuâiliăjiiifp ,Oi
scutită, guvernată degJofikJasa risăvvi toi JIUK! 1J;
Ac«asţS.^ba^)i94f(i^^i(<Mi(ittmâ>tiiuii(i(.1 ,ui
de tot îngemieheăfăilai;WftWgteutaţ«j>i i; 1 >\n\
acelui de fier^jfptrpMBţeliMijt^to^ a
'soLof. v>lw:.)\i, .^ifi.'jblSi-tM f/, iii h
Eternul prepdiernjfi w;n»}m$u\Q\mimniniit in
rigate masivinjaţit» «ţiakels.rei<Uftij.';!<(h fciu.m»
diti îPreatăfiei whwmi ipf&itm -din «Jeturii i
$i-ntins i^u^mmU^m MHhmMţim^hn n»
subt ale cui picioare aceste fără margini
domnnlţbh*to^f^i^i^W:gldte^i!(tfâb(U»tiMi'.»
şi splendidă s-a$i<iii$ă,ttfl,4*&j^'&^f /ifii ui
din aşţ iriwi^(eppri^Wi»4u1wwedjjmta («A
ţi orice sseaie,pacte>i(iivlnă,3dri>r«ifrei'. tm-m<\fm

˚ gloriei ce-ncinge întreaga-i maiestate;
cu ochiuri ce provede şi-n clipă restrăbate
prin cristalinul spaţiu arcanele adâncuri
?i cele mai ascunse ce faţă-i stau nainte;
priveşte şi s-atinge l-atâtea, varii chinuri
a gintelor române, a gintelor creştine
ce gem subt împilarea protivnicilor Crucii,
Ş' stavilă decretă acestui torent barbar
ce ca flagel al lumii, de multele abateri
din calea cea prescrisă în legea sa cea sântă
lăsase să izbească, s-ameninţe păcatul,
ca să cunoască omul cât pierde când îşi uită
amorul spre aproape, unirea către bine,
frăţia într-un tată şi sclav face din frate;
decretă-napoierea orientalei spaime;
?i Fiiul şi Cuvântul ce stă la a sa dreaptă
plineşte a lui lege şi cuvintează asfel:

(O, spirit al veritāţii, consolator divine,
al bunelor tezaur şi dătător de viaţă!
ui, Doamne, mă lumină şi-mi dă acea putere
fedel a reproduce cereasca cuvântare
˚ Fitului puterii; şi tu iar împlineşte
Ş' fâ să se-nţeleagă aleşilor acelor
cu minţea luminată oricâte neputinţa
umană şi plăpândă nu poate să ajungă,
"ici chiar să-nchipuiască, nici cugetând să afle
cuvinte să esprime!). El cuvintează asfel:

«Sunt Alfa # Omega, principul *şi* finitul, ' *jet*
•ar intervalul este al liberii voirtţş. *Atţţ ;*
Am înm^U awsrwl; tNuw' >dwpr«pri«att*î'
impus-am simpatia cuahula-Sâslrârtg^'- >»•> *u*

fi întregit-am totul; iar legile-mi divine
îl leagă şi îl ţine. Materie şi minte
imitu-le-am prin nuntă, şi facultăţi, talente,
părţit-am cu mâini pline, predestinai organe.
Am înăscut instinctul spre uzul facultăţii;
memoria împus-am şi raţia-ntronat-am,
format-am cunoştinţe, arh dat curs judicăţii.
Am nemurit ideea în formă, calitate,
şi-n nuntă uniformă pe lege neschimbată
de şiruri sânt conduse în linie, dulci comerce,
idee cu idee am zis să se-mmulţească
şi-n sacră armonie formând soţietate,
a combina ştiinţă, sub care cea mai dură
materie ducilă a se supune formei
şi artă să producă. încât artă cu artă,
ştiinţă cu ştiinţă, şi toate între sine '
să-ncheie cunoştinţa luminei neapuse,
eternei verităţi, vecin să fie omul •
cu-a noastră preştiinţă, ş-ajuns l-a sa ursiră.

Statornicit-am locul, am zis să curgă t/mptil.
în oricare fiinţă impus-am şi natura-i;
oricare faptă zis-am să-şi aibă consecinţă. ˚
Creai şi judica-voi, şi cere-voi cuvântul "•'(
la interval în parte, lâ intervalul lumii:
ş-atom şi universul voi cere a-nií răspunde;
durata fiecărui încheie şi judeţul. '
Atomul despre sine sc judică în parte;
ca parte a-ntregimii se judîcă-mpreuriă
eu totul, şi încheie judeţul acel tilrim •'
teribil, ecumenici lUându-ştfiecare • ' < '
în drept dup-asa faptă şi urnişi după ctrgec;
RegistnUmi este'timpul si mărturie locul;

iar pâră ş-apărare stă faţă facultatea
şi uzul ei pronunţă răsplata cuvenită.

Când omul nu s-alungă din legile-mi eterne
şi ţine calea dreaptă, din grad în grad prinvine
1-a sa predestinare, 1-acel ideal bine;
omul e om în sine, soţietatea-ntreagă
constă din elemente curate, sănătoase,
la locul lor veghente spre-ntreagă armonie,
şi naţia devine potentă, progresivă,
mărită, lăudată, ferice, glorioasă.
Aleşi formează popol, model între popoare,
şi legea lui refletă eterne, justa lege.

Când omu-nchide ochii la marea-mi provedinţă,
abuza facultatea ş-o mână-n cerbicie:
nu cată adevărul, n-adună cunoştinţă,
se părăseşte asfel ca şi când facultatea
ar fi după-ntâmplare, nu şi-ar avea un cuget,
n-ar fi o provedere; se lasă-n statul vitei
ce câte daruri are îşi vin 1-a lor ursită;
natur-atunci a faptei aduce după sine
ideilor confuzii şi cunoştinţi fatale,
mai proaşjte decât însuşi necunostinţa vitei:
orbie spirituală, erotic întuneric, ,
Iar i»^j^,dţvin<îgrwyiiW%l^/YJiW'^' <,!-,!»
ura-ncuibează-rypjjj^ *Qmmk'tifilbiWfai. ,»U*
dezarmoniş,plţni.deyflnfe;ii^u^duJV,\, \!A
soţietate^nKea^qjdsţl^l.jpegfu.bapş,;; ,
cu veargă ^^^^d^ţ]re^\4 p.y,WV£>
de sine prepaţaftjft *mtilifântfwăiuHiyj* .(idivjt
v'mjM 4^4m4'm iegefy<£sPdf«^b j'jvih ni
s-a scri$^.orjjeejfapţă*M&f}fff}W&nmnm&'A*

Fiinţa e mai vilă şi chiar decât nimicul;
viaţa este moarte simţindă, dureroasă,
mai rea decât străpasul, e temere de moarte.

Din epocă în alta, din secol în alt secol,
întreaga-mi provcdenţă a provăzut s-alcagă
predestiuate-atoamc spre cultul verităţii,
spre creşterea ştiinţei şi sacra-i propagare.
Aceştia vorbiră, culeseră ştiinţe,
urmaşilor legară a lor înavuţire,
se consacrară faptei, lucrară, suferiră,
descoperiră lumii divine adevăruri,
pe omul educară. Şi-n zelul lor cel mare,
fierbintea lor credinţă, chemară jos Cuvântul
spre împlinirea legii ş-a omului noirc.

Se împliniră secoli. Prin raza ceea vie
şi deifăcătoare a spiritului-ştiiuţei,
din creatoarc-agape a zeului-părinte,
[| în sânul curăţiei, virginităţii sacre
si m-am conceput de sine, materia luat-am,
I" m-am revestit într-însa ca-n ceruri cu lumina
* ş-am încarnat Cuvântul, să dcifac pe omul.
Fâcutu-mi-i-am frate şi fiiu de ceresc tată,
l-am înfrăţit cu sine; sfinţit-am pe săracul,
productul muncii sale cu dreptul prefăcându-1
» în corpul' ş-al meu sânge de viaţă dătătoare,

' Fiind odinioară slavonismul în moda la noi, se întrecea care dc care *i* lepăda vorbele naţionali şi în locul lor a lua altele slavone. Asfel se văd Vorbele *vreme* în loc de *timp, ceas* îu loc de *oară, bral* în loc de *frate, sin* fll loc de *fiu* etc. Din această luptă de vorbe, de a lua unele locul altora, pirtra cea mat mare din cele străbune şi cu adevărat române scăpară, CB ostaşii din război, spre a repurta victoria şi a asigura românilor

legat-am a mea pace. Am întărit credința,
am încălzit amorul, am îndulcit speranța;
am consolat pe mizer; am plâns pe cel nemernic;
am fericit în secoli pe făcători de pace.
Amenințat-am crima; fruntat-am ipocritul;
am biciuit pe omul ce cumpără și vinde
în locurile sacte, ca dcmagoghi-aceia
ce amăgesc popoare în numele dreptății,
credinței, rentregimii, făcându-le organe
la-n partele-și foloase, la alte fiare nouă;
și pus-am *anatema pcjug și pe sclavie.*
Am suferit ultraje, cunună grea de spinuri
și sceptrul infamiei și purpura-despotă,
purtat-am a mea Cruce, răbdat-am pironirea,
împungerea și fierea; lâsat-âm însuși moartea

naționalitatea lor; altele, ca unele din cele de sus, își dispută încă locul, și altele s-au alungat cu torul, deși n-au pierit, luâudu-le locul celor slavone. Asfel sunt: ***libertatea, onoarea, gloria*** etc. în locul cărora, fără a le împlini locul după demnitate și potrivit cu adevăratul lor înțeles, figură fără rușine ***slobozenia, cinstea, sbwa*** etc. Altele iară, în acel amestec și confuzie a luptei, luară un loc în loc de altul, precum: ***războinic,*** ce însemnează ***tâlhar,*** se puse în locul ***belicosului; iscălitura,*** ce însemnează ***inânjitură, întinat ură,*** în locul ***subscrierii*** sau ***subtînseinnurii; trup,*** ce însemnează ***cadaver, stârj, mortăciune, sc*** puse în locul ***corpului,*** și altele mai spurcate care, onorând urechea cititorului, ne ferim a le face să li se auză innobilul și lăiosul lor sunet. Asfel este mania modei când se întinde de la palat până la colibă, din cabinetul cărturarului până în tina uliților celor mai înfundate ***mahalale.*** Asfel de paroxismi avu limba noastră cu grecismii atrecuți, asfel cu galtcismii de acum. Auzeam ***strofdie'm*** loc de ***adunare, et'ghenis*** în loc ele ***nobil, firitiseabi, antipatie*** acolo unele în adevăr era o simpatie; auzim ***coafiura*** în loc de ***conciura, soarea*** în loc de ***serală.*** . .Pentru vorbele ce au însuși și tot acea semnificație, la Dumnezeu! totul e o analogie; iar a zice ***trup*** în loc de ***corp*** nu este numai un semn de neînvățătură crasă, ci și un păcat, un blasfem. Unde mai rămâne înălțarea și sântitatea cristianismului când ar zice cineva „trupul Domnului"!

a disforma pe zeul; m-am coborât în groapă
ca să dobor păcatul, să feric *ta* **jos Orcul**[1]**;**
trecut-am peste moarte și arătat-am lumii
că poate-se Cuvântul să sufere, să pată,
Să vie pân' la moarte, ci viu e totdauna
și în triumf resaltă, uimește custodia,
înfericarea rumpe și-n ceruri se realță,
lăsând jos fructifere divinele-i semințe
pe care le-ncolțește, le crește și le coace
al verității spirit în secoli, generații.

Plinind, legat-am ș-a mea cerească pace.
Convinși, ai mei discepoli, luându-și a lor cruce,
prin limbi de foc vorbiră, întinser-adevâru),
convinseră popoare și le chemară-n staul
să fac-o turmă mare cu Rația-păstorul.
Martirii se luptară mărturisind creilința,
și vingătorii luată stâlparea și cununa.
Puțin trecu și iată, amăgitori de staul
parodiară legea-mi spre-n parte-le foloase:
discordia, trufia veniră-n locul păcii.
I,a-ntreaga dezbinare, uitare despre sine,
la cearta despre lege, la neagra împărțire,
de oameni *sclavi* **și** *liberi;* **la ura nempăcată**
între strivitul frate și strivitorul Iudă
ce cugetul rempinge, căci a trădat Cuvântul,
venit-a săraci nul adus de însuși fapta:
căci grecul și romanul își preparase soartca;
din rău mai rău pășise și răul ajunsese

---

[1] ***Orcul este*** o vorbă poetică latină, adoptată de toți poeții Italiei,,prin **Urc se** însemnează iadul cu Tartarul împreună.

a se^rtLUjrfill^şefifcJ;'Se degrada creştinul,
era cor'iijw^ii totul} eel arbur se pălise
la frigiihdefefif&iărifşi; viforul de patimi
îi spulbera$etfiwc»»bt«fefrunza dimpreună.
A trebuiwliwlejo/moaxte temporală
ca iarna dupS.ţcţanyîăS a suferit urgia
ce pune peş.pgţeau;u^jn cumpănă cu sclavul;
abate jos tfju^ia,,reşţţânge desfrânarea
şi curăţă.pă^tju.l prin lăcrăma, durere.
Destul. Sunat-a ora şi vocea penitinţei,
recunscut-a omul cel preţ al libertăţii
de care abuzase cu însuşi al său frate.
IiuindenVipire'idrrtii braţul să stea pe Ioc urgia
ptrtePea îşi uit-a recunoaşte,
care^Bribi^angel devine-al răzbunării.
Acum ia'stâtorentul ce-ncacă şi distruge
şi pusu-s-lâun termin pc care iiu-l va trece.
Nu se retfrage nisă, ci sta-va unde este;
şi-n lunga-i ;ki,ptătură de valuri tare-ncinse,
ce gradual s-ţaliuă până când stau în lene
şi se cor.uj\ţp,de sine; seca-va la căldura
a soarelui ştiinţii şi grecul râsufla-va

' Când un nurţţâr se îmmulţcşte cu altul mai de multe ori în nemărginit, precum 2 x 2 = 4; 2 x 4 = 8; 2 x 8 = 16; 2 x 16 = 32; 2 x 32 = 64; 2 x 64 = 128..1 3 x 4 = 12; 3 x 12 = 36; 3x 36 = 108; 3 x 108 = 324;... 4 x 5 = 20; 4 x 20 = 80; 4 x 80 = 320... o asemenea creştere râpede a minierilor *se,* numeşte *progresie geometrica,* care cu atâta este mai răpede, cu cât numărul îminulţitor sau factorul comun este mai marc. A arata această progresie sau îmmulţirc a răului în termini biblici, ne servim cu numărul 7, care era foarte clasic şi des întrebuinţat între profeţii ludeei ca un număr din cei primi. Prin urmare, luând un număr oarecare a-! îmmulţi mai de multe ori eu 7, vedem creşterea cât este de iute: 7x7= 49; 7 x 49 = 343; 7 x 343 = 2401; 7 x 2401 = 16.807; 7 x 16.807 = 117.649... PriiiiiurnVâre dar: *a se îmmulţi răul cu şapte* va să zică a sc îmmulţi nemărginit printr-un număr din cele dântâi, după o imaginaţie cu adevărat biblică.

să cugete în teamă; şi matorindu-şi pianul
în anii penitinţei, păţit să se rentreagâ
în drepturile patrii în mână cu stâlparea.
Ministrtt-acestei fapte, a-ntâmpina păgânul
ş-a frânge-a lui pornire, ales e unsul nostru,
omonimul puterii, teribilului angel
ce-nvinse apostaţii şi curaţi tăria
de empiile duhuri', de capul lor... *Pierdutul,*
Mihai va rumpe jugul românului ce geme
şi cerbicos greu pasă la-ntreaga salutare.
După treizeci şt două de săptămâni trecute
şi alţi trei ani cu ele², grecul rcalţă capul

' Din vorbele slavone este adevărat că multe s-au curăţit ca de la sine, îum *blagorodnic, blagoslovire, bez, iproei...,* multe însă mai ramaseră. Urc ne vom curaţi, vrând Domnul; unele însă aşa sunt de tataie, aşa irin rădăcină, încât mai nu vom putea scăpa vreodată. Cam asfel c irba *duh* în locul caria pretutindeni m-am servit cu candidul şi prea-Itul *spirit.* Cât e mai curată şi mai esprimâtoare ideii vorba *spirit* decât *i,* ce nu se aude, nu sc înţelege decât ca *duhoare, duhuială, duhnire,* lUnt de aceeaşi familie. Fiind însă că, după cum zisei, şi ea este una din •nu vom putea scăpa curând, o lâsai şi cu aci unde voi să înţeleg *duhuri iile,* „duhuri necurate", pentru că acelea cu adevărat sunt duhuri.

' Am zis că numărul 7 este număr foarte des întrebuinţat în Scriptură. lUmnezeu a făcut lumea în şase zile şi în a şaptea s-a odihnit." Scapcc rac un period de timp de unde s-a zis săptămână. Evreii însă aveau ţflţfitmănă de zile, de luni, de ani, de secoli. Şeapie luni făcea o săptămână, iţMptc ani o săptămână, şeapte secoli asemenea. Danii! proorocind Hiltcrca Mesiei zice: „Să ştii dară şi să cunoşti că de la ieşirea levintului... până la Cristos... săptămâni şeapte şi săptămâni şeasezeci Slfeuă vor fi..." (K 9, v.25). Socotind fiecare săptămână de şapte ani Sinii curaţi de la dânsul până la naşterea Mântuitorului. Prin urmare, {$HKxastă cuvântare vorbind însuşi Cuvântul, nc împrumutăm şi noi tMUf i limbagiul acela profetic prin care se arată zioa începerii regeneraţiei {JfKlici. Această cuvântare se închipuieşte zisă la 1593. Revoluţia ptCeascâ se începu la 1820, mart. 25. Aşa, 32 săptămâni de ani fac 224 jttU alţi trei, fac 227 ani cari, adunaţi cu 1593, foc 1820.

ş-anunţă libertatea cu ziua-evangeliei
la verginea mea maică. „Salvă-ţi poporul, Doamne,
şi binecuvântează al tău drept patrimoniu!"
A răsunat tăria de mii de miriade
de angeli ai măririi; şi vie ambrozie
s-a revărsat în ceruri din cel de trei ori sânt.
O, cât de lungă este, de tot materială,
umana încercare de-a esprima cuvântul
cerescului Părinte! E altă limbă-n ceruri,
cu totul spirtuală, e clipă, ş-a zis toate.
E limbă a luminei ce-abia imită ochii,
de s-ar putea vrodată materia cu mintea
să vie-n comparare. Aceasta-a zis Cuvântul
în limba sa divină şi Gabriel îndată
nainte e ca vântul, pară de foc, ministru;
acel arhangel însuşi anunţător de bine.
Cuvântul era splendid în toat-a sa lumină,
totul era comandă şi angelul se-nclină;
solia-şi priimeşte şi pe pământ e-dată.
în răpedea-i clipire circonferind şi-avântă
acele candid-aripi, se cumpără, se pune
şi stă pe cel mai gotic', mai nalt vârf carpateu.
Blând Serafim! Aicea aşteaptă şi mă lasă
a te privi o clipă, că-n marea-ţi răpeziune
ce ochi ar fi în stare a-ţi observa fiinţa?

' Trecând cineva la Cronstadt, pe Prahova în sus, de la monastirea Sinai începe a vedea dasupra sa braţele Bucegilor, întocmai ca nişte turnuri gotice, până când vine în dreptul unde din trei vârfuri, cele mai majestoase, cel mai nalt se numeşte Caraiman. Aci cu adevărat vede cineva maiestatea Munţilor Carpaţi, în toată mare cuviinţă şi gloria lor. De la asemenea munţi vede cineva cum se împrumută arhitectura stilul acela numit *gotic,* in acea epocă organică a crisrianismului, spre a închipui locuinţa lui Dumnezeu, frumos şi majestos model şi frumoasă imitaţie.

Un fulger de viaţă, o dulce licurire,
lumină care numai a cerului regină
o poate să descrie la mistica sa nuntă
şi la a sa-nălţare de pă pământ la ceruri;
lumina ce străbate fiinţa muritoare,
materia transpare şi o poetizează,
spirit devine toata blândeţe, bucurie;
deştept omul n-o vede, căci în estaz ca sfinţii
îşi scutură jos lutul, trăpasă-n regii sacre
în buze cu surâsul. A! *l* e-am văzut odată,
o graţie cerească, atunci, în „visul" cela
când sufletul meu tânăr era poet ca tine
şi-i învăţai cântarea din arpa ta cerească!
Să te mai văz o dată aşa, la ceasul morţii!
îţi mulţumesc, o, angel, şi pasă la solia-ţi.

îşi împlinise noaptea pe jumătate cursul
şi pare că făcuse o pauză solemnelă,
Iar somnul învârtise aurcea sa veargă,
şi adormise întreaga natură restătută.
Tăcerea pretutindeni domnea în majestate
şi luna era plină de toată strălucirea-i.
Cu dânsa dimpreună din Orient încoaci,
trecând peste tărâmuri, popoare asiatici,
pasase în Europa al somnului blând angel.
în urma sa el lasă viaţa în dulci visuri;
laboratorii zilei i-adoarme în sudoare,
pe aspre căpătâie vâtsând cerească pace
şi balsam de-ntărire pe abătuţii membri;
pe întristaţi îi fură din mijlocul durerii
şi-i trece peste chinuri în regii variate.
El est-aducătorul cereştilor imagini
l-a dreptilor speranţă; pe cuvioşi îi lasă
în rugă pietoasă, veghérea le-o respectă;

se-nfiorcază iară şi-şi coper-a sa faţă,
cu aripa-i alină, la orcnda vedere
a crimei, desfrânării, şi fuge şi le lasă
a preveghea în spaimă, a-şi deseca puterea
în infernal precuget, îit empie lucrare;
se depărtcaz-asemeni, în mare-nfrorare
de cei ce vând dreptatea ş-a văduvei avere
şi pe tirani îi lasă în crudele lor chinuri,
în bănuieli cumplite, în cruntă remuşcare
în patul lor cel moale, mai pungâtor, mai aspru
şi însuşi decât spinii; căci somnul lor e altul,
c demonul de noaptea ce chinuieşte carnea
mai rău decât vegherea şi-nchipuiri sinistre
pe păcătoşi adoarme, în spasmuri convulsive,
în visuri dureroase ce se precurmă-n răcnet,
în chinuri ce ţin şirul şi-n chinuri încetează.

Acum pe România plana somnalul angel
şi uşura-mpilarea şi dorurile zilei,
când râpede, mai iute decât clipirea însuşi
arhanghelul s-avântă de pe Carpaţi spre Istru
şi-şi îndreptează zborul spre vetrele lui Bucur
în noua rezidinţă, şi iată-1 faţă-n faţă
cu angelul dormirii; se-mbraţă, se salută.
C-a ochilor dulci raze ce-aprinde simpatia,
ca două flăcări tineri ce sc assorb într-una,
ca două atribute ce întregesc ideea
în mintea concentrată, se înţeleg în clipă
şi ambii fac un angel mulţit în atribute.
Ca fulger sunt în curte, ating tot ce veghează:
soldaţi în sentinelă, în prag adorm custodii!,
străbat la prinţ în domă, şi scapără lucirea
din candela ce arde, şi stau în oratoriu.

Aci viaţa vieţei, simbolul libertăţii,
icoana învierii când în triumf Cuvântul
derapănă sclavia, a sufletelor moarte
şi înoieşte omul spre cugetul cel mare,
însuşi acea icoană lucea d-a sa splendoare
şi refleta lumina din candela de aur
ce-şi înălţa la ceruri o flacăr-albăstruie
ce-o aprinsese prinţul cu pîetoasa-i mână.
Eroul după o lungă, profundă cugetare
îşi terminase ruga cea după miezul nopţii
şi-n jeţul său purpuriu cu fruntea p-a sa mână
în planuri salutarii, şi varii şi măreţe,
îşi aţintase mintea către omnipotinţă
şi ochii pe icoană, a carii cereşti raze
împrumuta puterea acelui dulce angel
ce-alină orice cuget şi-n aromire sacră
pe cuvioşi adoarme după fierbinte rugă.
Aşa adoarm-eroul şi serafim u-ndată
desparte de la sine pe fratele său angel,
ca o calitate abstrasă din substanţă;
îl lasă la solia-i şi singur el, arhangel,
în toată frumuseţea-i în umbră se deseamnă.
S-apropie de prinţul ş-asupra lui întinde
o aripă alină şi albă ca lumina;
pe splendidele margini de fulguri diafane
se-ngână, se mărită acele culori varii
a gloriei cu. care îşi cinge cerul fruntea
când răcoriţqi^fercanunţă-iixde^tularea^
Cu qcjţţţţiŞăijC^uJU;înălţat j)iVfAf„> :•••••;<

să nu-1 .şşflaj^-Jwfiwţa,^rrj^iflâiYJfltynlj r.
s-aprppjft deJ>^ănJa;#ţm ciilişău.^«Wjlr.-X

priveşte încântată la fructul tinereţei
ş-al păcii conjugale; acest fel serafimul
p-erou) său priveşte ş-ardintea lui vedere
vorbeşte, spune multe în prinţul ce visează.
A cerului decrete acum sunt cunoscute
lui Mihail cel Mare. Arhangelul e-n ceruri
şi prinţul se deşteaptă, drept în picioare sare.
Priveşte şi ascultă, şi n-aude nimica:
nimic străin nu vede. A candelei lumină
se-nalţă, se coboară, şi vasul ei cel sacru
se leagănă uşure p-aureea-i catenă;
şi un profum de viaţă dintr-însa se esală.
Mihai pasă la uşă şi pe custod îl află
dormind în a sa lance cu capul p-a sa dreaptă.
Se-ntoarnă la icoana. Şi miiuea-i se lumină.
Indată-i vine-n cuget ideea învierii
dezvoltă, lămurită acest fel cum la nimeni
nu mai venise încă. Se cearcă, se-nteroagă
şi alt cu tot se simte. E plin d-o-ncredinţare
necunoscută încă. în inima sa simte
decretele divine şi braţul, ş-a sa minte
capabile de faptă. Fântâna cugetării
în undă-nvolborată, fiinţa îi îneacă.
Repaos cere carnea şi-n zbor îi este mintea.
Cămara nu-1 încape şi largii paşi detună;
străbate, restrăbate întinsa-i încăpere,
gigantica sa umbră în lungu-i se deseamnă
şi râpede-1 urmează circonferind pereţii.
Vulcan în pieptu-i fierbe divina răzbunare,
cu miile-i vin planuri întru restabilirea
a drepturilor' patrii ş^a ţărei tfetttregimc.
S-aşeteă & fâsatnWUmbroâ&i-r, iata fturite:
în pummi-i Se-nCreţeşte Şi-i încovoaie braţul.

Astâmpăr nu e-ntr-însul şi-ndată se realţă.
Sublim este bărbatul când intră în el geniul
cereştilor voinţe şi inspirat îl mişcă,
materia frământă în neastâmpăr sacru
şi încinde carne, minte! E alt Enoh ce zboară
pe aripa dreptăţii, răpit d-a sa credinţă!
E un profer în planuri, al doilea Elie
ce pe un car de flăcări s-avântă către ceruri
să-nveste majestatea c-o frunte radioasă!
Nu poate sta eroul, c drept la orologiu...
E mult până la ziuă! Ci poate napoiază!
şi trece la fereastră să caute afară.
O aură uşure îi mângâie-ncet fruntea
şi părul îi răsfiră şi-i răcoreşte pieptul.
Se reazimă pe braţe şi se răpeşte-n gânduri;
revine iar în sine şi orele-i par secoli
ce trec cu toate astea, cu viaţa dimpreună
ce şi ea ni se pare ca zioa strecurară.
Trec orele şi iată, cocoşul se aude
ce îi străbate-auzul ca ultima acea trombă
ce cheamă la viaţă pe trapasaţi din secoli.
Răcoarea dimineţii începe să se simtă
ş-alboarea nu-ntârzie, la răsărituri spuntă;
se colorează-n urmă şi purpura-şi destinde
ridenta aurоră, şi pier umbrele nopţii.
Concerte mii de paseri salută dimineaţa.
Natura se deşteaptă şi cerul îşi deschide
eterne porţi de aur si soarele răsare.

'Primarele lui raze, hicîrea matu^ila
inunda tic•hrfnmăYiuhatl«?â'fta ffirme,
simbol independinţei la cugete române.
Pe loc se-ndreaptă printijl|Wfcre<liefâ(a"'n'raţ!a"'

cu însuşi Provedinţa, al carii ochi 1-aţintă,
prevăzător îi spune că e deschis asupră-i
şi răsărit-a *ziua.* E ora rugăciunei;
erou] îngenuche şi-nclină a sa frunte.
în rugă totdauna tăcută-i era buza
şi inima sa numai se esprima fierbinte
şi-şi dezvolta simţirea ce limba nu e-n stare
material să spuie; iar pietosu-i cuget
pe aripe de flăcări ce-i prumuta credinţa
svola până la tronul cerescului Părinte,
ca sacru olocaust de umil şi drept suflet,
şi se-nturna in sânu-i reîncălzit, fierbinte,
aducător de pace. Aşa-ngenuche eroul
ş-aţintă la cer mintea ce încă ca icoană
cingea în tot coprinsu-i cea vizie nopturnă,
şi graţia divină în toat-a lui fiinţă
o simte revărsată şi-I face să esclame,
să-ntind-a sale braţe: „O, Doamne al puterii,
ce-n zile de primejdii ai fost a mea scutire!
şi când, turbat, nemicul cerea a mea viaţă,
atunci ca prin minune trimis-ai al tău angel
când îmi lucea în ochii-mi securea ucigaşă'
a omului de sângîuri, şi îmblânzişi cruzimea,
făcând a-i cădea arma din mâna-î tremurândă,
şi mă salvaşi din gheare a fiarelor bipede,
ca să-mi încrezî la urmă căzutul acest popol
şi vearga voivodală. Tu, Doamne al minunei,
al graţiei ş-al vieţei! Binevoişî ş-acuma
a-mi revela arcane secrete, salutarii.
E Domnul Domn, zeul nostru! Românilor garată,
glorificat să fie trei sântul al său nume!
————,>(;(;f„ „ •) j;-)-. , (;{ bjmbnvtpbni hjtimU

Şi-n binecuvântare cerescul său ministru
cc-n numele lui vine! O, suflete, măreştc-1!
Bra-ncă-n genuche, plin de sudoare prinţul
fi lacreme eroic ştergea dup-a sa faţă,
când uşa se deschide şi intră scutierul:
- Ce ştire? — Prea-sfinţitul Eftimie... - Sosit-a?
- Cu ziua dimpreună intră în capitală
şi la metoh aşteaptă, soleşte-a sa venire
a s-arăta la curte. - Să vie. Scutierul
se înclină, tăcut iese a împlini comanda.
„Binevenit să fie al Domnului ministru!
I,a timp sosi păstorul şi cerul îl trimite.
Ce cauză îl face Târgoviştea să lase,
să vie toată noaptea? Ş-atâta neastâmpăr
a mă vedea îndată? Mi-e prea de trebuinţă
cu el a mă-nţelege. Păstorul ce veghează
când turma e-n pericol şi prinţul ce nu doarme
când îngenuche ţeara, din ochi îşi cunosc păsul,
nici unul nu e Iudă... Iţi trebuie unire,
bărbaţi a te încrede, făcuţi a te-nţelege...
Mult poate chiriarhul cu faţa cuvioasă...
E legea înainte, şi patria, şi fiii,
ş-averea, şi viaţa...Ee-a preţuit românul.
Boierul e rea fiară! El numai se orbeşte
şi toate şi le vinde pe o speranţă numai
#
când arc înainte o umbră de domnie.
Ci om e şi boierul, şi omul e amestic
de angel şi de demon... Avem şi partea bună.
Iar partea infernală e rea când e-n putere...
A împilat-o turcul... Să nu pierdem speranţa".
Aşa cugeta prinţul şi cuvânra cu sine,
când intră chiriarhul Eftimie zelosul.
în Domnul îl salută şi-1 binecuvântează.
Eroul se înclină cerându-i smerit dreapta

c-o demnă curtezie ce-nobilă mărimea;
îl pune jos să şează şi caută în ochii-i
şi prinţu-ntr-înşii vede aceeaşi esprimare
arcană şi divină a visului de noaptea
ce aprinsese-ntr-însul acea mânie sacră
şi regeneratoare. Tu, Muză, spune-aeuma
ce vorbe-au între sine păstorii şi cu prinţii
când îşi cunosc solia şi păsurile ţării;
când au să reformeze şi inima, şi mintea
popoarelor căzute; când răul predomneşte
pe mic şi peste mare, şi toţi s-abat din calea
prescrisă omenirii, nu este pân' la unul;
când au de a se teme de jugul dinafară,
de intrigi dinăuntru şi când conspiră iadul
asupra învierii a omenirii stinse
în moartea cea morală. Tu spune, sau tu fă-ne
a devină propusul şi planul şi vorbirea
a doi români ce singuri erau meniţi de Domnul
a realţa poporul ş-a da viitorimii
esemplu de mari fapte şi cuget necesariu
să ştie că românul nu moare, şi-l aşteaptă
o soartă radioasă, serbată-n preursirea
divinelor decrete. Tu, Muză, fă-ne iară
să ştim că viu e Domnul şi e progres în sine
şi-i aşteptăm venirea ce popole realţă.
Tu spune toate, deo! Creştină libertate,
căci până la noi fama nu ne-a adus nimica
din câte se vorbiră în doina princiară
cu Domnul numai martur.

Cântul **11**

Treizeci de zile-asemeni mai răsăriră încă
Pe trista Românie, şi soarele asemeni

1)-atâtea ori trecuse peste aceleaşi scene,
De cereri fără margini, de pradă, violaţii,
D-ucideri fără teamă, de ţipete, de sânge,
De când în când Păstorul se arăta la curte
Şi se închidea cu Duca în lunga conferinţă.
Boierii între sine avea adunări dese,
Şi chiriarhu-adesea era cu ei de faţă.
în cele după urmă nu înnoptase bine
Şi adunare mare era la banul Manta.
Pra încisă poarta ş-un ferentar la pândă,
în curtea spaţioasă se tot auzea giruri
De cai, şi cluntul zornet zăbalelor spumate
Ş-acea scurtătură ce duduie ca tunet,
Şi baterea copitei, spărgând în neastâmpăr
Gunoiul bătăturei cu iarba încolţită,
Şi ninchezatul ager.

feciorii primbla încă chingaţi, înşelaţi caii,
Până să-i dea la iesle sub tinsele umbrare.

în case era-ntunerec; în sus, în capul scărei
O surdă licurire din îngânată lampă
îşi revărsa lumina în lunga intrătură
Şi arăta vederii bătrâni, gălbui pereţii.
Pa uşa de intrare a salei de ospeţe,
Sta un fecior din casă cu mâna sa pe cheie.
în fund, în fundul salei, un pat cât ţinea latul;
O scoarţă purpurie în late vergi florate,
Ţesută de bâneasa, sta-ntinsă în tot lungul,
Şi atâtna la vale stufoşi şi mândri ciucuri,
Şi laviţi prelungite în dreapta şi în stânga.
Roşea într-o dimie întinsă-n ţinte albe,
Pesută iar în casă. G tavolă rătundâ
Şi mare sta la mijloc, c-o stofă belicoasă,
Cu grei de argint ciucuri; o cruce sta pe dânsa

Cu tot, de tot de aur; o carte ferecată
în smalț şi nestimate, şi lumânări trichelii,
O veargă pastorală şi sacrele vestminte,
Pontificala mitră lucea naintea crucii,
în cap, în fața uşei, un jeț de nuc prea neted
Şi vechi din alte zile, cu perna, rezământul
De catifea verzuie, cu ținte pe el galbeni
Ş-auree-n jos funde. La răsărit, icoane
De la străbuni lăsate, ş-o candelă măreață
Ardea întru tăcere. în sus, dasupra uşei,
însemnele băniei în arme-nchipuite,
Cu lănci între stindarde, în giurtil unei perne,
Cu un toiag pe dânsa, ş-o neagră gugiumană
C-o penişoară albă; şi două steaguri drepte
Drapa băneasca uşă. în partea cea din stânga
Era două coloane masive, de stil moric.
Din una pân' la alta, o varga de fier groasă,
Ş-o draperie deasă de dânsa suspendută,
Cu ciucuri şi cu funde ținea uşor intrarea
Cea largă, spațioasă, fonnată-ntte coloane.
Un alt fecior din casă, nepot de sor' lui Manta,
Aci lângă cortină introducea pe oaspeți
în stanța afundată, trecând prin intrătura
Ce deschidea cortina. Aci sta banul Udrea,
Bătrânul banul Manta şi banul al Craiovei,
Mihalcea belicosul şi vornicul Dumitru,
Şi Mitrea celhotarnic, Mirică logofătul,
Isar şi Teodose, mintoşi logofeți ambii;
Vistierii Dan şi Pană, spătarul Vintilică,
Spătarul Vâcărescul şi aga Vitejescul
Şi aga I.uca Lungul, şi Radul Bărcăneseul,
Tustrei frații Buzeştii, Calofirescul Radul,
Şi capul lor, păstorul Evtimie zelosul.

Kra-nvestiți cu toții ca-n zile de paradă:
Imbrăcătuta strimtă, îngust gâitănată,
Intra în cisme galbeni ce zornăia în pinteni.
Pieptare pe corp strânse în găitane late,
La căpătâi cu nasturi; pe umeri chepenege,
în copce d-argint prinse, cu fir de tot cusute,
Pe margini cu hârşie, lovea-ntr-o parte coapsa.
D-o belică cintură ce coprindea mijlocul
Intr-o curea cu ținte, cu zale aurite,
0 sabie-apendută suna-n toată mişcarea.
1)e gât decora pieptul colana cea de aur
Cea rămăşiț-antică de cavalerii Romei.
Pe spate cădea plete din mica gugiumană
Şi pusă la o parte cu fundul lăsat roşu.
Iar banii-avea pe umeri, în loc de chepenege,
Un lung şi splendid conteş; la mijloc cingătoarea
Mai lată de mătase, cu două mari, rotunde,
Masive de-aur copce, ş-o pană-n gugiumană.
Iar chiriarhu-n straie de lână umilită;
Şi-o glugă monahală acoperea cărunte
Şi cuvioase plete, căci pân-atuncea încă
Cîâmfarea bizantină nu corupsese clerul.
- Rău se-ncuibă păgânul în țară, bade Udreo!
Suspină vechiul Manta; mult s-au stricat boierii!
Ce moliciune mare-n dumneavoastră, -ăi tineri!
Pe când eram eu june ş-aleserăm cu toții
Din Afumați pe Radul, când paşa din Nicopol
Venea ca bei al țării, cinci bătălii tot una
Avurăm cu păgânii şi-nvinserăin trufia
Spurcatului Mehmet-bei. Ce foc era pe țară!
Cadiu în tot oraşul! Turcime în tot satul!
Junghieri şi pradă mare! Era turbați păgânii.
Junimea boierească p-atuncea avea sânge:

Cu mic-cu marc țara era în arme toată
Şi mi-ți făcea pe turcul să ne respecte dreptul.
Turcii d-acum sunt loaze, borfaşi, suferiți trântori.
Câți cugetați să fie cu toți-n toată țara?
- Sunt mulți, ucigă-i crucea! răspunse Dan Vistierul
Vreo trei mii rămăşițe de la domnii trecute,
Ce-n voie de nevoie, prin oarba nepăsare
Şi moalea cârmuire rămaseră în țară
Ca negustori, să zicem, şi-n faptă ca locuste.
Pc lângă ei veniră pungaşi cu punga seacă,
Acei ce-mprumutară pe hoțul de Lisandru
Să-şi cumpere a țară ca să o poată vinde
Şi spre a-şi lua iar banii, luară în arendă
Veniturile țării cu oameni dimpreună.
Şi datoria-aceea e rea, mare cangrenă,
Din zi în zi tot creşte, se tot mulțesc datornici,
Sc-nfipseră în țară ca lipitori mârşave,
Ce nu le mai smulgi altfel fără să rumpi şi carnea.
- Le dai un praf de sare d-a neagră, ca şi ele,
Ş-apoi le vezi cum varsă, stârcindu-se, ăl sânge,
Prorupse Rad-Buzescul c-un eroism sarcastic,
Şi râseră boierii cu-n râs de răzbunare
Ce-anunță mari fapte.
- Pe lângă aceste fiare, alți vreo trei mii ne-aduse
Pot ciuma de Lisandru, să-i fie, biet, spre pază,
Să stoarcă eu ei țara şi să domnească-n pace,
Urmă tot Dan Vistierul, căci el le da simbria.
- Despotul în putere nu e fata! atâta
Ca deşirată iasmă de un tiran molatic,
Prorupse chiriarhul, sorbit în ascultare.
Cea temere hicleauă, cea remuşcare cruntă,
Neucrederea în toate şi frica şi de umbră
11 fac uimit s-alerge la simbriaşi venetici

Şi-n mână le dă viața cu țara dimpreună,
tlt dreptul lor acuma, ei ca p-a lor avere
In lung şi-n lat o pradă! Unde mai pui acuma,
Urmă iar vistierul, p-aceştia din urmă
: Măriei Salegvardii, ce din Constantinopol
L-aduseră în țară şi nu mai vor să fugă?
Spahii! Se-ndulciră la mierea şi Ia untul
Ce cură copioase ca-n raiul ce visează
Păgâna spurcăciune! Mult le plăcu viata
Trândavi, vagabondă, şi mult le veni bine
Cu traiul cel iişure al celor dinainte
Pungaşi, ş-adică gvardii ce mi-i aflară-n țară.
- Noi nu ştim ce le place, adaogă bătrânul,
Nici cum le vine bine. Noi întrebăm acuma:
Stau ei după tractate? avem vreo legătură?
Se află vreun ordin al Porții spre aceasta,
Ca-n timpii lui Mehmet-bei ce aducea firmanul?
Ca, dacă coconaşii nu ştiu cu arma-n mână
Să-şi apere moşia şi să-şi păstreze dreptul
Ce bunii lor bătrâni ştiură, cu-al lor sânge,
Să-l lase-n moştenire pe mari, sânte temeie,
Incai să afle lumea că ne-am supus de frică.
K vrun firman al Porții ce nu va să cunoască
Tractatele-n ființă şi noi, biet, nu cunoaştem
Nici cum se ține pala, nici cum se-mpumnă lancea
Şi d-aia tutcul astăzi se joacă cum îi vine,
Cu casca dorobanță, eu concilii femeiuței?
Aceasta voi să aflu, să ne luăm de una.

Atuncea logofătul, mintosul Teodose:
- O, unchiule, răspunse, se ştie că vrun ordin
Nu este de la Poartă a ne călca tractate,
A ține turcii-n țară şi a-i lăsa să-şi facă

Giamii şi locuinţe, să stoarcă pc creştinul,
Să ne batjocorească şi legea, şi credinţa,
Să-şi facă jucărie cu viaţa noastră însuşi.
De faţă vreun ordin e drept că nu se vede:
Vedeţi însă c-aicea e marghiolie mare,
Că e hiclean păgânul şi nu ştie de lege.
încetul cu încetul se-ntinde mereu turcul
Şi noi astăzi de voie, iar mâine de nevoie
Şi mai târziu de frică, să-i dăm ca de la sine,
Ştii, una câte una, până s-or face toate.
Prin colonii urzite, d-o parte crescând turcul,
De alta stând românul, îţi ia astăzi copila,
Mâine-ţi ucide tata, îţi spânzură flăcăul
De ce să aibe suflet să-şi apere surora,
Ş-o mumă disperată? copilul ţi-l turceşte,
Pe desfrânat ţi-l face beşleagă, să momească
Pe alţii ca şi dânsul, până când iată, ţara
Curat ţară turcească. Impuneri d-alde astea
Nescrise şi piezişe cu mult sunt mai fatale
Decât cele de-a drepttd, până când mai e sânge
De românei prin vine şi vrun boier ca Manta
Ş-o biată spadă-n mână, că ştii unde te afli
Şi ori mori ca românul, ori mi-ţi înveţi pe turcul
Să-ţi recunoască braţul, d-a dreptul răpezindu-l
In sânul unei hurii.
Se bucura bătrânii

La vorbele frumoase ce deştepta curagiul
în inimele june. Cât el de nalt se scoală
Buzescul cel mai mare, ce nu prea vorbea multe
Şi-şi spune al său cuget:
— Ce ordin, ce neordin?

Vedem cum merge lucrul... De ici se îndreptează
Şi colo-i ajutorul. Şi sună ţeapăn pala,

Nfllţând la ceruri braţul, fierbând de răzbunare.
k » Sunt semne bune, bravolstrigă banul Mihalcea
I *» Şi binecuvântate să-ţi fie ale vorbe,
Adăogi păstorul, ştergând lacrăme calde.
II «• Nu s-au pierdut românii! strigă şi banul Udrea,
Ci staţi, să ştim cum facem. Noi ne sculăm cu arme
Şi ţara e puţină, de tot dărăpănată.
N-ar fi de cuviinţă întâi să ne-nţelegem,
Sau cu vecinii noştri, sau c-o putere mare,
Să cerem ajutoare?
- Ce ajutor, nea Udreo?
Precurmă logofătul Isar cu carte multă;
Nu este la loc vorba: pesemne d-alianţă
Ai vrut s-aduci cuvîntul; căci fratele moldavul
Şi dincoaci transilvanul e într-aceeaşi stare
Şi toţi avem nevoie să ne întindem mâna
In strânsă legătură şi unul pentru altul
Să sară spre-ntărire. Iar şerbul şi bulgarul
De-şi simte scăpătarea şi jugul, scoată arma
Şi cauză comună cu noi vie să facă.
Aşa înţeleg lucrul. Iar daca mergi cu mintea
La neamţ, la leah sau ungur să cerem ajutoare,
La astfel de-mprumute e camătă prea mare,
Şi lipsă d-ajutoarc ce nu le mai poţi duce.
Nu vă-ncurcaţi cu şoangheri şi cu puteri de astea,
Că unii ca aceştia or să ne puie capul
In numele credinţei. D-o fi să scăpăm astăzi
Ca să cădem iar mâine, schimbând mereu la juguri
Sau să întindem mâna, cerşind când ici, când colo,
Scutire şi *protecţii,* mai bine, fraţi, cu turcul,
Mai bine jugul aspru: devie toată ţara
Un paşalâc în formă, căci tot mai ai d-a crede
Că poţi scăpa odată. Despotul d-altă lege

Ce nu prea ştie multe, încai tc-nvaţă minte
Să poţi fi om odată. Să ştiţi că turcul scade.
Căci legea îi c oarbă; ş-atunci creştinul neted
îşi ia cele pierdute. Eu, zău, râvnesc la grecul
Ce-acum' e pus prea bine şi a scăpat de smorfuri,
De titluri bizantine, şi rui-i rămase alta
Decât căzute templuri ş-aducerea aminte
De gloria străbună, servată într-o limbă
Curată şi divină; şi suveniri c-accstea
Reîntregesc popoare. Să ştiţi că ei odată
Or să mugească altfel, cum sî-i auză lumea
Şi pe temeiuri bune-şi vor reîntări fiinţa.

Se scoală după aceasta Calofirescul Radu
Şi zice mai de-a dreptul:
- Boieri, cu alte vorbe
îmi place mie pala ce-n ambele părţi taie
Şi Înec pe dasupra popoarelor corupte,
Şi capul ce se-nalţă mai sus de apa dreaptă
Mi ţi-1 retează iute să vie la măsură.
E bună, zău, măsura şi-n noi capete multe
Le văz cam ţuţuiate...
- E bună vorba, tize,
Adaogă şi Radul Buzescu din Craiova;
S-a îngâmfat boierul, s-a sfemeiat ctt totul:
S-a dus acea vârtute de suflete române
Ce îi părea batjocuri oricare alte titluri
Ce ies din rânduiala anticelor costume.
Mărimea cea română a fost numai în nume
Ce-şi face omul singur, şi-n titluri ce posedă
Pe-ntreaga demnitate şi numai pe persoana-i.
Acum îl vezi c-aleargă după ***grafii*** străine,
Să-şi împletească coada cu benilă baronală

$1 cruci să mi-şi atârne p-un piept făr' de vârtute,
.5•Jifl iasă de vânzare ca marfa necătată.
" ***Boier*** c meserie de apărarea ţărei,
' **Iar** nu nobilitate; căci nobil tot românul
A fost întotdauna, ca cetăţean de Roma.
Zău, legiuni atâtea ce stinseră dăcimea
Nu mi-au venit p-aicea a domina tărâmul
S'acrat cu al lot sânge, ca să-şi repuie-n urmă
Romanele lor drepturi. De când pierdu românul
()rgoliul de sine şi-uită a sa mărire
Şi începu să lingă străina nobilare,
1)-atunci prevăz că ţara e p-a pierzării cale,
Nu scapă până-n urmă de soarta ce-o aşteaptă
Şi vine drept la vorba cu multă cumpănire
Ce zise logofătul. Protecţii d-alde astea
Pa neporcii noştri or să le dea prin piele.
Departe d-aste locuri relaţii d-ajutoare.
Si eu prefer mai bine o pală ce te-nfrânâ
Decât veninul dulce din cupa poleită
Ce-mbată şi desfrâna ş-omoară de tot statul.
- O, fiilor, să fie cu dumneavoastră domnul!
Mai zise chiriarhul, aprins de un dor mare;
Ce bună vă e vorba şi mintea bărbătească!
De ce nu am putere să fac să cugeteze
Pe toţi boierii astfel! Căci toate le-aţi zis bine.
E mare tirania când, ehiară şi sinceră,
Se dă d-a drept pe faţă şi nepărtinitoare
N-alege mic sau mare, egali pe toţi îi face
C-a cerului dreptate. în ea se-nvâttoşează
Şi braţ, şi piept spre luptă şi suflet se-mbărbată
Spre marea suferinţă a crudelor martire
Şi-ntreaga scuturare a jugului tiranic.
Ea-ţi ia viat', avere şi însuşi libertatea,

îţi luptă legea-n faţă, te sforţa să o lepezi,
Te cheamă la martiriu să-ntrevezi stâlparea.
Se santifică omul în asprele catene.
Sunt fraţi în fiare sclavii, se întăresc în Domnul.
Se petrifică braţul la bendele metalici
Şi când într-îitsul bate oţelul tiraniei
Reseapără schinteia divin-a libertăţii,
Şi-ncinde inimi, suflet, erou devine sclavul.
E rea acea hieleană, ascunsă despoţie
Ce-n planuri şovăite, c-o mână lungă, lungă,
Sub mască de credinţă confrate se preface
Şi-ţi sapă din temeie străbunul edificiu,
Spoindu-1 pe dasupra să crezi că îţi va bine.
Nu-ţi ia a tale drepturi: te face-a i le cede,
Corupt, de bună voie; insuflă-mperecherea,
Discordia din suflet; dezbărbătează suflet,
Desmădulează corpul; îşi nalţă de modele
Fiinţe sfemeiate; îţi face şi-ţi desface
Fondamentala lege; te face să rupi singur
Străbune legăminte; îţi pângăreşte *limba*
Şi datini, şi costume; şi te orbeşte-atâta
Să-ţi placă pângărite şi să-ţi conservi, ca Naiba,
Drept coarne infamia; să crezi că eşti şi mare
Când, înger al sclaviei şi târâtor ca dânsa
Şi tont fără simţire, devii singur unealtă
A-ţi amăgi un frate, făcându-ţi-1 complice
Ea-ntreaga subjugare, la moartea generală
Ş-a numelui cel mare...
Jug, cesta se numeşte, şi faptă a Satanei;
Iar ceealaltă este o stare primitivă,
Cel mult sălbăticie: e omenirea pruncă
Ce arc şi viiaţă, şi viitor nainte.
Sălbaticul, barbarul, e omul neştiinţei

$1 daca te subjugă, cu numărul te-mpilă
Er $1 peste corp domină, iar nu şi-ntr-al râu suflet.
% Barbarul nu străbate în Roma şi Bizanţiu
Decât peste corupţii; vandalul turc apare
Ca angel de urgie dreptăţii cei din ceruri,
Când omul uită legea; e foc de lămurire
Ce inima prepară să simtă libertatea
ţii preţul ei cel mare.
li rău la soare-apunc că trage-a întunerce,
După apus te-aşteaptă că vine miezul nopţii
D-acolo iezuiţii prepară tirania,
D-acolo fiare-eterne ş-al sufletelor jug.
Tiranii din Europa or să ne puie capul.
î§ Anticrist n-a să fie păgân de altă lege,
Creştin va fi spurcatul, ca-n numele credinţei
ţi" Altarul să profane şi legea să o surpe
CAI chiar numele legii...
E rău a fi cu turcul, ci iasmă e creştinul
Ce îţi declamă legea ca să te tragă-n cursă:
Cordele de mătase uşor încolăcite
Ce te sugrumă-ndată cât vrei să scapi de ele.
Eşti prins şi te înghite; ţi-i şters din cartea vieţei
Şi însuşi al tău nume. O, fii! cuvântul este
A scutura jos jugul ş-a nu-1 schimba cu altul
Mai greu şi mai durabil, la să venim la capăt,
l,a scopul ce ne-adună: ce facem noi cu turcul?
- Război şi răzbunare! strigară toţi dodată.
- Dar cine ne e capul? întreabă Bărcănescul,
Cu cine-avem d-a face? Cu turcul şi cu vodă,
Sau numai eu păgânul? Cum am putea străbate
A fi-nţeleşi cu domnul ş-a-1 trage-n partea noastră?
Să n-avem două lupte; căci certele civile
Desfiinţează naţii; de ele tot românul

Să-şi facă sânta cruce şi cât poate să fugă.
- Prea bine zici, cumnate, urmă vornicul Mitrea.
Aci e mult de cuget de unde să începem.
Când te încurci cu domnii, deschideţi întâi ochii
Şi-i pipăie la vână. Cunoaştem noi lui vodă
Şi inimă şi cuget pe toatâ-ndoitura?

Răspunse-atunci bătrânul, păţitul Manta.
Copii, vodă nu este străin. îl ştim cu toţii:
PI e Mihai spătarul, e banul al Craiovei,
El a ţinut cu ţara, puindu-şi în joc capul
Când vrea ca să-l ucidă spurcatul d-Alexandru.
Nu crez să asurzească acum la vocea ţărei.
- Dar unchiule, 'l cunoaştem, urmă Isar mintosul.
11 ştim de pe atuncea când ne mâneam amarul
Cu dânsul dimpreună. Dar astăzi...Deh! Domneşte
Şi ştii eă-n timpii noştri domnia n-o ia nimeni
Cu degetul în gură: ce legăture-ascunse!
Şi ce de mai promiteri până s-ajungă vodă!
Domnia, azi, d-afară se cumpără şi vinde;
Alegerea e formă sau intrigi, violare.
Domnia e arendă pe care îţi dai suflet
Şi-n care arendaşul e una cu *pristavul*
Ce-a mijlocit vânzarea... E bun biet tot românul,
Ci intră dracu-nrr-însul cum s-a văzut călare
Cu buzduganu-n mână...
- Noi să-ncercâm, nepoate, răspunse banul Manta
Cu aer de om sigur.
- Ce facem astă-seară? prorupseră Buzeştii,
Se pune jurământul?
- O, fii, vream mai nainte un soţ nou a propune,
Răspunse chiriarhul.

Tătuţă, suntem siguri, urma greu banul Udrea,
Cfl noul nostru frate e om de omenie,
oman să pui credinţă când ni-l propune-odată
tStorul nostru însuşi.
Cu toţii suntem siguri, dar cine-i? Cum îl cheamă?
Strigară iar cu toţii.
Aluncea chiriarhul cătă la banul Manta
Şi îi făcu cu capul să nu mai piarză timpul.
'Se scoală banul Manta şi trece-n sala mare;
Itl uşa cea din dreapta respectuos s-arestâ
,Şj-jicct de trei ori bate. Din întru îl întreabă:
•» Sunt toţi?
- "l'oti, îi răspunde... Şi uşa se deschide,
îndată, drept şi sigur, un mare om propasă
••Şi repede-şi aruncă ochirea acvilec
Şi pasă drept la jeţul ce sta-naintea crucii.
Un stat înalt şi nobil, un port de majestate,
O frunte mare, scoasă, ce cugetă departe,
Schinteietori ochi ageri, sprâncene ebenine,
• **Un** nas roman, o buză paeefieă, ridentă,
O barbă marţiala, un piept ce sparge soarta
•C-o tare paţienţă, şi braţe musculoase.
Tunică cârmâzie de catifea deschisă
Cu ghinde, frunza de aur la piept şi-n giur pe poale,
Cădea p-o îmbrăcătură colana strimt pe pulpe
Pc care coturni bel ici roşea pân' la genuche
Cai pinteni d-argint ageri. O copcă sebinteindă
în suma de briliante stringea a lui ciutură
Ce talia pronunţă. De dânsa-n partea dreaptă
O pală strălucentă sub mână tare-apândă,
Ii şi-mpumnat mânerul. Mijloc şi late spete
Şi umeri se deseamnă sub mantă purpurie
Şi largă şi uştire în copci ca două stele,

Cavalereşte prinsă. De gât decora pieptul
Golana cea de aur. O pelerină neagră
De saniuree piele cădea rotund pe mijloc.
Un coif avea în dreapta-n loc de gugiumană,
Drept belică emblemă: nencinsă-i era fruntea
Şi capul drept şi liber; descoperite plete
Cădea pe pelerină ca dânsa, negre lucii,
Eroic onduloase.
O cugetare scurtă umbri, creţindu-i fruntea,
Ş-apoi decis cu totul aţintă pe ban Manta:
- Să vie, badeo Manta. Şi banu-ndată pasă
In stanţele din stânga, şi-ndată iară iese
Cu chiriarhu-n sală. Acesta se înclină
Şi sacrele vestminte, cu pietate-nveste,
Plecat pe cap îşi pune pontificala mitră
Şi-n dreapta îşi ia cârja.
Iar trece banul Manta în stanţa adunării
Şi-n treacăt ceva spune feciorului din casă.
Intrând: „Boieri, le zice, păstorul în vestminte
La jurământ ne cheamă, şi noul soţ aşteaptă
Unire să conjure."

Cu toţii trec în stanţa intrării şi vecină
Cu sala solemnelă. Ban Manta face semnul,
Feciorul trage coarda: cortina sc deschide...
Boierii împreună văd toţi pe însuşi vodă!
Toţi răpede pun mâna şi-mpumnă strâns mânerul
Dodată-ndoit cuget ca fulger îi străbate:
Şi trădământul negru, ş-a planului plinire.
Ardea făclii sacrate, splendoarea era mare;
Uimiţi era boierii la umbră de lumină.
- încoa, boieri, le zice asigurat eroul,
Cu voi aveţi un frate ce stă-naintea Crucii,

'V **Ulm** bol creştin de chinuri, de moarte, de martiriu,
||ig care el se-nchină spre mântuirea ţării.
i.Curagiul ce vă-nsuflă, ardoarea generoasă
Şl piepturi credincioase, şi braţele române,
tini sunt prea necesarii la multa mea voinţă
' Şi fapta ce-ntreprindem... Veniţi: eu sunt al vostru
Şi voi a mele scuturi. Pe sântul Evangeliu
Fu vă anunţ de bine: o soartă ne aşteaptă
Ş-o glorie comună. Veniţi, c-a mea chemare
Vă adună aicea.
«- Dar fiilor, prorupse Evtimie zelosul.
Prepusuri la o parte! E mare domnul ţărei:
Această adunare ş-unire într-un cuget
Nu este a mea faptă, e planul său ce însuşi
l,-a conceput în Domnul; el însuşi mă trimise
Şi-mi dete-nsărcinarea să vă cunosc vârtutea
Şi dorul penttu ţară...

Tu, Muză, spune-mi svolul, entuziasmul mare
Şi focul ce s-aprinse în inime române
(ie rechema acuma senaturele Romei
Ce se lupta cu soarta şi-ntemeia mărimea
împărătesei lumii. Răpiţi era boierii
în marea bucurie: li se pătea-nceputul
l.a fericitul termin. A lor minte străbate
Pe aripe de flăcări în glorioasa cale
(ie duca le deschide. Vin toţi în giurul mesei;
«MU Ban Manta-aduce steagul cu acvila romană
«lF Cruciată-mpărărească, cu Constantin augustul,
Cc-ardică-n triumf crucea cu mamă-sa Elena:
Semn mare că triumfă cel închinat la moarte,
(iu tarea-i mână stângă eroul scoate pala
(ie fulgeră-n tot latul, şi punta ei depune

Pe masă spre-nchinare. Ia steagu-n mâna dreaptă.
Trag săbii toţi boierii şi şuieră oţelul,
Şi punta se depune respectuos pe masă
Onoare de oşteni.

Ce seamănă eroul, o, Muză sinată
Ce-ncorporaşi într-una poporul Israel,
Dând naţiei un nume, un suflet ş-o viaţă?
Fiinţă muritoare pe Mihail arhanghel
Nu l-a văzut vrodată cu sabia în flăcări
în mijlocul de angeli când jură-n cer credinţă
Şi curăţă-Empireul de impiile *duhuri*
Imaginaţi acuma pe Mihail al nostru
Cu gladiul în mână între române piepturi
Că jură răzbunare şi curăţirea ţării
De crimele păgâne, şi veţi putea-înţelege
Cereasca curăţire, pe cât poate icoana
Material aduce ideea spirtuală.
Păstorul ia în mână făclie arzătoare
Şi-ntr-însul intră spir'tul cel dătător de viaţă
Popoarelor căzute.

CÂNTECUL URSULUI

Ni-ni-ni, na-na-na,
Pui de popă satarâ.
Ursule neţesălat,
Pui de codru nespălat,
Duha, duba, măi!

Vine ursul mormăind,
Babele s-ascund bocind,
Câinii ni s-au deşteptat,
Vânătorii s-au armat,
Sună codrul şi răsună,
Poteraşii se adună,
Duha, duha, măi!

Puneţi bătăiaşi pe goană,
Pe dihania râtană;
Măi, dihanie, rea fiară,
Dracu' te-a adus în ţară?
Că voinicii dau de tot
Şi mi-ţi pun lanţul la bot,
Şi ursarul te aşteaptă,
Cu ciomagul te deşteaptă,
Duha, duha, măi!

Cată-ți, ursule, de mure,
Du-te naibii în pădure,
Pui de popă răspopit,
Tat-tău te-a dezmoştenit,
Şi ca vântul cel turbat,
Cit holera vii în sat.
Dar ursarul te aşteaptă,
Cu ciomagul te deşteaptă,
Duha, duha, măi!

Ursăreasa te-a crescut,
Măgădan şi te-a făcut,
Te-a-nvățat la duhănit,
Cu luleaua te-a-nteţit.
Nu mai laşi clin bot ţigara,
Tinga-tinga, gara-gara,
Duha, duha, măi!

Tinga-tinga, na-na-na,
Pui de popă satara.
Meştereasa ne citeşte
Şi de bine ne vesteşte:
Pâru-şi smulge şi-l pârleşte
Că e bun de speriat,
Babele te-au descântat
Ca să nu fii deocheat,
Drept în gură te-a scuipat,
Duha, duha, măi!

Moş popa te-a tămâiat,
Şi molitva ţi-a citit,
Babele te-au lăudat,
('otoiî ţe-au miorlăit,

Nevestele ploscaşe
Veninoase şi zâcaşe,
Ţi-au trântit uleiul jos
Să-ţi bagi botul noroios,
Duha, duha, măi!

(se schimbă cântecu')

Vino ursule la joc
Şi pământul bate-n loc,
Şi mi-ţi joacă muscăleşte,
Cu piciorul căzâceşte
Joacă bine, măi Martine,
Că-ţi dau pâine cu măsline,
Şi-ţi mai dau şi altceva,
Să fie pe seama ta!
Duha, duha, măi!

Să te văz, fecior de lele,
Pă o tumbă d-ale grele,
Să ne-arăţi vrun marafet,
Alivanta berechet!
Tinde cracul de *scări,*
Cu ciomagul fă *pali,*
Că până la împăraţii'
Zicătoarea-o ştie satul.
Mânca-l-ai să-l mănânci tot,
Să te lingi cu el pe bot,
Duha, duha, măi!

f H

SANTA CETATE
(Terţa rima)

Crist-popolul, lumina şi puterea,
Errând, sudând, sttăin într-ale sale,
Producând singur viaţa şi averea,
Nici selbă-aflând, nici munte, nici vale
Unde-or căminul, or capul a pune
(Pungă laboare! Poarte lungă cale!),
Străbate lumea, lumea să radune,
Secuii şi famea sufere şi gerul,
Derâderi şi bătăi, de spini cunune,
Crucea, roata, focul, plumbul şi fierul,
Sclavie, glebă, clacă şi uzură;
Custodul punge, punge cavalerul,
Cazacul punge, flagelă şi fură;
Magnat, idalg, ciocoi despoaie, bate;
Pontefice, instructor minte, jură.
Crist-popolul suspină şi străbate
Şi secuii, şi tărâmuri, tot pământul,
Asudă, geme, sufere păcate,
Iartă, le şterge; seamănă cuvântul:
Când prunc orfan, plângând, mendicând viaţă,
Când moribond ce n-are nici mormântul.
Când june discolor cu moartea-n faţă,
Fără mâine şi azi, şi fără lumină,

Iarnă şi varâ,-n seară, dimineaţă;
Or ca om, or sub forma sa divină,
Tot proletar la câmp şi la cetate,
De la altar şi până la salină,
Cu-acelaşi dor, cu-aceeaşi greutate.
Schimbe-se timpii, fie domn cezarul,
Patriciu sau baron, prinţ sau abate,
Forţă or lege, Brama, papa or ţarul,
El nu se schimbă, aceeaşi laborare,
Tot proletar, tot puns, tot bând amarul.

După secuii de sânge, lăcrămare,
După varii şi multele turmete,
In toţi membrii, în corpul său cel mare,
Uns împărat de ambe testamente,
Verb-suveran în fine se proclamă,
Jude-ndolat de lacrămi şi lamente,
Mântuitor ce morţi la viaţă cheamă,
Ce surzii face surzi să nu mai fie,
Ce repentirea răilor recheamă
Şi-n care orbii văd lumină vie,
Ce paraliticii împle de vigoare
Şi lumii-aduce pace, bucurie.
Fulger îi e faţa, vocea tunătoare;
Pe tron sovranul judică pământul
Cu dreptate, putere şi splendoare;
Lumină ş-adevăr îi e vestmântul.
Tremură regii, stirpea păcătoasă;
Cad porţi d-aramă, rupt e jurământul!
Verde se nalţă valea lăcrămoasă;
Apocaliptica, sânta cetate
A lumii nouă splende radioasă
De speranţă, d-amor, de libertate;

încinge muri nenvinţi de adamante,
Se coroană de turre nestimate;
Nalţă coloane de porfir gigante,
Pur ca cristalul aurul strâluce,
Rubin, safir, smerald, iacint, briliante
Pin unghiuri, fundament ce le produce.
Râul vieţei curge de lumină,
Minţilor sănătate dă şi-aduce.
S-adumbră ridente-eterna grădină
D-arburi fructidori, d-arte, de ştiinţe
Lin şi armonic aure suspină,
Sacrele voi inspiră şi dorinţe;
Flori amarante câmpurile-nsmaltă.
Nalte-afecţiuni, sperări şi credinţe
Candide cresc şi vergini se dezvoaltă,
Assorb viaţă, amor la verbul-soare.
Asta-e cetatea ideală, naltă,
Aci justiţia este domnitoare,
Aci frăţia e realizată,
Aci virtutea-e putere, valoare
S-orice nevoie este uşurată.
Unul pentru toţi, toţi iar pentru unul:
Liberă voie, soartă nivilată,
Verul, frumosul, marele şi bunul,
Eternă pace, viaţa socială,
Propriul sacru, fizolvat comunul.
Cetate! Rezisenţă-imperialâ
Mirelui-popol, d-angeli custodită,
Tindă cerească şi universală!
Profeţii te-au visat trei-fericită,
Crisr ţi-a pus însuşi piatra angulară,
Evanghelistul te-a văzut urzită,
Ţie martirii sângele-şi vărsară,

1)repţii,-nţelepţii, verii cristianii
Spre-a ta înălţare mult ei laborară;
Gali, angli, italieni, poloni, germanii,
Maghiarii, români, de popol milioane
Jos au surpat şi idoli, şi tiranii,
Au spulberat tiare şi coroane;
Cu-al lor sânge ţi-au frământat cimentul
Şi-ţi înălţară primele coloane.
Candid, august, Inimos ţi-e pavimentul
Văzut-am splendoarea-ţi. Frânt e păcatul;
în drept mirele vine cu testamentul.
Deschide-ţi porţile: intră împăratul.

TÂNDALÂ ŞI PĂCALĂ
SAU
CAVALERUL ŞI SCUTIERUL

I

Lele muză cântăreaţă,
Mult pestriţă şi fâşneaţă,
Ce cotoi şi mâţe sute
L-al tău *miau* rămân ca mute!
Punciul chiar, punciul ghebos,
Şarivari pântecos,
Cită toba şi chindia
Şi cimpoiul şi tipsia,
Cură-cascâ te ascultă
Şi învaţă carte multă;
Că eşti şi bătută-n minte,
Şi colţaşă tare-n dinte:
Procopseala o ai toată,
I.umea-n deget o faci roată,
Uite-mă, mâ făcui ghem
Şi te-nvoc şi mi te chem;
C-am să fac o poezie,
Or să fie, -or să nu fie,
Ca să zboare vorba-n lume
Şi d-al tău, şi d-al meu nume.
Versul meu pe româneşte

Piaptănă-l şi-l dărăceşte,
Ca să fie ca acelea
Ce mi-ţi zvântă ca bici pielea:
Am să-ţi cânt un cavaler
Ce nu s-a mai dat sub cer.

II

Vino mai curând, o, muză!...
După nas şi după buză
Şi cochetele-ţi grimazuri
Te cunosc că-mi faci la nazuri.
Vino, deh, nu te mai face,
Codirea deloc nu-mi place...
Ce! nu vrei? Du-te la dracul!
Ai cojoc? An şi eu acul.
Uite colea, secătura
Şi pocită aventura!...
Eu o iau cu binişorul,
Ea parcă-şi dă brânişorul
La vrun şoangher sau vrun rus,
Aşa ţine nasu-n sus!
1 .ucru mare parcă eşti,
Aşa mi te fuduleşti!
D-alde tine noi românii
Câte, câte am trecut,
Ca şi rima ce-am făcut,
Şi căciula la o parte.
Te ştiu cine eşti, leliţă;
Parea-i fi şi tu domniţă!
In Parnas eşti venetică,
Prin saloane, o calică;
Caracter oficial,
Nici cât arhon Carcaleche

Vreun aer marţial,
Nici ca boul cu a streche,
N-ai avut, nici vei visa,
Nici vrodată vei pupa.

III

Uite că si fără tine
Torn la versuri foarte bine;
Şi cată să fie bune,
Căci mie-mi plac de minune..
Eroul meu este mare,
Cât pereche nu mai are.
Măre, numai deseriindu-1
Şi frumos tncondeindu-1
Trec si eu la nemurire
bară multă ticluire;
Căci de mult - cine nu ştie? -
Că şi chiar fără tichie,
Când te pui p-un model mare
Şi mi-1 scoţi de lumânare,
Nu e, nu-i de mân-a treia,
Este glorie ş-aceea;
Şi dator sunt numai mie,
Făr-a fi dator şi ţie.
Eu când dau d-un *chilipir,*
E pe-ndată la chimir.

Glorie de pe saltea,
Cu ciubuc şi cu cafea!
Mă-nnebunesc după tine,
Că eşti şi cum se cuvine:
Fără pic de osteneală
Ai şi bani, şi procopscală.
Eu cu tine mă-nvoiesc,

Şi d-ata mă pizmuiesc
Mai toţi marţialii mei
Ce cu toţi, ca nişte lei,
Cu sângele ce-au vărsat,
Şi Broştenii au luat.

IV

O, voi, ce vă adăpaţi,
Ce-nnotaţi şi vă scăldaţi
— Câteodată vă-nnecaţi -
In Dunărea suverană,
Dâmboviţa dolofană,
Cum şi-n arhon banul Olt.
Şi-n marele vornic Argeş,
Şi-n vel-logofâtul Râmnic,
Şi-n pandurul meu de Jiu,
Şi-n palcovnicul Buzeu,
Ce se-mbată tot mereu
Şi varsă ca un muscal
încât trece peste mal;
Voi din Râmnicul-Şărat,
Ce cazaci aţi botezat,
Naşi de muc lui Sovarof,
Barzii lui Trandafirof;
Argeşeni, câmpulungeni,
Voi livenţii mei olteni,
Strănepoţii de roşiori,
De fustaşi şi verzişori;
Voi, bădiţă moldoveni,
Scumpii mei basarabeni,
Ai Şiretului copii,
Călăraşi de bidivii,
Mosoroi ce vă culcaţi

Şi *Movilă* vă sculaţi,
Bine că scăpai de muze,
De leliţe din Parnas,
Când în mante, când în bluze,
Şi de gloaba de Pegas!
Aid' să tragem din vioară
Ca moşii d-odinioară,
Să-ntindem pe românie
A coardă de istorie.
Voi aţi fost muzele mele,
Voi, conducătoare stele.

V

Ia spuneţi cum îl cheamă şi cine-i cavalerul
Ce talia, figura şi însuşi cursierul
în toate ne recheamă p-eroul împlinit
Al Manciei celebre leit şi ticluit?
Ce sfida munţii, codrii şi mările sărate,
Ce-n cap şi-a luat lumea şi văile străbate,
Ce din Paris la Pondon, din Pondon la Stambul
Şi din Stambul la Roma, de intrige sătul,
Aleargă cu credinţă, turbat de sacra sete,
Să ia putere nouă, să dea pe toţi pe bete;
Ş-apare-n Rumelia, şi fără frâu în bot
A Dunăre o trece cu albul său, nu-nnot,
Ci drept pe pod de vase ce poate să mi-ţi culce
Pot pe urechea aia muscal şi Turtă Dulce?
Cin', cine-i cavalerul ce fără frâvi în bot
A Dunăre o trece cu albul său, nu-nnot?
Să-l vadă şi romanii şi toţi să mi se mire
De ce-a să dea dintr-însul şi de zmeiasca-i fire?

VI

în van, că nume n-are. Inconit, neştiut
$l vine, şi se duce, de toţi necunoscut.
\r\ cartea anonimă către imperator',
: în litere pestriţe e-nscris nemuritor,
lîl dă consiliuri înalte la regi şi la regine
Şl planuri peste planuri, cât nu te mai poţi ţine;
împarte, partea-şi face, şi chiar ca din senin
Trăsneşte o idee, şi mii altele-i vin.
O, geniu, geniu mare! c-un ochi pus la făină,
Cu altul la slănină!
Precum din întunerec a răsărit lumină,
Asemenea din ochii-ţi ce fulgeră idei
Ies raze de consiliu ce inimi şi de lei,
Şi de-mpăraţi rischiară spre-a lumii căpuire,
Cu spuza p-a ta turtă ş-a Dacii-mpărţire.

VII

Şi voi fără astâmpăr, mari, mici conspiratori,
De ieri, de azi, de mâine şi toţi cei Putori,
Aflaţi şi căscaţi gura că prodele mi-e mare,
b, comunist d-aceia ce semeni nu mai are
(Ba Kaizerul şi ţarul
1/-întrec, avea-i-ar darul!)
„Nimica de la mine, al tău săfie-al meu"
P singura-i deviză şi singur Dumnezeu.
Cu care-n revoluţii şi până-n gât s-afundă,
Cu inima sa plină, cu punga sa rotundă,
Şi se revoltă-n contra - a cui? mă întrebaţi:

gly-i' **La** 1854 apăru o epistolă anonimă către imperatorul francezilor, **-HK** ii da consiliu să restabile regatul Poloniei şi să-l doteze cu Id- Valahia.

A voastră, mizerabili poloni ce emigraţi.
Şi daca tot ţiganul îşi laudă ciocanul,
De ce el să nu aibă nici drept cât şi ţiganul?
Ba are şi prea are; pe toţi vă pune jos,
S-avântă, se rotează, se-nfige bătăios,
Şi dup-a sa credinţă şi lege vă învinge
Căci... bagă mâna-n miere şi degetul îşi linge,
Şi iarăşi o mai bagă, şi iarăşi o mai linge,
Şi tot pe voi, desculţii, vă-nfrânge şi vă-nvinge.
Bătaia el şi-o face pe turta sa, s-o ştiţi,
Canalie ce sunteţi, poleaci afurisiţi[1].
Pe lemne, scânduri putrezi el nu pune piciorul,
Azi merge lumea iute când merge eu vaporul.
Pa ţar nu se repede, decât daca mulţi tari
L-am mut ca vânătorul ce-ammuţă pe ogari
Atunci îl crede ciuta sau urs vârât în mure,
Şi mi-i tocmeşte pielea când fiara e-n pădure,
Şi când turcii la Istru pe pârlitur-o scot
Şi stau să-i puie lanţul de nară sau de bot,
Ca cugetul atuncea el răpede s-avântă
Şi sabia o scoate şi-şi face crucea *sfântă,*
Şi-ncrăcănează zmeul călare ca pe băţ
Şi uită dezmierdare, repaos sau ospăţ,
Şi sânge roşior,
Puzderii din fuior
Visează; şi o pleacă ca fulgerul de tare...

[1] Astea sunt espresiile chiar ale unei fracţiuni din polonii emigraţi ce se dau de smântână Poloniei, şi cari zic că primul act sau decret ce va da fiitorul rege al Poloniei, când va da Dumnezeu a se restabili, va fi de a proscrie pentru totdeauna pe polonii emigraţi. Nici picior din aceasti canalie, zic ei, să nu mai intre în Polonia. Ţarul fu mai puţin aspru. Toi asemenea are de gând şi scutierul cavalerului nostru, de va ajunge la putere.

1 Jur, uite, o nanie! că stete d-a-ncălare!
Şl-aduse, biet, aminte că, după legea sa -
0c domni, de-mpăraţi lege - nu poate-ncălica
Dc nu va fi nainte or tuns, or târnuit
Da cavaler în formă, cu diplomă numit.

VIII

1)esealică îndată; feerica cetate
Sultanilor o lasă; şi-n marea-i pietate
O pleacă drept la Roma, cu totul repentit
De ptimele-i păcate; şi umil, ticăit,
Căşună drept în casa şi mistică, şi sântă
Cu mâna la căciulă, cu inima înfrântă:
„Al meu general! zice către faimosul cap
Al negrelor legioane şi rase cocean nap, -
Al meu general! iacă, sunt oaia cea pierdută!
Ci sacra-ţi disciplină, puterea-ţi nevăzută
M-a-ntors la calea dreaptă; şi cerbul n-a dorit
A apelor sorginte precum eu sunt topit
Să fiu sub ascultare-ţi elin punt şi din virgulă,
Să fiu, pe lângă tine, mai jos decât o nulă.
Voi face să mă creadă tot omul păcătos
Că, astfel cum mă veele de nalt şi uscăcios,
Tot semne şi prodige din mine dau şi zboară,
Minuni tot ele acelea ca-n timpi d-odinioară.
Păresimi, cu profanii; iar cu ai tăi soldaţi,
Petreceri, carnavale, ca fraţi adevăraţi!
Şi, spre uimirea lumii, în orice zi voi merge
(Să zicem) la confesa, ce chiar şi crime şterge,
Dar - ştii - după canoane, făr-a mărturisi,
Sau... ce să le mai spunem? Pricepi făr-a vorbi.
Voi face că cred toate, şi cele răposate,
Şi câte nu crezi singur, şi cele-ncornorate;

Nu voi lua cu mine soldați a mă urma,
Decât tot pui de lele, făcuți a te-asculta.
Relații să nu scrie decât cu credincioșii,
Cu orbii din sistemă; să fug de păcătoșii
Ce scotocesc să știe și ei câte noi știm,
Ce-și vâră și ei nasul în câte noi dorim.

IX

Drept preț l-a mea credință și rugi, și preveghere
Comandă, și voi face a armelor veghere,
Ș-apoi dă-mi lovitura cea plină de mister
Și sacra-ți acoladă de-ntregu-ți cavaler.
Să pot chiar după lege ieși la luptă dreaptă,
Să dau și pe la spate, și-n cei ce nu m-așteaptă.
Insuflă-mă cu spirtul acelei dibăcii
Ce-nfruntă însuși cuget și toate câte știi.
Dă-mi cheia ce deschide și cele mai secrete
Și face nevizibil să intri-n cabinete:
La Beci, la Nesselrode, la anglul Aberdin,
Și pân' la doctrinarul și pașa Saladin,
Și însuși pân' la magul ce singur azi domnește
în Orient, c-o varga lucrată englezește.
Căci inima îmi cete, și-mi cere-nflăcărat,
Sa pui și eu, biet, mâna p-o treanță de regat.
Am zis și zic o *treanță,* căci toate-s vanitate
Și lucruri trecătoare venite din păcate!
Și nu-l doresc de alta decât spre a-l scăpa
De câte ereticii se cearc-a-i insufla,
De *libertăți* și alte cercări dievolești,
Numite constituții și fapte omenești.
Spre-aceasta îți voi cere a tale legioane,
Să vie să așeze și reguli, și canoane.
Să crească a junime la jug a șuieri,

tiflei jugul - ce e dreptul - o face-a se sfinți,
fiJt taie limbuția, și oarbă, ea și mută,
kr Din leagăn pân' la groapă pe placu-ne tăcută,
P Ne dă nouă tot bunul pe lipsa ce le-o dăm,
'Averi, moșii, viață pe vânturi ce cântăm;
Și-n lume ne înfigem, domnim cu bună pace,
Legăm, nodăm și facem cum nu se mai desface.
Și știi proverbul nostru: *„Astuțul nu e tont,*
Ș/ nătărău e justul. Ce-mpunge nu e bont."

X

A zis. Și generalul și fiu adevărat
Mintosului Loyola (celebru răposat),
Miratu-s-a de mintea și multa-nțelepciune
Lroului și protle, încât a zis: „Minune!"
I'recum odinioară faimosul cavaler
Ce nemuri și Mancia, și chiar pe scutier
Și pe Cervante însuși, cu spadă, fără spadă,
Luă hirotonirea și-ntreaga acoladă
Din mâna strălucită acelui castillan
Dibaci la târnuirc, deși fără ciocan[1],
Ce gurele profane zicea că vindea țuică
Și ceapă și lulele și dres de nevăstuică,
Sau că era pc față un simplu cârciumar,
Iar bietele prințese, un fel de *barabar,*
Asemenea ș-acuma eroul dumneavoastră,
Cu voia dumneavoastră,
Din cap până-n picioare fu consacrat formal
Celebrului Loyola de fiiu spiritual
Și cavaler de ordin, să lege, să dezlege,

. *P* ' Le dau Ia unii cavaleri și câteva lovi ture de ciocan; inițiatorul lui
t f^ttliU Cliișotte n-avea ciocan, precum se știe, dar târnuia de minune.

Cu drept să facă toate, şi chiar fărădelege.
Se zice - dar cine ştie că paladinul metr
Putu să aib-onoarea ce-abia o crezui eu? -
Se zice că l-această eeremonie-mportantă
S-aflară camariera şi chiar o guvernantă
A emineuţei-sale, precum ş-un nepoţel
C-un muc de lumânare, în chip de mărturcl.
D-o fi una ca asta, apoi e lucru mare!
Căci astfel de onoare nu e de fiecare:
Calicii şi desculţii nici morţi n-au lumânări,
Necum de vii să aibă acest fel de tractări.
Sunt lucruri mari promise şi fierbe ceva-n oală,
Căci astfel de persoane nu stau cu mâna goală.

XI

Spre a lua parola' la Beci a s-afişa,
Diu Roma a purcede şi marea a sfida
Si la Bebek cu carte, cu semne, cu putere
Ce port', verigi, deschide cu vrere, cu nevrere,
A fi *da bat venuto şifrater* iezuit,
Spălat d-ale trecute, ca untul curăţit,
Da cavaler cu baier s-adoarmă reaua soartă
Şi pc la paşi, rigeale, şi chiar la Nalta Poartă
A-i fi deschisă calea, ciubuc a-l aştepta,
A-i fi văzută cartea cu gravul *evala,*
A fi suit la gradul ce-ncepe de la noadă,
Cu dreptul ca să poarte întâi şi-tuâi o coadă
De cal sau şi de vulpe, sau şi de suitari,
Ca unul ce-are rangul de baş-mamamuşi;
A fi numit, în fine, din fir şi până-n aţă,
Pe port şi după faţă,

Vezi nota I la capătul poemei.

Ca tot ce-mpumnă lancea de cavaler crant;
A fi numit, c-o vorbă de general vacant
Şi fără soldăţime, şi baş-nafelea, poate, —
Ca cât ţi-ai şterge ochiul, se rasolirâ toate,
în nu ştiu câte zile, şi treaba găitan
D-aeilea înainte îi merse ***napristan.***

XII

Ce-i mai lipseşte-acuma eroului şi prode
De *Tavola întinsă* să fie după mode?
O belă-nteresantă, un ce ce n-a mai stat
Pa ochi şi la sprâncene, la port şi la îmbiat.
Amorul intră-n reguli; căci este barieră
Ce nu se poate trece l-a armelor carieră
biroul daca n-are şi Dulcineea sa,
Pe care să o poată în luptă invoca,
Pe care să se jure când are să-mplineascâ
O faptă destinată şi dracii să uimească
Se-namorâ, vezi bine; şi dama cc ochi
Fu blonda Polonie, făcută a domni
Pe inima-i, în pieptu-i, pe cugetele sale,
în somnu-i şi aievea în glorioasa-i cale.
fi belă Polonia şi geme greu sub jug,
în zornetul de fiare vampiri sângele-i sug;
Fermecătorul ursei o ţine în catene,
Un văl de plumb apasă pe iatigidele-i gene;
Regina şi-n suspinuri, şi-n manta sa de lut'
Cumplitul da mojică o flagelă cu cnut.
Şi cine nu suspină? cui inima nu-i plânge
De lunga-i suferinţă, de lacrăme de sânge?

Doliu, negrele.

Toţi vor a ei scăpare, toţi libertatea ei,
Toţi sângele să-şi verse aleargă paralei.
Eroul nostru, însă, e foc, inim-albastră,
Leit regele Iudei ce bate la fereastră
Şi cântă judăneşte şi-şi spune al său dor
Dilectei târnuite în focul de amor.
Şi nu e-ncai amorul să fie cum să fie:
Ca culme peste toate, e mare gelozie!
Căci prodele mi-ţi este gelos, foarte gelos;
Nici turcu-n ziua d-astăzi, nici tigrul furios
Nu simte foc mai mare, nici ură mai ţestoasă
Ca paladinul nostru cu inimioara stoatsă.
El va peste cap lumea s-alerge a muri,
Să-i scape Dulcineea şi el să fie-aci
In drept de mărturie cu dresurile sale,
Cât glonţul nu-l ajunge în glorioasa-i cale,
Nici dracul de amiază, nici fulger din senin,
Căci *fraterii* din carte i-au dat cuvânt deplin.
Ş-apoi cine nu ştie şi-n Tara Românească
Proverbul: *toţi să moară, şi Manea să trăiască?*
Să moară, că scris este la orice luptături
Fruntaşii să ia gloanţe, dibacii prăjituri.
FI va, dar, după reguli, să fie generică
Cu floarea la căciulă şi fără nici o frică;
Să stea numai de faţă, în piept cu-al său amor,
Când alţii zbier, se luptă, când alţii gem şi mor.
A lui, şi nu a altui Polonia scăpată
S-alerge drept în braţe-i, ducilă, namorată,
Să plece din nou capul, să ştie de bărbat
Şi jugul nou s-adoare, genuchele plecat;
Polonia să fie a lui proprietate,
Căci *sclav a fi de voie* e însuşi *libertate.*

XIII

Acestea după lege se ştiu, ce să mai zici?
Nu-ncape îndoiala decât la eretici.
Ca să-mplinească, însă, o lege şi mai mare,
Eroul nu începe a armelor cărare,
Şi cheamă mărturie rai, iad, cer şi pământ,
Şi face solemnclul teribil jurământ:
Nici pâine, nici tu sare, nici pic de băutură
Pe masă cum se cade să nu mai bage-n gură;
Cămaşa să nu schimbe ca lucrul cel dântâi,
Urechea să nu puie pe crâmp de căpătâi;
Pe ochi să nu se spele, pe mâini şi pe picioare,
Şi toate să le facă jurat, dar din călare,
Şi mai vârtos nici însuşi de *micul-mitutcl*
Să nu scrie descalic nici însuşi pentru el.
Ci frâu şi abstinenţă de toate pân' la una,
(iaci astfel vine harul, *celenghiul*sau cununa.
Nici faţa sa ridentă s-arate undeva,
(ii trăsnete şi plesnet, chioruş a se uita;
Şi toate până-n ziua când bela-i răzbunată,
Ieşi-va înainte-i pe gustu-i adornatâ
((iaci el are şi gustul al său particular,
Clocit cu mare artă, şi-l ţine-n buzunar;
Pil va s-o-ncerceleze c-o geamănă pereche:
Moldova să-i atârne d-o parte la ureche,
Valahia de alta; Ungaria o las;
Iar biata Bucovină,
Fiindcă e vecină,
Şi chiar Basarabia să-i spânzure de nas).
„Acest fel şi mi altfel, o, belă adorată,
Ieşi-vei înainte-mi în ziua destinată,
în ziua nunţii tale, la patul nupţial,
Şi eu să mi-ţi descalic, cum sunt şi *marţial,*

De pulbere, de arme, de sus până jos glorie,
Nici nas să mi se vază, venind de la victorie...
Acesta-i jurământul cu lumea toată-n faţă;
Şi-1 fac şi mai teribil... să pierz şi o mustaţă!
Să nu-mizică pe nume... s-ajung un... democrat!"
Nici Joie mai teribil pe Stige n-a jurat.

XIV

Acum ce-i mai lipseşte? Dar când ştiu mocanul
Să spuie, să priceapă şi el ce e şofranul,
Să ştiţi şi voi, marianii ce n-aţi fost cavaleri,
Nici marţiali vrodată, ba nici romantieri?
Spuneţi, deh, ee-i lipseşte, voi, pleavă şi ţărână,
Ce *Cartea pribegiei* nici n-aţi luat în mână!
O, proştilor ce sunteţi! Când zic un cavaler,
Voi cată să-nţelegeţi pe loc ş-un scutier.
Că-i lege cunoscută
Şi regulă ştiută:
E-n fabulă asinul, e martie în post,
E fantele cu riga ce toţi îl ştiu de rost;
E Păcală
Cu Tândală;
E vlădică cu diacon,
General cu ajutam.
Aţi priceput acuma? Vă spui pe româneşte:
Scutierul îi lipseşte;
Si d-aia ş-a mea rimă tot îmbla vagabondă
Încolo şi încoace, pe reguli saribondă,
Şi-l cată, după datini, cam scund şi cam burtos,
Dar paladinul nostru îl află cam ghebos
Şi plin de marafeturi şi prea bătut la minte:
Când râde îţi rânjaşte, că se sumete-n dinte.
Şi are şi patentă şi el de la Bebek,

$1 semne de acelea ce-n lumea mare trec.
ptîl astă carieră n-o începea ca Pancea:
I'e el nu-1 cheamă Sancio, ci-i zice nenea Oancea.
Sub consolii Rusiei din Ieşi, din Bucureşti,
: A-ntors dulapuri sumă pe reguli muschiceşti.
De vor tăcea românii ţestoşi de gelozie,
Poteci, cărări ascunse vă ies de mărturie,
(iaci tisele secrete şi scărele din dos
Văzutu-l-au adesea pitiş şi mat ghebos;
• Ş-apoi un biet *ţârcovnic,* ce-i zic *Naţionarul,*
V-astupă la toţi gura când îmflă buzunarul.
Nu tac nici dracii astăzi, ei adevărul zic
Şi *Negru Aghiuţă,* şi chiar *Gin-Bimbiric.*
Ill Orient, pe unde domnesc fermecătorii
Ca Calcha şi Ismeno de când cu stavroforii,
• A practicat la şcoala acelui pehlivan
Ce turcii gttră-cască, toţi turcii-i zic Şaitan.
.. Cu-acesta paladinul, eroul meu şi duce,
E-n mare cârdăşie şi frate bun, de cruce.
- A fost - d-a fost vrodată - de când cu moşii vechi,
; Când îngerii cu bolduri şi cu devine strechi
Scula la luptă dreaptă creştini cu mic, cu mare,
Călugărul cu laic, pedestru şi călare,
Spre-a bate vrăjitorii şi vracii ciarlatani
Ş-a conjura pe dracul şi chiar din Cipriani,
Pe când nu era pace eu om ce schimbă legea,
Nici nu fierbea-ntr-o oală onoarea cu sperlegea;
•iîţ: 1)ar astăzi este licit sperjurii cu sfinţoii
Să nu se mai încaiere, ca câinii cu cotoii;
Şi după legea nouă, şi însuşi după plac,
las Nu-ntârzie tingirea să dea peste capac.
In bot se sărutară,
Concordie jurară;

Ș-atuncea pehlivanul îi scoase, drept plocon,
Pe Oancca scutierul, ghebosul lombordon.
Și astfel cartea toată atunci o scotociră
Să-și dea și câte-un nume; și astfel se-nvoiră
Ca unul, pentru setea și focul arzător
Și scurgerea luminei în marele său dor,
Să fie nou Tântală;
Iar celalalt Păcală,
Ca unul cc-are rolul de scutier stârcit
Și colțul de rânjire și statul de Thersit.

XV

Află pe scutierul; ci tot îi mai lipsește
Un mag plin de putere ce varga-ți învârtește
Și-ncântă si descântă și domni, și împărați,
Și ferică victime, desferică-nfierați.
II află și p-acesta, căci soarta îi e bună:
Cutezători ajută a oarbă de Fortuna.
Și mai vârtos papeții, când se mai pun și ei,
Și dracii cu colacii îți vin ca niște zmei:
Ca îngeri te-ncongiură și-ți dau tot ajutorul,
Nici piatra, nici gunoiul să nu-ți frângă piciorul,
Ci țeapăn să încalici, să stai ca Făt-Frumos,
Și leu) si balaur să-și stoarcă untul jos.
Și s-aibi deschisă calea și pretutindeni parte,
Ca toate să se facă din reguli, după carte.
Bătrânul Calidoniu, celebru mag mistreț,
Ce tot dintr-o căldare și tot c-tin fâcăleț
Din clocote mi-ți scoase tractate unul ș-unul,
Ce smulg la Basarabii când Franța dă cu tunul
Și dârdâie de frică oștirile rusești;
Tractate ca acelea, ca cel din București,
Ca cel din Adrinopol, când ciuma și holera

Stingea la muscălime mai mult și decât guera;
,F" Ș*iipoi Balta-Limanul, ce da și răpăia
gjȘI-**n** Țarigrad d-a dreptul drum neted deschidea,
'Când ungurul făcuse pe neamț de o sfeclise
V Și turcul era tare — românu-1 întărise -,
V Același mag, trecutul prin apă și prin foc,
(ie scoase-atâtea alea (departe de ăst loc!),
t Precum pe Catârgiul ce despuia cu steag,
In calea-avânturoasă de cavaler pribeag,
Și Smirna speriase p-uscat ca și pe mare
1)e faptele-i faimoase p-ascuns și-amiaza mare.
In van cliregătorii ș-armate-1 alunga,
Căci magul îl dresese ș-ocult îl apăra.
Odată, din păcate, un pașă se sumese
Sa puie pe el mâna, și-ndată înțelese
: Citi cin-avea d-a face, căci val-vârtej căzu,
Și curățel c-argintul tâlharul apăru'.
Minuni ca d-alde astea în oricare cetate
Si-n orice zi cu sute sunt foarte repetate
Oriunde magul pune vrun semn a s-arăta,
D-ar fi și chiar o treanță drept steag a flutura;
Căci unul este magul celebru Calidoniu:
L-al lui nume se-nchină întregul pandemoniu.
De orice neam și lege, judan sau taușan,
Raia, fugar or sudit, tâlhar sau calpuzan,
Ferice e de dânsul de-1 va protege magul,
Și vai de omul păcii ce ntt-i adoară pragul.
Nici turcii nu mai pupă vrun loc sau vrun husmet
De vor căta ca tonții să ție de devlet,
De nu se vor convinge d-a magului putință
Și vor cetea sâ-și ție a lor indepeudință.

' Vezi nota II.

Hei bine, magul ăsta p-al nostru cavaler
LuatuTa subt umbră-i, ca şi pe scutier.
Şi tare îi promise şi mâna, ş-ajutorul,
De gentilman parolă, să-i fie protectorul
La orice întreprinderi, ocult şi nevăzut;
Căci au urzit să facă ce nu s-a mai făcut,
Un fel de cbiulaf mare pe capul ş-al Turciei,
Ş-ai Franiei-mperiale, cu masca cârdăşiei.

XVI

Se zice că atuncea şi Oancea-ăl prefăcut,
Ce dracul şi nu altul scuipă de l-a făcut,
Ce ştie că azi boul
Mai bine-i decât oul
Şi-n mână ce luceşte deloc nu e părere,
Ci-ntreagă realitate şi luctu la vedere,
Se zice că atuncea, spre-a fi asigurat,
Ceru mai dinainte, ca lucru regulat,
Să vază insulica, şi fie cât de mică,
Căci sigur a fi astăzi pe mâine nu ne strică,
Şi căci acuma timpii sunt răpezi, foarte iuţi,
Când azi învaţă carte şi orbi, şi surzi, şi muţi;
Azi scutier e omul ce c-n chiverniseală,
Iar nu un cască-gură ce stă pe pricopseală.
Imbăierat cu carmeni şi-n sân c-im talisman,
Mai mult decât Tadeo s-alese c-un caftan,
C-un fel de *papa-tace;* dar speră la mai mare,
Căci nu îmbla prin tină oricine e călare.
S-apoi mi-ţi are-un socru ce lucră de Ia Beci,
De unde Turtă dulce se coace în ghiveci.
Din insulă, acuma, şi cumpără, şi vinde,
Filete, undiţi, plase d-acolo lung întinde
în ramuri foarte-ntinse ce trec şi peste Prut;

SI peştii, şi mulţi, şi varii, îutr-îusele-au căzut.
flDur peştii, tonţi ca dânşii, dar peştii prinşi o dată
JŞlini numai de mâncare, cu saltă preparată.
Oi juni! nu fiţi ca peştii la curse milioane,
Cflci Oancea de v-o prinde, pe toţi vă dă plocoane;
Lll voi nici nu se uită, el va scoici nestimate
Spre-a-nchclbăra cerceii miresei libertate;
Ştiu, cum va bate vântul, muntean or băltăreţ,
Aşa să mi v-aduеă grămadă în coteţ.

XVII

Piei, muc de lumânare, ş-un pumn drept în cocoaşă
Cântai şi eu odată şi cavaler şi moaşă!
I)ar unde-i bătălia? Dar unde fapte crunţi?
Dar unde episoade prin selbe şi prin munţi?
De vreţi de d-alde astea, vă duceţi în Crimeea,
Pe placul dumneavoastră vă faceţi epopeea;
Vorbiţi de argonauţi, de Iason, de Thescu,
De Media, Colchtda, de moşii lut Atreu,
De taur, de balaur
Şi de tunsuri de aur.
Ci azi e altă carte ce neamţul nc-a-nvăţat;
„Sa bagi şi-n buzunare când punga s-a imflat",
Şi, făr-a mai bea vinul de unde broasca cântă,
Să-nvingi fără bătaie, să nu descarci o flintă.
Să moară cine moare sau cine a trăit,
Si tu cel de la coadă să fii mai folosit.
Fermecătorii astăzi îşi fac *trebile-* mare,
Şi d-aia şi-eu pc dânşii mi-i cânt de luminare,
îmi place Turtă dulce, şi azi la umbra sa
(D-a fi având vreo umbră)
îmi zbârnâi biata diblă să pot înainta.
Poet mă făcui mare, şi unde-a fi, să fie,
De nu mai mult, *ţârcovnk* ajung la bărăţie.

XVIII

Să n-aşteptaţi la cânturi sau zeci de rapsodii,
Precum făcea păgânii când sta de poezii.
Pu mi-am ales eroii tot unul şi tot unul,
Ce fără nici o luptă să ştie mânca bunul;
Şi daca nu sunt sângiuri, nici morţi, nici schilăviţi,
Poema-mi se termină cu vii şi fericiţi.
Când poţi să cumperi ieftin, eu cred că e mai bine;
Când poţi să faci mai facil, de greu nu te mai ţine.
Cândva o muieruşcă, ce-ncape-a suspina,
Când porţile-s deschise, asalturi nu mai da.
Mulţi au o mâncărime şi mor să vadă sânge,
Părinţi, amante-n doliu, o mumă ce greu plânge.
Şi famete licnită, şi morburi, şi măcel,
Incendiuri, cenuşe, catene de răzbel
Şi vergini violate, Ecube în sclavie,
Or d-alde Clitemnestre ce pot şi-n văduvie,
Ulişi, Pnei, tempeste, Caribde şi ciclopi,
Sau şi mai rău: privaţii şi chin de Penelopi
Ce arde-n patul văduv, de vie se topeşte,
Cui ochii i se scurge, încât - Doamne fereşte ! -
Eu fug d-aste descripţii, de sângeros noroi,
De câte alea toate ce fac părul vâlvoi.
Si ducă-se cu norii: vă scap pe dumneavoastră,
Căci azi păgânătatea nu face legea noastră.
Azi legea o protege d-o parte bietul ţar,
De alta o lumină papeţii ca c-un far.
Azi când începi un lucru, pe mâine se termină;
Pui viţa şi bei vinul şi chiar fără grădină,
Numai să aibi cu tine, în loc tle Dumnezeii,
Or umbra I.oyolii, or, ceea ce n-am eu,
Pe magul Calidoniu. „Dar p-aialaltă, nene,
O ai, pe cum se vede, de mi te îmfli-n pene?"

Ţ Wti nici pe ceealaltă, mă ştiţi şi după mers,
liceal să fie vorbă, să-mi fac şi bietul vers.
mC\, cum avui onoarea, v-am spus că am speranţă
ţ'Sft fiu cu amândouă; şi sper cu siguranţă,
% Cflci un poet ca mine, c-o vervă ca a mea,
|:. Şi pân' la cucuiata se poate cocoţa.
J î.lt Beci am dresuri bune, şi mai vârtos la Roma,
' (land cred, cum vedeţi toate, întocmai ca şi Toma,
. Şi m-am luat cu bine cu magi, cu doctrinari,
II tai loţi ce au putere, cu iezuiţi, cu ţari.
ţf Eroul meu o pleacă, şi are ce doreşte,
^1 Şi capătul poemei aci e, prea fireşte.

XIX

Ba nu e terminată! căci cată să vorbim
Şi de puţine fapte ce am văzut şi ştim.
Muscalu-nchelbârase acea faimoasă ceată
Numită numai bine cu nume de cruciată,
Compusă tot de ţanţoşi cochiniţi determinaţi,
Ce zornâia custura tot trezi şi nemâncaţi.
I.a buţi şi la butoaie, la sticle, la pahare
Mi-ţi sta ca-n gura pustei, aprinşi de curagiu mare,
Dibaci la scotocire, şi pe muscali pălea,
Căci n-apuca să pice, şi ei pe loc găsea.
Hei, bine! Paladinul, cardaş cu pehlivanul,
Mai jos tui se lăsară şi-ncinseră colanul.
Colan ce făcu ceata d-ovrei şi de scopiri.
De câte naţii toate, şi chiar şi de bandiţi,
D-o parte biata Cruce, de alta biata Lună,
Si lancea şi custura de ambe părţi răsună.
De-o parte vezi un tată leit ca un cruciat,
De alta vezi pe fiul lunatic căciulat,
Si gratulând de mumă pe tat-său pe turceşte,

Cc şi el nu se lasă şi-njură muschiceşte,
Iar mai târziu şi tată, şi pehlivan, şi fiu
Sunt destinaţi să facă un mare vai şi chiu.
Pe tată-l dă muscalul la neamţ ele bun spion,
Iar pehlivanu-i scoase pe fiul drept plocon,
Cu care să dospească o lege marţială',
Să n-aibă ce mai zice a ordine legală.
Ş-apoi când este vorba de sângiuri, dibăcie,
Cât poate Turtă dulce Galiţia o ştie.

XX

Dar spre-a freca ridichea muscalului deplin,
Nu s-arestă acilea al nostru paladin.
Din posturi, din veghere, din aspră-nchinăciunc
îi mai plesni prin minte să facă-o legiune
De unul şi tot unul, aleşi tot după dinţi,
Nu ca cruciaţii ăia de slavi şi de coebinţi;
Şi pentru că aleşii nu sunt ca toţi chemaţii,
Ci prea puţini la număr — aşa ne spun şi fraţii -,
D-accea legiunea e încă la-nceput:
Se află generalul, soldaţi nu s-a văzut.
Şi generalul scoase, în loc de legiune,
Să facă-o bărăţie şi loc de rugăciune
Prin care să-ţi aducă ied, iadă, capră, ţap
Pa rai pe calea dreaptă, cu pătura în cap.
în Şumla-n bulgărime, e propaganda marc,
Biserica erantă, biserica călare
De caşcaval, de brânză şi iezuiţi cât vrei:
Popime ca aceia, tot sfinţi fără femei.
Bulgarul, sârbul, grecul ca păcătoşi aşteaptă

Vezi nota IV.

Loyola, paladinul, să-i dea pe calea dreaptă.
Pe strade azi cu steagul, azi zbiară la minuni,
8fr Procesii nencetate, cântări şi rugăciuni.
ŞP Azi Şumla n-are frică să pută îngălată,
f£ Căci toată e stropită cu apă d-a sărată.
K drept că la biserici diavolii nu fac,
I)ar paladinul nostru — se poate eu s-o tac? -
făcu una şi bună, să-i fie *de pomană,*
Bulgarilor să plouă din cer numai la mană!
Iu cavaleri ca ăsta şi turcii se sfinţesc,
Si muscălimea toată o sting ş-o potopesc.
Je dragoste-şi făcură cu mai toţi cristianii,
Căci astfel de lipice au mai toţi pehlivanii.

XXI

Apoi daca eroul mi-e-aşa de pietos
Cât Godofrcd, Pnea rămân cu toiul jos,
Ce n-arc să aştepte în calea bătăliei?
Timbane, ceamparale şi pana istoriei.
Si versuri d-ale mele, legende fel de fel.
Te uită iiuma-ii ochii-i şi vezi ce dă din el.
Cu toate că eroul, credinţă de Loyola
Şi de sfinţoi de frunte, şi-a dat onest parola
(iâ-n toate câte face e prea nenteresat
Şi că - ferească Domnul! - el nu e de regat,
Ci are-un unchi c-aceia, cărunt, cu minte mare,
C-un fiu ce nu aşteaptă decât o-ncorunare;
Şi că orice victorii vor fi pe seama lor,
Şi el nu se încarcă decât cu chin, cu dor;
Dar cine se închină la lipsă şi la chinuri;
La viaţă umilită, la rugi şi la suspinuri,
Acelui până-n urmă, prin semne şi minuni,
îi pică partea bună, îi plouă la cununi;

191

(4

Şi cine de la Roma începe a sa cale,
Nu merge, nici descinde ca racul sau la vale.
Ş-apoi, cine mai ştie secretele cereşti
Ascunse, nepătrunse de minţile-omeneşti?
Dodată - cine ştie? - şi unchişorul moare,
Şi însuşi verişorul, în zi bună cu soare;
Căci astfel de când lumea minunile se fac
Când sfinţii pentru tine se roagă şi nu tac:
Oricine stă în cale-ţi e mare eretic,
Ca paravatul însuşi, şi moare ca Emic.
Iar ţie-ţi merge bine, cum speră şi eroul,
Şi Oancea, ce nu-nghite ţânţar, da-nghite boul.
De va muri, dar, unchiul ş-al lui moştenitor,
Nepotul e acilea de sus cu ajutor.
Şi culpa c a celui ce cască şi mi-ţi moare
Când masa e întinsă si-nvită la mâncare.

XXII

Dar mai uitasem una; nu cred s-o devinaţi,
Şi cată s-o spui singur, că surda vă-ncercaţi.
Eroul, unchiul, vărul şi însuşi pehlivanul,
Cu toată sinodia, cu toţii şi-au dat planul:
Că de va vrea şi cerul precum doresc şi ei,
Să scape Polonia de jug, de urşi şi zmei,
Şi de vor curăţi-o pe placu-le, ca-n baie,
Atunci s-o curtenească ca moşul pe brezaie:
Căci cel dântâi act public din noul lor regat
Va fi să nu mai lase picior de emigrat
A mai intra să spurce Polonia regală, 4
Căci au s-o-nţorţoleze leit ca p-o geamală.
hrou-n gelozia-i e prea prepuitor
Că poate-a sa consoarte, de marele său dor,
I -atâţia fii ce plânge amar neconsolată

De moartea-le cumplită, de viaţa disperată,
Va fi leit ca o mamă cu cei ce n-au crăpat
De fante, persecuţii, şi sper-adevărat
Să aibe şi ei mamă, să aibă şi ei ţeară
Şi drepturi şi averea ce ruşii confiscară.
Apoi, când este vorba de focul de amor,
Putea-va Polonia să aibă şi alt dor
Decât d-al ei consoarte şi domn p-a ei voinţă,
Pe inimă, pe cuget, cum cere a credinţă?
Şi iar când fiecare va cere înapoi
Averea confiscată, atuncea vai de noi,
familia regală! Cu ce dotăm coroana,
Cu ce-n stânga şi-n dreapta conteasa şi baroana
Şi tronul şi altarul să stea în sus şi drept?
O! cine e cu minte, acela e-nţelept.

1855, iuliu 20

LA SCHILLER

Intre ai tăi ai fost, o, Scbiller, şi al tăi nu te-ăn cunoscut

liste o viaţă moartă, precum ş-o moarte vie; i
Ci este şi viaţa ce nu mai are moarte. ;
Unii prefer pe una şi alţii-şi aleg alta. j
P tristă-a omenirii fatala, cruda soartă! '{
Prin chinuri şi privaţii şi lupte şi amaruri
Şi deziluzii crude, paţienţă-adamantină,
Prin forţă, -asalt eroic să ia Cetatea Sântă,
Al ceriului imperiu şi vera libertate.

Mult suferişi, o, Schiller, şi luptă avuşi mare, *m*
Căci lungă e durerea, şi fericirea scurtă!
Şi strâmtă şi spinoasă e-a cerului cărare,
Şi greu, inert e corpul! Greu dreptul la viată!

Du sarcina, o, suflet, du corpul după tine, *l*
In sus, pe calea strâmtă, cu filii, cu consoarte;
Te luptă cu ananga, cu aspra neavere,
Cu limbelc de şarpe, cu ochi de vasilisc
(Caluninia, minciunea, invidia, trădarea),

£ iu forţa împilării, cu reaua tiranie;
tn sus! Pe calea strâmtă nici apă, nici merinde,
Nici unde să-ţi pleci capul la frigurile lentei;
Şi luptă-te da prode!

Avuşi de adversariu pe *om,* ş-atât ajunge:
Pe iartă să-i faci răul, iar binele nici mort;
lnsultă-1, te onoară; striveşte-1, te adoară;
I)ă-i glorie, onoare - te-mpilă de ultragiu;
1)ă-i patrie, dă-i nume, că el te-expatriază;
I)ă-i adevăr, dreptate — calumnia ţi-e parte.

li orb şi-i dai lumină? El vede câte n-ai;
li mut şi-1 faci cu limbă? Te muşcă ca vipera;
Dâ-i viitor, viaţă, că-ţi ia el şi trecutul;
Realţă-1 pân' la ceruri - de viu te-afundă-n iad.
Acesta e păcatul sau *omul cel căzut!*

Mai mult decât eroic ţi-a fost, Schiller, asaltul:
O luptă de arhanghel, triumful de martir.
A!!! Rece este piatra încinsă de coroană!
(ii mâinile de vergini îi dau astăzi viaţă
S-o rencălzesc atâta cât flăcărează inimi,
Şi lacrimele curg...

Cântaţi, vergini, dreptatea
Ş-a Terrei împărţire,
Daţi partea la poet;
Cântaţi azi libertatea
Ş-a omului unire.
Onoare la profet!

Si repetiţi în horuri, prin mii de miriade,
Germania întreagă, America, Anglia;

ION HELIADE RÂDUI.ESCU

Răsune cot pământul oriunde e om liber;
Cântaţi patria, onoarea, virtutea, libertatea
I ot ce adoară Schiller; cântaţi pe Dumnezeu
Ce scapă inocenţa şi focului dă crima
Suspinele lui Schiller în horuri repetaţi'

ANATOLIDA SAU OMUL SI FORŢELE

I. Empireul şi Tohu-Bohu

înalt, mai sus de ceruri, la locul nemuririi,
In sânta atmosferă luminei celei vii,
I)e unde-cmană viaţa şi râul fericirii
Adapă, răcoreşte cereştile câmpii,

Şi spiritul agapei burează ambrozie
Şi-mmărgărirâ câmpii eternei beatituţi,
Spre-a creşte Ilaritatea, angelica tărie
Din cari purced pacea, divinele virtuţi;

Pe muntele de aur, în stânci de adamante,
Cu pulbere de stele, verzit de imortali,
Umbrit de cedri-eterii, florat de amarante
Şi unde se dezvoltă virtuţile florali;

Acolo unde-adie zefirul de clemenţă
Prin arburii ştiinţei ce „Domnul-Domn!" şoptesc,
în chietutea-naltă d-amor, de inocenţă,
La râuri de viaţă ce „Domn!" iar murmuiese;

Pe culmea ăstui munte, sub tinda-omnipotinţei,
încongiurat de angeli, puteri de serafimi,

Acolo este tronul divinei provcdinţei,
Pe mii de miriade de răpezi cherubimi.

Cerească armonie organe mii răsună;
Poeţii-etemităţii, serafi întraripaţi,
Sub degete d-auzuri vii arpele înstrună
Răpiţi în adorare, de Domnul insuflaţi.

Fiinţe de simţire, cu totul de vedere,
Contâmplă în mirare p-eternul Iehova,
In marele panhimniu, în sânta preveghere
întreg nemărginitul răsună: „Osana!"

P-acelaşi tron, d-a dreapta, născut în prcştiinţă,
In sânu-eternităţii, de angeli nevăzut,
Ptern era şi F'iliul, cu Pater cl-o fiinţă,
Ca dânsul fără margini şi fără început.

Când pater al puterii, voind să-l glorifice
Ca un moştean al gloriei, ca Verb şi creator,
Puteri, virtuţi într-însul să se identifice
Şi-ntr-însul să cunoască p-al lor începător,

Cereşti, eterii trombe în spaţiuri răsună,
Puteri, tării de angeli svol răpezi, lin se pun;
In giuru-Omnipotenţci miniştrii toţi s-adună,
Atenţi în tot amorul, ascultă, se supun.

Văd toti pe Filiul gloriei l-a Patrelui său dreaptă
Şi cunoscut se face Cuvântul peste tot;
La vocea-i mundiferă creaţia aşteaptă
Şi laudă, mărire din arpele lor scot.

Şf Şi spirite, şi geniuri, şi minţi ce nasc ştiinţă
Se-ntrec să se închine la Marele Cuvânt,
l'riu el să se-ntregească în toat-a lor fiinţă
- Şi-ritr-însele să cheme al lui coborământ.

s O nouă sărbătoare în ceruri se serbează;
'Frag toţi cu-ardoare sântă, aduc carul cel viu,
Ce splende de lumină şi de ştiinţi derază.
Pe dânsul se aşează divinul Verb şi Piliu,

A lui de flăcări roate iau drumu-nrraripate;
Sunt cherubimi prerăpezi ce-n mii de ochi lucesc;
Orelc-eternităţii la dânsul înhămate,
D-apocalipse duse, spre secoli propăşese.

De angeli miriade preced şi îl urmează,
Şi carul naintării propasă nencetat,
Din iute în mai iute, şi-n calea-i însemnează
Al lumii plan simbolic, d-atunci predestinat.

I aria îueongiurâ în sântă armonic
Şi cerurile toate de glorie se-mplinesc;
Dreptatea, adevărul, ştiinţa, bucuria
Răsar într-a lui urmă şi cresc şi se-nmulţcsc.

Iar spiritele-ntr-însul, prin tragerea centrală,
Celebră imeneul, arzând ca mii de sori,
Fiinţe mii într-unaîn nuntâ-universală,
O flacără din flăcări, volvoare din volvori.

Al păcii spirt e una cu-al dragostii, blândeţei,
Al dragostii ş-al păcii într-tina se unesc
Cai al inteligenţei ş-al naltei frumuseţei,
Si toate iar în Domnul şi cresc, şi vieţuiesc.

Tot este viu în ceruri şi totul e viaţă,
Ş-o sântă armonie ş-o unitate fac;
Un plan e tras d-atuncea, şi totul ne învaţă
Că sufletele noastre tot astfel se înfac.

Tot astfel se mărită, tot astfel se-mpreună,
Aşa purced şi astfel solia-şi împlinesc;
Aşa-ntr-a lor agape ca flăcări se adună
Și tot aşa ca raze la centru se unesc.

Astfel Fiul Puterii în glorie naintează
Din margine la alta, în drum triumfător;
Iuţimea naintării prin şapte cuvintează
Şi vine iar de şade pe tron imperator.

Se împle tot de glorie, de laudă, mărire,
Un singur cap arhanghel rămâne nemişcat;
Distat în cleitate, putere, fericire,
Iar ca ministru-al cerului, el singur protostat.

Onori şi nemurire, tărie, libertate
Avea în cele nalte, de tot se bucura;
Ci, cum văzu Cuvântul, a lui divinitate
II dezvoltă în sineşi şi greu îl apăsa.

Sta mut marele-arhanghel, cu degetul la gură,
Sta neclintit la postu-i si buzele-şi muşca,
Fierbea trufia-ntr-însul, fierbea friguri de ură,
D-a tâmplelor bătaie ochi, faţă se roşea.

Oribilă durere de frunte îl coprinde
Şi fruntea i se îmflă, nu-1 mai încape loc;
In cugetu-i prin ură concepe şi s-aprinde.
Turbează apostatul, o spumă e, un foc.

Plesneşte ai lui creştet. Născu păcătuitea;
Frumoasă şi ridentă îi svoală împregiur,
Arhanghelul răsuflă, resaltă-n el simţirea,
Se-ncântă d-a sa filie întâiul duh spergiur.

Se înamora; ea îl răpeşte,
Şi mii de angeli o numesc sor',
Pa toţi ea râde, ascuns fior
Pe toţi petrece. Pa toti clipeşte,
Pe toţi provoacă, la toti se-ntittde,
Cu toţi e dulce, ochii-i vorbesc;
Şi cap, şi inimi la toţi aprinde,
Ard de plăcere, tremur, doresc,

Ce mare şi teribilă la angeli încercare!
Pe cine frumuseţea-i nu l-ar fi turburat?
O filie d-arhanghel, născută-n cugetare,
O femitte în spirir! Frumosul încarnat!

Răpindă, graţioasă, plăpând', amăgitoare,
Şi umede şi rumeni dulci buzi de l.ucifcr,
O faţă de speranţă şi mâini preadătătoare,
Un viitor ferice frumoşii-i ochi ofer.

A sexului ei graţii inspiră voluptatea
Şi farmec peste farmec în corpu-i acrin,
Mişcarea ei seduce ca însuşi libertatea,
Şi-n faţa ei străluce ca fulger în senin.

Cochetă fără margini, cerească curtezană,
Incatena voinţa, pe toţi îi captiva,
Şi toti în ea văzură de cer o suverană;
Spre-a-i merita favoarea, a-mpărăţi dorea.

La toți le vine-n minte a-şi pune rezidința
Mai sus de tronul păcii ş-a se-ndumnezei,
A-şi însuşi, a smulge pe seamă-şi provedința
Şi sceptrul preatăriei spurcat a mânui.

în spiritul tiranidii strigară: „Libertate!"
O mască-amăgitoare infamei tiranii;
Iar boitele eterii răsună: „Strâmbătate!"
Din margine la alta trosnesc din temelii.

A reuşit cocheta; dar țipă, -ngălbineşte,
L-al său părinte-aleargă şi ochii îi sclipesc,
Şi tremură la sânu-i, de el strâns se lipeşte,
La piept şi el o strânge, şi-ntr-uua se unesc.

Bubuie cerul, se scoală împăratul;
Duduie eterul, că pasă urgia;
fulgere, vâlvoare, în spațiu şerpuiesc;
Focul se-ntinde, curăță păcattd.
Marea-exploziune arestă-etetnitatea;
Saltă firmamentul şi sorti se spăimântă,
Cugetul de crimă pe unde se-ntinde,
Tot desfigurează, ca trăsnet încinde;
Foc negru şi roşu lumina se preface.
Plumb e uşurința şi cerul se desface;
Ciad rebelii-n spațiu şi vâjâie căzând,
Haos, abis mare-i aşteaptă căscând.
Pică şi se schimbă pe cât trec din cer:
Capete de angeli, de demoni picioare,
Aripă cerească una se mai vede,
Alta infernală la val e-n negreşte,
Monstru la alții capul în abis precede
Talpele, lumină în cer mai luceşte.

Neagră, fumegândă acum sânt volvoare,
Nume, suvenire din ceruri le pier.

ic-nchide empireul. Ca fulgerul străluce
«fțjn gladiu de flăcări ce ține Mihael,
|f Ce miriade d-angeli comandă şi conduce,
* Şi p.tcea le anunță preablândul Gabriel.

' „Cu tremur şi teroare să stăm pe loc, cu frică,
:,;ÎJI toti atențiune! Căzutul e Satan!"
«„Satan!" răsună cerul, „Satan!" se nalță, pică,
. „Satan!" din sfetă-n sferă şi-n haos urlă: „AN!"

Cu mult este mai mare căderea spirituală
Şi nu pot fi cuvinte a se asemăna
i-Cu oricare cădere ce e materială,
li mică-asemănare concret a se-arăta.

Când aste întunereci de lumi nenumărate,
Nestrămutate astte st sateliți, planeți
Ce-şi țin ale lor giruri prin căi preaînsemnate,
Sori, centre parțiale, spăimântători comeți,

Când toate s-ar exmulge din marea concentrare,
Ieşind din a lor axe, şi nu s-ar mai ținea,
S-ar precipita-n spațiu spre-eterna lor pierzare
Şi una peste alta zdrobindu-se-ar cădea.

Ast uiet ce ar face totala-anomalie,
Amestecul, ciocnirea, zgomult material,
In ceartă elementele, cutremur în tărie,
N-ar face-atâta uiet ca-ast zvon spiritual.

Ca soarele de mare, mai mare între stele
Şi stinşi d-a lor lumină ca Urius, Titan,
Aşa cad legioane de spirite rebele,
Moloh, Baal, Asmode, Dagon, Rimnon, Satan.

Cad răpezi nouă zile; căderea se-ndesează,
Din regiune-ntr-alta mai repezi vâjâiesc,
Se-ntoarce fiecare spre ceruri, să mai vază,
Şi trăsnete-mmulţite din urmă ii ajung.

Cad unul peste altul, ruine spirituale,
Şi sc resping teribil, în spaţiu se-ntind;
Minţi, spirite stupide, perverse şi fatale.
Ca flacăre în vortici tot haosul aprind.

Şi cad căzând ca mintea, s-afundă în turmente,
Vârteje ascuţite, şi tot se ascuţesc,
Şi şuieră vâlvoarea ca lupta-n elemente,
Şi negri, cât s-afundă, cu-atâta se negresc.

Plesneşte universul, abisul se despică,
fanarul se deschide; de foc un ocean
Se-ntinde fără margini, şi demonii tot pică,
Cei mari tot mai nainte, din toţi mai greu Satan.

Acesta, ca alt soaţe, şi încă şi mai mare
Şi răpede ca mintea, cu uiet ajungând,
In Tartar urlând cade, s-afundă ca-ntr-o mare,
Cât universu-n spaţiu deschide volborând.

Se varsă, stropesc flăcări, ca insola răsare,
Păut în focul Gheenei ea-n jurământ fatal;
Uimit scutură capul, se-nneacă de turbare
Şi grinţâ la cer dinţii teribil, infernal.

Jhl-acelaşi zgomult cade şi Belzebuth, Astaroh,
iilmuth. Hamos, Asmode, Dagon, Mamuth, Baal,
jMtoret, lsis, Orus, Moloh, Balmol, Briaroh,
irihmuter, Gorgon, Bulhah, Rimnon şi Belial.

pTartarul zbiară, grinră şi rremttră-n turbare,
Şi ţipete teribili răsţipă, bubuiesc;
K **I**-ung urlă şi răsuria vendietă, răzbunare,
E. Blestemă provedinţa, la ceruri greu hulesc.

frCa unde-ntărâtatc când stă o vijelie,
Dezmăsurate unde când grele cad, plesnesc,
Aşa munţii de flăcări, dup' astă-anomalie,
în flisv plesnesc, se nalţă, iar cad şi iar plesnesc.

Jr S-alină-apoi tumultul şi nu mai e vedere,
Profund, mare-ntunerec în mijlocul de foc,
Vârteje de fum negru rotează în tăcere;
Zdrobiţi abia demonii se-ntorc, îşi cată loc.

§§t Şi **ce** loc să-şi mai afle? în locul de durere,
în locul dinafară şi unde nu ajung
Nici pace, nici repaos, nici semne de tăcere:
Pxotic întunerec ş-eternul suspin lung?

Când s-ar lua unime în loc de măsurare
O rază de la soare şi până la pământ,
D-aci până la ceruri e mare depărtare!
Unimi d-astă măsură nenumărate sunt.

.fc*; Sau cât este din centrul al centrelor tăriei
Si până peste polul şi cel mai depărtat,
; De şapte ori atâta principul fericirii
i..-'. A-mpins răul din ceruri damnării rezervat.

Aci, stătuţi demonii de lunga lor cădere,
De trăsnetele juste pătrunşi şi sfâşiaţi,
încep să mişuiască în vasta încăpere,
Într-un noroi de flăcări de tot desfiguraţi.

juraţi d-atunci la rele, l-a cerului urgie,
D-atunci asupra lumii inventă şi trimit
Invidia, impostura, infama calomnie
Şi morburile toate, păcatul îmmulţit.

Corupţiunea toantă, trufia-mpilătoare,
Codarda-ipocrizie, parodiat amor,
Teribila minciună şi moartea destructoare,
Discordii paricide, răzbel ucizător.

Orice flagel al lumii şi orice sacrilege
Şi guerele civile aicea se încep;
D-aicea screme iadul şi domnii îăr'delcge,
Popoarele rebele aicea se concep.

II. Imnul Creaţiunii

I

Lumina

Ai zis: „Fie lumină!" Şi iată, sunt, eterne;
împlut-am universul ca peplu împregiuru-ţi,
Şi spiritul vieţei ce poartă peste ape;
Pătrunsu-s-a abisul d-o mistică ardoare
Şi l-a eoprins fiori;
Tresare şi concepe. Ai haosului germini
Spre viaţă şi spre nuntă aşteaptă a ta voce.
Materia inertă şi vagă şi informă

Se pune în mişcare, *li* plin, plin este cerul
De gloria-ţi eternă şi peste tot splendoarea-ţi
Prin mine se revarsă suavă, lină, blândă.
Arhangheli ai puterii! Voi Eloimi, la faptă,
Clorificaţi pe Domnul prin operele voastre,
Cântaţi, căci vocea voastră e însuşi armonie,
Creaţie divină.
Ca fulger din tenebre am răsărit lumină,
Lumină creatoare,
Şi-n haos echilibrul şi ordinea se puse:
Tenebrele d-o parte iau numele de noapte,
Şi părţile luminei, din „zeu", se numesc ziuă.
lot spaţiul se împle şi timpul ia măsură.
Se face prima seară, se face dimineaţă,
Şi periodu-acesta zi una se numeşte.
Lumină, întunerec, glorificaţi pe Domnul,
In ziuă şi în noapte etern preaînăiţaţi-1!

II

Firmamentul

Ai zis să fiu şi iată, la-omnipotenta-ţi voce,
Din planul preştiinţei exiinsu-m-am ca doină
La sfântul tabernacol, nemărginitul templu!
l'esutu-s-a-mpregiuru-mi catenâ-adamaniină
Prin care se ţin toate — şi m-a încins tăria,
în tot nemărginitul, în multul nalt de ape,
Mai sus decât zenitul, mai jos decât nadirul,
Sub talpele-ţi divine ai zis să fiu tărie
Şi solidar cu toate. Chematu-m-ai pe nume
Şt firmament mi-ai zis.
Dasupră-mi ascindură ca spirit ape vergini,
Şi câte se nuntiră sub mine descindură
Să fie fecundate.

în mijlocul lor, Doamne, m-ai rotunzii ca domâ,
Şi cer e al meu nume,
Coprinsul fără margini omnipotenţei tale.
Te bucură, eterne! Princip al frumuseţei!
Căci opera-ţi e mare ş-o recunoşti de bună.

Se face iară seară, se face dimineaţă;
Ai istoriei angeli, în deltele eterne
înscrieţi ziua-a doua.
Glorificaţi pe Domnul, că sânt e al lui nume!

III

Apele

Vocea Domnului peste ape,
Peste ape gloria lui.

Puteri primordiale, principe, Eloimi,
La nuntă, la creare sculaţi! Suntem chemate;
Prunci-angeli ai răcoarei cu aripi diafane,
Lucide c-adamantul,
Formaţi-vă în rouă, din rouă-n picăture.
Din picăture-n ploaie, cântaţi şi trageţi danţul
Deschideţi si risorgeţi, formaţi fântâni, pâraie,
Luaţi cursul în râuri, sisteme, congregaţii,
Împleti şi văi, ş-abisuri. şi mări, pelage toate,
Formaţi de oceane eatena prelungită
Şi trageţi, trageţi hora; încingeţi tot pământul,
Scăldaţi-1, fecundaţi-1;
Din sânul vostru iatâ-1 că iese ca mireasă
Din nupţială baie.
S-aude-al picătura" încântătorul timbru
C-adamantine coarde de vânt înfiorate;
Fântâne, sorginţi bergini, uniţi susurul vostru

Cu-a râului murmură, cu uictul cascadei,
Cu spumegosul gemet fugoaselor torente,
> **Cu** gravul fiisv al mării ş-al valurilor muget,
Pangosmie-armonie!

Să lăudăm pe Domnul din cele pteaînalte
Şi cele mai profunde!
Ca tunetu-a lui voce răsună peste ape;
A zis şi iată, suntem.
Cât e de bine, Doamne, când tu zici că e bine!

Apari ca o mireasă, o, mater terră sacră,
Prepară-te de nuntă;
Pe creştetul tău pune a munţilor coroană,
Plini d-aur, de rubine, smeralde, iacinte,
Safire, adamante, de-ntregile-ţi tezauri.
Ai mulţilor nalţi cedri, dumbravel-ebenine
Şi frucridorii arburi adorni de multa floare:
Sunt brunele-ţi cosiţe, regala-ţi capelură;
Aromele lor toate - cosmeticele tale.
Să înflorească pomii, să-şi dea ale lor fructe,
Să germine-n tot locul şi iarba, ş-orice plantă,
Dezvoalte-se-orice floare, răsfiră-se mirosul,
S-adoarne, să profume talantul tău de nuntă;
Şi aşternutul candid amorurilor tale
întindă-se-n tapete, arhetipe modele
De otice ţesătură, de orice adornare.
Ai gradelor angeli, formaţi cununi, festoane
Spre marea sărbătoare.
Cântaţi, flori, bucuria şi lăudaţi pe Domnul
Pe idioma voastră, vă exalaţi profumtil
Spre ceruri ca tămâie. Formaţi sublime-acorduri,
Armonie d-arome.
Natura este-n nuntă, serbare-universală.

La germinare, plante, ş-eternă propagare!
Pe generi şi pe spetii vă daţi a voastre fructe
Cu propria sământă ş-a lumii abondanţă.
Glorificaţi pe Domnul, c-aroma vă e imnul
Şi sacrificiu fructul.
Eternul se complace în existenţa voastră,
Contemplă, şi e bine!

Şi iar se face seară, şi iarăşi dimineaţă,
In deltele eterne se-nscrie ziu-a treia.

IV

Astrele

A zis şi, iată, suntem luminători ai lumii.
Strălucitoare heliu, sori, principi de lumină,
Focare arhicentre de raze, de splendoare,
Planeţi, asrre, luceferi, sisteme de lumină,
Să lăudăm pe Domnul!
Spre luminarea zilei, spre luminarea nopţii
In firmament ne puse drept candele de aur
In templul său cel marc,
A fi imagini însuşi nespusei lui splendoare:
Reprezentaţi pe Domnul, naraţi a lui putere
Şi gloria-i divină prin legea ce vă puse.
Lumina vă e vocea, prin ea vorbiţi vederii;
In cursul periodic vă exprimaţi cuvântul,
Distingeţi între vară, distingeţi între iarnă,
La timpi, la ani, la zile fiţi semne nemutabili:
Aceasta vă e legea.
Armatelor de stele, străbateţi firmamentul,
La veghele voastre glorificaţi pe Domnul
In tot nemărginitul, fiţi eho l-a lui voce
Câci zice că *e bine.*

Se face iară seară, se face dimineaţă;
Iu tablele eterne se-nscrie ziu-a patra.

Peştii şi păsările

A 1)omnului iar voce răsună peste ape,
Si aerul şi marea se împle de viaţă.
Dau ramuri zoofite, polipii iau simţire,
Se împle tot abisul, coprinsele marine
1)e lucitorul nacru, de candidele perle,
De rumenul coraliu.
înoată peşti-n ape, în aer păsări svoală
Si, binecuvântate d-omnipotenta voce,
Tresar de bucurie, celebră fiecare
Amorurile sale,
Spr-eterna propagare şi varia-mmtilţire
De generi şi de spetii.
Cântaţi, din aripi bateţi, fiinţe svolâtoare,
Nălţaţi la ceruri imnul prin cântecele voastre;
Voi, notători, asemeni jucaţi-vă în ape,
împleti coprinsul mării, eâmptele eterii;
Sunt binecuvântate a voastre tinereţe
Şi candide fiori.
I,-aspectul vostru Domnul exclamă că *e bine.*

VI

Animalele pământului

La viaţă, la luminâ-n sus, orice suflare,.
Luaţi formele voastre, de la insecr şi vierme
Si pân' la patrupede ce paşteţi câmpi, dumbrave
Si până la sălbatici ale pădurii fiare;

Ieşiri pereche toate în masculi şi în femini,
Serbaţi numele voastre, vă propagaţi în secoli
Pe generi şi pe spetii, vă reproduceţi semeni,
Nutriţi, vă creşteţi puii ce îşi aşteaptă cuibul
Întâi în sânul vostru ş-apoi la al naturei,
Ospăţ universale ce-ntinde provedinţa
La tot ce e viaţă, Ia toată răsuflarea.
S-a pus şi vouă lege, urmaţi dup-a ei voce,
Vă îmmulţiţi şi creşteţi, glorificaţi pe Domnul
In varii idiome, după natura voastră,
Căci, binecuvântate, aveţi o provedinţa
Ce-i place să vă ţie şi zice că *e bine.*

Cap d-operă la toate, la vocea-omnipotentă,
Drept în picioare omul apare ca un rege;
Contâmplă universul, cer, soare, lună, stele,
Şi parcă va să svoale, în sus să-şi ia avântul.
Se uită împregiuru-şi, contâmplă munţi, văi, câmpuri.
Şi tot care germina, şi tot care răsuflă,
Şi flori, şi păsărele, şi arbitri, ş-animale,
Şi tot ce este-n mare, şi tot ce svoală-n aer;
Din toate omul simte mistrioasa voce
Ce-i spune că e tipul, imaginea divină,
Contâmplă, sc contâmplă şi zeul ca şi omul;
In sus se uită unul, ardică la cer fruntea,
Umana-inteligenţă simte pe zeu în sine,
Iar Creatoru-şi vede în om asemănarea
Şi se dilectă-ntr-însul. „Creat-am pe om, zice,
Imagine divină, asemănarea noastră.
Vă îmmulţiţi şi creşteţi şi domniaţi pământul,
Vă bucuraţi de dânsul, a voastr-avere este,
Al vostru eritagiu; şi tot ce e pe dânsul
De; domni sa va cunoască .

•fii, rege peste toate, de ce omul e singur,
i O n d tot care viază şi simte şi se mişcă
f'îjii are şi soţia? Pot animalul este
' Un individ în parce, pereche, două corpuri,
i. lat" omul e androgin, consoartea lui e-ntr-însul,
In sânul său o poartă, la inimă-i palpită
•Si-o simte că viază. Bărbatul şi femeia
h *ei şl ea-preum,* aceeaşi creatură,
Acelaşi corp şi carne,
Vivificaţi d-un suflet, trăind aceeaşi viaţă,
i. Amorul lor nu este unirea întâmplării,
I' Atracţia ce trage pe vită către vită;
P, naltul, suveranul amor al provedinţei,
i. Serafica ardoare ce suflete mărită,
j Ş-aci transpare zeul.
i înalta Beatitttte, văzându-şi a sa faptă,
într-însa se dilecră ş-exclamă: *bine foarte!*

Se face iară seară, se face dimineaţă;
f: în deltele eterne se-nscrie ziu-a şasea,
Şi-ndată Creatorul reintră în repaos.

VII

Cât eşti de mare, Doamne! Şi cât de ammirabili
Sunt operile tale!
Glorificaţi pe Domnul, puteri, Eloimi, angeli,
în arpele serafici cântaţi, prcaînălţaţi-l;
în cer şi pretutindeni răsune *osana!*
Lumină, întunerec, puteri şi elemente.
f Sori, astre şi luceferi, răsune firmamentul
De laudele voastre.
Pământe, trage danţul în cercul horei tale
Şi tot ce este-asupra-ţi ardice a sa voce

Şi rugă către ceruri. Ai munţilor nalţi cedri,
Plecaţi al vostru creştet, vă înclinaţi, o, arbori,
Şi plante câte sunteţi, verdeaţă, pom şi floare,
Nălţaţi profumul vostru.
"Pot ce viazâ-n mare şi tot ce svoală-n aer
Şi pre pământ se mişcă, şi om, şi animale,
Pe idioma voastră, pe limba-şi fiecare
Uniţi vocile voastre, şi cerul şi pământul
Răsune *osatia!*
Materie şi minte, cântaţi lauda mare,
Cântarea creaţiunii, panimniul fiinţei!
Cântaţi ziua a şasea, a Domnului zi sântă:
Sânt, sânt, sânt este Domnul, omnipotent eternul!
Plin este timpul, locul, plin cerul şi pământul
De gloria-i divină!

III. **Viaţa sau androginul**

Se complectară toate, şi cerul, şi pământul,
Ş-adomamencul lor.
Era grădină marc cum n-a mai fost vrodată;
Era-n Edenul păcii plantaţie divină,
Terestru paradis.
Acolo fu pus omul, ca-n sânul fericirii,
Şi rege peste toate, de toate a dispune
Şi a se bucura.
Ca un străin şi singur, uimit, fără să ştie
Nici cum, nici undes-află, nici d-unde-aci venise,
Sta jos pe flori, pe iarbă şi răsuflatul profumul
In dulce reverie.
Se uită, vede lumea pe cât vedere-ajttnge,
Şi-n toate câte vede nu ştie să distingă

i

iDepartele d-aproape, distanţa-ntre objecte.
Sc pipăie şi simte senzaţiune duplă:
•De pune la ochi mâna, el simte totodată
Cu mâna şi cu ochii; de îşi atinge fruntea,
Siniţirea-i e-îndoită: şi-n degite, şi-n frunte;
De-şi pipăie genuchii, asemenea simţire,
Asemenea cu pieptul, cu membrele lui toare.
D-atinge-mpregiur iarba, de ia în mână floarea,
Nu simte tot asemeni ca-n prima pipăire:
Prin degite pricepe, nu însă şi prin floare.
Anlică la cer capul, şi soarele îi pare
Că-n ochii lui străluce, şi-ntinde iară braţul
Să ia soarele-n mână. Ci sare în picioare,
Că soarele-i departe.
Asemenea cu munţii, asemeni cu dumbrave,
(ai pomi, cu flori, cu fructe, voieşte să le-atingă
Cum s-a atins pe sine, cum cele dimpregiuru-i.
Se mişcă şi cu pasul, se-ncearcă să le-ajungă
Să măsure distanţa cu-a tactului simţire.
Ca ochii la lumină, aşa i se deschide
Pa minte cugetarea, şi-ncepe a distinge
între aci ş-acolo, între sujet ş-objecre.
Pe şinele său propriu din tot ce nu e sine.
La început crezuse că roate era-nrr-însul.
Când vine pnmcti-n lume, abia condus, cu anii
Ajunge să cunoască în stadiul prunciei
Si al copilăriei, în anii-adolescenţei,
Câte, ajuns în floare, ca june Ie cunoaşte
Si judecă şi ştie. Cu-ncetul se deprinde
Cu orice cunoştinţă.
Iar primul om apare din mâinele divine
întreg şi deodată plin de vigoare, june,
Apt d-a distinge-ndată din râu şi dintre bine,
Si mintea-i se dezvoaltă în câteva momente

Cum nu se mai dcy.voaltă la noi, posteritatea,
Cu anii şi cu secoli.
începe să se mişte, voieşte a cunoaşte,
Atinge şi numeşte objectele pe nume.
la plantele d-a rândul, se uită la văi, dealuri.
La râuri, la fântâne, la câmpuri, la dumbrave,
In toate se-ntelege şi dup-a lor natură
Prin nume le defme.
Cu toate se cunoaşte, cu tot care vegeta,
Cu tot care viază, cu pasăre, cu vită;
Şi-1 recunosc iar toate ele domnul lor şi rege.
Pe dinaintea-i toate, voioase, fără teamă,
Perechi şi după spetii trec rânduri spre-nchinare,
1 rec păsări, păsărele, şi ciripă şi cântă:
Cu soţu-i fîlomela, şi amoros columbul
CAI tânăra columbă, fedela turturclă
CAI soţul vieţei sale,
Berbecele cu oaie, junicea lângă taur,
Cu-a sa lionă leul si tigrul cu tigresa.
lena, lup şi vulpe vin umili înainte-i,
Cu limba ii sărută picioarele şi mâna,
Se tăvălesc, se joacă, şi-arată bucuria,
Spre semn de mulţumire, luându-şi al lor nume.
Şi trec La lor păşune şi jocuri inocente:
Junicea cu liona sânt bune vecinele,
Cavala pe tigresă voioasă pune nara,
Tigresa pe cavalâ c-o labă pufulină
O mângâie uşure, şi mutual se cearcă;
Şi pân' la pisieuţă, cu şoricelu-n labe
Se joacă rcsălrândti-1, ca pruncul cu o minge.

II

în toate omul simte nespusă bucurie,
Si cerul, şi pământul îl p . . . în extaze.

|f frumoasă-i pare lumea, şi *Cosmos o* numeşte
jrţOe marea-i frumuseţe), divin adornament.
?Ci n-are cui să-mparţă nici marea bucurie,
j^Jici cuget, nici plăcere, căci e cu totul singur
Si n-are şic semen.
| p om şi n-are oamă, ca leul o lionă,
&t Ca turturelul soaţă. CÂi toate-acestea simie
O voce-nterioarâ, misterioasă voce
' Ş i tânără, ce-i spune că nu e, nu e singur,
!: Că poartă un alt sine în şinele său propriu,
Ce-n sânul său viază, la inimă îi bate,
Cum simte mama-n sânu-şi când saltă embrionii
lia ştie că într-însa începe o viaţă
Din propria-i viată ca un depozit sacru,
lia ştie că e fructul amorurilor sale,
Objectul adorabil ardorilor materne.
C) ştie cum ştiură în sus d-atâţia secoli
Şi tânăra ei mamă, cum a ştiut bunica,
Stt'ăbunele-n sus toate, cum ştie-orice femeie;
Iar primul om şi mire, augustul nostru pater,
De unde-avea să ştie ce saltă şi s-agită
în sânu-i, l-a sa coastă, de inimă aproape?
Nu ştie, ei resimte că nu se află singur;
Şi-n neastâmpăr straniu dorinţe-1 înfioară,
Se-mbrăţişează singur şi amă cu ardoare
Şi nu ştie ce amă... Se înamoră-n sine
De cel mai inefabil, legitim amor propriu.
Suspină şi se simte ferice-n suferite,
îşi rătăceşte paşii şi cată-n neastâmpăr.
Se pune spre repaos subt arbure la umbră.
Uimit ca în extaze, adoarme cum dorm pruncii,
Ca-n leagăn de verdeaţă, de tinerele roze,
Şi petrecut de perle unei sudori ferice.

în somn, ca-n aromire, ca şi cum e aievea,
Când omul dulce doarme şi simte şi aude
Câte-mpregiur se-ntâmplă, apare o fiinţă
Augustă, radioasă. Era divinitatea.
In formă de-om apare, cărunt şi venerabil
Şi plin de bunătate. S-apropie afabil
Şi pune a sa mână pe coasta lui din stânga.
Atoatecreatorul operator devine
Şi blând desparte coasta şi uşurel o smulge,
Ca dintr-un argil nobil spre plastica divină;
Şi o desparte asfel precum desparte zeul
în faptele-i divine, să dea viaţă nouă
In loc de a distruge.
Profundă este plaga şi omul simte dorul;
Ci dorul este dulce ca dorul ce provine
Din mâna provedinţei, ca dorurile-agapei.
Cine-a simţit amorul o ştie cât de dulce
îi este şi durerea. Sub mâna creatoare
Se-nchide-ndată plaga, cum vine la loc apa
Când mâna se afundă să ia dintr-însa parte.
Sub mâna creatoare palpită caldă carnea
Şi coasta se mlădie. într-însa zeul suflă
Mai mult decât viaţă, amorul divin suflă.
Şi edifică Domnul acea vitală coastă
Ce din Adam luase, ea templu, în femeie.
Cum iese creatura din mâna creatoare,
Suavă se mlădie şi moale se-ngeliză,
Şi Dumnezeu, văzând-o, din graria-i cea mare,
O şi numi *muiere.*
Când ne tot spun poeţii de fabula Minervei,
De creierii lui Joe, d-a lui cefalagie.
De marea-ndemânare la meşterul Vulcan
Şi de severitatea, de candida beleţe

A verginii Pallacie, ce copie obscură,
palidă-imitare după originalul
omului arhetip! Şi ce e de poetic
îli cea grotescă armă, a lui Vulcan secure,
um şi-ntr-o amazoană coifată-mpăvăzată,
Săltând toată armată din creştetul lui Joe,
Cum iese o păpuşă săltând dintr-o cutie?
Divina noastră Evă - şi Eva e viaţa,
Cui mai târziu şi Ebe îi ziseră poeţii,
Juneţe, renoire, viaţa în splendoare —
Divina noastră Evă, în toată nuditatea,
E tot ce c mai nobil, mai graţios, ferice,
Mai adorabil... însă curând şi vom vedea-o,
Căci iat-o că dispare, precum dispare zeul
Şi omul se deşteaptă din dulcea aromite.

III

Ea umbră, lâng-uu dafin, ca p-un aşternut moale,
Pe iarba mlădioasă cu flori îndamascată,
Ca pruncul într-un leagăn dormea prima femeie,
Cu tâmpla p-a sa mână, sublimă de inocenţă,
în toată nuditatea divinelor ei graţii.
Ca peplu peste corpu-i se răsfira în raze
în unde de lumină, cosiţele-i dc aur
Şi-i coperea d-a lungul augusta nuditate
Şi sânul d-alabastru şi braţele-i rotunde.
Pre frunte-i o sudoare de perle transparente
Şi un surâs pe buze, c-al pruncului ce doarme,
Spunea de beatitutea a unui vis ferice.
Susurul apei vie fântânei de aproape
Murmura frunzăturei, cântarea filomelei
Ş-a vântului suflare ca un fior pe frunte-i
Din somn o deşteptară. Deschide ia cer ochii,

Sc uită împregiuru-şi; nu ştie unde s-află,
Nu ştie d-unde vine. Se scoală în picioare,
Sc pipăie, tresare 1-al degetelor carmen,
Şi-n răpedea mişcare, în geste!e-i naive,
I se răsfiră părul; şi părul atingând-o,
O dulce-nfiorare d-a lungul o coprinde.
Din toate câte vede, pe flori îşi pune ochii;
Şi-ncepe a culege, şi pasă înainte
Săltând din floare-n floare.

Din multele fântâne curgea limpede apă
Şi-n râurele limpezi se aduna-mpreunâ,
formând ca o câmpie lichidă, cristalină,
Ca cerul de albastră şi lucie şi lină,
Cât celesteu s-ar zice. I.a lucida lui faţă,
L-a arburilor umbră atrasă de răcoare,
Şi-ndreapt-acolo paşii. Şi vrând să se aşeze,
Plecându-se spre apă, apare drept în faţa-i
O formă-ncântătoare. Se-ntinde să se uite,
Se-ntinde ş-acea formă. Tresare, se retrage,
Şi forma se retrage. Revine încântată,
Ridente-ntinde braţe, revine iar şi forma;
Ridente-ntinde braţe, şi braţele întinse
Ating, turbură apa...
O asfel de-ntâmplare, şi unică în lume,
D-a se mira în apă ş-a se vedea pe sine
Ca însuşi într-un specol, şi făr-a sti că este
Imaginea sa însăşi, şi făr-a-şi da cuvântul
De câte i se-ntâmplă, n-a mai putui s-advie
Decât primei copile ce, singură sub soare,
Nu mai văzuse încă imagine umană;
Ş-apoi atât de belă, atâta de perfectă!
Acesta e-adevărul, acesta prototipul
D-o scenă-atât naivă ş-atât de graţioasă.

jir fabula antică d-a lui Narcis fântână
Si de înamorarea a lui cu sine însuşi
[palidă minciună, contrarie naturci.
Revine tară Eva şi-şi vede iar ritiatul,
Se-namoră-ntr-însul şi vana ei ardoare
,„) face să s-arunce şi-n braţe să-l apuce.
"Se scaldâ-n apa rece şi neaflâud nimica,
Rămâne-extaziatâ, eu totul disperată
Din apă sc retrage.

IV

O voce-interioară o face să dorească
Să-şi aibă o soţie ca forma ce văzuse,
Şi inima îi bate d-amor şi de speranţă.
Kra preocupată d-objectul cc-o-ncântase,
Era înamorată de bela ei figură.
Noi nu putem descrie acele frumuseţe,
Ci-n câteva cuvinte.
Ne tot vorbesc de angeli, nc tot deping la angeli
Sculptorii şi pictorii, poeţii-ntr-a lor vervă.
Sa mergem la sorgintea-i de vrem să ştim frumosul.
Atoatecreatorul, principul frunuiseţei,
Din graţia divină când trase idealul
Beleţei absolute, imaginii divine.
Prin mâna-i creatoare-l înfiinţa în faptă
Şi-n plină realitate prin om, a sa făptură,
Şi toată frumuseţea o puse în femeie,
în verginea primară. Frumoasele din secoli,
Ce-au apărut oriunde şi au să mai apară,
Cantatele lor graţii, proporţiuni simetrice,
Faimoasele beleţe într-tina adulare,
N-ar întregi o livă (ce coprindea în sine
Ca-n germine tot sexul), cap-d'oper-a naturci

Şi fii ia dilectă divinei frumuseţe.

Mulţi ochi s-asemănară cu-a cerului culoare,
Cu sori şi cu luceferi; ci, d-aţi avut nainte
Doi ochi ce adorarăţi şi razele-amoroase
De v-au pătruns vrodată, ce v-a păsat atuncea
D-a cerului culoare, de soare, de luceferi,
Pe lângă căutarea dilectei ce vă face
Să ştiţi ce c viaţa, ce este fericirea?
Ce comparare-ncape între-acei ochi şi soare?
De ştiţi d-acea extaze, nespusă fericire,
Mulţiţi-o, înălţaţi-o la maxima putere
Şi veţi avea idee de ochii, fruntea P.vei,
A nobilei, divinei virăgini primitive,
Model de frumuseţe la angelii din ceruri
Când vin ca să teveste imaginea umană.
Acest fel era fi.va, comuna noastră mater.
Când de fiori coprinsâ, cu fruntea radioasă,
Cu ochii plini d-ardoare, căta în neastâmpăr
Părerea ce văzuse şi dispăruse-n apă.

V

iu intervalu-acesta, Adam, deştept sub platan
Dup-acel vis ferice, avea tor înainte
Augusta, glorioasa figură creatoare,
Şi mai vârtos fiinţa din coasta lui creată,
Atât de graţioasă, belisimă şi moale,
Cui i s-a zis muiere; iar numele de Eva
C-o mistică putere îi mângâia auzul
Şi-i încânta fiinţa. Ci fericirea scurtă
A visului trecuse, 'frecând şi reveria
Cc-I consola arata, văzu că e tot singur,
Cu torul solitariu.
Pierzând orice speranţă, ca-mpuns sări-n picioare.
Atunci îl vede Eva: el n-avea-aceleaşi graţii,

Acelaşi aer dulce imaginii din apă.
lira d-o frumuseţe mai forte, mai severă,
Ce, inspirând respectul, atrage şi impune.
Cu bucurie-ndată ş-o teamă o coprinde,
Căci junele, văzând-o, venea voios spre dânsa,
Văzându-şi idealul. Intimidată, Eva
îşi strânge sânu-n braţe, s-acopere cu părul,
Şi-ntoarce napoi faţa ca prin instinct de fugă,
Deşi nu-i displăcuse a junelui figură.
In forma lui virilă, în nobila-i statură,
Era plin de vigoare şi plin de maiestate.
Cea gravitate blândă şi seriosul aer
De autoritate intimida pe Eva
Şi o făcu să fugă.
Adam, recunoscându-şi objetul adorabil
Al visului ferice, strigă, iuţindu-şi paşii:
„Stăi, bela mea dilectă, întoarce-te, o, Eva!
Os nobil, adorabil din propriele-mi oase,
Din carnea mea eşti carne, viaţă din viaţa-mi;
Te cată al meu suflet, fiinţa-mi te reclamă
Ca parte integrantă a exiştinţei mele,
Să fim întotdauna, precum am fost, un corp."
Stă verginea, s-arestă, căci fiecare-şi cată,
Mai mult decât soţia, să nu mai fie singur,
Işi cată jumătatea din şinele său propriu.
Adam îşi simţea dreptul ce-avea între-ale sale,
Şi Eva datoria, nevoia-mperioasâ
D-a reveni la sine, de unde emanase.
Vocaţia spre nuntă era-uăscură-ntr-însa,
Cu ea venise-n lume, ca şi cu modestia
Virtuţii virginale, ca şi cu conştiinţa
D-a sexului valoare ş-a demnităţii sale.
Întinde mâna, cede l-ardoarea juvenilă,
S-arestă şi aşteaptă. C-o blândă maiestate

Adam o-mbrăţişează; ea s-abandonă placid,
1 se mlădie corpul sub braţul ce o strânge,
îşi lasă docil capul şi-l pleacă p-ai lui umeri;
Iar sânul d-alabastru în unde i se gonflă
Sub vălul transparente al blondelor ei plete,
Întâmpină ş-atinge şi elecrtiză sânul
Divinului său mire. El tremulâ ş-o strânge,
l.a pieptu-i se lipeşte şi-n sacrul său deliriu
Depune p-a ei frunte nupţialul primul baciu.
Ea îşi ardică ochii şi amoroşi şi langhizi,
Şi plini de elocinţă, ca raze de lumină
Se pun pe a lui frunte, cu-aceea tinereţe,
Drept dulce recompensă l-ardenrea sărutare.
Nici cerul, nici pământul nu-i oferise încă
Ceva mai adorabil! Descopere într-inşii
Ce n-a putut Edenul a-i prezenta mai dulce,
Mai răpitor, mai nobil, ş-a-l încânta atâta.
Adam pierde puterea, jos în genuchi se lasă.
Din ast moment începe sub soaţe adorarea.
Şi-n adevăr, femeia fu viul edificiu,
însufleţitul templu ce a putut să-nspire
Amor şi adorare, şi pe altarul cărui
Din inimă, din cuget se puse-n olocaust
Al laudei ş-al păcii, sincerul sacrificiu.
I,ăsa-va omul tată, lăsa-va p-a sa mumă
Şi de a sa femeie !ipi-se-va cu suflet,
Ş-un singur corp va face.

vr

Se scoal-Adam; şi £ ˛ ˛ în bratele-amoroase
11 «strânge cu ardoare; el mai ardent o strânge,

JH fân la sân ferice se-mparadisă mirii.
Tmându-se de mână în mutuali afecţii,
Bldam duce pe Eva în leagănul d-aproape
flpe flori şi de verdeaţă. Nici un talam vrodată
;Oin stanţele regale augustelor mirese
I'" N-avu atâta artă, nici adornare simplă
Cu-atâta maiestate, decor mai ammirabil.
flori, viţe în festoane, cum nu produce arta,
în toată abondanţa, în toată frumuseţea
Suav decora bolta, păreţii şi intrarea,
i Extazia vederea şi încânta mirosul.
Pe un tapet de iarbă cu flori presemănatâ
Se desemna ridente şi roza amoroasă,
Şi candid' iasomie, safranul, iacinrul;
Pe aşternutul moale de iarbă ca mătasea
Acante, lăcrămioare, voioase viorele,
Odorifcre plante broda talamul nunţii.
Atoateereatorul, principul frumuscţei,
A fost decoratorul când a plantat Edenul.
Conduşi d-al nunţii angel, mireasa cu-al său mire,
Ţiindu-se de mână în sânta nuditate
De care n-avea teamă nici d-angeli, nici de Domnul,
Nici unul despre altul, intrară-n sanctuarul
Misterelor divine şi d-unde-avea să iasă
întreagă omenirea spre-a popula pământul.
Au fost sacraţi de preoţi, de mâna preaînaltă,
Dodatâ cu viaţa, venirea lor pe lume,
De patriarhi ai legii conubiului sacru.
Cinc-ar putea descrie nespusele transporturi,
Candoarea virginală şi graţiele Evei,
A lui Adam fervoare, întreaga fericire
Şi-extrema pietate l-a ritului plinire?
împinşi d-angelul nunţii pe aşternutul moale,
Sunt unul lângă altul îu toată inocenţa;

Adam începe ritul; c-o dulce rezistintă
I se supune Eva şi-n olocaust cede
A se-mplini misterul.

Atuncea împreună, în toată fericirea,
Simţiră paradisul şi-ntreaga beatitute.
Ca fulger fiori multe coprinseră pământul
S-electrizat revarsă profumul fecundării,
Şi pulberea-auree zefirii o răsfiră,
O spulber-amoroasă, ia plantele d-a rândul,
Se-mbată în delicii, din floare peste alta.
Se-nfiorară pasări d-amor, de bucurie,
Din aripi, aripioare, bătură şi cântară
Şi celebrară ritul misterelor vieţei.
Luceferi, asrre, stele, şi însuşi casta lună
Aprinseră ca marturi făcliele mintale
Şi angelii agapei cântară-epitalamul
Şi acţiuni de graţii, d-amorul conjugal.

In horul astor angeli, o, bard al Albionei,
O, Milron, treci la rându-ţi! De ai pierdut vederea,
Ţi-e inima-n luminaşi geniul în ceruri,
Citi arpa ta de aur celebră imeneul,
Salută ca un vate amorul conjugal
Cu care numai omul a fost dotat din ceruri.

IV. Arborul ştiinţei

I

De este o cădere, a fost ş-o stare cultă
Oc ane, de ştiinţe, de pace. de dreptate,
D-amor, de armonie, de bunuri legitime,
A fost ş-o fericire.
A Greciei cădere în sine presupune
Ş-o mare naintare, în care înfloriră
Virtuţi, ştiinţe, arte şi drept şi libertate,
In care se născură ş-atât se dezvoltară
Talente, minţi şi genii, eroi şi legislatori;
A Greciei cădere ne dă să înţelegem,
Din faptele-nvederate, c-a fost a lumii şcoală,
Precum căderea Romei ne-nvederează-n faptă
C-a fost odinioară şi doamnă, şi potente.
A omului cădere de ce să n-aibă-n sine
Aceeaşi însemnare? De ce să nu ne spuie
D-un nalt grad de cultură în care omenirea
A fost ajuns odată şi a căzut la urmă?
Toţi popolii din lume conservă suvenirea
D-o stare foarte naltă din care căzu omul.
Tradiţia îi dete şi forme variate,
Şi nume, după locuri: la unii ev de aur,
La alţii paradise, la mulţi divina eră,
Cereasca-mpărăţie, perfecta fericire.
S-a zis că pe atuncea locuitorii Terrei
Era mai sus de oameni cu mintea, cu puterea,
Când, domni pe elemente, râstrăbătea pământ
Şi aerul, şi marea, când spaţiul şi timpul
Era al lor dominiu; perfecta fericire
Sau absolutul bine era a lor avere,
Legitim eritagiu.
Tradiţiuni c-acestea era-n mare credinţă
în Asia întreagă, şi câţi n-ar fi crezut-o
Ar fi trecut de empii, nedemni de existinţă.
Să le luăm d-a rândul, făcând aceeaşi cale
Ce au făcut şi ele prin lumea primitivă
D-a omului cădere.

II

Să-ncepcm d-unde-ncepe credinţa despre starea
Acei culturi nalte, de unde căzu omul.
Aşa de fostul bine, d-antica fericire
Se nară pretutindeni şi-nvedcrează fapta
C-a fost ce nu e astăzi, un nalt progres în toate,
In care omenirea se bucura ferice
De dreptul la viaţă.
Acea antică eră s-arată, cum am zis-o,
Sub varii, multe forme, sub varii, multe nume:
In Indii se numeşte maharhiane faste,
Căci oamenii d-atuncea era maharhi pelorii,
Mai mari decât pământul, atotpotenţi ca zeii;
Şi leii, tigrii, lupii, momiţele, asinii,
Şi însuşi peştii mării avea mai multă minte
Decât regii de astăzi; iar vulpile şi lupii
Se pricepeau mai bine decât toţi fariseii
Spre a-ncela şi-a smulge.
O singură cetate era tot globul nostru;
Maharhii, cetăţenii acestei urbe vaste,
lira cât universul ele mari şi formidabili.
Pe lângă ei pământul era ca o puntură
Şi - o, minune mare! - că ei, maharhi cât lumea,
Cu mii şi milioane se desfăta pe dânsul
Şi bea la ambrozie şi se punea la luptă.
Precum se luptă zeii sau regii până astăzi.
In mijlocul cetăţii, ce-era ca o grădină,
Şi arborul ştiinţei creştea superb spre ceruri,
Nemărginit cu trunchiul. Ca şi ştiinţa însăşi
Se împărţea în ramuri, în crace, -n rămurele,
In secţiuni aparte, capitoli, paragrafe,
Articoii, axiome, şi câte are ştiinţa
Să semene cu pomul.

Acest arbure mare era ca orice plantă,
In jos cu rădăcina, spre cer cu-ale lui ramuri,
Şi rădăcine-ntiuse ce sfredelea pământul
Şi străbătea profunde în iad ca nişte pompe,
Cât să spăimânte mintea şi să-nfioare carnea.
D-acolo-şi trăgea sucul şi-l răspândea în fructe
Ca, d-or veni vrodată p-acest pământ şi oameni,
Precum veniră-n urmă, să nu guste dintr-însul,
Căci moartea îi aşteaptă în stirpea lor întreagă,
în roată-eternitatea.
P-acest fel de credinţe şi Brahma, şi brahmanii
îşi stabiliră singuri şi tronul, şi altarul,
Şi ordinea legală.

III

Un eretic odată, potente cât maharhii,
Arhibrahman din leagăn, sacrat de sine însuşi
Şi suveran pontefice, c-un braţ de naltă forţă
Ia pomul şi, smulgându-l din cele mai profunde,
I,-întoarce şi-l înfige cu rădăcina-n ceruri,
Cu ramurele-ncoace spre noi ca nişte raze,
Să-nveţe d-altădată să nu mai sugă moartea
Ca pân-atunci din iaduri, ci viaţă şi lumină
Din cele preaînalte; să crează fiecare
Că cine din el gustă ia viaţă şi putere
Spre a combate forţa ce se credea că este
Ha însăşi absolutul.
D-această cutezanţă se zbucină pământul;
Toţi sânţii, toţi maharhii strigară: „Sacrilegiu!
Trădare, apostazie!", căci după dânşii lumea
S-a-ntors, ca niciodată, cu josul său în sus.
Nici Anna-arhiereul, nici doctorul Caiafa,
Cuvioşia toacă, cu scribi, cu farisei,

Nu-şi sparseră vestmântul şi nu strigar-atâta
Când încarnat Cuvântul, spre nutrimentul minţii,
îşi dete al său sânge, doctrina sa divină.
Nici însuşi sântul papa n-a fulgerat atâta,
Din culmea Vaticanului, urgie şi-anateme
Când Luther ereticul se puse să proteste,
Altissim să proclame şi voia conştiinţei,
Şi liberul examen.
Era nevoie mare în Indiele toate!
Şi de aci nainte persecutări, martire,
Furci, bende, rugi şi roate, cu moartea toţi să moară
Şi câţi n-au atins pomul.
Ci arborul ştiinţei fu transplantat în China
Cu rădăeina-n ceruri.
P-atunci China, mai simplă, cu totul primitivă,
N-avea atâtea-nvăţături ca cele de prin Indii;
Chinczii-n simplitate nu se putea pricepe
Cum mii de universuri, de colosali maharhi,
Putea să se desfete pe glob ca un grăunte.
Au fost auzit însă din tată la alt tată
C-a fost mai dinainte timpi, zile fericite,
în care-şi mânca omul fără laboare pâinea
Şi oamenii cu toţii era nici viermi, nici humă.
Ci suverani cu toţii, imperatori celebri,
în strictă alianţă cu cele preaînalte,
Căci cerul cu pământul era ca două staturi
Vecine şi amice, în bună armonie.
P-atunci imperatorii (c-aşa se zicea omul)
Pe căi d-argim, de aur, de fier peste tot locul,
Cu trăgători d-a rama vărsând flăcări pe gură,
Mergea unul la altul şi devorând distanţa
în câteva minute, în ţări prea depărtate,
Iar alţii-n vehicule ca stelele volante,

9 s

Cu ipogrifi de flăcări ca fulgerul de răpezi
îţi străbătea prin aer de la pământ la lună,
Din lună drept la soare. P-atuncea toată lumea
lira în fericire, p-atunci era şi râuri
De miere şi de lapte.
Dar, cum nu se prea ştie, că-ncetul cu-ticetul
Se tot corupse lumea şi iată şi căderea.
Spre consolare însă advine pomul ştiinţei
Şi, tot gustând dintr-însul (cum gustă din ştiinţă),
Locuitorii Chinei inventă astăzi una,
Inventă mâine alta; cu corpul şi cu mintea
Se puseră-n travaliu, se deteră Ia arte,
La măiestrii, ştiinţe; aflată nişte semne,
Spre-a se putea-nţelege eu cei ce sunt departe
Şi cu posteritatea; făcură tipografii,
Hârtia inventară, făcură cărţi sau table;
Ţin mult la industrie, ş-a câmpului cultură
O au drept lucru mare, că ară ş-împăratul;
Şi le-a rămas credinţa că au să mai ajungă
Fot cum mai fură-odată, nainte de cădere,
Pe drumuri fericate, cu cai de acioaie
Şi vărsători de flăcări, distanţa să devoare
Şi lumea să străbată din magine în alta,
Şi c-or s-ajungă încă, ca-n clipă, ca un fulger,
Apus cu răsăritul să stea gură în gură
A se-nţelege-n vorbă, ca-n zilele acelea
Ce le numea divine.
Acestea le cred toate şi încă şi mai multe.
Ci nu se pun să facă, aşteaptă să le vie
De peste mări decindea, din lumea cea mai nouă,
Din ţara lui Franklin.
Căci ei att o credinţă şi ţin prea mult la dânsa,
Că soarele, lumina, tot de la răsărituri

S-a învăţat să vie când alţii, bunioară,
Aşteaptă să le vie de la apus sau nord.

IV

In secolul de faţă progresul nu e încă
La gradu-n care-n China se crede c-a fost omul
Nainte de cădere; când însă după secoli
Va tot nainta omul, şi dup-o catastrofă
Ar recădea cu totul în noua barbarie

VIII

Şi-oricând pe el se pune al Domnului nalt spirit.
Iar mitul despre lemnul ştiinţei era încă
în credit între stirpea lui Abraham sau Brahma,
Ci-1 nară omeneşte, ca şi cum nu l-ar crede,
Căci prea cu pietate vorbeşte de ştiinţa
Ce Dumnezeu pusese în inima cea dreaptă
Lui Betseel, s-opere şi să arbitectone
A mărturiei tindă.
El face istoric din fabula trecută,
El spune că Edenul e parte din Asia
Prin care trece Tigrul, Gehon şi Eufratul,
Şi poate şi-usuşi Istrul, cui şi Phison se zise,
Grădină ce-avea-ntr-insa Siria, Etiopia,
Citi indii împreună, cu ţărle-Evilat.
El spune că acolo era stabilit omul,
Cultivator, custode, de mâna preaînaltâ;
C-accle mari coprinsuri, de multa lor cultură,
Era ca o grădină cum nu c azi Europa,
Că omul, mâncând pâinea în toată abondanţa.

Fără sudoarea feţei, ne dă să înţelegem
Machine de laboare ce-au fost eliberat braţul
Ş-o mare naintare d-industrie, de arte;
Că-n plină libertate femeia-era consoarte,
Mai sus d-o Aspasie, mai sus decât o Sappho,
A lui Pindar emulă şi, întregind pe omul
Ca demnă jumătate, năştea fără durere;
Că arborul ştiinţei, ca-n orice ţară cultă,
Crescuse-n cea grădină şi prospera d-alături
Cu arborul vieţei.
Ne spune de o stare de pace, d-arnionie
în care azi Europa s-a pus pe drum s-ajungă
Şi d-unde omenirea căzu ca şi Egiptul,
Şi Grecia, şi Roma. C-Adam, ca o figură,
Personifică omul din era de prodige
Culturei primitive, căzut în barbarie.
Şi-n marea lui cădere, lipsit d-orice mijloace,
Lipsit d-orice ştiinţă, de tot ce uşurează
Şi braţele, şi corpul, de orice instrumente,
Redus, precum se ştie, într-o informă sapă
De lemn foarte ingrată, şi astfel a-şi susţine
Viaţa cu laboarea, a-şi blestema fiinţa,
A-şi face din femeie o sclavă trmurândâ,
Iar din posteritatea-i moştenitori durerii,
Ai gemetului filii.
Narată pe-omeneşte, tradiţiunea-antică
Ne face sâ-nţelegem enigma ce agilă,
De şaptezeci de secoli, umana raţiune.
Aci s-aude clară a istoriei limbă
Ce-atâta se distinge d-al fabulei haracter,
Ce ne descrie anii şi zilele de aur
Ai evului ferice, atâta de contrariu
Cu însuşi fericirea.

O viaţă monotonă d-o-ntreagă nemişcare,
Când râmele d-astăzi era râuri de lapte,
Pâraie curge-miere, când fructele din arburi
lira poame de aur şi oamenii la umbră
Şi neatinşi de soare sta răsturnaţi ca pruncii
în leagăn de mătase, făr-a mai şti de mâine,
Şi arborii de sine pleca ale lor ramuri
De fructe încărcate, ca muma ce îşi pleacă
Cu tinereţe sânul l-a pruncului său buze.
Nici artă, nici ştiinţă, nici frământarea minţii,
Nici semn de raţiune. Se poate fericire
în plină neacţiune, monotonie-ntreagă?
Şi-n care loc al lumii au fost aste tărâmuri?
în visele-indiene? în câmpuri elizee?
Grădinile-esperidc c-acele încântate
Grădine-ale Armidei, create ca prin farmec
Şi care niciodată şi nicăiri n-avură
Nici loc, nici existenţă?

IX

în adevăr, căderea a fost şi este-o faptă,
Căci degradat fu omul mai jos şi decât vita;
Şi oricare-ar fi forma prin care se transmise,
învederează timpii de-ntreagă fericire
Şi d-o cultură naltă, cât li s-a dat şi nume
De timpi divini, timpi d-aur.
Ci care c cuvântul căderii deplorabili,
Al unei catastrofe atâta de complecte?
Să ascultăm răspunsul sau paradoxul mare:
Căci cuteză să guste din arborul ştiinţei!!!
Şi ce, au moare omul când gustă temerarii)
Din fructele ştiinţei?
Problema se prezentă mai mult decât enigma.

Ci, studiind progresul cu istoria-n mână,
Sc poate ca-n enigmă s-aflăm şi adevărul.
Să trecem peste toate câte putu să-nvente
Şi să fabrice omul spre-a lui necesitate:
Invenţiuni de vase, de varii instrumente,
Cu uzul profitabili, cu-abuzul dezastroase.
Sunt însă legi eterne, eoprinse-n marea carte
Ce s-a numit natură, ş-a căror existenţă
Şi-ntreagă împlinite fu ordinea naturei
Când a ieşit din haos şi care nu se calcă
Nepedepsit de nimeni.
Pe apă nu se îmbla, prin aer nu se svoală;
Ştiinţa însă vine şi îi produce vase,
Şi nave, şi bâtele, ş-aerostate însuşi.
Aceste admirabili ale ştiinţei fructe,
Gustate fără cumpăt sau fără sprevedere,
Pe lâng-a lor foloase aduseră şi moartea.
Tot fructe-ale ştiinţei sunt ş-armele de luptă,
Măciuca, or securea, or gladiul, or spada,
Săgeata, arcul, lancea, făcute spre-apărare
Şi-n fonti spre a distruge.
Progresul e mai mare, ştiinţa mai departe
Gând ne produce fructe ca pulbera tonanre,
Ş-alăturca cu dânsa fulgerătoare arme
Şi tot mai mortifere ca cele mai din urmă,
Şi cele ce cu timpul mai râpede vor stinge
Şi arde şi distruge.
Câţi aţi gustat din aste ingenioase fructe,
Tot fructe-ale ştiinţei spre-a subjuga, distruge,
Ş-a domina ca zeii, trăit-aţi cu viaţă
Sau aţi murit cu moarte, făcându-vă or Câini,
Or victime, ca Abel?
Să punem ipotezea de ce-ar putea s-advie

D-acum în câțiva secuii de-nvenţiuni, progrese.
Se-turarmă astăzi omul cu electricitatea,
Dispune după voia-i d-a aburilor forţă,
Şi toţi le recunoaştem foloasele inmane.
Ci tot mai e progresul pe cât există încă
Şi mai există timpul.
Ştrăbată-se uscatul de torţele de aburi,
Mulţeascâ-se ca peştii pe mare piroscafe;
Din popol la alt popol, de la un stat la altul,
Din urbă 1-altă urbă şi din comună 1-alta
Incingă-se pământul de căile ferate;
Locomotive, fabrici mulţească-se-n tot locul;
Consume-se cărbunii şi împle atmosfera
De gazuri, când natura ni-i dă-n stare compactă.
Să-şi imagine omul la ce grad ar ajunge
Progresul în doi secuii şi cei ce au să vie;
Ci fără preştiinţă sau fără prevedere
Ce-ar fi când atmosfera dodatâ s-ar aprinde
în general incendiu şi cataclism de flăcări
Ar arde ş-ar reduce progresul în cenuşă?
La câţi au vrut să-l guste lipsiţi de preştiinţă
Şi însuşi la aceia ce n-au gustat dintr-însul,
Posterităţii însuşi din germine extinse
Nainte d-a se naşte?
Sau, fără a ne-ntinde în ipotezi asemeni,
Prin alte catastrofe, invaziuni de barbari,
Ar recădea iar omul precum căzu pgiptul
Şi Grecia, şi Roma, şi n-ar rămânea semne
De marea naintare în care s-află lumea;
Cine-ar scăpa atuncea din astă catastrofă
Are spune cum pot spune căzuţii şi barbarii
De câte-a pierdut omul. Prin forme variate
Iradifia-ar începe a deveni iar mituri

Divini, fabuloşi secoli. Şi or credul, or sceptic,
Or humă, or zeu, omul din nou ar reîncepe
'Pot în sudoarea frunţii să-şi ţie o viaţă
De chinuri, de durere; prin luptă, prin travaliu
Din nou ar reîncepe o cale lăcrămoasă
D-o lungă, grea lăboaie şi aspră, şi ingrată
D-invenţiuni târzie, cât şaptezeci de secoli
De luptă, de turmente, sudând, laborând unii,
Şi tot culegând alţii, n-ar fi d-ajuns ca omul
Să vie iar în starea în care ajunsese
Nainte de cădere.

X

Scriptura cam acest fel ne dezveleşte mitul
Ce străbătuse lumea; într-îns-aflâm mijloace
A dezlega enigma.
Mois', crescut în Kgipt, mai conserva d-acolo
Şi datini, şi doctrine, şi tot mai întrevede
Divinitatea-n forţă, şi Ploimi îi zice.
Ca stirpe-abramiană reţine iar credinţa
Ştiinţei prohibite; d-aceastaîn Geneză
Mai dă divinităţii antice atribute
Sau calităţi păgâne, o lasă ca şi alţii
Tenace în vendictă, teribilă-n mânie,
Avară şi geloasă în cauza ştiinţei;
în fotul însâ-1 repumnă absurdul şi nedreptul:
în Eloim transpare divinitatea veră.
Căci însuşi prin femeie prescrie rentregirea,
Regenerarea plină umanităţii-ntrege.
Ea are să strivească culpabila, perfida
A şarpelui rea ţeastă.
E cu metod Scriptura, căci atestând căderea
Ne spune câte-există şi cum vorbeşte lumea

De arborul ştiinţei, şi lasă o speranţă
De câte au să fie, prin contraziceri însuşi
Descopcre-adevărul.
Căderea este-o faptă, ş-aşa o recunoaşte;
Ci care e cuvântul? De unde provenise?
Scriptura ni-l transmite aşa cum se didese
D-adoratorii forţei, satrapii-antichităţii,
Şi pare că s-adresă la mintea omenirii,
Zicându-i: „Au se poate un zeu gelos şi pater?
Un zeu plin de vendictă în marea-i bunătate?
Un zeu plin de rancură în lunga lui clemenţă?
Şi daca vreţi cuvântul căderii deplorabili,
Vi-l spui cum vor să-l spuie potenţii, impostorii:
Creat cu simţiri omul, dotat cu judicatâ,
Distins prin raţiune cu naltă facultate
Să studie, s-observe şi altor să comunice
Ideea, cugetarea, acesta este omul,
Imaginea divină.
De altă parte iară, o lege de teroare
Divinamente dată, nerevocabil pusă
Să nu cumva să guste din arborul ştiinţei,
Cc-atât se dezvoltase în lumea cunoscută
Cât paradis se zise! că va muri cu moarte
In tot superlativul şi el, ce-a comis fapta,
Ş-a lui posteritate".
Prin aste contraziceri Scriptura ne deschide
Un drum de judicare şi d-a conchide singuri:
De este cu putinţă un zeu pervers cu mintea,
Gelos d-a sa făptură, nedrept, cumplit, teribil,
Neconsecvent cu sine, lipsit de raţiune,
într-un delir culpabil de ură, de vendictă,
Să dea pe mâna morţii umanitatea-ntreagâ,
Să martirize filii d-a tatălui păcate

C-o ură nempâcată, să-şi facă un deliciu
Din lungele suspine ş-universalul gemăt?
Acel zeu nu există şi n-a putut să-existe;
K zeul ficţiunii infamilor ce vrură
Să-mpile omenirea în numele credinţei
De dânşii inventată, făcând divinitatea
Ugală şi complice cumplitelor lor crime.
Scriptura îi denunţă prin contraziceri însuşi,
Si toată nefiinţa, ea zeii ficţiunii,
Dispare ca minciunea când adevăru-apate
în lehova-Fiinţă şi când mai dinainte,
Prin luptă decisivă şi foarte neleală
D-o noapte foarte lungă, învinse omul forţa,
(ie pe lângă tărie adăogea şi dolul,
Puindu-i mii de piedici la coapsa lui virilă,
în alba dimineţei teribila fantasmă,
Divinitatea-forţă, cu toat-a ei tărie,
Manopere şi curse, era jos răsturnată;
lacob e cu genuchii pe pieptul şi gâtlejul
Lui Eloim cel tare, ce graţie îi cere.
Nu graţie, ci pumnă, te luptă d-aci, oamc
Dezmoştenit, te luptă!
(iu propriul tău sânge respinge innoranţa,
Nu crede imposturei; Scriptura ce-ţi depinge
bigurele erorii te face să vezi singur
A ta regenerare în fructele ştiinţei,
In Dumnezeu-Cuvântul.
(iăzut-ai prin eroarea-ţi, lipsit de preştiinţă;
Prin Dumnezeu-Cuvântul te-naltâ la splendoarea,
I,astarea-ţi primitivă.
Desparte din substanţa divinităţii vere
Nedemnele-atribute ce-i detc impostura;
în legile-armoniei vezi legea provedinţei,
Principul bunătăţii; divinitatea-ntreagă

Stă însuşi în dreptate, când faptele-ţi perverse
Răstoarnă echilibrul. Când ieşi din calea dreaptă
Şi predomină răul, convinge-te că bunul
Răsare din excesul al răului, şi darul
S-adaoge oriunde păcatul se-mmulteşte;
Ca lucea din tenebre, din rău binele iese.

V. Moartea sau fraţii

Căderea-a fost şi este, nu însă preursită
Din planul provcdinţei, ci din fatala-eroare.
D-aci în innoranţă, în lipsă că7.ut omul,
Ajunse-a se susţine ca fiarele, eu prada,
Ca păsări cu ciupitul, sau laborant! pământul
în chinuri şi sudoare, cu palmele, cu braţul,
In lipsă d-instrumente, a se arma cu lemnul
Şi mai târziu cu piatra spre-a răsturna pământul.
Dotat cu raţiune, îşi construi umbrarul;
Castorul, rândurela îi fură drept maeştri
Spre a-şi clădi coliba, şi alte animale
Spre a-şi căta spelunce şi a scobi pământul
Să se alberge iarna.
Domă cavalul, boul, şi le împinse jugul
D-a trage greutatea cu dânsul dimpreună
La asprele lui sarcini. Domestici şi păsări,
Formă de vite turme, dispuse d-al lor lapte,
De lână şi de piele, d-a lor progenitură.
Cu fiara veni-n luptă, şi vingâtor adesea,
întreaga-i despuiere îi atestă valoarea
Şi-l revesti ea mantă, emblemă de victorie,
Trofeu al luptei sale.

Cu furie mai mare, cu ură mai cumplită
Veni cu omu-n luptă, şi vingâtor sau pradă
.Ajunse or despotul, or sclavul mizerabil
Al fratelui său însuşi, carnefix or victimă,
t Urmând după Scriptură, lua-vom înainte
Drept arhetip de viaţă adamiana stare,
Familia întreagă ce reprezentă-n sine
Viaţa primitivă; vom spune cu durere
1)e cele întâmplate după cădere-ndată
Ca nişte consecinţe.
Pierdu Adam Fdenul, primara fericire,
Căzu omul din culmea progreselor cântate
De toţi profeţii lumii popoarelor antice.
Un cataclism teribil, universal incendiu
Se pare că coprinse, distruse moştenirea,
Averea omenirii; că cherubimi de flăcări
Sta custodind intrarea, romfeea fttlgerantă
Rota neîmpăcată. Nu mai era speranţă:
Cu mâinile-alârnate, cu palmele-neleştate,
îşi pleacă omul fruntea şi jos la pământ cată.
Iar svânturata-i soaţă în lacrămi sta în urma-i,
Cu părul în desplete în marele său doliu.
Expatriat c omul, dezmoştenit cu totul
Din marele său bine, din toat-a lui avere,
în faptele lui toate e blestemat pământul;
F roşu de arsură, triboli abia produce
Şi spini şi pâlămidă; chin şi sudori l-aşteaptă
Spre a-şi susţine viaţa; mai vine şi insectul
Să-i dispute, să-i roază productele laborii.
Pe lâng-aceste-o voce din sânul său se nalţă
Şi-i spune implacabil că nu e decât humă
Şi-n humă-a să reintre.
Frumoasa lui consoarre, cea graţioasă Eva,

Ducilă îi urmează, supusă servitoare;
în lacrămi şi lamente, labori de tot ingrate,
Îşi pierde ai ei earmcni şi graţiele toate,
1 se păleşte faţa, i se deseacă pieptul
Şi buzele îi crapă. Cu scobitotu-n mână,
Drept instrument laborii, i se năspreşte palma.
Când talpcle, călcâiul, i se-ntăresc ca osul,
C-a vitelor copită. Durere o aşteaptă
In viaţa-i lăcrămoasă spre-a naşte şi a creşte
Spre dor, spre chin, laboare, tot filii ai durerii
Ce au să-ngraşe câmpii cu sânge, cu sudoare,
în toată nuditatea, expuşi la ger, la vânturi,
Tunice pelicee le coperiră corpul,
Şt viţa, sicomorul le oferiră frunze
Spre-a-şi coperi mijlocul.

i astă scăpătare şi lipsă despre toate
Născu lui Adam Eva pe-ntâiul fi iu, Cain,
Cu gemenea Azruna. Ca cuibul unei păsări
Se împleti un leagăn de flori, plăpânde frunze.
Acolo puşi copiii, ca doi columbei tineri,
Pur-ardicaţi spre ceruri de mâinele paterne,
Primiţcle-agapei.
Se mai născu şi Abel, şi gemenea Helia.
Părinţii se-mmuiară cu inima, cu dorul,
Cum foarte des se-ntâmplă, spre cel mai june (rate,
Şi gestele lui toate, mişcări, apucături,
fi se părea mai tineri, mai blânde, graţioase,
Cât din fatalitate şi încă din pruncie
Redeştepta în Caiti o tristă gelozie.
Când se măriră fraţii, câzu-n partea lui Cain
A câmpului cultură, întru sudoarea feţei

A-şi întreţine viaţa; iar Abel îşi alese
Viaţa pastorală, a turmelor sporire,
în arşiţa căldurei sudând labora unul;
Asprindu-i-se palma, curbându-i-se corpul,
1 se năsprea-mpreună şi inimă, şi cuget,
în urma turmei sale, la umbră, la răcoare
Sta în veghere altul, eu inima în pace,
Cu sufletu-n repaos.
Stătut de labori unul, ca negura de noaptea
Se returna la tindă; îşi întrista părinţii
Si tânăra soţie.
Blând, plin de bucurie, cu oile, cu mieii,
Venea voiosul Abel ridenre ca seninul
în braţele Heliei, ambilor săi genitori.
Familia întreagă era în voie bună,
(iaci devenise Abel cel mai dilect al casei.
Pe lâng-acestea iară intrase-n ale rugei,
în câte îşi expande spre cer inima omul,
Şi datina d-a aduce din fructe ş-animale,
Spre-a le-nchina de sacre l-altar în olocaust,
Oblaţiuni, ofrande.
Cu ritul dimpreună, cu observări de forme,
Nu mult, şi supravine şi o credinţ-absutdă
D-o teamă, d-o speranţă, şi pân' la degradarea
Să uite ale rugei şi să observe numai,
Când focul se aprinde, cum flacărele joacă.
Când drept se suie fumul sau când apucă-n lături,
Când bate vântu-n dreapta sau dacă bate-n stânga,
Când păsări trec sau svoala d-o parte sau de alta,
Cânii victima se lasă păşind l-altar voioasă
Sau face vro mişcare, or înapoi se ţine;
Când măruntaie, oase coprind cutare semne
Ce-nseamnă or dezastre, or fericire mare;

Să mai acuze încă pe cel care ofere
L)-a lui bunăvoinţă sau de vro coditură
De inimă, de suflet.
Adam, precum se vede, ca omul ce innoră
Si va şi el să ştie, si n-are cum să afle,
Căci n-are de la cine, observă şi întreabă
Objectele inerte, ş-atât cele-ntâmplate,
Cât mai vârtos pe sine; din sânul solitudinii
Se forţă-a-şi da cuvântul de tot ce-aduce-azardu,
De jocul întâmplărilor, a tot ce e materie
Si n-are voie liberă, nici raţia drept duce;
Voind prea mult să ştie, în supraştire-ajunge,
Şi-n loc de veritate s-afundă-n superstiţie,
Ce, oarbă de lumină, se-nvăluie în umbre,
Ş-a noastră neştiinţă, în toată neputinţa
D-a o-nsemna cu nume, se crede că ajunge
A-şi dezlega problema dacă din gură-i scapă
Pomposul sacru nume, expresia mister.
Mai mult decât tot omul Adam cătă s-ajungă
Prin via, primitiva-i imaginaţiune
In regia fantasmelor, ş-a-şi face o sistemă
In practicarea ritului şi explicarea semnelor.
Ş-iniţiaţi de dânsul, şi Abel, ca şi Cain,
Cu multă pictate în cele rituale,
In seară, dimineaţă, îşi aducea ofranda
I.-altar în sacrificiu. Unul venea eu fructe,
Producte ale terrei ş-ale laborii sale,
Cu primogeniţi altul, din nucii turmei sale.
Să fie întâmplare, să fie voie însuşi
De sus a provedinţei, precum Scriptur-afirmâ
D-a preferi p-un frate aşa din chiar senin
Mai mult decât pe altul? Că fumul de la Abel
Făcea coloană dreaptă suindu-se spre ceruri,

Pe când cel de la Cain se disipea în lături,
Ca fum dezagreabil la nările divine.
Semn râu, precum se vede! strigară asistanţii;
Semn rău, crezu în sine şi Cain svânturâtul.
Se negură la faţă, crezându-se-n urgie
în cele prea înalte şi el, şi ale sale.
Tentaţia fu mare, şi o simţi ca omul
Cui nu-i dă pas laboarea, fatica şi durerea,
(ia tot dizgraţiatul. Mai auzi ş-o voce
Ce răsuna severă; „De ce astă-ntristare
Şi negură pe frunte-ţi? D-aduei întru dreptate,
întru dreptate-asemeni împarte sau desparte,
Căci altfel se comite în pe deplin păcatul.
Acesta te alungă, şi tu pune-ţi puterea
A-I domina-nvingându-l"
D-a priceput-o Cain, noi nu putem pricepe
De e vro raţiune c-apucă fumu-ti lături,
Sau vreo cuviinţă l-a ritului plinire
Că se împarte-ofranda la dreapta sau la stânga;
Ci ştim că răseredinţa aduse rele multe.
Aceasta n-a fost vocea divinei raţiuni,
Ci vană aiurare, tentaţie supremă
Pa inima dolente, în omul ce se vde
Dezmoştenit de toate.
Se negură la faţă dizgraţiatul Cain;
I se negriră ochii şi-ntunecar ia câmpii.
In inimă-ncuibată invidia-l coprinde,
I-agită şi-l turmenta; astâmpăr nu-i dă ttta.
Necutezânde s-abhorre pe fratele său Abel,
Se blestemă pe sine, doreşte starea vitei,
Doreşte nefiinţa şi va să moară-ndată.
La cugetarea morţii îi vin părinţii-n minte
Ş-un dor nespus l-apucă de tristele lor zile,

De Pilii, de soţie şi de suror' şi frate.
Cu repentirea-i vine dorinţa să-i mai vază,
I-e frică şi ruşine naintea lor s-apară,
I-e frică d-al său sine.
Trist, palid, plin de spaimă, stătut d-atâtea chinuri,
De dor, de rcpentire, îşi rătăceşte paşii
Şi intră în dumbravă să-şi caute repaos.
Aci, rupt de fatică, bătut de remuşcare,
S-aşează să răsufle şi cugete-n amestec
11 tulbură cu mintea, cu corpul îl frământă.
Aci, în murgul serei, în mijlocul tăcerii,
Nu mai avea nainte decât o viaţă-amară
Şi grea ce-avea să tragă prin căile spinoase,
Şi nici o consolare şi nici o bucurie.
I se părea că este objectul unei ure
Oriunde s-ar întoarce.
Din cuget în alt cuget era în neastâmpăr,
Şi orele de noaptea trecea fără să poată
A-şi mai închide ochii sau vrun repaos s-afle.
Spre ziuă, în turmente, somn greu pe dânsul cade,
Şi visuri vin grămadă să-i prelungească chinul;
1 se părea că vede că-n umilita-i stare
P-ameninţă sclavia. Simţea foamea şi setea,
Angaria, laboarea, amarurile, jugul
Posterităţii sale într-însul rezumate,
Le resimţea în corpu-i, pe pieptu-i grămădite.
Gemea de greutate, mugea nu ca un taur,
Mugea ca om, ca tată ce simte cu simţirea
A mii de individe şi scumpe, şi dilecte.
P-atunci era şi ziuă, şi Abel îşi mişease
Către păşune turma şi o-ndreptase-n partea
Dumbravei unde Cain îşi petrecuse noaptea.
S-apropie, îl vede. Dormea şi gemea încă;

Se miră, se atristă văzându-l aşa singur,
Voieşte să-l ia-n braţe, ei îi respectă somnul;
Stă-n loc şi nu cutează să-l mişte, sâ-l deştepte.
L-aude şi-1 observă cum geme şi s-agită
Şi că e-n prada vriinui oribil vis tenace.
Pătruns de tinereţe, d-ardoarea lui fraternă.
Se pleacă şi cu-ncetul îl mişcă şi îl cheamă:
„Te scoală, frăţioare, te scoală, prea dilecte".
Ca-mpuns, speriat Cain răsare şi se scoală
feroce, spăimântabil ca unul ce e-n luptă
C-un incmic de moarte; i se zbârlise părul,
1 se-ncruntase fruntea, cu ochii plini de flăcări
Şi cu furoarea-n faţă: „Ce! Fiii mei sclavi vouă?
In servitute fiii, a mea posteritate?
Mai bine jos despoţii! De jos, din rădăcină
Să moară tirania!" răcneşte, se răpede,
la furios măciuca şi capul drept în două
I.ui Abel îl despică.
Ca fulgerul jos cade blând, inocentul frate,
Şi-n ultima-i cătare răstrăluci clemenţa,
Amorul şi iertarea, cu un stirâns pe buze-i,
Fiori îl petrectirâ şi-i coperiră ochii.
Se stinse. Şi pământul săltă coprins d-oroare,
De sângele ce curge ş-oribil îl întina.
Cade şi Cain, ţipă, ia răpede în braţe
Victima ce făcuse; şi vede, zvânturatul,
Că nu era fantasmă, nu inemic de noapte,
Ci fratele său însuşi ucis de a sa mână.
11 cheamă, îl sărută, îl mişcă, iar îl cheamă,
Cutremur îl apucă şi crede că-1 apucă
Pe dinapoi o mână şi că aude-o voce.
Era divina voce cui zicem conştiinţă:
„Şi unde este Abel? Şi unde e-al tău frate?"

Cc arc să răspunză? „Nu ştiu (căci n-arc încă
întreagă cunoştinţă d-a faptei împlinire)
Nu ştiu!... N-am fost custode!"
Şi când îşi veni-n sine, când îsi aduse-aminte
De cele de cu seara, de cugete sinistre
Ce nu-l lăsa să doarmă, de visele oribili
Şi de suprema luptă să-şi apere copiii,
Posteritatca-ntreagă de fiare, de sclavie,
Atunci disperat strigă: „Ucizător de frate,
0, mizerabil Cain! Iertare cât tic mare.
Cât Dumnezeu de mare, păcatul meu o-turece
Şi nu mai e speranţă. Deschisti-s-a pământul
Şi buzele lui sânge vărsat de a mea mână,
Al fratelui meu sânge a supt"; şi în tărunchii-i
1.-a apucat cutremur. „Să fug..." Şi până astăzi
Aşa fug fratricizii, aşa fug criminalii.

III

Şi frica, remuşcarea-l împing ca o tempestă
Ce-mpinge peste valuri un vas lipsit de cârmă
Ş-al căruia pilotul e şi nebun de spaimă,
Nu ştie unde fuge, când râpezit la dreapta,
Când zbucinat la stânga. îi pare că pământul
Ii fuge sub picioare. Stătut cu corp, cu mintea,
Jos cade, şi-i detună şi creierii ca locul;
Ca mort aci rămâne şi stă în nesimţire.
Durerea îl deşteaptă... şi când îi vine-n minte
A fratelui figură, fatala lovitură
Răsună-ntr-al lui suflet; ca pe cărbuni se simte
Şi sare plin d-ardoarea să-l mai revaz-odată;
Aleargă şi ajunge la locul de păcate
Şi cade peste corpul abandonat de suflet.
I.a pieptul său îl strânge şi ţipă, se lamenta,

Curg lacrămi de durere, fierbinţi îi ard vederea,
Şiroaie cad, se-ncheagâ cu inocentul sânge;
E desecat cu dorul ce-l sparge şi-l sfâşie
Sughiţele-l îneacă, îşi pierde răsuflarea,
Cu mâini, cu capul cade pe pieptul adorabil
Mai micului său frate,
în mare neastâmpăr de multa-ntârziere,
Adam, Eva, Helia, Azruna după dânşii,
Căta pe Cain ş-Abel, şi-n astă prosternare
îi află... O, spectacol! Părinţi, copii, soţie,
Vă lamentaţi şi plângeţi, vâ smulgeţi în cap părul,
Ţipaţi, că iată moartea în pragul tindei voastre
Oribil grintă dinţii.
Dizgraţiat Aclame, al patrilor părinte!
Mult lâcrămoasă Evo, a mamelor strămater!
Pe cine-aveti d-a plânge? Pe justul ce trepasă,
Sau pe ucizâtorul mai hâde decât crima,
Oribil de cutremur, de spaimă, repentiri?
Căci unul, ca şi altul, sunt scumpii voştri filii.
Ca tată te-ntreb, Doamne, al lotului părinte,
De cine simţi durerea mai mult şi pietatea:
De fiul ce blând cade ucis de al său frate,
Sau de dizgraţiatul ucizător frenetic?
întreci sau te-ntrec, Doamne, părinţii în durere?
Mai bine zeci de filii la oricare părinte
Ucişi de mâna morţii (de s-a putea vrodată
O astfel de urare), decât un singur filiu
Ucizător de frate!
Dă, Doamne, -acolo lacrimi şi graţia ta toată,
împacă (de se poate) dizgraţiatul suflet
Damnat de sine însuşi turmentelor eterne!
Aibi pietate, Doamne! Miserere lui Cain
Clemenţă, rentregire la zvânturata ginre,

A lui posteritate! Răscumpcre-se-n secuii
Prin chinuri ce-i aşteaptă, prin gemet, prin laboare,
Prin cuget si travaliu! Multeascâ-se iertarea
Oriunde e păcatul mai mult, mai deplorabil.
Fiorâtor spectacol! Tabelul se prezentă
Oribil, plin de sânge. E amplu şi se-ntinde
Cât o;w//zVw-ntreagă, trecută şi prezentă
Şi-n secoli se destinse ca două mari figure
Ce nencetat arată ce-a fost şi este omul:
Când fiară, când victimă; sus unul, în picioare,
Şi tremurând şi livid e Cain fratricidul;
Jos, palid, justul Abel, scăldat într-al său sânge,
Lăsând orfani copiii, se vede până astăzi
Din secol în alt secol, din ginte l-altă ginte,
Trecând din dogmă-n alta, din lege-n altă lege.
Vedeţi după cădere cât este de oribil,
Lugubru tot aspectul. Figure două-u sine
Răsună omenirea şi o desparte-n două:
In Câini şi în Abeli. Scriptura ne-o descrie
Şi o personifică în doi fraţi ce ieşiră
Din sânul tot acela şi din aceeaşi coapsă.
Şi Cain se înseamnă pe frunte ea c-o stemă,
Să nu-l omoare nimeni; şi Cain nu mai moare,
Ca însuşi despotismul ce-n secoli se succede,
Schimbând formele toate, luând toată figura,
Ş-a libertăţii însuşi. Şi de se mai nasc Abeli,
Vin tot spre-a fi victime, tentaţie invidiei.
„Dă, frate, şi ucide, dezmiardâ-te-n sudoarea-mi,
Te-mbată d-al meu sânge!" Aceasta e strigarea
Si ţipătul cel mare de şaptezeci de secoli.
Juni, vergini, daţi la fiare, daţi şi mai râu orgiei
Mii, mii de ecatombe idolului de Mane,
Damnării de-inchiziţii şi autodafede,

în olocaust corpuri şi suflete-azvârlite
La flacărele gheenei! Măciucă, lance, gladiu,
Rug, furci şi roată, cruce, salpetrăşi pucioasă,
Plumb, fier, bronz, acioaie, jug, carcere şi bende,
Cepi, fiare şi verige, sclavie, servagiu, glebâ,
Impozite, uzură...

IV

Dispare de dtirere, de frenezie Cain,
Nu mai putea să vază îndoloraţi părinţii,
Oribilul spectacol, cu-atâta mai lugubru,
Cu cât cele umane acum de prima oară
Şi pe neaşteptate se-nspâimântară horrend
D-atâta catastrofă.
Ci Abel sta cu faţa şi palidă şi rece.
Ca cel care aşteaptă spre cer şi mut imploră
O graţie din urmă. I.amentele-ncetară;
Părinţii şi soţia, cu cât căta la dânsul,
Şi-1 mai sorbea cu ochii, şi-1 mai lua în braţe,
Şi-1 săruta pe frunte, cu-atât simţea nevoia
Sau marea veritate d-eternâ despărţire;
N-o cunoscuse încă, ş-acum le-o spunea sufletul
Convins d-a sa durere. Avea supreme drepturi
Dizgraţiatul Abel, ş-acestea-imperioase
Se împun ca datorie l-ai săi ce îl contâmplă.
A fost mai naturală din toate datoriele
L-asemenea mari pierderi, l-asemenea durere,
La o transfigurare atât de spăimântabilă,
Să facă să dispară tot ce era oribil;
Nu mai [nuca să vază acel scump, sacru sânge
Negrindu-se-n tăcere cu cât se-uchega rece
Şi-i macula tot corpul ş-aureea lui coamă,
I.ipindu-i în dezordin pe frunte şi pe tâmple

Şuviţclc-i lugubre, şi-l desforma atâta.
Spălară, curăţiră, cu lacrimi inundară
Acele scumpe membre; îi sărutară fruntea
Şi mâinele şi ochii, şi vrea ca să-l adorne,
Magnetic să-l prepare spre-a mai face un pas
(ia să apară candid în faţa Creatorului.
l-acoperiră corpul cu flori, tinere plante,
Şi fruntea îi încinseră cu lauri ş-amarante,
li puseră ca aripe d-a lungu-n ambe părţile
Stâlpări de palmifer, cântând toţi aleluia.
Şi toată solitutea ce sta atât d-atentă
Răsună în latnente din vale până-n vale,
Ca angelii durerii: „Amin şi aleluia!"
„Eterna lui memorie! mai ziseră părinţii,
C-a noastre lungi suspine!" Şi frunzele din selbe
Înflorat răspunseră: „Ci-a noastre lungi suspine!"
Se uita-n toate părţile, la cer căta părinţii,
Şi parcă cer o graţie, vro naltă provedere
Spre-a veghea cu martirul într-o viaţă nouă
Unde n-avea nici soaţă, nici mater să-l adoare,
Nici pater să-l conducă.
Citi toţi laetemente îşi adresară vocea,
Neavând cui să se roage, şi Eva în durere
Acest fel se exprimă:
„O, aer ce verşi viaţa spre-a răsufla-n suspine,
Nu mai răsuflă Abel!... 1.-abandonaţi, etere!
L-ai curăţit, o, apă! Albitu-l-ai ca lâna
Şi c-al Albanei nectar; stropitu-l-ai în unde
Cia lacrimele mele ce m-ard... şi lui căldura
Nu pot să-i mai aducă. O, sânte foc, divine,
f-aşteapt-a tale flăcări ca miclu-n olocaust,
Îmi ceri ast sacrificiu în arderea de tot;
(ii ard şi frig cărbunii şi dorul c prea mare,

Şi nu-mi laşi până-n urmă nici dulcea lui imagine,
Să nu-mi mai vază mintea decât cenuşă stinsă.
De ar simţi oiţa când i se arde mielul,
Şi d-ar avea putere, nu l-ar lăsa să-l arză.
Nu-l pot preda la flăcări... O, mater, sacră Terră!
la-l tu în braţele tale, să-i ţii tu locul meu;
Deschide-ţi al tău pântece şi poartă-l tinerelă,
Precum l-am purtat însumi, până să-l naşti d-a doua
Spre o viaţă mistică şi fără chin, durere,
în sânul tău, o, mater, depui pe al meu ftliu!"
Adam îşi şterge ochii, se scoală în picioare
Cu gravida idee ce-i deşteptase I'iva,
Şi ia genuchii fiiului, îi mai sărut-o dată,
îi strânge cu vigoare şi stinsul corp încovoie
Şi îl mlădie-atâta, cât pumnii şi genuchii
l-aduce pân' la gură, ca fiiul să-i semene
Cu pruncul când se află în pântece materne.
L-acest aspect patetic cu toţi se consolară
Şi toţi puseră ochii la stânca colosala
Pe care blândul Abel îşi aducea ofrandei
In seară, dimineaţă, la cer în sacrificiu,
Şi unde era grota cui, prunci încă, copiii
Ei singuri ii ziseseră în jocuri inocente:
„Aidem în sânul Terrei", zicând staticei *dolmen.*
Luară cu toţi corpul, prin norii de profume,
Ş-acolo-l mormântară dolenţi şi plini de lacrimi.
Iar angelii blândeţei, drept preoţi, intonară
Cântarea despărţirii ş-a sărutării ultimi
Şi imnul nemuririi,
în grotă, lângă Abel, îi puseră drept steme
Şi varga pastorală, şi gladiul de cremene
Prin care-njunghea mieii l-altar în sacrificiu,
Velocile săgete de silex, adamanţe,

Şi toată armătura cc-avea ca un păstor.
Acea stânca şi grotă ca monument rămase,
Ca punt de demarcaţie, hotar între doi secoli,
Intre edenianul, sau zisul ev de aur,
Şi între durul, asprul ev de sudori, laboare.
D-aci se începură ş-hnâiu! ev de cremene,
Şi epoha faimoasă, epoha a dolmanilor.

i

POEME IN PROZA

IMN PENTRU HOLERA

Stpâne! Tu ai făcut pe om şi ai văzut că este bine. O! Cât C de frumos pământul lăcuit de fiii tăi! Dar fiii tăi sântem, tu |lc-ai încredinţat. Am greşit în copilăria noastră, ne-ai mustrat prin învăţăturile tale cele părinteşti şi totdauna am binecuvântat numele tău.

II

Prunci sîntem în viaţa noastră ce abia este o clipă în Vecinicia ta; şi niciodată n-am cunoscut bunătatea ta, totdauna nc-am abătut din căile tale: ne-ai părăsit ca să cunoaştem nebunia noastră, ne-ai trimis bătăile tale şi totdauna am binecuvântat numele tău.

Prunci sântem şi zâmbirea ta ne adună la picioarele tale şt întăreşte fiinţa noastră cea slabă; iar în posomorârca ta, groaza şi spaima năpădeşte asupra pământului şi moartea înfige asupra lumei ghearăle şi sfâşie făpturile tale. Dumnezeule! Iu eşti

dragoste şi nu vom putea fi prada urei tale; niciodată nu-ţi vom trimite această hulă, ci în veci vom binecuvânta numele tău.

IV

Când ţi-ai întors faţa ta de la noi, atunci iadul a uneltit pierzarea şi ticăloşiile noastre: duhul războiului a aprins torţele sale, a prefăcut folositorul hier în unealtă a morţii, a adăpat pământul eu sângele fraţilor noştri, a încărcat braţele noastre cu lanţurile robiei şi în pământ străin am chemat şi am binecuvântat numele tău.

V

Foametea şi-a întins seceta în holdele noastre; suflarea-i cea veninoasă a zburat preste câmpiile noastre, faţa lor cea zâmbitoare a îngălbenit şi s-a uscat, sânul pământului a secat laptele său pentru noi. Foamea a venit să sfâşie inimile noastre, am văzut pruncii noştri sfârşindu-se în braţele noastre şi în vremea necazului am binecuvântat numele tău.

VI

Duhul focului îmmiind vâlvoarele sale a venit să facă pradă casele noastre: le-am văzut prefăcute în cenuşă, am văzut averea noastră râsipită şi pierind ca fumul ce se înălţa şi ne acoperea soarele în care credem a vedea căutătura ta; am alergat, am suspinat, am umplut deşărtul de ţipetile noastre, dar am binecuvântat numele tău.

II

Cutremurul dărâmând casele noastre, s-au încercat si darapene ş, pământul, al căruia sfârşit tu numai l-ai hotărât,

• nu ca să-l strici, ci ca să-l înfrumuseţezi şi să-i dai o prefacere pednică de desăvârşirea ta. Părinte, vezi cât sântem de prunci J*i* în cuvintele noastre numim sfârşit când tu desăvârşeşti, Bumim moarte când trecem la vecinicie; dar ştim a binecuvânta (tumele tău.

1; Boalele, credincioşi slujitori ai morţii, au năpădit grămadă ;8supra nenorocitei omeniri, au veştejit puterile şi tinereţele noastre, ne-au despărţit de ce-a avut mai drag inima noastră, ne-au zeciuit si ne-au smuls cu totul din braţe-ne pe fiii noştri, au săpat mormântul părinţilor noştri şi fără vreme i-au «ţ». îmbrâncit în lăcaşurile cele noproase ale morţii; ne-au lăsat pustii, am gustat toate amărăciunile străinătăţii. O, de ce pahare I **S**-au atins buzele noastre! Le-am deşărtat, dar am binecuvântat numele tău.

IX

Ciuma a pustiit oraşele noastre şi am zis: „Nu este mai rău!" am văzut rudele şi prietenii noştri părăsindu-ne, am văzut rămăşiţile fiilor şi părinţilor noştri fără îngropare. Sfinte, aceste rele am cunoscut când tu ne-ai părăsit; asemănatu-ne-am cu turma rătăcită fără păzitori! Dar acum, ce rău ne amerinţă, necunoscut părinţilor noştri, necunoscut pământului nostru. Muncile iadului urmează după dânsul! De unde vine? Unde îşi va stinge turbarea sa? Unde vor osteni mâinile sale cele ucigătoare? Dumnezeule, aceste rele sânt îngerii mâniei tale, sau sânt slujitorii vrăjmaşului omenirii? O, hulă! Blândeţea nu este mânie. Cum dar suferi ca vrăjmaşul cerului să ticăloşască până în sfârşit făpturile tale? Nu judecăm, stăpâne, ci binecuvântăm numele tău.

X

Iartă daca în durerile noastre ne scapă câte un ţipăt ce nu se cuvine marei cuviinţei tale şi trimite îngerii tăi a apăra oraşele şi satele noastre şi a război această spaimă ce pustiază pământul. Vezi cât e de împodobit pământul lăcuit de fiii tăi, cum peste tot răsună numele tău cel sfânt, cum fumegă altarele tale de tămâia noastră. Ştim că ai cerut de la noi tămâia inimii şi jărtfa dragostii; de este vreunul ce a împlinit voia ta, acela facă să cauţi asupra noastră. De ne-ani abătut toţi, tu eşti Dumnezeu, tu eşti iertarea; de a sosit ceasul, ardică braţul tău, nimieează şi ad-o în fiinţă, că noi binecuvântăm numele tău.

II. PROZĂ

tTICOLE, PAMFLETE, CUVÂNTĂRI, AMINTIRI

PREFAȚA
GRAMA TICA ROMÂNEASCĂ

f
P

țw Ei! dar ce fel de carte e asta?!!! Uite-te minune!!! Aci lipsesc jfĵî grămadă de slove! Ăştia vor să ne lase săraci! Aci fălosul şi raurtâtorul de ortografie **ıı** lipseşte; măreţul şi îngâmfatul w, îf, tiumenea; «y cel bogat în loc nu se mai vede! în loc de unde unde se vede ei; în loc de *>, iS! Vai de mine, ce grosime şi iŞ'fl'iojâcie!!! ia te uită că ăştia şi pe delicatul şi plinul de dulceață j © l-au scos! Nu zău, ăştia sunt rumâni groşi, bădărani de la ţară, jfenii vor să aibă cât de puţină evghenie pă dânşii! Dar ce văz! ei .ţiţtli loc de pun **KC**; în loc de if', nc! Sânt vrednici de râs întru "^idevăr! Vedeţi lucruri copilăreşti! vedeţi eresuri! vedeţi *"ƭ* nesocotinţi! Toată lumea sc sileşte din ce mai are să mai adaoge ***P"*** (li să se mai îmbogăţească, dar ei! la uitaţi-vă că şi din ce mai avem vor să mai lepede!... Air! s-a stricat!! S-aaa duuus acum ^ şi limba!! Ei au lepădat şi ocsiile! şi psilii! şi! şi dasia!!! O f*" drăguţele, ca de ele de nimic nu-mi pare aşa de rău, că parcă era nişte floricele! Oamenilor fără gust, fără leac de ortografie! Dar cine v-a pus pe voi să vă arătaţi mai iscusiţi decât atâţia înţelepţi bătrâni? Voi v-aţi găsit să stricaţi aceea ce au găsit cu cale atâţia inşi, şi nu ca voi, ci altfel de învăţaţi?! şi apoi, nu ştiţi voi că obiceiul este bătrân, şi că trebuie să purtaţi cinste şi sfială către dânsul? Păcat de Dumnezeu să se ducă atâtea slove!!!

- Aşa, domnule, s-au dus, şi acuma dumneata să fii sănătos; ele s-au dus şi nu se vor mai întoarce, căci le-a gonit o soţietate întreagă, le-a gonit însuşi dreptul cuvânt. Şi dumneata,

domnule, mai stâmpără-ţi furia puţin şi gândeşte mai bine ce va să zică o soţietate şi ce au făcut soţietăţile în lume, ca să ştii către cine îţi îndreptezi cuvântul, şi după ce vei începe a cunoaşte ce va să zică unu, şi ce va să zică o soţietate, ascultă glasul ei cel serios liniştit şi fără atâtea strigări şi mirări lungi; învaţă că glastd soţietăţii este glasul norodului, şi că ea poartă şi înfăţoşază petsoana obştii.

Nevoia a (acut pre oameni să-şi afle cele ce le era de trebuinţă; când oamenii au aflat mai întâi slovele, au băgat de seamă câte sunete şi câte glasuri sânt în limba lor, şi aşa au hotărât pentru fieştecare sunet şi pentru fieştecare glas câte un semn, adică câte o slovă. Aşa au făcut toate neamurile când au vrut să scape de semnele ieroglifice, şi aşa au făcut pe urmă după dânseleşi grecii; ei au adus mai întâi din Fenicia 17 slove; pe urmă au văzut că în limba lor nu le era destule acestea şi aşa au mai adăogat trei, şi în sfârşit patru; adică au văzut că în limba lor, de multe ori pe *o* îl răspund mai lung şi aşa, văzând că preţuieşte mai ca doi *o,* au hotărât să-l mai lungească, şi înţelepţeşte l-au scris aşa **OJ,** adică ca doi *o* unul lângă altul; au văzut iară că pre *e* de multe ori îl citesc mai lung, şi şi pe dânsul când a fost lung au hotărât să-l scrie aşa **e a** , adică ca doi *e* fată în faţă', pe urmă, din vreme în vreme începând a se pierde pronunţia a veche a grecilor, cei mai noi au socotit că aceşti doi **e** sunt doi t şi 1-ati scris aşa **H**, numindu-1 ita sau *i* lung. Să venim iarăşi la vechime: grecii cei vechi până nu aflaseră pe S, scria în locul lui pe **U;** dar mai pe urmă, văzând că pot să ajungă la multe reguli din pricina încurcăturii, căci uneori trebuia să-l citească ca S, precum (3u/tojLtat, în loc de pSXojjtcxi; alteori ca P, precum euzcoyaj[2]; alteori ca cp, precum eiWujJtoc;, şi alteori ca t, precum dtrepfjcpcxvoc;; au hotărât ca, când se va răspunde

' Astfel se găseşte Tţ scris în inscripţiile ale vechi prin piatră şi in altele, şi şi latinii ***t'îa*** îl pronunţează, net ***Ha,*** a căror limbă este o dorică schimbată.

[2] Ve'zi pc (î latinesc că se scrie aşa ***r.***

îttS, să-l scrie ca doi o, adică unul preste altul, aşa Uşi pe urmă itfel care apoi a dat pricină celor noi să gândească că este şi i), şi aşa îl numesc până astăzi.

Când au vrut ei, până nu aflase pe *£, să scrie fwrj, scria 0OOTJ, care i-au silit să afle altă slovă pe care o au numit ^Tpra **ţel.,** până când şi-au împlinit numărul cu care scria şi îşi făcea trebuinţa; şi până când limba lor era vie, şi o învăţa fiii de la părinţi, n-avea trebuinţă nici de ocsii, nici de varii, nici de perispomeni, nici de psili, nici de dasii, nici de nimic ce nu le trebuia; iar după ce mai pc urmă au început a veni alte limbi preste dânşii, şi ei a se amesteca cu dânsele, a început a sc pierde şi pronunţia limbii lor, pe care mai întâi, când intra cineva în Atena, i se părea că o aude cântându-se. Aceasta văzând-o cei mai învăţaţi, ca să nu sc piarză acea armonie plăcută a limbii, au început a se gândi pentru mijloacele ca să o păstreze, şi aşa au aflat ItpOCTOJciCa, semnele acestea: (') lbuA.fj, (') SaaeiOC, *i* (') oleice, (') (tapeta, {) iteptcnrojievri, adică au văzut că vocalele sau glasnicilc la început se citesc uneori mai subţiri şi alteori mai groase, şi spre deosebire le-au pus câte un semn dasupra; precum otxoc; dasupra are alt semn şi oivoc; altul; pentru că negreşit cel ele al doilea *oi s-a* citit mai gros, care ne-o arată însuşi limba latinească, ce această zicere o are împrumutată de la greci, precum şi altele multe, şi în care se citeşte aşa: *vinum* şi noi [ie urmă *vin.* Intr-acest chip (') Sacretcc sau groasa câte o dată se aseamănă cu p, câte o dată cu *h* sau cu X. precum la TJpWc; UTroxpiTrjc;, pc care latinii şi europenii le pronunţează *herous, hypocrita,* adică, *herou, hypocrit;* şi alteori ea cp, precum la boc;, pe care noi îl pronuntiem *fios,* şi după natura limbii *fiu.* Şi fiindcă acesec două semne se citesc sau să răsuflă oarecum din gât, cu dreptul ei le-au numit Trveuu^ccToc, adică *duhuri.*

Au văzut iarăşi pre la mijlocul zicerilor că vocalele se citesc uneori mai ascuţite, alteori mai apăsate, şi pe la sfârşit de multe

ori mai grele; şi spre deosebire au aflat pre astelalte trei semne, pe care le-au numit oleice (ascuţită), (3apeta (grea) şi TTepiaTOjJievTi (apăsată), numai ca să se păstreze prozodia, adică cântarea zicerilor, pe care cu toată osteneala lor cea vrednică de cinste, vremea tot o a pierdut, şi semnele acestea acum rămaseră numai de un obicei la greci, şi câte o dată ca să ne arate deosebirea înţelesului zicerilor, ce acum se citesc tot într-un lei, pierzându-se pronunţia, şi atunci fieştecare îşi avea pronunţia sa.

Asfel au fost cu aflarea slovelor la greci; asfel după dânşii au făcut şi latinii priimind numai cele ce le-au trebuit; asfel, şi încă şi mai înţelepţeşte italienii; asfel şi toate naţiile cele înţelepte şi gânditoare într-această pricină, ce au umblat numai după ce le-a trebuit; asfel a trebuit fireşte să urmăm şi noi; dar, fiindcă când am început a ne întrebuinţa cu slovele cele slavoneşti a fost tocmai în vremea câncl turburările, neodihnile, fugile şi războaiele ce aveam cu vrăjmaşii noştri nu ne da pas să ne gândim de alte lucruri mai interesătoare, necum de acest băgatei; de aceea până mai deunăzi, câte slove au avut slavii, noi le grămădeam cu loc, fără loc prin cărţile noastre; ni se părea că tot una poare să fie ortografia slavă cu ortografia noastră, si că printr-însa dăm o strălucire limbii noastre, puindu-i o năpaste în spinare.

Apoi, când am început a învăţa şi greceşte, şi am văzut cu cât sântem noi mai presus decât mulţimea când ştim unde să setim tu, unde *o;* unde, **T|, t,** u, **et. Ol;** unde **6,** ca şi cânt! scrim pe p cu dasia; şi a ne îngâmfa între noi şi a râde ele cei ce nu ştia să scrie ca noi, şi a gândi că îi întrecem noi cu mult printr-aeeastă mărginită ştiinţă a noastră, ele atunci cu d-a sila am început a subjuga nenorocita noastră limbă să se îmbrace in nişte haine ele arleehen şi cu totul străine şi nepotrivite cu firea ei.

Noi nu cunoaştem ce va să zică *o* si *i* lung şi scurt; noi de vom seri *om* sau aşa sau asfel tot *om* va să zică; de vom seri *fiinţă* sau aşa, sau **<>inm**h tot *fiinţă* va să zică, şi aşa fără nici un cuvânt facem pre nevinovata tinerime, vremea, în care poate să înveţe alte lucruri folositoare, să o piarză învăţând aceea ce capricia noastră a găsit cu cale fără nici un cuvânt desăvârşit, Iată treabă şi facere ele bine!

Pentru S, noi unul cunoaştem în limba noastră, şi pe acesta trebuie să-l cunoaştem ele o singură slovă iar nu de diftong, căutând însuşi la firea lui, iar nu la aceea cum îl scriu grecii; şi pentru aceasta am mai vorbit.

Pre "b, toată lumea îl ştie că este un diftong, că diftongurile sânt din tlouă vocale sau glasnice, şi că vocalile din care el stă, sânt € şi *a;* apoi, ce greşală face cineva de va pune în loc de "b, ea, care preţuieşte tot cât dânsul? Cine poate să pronunţieze pe ea altfel decât cum este, ştiindu-1 mai vârtos că este şi diftong?

încât pentru diftongul ïïS, care până acum se scria i* (cu totul împrotivă după cum se citeşte), pentru dânsul cercetează mă rog pronunţia, şi ea îţi va arăta că oamenii cari vor să scrie după cum vorbesc, nu fac nicidecum asfel de greşale ce nu se învoiesc cu dreptul cuvânt; sau daca elin nenorocire, prejudicâţile, care din mica copilărie ţi-au fost stăpâne, nu te lasă să judici sănătos si bărbăteşte, ia un copil care nicidecum să nu cunoască slovele, şi învaţă-1 să cunoască numai glasnicile şi neglasnicile, fără a amesteca şi diftonghii; zi-i să scrie iS\ şi vei vedea cum se gândeşte şi cum îşi mişcă buzele cele tinere alăturând şi despărţind în gândul său glasnicile, până când în sfârşit îl vei vedea că îşi ardică capul şi îţi caută în ochi, arătându-ţi ceea ce a făcut, şi aşa poate atunci te vei ruşina cunoscând că ştie să se gândească mai bine decât dumneata, sau daca nu, îl vei vedea că scrie S în loc ele iS\ iar **K»** niciodată.

Voieşti să subţiezi pc rumâni şi să-i faci delicaţi prin 0 cel vestit de atâta vreme prin cărţile rttmâneşti? Pentru aceasta

învață că limba și oamenii nu se subțiază prin pelticimea limbii: ei au trebuință de idei, de cunoștinți și de experiență ca să se subțieze. în toată limba noastră nu găsim o zicere care să coprinză pe acest 0, ba încă deși avem în limba noastră vreo vorbă împrumutată de la greci care să aibă în sine pe 0, românii nu-l citesc decât ca pe *t,* sau cari voiesc să se pocească, aceia îl citesc *fi.* Rumânul zice Toader sau Tudor și Tonta, iar nu 0eodorși Goma; și așa zic și toate neamurile Europii. Această slovă sau glăsuire 0, este născută în brațele căldurii și moliciunii Asiii și Africii, unde oamenii vorbesc din gât mai mult și din vârful limbii cei lățite de căldură: d-acolo au venit și grecii în Grecia și de acolo au și adus-o. în tot locul unde oamenii sânt sănătoși și toate organele vorbirii și le au întregi, desăvârșite și sănătoase, acolo o acest fel de glăsuire ca 0, nu este socotită decât ca un defct sau o greșală a naturii: un acest fel de om ce pronunțiază așa, trebuie să aibă felurimi de adjective spre batjocoră precum: peltic, gângav și altele; așa dară, cum poți dumneata să gândești că poate nația noastră să se nobileze prin defeturile și greșalele naturii?

încât pentru *X* și tp» ' ' ' vorbit că oamenii cei înțelepți niciodată nu se încarcă, nici nu se îngreuiază cu acelea ce nu le trebuie și nu le aduce nici o înlesnire și nici un folos. Noi prea bine putem să scrim în locul lui *X* pe *cs,* și în locul lui lb, pe yM fără nici o schimbare a pronunțiii. Dar iată nevoia! că dumneata zici „că când putem să scrim cu o slovă, pentru ce să scrim cu două?" și eu zic iară, că când putem cu mai puține slove să ne slujim, pentru ce să ne îngreuiem cu mai multe și să încărcăm alfabetul nostru? Ge minune! Vezi cum ne potrivim la vorbe? Atâta numai păcat că nu ne înțelegem, și ca să nc putem desluși să luăm vorba dumitale, să-i facem analiștii ca să vedem ce folos sau ce înlesnire poate să iasă dintr-însa. Să zicem că propoziția sau regula dumitale este dreaptă, generală și poate fi cuviincioasă la toate întâmplările

Kiemenea; apoi atunci precum este bine în locul lui *cs* să scrim pi! f, și în locul lui *ps,* pe ijj, este asemenea bine și tot cu același Cuvânt și în locul lui *st să.* aflăm alt semn; în locul lui *cr, cl, dr, plt str, ser...* alte semne asemenea, ca să scrim mai bine în loc de două sau trei slove cu una. Și iară, mergând tot cu acest Cuvânt, în locul silabelor mai bine ar fi să se afle câte un semn ililgur și deosebit; și ca să prescurtăm și mai mult în loc de două |au trei semne care însemnează silabe, să scrim unul, adică în Jocul fieștecăria ziceri să avem câte un semn sau o slovă precum • (unt numerile arăpești și semnele zodiacului, unde în loc de **- fttiu,** *doi, trei, patru...,* scrim 1, 2, 3, 4,..., și în loc de *cumpănă* j icrim — , în loc de *Gemeni,* scrim X șcl. Așa atuncea ne-am " face chinezi și câte ziceri ar fi în limba noastră, atâtea și slove - gr trebui să avem, și să ne trebuiască toată viața noastră ca să le învățăm. Apoi mergând treptat și mai nainte cu prescurtarea, • ar trebui în loc de mai multe ziceri care fac un cuvânt să avem ' numai un semn până când ne vom băga în întunecimea î labirintului ieroglificilor Eghiptului, desprețuind și nesocotind Ingeniosul meșteșug al scrierii. Și în sfârșit, ca să fie lucru de **tot** lesne și cum se cade, să aflăm mai bine în locul unei limbi Întregi un semn să-l învățăm pe acela, și să scăpăm o dată de fl tot învăța și a tot seri atâtea slove și atâtea ziceri. Și iată folosul cel mare ce iese din propoziția dumitale. Acuma gândesc că ne-am înțeles.

„Dar bine, daca ați hotărât să lepădați pentru înlesnire -. slovele care au tot tui glas și tot un sunet, pentru ce n-ați lepădat iii pe *y,* care are tot un glas cu z?" Aci ai dreptate, domnule, și :• **prea** filosoficește ai vorbit. Acesta a fost și cuvântul și hotărârea sotietății; dar fiindcă această gramatică a fost prescrisă mai nainte de hotărârea soțietății, a rămas deocamdată așa; însă pentru aceasta îți făgăduiesc cinstit, că de va avea gramatica norocirea de a se mai da încă o dată în tipar, vei vedea-o

curățită și de dânsul, ca să semene întru toate cu cea italienească, buna ei sor\

„Dar pentru tonuri, ce o să mai zici? Cum o să învețe copiii să citească? Și cum o să învețe străinii limba noastră?" Asfel cum învață și pe a latinească, nemțească, italienească șcl. Limba grecească cu toate tonurile ce are, nicidecum nu o învățam noi mai lesne decât pe cea latinească, nemțească șcl. Nu ne iac tonurile să prontmțiem bine, ci deprinderea și știința care avem într-o limbă. Pune dumneata doi inși să citească grecește, unul .să cunoască limba și altul nu, ci numai să știe să citească, și ascultă la dânșii. Cel dintâi va pronimeia bine și frumos nu pentru că limba este scrisă cu tonuri pe dasupra, ci pentru că o a învățat, și pentru dânsul tonurile sunt indiferente; ar putea să lipsească, și el tot așa să citească. Pe cel d-al doilea îl vei vedea că se căznește și cu toate semnele prozodiii ce sânt pe dasupra, să scoată niște sunete urâte, și limba să sufere în gura lui. I .irnba cea vie care o învață fiii de la părinți n-are trebuință de tonuri. N-au făcut semnele prozodiii limba, ci limba a dat pricină oamenilor să afle aceste semne când au văzut că cade și își pierde pronunția.

Meșteșugul scrierii este aflat ca să ne înțelegem și cu cei ce nu sunt de față cu noi. De multe ori însă scrierea cea nedesăvârșită a pricinuit confuzie și neînțelegere, care a stat cea dintâi pricină de a se pune regulile ortografiii: tot ce aduce neînțelegere trebuiește lămurit. Și aceasta a făcut să se nască atâtea semne ale prozodiii și ale puntuațiii. Dat fieștece limbă își are ortografia sa și aceea a stătut mai norocită, care s-a supus la mai puține reguli. Puntuația numai a stătut și este tot aceea la toate limbile; pentru că oamenii tot într-un fel sc gândesc, și mișcările si opririle lor în vorbire sunt tot acelea. Cel mai delicat și cu gândire lucru în ortografie și care face cinste duhului omenesc este puntuația: ea desparte și face chiare judicățile noastre, arată șârul și relația lor și ne face și să înțelegem și să ne facem înțeleși în scrierile noastre; și ea

singură împlinește sfârșitul pentru care s-au aflat regulile ortografiii, mai vârtos în limbile cele vii. 'Poate celelalte nu sânt decât o pedanterie și o lipsă îit gândul și duhul omenesc, adică un semn de necunoștință a folosului și sfârșitului ortografiii. Pratii noștri italieni foarte înțelepți și gânditori au cunoscut ce le este de lipsă și care sânt roadele pedantismului într-această materie: pre dânșii, și drumul pășirii întru cunoștinți al duhului omenesc trebuie să urmăm și noi. Aci îndrăznesc a vorbi pentru frații noștri din Transilvania și Banat, cari sânt vrednici de toată lauda pentru ostenelile și silința ce pun pentru literatura rumânească. Pentru ortografia însă care voiesc să o întruducă scriind cu literile latinești, bine ar fi fost să urmeze duhului italienesc, adică a seri după cum vorbim. Și să nu se ia după ortografia franceză și englezească care păzește derivația zicerilor, care este născută în veacurile sholasticismului, și de care chiar singuri acum ar voi să se scuture. Un meșteșug care voiesc să rămâie păstrat numai pentru cei ce vor avea norocire să știe latinește, și fără nici un folos așa de mare încât să stea în cumpănă eu greutatea și neînlesnirea. Cel ce cunoaște limba latinească știe că zicerea *timp* vine de la *tempussau* de va fi scrisă *timpu,* sau de va fi scrisă *tempu;* asemenea și *primăvara* este cunoscută de unde vine, sau de va fi scrisă*prima-vera,* sau de va fi scrisă *prima-vara* șcl. Pentru cel ce nu cunoaște limba latinească este în zadar oricum vor fi scrise zicerile, căci mijlocul scrierii nu poate sâ-l facă să cunoască izvorul când el niciodată n-a fost acolo. Așa dară, pentru ce să nu scrim după cum pronunțiem, când scrim pentru cei cari trăiesc iar nu pentru cei morți? Romanii strămoșii noștri scria după cum pronunția; Ciceron, Virgilie și ceilalți autori nu au scris faptele lor pentru romanii ce au trăit pre vremea lui Romul și Brut, ci pentru contimporanii săi. Asemenea și noi nu scrim pentru strămoșii noștri pe cari i-a adus marele Trăiau aci, ci pentru contimporanii noștri, și nu trebuie sâ-i căznim și să-i muncim atâta până să ne înțeleagă, și să le luăm dreptul de a-și seri limba, rămâind

pe seama numai celor ce ştiu latineşte şi celor ce în toată viaţa lor vor sta cu dicsionerul în mână.

„la să lăsăm acestea că eu aci nu te înţeleg; vino de-mi spune mie de cele mai dinainte, spune-mi pentru cum am scris până acum, ce faceţi voi ăştia iscusiţii ce aţi ieşit acum cu filosofiile voastre? Ce faceţi obiceiului?" Este adevărat, domnule, că obiceiul este bătrân şi că el nu se strică aşa lesne; însă eu nu ştiu pentru care obicei îmi vorbeşti; pentru că de vrei să zici dc scrisorile de mână, aci pă nici unul nu văz scriind ca pe celalalt: unii scriu <|d""**A,** alţii 4>**HMNA**; unii scriu ELuţb, alţii cUu>, alţii GiiAii-h şi alţii cum le vine; unii scriu 4**>T**»K-hTwp, alţii 4>wi»Tv">p, alţii 4>'we^TwpK>; unii scriu **Iftie,** alţii **IAIIE**, unii scriu cu tonuri, alţii fără tonuri şi alţii cu tonuri cu cârligele şi cu picături la toată silaba şi la toată slova şcl. De vrei să vorbeşti de cărţile tipărite, să aducem înainte toate ediţiile cărţilor şi vom vedea că nici una nu se aseamănă cu ceilaltă în ortografie, ci dinprotivă că fieştecine a scris după cum i s-a părut, fără nici o regulă şi fără nici un obicei. Apoi acuma, ce să numim noi obicei? Poate că vei zice, ia numai aşa, să aruncăm unde şi unde de poftă măcar câte un U) şi câte un T) şi câte un cârligel dasupra glasnicilor, când sânt înainte, pentru că stă frumos şi pentru că frate dragă, aşa scriu şi grecii şi aşa a fost obiceiul de a se presăra unde şi unde. Domnule, aceasta n-are alt nume decât *obicei de a nu se gândi,* sau mai bine *obiceiul nerozilor*[1]. Pa

[1] Reverenţia sa domnul teologul absolut şi protopop Nicolae Maniu de Montan a făcut o ortoepie latinească, rumânească, nemţească şi ungurească, pre care a şi dat-o la lumină la anul 1826. într-însa, pentru înlesnire, la început, când vorbeşte de slove, mai întâi are pre cele glasnice, pre urmă pe neglasnicele, puind din ele mai întâi pre cele mai lesne dc scris şi aşa pâşaşte către cele mai grele, şi în sfârşit are diftonghii. Această carte folositoare intrând în mâinile a multora aci în Transilvania au început mulţi a-l defăima cu nume de raţionalist şi ateu, căci a stricat rândul slovelor, şi Hristos în Evanghelie zice: „Eu sânt alfa şi omega", adică începutul şi sfârşitul; şi sfinţia sa pentru aceasta daca era creştin adevărat, trebuia să puie pe alfa în capul slovelor şi pe omega la sfârşit. Apoi iaca treabă!

aceasta vrednicul de pomenire Dumnealui Marele Ban loan Văcârescu, al doilea scriitor de gramatică rumânească, destulă osteneală a simţit şi ş-a pus toată silinţa să afle acest obicei şi sft-l puie în reguli; dar nici singur n-a putut să-l afle din pricina celor mai sus zise şi după cum singur o mărturiseşte, nici cei următori n-au putut să urmeze regulilor sale, pentru că câţi mai pe urmă au scris şi au tipărit cărţi, au urmat tot vestitului acela obicei de care te ţii dumneata.

„Ei! de astea de ale voastre spui tu multe, dar eu nu voi să ştiu; eu nu-mi ies din cele ce am apucat, şi la părinţii mei nici n-am pomenit asfel de nimicuri: cum au fost ci, aşa o să fiu şi eu, şi spuneţi şi scorniţi voi, iscusiţilor, câte veţi vrea." Bine faci, domnule, ţine-te, te rugăm, de dânsele ca orbul de gard, şi rămâi tot în cele ce ai apucat, căci pentru dumneata nici nu se osteneşte cineva. 'Poate câte fac şi scriu oamenii astăzi nu sânt pentru noi, în cari au prins rădăcină ruginoasele şi de Dumnezeu blestematele prejudecăţi, pre care numai moartea dimpreună cu fiinţa noastră le va curăţa, nu sant, zic, pentru noi, ci pentru simpla şi nevinovata tinerime: ea este floarea omenirii şi dintr-însa se aşteaptă şi rodul. Toate prefacerile şi întocmirile cele bune ce s-au făcut de la începutul lumii până astăzi, nu s-au aşăzat nici pentru cei cari au murit, nici pentru cei ce era de faţă, ci pentru cei ce se gătea să fie şi pentru cei fiitori. Moise nu a întocmit legile sale pentru bătrânii cari se gătea să moară, şi pe cari el îi hrănea cu mană cerească, şi ci nu putea să uite ceapa şi usturoiul Pghiptului şi mâncările cu care se îndopa la jărtflle idoleşti, ci pentru pruncii şi strănepoţii lor. Hristos mântuitorul nostru nu a învăţat sfânta sa lege pe cărturari, nici pre farisei, ci pre pruncii cei mici şi pre cei ce a venit în starea pruncilor, la nevinovăţie; el nu şi-a ales ucenicii săi din farisei; el n-a zis nici Anii, nici Caiafii: „Vino după mine", ci lui Petru, care era pescar şi nu ştia să tâlmâcească legea lui Moise pe dos, ci curat şi nevinovat ca pruncii fără a se îngâmfa întru ştiinţă, asculta cuvântul lui şt se lua după dânsul.

Sfinţii apostoli n-au propovăduit Evanghelia lui Hristos popilor idoleşti, cari invita pre împăraţi şi lumea ca să-i omoare şi pre dânşii, şi pre cei ce asculta cuvintele lor. Până la anul 1440 oamenii scria cărţile tot eu mâna, nefiind până atunci aflat tiparul, şi prin urmate cărţile era foarte rare şi din pricina scumpetii şi din pricina greutăţii până a fi scrise, (iei dântâi carele a aflat tiparul a fost loan (uttemberg, ajutorat de doctorul loan Paust, la Mayenţa, după ce ş-au cheltuit toată starea şi averea lor. Cea de a doilea carte dată în tipar si mai desăvârşită a fost Biblia latineşte, in folio, la anul 1462, care s-a împrăştiat în toată Europa. Pe vremea aceea era în Paris precum şi în toată Europa nişte oameni care nu voiau să-şi cunoască pre fiii lor... Aceştia mai cu seamă era copietorii cănilor, şi Bibliile Ic vindea până la 500 galbeni una. Când s-a ivit vrednicul de toată aducerea-aminte doctorul loan batist în Paris cu Bibliile sale care le vindea mai întâi 60 şi pe urmă 30 de talere una, aceşti neguţători vechi au început a striga că acest meşteşug de a sc face cărţile aşa lesne este aflat în iad, şi că acel bun om are prieteşug şi tovărăşie cu dracii, şi este fermecător; pentru care învita pre oameni să nu priimeaseă cărţile lui, până când în sfârşit, după ce l-au omorât ei poate, au scornit că dracii de viu l-au sfâşiat, şi l-au răpit în iad'. Aşa aceşti oameni, cărora le este datoare omenirea luminarea ei şi păşirea cea iute a ştiintilor către desăvârşire, nu şi-au cheltuit starea, averea şi viata lor în aflarea acestvii meşteşug pentru acest fel ele oameni, cari voia să râmâie omenirea întru neştiinţă, să asculte în gurile lor ca în oraclu şi să le cumpere cărţile lor după preţul cel păgânesc ce ei îl punea; ci pentru cei viitori noi şi pentru strănepoţii omenirii, cari gustă din roadele ostenelilor şi meşteşugului lor şi cu lacrămi îşi aduc aminte de dânşii, biroul şi luminătorul Rusiii, Petru cel Mare, n-a aşăzat regulile şi întocmirile sale

'Aci fieştecine poate ghici cine au fost dracii cari l-au sfâşiat de vin.

pentru împrotivnicii streliţi ce vroia să stingă făclia cunoştinţelor şi a slavii ce el purta, ci pentru slăvirii săi strănepoţi cari au mărit şi s-au fericii prin păzirea şi desăvârşirea aşczământilor tale şcl., şcl. Aşadar iarăşi o mai zic că nu pentru noi se fac şi Se scriu cele din zioa de astăzi, ci pentru fiii şi strănepoţii noştri.

„Si ce lucruri se fac? şi ce lucruri sc scriu?" S-a făcut şcoală ptiu care se slăveşte naţia şi cei ce au întemeiat-o (şi aci este vremea a arăta pre dumnealui Marele Ban Constandin Bălăceanu, protectorul şi apărătorul şcoalelor rumâneşii, cate cu osteneli le-a început, şi iarăşi prin osteneli, cu pieptul şi braţul său cel rumânesc şi viteaz le apără şi le păzeşte până în fcioa de astăzi de toţi împrotivnicii cari vor să se-atingă de dânsele, să le dărapene şi să le schimbe numele); s-a făcut filosofia, rodul cerului în limba rumânească; se învaţă legile şi dreptatea în limba rumânească; sc învaţă matematica, geografia şi istoria in limba rumânească; este catedră în şcoală în cate se cercetează si sc învaţă limba rumânească; inetoilul lui I.ancaster P'''''' învaţă Anglia, franţa şi Rusia carte, este înrrudus în limba rumânească; sânt atâţia fraţi profesori cari scriu, traduc şi se ostenesc pentru folosul şi cultura limbii şi a naţiii; sânt atâţia boieri înflăcăraţi cari lucrează şi jărtfesc pentru folosul obştii: dumnealui Marele Ban Barbu Văcârescu a dăruit venitul băniei după un an (la 90 000 lei aproape) şcoalelor; şi toate acestea tot pentru luminarea şi îndreptarea tinerilor, iar nu pentru noi, cari nu voim să cunoaştem filosofia şi mântuitorul ei glas; nu pentru noi, pre cari cu lacrămi ne roagă nevinovata tinerime, să rămânem în cele ce am apucat, să ne hrănim cu dânsele, să le cugetăm, să le lăudăm dacă voim, şi pe dânsa să o lăsăm în pace dimpreună cu făcătorii săi dc bine; să ne fie milă tle dânsa şi ele vremea ei pe care o pierde, şi pe care noi o stingem şi o timoram. Ne zice să vedem că Dumnezeu şi-a întors ochiul său şi către noi, şi a arătat drumul care duce la slavă, cinste şi fericire celor mai înţelepţi şi înfocaţi

din nația noastră; ei l-au destupat cu mare muncă şi osteneală şi au îndreptat-o să meargă pe dânsul; ne roagă să vedem şi să cunoaştem această milă şi îndurare dumnezeiască şi să nu voim a ne face deopotrivă cu diavolul care pizmuieşte şi pune stavilă fericirei şi binelui omenesc, ca să nu ne asemănăm lui, voind a o opri şi a o abate din drumul care a apucat; nc zice în sfârşit să ne ardicăm ochii în sus, să vedem dreptatea şi răsplătirea cerului preste capetele celor ce au vrut să oprească şi să omoare binele omenirii; să vedem ce nume au, şi cum îsi aduce lumea aminte de răsticnitorii Mântuitorului nostru, cum de otrăvitorii lui Socrat, cum de muncitorii sfinților martiri şi de toți înrăutățiții ce au stătut de la începutul lumii până acum. fie ca numai până aci să fie împrotivirea noastră, şi să dăm linişte şi odihnă o dată celor ce voiesc şi lucrează binele; lasă, domnule, toată răutatea, pizmaşi interesul care sânt rodurile iadului, lasă-le şi uneşte-ți gândul cu al tutulor rumânilor, zi cu a toți dinpreună: „fie binecuvântată toată tinerimea, colx ară-se mila şi fericirea cerului preste dânsa; slăvească-se nația rumânească: înmulțească-se cei ce o apără şi o ajută; stingă-se numărul celor ce voiesc să o dărapeue; stingă-se cu sunet numele lor din cartea pomenirii şi a vieții; pâşască cu repeziciune sfânta filosofic şi ştiințele de la marginile pământului până la celelalte, înrinză-se şi înmulțească-se şi în nenorocita noastră patrie; fie bine priimite ea să tămâie şi să se veciniceze între noi".

Acum fie o pace şi înceteze disputa ca să vorbim pentru gramatică şi limba rumânească. Limba este mijlocul prin care ne ararăm ideile şi cugetările noastre; acela ce cunoaşte şi ştie mai multe lucruri, a aceluia limbă este şi mai bogată de vorbe şi mai plăcută. Pruncul când este în brațele şi la pieptul maicii sale, alte vorbe şi numiri nu ştie, decât numai a lucrurilor cc sânt pre lângă dânsul în casă: ştie să zică *mamă, Uită, papă, apă* şcl. După ce se mai măreşte şi începe a vedea şi a cunoaşte şi

lucrurile de prin curte, începe a învăța şi numirile cu care se (lumesc acele lucruri, şi limba lui mai creşte şi se mai înmulțeşte. Când se adună cu cei deopotrivă cu dânsul, acolo învață alte vorbe care nu le ştia: ale jocurilor şi ale jucăriilor; Când merge la şcoală, acolo iarăşi învață alte numiri ale lucrurilor ce acuma poate le vede întâi; după ce vine în vârstă **fi** începe a învăța sau un meşteşug sau o ştiință cu care să trăiască în lume, aci dimpreună cu lucrurile iarăşi mai învață (ii alte numiri care până acum nu le ştia, cu toate că era în limba 8tl, şi aşa cu cât creşte şi vede mai multe lucruri şi se adună cu lumea mai mult, cu atâta limba lui se mai înfrumusețează şi **Se** desăvârşaşte. Merge la plugar şi vede alte instrumente şi alte numiri; merge la lemnar, asemenea; merge la zidar, la fierar, la croitor, la cojocar, la cizmar, asemenea şcl. Va să zică dară, Că fieştecare meşteşug şi ştiință îşi are numirile şi termenii săi. Noi rumânii pentru câte meşteşuguri au fost între noi până acum, şi pentru câte idei şi cunoştinți am avut, am avut asemenea şi numirile lor, sau din limba noastră făcute, sau împrumutate de la aceia cari întâişai dată s-au arătat între noi cu acel meşteşug. Acuma să punem că rumânul va să vorbească de gramatică, tic retorică, de poezie, de geografie, de istorie, de filosofic, de matematică, de legi, tic teologie, de medicină şcl.; toate meşteşugurile şi ştiințele acestea îşi au numirile şi termenii lor deosibiri fieştecare; urmează dară ca, când va învăța rumânul gramatica, să învețe asemenea şi termenii sau limba ei, şi aşa şi celelalte ştiinți. Negreşit că va găsi într-însele vorbe şi numiri pe care în limba familieră nu le-a găsit; apoi poate o să zică: „De muie sunt vorbele astea, că nu sunt rumâneşti?" Sunt de acolo de unde este toată limba noastră, de unde sunt zicerile *om, cap, ochi; ureche, nas, gură, dinte, limba, barba, braț, mână, deget* şc).; *pâine, apă, vin, făină* şcl. (Zum poale zice pentru termenii ştiințelor că nu sunt rumâneşti, asemenea poate zice şi pentru zicerile aceste famiiiere tot aşa, până când se va

lepăda rumânul de țoală limba sa, rămâind eu buzele umflate, după vorba de obște; ș-apoi pe care să îmbrățoșeze?

Fieștecare limbă când a început să se cu'tiveze a avui trebuință dc numiri nouă, pe care sau și le-a făcut de la sine, sau s-a împrumutat măcar de unde, și mai vârtos de acolo dc unde au văzut că este izvorul științelor și al meșteșugurilor: grecii s-au împrumutat de la fenicieni, cghipțieni, arapi, asirieni șcl., de acolo de unde și învăța științele și meșteșugurile; romanii de la greci; cestelalte nații ale lutropii dc la romani, și de la greci acelea care s-au împrumutat și romanii. Noi asemenea o să urmăm, și mai vârtos când avem dc unde. Noi nu ne împrumutăm, ci luăm cu îndrăzneală de la maica noastră moștenire, și de la surorile noastre partea ce ni se cuvine.

Noi când auzim câte una din vorbele degenerate grecești pe care chiar grecii le urăsc, precum: *catadexsesc, metahiriesc, pliroforiesc, plixis, stenahoria, sytttrofte, ypolipsis, arhonta, kyramu, ypokimen* șcl., ni se pare că curge miere, miroase omul acela a simțitor și a politicos; iar când auzim: *fras, problemă, emblemă, abys, enigmă, systană, haos, atom, ymn, fas, eclips, ecliptică* șcl., cate sunt asemenea grecești dar trebuincioase, ni se par străine și neînțelese, și zicem că sunt *anoste.*

Trebuie să nc împrumutăm, clar trebuie foarre bine să băgăm seama să nu pătimim ca neguțătorii aceia cari nu își iau bine măsurile, și rămân bancruți (mofluzi). Trebuie să luăm numai acelea ce nc trebuie și de acolo de unde trebuie, și cum trebuie. Unii nu voiesc nicidecum să se împrumute și fac vorbe nouă rumânești: *cuvintelnic* (dicsioner), *cuvintelniai* (loghică), *presten ti lidere* (epiras), *ascuțita păsat* (oxiron), *nempărțit* (atom, individ), *asuprăgrflit* (predicat), *amiazăziesc* (meridian) șcl.; alții se împrumută de unde le vine și cum Ic vine: de iau o vorbă grecească o pun întreagă grecească, precum *patriotismos, enthusiasmos, cliros* șcl; de iau dc la francezi, o pun întreagă franțozească, precum: *nation, ocazion, comision* șcl.; de iau de la latinește le pun întregi latinești, precum: *privileghium.*

(oleghium, centrum, punclum șcl; de iau de la italieni asemenea, **precum:** *soțieta, liberia, cvalita* șcl.

Vorbele străine trebuie să se înfățoșeze în haine rumânești și **cu** mască de rumân înaintea noastră. Romanii strămoșii noștri, de au priimit vorbe streine, le-au dat tiparul limbii lor; **ei** nu zic *patriotismos, enthusiasmos, cliros* șcl, ci *patriotismus, eutusiasmus, clerus.* Francezii asemenea nu zic *gheografta, energhia, chentron,* ci *jeograji, enerji, satur,* precum și italienii *geografia, energia, centro.* Asemenea și noi, dc vom voi să rumânim zicerile aceste toate de sus, trebuie să zicem *patriotism, entuziasm, cler*[1], *nație, ocazie, comisie, geografie, energie, centru, punt, soțietate, libertate, calitate, privileghiu, coleghiu,* sau mai bine *privilegiu, colegiu* după geniul și natura limbii.

Fot în materia pentru împrumutare intră și acest paradox: noi când luăm câie un verb din latinește sau de altundeva să-l conjugăm, fieștecare loc și țară are câte o stravaganță, după vecinii și conlăcuitorii săi. Rumânii clin Țara Rumânească având până acum a face cu grecii, ne-am învățat să *sisiim* și să *pipiriim;* rumânii din Transilvania, Bănat și Bucovina, auzind iară totdauna limbi mai tari și mai aspre, s-au învățat să *ururuiască* și să *ăluiască;* adică când luăm verburile *formare, recomandare, repetire, pretendere, descriere,* cei din Țara Rumânească zicem *formalisesc, recomandarisesc, repetirisesc, pretenderisesc;* cei din Transilvania, Banat și Bucovina, zicem *formăluiesc, recomaudaluiesc, repetiruiesc, pretendăluiesc, describăluiesc*șcl. Nu băgăm seama să vedem fieștecare verb de ce conjugare este și cum se conjugă; nu ne uităm că verburile

[1] Latinii la xXTpoc; au făcut pe r\, e și pe *o, a,* elupă firea limbii lor; noi, elupă firea limbii noastre, lepădăm pe *s* de la sfârșit și zicem *eleni;* și pentru aceasta sânt vrednici ele **mirate** mai eu seamă rumânii de **la** Blaj, cari poci zice că trebuie să fie cei mai literați și îu limba latinească și in cea rumânească, după școlile ce au; si această zicere nu numai că nu o cunosc că nu trebuie a se **zic**e după firea limbii grecești *cliros,* făcând un barbarism, ci fac și dispută că trebuie să se zică așa.

formare, recomandare sunt de întâia conjugare şi că trebuie a se zice aşa: infinitivul *a forma* şi *formare;* partiţipia trecută, *format,* pe urmă prezentul la înmulţit, *formăm* şi la singurit, *form, formi, formă; recomand, recomanzi, recomandă,* sau *formez, recomandez,* după cum avem şi alte verburi de la întâia conjugare *lucrez, înfiinţez* şcl. Asemenea şi verbul *repetire* este de a doua conjugare, face *a repeţi* şi *repetire; repetit, repetim,* şi prezentul la singurit *repetesc, repeteşti, repeteşte* şi aşa tot după raţionamentul acesta, *pretendere* sau *pretindere* şi *descriere iac: pretend, pretenzi, pretende,* sau mai rumâneşte*pretinz, pretinzi, pretinde; descriu, descrii, descrie şcl.*

Trebuie a se cerceta şi a se învăţa limba rumânească şi geniul său, şi pentru aceasta este desttd o băgare de seamă luminată şi fără prejudecăţi, şi un paralelism al limbilor ce au relaţie cu dânsa. Ea a început a se cerceta încă din veacul trecut, şi grămătici s-au făcut de mulţi simţitori bărbaţi cari au cunoscut-o şi au ştiut să o preţuiască[1].

[1] Pana acum ştiute, zece grămătici s-au văzut afară asupra limbii rumâneşri, care sânt acestea:

1-a. Gramatica cu litere latineşti a vrednicului de pomenire părintelui ieromonahului Samuil Clain, tipărită la Viena la anul 1780. Acest bărbat a cunoscut şi a scris foarte bine limba rumânească.

2-a. A Marelui Ban loan Văcârescu, tipărită în episcopia Râmnicului la anul 1787, şi pe urmă la Viena. Acesta a stătut cel dintâi în Ţara Rumânească ce a dăschis drumul rumânilor spre cultura limbii şi pe urmă a lăsat ca o datorie fiilor şi nepoţilor săi cercetarea şi îndreptarea limbii; scumpă trebuie să fie pomenirea lui la toţi rumânii.

3-a. A d. loan Molnar, doctorul de ochi, tipărită rumâneşte cu nemţeşte Ia Viena la anul 1788; această gramatică până acum s-a dat de trei ori Ia tipar.

4-a. A sfmţiii sale părintelui protopopul şi direcrorul şcoalelor rumâneşti neunite din Transilvania, Radu Tempian, tipărită la Sibii, la anul 1797.

5-a. A d. revizorului C C . tipografii din Buda Gheorghe Şincai, tipărită cu litere latineşti în Buda, Ia anul 1 805.

6-a. A d. Anton de Marki, directorul şe:oa!elor naţionale din Bucovina, tipărită rumâneşte cu nemţeşte în Cernoviţi la anul 1810.

Dar ca să se desăvârşească gramatica rumânească, n-au fost destul ca să fie făcute aceste grămătici; era de trebuinţă şi de nevoie ca să se puie şi în lucrare, dându-se în mâinele copiilor prin şcoli, şi învăţătorii cu ei dinpreună asupra acestor grămătici să facă analiştii limbii atât grămăticeşte cât şi loghiceşte; şi încât pentru aceasta Bucureştii se pot făli, pentru că încă de la anul 1816 s-a deschis aci şcoală rumânească în care să se înveţe gramatica şi ştiinţile în limba rumânească, unde cel dintâi profesor care a aruncat într-însa cele dintâi seminţe spre luminarea rumânilor a stătut fericitul arhiiliaconul şi doctorul în teologie şi legi *Gheorghie Lazâr,* a căruia pomenire trebuie să fie de mult preţ la toţi rumânii. El aci a început a croi muzelor haine rumâneşti şi a învăţat matematica şi filosofia în limba patriii la anul ele sus numit până la 1822. într-această şcoală şi-a luat începutul şi această gramatică şi s-a pus în lucrare.

Dar limba rumânească acum pâşaşte către desăvârşire şi pentru cultura ei se ostenesc atâţia bărbaţi: dumnealui Marele Vornic Gheorghie Golescu găteşte asemenea o gramatică si un

7-a. A d. Mihai Boiagi, profesorul de limba grecească nouă în Viena. Această gramatică este pentru limba macedono-runiâncască, ripârită cu litere latineşti în Viena la anul 1813.

8-a. A ei. Constantin Diaconoviei I.oga, profesorul şcoalelor preparande rumâneşti din Arad, ripărită în Buda Ia anul 1822.

9-a. A d. Andreas Klimens, tipărită la Buda rumâneşte eu nemţeşte, Ia anul 1823.

10-a. A d. loan Alexi, teologul absolut, tipărită la Viena cu litere Iacineşti Ia anul 1826.

Fericitul eL protopopul Petru Maior nimic n-a uitat din câte se aduc la luminarea şi cinstea rumânilor, şi a scris şi pentru ortografia rumânească cu litere latineşti, unde are şi un dialog pentru începutul limbii rumâneşti. Vezi dicsioncrul ce s-a dat în Buda Ia anul 1825.

Vrednice de toată lauda sânt sfaturile pentru cum să se îndrepteze limba rumânească ale d. Iorgovici, tipărite Ia Buda în veacul trecut.

\ Poate să fie şi alţi bărbaţi cari au lucrat asupra grămăticii rumâneşti **Şi** nu ne sânt cunoscuţi din pricina lipsii unei gazete rumâneşti ce va **fi** poate vremea a se întruduce între noi.

dicsioncr rumânesc, prin a căror dare în tipar va mai pişi limba încă câteva trepte către desăvârşire; dumnealui Marele 1 .ogofăt lancu Văcârescu are încă o gramatică rumânească cu litere latineşti gata, în care zice că „prin litere se naşte literatura iar de la slove să n-aştepte cineva decât numai slovnire". Acest credincios cercetător şi cultivator al limbii şi Ancreon rumânesc are asemenea şi destule şi mult preţuite poezii, prin care limba rumânească a câştigai aripi şi zboară dinpreună cu fanrazia: pagubă numai că nu Ic dă la tipar, ca să arate tutulor cât poate şi limba rumânească si să bucure pre toţi rumânii prin cântările sale cele dulci, vesilc, tinere şi viteze ca el însuşi. Dc nu le va da afară, sunt silit a îi spune că o să i le fur şi o să i le dau eu la lumină.

Dar ca să se desăvârşească limba şi mai bine, şi ca să se hotărască o dată cum să rămâie terminii cei noi, aceasta nu se va putea până când nu se va întocmi o academie de câţiva bărbaţi, a căror treabă să fie numai literatura rumânească, cari cu vreme vor pune în regulă şi vor desăvârşi limba prin facerea unui dicsioncr. Dicsionere ne trebuiesc, şi mai vârtos deocamdată pentru înlesnirea traducţiilor, precum latineşte, greceşte, nemţeşte cu rumâneşte. Lucreze care cum poate şi înlesnească-se traducţiile: traducţiile cele bune înfrumuseţează şi nobileşte limba; prin ele intră în limbă toate basurile si mijloacele de vorbire cele mai frumoase a deosebiţilor autori vestiţi şi îmbrăţoşându-le le face ale sale; apoi în sfârşit se poate face si un dicţioncr rumâneşte cu rumâneşte.

Încât pentru dicsionere, trebuie a aduce înainte nepregetâioarca osteneală a celor cc au început şi au lucrat asupra aceştii materii. Mulţi şi mai demult s-au ostenit spre facerea unui dicsioncr rumânesc, dar cel dintâi ce s-au văzut la lumină este cel ce s-a dat în (duş, în două tomuri la anul 1821, cu cheltuiala ecselenţii sale părintelui episcopul loan Bob de la Blaj, şi al doilea cel ce s-a dat la Buda într-un tom, la anul 1825.

Dea Domnul ca să sporească râvna culturii între rumâni şi să înceteze roate împrotivirile; coboare-se pacea şi fericirea

Sjerului preste mult-suferitoarea noastră patrie; fie lacrămtle şt necazurile ei cele îndelungate şi pline dc deznădăjduire auzite JL Jg cer si vază de acolo mângâiere; împărătească sfânta unire în f tu iţele ei cele ostenite, şi dreptatea însoţească loatc păsurile şi Ifivârsirile rumânilor ca să fie ei toţi fraţi şi toţi să se bucure de ? drepturile pământului lor celui blagoslovit! fie! fie! fie!

r ADAOS LITERAL. PROGRAM

|? Mulţime de tălmăciri alese si alcătuiri pline dc moral stau Jt- necunoscute rumânilor din pricina neînlesnirii tiparului şi a Ş mijloacelor de a se da la lumină. In multe rânduri s-a făcut 1 încercare ca să sc dea afară prin glasul *Curierului rumânesc,* dar mărginirea foii nu iartă a se tipări bucăţi mai mari şi mai * întinse. Pentru care se pune înaintea obştii că fiindcă *Curierul* .. , *rumânesc axe* o gazetă şi literală, prin priimirca şi voia înaltei P Stăpâniri, spre întinderea luminii şi a cunoştinţelor, redacţia a hotărât pe fieştecare lună să dea câte un adaos de patru până §r- la cinci coaie, care se va numi *Adaos Ici Curierul rumânesc* şi care se va da după chipul următor:

1. Acest *Adaos* va fi dc la patru până la cinci coli tic mare şi va ieşi pe fieştecare lună o dată, în formatul sau mărimea ce se vede în această înştiinţare;

2. Scopul lui va fi ca să insufle gustul citirii prin deosebite povestiri morale, precum a tatălui celui bun, a mumei cei bune, a bărbatului celui bun şi a lemeii cei bune ş.c.l.;

3. Va avea o alegere din cele mai frumoase si interesante nopţi ale lui lung;

4. Va coprinde o prescurtare lămurită a istoriii patriei şi prescurtări şi frumuseţi a istoriii tutulor naţiilor vestite, atât vechi cât şi nouă;

5. Va vorbi pentru educaţia sau creştirea copiilor, pentru moralul iu faptă şi pentru economia casnică;

6. Se va întinde asupra literaturii rumâneşti, asupra lămuririi şi desăvârşirii limbii şi prin urmare va coprinde multe bucăţi şi poezii ce vor sluji de pildă spre desăvârşirea stilului şi a gustului;

7. Va vorbi asupra deosebitelor ştiinţe într-un chip lămurit şi lesne ca să fie înţelese şi celor ce nu sânt pregătiţi pentru dânsele;

8. Asupra deosebitelor meşteşuguri şi asupra mijlocului cum să se înlesnească fieştecare;

9. Asupra agriculturei şi asupra economiii câmpului.

Ia acest adaos al *Curierului rumânesc* poate să se prenumere deosebit şi cei ce nu sânt prenumărând la *Curier.*

Preţul acestui adaos este 60 lei pe an; pentru cari din prenumeranţii *Curierului* va voi să ţie şi pe acesta, pe lângă plata gazetii, care este trei împărăteşti, va mai plăti încă numai 50 lei. Pentru port nu este nici o plată pentru că, fiind o dată pe lună, se va trimite prin ocazion.

Cine va voi să se prenumere: cei din Ţara Rumânească să se îndrepteze prin scrisori la redacţia *Curierului;* cei din Moldova, la redacţia *Albinei,* în Sibii la bolta d.Tieri, în Braşov la dd. Iuga.

îndată ce se va face un număr de 200 prenumărând, se va ivi partea dintâi şi vor urma şi celelalte până la sfârşitul anului.

Redactorul

[TEATRUL NAŢIONAL]

Pacea şi mulţumirea de obşte ce domneşte în Capitala noastră subt înţeleaptă şi buna cârmuire a prezidentului nostru înveseleşte inimile tutulor lăcuitorilor. Relele trecute s-au şters din pomenirea lor, ca şi fericirile cele mai desfătătoare. Odihna şi veselia cea de fată totd'una este ca un balsam rănilor

celor trecute. Oraşul nostru liniştit d-odată simţi trebuinţa teatrului şi de o pornire rot mişcat, într-o inimă a hotărât să înlesnească de bunăvoie şi să dea fieştecare o mică sumă după starea sa şi ca să se zidească un teatru după chipul celor europeneşti. Ficştecine a început să se prenumere, de la cel mai mare boier până la cel mai de jos neguţător. Şi banii se vor aduna la d. baronul Meitani.

îngrijitori asupra zidirii îmfrumoseţării teatrului s-au orânduit dd. marele logofăt C. Golescu, marele logofăt I. Văcărescu şi aga şi cavalerul C. Cantacozino. Râvna acestora încredinţează pe oricine că în scurtă vreme va alcătui şi o companie rumânească şi vom dobândi un teatru naţional, şcoala cea dintâi a gustului, a moralului şi a formării obiceiurilor, petrecerea cea mai nobilă şi mai nevinovată, cinstea şi îmfrumuseţarea politiii, locul unde, cu vreme, vom auzi şi vom vedea încorunaţi pe poeţii şi autorii noştri, loc în care limba se îmfrumuseţează şi se înalţă în treapta ce i se cuvine şi în care este făcută şi hotărâtă ca să o ţie odată, puindu-se d-alăturea ca o tânără logodnică cu surorile ei şi luând moştenirea ce legiuit i-a lăsat-o maica sa, latina.

Daca acest fel de zidiri pricinuiesc cinste oraşului şi naţiii întregi, cu cât mai vârtos acestor vrednici de toată lauda râvnitori, cari vor ajuta acuma şi se vor sili a se aduna în cât mai în grabă suma cea trebuincioasă spre începerea şi desăvârşirea ei?

Nu este nicidecum fără vreme a mă întoarce către tinerime şi a-i arăta că părinţii şi compatrioţii ei, îngrijind pentru creşterea sa, nu a uitat a îi pregăti şi locul unde o aşteaptă laura ce va încununa faptele sale. Istoria noastră este plină de întâmplări şi fapte mari şi eroice, şi este un izvor de unde să se adape duhurile şi cu tragedii originale. Daţi dară ajutor tinerilor simţitori, începeţi a alcătui şi a tâlmaci ca să înzestraţi biblioteca teatrului cu faptele voastre.

CUVÂNT EPITAF NEPREGĂTIT LA MOARTEA D. MARELUI LOGOFĂT CONSTANTIN GOLESCUL

Ce sunete pline de întristare înfrâng inimile noastre? (ic sărbătoare tânguioasă ne adună şi îmmărmureşte inimile noastre cele umilite? (ie umbre pline de întristare se lasă preste feţele tutulor? Sună glasul clopotului şi ne vesteşte moartea şi vecinica despărţire a unui asemenea al nostru, unui frate al nostru, unui prieten, lată-1 înaintea noastră, prada morţii şi a soartei sale eu care s-a îndatorat tleodată cu naşterea sa. Iată ce este omul şi viaţa lui! Un lanţ de nenorociri, un năluc de fericire, un vis ce ne schimbă din prăpastie în prăpastie, din nădejde în nădejde, din închipuită fericire într-aha, din nenumărate cugetări şi ţesături într-ahelc, mai ostenitoare; dar s-a dat semnul, sună ceasul cel după urmă şi ne deşteptăm la marginea mormântului ce se deschide subt picioarele noastre. 1 ristă şi grozavă soartă! Ne-am născut? Trebuie să murim: iată tot adevărul şi ştiinţa noastră. A! (ie strămutare plină de slavă şi încetătoare dc toate chinurile! Ne-am despărţit, am scuturat sarcina cea ţărânoasă? Am scuturat împreună cu dânsa şi toată durerea şi iată-ttc mai presus de toate gonirilc norocului. Pe lăsăm şi ne lasă toate şi nu mai avem nici un tovaroş decât faptele noastre.

Dar care sânt faptele acestui bărbat care nu mai aşteaptă de la noi decar numai un mormânt, ne dă o vecinică sărutare şi trece în triumf preste hotarăle ce desparte vecinicia din stăpânirea morţii? t), ce rodnicie mi se deschide înainte! Ce câmp întins de descriere! Ce viaţă felurită şi apăsată de nenumărate suferiri! (ie răbdare îndelungată! Fapte îndrăzneţe şi lăudate! Mă indreptez însă către cei ce vor îndrăzni să judece, să nu uite că acest bărbat a fost totdeodată şi om, şi că drumul vieţii este plin şi tic grcşale; când însă am venit la marginea

mormântului, trebuie să le uităm toate dar! 'Facere, muritorilor! Toi mortul se socoteşte un mântuit, Dumnezeu îl judecă şi el jîunc în cumpănă laptele noastre. Totdauna hula s-a temut a • intra in fundul mormânturilor. Cugetul mieu este a număra \îiillele sale cele senine, săvârşirile sale cele lăudate, ostenelile sale ' "BţCclc folositoare, împlinirea datoriilor sale de om, tic creştin, de *5aJTOfriot, de dregător.

Născut din părinţi binecredincioşi şi străluciţi ai acestui '' pământ, crescut pe drumul învăţaturilor şi a cunoştinţelor veacului şi vremii aceea, trăit în mijlocul necazurilor celor Binare, amestecate când şi când cu o dulceaţă trăcătoare, depărtat dimpreună cu toţi în zilele noastre de întristare, când tnân«im pâinea noastră înmuiată în lacrămi în pământ străin, lui , î acele nenorociri i-a fost focul prin care se lămureşte bărbatul ş cel încercat, şi acea vreme ş-a petrecu t-o în faptele acele ce însemnează viaţa oamenilor celor mari. îngrijire pentru cresterca fiilor săi, osteneli nenumărate întru alcătuirea si tălmăcirea cărţilor, darea lor la lumină, împărţirea lor în dar, călătorii băgătoare de seamă, iată petrecerea zilelor celor de vară ale vieţii sale; pentru întemeierea, deschiderea şi ţinerea şcolii dc la moşia sa, unde acum sc împărtăşaşte numai c-un stâujen de loc lângă părintele său, să vie pruncii cei nevinovaţi, să vie tinerii cei sărmani ce au învăţat şi au aflat acolo hrană şi îmbrăcăminte din însuşi neaverea sa, vie ei să însoţească glasul mieu cel neputincios, vie ei să însufleţească limba mea cea slabă, ca sa trăsnesc în inimile lumii ce fel trăieşte şi ce datorii împlineşte creştinul şi patriotul.

Pentru viata sa cea mai după urmă, povestească cei dupe lângă dânsul, cei care avea trebuinţă în dregâtoria sa, în ce fel îl afla odihnindu-se din slujbele sale cele nepregetatoare, în cămara sa cea simpla, slobodă şi deschisă la tot săracul. Rodul inimii sale celii ostenitoare este de faţă şi gata a icsi la lumină: hartă, tractaturi, regulamenturi de soţietâţi făcătoare de bine;

lucrarea şi desăvârşirea acestora era roată odihna sa. Milostivirea sa să o arate cei ajutoraţi din însuşi lipsa sa în vremea străinătăţii noastre. Acestea sânt faptele ce haracterisesc viaţa acestui om mare şi nenorocit. J.-am pierdut şi am pierdut un patriot, si fiii săi un bun tată, care va fi vecinica lor fală. Moartea ni l-au răpit în vârsta cea mai coaptă şi bărbătească, atunci când i se deschidea drumul faptelor sale.

Dumnezeule! Dar sânt neînţelese judecăţile şi hotărârile tale! Aşa ţi-att plăcut ţie, fie voia ta, fie binecuvântat numele tău şi când ne dai învăţăturile cele mai grozave. Lui acum i s-a rădicat vălul ce îl oprea de a căta în faţa ta. Acum este faţa înainte-ţi şi îţi dă socoteala de toate faptele sale: ostenelile sale cele folositoare sânt în braţele sale şi le depune la picioarele tronului tău; tu, care pentru o bunătate uiţi şi sânt iertate mii de greşale, aruncă o căutătură blândă asupra lui, sălâşluieşte-l pentru numele Maicii tale Fccioarii în lăcaşul drepţilor tăi! Fie Înmiita cea mică ce a împrăştiat el în acesr pământ lumină vecinica sufletului lui. Ascultă, Doamne, rugăciunile a tot norodului acesta binecredincios!

Dară, vrednică de cinste adunare, veniţi să luăm sărutarea cea mai după urmă şi să ne iertăm cu dânsul; rămăşiţele lui sânt înaintea noastră şi duhul a zburat la începutul său, o iertare cerc de la noi, o binecuvântare la această luare de ziua bună.

Om care acum te afli la loc de scăpare, fruntea ta cea posomorâtă, pe care se zugrăvea trufia ta cea mărinimoasă, totdauna era gânditoare şi plină de umbre măreţe, buza ta cea tristă arareori zâmbea; acum cât e de veselă a ta faţă! Cum ti s-a ardicat de pe dânsa toată mâhnirea! Zborul îţi este voios, aruncă înapoi o căutătură! Nu sânt numai fiii şi rudele talc care-te plâng... Poate că lacrămile acum îţi sânt hulă! Dar iartă câteva picături la marginea mormântului tău: acesta este un tribut ce se simte omul dator a îl plăti. Te înalţi, pieri dintre noi, dar pomenirea ra nu va pieri, scrisurile tale vor sta de faţă

|1 aici, şi înaintea judecăţii cei înfricoşate. Numele tău va fi drag învăţăturii şi celor ce se adapă de dânsa. Iartă pe toţi şi ierte **lire** tine cel prea milostiv!

LITERATURĂ

Nit sânt necunoscute rumânilor *Meditaţiile poetice* ale **d.** A. de Lamartine. Adaosul literal al *Curierului rumânesc au* făcut pe mulţi să guste dulceţile acestor poeme pline de tinereţe *şi* melanholie mângâiroare; printr-însele, poetul ş-a câştigat cunună nemuritoare şi numele său va fi cu drag recomandat tuturor veacurilor, însă nu mai puţin efet (ispravă) au făcut şi *Armoniile* sale *poetice şi religioase,* ce de curând s-au publicat. Gazetele neîncetat vorbesc de dânsele şi se întrec a înfrumuseţa colonele sale cu aceste poeme cântate în lira creştinească. Prin , ele, poetul, întocmai ca vulturul, îşi ia zborul cu îndrăzneală până la sorească înălţime a atotputerniciei dumnezeeşti. Acolo, el îşi înmoaie aripile sale în jăraticul slavei mucenicilor şi, ţiindu-şi drumul său prin strălucita cărare a laptelui creştinătăţii, se coboară prin scara lui Iacov şi vine să stropească şi să încălzească pământul cel amorţit dc îngheţul patimilor. Vulturul după aceasta numaidecât se schimbă în pelecan carele în zborul său îşi descrie nişte cercuri pe dasupra lacului cel de lacrămi al durerii, ale cărora line şi undoase legănaturi ating ţărmurile cele veştide şi pe urmă se analisesc în nişte tonuri plângeroase de îngropare. Templurile lui lsrail au răsunat de marc cuviinţă şi de sărbătorie prin psalmii proorocului şi împăratului. Aceste armonii religioase răsună într-un templu mult mai mare, în care poetul cântă şi în care el îşi face rugăciunea de seara în *Meditaţiile* sale. Ascultătorii, din aromirea lor cea dulce, se deşteaptă pătrunşi de focul pocăiniii şi nu

întârzie cu o inimă de a numi pe cântărețul lor „Daviel al creştinătăţii".

Din aceste poeme nouă şi religioase, facem aci cunoscut ***Imnul nopții,*** pe care şi alte gazete străine îl publică în original, dar nu au îndrăznit a îl traduce. Rumânii se pot făli cu mlădierea şi armonia limbei lor celii sonore care poate că până acum nu le-au fost cunoscută. Această traducție slobodă şi nicidecum robească, alăturată cu originalul, va fi destul dovadă a putinţii şi destoiniciei limbii noastre care, dimpreună eu renaşterea naţiii, se dczvoaltă şi ea şi cu îndrăzneală îşi arată a cui mumă este şi ce surori are.

REGULILE SAU GRAMATICA POEZIEI

Nimic nu este aşa de anevoie decât a începe cineva un cuvânt înainte la o carte, şi mai vârtos la aceasta. lucrul este destul de vorbit; începutul însă este cu greu până să-l găsească cineva. Puţintică răbdare numai, că dăm peste căpătâiul firului (norocit este acum cineva când merge până în celălalt căpătâi fără să încurce aţa).

Să începem de acolo de unde o să înceapă a critica, când vor lua în mână această carte, acei iubitori de pace cari nu umblă decât neîncetat căutând pricini. Eu ştiu ce or să zică. Or zice: „Fu nu înţeleg nimic" (lăsăm la o parte potoapele de vorbe care, de la asfel de oameni, fieştecine poate ghici că nu or să fie ceva laude), vor zice, zisei, că „eu nu înţeleg nimic". Şi eu tot aşa zic. Dar când citeşti chine/este, domnule, sau altă limbă care n-ai învăţat, înţelegi? şi altă dată am mai vorbit - şi înaintea mea mii de oameni - că toată ştiinţa şi meşteşugul îşi are limba sa. Aşa eu am văzut mulţi oameni luând câte o carte în mână, şi daca este scrisă într-o limbă care nu o cunoaşte, o închide şi o lasă jos, zicând că nu ştie acea limbă şi, de îi este plăcută,

Iliai adaogă că ar dori să o înveţe. Acum, să mai fac o întrebare: „învăţat-ai sau ştii domuia-ta limba poeziei?" „Ba nu!" „Apoi lată, domnule, pricina pentru ce nu înţelegi. Poezia îşi are limba •CI, ca şi roate celelalte ştiinţe şi meşteşuguri şi ca să o înţelegi trebuie să o înveţi, precum se învaţă toate limbile, ba încă să treci şi prin toate învăţăturile care te pot face destoinic a învăţa acest meşteşug frumos.

Ati mai văzut iară un tel de oameni cari au ajuns într-o Stare de ştiu ce le lipseşte ca să mai înveţe şi nu se amăgesc singuri să crează că ştiu toate (ce bine ar fi când de aceştia s-ar afla mulţi!). Ei, când iau câte o carte în mână, care vorbeşte pentru lucruri ce n-au învăţat, numaidecât zic: „n-am învăţat, nu înţeleg". Adică daca el este ostaş şi cartea este scrisă pentru doctorie, el numaidecât zice: „este pentru doctori!" Daca este doctor şi cartea vorbeşte pentru corăbierie, zice: „este pentru corăbieri!" O lasă jos, nu se mânie şi nici nu se leagă de cel care mi-a scris-o, că nu a scris-o rumâneşte.

Mai ştiu un fel tle oameni (dar ce anevoie este în ziua de astăzi să fie cineva în pace cu lumea!). Domnilor, eu n-am de gând să le spui pe toate, o să mai las ceva pentru că este de prisos, între noi ne ştim; şi mai iertaţi şi domnia-voastră ceva din câte o să zic, şi iată un mijloc frumos ca să fim iarăşi prieteni: trebuie să iertăm unul altuia greşealele. Mai ştiu, zisei, un fel tle oameni! Cum au crescut, Dumnezeu ştie, că un om nu poate să le ştie pe toate; cum au trăit şi trăiesc, aceasta nu este treaba mea. Aci ne este vorba de literatură, iar nu de moral'. Pi, încât pentru mine ar fi prea buni, eu nu mai trebuie

' Mai iată încă două vorbe dc pricină: cu mâ ţineam, cel puţin îti această prefaţă, să nu vorbesc nici o vorbă dc acestea, şi mă pomenii cu ele aici. Acest fel de vorbe sânt surghiunite, nu le primesc oamenii, şi mai vârtos vorbeşte lumea că nu sânt rumâneşti. Aşa este, domnilor, că literatura şi moralul nu este pentru noi? Eu, cel puţin, nu mă invoiesc la aceasta.

să mărturisesc că sânt rău, căci mă leg tle lume; ce-mi pasă mic daca ei cred că ştiu toate şi nimic nu este în lume care să nu-1 cunoască? N-aş zice nimic când ar lăsa numai cărţile în pace. Ei, când le intră din nenorocire în mână vreo carte de astea, de ale pricopsiţilor din ziua de astăzi, numaidecât se supără şi necazul, poate să credeţi că Ic este pentru că nu ştiu acea ştiinţă savi acel meşteşug, sau cum at face ca să le înveţe? Nu, ci scriitorul este de vină, el trebuie să fie sau vreun nemţoi sau ungurean, de nu scrie rumâneşte (adică de nu se gândeşte toi pentru lucrurile ce se gândeşte mulţimea). 1 .ogofătul nostru ştie toate. Şi cum s-ar putea să nu ştie şi ce este în acea carte, când n-ar fi scrisă... Cum să fie scrisă? ştiu şi eu cum?! Iaca cum au scris până acum tata, şi moşul, şi au trăit...

Să îndrăznească cineva a îi zice că nu ştie limba grămăticii sau a poeziei, sau altceva; în acel minut vrednic de privelişte, când trânteşte cartea din mână cu despreţuire, începe a face volte prin casă, scoate batista cea afânată din sân şi, cu un braţ îngâmfat şi arcuit, îşi şterge fruntea, umflă mustăţile şi suflă pe nas, şi pe urmă scoate mătăniilc ca să-şi arate mărimea; atunci să-i atingă cineva iubirea de sine, că nu ştie toate, când el este omul cutăruia' şi al trebii ş.e.l., ş.c.l. Apoi, atunci să vezi ce cununi se gătesc nenorociţilor acelora ce asudează întru a tălmăci şi a tipări cărţi din însăşi neaverca lor! Atunci răsplătire plină de mulţumire şi mângâiere a neobositelor lor osteneli!

foarte lesne dc dezlegat este acum ghicitura pentru ce nu se îmmulţesc cărţile în limba rumânească şi pentru ce, prin urmare, literatura şi moralul nu sânt vorbe rumâneşti; pentru ce râvna spre bine este amorţită şi, acolo unde se înfierbântă, iarăşi îngheaţă; pentru ce cărţile care s-au tipărit stau

[1] Acesta este titlul care împlineşte locul ele boierie şi nobilitare acolo tinde nu e, şi cei care îl arc se mândreşte că este lucrul altuia.

tieîmpărţite şi acelea care s-au împărţit, în loc de mângâiere, au pricinuit amărăciune scriitorilor săi.

Cineesterumânadevăratşiiubeşteluminareaşiîndreptarea neamului, crez că nu se va mânia de acest portret ce am vrut *Si* zugrăvesc, ci va căuta adevărul, va cerceta chipul şi, tle i se va părea că îi mai lipsesc câteva feţe ca să semene eu originalul, va mai adăoga şi îl va mai îndrepta. Bine este când apucă cineva înainte şi de aceea gândesc că este vremea să răspunz mai nainte de a mă întreba cineva: „Pentru ce dar dai afară lucruri ce nu este încă neamul în stare de a le înţelege?" Creştiă este întrebarea aceasta când este vorba pentru ştiinţe şi meşteşuguri pe care, ca să le înţeleagă cineva, trebuie să le înveţe; şi ca să le înveţe, trebuiesc a face cărţi pentni cei ce doresc a învăţa. Nu trebuie să ne supărăm pentru o carte cânţi iese, fie de ce fel va fi; trebuie să ne bucurăm că s-a mai adăogat încă una lângă celelalte şi, de nu o înţelegem noi, o va înţelege fiul nostru, o va înţelege prietenul nostru, carele o găseşte la noi.

Altul iar poate să-mi zică: „Pentru ce începi *Adiiosulliteral* tle la poezie?" Pentru că scopul lui este literatura şi literatura tutulor neamurilor de aci a început. Al treilea iarăşi îmi va zice: „Ai dreptare, dar nu vezi că abia treizeci de prenumăranţi ai şi cu atâtea mădulări ajutătoare nu se poate ţinea acest început ce priveşte spre înlesnirea cum să se dea afară şi să sc întinză cărţile, mai vârtos ale acelor ce nu au mijloace a le tipări? Oamenii vor glume, minuni, cabale, păpuşi, şi cu acest mijloc îi poţi trage spre ajutor".

Acestui prieten, cunoscător dc oameni, îi voi răspunde că prea bine vorbeşte, dar ca să începem, trebuia să se facă începutul de unele trebuie. Acest *Adaos* pe tot anul va coprinde douăsprezece părţi: râvnitorul ce se va prenumăra, va găsi într-însul materie şi pentru sine, şi pentru fiiul său ce învaţă, şi pentru prietenul său ce a învăţat. Şi cu micul ajutor ce va da pe an, întâi va face să dobândească limba rumânească

douăsprezece cărți mai mult, apoi va face ca dintr-însele să sc folosească mai multe feluri de oameni, cari poate că nu au mijloace a dobândi aceste cărţi.

'foţi prenumăranţii acestui *Adaos* la un loc nu se socotesc decât o mică societate făcătoare de bine, care sc sileşte pentru înlesnirea tipărirei cărților şi mădulârile ei, unii ajută cu osteneala de a tălmăci şi a scrie şi alţii cu un mic ajutor de bani pentru care şi primesc câte o carte pe lună. Spre aceasta dar si sânt poftiţi toţi cari se ostenesc întru tălmăcirea şi alcătuirea cărţilor, ca cel ce va avea din ostenelile sale vreo faptă care să nu fie mai marc de zece coaie scrise cu mâna, şi care să sc potrivească cu scopul acestui *Adaos,* să binevoiască a o aduce la redacţie, unde va afla mijloc a o tipări fără cheltuială, dându-se pe seama autorului 500 exemplare, precum şi o sumă pe seama prenumăranţilor, de Ia care autorul va primi şi o mulţumire deosebită pentru osteneala sa.

Bună este zisa aceea, că „vorba multă este sărăcia omului", bai cu atâta vorbă era să uk a arăta că aceste reguli de poezie nu sânt făcute de mine, ei alţi bărbaţi au lucrat, alţii au cules şi eu n-am făcut decât lucrul gata a-l preface în rumâneşte. Ciudat lucru era să fie, să fac lumea să crează că eu am cugetat atâteal Norocire numai că sântem în veacul acesta: odată era ruşine a se mândri cu lucru străin, acum însă lumea este mai blândă şi pielea leului o întrebuinţează şi alte vieţuitoare. Ce lucru bun ar fi fost când nu s-ar fi născut zugravul acela ce-a zugrăvit pe Vremea descoperind Adevărul! Ulcea aceasta strică la toţi cheful, şi mie nu mai puţin, că regulile de poezie culese din cursul de literatura al lui Levizac era să treacă că sânt ale mele. Poate că cineva va socoti că acest sfârşit este un fel dc trăsură satirică, dar să nu crează că eu am vrut numai să arăt aceea ce dorea inima mea.

SERAFIMUL Şl HERUVIMUL ŞI *VISUL*

Felurimi de tălmăciri am văzut că malignitatea sau "Curiozitatea oamenilor au vrut să dea poemilor mele. Am hotărât (Iară să dau afară o adevărată tălmăcire de ceea ce am vrut să înţeleg cu fiecare poemă, cu fiecare vers şi cu fiecare vorbă de "*e va putea.

Puţin lucru este a seri cineva numai ca să scrie şi împuns mimai de îndemnul momentului sau de pofta ort capriţul de a seri ceva. A seri însă cu scop, a avea în scopul său *o* ţintă morală, a alege din viaţa omenească nişte împrejurări comune "prin care sujetul său să se poată apleca la tot omul, în tot locul şi în tot veacul, a face ca fiecare om bun să găsească câteva pasaje care să i se potrivească şi să afle mângâiere, şi fiecare înrăutăţit ca de săgeata trăznetului să fie izbit la tot râtului unde i se înfăţişează închipuirea, asta va să zică că într-o scriere sau icoană domneşte adevărul, şi că autorul sau zugravul a izbutit în fapta sa.

Pai am cântat două genturi: serafimul şi heruvimul, sau mângâierea conştiinţei şi mustrarea cugetului. De am izbutit, nu ştiu, dar tălmăcirea lor mâ simţ dator s-o fac spre a dezamăgi pe oameni din părerile ce şi-au făcut şi spre a nu mâ nedreptăţi eu însumi. Titlul acesta de mângâierea conştiinţei şi mustrarea cugetului nu este acum născocit ca o pricinuire de îndreptare: încă din anul 1833 s-a publicat această poemă prin glasul *Curierului românesc* şi în foaie deosebită cu tot acelaşi titlu.

Acum să plecăm de la puntul acesta, de unde am şi început: de la mângâierea conştiinţei şi mustrarea cugetului. Ca să aibă cineva conştiinţă şi mustrare de cuget, trebuie să fie viu, trebuie să trăiască. Numaidecât dar vine a doua poemă, *Visul sau Viaţa.* Să venim la tălmăcirea visului, care a şi dat pricină de deosebite rele tălmăciri. In operile oricărui artist sau scriitor a trebuit să se vază şi oarece asemănare cu viata lui şi, când au fost lipsite de acea relaţie, de acea afinitate cu faprelc,

întâmplările şi patimile autorului, atunci au fost reci şi fără interes. Şi pe urmă? Ce poate cineva să descrie sau să zugrăvească mai bine decât aceea ce şi cunoaşte mai bine? Şi iară, ce poate să cunoască atât de bine decât viaţa sa şi faptele oamenilor ce i-a cunoscut mai daproape?

De I^unartine scriind *Deznădăjduirea,* vede cineva întreagă natura şi pe omul deznădăjduit în toată turbarea şi cârtirea sa împotriva soartei şi a dumnczeirii însuşi pentru că, şi de nu va fi venit şi el însuşi de multe ori în acea stare de deznădăjduire, dar i-a fost lesne unui geniu ca dânsul să descrie pe omenire şi patimile ei, pentru că a fost însuşi om şi pentru că a cunoscut pe oameni. Scriind însă *Providenţa la om,* vede cineva toată înălţimea condeiului şi silinţele bietului om până unde se poate a arăta atotputernicia şi îngrijirea Creatorului şi a imita pe cât se poate o limbă prin care s-ar exprima dumnezeirea. Nimeni însă nu vede locul, vioiciunea şi natura ce poate vedea în *Deznădăjduire,* şi prin urmare nu simte acelaşi interes care îl cearcă în cea dintâi cântare. Trebuie să fie cineva cu totul credincios şi cu întreagă supunere religioasă întru necercetare ca să poată a se mângâia, iar nu a se îndupleca? Care este pricina pentru care poetul atât de bine a izbutit în poema sa cea dintâi şi în cea de al doilea este încă atât departe de adevăr? Căci i-a lost mai lesne a se pune în starea unui om deznădăjduit decât a unei dumnezeiri. Căci în cea dintâi poemă a descris lucruri ce a văzut şi a simţit însuşi şi în cea de a doilea va să descrie lucruri ce şi-a închipuit; căci om a fost şi este şi a cunoscut ale omenirii, în vreme ce pe Dumnezeu nu-l cunoaşte nimeni decât prin slaba descriere a religiei sau printr-o imaginaţie mai mult sau mai puţin norocită.

Eu, scriind *Visul,* am scris viaţa omului în general şi din a tutulor oamenilor am cunoscut mai bine pe a mea; am ales din viaţa omenească nişte situaţii, nişte împrejurări care mi s-au părut mai interesante şi mai potrivite cu întâmplările mele si

IUI e de mirare a vedea cineva pe unde şi unde şi oarecare iscmănări cu viaţa mea. Arăt pe omul prunc, copil, june, bărbat, trecut în vârstă, bătrân şi la marginea mormântului. ; Nimeni nu poate să zică că e însăşi viaţa mea, pentru că încă IUI mă văz gârbovit de greutatea a 32 de ani; dar nimeni iară : itui este după aceasta în stanţiile următoare care să nu vază că t această descriere nu are oarecare afinitate cu viaţa scriitorului. In această viaţă am făcut să figureze pe lângă celelalte şi conştiinţa şi mustrarea cugetului, că mă socotesc că sânt nedeslipite în viaţă de tot omul care mai are încă asemănare omenească. •In juneţe, conştiinţa lucrează mai mult şi cie aceea vine serafimul întâi, însoţit şi de-aproape tovarăşei! heruvimul.

Copilul făcui, bărbatul şi bărbatul sfâşiat de patimi, amăgit de întâmplări, obosit de păcate, se află prada mustrării Cugetului, când cugetul atunci nu mai este mai mult un heruvim; e o spaimă, e adevărul înaintea păcătosului, e osânda lui. Multe lucruri, amăgiţi de juneţe, le socotim poate bune sau pe jumătate rele. Când însă dimpreună cu [lăţirea vine judecata bătrânului apăsat tle sarcina anilor, când ochiul omului nu mai poate vedea înainte nici o nădejde şi înapoi toate i se înfăţişează sub adevărata lor formă, atunci mustrarea cutietului nu e mai mult înger, e o groază, e pârâşul păcătosului, e Satana însuşi.

Descrierea acestii iesme nu este la începutul poemii; este abia la a XI1I-a stanţie, este aproape de sfârşitul visului, e aproape de sfârşitul vieţii omului, este în vremea când cugetul în toată puterea sa aduce pe om sau la deznădăjduire, sau la pocăinţă. Numaidecât după aceasta, în stanţiile următoare se vede cercetarea omului de sine însuşi, lumina adevărului, dorinţa tle nevinovăţie copilărească, pocăinţa şi cugetul îmblânzit la moartea celui pocăit, se vede iarăşi un adevărat frate şi din acelaşi început cu serafimul sau mângâierea conştiinţei omului.

Este adevărat că descriind serafimul, nu am făcut decât o aluzie sau asemănare de tot ce am văzut mai frumos în viaţă-mi,

de tot ce mi-a plăcut mai mult şi în moral, şi în fizic, de toi ce am iubit şi slăvit mai mult şi de tot ce a putut a mea inia ginaţie să-şi închipuiască mai frumos; mi-am exprimat ideile cu expresiile eelii mai tineri şi cu cele mai puternice patimi ce am putut vreodată să simţ şi mi-am compus idealul meu, dup;) cât a putut închipuirea şi descrierea mea să fie mai mult sau mai puţin norocită. Descriind heruvimul sau mustrarea cugetului în primăvara vieţii omului fac o adunare iară de tot ce am cinstit mai mult în viaţa mea, de tot ce a putut să privegheze cu neadormire asupra fericirii mele, de tot ce a putut să ma oprească de la râu şi să mă povăţuiască spre calea cinstei şi a vieţii cei pacinice încât, luându-se în material, pot să ia parte aci şi părinţii şi învăţătorii şi soţia şi prietenii cei adevăraţi şi straşnici ai omului şi din toate cinstirile mele cele mai scumpe mi-am făcut acel Argus al cerului creştinesc, ace! privighetor cu ochi mulţi şi neadormit.

Când viu pe urmă la poveţile cele neascultate, la relele urmări ce pot să izvorască de aci, la păcatele cele grămădite, la cugetul celui păcătos, când voi să arăt cu ce groază îşi vede judecata bătrânului păcatele sale cele trecute şi fără număr, arunci nu e să mai arate cineva un înger şi atunci îmi adun şi îmi fac o iluzie de tot ce a putut să urască sufletul meu în viaţă-mi, şi nimic n-am urât ca spionii, ca vânzătorii, ca ingraţii, ca nemulţumitorii, ca cei ce fură vremea şi ca păcatele mele şi, din tot ce a urât sufletul meu, mai mult am adunat, zic, am făcut iasma ce m-am socotit că stă de faţă omului şi îl îngrozeşte. Poate că nimic nu este descris cu atâta putere şi adevăr ca iasma aceasta; poate că serafimul şi heruvimul sânt încă departe de a fi zugrăviţi după cea adevărată a lor fiinţă, în vreme ce această iasmă c arătată cu cea mai mare vioiciune: dar vina nu este a mea, este că mai mult am băut amarul decât dulcele vieţii, este că mai mulţi spioni, vânzători şi ingraţi am văzut în viaţă, decât oameni cinstiţi, este că celor ce le-am făcut bine

•Ull-au plătit cu cele mai negre şi infame fapte, este... ‹aţO, Dumnezeule! Ce de greu este şi să-şi aducă cineva aminte ipe amărăciunile sale!) Cu un cuvânt, este pentru că de la ^şHCcput a domnit aci jos împărăţia iadului şi a râului şi sântem ifleparte de acea împărăţie a cerului, adică a păcii, a dreptăţii ?Mj a fericirii preursite de Mântuitorul.

f Ce am cunoscut mai bine, aceea am descris şi mai bine. jfe'Sântem departe încă de a fi în relaţie cu îngerii, nu întâlnim - rlceât draci pe pământ şi aceasta viaţă a vremilor acestora nu - este decât un iad, în care fiecare om este un drac şi muncitor (••întru celălalt şi unde fiecare îşi află şi va să-şi afle folosul şi "?.-norocirea în păgubaşi nenorocirea altuia: un norod învingător * fll robia celui învins, stăpânul în sluga sa, moşierii în foamete, * doctorii, spiţerii în bolnavi, preoţii în morţi. Şi este alta & împărăţia cerului şi sântem în ajunul unei alte lumi şi împă- . raţii, la care toate gemurile pământului se silesc să ajungă şi poeţii şi zugravii acelii generaţii vor putea să descrie serafimii A| ţi heruvimii mai bine.

Să lăsăm acum moralul, să venim la fizic: să lăsăm duhul, ; Sâ venim la materie. Doi îngeri păzitori îşi închipuieşte poetul că avem: conştiinţa şi cugetul, dar nu mai puţin îngeri ne sânt prietenii şi rudele şi tot ce iubeşte sufletul nostru. De multe ori în delirul dragostei noastre sau în fericirea sincerităţii nc scapă •!•: câte o expresie poate covârşitoare, dar prea potrivită, şi zicem: „Tu eşti îngerul meu", „Ai fost un înger pentru mine" ş.c.l. Câteodată sântem norociţi pentru totdauna în aceste dovezi ale inimii noastre celii iubitoare, dar adesea sântem amăgiţi: x prietenul sc face vrăjmaş şi îngerul un drac, cel care ne iubea, acum ne urăşte, cel care ne apăra, acum ne goneşte după urmă.

De vom lua poema în materialul heruvim, esre tot prietenul omului cel neiertător la greşale, şi iasma, tot vrăjmaşul te sc-arăta de prieten. Tot prietenul cel adevărat al meu sau al oricăruia poate să ia parte în vis, şi tot vrăjmaşul asemenea. Iu

însumi poci să fiu un prieten pentru unii oameni şi un vrăjmaş pentru alţii, un duh al păcii pentru cei dintâi şi un duh al vrăjbii pentru cei d-al doilea.

Scriind viaţa omului, am vrut pe cât se poate să găsească fiecare viaţa sa, am vrut adecă să scriu o viaţă nici mai sus, nici mai jos de omenire, şi să descriu cele ce poate cineva să întâmpine mai deobşte în viaţă, fără să trec cu vederea nici necazurile, nici fericirile, nici patimile, nici vinurile chiar ale mele.

N-am vrut să închiputesc pe cineva curat, dat nici să las pc nimeni din câţi am cunoscut, începând de la mine şi destăi-uuindu-mi toate durerile şi greşalele. Eu mă înţeleg mai bine decât oricine şi cine o vrea să mă înţeleagă, vede curat că poema mea nu este satiră, ci o elegie; că scopul meu nu este să supat pe nimeni, ci să arăt acest vis lung ce îl numim viaţă, în care ne chinuim atâta şi simţim câte un năluc tle mulţumire şi din care ca dintr-un somn greu ne deşteptăm la marginea mormân-tului. Dar daca s-a supărat cineva vina nu este a mea, vina este că sântem creştini numai cu numele şi încă n-am ajuns la acea naltă şi îericită treaptă a avea nevinovăţia şi simplitatea prun-cilor spre a nu tâlmaci rău lucrurile ce ni se înfăţişează, sau când ne intră şi câte o bănuială, cugetul nostru nu ne este prieten ca să aducă pacea în sufletul nostru.

Aci mă opresc cu tălmăcirea, căci din puntul acesta a fi cineva prieten cu cugetul său sau cu sine însuşi mi se deschide înainte un câmp atât de întins, atât tle roditor, încât ar fi afară din propoziţia mea a mă întinde ca să-I descriu şi poate că o imaginaţie mai fericită, tiu suflet mai creştinesc îl vede şi îl simte mai bine după cât aş putea eu să-l descriu. Isprăvesc numai a arăta că asta c visul meu, si m-aş ţinea fericit când aş putea să urmez şi să desăvârşesc poemile ce mi-am propus şi care îşi au o legătură între sine ca să facă un tot. Pe drumul meu m-oi ţinea de adevăr pe cât l-am cunoscut şi socotesc că nu s-o supăra nimeni, mai vârtos când gândul meu nu este să supăr pe cineva,

fl nici că mă va putea face vrodată vro cârtire omenească ca să-mi *" ItB din principele mele, de a mâ vrăjmaşi cu mine însumi. Prie- >-teui am vrut să am, dar din toate prieteşugurile am cinstit mai **i,**. lllult pe al meu însumi. Cine nu e prieten cu sine în zadar cată rfţ -pucea şi prieteşugul în alţii. Poară lumea atunci îi strică şi toată •opta nevinovată i se pare un complot asupra vieţii sale însuşi.

CUVÂNT EA EXAMENUL ŞCOALII FILARMONICE

Domnii mei! Daca istoria, pentru întâmplările celor tre-cute este o povestire numai, teatrul ni le îufăţişază însuşi; şi daca ca ne descrie patimile, greşalele şi virtutele oamenilor celor însemnaţi, teatrul ni le arată însufleţite: Ahili, Oresti, Egişti, Alexandri, Bruţi, Sili, Cezarii, Neronii, pe şenă nu sânt mai mult nişte nume numai, de care ne aducem aminte cu cinstire sau eu groază; şena ne strămută peste veacuri şi ne înfăţişază pe însuşi oamenii aceştia ca nişte modele însufleţite de virtute şi de viţiu.

Istoricii au vrut să arate prinţilor şi noroadelor eroismul şi moliciunea naţiilor ce au stătut asupra pământului şi prin-tr-însele să povăţuiască pc cele dc acum; însă poeţii dramatici au făcut isprăvile cele mai minunate; şi daca moraliştii prin învăţăturile lor au vrut să derapene obiceiurile cele ruginile şi urâcioase, comedia, prin batjocora sa, luând în râs prcjudercle şi urâtele năravuri a fost biciul cel mai grozav al viţiului celui îngâmfat. Adevărul acesta, cunoscut din vremile cele mai vechi, au străbătut veacurile şi a ajuns până la noi. Grecii, romanii, naţiile cele mai luminate din ziua de astăzi l-au cercetat de aproape şi s-au folosit dintr-însul; şi acolo teatrul şi-a făcut isprăvile sale cele mai adevărate, unde s-a şi întrebuinţat după cugetul său cel mai adevărat.

Şcoala recomandează şi insuflă binele, teatrul batjocoreşte şi derapănă răul şi legile însoţite cu religia, vecinicesc patimile cele prefăcute în virtuţi, nelăsând a se apropia viţiul de dânsele ca, otrăvindu-le, să le răscoale împotriva fericirii noastre. După întemeierea şcoalelor în limba naţională, după întocmirile cele mântuitoare ale Regulamentului Organic, ideea teatrului naţional abia s-a ivit şi rot într-aceeaşi vreme s-a şi simţit însemnătoarea lui trebuinţă, şi tot într-acccişi vreme mii tle inimi au fost într-o glăsuire, mulţime de bărbaţi au fost gata a se întrece cu a lor însuşi cheltuială să înceapă şi să ţie această întocmire folositoare. Râvna lor, Domnii mei, i-a făcut să crează toate putincioase şi le-a insuflat tot crezământul asupra acelor ce i-au însărcinat cu formarea teatrului naţional; şi cu adevărat această înflăcărată dorinţă a fost făcătoare tle minuni, că si profesorii şi şcolarii s-au socotit .şi s-au făcut mădulari ai aceştii soţietăţi, au luat lucrul acesta ca însuşi al lor şi, cu cele mai obositoare silinţe, s-au grăbit a se face şi a se arăta vrednici dc râvna, încredinţarea şi generozitatea mădularelor Soţietăţii Filarmonice.

Cu suma ce pe toată luna se adună în casa soţietăţii, până la şaptezeci împărăteşti, s-a închiriat o zidire şi s-a mobilat cu cele trebuincioase, s-au pus în pension cinci fete cu hrana, îmbrăcămintea şi învăţătura soţietăţii; s-a orânduit profesori: de declamaţie, domnul Aristia, de muzica vocală până la o vreme d. Bongianini şi astăzi în lucrare d. Cionti; dc danţ, d. Ditipor, carele este însărcinat şi cu pensionul fetelor; s-au ţinut alte cheltuieli neapărate şi întâmplătoare ale şcoalei; s-au făcut hainele celor mai de căpetenie personaje ale tragediei de astăseară şi avem o economie ca de 160 galbeni pe la mulţi din soţi, cari se află afară din Capitală şi nu a putut până acum casa a îi strânge.

în vreme de şapte luni s-a făcut un mic curs de literatură spre a pregăti pe şcolari a simţi frumuseţile poeţilor dramatici;

|«HU exersai şcolarii la declamaţie, dându-li-se înainte mai multe jericri în proză şi în versuri; s-au deprins, pc cât a iertat vremea *~lH întâmplările, întru muzica vocală şi au început spre formarea •ytnui tablo şi graţioasa mlădiere a trupului, exerciţiile damului. '•' Q. Aristia în vremea aceasta a nesocotit tot felul de osteneală '*ifi cu râvna celui mai înfocat patriot, făcându-se şi mădular al fbţietăţii, a jărtfit şi vreme şi odihnă şi a atins lucrul ca astăzi 1(l îndrăznească a sui pe şenâ înaintea Dv. tragedia intitulată *fanatismul.*

Prin începuturile d. Bongianini, madam Caliope, una din şcolarele şcoalei Domnici-voastre cutează, acompaniată de d. Şlaf, să cânte cavatinatlin opera lui Belim", *Piratul.* D. Diupor, tn toată vremea ce şcolarele au fost încredinţate sub îngrijirea dumnealui şi a cf-ei madamii soţiei dumisale, s-a arătat către dânsele întocmai ca un tată tle familie, silindu-se a le însufla moralul şi buua-cttviinta şi a le deprinde, pe cât s-a putut, întru buna şi plăcuta purtare a trupului şi a mişcărilor. D. Mihalache Costache, carele astăzi debuta în rola lui Omar, învăţătorul fetelor la rumâneşte, în vreme de şapte luni, începând tle la slovnire, le-a adus in stare a citi, a seri şi a socoti; şi pe semestrul viitor, socotindu-se de către direcţie de cuviinţă ca toţi cei ce vor intra în cariera aceasta a teatrului să ştie, atât pentru decoraţie, cât şi pentru deosebitele costume, şi teologia celor vechi, sc va face şi un curs de mitologie.

Şcolarii, carii sânt ca la treizeci la număr, ca să răspunză la râvna şi generozitatea dumneavoastră şi la silinţile profesorilor lor, au călcat în picioare toate prejudeţcîe, şi ca să fie ascultători la glasul patriei care îi cheamă a contribui şi din parte-le spre a ei cinste întru formarea teatrului naţional, mulţi s-au arătat surzi la glasul naturii, părăsind şi chiar pe ai lor părinţi şi preferind strimtorarea şi neaverea ca să poată odată, înfăţişând pe sena românească pe bărbaţii cei mari ai veacurilor trecute,

a răsplăti întenieitorilor teatrului rumânesc, pomenind şi recomandând numele lor până în cele mai după urmă veacuri.

In vremea aceasta de şapte luni, ca prin minune s-au săvârşii atâtea lucruri ce nu ar fi îndrăznit cineva să aştepte, şi această ispravă a săvârşit-o singură a Dumneavoastră râvnă, care nu a fost alta decât focul acela nemuritor ce fără sfârşit viază în ceruri şi care spre fericirea oamenilor se coboară ca să încălzească inimile lor.

Râvna dumneavoastră a făcut o mare ispravă, domnii mei, nu numai în sufletele pământenilor. Atâţia din străini au cinstit această întrecere şi nu au putut a se uita cu un ochi rece la acest început cu adevărat naţional. Cu prilejul acesta mă socotesc datot a nu trece cu vederea pe toţi aceştia din străini care s-au şi văzut prin foile publice, şi mai vârtos pe d. Dimitrie Vilic, carele cel dintâi a introdus în Ţara Rumânească metodul lui Lancaster, prin care se învaţă tinerimea în toate şcoalelc Prinţipatului. Acest bun cosmopolit, care este una din haracteristicile adevăratului cetăţean, văzând punerea în lucrare a aceştii folositoare întocmiri, nu a putut să privească la dânsa ca un om ce nu a contribuit vreodată spre binele acestui pământ şi s-a grăbit şi aci a lua parte şi a se înscri mădular ajutător, lartaţi, domnii mei, această mică abatere a mea, care nu este alta decât o ispravă a haractcrului românilor, ce niciodată nu au fost străini către recunoştinţă.

Am zis că, în vreme de şapte luni, ca prin minuni s-au săvârşit atâtea lucruri. Poate că a mea râvnă, domnii mei, mă face să măresc lucrurile la care în toate zilele cu a mea mulţumire am fost martur şi fericit îngrijitor; poate că în ochii mei cei întunecaţi de mulţumire mi se par minuni cele ce s-au urmat în vreme de şapte luni, începând mai vârtos şcolarele de laslovnire. Dd. profesori însă, mai smeriţi decât mine, îndrăznesc a înfăţişa pe şcolarii dumnealor, nu cu trufie de formatori ai unui teatru, ci numai ca să arate dumneavoastră rodul ce au

putut aduce şi să-şi dea socoteala de vremea ce au întrebuinţat-o „după însărcinarea şi încredinţarea ce au avut dc la dv. şi daca, din scurtarea vremii sau din sfiiala şcolarilor neobicinuiţi a se fnfătişa în public, nu vor putea cu scumpătate a răspunde nădejdilor dv., sânt încredinţat că generozitatea dv. de care aţi dat simţitoare dovezi nu va goni atât de departe iertarea, ce este Cea mai adevărată şi iubită a ei fiică.

Cercetarea dc astăzi va da dovadă şi despre vremea viitoare; isprăvile tle astă-seară îmi vor da îndrăzneală a pune înainte şi it vă recomanda silinţile şi dorul acestor tineri şcolari hotărâţi ii intra în gurile cele veninoase ale prejudecăţii, fără a se sfii de dânsele şi a se lăsa întru protecţia dv. Sânt încredinţat, domnii mei, că precum aţi cunoscut cât este de trebuinţă un teatru naţional, asemenea cunoaşteţi şi câte trebuiesc unui tânăr ca să poată îndrăzni a se numi pe sine un bun artist sau actor: un chip interesant, un trup bine crescut şi mlădios, un glas sonor şi plăcut, un suflet trufaş şi îndrăzneţ, o inimă de flăcări, o creştere îngrijită, într-un cuvânt o cunoştinţă foarte cu scumpătate a anelor celor frumoase, şi acest fel de oameni, domnii mei, sânt foarte rari în soţietate cari să unească întru sine darurile cu mijloacele învăţătttrei şi niciodată, nici noi, nici Puropa întreagă, nu se va putea făli adeseaori cu artişti buni si mult va mai trece până să dobândească lumea un al doilea 'Palma, daca teatrul nu va face o carieră pentru tinerime şi daca acela ce hotărăşte a înfrunta orice fel de prejudecată va fi socotit în soţietate ca un paria politic, ca un comediant lăsat în voia întâmplării şi nădăjduind a-şi scoate a sa hrană aşteptând de la buna voinţă a privitorilor. Daca însă se va face o direcţie subt îngrijirea guvernului şi o casă unde să intre veniturile teatrului şi de unde actorii să se plătească ca nişte slujbaşi ai statului întru formarea limbei naţionale şi a năravurilor, cu toate drepturile ce au si ceilalţi slujbaşi, atunci *tineri* cu talcnturi şi învăţătură îi vom vedea, fără să se teamă de veninoasa limbă a oarbei

prejudecăţi, a se sui pe senă şi a încheia teatru! naţional cum să fie de pildă şi la alte noroade.

Cu această şcoală, domnii mei, ce domnia-voastră aţi întemeiat, nu sânteţi numai fondatori ai teatrului naţional, ci şi literatura rumânească vă va fi în cea mai mate parte datoare. Câtă vreme este de când s-a început, şi o mulţime de tineri sc întrec a traduce bucăţi dramatice. *Marino Faliero, Amândoi Foscarii, Mobamet, Al.zira, Regulii, Ermiona,* câteva vodeviie şi comedii, daca sânt astăzi în limba rumânească, acestui început sânt datoare.

Pentru rodul ce s-a făcut în vremea aceasta de şapte luni, astă-seară se va înfăţişa înaintea dv., iar pentru întrebuinţarea sumelor ce aţi binevoit a mi le încredinţa, numindu-mă director şi casier al şcolii Soţietăţii Filarmonice, sânt gata, domnii mei, a înfăţişa socotelile înaintea dv. şi de veţi găsi cu cale, îndrăznesc a vă propune ca, sau însuşi toţi să binevoiţi a vă aduna la un loc, sau să numiţi din sânul soţietăţii o comisie de câţiva bărbaţi care va îngriji a priimi această socoteală, a o cerceta şi a o face cunoscută dv.

încât pentru tragedia ce astă-seară se înfăţişază, fiindcă până acum nu am avut în limba noastră traduse şi tipărite alte bucăţi dramatice şi fiindcă a trebuit să se dea în mâinile şcolarilor o bucată clasică, atât pentru ţesătura ei, cât şi pentru toate amăruntele ca să poată sluji de model spre învăţătură, de aceea astă-seară, nefiind o reprezentaţie publică, ci numai un examen, fireşte a trebuit ca şcolarii să se cerceteze la aceea ce au învăţat.

Acestea sânt, domnii mei, lucrările dd. profesorilor şi şcolarilor şcoalei dumneavoastră şi ne place să credem că silinţile d-lor vor fi, asemenea ca până acum, sprijinite şi încălzite de înflăcărarea dv. şi mai vârtos a bunului şi înrâvnatului nostru Prinţ, de la care toată ţara aşteaptă cu nerăbdare punerea în lucrare a înaltelor, bunelor şi patrioticelor sale cugetări, între care

negreşit se coprinde şi această întocmire. Prinţii şi căpeteniile noroadelor pot să aştepte cu adevărat felurimi de laude şi de Cununi; tlar numai acelea ce le împletesc şi le recomandează poeţii sânt vecinice şi neveştejite, şi pe teatrul acesta se vot: împleti cununa tutulor acelora ce au ajutat spre întemeierea lui.

CUVÂNT PUS ÎN SFÂNTA MĂNĂSTIRE SĂRINDAR CU PRILEJUL POMENIREI DE PATRUZECI DE ZILE A RĂPOSATULUI ÎNTRU FERICIRE DOMN GRIGORIE GHICA

„Mai tânăr am fost şi ani şi îmbătrânit
şi nu ani văzut pe dreptul părăsit, nici
sământa lui cerşind pâine."
(Psalmi)

La înălţarea în scaunul domniii a răposatului întru fericire domn Grigorie Ghica, a căruia pomenire de 40 zile s-a săvârşit ieri, tocmai ca acum venit-am înaintea lui şi a unei asemenea numeroase şi prea cinstite adunări ca să fericesc patria de a ei răstatornicire şi de dobândirea drepturilor celor vechi. Atunci mă bucuram dimpreună cu toţi ce mă încongiura şi ne fericeam de o viitoare îmbunătăţire; dar cât este de deosebită cea de acum a mea cuvântare de cea de atunci! (Zaci atunci, fără a vedea nici o faptă, ne însufleţea numai nădejdea de un viitor mai fericit. Acum însă, faptele vorbesc înaintea mea, nădejdea ni s-a înfiinţat; dar pe bărbatul l-am pierdut dintre noi!

Atunci, acestaşi domn se înălţa |ie scaunul domniei şi se încărca cu povăroasa sarcină a oblăduitei în acele grele împregiurări politice; acum însă, după acelaşi tron luându-şi al său zbor, trupul i se odihneşte întru vecinica linişte, în lăcaşul Domnului de însuşi mâna sa zidit, iar fericitul său suflet se

înalţă mai presus de roate tronele pământului, arată urmaşilor săi cum trebuie să oblăduiască şi, plin de fală, îşi depune la picioarele tronului Celui preaînalt faptele sale cele înseninătoare şi creştineşti, şi cu faţa deschisă şi veselă îşi dă socoteala înaintea Stăpânului de toată oblăduirea şi însărcinarea cea de mare cuviinţă şi foarte grea. Acolo, domnii mei, fiştecarc îşi dă socoteala de toate câte a lucrat şi de toate câte ar fi putut să lucreze! O, cât este de mai anevoie însărcinarea mea cea de acum decât mica şi vesela mea cuvântare de atunci! Şi ce câmp plin de rodnicia cuvântului mi se deschidea înainte!

Mă bucuram, zic, atunci şi sârbam dimpreună cu toţi cei de faţă dobândirea drepturilor patriei şi suirea unui domn patriot în scaunul Prinţipatului. Ochii mei, schinteietori de bucurie, întâmpina nişte feţe vesele şi zâmbitoare; mă întristez acum şi plâng şi ochii mei, înecaţi în lacrămi, nu vede decât fete pline de întristare, zugrăvită cugetarea pe gânditoarea lor fructe şi ochii lor se aţintează în pământ. Ce se gândesc ei acut **1'** Si ce aşteaptă de la un slab şi neputincios orator ca mine, care m-am însărcinat să alerg un astfel de ostenitor drum şi am îndrăznit să intru in lăcaşul Domnului şi să turbur liniştea celor ce odihnesc întru vecinica tăcere cu nedestoinicile mele cuvinte? Viaţa, negreşit, a acestui bărbat şi faptele lui.

Născut din cea mai strălucită şi domnitoare familie a aeeştii de Dumnezeu păzite ţări, crescut cu laptele bisericii lui Hristos în braţile acestui binecredincios şi blagoslovit părinte, creştinului după evanghelie, nu a întârziat, deodată cu arătarea sa în lume şi însărcinarea cu dregătoriile ţării, a da dovadă a creşterii şi poveţelor bunului său părinte. Iubirea de dreptate şi paza ei, gonirea interesului şi statornicia întru toate dregătoriile şi lucrările sale îl haractirisea pretutindenca, prin care s-a şi înălţat în treapra cea mai de sus a ierarşiei boiereşti a pământului nostru.

In vremele acelea de plângere, ale răzvrătirei trecute, pe când goniţi şi împrăştiaţi în pământ străin, mâneam pâinea

tioastră înmuiată în lacrămi, ţara sfâşiată şi înotând în sânge vinovat şi nevinovat, plină de tânguire, lipsită de fiii săi cei risipiţi, văduvea de toate razemile şi nădejdile ei, care odată o pftrmuia şi făcea a ei podoabă,

Cine îndrăzneşte atunci, pe acea vreme de premejdie, când şjecurea cea răzbunătoare a gâdei pretutindeni lucea întocmai Ctl fulgerul cel purtător de trăsnet, când oştirile împărăteşti pretutindeni gonea pe răzvrătitori şi când şi cel nevinovat se făcea jărtfă înaintea săbiei ceii răzbunătoare a unui stăpân plin **de** mânie? Crigoric Ghica. PI se simte pătruns de glasul patriei care răsuna în inima lui: se hotărăşte jertfă, se lasă în mâinele lui Dumnezeu şi, ca să alerge spre mângâierea pământului său **de** naştere, îsî uită datoriile către tânăra si numeroasa sa familie pc care o lasă iarăşi în mâinile lui Dumnezeu. Însoţit de câţiva boieri, porneşte. In calea lui este călăuză îngerul Domnului; el îl păzeşte **de** frica de noaptea şi de săgeata ce zboară ziua şi soseşte în râsipita cetate a Bucuriei, care atunci era priveliştea celor mai grozave sene ale morţii şi ale răzbunării. "Poate se îmblânzesc, oştirile împărăteşti, biruitoare, restatornicează liniştea şi ţara începe a simţi mângâiere în zilele înjunghierei, amărăciunei şi plângerii.

înaltele cugetări ale prea puternicului împărat, suzeranului nostru, cheamă în Capitala sa pe boierii ce se afla veniţi în acest de Dumnezeu ocrorit oraş. l amica îi plânge şi le căieşte soarta de a vedea faţa stăpânului celui plin de o dreaptă mânie („Spre Domnul am nădăjduit, nu mă voi teme; ce îmi va face mie omul?"). Grigorie Ghica porneşte cu totul părăsit întru paza şi îngrijirea Celui prea înalt, soseşte în Constantinopol şi acolo îl aştepta coroana domniei. Pe astfel tle poteci duce Domnul pe cei ce urmează lui şi astfel îi înalţă atuncea chiar când lumea îi tângtiieste.

Alesul Domnului se întoarce înapoi în ţara sa ca să o oblăduiască şi aci sc face şi unsul său. Ungerea, domnii mei,

revărsată pe capul oblăcluitorilor sfinţeşte a lor haracter, nu însă totdauna şi a lor inimă. Cu cât le este de mare puterea, asemenea de mari le sânt şi datoriile. Ungerea inimii este cunoştinţa datoriilor şi împlinirea lor sfinţeşte inima. Grigorie Chica, suindu-se pe scaunul domniei, răvarsă ungerea sfântă şi pe capul său, şi pre inima sa. El adună pe fiii patriei cei râsipiţi, cu înţelepciune îmblânzeşte o armie răzbunătoare şi plină de bănuială şi dobândeşte iertare la mii de bănuiţi şi greşiţi! înţelepciunea cea cuviincioasă la asemenea dc grele împrejurări, toare i-o insuflă Cel prea înalt şi în acest prinţ înţelepţeşte le potoleşte toate, aduce linişţea, se deşartă ţara de oştirile împărăteşti şi cheamă înapoi pe toţi boierii ţării cei înstreinaţi.

Dar uitarăm amărăciunile srreinătătii, ne abăturăm iară clin calea cea dreaptă a lui Dumnezeu şi părintele îndreptării întru nepătrunsele cugetări ale părinteştii sale mustrări trimite asupra noastră năpraznica boală a ciumei. Iarăşi începe a tângui ţara, iarăşi haine de jale se văd pe toate uliţile, lumea îngrozită fuge şi nu ştie unde să se ascunză de urgia Celui prea înalt. Uliţile răsună ziua şi noaptea de scârţâitu) cel fatal şi cobitor al căruţelor purtătoare de morţi şi ţipetile cele de o deznădăjduită şi crudă veselie a cioclilor. Cucuvaia şi bufnita se pune pe toate casele si deşteaptă somnul cel întrerupt al îngroziţilor lăcuitori. Toţi, goniţi după urmă de însuşi moartea care la tot pasul pare că îi soseşte, fug şi caută scăpare şi oraşul se pustiiază; dar Grigorie Ghica ce are de nu se îngrijaşre? Ce! Este el osândit a se uita pe sine şi a nu se gândi la viaţa sa nici cât cel mai din urmă din supuşii săi? Cine îl încred in ţază că tiu va pieri înaintea urgiei Domnului? Care datorie îl ţine în mijlocul priveliştilor celor mai grozave? „Domnul este scăparea lui, tle cine sc va teme? Că îngerilor săi au poruncit pentru dânsul ca să-l păzească întru toate căile sale."

Datoria cea marea însărcinării lui îl ţine şi îl hotărăşte jărtfă pentru mângâierea supuşilor săi celor spăimântaţi.

Pretutindenea porunci de curăţenie, în tot locul singur dc faţă punerea în lucrare a poruncilor sale; în mijlocul bolnavilor Celor deznădăjduiţi, în tabăra morţii, el mângâie pe cei vii, îtlgrijaşte de îngroparea celor morţi şi umple de nădejdea vieţii pe cei ce se luptă în ghearăle morţii: Dumnezeu vede dragostea şi căldura celui drept şi cunoaşte pe păstorul ce îşi pune sufletul pentru turma sa; nu ne lasă până în sfârşit şi porunceşte îngerului mâniei sale a arâdica mâna lui de preste noi.

Sănătatea începe a se restatornici şi înfrumuseţează feţile oamenilor. 'Poţi se veselesc, dar bărbatul acesta vede o altă ciumă, mai grozavă, că stinge din zi în zi şi derapănă nu trupttrile, ci sufletile noastre; acea ciumă care de atâţia ani omorâse haracterul naţional, moleşise inimile noastre, ne făcuse unelte ale răutăţii, împărechiase familiile şi doborâse toată trufia naţională, acea ciumă îndoită, care o naşte iadul ca să înveninneze pământul şi ca să facă pe oameni organe şi jărtfe ale tiraniei, neînvăţătura şi corupţia zic, ea domnea în toată ţara şi în toate unghiurile şi molipsea şi venina moralul şi sufletile noastre.

Aşa, după ce a pus în lucrare o reformă a oblăduirii ceii vechi şi a întocmit un comitet de boieri aleşi, carii pe temeiuri statornice şi înţelepte să alcătuiască un regulament de ale căruia începuturi astăzi ne bucurăm, Grigorie Ghica stârpeşte abuzurile ce se făcuse ca obicei legiuit în acest pământ, întemeiază şcoala de la Sfântul Sava, înmulţeşte profesorii, face a se traduce ştiinţele în limba naţională, încurajează pe profesori cu venirea sa adeseaori de faţă şi aprinde schinteia patriotismului, care începe a încălzi inimile rinerimei unde aruncă seminţele cele roditoare ale naţionalităţii. Metodul lancasterian, subt ale lui porunci s-a intrudns în şcoalele rumâneşti şi s-a pus în lucrare; *Gramatica rumânească* subt a lui îngrijire şi apărare s-a lucrat şi s-a pus pentru întâiaşi dată în lucrare, matimatica, filosofia şi legile el a fost care a îngrijit a se învăţa chiar în limba patriei. O! Pe ce temeiuri sfinte a vrut el să puie piatra cea de temelie

a zidirii ceii mai soţiale! Şi cum a vrut să sc facă urmaşilor săi pildă dc oblăduitor şi părinte!

Este adevărat că împrejurările politice de atunci nu îl ierta nici a se grăbi, nici a face lucrurile cu zvon; însă vedeţi cu ce înţelepciune a ştiut să economisească toate: a fi iubit şi cinstit de Poarta suzerană, socotit de puterile vecine şi împlinitor datoriilor sale către ţara şi norodul său. Blând către cei buni, straşnic către cei răi, înţelept în răsplătirile sale, rcazăm celor slabi, mângâitor şi dătător de dreptate celor năpăstuiţi, a domnit cu cinste, dobândind supunere şi cinstire dc la norodul său şi lăsând un nume atât de drag şi binecuvântat.

Vremea războiului din urmă a fost un spaţiu plin de linişte, care Cel prea înalt i l-a îngăduit între tronul şi mormântul său, ca să se odihnească de obositoarele sale osteneli. Departe dc orice părere, împerechere şi nădejde, a trăit după legea Domnului, socotindu-se la sfârşitul său. Acest sfârşit sc apropie, însă răsplătitorul a tot binele nu au vrut să-l cheme la sine până nu îi va răsplăti chiar in viaţă-i de a vedea pc scaunul domniei pe iubitul său frate.

Intr-aeest chip, domnii mei, Dumnezeu binecuvântează şi măreşte semeţia celui drept şi într-acest chip a domnit bărbatul a căruia pomenire astăzi se săvârşaşte: „Mai tânăr am fost şi am şi îmbătrânit şi n-am văzut pc dreptul părăsit, nici sămânţa lui cerşind pâine".

Zboară, o, suflete creştinesc, la vecinicie şi te întoarce la începutul tău; desfăcut de toată sarcina pământească, mergi încongiurat tle îngerii cei povăţuitori ai faptelor tale înaintea Stăpânului cehii blând, care va răsplăti ostenelilor tale. Iii te va pune cu toţi oblăduitorii cei drepţi, cu moşii tăi carii au domnit pe acestaş scaun şi cu bunul tău părinte, care te aşteaptă cu braţe deschise, veselindu-se de vrednicul său fiu.

In vremea domniei tale când, stând pe scaunul Ptinţipatului, ocolit de toată slava pământească ce niciodată nu m-a întunecat, şi de miniştrii tăi, niciodată duhul care mă insuflă nu m-a

Umilit înaintea ta: cuvintele mele cele zise atunci elupă obicei «Aut mărturii de faţă că niciodată nu am vrut să-ţi plac eu lauda să mă târăsc linguşindu-te. Acum însă, ce mare cuviinţă cerească te încongiură! (iare cinstire se răvarsâ asupra inimii mele şi mă sileşte a vesti şi a binecuvânta numele tău? Faptele tale care stau de fală, lucrurile tale care le-a binecuvântat Cel prea înalt şi şi-au dat rodul la vremea lor. Iartă-mă, suflete fericite, Cit împut odihnei tale cu lacrămile mele: dar ele nu te hulesc! Ele sânt din izvorul inimei si sânt tămâia recunoştinţii mele care se înalţă până la tine pentru aceste fapte şi înţelepte începuturi.

Unele nu este numele tău înscris? In sfinte lâcaşe ce tu ai zidit, în tribunale, în casele celor nenorociţi, în casele celor ajutaţi şi înălţaţi de tine, în colibile ţăranilor uşuraţi şi ocrotiţi de tine, în brazda lor cea pacinică şi plină tle îndestulare atunci cânt! pământul nu-şi ascunsese încă comorile sale pentru noi, în uliţile Bucureştilor pardosite cu pietre, în toară ţara şi în tot locul. Numele tău va fi drag tinerimei tutulor generaţiilor viitoare şi se va făli istoria literaturei rumâneşti şi a patriei cu dânsul. Tu ai unit soarta familiei tale cu soarta patriei, lauda familiei tale va fi în veci lauda naţiei. Te rog, te roagă un norod întreg, mijloceşte tu către acest părinte al puterii, al laudei şi al slavei ca în veci să strălucească această familie, să urmeze faptelor tale, să desăvârşască cele ce tu ai început, să fie vrednică de nădejdile naţiei şi să fie dragă întocmai ca numele tău şi ca pomenirea bunului tău părinte.

Dumnezeule! Binevoieşte din înălţimea mărirei tale a căuta asupra aceştii de tine păzite ţări, fă ca să fie fericită si să se bucure în veci de bunele şi nouăle sale aşezăminturi, începute de însuşi acest ales al tău pe care l-ai chemat la tine. Insuflă voinţele tale cele sfinte şi mântuitoare urmaşului său, tle la care atârnă roată soarta şi fericirea acestui norod adăpat de atâtea veacuri de amărăciune. Fă tu să înceteze tot felul tle nenorociri şi ispită ca în pace, dragoste şi unire, urmând F/vangheliei tale

-Şi mântuiţi printr-însa, să slăvim numele tău, carele dobori si înalţi noroade şi care dai prinţii cei buni la cele ce păzesc ponm-cile tale. Fie numele tău preaslăvir! Fie pomenirea alesului tău vecinica şi sufletul lui în odihnă! Amin.

CUVÂNT SPRE POMENIREA DE PATRUZECI DE ZIEE A RĂPOSATULUI ÎNTRU FERICIRE DVORNICULUI MIHAIL MÂNU ŞI DE NOUĂ LUNI A RĂPOSATULUI SĂU FIU AGA C. MÂNU, MĂDULAR AL *SOŢIETĂŢII FILARMONICE*

„Eu sânt învierea şi viata, cela ce crede întru mine de va şi muri, viu va fi."

(loan II, 25)

Câte învăţături mântuitoare, domnii mei, coprinde zisa aceasta ce mi-am ales de temei pe care să-mi fac cuvântarea mea spre pomenirea răposaţilor întru fericire dvornicului M. Mantii şi iubitului său fîu aga Constantin Mantii! învăţături de care este plină Evanghelia Mântuitorului nostru, şi trebuie să aibă cineva limba cuvântului ca să poată dezvăli tainile cele mari şi făcătoare de bine ale Fiului si Cuvântului lui Dumnezeu. Citim pe acest Dumnezeu al vieţii şi al niâtituirei, care s-au dat chinurilor ca să ne sloboază din stăpânirea răului şi a cărui icoană suferitoare o vede toată adunarea aceasta bine şi cuvântând pe cei care îl muncesc, dându-şi sufletul pe cruce, pe acest Dumnezeu îl chem şi sfânta lui Evanghelie ca să insufle noroadelor pământului adevărul învăţăturilor Sale, armonia, pacea şi mântuirea ce el ne-a binevestit-o. Fiu n-am venit să dau nişte învăţături ce abia le înţeleg şi care ies cu totul din cugetul ce mi-am propus astăzi: mă voi mărgini numai pe aceste

v fiuvinte a recomanda şi a veciniei pomenirea acestor doi bărbaţi i*rc au vieţuit între noi şi a cărora viaţă şi fapte ne sânt la toţi Cunoscute.

Creştinul cel adevărat, domnii mei, este cetăţean a toată lumea şi în tot omul află pe fratele său. CAI cât se deosibeşte if"Ijţoistul ce îşi camă numai interesul său cc-1 împarte, tle patriot secare în interesurile de obşte ale naţiei îşi află imeresurile sale, i fltâta se deosibeşte şi patriotul ce se gândeşte numai la intere-Şurile naţiei sale, de cosmopolir sau de creştinul cel după -*p Evanghelie. I X-pai re de tor fanatismul, patria lui este pământul tfrttlHreg şi purtând în sânul său dragostea cea dumnezeiască, atât r de bine desluşită de fericitul Pavel, se potriveşte cu tot omul »| fi trece cu inima curată de se numără în turma cea mare proorocită şi preursită tle Mântuitorul, în care se vor paşte(?) neamurile pământului când vor cunoaşte adevărul si li se vor £ deschide ochii la lumina Fivangheliei, aceii bune vestiri care, » făcând pe monarh şi pe rob dopotrivă şi fii ai lui Dumnezeu, A leagă pe oameni prin frăţie, îngrozeşte pe făcătorii de rele şi fF fericeşte pe cei ce plâng.

Răposatul întru fericire dvomicul M. Mantii, crescut în braţele bisericii lui Firistos, însuşi în staulul turmei Răsăritului şi necorupt de acea intrigă fatală atâtea veacuri patriei noastre, adus de întâmplările norocului în acest pământ şi statornicindu-se într-însul, l-a îmbrăţişat ca însuşi a sa patrie către care s-a hotărât cu totul a o iubi şi a o sluji cu credinţă.

întru sudoarea ostenelilor sale, întru dreptate şi in frica Domnului, câştigândti-şi a sa hrană şi stare ce era dator sieşi şi familiei sale, a ajuns prin a sa cinste a se sui în cele mai de căpetenie dregătorii şi trepte ale ierarşiei pământului nostru.

Viaţa sa cea căsnicească a putut să fie de pildă tutulor soţilor şi părinţilor: petrecând întru bună armonie şi după legea Domnului cu tovaroşa vieţei sale, amândoi împreună s-au silit a da toată creşterea cea bună fiilor săi; prin cheltuieli înseninătoare

a lc forma al lor inimă şi al lor duh şi a le insufla cinstea şi simtimentele creştineşti şi patriotice ca să facă dintr-înşii slujbaşi vrednici şi cetăţeni cu dorire patriei ce şi-a ales.

Purtarea sa cea cinstită şi felul traiului său le cunosc toţi şi se poate vedea şi din chipul agonisirei vieţii sale, îndcletnicindu-se mai mult în ostenelile şi chibzuirile cele binecuvântate ale comerciului, care este comoara şi îndestularea noroadelor, decât în nădejdile acelor slujbe de atunci, care ajunseră a fi o strângere şi trupească şi sufletească a nenorociţilor pământeni, tărăguind întru nădejde şi aşteptând a se hrăni din abuzurile ce ajunseră drepturi pravilnice.

în vremea răzvrătirii trecute, când lumea îngrozită fugea în streinătate ca să scape de desfrâul răzvrătiţilor şi de sabia cea răzbunătoare şi restatornicitoare de linişte a împăratului, suzeranului nostru, într-a caria repejune se făcea jârtfă şi cel nevinovat, pe dvornicul M. Mantii, învăţat a se teme de Donuiul, nu îi sperie nici o pornire omenească şi se hotărăşte a rămânea în patria ce şi-o alesese şi a iubit-o.

Trece furia şi desfrânarea celor răzvrătitori; cu apropierea oştirilor împărăteşti, cetele lor cele orbite de hrăpire şi mânjâte de sânge creştinesc sc râsipesc şi umple pustiile. Câte cercetări nu se fac în urmă, după sosirea oştirilor împărăteşti! Câte bănuieli nu trebuia să cază asupra unei capitale în care se-ardicasc steagul rebelii)! Norodul îngrozit şi neştiind încotro să se ascunză, aştepta la sosirea unei asemenea armii pline de mânie să vază tot omul, de la bătrân până la prunc trecându-se pe subt sabie şi casele sale pradă vâlvoarelor. blănurile şi mănăstirile răsuna de ţipetele femeilor celor slabe şi ale pruncilor celor nevinovaţi.

Cane să îndrăznească acum ca să meargă să întâmpine acea armie ce lumei i se părea un foc pustiitor care pe unde trece lasă în urmă cenuşă şi curăţă pământul de toată cugetarea fie rebelă, fie nevinovată? Cine să cuteze să iasă din capitală ale

gflria margini era împrejurate de capetele şi de trupurile ale celor ©Kftndiţi? Care avea inima aceea să hotărască a merge pe un drum ce şi de o parte, şi de alta era garnit cu rămâşâţilc atâtor : nenorociţi, cari în spânzurătoare, cari în ţeapă şi cari răsturnaţi fi fără capete, ce era duse înaintea paşii ca să fie plătite ea semn ffll vredniciei? Răposatul Mihail Manul se uneşte cu alţi boieri asemenea hotărâţi; întru nădejdea şi numele Domnului : porneşte şi, aducând chezăşia credimii lăcuitorilor înaintea Căpeteniei oştirilor împărăteşti, înblânzeşte pornirea lui cea -lalbatică. Duhul blândeţii se răvarsă în toată tabăra, cad armele * din mâinile fieştecăruia ostaş înaintea oricărui cetăţean liniştit i ţi dvornicul Mihail Manul se întoarce vestitor de mântuite şi ca un înger al păcii; şi războinicii împărăteşti fiară în ; sâlbătăciunea răzbunării se dumesnicează şi se amestecă cu • lâcuitotii oraşului blânzi şi prietenoşi.

bieştecine cunoaşte la asemenea împrejurări câte pâri poate Să urmeze, câte bănuieli şi câte cercetări ca să se stirpească duhul ^răzvrătitei şi răposatul Manul la câţi nenorociţi a scăpat viaţa şi averea şi de câte împovărări a uşurat ţara!

Asfel a fost viaţa şi purtarea cea creştinească întru toate a fericitului bătrân a căruia Dumnezeu i-a binecuvântat familia şi urmaşii. Dar pe cei ce îi iubeşte Domnul, mai nainte tle a-i chema la sine îi trece prin toate ispitele vieţii şi prin focul tutulor durerilor, ca să iasă lămuriţi. Durerile vieţii şi păţirea formează humele noastre către virtute şi umedă ochii noştri la nenorocirea fratelui nostru. Mai nainte tle a sosi ceasul în care hotărârea cea din ceruri era să-l despartă din sânul familiei sale, Dumnezeu îl cearcă ca pre un alt Iov cu pierderea cea simţitoare a iubitului şi întâiului născut a) său fiu Constantin Manul, a căruia pomenire este scumpă la toţi câţi ce l-au cunoscut şi la toată tinerimea rumânească. Cine este tată poate să-şi închipuiască şi să simtă paharul ce a daşărtat acest fericit

bătrân tocmai către apusul zilelor sale, cu o asemenea de crudă şi nemilostivă moarte. Cu toate acestea, părintele a dăşârtat paharul plin de ascultare, căci aşa a fost voia Domnului.

Dumnezeu este bunătate, pace, dreptate, milostivire, dragoste, si omul ca să fie după chipul şi asemănarea sa, este înzestrat cu aceste dumnezeeşti însuşiri. Acela ce urmează căilor Domnului, acela lucrează voile lui, în acela aceste virtuţi cresc şi îşi dau rodul lor şi în acela lâduieşte însuşi Dumnezeu, hi el este învierea şi viaţa, şi moartea este numai o strămutare din valea plângerii în sânul fericirei; numele lui rămâne din veac până la altul şi pomenirea lui este dragă din viitorime în viitorime. „Eu sânt învierea şi viaţa; cela ce crede întru mine de va şi muri, viu va fi."

Părinţii cei buni nasc fiii lor asemenea şi îi cresc în legea Domnului şi în voile lui. O adunare întreagă venită într-atlins aşteaptă de la mine şi descrierea vieţii răposatului aga C. Manul. Aicea sânt bătrâni marturi cari l-au văzut în a lui pruncie, sânt tineri tic o vârstă cu dânsul carii au gustat împreună nevinovatele plăceri ale copilăriei prin scoale şi s-au împărtăşit dc mângâierile şi facerile dc bine ale prieteşugului în vârsta bărbăţiei. Aducerea lor aminte poare să împlinească aceea ce nici cunoştinţa, nici vremea poate, nu mâ iartă a povesti.

Silinţa sa la învăţătură a iosr de pildă în vremea copilăriei sale, supunerea către părinţi şi dragostea către fraţi haractirisiră pe fiul cel ascultător al unui blând părinte şi era rodul al poveştilor şi creşterii cei înţelepte a unui tată creştin.

Trecând din vârsta copilărească, junia lui a fost o prevestire a înţelcptci sale bărbaţii. A lui vrednicie şi învăţătură l-a făcut să fie chemat în slujbele cele mai obositoare şi însemnate care cerea un bărbat cu stăruite şi cu scumpătate. Către patrie cu

U'edinţă, către cei bătrâni cu ascultare, către prieteni cu curăftenie, către cei streini dulce, către cei supuşi cu blândeţe şi .'fllcător de bine, şi-a însemnat cariera vierii sale cu cinste şi cu **laudă,** dobândind întru cugetul său mulţumire, de la lume un ;. ţltime bun şi de la stăpânire răsplată, încât pare că mai repede S t| făcea să pâşască cinstea pe treptele sale decât moartea către s mormântul său cel fără vreme.

Orice fel de întocmire sau ajutorinţă se făcea spre folos f **de** obşte şi spre cinstea numelui, el era gala a lua parte şi a **jffi** de ajutor şi cu slujba, şi cu cuvântul şi cu cheltuiala. Nici «0 carte nu s-a tipărit cu ajutorul dc obşte fără a fi şi numele **llli** înscris şi iară a alerga spre îndemnul şi altora. Când s-a întocmit Soţietatea Filarmonică spre întinderea literaturci rumâneşti şi a muzicii vocale în prinţipat cum şi spre ; întocmirea unui teatru naţional, a (ost din cei dintâi ce s-a înscris între mădularele ajutătoare şi îndemnăror spre t această întocmire: dragostea şi râvna ce avea spre înaintarea Fînvăţăturei şi a luminilor şi spre cinstea naţiei se dovedeşte din simtimcntelc sale cele până la ceasul după urmă; şi '- testamentul său va fi o pildă de dispoziţii înţelepte şi făcătoare de bine la toţi câţi vor dori a rămânea numele lor drag în viitorime. Dania sa cea generoasă tle sumi înseninătoare pentru zidirea teatrului a făcut a se asigura venitul unei şcoli în care va fi în veci pomenit numele său din generaţie în generaţie în gurele tinerimei ce va învăţa şi .- se va folosi dintr-însa.

Pentru că putem zice că a trăit mult în puţine zile si a murit bătrân în anii tinereţii sale. Daca vom socoti viaţa numai vremea în care trăim mulţumiţi de noi şi de oameni, această mulţumire nu o dobândeşte omul decât când lucrează binele şi viaţa răposatului a fost mult mai lungă decât a celor ce se gârbovesc subt povara anilor şi a păcatelor; a fost mult mai

lungă, zic, pentru că a lucrat binele şi cel ce lucrează binele, acela cu adevărat crede întru Domnul şi împlineşte voile lui: „Eu sânt învierea şi viaţa, cela ce crede întru mine, de va muri, viu va fi".

Dar, domnii mei, viu este fratele nostru Constantin Manul şi trăieşte întru Domnul şi în faptele lui cele făcătoare de bine. faptele ce sânt de la Domnul sânt voile lui şi într-însele pomenirea omului este vecinica şi dragă urmaşilor. In Domnul viază fratele nostru şi nu trebuie să plângem pierderea lui. Părinţi, rude, prieteni, tineri! încetaţi de a plânge, că este o hulă. Cu adevărat, cu despărţirea lui de la noi, părinţii au pierdut o nădejde a bătrâneţilor, patria un cetăţean, statul un slujbaş vrednic, luminile un apărător, prietenii o mângâiere; dar faptele lui sânt învăţături, sânt talantul cel îmmulţit al Evangheliei şi pilda lui va îmmulţi asemenea fii, cetăţeni, slujbaşi, apărători de învăţătură şi prieteni. în locul unuia vom dobândi o mie şi Dumnezeu pe fieştecare ne trimite asupra pământului spre a împlini câte una sau mai multe din cugetările sale cele înalte: fratele nostru C. Manul şi-a împlinit solia sa şi s-a întors la locul său cu fruntea senină şi veselă, înaintea Celui vecinie.

O, suflete fericite, a cărora astăzi se săvârşaşte pomenirea! Daca după moarte stă fericirea şi întru binecuvântarea celor vii, pe voi vă binecuvântează o adunare întreagă, o ţară şi vă vor binecuvânta gurele cele nevinovate ale pruncilor celor săraci. Priirniţi din lăcaşurile celor drepţi dorurile şi dragostea unei familii întregi ce tânguieşte a voastră despărţire, ale prietenilor ce v-a plâns şi vă vor plânge şi priimească cel prea înalt ale voastre faceri de bine ca să vă aşaze în împărăţia păcii şi a odihnei şi să înviaţi la judecată. Pic pomenirea voastră vecinica! Şi fie şi numele vostru binecuvântat!

REPEDE ARUNCĂTURĂ DE OCHI ASUPRA LIMBEI ŞI ÎNCEPUTULUI RUMÂNILOR

Partea I

Nimic nu este mai vrednic de râs decât a se făli cineva numai cu părinţii şi strămoşii săi; şi nimic iară mai vrednic de laudă decât când faptele cele mari ale strămoşilor slujesc dc pildă şi ca un bold de întrecere urmaşilor. Când nu ar şti rumânii cari au fost strămoşii lor, ar fi o osteneală foarte neroditoare daca ar lăsa cele pentru îmbunătăţirea lor de acum şi şi-ar pierde vremea, bătându-şi capul a se vârî în fundul veacurilor Ca să descopere ceva titluri de nobilitate putredă, îndeletnicire numai a neamurilor celor bancrute. Când însă are cineva un fldevăr nu anevoie de aflat şi poate şi dovedit, este de tot o ncînţelepciune să alerge după himere şi să crează nişte povestiri ce alţii le iscodesc spre batjocora lui.

Unii pe rumâni îi fac strenepoţi ai dacilor, alţii amestecătură de daci şi de romani, alţii - pentru câteva vorbe sloveneşti ce se află în limba bisericească - slavi ş.c.l. foarte bine! Eu zic să priimim pe oricare dintr-acestea, daca va fi adevăr; căci văz că nici una nu este în stare nici să folosească, nici să vatăme pe rumân, şi că nici una nu este în stare nici să adaoge, nici să scază ceva la civilizaţia, cinstea şi luminarea rumânilor. Mai bine însă **Să** cercetăm puţin pe rumân şi limba lui, ş-apoi fără greutate vom afla, prin dovediri fireşti, că el este ceea ce au fost părinţii săi, sau cel puţin că vorbeşte o limbă ce se trage din latina.

Mii de ani au trecutu peste dânsul, mii de prefaceri, mii de neamuri streine, fieştecare din acestea au luat câte ceva cu sine şi şi-a lăsat urmele sale. Tot a trebuit să uite rumânul, şi părinţi, şi obiceiuri, şi fapte: de toate s-a depărtat în fugile şi băjăniile sale; pre sine însă fireşte că nu a putut să îl uite, căci pretutindenea a fost nedeslipit de dânsul. Când ar întreba cineva din cei mai simpli şi fără multe cunoştinţe: „Cari au fost

părinţii tăi? Care religia lor? Care obiceiurile lor?", el negreşit că nu ar şti ce să răspunză. Când însă l-ar întreba: „Tu ce eşti?", el ar răspunde: om - *homo.* „De ce fel de neam?" „Rumân". „Cum se numesc în limba ta părţile trupului tău?" „Cap, ochi, nas, ureche, limbă, dinte, barbă, braţ, mână, deget, unghie, inimă, piept, sânge ş.c.i." *{caput, oculus, uasus, auricula, lingva, dens, barba, brachium, rnanus, digitus, ungvis, anima, pectus).* De unde urmează că rumânul este întreg roman şi toate părţile trupului său şi chiar sângele îi sânt romane.

Apoi să venim a-l întreba şi pentru objecturile ce niciodată nu i-au scăpat din vedere şi care în fugile sale i-a fost de neapă- rată trebuinţă a le avea cu sine. El şi atunci va răspunde: „pâine, făină, apă, foc, vin, car, bou, câine, cer, soare, lună ş.c.l." *(panis, farina, aqua, ficus, vinum, carrus, bos, caniş, caelum, sol, luna).*

Ce au fost dară părinţii şi strămoşii rumânului de l-a învăţat să numească asfel lucrurile? Dacii, slavii? Negreşit că nu. De la cine a învăţat el să numească zilele săptămânii? De la cine să sărbeze joile din luna sămănăturilor după Paşti? De la cine să caute felurimi de ghicituri şi jocuri în seara către anul nou? De la cine jocul căluşarilor? De la cine să numere? De la cine să-şi însemne numărul pe răboj asfel: 1, 11, III, IUI... X ş.c.l.? Putea oare nişte părinţi, alţii şi nu romani, să-l înveţe această limbă şi aceste obiceiuri? Eimba lui pentru sine şi pentru trebuinţele lui cele mai de aproape este toată latină. Când însă vom intra în biserică şi în canţelariile Divanului, unde atâta vreme a domnit limba slavonească, acolo o să găsim urmele ei. Ţinta noastră aci nu este să aflăm pe rumânul popă, sau pe rumânul logofăt, ori pe meşterul sau pe rumânul loghiotatos, ci pe rumânul rumân, în starea firei şi cu acele dintâi cunoş- tinţe ce dobândeşte la pieptul maicii sale, care l-ar învăţa slavo- neşte de ar fi slavonă, dăceşte de ar fi dacă (Dumnezeu o mai şti care a fost limba dacilor). Puţinele vorbe slavoneşti nu schimbă nici natura rumânului, nici ţesătura limbii lui, al caria

mchanism este tot acela cu al surorilor ei italiana, franţeza ş.c.l.: formarea cazurilor, verburile auxiliare, conjugarea verburilor, **timpii** compuşi, infinitivele, partiţipiile trecute, toate dovedesc **aceeaşi** urzeală cu a limbilor de sus. Când odată avem un drum, o urzeală, o sistemă, poate vremea să schimbe toate vorbele cu **altele** străine şi rămâind tiparul rumânesc, limba în veci să fie rumânească, sau de vom zice *„omul, ciolovecul* sau *antropul* Vorbeşte". Grecul zice: **MTteijJ**.00, CT-**njec etg** xo T^ICCJLU k^**upiCTa e'tg TOV** jJt**.nax't'Cev, xai -nbpa TOV** jj.nap.iTcc **xca Trjv vevev** IJLCX^U **jxe TOV** âŢcxjxou, **TOV** OTTOIOV **napaxaXto** *vd* **jie** exT) **eig xo xepejju xat eig TO vaţapi TOU** şi încă TO **JJ**.Ttao*Tl**)J**,evTO **api**(5dtplO"€ **eig TO** TtopTO şi zice că vorbeşte greceşte, şi rumânul, pentru că zice „slavă Domnului" şi nu «glorie Domnului" nu vorbeşte rumâneşte?

Iertaţi-mă că fac o asemănare care, cu toate că este cam stravagantă, însă pricina o desluşaşte foarte bine. Când cineva va avea înainte-i un schcletru de om şi va grămădi pe dânsul, de va fi cu putinţă, carne, muşchi, vine, piele, negreşit că va iesi un om alb sau negru, frumos sau urât, care mai pe urmă este priimitor de a fi îmbrăcat sau de a rămânea gol, de a fi stăpân sau slugă, însă totdauna va fi om: dar daca scheletrul va fi de alt dobitoc, negreşit că orice îi va pune cineva, el în veci va avea forma sa. A fost odată o vreme când limba românească, dezbrăcată de toată podoaba ei, goală, sfâşiată, a rămas ca un schelctru. De aci a început iară a se hrăni, a prinde putere, a se înprumuta câte o haină străină (pe care totdauna poate să o dea înapoi de se va îmbogăţi) şi a veni în starea în care se află astăzi, când nu mai aşteaptă decât îndemânatici şi învăţaţi meşteri ca să o împodobească. Fel de fel de croitori aleargă acum casă o îmbrace, unii cu haine pestriţe, unii cu haine mai largi, mai scurte, mai lungi şi nepotrivite şi alţii zic ca hainele cu care se află şi nu-i ajung a se acoperi, să le taie în bucăţi, să le înnădească, să le înnoade şi să le coasă ca să-i ajungă!!! Unde

sânt aceia care să-i lase ce este al său şi să-i potrivească pe al ei trup clin magazia cea mare şi bogată a maicii sale? Au venit şi aceia, au fost puţini, au fost neascultaţi; dar s-a îmmulţit şi sc îmmulţesc şi limba începe a se slobozi de strânsurile ce o sugruma, de lărgimea ce o făcea leneşă, de lungimea ce o împiedeca, de scurtimea ce o arăta goală şi de pestriţimea ce o făcea de râs. în partea a doua vom arăta drumul şi mijloacele regularii şi înaintării aceştii limbi.

Partea a II-a
Pentru limbă rumânească

In partea întâi am arătat că slava sau micşorimea strămoşilor nu poare să adaoge nimic sau să scază la îmbunătăţirea noastră de acum. Fie cari vor fi fost strămoşii noştri şi silească-se lumea a îşi bate capul să dovedească că noi ne tragem din cutare sau din cutare neam, căci înţelepciunea noastră cea mai mare va fi cum să ne îndreptăm astăzi întru toate şi să căutăm pentru slava, cinstea şi fericirea cea viitoare. Patriotul cel bun nu este fanatic, el este iubitor de oameni şi ştie că natura nu cunoaşte neamţ, englez, franţez, grec sau rumân, ci numai OM. Neamurile sânt nişte întâmplări. S-a întâmplat un norod să lăcuiască un ţinut de pământ, să-şi facă între dânşii o limbă sau prin învoire, sau prin împrumutare? S-a întâmplat să-şi legiuiască un fel sau altul de obiceiuri? S-a întâmplat să priimească o religie sau alta? Să-şi întocmească nişte legi sau altele? Acelui norod, spre deosebirea altuia ce trăieşte îl alt pământ, cu altă limbă, alte obiceiuri, altă religie şi alte legi i s-a dat nume de grec, turc ş.c.l. Noi avem limba noastră, religia noastră, obiceiurile noastre, legile noastre, şi ne numim rumâni şi prin urmare oricare om va trăi în acest pământ cu aceste obiceiuri deprins, oriunde se va duce, este străin şi deprinderile lui îl dovedesc că este rumân. Ţinta noastră aci este limba; în partea cea dintâi noi am dovedit că vorbim o limbă ce se trage din

întina. Rămâne acum să vedem daca prin zicerile ce se află **Jlltr**-însa noi putem să arătăm toate ideile ce sânt astăzi timoscute în lumea cea civilizată.

Limba este mijlocul prin care ne arătăm cunoştinţele şi -Cugetările noastre şi prin urmare cu cât unui om i se întind şi **(se** îmmulţesc cunoştinţele, cu atâta i se îmmulţesc şi zicerile prin care îşi numeşte ideile sale. **1**.imba plugarului se mărgineşte numai în zicerile de care el are trebuinţă să-şi numească uneltele fi dobitoacele sale, precum şi lucrurile de întâiaşi trebuinţă şi Care sânt cunoscute la tot omul, fără să cunoască şi vorbele care nieşterul, neguţătorul, ostaşul sau politicul le întrebuinţează ca **lă**-şi numească lucrurile ce îi sânt de trebuinţă întru meseria **la.** Se mai amestecă plugarul şi în alte meserii? Intră în vorbă **ţi** cu altfel de oameni? Numaidecât îl auzi şi pe el vorbind şi de alte lucruri ce până aci îi era necunoscute, şi ele, şi numele lor.

Noi până astăzi atâtea ziceri sau numiri avem în limba noastră după câte meşteşuguri sau ştiinţe ne era cunoscute şi cu cât se vor îmmulţi cunoştinţele noastre, cu atâta şi limba se va îmbogăţi. Regulamentul organic singur a înrrudus mulţime de lucruri şi prin urmare rumânii cunosc şi numirile sau zicerile cu care se numesc ele. Miliţia asemenea îşi are termenii sau zicerile sale. Asemenea şi ştiinţele şi meşteşugurile se vor întruduce toate între noi, dimpreună cu termenii lor.

Când povesteşte cineva o întâmplare obicinuită, când vorbeşte de lucrurile ce sânt adesea înaintea noastră sau de acelea ce a auzit vorbind, atunci cu limba obştii poate să-şi arate aceea ce cugetă; când însă va voi să vorbească de oarecare ştiinţă sau meşteşug, numaidecât vorbele îi lipsesc şi acelea pe care le întrebuinţează nu sânt înţelese celorlalţi, daca ei nu vor avea cunoştinţă de acea materie pentru care se vorbeşte. Aceasta nu se întâmplă numai la noi, ci şi la toate naţiile. Alta este limba copiilor şi alta este a oamenilor mari, alta este limba norodului şi alta a celor învăţaţi; nu că doară se deosebeşte la sunet, la

glăsuire, sau că învățații numesc altfel lucrurile cele cunoscute de obşte, ci numai că ei pot să vorbească de mai multe lucruri ce alții nu le cunosc şi limba lor este mai bogată în ziceri.

Noi vorbim, am zis, o limbă ce este o fiică a latinii. Când am vrut să numim capul, ochiul ş.c.l., le-am numit după limba latină, după cum am arătat; dar când vom vrea să vorbim pentru lucrurile ce nu sânt cunoscute tutulor, acelea nu îşi [au] numele lor în limba din care se trage a noastră şi din care ne-a rămas să numim toate cele trebuincioase ale noastre? Acolo dar să alergăm, cum am alergat şi la început, sau acel drept să-l ţinem care l-am avut şi din origina noastră. Unii însă cu statornicie stau şi zic că tot din limba de obşte ce avem să cârpim vorbe şi să botezăm lucrurile; şi cine nu ar râde când, urmând aceştii sisteme netirmate de nici o nație, va vrea *persoana* să o numească *obraz,* şi prin urmare *pronumele personale* din gramatică să le numească *în loc de nume obraznice,* şi *personalitatea - obrăzniciei* Cine nu s-ar mira de o limbă în care *triunghiul*Var numi *clin* şi linia *perpendiculară* linie*popoiată'*. Care rumân învățat sau neînvățat ar înțelege când fabricantul nostru, în loc de *citesc,* ar tălmăci din slovă în slovă zicerea grecească Sta(3d"£u) şi ar zice*prinpâşăsc,* şi *loghica* cea nu cunoscută de toți ar numi-o *cuvintelnică'i* Acestea sânt nişte lucruri care deodată cu naşterea lor s-au botezat cu numele lor, ce nu se por schimba fără a sc face o mare amestecătură şi nedăsluşire. Pentru cei ce nu le cunosc, este tocmai aşa cum este şi pentru aceia ce nu cunosc un om cu care, după ce se împrietenesc, îi află şi numele, şi calitățile sale şi prin urmare când rumânii se vor împrieteni cu ştiințele şi meşteşugurile trebuie să le cunoască cu numele lor cele adevărate.

Apoi, pentru îmmulțirea celorlalte vorbe, limba noastră trăgându-să din latină, s-au întâmplat ca în limba cea de obşte să avem multe ziceri primitive sau care sânt de rădăcină, fără a ne întrebuința şi cu zicerile care ca nişte ramure răsar dintr-însele, care, când vom avea trebuință de dânsele, cu tot

> dreptul putem să le întrebuințăm, căci având tulpina care încă I vie, prin urmare o să avem şi vlăstarile ei. Franțezii locului H «ic *lieu* şi având trebuință, au avut atâta îndrăzneală încât cu i> th-a sila să ia zicerile *localiteşi local,* şi noi, când avem odată cu :B noastră ca o moştenire zicerea *loc,* să ne fie frică să zicem la trebuința noastră *localitate şi local?* Avem zicerea *uosc sa.u cunosc,* (le la *nosese* face *nobil,* adică *cunoscut, notă, notare* ş.c.l.; avem ficerea *lucire,* dc unde se face *luceafăr şi* altele, şi putem între- - buința în fizică, pentru trupurile prin care poate trece lumina, Jlicerea *perlucid* ş.c.l. Iată dar un mijloc ca dintru o zicere a <Т noastră să mai nască şi altele prea trebuincioase. După acest "5" chip asemenea putem urma şi la altele, cum de ia zicerea *înainte* ,E-' putem zice *înaintare,* de la *înapoi - înapoiere* ş.c.l.

f~ Ajutorul iar al prepozițiilor este un izvor din care se poate îmbogăți limba cu mulțime de ziceri. Adică cum zicem de la *ture - răsare,* asemenea putem zice de la *poartă — repoartă,* de -f la *ducere - reducere,* de la *începere—reîncepere.* Cum avem zicerile A *coprindere, contenire, concenire, comandare, colindare,* care încep * de la prepoziția *con,* asemenea putem întrebuința şi zicerile i *concetățean, compatriot, compătimire, corăspundere* ş.c.l.

Dar precum am avut şi multe ziceri radicale (de rădăcină) a cărora ramure nu am avut, asemenea avem şi altfel de ziceri care sânt ramure şi pe rădăcina lor până acum nu a venit vremea a o întrebuința. Avem zicerea *opăcit,* care va să zică „întunecat", şi rădăcina de unde vine această, avem dreptul de a o întrebuința în fizică pentru trupurile prin care nu poate trece lumina: *opac,* ce este împrotiva zicerii de *sus, perlucid ş.c.l.* Pentru drumul şi arătarea mai pă larg ca din zicerile primitive sau de rădăcină să facem ori să întrebuințăm pe cele derivate sau pe cele ce se trag dintr-însele, cum şi când avem pe cele derivate putem avea şi pe cele primitive, pentru aceasta cu cinste recomand scrierea răposatului lorgovici, tipărită la Buda în veacul trecut, între 1790 şi 1800.

Să venim la mijlocul împrumutării, care este iertat fieştecăruia la vreme de trebuinţă. Limba noastră şi-a luat forma sa şi drumul său, atât în glăsuirea zicerilor, cât şi în mehanismul ei, încă de la strămoşii noştri şi orice împrumutare se va face este lege obştească la toate naţiile ca zicerea străină să se conformeze după însuşirea limbii. Strămoşii noştri au apucat din vechime ca întocmai şi întru o unire cu fraţii lor italienii pe *c* şi *g* latineşti, când este de trebuinţă, să le glăsuiască ca *c* şi ca J, lucru care dovedeşte că poate şi chiar romanii cei vechi au pronunciat aceste litere aşa înainte de / şi de *e;* căci aceia cari vorbea odată limba latină în Roma acum nu mai sânt, dar fiii lor au rămas şi aceştia au lăsat pronuncia lor altor rând de fii şi până în zilele noastre. Apoi spaniolii şi portughezii ne dau asemenea o dovadă pentru pronuncia limbii latineşti despre *c* şi *g.* Nouă nu ne poate să ne puie regulă cum să glăsuim limba latinească străinii, adică nici nemţii, nici ungurii, nici niminea. Trăiesc fiii romanilor în Roma, pe ei să-i întrebăm cum pronuncia părinţii lor, adică daca romanii au zis *Taţit* sau *Tacit gheneralis* sau *generalis* ş.c.l. Cine au învăţat pe rumâni să zică *ginere, genuche, gemeni, funingine, ger, gemere, argint, sânge, deget,* şi nu *ghinere, ghemeni, funinghine, gher, ghemere, sânghe, deghiP.* l o t aceia dar strigă ca tot pe aceste temeiuri şi însuşiri să zicem *general, geografie, geometrie* ş.c.l.

Am mai arătat în prefaţa *Grămăticii* şi acum iară fiind trebuinţă, aducem aminte că mulţi, împrumutându-se sau în vorbă sau în scris de multe ziceri din vreo limbă care cunoaşte, le pun întregi după forma şi însuşirea acelii limbi, lucru care pricinuieşte o mare neorânduială în limbă căci, urmându-se tot aşa, poate cu vreme să ajungă încât să nu se poată pune nici o regulă hotărâtă, în vreme ce limba noastră acum îşi are drumul şi mehanismul ei. Spre pildă, unii întrebuinţând ziceri greceşti, zic *patriotismos, zilos, catahrisis,* care, după însuşirea limbei, sânt priimite a se zice *patriotism, zii sau zel* şi *catahris.*

Alţii, cunoscând limba franţozescă, dau la multe ziceri trebuincioase forma franţozească, cum *călite, ocazion, recomandaţion, Jbrmalite,* care de alţii ştiind italieneşte se zic *călită, ocazione, tecomandaţione, formalita;* în vreme ce, ca să fie rumâneşti, trebuie a se zice *calitate, ocazie, recomandaţie, formalitate;* alţii iară, ştiind latineşte întrebuinţează forme latineşti cum *punctum, ţentrum, coleghium, seminarium.* Aci îndrăznesc a aduce aminte că acest fel de ziceri, care în limba latinească sânt neutre, şi cu toate că de sine ele nu sânt nici bărbăteşti, nici femeieşti, şi poate cineva a le da orice formă va voi; dar fiindcă pe de o parte sună mai bine rumâneşte a avea formă iar de neutre, şi pe de alta s-a legiuit în limbă ca acest fel de ziceri să se întrebuinţeze neutre, precum un *punt,* un *privilegiu,* un *bun* sau un *bine,* cu cuviinţă ar fi să se unească la aceasta şi fraţii noştri moldoveni, cari nu ştiu de ce le întrebuinţează în neam femeiesc, zicând *privileghia, coleghia, seminaria* ş.c.l.

Multe verburi iar, fiind de trebuinţă a ne împrumuta, în fieştece loc sau ţinut se întrebuinţează fără nici un fel de unire sau orânduială. Transilvanienii, având împrejurul lor limbi mai aspre, mai la toate verburile *ălăluiescşi ururuiesc;* noi aci, fiind mai familieri cu limba grecească, ne-am învăţat să *sisiriim* şi să *pipiriim,* cum spre pildă verbul *recomandare:* transilvanienii îl conjugă *recomăndăluiesc,* după ungurie, sau *recomandăruiesc,* am *recomandăruit,* după nemţie; noi aci îl conjugăm *recomandarisesc,* am *recomaudarisit,* în vreme ce acest verb din începutul său au fost şi este de întâia conjugare şi în limba noastră se potriveşte mai bine a se zice *recomand* sau *recomandez,* am *recomandat,* cum şi mai bine a zice *seefestrare, formare,* decât *secfestrarisire,formarisire,* sau decât *seefestruire, formăluire.* Asemenea se urmează şi cu verburile *descriere, depunere* şi altele, care fără nici un cuvânt am auzit conjugându-le *describăluire, depozitarisire* ş.c.l.

Fiind vorba de verburi, găsesc prilejul a îmi da părerea asupra partiţipiilor care la noi, până acum, s-au întrebuinţat fără articole, lucru ce nu puţină strimtorare pricinuieşte limbii la multe întâmplări. Din această strimtorare de multe ori mulţi întrebuinţează nişte adjective ce se sfârşesc în *-or* în loc de partiţipii, care face o mare schimbare înţelesului. Spre pildă, mulţi zic *muritor* în loc de *murindş* este mare deosibire de la una până la alta, zicând *muritorul om* şi *murindul om,* căci cea dintâi arată pe omul ce este supus morţii şi cea de a doilea pe omul care se află în agonia morţii; şi legiuindu-se acest obicei ce este în toate limbile, adică a lua partiţipiile articol, se face o marc înlesnire şi vrednicie limbei, care înlesnire se face şi mai mare când vom da partitipiilor şi neam, a se face şi bărbăteşti şi femeieşti; adică zicând *murindul,* să zicem şi *murinda,* căci zicând *răsăritoarea lună* şi *răsărinda lună* este asemenea mare deosebire fiindcă una însemnează luna care are însuşirea de a răsări şi cealaltă arată pe lună în minutul când răsare.

La împrumutarea zicerilor din latineşte trebuie a se lua seama nu numai la declinaţii şi conjugaţii, ci şi la multe litere cum la *a, e, d, /* şi *o,* căci *a* de multe ori se glăsuieşte ca *â,* dc multe ori ca *ă, e* ca *ă* şi ca *â, d* ca *z, j* ca *o* ca *u, l* ca *i* şi ca *r* ş.c.l. Cum, spre pildă, *canto, caltimentum, dico, deus, dies, ponere, judico, clarus, glacies* care se zic în rumâneşte *cânt, călţământ, zic, zeu, zi, punere, judic, chiar, ghiaţă* şi prin urmare după însuşirea limbii, zicerea*projectşi* altele trebuie a se rumâni *cuj,* cum *project,* iar nu *proiect.*

Multe substantive femeieşti de la strămoşii noştri au rămas şi s-au legiuit ca în cazul numinativ să semene ca în cazul ablativ din latineşte, cum *bonitas — bonitatis* rumâneşte se zice *bunătate,* după care numele zilelor săptămânii sau ale zeilor păgânătăţii s-au întrebuinţat şi au rămas la noi ca în cazul ablariv: *Venus— Veneris,* noi zicem *vineri, Jupiter -Jovis,* noi zicem *joi,*

«re asemenea trebuie să urmeze şi când vrem să numim zeii, Mir nu *Venus* şi *Jupiter.*

P' Zicerile latineşti ce se încep cu prepoziţia *ex,* la rumâneşte H§B loc de *ex* rămâne numai *s,* cum în loc de *exponere* zicem *Şjjiunere,* în loc de *exmens* zicem *smintit, stâmpăr* ş.c.l., pentru Care şi zicerile *expediţie, excadron, excadră* trebuie a se zice - *tspediţie, espeditor, scadron, scadră.*

Afară de acestea, toţi cari au scris mai mult rumâneşte şi i mai vârtos au tradus din alte limbi sânt încredinţat că au făcut gceastă băgare de seamă, că zicerile rumâneşti sânt foarte lungi (polisilabe), mai vârtos la formarea numerelor din singurit la fmmulţit, cum *mormântul* la singurit are trei silabe, iar la tmmulţit zicându-se *mormânturile* are cinci; şi mai bine ar fi **Să** se zică totdauna *mormintele,* după cum se şi zice câteodată, şi prin urmare a ne păzi în toate întâmplările acestea spre a împuţina silabele, precum în loc de a zice *jurământurile, aşezărnânturile, regulamenturile,* să zicem *jurămintele, aşezăinintele, regulamentele.* Asemenea, sc poate împuţina silabele la multe substantive neutre făcându-se bărbăteşti, cum în loc de a zice *substantive, adjective, verburi,* să zicem *substantivi, adjectivi, verbi* (lucru ce singur nu am păzit încă). Multe adjective iar posesive, ce rău s-au obicinuit a se termina în *-esc,* se pot schimba atât spre împuţinarea silabelor, cât şi spre mai bunul înţeles, spre pildă, în loc de *politicesc, diplomattccsc, organicesc, moralicesc,* putem zice *politic, diplomatic, organic, moral.*

Având cineva drept temei împuţinarea silabelor prin care limba se face mai puternică, mai vârtos în poezie, va putea băga de seamă în mai multe prilejuri a scăpa limba de polisilabie. Poate cineva vedea câtă vrednicie să dă limbii din împuţinarea silabelor numai prin următorul vers al d. I. Văcărescul din *Primăvara amorului:* „Miei pasc, alerg, se joc, şăd", unde într-un rând de şapte silabe se coprind cinci ziceri.

BARBU PARIS MUMULEANUL

Barbu Paris Mumuleanul s-a născut în Slatina, la anul 1794, din părinţi orăşani. Viind în Bucureşti, s-a lipit pc lângă casa răposatului banului Constantin Filipescul care, în acele vremi, era una din cele mai ospitaliare şi unde prin urmare se-adunau mai mulţi străini de deosibite naţii şi cu deosibite talente şi mijloace. în această casă crescâudu-se, amestecul şi întâlnirea cu mai mulţi străini şi pământeni învăţaţi i-a fost un iei de educaţie ce putea cineva lua în acea epocă şi la un om cu mijloace ca ale sale. Duhul său cel firesc şi aplecarea către cunoştinţe l-a făcut să înceapă a-şi strânge o mică colecţie de cărţile ce erau tipărite româneşte. Cărţile bisericeşti erau un izvor nesleit pentru dânsul şi din cele lumeşti pe atunci abia se ivise *Alexandria, Arghir,* poeziile lui Barac şi Aaron.

Când i-a intrat în mână *Gramatica* răposatului Ienăchiţă Văcărescul şi *Ahilîn Schiro* de răposatul lordache Slătineanul, era un lucru scump pentru poetul nostru, ca o povaţă a regularei limbii sale şi un model de versificaţie regulată. Pe urmă, poeziile d. logofătului lancu Văcărescul, prescrise din mână în mână şi publicate prin mijlocul prescrierii râvnitorilor, fură un alt model şi îndemn care ardică în oarecare chip şi insuflă de un entuziasm mai nalt duhul autorului. în toată vremea îl vedea cineva ocupându-se de aceşti trei autori ai neamului nostru, meditând şi învăţând pe de rost poeziile şi scrierile lor. Trebuinţa de a înţelege pe *Ahilîn Schiro* şi *Primăvara amoruhu* l-a făcut să întrebe pe oricine credea capabil de a-l lumina asupra zeilor păgânătăţii, care i-a aţâţat dorinţa a cunoaşte mitologia unde a aflat îndestulă hrană pentru duhul său poetic.

Talentul, oricât de ascuns să fie, trebuie să se tlea pe faţă şi mai vârtos când i se înfăţoşează mijloacele de a se cultiva. Mumuleanul începu a simţi trebuinţa a produce şi el ceva şi

patima, cum şi prilejul cel mai firesc pentru poezie în vremea juniei este amorul. Nişte mici madrigale şi elegii amoroase fură cele dintâi încercări ale sale. După aceasta, exilul răposatului boier Filipescu în vremea domnului Caragea îi dete îndestulă pricină a medita şi a vedea valurile şi necazurile vieţei, intrigile societăţii şi deşertăciunea omului. însoţind pe exilatul boier la moşia Bucovului, mâhnirea şi meditaţiile sale îşi aflară locul lor cel mai favorabil în mijlocul unei naturi încungiuratc de munţi, de văi, de dealuri, la şiroaiele şi murmura apelor, în umbrele pădurilor şi la vederea cea zâmbitoare a câmpiilor. Astea toate fură o hrană la imaginaţia lui cea melancolică şi invitară pe acest copil firesc al muzelor a intra în cariera sa poetică.

Scrise acolo mai multe încercări de elegii care, deşi neregulate, însă dau o mare dovadă de talentul cel firesc al poetului. Amorul dete loc durerii şi melanholiei şi zborul poetului fu în oarecare chip mai înalt şi mai filosofic. După aceasta, moartea patronului său îi dete prilej a face o odă, sau mai bine o elegie asupra mormântului acestui patriot însemnat, în care descria foarte bine rămăşiţele de mărimea feodală a pământului nostru. Pe la sfârşitul domniei lui Caragea se întemeiase şcoala românească la Sfântul Sava, sub răposatul Gheorghe Lazăr; acest frumos început îi dete pricină a compune oda ce se vede în capul micei sale broşuri ce a publicat în anul 1817, în care se văd şi unele din încercările lui cele dintâi poetice.

Vârsta poetului înainta şi cu dânsa piereau şi iluziile juniei: păţirile de la oameni, cunoştinţa lumii dobândită prin experienţă, starea societăţii noastre de atunci îl făcură să urască obiceiurile veacului şi, fără a uri un om, să războiască viciul şi patimile ce îl micşorează. Muza melanholică şi tânără îl părăsi şi îmbrăţişa satira. Epoca revoluţiei de la 1821 îl făcu şi mai mult a se scârbi asupra nelegiuirilor omului şi scrise *Plângerea patriei* în *Caracterurile* ce se coprind în a doua

broşură, publicată în anul 1825. După aceasta, căsătorin-du-se, începu a simţi alte greutăţi şi alte datorii; experienţa poetului creştea, simtimentul de tată se deşteaptă într-îusul şi religia, care îi fusese de cel dintâi princip, din copilărie, începu a încălzi a lui inimă şi a-i hrăni cugetările poetice într-un chip mai nalt şi mai vrednic de poezia veacului nostru. *Nopţile* lui lung, *Meditaţiile **poetice*** şi ***Armoniile poetice şi religioase*** ale lui de Lamartine aţâţară în poetul nostru dorinţa de a sc lua după aceşti mari poeţi şi scrise în cele după urmă poeziile acestea.

Pretutindenea vede cineva o versificaţie slobodă, feţe întregi, vrednice de cei mai clasici poeţi şi daca autorul ar mai fi trăit, sau daca grijile şi necazurile l-ar fi lăsat să poată a-şi mai cerceta şi îngriji pe unde şi unde lucrările sale, sau a se sfătui cu prietenii săi, scrierile acestea după urmă ar fi fost un cap d-operă de o imaginaţie firească şi un model pentru mulţi versificatori cari scriu fără a se gândi, strivesc şi înghisuiesc biata rimă, nu le place a-şi exprima ideile cele extravagante ca lumea şi, după ce îşi înşiră pe hârtie nişte neînşirate cugetări dintr-un cap crud şi bolnav, se socotesc că a zburat Minerva din capu-le şi, îndrăgiţi de sine, încântaţi de minunile ce fac, se grăbesc a-şi da faptele la lumină; dar mulţumită că nu avem încă şi o halcografie, că le-am vedea în capul cărţilor şi portreturile posomorâte şi pe gânduri, sau ucigându-se singure. Versurile Mumuleanului exprimă chiar ideile lui şi într-un chip firesc, cu o limbă creştinească. Cel puţin, într-însele nu va vedea cineva nicăiri pocituri de limbă şi schimonosirure de versuri: „Cu statornic călcând pas" şi „Al Europii până să nu văz pământ...", versuri rostite de o gură muşcătoare şi măsurată pe degitele picioarelor şovăinde, cu statornicie călcând păsuri, şi ale poeziei până să nu vază secrete.

Am zis că pretutindeni vede cineva în scrierile acestea geniul •poetului şi pretutindeni se văd strălucitoare dovezi de minunatul şi frumosul nostru pământ carele, bogat în producţiile sale materiale, poate produce cu îmbielşugare şi geniuri şi talente de tot felul, căci acolo unde natura cea fizică e frumoasă, e frumoasă şi natura morală; căci aceasta îşi are începutul său însuşi în firea Dumnezeirei care se slăveşte în duh şi în materie, în vecinica şi întreaga Treime.

Dar ca să vază cineva caracterul poetului nostru, e destul să citească poemile sale acestea: *Inceputid omului* e Mumuleanul
1
însuşi în cugetările sale de dreptate, *Ijtcrămile* sânt Mumuleanul însuşi când aleargă să slujească prietenilor săi şi să ajute pe cei nepricepuţi, *Primăvara* e poetul însuşi în caracterul său cel vesel şi dulce, *Noaptea, Miezul nopţii, Cocoşul, Clopotul* şi *Mormăntid* sânt Mumuleanul însuşi, în religia sa, care domnea într-însul si care domneşte în toate scrierile sale, care îl încălzea în toată vremea şi unde îşi afla singura mângâiere. Pentru cine l-a cunoscut, e o durere adâncă a ceti poeziile sale, că îl vede pretutindenea; şi nu poate fi chip mai bine binemerit de penelul cel mai învietor ca poeziele sale care înfăţişează a sa icoană cu trăsurile şi nuanţele cele mai adevărate. Cine l-a văzut dându-şi sufletul a văzut pe adevăratul creştin la prea înaltul ceas al morţii, cine l-a petrecut la groapă a văzut faţa şi chipul dreptului înaintea Domnului.

Puţini oameni au trăit şi au murit ca Mumuleanul. în scârbele cele mai supărătoare, în boala sa cea delungată, în neaverea sa şi mai obositoare decât boala, în sfâşiitoarea cugetare că se desparte din sânul familiei sale şi o lasă atât de tânără şi numeroasă, şi fără stare şi ajutor, îl vede cineva plin de mulţumire şi linişte. Şi cu adevărat că religia şi Dumnezeu domneau într-însul şi pacea era în sufletul şi cugetul său.

ASUPRA TRADUCȚIEI LUI OMER

După programa minierilor colecției autorilor, acum, la 15 fev. va ieși rapsodia întâia din *Iliada* lui Omer, tradusă de d. Constantin Aristia în versuri albe. Dar până a nu ieși afară, oamenii și-au închipuit felurimi de traducții și au născocii felurimi de ziceri neînființare, după a lor plăcere, ea să strice frumoasa iluzie a celor doritori de citire și de a vedea acest mare cap d'operă și în limba noastră, parodiind silințele învingătoare ale unui bărbat iubitor de osteneală. Dar daca națiile civilizate s-au fălit când au dobândit câte o traducție a acestui prinț al poeților antichității, daca au cinstit și au recunoscut ostenelile traducătorilor lui, apoi noi, îndrăznesc a zice înaintea tutulor ce cu adevărat cunosc pe Omer în original, simt cu adevărat poezia și filosofia lui, știu să se mire de geniul lui creator și cunosc istoria și începutul limbilor, îndrăznesc a zice că trebuie să ne fălim mai mult decât oricare altă nație cu traducția d. Aristia și a recunoaște și a mulțumi ostenelilor sale.

S-au sculat felurimi de critici, născute numai dintr-un duh de zavistie și de mai multe ori din lipsa cunoștințelor, fără nici un cuget nici de instrucție, nici de moral, nici întemeiate pe un gust sănătos și pe un cuvânt vrednic de istoria limbilor cultivate. Cârtesc împrotiva unor ziceri imitative și omerice, împrotiva unor epitete ce traducătorul nostru a știut cu atâta artă și gust a le crea ca să arate rumânilor ce stiu a citi și a seri, ce cultivă literele și au ieșit din slovnire, pe Omer pe cât se va putea în ființa Iui.

Traducția seamănă pe lângă original întocmai ca copia unei icoane pe lângă cea adevărată faptă a artistului. *Iliada* lui Omer nu e icoană, nu e descriere; este mai mult, este natura însăși înfățișată înaintea noastră prin frumoasele iui versuri; e o oglindă magică ce ne strămută și ne răsfrânge într-însa natura. Ca să cunoască cineva, ca să simtă pe acest mare poet, trebuie

3Mt-l citească în original și câți s-au încercat să-l traducă n-au ^'fcbutit mai mult către cititorii lor decât să le arate o copie mai ^Tkiult sau mai puțin nemerită, să le povestească într-un chip mai "ftjjliult sau mai puțin norocit despre frumusețile lui. Copia ce 0 dă d. Aristia rumânilor e copia cea mai nemerită pentru că i știut să se uite cu un ochi scrutător la opera poetului său nu Ca la o icoană pe care va să o copieze, ci ca la însăși natura după Care, cu penelul său de artist, și-a scos nu o copie, ci o icoană, ți a avut toate mijloacele și să o vază, și să o imiteze, și să dea un suflet penelului său.

Trebuie să aibă cineva geniul lui Omer, o limbă ca a lui, fll caria să-i fie singur creator, trebuie să se strămute în mijlocul acelor veacuri și obiceiuri ale antichității și să fie de față între ele, întocmai ca acest înalt cântător, ca să poată pe urmă a-l arăta unui norod sau unei nații întru toată a lui ființă. în zadar s-ar încerca cineva într-o limbă modernă să-mi arate eroii și obiceiurile veacului lui Omer când eu, auzind pe Ahil vorbind în limba franțozească, în acest frumos, îngrijit și elegant chip de a se esprima, mi s-ar părea că auz un curtezan, un diplomat sau un domnișor de modă, întrebuințând în loc de vorbele și epitetele lui Omer, în loc de o limbă născută și creată după alte împrejurări, în alte veacuri și în alte inspirații, o limbă de saloane sau cel mult o limbă a lui Volter, minunată pentru *Enriada* și creată în alte întâmplări și după alte inspirații.

Nimeni din câți au tradus pe Omer nu s-a gândit că îi trebuie o limbă croită din nou în epitete și ziceri imitative sau, deși s-a gândit, s-a văzut că se află într-un veac când limba sa, în care a voit să traducă, era hotărâtă și legiuită și nu putea să iasă din hotarăle ei. D. Aristia și-a cunoscut foarte bine poetul și însărcinarea sa și când a luat pana în mână, a văzut iară și în ce epohă se află între rumâni, adică într-una ca acele când geniurile cele mai presus de duhurile servile ale mulțimei croiesc și legiuiesc limbile, încântă pe cititorii ce-și fac o slavă de a le

urma, li se arată de modele şi le zice: „lată-vă limba şi aşa va poruncesc să scrіţi!" Poruncesc, şi poruncile lor se aud şi li se supun veacurile. într-o acest fel de epohă s-a aflat, şi un astfel de geniu a trebuit să-şi croiască singur o limbă omerică şi nu se arată cu dânsa decât celor asemenea sieşi întru croi, a cunoaşte şi cinsti bunul şi frumosul, celor cari cunosc pe Omer şi istoria limbilor, celor cari ştiu cu adevărat să dea definiţia „ce va să zică o limbă cultivată, cum s-a cultivat şi care pot să fie împrejurările şi cum pot cei ce cultivă o limbă a se folosi de dânsele", lor se arată cu traducţia, ea şi viitorimei.

Mulţi însă şi-au luat-o asupră-le că părerea lor poare să aibă nu ştiu care greutate în părerea publică, că d. Aristia ar fi trebuit să-i aibă înainte şi să se gândească să placă lor, iar nu geniului său, şi s-au sculat cu cârtiri asupra lui! Aceştia au luat înainte zicerile *lung-izbitorul, argint-arcatul, braţ-alba, argi-peda, glaucopa, de-nalt-tunătorul, de-nori-întărâtâtoruL ochiosid, plutiponda navă, răsclăncă, clâncăirea* ş.c.l. Şi au mai scornit şi altele neînfiinţate, precum *inpericaiincoifaţii, de-nalt-lung-iz-bitorul*şi altele, ca să facă salata parodiatorilor vrednicului de vecinica pomenire Corai: salată ce numai aceşti parodiarori şi-au făcut-o, lor le-a plăcut şi pe seama lor a rămas pentru roate veacurile. Pe aceste vorbe răspândite s-a întâmplat să văz şi o înţeleaptă şi vrednică de toată critica sănătoasă scrisoare a unui vrednic literat şi care, vorbind de traducţia lui *Saul,* se apără foarte frumos de a vorbi de a lui Omer ce n-a văzut-o încă şi în care zice că, de va fi adevărat *înpericaiîncoifaţii,* nu-i place. Negreşit că nu-i place, că nu este a acelui ce a tradus pe Omer, ci a celor ce voiesc să parodieze această traducţie. Şi ce o să placă din nişte capete neprietene şi neastâmpărate, ca să scotocească şi să afle o vină? (ie o să placă de la nişte oameni ce nu le plac lumina, şi voitoare de rău? Bufniţa va şi ea să imiteze câteodată ciripitul privigătorii, dar chirceşte şi nu e decât de noapte, cobe, şi nu trage asupră-şi decât săgeata sau glonţul celui deşteptat

din somn, sau cel puţin blestemul. Pentru vorbele cele Reînfiinţate şi făcute de ei însuşi şi-au făcut salata, iar pentru |jele ce cu adevărat le-a creat atât de frumos d. Aristia zic că limba noastră nu este priimitoare de sintes, ca cea grecească. **jŞi** cine le-a spus vreodată că este, sau că nu este, decât singuri f t s zic şi o hotărăsc?

Eu, până să vorbesc ceva despre istoria limbilor cultivate, **mă** voi mărgini aci a arăta drepturile ce d. Aristia are în republici fci literelor rumâneşti, adică între acei aristocraţi de duh, şi despre Jcgiuita întrebuinţare a drepturilor sale.

A traduce cineva pe Omer sau alr autor în limba sa va să Stică ca povestirea întâmplărilor ce va să arate Omer să o arate prin chiar zicerile limbii sale într-un chip corect şi cu artă, zicând mersului *mers,* plutirei *plutire,* săbiei *sabie,* braţului *braţ* ş.c.l., adică întru aceea ce se atinge de lucrurile ale cărora forme şi numiri sunt vecinice şt nu se schimbă, nici pier cu veacurile. *Pământ, apă, vânt, ynare, cer, soare ş.c.l.* au fost şi sânt şi vor fi şi numirile lor până vor fi oamnii: Dumnezeii însă lui Omer şi obiceiurile lor au pierit cu veacurile trecute şi numirile şi epitetele lor nu le vedem decât în lumea literală. Cine voieşte **a** auzi despre dumnezeii păgânătăţii trebuie să auză şi despre epitetele lor.

Când s-au tradus cărţile noastre bisericeşti, cei dântâi traducători au fost slobozi şi şi-au avut dreptul de a-şi face limba bisericească cu adevărat din limba norodului, însă nu după cum vorbeşte norodul care e încă un copil. Ce ar fi semănat limba lor de ar fi zis, în loc de „atotputernicul Dumnezeu", *Dumnezeu ăla cnrepoate toate?* Prin urmare si-au făcut zicerile „Dumnezeu omul", „îndelung-răbdătorul", „mult-milostivul", „binecuvântează", „binevoieşte"; au lăsat zicerile *arhanghel, patriarh, apostol* şi altele. Zicerile dântâi de sus sânt nişte epitete ce se dau Dumnezeului creştinilor; apoi dar *de-nalt-tunătorul, de-nori-întărâtătorul,* sau *nor-întărâtătorul, ochiosulşi* altele sânt

epitete ce se da lui Joe, *lung-izbitorul Sminteu, argint-arau Febu...* lui Apolon, *braț-alba* Junei, *glaucopa* Minervii, *argin-pedii* Tetidii!

Este priimitoare limba noastră de sintes? Nu știu până la care treaptă. Aceasta o va arăta vremea și limba însuși, și ea își dezvălește secretele sale și se lasă a se mlădia ca ceara, a îi da orice formă va voi numai geniurile acelora ce într-adins sâni trimise din ceruri spre acest sfârșit ca să o cerceteze, să afle dc la dânsa și să le spuie pe urmă veacurilor. In gura și mâinile nerozilor e rebelă, e îndătărnică, și când ei vor s-o cerceteze, ea își bate joc de dânșii, se scălâmbă la ei și le arată un monstru.

Copilul, asemănându-l cu maimuțele, îl găsești mult mai înțelegător și priimitor de perfecție, dar în comparație cu bărbatul este prunc la cunoștințe. Tot în raportul cunoștințelor și norodul este un prunc pe lângă bărbații învățați și cu încercare. Limbile toate, și cele vii și cele moarte, în gura pruncului din firea lor sânt analitice, căci omul în veci a fost tot acela; căci natura, deși se arată prin efectele sale în sintes, însă prin metodul analitic își descoperă secretele sale și prin analis trece si duhul omului la sintes. Pruncul învață a numi lucrurile câte unul unul, după cum i se înfățișează și cu cât ideile nu îi sânt încă combinate, cu atât limba îi este nedesăvârșitâ și dezmățată. Limba bărbatului este mai nervoasă și mai strânsă, dar și limba învățatului firește trebuie să fie mai puternică și mai strânsă decât a norodului, și aceea ce iese pe hârtie dintr-un cap gânditor, într-o cămară singuratică, va fi și mai meșteșugită, și mai simetrică, și mai cugetativă, și mai armonioasă, și mai puternică.

Limba celui ce nu se gândește nu poate să fie ca a aceluia ce cugetă și știe ce să cugete. Alte drepturi și puteri are asupra limbii norodul și altele literatorul, și altele legiuitorul și creatorul ei. Limba norodului este numai un material, iar arhitectul nu e norodul, carele nu este dc altă slujbă la această

kfldire decât să care sau să-și vânză materialul; alții sânt cari fac Ipanul și alții cari zidesc și alții cheltuiesc. Toți însă la un loc, salahorii, și neguțătorii, și zidarii, și arhitecții, sânt de ^ebuință la zidirea acestui edifiț mai mult sau mai puțin "ITandios, mai mult sau mai puțin elegant, mai mult sau mai !puțin regulat, fieștecare și-are drepturile sale, unul să poruncească și altul numai să asculte. Omer, Virgil, Dante, l'etrarc, Alfieri, Volter, Șacspir, Pope și alții au găsit materialul ; fn limba norodului. Și dintr-îusa și-au pus în lucrare și și-au «înființat frumoasele lor ideale (dacă poci limba unui geniu = creator, mai nainte de a se înființa asfel cum este, să o numesc • *ideal,* dacă această Minervă iese toată armată din capul lui Joe, f Sau iese un prunc care are trebuință de creștere și de instrucție).

Omul cel întâi a început, și faptele-i au slujit de pildă vecinului și urmașului său... Să cercetăm pe Omer ce vecini .: a avut, prin ce școli a umblat, prin ce locuri a călătorit, ca să vedem ce pilde a avut și, alăturând și geniul și talentul său în s acele veacuri, deși groase dar lesne de creat, aflăm lesne pricina ? de ce limba lui, cât și a tutulor autorilor greci este atât de ? sintetică. Să cercetăm: Virgil și cei mai nainte de dânsul, cum și cei după dânsul autori latini, ce pilde au avut și iarăși vom afla pricina cum limba romanilor literați, sau latină, s-a făcut atât de sintetică. Aceste două limbi sânt moarte ca și toate limbile literale, când autorii ajung necunoscuți norodului și încetează de a mai fi objcctul mirărilor și modelul vorbirii și scrierii, și când, pe urmă, fieștecine nu se mai esprimă decât cum poare sau cum aude pe stăpânul or împilătorul său. Sânt moarte, am zis, și nu știm pe cât norodul grec sau roman, contimporan lui Omer și Virgil, vorbea de analitic sau de sintetic. Dar avem pildă [ie noroadele din ziua tle astăzi și limbile scrise ale autorilor lor, și omul în veci a fost tot acela.

Cine, călătorind prin Italia și franța, auzind vorbind pe un italian sau franțez din nord, a putut să vază că Dante, Petrarc, Volter, Rasin, Ruso, scriu în limba țăranului, iar nu în a lor

însuşi, formată şi croită din materialul ce au aflat în norod şi după pildele ce au avut, şi după împrejurările în care s-au aflat? Nimeni nu poate să tăgăduiască că limbile noroadelor italian şi franţez, spaniol şi portughez, nu sânt tot într-o treaptă de analis; dar, de va cerceta cineva pildele şi împrejurările autorilor fiecăria dintr-aceste limbi, lesne poate afla pricina deosebirei lor încât pentru aceea ce se atinge de analis şi de sintes, pentru aceea ce se atinge de împletirea sau rânduiala firească a zicerilor.

Limba latină sau a autorilor romani, lăcuitorilor Romei şi a toatei Italiei, a rămas ca o moştenire, precum şi literaţilor celorlalte trei noroade; biserica apusului a îmbrăţişat-o şi prin urmare tot apuseanul ce vrea să cultive literele a trebuit să o înveţe. In Italia mai cu deosebire, nu numai că aceasta era mai răspândită, ca rezidenţa Pontificatului, dar eu luarea Constantinopolului, toţi literatorii greci au alergat într-însa şi au aflat scăpare şi protecţie în familia Medicis şi prin urmare au comunicat tutulor literatorilor Italiei mai cu înlesnire limba autorilor greci, care în veacul acela, dimpreună cu latina, pricinuia toată mirarea şi fermecul literal învăţaţilor şi tutulor acelora ce începea să le cunoască. în acele vremi au ieşit Danţii[1], Petrarchii. Pilda a două limbi cultivate le era înaintea ochilor ce ajuseseră ca ale lor şi cu care ei se identifiase.

Prin urmare, luând materialul din limba norodului şi dintr-însa făcându-şi limba lor literală, din geniu, din artă, din gust, din obicei, a trebuit să iasă o asfel de limbă adâncă ca a lor, care mai pe urmă, subt pana lui Passo şi AJfieri, a trebuit să fie atât de frumoasă şi măreaţă. Aşadar, lesne vedem

[1] Cititorule, nu socoti că eu, prin această scriere, mi-am pus in gând să dau socoteala în care an, în care lună şi în care ceas s-au născut Dante şi l'etrarc, ca să te miri pe urmă de anahronisnuil meu. Cugetu-mi e s-arât ce modele au avut aceşri autori. Limba latină s-a învăţat totdauna în Italia; greceasca se cultiva în Roma încă din vremea republicii şi mai cu înlesnire cu bâjănăritul grecilor din Constantinopol.

ricina deosebirii limbii ceh scrise a italienilor de a francezilor, lîîmba e materia şi autorul c meşterul, şi materia în mâna Jşfneşterului îşi ia felurimi de forme. Pe urmă, autorii francezi PIU găsic în norod altă materie, şi italienii alta, şi o materie este Biai mult priimitoarc dc un fel de formă, şi alta de altă formă. Când un meşter are subt mâna sa aur şi altul fier, poate '< fieştecare să elea materiei sale deosebite forme; dar geniul llf- artistului sfâtuiudu-se cu gustul său, cercetează natura şi îltsuşimea materiei sale şi-şi croieşte un ideal potrivit cu acea §t materie caria îi dă forma şi-i îngrijaşte amăruntele cum să deştepte şi să subjuge mirarea veacurilor, fieştecare în felul său fc şi după materia ce a avut în mână.

Limba este o icoană a ideilor şi sentimentului unui om sau a unui norod; în limba unui norod poate să vază cineva cât este el de slobod sau rob, câtă omenire are, cât este de simţitor sau crud, ş.c.l. Sânt limbi care alte vorbe au pentru oameni şi altele pentru dobitoace, şi termenii care îi întrebuinţează pentru dobitoate, îi dau şi robilor. Sânt limbi care zic că „omul moare" şi „dobitocul mortăcează", şi pe urmă zic că „a morrăcit şi robul"[1].

[1] Cu prilejul acesta mă abat a vorbi ceva despre limba noastră. De va cerceta cineva limba rumânului, veele într-însa întipărite simtemenrile şi obiceiurile dc o egalitate ce i-a rămas moştenire de la strămoşii săi, şi pe urmă s-a întemeiat prin moralul dumnezeieştii evanghelii. Pe rumân, în toată împilarea lui ce a suferit, îl aude cineva îndreptându-se de la ban până la ţăran şi până la rob cu „dumneata". Rumânul niciodată n-a socotit pe om mai mult decât tin om, niciodată până acum, îndreprându-sc către unul singur, n-a zis „dumneavoastră", n-a zis „faceri"; el n-a vorbit îmmulţind persoana, nici căpeteniei neamului, nici căpeteniei religiei. „Faci elumneata, hotărăşti măria-ta", şi „binecuvântează, stăpâne!", şi atâta tot. „A murit împăratul" şi „a murit robul".

In care limbă se poate vedea atâta de credincios întipărit moralul cel înalt al evangheliei? Câte din noroadele ce se trag din acei domnitori ai lumei au păstrat mai mult obiceiurile strămoşilor lor şi felul cel drept şi firesc dc a se esprima, prin toate năvălirile de străini şi amestecul cu dânşii, ca rumânii? Rumânul a sărăcit dar n-a mofluzit, a că/.ut clar nu s-a-ntinat, trupul i-a fost jos, dar sufletul, religia i l-a păstrat întru curăţia

Pe temeiul acesta, că limba haracterizează pe om, limba grecească veche şi latină sânt limbi ale duhului mai mult; limba franţezilor este limbă a inimii sau a simtimentului mai mult.

si înălţimea sa. Pricina a fost poate că, din toate noroadele creştine, rumâmi sânt mai fericiţi întru aelăparea eiin cerescul izvor al evangheliei. Ea greci domneşte in biserică limba grecească veche, la noroadele slave limba slavonească veche, la catolici, limba latinească; la rumâni, limba lor însuşi, şi ca să auză şi să înţeleagă n-au avut trebuinţă dc tălmăcirea preotului, a trebuit numai să ştie citi sau să meargă la biserică şi să auză slujba. Nu este rumân care să nu ştie d-a dreptul din biserică patimile şi poveţile iui Hristos. Slavă nemuritoare şi evanghelică celor ce au făcut ast bine rumânilor într-o vreme când lipsa preoţilor învăţaţi, adăugată cu slujba bisericii în limbă străină, ar fi pricinuit paguba cea mai grozavă ăstui norod vrednic dc altă soartă. Nu te mira dar, străinule, oricare eşti, pentru ce pe rumâni îi găseşti atât de blânzi, pentru ce între dânşii nu sânt atâtea omoruri şi nelegiuiri în proporţie cu alte noroade civilizate.

In rumân nu vede cineva, uitându-se la purtarea, vieţuirea şi limba lui, decar un roman creştin, tară multe cunoştinţe, fiu al naturei şi care înţelege când merge la biserică, înţelege chiar din gura acelui preot neînvăţat, carele nu grăieşte plătit şi cumpărat în casa Domnului, ci citeşte chiar cuvintele celui ce a mântuit lumea (despre ae:estea vorbesc mai pe larg într-o disertaţie asupra obiceiurilor noastre).

Fraţi rumâni, ele unde vă aflaţi; fiti cetăţeni cinstiţi, suptineţi-vă legilor subt care sânteţi, căci acolo e siguranţa fiecăruia; iubiţi şi cinstiţi pe stăpânitorii voştri, dar nu vă pierdeţi vrednicia omului şi a creştinului, singura moştenire de la strămoşii voştri. Nu vă îngroziţi, nici vă mahnuţaţi să îmmulţimi chipul ce vedeţi înaintea voastră: domn e tot omul şi cu „de>mnia ta" înelreptaţi-vâ către dânsul. Mare e stăpânitortil şt cu „măria ca" vă înefreptaţi la el. N-a fost în eibiceiuiile şi limba voastră „dumneavoastră" şi „măria voastră". Vorbele nu sânt nimic, dar vorbele sânt icoana inimii şi a gândului şi de multe ori deşteaptă ori corumpe inima şi gândul şi eu despre inimă şi despre gând vorbesc, şi inimile şi gândurile voastre au fost frumoase şi nu le stricaţi.

Mergeţi în Europa, luaţi cele bune şi frumoase, asemănaţi-vă albinelor, trageţi mierea din flori şt lăsaţi pe seama muştelor să-şi cate airea demâncarea. Fugiţi ele relele Europii, fugiţi ca de cea mai grozavă şi lipicioasă ciumă, care omoară roată fiinţa morală şi prin urmare politică.

Nu-şi prea avea lotail, parcă, această apostrofă aici: elar e vorba ele Omer şi fala grecilor, şi pe greci faptele şi pildele strămoşilor lor i-au înviat şi îi vor face mari.

Par omul nu este nici numai duh, nici numai simtiment; e şi (|uh, şi simtiment, şi daca întâmplarea va aduce ca dispoziţiile "|| întâmplările şi pildele celor ce scriu şi cultivă limba noastră .(A facă a ieşi autori şi mai strânşi în vorbele lor, şi mai analitici, | l care să vorbească numai cu duhul şi care să vorbească numai eu inima, viitorimea dintr-acest fericit amestic va face o limbă Care cu adevărat va haracteriza pe om şi va croi cu adevărat limba omului: o măsură, un termin de mijloc.

La început, traducţiile deschid drumul compoziţiilor şi formează limba, puind-o în tiparele ideilor autorilor veacurilor. .. Fieştecare traducător are dc pildă înainte limba şi autorul din Care traduce şi se identifiază în oarecare chip cu modelul său. Acest model pentru artist este un norocit întâmpin, iar pentru un om de rând sc face stăpân: bietul traducător e rob . textului său. Traducţia celui dântâi seamănă un frumos original şi a celui d-al doilea o scâlâmbată copie. Unul seamănă cu autorul său şi celălalt cu nimeni decât cu sine în urât şi nedestoinicie. Delii la franţezi cu *Encida* şi *Raiul pierdut* trece între autori, şi aceste scrieri se socotesc între *Oeuvres* de Delille.

Să lăsăm pe cei ce scriu stăpâni pe pana lor şi viitorimea alege, critica nu îşi are locul acum. Critica acum nu seamănă judicată, ci zavistie; seamănă o răutate iadului ce nu vatămă numai un om, ci sirieă iluzia la milioane, batjocoreşte tot ce are omul mai sfânt şi îi hrăpeşte toată mulţumirea. Critica este o judecată şi judecata se întemeiază pe pravili, si pravilele le fac legiuitorii. Care sânt legiuitorii? Care sânt pravilile la noi? şi pc ce temeiuri o să se facă critica? Care e cuvântul ca cineva **Să** înduplece că este bine aşa şi nu altmintrelea? Unul scrie, altul nu are temeiuri pe care să-l tăgăduiască, ci tace şi scrie şi el, de se simte în stare, şi arată oamenilor cum se scrie limba lor, şi oamenii aleg, şi mulţimea glasurilor se face pravilă, şi după dânsa vin criticile.

Unii au zis că limba noastră cere zicerile în rânduiala firească; adică s-au gândit numai la limba norodului: Ia cea

bisericească nu s-au gândit niciodată. Dar toate noroadele au vorbele în rânduiala firească şi nimic n-a oprit pe autori, spre a păstra armonia, spre a da o putere frazurilor lor, să-şi împletească şi să schimbe locul zicerilor. Caute cineva limba noastră bisericească şi va vedea că pentru cuvinte religioase şi literale nu numai frazele, ci şi zicerile mai pretutindenea s-au lăsat simetriceşte la locul lor. Spre pildă: „Către corintei a cărţii sfântului apostol citenie" (Citenie a cărţii sfântului apostol către corintei); „De la buca a sfintei evanghelii citire să luăm aminte" (Să luăm aminte citirea sfintei evanghelii de la I.uca); „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu" (Slavă lui Dumnezeu întru cei de sus). Cei ce au tradus cărţile bisericeşti au avut dreptul să-şi croiască şi să-şi legiuiască limba lor. Traducătorul lui Omer, Demosten, Virgil, Cicero, Alficri, Ruso, Pope, Şacspir, or să-şi croiască şi ei limba după geniul lor şi după pildele ce vor avea înaintea lor.

Toţi ştiu că norodul este mai fără cunoştinţe şi limba lui mai nedesăvârşită, şi că limba norodului rumân este limba norodului roman care îşi avea autorii săi, limba acestui norod, schimonosită de veacuri şi sfâşiată de barbari. Care dar este cuvântul că un autor, scriind, să nu vorbească decât numai de lucrurile ce cunoaşte norodul? Să nu se esprime decât cum se esprimă norodul, şi în loc de a înălţa pe norod până la sine, să se coboare el până la mulţime? Pentru ce el să-şi strimtoreze duhul, să nu-şi boteze ideile sale, să nu-şi îngrijască stilul? Pentru ce el să piarză şi pe norod să nu-l facă să câştige?

Când zice cineva că frazul acesta, construcţia aceasta nu-mi place, şi nu ia singur pana să arate cum trebuie să se facă; când zice că nu-i place şi are şi pretenţii să treacă de literator, seamănă, mi se pare, cu bădăranul lui Molier care va să treacă de nobil, şi zice: „Ideea aceasta să mi-o pui

Şltr-un chip mai după modă, mai frumos, mai nu ştiu ce fel, fflai. • • cum te-i pricepe mai bine, dar să fie... ştii dumneata". Apoi bietul dascăl nu-i intră în voie nici cu „frumoasă iflnrcheză", nici cu „marcheză frumoasă", nici cu „ochii tăi Cei frumoşi", nici cu „frumoşii tăi ochi", nici cu „mă fac să mor de dragoste", nici cu „de dragoste să mor mă fac". Bietul bădăran! Bietul dascăl!

Vai de amândoi! Pentru că unui asfel de bădăran, asfel de dascăli îi trebuia, cărora să le poruncească şi ei să-şi facă frazele de porunceală şi să mănânce la bătăi pe care să le Jufere ca nişte filosofi. Parabolul se aduce aici pă seama bădăranului care poruncea nobilo-bădărăneşte şi pă seama dascălului, care asculta cu gura căscată şi îi făcea voia ca să-şi ta plata, iar nu pă seama lui Molier, care arată şi pe unul, şi pe altul. Căci am zis că aci este vorba de o zidite literală si Sfidării, şi salahorii, cărămidarii, vărarii n-au drept să cârtească împrotiva arhitectului pentru ce şi-o face aşa şi nu altmintrelea. Pste marc deosebire de la cel ce îşi face un plan, îşi cunoaşte materialul, îşi face socoteala, îşi combină şi împarte greutatea mai dinainte, şi apoi lucrează, până la cel ce, vrând să-şi facă un bordei, niciodată nu s-a gândit nici cum se face, nici ce îi trebuie, nici cum să împartă greutatea ca să nu-i cază vijunia pe dânsul sau să i-o spulbere vânturile.

Nu e vremea dc critică, copii: e vremea tle scris, şi seriri cât veti putea şi cum veţi putea, dar nu cu răutate; faceţi, iar nu stricaţi, că naţia ptiimeşte şi binecuvântează pe cel ce face şi blestemă pe cel ce strică. Scriţi cu inimă curată şi începeţi şt lucraţi şi săvârşiţi în Domnul, şi Domnul va binecuvânta ostenelile voastre, şi neamul va cinsri viaţa şi purtarea voastră, şi viitorimea va pomeni numele voastre, şi voi veţi fi fericiţi pentru că veţi avea pacea în inimă. Pacea dar fie cu voi.

PRECUVÂNTARE
[DIMITRIE TICHINDEAL]

Dimitrie Ţichindeal s-a născut în Banatul Timişoarei, în satul Becicherecul Mic. Sfârşindu-şi învăţăturile sale, ca să poată folosi naţia sa, se consfinţi stării profesorale şi se aşeză învăţător public, mai întâi în Berccsou, pe urmă în Belinţi şi de aci în locul naşterii sale. Nu mult după aceasta simţindu-şi chemarea sa, se hotărî a se închina slujbei lui Dumnezeu ca să slujească şi să folosească pe oameni şi luă darul preoţiei.

La anul 1812, preamilostivul întru vecinica pomenire, răposatul Franz 1, împăratul Austriei, pătruns de părinteştile sale simtimente şi îndemnat de nenumăratele eroice şi credincioase dovezi ce ostaşii români arătară totdauna şi mai vârtos în campania franţuzească, porunci ca, pentru o mai temeinică şi obştească creştere a românilor, să se înfiinţeze un institut pedagogic în Aradul-Vechi, unde într-un curs de trei ani să se pregătească bărbaţi cari să se rânduiasează de învăţători publici în obştimile româneşti. Institutul acesta se înzestra cu patru vrednici profesori şi cu un catehet preot, cel mai cucernic şi vrednic de cinste.

Aceşti patru profesori fură: doctortd de filosofie Paul Iorgovici, nepot de frate al vestitului autor al observaţiilor limbii româneşti, tipărite în anul 1799; Constantin Ix>ga Diaconovici, autorul unei gramatici româneşti; loan Mihuţ; Ignatie Friţ, neamţ de naţie; iar acel preot catehet şi cucernic şi vrednic de cinste nu putu fi altul decât slăvitul autor al acestii cărţi, Dimitrie 'Pichindeal.

Intre bărbaţii ce au slujit naţiei române şi s-au jertfit pe sineşi folosului obştesc, precum Iorgovici, P. Maior, Şincai şi alţii, Pichindeal a fost unul din cei mai însemnaţi. Ca profesor a făcut foloase foarte mari în mărginitul coprins al sălii sale profesorale, de unde se răspândiră atâţia preoţi

luminaţi. Ca preot a fost o pildă dc adevărat slujitor al Domnului şi cuvintele lui mărturisesc dragostea către Dumnezeu ce se mărgineşte întru a aproapelui. Pentru dânsul ţtoate cineva zice că a strălucit în lăcaşul Domnului cu învăţaturile sale mai mult decât o mic dc făclii ce se pun aci din obicei, după cum zice însuşi în aceste învăţături, faţa 59, •'•rândul 18, ediţia întâi. Duhul său de insuflat al Domnului, de trimis al său ca să împlinească o solie din cele mai înseninătoare pe pământ, cu un cuvânt duhul său profetic ce se vede la toate naţiile când încep a se dezmorţi şi a mişca către deşteptare într-un fel de somnambulism, se vede pretutindeni şi mai vârtos în această carte plină de patriotism şi de creştinătate, ce face pe om mai mult decât patriot.

Ca autor, şi-a format o şcoală mai întinsă: a vorbit şi a învăţat naţiei întregi, la şapte milioane de români, a-l asculta şi a se folosi viitorimea şi a-i răspunde veacurile la înaltele şi creştineştile lui cugetări şi simtimente.

Din cărţile ce a dat afară, cele mai înseninate sunt: *Sfaturile înţelegerii cei sănătoase,* tipărite la anul 1802; *Adunare de lucruri moraliceşti,* la anul 1808; *Epitomul,* la anul 1808; o cărticică asupra înfiinţării şcoalelor pedagogice din Aradul-Vechi, la anul 1813, şi *Fctbulile* sau această carte, la anul 1814.

Prin această din urmă scriere, întărâtându-se fanatismul sârbesc, se sculă asuprâ-i cea mai crudă şi cea mai neomenoasă gonire care îi şi pricinui o moarte prematură sau mai nainte de vreme ce îl smulse din sânul familiei sale dimpreună cu unul născut al său fiu, june ce da cele mai mari făgăduinţe naţiei şi care atunci îşi săvârşise cursul ştiinţelor înalte. Moartea autorului nostru lipsi naţia de cele mai frumoase nădejdi şi de atâtea foloase ce puteau ieşi de la dânsul în cea mai frumoasă, ticnită şi înţeleaptă vârstă, cu toate că pentru dânsul putem zice că a trăit mult în puţine zile, pentru că a trăit folosind. Traiul

lui a fost cu adevărat o viaţă, şi viaţă ca aceea ce dcrază din izvorul vieţii ce zice: „Eu sunt învierea şi viaţa!"

Paguba românilor cu moartea lui este îndoită pentru că nu numai că au pierdut aceea ce mai putea lucra acest bărbat, ci cu grabnica lui moarte, fără dispoziţiile omului cele după urmă, nu se ştie într-ale cărui mâini au trecut o mulţime de manu-scripte dintre care unele erau şi gata de tipar şi altele începute. Din cele săvârşite pomeneşte câteva în precuvântarea *Epitomului,* precum: *Teologia dogmatică şi pan orală* şi *Istoria bisericească a mărturisim pravoslavnice,* iar între cele începute numără: *Tâlcul faptelor sfinţilor Apostoli, Filosofia, Istoria naturală* şi *Canoanele soboarelor a toată lumea.* Afară dc acestea se ştie de obşte cu încredinţare că autorul a avut culese şi o mulţime de predici originale ale sale ce le-a cuvântat în multe şi deosebite împrejurări, cum şi un alt manuscript întitulat *Hristianismul cum este şi cum ar trebui şi ar putea să fie după glasul Evangheliei,* care a fost cea mai excelentă operă a multelor şi preţioaselor sale osteneli.

Epoca în care a scris atât autorul nostru, cât şi alţi bărbaţi, a fost când literatura română abia începea a se închipui. Deşi limba bisericească era formată, însă autorii naţiei nu puteau a se mărgini numai în orizontul ideilor teologice; solia lor era a lăţi şi a înfiinţa limba, a vorbi românilor şi de alte cunoştinţe care, luminate de făclia Evangheliei, fac pe om a simţi că este cetăţean şi creştin. Aceste cunoştinţe le stăpâneau autorii noştri şi vreau să le propovăduiască; dar limba nu putea să exprime legiuit decât numai pe cele bisericeşti. Fiecare îşi făcuse educaţia în alte limbi şi învăţase a se gândi despre dânsele nu în limba română. De aici izvorâră în limba noastră latinismuri, grecismuri, germanismuri, ungurismuri şi galicismuri. Nu e carte din vremile acestea şi până astăzi care să nu fie plină de asemenea barbarismuri, ca să zic aşa: şi fabulile lui 'Pichindeal (scoţând multele greşeale tipografice ce s-au strecurat la ediţia

"i-dilitâi, nefiind autorul de faţă, cum şi altele care au trebuit să Jlfmcze şi în cea de-a doua, luându-ne după cea dintâi) cuprind $ limbă cât se poate pe acele vremi mai corectă şi mai Wmânească generală, încât fabula cobâţului cu cucul şi a ÎRndunelii cu celelalte paseri, cu învăţăturile lor, pot fi un model şi de gramatică şi de moral sănătos.

Nimic nu lipsea acestui bărbat din câte trebuie să aibă aceia pe care îi alege cel preaînalt ca să pregătească un viitor mai ferice |i să deschiză porţile omenimei unui norod ce se naşte într-un iniun truditor de visuri mai de-alăturea cu dobitoacele.

Istoria pentru începutul românilor a fericitului Petru Maior fost un fel de toiag al lui Moise prin care despicând o mare de întunerce ce ţinea pe români decindea pământul făgăduiuţii, îi face să treacă dincolo de Egiptul minciunilor şi să-şi cunoască adevăratul si slăvind lor început. Fabulile lui ichindeal pot fi pentru români pentru totdeauna tablele legii aduse în pustie. Pilosofie, religie, moral şi bună cuviinţă, tot avea românii într-însele. Muntele Sinai poate fi pretutindeni fi la oricine ce se înalţă pe asemenea mărime de simtimente întru nobila şi sfânta înfocare a folosinţei obşteşti. Oricine poate fi faţă în faţă cu Dumnezeu, a-l simţi în inima sa şi înainte-i întru toată mărimea dumnezeirei sale şi a nu-i putea descrie prin limba omenească - destul numai să-şi simtă chemarea sa şi să se hotărască întru slujba Domnului şi cu însăşi viaţa ca acele ce a zis: „Ori adu-mi norodul întru cunoştinţă, ori şterge-mă din cartea vieţii". Nu că doară eu îndrăznesc a compara pe autorii noştri cu acest mare legiuitor, ci scrierile lor pot fi românilor asemănate cu organele cu care s-au slujit văzătorul de Dumnezeu spre a aduce pe Israil în pământul făgăduinţei.

Dar, fraţilor români, mari bărbaţi au ieşit dintre voi dincolo dc Carpaţi şi de acolo a venit şi în zidurile dărăpănate din Sf Sava nemuritorul nostru Gheorghe Eazăr care, contimporan cu autorul acestii cărţi şi cu alţi apostoli ai regeneraţiei

românești, s-a pus să arunce semințele naționalității într-un pământ nelucrat și plin de rodnicie.

Citiți, tinerilor, pe Paul Iorgovici, Petru Maior, Țichindeal, Șincai... și veți învăța într-înșii și limba voastră și ceea ce au fost moșii voștri și ceea ce veți putea fi de veți urma învățăturile lor! Aceștia toți au fost jertfa închinării lor întru slujba nației. Și moartea lor poate fi o vecinica dovadă a înaltei lor solii și a împlinirei ei cu desăvârșire. Vouă vi se deschid înainte alte timpuri și zilele voastre pot fi mai senine și mai fericite decât ale lor. Viforile nopții au trecut și dimineața românimei a răsărit cu soarele cel vecinie ale căruia raze sunt luminile ce încălzesc veacul al XlX-lea. Vor coace ele și spicele românești vor umplea jignitele acestui neam, vrednic de soarta ce o păstrează cel vecinie pentru toți câți se deșteaptă și îl cunosc cu adevărat, cunoscându-se pe sine.

Săvârșesc această preacuvântare cu zisele autorului: „Să fim noi toți românii una, să ne iubim ca frații; nu e aci grec sau latin, unit sau neunit..." Una trebuie să fie nația românească și să primească românii cu dragoste și cu recunoștință ceea ce-le dau și ai săi de oriunde cu dragoste și cu duhul frăției, împrumutul ce dau și iau românii de la ai săi să fie ale sale dintru ale sale. Cei de dincolo de Carpați ne-au adus nouă aci luminile din izvorul filosofici germane și din ticnitele așezământuri ale înțeleptei, pacinicei și prevăzătoarei Austrii; noi aci atât am putut avea și avem: o ospitalitate; să o dăm, fraților, la frații noștri, să-i primim între noi și să-i facem a simți că se află cu adevărat între ai săi. Aceasta e datoria noastră ce ne-o prescrie Natura și Evanghelia. Să dăm ceea ce avem flecare, căci depusă cu dragoste în sânul fratelui nostru, acolo sporește, se întinde și se înmulțește cu progresie geometrică sau în termenii cuviincioși ai aceștii scrieri, de șaptezeci de ori câte șapte; se înmulțește cu un număr din cele dintâi din care se nasc toate câtățimile și mărimea și slava noastră va fi mare când vom

P'!"' întru dragoste, căci dăm și primim întru țcDomnul și Domnul dragoste este și Domnul nostru mare este. |&Tot cel ce se simte român să simtă că și în vinele fratelui său ^•(irculează un sânge fierbinte tot român și în pieptul lui bate O inimă tot română și bate poate tot pentru același cuget și pentru același sfârșit. Mare e Dumnezeul creștinilor și mari sunt decreturile și judecățile sale. Va împărați odată Pacea și frăția între noroadele pământului și românii întru dragoste vor fi și ei un mădular aceștii familii universale.

PROGRAMA EA *CURIERUL ROMÂNESC* PE ANUL 1839

Curierul rumânesc, prin toate nevoile, a ajuns la al zecelea an al vârstei sale. După trebuințele publicului și înaintările lui și-a schimbat și el direcția de când în când. Gustul cititului și înțelegerea neamului a început a se lăți. Așa și el pe anul viitor începe a-și îmmulți coloanele sale.

Această foaie, de aci înainte, va ieși pe toată ziua după chipul următor: lunea si joia va coprinde știri din afară și din lăuntru, adică alegere de știrile cele mai interesătoare și potrivite pc țara noastră din gazetele Europii; marțea și vinerea știri oficiale ale statului, adică „buletinul oficial", iar miercurea și sâmbăta științe, literatură, arte, industrie, voiaje sau călătorii, noutăți sau istorioare. Când aceste articole vor fi mari, ca să nu se precurme materia, se va da și dumineca.

Care este scopul aceștii foi și cât voiește a se face de folos publicului, aceasta sc va vedea din articolile ce vor ieși miercurea, sâmbăta și duminica.

Știrile din afară ce le numesc oamenii novrtale sânt uti !IRIII prea indiferent pentru cugetul redactorului aceștii foi și dc ai rea se roagă ca să nu fie de nimeni judecat după dânsele.

Mulţi sânt cari nu citesc gazetele decât ca să afle, după cum zic, havadişuri, a le spune şi ei la alţii până când le află toţi; atunci foaia e aruncată pe unde se va întâmpla, şi redactorul ca să umple acea foaie cu asemenea bagatele de nici un folos trebuie să citească douăzeci dc foi, să scotocească felurimi de articole ca să umple coloanele gazetii, să alerge la cenzură şi daca de aci nu i se va da voie, să facă altele, să le tipărească de-a doilea, cu al doilea tipărire să iasă din făgăduinţa sa către public, şi toată această bătaie de cap pentru ce? Ca să aibă oamenii ce vorbi. Rea pedeapsă! Şi fără nici un folos moral! Dar pe lângă acestea, să mai adaoge cineva că, fără a face nimului nici un folos, să se afle şi pe tot ceasul subt răspundere pentru asemenea articole!

Să lase dar cineva acestea la o parte şi să spuie rumânului ceva care să-i îmmulţească cunoştinţele, să-i formeze inima şi duhul, să-i arate ceva spre odihna trupului, să-i arate datoriile ce, ca om, are a împlini aci jos şi că de la împlinirea cu scumpătate a datoriilor vine şi dobândire de drepturi, şi alte asemenea.

Aceasta şi-a propus *Curierul rumânesc -A* împlini pe anul viitor şi pre lângă aceasta, a socoti de norocire a vedea pe toţi rumânii învoindu-se întru scrierea limbii lor, a o învăţa şi a o cunoaşte, a fi organul a se adopta o ortografie hotărâtă şi potrivită pă firea limbei, a arăta dialectele din care se alcătuieşte această limbă, vorbele cele mai bune şi clasice ce se tiflă în flecare dialect, a lua în cercetare literatura, scrierile ce vor ieşi la lumină, întru aceea ce se abat de la regulile limbii, ale anei şi ale judecăţii sănătoase, va fi asemenea unul din cele mai de căpetenie cugete ale sale.

Câţi dar din binevoitorii iubitori de osteneală vor avea sau vor voi a face sau a traduce asemenea articole potrivite cu scopul aceştii gazete, le vor trimite la redacţie, care se va însărcina nu

[redacted]eumai cu tipărirea fără plată, dar şi cu cererea slobozeniei [redacted]finstitei] cenzuri,

[redacted] Preţul aceştii foi dimpreună cu „Buletinul" este tot cum a [redacted]ost si până aci, de patru galbeni. îmmulţindu-se numărul [redacted]prenumerantilor până la 500, redacţia va da numerile sau foile [redacted]laie îndoit dc mari, tot cu acelaşi preţ.

Această foaie, împlinindu-şi numerile anului acesta după progtama ca a dat afară la început, de aci înainte până la 1 ianr. viitor, adică în luna aceasta dechemvrie, se trimite gratis la dd. ^prenumeranţii vechi, cum şi la toate dregătoriile. Câţi vor dori însă să o aibă şi pe anul viitor, sânt rugaţi a înştiinţa redacţia până atunci ca să nu li se facă precurmare.

l.Eliad
Redactor şi editor

GHEORGHE LAZÂR

Tot era degeneraţie şi amorţeală în ceea ce se atinge de numele de român şi patrie până să nu vie răposatul întru fericire Gheorghe Lazăr în ţara noastră. Limba începuse a se corci şi a se strica de tot, în sfintele biserici preoţii şi cântăreţii aveau drept falã a face sfânta slujbă într-o limbă necunoscută de dânşii şi prin urmare schimonosită în gura lor nedeprinsă cu dânsa, cântările de. slujba sfintei liturghii se tipăreau într-o bucoavnă cu literele slavone în limba grecească, preoţii de la mahalale, cum chiar cei de prin sate, ca să imite pe cei din târg, îi vedeai îngâmfându-se cântând: „Aghios ofteos, acsion estin os aliftos" ş.c.l., părinţii se bucurau când auzeau pe fiii lor zicând *paterimon* şi *pistevo;* era de jale sfânta religie a auzi cineva domneasca rugăciune, care se zice în auzul tutulor ce se aflã înaintea Domnului, cerând ca să fie voia Lui, precum se face în cer, aşa să se facă si pe pământ; cerând pâinea cea spre fiinţă,

adică să nu ajungă, după cum a ajuns Fiul Omului, mai jos decât fiarele pădurii şi păsările cerului, neavând unde să-şi plece capul; cerând ca să le ierte greşealele întocmai după acea măsură, cum pot să ierte şi ei greşealele celor greşiţi (mare legătură! mare vorbă! mare osândă chemată!); cerând să-i scape de ceea ce e mai greu din toate, de a nu fi duşi în ispită. Câtă jale, zic, era să auză norodul aceste nepreţuite şi dumnezeieşti cuvinte într-o limbă ce nu o înţelegea, şi în vreme ce bietul copil îngâna aceste vorbe cereşti şi părinţii lui sc îngâmfau de bucurie de pelticirea acestei fiinţe nevinovate, norodul din lăcaşul Domnului poate că îşi da coate şi îşi răsucea mustăţile! Câtă jale era să auză cineva simbolul credinţei, semnul după care se cunoştea creştinul în ceea ce crede, cele douăsprezece articole ale acelui sfinţit contract ce facem cu Hristos şi cu biserica când primim sfântul botez, ale acestui jurământ — ca să zic aşa - ce încheiem că vom păzi în credinţa noastră şi vom crede până la mormânt aceste douăsprezece articole întărite cu pecetea darului duhului sfânt! Oamenii vin în biserică ca să asculte cuvântul Domnului şi să-şi aducă aminte mai des de ceea ce s-a făgăduit lui Dumnezeu, contractând cu biserica.

Câtă dar degeneraţie era şi în religie şi în naţionalitate, catul românul ajunsese a avea drept fală a batjocori aşa religia, nevrând să înţeleagă ceea ce îl povăţuieşte ea, astupându-şi auzul la glasul ei cel mântuitor, puind într-adins a le vorbi într-o limbă ce nu era a părinţilor lor şi pe care nu o înţelegea! Când altă dată ar fi putut mai bine a se potrivi acel verset al proorocului şi împăratului, „urechi au şi nu aud", lot era degeneraţie, amorţeală! Ieşind din biserică vedeai pe jeluitor a se sili să-şi dea jalba către stăpânire în limba grecească, a se ruga de alcătuitor ca s-o facă ceva mai elinică; cine era boier, îi era ruşine să zică că e român, cel cu părinţi necunoscuţi, dacă ştia două-treî vorbe greceşti, nu mai vrea să treacă de român, zicea că e grec. Numele de tată si mamă erau nume mojiceşti, p-aci era să se facă şi Dumnezeu *babacă* al oamenilor nobili.

ijAceasta era starea românului întru aceea ce se atinge de inima şi de sufletul lui când a venit" Gheorghe I.azăr. Fot era degeneraţie şi amorţeală.

}. Gheorghe l .azăr s-a născut într-un sat, Avrig, lângă Sibiu, pe moşia Brukcnthal. Luat de mic în casa acestui magnat al Ungariei, s-a crescut cu îngrijire de către acest nobil care a ştiut în multe chipuri a întrebuinţa bine averile sale. Mai pe urmă, prin ajutorul patronului său, intrând în Universitatea de la Viena, şi-a făcut cu mare spor cursul învăţăturilor. In vreme : mai de douăzeci tle ani, având înlesnire a cultiva ştiinţele în mai multe specialităţi, s-a dat mai pe urmă cu dinadinsul spte învăţătura teologiei, fiind hotărât unul dintre candidaţii de episcop al Ardealului, de credinţa grecească neunită. La numirea episcopului, fiind ales preasfinţia sa cel în fiinţă episcop, părintele Moga, Lazăr s-a hirotonisit arhidiacon al ; Episcopiei şi s-a rânduit învăţător al tinerilor ce se gătesc pentru I darul preoţiei.

Intâmplându-se oarecare neînţelegeri între răposatul şi între preasfinţia sa, părintele episcop, Lazăr a trecut în Braşov, de unde ca un învăţător al copiilor răposatei logofetesei Bărcănească a trecut cu această cocoană în [ara Românească la noi. Aci, în vreme mai mult de un an se apucase de profesia ingineriei. Frintr-aceasta s-a făcut cunoscut răposatului banului C. Bălăceanu, atunci logofăt de Ţara de Sus. Acest boier avea 0 judicată sănătoasă, firescă, era un tip de vechiul boierism al ţării, unul din aceia ce nu-l stricase încă moda acelui veac, adică moda de a nu fi român. Vorbele cele dese ale lui Lazăr asupra românismului aflară în răposatul Bălăceanu un protectot înrâvnat. Din norocire, acest boier se afla, dimpreună cu . ginerele său, efor al şcoalelor (greceşti atunci!). Lazăr insuflă în inima acestui român încredinţarea că se poate învăţa ştiinţele în limba patriei.

Eforia făcu anafora către fostul domn Caragea, cerând a sc statornici o şcoală românească în Sfântul Sava spre învăţătura ştiinţelor în limba naţională. Cuvintele acestea de ştiinţi în Urni» naţională se părură prinţului eu totul nouă şi neputincioase de a se înfiinţa; cu toate acestea, pentru curiozitatea lucrului, porunci a se aduna divan spre a se chibzui daca este limba capabilă de a exprima, desluşi şi dezvolta foloasele ştiinţelor. în divan a fost chemat şi răposatul Veniamin, ce sc afla atunci întâiul profesor în şcoala grecească de la Măgureaiui, de matematică şi filosofie; dimpreună a fost chemat şi Gheorghe l ,azăr.

în zadar bietul român de silea să arate că termenii ştiinţelor şi meşteşugurilor sânt necunoscuţi fiecărui om şi fiecărei naţii până ce nu cultivă ştiinţele şi meşteşugurile; în zadar spunea că limba greceasca a norodului, din izvorul de unde a păstrat a zice *filos* şi *sofos,* de acolo poate cu tot dreptul să zică şi *filosofia* ş.c.l., şi asemenea şi românul, de unde a păstrat a zice *lucire,* de acolo poate a se întrebuinţa a zice şi *perlucid,* şi de unde i-a rămas vorba *opâcit,* de acolo poate zice şi *opac;* în zadar asuda românul să arate că omul în general este primitor de idei si că ideile, prin învoire sau prin împrumutare, pot a-şi dobândi un nume oarecare şi printr-însul se fac cunoscute omului, sau acest nume se face cunoscut prin dobândirea ideii ce înfăţişează; în zadar, căci la toate din când în când răposatul Veniamin, ea un oracol, repeta refrenul: *den ginetai.* S-a spart divanul, dar Lazăr nu s-a deznădăjduit; a făcut pe răposatul Bălăceanu să ceară de la stăpânire a se deschide o şcoală românească sub numire de a scoate meşteri ingineri şi de a învăţa pe ţârcovnicii ce veneau a se preoţi slujba şi datoriile preotului. Veniturile şcoalelor pe atunci erau o puţină parte a moşiilor Glavaciocului (până la 10.000 lei cel mult), iar cea mai mare parte - din contribuţia preoţilor. Argumentul acesta de a se împărtăşi şi

fcreoţia din foloasele banilor cu care ea sprijinea şcoalele era cam pire şi dreptatea striga pentru aceşti birnici bisericeşti.

i' în sfârşit, se puse la cale a se întocmi şcoala în ruinele Şf.Sava; se scoaseră făurăriile din zidirea unde se afla acum ^uizeul naţional şi biblioteca şi se numi Lazăr dascăl de bogo-Jpllovie şi de inginerie (aşa îi zicea). începu la anul 1818, luna .lui august. Avea vreo câţiva grămătici sau ţârcovnici ce se găteau se preoţi şi pe care îi învăţa catehisul şi slujba bisericească; îi [dăduseră şi vreo câţiva panachideri sau ucenici din şcoalele din Colţea şi Sfântul Gheorghe. Aceştia abia ştiau să slovnească şi .Lazăr trebuia negreşit să iasă cu dânşii la câmp, cu masa de inginer şi cu astrolabul ca să arctice harţe din triunghi în triunghi; trebuia să lespuie că tustrele unghiurile unui triunghi sânt deopotrivă unui jumătate de cerc, că unghiurile alterne şi întăritoare la vârf sânt deopotrivă; să fi-nd răzuit numai a nu-i învăţa deodată d-alde astea şi a nu-i pune să caute cu un ochi închis prin crăpătura dioptrii, arătând că trebuiesc copiii pregătiţi spre aceasta cu alte învăţături, că numaidecât l-ar fi botezat, după cum îl şi botezaseră, de şarlatan ce nu ştie să înveţe ingineria. „Inginerie vrem doi, dascăle, să ne măsoare băieţii moşiile, şi de inginerie apucâ-te să-i înveţi, că socoteală învaţă ei în toate băcăniile." Se bătea omul cu pumnii în piept şi ardica mâinile la cer stt igâmd: „Doamne! Până când anii blestemului?" Acestea erau curate vorbele lui în ceasurile mâhnirei.

Mai în toamnă, în acelaşi an, părăsi Caragea scaunul domniei; Veniamin, prin hotărârea guvernului vremelnic sau a căimăcămici pământeşti, se exilă pentru un cuvânt ce făcuse cu un an mai înainte ia slujba de îngropare a răposatului banului G Pilipescul. Clasele greceşti de filosofie şi matematică se sparseră; şcolarii începură a deosebi că alta este limba elinească şi alta sânt ştiinţele care se pot învăţa în orice limbă. Pa Veniamin trecuseră aritmetica, o parte clin geometrie şi câteva capete din filosofie. Lipsa unui profesor de a-i conduce până la sfârşit cu lucrul început, curiozitatea de a vedea practica

la câteva principii de matematică teoretică ce luaseră, acea practică cu care se căznea bietul Lazăr să Iacă din nişte bucheri ingineri din cap până-n picioare de porunceală, *telios telefieou,* traseră în Sfântul Sava pe toţi şcolarii din clasele dintâi ale şcoalei greceşti, în capul cărora era I. Pandeli (ce a murit la Paris), Năneşti, Cernovodeni, Oreşti, Darvari, Merişeşti, Ştefanopoli, Porneşti, Crăsnari, Mălineşti, Paladi, Măineşti şi alţii, şi eu în urma lor, umplură băncile clasei de inginerie.

Se bucură Lazăr când văzu pe Pandeli cu creta în mână făcând pe tablă expoziţii matematice, 'bocănea creta pe tablă, mâna mergea iute făcând deosebite formule, dar gura se îngâna pentru că în momentul acela se căznea să-şi facă nişte fraze dibuite româneşti; încurca din întâmplare nişte vorbe câte pot veni în gura unui şcolar ce abia a început ştiinţa şi va să se exprime în altă limbă, iar nu în ceea ce a învăţat. îndată Lazăr începu a traduce cursul de matematică a lui Wolfşi de filosofic a lui Kant. în vreme de un an, şcolarii ajunseră departe. Pe moşiile larii Româneşti începură a flutura steagurile noilor ingineri: începură a se trage de mâna românilor triunghiuri înţelese. Era o bucurie să vază cineva copiii, unii îndreptând linia cu momâi, scoţând pălăria şi făcând un semn, strigând: „la dreapta, la stânga!", alţii îndreptând şi scuturatul lanţul ce şerpuia prin iarbă, alţii aşezând şi nivelând masa. Sc trăgeau linii, sc făceau triunghiuri, din triunghi în triunghi se încheia planul, compasul începea a păşi pe hartă şi spunea stânjenii de la o momâie până la alta; lanţul făcea încercarea şi sătenii ce erau spre slujbă începeau a-şi da coate şi a şopti că dracu din sticluţă îi face să ghicească (aşa li se părea lor acul magnetic sau busola, ce-l vedea jucând).

Bietul Lazăr aprindea pipa şi, petrecându-şi mâna asupra pieptului, i se inundau obrajii de lacrămi. N-a trecut mult şi la moşiile de măsurătoare nu mai era trebuinţă de fiinţa de faţă a profesorului. Câte un şcolar-doi împlinea slujba cu cea mai

ftîare scumpătate. Epitropii de mănăstiri, egumenii veneau cu |ţRtlltumire la şcolarii din Sfântul Sava ca să le scoată copii după Ofertele moşiilor mănăstireşti, pentru că aceşti şcolari lucrau 'feftin pentru două pricini: întâi, pentru că erau băieţi şi al doilea ' pentru că erau români şi, ştii, lucrul românesc nu e aşa scump. Mă tot miram într-o zi de duhul meu, când epitropului din Colţea i-am făcut trei copii de hartă pentru care am putut să-i lliu şase ruble. Mi se părea că l-am înşelat; mi se părea că, de mi-ar încăpea pe mână câţiva oameni aşa de simpli, care să nu Jftie de câte parale vopsele pot să meargă la o hartă, eu m-ar face Î tn scurtă vreme un om cu căpitălaşul meu, care să treacă şi peste 0 sută de lei.

Şcolarii deteră învederate probe de capacitatea şi râvna profesorului. Eforia şcoalelor începu a se gândi ca să înmulţească catedrele româneşti şi spte aceasta să trimită câţiva tineri în Europa spre învăţătură. Se aleseră: păr. Ef. Poteca, ; I. Pandeli, S. Mareoviei şi C. Moroiu. Eu, după cum venisem în urmă, rămăsei şi acum pe dinafară tocmai la vremea mesii. Dar mai mi se mulţumi ambiţia când văzui că mă aleseră de tare şi mare profesor, ajutor lui Lazăr de aritmetică şi geometrie, cu plata de 100 lei pe lună, şi când văzui ca pe fiecare lună o să am câte un capital ce îmi închipuiam că mi-l fac înşelând la epitropi, făcându-le harţe. Pe lângă acestea, Eforia a mai aşezat două catedre în şcoala românească: una de limba latină si alta de cea franţuzească. Pentru amândouă a numit profesor pe răposatul Erdeli. Acesta îşi începu învăţăturile sale şi traduse întâiaşi dată în limba românească pe *Zgârcitul* de la Moliere şi pc *Pompei* de la Corneille, pentru tinerii ce se întreceau să facă şi ei teatru românesc, în vreme ce grecii făceau pe al lor.

Lazăr trecu cu filosofia în metafizică şi, fiindcă avea şi alt clas de trigonometrie, clasul de logică rămase vacant. Ca să îndestuleze şi pe alţi tineri ce erau pregătiţi a asculta logica, fu

însărcinat şi cu clasul acesta tot Haleli şi începu logica lui Condillac. Aceasta fu o ispită lui Lazăr; îl supără să nu vază o sistemă urmată, simţea şi cunoştea amestecul ce ar fi urmat în învăţătură: se vede silit sau el schimba pe Kant, sau Lrdcii pc Condillac. Cu toate că, ce este drept, vrea mai bine să râmâie jos Condillac pe lângă Kant, Lazăr, cu toate că cunoştea bine limba franţuzească, cu toate că trăise între francezi în vremea armiei lui Napoleon, pe care îl iubea dimpreună cu francezii lui şi vorbea adesea de dânşii, însă filosofia franţuzească zicea că trebuie să-şi scoată căciula înaintea celei nemţeşti şi prin urmare pe Condillac, cu toate descoperirile sale, nu-1 avea de mare lucru în filosofia veacului.

Copiii cei noi n-au făcut mare treabă eu acea logică, ea însă şi-a dat foloasele sale şcolarilor celor vechi ce mergeau să o asculte de curiozitate, ca auditori. Că, pe de o parte, aceştia începură a compara în duhul lor aceste două sisteme şi, trăgând oarecare adevăruri din alăturarea ideilor, alergară numaidecât ca auditori şi în clasele greceşti, ce se restatorniciseră atunci sub răposatul Vardalah. Acesta, pe lângă lectura şi analizul poeţilor greci, a făcut un curs de retorică a sa şi cursul de ideologie a Iui Tracy. latropul, mai dinainte încă, făcuse acest curs de ideologie şi de matematică a lui Lacroix. Canela începuse matematica lui Francceur si o istorie naturală, culegere a sa. Ghenadie, pe lângă analizul oratorilor greci, a făcut şi un curs de istorie universală.

îndrăznesc a zice că niciodată, de când este '["ara Românească, şcolile n-au împrăştiat atâtea cunoştinţe ca atunci. Trei filosofi se auzeau pe catedrele capitalei: Kant, Condillac şi Tracy, şi trei matematici: Wolff, Lacroix şi Francoeur. Clasul de retorică şi literatură avea peste So şcolari filosofi. Şcoalele cu adevărat nu erau patriotice, dar pentru dreapta judicată a profesorilor greci de atunci, ajunseseră cosmopolite. Filosofia înfrăţise pe şcolarii greci cu români, pierzând grecii rugina

pedantismului vechi şi cunoscând prin filosofie folosul ştiinţelor învăţate în orice naţie în limba sa. Farmecul frumuseţii [imbii greceşti vechi şi fanatismul ce putea ea să insufle celor ,eese năşteau numai într-însa dăduse loc adevărului filosofic, Profesorii spuneau în clas că şcolarii greci trebuie să fie recunoscători ţării că cu a sa cheltuială ţine învăţători spre cultivarea lor şi că românii trebuie să fie blânzi şi vrednici dc acel simţimânt care mişcă a se face nişte asemenea aşezăminte, adică vrednici de simţimântul ospitalităţii şi al generozităţii. Şcoalele atunci abia aveau un venit peste tot de vreo 60 mii lei. Ce lipsea clin venitul şcoalelor se adăuga la râvna profesorilor şi se potrivea lucrul.

Lazăr a fost profesor în Sfântul Sava patru ani cu mare râvnă. El slujba sa niciodată nu şi-a socotit-o drept o profesie, ci o chemare, o misioană. Avea vreo douăzeci de şcolari regulaţi, dar când făcea lecţie dc filosofie, sala gemea de auditori, în capul cărora era răposatul Alexandru, tatăl ofiţerilor Tell. 'Poată destoinicia avea acest învăţător atât de făcător de bine românilor. Pare că era într-adins preursit pentru a deschide un drum de regeneratie. El îşi simţea vocaţia sa. Când se afla în clas, el vorbea Insuflat. Catedra lui semăna unui amvon: vedea cineva cum i se bate pieptul. Cat mâini pline în orice ocazie, arunca seminţele românismului şi naţionalităţii.

Poate cineva să vază energia şi hotărârea lui din cuvântul următor ce l-a compus la înscăunarea de mitropolit al Ţării Româneşti al răposatului Dionisie. Până atunci, pe scaunul mitropoliei stătuseră mitropoliţi greci. în vremea răposatului domn Suţu s-a restatornicit mitropolia românească. Poate oricine socoti câtă era hotărârea acestui bărbat când, în vreme de domnie străină şi sub un guvern ca cel de atunci, a avut curajul a rosti un astfel de cuvânt. Nu era aşa lesne a caracteriza cineva pe acele vremi ce va să zică *fanariot;* ci însă,

vorbind de români în acest cuvânt, zice: „Bine gătiţi spre slujba vrăjmaşului omenirii, răpitorul casei părinteşti".

Cum putea altul mai bine sub două nume atât de înseninătoare şi de îndrăzneţe să arate acel machiavelism infernal, ce a stat viciul si ticăloşia a două naţii întregi, românilor şi grecilor? Cuvântul acesta, ca să-l rostească în adunarea boierilor la mitropolie, s-a dat să-l înveţe părintele David, cel acuma în fiinţă econom al sfintei mitropolii. Sc pierduse acest cuvânt, dar mulţumită părintelui economului David, că a ştiut să-l păstreze.

La 1822, Lazăr s-a îmbolnăvit în Sfântul Sava, apăsat dc multe mâhniri şi nenorociri. A scris fraţilor săi la Avrig, să vie să-l vază. Aceştia, sosind în Bucureşti, l-au găsit într-o căscioară la Târgul de-afară, în preajmă unde îmi am casele şi tipografia. L-au ardicat bolnav şi l-au dus în locul naşterii sale. Acolo, peste curând, şi-a dat obştescul sfârşit.

Călătorule român, când treci de la Braşov la Sibiu, în satul Avrig, în mâna dreaptă de-alăturea drumului este o bisericuţă. Acolo e mormântul lui Gheorghe Lazăr. O cruce albă dc marmoră este frumosul lui monument, monument vrednicele un om ce a ştiut răbda în viaţa sa. Sărută acea cruce şi vei ceti pe dânsa următorul epitaf

Cititorule, ce eşti am fost;
Ce sânt, vei fi;
Găteştc-te dar.

frumos epitaf şi frumos adevăr, vrednic de acela pe care oamenii îl pregăteau de episcop şi Dumnezeu, când toate ajunseseră degeneraţie şi amorţeală, il hotărâse pentru regeneraţia românilor.

DISPOZIŢIILE ŞI ÎNCERCĂRILE MELE DE POEZIE

Învăţam greceşte cum se învăţa pe atunci, Octoih şi Psaltire; nu înţelegeam nimic. Intr-o duminică am văzut la poarta bisericii Creţulescului lume multă adunată; am stat şi eu să văz Ce este. Un fecior sau vizitiu citea în gura mare *Alexandria* şi câţi trecea pe drum se oprea şi asculta. Când m-am oprit eu, citirea venise dimpreună cu Alexandru până la Ivantie împărat, Unde zice: „Mira tebe, braţe" ş.c.l. Nu mă putui deslipi de acolo, ascultând descrierea acelui loc plin de răcoare, de verdeaţă şi adăpat de fântâni dc apă vie. A trebuit să tacă acel om, minunat pentru mine (vizitiul zic), ca să fug şi cu d-acolo.

Am venit acasă şi am cerut foarte rebel, plângând, să-mi dea doi lei să cumpăr o carte. Eram rău când plângeam: sculam Vecinii în picioare. A trebuit să mi se dea banii şi alergai îndată şi-mi cumpărai cartea preţuită şi plină de minuni. Dar ce să fac cu dânsa? Că în mâinile mele era mută. Voii să citesc; câteva slove se potrivea cu cele greceşti, dar mă împiedica o grămadă de alte încurcături ce semăna, unele turnuri *A,* altele caracatiţe sau scorpii zK, altele ţesturi şi ciuperci s;, . Tata nu era în Bucureşti, să-mi spuie, mama ştia carte numai grecească. In via grădinii lucra câţiva olteni; vreo doi dintr-înşii era cu călimările Ia brâu şi ştia carre. Mă rugai dc unul care mi se păru mie mai procopsit şi pe care îl recomanda către mine şi numele lui (îl chema AJisandru). El îmi spuse, pe picior, lângă un dud favorit al meu ce-l găurisem de mai nainte şi prin care petrecusem o funie cu mare meşteşug, ca să învăţ să săr pe funie ca comedianţii ce văzusem că juca la dulap la Cişmegiul; acolo, lângă acel dud începui a slovni rumâneşte: „împărăţea la răsărit" ş.c.l. Intr-o jumătate de ceas nu mai aveam trebuinţă de dascăl: începui a citi şi în patru zile isprăvii *Alexandria* din scoarţă până-n scoarţă. Se înţelege însă că în acele patru zile,

dascălul dc greceşte nu m-a văzut în şcoala lui. Plecam dimineaţa să merg la şcoală, dar mă întorceam pe altă uliţă, intram prin grădină şi pe după case, pândind să nu mă vază nimeni, mă urcam în pod; mă băgăm subt un coş şi acolo citeam vitejiile lui Alexandru cel Mare, cum s-a bătut cu racii, cu furnicele şi cu Por împăratul ş.c.l. Tot subt acel coş am învăţat să scriu şi numerile arabice până la 100, cum şi să scriu slovele rumâneşti ca de tipar. îmi făcusem nişte foiţe pe care scriam şi prescriam; dar vream ca cu dânsele să-mi rămâie şi numele nemuritor. Aşa făcui altele, cărora le didei formă dc carte, cu titlul ei după orâncluială. Mă luai după titlul *Alexandriei* şi făcui şi la compoziţia mea un titlu foarte iscusii şi înseninător:

ACEASTĂ CARTE
Făcută de mine
Niţă sau fon
Rădulescu[1]
în zilele
Polcovnicului Ilie (Fata)
Şi cu blagoslovenia
Sfinţiei sale Frusina (Mama)
1811

Asfel, în patru zileînvăţai a citi rumâneşte, scriam numere şi mă făcui şi autor al vestitei compuneri *Această Carte.* Mă gândeam eu că daca fac la cărţi când sunt de nouă ani, dar când m-oi face mare! Fram încredinţat în mine c-o să mă fac un mare cărturar, dar nu mă credea nimeni.

Procopseala însă şi autorlâcul mi-a dat prin piele, că o drăcoaică de slujnică s-a suit a patra zi în pod, să dărăcească la in, fiind vremea cam ploioasă. Eu a trebuit să ies odată din

[1] Până atunci nu intrasem în şcoalele elenice, **ca** să mă numească Eliad

10S, dar mă primejduiam să mă vază şi să mi se dea pe faţă îndărătnicia mea de a merge la dascăl. îmi luai inima în dinţi, **1 i** jlţii din cabinetul meu de lectură (din coş) şi făcui să ţipe biata {linca cât alergară toţi din casă. Mă deterâ binişor din pod, mă puseră în cârcă lui moş Mâinea şi mâ trimiscră la şcoală. Dascălul mă priimi în bătăi şi mă puse iar la psaltirea grecească, dar din ziua aceea o mâi şi mai mult, ş-a trebuit s-o sufăr până Când dete Dumnezeu ciuma de la Caragea, din 1812. 'Poată lumea era tristă atunci, numai eu eram vesel c-am scăpat de dascălul Alcxe şi de psaltirea lui, pentru că fugeam la moşie, afară. Mai un an am fost slobod şi nu-mi petreceam vremea decât la o stână de oi, unde păstorii avea felurimi de cărţi. Aceşti oameni venea sărbătoarea în sat şi căta la zodii fetelor şi flăcăilor, la un călinclar ce avea, tipărit nu ştiu unde, că sămăna slova rusească; li se duse vestea în sat şi fură chemaţi şi la curtea boierească (cum am zice, la noi acasă). De aci mă cunoscui cu dânşii şi nu mă mai putu ţinea în frică nici câinii de la stână, ce era să mă rupă odată. Intr-o vară citii cu ei împreună *Poarta pocăinţei, Epistolia ce a căzut din cer, Viaţa sfântului Alexie, omul lui Dumnezeu,* scrisă de mână, *Viaţa părintelui Macarie, Avestiţa, fata Satauii, Pogorârea Maicii Domnului la iad şi* alte vieţi ale sfinţilor.

Mai pe urmă veni din Braşov acestor păstori şi *Istoria lui Arghir.* Iui până atunci, din câte citisem, ştiam pe dinafară numai *Epistolia ce căzuse din cer la Palestina.* Inii plăcea unde zice că se jură Hristos pe braţul său cel drept şi când declamam pe dinafară, ardicam şi eu braţul. Când văzui însă pe Arghir, eram în ceruri de bucurie. Invăţai mai într-o săptămână cântarea întâi. Mă încurca însă că nu ştia nimeni să-mi spuie ce este muză; într-un cuvânt, eram de minune în casă când mă auzea fetele spuindu-le pe dinafară în stihuri *Istoria frumosului Arghir şi a prea frumoasei Elene.* Când ziceam: „Hip! Hop! la a mea iubită", aveam şi bici în mână; plesneam cu dânsul şi

săream în sus, dar mi-era necaz de ce n-are şi biciul meu puterea aceea de fermec.

Pe toamnă, dete un guturai mare în toată casa, şi eu deprins din versificaţia lui Argliir, făcui versuri guturaiului, care începea asfel:

O, guturai, guturai!
Mulţumeşte-tc încai
Că te odihneşti prin nasuri
Şi prin gâturi raci taifasuri...

în vremea ciumei învăţasem multă carte, că eu ţineam citirea în biserica satului. Alde ţârcovnicul ajunsese nimic pe lângă mine (o spunea toţi cetăţenii). întorcându-se la Bucureşti, după încetarea boalei, auzii că se plângea părinţii că trebuie să fi uitat eu tot ce învăţasem mai dinainte, şi cu adevărat uitasem căci pe *Macarios Anir* îl citeam tot atât de încet ca şi pe psalmul cel din urmă, *Mieros imin...* Bietul dascălul Alexe murise şi pe atunci se dusese vestea unui dascăl călugăr la Sfântul Niculae, părintele Naum. Era cam departe până la Sft. Niculae, dar hotărâră părinţii să mă dea acolo.

începui la bietul Naum. Acesta ştia elinică, dar era rumân, şi zice părinţilor să-mi ia cartea lui Papazoe ori Polizoe. Mă puse la istoria sfântă prin întrebări şi răspunsuri; din greceşte îmi tălmăcea rumâneşte. Din ziua aceea nu-mi mai fu urâtă cartea, în scurtă vreme mă puse la gramatică, la Hrisorora, la Esop, şi ajunsei în doi ani şi până la tom. Chipul, mergeam bine că înţelegeam ce învăţam pentru că bietul Naum tălmăcea băieţilor săi din elineşte în greceşte, şi din greceşte în rumâneşte.

Trecui de aici la şcoala grecească de la Măgureanul; eram de vro treisprezece ani atunci, ş-am învăţat acolo până a venit l.azăr, în anul 1818. La deschiderea şcoalii rumâneşti, am vrut să fac versuri, care n-au plăcut conşcolarilor, eu însă credeam că de pizmă nu le place. Începeam asfel:

Muzele la Olimp cântă
Săltând, cununi împletesc,
Dup-a lor pildă sfântă
Veniţi să mă veselesc...

Când n-are cineva ce să spuie, când capul îi e sec şi inima rece atunci poate alerga la (.Inşii după lume să vorbească de Muze, de Olimp, tle Apolon, de Cerber, de Platou, să grămădească vorbe d-alde astea câte voieşte, că potriveşte şi versul, şi seamănă şi a poet. Bieţii conşcolarii mei râdea de poeziile mele, dar eu, după cum zisei, credeam că râd de pizmă şi paguba era a mea, că mă necăjeam să nu mă atingă nimeni de liră.

La moartea mamei am vrut să fac o tragedie pe care, luându-mă după titlul grecesc 'Atccg MaaoŢocpopoc; ce învăţam atunci, o întitulai şi eu *Ion ţelzalnie,* pentru că eram peltic pe lângă celelalte. Pelticia nu ştiu de era firească sau câştigată din limba grecească. Cu intrarea în scoală rumânească, slava Domnului, că m-am dres, pentru că eram prea fricos de râsul dracilor de băieţi. P-atunci, să mă fi pus cineva elita câţi zic ca să scrie rumânul cum pronunţă, p-atunci zic să mă fi pus să fac o ortografie rumânească că s-ar fi dus pomina de dânsa, de le-ar fi rămas şi dumnealor numele nemuritor, şi mie; n-aş fi rămas un om neînsemnat ca acum.

Făceam, cum zic, versuri pc moarte, zece d-o para, dar eu nu le-aş fi dat nici pe zece parale unul, pentru că le aveam dimpreună cu mine la mare ipolipsis (după cum se vorbea p-atunci). Mi sc părea că pe mine m-a orânduit Dumnezeu să luminez neamul, dar când îmi intră în mână „Liricele" lui Atanasic Plristopol, mi se tăie tot cheful de a mai face versuri din capul meu. Le învăţasem pe dinafară şi într-o vară mi-aduc aminte că le-am tradus toate.

Le-am dat dlui Carcalechi ca să le tipărească la Buda, când venise aci d-lui în anul 1820; dar pesemne c-au rămas netipărite, căci eu gândeam că cum le-or vedea la tipografie,

făcute mai vârtos de mine şi apoi şi cu litere latineşti, numaidecât or să le tipărească fără parale, pentru că eu tui dedesem nici o para dlui Carcalechi. Din mila lui Dumnezeu s-au pierdut acele traducţii şi începutul mai totdauna îl ţine cineva minte pe dinafară. Iată cum era poema dântâi:

într-o zi primăvăroisă
Cântând prea de dimineaţă,
Se coboară-o drăgăstoasă
Muză dulce cântăreaţă
Ce Erato o numesc.

latâ-mi, zice, -ţi porunceşte
Marea Vineri, blânda zână
(Care unde orice voieşte
De cer, de pământ stăpână,
Poruncile se păzesc),

Să fii d-acuma nainte
întru dulcea a ta viaţă
Cântăreţu-i plin de minte
Care cântă cu dulceaţă
P-al său fiu, dulccie-Amor.

Şi de ast' a ta cântare
Prin mine-ţi făgăduieşte
Şi tu-n stare de mirare
Goală-n forma ei zâneşte
S-o vezi c-al Idei păstor.

Astea toate-atunci zicându-mi
Mă ia-n braţe blânda muză,

$i prea veselă râzându-mi
Mă sărută drept în buză.
Zboară, mă lasă; s-a dus!

Şi îndată cum s-atinse
Gura mea de sărutare,
Ca prin fermeca s-aprinse
Spre-a Amorului cântare
Încât arz în foc nespus.

Şi d-atunci de voi vrodată
Să încep orice cântare,
Cel dintâi cuvânt mi-arată
Că ton glasul meu nu are
Ce amor u-ar răsuna.

Acum, făr' a mea voinţă
Gura singură urmează
Dup-a Vinerii silinţă
Nicidecum nu încetează
P-amor, pe dânsa cânta.

II

Amor, prea înfloritule,
Blând, dulce mult iubitule,
Ce cârmuieşti pe lume!

Pieptul, gura, minţile
Puterile, voinţele
Slave-ţi nalţă sume.

(ş.c.l., c-am uitat)

BATA-TE DUMNEZEU! COCONITA DRĂGANA

Coconita Drăgana[1] s-a crescut cu bună ducaţioane la părinţii dumneaei. Ninecuţâ-sa, pe lângă celelalte, a învăţat-o şi meşteşugul zugrăviei: ştie dc minime a-şi încondeia şi îmbina sprâncenele şi, când voieşte, se face albă ea peretele şi roşie ca racul (şi nu ştiu cum se întâmplă că dumneaei mai totdauna este astfel), şi e frumoasă de minune.

Acum nu mai este fată mare, e cu casa dumneaei, cu boierul dumneaei. Când a ieşit din braţele părinţilor, băbăcuţă-său i-a dat o zestre bunicică, între care se coprinde şi câteva suflete de ţigani (pentru că băbăcuţă-său e creştin bun si i-a dat Dumnezeu putere şi peste sufletele ţiganilor: când va le vinde, le dă de zestre, le dăruieşte, le face danie pentru iertarea sufletului său, ba încă, când va voi, le poate da şi dracului). Nu; cuţă-sa iară i-a dichisit bisahteaua şi i-a pus înăuntru, cu toa lânduiala şi cu toată dragostea părintească, felurimi ele sculişoare: sticli Era cu *stricat,* pe care dumneaei îl numeşte ***dres,*** pămâtuful, alune arse îndestule, făcăleţc rnitutele tic paie de mătură alese, firele tic ibrişim, hârtiuţele cu stiubeci, pudră, făioară, rumencală ş.c.l., strânse, rânduite foarte binişor; o, ce dragoste părintească! Nostimă şi tinerică o să mai fie coconita Drăgana!

Boierul dumneaei, nu ştiu cum îl cheamă, dar e om al trebei, scoate lapte din piatră. Oamenii îi zic *neiculiţă,* iar cocoana dumnealui îi *zxcefraţico.* E un bărbat bun frăţica, nu

[1] Fiindcă în unul din numerile următoare se va face cunoscut cititorilor şi coconul Drâgan, redacţia socoti de cuviinţă să mai reproducă acest articol, cu toate că s-a publicat o dată în anul 1839, no. 143. Mulţi din cititori nu-l cunosc, şi apoi cu o persoană ca cuconiţa Drăgana nu i se urăşte cuiva a petrece mai des.

Itie ce să mai facă soţioarei dumnealui; se miră şi de {lucaţioanea, şi de frumuseţile coconitei dumisale.

Coconita Drăgana am zis că are de zestre şi suflete de ţigani, şi fiecare are câte un nume-două, deosebite, peste acelea ce i •le-a dat alele cumâtrul. Pc biata baba Stanca o cheamă „cioroaica a bătrână"; pe loniţâ băiatul îl cheamă „diavolul de buzat"; pe Mariuţa, fata, „împieliţata"; pe Călin bucătarul „baraonul de râtan" ş.c.l.

Coconita Drăgana ştie bine să vază de casă, este şi econoamă bună. Pe scară mai nu e niciodată măturat, ca să nu se tocească treptele; în pridvor, în sală, lipsesc câteva cărămizi de când trăia răposatul socrul coconitei. Casele dumneaei sânt o pereche tle case, cum am zice o odaie în dreapta şi alta în stânga, sau două d-o parte şi două de alta, sau mai ştiu şi eu cum; destul că v-am spus că sânt o pereche de case. Nu cereţi şi dumneavoastră socoteala de toate până într-una. Când era copilă, dumneaei pomenise la părinţi masă râtundă, pusă în pat; tle la o vreme însă încoaci, masa e la modă să fie în mijlocul casei, sau rătundă, sau în patru colţuri. La masă, pentru economic, acoperişul şi şervetele nu prea sânt curate, ca nu cumva cu deasa spălătură şi frichinire să se rupă curând; tacâmurile mesei nu prea seamănă unul cu altul, şi furculiţele, de la patru şi trei dinţi, ajung cu adevărat furculiţe cu câte doi dinţi şi, care rămân numai cu unul, acelea se pun în coatla mesei; şi multe economii de acestea, ce ne aduc aminte veacul cel de aur în roată pulberea şi murdalâcul lui cel primitiv, amestecat şi cu argint viu.

Dumneaei, pentru dragostea ce are către frăţica şi către toţi prietenii, mâncând ciorba şi bucatele, ia tot de la un loc, cum am zice: scoate lingura din gură, o bagă iar în castronul cu ciorbă, iar o bagă în gură, iar o bagă în castron şi aşa mai încolo. De multe ori, când mănâncă lapte, rumeneala de pe buze începe a-i da culoarea roşiatică, loniţă băiatul e un sufragiu dibaci: când schimbă talerele are un talâm minunat, aruncă tot

după uşă, unde aşteaptă pisica şi căţelul, învârteşte otrepul odată pe taler, ţi-1 face de sticleşte şi pe urmă iar ţi-1 pune pc masă, ca să-ţi tacă poftă de mâncare. Ce e drept nu e păcal, coconita Drăgana are o regulă minunată si în casă, şi la masa Să vedeţi însă de ce: să lăsăm că dumneaei, după cum văzurăm, este o femeie rară şi vrednicuţă, apoi nu ştiu de unde pana unde, că a căpătat şi un drept marc să-şi facă vătaf dc curte pc însuşi Dumnezeu, lui nu crez una ca aceasta, însă dumneaei pe tot ceasul ne-o spune căci, când n-are dumneaei chef dc bătaie, atunci pe toate slugile, pe toţi oamenii din casă îi trimite să-i bată Dumnezeu.

Ia să vedeţi cum se fac trebile în casa dumneaei. Să luam, spic ezemplu, vremea când se întoarce frăţica de la curie; pentru că, să le spuie cineva toate, unde mai are vreme? Cu toate acestea, n-ar fi rău să mai adaoge câte ceva cum îşi mână irebile când se găteşte să meargă la nuntă, la bal sau şi la biserică, pentru că dumneaei merge şi la biserică, mai vârtos când are să arate lumii că nu cutează nici o marţafoaică să-i meargă înainte la mir. Odată s-a întâmplat una ca aceasta şi s-a făcut lucrul dracului în toată mahalaua; ilar mai spuie şi alţii câte mai ştiu! Aci să luăm vremea când se întoarce frăţica dc la curte, cu călimările la brâu sau, de e îmbrăcat nemţeşte, cu crevata răsticnită pe piept, pentru că si dumnealui se ţine de modă.

I.a scară, în pridvor, sânt câţiva hamali ce se ţin după un jupan ce strigă: „Marfă! Marfă!", cărând teancurile în spinare. Jupanii sânt înăuntru vro patru, şi coconita, greceşte sau turceşte în pat, făcută foc:

- Dar bată-te Dumnezeu, jidane! Când ţi-am mai luat eu marfă şi nu ţi-am plătit? Auzi, bată-1 Dumnezeu, frăţico! Mi-am luat câteva fleculeţe şi acum nu va să le lase; zice să i le plătesc! Bată-i Dumnezeu să-i bată de ovrei! N-au lege, afurisiţii!

- Ce e, mă jidane? Cine o să-ţi mănânce banii? Lasă marfa aici şi-i veni altă dată, ludo!

Bieţii jupani încep a da din cap, încep a lega marfa şi se duc vie altă dată după parale, şi altă dată, şi altă dată...

Acum, coconita îşi aduce aminte că trebuie să gătească de fnasă, pentru că am spus că dumneaei este foarte îngrijitoare. Călin, în vremea aceasta, sade pe vatră la cuhnie, cu nasul pe tnciuni, cu ciubucul ăl scurt între dinţi, la o parte; tocmai când da eu unghia degetului celui mare în cenuşa lulelei, coconita bate în palme în pridvor:

- Bre! N-auziţi voi, cioroilor? Bată-vâ Dumnezeu! Dracu o să vă ia!

Mâriura, fata, abia azi scăpase din fiare si din coarnele de fier pentru că, cu câteva zile mai nainte, avusese păcatele să spargă o sticluliţă când se gătea coconita Drăgana să meargă la bal. Ce va fi fost în sticluliţă, nu se ştie; biata Mâriuţa însă crede că va fi fost ceva scump, pentru că apa ce s-a vărsat pe jos albise scândurile întocmai ca obrazul coconitei.

Aşa zisei că coconita bate în palme si slugile aleargă grămadă, şi Mariuţa cu ei, Călin cu părul vâlvoi, pentru că căciula (de va (I avui căciulă) căzuse jos, izbindu-se cu capul de codată, cu porurii fără copci pe picioarele goale şi cu un fel de fotă dinainte.

- Râtane, gaia sânt bucatele? C-a veni coconul!

- Piper şi oţet nu e, coconită, să fac perişoarele.

- I)ar bată-te Dumnezeu, baraoatte! Aiurisicule, acuma îmi spui?

- Vezi că aveai treabă cu jâdanii ăia.

- Şi mai răspunzi, bala dracului! Unde e diavolii' de Ioniţă?

- Aci sânt, coconită.

- Uite, până nu s-o usca scuipatul să fii aci, diavole, că vai de pielea ta! Du-te curând, ia vin, oţet, untdelemn şi piper; şi vino de pune masa.

- Dă-i să ia şi sare, coconită, că n-am ce pune în solniţe.

- Na, şi nu mai casca gura... Uire-1, bată-1 Dumnezeu, ca mai sade! Ce stai buzatule şi te uiţi la mine? ba, împieliţato, ce? îţi vine rău fără coarne? Dar lasă, Avestito, că nu te las fără dânsele... Nu vezi c-a venit coconul? Mergi în casă, teşmenito!

- Soro, dar ce nemăturar e în casă!

- Apoi s-o bată Dumnezeu pe cioroaica a bătrână! D-o sută de ori i-am tot zis astăzi, si iui-ş' ce face!

- Vezi că cu jâdanii ăia mai putea cineva să stropească ori să ia mătura în mână!

- Auzi, iar? Baraonoaica dracului! Şi încă mai răspunzi, bătu-te-ar Dumnezeu de afurisită! I asă că ţi-oi scutura eu praful de pe tine!

C câţiva ani acum de când s-a măritat coconita Drăgana si are şi copii, cărora ţiganii ic zic „coconaşii"; dumneaei însă le zice: „diavolul de lancu", „diavolul dc Alecu". Copiii iau casa în cap şi coconita Drăgana strigă:

-Tăceţi, stâmpăraţi-vă, diavolilor, bată-vă Dumnezeu! Viu la voi! Oh, frăţico! Mi s-a mâncat de carne cu satanele astea de copii!

Hei, ce gândiţi? Cum să nu meargă bine unei asfel de casc, unde coconita Drăgana pe Dumnezeu şi-1 făcuse singură, încă de când era la ninecuţă-sa, vătaf de curte, sau armaş, sau zapciu! Dumnezeu nu mai are acum decât să stea cu gârbaciul în mână, să tor dea când în unul, când în altul, unde va porunci coconita: patt, plici, ciutt, puf!

- în cine să mai dau, coconită? Să dau şi în frăţica?

- Dar să-i bată Dumnezeu pe toţi, că s-au pus să-mi mănânce zilele!

-Auzi!? la-1 de păr, ceauş arhanghelc, că coconita a zis să târnuim niţei şi pe frăţica.

• Iar bună casă! Trcbile merg ca găitanul: văraf de curte are bun coconita, şi n-are de ce nu avea, căci e şi creştină bună, după cum am zis, vinerea nu lucrează, duminica merge la biserică (mai vârtos când frăţica i-a făcut şi ceva nou), găţiţică, înţepată, 'ntindicheată.

Ce zici, dragul meu cititor? Când s-ar uita Dumnezeu la noi, pe cine ar bate? Pe bieţii ţigani, sau pe noi ăştia, ce fără ruşine ni l-am făcut întocmai ca pe un armâşel? Fu însă isprăvesc: milui-v-ar Dumnezeu, coconilor şi coconitelor, să cunoaşteţi ce ziceţi şi ce faceţi!

RĂSPUNS. DESPRE METRU

Despre metre

Românii n-au avut alte metre decât mai întâi pe cele vechi, ale moşilor lor, şi mai la urmă pe cele din cântecele naţionale, în cântecele româneşti naţionale vedem, cum şi în proverbi şi poveţe, deosebite versuri, unele albe sau nerimate, după chipul celor vechi, cum:

Ori te poartă cum ţi-e vorba,
Ori vorbeşte cum ţi-e portul,

altele cam rimate, unde puţin îi pasă românului de potrivirea sfârşitului sau a rimei; cât de tact si cadiută, care mai pretutindeni are de povăţuitor urechea, ea este cu scumpătate îngrijită. Să se bage de seamă că, ori sânt versurile făcute pe malul unui pârâiaş, la umbra unui copaci şi la sunetul fluieraşului păstorului, ori improvizare în mijlocul codrului si la mirosul prafului de puşcă, sau alăturea cu coarnele plugului şi la sunetul glasului ciocârliei, lor puţin le pasă de luxul rimei cât totdauna păzesc cu scumpătate măsura. Ba încă, atât e

urechea rumânului nesuferitoare de odorogirea versului, încâi la multe întâmplări jărtfeşie pronunţia unei vorbe şi o accentuează airea ca să meargă tactul versului. Versurile următoare vor putea sluji tle dovadă daca urechea românului naturci şi nestricaţ sc gândciă atât dc rimă, cât dc cadintă. Silabele lungi le vom arăta cu vocală mare:

Icea-n vAle cOlea-n vAle,
- u **--CJ - u**
Icea-n vAle IA fântână...

MĂi bădiţă, măi pod Ar,
TrAge pOdul mAi la vAle,
CĂ-ţi trântEsc un glOnt în şAle;
TrAge pOdul îiidărĂt,
CĂ-ţi trântEsc un glOnţ în piEpt.

CE mi-e mie drAgpe UJme?
POtecUţă din pădUre,
PArdoshă clJ alUne.

Iată şi rimate, unde în versul cel de-al patrulea vorba „drAgosre" se ştie de tot judeţul Muscelului că Ia cântec se strică şi face „dragOste", atât nu suferă românul să-i odorogăiascâ ceea ce îi spun alţii că e vers.

A trăi fĂr-A iubi,
MĂ mir cE trai O mai fi!
A iubi făr-A simţi,
MA mir cE dragOste-o fi!
A simţi făr-A dori,
MĂ mir cE simţire-o fi!
A dori făr-A jertfi,
MĂ mir cE dor O mai fi!

Toate aceste versuri şi altele mulţime din Bănat, *-[Transilvania şi Moldova sunt curate rumâneşti, ce nu miros Rtci a logofeţie de prin oraşe, nici a meşi şi ceacşiri din fanar. **I** **Şt** într-însele, după cum am zis, se vede puţină rimă şi ' pretutindeni cadenţă şi măsura de 2/4: o silabă lungă şi alta scurtă. Auză cineva şi cântecele satelor ce le numesc istorii, rămăşiţe şi urme a felului tic barzi rumâni şi vază că românul ft fost deprins, de la descălicătoare încă, să auză cu plăcere la ospăţul şi veselia sa câmpenească lăuta însoţită de asfel de versuri:

Pe Argeş, pe Argcşel,
Trece Radul Negru-vodă...

Aceasta a fost starea versificaţiei rumâneşti până la venirea fanarioţilor, când au început a ieşi Ienacheşi Alecu Văcărescul, fonseca, lordache Slătineanul, Barac, Aaron şi alţi poeţi ai noştri şi ai Moldaviei. D. lancu Văcărescul, pe lângă cadinţa cea veche cu religiozitate păzită în toate versurile sale, a însoţit şi luxul rimei întru toată eleganţa şi cttrăţânia ei; pare că ar fi arătat că limba rumânească e primitoare şi de versificaţia italiană, ca una ce are acelaşi început, mai acea materie şi mai acea gramatică, şi ca una ce e mai aşa de cantitativă.

Poetul nu dă regiile, el dă modele, tace şi arată lumei şi oricât de nalte să fie, el are darul acela să le facă înţelese mulţimii numai văzându-le. Nu trebuie limbă tablourilor marilor artişti; ele tac şi spun toată ideea creatorului lor. Se găsesc la urmă urmaşi, imitatori, creatori din nou, întrecâtori, şi arta păsaşte, se desăvârşaşte în cele mai mici nuanţe.

Deşi limba e priimiroare, după cum zisei, şi tle versificaţia latină, şi tle cea italiană, însă caracterul versificaţiei naţiilor îl dă poeţii ce ies în diverşii popoli. Pi, luându-se după obiceiul şi urechea compatrioţilor lor, cât şi după cât e de capabilă limba a se mlădia, deschid drumul pe poteci călcate de picior

naţional şi de multe ori şi prin locuri pe unde n-a cutezat sau nu le-a cunoscut alt muritor. Aşa, opirele lor se iac model şi tip de poezie şi versificaţie naţională. Voi să zic, adică: cânt) vine geniul, el nu întreabă pe nimeni „ce metru să iau? şi cum găseşti dumneata cu cale, domnule, care ţi-ai uitat limba şi ai învăţat greceşte de la fanarioţi? Să mă iau oare după urechea dumitale, care ti s-a deprins pe versurile de cinsprezece silabe, lungi câi şi circonferinţa işlicului fanariotului şi care se târăsc întocmai ca hârşâitul papucilor din nişte picioare strâmbe?"

Geniul îşi întoarce spetele de la asfel de capete ce trag cu urechea la cântările lui; el îşi întreabă, se sfătuieşte numai cu tactul său şi naţional, pentru că nu e el geniu, cum am zice, tle florile mărului; îşi croieşte metrul său, zboară pe aripele-i de foc, îşi culege ideile din regiile cereşti, din adâncurile infernale, din mijlocul acestor două în cele trei rigate ale naturci pământeşti, din templul amorului ş.c.l. îşi

dă poemele sale afară, încântă, îmbărbătează, întinereşte, dezmiardâ, subjugă pe compatrioţii săi şi pare că le-ar zice: „Acesta e metrul vostru, asfel de caracter şi-a luat poezia noastră, pentru că este poezia mea şi eu sânt al vostru, am ieşit dintre voi, şi pentru că eu sânt geniu!"

însă vine coconul Grigoraşcu, lorgul sau lancu şi strigă: „Vai de mine, aga-mu! Aceasta nu e poezie; urechea mea e deprinsă cu alt ritm şi eu am cântat din copilăria mea:

Ta la, la la, la, la, ta la la la, la la, la,

adică:

Td jadxioc CTOCU, x'bX6p.ocupa, jjtaupa crav xb jieXdvt
Net xd'xet 6TpeTe b PaaiXebg *vă* ypdt|jT) x6q>epjj.dvt.

sau:

Td jjtaxdxioc erou xd jjtaupa
fluic; va xa'xoevec. vd x'aîjpa;

Bietul coconul Grigoraşcu! Ge foc şi pârjol şi inimă s ilbastră e pe dumnealui, că i s-a stricat chichirezul! LJrechea dumnealui era învăţată cu alt ritm şi inima dumnealui cea poetică şi înamorată simţea o tinereţe şi dragoste nespuse în ideile şi măsura coprinse în versurile dc mai sus; căci dumnealui, în entuziasmul amorului său ceva mai mult decât clasic, al acelui amor la cap legat turceşte, la brâu cu un hanger ţi la spate cu două aripi de balaur, ar ft dorir, zic, în amorul său ce i se pune în inimă ca strechea la ceafa taurului, să-şi fntinză condeiul extrapoetic în ochii cei negri ai bieţii Klencutei, sau cel puţin să-şi fi pierdut Elencuţa ochii, ca să-i găsească dumnealui. Apoi de necaz nu-i place metrul lui *Saulul* rumânesc şi nu ne spune ce fel de metru ţrebia să ia d. traducătorul, sau daca ne-ar spune, parcă versurile se fac de porunceală! Ga să iasă o compoziţie sau traducţie bună, cea dântâi condiţie este să placă autorului sujetul şi apoi să-l lucreze după gustul, talentul său, după simţirea, după vocaţia sa şi la nimic nu fie strâmtorar, nici de urechea coconului Gristorascu, nici însuşi tle respectul către atttorii cei vechi.

Metrul de patrusprezece şi tle treisprezece silabe (cele dintâi femeieşti şi cele tle-al doilea bărbăteşti) s-a văzut de mai mulţi că e singurul metru ce se cuvine limbei româneşti, prin care să poată păşi tragedia şi epopeea', ca un termen tle mijloc între eroicul cel vechi şi alexandrinul cel nou, după cum limba rumânească are în sine şi măsura latinei, şi cântarea italienei.

Să nu gândească d. autorul aceştii critici asupra lui *SauicA* cu d. Grigoraşcu, lancu sau Iorgu, voi să înţeleg pe d-lui; nu, ci pare că aş împieliţa gusturile şi prejudiciile pentru fanariotism în acest nume, dintr-ale cărora năravuri nc împărtăşim cu toţii, şi munteni, şi moldavi de prin capitale. Gând aş şti că s-ar supăra d. criticul cu templul Mcipomcnei şi într-însul cu

' Până se va arăta în poezia română endecasilabul şi hexametrui.

fantasmele Parisului în loc de fantasmele Romei şi Greciei, l-aş ruga să hinevoiască a crede că eu însumi sânt acel cocon lancu (zic şi aci cocon, pentru că vorbesc despre mine şi trebuie să mă coconesc şi eu niţel) cu toate că nu am purtat niciodată ceacşiri; dar versurile în care este tradus *Mahomed* mă cam arată de un asfel ce s-a născut şi a crescut în timpul domniţii fanarioţilor.

Aşa mâ pusei pe mine la mijloc, ca să nu fie mânie şi să vedem că greşim toţi câţi n-am făcut în viaţa noastră o jumătate de vers sau am şi făcut, dar oloage şi şchioape (care e mai rău decât a nu face); să facem bine să tăcem de metrul lui *Saul* rumânesc, să-l lăsam cum este, că e singur cum sc putea să fie; este cadenţat şi împărţit în emistihe, are prozodia versificaţiei rumâneşti, se potriveşte cu sujetul, pentru că nici Saul, nici David şi nici un evreu n-a vorbit, nici n-a scris în versuri rimate, ca să gâdile auzul coconului Grigoraşcu împrumutat din Fanar. După ideea mea, este mult şi pslamii lui David să fie rimaţi, dar traducătorul a trebuit să cinstească mai mult ideea lui Alfieri ce îşi arc psalmii iar rimaţi. Aceasta va să zică clasic, ca obiceiurile, gustul, portul, persoanele, caracterele şi însuşi limbagiul şi limba să fie istorice, să semene cu ale veacului şi locului în care se socoteşte scena, şi asfel e *Saul* rumânesc, adică ca cel italienesc; şi această scumpătate a pazei frumuseţilor şi clasicităţii lui Alfieri de către traducătorul, domnul critic o socoteşte de greşeală. Nu ştiu în Iaşi daca va mai fi având şi alţi şcolari, aici s-au găsit vreo câţiva din aceia ce văd pieziş lucrurile şi au bătut în palme la această diatribă, pe care o spui ca să se bucure d. criticul. Mie însă îmi vine să sfârşesc cântând dimpreună cu Roileau şi pentru cuviinţă cânt numai în gândul meu, pentru că îmi am şi eu părerile şi gândurile mele; cine va voi să ghicească ce voi fi cântând, cate versul după urmă al cântului I de /. *'Artpoetique,* care se potriveşte de minune la asiei de bătători în palme.

D. criticul găseşte greşeală în traducţie: pentru ce să fie din Vers italienesc în vers românesc? Găseşte greşeală pentru ce să ICmene Alfieri a Alfieri, iar nu a un bucureştean sau ieşean Stricat, care mai nici numele tle artă nu ştie ce va să zică, şi aceasta o numeşte „scopos erculic"; dar cum gândeşti, domnule? Ga traducătorul lui *Saul să* ia un scopos şi pas tle pigmeu sau răscăcărat: *erculanic pas* trebuie, pas tle bărbat erculeu ce ajunge departe, fără a se răscâcâra.

D. criticul mai găseşte greşeală: pentru ce limba românească, Când poate a se mlădia şi a-i da geniul orice turnură va naşte capul său, traducătorul lui *Saul* să n-o lase tot în starea ei, deocamdată asfel precum o cunoaşte d. criticul, căci n-a venit vremea, după părerea dumnealui, să fie şi ea limbă!

Spre aceasta aduce asemănarea cu fata tle la ţară.

II

Aşa este cu fata, întocmai precum zice dumnealui, dar cu limba nu merge treaba asfel. Fata e ca toate cele ce se supun la vârstă, creştere şi descreştere; cum am zice, ca şi varza care trebuie pusă în pământ, pc urmă să crească în vremea preursită ci, să se dezvoalte, să se coacă, să se puie în putină şi pe urmă să se acrească şi apoi să se puie la masă. Dar cu limba merge altfel: ea nu are timp hotărât, ca în atâtea luni sau în atâţia ani sau în atâtea veacuri să se formeze. Pa stă ca diamantul ascuns, fără lustru, cu preţul său în sine, până vine artistul şi îi dă strălucirea ce o avea ea în sine, iar nu i-a împrumutat-o nici el, nici meşterul. Nu trebuie timp şi ani hotărâţi la formarea limbilor, ne trebuie autori şi pe aceştia îi scot veacurile ca din întâmplare, ca din capiciu, iar nu periodiceşte, ca pe verze. (iântl vine autorul care se cunoaşte cu limba şi o iubeşte, el se
Ti servă cu preţioasa ei materie şi îi dă forma ce merită, fără să aştepte timpul şi veacul ce trebuie să aşteptăm pentru fată şi

pentru varză, pe una ca să o mărităm şi pe alta ca s-o băgăm în putină.

D. criticul zice că limba rumânească nu e primitoare de forma limbii italiene; dar de unde ştie dumnealui? Cine i-a spus? Ca să ne-o spuie şi nouă, s-o ştim şi noi; pentru ce atâta pismâ pe dumnealui ea să nu aflăm şi noi această taină? Limb, Italiei ce o vorbeşte popolul are aceeaşi materie ce o are şi limba rumânâ. Dar au venit tui Dante, Ariosto, Tasso, Metastasio, Alfieri şi alţii şi i-ati dat acest caracter, fără a se gândi că se aflâ în lume şi critici care aseamănă limba cu fata; i-au dat acel entuziasm şi tinereţe, acea poezie, acea cântare, au adăogit, au scurtat la silabe, au întors construcţia, când ca Omer, când ca Virgil, când ca Euripid, când însuşi ca popolul italian, şi au făcut o limbă dantică, metastasică, alfierică, pentru că nu poate nimeni zice că aceşti autori au aceeaşi limbă cu a popolului, sau aceeaşi limbă între sine; toţi însă împreună au dat caracterul şi stilul limbei literare a Italiei.

Cine gândeşte că limba e ca fata de la ţară, puţină treabă face cu limba şi limba cu dumnealui. Mai puţine lucruri erau scrise în limba italiană în timpul lui Dante decât în ziua de astăzi în limba rumânească, socotind şi cărţile bisericeşti, tinde psalmii şi proorocii sânt o poezie din cele mai nalte, care nici nu se pomeneau pe timpii lui Dante în limba poporului Italiei; dar creatorului raiului şi iadului creştinătăţii, lui Dante zic, nici nu i-a venit în gând această idee deşănţată că limba seamănă cu fata de la ţară, ca să aştepte timpul până s-o scoată din putina cu argăscală, ca să iasă cu ea la horă şi la obraze. Când ar fi fost asfel de critici pe atunci, sau când s-ar fi luat lumea după dumnealor, săraca limba Italiei ar fi aşteptat mult, ca diamantul îngropat, fără s-o cunoască nimeni. Limbei îi trebuie să-i vie omul ei şi deodată se arată şi cine este. Li nu-i trebuie atâtea

Carantine de curăţire ca fetei de la ţară, până să i se curăţe solzii (iupă mâini şi să i se astupe crăpăturile călcâielor.

Poetul zice limbei: „Eu am venit, tu eşti draga mea, eu sânt gmantul tău, noi ne iubim; amândoi sântem dintr-o origină, imândoi am venit aci jos ca să facem bine oamenilor; popolul tiu ne cunoaşte, nu ne înţelege. Eu te voi ajuta, îţi voi da Intrinseca ta frumuseţe, îţi voi da graţiile cu care te vorbesc zeii; tu le ai în tine, draga mea zână, sânt sub un văl prin care nu poate pătrunde decât ochiul poetului şi pe care nu e dat să-l ftrdice decât mâna artistului. Mie îmi va fi falā cu tine, tu mă vei înlesni, ajuta, şi eu te voi arăta lumii. Amândoi pe urmă, pe aripile gloriei, vom zbura în mirarea popolului şi vom deschide drum a zbura şi alţii în urma noastră". Asfel îşi dă poetul mâna cu limba, asfel unul pe altul se ajută şi asfel zboară.

Momul stă deoparte şi, pe când aceşti doi amanţi pun mirarea în sufletele oamenilor, căldura în inimile lor, îi face a zbura ele veselie, entuziasm, bărbăţie, tinereţe şi pietate şi se gătesc mulţime a-şi lua asemenea zborul către dânşii, el, momul, stă deoparte zic, se uită cu ochii blesdiţi, îşi muşcă limba şi zice: „Bine zboară! Dar acuma e întunerec, e noapte încă şi trebuia să aibă aripele de liliac, că era mai potrivit cu
45 vremea. Nu e încă ziuă, ca să aibă aripe de lumină...", sau: „Fetele de la ţară sânt cu fotă, pe mâini cu solzi şi cu călcâile crăpate; limba pentru ce să fie astfel de frumoasă, că şi ea, după gramatică, este tot de genere feminin, ca şi fata... N-a brodit-o poetul; eu să fi iost, făceam altfel". O ştim, domnule, că ai fi făcut altfel; dar vezi, Omer, Dante, Malerb şt însuşi Moisi au făcut altfel şi de aceea ei sânt ceea ce au fost.

Urâcios este momul, care n-a fost niciodată în rândul zeilor şi nici nu va fi, pentru că e slut, urât foarte, nu poate nimeni să-l auză a ieşi şi el să critice. Lumii e dragă însă povaţa şi îndreptarea prin pilde şi unde greşeşte cineva, să dovedească cu fapta că se poate mai bine. *Saul* nu zic că e fără greşeală, căci

şi cel italienesc, ele ar fi trăit autorul, socotesc că din ediţie în ediţie l-ar mai fi îndreptat; dar când zice cineva că nu e bine, să facă mai bine încai un vers. Noi vedem pe d. criticul că, fără să facă versuri, fără să fie silit a traduce versuri (ce e mai greu decât a compune), fără să fie silit a respecta ideile şi cugetările autorului, fără a avea înainte o operă urmată în cinci acte, ne dă afară o bucăţică de vreo câteva zecimi de rânduri în proză şi ne sparge urechile cu „templul Melpomenii" (adică ca să arate că e şi dumnealui poet), cu „fantoame" în loc de *fantasme,* cu „amor pradosit", cu „erculic", în loc dc *erculeu* sau *erculan* cu „răsplătire" în loc de *răzbunare,* cu „Evropă", „sţenă", „ni face", „traghice" ş.c.l., cu vorbe cu adevărat spurcate pentru limba rumânească care, când ar fi şi ea o fată ca cele de la ţară, cu adevărat că ar semăna o brezie înţorţolată cu prodosii, si fantoame şi spurcăciuni.

Eu las mulţimea de frumuseţi ce se văd în toată faţa şi mai în tot verstd traducţiei lui *Saul şi* pui înainte numai vâteva versuri, ca să facă pe orice cititor a sili pe d. criticul său şi pe toşi bătătorii în palme a rămânea în mirare şi a ne face un tablou în care, fără a avea calităţile lui *Saul,* să vedem într-inşii toată nebuna lui mirare când David îi arată petecul din veşmântul lui.

Frumoasă este pacea,
E dulce kicuinţa
Colo unde credinţa
Si prea curat amorul
în preajma lui s-a pus;

Dar soarele apune
Si orice zefir tace —
în linişte, în pace
Doarme-mpăratul dus.

CÂTEVA CUGETĂRI ASUPRA EDUCAŢIEI PUBLICE

tspuns sau sfătuire cu d. autondarticolului intitulat „Priviri asupra Educăciunei", publicat prin Pământeanul.

PÂRLEAI

Cu toate că nu cunosc pe d. autorul articolului *Priviri ..MtUpra Educăciunei,* trebuie a zice că de un cuget aţintător spre ! Blosinţa obştimei rumâneşti a fost îndemnat domnia lui ca să-şi **(lea** afară cugetările sale. Acesr autor arată că filosofia singură fcîn stare a complecta creşterea omului şi a-i asigura fericirea, CBre trebuie să fie scopul educaţiei, şi războind învăţătura * matematicei şi a limbilor, ne arată negreşit că prin filosofie înţelege un curs de câteva ştiinţe, precum logica, metafizica şi morala sau ideologia sau, după altă sistemă, altceva, care r %tractează mai pentru aceleaşi objere. Vrednic de laudă este :- • tndemnul ce a făcut pe acest bărbat a-şi da afară părerile sale; fi iar recomandaţia filosofici, în orice fel de simţ o va lua dumnealui (pentru că nu arată încă ce înţelege cu filosofia, nici tare sistemă să îmbrăţişeze rumânii), recomandaţia filosofici, zic, îşi are în sine lauda însuşi în numele objetului recomandat (filosofie), adică iubirea dc înţelepciune. De se va lua cineva după însemnarea vorbei greceşti, cunoscut este că, fără înţelepciune, e fără temei fericirea şi daca iubeşte cineva fericirea, trebuie să iubească înţelepciunea; şi prin urmare daca icopul educaţiei e fericirea, între mijloacele ce trebuie a întrebuinţa educaţia, trebuie să fie şi înţelepciunea, sau o Jănătoasă educaţie trebuie a insufla dragostea înţelepciunii.

Articolul dlui autorului pomenit este elaborat într-un chip sintetic, vorbeşte despre filosofie, educaţie, fericire şi altele, fără a le da definiţia, negreşit pentru că se îndreptează către oameni care trebuie să ştie ce însemnează fiecare din aceste objecte. Ca

să poată însă a-şi da folosul asemenea scrieri, socotesc că ar trebui să facem şi pe ceilalţi oameni să ne înţeleagă şi să Ic desluşim lucrurile despre care tractăm. Spre aceasta trebuie sa întrebuinţăm analiştii şi păşind atât cu cititorii noştri, cât dc multe ori şi cu noi înşine dc la cele cunoscute către cele necunoscute, să ajungem la cunoştinţa întreagă a objetului despre care tractăm şi prin urmare să putem a-i da o definiţie vrednică de dânsul.

Alta mi se pare că este înţelepciunea şi alta fericirea şi când vom izbuti a da o definiţie, ce este fericirea şi ce este înţelepciunea, mi se pare iar că tot ce ar putea zice cineva despre înţelepciune, este că ea conduce către fericire, ne face a şti să o căutăm şi să o preţuim, şi ne statorniceşte într-însa când vom ajunge aci.

Dacă d. autorul prin filosofie înţelege logica, metafizica şi morala (după cum se şi vede că înţelege, războind matematica), îndrăznesc a zice că precum o educaţie, ca să fie întreagă, ar fi defectuoasă când s-ar mărgini numai la învăţătura matematecii şi a limbilor, asemenea ar fi mai pe atât de defectuoasă (dacă nu şi mai mult) când s-ar mărgini numai la învăţătura filosofiei, adică a logicei, metafizicei şi moralei.

Aceasta este problema tutulor filosofilor şi legiuitorilor lumii: care este preursirea omului? care fel de soţietate este potrivit pe natura lui? care este fericirea lui? Şi cum să dobândească această fericire? Mai câte patru acestea întrebări sunt sinonime şi tle aceea alcătuiesc una şi aceeaşi întrebare.

De la acest temei începând, întreb: oare un om ce ştie limbi multe şi printr-însclc ajunge a se înavuţi, fi-va el fericit de nu va şti a se gândi, a-şi calcula averea şi a-şi regula o viaţă pacinică pentru sine şi nesupărătoare pentru alţii?

Oare altul ce va cunoaşte matematica şi aplecările ei în meşteşuguri şi va ajunge printr-însa asemenea a se înavuţi, fi-va el fericit fără iubirea sau cunoştinţa întelepctuneir

J*jr Dar un om înţelept, măsurat, ştiitor a se gândi şi a afla pricina şi urmările fiecăruia lucru şi fapte, va şti a se sui până la pricina pricinii, şi a se coborî până la urmarea urmării, putea-va fi el fericit şi îndestulat în trebuinţele omului (după preursirea lor) când trupul nu-i c sănătos, sau şi de îi e sănătos, mintea îi lucrează, dar mâinile nu-i ajută a-şi împlini trebuinţele *.|8u, când ajutându-i şi mintea şi trupul în îndestularea sa, el . Ic fereşte de a face răul, dar semenii lui îi fac atâtea ispite ce îi "-înveninează fericirea sau până la sfârşit îl silesc, pentru supărarea sa, a face şi el altora ispite şi a-şi încărca cugetul?

j i , Sau, mai bine, întreb pe ci. autorul pomenitului articol, ~& dumnealui cu filosofia care o cunoaşte poate zice că este fericit 3t-tn adevărata şi filosofica însemnare a vorbei *fericire,* lăsând la ~i o parte doctrinele ce au tractat despre fericire şi au mărginit-o % unele numai în mulţumirea morală şi altele numai în mulţumirea fizică, vrând din oameni a face sau numai duhuri $au numai materie, fără a izbuti însă a face nici pe una nici pe alta?

Trebuie dară să ne silim a afla ce va să zică *fericire,* pe care -' văzurăm că nici cu un chip izolat din câtetrele de mai sus nu putem să o dobândim, şi a căuta mijloacele prin care am putea a ne apropia de dânsa.

Negreşit că scopul unei educaţii sănătoase trebuie să fie fericirea şi, prin urmare, ea nu trebuie să aibă în sine decât mijloacele prin care să poată a o dobândi omul. Zadarnică e toată osteneala tlaca copilul dus de mână prin ceea ce numim educaţie, va ajunge la nenorocire şi-şi va blestema soarta că s-a născut sau că n-a rămas în starea dobitociei.

Să venim dar la întrebarea: ce est fericirea? Numele acesta la mulţi s-a părut o himeră, pentru că mulţi l-au pronunţat şi mai nimeni nu s-a învrednicit a dobândi aci fericirea (afară numai daca cu aceasta nu va fi înţeles soarta omului din soţietatea aceasta bătrână). Un lucru al naturei, oricine îl va

privi şi dc oricare parte î) va privi, va zice totdauna că este acelaşi objet şi nu altul. Spre pildă, aurul (de va fi aur) nimeni nti-l va putea tăgădui că nu e aur, apa că nu e apă ş.c.l.; însă o suinii dc bani sau averi ce ar face norocirea unui sătean când le-ar avea numai pe acelea, un prinţ s-ar socoti nenorocit. Aşadar fericirea este o vorbă, un lucru relativ şi nu sc pot bucura toţi oamenii de acelaşi lucru, nici toţi a se socoti fericiţi în dobândirea lui.

Prin urmare, din esperiinţa, până acum, ar putea cineva zice că fericirea omului stă în mulţumirea lui, adică îndestularea simţirilor din năuntru şi din afară; şi daca această mulţumire poate sta întru îndestulările fizice si morale ale omului, apoi trebuie a ne sui să vedem ce este omul şi care sunt trebuinţele sau îndestulările lui, ca să poată cineva a se sili spre înlesnirea lor, adică spre fericirea lui. Grea întrebare, dezlegată însă numai cu o aruncătură de ochi înţelegătoare în simbolul de închinare al creştinismului, în Sfânta Treime, în care slăvim pe Dumnezeu şi după a căruia asemănare este făcut omul. Ciudată şi fanatică dezlegare s-ar părea aceasta filosofului sau mai bine misosofului din veacurile trecute. Eu însă trebuie să o iau de temei spre a spune ce este omul şi de este după chipul şi asemănarea aceştii Sfinte Treimi, apoi el este Duh şi Materie, care amândouă pot să alcătuiască mai la urmă pe omul moral sau asemănarea Dumnezeirii. Omul dar este o Treime şi fiecare parte dintr-însul îşi are trebuinţele sale, ca să ajungă la preursirea lor.

Aşadar trebuinţele omului sunt materiale şi spirituale sau trupeşti şi duhovniceşti, îndestularea acestor trebuinţe pot produce pe omul moral, sau însuşi idealul Dumnezeirii când a zis: „să facem pe Om după chipul şi asemănarea noastră".

lată dar objetul educaţiei omului: a se ocupa spre păstrarea, îndestularea şi desăvârşirea trupului, a duhului şi a humei; şi daca aşezăminrele obşteşti de creştere vor fi întocmite pe acest ^întreit tentei, problema educaţiei şi a fericirii omului socotesc Şftă ar fi dezlegată. Spre păstrarea, îndestularea şi desăvârşirea trupului sau materiei omului sunt meşteşugurile, a cărora lucrare nu este decât o închinare sau cult întreg către Fiiul 'Dumnezeului creştinesc. „Neîncetat vă rugaţi", adică fiţi în lucrare folositoare.

Spre îndestularea şi desăvârşirea duhului omului sunt ştiinţele îndeobşte, a cărora cultivare este o întreagă închinare şi cult către duhul adevărului, duhul sfânt. Spre îndestularea şi desăvârşirea inimii este morala, ce nu este alta decât rezultatul meşteşugurilor şi ştiinţelor în măritişul lor întru adevărata lor preursirc.

Asfel de Dumnezeu avem noi creştinii: asfel a binevoit el a se arăta nouă, spre a putea ajunge la fericire, în treime, ca în creime închinându-ne lui, adică adorându-l şi iubindu-l în noi înşine şi în aproapele, să ne desăvârşim trupul, duhul şi inima; şi asfel ne-a spus el că suntem după chipul şi asemănarea sa, fii ai săi şi moştenitori ai împărăţiei cerului, ai fericirii, numai dacă vom trece prin botez, adică prin această spălare, care este întreita educaţie a omului.

Pentru că, să vedem ce este botezul? Ce însemnează acea cufundare în apă de trei ori? Ce rosteşte preotul când cufundă pe neofitul în apă? Ce se îndatorează creşrinul prin gura naşului, cate este un chezaş răspunzător (âvdSoxog)?

Până să răspunză cineva la aceste întrebări, să vedem mai întâi viata Mântuitorului lumii, fiului lui Dumnezeu, care trebuie să ne fie de model fiecăruia, ca să putem dobândi fericirea. El a trăit şi cu trupul şi cu duhul, s-a bucurat cu cei ce se bucurau, s-a întristat cu cei se întristau; şi când a hotărât să intre în viaţa publică, mai întâi s-a botezat, s-a spălat adică de omul trecut sau vechi şi s-a sfinţit şi pregătit spre o viaţă nouă şi formarea omului celui nou evanghelic.

Insă îndată după aceasta, până să nu înceapă viaţa sa publică, ca să ne dea exemplu de cultivarea duhului, a trecut în pustiu, în singurătate, departe de zgomotul lumii, şi a stat aci patruzeci de zile, studiind scripturile şi socotindu-se întru planul cel mare şi asupra temeiului rcgulelor obşteşti pentru viaţa omenească, adică atâta a arătat că este de neapărată trebuinţă creştinului cultivarea duhului spre dobândirea cunoştinţelor, încât toată vremea aceasta a petrecu t-o postind, adică nimic mâncând, uitând, ca să zic aşa, trupul său. Aşa, după aceasta, în virtutea trupului şi a duhului, în vârstă de treizeci ani a putut sta împrotiva ispitelor ce i s-au înfăţişat, ispite de foame sau lipsă, „zi pietrelor acestea să se facă pâine", ispite dc nesocotinţă, fiind îndemnat a sări de pe straşina bisericei; ispite de ambiţie sau iubire, de slavă deşartă, făgăduindu-i-sc de pe munte toate împărăţiile lumii. A stat zic înprotivă şi a biruit ispitele care sunt ciuma fericirii; însă biruinţa nu se poate câştiga fără virtute, sau tărie, înţelepciune şi însuşi dragoste.

Aşa, să venim la întrebările de sus: ce este botezul creştinului decât spălare de tot răul, fugă de întunerec şi apropiere către lumină? Pentru ce scuipă creştinul la apus, ce e semnul întunerecului, şi în alte două părţi şi apoi se întoarce către răsărit, ce este semnul luminii? Dar spălarea sau cufundarea în apă de trei ori ce însemnează, decât spălarea inimii care se făgăduieşte a o face prin învăţătura şi practica moralei (în numele Tatălui); spălarea trupului, înfrumuseţarea şi însănătoşarea lui prin practicarea meşteşugurilor sau a ostenelii (în numele Fiului) şi spălarea şi înfrumuseţarea duhului prin cultura ştiinţelor (în numele Duhului Sfânt). Pe câtetrele acestea le rosteşte preotul cufundând pe neofit în apă. Naşul iară, pe de altă parte, ce este în locul celui ce se botează, se îndatorează cu faţa către răsărit, către lumină, că îl împreună cu Hristos, cu Lumina, cu Cuvântul; zicând el *CrezuL* rosteşte

îndatorarea, contractul ce face omul cu biserica; rosteşte Jurământul ce are a păzi în care numai un articol este despre Tatăl, şase despre Fiul, unul despre Duhul Sfânt, unul despre biserică, unul despre botez şi două despre fericirea ce vine după botez, după spălare, după educaţie.

Adică legături sărbătoreşti şi groaznice că se va curaţi şi cultiva în toată desăvârşirea şi trupul şi duhul celui botezat. Ce cuprinde acest marc jurământ dc credinţă decât că crede el în Stăpânul şi Fatal universului; crede în fiul său, care cu atâtea jertfe a venit să înnobileze, să îndumnezeiască, să facă fericit pre om; că crede că acest fiu s-a suit cu trupul său la ceruri, în care ca în simbol se adoară şi se proslăveşte şi materia ca şi duhul, şi prin urmare trebuie a-şi sfinţi trupul său şi al aproapelui fiecare, a şi-1 cinsti şi îndestula după preursirea lui; că crede în Duhul Sfânt, adică în duhul adevărului care naşre ştiinţele şi luminează lumea, carele a grăit prin oamenii ce s-au făcut pre sine lâcaşc ale acestui duh de adevăr şi bunătate; că crede în biserică, unde este lăcaşul şi depozitul luminilor, numai să le căutăm; că mărturiseşte într-un botez care c spălarea întreită a omului sau întreira lui educaţie şi împlinindu-le, aşteaptă învierea morţilor, învierea acestor noroade care acum în dobitocia lor mor, zac ca moarte întru neştiinţă şi ticăloşie şi subt drepturile celui mai puternic; şi pe urmă în viaţa veacului, în viaţa viitorului, în viaţa dreptăţii, a păcei şi dragostei, care nu va veni decât după împlinirea acestei întreite creşteri, când cuvântul, adus pe palmele heruvimilor cu ochi mulţi, a acestor duhuri ale ştiinţelor mult văzătoare, va domni asupra pământului, când văzându-Ie omenirea în faptă, încetează aşteptarea şi credinţa, împlinindu-le locul, dobândirea şi ştiinţa.

Acum zice omul: *crez şi atunci ştiu !*

Rostind omul acest mare jurământ sau contract, ale căruia articole trebuie să rămâie înscrise în inima lui, acest contract,

iar o mai zic, dc credinţă în Sfânta Treime în toată nemărginirea ci de la tot până la individ, a-şi perfecţiona adică şi inima şi trupul şi duhul, a şi le lumina şi îndumnezei; îndată se întăreşte această învoire ce face cu biserica înaintea cerului, cu pecetia datului Duhului Sfânt. Această pecetie de întărire şi sfinţire se pune pe trupul neofitului în chipul crucii ce nu este alta decât semnul sfinţit al morţii, pc care s-a hotărât şi s-a întărit creştinismul a o înfrunta pentru adevăr.

Acum intră creştinul în biserică şi cele dântâi lucruri ce i se înfăţişează simţirilor sunt arhitectura, zugrăvia, sculptura, tot felul de meşteşuguri în zidirea, înfrumuseţarea şi desăvârşirea lăcaşului; muzica în cântare, poezia în cărţile proorocilor, şi mai toate meşteşugurile adunate în simbol spre slava iui Dumnezeu şi mântuirea omului. Si apoi în cărţile pe care se reazămă şi se veciniceşte biserica, i se înfăţişează ştiinţele asemenea adunate în simbol spre slava lui Dumnezeu, spre luminarea duhului nostru şi spre mântuirea sau fericirea noastră.

Acest fel de biserică ne-a lăsat Mântuitorul lumei ca să ne fie gazdă şi maică, lăcaşul unde sunt înfăţişate şi meşteşugurile şi ştiinţele spre slava lui Dumnezeu, care toată această slavă se mărgineşte întru sfinţirea omului; întru a nu-l supăra, a nu râvni ale lui, a împărţi cu dânsul, a îngriji de dânsul şi a-l căuta, adică a-i socoti de sfinte şi neatinse şi trupul şi duhul lui şi acestea nu pot veni fără lucrarea meşteşugurilor şi ştiinţelor si acestea însemnează dar înfăţişarea şi fiinţa lor în biserică spre slava lui Dumnezeu, adică spre a le lucra noi.

Pc urmă, apropiindu-ne dc sfântul altar, de sfânta sfintelor, priimim, spre îndumnezeirea noastră, trupul şi sângele Domnului, care se împarte nouă sub chipul pâinii şi al vinului ce amândouă se fac cu munca săracului, care este fratele Domnului; amândouă hrănesc şi întăresc viata noastră prin singura osteneală a trupului, prin singura osteneală a săracului.

Mântuitorul lumii ne-a spus că săracul sau muncitorul este fratele său, este el însuşi; vie dar bogaţii cari zic că îşi fac educaţia şi apropie-se de sfântul altar ca să soarbă din sfântul potir pâinea şi vinul, care e trupul şi sângele Domnului, sau cu alte cuvinte, după zisa lui, trupul şi sângele săracului; meargă **şi** sugă în uşa altarului, în faţa lui Dumnezeu, sângele săracului **şi** mestece-i şi înghiţă-i trupul lui; O blestem! o educaţie! lată pentru ce nu se dezleagă problema fericitei omeneşti! Ce fericire poată să fie unde omul întru hrăpire s-a făcut stăpân peste elemente? Aerul şi apa au rămas abia neprecupeţite; pentru ele numai să zicem că nu plăteşte nimic săracul, pentru că răsuflă **şi** bea. Pământul însă şi focul le plăteşte cu sudoare şi sânge, ba şi cele dintâi două le plăteşte şi mai grozav cu pedeapsa de a trăi, pentru că nici o pedeapsă mai rea nu este omului (care n-are asupra pământului nici privilegele dobitoacelor, omului care n-are unde să-şi plece capul) decât pedeapsa de a trăi, pedeapsa de a fi în această temniţă, în această vale a plângerii în care creştinul ce se botează în numele Treimii, după adevărata însemnare a vorbei, aşteaptă învierea morţilor şi viaţa veacului. Acestea sunt nişte adevăruri grele de auzit, dar păcat are cine le întrevede, le cunoaşte şi nu le spune, căci aceasta este datoria creştinului de a spune adevărul şi a şi muri pentru dânsul, că de aceea îşi şi face în toate zilele crucea şi s-a pecetluit cu dânsa de la botezai! său.

Aşadar, domnul meu, oricine eşti autorul acelui articol *Priviri asupra educăciunei,* şi de vei lua pe om după o privire mai adâncă şi filosofică asupra firei şi trebuinţelor lui după a lui alcătuire, şi de îl vei privi după temeiul sfintei şi dumnezeieştei noastre religii, întreită educaţie îi trebuie lui ca să fie fericit: lucrarea meşteşugurilor, a ştiinţelor şi a moralei. Nu ştiu de ce dogme eşti, ce doctrine urmezi. Dar daca pui de temei educaţiei filosofia, religia ce este în sine decât o filosofie? Si cu cât este religia mai înaltă, mai adevărată, mai vrednică dc

cuvântarea omului, mai aţintătoare spre binele si fericirea omului, cu atât ea în sine nu este alta decât filosofia în covârşirea sa, filosofia cea adevărată şi ştiinţa ştiinţelor. Şi să nu gândească cineva că aiurez, nici că sunt fanatic, luând de temei al tractării noastre principiile religiei creştine.

Omul nu e fericit, că se abate de la învăţăturile ei; nu e fericit, că a părăsit-o şi-şi caută educaţia aiurea, care după o rătăcire de atâtea veacuri, a ajuns a-l aduce iar la cercetarea şi îmbrăţişarea religiei în veactd acesta, care cutez a zice că este ajunul Venirei şi împărăţiei Cuvântului sau raţiei. Să nu ceară omul altă educaţie sau ducere de mână decât mâna lui Dumnezeu. La dânsul să ne uităm şi să vedem care educaţie ne trebuie nouă şi când El pentru binele nostru ne-a încredinţat că este în Treime, că suntem treime, întreit să ne împlinim trebuinţele, întreit să ne creştem şi numai botezul, adică numai lucrarea meşteşugurilor, a ştiinţelor şi a moralei ne va mântui, ne va face fericiţi.

Trebuie omului lăcaş, hrană, îmbrăcăminte şi mulţumirea simţirilor din afară? Spre aceasta îl înlesnesc meşteşugurile.

îi trebuie îndestularea simţirilor din lăuntru, luminarea şi perfecţia duhului, a trăi într-o viaţă pe lângă cea trupească şi duhovnicească, pentru că el este şi duh şi trup? Spre aceasta sunt ştiinţele.

Dar îi trebuie spre împlinirea fericirei lui şi lipsa ispitelor, de a nu se face nici el altora de vătămare nici alţii lui? Spre aceasta este morala.

Scopul nostru, nădejdea noastră, toată aţintarca noastră este fericirea şi pentru dânsa ne rugăm lui Dumnezeu; şi Mântuitorul lumei, *Cuvântul,* în domneasca sa rugăciune ce ne-a învăţat a face către cel vecinie, nu coprinde alt decât dorinţa împlinitei acestei întreite educaţii sau a fericirei. Căci mai întâi ne rugăm lui Dumnezeu, pe care îl numim Lată şi către care cu acest nume zicem înaintea lui că toţi oamenii sunt

fraţi, iar nu servi, robi; ne rugăm zic: 1. „să se sfinţească numele lui", adică să nu ne facem că ne botezăm, că ne spălăm după chipul ce s-a arătat şi pe urmă în tot cursul vieţii noastre şi mergând la uşa altarului să sugem sângele săracului; 2. „să facă el ca precum prea înalta sa voie se împlineşte în cer, aşa să se împlinească şi pre pământ" (fie voia ta precum în cer aşa şi pre pământ), adică pre pământ să nu mai fie dreptul celui mai puternic, după cum nu este nici în cer; pre pământ să nu mai fie întuneric, neştiinţă, dobitocie, hrăpiri, nedreptăţi, asupriri, uri, viclenii, minciuni ş.c.l., după cum nu sunt nici în cer; ci toate să se facă pre pământ după voia lui Dumnezeu, iar nu a diavolului carele împeliţat este însuşi acel om ce batjoroceşte cerul şi oamenii botezândtt-se şi pe urmă suge sângele săracului în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor. însă spre împlinirea acestora, spre a se sfinţi adică numele lui Dumnezeu şi spre a se face voia lui Dumnezeu şi în cer şi pre pământ întocmai, trebuie să aibă toţi oamenii de obşte mijloacele vieţii. „Pâinea cea din toate zilele", la care nu poate ajunge omul, socotindu-l în starea preursirei lui, fără meşteşuguri şi ştiinţe cere cu adevărat omul pâinea, dar cerând aceasta, cere mijloacele de a o dobândi, cere industrie, ştiinţe. După aceasta, asigurându-şi viaţa, face o legătură cu Dumnezeu în rugăciunea sa, ca asemenea să-i ierte greşale, după cum iartă şi el greşiţilor săi, adică dacă nu iartă omul, nici Dumnezeu să nu ierte. Iată morala straşnică şi dreaptă ! Insă spre aceasta îi trebuie ca să nu fie dus în ispită, ci ferit de tot răul, şi cu aceasta încheie, ca să facă Dumnezeu ca toţi oamenii să fie buni, adică toţi să dobândească întreita creştere a meşteşugurilor, ştiinţelor şi moralei; pentru că rău este când sunt ceilalţi răi şi mari sunt atunci ispitele de la dânşii, şi pentru că, pentru fericirea omului, nu este destul să fie el bun şi desăvârşit, ci toţi oamenii să fie asemenea.

Ce face biserica, maica noastră? Ea pe toţi ne botează, adică, ca să vorbesc într-un chip potrivit cu ideile veacului, cu toţii

săvârşaşte formalităţile făgăduinţei acestei întreite creşteri şi toţi naşii iau asupră-le că îşi vor creşte pe finii lor după jurământul ce fac. Dar ce este vinovat naşul când el însuşi nu cunoaşte nici meşteşugurile, nici ştiinţele, nici morala, ca cu dânsele să împlinească botezul sau spălarea cea desăvârşită a neofitului?

Aşadar, domnul meu, pentru creşterea obştească nu trebuie să se îndrepte cineva către un particular, nu către un profesor, nu către un director al şcoalelor, ci către guverne, către capetele Bisericei, cari au luat cârja Cuvântului ca să păstorească turma cea mare a lui Hristos. Ei au şi puterea şi datoria ca să nu lase pe nici unul din câţi trec prin scăldătoare fără a trece şi prin întreita creştere a meşteşugurilor, ştiinţelor şi moralei, prin care să poată zice că este adevărat creştin, adică întreg botezat, căci credinţa fără fapte bune este moartă; şi ca să facă omul fapte bune, trebuie să le cunoască şi să aibă şi destoinicia şi puterea de a le face.

Prin laptele bisericii creşte şi se măreşte creştinul şi hrana ei este povaţa către osteneală şi virtute. Cât e de mare acel cuvânt: „Cine nu va trece prin apă şi prin duh, nu va intra în împărăţia cerurilor !" Cine nu va trece prin apa şi duhul educaţiei întreite, care e împlinirea botezului, să nu aştepte fericirea, nici aci jos şi cu mult mai vârtos nici în ceruri, sus.

Pentru că cine omoară, fură, mărturiseşte strâmb, năpăstuieşte, vorbeşte de rău, înşală şcl: decât acela care nu are nici un meşteşug, nu ştie a se gândi şi nu şi-a regulat viaţa pe acel veşnic princip „a nu face altuia ceea ce nu vrei să-ţi facă altul"? Şi iar, unde cei puternici şi cei răi pot să-şi dea slobozirile nedreptăţilor şi a tot felul de răutăţi, decât acolo unde oamenii sunt mai mult în dobitocie?

Pune un om şi pe cei din ţara lui pe toţi, că îşi lucrează meşteşugul cu mâinile, cu trupul, iar cu duhul, prin ajutorul ştiinţelor, îl înlesneşte, îl aduce la desăvârşire şi cu inima nu cutează a face altuia rău; acel om trebuinţele şi le împlineşte,

ltiţirile şi le îndestulează, pe nimeni nu supără, nimeni nu îl păra şi prin urmare este omul evanghelic.

Bună este filosofia (mai vârtos când e iubire de înţelepciune nu altceva); dar şi ea nu face mai mult decât să intre în rândul jinţelor, ca o altă toartă a lanţului, ca să se îngrădească şi să asigure fericirea omului; iar a zice că filosofia numai desăvârşeşte educaţia, aceasta e deopotrivă, după cum am mai is, ca şi când ar zice altul că numai matemateca sau numai jimbile pot şi sunt destule a desăvârşi educaţia.

Şi apoi, ce este filosofia în şine? în ce învăţături poate cineva fă o mărginească? Câte doctrine au ieşit? Şi după care să ne Juâm? După empirismul englezilor? După raţionalismul nemţilor? După mijlocul între aceste două al francezilor? După cmfasul spaniolilor? După entuziasmul italienilor? Care sistemă ne-o recomandă cineva ca să o îmbrăţişăm şi să mergem la fericire?

Euându-ne după empirism, trebuie să luăm de temei esperienţa ce se naşte din simţire sau a simţi. Esperiinţa iar nu e alta decât păţirea care mai adesea este necazurile şi nenorocirile. Aşadar, cum am lua de temei să zicem (fără a huli înaintea Provedinţci) că nenorocirile şi ticăloşiile sunt de neapărată trebuinţă la fericire? Ce filosofie este aceea care ne zice: „Necazurile şi ticăloşiile aduc esperiinţa, esperiinţa e temeiul filosofici, filosofia e temeiul fericirei, aşadar necazurile şi ticăloşiile sunt temeiul fericirei"? Aceasta seamănă cu acel silogism viclean sau sofism: tâlhăriile şi răutăţile au fosi pricina pravilelor, pravilele aduc pacea, aşadar tâlhăriile şi râurăţile aduc pacea.

Euându-ne după raţionalism, trebuie să luăm raţia sau mintea de princip al filosofiei. Bun princip. însă ce aste mintea iar fără esperiinţa? Sau care esre acea minte omenească înaltă, în scaunul judecăţii sale decât aceea ce a cultivat meşteşugurile, ştiinţele şi morala şi care, cu cât le ştie mai bine, cu atâta este

mai vrednic de omul ce se numeşte filosofi Aşadar ce este filosofia, decât rezultatul tutulor ştiinţelor şi meşteşugurilor? Şi care om poate a se numi filosof, daca a trecut numai un curs de câteva foi de logică, metafizica şi morală, de nu va şti sil filosofească asupra tutulor objetelor? Aşadar, ce e filosofia fâra matematică şi aplicările ei, fără ştiinţele fizice... şi fără cunoştinţa meşteşugurilor? 1 .unica ştie că şi un făurar filosofeştc în meşteşugul său şi află pricina şi urmarea urmării, mai bine de multe ori decât numitul filosof fără a cunoaşte făurăria.

Să venim iară la principiul filosofiei. Ce este nevoia ca la un lucru să fie numai o unime de temei? Cine n-ar râde de aceia cari s-ar certa zicând unii că la zidirea unei case este temei numai piatra, alţii numai varul, alţii numai cărămida ş.c.l.? Vine zidarul şi le zice: „Oameni ai lui Dumnezeu ! Ce vă certaţi? Cătaţi în şanţul temeliei şi veţi afla şi var şi cărămidă si piatră ş.c.l.".

Este de trebuinţă să luăm numai esperiinţa sau numai raţia sau numai entuziasmul ş.c.l. de princip? Nu e mai bine să zicem că esperiinţa fără minte nu face multă treabă, cum şi mintea fără esperiinţa, şi iar şi esperiinţa şi mititea împreună nu pot să producă fericirea fără imaginaţie, fără entuziasm ş.c.l.? Totul este o armonie, Dumnezeu însuşi este o armonie, o Treime. Religia creştinească însuşi este o armonic şi alcătuire sau împlinire a legii lui Moisi, unde se vede pe lângă mititea celor zece porunci şi entuziasmul a împărţi averea cu cei săraci şi a ierta pe vrăjmaşi ş.c.l. Minte, esperiinţa, entuziasm se văd dc principe ale hristianismului, tată, fiu şi duh se văd în Dumnezeul creşrinilor. Eres e în filosofie a lua numai mintea sau altceva de princip, cum eres ar fi în religie a adora numai pe Tatăl sau numai pe Fiul, iar nu Sfânta Treime. Este eres că umblă oamenii pipăind şi nu vor dobândi nici fericirea, nici mântuirea.

Cunoştinţele sunt multe şi mari ale noroadelor pământului • M l'filosofia fiecăruia veac este adunarea la un loc a tutulor aUU nostimelor acelui veac. Acel om se poate socoti mai înţelept KHU mai iubitor de înţelepciune care se va sili a dobândi şi ^..dobândeşte cunoştinţele cele mai multe al cărora princip e T'lingur *Omul sau* toate facultăţile lui spre a le dobândi, adică . fi simţirea şi mintea şi memoria şi voinţa... Cunoştinţele sunt CB elementele filosofiei care, nepuse la locul lor, fiind în amestec dtlti izolate, nu pot să facă o zidire. Din sistemele empirismului, tj-taţionalisntului, entuziasmului şi emfasului, alegând şi făcând -ţ 0 sistemă, puind fiecare element la locul lui şi lepădând ce este ş de prisos şi păgubitor, se poate face o filosofie cuviincioasă ' omului. Aceasta însă mi se pare câ nu se va face decât când '' englezul, neamţul, francezul, spaniolul, italianul îşi vor da mâna ^ ca să se facă trup, un neam, *Omenire,* care va fi turma cea mare '* îl Mântuitorului; şi omul atunci îşi va alcătui filosofia din ; Cunoştinţele omenirei întregi.

Fiecare veac şi fiecare naţie şi-a avut educaţia sa, după • Cunoştinţele ce au fost în acel veac şi în acea naţie. Saci cu cât omul sau învăţătorii ce au prestat la creştirea unui copil au fost mai învăţaţi şi mai înţelepţi, cu atâta au făcut şi educaţia mai bună. P'ducaţia este o ducere de mână către preursirea omului, care cu cât este povăţuită de o fiinţă mai înţeleaptă, cu atâta şi ea este mai desăvârşită. Insă care mână sau care glas poate sluji omului de mai bună povaţă şi arătare către a lui preursire decât mâna şi glasul lui Dumnezeu? Şi cate este glasul sau mâna lui Dumnezeu ce ne cheamă şi ne povăţuieşte aci pre pământ decât vocaţia noastră? Şi unde putem afla preursirea noastră, perfecţia, îndestularea, slava şi fericirea decât în objetul în care ne cheamă vocaţia? Dar cum să-l aflăm? Aceasta dar este treaba educaţiei: să ducă pe un prunc prin toate ştiinţele şi meşteşugurile, prin toate cunoştinţele omeneşti, ca să dea singur preste preursirea sa. Paul, în preursirea sa, are în sine

zugrăvitate, adică talentul de a zugrăvi şi în loc, în educaţia cc-i fac, de a-l purta d-a-rândul prin ştiinţe şi meşteşuguri, ca să dea peste zugrăvie, să sc oprească aci, să se folosească în lucrarea ei, cu învăţătura celorlalte ştiinţe şi meşteşuguri şi să o facă a spori, să dobândească mulţumirea şi slava, părinţii lui, în pisma preursirei lui şi împrotiva voiei lui Dumnezeu, vor să facă dintr-însul un diplomat şi nu izbutesc a face decât o iasmă.

Aşadar, toţi câţi vă gândiţi asupra educaţiei, toţi cari puneţi înainte sau matemateca, sau limbile, sau filosofia, toţi cari puneţi de princip al filosofiei sau esperiinţa, sau mintea, daţi-vâ mâna, uniţi la un loc şi esperienţa şi mintea şi voinţa şi memoria... Uniţi la un loc şi meşteşugurile şi ştiinţele şi morala; numiţi filosofie cunoştinţa meşteşugurilor ştiinţelor şi moralei şi cu dânsele faceţi o unime în trei feţe a educaţiei, şi îndreptaţi-vă către stâpânitori, patriarşi, mitropolit!, episcopi, arhierei, preoţi, către cei bogaţi deobşte, aduceţi-le aminte că noroadele, supuşii, turma lor s-au botezat în numele Sfintei Treimi şi că acel botez trebuie să fie socotit, împlinit, sfinţit spre spălarea şi mântuirea trupului şi a sufletului, spre fericirea acestor noroade; că ele reclamă dimpreună cu Fiul lui Dumnezeu pe scaunul judecăţii împlinirea acestui botez, adică întreita creştere a meşteşugurilor, ştiinţelor şi moralei. De veţi fi ascultat, scopul vostru cel nobil şi creştinesc este împlinit; iar de nu, voi datoria v-aţi împlinit şi va veni Cuvântul, a căruia slavă păşaşte cu progresie geometrică, din iute în mai iute; se apropie, suntem în preziua sosirii Cuvântului pre pământ. El va da fiecăruia după faptele sale şi va pune pe fiecare la locul său. Judecata lui este ultimatul tutulor revoluţiilor şi se vor bucura cei ce plâng, se vor sătura cei ce însăţoşază tle dreptate; vor trece oile care sunt noroadele ce îşi dau lâna şi laptele, de-a dreapta, şi caprele, care sunt fiii mândriei şi ai piericiunii, aceia cărora li s-au încredinţat creşterea noroadelor şt au neingrijit-o, vor trece d-a stânga, pentru că va împăraţi Cuvântul, mintea,

idevârul. Şi minciuna nu va avea loc, orice rătăcire va lipsi, Orice nebunie va pieri şi descuvântul prin care a domnit chczarul se va fulgera din împărăţia lui Dumnezeu. Vor fi Judecaţi şi chezarul ce nu şi-a cunoscut însărcinarea şi, .batjocorind Crucea, a domnit în numele Crucii şi noroadele care, nedând cnezatului ce a fost al chezarului, au vrur să-i imulgă sceptrul din mână ca să-l mântuiască ele întru orbirea ţi rătăcirea lor. Nu mai e îndoială, bănuiala necredincioşilor piere, cu cât văd că luminile se împrăştie asupra pământului din repede în mai repede, cu cât văd că noroadele, sub orice fel de guvern, nu fac decât să înainteze.

Deşi de mai multe veacuri biserica siluită vorbeşte noroadelor nu în limba maicei ca să fie înţeleasă, însă slujba ei o împlinesc astăzi universităţile, academiile, şcoalele, ca să dovedească lumii că Dumnezeu este înaintare şi lumea păşaşte la preursirea ei; că Dumnezeu este în tot, şi totul e sfânt ca şi dânsul, că totul contribuieşte şi slujaşte la înaltele sale decrete i hotărâri şi să arate că creştinul asemenea se închină şi în biserică şi în mijlocul naturei şi în tot locul de învăţătură; că Dumnezeu asemenea îl luminează şi-l învaţă şi din biserică şi din mijlocul naturei şi din universitate şi din orice loc, destul numai sa ceară el luminarea sa; ca să arate că biserica lui Dumnezeu nu e zidul, ci scripturile, învăţătura lor, universul întreg, inima noastră când o vom face lăcaş al lui Dumnezeu. Tacă biserica, că vorbesc universităţile, vorbească biserica în limbă străină şi moartă, că vorbesc şcoalele în limba norodului.

Ca vorbitor despre educaţie voi să vorbesc de fericire şi prin urmare eu cer pacea la fericire.

Cuvintele mele nu sunt ca să întărâte pe nimeni. Cugetul meu nu este ca să aduc vrajba şi nesupunerea, ci pacea şi dragostea.

Ca creştin sunt dator să dau chezarului ce este al chezarului şi aceasta sunt datoare toate noroadele; clar nu mai mult.

Mântuitorul lumei n-a poruncit să dăm chezarului mai mult decât ce este al chezarului, nici să dăm chezarului şi suflet şi credinţă, ci numai ce este al lui.

Ca creştin mă tem de dânsul că nu în zadar poartă sabie; însă acea sabie atunci insuflă groază când este la coapsa şi în mâna păgânului: chezarul de acum se zice creştin şi în legea lui şi a mea îmi este frate, ca frate, îi doresc tăria, cinstea, slava, prin urmare îi aduc aminte că acea sabie rugineşte, se toceşte înaintea Cuvântului; şi ca să se veciniceascâ în tărie, cinste şi slavă, are trebuinţă de alte arme; încingă pe acelea, facă-se creştin şi facă-şi noroadele creştine al cărora adevăratul botez este creşterea, educaţia evanghelică, adică cea întreiră; el poate numai să o dea şi la el mă îndreptez, căci cu dânsul vor avea noroadele judecată înaintea Cuvântului.

PARTEA A II-A

Dar care sunt mijloacele stăpânitorilor şi căpeteniilor noroadelor, ca să poată a întocmi şcoli de ajuns spre întreita creştere a fiecăruia ce trece prin seâldâtoare fără deosebire? Pentru că spre aceasta sunt de trebuinţă mari şi nemărginite cheltuieli. Care iar sunt mijloacele fiecăruia părinte, fără osebire, a putea să dea fiilor săi această întreită creştere?

Dumnezeu, când a făcut pre om, şi după temeiul credinţei noastre şi după doctrinele ce s-au numit ori s-au socotit cele mai slobode de orice prejudiţie, a zis: „Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pământul şi vă bucuraţi de dânsul 1" A venit pe urmă dreptul celui mai puternic, a făcut din semenul său un rob, o slugă, un serv, un clăcaş; a stăpânit cine a putut un cuprins de pământ şi s-a bucurat singur de dânsul în paguba şi ticăloşia a mii de alţi oameni I Aceasta a făcut pe Mântuitorul lumii să plângă şi să zică că pasările cerului au unde îşi face cuibul, şi fiarele pădurii unde îşi statornici vijunia, numai fiiul omului, adică omul, n-are unde să-şi plece capul. Nu putea să nu plângă

Cuvântul cel mare când vedea pe om mai jos şi mai ticălos decât însuşi fiarele, rob stăpânului său, şi cu sudoare de sânge dobândindu-şi hrana.

Aceasta a făcut ca filosofiile veacurilor trecute, spre ruşinea omenirei şi înapoierea ei, să dea afară atâtea idei şi să nască atâtea revoluţii, înjunghieri, războaie civile, detronând împăraţi, învitând săracii a hrăpi ale bogaţilor şi a schimba tirania unui individ în tirania norodului, dărăpănând altare, batjocorind şi rupând cele mai sfinte legămintc omeneşti. Scopul acelor neorânduieli era ca să împartă săracii între sine averea şi drepturile bogaţilor. Insă unde nu e dreptate, unde e hrăpire, acolo nu e teniei, şi orice va face omul se dărăpănă. Vecinica dreptate cu acelaşi paloş izbeşte şi pe bogatul ce hrăpeşte ale săracului şi pe săracul ce hrăpeşte ale bogatului.

însă cuvântul lui Dumnezeu, Mântuitorul lumei, plângând omenirea, ca să gonească orice fel de faptă de nedreptate şi ca să aducă pe fiul omului să aibă unde să-şi plece capul, în loc de a scula pe săraci împrotiva bogaţilor, dimprotivă a îndemnat pe bogaţi să împartă de bună voie cu săracii, arătându-le că mai lesne va intra funia corăbiei prin urechile acului, decât bogatul nemilostiv în împărăţia cerului, adică în împărăţia Cuvântului, unde nu e elin sau barbar, ebreu sau păgân, stăpân sau rob, bărbat sau femeie, ci toţi uita sunt, şi fiecăruia se va da după faptele sale.

Această povaţă dreaptă şi mântuitoare a împărţi bogaţii cu săracii a început a se pune în lucrare, dar ca să poată a se chivernisi mai bine, mai înţelepţeşte, mai cu dreptate averea bogatului dată de bunăvoie spre uşurarea săracului, spre aceasta s-a făcut epitroapă maica cea dc obşte, biserica. Bogaţii în viaţa lor şi la ceasul morţii făceau mănăstiri, le înzestrau cu pământuri, legând în testament dispoziţiile lor cele din urmă.

Să punem că aceasta ar fi mers tot crescând şi să luăm de pildă Para Rumânească; d-atunci până în ziua de astăzi poate ar fi ajuns toate moşiile proprietate a bisericii care este, sau

trebuia să fie, după cum a lăsat-o mirele său şi mântuitorul lumei, maica cea de obşte.

Muma nu goneşte pe fiul său, ci îl hrăneşte, îl încălzeşte, îl îmbracă, îi odihneşte capul şi privighează la căpătâiul lui. Pământul [arii Rumâneşti ar fi fost atunci tot pământ al bisericii, ca pământ a! lui Dumnezeu, şi fiind al bisericii era să fie de obşte al fiilor ei, dat însă numai spre lucrarea si esploatarea lui şi îndestularea lor. Iată revoluţie vrednică dc marele Cuvânt, săvârşită pe temeiuri de dreptate, pc milostivirea bogaţilor iar nu pe hrăpirea şi desfrâul săracilor !

Venea însă vremea ca biserica să sc facă vitrigă fiilor săi şi capetele ei să întrebuinţeze veniturile obşteşti pe seama lor în batjocura poruncilor lui Dumnezeu, a voinţelor celor de pe urmă ale milostivilor creştini şi spre ticăloşia norodului. Dumnezeu este lumină şi înaintare şi omenirea ca faptă a lui nu înapoiază; atunci era să vie un regulament ca cel din zilele noastre; să-şi dea mâna chezarul cu biserica, să se facă o unime, un corp, şi veniturile bisericii era să fie ale statului. Toate moşiile ţării era să fie domene ale statului, şi visteria era să aibă înmiite veniturile sale.

Mulţumită luminilor şi cunoştinţelor din veacul nostru, statul putea atunci, din fiii ţării sau bisericii, să trimită mulţime de tineri spre învăţătura trebuincioasă, care să vie spre a completa întreita creştere a viitorimei. Moşiile toate era să aibă un minister în parte, despărţit în mai multe secţii, fiecare moşie câte un şef econom cu slujbaşii săi şi mii de fii ai ţării era să fie impiegaţi cu leafă obştească, având unde să-şi plece capul. Ţăranul, din clăcaş, era să sc facă om slobod cu ţarina sa, dată pe viaţă, după vrednicia şi munca lui; cel vrednic era să coprinză mai multe locuri spre folosul său şi cel de obşte, şi de la leneş era să se ia tot ce nu era destoinic a-l esploata; va să zică că era să se dea fiecăruia după faptele sale; agricultura, fabricile, tot felul de industrie era să fie ale guvernului şi spre

:estea întrebuinţaţi toţi rumânii şi între care era să se Isplătească vrednicia.

Tinerimea, crescând, era să primească de obşte întreita •eştere în aşezămintclc publice, în şcoli şi fabrici, şi oamenii ..'ra să se bucure de pământ: „Creşteţi şi vă înmulţiţi şi -Umpleţi pământul, şi vă bucuraţi tle dânsul".

Teoria aceasta e mare, şi cu cât va citi cineva scripturile, cu '•atât vede scopul lor cel adevărat pentru adevărata fericire a **Omului;** şi înţeleaptă şi dumnezeiasca cugetare spre treptelnica îmbunătăţire a omului fără nici un act de nedreptate.

Iată mijloacele stăpânitorilor prin care să poată împlini a lor făgăduinţă când au luat botezul, prin care să poată a da întreita creştere noroadelor! Dar aceasta va zice cineva că este cu neputinţă; atunci să nu aştepte fericire şi prin urmare ori ce chip de creştere sau educaţie va întrebuinţa cineva, e zadarnică, că nu ajunge la scopul creşterii, la fericire.

Ce zice bogatul? Acestea toate sunt în paguba noastră; Î ţăranul nu trebuie deşteptat, să-l lăsăm în treapta dobitociei, mai sălbatic; să ne folosim de munca şi vremea lui; zilele lui să fie ale noastre, osteneala lui a noastră, până la una, cu deosebite numiri; să-l înşălăm, să nu-i luăm toate zilele în numirea de clacă, dar ce îi va rămânea din celelalte zile lăsate pe seama lui să fie tot al nostru, să-i punem cârciumă, să-i precupeţim vinul, să-l încărcăm la catastih, să-l tragem la subtocârmuitor, să-l arătăm că e dator, să împătrim datoria, să împărţim cu ocârmuitorul şi subtocârnutitorul, să-i vindem dobitoacele, să-l aducem să ne dea tot ce a dobândit şi din cealaltă vreme lăsată pe seama lui şi el să nu ştie cum şi cic unde îi vin toate acestea.

Urâtă socoteală! dar omul este şi el vieţuitor; îi trebuie să mănânce, daca nu ca omul, încai ca lupul; îi trebuie să se adăpostească, să se îmbrace, să se încălzească. Ce face dar când

e sălbatic? îl lasă natura să nu-şi întrebuinţeze instinctul la trebuinţa sa?

Atunci trebuie să fure, să omoare, să se scoale în sfârşit şi sau să moară sau să aibă ce mânca, iată isprava unor asemenea cugetări. Pentru că vecinica dreptate nu doarme. Şi de unde ştiu cei acum bogaţi al peste mai mulţi ani fiii lor nu vor ajunge în starea ţăranului, pentru că vedem familii de domn cu opinci şi trăgând boii de funie în arşiţa zilei? Ce asigurare fac dar părinţii fiilor lor şi nepoţilor lor când vor ajunge în acea clasă? Asigurauţa cea mai mare este să înnobileze, să aducă în starea şi preursirea omului şi cea mai de jos clasă, că şi acolo de vor cădea fiii noştri să nu fie ticăloşi.

Urâtă idee, că daca se va deştepta ţăranul şi va cunoaşte meşteşuguri şi ştiinţe nu îşi va mai plăti datoria! Câte oraşe sunt clădite pe moşii particulare, câţi neguţăcori şi boieri trăiesc pe locuri cu clacă şi embatic şi aceştia, pentru că sunt mai deşteptaţi şi mai bogaţi, când s-au împrotivit ca să-şi plătească datoria?

Ţăranul, în dobitocia lui şi în frica lui de a munci, nefiind sigur pe munca sa, abia poate câştiga cel mult până la trei sute lei pe an, neavând vite. Ce se foloseşte domnul lui de i-ar şi lua şi pe toţi acei trei sute lei în blestemele lui, ale cerului? Nu ar fi mai bine să se aducă ţăranul în stare ca prin lucrul şi industria sa să poată câştiga mii de lei şi fiind tovarăş, cu bună învoială, cu stăpânul locului să-i aducă în câştig iarăşi mii de lei eu mulţumirea sa şi cu însuritul câştig al proprietarului? Dar sunt zadarnice roate acestea, că în vreme ce vorbeşti oamenilor cele pentru folosul lor şi de obşte, ei nu te ascultă şi cine te asctdtâ, îţi lipeşte pata de răzvrătitor, nu unui biet om cu greşalele sale şi ale căruia gînduri nu sunt încă cunoscute, ci însuşi Mântuitorul lumei, celui neîmpăcat protivnic al răzvrătirilor, însuşi părintelui păcii care, murind pe cruce, a zis: „Pacea mea o las vouă !" şi acela însuşi a fost pârât de răzvrătitor.

în zadar, domnul meu, recomanzi filosofia ca singură în Mare să facă educaţia omului, în zadar altul recomandă matematica, că educaţia nu aduce fericirea, până nu se va face .prin întreita împărtăşire a meşteşugurilor, ştiinţelor şi moralei: adică până nu se va bote/a lumea cu desăvârşire după adevărata **şi** creştineasca însemnare a vorbei, să nu aştepte mântuire, să nu aştepte fericire.

Eu nu voi să vorbesc numai de Ţara Rumânească; privinţele mele sunt de obşte. Puţin se gândeşte cineva la casa **sa** când este patriot întru toată virtutea vorbei, şi puţin iară se gândeşte la patrie când este cosmopolit sau creştin întru toată desăvârşirea. Sau mai bine, patriotul dorind binele de obşte al patriei sale, îutr-aceeaşi vreme mai cu socotinţă şi mai cu prevedere doreşte însuşi binele familiei sale şi cosmopolitul sau creştinul, dorind binele peste tot al tutulor noroadelor, într-aceeaşi vreme doreşte mai înţelepţeşte şi mai cu prevedere binele patriei sale. Ce sunt aceste două prinţipate pe lângă Europa întreagă şi celelalte continente? Un pumn, o mână de pământ. Când s-ar creşte bine celelalte noroade, când ar fi bine şi în fericire, negreşit că am fi şi noi. Când c ziuă într-un emisfer e pretutindenea ziuă, în orice părticică a acelui emisfer.

Puţin m-am socotit să fac aluzie la ţara mea, în aceste două capete despre educaţie. Creşterea este neîngrijită şi neînemerită preste tot pământul pentru că noroadele care se ţin că s-au botezat, s-au botezat numai eu numele şi hristianismul său l-au batjocorit ca în veacul trecut sau 1-ati făcut unealtă a nedreptăţii, deodată cum s-a ivit diplomaţia şi şi-a botezat pielea. Hristianismul este căzut şi întors clin adevărata lui însemnare şi neînţeles încă de la Constantin cel Mare. Până la dânsul, din zi în zi, aştepta creştinul sfârşitul lumii în care domnea chezarul, adică dreptul celui mai puternic; din zi în zi aştepta dreptul celui mai puternic; din zi în zi aştepta venirea de a doua a Cuvântului întru toată slava Dumnezeirei sale. De atunci

încoace şi de când a luat diplomaţia masca religiei, s-au desnădăjduit oamenii de sfârşitul acelei lumi, pentru ca tot acea lume a văzut că se veciniceşte. Religia prin urmare s-a răcit, a început a fi nesocotită şi biciuită de filosofia trecură.

Filosofia şi doctrinele veacului nostru, mai vrednice de numele acesta, au început a cerceta pricina neiericirci şi prin urmare au îmbrăţişat iar religia ca singură în stare de a sfărâma capul balaurului şi a mângâia pe cei ce plâng. Atâtea învăţături, atâtea lumini ale veacului nostru nu puteau să nu facă pe oameni ca să vază adevărul strălucind cu atâta mare cuviinţă în două scrieri dumnezeieşti şi nemuritoare: în cei patru evangbelişti şi în faptele apostolilor. Acolo poate sta tipul şi modelul şi al creşterii noroadelor, şi al administraţiei lor.

Cine mă va întreba de acestea ce am scris, cine le va osândi, eu cu mâna pe inimă îi voi arăta pe prestolul bisericii sfânta Evanghelie şi-i voi zice: „Cenzurează, osândeşte întâi pe aceia; intră, puternice, în altar, ia-o şi arde-o, pentru că ea propovăduește răzvrătirea; pentru că autorul ei a fost osândit ca răzvrătitor şi şi-a avut gâzii săi, fii şi tu gâde Evangheliei, leapădă masca creştinătăţii, calcă această dumnezeiască scriere de faţă în picioare, după cum o calci şi într-ascuns, ca să te vază lumea cine eşti!"

Cu prilejul acesta am spus atât; iar dezvoltarea mai pe larg a ideilor acestora se va vedea în scrierea intitulată *împărăţia lui Dumnezeu,* din care aceste două capete fac parte. Dc se va putea tipări vreodată, voi putea fi fericit că am spus ce am gândit şi n-am aflat piedecă în cuvintele mele. Norocit veac pentru rumâni!

Câteva vorbe şi pentru noi. Daca dar trebuie noroadelor întreită creştere, şi daca aceasta nu se poate dobândi cu întregime, fără o prefacere cu adevărat creştinească a soţietăţilor; însă lumea acolo păşaşte şi noi românii nu putem să fim mai îndărătnici.

Ca să poată fi vreodată mai fericite aceste noroade, ca să poată adică a păşi către întreita creştere, aceasta nu se poate iduce, nici da decât dc cei ce au în mână mijloacele şi averea publică. Trei puteri sunt în aceste principate: stăpânirea, clerul **şi** aristocraţia. Stăpânirea păşind cu duhul veacului şi înaintarea, pătrunsă de îndatoririle sale, dându-şi mâna cu biserica a luat asupră-şi ştiinţele şi morala şi prin şcoalele începătoare din sate, **cele** normale din capitalele judeţelor, cele centrale din Bucureşti şi Craiova şi prin trei seminare va izbuti odată a spăla sau a boteza aceste noroade după duh şi după inimă, cu atâta mai mult cu cât vor spori şi înainta aceste aşăzăminte.

Putem zice că s-au făcut un început de aşăzăminte de ştiinţe şi morală. Altă parte însă din averea publică este în mâinele aristocraţilor, în mâinile proprietarilor, în mâna lor sunt proprietăţile, materia. Norocită ar fi ţara, când şi aceştia, luându-se după pilda stăpânirii şi a clerului, vor începe a întocmi spre folosul lor şi al clăcaşilor, pe moşiile lor, aşezăminte de meşteşuguri sau fabrice. în scoale vor învăţa românii ştiinţe mai mult şi mai puţin, în fabrici meşteşuguri, şi în biserică morala. Dar vor fi fericiţi? Atâta pe cât vor păşi mai departe acele aşăzăminte, pe cât ele în desăvârşire se vor împărtăşi între cei mai mulţi, până vor ajunge a se împărtăşi de obşte întru toată perfecţia şi întregimea lor.

Oricine poate vedea că aceste idei au înainte folosul de obşte; ele nu sunt vrăjmaşe nimului, cugetul lor e dreptatea şi fericirea obştească; ele socotesc şi cinstesc şi stăpânirea, şi biserica, şi aristocraţia; dar le voieşte slava cea vecinica şi statornică, iar nu cea pieritoare şi nesigură. Hristos Cuvântul iubeşte pe toti şi îi chiamă la sine şi pe bogat şi pe sărac, şi împărăţia lui este deschisă pentru toţi. El nu e vrăjmaş, nu ttraste proprietatea, pentru că ne dă moştenire şi zice: „fiecăruia după faptele sale"; va să zică dar că fiecine trebuie să aibă o proprietate, însă după faptele sale.

Câte averi şi foloase n-ar ieşi clin moşiile ţării, când proprietarii, în folosul lor şi de obşte, ar întocmi pe dânsele fabrici şi tot felul de industrie, şi ar îndoi averea şi a lor şi a sătenilor? Dar acestea, ca să se puie în lucrare, au trebuinţă de osteneala şi privegherea de aproape a stăpânului, de părăsirea lui din trândăviile şi dezmierdările capitalei, într-un cuvânt au trebuinţă de osteneală.

Nu se ostenesc proprietarii? De aceea sunt săraci şi fiecăruia după faptele sale, deşi nu îndeobşte, dar sământa vecinicii dreptăţi printre toate bătăliile veacurilor trebuie să încolţească în toată vremea. Rodul ei este un balsam de mângâiere şi vârtute în trupurile cele ostenitoare, fie oricât de slăbănoage, şi o otravă rozătoare în trupurile cele trândave, fie oricât de sănătoase şi fericite, încet le roade şi le dărăpănă.

Cuvântul doreşte binele la toţi, doreşte ca toate clasele soţietăţii să fie fericite, ca ori în care vom cădea după vremi, noi şi fiii noştri, să fim fericiţi. Cuvântul ne doreşte proprietate, asiguranţă şi fericire la toţi şi totdauna a fost părintele păcii, al liniştei şi al bunei orânduieli; eu ca urmaş, ca supus al lui, ca ucenic al Evangheliei, acestea le vestesc; însă cer fericirea, ca să fie pace, linişte şi bună orândtiială şi cer iar pace ca să fie fericire.

DESPRE *CURIERUL RUMÂNESC*

Această foaie a priimit slobozirea a se publica în anul 1828, dechem. 3, prin hârtia subt no. 234 a Divanului Prinţipatului către redactorul ei, după predlojenia dlui contelui Pahlen către Divan, de la 29 oct. 1828, no. 5049. în amândouă aceste hârtii să dă slobozenie a se începe această foaie subt îndatorire a sc păzi redactorul de a nu supăra niciodată religia, morala şi

buna-cuviinţă. Iată şi hârtia Divanului de atunci către redactorul aceştii foi:

„De la Divanul Prinţipatului Valahiei către d. loan Eliad.

Văzând coprinderea mai sus arătatei predlojenii a strălucirii sale dlui prezidentului, dată spre răspuns divanului la raportul ce a făcut pentru slobozirea dării în tipar pe limba rumânească gazetei ce vei să alcătuieşti dumneata, vei pune în lucrare alcătuirea aceştii gazete ca un lucru folositor naţiei românilor iar nu spre vătămare, care gazetă alcătuind-o, o vei da dumneata mai întâi în cercetarea cenzurei, după cum se porunceşte, şi apoi s-o publicuieşti, urmând condiţiilor ce se arată.

1828, dechem. 3, nr. 234"

(urmează iscăliturile d. vice-prezident şi a dd. boierilor divaniţi).

Pe acest temei, redactorul şi-a pus în lucrare publicarea *Curierului rumânesc* şi în toată vremea a avut de sfinte înaintea sa paza a nu supăra religia, morala şi buna-cuviinţă, şi silinţa de a se conforma cu frumoasa şi patriotica povaţă poruncitoare a Divanului, „ca un lucru folositor naţiei rumânilor, iar nu spre vătămare".

Foile *Curierului rumânesc* de la anul 1829 până la 1837 sunt marture de paza cu sfinţenie a aceştii datorii, cu toate că după trecere de un an şi jumătate, dobândind redactorul creditul stăpânirei, foarte rar îşi supunea foile sale la aprobaţia cenzurei. Redactorul luase răspunderea asupra sa şi nu-şi întrebuinţa foaia decât spre darea afară de noutăţi, spre desluşirea terminilor întrebuinţaţi în Regulamentul organic, spre încuragiarea celor ce se ostenea, spre lauda celor ce adăoga, oricât de puţin, la prunca noastră literatură, şi spre cinstea şi vrednicia naţiei şi câteodată, ce e drept, şi împrotiva locmalelor si chilipirelor.

De la 1837 încoaci s-au schimbat lucrurile; câţiva inşi, izbiţi de boala autoromaniei, şi-au pus de gând să-şi facă numele nemuritor izbind cinstea personală, batjocorind ostenelile fiecăruia ce nu era de părerea lor, atacând stăpânirea şi însuşi puterile ce au netăgăduite drepturi în ţara noastră prin satire, diatribe, fabule ş.c.l. De atunci s-a început o urâcioasă polemică. Semnalul cel dântâi s-a dat prin diatriba făcută împrotiva traducţiei lui Omer. Redactorul *Curierului,* în calitate şi de proprietar al singurei de atunci tipografii în Bucureşti, a avut nenorocirea ca să poată şti toate câte se urma la începutul şi pregătirile aceştii polemice, căci fiecare venea la aşăzământul său tipografic ca să şi le publice.

Cu părere de rău şi cu mâhnire a văzut slobozenia cenzurei dată pentru diatriba la traducţia lui Omer. întâia data a socotit că se va fi făcut vreo greşală sau ambiţie la cenzură, care a putut face o asemenea călcare asupra regulelor moralei şi bunei-cuviinţe; însă n-a trecut mult spre a se dezamăgi de această părere căci, nepriimind el a tipări o asemenea diatribă, cu toată slobozenia cenzurei, a fost întrebat formal pentru ce tipografia nu dă drumul publicităţii când ştie că e singura tipografie ce se află în capitală? La care proprietarul a răspuns că se supune la slobozenia cenzurei, dar autorul acelii diatribe mai este dator bani la tipografie şi nu plăteşte tiparul, şi prin urmare nu-i poate priimi a-i tipări şi alte hârtii până nu va desface socoteala cea veche. Prin acest mijloc, proprietarul tipografiei sau redactorul *Curierului* a pus o stavilă oarecare la o asemenea nechibzuite din partea cenzurei de a da semnalul vrajbei şi de a se ocărî oamenii ce începuseră a se osteni pentru literatura rumânească. Insă acea diatribă zbura din mâna în mână în copii manuscrise. Aceasta a întristat şi întărâtat pe traducătorul lui Omer şi a vrut să-şi facă răspuns; l-a gătit şi l-a dus la cenzură, dar cenzura care iertase izbirea, a fost aşa de pravilnică şi drept-eugetătoare a nu ierta apărarea! Atunci s-a

Văzut cu mâhnire din partea jos-îuscmnatului că aci se ţese o Untriga şi că cenzura sau că este complice a conspiratorilor cinstei ^individuale şi îneuragierii literaturei, sau că este singură amăgită şi nu ştie ce i se face. Nu rămânea alta redactorului acum decât a se mărgini la paza datoriilor sale prescrise în pomenitele mai sus hârtii şi să aştepte numai când va fi sau însuşi, sau altul atacat, să întrebuinţeze dreptul cel firesc de apărare.

S-au ivit după acestea satire, libele, hârtii pline, sarcasme şi derâderi. Redactorul *Curierului* n-a dat nici un răspuns. Mai la urmă s-a ivit în foaia *Rom/tuia,* cu voia cenzurei, fabula cu *Calul, lupul şi vulpea,* fără a se vedea însă şi iscălitura întreagă a autorului ei (iar o batere din regulcle cenzurei). Zbura fabula din mână în mână şi se tălmăcea ce aluzie are. Atunci jos-însemnatul s-a văzut silit a se face că nu înţelege alegoria politică a aceştii fabule şi a o lua într-o critică simplă literară, ca să arate greşalele autorului; şi făcând alta în parodia ei, să aducă derâderca pe seama celor ce au fabricat pe cea dântâi şi prin urmare a întrebuinţa apărarea. Fabula publicată în *România* a fost iertată şi binecuvântată de cenzură, critica insu asupra ei n-a fost bine văzută.

Trebuie să mâ opresc aci puţin din şârul vorbei ca să arăt ce mijloace a luat mai jos însemnatul în asemenea împregiurări. Va/âiid j scrierile ce ies afară spre izbire sunt priimite şi slobode de la cenzură, pentru că se vedea publicate, şi că cele de apărare tui se iartă, jos-însemnatul, ca să se conforme cu reguiele ce i s-au prescris la dobândirea dreptului de a publica *Curierul rumânesc,* a hotărât ca să-şi păzească datoriile sale şi la vreme când va fi silit a se apăra, sau pre sine, sau pre altul, să nu-şi supuie articolele la cenzură, ca la orice supărare din partea cuiva să rămâie singur răspunzător, fără a se comprometa şi dignitatea stăpânirei în ochii publicului că priimeşte cu slobozenia sa a se defăima oamenii. Jos însemnatul a văzut drumul ce luase cenzura şi câtă supărare va putea aduce aceasta

mai curând sau mai târziu stăpâniră, dar cinstind buna orânduială, vrednicia stăpânirei şi a naţiei, a hotărât ca stând şi mărginiudu-şi articolele sale numai întru apărare şi răspunsuri la atacurile ce se făcea, la orice întâmplare să rămâie, cum s-a zis, singur în răspundere. Prin urmare a încetat de atunci a nu-şi mai supune nici un articol al său la cenzură; şi cu toate că totdauna s-a apărat, şi putea să întrebuinţeze izbire la izbire, dar totdauna izbirile ce îi venea au fost mai groase şi mai grele de suferit decât apărările, căci izbitorii lovea la meterezul unor nume mincinoase şi necunoscute, şi iertaţi şi binecuvântaţi de cenzură, iar apărătorii se apăra de faţă, eu numele lor şi fără nici un ajutor altul decât dreapta lor cauză de apărare. Loviturile izbitorilor cădea pe nume adevărate, pe oameni cunoscuţi, şi ale apărătorilor pe nume mincinoase, pe oameni neînfiinţaţi. Pravilnică luptă! Şi cenzura făcea chef la toate acestea.

Să urmez mai la vale: să lăsăm broşura ce s-a publicat cu fabula lebedei şi puii corbului, ce aluzie avea; să lăsăm moartea şi îngroparea României şi doliul ei, că au fost iertate de cenzură; să lăsăm că răspunsul ce s-a făcut la acea batjocorire a naţiei n-a fost bine văzut de cenzură şi a trebuit să aibă mai jos-însemnatul neplăcerea de a priimi din partea cenzurei un articol bucătării acolo, silind pe jos-însemnatul a-l iscăli şi a-l publica spre îndestularea celor ce se simţea izbiţi în acel răspuns la ocara ce se făcea naţiei prin pogribania României, şi redactorul *Curierului a.* îmbrâncit înapoi un asfei de mişălesc şi ruşinat articol; şi să venim acum la cele după crrnă.

Redacţia *Curierului* între celelalte a luat asupră-şi a dezbate şi pricina scrierii cu literele strămoşeşti, a dat afară un metod oarecare, bun sau rău. Ivindu-se foaia *Pământeanul* s-a văzut un articol cu o iscălitura mincinoasă de Petre înlesnitorul; acest articol coprindea o sistemă adică nouă şi înlesnitoare de a scrie rumâneşte cu literele latine. D. Petre îşi da afară ca o invenţie

[redacted] sa acea sistemă în care nimic nu se vede al său decât numai Itcomandatia a scrie pe *şcu f* şi pe » cu *dj.* Poarte bine. Lumea lîşlobodă a-şi da părerea şi chiar a se fuduli cu lucruri străine Unu şi cu ale sale însuşi, precum acele *ţ* sau *dj;* însă eu nu filcusem nimic acelui înlesnitor; răposatul Maior încă nu-i făcuse nimic. Ce avea cu mine să spuie că ideile mele, că sistema mea au făcut urâtă impresie în public şi mai pe urmă să strige în batjocură: „Iartă-mă PIiade, iarfă-mă, umbra lui Maior!" Să-mi zică cineva de faţă, cu numele său, de la sine ideea, părerea sau şi batjocura sa, nu vine atât de greu celui atins, cât se atinge a se vedea izbit de un om ce se află la siguranţă subt un nume mincinos şi că acea ocară nu-i vine de la înlesnitorul, ci de la cenzura ce suferă şi sloboade a se ocări oamenii. Unde Suntem? Şi în ce veac ne aflăm?

M-am văzut dar silit a răspunde la atacul înlesnitorulni apărându-mi părerile asupra ortografiei rumâneşti, făcându-i câteva întrebări, socotind că va răspunde ceva în folosul literaturei şi întorcându-i prin râs râsul ce a vrut să-şi facă cu ironia sa.

Judice oricine că orice s-a zis din parte-mi sunt nişte glume, nişte izbiri de apărare către un nume ce nu se află, şi cu vorbele mele am ştiut că nu se atacă cinstea nimului; cu atacul însă al înlesnitorulni slobozit de cenzură era în joc şi batjocură numele unui om care nu supărase întru nimic până la apărarea sa pe înlesnitorul.

Ce urmează după aceasta? Se face un al doilea răspuns la răspunsul meu. Autorul răspunsului, tot subt nume de înlesnitor, izbirile lui tot asupra numelui adevărat, al unui om şi oricine a putut vedea ce fel de izbiri, ce ocări, ce batjocure. Toţi s-au mirat, dar mirarea tutulor cea mai mare a fost când au auzit că s-a publicat cu voia cenzurei. Eu când am văzut acel răspuns, m-am uitat cu un sânge foarte rece Ia dânsul şi n-aveam de gând a mai face nici un răspuns; dar auzind şi

încredinţându-mă că este cu voia cenzurei, atunci nu pentru apărarea mea, ci pentru siguranţa fiecăruia şi spre a se pune o regulă la aceste necuviinţi, fac răspunsul următor subt titlul dc *Ştiri din năuntru.* N-am ieşit din regulă, dar voi să se puie *o* regulă; n-am ieşit din buna orânduială, ci însuflu dragostea bunei orânduieli. Acest fel de pricini nu se îndestulează prin canalul pravilnic pentru că pravila n-a prevăzut asfel dc întâmplări. Asfel de pricini sunt cstraordinale în analele statelor cc au asupra tiparului cenzură. Nu s-a mai pomenit ca cenzorul să se facă apărătorul şi încuragiatorul celor ce atacă cinstea individuală. Asfel de pricini se îndestulează numai într-acest chip: să afle toţi cele ce se urmează şi să se puie măsuri. Pre lângă acestea era de trebuinţă să ştie şi ceilalţi rumâni care este pricina de s-au stârnit în ţara noastră asfel dc polemice urâcioase. Şirul foilor publicate până acum îl cunoaşte fiecare cititor. Redacţiile celelalte, consoartele *Curierului* cunosc deosebitele articole ce le-a mai venit fără să le publice. Şi judice fiecare.

ŞTIRI DIN NĂUNTRU
[CĂTRE CENZOR]

Când un om încetează din viaţă, în toate limbile se zice c-a *murit;* când câte o gazetă stă cu totul de a se mai publica şi se desfiinţează, se zice iară că *a încetat.* După moda însă cea nouă care s-a întrudus la noi, este iertat cuiva, după voia cenzurei, că *a murită* gazetă, a răposat, mai vârtos când va avea si numele naţiei, poate a-i pune semnele de doliu ş.c.l. Foaia intitulată *Pământeanul,* fără a avea nimic de pământesc (afară numai de poeziile ce s-au văzut într-însa şi de disertaţiile filologice pe care trebuie să le numim pământeşti, că ne taie apoi autorii lor), foaia *Pământeanul* dar, după espresia cea nouă, se ştie de toţi

'jl'Cf, a murit de două luni; dar în zilele acestea iar s-a ivit o foaie, ju numire de ***Supliment la no. din 25 aug.:*** însî nu s-a ivit ca fi înceapă iară — pentru că această gazetă se ştie că a murit — <lnr întocmai după basmul strigoilor în care se spune că unii ipameni, după ce mor, au năravul tle a ieşi din morminte fără a învia, ca să pălească, să sugă sângele şi să omoare pe aceia ce i-au iubit mai mult şi le-au făcut bine.

Asemănarea aceasta este numai pentru sculare rebelă din morţi a *Pământeanului,* iar nu şi pentru vătămarea ce ar face Strigoii când ar fi strigoi. Pentru că acest supliment ce s-a ivit asupra jos-însemnatului ca răspuns la articolul ce s-a publicat către d. Petre înlesnitorul în no.133 al *Curierului rumâneic,* nu poare aduce nici o vătămare nici persoanei jos-însemnatului, nici scrierilor Iui. Paguba cea mai mare ce poate încerca un om nu poate să vie de la nimeni altul mai mult decât de la faptele sale: faptele fiecăruia aduc cu sine şi cinstea, şi ocara. Să nu gândească însă cineva că o foaie oarecare publică este hârtia şi literele tiparului într-un format oarecare: o foaie publică este duhul şi articulile redactorilor şi colaboratorilor ei. Aşadar, eu, vorbind de *Pământeanul,* nu voi să vorbesc nici de coaiele de hârtie cc se împărţea la cititori, nici de slovele cu care se tipărea, nici de editorul ei, nici de tipografii ce lucra la dânsa, pentru că acest fel de resorturi sau maşini se pot întrebuinţa tot ele însuşi la orice scriere. *Pământeanul* este totul sau duhul articulelor ce s-au văzut în acele douăzeci numere ce au ieşit. Aşadar, daca această foaie se poate vedea de oricine ca un strigoi sculat din ceata răposatelor foi publice, strigoimea este pe seama celor ce se scoală, după zisa de obşte, a treia zi după fierbtn ţeală.

Ce se coprinde în acest supliment s-a văzut de toată Capitala şi încă şi mai departe. Aş dori să se vază şi în viitorime, dar, nenorocire la această întâmplare, că strigoii nu duc mult. Aş fi răspuns la acel articol când aş fi văzut o dezbatere, serioasă sau glumeaţă, la întrebările ce făceam d-lui înlesnitorulni, o

dezlegare potrivira eu mintea sănătoasă şi cu limba rumânească, o luare în râs, în sfârşit, a greşalelor ce aş fi putut avea la întrebările mele. Dar împărţind acest răspuns al înlesnitorulni în două părţi, adică în ocări neruşinate şi în parte literară, ce se atinge de literatură, nu înţelege nimeni nimic ce va să zică d. înlesnitorul; iar ce se atinge de ocări, eu nu mă pricep nimic, sânt cel mai neînvăţat de a mă face pildă şi dascăl de înjurături. Prin urmare, acel articol din parte-mi rămâie fără răspuns şi mă mărturisesc de învins la orice fel dc înjurături. Autorul acelui articol se poate bucura de asemenea biruinţă fără a i-o pizmui nici un om şi îl las în pace, fără a-i strica cheful, a dobândi roadele de la o asemenea cinste.

Să nu gândească însă că, aflându-se subt un nume schimbat, nu-l cunoaşte lumea cine este. Pentru că oamenii ce îşi schimbă numele şi religia oriunde merg, după vreme şi întâmplări, sânt cunoscuţi de toţi şi arătaţi cu degetul; astfel de oameni în Para Rumânească se numesc Petre şi-şi mai adaogă şi un titlu de „înlesnitor", în Ţara Turcească se numesc Hasan şi poate şi cu un titlu de „gealat". Aşadar, îl cunosc toţi. Este el!

Aşa, fiindcă este el, eu drept răspuns îi poftesc fericirea, sănătatea şi înaintarea şi, precum am ştiut a îi şterge odată o lăcrăma pe patul boalei, precum am ştiut a alerga pentru dânsul şi a-l lăuda oriunde (afară numai când scrie rumâneşte, mai vârtos când scrie cu litere, pentru că scrie urât foc, şi pot mărturisi şi tovaroşii săi care îi dreg scrierile) şi precum nu ştiu deloc a-i răspunde când înjură, asemenea ştiu a-i spune că de se va mai întâmpla (ferească Dumnezeu!) a se mai bolnăvi şi a nu avea ajutor, arunci să n-aibă căpuială, va putea să-mi scrie şi iar voi fi gata a face orice, a alerga şi a-mi împlini o datorie ce avem, oamenii, unii cătte alţii. Pentru ce să nu alerg? Căci omul nu mi-a făcut nici un rău, mai vârtos că m-a îndemnat

şi la râs. Voi, dar, să râz acum; îl las pe d-lui, mă întorc la d. cenzorul.

Domnule cenzor,

Cu dumneata am puţin de lucru pentru că la dumneata nu poci să mă uit cu un sânge aşa de rece, fiind vorba de ceva lucruri în folosul de obşte. Ştii dumneata ce este cenzura în adevărata ei însemnate? Sânt unele neamuri care se socotesc în vârsta bărbăţiei şi au slobozenia tiparului, a-şi da fiecare, ca un vârsnic, părerea sa şi a-şi căuta singuri între sine trebile lor, fără a avea epitropi sau îngrijitori de faptele lor, având fiecare a răspunde de purtarea sa; sânt altele neamuri care, neajunse încă în acea vârstă a matorici bărbăteşti, îngrijesc stăpânirile a pune slujbaşi pentru a priveghea la părerile, vorbele şi faptele lor, a le prevedea şi întâmpina mai dinainte spre a nu se face unul altuia de vătămare, din nesocotinţa lor şi prin urmare păgubitori publicului. Asfel de neamuri au două feluri de sorţi: unele, subt un guvern părintesc, sc cresc şi trupeşte şi sufleteşte si dobândesc hrană şi a trupului şi a duhului, şi cenzura nu îngrijaşte decât a nu se obşti idei necuviincioase la starea celor nevârsnici, fără a stinge însă şi luminile şi a opri cele pentru folosinţă obştească; sânt însă alte noroade, care nu se cresc decât spre a fi robi, slugi gata la orice muncă şi care nu dobândesc în creşterea lor decât oarece meşteşuguri, nu pentru hrana lor, ci pentru slujba stăpânului.

Acum să vezi de ce se întâmplă acestea. Nu este nici un lucru care purcede de la începutul binelui sau de la Dumnezeu, pe care să nu-l parodieze şi începutul răului, adică Satan. Libertatea este fiică a cerului, este rod al vecinicei dreptăţi, e voia cea slobodă a omului înţelept a face ceea ce este dc folos lui şi aproapelui şi care poate face să-i ducă cinste. Iadul a parodiat şi el un astfel de libertate şi a scos-o de modă, adică a face desfrânatul orice va voi, a nesocoti pravili, a răsturna toata buna orânduială. Cenzura iară, în adevărata ei însemnare - a

opri adică părerile, ideile, declamațiile cele copilărești și necoapte, care pot să aducă stricăciune și celor ce le împrăștie, și celor ce le aud - nu se poate socoti că nu este un rod al înțelepciunei cei vecinice, care cârmuicște toate, le crește, le apără de rele și le înaintează. Însă iadul a parodiat și el și a scos o altfel de cenzură, care stinge luminile, îneacă adevărul și crește pe oameni în dobitocie, ferice de noroadele pe care le-a binecuvântat Dumnezeu pentru faptele lor! Și nenorocite acelea ce s-au făcut unealtă a principului răului!

Acum iară re întreb, domnule cenzor: socotitu-te-ai dumneata ce fel tic guvern avem noi și care sânt cugetările lui? Băgat-ai de seamă că stăpânirea noastră singură este care se luptă cu întunerecul și, ca în capul rumânilor, ea îi trage și îi povățuiește către lumină și înaintare prin toate ostenelile și dovezile ce a dat într-o vreme așa de scurtă? Băgat-ai tle seamă dumneata care este duhul stăpânirei rumânești și al rumânului însuși, că el cere și hrană a duhului și că niciodată n-a suferit Evanghelia a i se citi în limbă străină și moartă, și că stăpânirea după vremi l-a înlesnit totdauna la aceasta? Ai dumneata ceva instrucții despre ceea ce trebuie să păzești în slujba cu care re-ai însărcinat? Știi că trebuie a păzi de sfinte și neatinse religia, morala și buna cuviință?

Pe lângă acestea, gânditu-te-ai vreodată să vezi carii sânt autorii ce îți aduc scrierile să le cenzurezi? Ce duh domnește îtt scrierile lor? Ce purtare au în lume? Care este viața lor cea trecută? Care le este cugetul cu scrierile lor? Gânditu-te-ai la foile publice, cc coloră își ia fiecare, cc duh au, ce vor să facă rumânilor? Sânt ele un organ al înaintării, împlinirei trebuințelor morale ale rumânului? Pășesc ele în urma sau înaintea cugetărilor stăpânirii, sau sânt numai organul răzbunărilor, cabalelor și steagul conspiratorilor cinstei individuale și, prin

Dumneata, de când ești cenzor, de a venit cineva să-ți aducă o scriere pentru opinie, morală, religie, n-ai lăsat-o; de ți-a înfățișat o poezie frumoasă, un product al talentului, niște lucruri nevinovate, precum *Melanholia* și altele, ai ciuntat-o. De ți-a adus altul o diatribă împotriva unei cărți, a unui om cinstit și ostenitor, ai bătut din palme și ai lăsat-o; de ți-au adus o fabulă a lupului, alfa a puilor corbului, le-ai lăsat. Ea altă întrebare voi răspunde și cât comprometa țara astfel de scrieri. De s-a batjocorit nația că a murit *România* în anul 1838 și de s-a răspuns la acea batjocură, dumneata ai alcătuit singur articolul, silindu-mă a-l iscăli și a-l publica, spre îndestularea luătorilor în râs cu numele nației! De m-a ocărât unul în ironie și de s-a numit Înlesnitor, pentru că știe ocări, dumneata i-ai dat voie; de am fost silit a mă apăra, și a mă apăra nenorocit, necunoscântlu-mi vrăjmașul de unde izbește și cine îl aînmuță, dumneata ai aflat-o aceasta de vină și ai luat apărarea în loc de izbire.

Mai știi dumneata că unei înțelepte cenzuri nu este slobod ca scrierile de atac, satirele, diatribele, fabulele și alte asemenea, ce au oarecare atingere sau d-a dreptul, sau piezîș, nu este zis slobod a se publica subt un nume falț? Cum ai dat voie a se tipări acel atac și cum slobozi a se tipări cel din urmă într-un chip ce atacă nu scrierea unui om, ci persoana lui? Cum slobozi și-ți pui pecetea cea roșie pe scrierea iscălită cu un nume falț, și eu dânsa adiat ca și când ai pune timbrul ocării pe cinstea unui tată de familie, întocmai cum înfierează gâdea pe nevinovatul osândit?

Te-ai socotit oare că o să tc rabd până în sfârșit? Rabdă cineva pc tâlhari când le cade în mână, rabdă pe cei cunoscuți de nebuni, rabdă niște javre ce latră, fără a cuteza vreodată să muște și fără a putea, nu însă și un om plătit a întâmpina ispitele oamenilor ticniți și se face el însuși ispita; în sfârșit, rabdă creștinul pc omul ce îl supără, nu însă și pe diavolul ce

îl ispiteşte. Nu, domnule cenzor, nu te poci răbda. Ai iscălit acolo nişte ***urechi lungi,*** nişte espresii de ***hoţii,*** nişte alte batjocuri, nişte îndemnuri la râs. Acum re întreb să-mi ghiceşti: Cine e acela cu urechele lungi? Scriitorul care ocăraşte şi minte, scriitorul care se apără, sau cenzorul care nu bagă seamă, bate în palme şi dă voie a se publica asfel de batjocuri? Mie mi-e milă de câtetrei, dar lumea e dreaptă şi dă fiecăruia numele ce i se cuvine.

Spune-mi, oare cine este acela care trăieşte din hoţii? Scriitorul care ocăraşte şi minte, scriitorul care se apără, sau cenzorul care ia simbrie din tezaurul public ca să îngrijască pentru paza religiei, a moralei şi a bunei cuviinţe, şi el sau se face tovaroş batjocoritorilor, sau nu îngrijaşte de nimic? Spune-mi, cine fură cinstea oamenilor (de o poate fura)? Cine fură din averea publică?

Nu gândi că te ocărăsc cu asfel de titluri: am zis că ocara nu o poate da nimini omului decât faptele sale de ocară. Eu, dimprotivă, şi când am fost silit să mă apăr, sau când s-a apărat altcineva, totdauna am vrut să-ţi păzesc cinstea şi dignitatea, că nu ţi-am adus să iscăleşti nici articole de apărare. De titlurile aceste, ce se întorc înapoi pe la locul lor, nu-mi eşti mie nicidecum dator; trebuie să fii recunoscător, daca le-ai ambiţionat, înlesnitorulni, care ţi le-a înlesnit aşa de bine pentru că asfel dc titluri nu le capătă un cenzor aşa de lesne. Aşa am zis mai sus, că nu ştiu să ocărăsc sau, şi de ştiu, nu voiesc, care este şi mai bine. Acestea nu sânt ocări: sânt nişte sudori de sânge ce ies după fruntea unui om ce te sufere de trei ani; sânt nişte ocări ce mi le-ai repezit asupră-mi cu voia şi slobozenia dumitale şi pe care, nclipindu-se de mine, le azvârl cu piciorul şi merg la locul lor, ca musca calului care, oriunde o va împinge vântul, ea se întoarce iar la locul său: se întorc la locul lor, unde le şade bine a se afla, şi fac o armonie infernală cum să revoahe vederea şi inima privitorilor.

Ai bătut în palme când mă îndemna înlesnitorul să râz. Iată acum că râz! Şi râz un râs mare, vrednic de omul ce n-a râs niciodată de cinstea altuia (afară de ocara pierduţilor şi ingraţilor, şi de cenzorii ce n-au vrut să fie cinstiţi); râz, domnule cenzor, să mă auză toţi rumânii, să mă auză viitorimea, râz ca să-ţi arăt cum şi de ce lucruri râd oamenii ce şi-au petrecut o viaţă de 25 de ani ostenind şi jărtfindu-şi toată odihna întru slujba concetăţenilor săi. Asfel râd oamenii ce au slujit neamului şi fără plată, şi fără răsplată, şi cu o plată prea puţină, şi asfel pălmuiesc ei pe oricare trândav şi povară a pământului care nu se fac nimic fără a fi simbriaşi, şi mai vârtos de nu vor lua simbria în zadar, nefăeând nimic; asfel râz, daca ai vrut să râz, şi te pălmuiesc eu în public, şi mi se sfinţeşte palma.

Cum te-ai socotit că vei putea nepedepsit a lăsa în râsul oamenilor fără căpătâi, ce nu-şi pot găsi loc nicăiri şi aleargă turbaţi ca câinii cu tigva în coadă, uidoiţi de lume, că poţi lăsa în râsul unor asfel de scremere ticăloase pe un tată de familie, pe un om ce în toată viaţa, orice minut i s-a părut scump şi l-a închinat neamului său? Nu-ţi e lene obrazului! Dar vei zice că n-ai avut cuget a apăra pe nimeni, că ai fost *ĭiişălat:* cine te-au înşălat an, să-mi trimiţi mişăleşte acel articol, siluindu-mă a-l iscăli? Vei zice că acum numai ai fost *î)işălal:* eu atunci iar îţi dau palme, ca să deschizi ochii, să nu te laşi a te mai *înşăla,* adică să-ţi puie în spate şaua ori samarul.

Mai şăzi acum în capul cenzurei, mai ia o mie de lei pe lună în zadar, cere satisfacţie, trânteşte-te de pământ şi cere răzbunare, că eu iar îţi dau palme. Să nu gândeşti că vei putea izbuti ceva: sânt hotărât cu orice preţ (afară de al cinstii, pentru care ţi-am dat dovadă că nu mi-o calcă cineva nepedepsit) a te pălmui ori la ce mişcare vei face asupră-mi. Să ocărăsc nu ştiu, dar să scutur ocara altora după mine am învăţat. Nu mă sperie orice soartă, în nenorocire sânt totdauna mai mare şi norocit n-am fost niciodată, şi orice vei zice că fac acum cu această publicare, eu sânt sigur că şi acum am slujit ţării, spre

a se lua măsuri vrednice de guvernul nostru, pe care l-am respectat totdauna, căci am văzut într-însul fiinţa rumânului. Mă mulţămesc că a fost cenzorul pricina vrajbei .şi eu pricină cu jârtfă de a se pune o orânduială spre asigurarea cinstei celor ce se ostenesc; ca să înveţe minte oricare cenzor ce se va orândui în urmă-ţi, să înveţi minte însuţi, de vei mai rămânea cenzor, ocărat şi pălmuit, şi să afli ce este cenzura în Ţara Rumânească, unde avem un prinţ în capul luminilor şi înaintării.

Să afli că cenzura este povara cuvântului, călăuza minţei, făclia întunerecului nevârsniciei, aripile duhului de înaintare şi de folosinţă şi plumbul duhului [de] înapoiere şi de vătămare, rodul adevăratei libertăţi, iar nu screamăt al iadului, îndemnal batjocurii, stingerea luminilor, uciderea adevărului şi pângărirea şi ciuntirea artelor. Bărbatul cel adevărat slobod, creştinul după Evanghelie n-are trebuinţă de cenzor: cuvântul său îl povăţuieşte cc trebuie să vorbească şi să scrie ea să nu se ruşineze; şi copilului neîncercat îi trebuie povăţuitor la adevăr, dreptate, cinste şi tărie de duh şi de cuvânt, ca să poată fi apărător înrâvnat patriei şi legilor. Acel povăţuitor este cenzorul în Ţara Rumânească. Poţi să fii asfel? Poate altul să fie asfel? Şăzi, şază în capul cenzurei. Eu priimesc bucuros orice pagubă, numai ca să-ţi dau această lecţie: priimesc încă a-ţi face şi un regulament asupra cenzurei cum, de îl vei păzi, să-ţi facă cinste, să-ţi speli orice pete trecute şi să fii o persoană folositoare, cum scaunul secţiei cenzurei să-l prefaci în catedră profesorală pentru toţi tinerii ce vin să-ţi înfăţişeze scrierile lor.

Insă la asfel de slujbă trebuie osteneală şi e ceva mai bine să ia cineva simbrie fără a se osteni; atunci nu faci de noi, cale bună, domnule cenzor, ia lecţia aceasta ce nu o vei fi auzit pe unde ai îmbiat si cel ce te învaţă, cel ce se plânge, vezi-l că e pravilnic, se plânge şi te pălmuieşte în public, nu pe ascuns, nu cu nume schimbat.

Iată-mă de faţă, curat, întreg: Eliad.

H **DOMNUL SARSAILĂ, AUTORUL**

ff Domnului Sarsailă i-a intrat în cap să-şi facă numele înemuritor, cum am zice să zboare la nemurire. Ce-i mai trebuie tcum decât să se numească autor, şi apoi să se facă privigătoare; dumnealui aşa zice, dar hroniea scandaloasă vorbeşte altele. Stă acum şi se gândeşte, se gândeşte şi iar se mai gândeşte. Apoi zice: „Ca să mă fac autor, trebuie să dau cărţi la lumină, şi fiindcă autor nu e fitecine, eu tiară trebuie să fiu deosebit din ceilalţi pe care în alte vremi dascălii mei îi numea hidei, dar confraţii mei de autori îi numesc *viulgheri.* Aşa, mai întâi de toate trebuie să fiu fără căpătâi, ca să zic că sunt slobod; în casa care voi lăcui trebuie să am câteva cărţi, cât se va putea în limbi mai străine; în cămara mea, cu cât va fi mai nemâturat, cu atâta O să dau un ton că prea puţin mă gândesc la lucrurile acestea trecătoare, ce n-au a face cu nemurirea; daca am mustăţi, trebuie să le raz; daca nu am, trebuie să le las să crească dimpreună cu bărbioara. Când ies afară, ca să mă cunoască de departe, trebuie să-mi pui ochelari la nas; hainele să-mi fie •: deosebite, părul să-mi fie... ceva mai deosebit; fracul, o faţă... cam aşa; mantaua... aruncată într-un chip clasic - ba romantic; crevata mare, dezmăţată, sau nicidecum; pc pantaloni să am

câteva picături de cerneală; când voi vorbi cu oamenii, să mă răţoiesc, să-mi muşc" buzele, să pui ochii în grindă, ca să seamăn inspirat; să bănănăiesc din mâini când vorbesc, când îmbin; vorbele să-mi fie alese, adică cânii oi da bună dimineaţa să n-t) dau ca toţi oamenii, ci să zic: «Să-ţi zâmbească aurora, amice, pintre buze rumeni eu dinţii albi». Când oi scrie, să mă bag prin fundături; să mă sui pe locuri cocoţate. Daca mă zic rumân, să

scriu cât voi putea mai nerumâneşte, ca să seamăn înalt; claca mă zic franţez, să scriu rumâneşte, că seamăn mai mult a autor, pentru că nu-mi bagă oamenii de seamă greşalele; limba rumânească nu e hotărâtă, şi o s-o hotărăsc eu. Hei!... ce să mai fac? - Hei! să port totdauna portofoliu ca să însemnez orice idee îmi va veni. Am mai uitat un lucru: să-mi las unghiile mari; într-un cuvânt, să fiu deosebit."

Aşa se gândeşte d. Sarsailă, sau mai bine asfel de înţeles au gândirile dumnealui, deşi cu alte vorbe şi alte fraze de-ale dumnealui, mai alese şi întortocheate; pentru că, când şi-ar esprima ideile ca lumea şi ar numi lucrurile pe numele lor, atunci bine vezi dumneata, cititorule, că s-ar păcăli singur.

Să punem acum că d. Sarsailă este rumân. Daca voieşte să-şi mai mobileze capul cu ceva idei străine (pentru că la asfel de autori toate lucrurile le sunt străitte), aleargă atunci năvală la limba franţozească, şi-apoi îl vezi că începe să nc atate că în franţozeşte *e* înainte de *m* şi ;/ se pronunţă ca *a, i* ca *e* şi *u* ca *iu;* apoi îl auzi: *enteres, labirent, semplu, amblemă, ochiupez* sau *ochiuparisesc, Neptiun* şi alte asemenea. Cu asfel de idei, cu asfel de gândiri, cu asfel de podoabe şi dichise, acum d. Sarsailă este autor întreg-întreguleţ, din cap până-n picioare; nu-i mai rămâne decât să treacă la sfânta nemurire şi să ne lase pe noi ăştia volgarii, pe care dumnealui îi numeşte *viulgheri,* în pace şi în odihnă.

Pe când Ţara Rumânească era de tot necivilizată (căci acum s-a civilizat, Doamne păzeşte!) se vedea prin Bucureşti câte un Manea ce striga pe uliţe: „Poţi boierii să moară, numai Manea să trăiască!"; câte un Dumitrică, care n-avea altă idee decât una şi bună, crezând că toate muierile sunt înamorate de el, pentru care îşi tot cânta singur cântecul „Dumitrică, vin' la leica!", şi alţi asemenea autori şi poeţi ai acelui veac. Acum s-a mai subţiat gustul rumânilor, nu prea le place să petreacă cu asfel de oameni; băieţii pe drum nu se mai ţin după asfel de inspiraţi. Acum sunt la modă d-alde d. Sarsailă, Sgândărilă... autorii regeneraţiei rumâneşti. Aceştia sunt apărătorii libertăţii

|flimânesti, pentru că şi daca nu vor fi rumâni, dar sunt liberali Idumnealor, ca aceia. Aşa, îmblând prin toate casele, încep a seftuta şi pe coconita Drăgana, şi pe coconita Dobriţa; le spun lefi sunt nişte dumnezeoaie mai păgâne decât Venus şi decât f Diana. Ochii dumnealor sunt mai vioi şi mai focoşi decât ai pricoliciului; poetul spune că sunt nişte luceafări, dar e t minciună goală. Sprâncenile le sunt două curcubeie, obrazul luai mare decât luna (ce iesme!). Se înfăţişază la dumnealor, şi ele, pline de o simţire, îi priimesc cu mare graţie.

Să vedem acum şi firea sau boala dlui Sarsailă sau Sgândărilă. I-a intrat în cap odată că este autor? Nu-l mai poate tămădui nici un leac de această boală. Nu se mai poate nimeni apropia de dumnealui, întocmai ca de bietul ţigan ce făcuse schimb cu rumânul, dându-şi calul casă ia un dovleac ce îi spusese că e ou de bidiviu. Nu-i mai trebuia bietului Borcea decât să-şi clocească oul cu toată grija, întocmai ca o păsăruică (negreşit că nu privigătoare); s-a pus pe dânsul ca să-şi dea căldura şi duhoarea, să dea, în sfârşit, viaţă oului de bidiviu.

De venea nevasta la dânsul, el boboroşa ochii, sc înfla, se sporovea din trup, pare că ar fi avut pene şi făcea: câşşşş!

H

De veneau copiii la el, el făcea: câşşşş! Nimeni nu putea să se mai apropie tle inspirata dihanie. 11 cam târnuise rumânul odată, dar acum el o să aibă un bidiviu şi o să înveţe minte pe rumânicâ! Asfel şi tle d. Sarsailă nimeni nu se mai poate apropia, nici părinţii, nici rudele, nici prietenii, că ci îşi cloceşte mârţoaga de Pegas cu aripile de balaur, pe care are de gând să zboare la nemurire cu dibla la spinare şi cu părul vâlvoi, astfel:

Sau şi astfel:

Să venim acum la scrierile d-lui Sarsailă; dumnealui în vorbă, în scris nu mai pomeneşte decât dc Anton, de Apolon, pentru că şi autorul *Alexandriei* tot de dânşii vorbeşte; vezi în versurile d-lui, cu loc, fără loc: „Aură balaură, Procnâ, Pluton, Cerber, Rumân" (şi Rumân este om în parantes). Aduce pe uscat pe toţi duşii de pe lume, fel dc fel de jupânese sau leliţe, pe care dumnealui le numeşte muze, şi noi voigării nu le brodim bine numele şi le numim *muşte.* Câteodată domnului Sarsailă îi plesneşte în cap să scrie şi literatură, şi tot proştii ăştia de volgari, făeându-se că greşesc, o numesc *lătrătură.*

Daca vreun biet om, necunoscător încă de lume şi de asiei de boalc epidimiec, necunoscute până acum pe aste tărâmuri,

ca şi *cholera morbus,* şi care iau d-a rândul, fără a alege, şi pământean şi străin, claca, zic, un om mai simplu, văzându-i, se amăgeşte, socoteşte că va fi vreun geniu înrr-înşii şi începe a le da câte o povaţă, d. Sarsailă se face foc. „Pi, mă rog, până aci, şi mai mult nu te întinde; zi că sunt înşălător, derbedeu, necinstit, păgubitor societăţii, atinge-te cât vrei de părinţii mei, de rudele mele, de lege, de patrie, de mine însumi în sfârşit, că îţi dau voie, ştiu de glumă; dar... de dibla mea să nu care cumva să te atingi, că mă fac drac, te chem la duel, şi răzbunarea-mi este neadormită, nici în mormânt nu se împacă!" Oamenii îl afla, băieţii sunt băieţii dracului, îl pun la mijloc: unul îl laudă, altul îl întreabă ce-a dat pe ochelari, altul îi spune că îi şade bine cu dânşii; altul îi spune că pesemne i-a pierit văzul de când s-a tăcut poet; altul îl întreabă ce are de gând să mai dea la lumină. Dar altul pe la spate face semn altuia şi zice: „Ia înjură-! de liră, să vezi că să face foc". Asfel e lumea, să n-afle că ne e scump vreun lucru, că tot de acela se leagă.

- Ia lăsaţi gluma, băieţi! ce-aveţi, zău, cu lira domnului Sarsailă? Atâta lucru aţi văzut şi la dumnealui, şi-aţi pus pizmă pe dânsul.

D. Sarsailă se duce acasă plin de necaz; mai face câteva versuri, se primbla necăjit foc, declamându-şi versurile de răzbunare, şi hotărăşte duelul, a se bate cu oricine va mai

îndrăzni a-i supăra sau a-i drege vreun vers; pentru că dumnealui este sau proza, sau poezia întreagă-împielițată.

Să vezi acum şi operele d-lui Sarsailă.

Dumnealui şi-a făcut în cap un *ideal* după cum zice dumnealui, iar noi proşriiîi zicem o *idoloaică.* Aceea e drăguța dumnealui, după cum zice, un fel de Dulcinee, un fel de leliță, care nici nu se gândeşte la dumnealui, nici nu ştie de se află vreun Sarsailă sau Sgândărilă pe lume. Acum mai toate scrierile dlui Sarsailă se îndreptează către lelița ideală, sau, de nu sunt unele d-a dreptul către dumneaei, cu un sul subțire însă tot dă să priceapă că e înamorat foc şi tot la dumneaei gândeşte când scrie. Dar poți să întrebi, cititorule, că ce fel de înțeles au aceste opere? Citindu-le, mai nimic nu înțelegi, dar după ce le citeşti toate (de vei avea răbdare sau de nu vei adormi), atunci scoți înțelesul următor: „Eu te iubesc de un an şi tu habar n-ai" (ce nedreptate!).

De se va întâmpla, însă, ca să-şi facă năluc poetul şi să-i căşuneze pe vreo biată femeie, închipuindu-şi - ca un fel de *tronc, Marico* - că biata creştină este Dulcineea dumnealui, atunci să te mai ții, să asculți la versuri. Se pune Păcală şi o numeşte... han-tătar ştie, şi mi-ți începe când cu *barce,* când cu *candele,* când la ziua numelui, când o poartă prin căruță, când pe subt scară, când pe unde nu pute a nas de om: face pe biata femeie de ocară, o dă târgului.

Apoi de este să descrie natura în simplitatea ei (cu toate că d-lui niciodată nu-i plac lucrurile simple şi se nebuneşte după

!»pcstriț), vreun câmp vesel, un cer senin, vreo apă limpede, pnreun crâng, vreo dumbravă, un deluieț, un munte, d. Sarsailă, |ta să fie înalt, îl vezi că e numai trăsnete şi plesnete, numai ' urlete şi vaiete; apşoara i se pare o mare în talazuri, câmpul păstorilor - o tabără sângeroasă, fluierul o trâmbiță de-ale mari; C numai grozăvii şi potoape d. Sarsailă. Când c dumnealui trist sau melauholic, e numai foc si inimă albastră, cu toate că mai niciodată nu e trist, dar zice că e a) dracului: ştie să se prefacă, hoțul, ca să arză inima bietei creştine. C viclean, uite-te, de n-are margini.

Pieptul dumnealui zice că este ocnă de dureri. Apoi : de-alde iad, Satan, Cornea, dracul, lacul câte vrei, găseşte cineva mulțime, ce le vezi presărate prin tot locul, fără ştirea chiar şi a dracului; căci c/este adevărat că de multe ori sparge multe opinci până să facă câte un om să fie cu totul al lui şi care să nu facă nici un lucru fără ştirea lui; însă drac cum e, dar are şi el o mândrie: pe oamenii săi nu-i lasă aşa de batjocură; numele lor insuflă groază şi frică în lume, iar nu despreț. Un om care are a face cu dracul nu trece în lume aşa, de fleac.

Să vezi acum ce fel dlui Sarsailă îi vine câteodată toanele să intre şi în literatură. Te pomeneşti că-i plesneşte în cap să se facă literator mare în nişte limbi ce nu le cunoaşte şi nici sunt ale lui, nici ale bâbăcuți-său, nici ale ninecuți-sii. bace la gramatici, face la dicsionare, şi ne spune că pardoseala pe rumâneşte se chiamă *caldarâm,* tabăra *lagăr,* lancea *mazdrac; arbure,* care este aşa de vechi rumânesc, care se vede prin Biblie, prin Apocalipsă, dumnealui strigă în gura mare că nu e rumânesc, pentru că, întrebând pe scumpa sa jumătate, pe d. Sgândărilă, i-a spus că se zice *copaciu. Vejune* ți-l face *tânăr* şi pe *tânăr, fraged;* fapta *răsplătire!,* adică *răsplata,* dumnealui zice că e tot *răsplătire,* adică zice că precum Sarsailă, Sgândărilă şi ceilalți sunt totuna, fără a fi totuna, aşa şi *răsplata* şi *răsplătirea* este totuna.

Apoi dc l-o duce păcatele pe bietul d. Sarsailă sa învețe vreo trei-patru figuri (nu tocmai anevoie) din geometrie, fără să cunoască nici o limbă, nici o gramatică din lume, atunci începe a striga şi cheamă să iasă cu dânsul la lupta dreaptă pe toți matematicii englezi şi franțezi, şi din orice parte, ca să vază ce geniu a scos Țara Rumânească.

Şi-a făcut odată d. Sarsailă operele? acum îi trebuie prenu-măranți şi începe a strânge aşa:

Sau aşa (pentru că este patriot dumnealui):

Sau cum se pricepe: însă pc unde merg, asfel de răspunsuri priimesc:

„ Până când, la bătrânețe, cu gândul fiflt la nemurire şi la Dulcineea, îi pridideşte o simțire foarte clasică, tlicât se apucă cu mâna de inimă, de Înaltul simtiment; până când, din simtiment în simtiment, din libertate tn libertate, clin prieteşug în prieteşug, ttjung cu adevărat la nemurite; căci facându-se de greutatea lumei şi chiar rudelor, trec în ochii oamenilor că sunt fără moarte, nu mai au sfârşit, ca Să scape odată creştinii de dânşii.

Copii, câți învățați carte, feriți-vă ca de altă aia să nu cădeți în boala autorlâcului. învățați carte, cultivați artele şi meşteşugurile, scriti cât puteți - eu nu vă zic să nu scrieți -, dar scriți ca să vă deprindeți, ca să vă folosiți voi, ca să folosiți pe alții, dar nu ca să zburați aşa de juni şi de timpuriu la nemurire; că, zău, nu ştiți ce va fi pe acolo. E păcat dc voi să vă piarză părinții aşa de vii-viuleți şi să aveți a face cu duşii dc pe lume.

Când scriți şi dați ceva afară, nu vă supărați, nu vă sporoviți auzind lumea că vorbeşte tle scrierile voastre, pentru că aşa e lumea: unuia îi place una şi altuia alta; la toți nu o să le plăceți. Insă să punem că nu veți plăcea la nimeni; nu vă faceți atunci inimă rea, căci poate să n-aveți talentul scrisului, si se întâmplă să aveți povețe tle la oameni ce vă voiesc binele, pe care trebuie să-i ascultați; şi să ascultați de multe ori şi cele ce auziți că zic aceia ce vi se par vrăjmaşi: de multe ori ei ne văd mai bine greşalele decât prietenii.

Pe urmă să vedeți şi alta: a fi cineva autor în veacul nostru nu e o meserie cu care să se hrănească. A defăima cineva pe un cizmar că nu face cizme bune, pricep că are cuvânt să sc supere, să fie mâhnit, pentru că cu aceasta îl vatămă, îl păgubeşte la

meseria lui, face sa higă muşteriii de dânsul şi, prin urmare, îi ardieă mijloacele traiului, îi ia îmbucătura din gura lui şi a copiilor; însă a zice că „d. Sarsailă nu scrie bine, nu e autor", ce are a face aceasta eu mijloacele traiului lui? Când a mâneai cineva vreodată pâine cu autorlâcul unde se vorbeşte limba rumânească, afară numai dacă nu va fi hotărât a se face şi cerşetor?

Scrisul este şi el un talent ctdtivat cu educaţia, ca şi toate celelalte talente; şi daca natura nu m-a făcut muzicant, dănţuitor, zugrav ş.c.l., nu mai este alt mijloc de a trăi şi a fi om onest? Asemenea şi daca nu m-a făcut poet sau autor, să mă strâng de gât? Să mă arunc în gârlă? Să mă leg de oameni, pentru ce să-mi zică că nu scriu bine, adică că nu sunt poet sau autor? Nu se va afla şi pentru mine vreo altă meserie ca să-mi duc viaţa şi să poci dobândi socotinţa şi cinstirea oamenilor? Am cercat să setiu; n-am plăcut oamenilor, m-au luat să mă îndrepteze şi au întrebuinţat sau râsul, sau povaţa; mi-au arărat greşalele sau de bunăvoinţă şi prieteşug, sau din răutate şi pizmă, ca să zboare numai ei la nemurire; vor să râză, zic, sau să mă povăţuiască: ce am eu să-mi fac atâta inimă rea, pare că mi-ar fi tăiat orice mijloc dc trai? A-mi zice cineva că nu scriu bine este întocmai ca şi când mi-ar zice că nu cânt bine, nu danţ bine, nu zugrăvesc bine (mai vârtos când nu sunt dascăl nici de muzică, nici de danţ, nici de zugrăvic, ea să mă hrănesc cu aceste arte).

Insă vezi, domnului Sarsailă nu i se pare aşa; dumnealui, după cum ai văzut, e mai mulţumit să-i zici orice: [uimeşte mai cu răceală orice insultă, orice ponos, dar de dibla dumnealui să nu te atingi, că ai văzut că se face foc. Eu nu vorbesc glume; să te dai numai la o parte şi să asculţi, că atât se supără unii, încât, şi fără să-i cheme Sarsailă, pc loc, cum vor vedea acest articol, îşi gătesc materie de scris, şi să te ţii! Se fac numai fiere şi venin, zic că de lira dumnealor te-ai atins. Apoi numai vezi

Câte o parascovenie pe care o numesc satiră şi pe care, neştiind filim s-o mâne, sc păcălesc iar pe sine.

Să nu gândiţi, copii, că cu d. Sarsailă sau Sgândărilă voi să înţeleg pe cineva anume, ferească Dumnezeu! Dar nu înţeleg iară nici literalismul, nici lătrătănismul curat. Adun însă, după cum am zis şi altă dată, adun toate râsurile şi secăturele Vătămătoare ce le văz la unul, la altul, şi însuşi în mine (pentru Că fiecine îşi are pc ale sale), şi le personific, după cum se împeliţează roate în domnul Sarsailă. Sarsailă este un nume închipuit, ce are în sine aceste lucruri foarte de râs ale atitorlâcului şi altele, mai multe ca frunza şi ca iarba şi ca nisipul mării. Pe lângă care sc adaog şi acelea de a critica fără critică şi a judica fără judicată, de a învăţa pe oameni cum să scrie şi să facă tragedii fără a şti să scrie, de a îndrepta versurile băieţilor fără să fi ştiut vreodată ce este un vers, şi, jucând rolul „măgarul cu privigătoarea", să-şi cânte singuri cântecul şi să ne puie înainte însăşi acea fabulă, zicând că nu e cântată cum ar fi cântat-o dumnealui, ş.c.l., ş.c.l., ş.c.l.

Ferească-se fiecare să nu semene cu d. Sarsailă; şi câţi au apucat acest drum, nu e timpul trecut, încă sunt juni; lase secăturile acestea, apuce-se de vreo treabă, de vreo slujbă, de vreun meşteşug, sau însuşi dc scris, dar apuce-se cum trebuie, înveţe bine limba în care voiesc să scrie, citească mult, cerceteze şi filosofească în materia în care voieşte să scrie. Asfel puşi pe cale şi duşi la biserică, vor putea să-si bucure pe bieţii părinţi, ce acum îşi blestemă ceasul când le-a venit în gând să-şi înveţe copiii carte.

Dar nu aşa, părinţi, nu aşa, cartea nu strică nimic: alta e cartea şi alta e creşterea şi îngrijirea părintească, şi una fără alta nu plăteşte mai nimic, cu toate că din amândouă preţuieşte de mii de ori mai mult creşterea şi îngrijirea părintească. Poate să nu ştie cineva carte şi să fie omul cel mai bun, cel mai blând, cel mai onest, cel mai cu frica lui Dumnezeu, cel mai

nesupărător, luânclu-se după pilda traiului părinților si după povața ce i-au dat ei la îngrijirea lor. Pe când altul, cu toate cărțile din lume, fără îngrijire, fără obiceiuri, plin de duh şi fără inimă, să ajungă cel mai supărător oamenilor, sieşi şi, prin urmare, nenorocit şi de râs, ca d. Sarsailă.

Aşadar, părinți, pe lângă nenumăratele datorii ce aveți la îngrijirea şi creşterea fiilor, îusoțiți-vă cu învățătorii şi feriți-va copiii ca de foc să nu cază în năbădăile autorlâcului, că vai dc voi şi de ei! Ensați-i să scrie, dar nu le dați nas, nu-i înlesniți să-şi tipărească încercările copilăreşti, că i-ați pierdut. Aceasta v-o spui din încercare; v-o mărturisesc ca un păcat, cel mai marc ce am făcut în viața mea. Din neştiință, din neîncercare, din dragoste poate, am înlesnit tipăririle a vreo câțiva juni, i-am lăudat, socotind să-i încurajez şi i-am făcut să ia fum în cap; s-au pierdut, au ajuns nenorociți şi sunt încredințat că am să dau seama înaintea lui Dumnezeu.

Aşadar, părinți, învățători, voitori de bine, luați seama cu copiii cu care vă încărcați. Oameni ai lui Dumnezeu îndeobşte, pe câți bâiețoi vedeți că vin prin case cu cataloage de prenumărând ca să-şi tipărească încercările copilăreşti, goniți-i, goniți-i cât puteți; că le faceți bine, îi dezbărați de viața leneşă a nu se supune la greutățile unei cariere, unei meserii; îi depărtați de ispita de a lua bani, a-i cheltui la nebunii copilăreşti şi a nu avea apoi cu ce să-şi tipărească cartea şi, prin urmare, a debuta de la întâia oară cu înşelătoriile în lume. Să nu gândiți că e vreun geniu unde vedeți vreun catalog. Geniul e mândru, nu se umileşte, nu cerşeşte; el găseşte mijloace să se facă cunoscut (mai vârtos în secolul nostru) fără a se târî ca să-şi cerşească meseria, nebunia şi un viitor plin de râsurile dlui Sarsailă. Prin refuzul şi goana la asemenea băiețoi, faceți aceea ce n-au făcut părinții şi învățătorii lor.

[PROIECT PENTRU INSTRUCȚIA PUBEICĂ]

Domnului Marelui Pan M. Ghica, capul Departamentului din năuntru, presidentul Eforiei Şcoalelor etc.

Domnul meu,

Şcoalele astăzi, mai mult decât totdauna, au ajuns objetul luării aminte obşteşti. Fiecare doreşte a le vedea înfloritoare şi sporind. Poți părinții de familie aci îşi ațintează ochii şi de aci aşteaptă viitorul fiilor lor şi îndeobşte tot românul iubitor de binele patriei sale de aci aşteaptă luminarea, fericirea şi slava **ei.** Guvernul tle aci aşteaptă slujbaşi care să înțeleagă mântuitoarele-i cugetări şi să cotespunză cu părititeştilc-i îngrijiri. Biserica de aci aşteaptă preoți luminați cari să îtnpărrăşască cu spor şi după duhul Evangheliei cuvintele sale la norod şi să-l povățuiască la mântuire. Fără scoale să nu aştepte nimeni nici părinți buni, nici fii buni, nici slujbaşi buni, nici cetățeni buni şi prin urmare nici stat bine organizat şi bine cârmuit şi păstorit.

Trebuința şcoalelor mai totdauna a fost simțită în țara noastră şi acest simtiment cu adevărat n-a putut fi decât o tradiție moştenită de la cei dântâi străbuni ai noştri ce au descălicat în Dacia, viind din însuşi cuibul artelor, sau mai bine din domnitoarea Romă, unde învățătura şi artele Greciei şi Italiei au lăsat atâtea monumente trainice ca veacurile. Dovadă avem că românii s-au ținut odată deopotrivă cu celelalte noroade, vremile în care s-au sprijinit aceste două principate de sine, făcând războaie şi încheind tractate pe care s-a rezemat ființa noastră politică şi care nu se putea face de bărbați fără cunoştințe şi neprevăzători; dovadă avem rămăşițele risipite de străini ale bibliotecilor publice şi particulare, ce nu s-ar fi putut aduna de bărbați ce nu ar fi ştiut să prețuiască asemenea comori. Totdauna au avut aceste două principate scoale în care se luminau nu numai pământenii, ci şi străinii,

încât şi Rusia îşi cunoaşte pe luminătorii săi de şcolari ai aşezămintelor moldovene.[1]

învăţătura însă în veci a avut trebuinţă de pace şi de odihnă. Soarta ce a gonit pe Dacia întreagă, cu toată râvna românilor la învăţătură, i-a făcut însă din veac în veac a rămânea mai înapoi decât cealaltă parte a Europii, cu care odată ei era deopotrivă şi la braţ, şi la arme, şi la cunoştinţe. Voi să zic că lipsindu-ne mai totdauna pacea şi odihna, am pierdut încetul cu încetul şi aşezămintele de învăţătură şi creşterea obştească, sau deşi le-am avut, se afla însă în paralizie. Duhul a început a se tâmpi, naţionalitatea a se stinge şi românul a se degenera şi a se face gata unealtă şi pradă celui întâi venit. Râvna lui la învăţătură s-a întrebuinţat de străini în felurimi de chipuri după deosebitele epohe. Ei însă totdauna au fost gata a cheltui şi au cheltuit înseninătoare sumi şi în parte şi de obşte. Daca roadele n-au corespuns cu râvna şi jertfele lor, pricina a fost sau în nestatornicia vremilor, sau în oarecare precugetări infernale, sau în răul metod şi neajungerea ori ignoranţa învăţătorilor timpilor trecuţi.

însă oricum au fost şcoalele trecute, dar au păstrar schinteia unui foc învălit cu îngrijire în căminul strămoşesc şi lăsat de moştenire la urmaşi. Acele şcoli au păzit ca vijeliile politice să nu poată spulbera dimpreună cu cenuşa şi schinteia cea dupe urmă a acelui foc dumnezeiesc. Când românii se afla oarecum mai la adăpost, îndată îl aprindea spre încălzirea morală a urmaşilor lor, şi asfel s-a vecinicit până în nişte zile mai bune căldura învăţăturei, asfel s-a păstrat a nu degera de crivăţele ce au trecut peste Dacia sămânţa întâietoare din care să poată răsări roadele ce se aşteaptă în zilele noastre, şi o asfel de sămânţă au purtat în inimile lor Cantimirii, Filarcţii, Ienachi

[1] Să se vază cuvântul dlui Alecsandru Hâjdău rostit la examenul de la Hotin şi publicat în no. 10 al *Curierului.* Acest cuvânt atâta autoritate şi adevăt are, încât s-a putut ierta de cenzura rusească.

Văcăreştii şcl.; în sfârşit, acea sămânţă dezvoltată mai mult în inima răposatului domn Grigorie Ghica, fratele domniei î **fale,** l-a făcut să puie piatra cea dântâi a temeliei şcoalelor în i limba patriei; ei suntem datori orice bun în intervalul scăderei noastre şi văduviei României de prinţii săi pământeni, până la reforma începută subt domnirea răposatului domn.

A venit vremea în sfârşit ca această sămânţă, păstrată şi lisată de moştenire din veac în veac, să se puie în pământul său priincios, să se apere de vijăliile iernii, să se cheme din cer asupră-i ploile lui aprilie şi mai şi să-şi dea roadele sale însutite în vremea secerişului. Unde sunt cultivatorii? Care este grădinarul? Ce face? Ce nădejdi ne dă? Căci pământul e bun, vremea e priincioasă, argaţii se plătesc. Acestea sunt întrebările de obşte; aceasta este opinia adâncă împrăştiată şi întemeiată în tot românul; aceasta întreabă naţia prin înfăţişătorii săi, aceasta va să ştie Obşteasca Adunare.

Fără să văz atâta mişcare vrednică de laudă, totdauna m-a ars dorul sporirei şi luminării pământului meu de naştere care, oricât m-ar urî el, eu nu poci decât să-l iubesc şi să-l respectez, cum iubeşte un fiu umilit pe o mumă deznaturată. De cum am debutat în lume, lui i-am închinat toată vremea, toată juneţea, toată bărbăţia, toată starea, toată odihna, toată fericirea mea. Scrierile mele vor fi marture şi în tribunalul viitorimei şi înaintea judicâţii unde toţi avem a ne da răspunsul; ele nu vor fi bune, dar conştiinţa mea, cugetul cu care le-am scris se va vedea în toate. Un cuget am avut: binele patriei, liniştea şi pacea ei, învoirea mădularelor şi capului ci, fericirea într-un cuvânt a contimporanilor mei şi un viitor mai bun pentru urmaşi. Acesta mi-a fost singurul meu cuget şi m-am uitat pe mine şi pe copiii mei... şi mă poci mângâia că n-am fost simbriaş, ci adevărat fiu al patriei mele, caria am slujit ca un rob. Acest cuget m-a făcut şi în anul trecut a mă adresa prin glasul

Curierului românesc către ci. directorul şcoalelor, cu scrisoarea publicată în no. 70.

Aşa, în vreme ce se fac asemenea întrebări mântuitoare, mâ simţ şi eu dator a nu tăcea în asemenea fericite şi lăudate împregiurări, şi mă îndrepte/, către Domnia ta, ca ministru ce înfăţişezi guvernul în Obşteasca Adunare, ca întâiul mădular al Eforiei şcoalelor, ca frate al prea înălţatului nostru domn, a căruia râvnă pentru luminarea supuşilor săi este cunoscută, ca frate al acelui domn, al căruia nume este înscris în fiece piatră a colegiului din Sf. Sava, ardicat de dânsul în nişte vremi când înălţarea tutei scoale era deopotrivă cu lepădarea de tor, şi dc tron şi de viaţă; mă îndrepte/, către d-ra ca însuşi râvniror şi protector al învăţăturei publice, ca la unul la a căruia râvnă şi stăruire e datoare ţara 3000 de scoale lancasteriane ce s-au întemeiat prin sate, ca la un amator şi apărător al artelor care, străine încă în pământul nostru, află ospitalitatea în muzeul căruia pui cea dântâi temelie.

Trei mari cuvinte, domnul meu, mă îndeamnă a ieşi înainte şi, nechemat de nimeni, a mă îndrepta către Domnia ta în pricina şcoalelor. Cel dântâi, că sunt şi eu român şi am aceeaşi inimă şi acelaşi glas cu toţii dimpreună; al doilea, că sunt iată de familie, n-am unde să-mi cresc copiii decât în aceste aşăzăminte, pentru că şi dc aş avea mijloace a-i creşte aiurea, gândul meu nu este să-i cresc străineşte şi ei apoi să trăiască româneşte; voi să fac din ei români şi trebuie să ştie cele româneşti, şi legi, şi obiceiuri. Ticăloşi au fost părinţii şi ticăloşi fiii cari orbeşte s-au crescut pentru alt veac şi pentru altă ţară şi au trăit apoi în ah veac şi în altă ţară 1 Iar cel de-a) treilea şi mai mare cuvânt este că la formarea şcoalelor româneşti, când împrejurările nu ierta a se pomeni nici numele de şcoală, am fost şi eu unul din acei norociţi ce au pus cele dântâi pietre în temelia lor, şi opt ani am suferit gerurile iernilor în mijlocul crivăţelor ca să adun şi să închei o gramatică, ca să-mi formez

0 limbă, ca să botez termenii ştiinţelor, ca să fac în sfârşit un curs de gramatică, aritmetică, geografie, algebră, geometrie, trigonometrie... şi ca să pregătesc o parte din învăţătorii publici ce se află astăzi. Această limbă, asfel cum se scrie astăzi ele cei ." cari o cunosc, este a mea; din cărţile acestea din care se încheie mica literatură a acestui principat trei părţi sunt ale mele, scrise de mine sau tipărite cu averea mea, cu averea copiilor mei; aceasta gazetă care s-a ţinut fără nici un ajutor în vreme de unsprezece ani ca să sprijinesc cinstea compatrioţilor mei, că au sprijinit adică un început ce privea la îmbunătăţirea lor morală, este a , mea. In vreme de douăzeci de ani uşa mea a fost deschisă la toţi > tinerii ce au avut trebuinţă de sfatul meu; vremea mea a fost a lor, tipografia mea a fost gata a primi osteneala oricărui rânăr.

La orice s-a vorbit în pământul meu tle naştere en n-am avut nici un glas, pentru că am fost un om foarte neînsemnat în sfaturi patriotice; când însă sc mişcă întrebarea şcoalelor, se mişcă întrebarea copiilor mei şi ai tutulor părinţilor, se mişcă întrebarea unei pricini în care mi-am petrecut toată viaţa; se mişcă întrebarea idolului meu, a singurei mele nădejdi. Locul acesta nu mi 1-a dat nimeni; singur mi l-am creai, singur, de bunăvoie, m-am azvârlit în mijlocul fostelor ruine din Sfântul Sava ca să sufăr foamea, frigul şi despreţul mai rău decât toate; este o mare legătură între inima mea şi între şcoalele româneşti şi când e vorba de dânsele, oricât voi fi tle nesocotit, oricât voi urî soţietăţile dc acum, ori de unde voi fi tras, viu şi mă pui la locul meu şi zic că am şi eu un glas. Dar, am şi eu un un glas!

De când le-ai numit Domnia ta efor şi de când, întorcându-te din călătoria din Austria, ai început a lua cu dinadinsul în cercetare pricina şcoalelor, văz că neîncetat, cu mate stăruire, aduni mai în toate serile în ospelul Domniei tale pe dd. profesori ca să aduni păreri de la fiecare cum să întocmeşti şcoalele româneşti pe un plan mai luminat şi mai potrivit cu starea noastră. Prin urmare mă mângâi a crede că şi glasul meu

şi părerea mea vor fi priimice de Domnia ta, ea să alcătuiască dinpreună cu a celorlalţi confraţi profesori un plan potrivit cu patrioticele dumitale cugetări.

Ca să-mi dau părerea, ca să-mi spui cugetările mele, nu poci fără a arăta şi câte ceva din cele ce s-au urmat până acum în scoale, care au fost pricina a nemulţumirei obşteşti. Ca să poată ieşi ceva bun, trebuie să aducă cineva de pildă necuviinţa celor rele spre a nu mai cădea într-însele. Această însărcinare ce mi-am luat asupră-mi sunt sigur că îmi va mai înmulţi vrăjmaşii; însă cugetul meu este binele de obşte, dorinţa mea este asemenea cu a tot românului bine cugetător, şi vina mea nu este alta decât că, gândindu-mă şi eu ca toţi, aceea ce vorbesc alţii în parre, eu o vorbesc de obşte, fără a mă ascunde de nimeni. Prin urmare, vrăjmaşii mei în această pricină nu vor putea fi alţii decât aceia ce au fost sau vor putea fi vrăjmaşi ai fericirei şi înaintării românilor. Aceia într-a cărora mâini a fost viitorul unei generaţii întregi, a unei junimi, a căruia vreme pierdută de zece ani cheamă blestemul lui Dumnezeu şi al oamenilor peste oricine va cârti asupra cugetului ce a îndemnat a se face nişte mântuitoare prefaceri în scoale.

Eu nu voi atinge persoana nimului în această espoziţie; dimprotivâ, cât voi putea voi apăra pe oricine al căruia nume voi fi silit a-l arăta. Voi combate însă sistema cea până acum a şcoalelor, asemenea cum vor avea drept a combate şi urmaşii noştri sistema ce se va Introduce de aci înainte, daca după o vreme dc zece ani nu va aduce nici un spor. Cine va fi prieten al adevărului şi voitor de bine al junimei va fi şi al meu voitor de bine, şi însuşi daca va fi avut vreun amestic în sistema cea până acum a învăţăturci publice.

Zece ani sunt de când după această sistemă se învaţă ştiinţele în limba patriei şi roadele şcoalelor au revoltat toată obştea asupră-i şi au făcut a se mişca atâtea întrebări vrednice de laudă în Obşteasca Adunare. Eu însă nu voi să iau lucrurile

Spre rău; eu zic că mă simţ dator celui ce a făcut acest regulament al şcoalelor şi îmi place a crede că scopul său a fost **Să** facă bine şi să slujească românilor. Esperiinţa însă a dovedit **că a** fost foarte defectuos, foarte păgubitor, fără voia, poate, şi însuşi a celui ce l-a lucrat. Nu-mi place a crede, ca alţii, că la lucrarea acestui regulament a fost un fel de precugetare în paguba românului şi a limbei lui. Zic însă că sistema şcoalelor atât a fost tle defectuoasă, încât de-am fi avut o stăpânire străină, daca aceasta ar fi vrut să stingă duhul naţional şi să facă **a** sc învăţa ştiinţele în limbă străină şi împrotiva luminilor şi filosofiei veacului nostru, n-ar fi aflat alt argument mai tare ca să dovedească greşit şi în paguba românilor că limba româneasca nu poate face nici un spor, decât această sistemă urmată până acum în scoale cu care zece ani s-au pierdut în zadar. Armă mai puternică şi unealtă mai îndemânatică n-ar fi putut afla un asemenea voitor de rău ca să izbească viitorul românilor şi să stingă într-înşii orice duh de naţionalitate decât această sistemă. Ar fi zis un asemenea voitor de rău: „iată dovada, românilor, că limba voastră nu poate face nimic", şi mulţi s-ar fi înduplecat a crede că aşa este, fără a se găsi poate cineva să răspunză că trebuie deosebite acele lucruri unul tle altul: limba şi ştiinţele, din duhul sistemei aceştia de prozelitism, de clientelism, de chiverniseală, a aceştii sisteme întemeiate pe forme şi pe titluri în nelucrare şi cu simbrii din averea publică. Activitatea cea mai mare a aceştii sisteme n-a fost întru învăţătură (fie în ce limbă va fi), cât în paza formelor, în scrieri şi corespondinţe sterpe a cărora săvârşire au trebuinţă cu adevărat de vreme, şi vremea de zece ani nu s-a pierdui intru învăţătura ştiinţelor în limba patriei, ci în paza formelor, în intrigi, în ură, în rivalităţi.

Aşadar, sistema e de vină, iar nu limba româneasca,

Şcoalele pretutindeni se întocmesc pentru dezvoltare» facultăţilor înţelegătoare şi morale ale tinerimii, adua peiilrtl

formarea duhului şi a inimii; iar daca se întocmesc în limba patriei, cugetul este îndoit, ca să se dobândească cunoştinţele în mai scurtă vreme, şi ca să se cultive şi păşască înainte limba naţionala. Nici unul din aceste principale cugete şcoalele până acum se pare că n-au avut înainte; pentru că învăţătura a făcut puţin spor şi limba, şi din ce a fost mai nainte, în loc să mai înainteze, a înapoiat în şcoalele noastre; şi daca a făcut ceva păsuri, acele păsuri nu s-au făcut în scoale.

Învăţăturile toate s-au urmat în limba românească şi nu poate cineva afla un şcolar în vreme de zece ani să ştie scrie cu o ortografie oarecare hotărâtă şi chibzuita. Pricina este că n-a fost o unime, un cuget; pricina este că fiecare profesor şi-a avut sau învăţătura, sau neînvăţătura sa în limba românească. Se poare ca fiecare profesor la ştiinţa sa să fie foarte bun, insă acea ştiinţă a învăţat-o în limbă străina si ca s-o facă în limba românească, se înţelege că trebuie să cunoască întâi gramatica aceştii limbi; însă aceasta nu s-a cerut până acum de la profesori; fiecare s-a suit pe catedra sa şi a vorbit şi a scris cum s-a priceput, în jargonul său; caietele profesorilor au trebuit să slujască de model şcolarilor; dar acele caiete nu numai că nu se potrivea al unuia cu al altuia, ci şi între sine nu se învoia, căci limba şi ortografia dintr-o pagină urma să fie în contradicţie cu limba şi ortografia din pagina dinainte sau următoare. Ce trebuia să facă şcolarul ? Sau să cinstească limba şi neortografia profesorului său şi să se înveţe şi el a scrie fără regulă, sau de va fi ieşit mai tare din clasele de gramatică, să rază neîncetat de neştiinţa profesorilor următori asupra limbii? Care demoralizaţie este mai slută şi decât neînvăţătura! Sâ lăsăm la asemenea întâmplare de necunoştinţă a limbii şi termenii tehnici ca în ce fel de chip s-ar putea boteza în limba românească: unii fără a avea în sine însemnarea ideii, alţii franţoziţi cu totul, alţii semănând a definiţii iar nu a termeni.

, »• Una iar din pricinile neînaintârii limbii şi a învăţăturii 8|kramaticii este iar că fiecare profesor de limbă nu mimai că a JBfnvut o deosibită gramatică, ilar şi profesorii de aceeaşi limbă, IJţ.**Cum** spre csemplu ai claselor franţozeşti, flecare întrebuinţa în i dosul său o altă gramatică; eu zic că fiecare gramatică putea să fiŞfie bună; însă ce se face bietul copil când mintea lui nedestoinică încă a înţelege şi a judica, şase luni aude pentru un lucru ce nu-l înţelege o definiţie şi alte şase luni alta ? Vremea ce o petrece j. în şcoală nu este pentru dânsul decât un lanţ ce îl încurcă şi -ft clasele nişte trepte prin care dintr-o învălmăşală trece într-alta. W'**Aşa** trece prin toate clasele de gramatică, fără a cunoaşte o f|f gramatică, prin toate clasele de limbi fără a învăţa o limbă.

j| Păşind acum la ştiinţe, se ştie că fără gramatică şi puţină "f logică foarte puţin spor facem întru citirea şi învăţătura a J oricârii ştiinţe. Ca să scoatem un înţeles dintr-un period, •\ trebuie să fim deprinşi a cunoaşte relaţia deosebitelor lui părţi. - **Aşa,** iată şi cursul ştiinţelor fără spor si în loc de a desfăta şi trage pe bietul şcolar, dimprotivă îl oboseşte şi îi tâmpeşte duhul, II pentru că foarte puţin înţelege.

Jf[Alta şi a treia pricină a nesporirei este pe de o parte că se "V pun şcolarii la învăţătura unei ştiinţe fără a fi pregătiţi cu ?î cunoştinţele trebuincioase. Avem clase de legi, fără a preceda altele de filosofic, avem clase de limbă elenică fără a avea nici una de mitologie, şi alte asemenea; iar pe de altă parte că la -:• multe învăţături, după sistema până acum a şcoalelor, se vede • o precurmare. Se începe o limbă sau o ştiinţă, urmează şcolarul câtva într-însa şi apoi face o încetare dc un an şi doi ca să urmeze în alte clase, şi apoi iar trece la limba şi la ştiinţa ce o a fost lăsat. Ce mai ţine minte atunci copilul? Şi orice învaţă de aci înainte este ca şi când ar începe lucrul de la mijloc şi sporul este foarte puţin.

Cine este de vină la aceasta ? Domnii profesori ? Nu, căci fiecare vine la clasul său la ceasul hotărât şi urmează după planul

şi sistema ce sunt întocmite. Vina este, după cum nul plângeam în anul trecut în scrisoarea către d. directorul şcoalelor, că nu este uuime, nu este măsură în şcoală. Puie cineva zece ingineri să facă o hartă a unui coprins, toţi să fie buni şi foarte desăvârşiţi în profesia lor; dea fiecăruia câte o parte a acelii harţe ca să o lucreze deosebi şi să nu le spuie ce măsură sau scară să ia. Fiecare va săvârşi partea sa, o va săvârşi foarte bine şi cu vrednicie, dar adunând-o la un loc cu celelalte părţi, nu va putea încheia harta acelui coprins, pentru că fiecare a avut o deosebită măsură, o deosebită unime. Iată dar muncă zadarnică, care se aseamănă cu munca de zece ani a şcoalelor noastre, din care n-am putut avea nici ştiinţe, nici limbi, nici însuşi limba ţării !

învăţătura iar a limbilor străine pretutindeni are un scop. La noi, până acum, ce scop a avut ? Scopul politic şi comercial? Dar nu vedem în şcoalele noastre: turcească, nemţească şi muscălească. Scopul literar ? Dar n-am văzut să se înveţe limbile docte într-un chip cum să se arate afinitatea şi relaţia dintre ele, ca de aci să putem afla afinitatea şi relaţia între limbile vorbitoare şi între a noastră, şi iar relaţia limbilor vorbitoare către cele docte. - Scopul ca să cultivăm pc a noastră? Dar nu s-a văzut spre acest sfârşit să se bage în scoale limbile de la care putea să se încheie a noastră şi să se cultive sporind, după firea ei; limba noastră se aseamănă în scoale până acum întocmai ca o plantă ce creşte în pământ nepriincios în mijlocul altor plante păgubitoare ei şi eu toată îngrijirea grădinarului, ea nu face decât a creşte pipernicită şi rahitică. Dc limba latină abia am avut o catedră neîngrijită şi mai părăsită, şi de limba italiană nici una! Şi de limba îranţează opt clase! Care este scopul limbii franţeze? Ca să o învăţăm? Ca să putem eu dânsa a ne sluji la trebuinţe, pentru că a ajuns o limbă generală? însă n-avem până acum nici un român, poci să zic, nici din cei ce şi-au urmat învăţăturile în Franţa, las la o parte pe şcolarii colegiului nostru,

|tre să poată ieşi afară şi fără temere să poată zice că „eu scriu j^W un franţez", în vreme ce ca să zică: cu scriu ca un grec, eu **Sicriu** ca un neamţ, am avut şi avem destui. Trebuie să fie vreo pricină, căci nu se poate ca limba franţozească să fie aşa de *f'* anevoie, mai anevoie decât limba elenică şi limba germană. •.fcPricina esre foarte lesne de aflat; pricina este că n-o învăţăm , atunci când trebuie; pricina este, ca la toate lucrurile, când vrem * **BÎ** le învăţăm fără metod, fără orânduială.

La formarea limbii franţozeşti, bărbaţii care au creat-o au .a, fost din aceia care îşi făcuseră educaţia latineşte, greceşte şi || italieneşte. Permecul acestor limbi i-a făcut să dea limbii lor % 0 ortografie al caria cuvânt îl află cineva numai în aceste limbi; **"£ Să**-i dea nişte fraze adunate din scriitorii greci, latini şi italieni .* si să le unească la un loc cu frazele adunate din gura poporului - franţez. Aşa, în ziua de astăzi însuşi un franţez care se naşte şi creşte cu limba franţeză, asfel cum se vorbeşte de obşte în oraşe, * în teatre, pe amvoane, pc tribune, pe catedre, iar nu cum o T: vorbesc pe la sate, însuşi un asemenea franţez nu poate să fie în stare a scrie limba sa *en savant,* de nu va cunoaşte cel puţin limba latină; căci afară de formarea stilului, care se face având de normă pe autorii clasici, dar însuşi la orrografie e silit în toată viaţa să caute la dicsionar, de nu va şti cel puţin latineşte sau . italieneşte. Cum dar vrem ca noi să putem învăţa limba ' franţozească pentru că ne-am pus în colegiul nostru opt clase de limba aceasta, clase formate mai mult pentru ca să împiegăm pc clienţii noştri, decât pentru că a cerut-o trebuinţa?

Un franţez, spre exemplu, nu poate şti ca să deosebească substantivii femeieşti cei cari se scriu cu *ance şi* cei care se scriu cu *etice,* decât să stea totdauna cu mâna pe dicsionar, daca nu va şti latineşte sau italieneşete; nu poate asemenea să deosebească pe *o* din *au* şi *eau* fără dicsionar, de nu va şti aceste limbi. Cum va şti dar românul, de nu va fi pregătit mai dinainte? Până să arăt importanţa şi trebuinţa cea mare a limbii

italiane, că trebuie băgată în clasele cele dântâi pentru alte cuvinte mai mari, voi arăta că însuşi pentru acest cuvânt, daca vrem să învăţăm franţozcşte mai temeinic şi mai lesne, trebuie să se bage mai întâi limba italiană în scoale şi apoi cea franţozească. Când copilul va învăţa italieneşte: abbondA;«w, alliA;«w, constA//2M... îi va fi foarte lesne, când va învăţa franţozeşte, să scrie *abandAnce, zlli Ance, constAnce...* Asemenea când va învăţa italieneşte: *zuălEnza, camspandEnza, diWgEnza,* provvidiÎHZtf... îi va fi foarte lesne să scrie franţozeşte *axiilxEnce,* corresponcLEw«\ *dWxgEnce, providEnce...* Asemenea pentru pronunţarea *o* când se scrie cu *au* franţozeşte, dacă ştie pe de o parte în italieneşte cele ce se pronunţă *au,* cum *audienza, aurora, aureola...* nu va veni niciodată în ispită să scrie franţozeşte *odiance, orore, ore'ole,* ci *audience, aurore, aureole;* de i se va spune iară că toate vorbele ce sunt de origine grecească şi latină sau italiană sau şi română, care au în sine *a* urmat de două consoane, în franţozeşte consoana următoare se face *u,* îi este lesne să facă pe *palma, psalmul* româneşte, *paume, psaume,* franţozeşte cum şi pe *fantasma* italienesc sau grecesc să-l facă *fnniozcştefantaiwte* sau *fantome* ş.c.l.; lăsăm iar toate vorbele greceşti care încep cu prepoziţia ev şi s-au priimit de italieni că, învăţându-le italieneşte, îi este lesne a nu le greşi când învaţă franţozeşte, precum *emblema, emfasi, entusiasmo* ş.c.l., pe care nu va veni apoi niciodată în ispită a le scrie franţozeşte nici româneşte pocit: *ambbleme, amphase, anthusiasme.* Insă aceste pilde înlesnitoare le adusei înainte numai ca să arăt trebuinţa de a se băga limba italiană mai nainte decât cea franţeză, din care izvorăsc mulţime de înlesniri care, pentru prescurtare, le tac, căci cugetul meu aci nu este să fac o gramatică, şi despre dânsele se va vorbi ia locul lor.

Intr-o şcoală de limbi străine (fie în orice ţară va fi acea şcoală), de se va băga şi limba franţeză, trebuie băgată mai înainte limba italiană sau latină ca să poată învăţa cu temei pe

Cea dântâi. Noi însă avem şi alte cuvinte mai mari **decar** toţi **ceilalţi** ca să îmbrăţişăm limba italiană şi să o băgăm în clasele **cele** dântâi de umanioare.

Când o provinţie a Daciei ar fi avut norocirea a-şi cultiva dialectul său românesc şi a-l aduce în stare a exprima toate ideile veacului nostru pc un plan regulat şi consecuent, care român **CU** judicată nu ar fi priimit acel dialect, întocmai după cum se **ia** fiecare după cel bisericesc, avândtt-l de normă? Când ne-ar (pune cineva că este asfel de dialect românesc cultivat cu autorii săi, cu bibliotecele sale, cu dicsionarele sale, şi acela poate să ne slujască de normă cum să cultivăm pe al nostru, care din câţi au drept scop întemeierea şcoalelor şi cultivarea limbii, după firea ei, nu ar dori să ştie care este acei dialect, ca să-l băgăm în şcoalele noastre ? Acel dialect este limba italiană, care numai în relaţie către celelalte limbi este o limbă, către a noastră însă este dialectul românesc cel cultivat, precum într-o vreme era acela al I.aţiului pentru Italia întreagă. Va fi o destulă dovadă paralelismul ce fac între materia şi forma acestor două dialecte, care a şi început a se publica.

Va putea vedea cineva vocabularul de vorbele radicale şi gramatica lor şi mă mângâi a crede că va fi convins ca şi mine despre aceste adevăr şi despre trebuinţa a se băga în clasele noastre, mai mult decât oriunde, limba italiană şi mai mult şi mai întâi decât orice limbă. Insă noi până acum am avut limba franţozească şi fără a putea să o învăţăm pentru urâtul metod ce s-a arătat mai sus, pentru că se învăţa nu la vremea ei, a contribuit şi va contribui a ne strica şi limba, luându-sc junimea maimuţeşte după forma aceştii limbi. Rage cineva de seamă că mai nainte, când se cheltuiau mai puţini bani pentru scoale, şi încă pentru limba franţeză mai nimic, ieşa scriitori români, precum răposatul Grigorie Mitropolitul şi alţii, a cărora limbă şi compunere vor putea în toată vremea să placă şi să dovedească că îşi scriau româneşte ideile ce aveau. De când

cheltuieşte ţara bani mai mulţi şi cu limba franţozească şi mai mult, de atunci nici limba franţozească nu învăţăm şi pe cea românească am schimonosit-o de tot.

Pe lângă acestea, limba franţozească, de nu ar avea autorii săi în care poate cineva ctdege atâtea idei, ar fi, după cum şi este, limba cea mai săracă şi mai nedestonică a învăţa cineva o ştiinţă într-însa, mai vârtos literatura. Scoată cineva din ea vorbele greceşti şi latine, şi nu ştiu cu ce va rămânea; însă vorbele nu fac nimic, forma unei limbi îi arată destoinicia, şi forma franţezei este foarte mică, foarte pipernicită, foarte neregulată; ca să semene şi ea a limbă, şi ca să o ferească creatorii ei de echivoce şi neînţelesuri, au fost siliţi să-i dea această ortografie prin care dobândim înţelesul mai mult cu ochii, decât prin urechi. Într-însa vede cineva caracterul unui om ce puţin se gândeşte şi vorbeşte mult; în nici într-o limbă nu s-au scris atâtea de multe cărţi ca în cea franţozească şi de va stoarce cineva toate cărţile ei cu autori cu tot împreună, nu poate scoate un Omer, un Virgil, un Dante, un Milton, un Goethc. Pre lângă acestea nici o limbă omenească nu este în stare să esprime cu desăvârşire cugetarea omului, pentru că îi lipseşte vorbe, şi limba franţozească este şi mai nedestoinică spre aceasta decât toate, pentru aceea că este săracă în vorbe şi bogată în fraze, întocmai ca un om ce voieşte să spuie ceva, îi lipseşte vorba şi începe a face felurimi de fraze ca să fie înţeles. Apoi să mai vază cineva şi vorbele ce au în sine o afinitate de înţeles că n-au şi o afinitate de sunet ca în alte limbi. In aceasta limbă vorbele pare că sunt aruncare dc întâmplare, fără gândire. Vede cineva: *Ucu,* şi apoi *localiteşi local; oeilşi* apoi *occulaire;paien* ş-apoi *paganisme; frere* şi apoi *fraternei, fraternite...,* fără *frate,* Pâră *ucidere,* ş-apoi *fratricide,* fără *hoste* (oasre) şi apoi *hostii, hostilite,* fără *lucru,* ş-apoi *lucratifsi* altele mulţime. Cum poate cineva învăţa în asemenea limbă o literatură unde nu poate aduna, ca în alte limbi, familii de vorbe cu rădăcina lor?

'Poate acestea s-au zis numai pentru folosul literar, că nu trebuie limba franţeză băgată în scoale mai înainte decât alte limbi. Ce se atinge însă de folosul moral, care este şi mai iimportant, vază cineva ceea ce arăt în nota I a *Paralelismului* **CC** se publică. Pentru prescurtare tac aci despre aceasta, şi apoi trebuie să fiu consecuent cu planul meu; căci temându-mă de prejudiţele oamenilor pentru această limbă, ce a ajuns o manie în toate casele şi în toate cercurile, sunt silit să o priimesc în acest projet, pentru că părinţii şi-ar ţinea copiii fără educaţie şi neprocopsiţi, cum am zice neduşi la biserică, dacă nu-i va auzi din cea mai fragedă vârstă a îngâna franţozeşte.

Să păşim acum şi la metodul şcoalelor sau învăţăturii. De va cerceta cineva vorba învăţătură în adevărata însemnare în fiece limbă, sau în însemnarea cu care s-a priimit în limba românească, va să zică păşirea prin care dobândim cunoştinţele cc nu le-am avut. în orice lucru greşaşte cineva dc nu va urma păsurile ce face natura în lucrurile sale; tot ce este după natură este şi mai lesne. Natura în toate lucrurile sale se slujeşte cu elemente din care îşi alcătuieşte apoi producţiile şi în toate lucrurile sale o vedem că de la analis trece la sintes. Geniul, când inventă, când croieşte, totdauna prin analis trece la sintes; pruncul când începe a vorbi şi a dobândi cunoştinţe, întâi cunoaşte ş-apoi numeşte, întâi adună elemente de idei şi de vorbe ş-apoi începe a combina judicăţi şi fraze; vedem că mintea lui de la analis păşeşte treptat la sintes din cea mai fragedă vârstă până la bătrâneţe, şi în toate vedem că învăţătura cere metodul analitic ca să se poată numi învăţătură, adică ca să poată păşi. Când nu se va lua acest metod totdauna, fiind împrotiva naturei, învăţătura se face zăbavnică şi mai fără spor, iar sporul ce ar putea ieşi nu-1 poate cineva avea decât întorcându-se pe nesimţite cu mintea iar la analis, adică la aflarea pricinii. Pretutindeni este de neapărată trebuinţă la

învăţătură metodul analitic, şi cu mult mai vârtos la noroadele ce încep.

Insă ce este metodul analitic decât a păşi cineva cu şcolarii săi de la cele cunoscute către cele necunoscute, de la cele mai lesne către cele mai anevoie ? Să punem acum un copil la învăţătură: trebuie prin limba sa, prin vorbele şi ideile cunoscute lui să-i facem cunoscute alte vorbe şi alte cunoştinţe, însă fără a sări pe scara progresivă a naturei. Românul dar trebuie să înceapă româneşte şi ca să nu greşim păsurile noastre pc această scară, de aci vom trece cu dânsul la o limbă sau dialeci ce are mai multă asemănare cu limba lui; aceasta este limba italiană, este limba românească în starea bărbăţiei, este limba românească ce se cuvine unei minţi matore şi îi trebuie o deosebită limbă decât a copilului, sau a unui norod în pruncia lui.

Cu materialul de vorbe ce dobândeşte un român în aceste două dialecte, românesc şi italian, poate păşi cu mare înlesnire la limba franţeză, în care dobândim şi alte vorbe văzând şi alte forme; cu câte trei limbi, acum poate păşi la limba latină, care nu e alta decât vorbele şi formele Italiei vechi întregi aduse la sintes; voi să zic adică că, cu vorbele din limba română, italiană şi franţeză cunoaşte cineva mai toate vorbele dicsionarului latin şi n-are mai mult de aci înainte decât a vedea forma sau shimarismul aceştii limbi sintetice, la care, ca să ajungă Italia veche, a trebuit să treacă prin treptele analisului, asfel cum au trecut toate noroadele şi asfel cum trece şi însuşi pruncul către bărbăţie cu limba sa. Câtă deosebire este de la limba pruncului german până la limba lui Goethe !

După ce am arătat necuviinţele sistemei trecute, îndrăznesc a propune şi eu o părere care este ca o concluzie din cele zise până aci. Întâi, toţi profesorii să se scuture cu totul de sistema trecută, pentru că socotesc că-i va fi venit ceasul să cază; a doilea, să facă cum să cunoască bine limba românească, pentru că nu e anevoie; a treilea, să aibă o înţelegere între sine,

0 unire, o adunare şi o măsură sau unime oarecare cu caresa-şi facă catul sau felul sistemei învăţăturilor de aci înainte.

După cum au fost întocmite şcoalele până acum. refunde de tot şi să rămâie numai metodul lancasterian, a căruia ' introducere în ţară, şi cu prilejul acesta o zic, că suntem datori * dlui Dumitric V'ilie. învăţăturile însă ce sedau prin acest metd şi ~ trebuiesc relucrate pentru că n-au unime; sunt lucrate de niai mulţi inşi care nu s-au înţeles între sine şi seamănă ,j, mădulare eterogene adunate la un loc.

H 1 ,ipsa unimii ce s-a văzut în sistema cea până acum este de Jţ cea mai grabnică trebuinţă a se băga în sistema cea nouă, eăci , aceasta este sufletul învăţăturii copiilor.

•I în toate clasele să domnească metodul analitic ca sitig - metod cuviincios la învăţătură.

Fiindcă limba noastră are trebuinţă de cultură, sing $F fi limba cea mai de neapărată trebuinţă şi printr-însa vor fi copiii introduşi în toate ştiinţele şi limbile.

ii Pentru cultivarea limbii noastre vom priimi şi alte limbi $ spre învăţătură.

Din aceste limbi străine unele se vor băga în şcoală ~* îndatorare şi alte neîndatorate.

\ Cele îndatorate, unele vor fi egale şi surori limbii româneşti şi alte docte.

Limbi surori şi egale vom priimi întâi pe italiana şi apoi P 2 franţeză; iar limbi docte, pe latina şi eienica.

Metodul analitic se va introduce nu numai în fiecare lecţie *c în parte, ci şi în fiece ramură de învăţătură şi în toată sistema şcoalelor, după cum se va vedea; încât colegiul întreg va fi icoana în mare a fiecăria ramuri.

în şcoalele începătoare se va învăţa numai româneşte; iar ^ în clasul cel de pe urmă, din care se trece la umanioare, se vor pregăti şcolarii cu învăţăturile ce au să urmeze în clasele următoare. Li se vor da începuturi de gramatică românească,

numai esemple fără regulc, numai declinaţii şi conjugaţii; se vor tipări într-adins table spre deprindere a cunoaşte şi a cili Iiterile latine şi greceşti. în aceste table va fi curat un vocabular comparativ de vorbele de întâia trebuinţă. Ca să fim consecuenţi la metodul adoptat (analitic), păşind de la cunoscute către cele mai puţin cunoscute şi aşa mai încolo, vocabularul va fi românesc şi italienesc, fiind prea puţină deosebire şi la pronunţie şi la ortografie între aceste doua dialecte. Acelaşi vocabular se va da copiilor în semestrul după urmă al acestui clas, alcătuit într-adins româneşte, italieneşte şi franţozeşte. Prin mijlocul acesta se deprind şcolarii a citi câte-trei limbile, îşi întipăresc vorbele mai bine în ţinerea de minte avându-le mai întâi în două limbi, şi de a doua oară ca o repetiţie în trei, fără a se face precurmare; şi apoi să se deprindă, fireşte fără regiile, a face o comparaţie între semnele ideilor, care fără greutate înfăţişază copiilor un fel de început de literatură practică.

Clasele de umanioare

Profesorii de limba sau gramatica română, italiană si franţeză se vor învoi între sine a face fiecare o gramatică de limba respectivă după o sistemă şi metod potrivite cu cunoştinţele veacului. Fiecare va adopta aceleaşi definiţii ale terminilor săi tehnici; aceleaşi împărţiri şi subt-împărţiri, încât fiind aceste trei limbi cu o mai mult sau mai puţină afinitate între sine, gramaticile câte trei vor ajunge mai una şi nu vor avea deosebire decât acolo unde este o firească particularitate sau escepţie. Acest mijloc, poate, se va părea neputincios pentru cel care nu cunoaşte sau nu a cercetat aceste trei limbi; iar după ce le va cerceta, se va convinge, cu mirarea sa, dc adevărul şi înlesnirea lucrului, a aduce pe şcolari să aibă trei lecţii şi să li

Ic pară că au una, încât şi deosebirile să li se pară ca nişte objete M e comparaţie plăcută.

într-acest chip clasele de umanioare se vor întocmi după chipul următor încât pentru aceea ce se atinge de limbi: câte trei profesori în aceeaşi zi să aibă aceeaşi lecţie în limba respectivă. Spre esemplu, când românul învaţă pe şcolarii săi articolul, articolul să înveţe şi italianul şi franţezul. Şcolarul auzind la un profesor definiţia articolului, ceilalţi doi profesori nu-i slujesc decât de repetitori. Apoi la româneşte vede articolul *lu, le,* la italian *lo, il,* la franţez *le...* Fa unul vede: *lupu, lupi;* la altul *lupo, lupi* şi la cel de al treilea *loup, loups.* Viind la verbi, la câte trei profesori vede patru conjugări în: *are, ire, ere şi ere şi* rumâneşte şi italieneşte, în *er, ir, oir, re* franţozeşte ce se văd cu oarecare afinitate către cele de sus: cântare, cântare, chanter; auzirc, audire, ouir; vedere, vedere, *voir, batere, battere, battre*şcl.

Dezvoltarea acestui metod se poate face numai în sfatul profesorilor, după ce se vor pătrunde de dânsul. An lucrat ceva, făcând o gramatică comparativă a acestor trei limbi; voi împărtăşi scrierea mea cu bucurie dd. profesori; îşi vor da şi dumnealor părerea şi sunt gata a jărtfi şi vreme şi osteneală în punerea în lucrare aceştii sisteme de se va găsi de bună.

Asfel va urma învăţătura treptat a acestor trei limbi, în vreme de trei sau patru ani, după cum esperiinţa o va dovedi şi în vremea aceasta se va alătura şi învăţătuta unor ştiinţe elementare, precum aritmetică, geografie, istorie, mitologie, retorică, care se vor face în limba românească... Se va îngriji însă ca în toată vremea cursului de umanioare să nu se facă precurmare la nici o ramură, ci toate să meargă în paralel şi într-o continuaţie neîntreruptă (după cum se va vedea în alăturata tablă).

Precum clasul cel după urmă de începătoare a fost ca o treaptă pregătitoare spre a păşi la umanioare, asemenea şi clasul

din urmă de umanioare va fi ca o pregătire într-adins ca s;l treacă la clasele complementare. în acest clas vor începe şcolarii învăţătura limbii latine si elenice. Cunoscând trei limbi, româna, italiana şi franţeză, au şcolarii, după cum am zis, un capital mai de toate vorbele latine cum şi o a patra parte din vorbele sau materia limbii greceşti; şi intrând în aceste două limbi, calea le este gătită de mai nainte, şi aci nu fac mai muli decât a vedea shimatismul sau forma limbilor vechi şi sintetice, nu vor avea adică ce vedea decât decliuaţiile, conjugaţiilc şi sintacsul sau construcţia acestor limbi.

Clase complementare

încât pentru limba latină şi elenică, se înţelege că se va urma tot metodul ce s-a adoptat pentru celelalte limbi şi pentru sistema şcoalelor întreagă: unimea gramaticilor. Spre acest sfârşit am văzut la d. profesorul Jobin caietele unei gramatici ce compune pentru limba latină şi elenică. Nimic nu mi s-a întâmplat să văz mai bine combinat şi mai metodic din scrierile ce au ieşit până acum în felul acesta. Aceeaşi regulă pentru amândouă limbile, acelaşi esemplu; spre pildă: *hora, horac; horae, hora/n;* wpee, wpotg, topoc, topav; *iris, iridis...* îpte;, tpiooc; şcl.

Intrând în autori se va urma aceeaşi orânduială paralelă: lacit, Tucidid; Cicero, Demosten; Virgilie, Omer şcl. Citirea autorilor în chipul acesta este singură un curs de literatură practică, sau mai bine literatura învăţată după un metod analitic, încât cea teoretică nu va fi pe urmă decât ca un simplu corolariu din cursul autorilor citiţi şi studiaţi. în aceste clase se vor învăţa asemenea filosofia, matematica, continuaţia istoriei, dreptul natural, fizica, hirnia şi literatura înaltă sau critica autorilor şi regulele scrisului.

Este ştiut că acum, la început, avem trebuinţă de mulţi **aJtrflini** ca să ne ajute la întemeierea şcoalelor şi formarea ^profesorilor pământeni. Aşa, ca să putem dobândi pe de o parte f 5 profesori buni, slujindu-ne şi cu străini, şi pe tle alta că să poată '* i» f! şcolarii să aplice limbeie ce au învăţat şi să eserseze într-însele, ' .«TlC va împărţi învăţătura ştiinţelor după chipul următor:

" t Matematică: Aritmetica şi Geometria, româneşte, "" Algebra, Trigonometria şcl.: franţozeşte. Prin acest mijloc limba **i-.Boastră** se cultivă, că se legiuesc în ea termenii tehnici ai ştiinţei «(care sunt mai tot aceia în aritmetică şi algebră, în geometrie **fi** trigonometrie) şi apoi şcolarul se deprinde a se esprima curat franţozeşte ştiinţificeşti ceea ce a învăţat a se esprima în :imba sa.

Filosofia: ori ce sistemă se va îmbrăţoşa, părţile cele |r dântâi se vor face în limba românească şi sfârşitul sau ?" încheierea în altă limbă, în care vom avea profesorii cei mai buni în ramura aceasta. Folosul va fi tot cel tle sus.

Drepturi: roman, lateneşte; civil, româneşte; comercial, *mt* italieneşte; criminal, natural, franţozeşte. Sau cum se va găsi cu cale după profesorii ce vom avea; ett aci arăt o idee care poate a: dobândi modificaţii, însă fără a ne depărta de temeiul ei de căpetenie.

Istotia: se va învăţa asemenea după profesorii ce vom avea ......şi după limba pe care o vor cunoaşte mai bine.

Literaţiira: Elementele de retorică, româneşte; literatura w veche, greceşte; literatura nouă, franţozeşte.

Deprinderi: Studenţii din clasele complementare, fiecare va fi dator a traduce în limba românească cursul ştiinţelor ce învaţă. La examen vor lua premii cei ce au tradus mai bine. Aceştia îşi vor păstra traducţiile şi cei cari vor ambiţiona a-şi vedea osteneala tipărită, cum şi o răsplătire pentru dânsa, după o cercetare particulară de trei ani şt o lucrare şi relucrare studioasă, prin concurs, vor înfăţişa aceleaşi traducţii relucrate,

din care cele dovedite de mai bune şi mai clasice se vor tipări cu cheltuiala şcoalelor, luând autorul o gratificaţie sau în căni, sau în ce se va găsi cu cale.

Asemenea se va urma şi cu traducţia autorilor clasici.

Câtă deosebire va fi atunci de la traducţiile ce se fac în ziua de astăzi până la cele ce se vor face în acest chip !

întâi că în ziua de astăzi dobândim numai o traducţie a profesorului, în vreme ce atunci putem să avem zecimi.

Al doilea, că profesorii din ziua de astăzi şi-au făcut educaţia în limbi străine şi mulţi încă nu cunosc cum ar trebui pe cea românească.

Al treilea, că cei mai mulţi profesori, ce avem astăzi, cunosc numai câte o ramură şi două sau limbi în care şi slujesc, în vreme ce acei studenţi se socotesc trecuţi prin toate ramurile şi limbile ce se învaţă în colegiu.

Ai patrulea, că fiece scriitor mai îndeobşte îşi face opera sa după proporţia înţelegerii cititorilor sau contimporanilor săi, şi oricât vor fi de versaţi în cunoştinţe şi în limbi profesorii de acum, totdauna vor avea înainte treapta de înţelegere a contimporanilor şi a şcolarilor săi începători. Prin urmare, traducţiile lor vor avea o limbă desmădulată si termenii lor vor semăna mai mult a definiţii, de frică că vor ajunge neînţeleşi, în vreme ce studenţii conduşi asfel prin învăţături vor avea înainte alţi camarazi, altă lume, altă limbă, altă înţelegere. Şi fireşte că limba lor va fi mai strânsă şi mai clasică.

Apoi să socotim la sporul ce vor face studenţii cu asemenea deprinderi. Altfel se foloseşte cineva numai citind în treacăt un lucru, altfel studiindu-l, altfel scriindu-l şi trecându-i prin pană fiece fraz, şi altfel traducându-l, adică chibzuindu-sc a-l esprima şi în altă limbă. Ştiinţile atunci şi autorii sc întipăresc în minte, de care se soarbe, ca să zic asfel, în toată întregimea lor, şi studenţii ieşind în chipul acesta dintr-un curs, ies întocmai ca nişte profesori ce se pregătesc pentru catedra lor.

irimbi slobode sau neîndatorate: acestea vor fi flemţeasca şi turceasca din cele vii, şi ebraica şi slava din cele fţbcre.

Va zice însă cineva că acest plan este nou, sistema aceasta "flit se vede mai nici într-o şcoală. Aşa este. Dar fiece ţară, unde II prestat o minte sănătoasă, şi-a întocmit învăţăturile după trebuinţele sale şi după starea naţiei şi a limbii. Alta este starea liaţici şi limbii româneşti şi alta starea şi limba altor naţii. Şi până nu nc vom gândi mator asupra trebuinţelor noastre celor adevărate, nu vom întocmi scoale cu spor. Peste zece ani, * domnul meu, vom vedea a se naşte asemenea întrebări ca şi " acum, şi vor trece mai multe zecimi de ani, cum au trecut de când au aceste două prinţiparc scoale, şi tot nu vom vedea mare spor. 'Para tot va cheltui, după cum a cheltuit neîncetat, şi sporul niciodată nu va corespunde cu jărtfile ei.

Va zice iar altul că nu sunt bani de ajuns pentru plata profesorilor învăţăturilor însemnate. Sunt prea de ajuns banii, când va avea sistema drept scop folosul de obşte, iar nu să-şi puie în chiverniseală clienţii. Apoi ce trebuiesc atâţia ofiţeri şi zabeţi pentru un corp de bărbaţi cari se înţelege că propovăduesc morala şi buna orânduialâ, cari se pot înţelege între sine şi pot să-şi cunoască datoriile (pentru că se cere de la dumnealor şi însuflarea datoriilor la junime), ce trebuesc pentru acest fel de oameni nişte zabeţi netrebnici, simbriaşi titulari cari iau leafă de câte două catedre, fără să facă nimic decât să aibă un titlu în *-or* ? De va aduna cineva sumele ce se plătesc la astfel de simbriaşi ce se hrănesc cu viitorul junimii noastre, se adună un total cu care se mai poate atlăoga în colegiu încă douăsprezece catedre. Slavă Domnului, că profesorii noştri cei mai mulţi sunt cunoscuţi şi încercaţi de mai multă vreme despre morala şi râvna dumnealor, ca să n-aibă trebuinţă şi de asemenea armăşâi. Să ne întoarcem ochii la Grecia şi să vedem că în scurtă vreme, fără mijloacele noastre, au făcut universităţi, academii, ligi, scoale de arte şi

meşteşuguri. Insă acolo lipsesc simbriile zadarnice, se afla bărbaţi cari dau lecţii şi fără plată. Dar noi nu suntem greci, nu putem jărtfi nimic, căci nici patria nu jărtfeşte pentru noi, adică pentru că nici patria nu dă aceleaşi drepturi la ton cetăţenii, şi de aceea nu putem sluji fără plată: foarte bine. Dar încai să nu luăm plata în zadar. Trebue a se curaţi stupul dc trântori, ca să putem avea miere.

După ce mi-am aşăzat o părere după cum s-ar putea întocmi sistema şcoalelor potrivit cu trebuinţele noastre şi a limbii, voi să vorbesc ceva şi despre înţelegerea şi unirea dd. profesori. Planul acesta, de se va socoti de bun, dumnealor îl vor înţelege mai bine, şi puindu-1 în lucrare, dumnealor îl vor desăvârşi mai bine, după cum esperiinţa îi va povăţui. Insa aceasta nu se va putea face iară o învoire, lără o adunare sau sfat regulat între dumnealor. Spre aceasta singuri îşi vor alege dintre dumnealor, ca să lipsească rivalitatea, un rector pe o vreme hotărâtă, care să privigheze asupra celor ce vor găsi între dumnealor cu cale sau asupra orânduielelor ce va introduce cinstita Eforie, şi va fi totdauna prezident în adunările sau sfaturile profesorale.

Cei mai mulţi din dd. profesori sunt români şi hrănesc în sânul dumnealor aceeaşi căldură de patriot luminat. Cei cari sunt străini, din norocire sunt de aceia după cum i-a dovedit vremea, cari doresc să facă binele oriunde sc vor afla, şi cât pentru mine, eu asemenea calităţi le cinstesc mai mult decât patriotismul ce nu este alta decât un egoism, un fel de fanatism, pentru că, câtă deosebire este de la egoist până la patriot, aceeaşi deosebire este şi de la patriot până la cosmopolit sau creştin în adevărata însemnare a vorbei. Aşadar socotesc că cunoştinţele şi râvna dumnealor îi va povăţui să vază cele de folos în slujba ce au, ca să aibă o unire şi dragoste întru fapta cea mare a regeneraţiei aceştii ţări şi a pregătirii unei generaţii

vrednice de aşteptările ţării şi capetelor ei celor luminate. Eu , aduc aminte câte ceva din cele ce m-am socotit în pricina I învoirii şi înţelegerii profesorilor spre a avea acelaşi scop şi aceleaşi cunoştinţe; dumnealor însă toti împreună vor îmbogăţi •ceste păreri, le vor desăvârşi, de le vor vedea drepte, şi vor şi lepăda pe altele ce le vor socoti de netrebnice. Aci scopul fiecăruia este a ieşi folosul de obşte, iar nu a-şi recomanda şi . fl-şi face să biruiască părerea sa.

Voi să zic, adică, că fiindcă mai toţi ne-am făcut educaţia în limbi străine în vremi când nu se cultiva limba românească, ; fireşte că n-am început a scrie în această limbă, decât asfel cum am învăţat-o din gura maicelor, doicilor, slugilor, norodului; prin urmare, la orice idee mai presus de cunoştinţele norodului am aflat fiecare maţi piedici a o esprima. Unul din noi a scris mai mult, altul mai puţin; unul a avut vreme a trece pre subt pana sa mai multe vorbe şi fraze ale limbii, şi altul mai puţine. Dintr-o adunare regulată a profesorilor se împart ideile, de dezbat, se lămuresc. Şi ca să fie aceste adunări pe o sistemă, cum Să se ia toate elementele limbii pe rând şi după felul lor, socotesc că treaba cea dântâi a profesorilor în adunările sale să fie cercetarea gramaticii. într-asfel de lucrare multe părţi se desăvârşesc şi aceia din profesori cari, sau pentru că sunt mai noi sau pentru alte îndeletniciri, nu cunosc încă gramatica românească după cum cunosc alte gramatici a limbilor în care s-au crescut, vor avea prilej, fără altă osteneală în parte, a se familiariza cu limba şi însuşi mai târziu a o şi lumina cu cunoştinţele sale. După aceasta ar fi bine să se citească în adunările profesorale toate cărţile româneşti, bisericeşti şi profane, să se compare mai multe ediţii din deosebite veacuri şi provinţii ale Daciei, prin care se va vedea păşirea progresivă a limbii sau înapoierea ei, cum şi clasicităţile ce a putut păstra fiecare provinţie în parte. Foile publice din deosebitele provinţii vor fi asemenea una din cele de căpetenie citiri în aceste adunări,

ca să fie toţi profesorii în şirul şi în drumul păsurilor ce face literatura noastră în deosebitele provinţii. Asemenea adunări şi studieri sunt aşa de trebuinţă şi nimeni nu le poate simţi importanţa mai bine ca dd. profesori, pentru că dumnealor ştiu, mai bine decât oricine, că nici într-o ţară nimeni nu se poate numi învăţător de o limbă sau într-o limbă, fără a cunoaşte gramatica şi autorii acelii limbi, mai mult şi mai puţin. Pa noi, cu cât cărţile şi autorii acum la început ne sunt mai puţini, ruşinea ar fi mai mare când nu îi vom fi citit şi studiat.

Citirea ioilor publice româneşti, mai vârtos a celor literare, este trebuincioasă nu numai în colegiul din Bucureşti, ci şi în toate şcoalele normale din judeţe. Cinstita Eforie va putea face această înlesnire dlor profesori, a li se trimite foile gratis chiar şi de la redacţii cu mulţumirea dd. redactori, pentru că românii îndeobşte nu sunt interesaţi, şi mai vârtos mai toate foile româneşti nu sunt întemeiate pe un scop de câştig, ci pentru a împărtăşi obştii după putinţă ideile cele sănătoase.

Dd. profesori simt mai mult trebuinţa citirei unor asemenea foi pe care, pentru lipsa mijloacelor pecuniare, nu le pot dobândi. Dumnealor singuri cunosc cât este de nepotrivit lucru, ca toată lumea cealaltă să ştie ce păsuri facc literatura noastră şi corpul profesoral să auză de la alţii ceea ce ar trebui să spuie el altora. Aceasra nu o zic de la mine ca să vie cu părere de râu, ci însuşi din gura dumnealor am auzit-o plângându-se.

Cărţile, cursurile şi rânduiala învăţăturilor ce se vor introduce în scoale, vor fi asemenea obiectul sfaturilor profesorale.

Toate părerile acestea, domnul meu, şi asupra sistemii trecute a şcoalelor, şi asupra introducerii tutei altei, şi asupra orice s-a vorbit până acum, pot să fie şi bune şi rele, de lepădat şi de priimit. Şi daca vor fi unele bune, atunci se vor putea pune în lucrare şi să aducă folos când, după cum am zis, vom începe cu dinadinsul cu toţi şi stăpânirea, şi Obşteasca Adunare, si Eforia, şi profesorii a se socoti cu stăruire la adevăratele noastre

trebuinţe morale, ca să întocmim scoale pe potriva acestor trebuinţe, iar nu copiind regulamente străine. Daca scopul cel **de** obşte va fi ca şcoalele să facă cu adevărat spor, iar nu ca să avem *pro-forma* scoale, şi facă-se ce se va face, sau ca să avem Scoale, însă să se zăbovească întinderea învăţătttrei; atunci în zadar orice chibzuire, în zadar orice muncă şi în zadar şi această mică osteneală a mea. De aceea în pricina aceasta m-am îndreptat către Domnia ta, pentru că văz cu adevărat râvna folosinţei, cu adevărat nişte măsuri cc aţintează la un scop vrednic **de** laudă; după ce ai stăruit, cum am zis, a se forma peste 3000 **de** scoale comunale, acum prefacerile ce vei a se introduce în sistema învâţăturoi, le aduni de la tot omul fără osebire.

Priimeşte, domnul meu, recunoştinţa mea pentru grija ce ai despre viitorul tutulor copiilor, între care se copiind şi ai mei, şi adânca mea cinstire cu care sunt

al Domniei tale

prea plecată slugă,

I. Eliad.

1840 aprilie 20

PENTRU OPINIE

I

Cele mai multe rătăciri şi cele mai multe gâlcevi s-au pricinuit că încep a se pripi oamenii pentru lucruri ce nu le cunosc încă bine, sau îşi fac o idee strâmbă de dânsele, şi într-însa se învârtesc fără a se putea descurca. Ca să vorbesc mai pe scurt, rătăcirea vine că nu ne silim a da sau a afla o definiţie dreaptă şi potrivită a lucrurilor despre care vorbim. De la o definiţie adevărată şi dreaptă poate cineva merge înainte şi a trage cele mai frumoase şi folositoare urmări.

De-şi va pune cineva, spre pildă, înainte a se întreba ce va să zică sau ce este Dumnezeu, şi şi-ar da o definiţie curată şi potrivită cu a unui om cuvântător, acela negreşit că şi-ar tace o idee mai lămurită despre dumnezeire, după care şi-ar regula şi viaţa, şi faptele a corăspunde cu principile sale şi cu cinstirea ce şi-a îăcut către creatorul şi răsplătitorul său. De se va întreba iară, pornind de la acest princip, ce este patrie, ce este tată, mumă, frate, rudă, prieten, patriot sau cetăţean, guvern, stăpânilor, supus, pravilă, jurământ, dregător, judecător, deputat, ostaş, căpetenie, subtascultare ş.c.l., ce este virtutea,-ce este răutatea, ce este ipocrizia ş.c.l., daca fiecăria dintr-acestea i-ar da sau ar afla o definiţie dreaptă, fără părtinire, fără nedomiiire, potrivită cu filosofia şi luminile veacului nostru; daca din acea definiţie ar păşi cu înţelepciune şi treptat a dezvolta urmările ce purced din asemenea definiţii, le-ar cerceta la urmă, cercetându-le îşi va dobândi nişte principe sau temeiuri nestrămutate ale vieţuirii şi faptelor sale; şi în lucrarea lor şi-ar lua un metod, o sistemă dreaptă şi vrednică de bărbatul eu temerea de Dumnezeu, de conştiinţă sau cuvânt, de dreptate, lumea nu s-ar mai rătăci atunci în acestea şi nimeni n-ar mai izbuti să mai amăgească nici pre alţii, nici pre sine.

De la o vreme încoaci a început şi la noi a răsuna în gura a mai multora zicerea „opinie publică". Intrebatu-s-a însă cineva din câţi o pronunţă pe dinafară ce va să zică opinie publică în cea adevărata a ei însemnare din zilele noastre si în lumea cea luminată? Zicerea *hristianism* e mai cunoscută între români decât *opinie;* putini însă sînt cari s-au întrebat ce va să zică hristianism în cea adevărată a lui însemnare. Acela ce îşi va face această din urmă întrebare crez că îşi va face după aceea si întrebarea: „ce va să zică o opinie dreaptă?", care urmează numaidecât din cealaltă întrebare. Fără a încerca a desluşi ce va să zică hristianism, pentru că fiercare poate să ia scrisele pe care este ci întemeiat şi care în toate zilele strigă „cine are urechi

MC auzit să auză", voi zice ceva despre cc însămnează *opinia* în JMJne, că omul cuvântător nu trebuie să se ia după o opinie **Iprcrâmbă,** şi cât poate să fie vătămătoare o opinie greşită.

Iii: → . -

"şŞ' Cine ştie cc va să zică *părere,* ştie şi ce va să zică opinie, ţţţcntru **că** opinia este o părere. însă aceea ce ni se pare nouă nu **•BSte** totdauna nici adevărul, nici dreptul. Un om zice: „mi se -s pare cutare"; dar acel *mi se pare* **totdauna** este mai slab decât fccând ar zice *ştiu* sau *cunosc* cutare lucru. Părerea unuia, bună * **iau** rea, de multe ori se întinde între mai mulţi până poate ***>kjunge** o părere de obşte, şi aceea se zice *opinie publică;* omul is'tnţclept cercetează însă daca acea opinie este bună sau rea. De multe ori iară un tarafmai cu putere îşi face o părere şi părerea Sa şi-o botează singur *opinie publică.* De multe ori, un om, pentru inilui nţa ce are asupra altora, dându-şi părerile sale care **fac** o părere de căpetenie, lumea le priimeşte şi de aci se formează o opinie publică, bună sau rea, şi domneşte ani şi veacuri întregi uneori, până când luminile şi descoperirile **ce laduc** veacurile, un geniu mai îndrăzneţ si analitic al lucrurilor, … se scoală a se război cu prejudiţele veacului său care formau y opinia acelui veac, le răstoarnă din temelie şi formează o altă |f opinie despre cutare şt cutare lucru.

Când o opinie bună domneşte într-un norod în oarecare tf veac, acea opinie pregăteşte un veac de fericire şi fiece om în-4 telept şi cinstit se sileşte a câştiga în acea opinie pentru că, | câştigând într-însa, câştigă în cinstea viitorimii ce se va bucura de roadele acelei opinii. Când într-un norod sau într-un veac, -' prin viclenia sau neghiobia oamenilor cu influinţă, începe a domni o opinie tea şi nedreaptă, acea opinie este ciuma politică acelui norod, şi veacul acela pregăteşte alt veac de nenorocire şi **de** robie urmaşilor. Cine se sileşte a câştiga în asemenea opi-" nie publică, **se** sileşte a câştiga, peste sine şi peste urmaşii săi, blestemul veacurilor viitoare şi toţi câţi **se** războiesc a dărăpăna asemenea opinii, aceia **se** jărtîcsc a fi batjocura oamenilor

veacului său, să pun în stare a fi goniţi şi prigoniţi de lume şi aceia sânt bărbaţii cărora omenirea le este datoare înaintările sale

Temându-mă că nu voi fi înţeles, mă voi depărta de a aduce de pildă împrejurări politice şi fapte ce s-au întâmplat la alic neamuri, a cărora istorie nu o cunoaşte obştea românilor. Voi aduce înainte ceva tlespre începutul şi creşterea bristianismului şi ceva din istoria patriei noastre, lucruri de toţi cunoscute şi mai interesătoare. Închipuirea ce şi-au făcut cei dintâi întemeietori ai idolatriei tlespre dumnezeire a fost întru a închini nezei soarele, luna, stelele, norii, ploaia ş.c.l., a îndumnezei virtuţile, patimile, a le da atribute, a le artlica altare, a le hotărî sărbători şi jărtfe. Aceasta au făcut-o sau din rătăcire, sau din viclenie, sau din rătăcita părere de a vorbi oamenilor celor dintâi după înţelesul lor, dându-le o religie cu totul materială. Părerea aceasta s-a făcut o părere de obşte şi până la Socrat, grecii, romanii, toate naţiile Africei şi Asiei afară de evrei, toti credeau în mai mulţi dumnezei, alţii mai mari şi alţii mai mici, şi chiar după temeiurile unei asemenea religii şi a ideilor înrădăcinate cu dânsa, de la cel mai simplu sau cumplit om şi până la Omer şi Aristot, împărţea oamenii în două clase, adică în slobozi şi robi şi părerea despre rob îndeobşte era că el este un lucru, iar nu un om.

A cinsti cineva nişte dumnezei închipuiţi, cu patimi, cu amor, cu nelegiuiri, ucigaşi de tată şi de fii, a le aduce jărtfe şi prinoase în părerea de obşte vrea să zică a fi om înţelept, virtuos, cinstit, adică, după cum zicem în ziua de astăzi, om cu frica lui Dumnezeu. Socrat cel dintâi vine să derapate asemenea păreri şi să dezamăgească oamenii de la nişte asemenea spaime de virtuţi, întemeiate pe rătăcire şi nelegiuire şi arată concetăţenilor săi adevăratul moral, unimea dumnezeirii şi oarecum nemurirea sufletului. Urmaşii sau discipolii lui încep a întinde filosofia şi morala lui şi, prin urmare, mai despre toate o deosăbită opinie care, cu cât se întinde, cu atâta mai mult lumea începe a se îndoi despre părerile bătrânilor.

Se iveşte hristianismul care arată dumnezeirea în trei feţe, Bre botează sau spală pe om de cele trecute în numele aceştii Fcimi, adică îi dă o chezăşie că creşterea lui va fi întreită: lipească, prin lucrarea meşteşugurilor; sufletească sau înţăleltoare, prin lucrarea ştiinţelor, şi morală, prin combinarea la Mii loc a creşterii celei trupeşti şi celei sufleteşti, adică arată că feotezând trupul în numele Tatălui, Fiului şi Sfântului Duh, ;Jestc o chezăşuire întărită prin pecetea darului şi jurământ că «I sc va spăla sau curaţi şi trupul, şi duhul, şi inima prin întreita iCreştere a meşteşugurilor, ştiinţelor şi simpatiei sau dragostei, ifiare este Dumnezeu. Apostolii lui Dumnezeu sau ai Cuvântului propovăduiesc Fvaughelia, adică vestirea binelui, adică învăţăturile cele sfinte şi drepte ale Cuvântului care, urmându-le tot omul, negreşit trebuie să aştepte binele, pentru că şi soseşte.

Oamenii ce treceau tle cinstiţi, pictoşi sau cu frica lui Dumnezeu în veacurile dinaintea lui Hristos, în ziua de astăzi ar trece de pierduţi, fără credinţă sau, într-un cuvânt, păgâni. Cel care pentru făgăduiala ce a fost dată unui zeu sau pentru cinstea ce avea către dânsul aducea la altar să înjunghie pe fiul, pe robul său, pe vrăjmaşul său învins şi pentru aceasta trecea de credincios şi se bucura de cinstea de la obşte, în ziua de astăzi oamenii l-ar ucide cu pietre. învăţatul sau filosoful, cu ideile numai cele de pe atunci, ar trece de innorantul sau pedantul cel mai ruginit ş.c.l.

Să venim la ţara noastră. Citească cineva istoria, să vază ce păreri au domnit din veac în veac. Ca unui istoric [toate că şi-ar fi iertat a le lua de-a rândul şi a arăta de ce uneori ţara noastră a fost mai fericită şi pentru ce alteori şi mai totdauna a fost pradă intrigilor şi a părerilor greşite. însă trebuie să tac; tractatul meu nu este de istorie şi cine mă pune pe mine să scotocesc în vremile trecute, când voi să vorbesc de opinie, şi când poci

să am pilde foarte de curând, pipăite şi vă'/aite şi pomenite dc cei cari mă citesc?

Împrejurările vremilor şi intrigcle necurmate celor cc totdauna au fost pieirea şi blăstemul acestor două ţări aduseră pe român să crează că alta este neamul boieresc, şi alta neamul rumânesc; numele rumân, în părerea de obşte, însemna o batjocură; a fi cineva folositor de obşte în părerea publica semăna un sec sau un nebun; un copil, daca învăţa mai multă carte, în părerea publică era luat în râs, că n-o să se facă popa sau dascăl, a fi cineva dascăl sau învăţător public, în părerea dc obşte până mai deunăzi nu însemna sujet public: „Dascăle, vino de trage clopotul!" sau „Dascăle, cum au mers azi copiii?" era un titlu mai de aceeaşi treaptă. A fi cineva dascăl într-o curte boierească tot mai însemna ceva, dar şi atunci era tot „jupan dascăle".

Ca să poată cineva izbuti în lume, părerea de obşte era - deşi dintr-un princip bun, dar ajunsese la abuz - părerea dc obşte zic era că trebuie de mie dat la stăpân, să ţie cureaua câţiva ani ca să poată a se învrednici de frumosul titlu că *este omul cutâruia.* Boierii însuşi îşi da fiii să slujească altor boieri, ca să se roază cu slugăria, iar nu cu slujba. A fi cineva în slujbă în vremile acelea însemna a fi în chiverniseală şi a fi în chiverniseală, dacă ştia vorbi la o parte cu *bre rumâtte* şi la alta cu *neiculiţâ,* daca ştia bine pune în lucrare proverbul acela: „pupă pe român în bot şi ia-i din pungă tot", în părerea publici trecea de om al trebii, om care ştie să scoată lapte din piatră. Când un părinte avea un astfel de fiu, se socotea fericit în părerea publică; când cineva îşi mărita fata, întreba de ginere daca are astfel de calităţi şi daca este omul cuiva. Neguţitoru se sărăceau cumpărând caftane sau boierii şi această părere din toate era cea mai sănătoasă, pentru că cumpăra un drept a se face stăpân peste alţii (care nu era puţin lucru, auzi colea!) si a-i robi atâţia scutelnici şi posluşnici. Banii daţi pe caftane erau

bani prea cu siguranţă puşi la dobândă, care dau două sute la -E-tută. Multe d-alde astea făcea pe atunci opinia publică; multe aş mai zice dintr-însele, dar poate tiu vor fi trecut toate şi cine n-are de gând să guste fericirea mucenicilor nu trebuie să războiască obiceiurile ce se mai află încă în fiinţă.

Pentru cele trecute, vorbească cât va vrea, că trece; şi acestea despre care vorbii slavă Domnului că au trecut şi stau de mă uit la dânsele ca cel care scapă cu părui vâlvoi din ghiarele celor care îl gonesc după urmă şi de departe îi ameiinţă. In pricina aceasta îmi place vorba aceea că „trebuie să-şi facă cineva o puşcă lungă d-aci până la bătălie", şi vezi d-accea sânt om tihnit, nu voi să supăr pe nimeni că nu mă războiesc cu nici un obicei din câte se mai afla încă în fiinţă, ba încă le si laud: oh, ce mai obiceiuri! ce mai obiceiuri!

Am auzit odată că ziceau unii de mine că eu nu ştiu să linguşesc şi o asemenea defăimare n-am suferit odată cu capul. A pârî cineva pe altul că nu ştie să linguşească este întocmai ca şi când l-ar defăima că omul acesta, putând să facă pe oameni a se bucura, îi face totdauna a să mâhni, şi o astfel de pâră este foarte rea, e mai rea decât i-ar ieşi cuiva numele că este hoţ; mai vârtos în zilele noastre, o astfel de pâră face pe cel defăimat nenorocit pe toată viaţa. Să ferească Dumnezeu pe tot omul să-i iasă un astfel de nume! Şi de aceea am hotărât şi eu să dau o dovadă pipăită că ştiu să linguşesc şi să laud: „Oh, ce mai obiceiuri, ce mai obiceiuri!"

11

Dar am ieşit din cugetul ce îmi propusesem; aşa c când se abate cineva când în dreapta, când în stânga, şi nu-şi caută de cale. Eu vorbeam de opinie,

înfiinţarea Regulamentului organic, punerea lui în lucrare, şcoalele româneşti începute de la anul 1818, au început a schimba opinia publică. însă ca să se formeze o opinie

dreaptă, care să aducă fericirea neamului, trebuie a se desluşi mai întâi şi înţelege objetele despre care vrem să ne facem opinia; trebuie adică mai întâi se ne dăm o definiţie curată a oricărui lucru despre care vorbim sau lucrăm. Zicerile *guvern, stăpânitor, dregător, judecător, lege, jurământ, patriot* si *patrie, constituţie, libertate, deputat, opoziţie* şi alted-alde acestea sâni în gurile noastre pe tot ceasul. Decât le-am tot rosti în toate zilele şi ne-am sfădi într-însele şi pentru dânsele, n-ar fi mai bine să ne întrebăm unul pe altul şi să aflăm ce va să zică în adevărata lor însemnare, şi pe urmă să lucrăm după cât ne iartă mijloacele şi împrejurările? După ce ne-am întrebat ce este *guvern,* întrebatu-ne-am ce fel de guvern are ţara noastră, care este poziţia ei geografică şi politică şi care sânt mijloacele ei fizice şi morale în vârsta celorlalte state, întrebatu-ne-am dc ce vârstă este ţara noastră şi gânditu-ne-am că după vârsta în care se află să i se dea şi învăţătura potrivită ca să i se facă educaţia? Salt în natură nu se face; nu poate cineva să dea în mâinile copilului ceea ce trebuie a se da în mâinile bărbatului.

La începutul aceştii tractaţii s-a înşirat un vocabular de câteva vorbe precum *stâpânitor, supus, tată, fiu, căpetenie, subtascultare* ş.c.l. Hei bine, nu pot fi toţi oamenii numai stăpânitori sau, iar, numai supuşi; toţi numai căpetenii sau toţi numai subtascultare; toate noroadele neatârnate sau toate numai în robie, pentru că mai adesea fiecare îşi este singur pricina stării în care să află sau, cu alte cuvinte, fiecare este vrednic de starea în care se află şi o merită: copilul este vrednic de starea copilăriei, bărbatul de starea bărbăţiei şi barbarul copilăros de starea epitropiei. Nu pot fi toti oamenii numai de o stare; pot însă să fie mai mult şi mai puţin fericiţi în starea în care se află de sc vor purta cu înţelepciune în datoriile sale şi se vor sili cvt înţelepciune a ieşi din acea stare, dc le va fi neplăcută, cu înţelepciune zic, ca să nu dea din lac în puţ!

j . . Aşa, ca să se poată forma o opinie dreptă în ţara noastră, j. *gttfelprecum este,* şi această opinie ca să poată aduce fericire »' neamului, cinstea de la celelalte neamuri şi simpatia legiuiţilor \ Ifloştri epitropi, trebuie ca fiecare român să-şi cerceteze mai întâi & tli parte profesia şi dregătoria sa şi datoriile ce are a împlini 9JF.ttltr-însele: de la împlinirea datoriilor izvorăşte şi dobândirea *sdrepturilor. Pe urmă, să cerceteze îndeobşte poziţia ţării şi vârsta ei, după cum zisei, pe lângă vârsta celorlalte ţări, mijloacele ei cele fizice şi morale, şi apoi, pe o dreptă judecată, cu o minte întreagă şi sănătoasă, să urmeze după cât îl iartă mijloacele cele ţ din afară. Purtarea într-acest chip a fiecăruia din câţi se zic *aŞţ,* căpetenii şi învăţaţi va putea să formeze o opinie publică dreptă ţi şi folositoare, şi vrednică dc om cuvântător şi cu minţile întregi.

III

Noi sântem într-o stare sau epohă cu adevărat anevoie, în •• care şi cei cu bune cugetări trebuie să-şi facă educaţia profesiei în care se află şi de multe ori greşind se învaţă. Sântem într-o vreme când o prefacere sau o reformă abia s-a ivit, dar ia să cercetăm cum s-au făcut în lume prefacerile cele bune, sau asemenea prefaceri.

Sau că un despot de sine stâpânitor cu bune cugetări a zis : „aşa voi!" şi a început a tăia şi spânzura pe oricine i se împotrivea, sau că învăţătorii noroadelor au început a seri şi propovădui cutare sistemă sau cutare doctrină, fiecare scriere ce iese răsufla nişte idei nouă şi pregătea o epohă noua. Paierile cele bune au început a se întinde între mai mulţi oameni. I >K*I propovăduitorii unei reforme au câştigat totalitatea neamului) atunci prefacerea s-a făcut în tăcere şi linişte; iar de au câştigul o parte numai, sau majoritatea, atunci s-a aştepiat prilejul : priincios si s-a spart o revoluţie în care a început o lupi.l intre '. cei cu ideile ruginite şi între cei cu ideile lămurite şi loloftililrtltit De a fost biruinţa a părţii celei drepte şi înţelepţi', <ai« il

întreprins lucrul *la vreme,* propovăduitorii acelei reforme au luat frâul stăpânirii şi toate dregătoriile s-a încredinţat la bărbaţi într-ale cărora capete acea reformă se lucrase şi se copsese dc atâţia ani înainte, fmpotrivitorii sau cei cu ideile ruginite au trebuit sau să treacă pe subt ghilotină, sau să se tragă la o parte şi să lase a guverna pe cei care au lucrat reforma şi sânt pătrunşi de adevărul şi de fiinţa ei.

fa noi cum s-a întâmplat? Alţii au lucrat Regulamentul şi noi, tor acei oameni, cu aceleaşi idei de *chiverniseală* şi de *aşa voi,* ne-am schimbat hainele; ne-am lăsat părul ca să-l tundem, ne-am lepădat papucii şi ceacşirii, ne-am pus pantaloni şi pinteni la cizme şi am început a ne coafa părul şi a ne încrăvăta gâtul , şi credem că am schimbat şi ideile cele vechi? Nu! Dar aceasta nu este vină pentru că este lucru firesc. La astfel dc întâmplări, cei care se vor naşte şi se vor creşte cu aşezăm in tel c cele nouă, aceia le vor cunoaşte mai bine şi le vor preţui şi păzi. Vina noastră este că, fiindcă am schimbat hainele, credem că trebuie să fim şi dregători şi deputaţi, întocmai după glăsuirea Regulamentului!

Nu putem să fim pentru că, şi de vom voi, de multe ori greşim, căci sântem învăţaţi cu alte obiceiuri. Vina noastră este că, şi dacă greşim, nu căutăm a îndrepta greşeala noastră, a fratelui nostru, a ne îngădui, a ne înţelege unul cu altul, ci, fără a vedea greşeala sau nepravilnicia care noi de bună voie sau fără de voie facem, luăm pe a fratelui nostru a ne sluji cu dânsa la cugetul ce avem, cu dânsa semănăm împărecherea şi vrajba, cu dânsa ne mânăm mai departe intriga; sau, dacă nu găsim vreo greşeală, atunci ne silim să izvodim vreuna si să lipim pe de-a-ntregul protivnicului nostru o pată ce nu o are, sau dacă nu putem izbuti nici cu acest neronism sau machiavelism, atunci alergăm la şicane, la nimicuri şi, certându-nc pentru bagatele, lăsăm lucrurile obşteşti întru părăsire. Aceasta este vina şi aceasta poate duce pieirea aceştii ţări, când toţi cei ce se ceartă

Or să piarză pentru că plugarul ce ştie el de d-alde astea, ci tot Capitaţie ar avea să dea, şi atunci ca şi acum.

Cu numirea dc Regulament, unii care se află la hotarele Unde se sfârşesc ideile cele ruginite şi încep cele nouă şi regulamentare, cu numirea zic de regulament înţeleg o constituţie şi un depozit sfinţit al fericirii şi al siguranţei fiecăruia; înţeleg adică o cumpănă între puterea stăpânirii şi între aleşii şi înfăţisătorii aristocraţiei (pentru că înfăţişători ai obştii nu avem, de nu va fi stăpânirea ca să o înfăţoşeze). Numele de putere absolută sau de voinţă nerăzboită este uricios la mai mulţi, pentru că Regulamentul sau pravila noastră acum iartă fiecăruia a-i fi urâtă puterea absolută şi a o spune în vileag, numai Să o spuie pravilnic. Încă atunci ura este desăvârşită şi pravilnica când vom urî răul oriunde îl vom vedea. Aşadar, gânditu-ne-am vreodată că felul guvernării noastre este un fel de cumpănă între stăpânire şi între Obşteasca Adunare şi când va trage stăpânirea mai mult, atunci e nedreptate, precum şi când va trage Obşteasca Adunare mai mult este asemenea o nedreptate? Cânditu-ne-am că, daca vor veni lucrurile astfel încât fiecare parte să silească a trage mai mult, văzându-se că tle va trage drept este pierdută, atunci nu va să zică putere absolută de o parte şi de alta?

Care sânt acei dregători sau acei deputaţi care, pitind mâna pe fvanghelie şi pc inimă, să poată veni să strige înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor: „lut în toată curgerea vieţii mele n-am fost stăpânit de duhul împerecherii, în tarafuri nu m-am amestecat; nu m-am uitat niciodată la vreo vrăjmăşie în parte, nu am fost stăpânit de dorinţa sau ideea tle răzbunare pentru că nu mi s-au făcut interesurile; în vremea deputăţiei mele am căutat întotdeauna interesurile obşteşti; când s-a tractai pricina clâcii şi a clâcaşului n-am căutat să-mi îndoiesc sau să-mi întriesc venitul moşiei; am jărtfit de la mine şi am apărat şi pricina bietului ţăran, ce am tractat-o fără a avea şi el vechilul

său; fiind datoria deputaţilor a se chibzui despre lucruri obşteşti şi folositoare, despre creşterea şi luminarea naţiei, înlesnirea negoţului şi a comunicaţiei, întinderea şi înflorirea industriei, desfiinţarea abuzurilor şi a multor judecăţi, ieftinătatea şi îmbunătăţirea celor spre hrana din toate zilele; având toate acestea înaintea ochilor, în vreme de cinci ani nu le-am lăsat d-o parte ca să mă îndeletnicesc a-mi mulţămi o cugetare ambiţioasă, sati ca să întrebinţez dreptul Obşteştii Adunări ca un mijloc îndemânatec al şicanei spre a-mi săvârşi o răzbunare criminală şi înaintea lui Dumnezeu şi înaintea oamenilor?"

Ei! Urâtă mi-e cumpăna să o văz trăgând din partea stăpânirii! Urâtă mi-e de atâtea ori mai mult să o văz. trăgând din partea Obşteştii Adunări, cu cât sânt mai mulţi cei care se acaţă de dânsa!

IV

Mi-aduc aminte: în anii trecuţi, unul a întrebat pe unul din acei iubitori de cunoştinţă şi de oameni călători ce a trecut prin ţara noastră dacă trebuie să se formeze şi să se sprijine o opoziţie în acest pământ, şi el a răspuns: „Fiţi înţelepţi, domnilor!"

Cu aceasta însă ce a vrut oare să înţeleagă, că nu trebuie o opoziţie? Nu! Decât pare că le-ar fi zis: „biţi filosofi, cercetaţi mai întâi ce va să zică opoziţie în cea adevărată şi înţăleaptă a ei înseninare; faceţi-vă nişte principe vrednice de oameni din veacul acesta şi de creştini, la ce să vă împrotiviţi şi la ce nu şi la ceea ce trebuie şi puteţi a vă împroiivi o dată, să vă împrotiviţi până în sfârşit; împrotivirea să nu vă fie interesul şi şicana, nici o plăcere copilărească, că aţi auzit că pe aiurea se împrotivesc oamenii. Faceţi naţia dumneavoastră a şti să se gândească şi să preţuiască pe cei ce îi apără drepturile şi faceţi-vă şi pe dumneavoastră a şti să vă împrotiviţi cum se împrotivesc bărbaţii. *Fiţi înţelepţi,* fiţi adică statornici în principiile cele bune şi

: rnântuitoare;_/?rz *înţelepţi,* cercetaţi lucrul la care vreţi a vă îm-!*ţ>rotivi şi pe urmă împrotiviţi-vă până la sfârşit. *Fiţi înţelepţi!*

De unde oare ar fi zis străinul acela acest cuvânt decât din Evanghelie? „Fiţi blânzi ca porumbeii şi înţelepţi ca şărpii!" Şarpele în veci îşi apără capul şi nu muşcă decât daca vede primejdia, şi apoi şi atunci mai bine alege să-şi păzească capul decât să muşte cu primejdia sa. Atunci muşcă, când cu mtişcarea scapă sau piere cu vrăjmaşul împreună. *Fiţi înţelepţi!* I,uaţi-vă adică seama în starea care vă aflaţi şi nu vă com-;• promiteţi ţara şi pe voi înşivă. *Fiţi înţelepţi va* să zică: fiindcă ziceţi că aveţi cugetări bune, faceţi cum să puteţi totdauna a fi în Obşteasca Adunare şi în dregătoriile ţării ca să puteţi face binele. *Fiţi înţelepţi* va să zică: iertaţi câteodată sau treceţi cu vederea greşalele ca să vă folosiţi de virtuţile fraţilor dumneavoastră.

V

Nu trebuie să mai vrem a trăi amăgindu-ne şi în rătăcire. Bine ar fi ca orice zicere glăsuim să ne gândim mai întâi bine ce va să zică şi, când vom înţelege că opoziţia va să zică o dezbatere fără vrejmâ.şie si desluşire între mai mulţi, spre aflarea adevărului, atunci vom priimi binele şi ne vom împrotivi la rău, vom dori binele şi ne vom apăra cu înţelepciune de râu, vom căuta adică ca împrotivirea să nu ne strivească capul. Nu trebuie să credem sofismelor şi linguşirilor ce ne fac alţii şi noi înşine, încongiuraţi în mijlocul unui taraf de oameni împinşi de aceleaşi patimi, încongiuraţi acasă de oameni cari aşteaptă de la noi o bucăţică de pâine şi o haină ca să ne încarce de linguşiri, asemănându-ue cu Catonii şi Bruţii, credem că închipuirile noastre sânt în stare să formeze opinia publică, pentru că tot acele închipuiri să învârtesc în capetele oamenilor cu care ne adunăm, sau din rătăcire, sau din viclenie, ca să poată căpăta un prânz.

„Opinia publică!" la să întrebăm ca va să zică *publică.* Cu zicerea *public,* oamenii totdauna au înțeles obștea rutulo claselor soțietății, unde intră și plugarul, și meșterul, și lucrătorul, și neguțilorul, și învățătorul, și boierul cel mic, și boierul cel mare. Să cercetăm pe țăran, să vedem: el ce opinie are de noi? Amăgit totdauna, nefiind mai niciodată sigur de munca și de averea sa, totdauna dând, fără a putea sau a ști să ceară cuvânt pentru ce dă, întrebuințat la toate trebuințele și voile noastre; el, când ne vede certându-nc, zice: „se mănâncă lupii pe dobitul sfârșit", sau, cu alte vorbe fără alegorie: „S-au adunat boierii să se chibzuiascâ, cine știe ce potop o mai da pe bieții creștini!" Cine s-a adunat vreodată a se chibzui pentru folosul lui, să-i îndoiască brazda plugului, să-i arate cele spre binele și mântuirea lui, să-i dea scoale și meșteșuguri, cine i-a spus lui vreodată că au fost Catoni și Bruți în lume, ca să ne poată asemăna cu aceia, când vom semăna cu dânșii? Ce opinie arc el de noi sau, pe limba lui, Ia ce catastih ne are el scrișī?

Să întrebăm pe meșter cc opinie are de noi; îl vezi batjocorit, îl vezi pus să lucreze și ocărându-1 la plată, mai totdauna amăgit, totdauna rămâne bănuitor și gata a înșela și el, ca să-și scoată din capete, desprețuit de concetățenii săi, firește îi urăște Șt el, e napropiat, gros, necioplit, fără nici o deprindere de bună cuviință. Când aude că ne certăm, el știe că noi nu ne-am certat niciodată pentru dânsul, ca să crează că facem ceva și pentru el. Cine s-a gândit vreodată a-i îmmulți pila, a-i însuti ciocanul, a-i inimii fusul, a-i povățui linia și ghiunia, a-i îndrepta euntpăna? Care este părerea lui pentru noi?

Să întrebăm pe neguțitor ce opinie arc de noi. Ml se uită ui catastihul său și când vede cât are să ia și ce are să dea, când polița ce îi vine trebuie să o plătească și când, daca cere dreptul său, ce are să ia, este scos cu rușine; daca face bancrut, blestemă si el, și copiii, și tot neamul lui, iar daca scapă cu polița plătită, atunci se silește a se despăgubi de dobânda banilor cu

fîncărcătura la catastih. Cine s-a gândit pentru siguranța lui, pentru *p* bancă națională, pentru înflorirea meseriei lui sau, de s-a gândit, jfcine l-a chemat și pe dânsul, daca nu îndeobște (pentru că el n-are Blas să-și aibă acolo vechilul său), încai în parte, acasă, ca să-și dea *)[* el părerea, ca unul ce-și cunoaște mai bine foloasele și pagubele meseriei sale? Care este părerea lui pentru noi?

Să întrebăm pe învățat ce opinie are de noi? Totdauna poroclit cu numele *logbiotate*sau *dascăle,* totdauna simțindu-i sdestoinicia și superioritatea, în veci împins înapoi și pizmuit de va intra în slujbele publice, păstrate fără nici o pravilă scrisă pe seama noastră, în veci în luptă cu prejudițiile, în veci în prada lor, blestemându-și soarta că au cheltuit părinții să-și învețe carte iar n-au cumpărat pe acele vremi cu banii aceia vrun caftan mai mare; el înțelege mai bine decât oricine pentru :ce este sfada și gâlceava când ne certăm. Când s-a luat în cercetare, cu stăruire și eu dinadinsul, pricina școalelor? Când i s-a băgat aceasta în Obșteasca Adunare, cărui profesor nu i-a : sângerat inima? Care boier nu s-a uitat la profesori totdauna i ca la niște paria politici, ce nici rangurile ce le-a dar stăpânirea n-a putut să-i spele de înșelarea rumâniei, ca să poată a-i socoti de un neam și de o viță cu neamul boieresc? Ce părere au învățații de noi?

Să întrebăm și pe boierii de al doilea și al treilea treapta cc părere au pentru noi? Totdauna porocliți cu numele de ciocoi, în veci făcând ei slujbele cele mai grele ale statului, cunoscând mai bine toate slujbele și dregătoriile, în veci sânt socotiți că ei trebuie să împlinească datoriile slujbei boierilor celor mari, care nu știu ce li se face în cancelarii, decât cum să fie ei cu banii și alții cu munca. Ei văd foarte bine că, fără nici o pravilă scrisă, drumul lor este închis și ce poartă anevoie de străbătut și împletită de pizmă și de interese se află la trecerea lor în treptele cele dintâi ale țării; ei cunosc vrăjmășia ce au cei mari asupra lor și a neamului lor ca să nu poată niciodată a se

înălța d-alăturea cu dânşii, cunosc cu câtă îngrijire cei mari an făcut între sine pe tăcute un contract infernal de a păstra rangurile cele dintâi pentru sine şi fiii lor, încât şi dacă vreodată stăpânirea, deşteaptă la slujbele fiecăruia, este silită de dreptate a înălța pe vreunul din cei mai de jos în rangurile cele dintâi, acest biet nenorocit destoinic slujbaş nu poate scăpa, nici el, nici copiii săi, de poroclirea de ciocoi. Cum se uita oaie coconaşii ofițeri şi părinții lor la polcovnicul Solomon care, în vârtutea ostăşească şi cu sângele său, şi-a dobândit rangul ce fa meritat de o sută de ori, şi ce n-ar face când stăpânirea, totdauna dreaptă, s-ar uita Ia toți, de la soldat până la maior, cu acelaşi ochi cu care se uită şi la acest adevărat militar român? Ştiu foarte bine boierii de al doilea treaptă care este patriotismul acestor Catoni şi Bruți, şi nu-şi pot face o altă opinie de dânşii decât aceea de care sânt vrednici.

Cine a statornicit carantinele şi ne-a făcut a ne bucura în pace de munca şi de averea noastră, în vreme ce în vecinătate văzurăm satele şi oraşele pustiite de ciumă şi în vreme ce, cu zece ani înainte, eram şi noi prada unei asemenea soarte? Stăpânirea. Cine, prin măsurile sale cele înțelepte, a statornicit linştea obştească şi a curățit țara de tâlhari, încât putem astăzi a călători dintr-un cap la altul al țării şi în mijlocul nopții însiguranță? Stăpânirea. înainte cu zece ani, de ar fi făgăduit cineva numai aceste două faceri de bine, nu ar fi fost crezut, în atâta groază eram! Sau de ar fi pus cineva temei la făgăduiala lui, ar fi fost acela socotit ca un înger din cer, pogorât pentru mântuirea noastră. Ce n-ar fi dat cineva să se ştie sigur numai despre aceste două mari rele: ciuma şi tâlharii!

Cine a adus pe țăran să plătească numai de 33 lei capitație? Stăpânirea. Cine nu-l lasă să răsufle şi în locul dijmăritului, oieritului, vinăritului, tutunăritului, podvezilor, nu-i mai dă pas cu claca, pe alocurea şi întreită? Stăpânul moşiei şi arendaşul. Unde a mai rămas acum cuibul abuzurilor celor vechi

Jecât în feluritele şi ingenioasele schimonosiri ale Regulamentului, numiri de *iobăgie* şi altele, care nici nu le pomeneşte pravila cu acest nume, şi nici că au fost vreodată în învoire cu firea şi obiceiurile românului? Cine a poroclit pe românul *iobag,* iftdicăserv, adică rob? Noi, patrioții! Unde aleargă românul ia păsurile sale, de jafurile ce se fac? La stăpânire! Cine trimite cercetători la îndoita clacă, de i se ia? Stăpânirea! Cine cocoloşază treaba cu cercetătorii, le întunecă ochii cu bani şi aduce **Să** se facă agurida miere? Noi! Cine a adus şcoala în starea în -tare se află şi a cinstit pe profesori ca să încurajeze învățătura? Stăpânirea. Cine a stat împrotiva şcoalelor, osândind râvna eforilor şi a profesorilor? Noi! Cine întocmeşte şcoli lancasteriane în toate satele ca să pregătească o tinerime mai înțelegătoare şi o viitorime mai dreaptă şi mai fericită? Stăpânirea! (ane, sau dintre cine au ieşit acea vestită hulă ce în veci va fi spre ocara veacului nostru, zicând că „ce trebuie românul să ştie carte?" Noi, dintre noi, patrioții! Cine a dat proiectul ca să poată fi deputat şi un boier, şi un fecior de boier, adică cine a dat nădejdea că ar putea vreodată să fie deputat şi profesorul, şi neguțitorul, proprietar cu purtări bune şi boierit pentru slujbele sale? Stăpânirea! Cine a făcut a se hotărî ca „deputat să se facă numai feciorul de boier sau boierul fecior de boier"? Adecă cine a făcut ca această nobilă însărcinare să fie numai pe seama a vreo câteva familii? Adică cine a tăiat nădejdea oricărui om cinstit şi luminat că, daca nu s-a născut din părinți boieri, să nu se gândească niciodată la deputăție, şi să-şi cunoască mojâcul lungul nasului? Noi, patrioții!

Cine a dat projetul ca să se introducă la greutăți şi măsuri sistema zecimală? Stăpânirea! Cine l-a împins înapoi? Noi, care nici nu l-am înțeles, nici n-am vrut a-l înțelege. Cine a dat projetul ca să se măsoare toate moşiile spre a se pune odată hotar şi a se curma pricina celor mai multe judicăți, care dau prilej celor mai multe abuzuri şi prin care se sting atâtea

familii? Stăpânirea! Şi cine a văzut că o asemenea măsură ai fi păgubitoare nouă, ăstora care sântem judicători şi că, cu cât judicăţile vor fi mai multe, cu atâta şi chilipirurile sânt mai dese şi mai bănoase? Şi prin urmare cine s-a Împotrivit la aceasta? Noi!

Iată care este opinia publică în fundul fiecăruia român. Publicul zice pe tăcute: „Vă adunaţi acolo ca să faceţi pravili totdauna în folosul vostru şi totdauna în paguba noastră; noi n-avem acolo vechili ca să ne apere pricina. Cc vreţi dară ea epitropii noştri să vă lase de capul vostru? Nu: să daţi cuvânt dc orice veţi lucra pentru că niciodată n-aţi lucrat după drep-tate. Nu ne pare rău că noi niciodată n-am văzut rău de-a dreptul nici de la turci, nici de la muscali: pieirea şi micşorarea noastră totdauna a venit de la boieri, de la boieri şi chiar în vremea răzmiriţelor. N-ari păzit dreptatea? Nu v-aţi gândit niciodată la noi? Poarte bine! Dar nu vă aduceţi aminte că o vor păzi alţii, se vor gândi alţii la noi? Noi am câştigat şi voi aţi pierdut şi, de nu vă veţi deştepta, de ni vă veţi înţelepţi, o să pierdeţi şi mai mult!"

Aceasta este opinia publică, astfel cum este în ziua de astăzi şi când vine dintr-un simtiment de răzbunare. Publicul nostru este slab, dar înţelept şi drept; el voieşte şi cere dreptate şi răzbunare şi, în starea în care a ajuns, vie-i dreptatea de unde îi va veni, că el atât va: să vie.

în alt capitol îmi voi da şi eu părerea mea, de îmi vas fi iertat să o dau. Acum am arătat cate este părerea publică şi cine voieşte să o schimbe (daca nu-i place), cu vorbe nu poate să o schimbe, trebuiesc fapte: pentru că românul s-a săturat d-atâtea veacuri de vorbe care, cu cât sânt mai mari, cu atâta sânt mai de osândă în gura aceluia ce în veci l-a amăgit.

JUPAN ION

; în vara trecută, un preot cuvios din mahalaua Popii Rusu __ii făcea o reparaţie totală a unor case ce îşi cumpărase de KJKUrând. între ţiganii salahori se afla şi jupan Ion, care lucra cu SBbărhâtic. Toţi meşterii îşi priimeau după obicei plata sâmbătă tptieara; jupan Ion, de la cea dântâi seară a zilei ce a intrat în lucru, *W* veni la părintele să-şi ceară pe a sa. Preotul, ocupat, gândi că JE nu mai vine pe a doua zi la lucru şi îi dete al său. A doua zi, *jjk* jupan Ion iar era în lucru; seara iar veni să-şi ceară plata, preotul îi dete iar dreptul ce i se cuvenea. A treia seară, cant supărat, at părintele îl întrebă:

l|f - Măi ţigane, toată lumea îşi ia paralele sâmbătă seara; tu •*s* ce mă superi în toate serile?

f — Să trăieşti, cinstite părinte, nu te supăra. De vreun bine nu m-aş face eu mai urâcios decât un ţigan de laie. Eu sunt ţigan de vatră şi m-am învăţat cu omenia.

- Na, îţi dau astă-seară, zise preotul, dar tle aci înainte să nu mă mai tot superi.

K - Să dea Dumnezeu, cinstite părinte! şi se duse muncitorul ohtând.

A patra seară, jupan Ion iar era cu căciula în mână înaintea părintelui şi înălţa din umeri, plecându-şi capul la o parte.

- Măi, nu ţi-am zis să nu mă mai tot superi? zise preotul; n-am schimbat astă-seară. Aşteaptă până sâmbătă.

Bietul muncitor începu a sc scărpina în cap:

- Vezi că..., cinstite părinte, sfinţia ta ştii una şi eu ştiu două.

- Care sunt două ale tale? întrebă preotul cu ironie.

- Că şapte guri nu pot s-aştepte până sâmbătă. Eu sunt rob la o casă boierească din copilărie, încă de la tatăl cocoanei pe care am crescut-o pe braţele mele şt, când s-a măritat, m-a luat de zestre în casă. Boierul, stăpânul meu cel nou, a murit de

câţiva ani; în vara asta muri şi cocoana, Dumnezeu s-o ierte! şi i-au rămas doi copilaşi. Mai am şi eu doi, şi cu nevastă-mot, şi cu o femeie bătrână din casă facem şapte inşi. Copiii stăpânaşii mei, n-au pe nimini; de m-oi duce eu seara ci mâinile goale, ce fac pe a doua zi şapte guri?

Asta e pricina, cinstite părinte, de sunt aşa de ţigănos.

Preotul rămase pe gânduri; se uită la jupan Ion clătind din cap şi zise:

- Cu adevărat, fătul meu, că dumneata ai ştiut două şi eu numai una. Să mă ierţi, şi ţine rubla aceasta...

Cine are inimă încai de om, daca nu şi de creştin, nu crez să nu fie mişcat până şi la lacreme văzând inima cea frumoasă şi nobilă a acestui rob, ce ştiu a-şi crea o libertate cu mult mai frumoasă însuşi în sânul robiei sale. Jupan Ion a despăgubit pe Dumnezeu de toate răutăţile oamenilor ce l-au mâhnit de la creaţia lumii până acum. A fi cineva slobod cu atâta virtute nu e de mirare. Rob însă! Hei, nu ştiţi, slobozilor, ce va să zică robia...

El n-are mumă, n-are tată, n-are fraţi, n-are copii, căci totdauna e în primejdie de a fi vândut la un capriciu, la o poftă a stăpânului, şi a fi despărţit de dânşii. Cine îl învaţă pe el fapta cea bună? Cine îi dă esemplu de generozitate? Cine îi insuflă milă, când pildele pe pielea lui sunt foarte aspre? In el sufletul e sălbatec, simtimentele îngheţate şi sterpe, inima împietrită şi tare ca picioarele-i goale, împiedicate în fiare; mintea îi e mărginiră şi strânsă ca şi fruntea ce i-o încinge infame şi grele coarne, el n-aude numele de om, îşi uită şi numele din botez pe lângă „cioară" cel din tot minutul cu care e mai mult familiarizat.

Apoi, de l-arşi învăţa cineva tot moralul Evangheliei, care ar fi o carte profană fără dumnezeiasca înfrăţire a oamenilor, de l-ar ţinea rot cu îndestulările, de l-ar pune stăpânu-său alăturea cu dânsul, e destul că a avut cineva baseţa şi

creştinătatea de a-l ţine rob, şi el e în tot dreptul de a nu fi recunoscător, e în tot dreptul de a crede că vede nişte pui de şerpi în copiii stăpânului său, a căror cea dântâi treabă, când se vor face mari, cum sunt săraci, nu va fi alta decât să-i vânză la mezat, cu suflete cu tot, copilaşii. Puneţi-vă în starea robului, toţi virtuoşii din lume, şi atunci să vă văz virtutea!

De se gândea la unele ca acestea jupan Ion şi mai avea putere de a munci şi a hrăni pe micii săi stăpâni, socotiţi-vă câtă generozitate! Iar daca, ca om al lui Dumnezeu, nu se gândea la nimic şi făcea binele fără să-l ştie câ-l face, nici cui îl face, făcea binele din instinct, fără să facă răul din instinct; socotiţi-vă câtă nevinovăţie şi însăşi beatitudine! Locurile cele mai frumoase în rai trebuie să fie păstrate pentru îmbunătăţiţi ca jupan Ion. Domnilor poeţi, cu ideile veacului, fapta lui jupan Ion vă poate inspira cât o muză, e vrednică de timpii cei dântâi ai creştinătăţii ce spărgea, prin spălarea botezului, fiarele robului; o puteţi socoti ca o lovitură sacră ce rumpe legăminrele blestemului, ca o pavăză adamantină o robului, înaintea caria se sfărâmă toiagul de fier al crudului stăpân, ca o virtute radioasă şi regină a robului, înaintea caria ruşinată îşi închină fruntea trufia precupeţului de oameni, ca un apel către cer, ca o auroră în sfârşit a zilei celei mari şi creştine ce va răsări şi peste pământul românesc.

COCONU DRĂGAN

Frăţica, scumpul jumâtăţoi al coconitei Drăgane, s-a fost chemat şi dumnealui coconul Drăgan, şi noi nici nu ştiam. E mult de când se împărtăşise publicului portretul acestei coconite şi lumea nu ştia nimica despre boierul dumneaei, pentru că nu era asa ieşit la obraze. Trebuie însă să vorbim ceva şi de dumnealui, căci acum e între oameni.

Coconul Drăgan e un fel de bădăran boierit, care se ține mereu de moda veacului. în vremea de mai nainte, după cum am zis, era un neiculiță de minime, om al trebei, scotea lapte din piatră, pupa pe rumân în bot și-i lua din pungă tot; sau, dacă nu vrea boțul de rumân să-i dea, atunci... atunci târnuit, scuturat, cu părul vâlvoi ți-l băga (după limba dumnealui) la obedeală, îi da fum de ardei, și lasă-l în pace apoi... De când am scăpat de acele vremi afurisite, după care suspină toți Drăganii din țară, coconul Drăgan sc făcu un patriot grozav, năbădăios, numai foc și inimă albastră pentru patrie (însă numai când nu e în slujbă, ca să se știe).

Acum, slavă Domnului că e în slujbă; și a fost mare bucurie în casa dumnealui, căci slujbulița i-a fost cam bunicică, de mult era aprins de patriotism ca să o dobândească. Lumea zice că, când s-a pus în această pâinișoară și s-a dus acasă, ar fi intrat cu un aer foarte greu și îngâmfat și semăna, povestea ăluia, că ar fi zis: „Bucură-te, poartă, bucură-te, scară, bucură-te, ușă!" ș.c.l. Noi însă nu credem. Coconita dumisale acum a luat un aer cumsecade, dar de vestitul „bată-te Dumnezeu!" încă nu s-a dezbărat.

Coconul Drăgan e în slujbă acum și e numai foc, plin dc activitate ca un diplomat iscusit: aleargă în sus, în jos; când îl cauți, îl vezi cu gazete în mână; cânt! îl cauți, se face că c zăpăcit, capul îi e cât o baniță, tot cu dușii după lume are d-a face. Va fi făcând vreo treabă? Dumnezeu știe, că noi nu vedem nimic, și nici dumnealui nu vede mai nimic, mai vârtos din ale trebei. Are câțiva subalterni ce și-au pierdut cumpătul de când a venit pe capul lor, pentru că coconul Drăgan e mândru, bădăranul; ca Satan, țanțoș, mojâcos, nu-i ajunge nimeni nici cu strămurarea la nas; mai vârtos când se gândește la evghenia dumisale, îl apucă capul. înfruntă, strigă, ba încă (după limba dumnealui) si *ocărăște,* când nu e vremea nici de înfruntat, nici

tic strigat și când bieții oameni nu s-ar lăsa una cu capul (cu Hirtăciune) să-i *ocărască.*

| Coconul Drăgan zice că știe și carte: nemțește, franțozește, fcăsărește, afară de rumânește, pentru că, când era copil, cartea Jfymânească era cartea mojicilor și dumnealui bine vedeți pdumneavoastră că este evghenis ca aceia. Când te duci la dumnealui, sau acasă, sau la slujbă, de se va întâmpla să fii ceva luai ipochimen, sau cel puțin fecior dc boier, îl vezi mai I dezlegat la limbă; când îl cauți e vorbă multă, adică sărăcia t omului; iar de vei fi d-alde terchea-berchea, e posac ulubeasttea. |, Subalternilor săi le măsoară vrednicia cu un cot al său, deose- i bit de genealogie și de evghenie. Când a intrat în slujbă, și-a I Făcut o listă de toți impiegații săi, ca să vază câte nume se | sfârșesc în *-an* și în *—esc* și câte nu; și iar cele în *—an* și *—esc,* câte | au reputație istorică și câte nu; și apoi cele cu reputație istorică, r câte sânt ciocoiești și câte boierești, și iar din cele boierești, câte *l* se pot apropia oarecum de dumnealui și câte nu, și felurimi de f asemenea băgări de seamă genealogice și științifice, pentru că jf este și vărsat mult în științe; într-o zi spunea unui prieten că § știe și teologia, căci la carte curat este zis că „nu este robul mai f mare decât stăpânul său".

Să-l vedeți acum cum caută treaba: Vine câte un scriitor, -,• îi înfățișază vro hârtie mai bine sau mai rău scrisă, cum a dat - Dumnezeu în zilele noastre; coconul Drăgan stă posomorât, :r îngâmfat ca un curcan; se uită la dânsul să vază: fecior de boier este sau nu? Să zicem că nu este; atunci:

- Ce sânt hârtiile alea?

- ... o hârtie la...

»• — N-am vreme acum; nu vedeți voi că nu-mi mai văz capul de treburi[1]? Ce sânt mojicii ăștia! Li gândesc că noi, boierii, sântem hamali ca dânșii.

[1] Lumea zice *trebi;* noi punem însă aci limba dumnealui.

Scriitorul iese pufnind de râs.

Vine altul.

- Dar tu, ce ai acolo?

- ... hârtia... ştiţi dumneavoastră, către...

- Ad-o-ncoa! Şi i-o smulge din mână cam necăjit, cam cu o demnitate dregătorială.

- Ce scrisoare e asta? V-aţi luat şi voi după băieţoii ăia cc ies din şcoală? Na, citeşte! (coconul Drăgan se ştie că de când era copil nu prea ştia bine să citească de mână, cu toata pricopseala dumnealui).

Scriitorul citeşte.

- Nu ti-e sintesis bun, logofete! Mergi de mai învaţă buchile! Ce vorbe sânt alea: „va veni"? Ce „va veni"? O să vie, mă! Mergi dc-ţi îndreptează hârtia, ticăloşiile, şi prescri-o bine; vezi de pune stigmes d-alea mai multe, ca să se înţeleagă mai bine.

într-o zi, coconul Dragau sta de vorbă, adică la taifas, cu un favorit al său foarte pricopsit: pentru că se înnebuneşte după pricopsiţi, mai vârtos când dumnealor îi spun că coconul Drăgan este cel mai mare patriot. Pricopsitul acesta e un fel de găgăuţă de bonton, care îmbla bănănăind şi vorbeşte muşcându-şi buzele , un domnişor care ştie de toate; e şi politic, şi diplomatic, şi patriot, şi liberal, după vremi, şi om al trebii (de !-ei câta), şi literat, un dezmetic ce se înţeapă de a trece totdauna cu duh. la acest taifas dregătorial mai veni şi un străin de aceia ce n-au nici o patrie, ce se interesează de toate patriile şi mai vârtos de Ţara Rumânească, unde găseşte toate d-a gata, un domnişor s-amestică în toate, vorbeşte de toate: de politică, de comerciu, de arte, de ştiinţe, de literatura, şi mai vârtos e foarte amator de limba rumânească: când o vede împestriţată şi curcită, îi place de minune şi urăşte pe toţi câţi se ocupă să o cureţe şi să o reguleze. Câtetrei se făcură o treime ca aceea.

Wţ. lată şi un scriitor din cei juni, smerit şi plin de geniu - •neutru că geniul cel adevărat e totdauna smerit:

Jjl - Nu vezi c-avem treabă? Ce mi-ai venit cu hârtia aia? se Eflsti coconul Drăgan.

Şf < —*H* grabnică; c răspuns la...

- Hei, ad-o încoa; citeşte!

Junele citeşte. între alte vorbe, nu ştiu ce se vorbea de Regulamentul *organic,* sau drept *politic.* Coconul Drăgan, ce p asculta ca un cotoi în cenuşă, ardică capul şi zice junelui să Hptndrepteze vorbele *organic* şi *politic* şi să puie *organicesc,* * *politicesc.*

m. - Ce ziceri, domnilor, n-am dreptate?

gr - Ai dreptate, ziseră deodată amândoi dalcaucii.

Atâta aştepta s-auză şi coconul Drăgan, căci dumnealui are r şi bunătatea asta de nu prea se încrede pe părerea dumisale; atât, zic, aştepta, şi unde sc scoală odată, năbădăios:

a -" - Hai! Auzit-ai? *Organicesc,* mă! *Politicesc,* pe rumâneşte! I *k* Ce vorbe sânt astea? V-ati luat toti după Eliad ăla. Du-te si schimbă vorbele, că vă ia dracii' pe toţi! Hai, *organic?* I •«> *Organicesc,* mă! *Organicesc,* învaţă rumâneşte!

- *Organic* şi *politic* e mai rumâneşte, domnilor, zice junele cu smerenie.

- Dc unde până unde rumâneşte? ziseră câtetrei deodată; care e cuvântul?

- Cuvântul este că dumitale, domnule literat, oamenii îţi spun *dezmetic,* iar nu *dezmeticesc,* iar dumitale, care eşti străin, venit de ieri, d-alaltăieri p-aici, îţi zic *venetic,* iar nu *veneticesc;* şi dumitale, cocoane Drâgane, de când eşti în slujbă, zău, toată lumea îţi zice *lunatic;* crede-mă, să te crează Dumnezeu, că pe nici un rumân n-am auzit să-ţi zică *lunaticesc.*

Domnii cei doi, iscusiţi şi literaţi, rămaseră cu gurile căscate; coconul Drăgan la asfel de jucării de vorbe e totdauna om al lui Dumnezeu: nu înţelege mai nimic. Pe urmă, după ce va lua

scama bine vorbei, atunci să-l vedeţi. Acum atât i se păru, ol scriitorul e cam limbut şi-l dete afară, zicându-i să-şi prescrie hârtia.

Ii rămaseră însă în ureche vorbele *lunatic* şi *lunaticesc* şi întrebă cam pe departe pe favoriţii săi; ei, după câteva desluşiri, îl făcură să înţeleagă obrăznicia bietului băiat de a cuteza să spuie coconului, de faţă, ce zice lumea de dumnealui. C) asfel de impertinenţă, de a spune dregătorilor ce se vorbeşte şi se face p-afară nu se poate suferi; şi tui ştim acum ce soartc aşteaptă pe bietul copil neîncercat cu slujba.

Multe istorii de astea mai are coconul Drăgan. Colecţia anecdotelor şi năbădăilor sale ar forma câteva volume foarte nostime, întocmai ca dumnealui, pentru că şi dumnealui c nostim. In numerile viitoare vom da câteva anecdote; şi sântem gata a priimi orice anecdot de felul acesta, care va îmbogăţi colecţia noastră, atât în proză, cât şi în versuri.

Asemenea anecdote sânt foarte folositoare pentru formarea junilor după nişte modele şi tipi aşa de progresivi ca coconul Drăgan, care cu adevărat e Drăgan şi în nume, şi în fapte. Nu râdeţi însă, căci *Drăgan* pe limba dumnealui va să zică *Agapic,* şi mă rog să-l iubiţi.

ÎNCEPUT DE BIBLIOTECĂ UNIVERSALĂ

La 1828, martie 25, ieşi prima foaie publică de când există România. Poaia aceasta fu *Curierul român.* Numărul întâi al *Curierului,* ieşit în ziua Bunei-Vestiri, anunţa apropierea unei aurori în orizontele colonielor României. El apoi fu înainte-mergătorul tutulor începerilor de înaintare. Anunţă termenii adoptaţi de reformă şi înlesni înţelegerea limbei regulamentare, prepară şi dete fiinţă *Curierului de ambe sexe,*

KjK **aduse** la lumină şi populariza literele străbune, şi vorbele ce • **ty** reclamă si limba, şi naţionalitatea noastră. Ziua Bunci-Vestiri 3i§8re **ziua** când angciul păcii anunţă Virginii mântuirea lumii. "**Hot** în această zi, *Curierul* lace în toată România precedenta Ebhemarc cu tabla alăturată: buna primire a cititorilor va putea Jflee **ca** într-o zi această foaie naţională, prin sume de guri, să Hrjtoată răsuna: „Bucură-te, Românie, că au **răsărit** preste tine **CSI luceaferii** ce au luminat Europa!" Pic, domnilor mei români, *I* **Caprin** patriotismul vostru acea zi sa poată rasari mai curanţi! J Eu nu poci Pice mai mult decât să arăt, să încep şi să ţiu cu religiozitate condiţiile; a voastră este susţinerea lucrării şi toată **lauda** finelui.

CHEMARE

De vreo douăzeci de ani începu a se auzi în toată România vorba „literatură"; mai nainte nici înţelesul nu-i era cunoscut, începură a se scrie, a se traduce şi a se tipări câteva cărţi, se distinseră câţiva scriitori şi astăzi peste tot locul sc aude, din gură în gură, expresiile: „literatură română", „născânda noastră literatură", „înaintarea literaturei noastre" etc; însă ce avem în comparaţie cu precedenta însemnare de scrieri ce se văd la alte naţii? Şi precedenta însemnare a câta parte coprinde din cărţile unei întregi şi complecte biblioteci? Unde ne sunt cărţile? Cari ne sunt maeştrii ca să poată ieşi discepolii? Maeştrii romanilor fură grecii; maeştrii Europei fură grecii şi romanii; ai noştri pot fi grecii, romanii, italienii, francezii, spaniolii, germanii, englezii. Înţelegem noi limba lor? Sau făcutu-i-am ca ei să ne vorbească în limba noastră?

A înţelege o naţie mai multe limbi este mai anevoie, a sc traduce mai mulţi şi varii autori într-o limbă este mai cu putinţă; şi aceasta din urmă şi-a propus jos-însemnatul, cugetând a da naţiei un început tle *Bibliotecă universală.*

într-însa se vor coprinde cei mai remarcabili autori antici şi moderni, ale căror scrieri au contribuit spre împlinirea faptei mari a civilizaţiei, spre formarea minţii şi inimei umane, spre perfecţia omului. Fără nişte asemenea scrieri nu e literatură, nu e progres.

Cu traducţia scrierilor arătate în precedenta însemnare, limba noastră, trecând prin toate dominiurile cunoştinţelor umane, exprimând ideile tutulor autorilor celebri, va legiu vorbe, fraze şi expresii, se va lăţi şi întinde în toate laturele orizontului ştiinţei şi, făcându-se capabilă a esprima orice cugetare, va deveni limba viitorului României şi se va înfăţişa, splendidă şi radioasă, literaturei naţionale. Fără limbă nu e nici o literatură naţională. La nici o naţie n-a existat literatura până când şi-a exprimat ideile într-un gerg (geargon).

Spre a putea ajunge la împlinirea cugetului său, jos-însemnatul, după micele noastre mijloace, promite tutulor zeloşilor români a da pe tot anul câte 21 volume, de la 25 până la 30 coaie fiecare. Periodul fiecăruia an va fi împărţit în zece despărţiri şi din fiecare se vor publica câte:

3 volume istorie;
3 volume filosofie;
3 volume drepturi;
2 volume politică;
1 volum economie politică;
2 volume ştiinţe naturale;
1 volum Belle-Arte.
1 volum retorică şi poezie;
2 volume poezie;
3 volume romanţuri
21 volume

In anul dântâi se va începe cu Plutarh (istorie), Platou (filosofie), Burlamaqui, Beccaria, Montesquieu (jurisprudenţă), Filangieri (politică), Riccardo (economia politică), Bernardin

de St.-Pierre (ştiinţe naturale), J.P. Richter (Belle-Arre), Aristotele, Longin (retorică şi poetică), Omer *{Iliada),* d-na de Staël *{Corinasau Italia).* Asfel, din an în an, se va urma înainte până la împlinirea programei (daca Dumnezeu va binecuvânta întreprinderea şi va insufla românilor dorinţa mântuirii). Când cât volumele date în anul curgător nu se va împlini opera începută, se va urma aceeaşi operă în anul următor. Pe fiecare patru luni vor ieşi câte şeapte volume. Ediţia va fi uniformă, toate cărţile vor avea acelaşi format *in octavo* ca acesta, hârtia velină, litere Sf. Augustin.

Va întreba însă cineva: bine, întreprinderea este bună şi mare, poate; spre împlinirea ei însă e trebuinţă de mari cheltuiele, unde sunt fondurile? Fondurile întreprinzătorului sunt şi au fost întotdauna în inimele bine cugetătorilor români. Odată erau mai puţini să cugete bine, acum sunt mai mulţi. Aceştia ştiu să judice; vor apreţui întreprinderea şi vor alerga spre aducerea ei la îndeplinire. Generozitatea lor o va judica viitorimea.

Voi deschide o subscripţie de câte zece împărăteşti pe an; voi da pentru aceşti zece împărăteşti acele 21 de volume; voi ruga pe dd. abonaţi a se subscrie pe cinci ani, ca să poată ieşi cel puţin autorii antici clasici; voi mendica, ca să zic asfel, luminarea şi mântuirea naţiunii, şi iată fondurile mele; sunt sigur într-însele pentru că stau acolo de unde nu se mai pierd, stau în tezaurul meu cel mai preţios, stau în inima voastră cea nobilă şi generoasă, fraţilor mei români. Puneţi mâna pe inimă şi întrebaţi-o cât bate întru dorinţa luminării şi mântuirii şi vă veţi putea încredinţa daca fondurile mele sunt sigure sau nu. A se încrede cineva în judicata sănătoasă a oamenilor, în acea dorinţă de luminare mântuitoare, este mai deopotrivă a se încrede însuşi în Dumnezeu, căci Dumnezeu este Cuvântul, mintea universală, adevărul şi lumina, şi căci Dumnezeu în multe prin oameni lucrează.

Cât folos poate aduce nației această faptă se poate judica de oricine: cultura limbei, răspândirea cunoştințelor, mântuirea de rătăcirile întunerecului, stima străinilor şi a viitorimii şi, cc este mai mult, stima noastră către noi înşine. Dar, domnii mei, e mare vorbă aceasta, *stima către sine,* şi nouă ue-a lipsit şi nc lipseşte încă; pentru că n-am avut mai nimic de a stima în noi de la o epocă încoa. Ne-a lipsit de toate în adevărata lor semnificație şi n-am stimat nici legi, nici guvern, nici dregători, nici ostaşi, nici preoți, nici cetățeni, nici părinți, nici fii; de nici unele n-am avut cum trebuie să aibă o nație spre a se respecta pe sine şi a fi respectată de alții. în atâta necredință ajunsese românul despre sine încât proverbi ruşinători el aplica sieşi; producții ale acestui pământ binecuvântat, ca să fie mai dc frunte, mai însemnate, căta să aibă un nume străin, tot ce era sălbatic şi mai prost, acela era românesc însuşi în ochii noştri. Vai de oştirea ce a pierdut credința că va învinge şi vai de nația ce a pierdut stima către sine!

Prin îmmulțirea cărților alese se răspândesc lumineie şi cunoştințele, se îmmulțesc bărbați a dirige toate ramurele, şi când dregătorul îşi împlineşte cu conştiință şi lumină înalta sa însărcinare, când preotul luminează în biserică mai presus dc mii de făclii materiale, când cetățeanul îşi cunoaşte drepturile sale şi mai vârtos sacrele sale datorii - căci de la împlinirea datoriilor poate avea cineva şi oarecare drepturi în soțietate - când părintele ştie cât e de mare sarcina pusă asupră-şi, de a împlini creşterea şi mântuirea fiilor săi, atunci vine acea *stimă de sine,* atât de fructiferă în virtuți şi fapte mari, *încrederea de sine* atât de întreprinzătoare şi plină de rezultate fericite.

Toți părinții începură a simți în ziua de astăzi necesitatea de a da fiilor o creştere după mijloacele şi cunoştințele ce au. Nişte asemenea cărți ca cele arătate mai sus sunt singure care pot întregi o creştere şi forma bărbați în mai multe ramure. Acestea esistă cu adevărat în alte limbe, însă cei mai mulți nici

le cunosc, şi pentru mulți din câți le cunosc sunt *foarte* ?umpe. A le avea cineva pc toate e trebuință de sume foarte îari, a le avea în limba română e trebuință numai zece «Bmpărâtcsu pe an şi peste tot ar costa 300 împărăteşti în treizeci '•Şiclc ani.

11? împlinirea sau şi începerea numai a acestei întreprinderi ..Jlcste un monument din cele mai colosale ce se înalță în memoria |jÎnțelegerii şi cunoştinței române din ziua de astăzi. Numele i Celor ce vor contribui spre susținerea şi reuşirca ei vor fi înscrise '• M n frontispițiul acestui edifițiu literal spre eterna lor aducere •§§- aminte ca făcători de bine ai nației şi mântuitori ai ei de ? rătăcirile întunerecului orbirii morale.

Abonamentul se face pe cinci ani şi banii se vor plăti din an în an, la darea afară a celor şapte volume anuale. După *j împlinirea de cinci ani, daca întreprinzătorul va corespunde *' aşteptării publice, zelul românilor va face să se împlinească fapta . . începută şi va prennoi premtmerația pe alți cinci sau zece ani.

I Chemarea întreprinzătorului este către România întreagă: I munteni, moldoveni, transilvani, bănățeni. El este sigur că în * vreo şapte milioane de români se vor afla 400 *carii* să ajungă *i* spre a întâmpina cheltuielcie de 4000 împărăteşti, ce sunt de s neapărată nevoie pe fiecate an pentru traducători, corectori, j tipărifori şi hârtie.

r Pe lângă aceasta se mai alătură şi această foaie de subscripție. Doritorii de a ajuta această întreprindere vor binevoi a se * subscrie şi a o trimite înapoi la redacția acestei foi. Suma de zece împărăteşti se va plăti, după cum s-a zis, Ia ieşirea celor > dântâi şapte volume.

ISTORII-::

Erodot

i' Tucididc

Xenofonte

Plutarh

Erodian

Dionisiu din Alicarnas, *Antichităţi romane;*
Cezar

Sallusriu

Tir Eiviu

Tacit

Iustin, *Istorie universală;*

Suetoniu, *Istorie a 12 cezari;*

Quintus Curtius, *Istoria lui Alexandru;*

Roii in

Montesquieu

Gibbon, *Istoria scăderii popolului roman;*

Herbelot, *Biblioteca orientală;*

Bossuet

Voltaire

J. Miiller, *Asupra istoriei genului uman, privire generală;*
Rottek

Vico (Filosofie istorică), *ştiinţa nouă*

Fierder, *Idee asupra filosofiei istoriei umanităţii — Scrisoare asupra progresului umanităţii;*

Eessing, *Cercare asupra destinatelor genului uman;*

Guizot, *Istoria civilizaţiei în Europa.*

FILOSOFIE:

Platou

Aristotele

Ciceron, *Opere filosofice şi morale*
Seneca

Marcu-Aureliu

Bacon, *Opere complecte*

Cartesiu, *Opere filosofice şi morale.*

Spinoza, *Etica.*

Malebranche, *Recercările verităţii.*

I ,ocke, *Despre inţebsgerea umană;*

Eeibniz, *Cercare de teodicee asupra bunătăţii lui Dumnezeu, libertăţii omului şi originea răului. Nouă cercare asupra inteligenţei umane.*

ţ.

I *Opuscule şi scrisori.*

Wolf, *Despre Dumnezeu, inund, sufletul uman. Filosofia sa.*

Berkeley, *Principiile cunoştiţţelor umane. Dialogurile lui Hylas şi Filonous. Alcifron sau filosoful.*

Hume, *Recercări asupra îuţelegerei umane.*

Kant, *Critică a raţiei pure. Critică a raţiei practice.*

Pielite, *Principele ştiinţei. Despre destinaţia omului. Despre relaţia idealismului cu religia.*

ƒ •<

Hegel, *Fenomenologia spiritului. Enciclopedia ştiinţelor filosofice.*

Joseph Schelling, *Idee pentru o filosofie a naturei. Despre un suflet universal sau ipotes al fizicei superioare spre esplicaţia organismului general. Sistema idealismului transcendental. Bruno, sau despre principiul divin şi natural al lucrurilor. Despre relaţia artelor cu natura.*

Clarke, *Despre esistiuţa şi atributele lui Dumnezeu. Probe despre religia naturală şi religia revelată.*

Hutcheson, *Recercări asupra originii ideilor ce avem despre frumuseţe şi virtute.*

Burke, *Recercări asupra originii ideilor ce avem despre frumos şi sublim*

Sulzer, *Teorie despre frumos.*

J.-J. Rousseau

Charron, *Despre înţelepciune. Discursuri.*

Pascal, *Cugetări.*

Pa Rochefoucauld, *Rcflesii, sentinţe şi masime morale. Esamen critic de masime.*

Addison, *Spectatorul.*

ȘTIINȚE

Drepturi:

Grotiu, *Tractat despre răzbel și pace.*

Bmiamaqui și Felice, *Principiile dritului natural și politic.*

Pufendorf, *Despre datoriile omului și cetățeanului, prescriu' de legea naturală.*

Hcgel, *Bazile filosofiei dreptului.*

Kant, *Proiect de pace perpetuă. Principe metafizice dc jurisprudență.*

Blacksrone, *Comentarii asupra legilor engleze.*

Gravina, *Originea dritului civil sau istoria legislației la romani.*

Beccaria, *Despre delite și pedepse.*

Pilati de Talusso, *Tractat despre legile civile. Tractat despre legile politice ale romanilor din timpii republicii.*

Montesquieti, *Opere*

Middleton, *Tractat despre senatul roman.*

Chapman, *Cercare asupra senatului roman.*

Gabriel Naude, *Considerații asupra corpului de stat.*

Fa Noue, *Discursuri politice și utilitare.*

St. Evremond, *Reflexii asupra geniului popolului roman.*

POLITICĂ:

Platon, *Republica* și *Legile.*

Aristotele, *Politica.*

(Cicero, *Republică.*

Machiavel, *Opere.*

Hobbes, *Corpul politic sau elementele legii morale și civile.*

Fergusson, *Cercare asupra societății civile sau istoria civilizației.*

Eoeke, *Despre guvernul civil.*

benelon, *Telemah.*

Tliomas Morus, *Utopia.*

T -

Bcrnardin de St. Pierre, *Armoniile naturei.*

Harrington, *Oceana. Aforisme. Dialoguri asupra adevăratei forme de guvern popular. Cele șapte modele de republici antice și modeme.*

Filangicri, *Știința legislației.*

Godwin, *Tractat despre justiția politică.*

ECONOMIE POLITICĂ:

Xenolonte, *Economica.*

Aristotel, *Economicele.*

Vauban, *Dicima (dijma) regală.*

Turgot, *Despre formația și distribuția avuțiilor. Teoria valorilor. Disertație asupra grăitelor.*

Quesnay, *Tablou economic și maximă generală a guvernului. Sistemă de economie politică.*

Duponr de Nemours, *Fiziocrație sau constituție naturală a guvernului celui mai avantajos genului uman*

Smith, *Avuția națiilor*

Malthus, *Principii despre populație*

Godwin, *Refutatia principiilor lui Malthus.*

Ricardo, *Principii despre economia politică.*

ȘTIINȚE NATURALE:

Ptolemeu, *Opere astronomice.*

Copernic, *Revoluțiile orbelor cerești.*

Kepler, *Comentariu asupra mișcărilor lui Mane. Steaua nouă. Despre comeți.*

Gali le, *Nuvelele regiilor stelate. Dialoguri. Scrisoare la Don Virginio Cesarini* etc.

Newton, *Principiile filosofiei naturale. Scrisori.*

Eaplace, *Sistema mundului.*

Herscbel (ambii), *Memoriuri asupra nebuloaselor.*

Eambert, *Sistema mundului.*

Huygens, *Cosmotheoros.*

Dc I ,uc, *Scrisori fizice şi morale asupra istoriei pământului şi omului. Scrisori asupra istoriei fizice <i pământului.*

Cuvier, *Discurs asupra revoluţiilor globului terestru.*

Euler, *Scrisori la o prinţesă din Germania asupra unor sujeie de fizică şi filosofie.*

ISTORIA NATURALA:

Aristotele, *Istoria animalelor.*

Vaillant, *Discurs asupra structurei fiorilor şi întrebuinţarea părţilor lor.* Einne, *Sistema naturei. Principii de botanică.*

BufFon, *Opere complete.*

Bernardin dc St. Pierre, *Opere complete.*

Humboldt, *Tabele ale naturei. Geografia plantelor.*

Swammerdam, *Biblia naturei.*

Reaumur, *Memoriuri asupra istoriei insectelor.*

De Geer, *Idem.*

Tremblay, *Istoria polipilor.*

Bon net, *Contemplaţia naturei.*

BELI.E-ARTE

J. Patd Richter, *Estetică.*

Bouterwek, *Estetică.*

Sulzer, *Teorie generală de belle-arte.*

Lessing, *l.aocoon.*

Wlnkelmann, *Istoria artei la antici.*

Lauzi, *Istoria picturei în Italia.*

Hagedorn, *Reflexii asupra picturei. Viaţa pictorilor.*

ARHITECTURA

Stichlitz, *Istoria arhitectura.*

Hirt, *Istoria arhitecturei.*

MUZICĂ

Baini, *Despre viaţa şi influinţa lui Pietro Luigi Palestrina.*

Pink, *Originea şi progresele muzicei.*

Staafford, *Istoria muzicei.*

Hauser, *Istoria cântării bisericei şi a muzicei sacre.*

J.-J. Roui'seau, *Dicţionar de muzică.*

Gretry, *Cercare asupra muzicei.*

LITERATURĂ

Retorică. Poetică:

Aristotele

Longin, *Despre sublim.*

Qtuntilian, *Instituţii oratorii*

Cicero

La Eiarpe

Marmontel

Blair

Fiocinţă:

Demostene

Escbine

Isocrare

Ciceron

Sf. Atignstin

Sf. Ieronim

Sf. loan Cltrisostom

Sf. Vasile

Sf. Grigore

Ilie Miniat

Bossuei

Penelon

Massillon

Bourdaloue

Mirabcau

Benjamin Constant

Poezie
Profeţi, rapsozi, barzi, epopee:

David

Solomon

ieremia

Homer, *lliada. Odiseea.*

Ossian

Virgil iu

Milton, *Paradisul pierdut.*

Dante, *Comedia divină.*

Klopstock, *Mesia.*

Tasso, *Gerusaleme liberata.*

Camoens, *Luciadele*

Don Alonzo D'Ercilla, *Araucana.*

Puici, *Morgante.*

Boiardo şi Berni, *Robind timoratul.*

Ariosto, *Rolandfuriosul.*

Pindar

Sappho

Peocrit

Anacreon

Pedru

Oraţiu

Ovid iu

Juvenal

Pers

Boileau

Byron

Thomas Moore

Dante

Petrarca

Metastasio

Plugo Foscolo

Lanvartine

Drame:

Escbil

Sofoele

Puripide

Aristofane

Seneca

Plaut

Terenţiu

P. Corneille

T. Corneille

t

J. Racine

Crebillon

Moliere

Regnard

Beaumarchais

Victor Hugo

Shakespeare

Schiller

Goethe

Alfieri

Monti, *Aristodem.*

Manzoni, *Carmagnola.*

Silvio Pellico, *Francesca da Rimini.*

Hugo foscolo, *Ricciarda.*

Romanţuri:

Eliodor

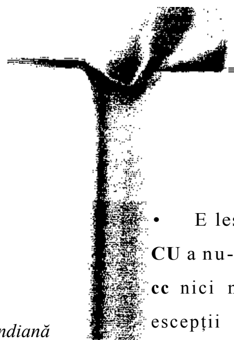
Dna Lafayette

Hamilton, *Opere.*
I,e Sage.
Voltaire, *Contesphilosophiques.*
).-). Rousseau, *Noua Eloisă.*
Bernarclin de St. Pierrc, *Paul şi Virginia. Coliba indiană*
Dna Cortin, *Amelia Mansfield. Elisabeth.*
Dna Sevigne
Dna Genlis, *Adela şi Teodor.*
Dna de Stacl, *Deljina. Corina.*
Chateaubriand
Victor Hugo, *Notre Dame.*
Dna George Sand
Eugene Sue
Balzac
Walter Scott
Bulwer
Goethe
Cervantes
Boccace, *Fiammeta.*
Manzoni.

N.B. Autorii arătaţi aci, formând numai un *început* de biblioteca universală, cititorul nu se va formaliza văzând că lipsesc mulţi alţi autori, cum şi tractate de ştiinţe despre care nu sc vorbeşte. Când vom avea cele coprinse aci vom cugeta şi mai departe, sau vom vedea de la anul al doilea, al treilea, cum primesc românii acest început.

CRITICA

colinde'r "''f.''''';"' "-'» " — a destina în

• E lesne a critica şi anevoie a face. A critica e mai totdauna CU a nu-ţi plăcea fapta ce ai înainte; a face mai bine este o crimă cc nici mort nu ţi-o iartă cel ce a făcut mai rău. Sunt însă şi escepţii la regiile: se află bărbaţi generoşi sau înţelepţi ce îşi cunosc erorile şi mulţumesc celor ce li le arată; însă aceasta e o treaptă foarte înaltă de cunoştinţe, e o treaptă de a-şi cunoaşte omul ce îi lipseşte. Nouă ni se pare că le avem pe toate, că ştim toate, mai vârtos daca pune odată românul călimările la brâu. Noi ăştia, o mână sau o sumă de oameni, suntem de aceia ce întrecem şi pe cei ce pun călimările la brâu; noi scriem, traducem, furăm sau parodierii autorii, vorbim despre lucruri ce nu le-am învăţat, tipărim la cărţi, trecem de literaţi, de literatori, de lumini, de fenomene ale epohei noastre, şi apoi să nu ştim toate? şi mai vârtos să nu ştim o biată limbă românească ce se învaţă de la sine, numai daca ştiai odată greceşte şi daca mi-ai învăţat acum franţozeşte? Să nu ştim de toate daca ştim odată că *emphase* se pronunţă *anfasi*

D-alde astea am cugetat totdauna şi cu toate că *Curierul român* intră într-al douăzecilea an, cu toate că poate număra în urmă vreo 18 bune volume, tot m-am ferit de critică cât am putut, şi oricând am început foarte puţin, sau din dorinţa mai binelui, sau din ajungerea cuţitului la os, totdauna mi-a părut rău: am zis că nu e încă timpul, n-a venit încă acea epohă când să începem a şti ce ne lipseşte şi când, văzând că se ocupă lumea de noi, să vedem că am ieşit din tina vulgului, din numărul celor neînsemnători; n-a venit încă timpul când din observaţii să-şi facă românul cunoscuţi, voitori de bine, amici.

După atâtea stăruiri însă de bărbaţi pe care îi ştim şi cunoscuţi între români de adevăraţi voitori de bine ai limbii noastre, m-am supus în fine a lua şi această sarcină. Insă ce să critic? Câteva traducţii. Atâta mai bine, că scap de analisul operei şi de pericolul de a încurca mai mult fapta în loc tle a

o analiza. Ca să nu caz însă în nemulţumirile cc am avui iu atâtea rânduri, mi-am pus înainte temeiurile următoare:

1. A începe mai întâi de la păcatele mele ca scriitor şi ca om;

2. Mai mult a face decât a vorbi;

3. A lua cărţile străine după ordinul hronologic, începând de la 1847 încoa. Pentru cele de mai nainte, uitare;

4. A nu intra în coloanele acestei loi spre critică decât cariile ce merită consideraţie şi stimă. Pentru celelalte nu se va vorbi nimic şi nu se va vedea alt sentiment decât o tăcere profunda şi o fierbinte rugă către Dumnezeu ca să le ierte, în eterna uitare, de toate păcatele literare ce vor fi comis şi ele, ca nişte cărţi ce sunt.

5. Pa traducţii a se face numai observaţii la limbă, pentru că originalul sau opera îşi are în sine de la autor meritele sau defectele sale;

6. Pa versuri a se observa limba şi versificaţia;

7. Observaţiile a fi în faptă iar nu în vorbă, cum am zice mai mult în pantomimă; adică, daca ar fi tipografia aşa de avută ca altele încât să aibă şi acele degete arătătoare, aş fi foarte bucuros, fără a vorbi nimic, a pune la fiece vorbă sau fras, sau vers, sau rimă cc mi se va părea de observat, câte un deget sau câte două, unul înainte şi altul în urmă, ca să arate de toate părţile ceea ce va merita de a fi arătat (că pricep în ziua de astăzi copiii). Insă, fiindcă din marea dizgraţie îmi lipsesc nişte asemenea arătători mai elocvenţi decât orice vorbe, mă voi mărgini numai cu nişte notiţe mai inocente şi decât degetele;

8. Ca să nu semene că se caută greşalele cu lumânarea, întorcând la pagini, din fiecare carte se va reproduce în această foaie testul întreg şi esact al paginii dântâi, sau cel mult până la a doua, când cartea va fi ceva mai frumuşică. Şi oriunde sc va părea eroare se va pune o notiţă din jos, fără altă observaţie decât cu vorba sau frazul analoge. Se crede că nu va fi condamnat *Curierul român* daca va semăna că îndreptează ca

învăţătorii temele sau erorile de ortografie, sau de sintaxă ale ^afcolariioi. Cată să mărturisim cu toţii că până acum n-am scris nici atât cât scriu spre eserciţiu şcolarii din colegiurile din alte jţ.'jpărţi şi mai e mult încă până când patria noastră va produce cel puţin un Plorian, ce a scris şi a murit aşa de june;

9. Bazele pe care se vor face observaţiile nu vor fi altele decât baze generale de logică, de estetică, de retorică, de gramatică generală, de gramatică română, în ceea ce intră în natura limbii şi e recunoscut de toţi câţi au scris-o mai bine în orice timp şi în orice provinţie română;

10. De e cineva ruginit sau conservativ, de este moderat, de este radical în scrierea limbii, se va judica după credinţa sa, după legile sale. In religiile literare se va vedea o tolerenfă întreagă. Va scrie fiecine în limba sa, în părerea sa, numai să aibă limbă, să aibă părere. Când zicem *limbă* şi *părere,* apăsam asupra vorbelor şi credem că oricare doreşte să treacă între literaţi, cei puţin îmi va fi dat definiţia tlespre aceste două objete, ca să aibă un principiu de unde să plece;

11. Se va cete de ia fiecare carte o ortografie; şt zicând iară ortografic, înţelegem o dreaptă scriere pe regiile adevărat gramaticale. De va voi cineva să îndoiască consoanele unde se cuvine sau să le desdoiască, sau să ie întreiască, va avea să-şi dea cuvântul către alţii; iar tic va fi nciuători aminte să amestece verbul *voi* cu pronumele *voi,* prima persoană a perfectului *cântai* cu a doua persoană a imperfectului *cântai* şi altele asemenea, *Curierul român* îi va face numai îndată notiţă, pentru că numai acei domni le vor amesteca, cari sau nu respectă publicul, sau nu ştiu nici ce e perfect, nici ce e imperfect, nici ce e prima, nici ce c a doua persoană. Şi cei dântâi sunt mai neiertaţi. Cât pentru vorbe ca cele următoare: *coppilşi copillu, coppii* şi *copii, cântă* şi *cântă, spusse el* (perfect) şi *lucruri spuse* (participiu), *zisse* şi *zise, dusse* şi *duse...,* pentru asemenea

amănunte, deşi s-ar cuveni să fim cu luare aminte, însă se va lăsa la timp şi la o erudiţie mai popularizată;

12. Nu se vor scăpa din observaţii, asemenea, nici fraze străine ca cele următoare; „e multă vreme" sau „e mult timp de când" *(il y a longtemps)* în loc de „e mult de când"; „junele om" sau „tânărul om" *(le jeune homme);* „mai mult trăieşte omul, mai mult vede" în loc de „cu cât..., cu atât...". Puie cineva orice fel de vorbe va voi, latine, grece, slavone, chineze, că din partea acestei critice va fi în pace; de va face însă fraze franţeze sau germane, atunci vom cere voia a face si noi o notă cât de mititică;

13. Pa versurile ce nu vor respecta urechea cititorilor sau la traducţii de versuri de felul acesta, ce vom face? Aci e toată nevoia. Nu e anevoie să vorbească cineva: şi cât asudă până să facă! Pe domnii poeţi îi vom respecta dară prin sudoarea ce vom pune şi noi. Vom face dar;

14. într-un cuvânt, toată critica aceasta nu va fi alt decât o curată comparaţie: o vorbă bună alăturea cu alta, un fras în paralel cu altul, o rimă dând bună dimineaţa unei alte rime ş.c.l.; cum am zice, un pozitiv cu un comparativ adică, sau din bine în mai bine, sau din rău în mai rău.

N.B. Vom şti a dejudeca şi a trece cu vederea erorile tipografice care, fără greutate, se cunosc de oricine.

[DESPRE DECĂDEREA LITERATURII ROMÂNE]

Ca să se susţine românii de la fondarea dominatelor lor, au cătat să meargă în paralel cu statele vecine în forţă atât materială, cât şi spirituală. Când Mircea institui corpul de dorobanţi, fu primul corp de armată permanentă ce apărut în

Europa. România da, până la Mavrocordat, da răzbel de •parare, se alia cu vecinii săi, încheia tractate; spătarul Mihai W S ftjunse până la murii Vienei cu 6000 de curteni ce Matei-vodă Basarab trimise de contingent amicului şi aliatului său G. Rakotzi, domnul Transilvaniei[1].

Un stat iară nu se poate ţine numai cu puterea armată brutală, de nu va avea şi bărbaţi de stat instruiţi, ale căror lumine să se poată egaliza cu ale bărbaţilor puterilor vecine, • aliate sau inemice. în istoria ţării se văd Bătcâneşti figurând ca .. ambasadori la Viena, trimişi de Mihai Bravul; domnul î Transilvaniei I. Kcmeny se miră în memorialele sale de erudiţia profundă a clerului României şi a bărbaţilor ei de stat. Şcoalele Moldovei, academiile ei tle limbi orientale fură sotgintilc de unde ieşiră instructorii Rusiei, ca spătarul Nicolae Milescu Cârnul, ambasadorul ţarului Alexie Mihailovici la • China şi instructorul lui Petru I, ca Herascovii (Hereştii) şi Cantemirii. Aceştia era elevi ai institutelor române, şi de aceştia nu vorbesc românii (căci ei i-au şi uitat), ca să fie vreo pre-' supunere de amor-propriu naţional sau de îngâmfare; autorii străini contimporani îi admiră şi laudă şcoalele lor, unde venea de se lumina polonii, ruşii şi ungurii pc atunci, iar nu după cum ne trimitem noi copiii de a se îndoctrina în Franţa şi a veni înapoi cu capul mai uşurel decât al franţeziior de pe bulevarde.

Pe lângă acestea, probe mai învederate tlespre tăria moşilor noştri, şi materială şi morală, sunt faptele lor. Tot efectul arc o cauză. Pe când Grecia, Bulgaria, Serbia cădea şi devenea paşalâcuri turceşti, ambele domniate sta sus, în pumna lancea şi sabia şi încheia tractate. Tractatele lui Mircea, lui Vlad, lui Bogdan şi Petru Rareş, pentru cine cunoaşte legile şi soarta răzbelelor, abilitatea politicii şi însuşi a diplomaţiei, pentru cine cunoaşte istoria etichetelor fiecărui stat şi epoce, nu sunt acele

[1] Vcz.i *Memorialele* principelui Kemcny.

tractate nişte obligaţiuni din partea celui mai debil către cel mai tare, ci nişte convenţiuni de la egal către egal şi mai vârtos pc alocurea se văd dictate mai mult de români ce ştia mânui peana apărată de un gladiu teribil şi înfiorător turcului, ce se mlădia a suscrie. Şi acele tractate apoi ar fi rămas ca o hârtie albă daca mâna românului n-ar fi fosr deajuns înarmară ca să le susţic. Le-a susţinut până la începutul secuiului trecut. Brâiteovenii deveniră victime şi martiri pentru dânsele, şi Canremirii isi pierdură patria ca emigraţi.

Dc atunci încoa, nemaiavând românii puterea armată, lc susţinură cu puterea inteligenţei şi a prudenţei, cu puterea devotamentului; şi de avem astăzi patrie şi Dunărea hotar, si administraţie independentă, şi autonomie, şi adunare generală unde ne răţoim, suntem datori acelor români dezarmaţi ce ştia a sc opune beilor din Fanar, a se mlădia înaintea invaziunilor, a protesta la timp, ca la 1821, 1832, 1836 şi 1845. Câte avem astăzi, de nu suntem paşalâc, sunt nişte efecte şi cată să-şi aiba cauzele lor; istoria e aci şi ni le arată.

Cât despre tăria moşilor în cele intelectuale, cât adică despre erudiţia capilor şi elitei ţării, probele stau iară de faţă: cărţile bisericii pe limba patriei sar în ochii acuzatorilor ce s-au făcut instrumente străine şi n-au decât înjure pentru trecutul românilor, toate o proclamă, o învederează în fiecare vorbă. I oată vorba strigă; traducătorul meu a cunoscut profundamente elenică, latina, slavona, nu e o vorbă care să nu învedereze, prin modul prin care e scrisă şi tipărită, erudiţia clasică a traducătorului'. Acea erudiţie tradiţională a contimporanilor Basarabilor şi Cantemirilor rămase dintr-o generaţie în alta, între bărbaţii de elită ai României până la 1830. Citească cineva pe Văcăreşti, pe Filareţi, pe Grigorii, pe Fufrosini la noi, pe Veniamin, Beldiman, pe Asachi, Nigruţi în Moldova, pe Ibrgovici, pe Maiori, pe Şincai de peste Carpaţi şi va vedea că pfirbaţii aceştia îşi cunoştea foarte bine elena şi latina lor, tot SC se cerea pe atunci şi însuşi astăzi spre a se putea zice sapient. «! liste foarte adevărat că scolastica de pe atunci făcea mulţi 'pedanţi din mediocritate; din geniuri însă şi din talente scotea bărbaţi de stat şi creatori unei literaturi. Acei creatori începură B cere şi a-şi pune toate puterile spre a forma o literatură română naţională şi a pune, în locul limbilor, ştiinţele în limba patriei prin scoale.

Pe când Lazăr şi banul Constantin Bălăceanul stăruia a e **je** face scoale române în locul celor elenice, nu înţelegea de **a** exila din ţară limba elenă şi clasicitatea, ca să puie în locul ei innoranţa în uniforme, ce de la 1830 până astăzi nu produse nici o spetiaiitate, ci sute de mii de pretindenţi la foncţiuni publice şi la ministere, numai pentru că ştiu rima sau scârţâi ca d. Sarsailă. Lazăr se puse mai întâi a-şi instrui elevii în ştiinţe exacte: el cunoştinţa naturii unui triunghi nu **O** da pe toate poeziile din lume; el iarna făcea lecţiuni de matematice şi vara ieşea cu elevii la practică, cl vrea să dea naţiunii ingineri, arhitecţi etc. El când se exprima în cuvântarea sa solcmnclă către chiriarhul patriei, ca primul efor al instrucţiunii publice, zicând că „va veni un timp când şi zidurile, şi coarnele plugului vor mărturisi înţeleaptă voastră păstorie" înţelegea că ţara, lăsând limba elenică, va face să aibă dintre fiii săi buni ingineri, arhitecţi, mecanici, buni agronomi, pentru că zidul, cum e făcut, anunţă pe zidar sau mai bine pe arhitect, şi brazda cum e trasă si fecundată şi semănată anunţă pe agricultor.

Am lăsat clasicitatea şi ce avem, de la 1830 încoa? Aceea ce la 1836 ziceam în proiectul meu, publicat atunci despre instrucţiunea publică: avem *rimatori* sau, mai bine, *popeti mari,* Sarsaili, marţii vii viuleţi; innoranţi publicişti, perturbatori de meserie, bravi de Veneţia ce, pentru o pereche de nădragi, îţi ucide onoarea unei familie întregi; semne de

[1] Vezi *Criticiigriwittticitlă,* pagina 70-76.

innoranţă şi dc imoralitate, de ciarlatanie şi de trădare în alt' ţării în toată vorba şi însuşi în titlurile şi în numele ce îşi dau., Vezi foile publice, vezi actele lor oficiale şi oficioase, vezi redacţiuni mizerabile prin care strivesc cele mai frumoase intenţiuni, vezi, în fine, maimuţăria lor prin care au prostituai şi limbă, au trădat şi drepturi.

La 1836 ziceam în memoriul meu de atunci către Eforia şcoalelor: „Şcoalele de astăzi, cum sunt organizate din sistema de dinafară, nu vor produce decât capete descreierate şi pretenţioase, sute de mii de pretendenţi la chiverniscie; mii dc declamatori imorali; şi după zece, cel mult doisprezece ani, sa vă aşteptaţi la o răscoală declamatorie, pentru că nu creaţi decât perturbatori de meserie"[1]. Doisprezece ani trecură; în aceştia se formă numărul necesar de oameni cu pretenţtuni şi fără nici o speţialitaic, fără nici o cunoştinţă pozitivă, fără nici o cunoştinţă de vertil şi sublimul şi moralul de care abundă clasicitatea elenă şi romană; se formă numărul necesar de ambiţioşi vani şi de perturbatori de meserie, ce se înrolară sub stindardul cabalelor străine şi de la 1848 iată amândouă dommarcle într-o neprecurmată turburare.

Nu ne temem de a fi acuzaţi că vrem a părtini amicilor noştri, căci Basarabii şi Cantemirii, şi Văcăreşti!, şi Bălăcenii, şi bazării n-au fost contimporanii noştri; pe unii nu i-am apucat şi pe alţii i-am ascultat ca elev, de multe ori şi cu antipatia ce există dc la elevul nebunatic către maestrul său; nu ne temem iară d-a fi acuzaţi de parţialitate de camarad la câte vrem să zicem şi despre d. P. Poenarul de care, deşi l-am stimat, furăm de atâţia ani despărţiţi, fără nici o relaţie între noi. D. Poenarul, ca elev al şcoalei clasice a trecutului, ca unul ce a văzut şi ascultat de multe ori pe Lazăr, ca unul ce la 1821 a trecut în câmpul

[1] Vezi, asemenea, *Curierul de ambe sexe. Paralelismul,* pagina 45 şi 46, ediţia I.

"Itti Tudor şi nu al lui Ipsilante, se duse în Europa a se ocupa B; ştiinţele exacte, iar nu de a se îndoctrina în şcoalele de partite - *tle Franţei, nici însuşi de a se îndoctrina în faimosul drept pSgân şi de a veni în ţară cu sofismele şi cicanele avocaţilor. For vWa făcu şi Eufrosin Poteca, şi Pândele, şi S. Marcovici.

Cât fură şcoalele dc la 1830 încoa sub direcţia dlui r Poenaru, cu toată sistema ce îi fu impusă de a o urma, cu toată Influenţa de dinafară ce n-avea altă tendinţă decât de a produce | fcoalele perturbatorii de meserie şi *gata spre slujbă* la mahi- •*-m,* naţiuni fatale, cu toate această sistemă zic, însă tot mai avea de •jf Dumnezeu şcoalele române. într-însele se formară atâţia ;* Ingineri, într-însele se învăţa gramatica limbii române (adică ': gramatica naţionalităţii) de un profesor, fiu adevărat al patriei şi elev al clasicităţii ca el. loan Pop; sub d. Poenarul fu invitat ' d. Aristia, tle la care începurăm a avea pe Homer şi pe Plutarh. Profesorii îşi cunoştea misiunea şi elevii se afla în disciplină, i însă de la 1848 încoa, din rău în mai rău ajunse roată instrucţia publică, până ce astăzi este dată pe mâna uniţilor, şi sub direcţia *i*< înaltă a iezuiţilor.

Tot arburele se cunoaşte şi se stimă după fructul său. Şcoalele trecutului ne-au produs Basarabi, traducători ai Bibliei şi ai tuturor cărţilor bisericii într-o limbă ce ate tegulă şi gramatică clasică, instructori şi luminători ai Rusiei ca Ivan Cârmii, creatori de universităţi în Moşea ca Herîscul, Dositei, Cantemiri, Văcăreşti, Filareţi, Grigorii Brâncoveni, Nesrori; zeloşi patrioţi ca Bălăcenii, Ilarionii şi Neofiţii (pentru că răposatul Neofit despre carte ştia atâta cum să facă onoare clerului), futfrosini, Beldimani, Asachi, Nigruţi etc. Părinţii poeziei române, Văcăreştii, sunt elevi ai şcoalelor trecutului, al căror venit nu se suia nici la cincizeci mii lei.

Ce au produs şcoalele de la 1830 încoa? Şchiopi poeţi, paralitici rimatori, stridenţi plagiari. Nici o idee sănătoasă, nici un vers pe picioarele lui, nici o rimă decentă, nici o vorbă

omenită; toate stropiate, toate străvestite, toate scrise ca tic netoţi: *spart* rimă cu *armat* si cu toate cele în *—at,* şi viceversa; *cuvânt rimă* fără ruşine cu *avut şi* cu *urât, faptă* rimă cu *gloată.* De are versul şi emistih, se repaosă în câte o vorbă trunchiat;! sau oxitonă, sau ascuţit apăsată, ca un criminal într-o ţeapă spre eternul repaos; *amfasele, ambientele, Pliutonii, Serberii; aptele şi aptorii; message princiare, lăturile* (în loc de: *lanurile), programmii, stabilirile, studii adânci, cheltuelek* judâneşti, *procc dările, promitările, importentele onorii, loaietăţile*[1] *şi coafiurele* şi *angajările* şi *garantele,* şi toate păcătoşiile şi macaroanele franceze şi italiene în gura lor se aude, în versurile lor se vede, în dezmăţatele lor descompoziţiuni figură; ş-apoi ci între sine se numesc barzi, boemi, Tassi şi Virgilii şi Berangeri (ei însă scriu Beranjeri), şi de unde nici prin minte să nu-ţi treacă, şi Rafaeli, Filii ai lui Apollon, nutriţii de muze.

Se ziseră adesea în republica literelor Homer, Virgiliu, Dante şi alţii, principii poeţilor naţiunii respective. Fa Sarsailii noştri unde! Mai deunăzi, *Naţionalul* ne dete în foiletonul său un articol suscris de necunoscutul X, pe care *Naţionalul* îl cunoaşte foarte bine, ci îi e ruşine cu camarazii săi de astăzi. Acest articol pe bieţii scriitori români îi face boemi, după momiţării străine, şi pe bietul d. Bolintineanu se fereşte de a-l numi principul poeţilor români, căci cam sună a *princepul Zamfir,* şi dodată ţi-l unge şi ţi-l sacră din cap până în picioare *rege* al poeţilor, ca să devie apoi, după vechiul limbaj al necunoscutului X, *crai* al poeţilor. De atunci şi până ceva mai dinainte, *Dâmboviţa* subliniată începe a da la decrete ale majestăţii sale craiului şi a speria lumea de dizolvarea Camerei, eu împărţirea moşiilor; de atunci poate că promise *Naţionalul* şi ceea ce n-a gândit. Iată fructele şcoalelor de la 1848 încoa, iată starea deplorabilă a regilor, a Rafaelilor, a fiilor păgânului de Apollon, a nutriţilor de leliţelor Nasului Parniei, sau ale Par-nasiilui: iată zvolul ce şi-a luat gloaba de Pegas când dete într-însul strechea *amfaticului* X şi consorţii.

Se fac, ce e drept, revoluţiuni şi în republica literelor, când geniurile devin sclave rutinei; ies capi de scoale nouă ce se zic romantice, ies Victori Hugo ce nu vor să se mai supuie legilor la care se supunea Corneille şi Racine; însă Victor Hugo scrie tot franţozeşte, nu face nici un solicism de limbă, scrie *emphascşi embleme,* iar nu *amfasşi amblem;* însă Victor Hugo cunoaşte istoria lumii şi a Franţei, cunoaşte toate doctrinele şi le cerne; cunoaşte inima omului, disecând-o în toate îndoi-turile, cum cei clasici nu o cunoşteau; însă Victot Hugo cu-noaşte ştiinţele, şi pc Homer şi Virgiliu, pe Dante şi Shakespeare, Biblia şi orientalismul şi le ştie pe dinafară. Un asfel de geniu poate opera o revoluţie.

Auziră şi Sarsailii noştri de revoluţie în litere şi operară o anarhie; e mare diferenţă între una şi alta: una creează şi alta distruge, una e sapientă, alta innorantă; una e morală şi pro-gresivă şi alta e imorală şi retrogradă. Fot asemenea auziră şi Sarsailii politici de revoluţie, de democraţie, de soţialism, de „roşii" etc. etc, şi aide şi la dânşii, azi revoluţionari, mâine monarhişti, azi formă la comitete „democratice" şi „soţiali", mâine cu un stăpân străin; apoi albi ori negri nu vor să fie nicidecum, dc roşii ca focul vor să treacă maiestăţile şi alteţele şi execienţiele lor democratice şi soţiali, şi poetice; însă nu vedeţi că „roşii" Franţei, de vor fi având ceva idei excentrice sau nepractice, au cu toate acestea idei, au instrucţie, au morală, sunt oameni oneşti şi consecuenţi, ştiu să moară prin străinătate şi nu recunosc puterea uzurpatorilor? Fosr-au aceia vrodată închişi pentru fururi şi debite? Figurat-au ei prin casele de nebuni, făcutu-s-au ci vrodată alchimişti, să prefacă diamantele în şampanie? Roşii au moravuri, erudiţie, principe, convicţiuni, constanţă şi lumini atâta încât se pot zice că sunt elita Franţei

[1] Vezi deplorabila iraducţie a mesagiului princiar.

de astăzi. Numele „roşu" e o programă întreagă de virtuţi, dc devotament până la moarte; numele „roşu" cere a întinde mâinile de bunăvoie pe cruce ca un redemptor, iar nu a se scălâmba şi a se întortochea de acolo ca un tâlhar. Roşul ştie, când vine timpul, să plece capul cu resignaţie la ghilotină.

V-aţi înţolat cu toate numele, aţi profanat toate principele, aţi monopolizat naţionalitatea. V-aţi făcut craii poeziei; pe *bairactarii* voştri îi faceţi singuri mai mari decât pc Crist, pe mamele lor mai nemaculate decât Verginea; voi naţionali, voi martiri, voi politici mari, voi Cavouri, fiţi de toate daca lumea e aşa de proastă spre a vă crede; însă pe roşii de ce nu-i lăsaţi în pace? Nu vedeţi că sunteţi de toate culorile, negri-vineţi ca vipera, albiţi mai nainte de timp în crime şi orgii; aveţi voi sânge prin vinele voastre, ca să-l vărsaţi undeva? Aveţi cel puţin sânge care să vi se urce în frunte când vă aduceţi aminte de faptele voastre rodiniane, ce dată de la piaţa Sorbonei şi vin în diverse ramure sau facţiuni crescând până astăzi?

Daca literatura este expresia ideilor şi faptelor fiecăria epoce şi fiecăruia loc, cel ce ia misia de literator în zilele noastre îşi minte misiunii sale de nu va fi ca un pictor fidel ce copiază după natură, de nu va descrie oamenii şi objetele şi evenimentele asfel cum sunt. In van scriitorul va mări sau micşora evenimentele, va asupri persoanele ori, cu laude ncmeritate, ori prin calomnii infame, că faptele stau de faţă, scrisele şi actele mărturisesc adevărul; în van ne-am face unii pe alţii *crai* şi „principi" ai poeziei, Cezari şi Napoleoni ai strategiei, Mettcrnichi şi Talleyranzi şi Cavouri ai politicii sau diplomaţiei, Aristotelii, Longinii literaturii, înălţători de proză etc. etc, că faptele stau de faţă, scrisele fiecăruia mărturisesc de incapacitatea şi umoralita lui, de intenţiunile lui. Fiecare pasăre se cunoaşte după limba sa, fiecare autor după limba şi stilul său. Precum scrisele părinţilor noştri mărturisesc de erudiţia lor şi a epocei lor, asemenea, scrisele din zilele noastre, cărţi şi jurnale, vor mărturisi

';'despre imioranţa scriitorilor lor, despre ideile lor confuze, Pdcspre intenţiunile lor şi despre rolul ce s-au încercat a juca.

f• Scopul nostru a fost de a vorbi despre şcoalele cele vechi jEtle patriei şi despre fructele ce au dat, cum şi despre rezultatele Hor. Dintre elevii şcoalelor trecute sunt şi autorii poeziilor inedite ce ne propunem a comunica publicului cititor. Aceşti scriitori au făcut şi fac versuri fără să fi avut vreo pretenţie la poezie, fără a invoca nici o muză: ei cunoştea clasicul şi din modestia lor vedea neajunsurile şi ale limbii, şi ale soţietăţii, şi nu putea avea nici o pretenţie dc a trece de geniuri creatoare, de modele în arta poeziei. Cei de astăzi nu au nici primele noţiuni despre cele ce vorbesc şi scriu; nu cunosc nimic şi de aceea li se pare că ştiu tot. Poeziile ce ne propunem a da sunt satirice şi modul după cum sunt elaborate învederează că autorii lor cunoştea misia satirei morale, hotarele ei, datoria ei de a combate ridicolul şi viţiul şi de a respecta persoanele,

Epoha trecută avu poeţi şi mai erudiţi, ca Vâcăreştii, Beldimanii, Asachii, Nigruţi etc, şi mai populari, sau talente naturale şi necultivate ca Ponseca, Mămulenii, Anton Pann. Versificaţia celor din urmă e naturala, fără pretenţie, însă foarte măsurată; vede cineva că aceştia avură de maestru natura şi de conductor propriul lor auz exact. Craii şi principii poeţilor din zilele noastre n-au nici erudiţie clasică, nici talent natural, şi stăruinţa lor de a tot scrie la versuri nu este aceea ce se numeşte schinteie sacră, ci curat o idee fixă. Adevăratul talent se cunoaşte din primele sale încercări şi creşte cu fiecare pas ce face. Când însă cineva face câte zece şi douăzeci şi treizeci de ani tot la versuri nesărate, seci de simtimente, despuiate de erudiţie şi totdauna şchioape, totdauna stridente, totdauna scrise nu în limbă, ci în gâscănărie, aceea va să zică *poeta matto,* idee fixă.

Mai avu România o speţie de poeţi, ale căror opere se văd în baladele şi cântecele naţionale şi ale cărora nume nu sunt cunoscute. Aceste balade, aceste cântece sunt pline de aceea ce

se zice poezie naturală, originală, națională. A le culege cineva, respectânciu-le în toată întregimea lor, e un servițin către literatura română; iar a și le apropria, a le traduce din dialectele României într-un jargon al său particular, a Ic schimonosi, după cum făcu un adevărat Sarsailă și profanator al literaturii Moldaviei și al limbii române, aceasta nu s-a văzut la nici o nație, nici însuși la noi, decât în această dizgrațiată epohă tic anarhie politică și literară.

Publicul competent și mai vârtos posteritatea va judica despre câte zicem; va vedea și recunoaște innoranța în toate a pretinșilor poeți ai neșcoalelor din zilele noastre și va zice dimpreună cu noi: în adevăr talentul este modest și în adevăr innoranța și necapacitatea au fost și sunt arogante! Și cunoscând cumetriile și complicitățile și nebuniile epohei, vor recunoaște adevărul satiristului francez: „Nebunii necurmat află alți mai nebuni de-i admiră".

IANCU VĂCĂRESCUL

Intotdauna se cuvine a ne aduce aminte și a repeta cuvintele acestea ale Mântuitorului lumii, iar mai vârtos când se despart cu corpul de la noi fiii luminei și ai cuvântului ce deșteaptă popoli și le arată calea vieței adevărate. Atunci, pe lângă credință, ni se adaogă și convicția că învierea și viața nu poate fi decât cuvântul lui Dumnezeu ce viază întru noi și că acel ce crede și trăiește într-însul, de va și muri, viu ca fi în etern. De n-am fi avut înainte istoria lumii în genere și a bisericei în parte, în care vedem viața eternă a apostolilor și martirilor, a sapienților și eroilor, a legiuitorilor și virtuoșilor; de s-ar fi mărginit cunoștințele noastre numai în tradițiunile de câțiva secoli de Ia părinții noștri, tot ne-am fi convins că acel

Cc crede și trăiește în cuvântul creator al lui Dumnezeu, acela ŞsJlU moare, ci viu este în etern.

|. Bărbatul care peste o jumătate de secol trăi în mijlocul laostru, loan Văcărescul, ce astăzi se desparte de la noi cu rtorpul, îl mai avem puțin înaintea noastră ca să ne dea cea mai *X* fericită ocazie a ne încredința că acel cc trăiește în adevăr și *i* cuvânt nu moare, nu se desparte de la noi cu spiritul, ci în etern şş geniul său va fi între români.

| N-am venit a face biografia întreagă a răposatului; timpul | li spațiul nu mă iartă, și nici nu voi a îngreuia durerea celor | ce îl plâng. Biografia sa îtttreagă o voi da cu altă ocazie. Venii a învedera puterea cuvântului și eternitatea lui, venii a consola pe cei cc plâng pe răposatul și a vorbi de Văcărești în genere.

F Originea acestei familii ilustre în istoria noastră este din Făgăraș; străbunii răposatului trecură de peste Carpați, deodată ; cu duca tle Făgăraș Radu Negru, descindentul Nigerilor \. Basarabi și fură dintre primii fondatori ai dominatului ş- României. In toate generațiunile de arunci, Făgărâșeștii, ce întretimp deveniră Văcărești, se distinseră prin bravură, prin erudiție, prin pietate, prin servițiuri eminenți ce aduseră patriei cu mintea și cu brațul. în grandioasa și plina de lupte epocă a lui Mihai Bravul, Pătrașcul Văcărescul se ilustră între cei înțelepți și bravi și ajunse la gradul de ban al Craiovei, de guvernator al Olteniei, numai prin servițiurile sale îndelunge, prin talentul și erudiția sa.

A fi mare în timp de glorie, când epoca face pe oameni mari, când mărimea este în aerul ce răsuflăm, când eroismul, ca o contagie divină, trece din suflet în suflet, din inimă în inimă și fiecare arde de setea de a deveni martir, bărbat sau femeie, matur și june și însăși verginea cea mai timidă și însuși pruncul cel mai fără prevedere; a fi mare atunci este a fi o parte admirabilă dintr-un tot glorios, plin de fapte și de oameni mari. bisre atât de natural cât nu este nicidecum dificil. Astfel se văd

primii creştini în trei sute ani; astfel se văd românii, de la Aurelian până la Radu Negru şi de la acesta până la Constantin Btâncoveanul.

Când însă totul sc degenera desecat de viaţă naţională, când totul geme ca într-un vis dureros, când străinul uzurpă domnia şi episcopia patriei, când drepturile toate sunt ale străinului împilător şi datoriele toate ale pământeanului împilat, când numele de *român* ajunge a nu mai însemna decât *sclav innobil,* lucrul altuia; când uzurpatorul, dimpreună cu moşia, ne smulge şi sufletul de român, ne corumpe până acolo întru a ne fi ruşine cu numele naţional şi cu limba părinţilor noştri şi ne degrada până întru a deveni instrumentul infamiei, împilătorul fraţilor noştri, atunci se cunoaşte ce va să zică a fi mare într-o epocă atât de mică... Atunci, cuvântul lui Dumnezeu, cu cât se retrage şi se depărtează din gloata adulatorilor corupţi şi coruptori, cu cât se depărtează din lupanarele curtezanilor şi camarilei, cu cât se depărtează de cărturari şi de farisei, cu atâta se restrânge şi se condeasă, ca să zic aşa, sc concentra în vasele alese ale provedinţei: schinteie cu schinteie sacră ce erau răspândite în tot omul, se adună ca într-un singur focar dătător de viaţă, în inima vreunui ales al lui Dumnezeu.

Astfel vine o epocă în Gomora unde tot adevănd şi dreptatea se concentra într-un singur I.oth; astfel vin epoce în ludeea când tot adevărul şi cuvântul se pun ca spiritul Domnului numai peste câte un profet persecutat; astfel de epocă face pe Isaia a striga despre corpul social, că tot este plin de vulne, tot este în cangrenă de la cap până la picioare; nu mai este Ioc sănătos nici cât să pui dcgitul, nici unde să pui balsam, nici oliu, nici legătură; şi tot astfel fu epoca de dureroasă memorie a fanarioţilor, când cu secuiul trecut apăru, deodată cu Filaret al Severinului sau al Râmnicului, un deschidem al Văcăreştilor, banul lenache Văcărescul.

în el se personifică spiritul României, el singur simţi «durerea despre decăderea românului, ruşinea pentru dispreţul -Jll care ajunsese limba naţională; el o înălţă prin poezie, el îi -Irfltă nobila origine prin prima *Gramatică* română. Acest mare sflioiiument literar, această operă fu publicată în anul 1787 în două ediţiuni, una în tipografia Râmnicului şi alta în Viena[1]. Pe când bărbaţii cei mari ai Franţei prepara o revoluţie mare, ce avea să treacă prin foc şi prin apă, prin plumb şi ghilotină, prin războiul civil şi de dinafară, mii şi mii de păcătoşi şi de drepţi împreună, mii şi mii de eroi şi dc codaci, lenache v, Văcărescul, mai mare decât toţi cei mari ai revoluţiunii *l* franceze, prepara singur, fără concursul şi ajutorul nimului, o revoluţie şi mai mare, numai prin limba părinţilor săi, prin /;• cuvânt, o revoluţie de regenerarea României, o revoluţie ce nu ucide, ci înviază şi face a trăi. Cuvântul ce via într-însul, zelul Său prepara calea naţionalităţii; nu întârzie însă a deştepta ura uzurpatorilor fmarioţi cari îl persecutară până a-l ucide prin venin. Singurul testament ce lăsă la fiii săi: Alexandru, Nicolae ; şi George, cum şi la toţi decindenţii din aceştia, fu în versurile *K* următoare:

Urmaşilor mei Văcăreşti,
Las vouă moştenire.
Creşterea limbei româneşti
Şi-a Patriei cinstire!

Alexandru, deşi demn filiti al tatălui său, şi în erudiţie şi în talent şi în dorul de a împlini testamentul părintelui său, nu putu însă continua mult misia întru a creşte limba română, căci ura şi intrigele străinilor uzurpatori îl făcu a pieri de timpuriu

i Pentru ce, in acelaşi timp, tot decelată două ediţiuni? Bărbatul nu era numai literator, era şi politic marc; voind a străbate şi între roman,, de dincolo de Carpaţi schinteia sacră a regeneraţi,,,!,,, a conştnnţe, de sme, făcu a se tipări gramatica sa şi în Viena.

dintre români şi a lăsa o văduvă jună cu trei copii, unul decâi altul mai mici: primogenitul fecior, Ioan Văcărescul, răposatul ce stă înaintea noastră, şi două copile: Măria şi Elisabeta.

Acest copil deveni june şi bărbat, şi cu cât se dezvolta într-însul ştiinţele şi cultura limbilor clasice antice şi a celor mai eminente moderne, cu atâta se dezvolta şi amorul patriei, ardoarea şi nobila ambiţie întru a creşte sau a da educaţia limbei române, întru a deştepta simţirea românului spre tot ce e mare şi naţional. Instrumentele ce îşi alesese spre scopul său, în acel timp de decadenţă generală, fură poezia, şcoalele şi teatrul, toate îndreptate de religie.

Aliat, prin demna sa suror Măria, cu familia Bâlăcenilor, al cărora cap era banul Constantin, efor al şcoalelor sub beiul Caragea, poetul Ioan Văcărescul făcu cunoştinţă cu răposatul întru fericire George Lazăr ce atunci venise persecutat din Transilvania şi şriură amândoi a deştepta nobila ambiţie a banului Bălăceanu! spre a întemeia în Sf.Sava prima şcoală de matematice, de filosofie şi de teologie în limba română. Câte produse acea şcoală se ştiu de toţi. Fără Ioan Văcărescul nu s-ar fi putut inspira Constantin Bălăceanul, şi fără acesta George Lazăr n-ar fi avut unde să-şi plece capul între fraţii săi în România dominară de fanarioţi şi administrată de români degeneraţi, cărora le era ruşine a vorbi şi cugeta româneşte şi cari strigau în divanul domnesc că este peste putinţă a se preda ştiinţele în limba română, bară Lazăr şi acea şcoală, noi până astăzi n-am fi avut conştiinţa de ceea ce am fost, de ceea ce sântem şi de ceea ce am putea deveni.

In timpul lui Caragea, când se promulgă condica ce poartă numele acestui bei, Ioan Văcărescul fu invitat, ca poet, a face versuri după datine sub stema ţărei ce purta însemnele României cari, din acvila creştină (cu crucea în gură) se degeneraseră într-un corb cu *topazul* şi cu paloşul în gheare. Curtezanii sperau poate de la poet nişte laude banale, vreo odă Jfcre glorificarea beiului străin. Poetul însă, mai nainte de toate, •Rtlţi că înaintea dreptăţii divine şi umane avea să spuie că *§bmânul singur este moştean al României şi că acvila romană fa-a fost niciodată corb, pasăre de pradă peste cadavrul SpRomâniei. El regreta cele pierdute şi înaintea împilării striga:

Ah! de-am putea-ne dobândi
Şi câte-avem pierdute!
Atunci ce duhuri n-ar gândi
Ce guri ar mai fi mute?

Mute erau toate gurele arunci, unele din innoranţa şi altele din corumpţie, sub acel jug umilitor; singur, ca un profet în deserturi striga atunci acela care venise a ne deschide ochii şi gurele şi a ne face pc noi, aceştia, a vorbi şi a cugeta româneşte; ţi mai adăugea, uhându-se cu durere la corb:

Atunci şi-acest corb sârman
Iar acvilă s-ar face,
Şi-orice român ar fi roman,
Mare-n război şi pace.

Dispăru corbul fanariot la vocea varului inspirat şi unii voiră a-l preface în vultur, iar pasăre de răpire. Nu, strigă poetul: *acvilă,* acvilă romană, pasăre imperială, simbol care demonstra că românul este *roman baptezat.* Mai târziu, câini acvila cruciată îşi alină zvolul peste stindardele oştirii române, profetul regeneraţiunii veni a-şi saluta aspiraţiunile realizate cu marşul de invitare la *BYii* României, spre a se pune sub stindardele ei:

La rând, românilor, ieşiţi,
Mergeţi pe calea dreaptă;
Slava strămoşilor vestiţi
In cale vă aşteaptă.

N-a fost o chestie, n-a fost un objet din câte constituie o nație la care să nu fi cugetat demnul moștenitor al geniului Văcăreștilor și la care să nu fi luat inițiativa spre a-l face cunoscut românilor. Scrisele sale învederează vegheri îndelunge, elaborări conștiințioase; faptele sale învederează stăruința, sacrificiuri mari. Pentru teatrul național, încă de mai nainte dc „Societatea Filarmonică", întemeiată la 1830, încă din anul 1818, pe când o societate de amatori greci formară câțiva diletanți pentru un teatru elenic, loan Văcărescul traduse pe *Regulus, Henniona* și *Grădinarul orb* din limba germană și pc *Britaunicus* de la Racine pentru teatrul român, și încuragie pc răposatul Ercleli, colegul lui G. Lazăr, a traduce *pe Avarul* dc la Moliere, care se și reprezenta în anul 1818. Cu acest an se auzi pentru prima oară pe scenă limba română prin junii elevi de la Sf. Sava.

In revoluția din anul 1821, loan Văcărescul fu în partea celor ce făceau cauză comună cu Tudor Vladimirescul, ce venea de peste Olt spre domnie română, iar nu cu lpsilante, ce venea de peste Prut spre a ne face a schimba jugul după politica străină. Poeziele sale intitulate *Sfătuiri patriotice,* scrise în anul 1821, atestă, învederează principele, politica pură, națională, opiniunile, cugetările, scopurile acestui mare bărbat al acelei epoce. Toți legiuitorii au fost profeți, adică toți au cătat să fie creatori sau *poeți*[1].

La introducerea Regulamentului organic, la preștiință despre articolul destinat spre a ne răpi autonomia, loan Văcărescul fu singur ce avu curagiul a protesta între două sute de mii de baionete de ocupație, în mijlocul colegiului electoral al boierilor, că nu recunoașre de legitimă o adunare legislativă

[1] *Poci* în limba sade origine însemnează *creator ș* dacă nu toți poeții sunt legiuitori, puțin are de-a se aștepta de la legiuitorii ce nu sunt mai înainte de toate poeți sau creatori. Vai de nația cu legiuitori neinspirați, reci, speculatori și fără rărunchi!

prezidată *de un consolstrăin,* că prezidentul legitim al corpului Jlgislativ al României nu poate fi decât metropolitul, ce era attunci exilat; loan Văcărescul fii unul din acei șase boieri cari țUi susemnasetă Regulamentul numai pentru că avea știre '.-•despre acel articol atât de fatal drepturilor celor mai sacre ale .Î-României, și suferi exiliul în intervalul pe când bătrânii săi și rli țării, ca banul Gr. Brâncoveanul, banul Barbu Văcărescul, /Vornicul G. Câmpincanul murea unul după altul, ca să nu '"poată spune românilor că li se smulse autonomia.

ff Eram prea june atunci și, ca admirator unui asemenea fcroism, a cătat să am și eu parte în suferințele persecuțiunii ce "-""Urmărea pe oricine ar fi profesat sau ammirat niște asemenea «fapte patriotice. Unii muriră: tu, Ioane, fuși exilat, eu fui :- calomniat. Acum, în momentul acesta, ești înaintea lui Dumnezeu și a tot adevărului pe față. Dumnezeu, tu și calom- *ț* uiatorii mei înșiși știți tot adevărul inocenței mele. Calom- I uiatorii mei n-au fost decât însuși carneficii tăi și sateliții și •*t* instrumentele lor. Pentru câte au făcut în contra mea i-am iertat, ilar pentru câte au făctit în contra ta și a celor răposați .•• în timpul exiliului tău, ca spectator, ca judecător acelor fapte, nu-i pot ierta decât când îi va ierta Dumnezeu, cc vede și jutlică toate. Și Dumnezeu nu-i poate ierta, ca jutlicător drept, căci atunci ar semăna complicele lor. Iată cauza pentru care neîncetat am fost și sunt cu atâta vehemență în contra cameficilor tăi și ai acestei națiuni martire!

Am vorbit de poetul martir; să ne înturnâm iar la poetul român De va străbate cineva toate poeziele Văcăresculut loan, mai toate poartă sigiliul cel sacru al pietății, al rel.giun... Nici geniul, nici amorul, nici aspirațiunile sale, nici patriotismul, nici adevărul, nici însuși jucăriile sale pare că ar fi zis poetul

că nu sunt întregi de nu vor fi creştine, de nu vor avea sigiliul oncţiunii pietăţii[1]. Aci se cunoaşte adevăratul român: limba, religia şi legile sau datinele, ce singure constituie o naţionalitate, fură objctele de cari totdeauna se ocupa şi se inspira literatorul şi poetul, *părintele poeziei române*[2]. Operele Itti stau de faţă, sufletul lui este într-însele şi va via în etern între români. Se

[1] fără a vorbi de poeziele pure religioase ca *Adevărul, Rugăciunea, bunele, închinăciunea nelegiuiţilor. Sfânta biserică. Elegia la moartea mamei sale* etc.ctc, să vază cineva însuşi în *Primăvara amorului* că şi însuşi în delirul juneţelor, Văcărescul nu uită pe Dumnezeu. După ce îşi descrie moşia Vâcâreştii, de lângă Târgovişte, ce începe cu:

Se întinde o câmpie
De sub poale de Car pali.
Câmp deschis de vitejie
I.a românii lăudaţi,

elupă ce îşi elescrie petrecerile naive şi campestre la câmp, la vânătoare, în simpla sa căscioară, în meditaţiunile sale, termină:

Atunci cu încredinţare
Desluşeam un veac mai bun,
Cu a cărui aşteptare
Răul oamenii supun.

De-amănuntprivind natura, •
Planeţi, răsărit, apus,
Suim privind aşa natura,
Ciue-arfi-nvârttnd de sus,
Câtă slavă se cuvine
Li unul ca el o dam
Şi-risumi mulţumit cu mine
Mă duceam de mii culcam.

[2] A pune versuri adornate de geniu şi de artă |x' piatra tumulara este ca şi când ar voi să dea telief numelui celui răposat. I.a bărbaţii mari e de ajuns a se scrie numele lor:

Aci zace I. Văcărescul,
Părintele poeziei române.

succedară gencraţiuni, muriră şi muriră miliarde de români, de la Trăiau şi până astăzi, se stinseră atâtea familii şi li se uitară şi numele; numele însă, sufletul, geniul Văcăreştilor nu pieri, în etern va fi între români, şi numai pentru că au fost filii cuvântului, au crezut şi au trăit în cuvânt, care este lumina şi viaţa lumii.

într-o epocă atât de tempestoasă şi plină de suferinţe ca aceea în care se născu loan Văcărescul, căci se născu în scutece de doliu, ca să zic aşa, într-o epocă în care debuta ca june şi trăi ca bărbat cu un suflet atât de simţitor la starea patriei, cu o inimă atât de generoasă şi de devotată, cu un geniu atât de fecund şi activ, câtă agitaţie, câte dureri, câte tentaţiuni nu suferi bărbatul! Câte lupte nu dezvoltă cu bărbăţie! Câte persecuţiuni nu bravă cu eroism! Cine cunoaşte poezia sa intitulată *Soartă în viaţă* vede pe poet tlescriind-se pe sine încă de june, pentru că nu putea să aibă mai mult de douăzeci de ani când a compus-o. Poetul îşi arată aci suferinţele sale proprii, senzaţiunile şi impresiunile sale, dorinţa de a scăpa de acea lume:

Suflet altul n-are,
Chin astfel de mare,
Foc astfel de greu.

Trăiesc moarte vie,
Fără să mă ştie
Altul decât eu...

Şi elupă ce voieşte a arăta ce e mai sus de sfera umană, că toate sunt acoperite acolo, elupă ce arată că:

Unde ceri dreptate
Surdă răutate
Nu-ţi dă nici răspuns,

descinde Poi în societate şi adaogă:

Vii hi ***omenire,***
Mai *grea nesimţire,*
De piatra sunt *toţi;*

Mai de-aproape rude,
Mai rău nu te-aude,
De-ai striga cât poţi.

Nu găseşti fiinţă
Să aibă credinţă
Nici într-acel ceas,

Când paharul morţii
Stă în pragul porţii...
Alt ce-a mai rămas?

Căci nu am putere
Să trecpântre sfere,
Doar va fi vreun loc,

Unde nimeni face
Altui ce nu place

Un loc prea departe
De vecinica moarte!

Acum eşti acolo, filiule al Văcăreştilor, acum străbaţi sferele, acele stele strălucitoare, acei sori dătători de lumină; acum eşti la locul acela, depărtat de orice suferinţă, depărtat de ***vecinica*** moarte. In juneţele tale vibra sub degitele-ţi înfiorate de durere coardele de metal ale lirei ce răsuna suferinţe; acum te aşteaptă harpă auree de serafimi ce alină orice durere spre a

Intona imnul păcii, imnul laudei, imnul profeţiei pentru un . Viitor mai ferice al tutulor filiilor tăi spirituali, al românilor în **V'fcfcnere** voi să zic!

Când te-am văzut, când te-am auzit întâia dată în debutul ttleu în lume eram copil ca dc cincisprezece ani; fui trimis de părinţii mei la răposata patroană şi demna ta mater. Nu o aflai; deschisei ca indiscret o uşă, auzii o voce psalmodiiud în reci-tnrivă şi văzui prin crăpătura uşei un june răsturnat pe un pat de bizon cântând *Primăvara...* Eram deja iniţiat în frumuseţele poeziei elenice şi uram pe puii de fanarioţi ce mă umileau în scoală calificându-mă de *vlah;* vream să am, să auz ceva românesc, care să semene încai a Anacreonte şi nu auzisem nici **un** vers român de asemenea valoare. Rămăsei uimit şi mărmurit ascultând victoriele amorului, metamorfozele lui Joe, descrierea câmpiei de sub Carpaţi şi când venişi la expresia:

Vrăjmaşi calzi, prieteni reci,

Căzui în genuchi în pragul uşii, rămăsei în extaz şi adoraţie până ie sculaşi din pat şi venişi la uşă. Cum văzuşi un copil în acea poziţie şi cu lacrimele pe faţă, mă ardicaşi, mă îmbrăţişaşi; buzele tale pe a mea frunte îmi suflară spiritul şi puterea de a te înţelege şi mă iubişi de atunci. Eu te adorai ca june, te respectai ca bărbat, te admirai şi te plânsei ca martir... Fost-a oare predestinat a pronunţa şi cuvântul, nu funebru pentru tine, ci pentru noi, cei rămaşi a trăi, după cum zici, moartea vie? lată-mă, te înţeleg şi acum, căci nu vin în doliu, revestii vestmintele de nuntă: urmez exemplul tău când îţi exprimai durerea la trecerea din viaţă a născătoarei tale şi, căutând la triumful său peste lume, strigai:

Ce haină neagră port!?
Ce piele de balaur!?
Nu cumva eu sunt mort?
Daţi-mi porfiră, aur!...

Ai trecut acum de la moartea vie la viaţa eternă. Permite iui acum şi la cărunteţe a îngenucliea ca în a mea copilărie, nu iu pragul uşei, ci în pragul porţii, de unde treci de aci de la noi în acea viaţă fără suspinuri. Atunci te văzui pe un pat de bizon cântând *Primăvara;* acum te văd adormit pe laurii tăi, pe carul de triumf de pe care îţi iei avântul spre nemurire. Atunci u: sculaşi şi mă ardicaşi ca să pot îmbla pe calea ce o descbisesc.şi; întinde-mi şi acum mâna, o, suflete fericite, precum ţi-ai întins aripele şi mă ardicâ de la picioarele corpului tău spre a depune cunună de lauri peste rămăşiţele tale mortale şi a striga împreună cu toţi românii:

Salutare, o, sufletelor fericite ce aţi dat viaţă României!
Vii să fie Văcăreştii între români!
Să trăiască România!

111 SCRIERI ISTORICE ŞI MEMORIALISTICE

LE PROTECTORAT DU CZAR
OU
LA ROUMANIE ET LA RUSSIE

PREMIERE PERIODE

ORIGINES ET INSTITUTIONS.

COUP D'CEIE HISTORIQUE GENERAL

I

L'ancienne Dacic, apres ia dispersion de Ia race indigene qui suivir la conquere romaine, et la repeuplenient du sol *a* l'aide de colonics que Trajan y appela du sein merne de lTralîc et des autres parties de l'empire, rec,uf le noni de ***Terni Romana.*** Les descendants de ces preniiers colons l'appellent encore aujourd'hui ***Terra Romanesca.*** Les lettres la noninicnt ***Roumanie.***

La Roumanie ou Terre Romaine, autour de laquelle le Dniester, les monts Garpathes, la Tlteiss, le Danube et la jVlcr Noire forment tine frontiere naturelle, comprenait les deux banats de Tenieswar et de Crajova, la Transylvanic, la Valachie actuelle et la Moldavie avec la Bassarabie et la Bucovine.

Quant au **110111** de ***Valaques*** employe par les geograpbes potir distinguer les habitants de la Roumanie, il n'existe pas dans la langue de ces peuples; c'est tine denomination empruntee aux idiomcs slaves; par un procede d'assimilation qui leur est familiei', ils traduisirent le mot ***Romain,*** pcojxoctoe; (fort, robuste), par Wlass, ou Vloky signifiant la meme chose dans leur langue, de la meme maniere qu'ils firent ***Bogoslovia*** (discours sur Dieu) de theologie, ***Zemleopissauia*** (description de la terre) de geographie, ***Rada*** (allegresse) de Laetitia ou Euphrosyne, ***Bogdan dc*** 'Lheodore etc. De Vlaks, ou Vlasy ou

Vloky, noms par lesqucls les peuples Slavons, Russes, Polonai.s, Croares, Bohemes designent indifferemment les ancicns Romains et les Italiens motlernes, oii a fait en francais le moi *Valaques,* nom doime par restricrion aux habitanfs des plus considerables contrees dannbiennes.

Pn l'absencc meme de pretives historiques, la langue seule des Roumains suffirait â etablir leur origine (1).

Nous allons, par une digression sur les institutions roumaines, de'montrer que les chefs du parti național en 1848, en reclamant les droits dont a joui la Moldo-Valachie jusqu'en 1828, netaient pas des novateurs ni des rcvolutionnaires avec des tendances communistes, ainsi qu'on s'est piu â les repr&enter.

La Valachie rut constitttee en *Domnie* (seigneurie) par Radu-Negru. Vers le commencement du XIIP' siecle, celui-ci partagea le sol en dou/.e districts â l'exemple des douze tribus d'lsrael, pieux temoignage d'un peuple habitue â meler la Biblc et l'pvangile aux traditions et aux institutions nationales.

Quelques annees plus tard, Radu joignit â la Valachie le banat de Crajova, lequel forma cinq autres districts sous le nom de Petire-Valachie.

A peu preş â meme epoquc, en 1310, la Moldavie fut egalement erigee en domnie par Dragos.

Ies chefs de ces dcux Etats avaient le titre de *Domnu* (sieur), qu'ils conservent fidelcment dans l'idiome du pays. Ils sont appelcs aussi Voî'vodes. Mais cette appellation slave s'introduisit dans ces contrees lorsque les *Roumains,* apres la consommation du schisme, potir mieux marquer leur separation d'avec Rome, curent adopte le slavon cotume langue de l'Pglise. Voivode signifie gcneralissime.

Hospodar ou *Gospodar est* un nom exotique. Les etrangers peuls s'en servent, et il n'a pas la signification tle *prince;* c'est toujours du slavon equivalent au terme de *Domnu* (sieur).

Le mor *prince* est une traduction du mot turc *bey,* : qualification que les Phanariotes se decernaient d'eux-memcs, et dont les Turcs sont assez prodigues, car ils la donnent â tonte personne un peu sortable. I ,es etrangers seuls se servent du mot *prince;* les indigenes ne l'emploietit que potir designer un fou, un bouflon.

Roi, dans l'idiome de pays, signifie coquin, sans culotte, mauvais sujet scelerat (II).

Ces traits sommaires, cites entre miile, suffisent potir indiquer le caractere parriculier d'ttnc nation chez laquelle, malgre toutes les tentatives et toutes les traverses, ie tiespotisme feodal ou monaichique n'a jamais pu prendre racine.

Leur position geographique et une meme foi ont uni, comme deux seeurs, la Valachie et la Moldavie; nous ne parlerons ici que de la premiere, car leurs destinees et l'histoire de leurs droits ont toujour ete si etroitement lices que parler de l'une, c'est raconter les annales de I'autre.

Jouissant, â l'origine, d'une independance absolue, la Valachie etait dotee des institutions les plus liberaies. Ainsi, le Domnu etait ciectif, pris indiffcremment parmi toutes les classes et prolessions, boyars, pretres, (laysans et le teste des citoyens. Dans notre histoire, nous avons un pietre qui fut elu domnu, un autre tmi par sa vaillancc parvint au grade de general.

Le peuple, en temps de paix, cultivait la terre, s'occupair de ses interets generaux et surveillait l'ordre public. En cas de guerre, tout le monde etait appcle aux armes. Le Roumain combattant sous les drapeaux se uonimait *boyar.* Le mot *boi'u*

signiFicguerre (bellum), er par consequent, ***boyar*** ne veut dire que belligeranr, guerrier, militaire. Ce ritre, tant que la gucrrc duraii, entrainait l'exemption de toutes contributions el cbarges.

l.es gradcs auxquels ou parvenait dans la hierarchic militaire n'etaient que personnels. l.e fils ne pouvait heriter du titre paternei. Et **comnie** tout Roumain etait militaire, si l'on servait dans i'administration ou dans la justice, en recompense on recevait un ritre toujours militaire.

Par exemple, le marechal du camp s'appelait *chntrar,* le chel de la cavalerie *grandpacarnik,* le chef de l'infanterie, *căpitan dc dorobans* etc. 1 ,es memes titres pouvaieut etre decernes â un employe civil. Celui qui passait de l'armee dans I'administration ou dans la justice couservait le grade qu'il s'etair acquis dans son service militaire. On voyait des chatrars, des pacarniks, des caminars civils, comme on aurait vu des capitaines, des majots, des colonels, remplir tonte atttre ionciion qu'unc fonction militaire.

Partant, tout Roumain ayant un grade est un boyar, un officier. Son fils, s'il ne sert pas, s'il ne petit acquerir aiicun grade, n'est pas boyar, de meme que le fils de l'orficier n'est pas officier. 11 est tout simplement ou tout naturcllement fils de boyar, et il rentre dans la masse du peuple. Puis, comme les carrieres ont toujours ete ouvertes et libres â tout Roumain, on a vu des paysans s'elever de grade en grade jusqu'au titre de grand bano, et la posterite de Mircea et d'autres chefs de l'Etat, la posterite de tatu d'illustres boyars descendre dans les rangs des paysans. l.e grand-pere des deux domni Ştirbei et Bibcsco a ete gardien de chevaux.

C'est ainsi que le pays fut gotiverne, depuis Radu-Negru (vers la derniere decade du XIIP siecle) jusqu'â Mircea (1390), libre, independam et tenant tour a tour tete aux Hongrois, aux Polonais, aux Tatars, et aux Turcs. L'on

||p0ncoit sans peine comment les Valaqucs, unis aux Moldaves, Ipflt pu resister â tant d'ennemis, fortner deux redoutables pfemparts contre les debordements primirifs des hordes pflltisulmaiics et empecher leur invasion en Europe. Les Turcs Hvaicnt conqtiis la Thrace, By/.ance, la Bulgarie et la Serbie, et §|'tic s'arreterent que devant la resistance des Roumains. D'oîi R venait leur force principale? Cest que tout le peuple etait boyar C Olt guerrier, tout le peuple etait proprietaire.

• l.es paysans avaient leurs chefs qui les commandaicni eu • temps de guerre, et les inspectaient pendant la paix. Si le chef jf avait le titre de căminar, tous les villages ou les paysans *w* commandes pat lui s'appelaiciu *Canunarei;* s'il etait clucear, *W,* ils s'appelaieut CluceareV, et ainsi toute la contree se divisait en B VorniceV, ("lucearei, Caminarei, Charrareî, PitareV ete. selon le *W* titre du chef qui les eommandait. C7etaient des militaires nou soldes eorrespondant aux gatdes nationales modernes.

ţi Mircea organisa encore une armce permanente, la premiere •f qui ait pani en Europe â Pepoque de la feodalite. Elle etait •;f composee d'une infanterie de dorobans sous un general f itomme *Căpitan,* d'un corps tle *ferentari* (ferentarii), infanterie legere, d'une cavalerie comniantlee par le grand Pacarnik. On distinguait ensuite les *Rossiori, Verzissori...* qui etaient remarquables par leurs unifornics rougcs, verts... Le corps formant la gartle du chef de l'Etat etait celui des Licteurs (fasciatori, fustatori, fustasei) porteurs de hu'sccaux.

Puis dc mot turc *lu/e ou left,* qui signifie *solde,* en itliome valaquc on douna le nom de *lefecii* aux gendarmes mercenaires.

Par conscqucnt, dans le XIV[e] siecle, la Valachie etait, comme nous l'avons dit, un pays iudepentlant, avec un gouvernement eiectif representatif, [lossedaut le suffrage universel, sa garde naţionale, son armee permanante, sa police civile, sans privileges feodaux, sans uoblessc heieditaire, et

forma.it un peuple d'hommcs libres, tous proprietaires et tous boyars (belligerants).

l.es Roumains soutinrent plusieurs guerres contre ies Turcs, sans etre conquis, sans petdre leur independance. A l'epoque de Bajazet, potir s'abriter contre cc torrent formidablc cjui menaţait l'Purope entiere, ct pour avoir le temps de s'opposer â d'autres ennemis moins redoutables, Mircea conclut avec ce sultan un trăite signe â Nicopolis l'an 1393, trăite par lequel il mit la Valachie sous la suzerainete de la Porte, aux conditions suivantes:

„Le pays gardera son droit d'autonomie, avec son Domnu eltt par ses habitants, son ministere et sa legislation.

II aura le droit de declarer la guerre â ses ennemis et ele conclure la paix.

11 conservera son droit de frapper la monnaie.

Pour demeurer en paix avec la Turquie, il offrira chaque annee â la Sublime Porte une somnie de 3.000 piastres rouges, â titre de *present."*

Dans l'espace de soixante aunees, des discussions touchant ces articles s'etant elevees, Vlad V renouvela le trăite avec Mahomet II, et ses stipulations ne sont qu'un eclaircissement ou une extension du droit d'autonomie dont la Valachie devait jouir. Dans ce nouveau trăite, on ne tolerait pas des mosquees sur le territoire roumain; on ne permertait pas aux Turcs d'y acquerir des proprictes, ni de reclamer un Musulman qui atirait embrasse la religion chretienne en s'y refugiant etc.

Depuis lors, toutes les fois qu'il se formait des demandes ou se manifestait des intentions contraires aux droits et aux institutions moldo-valaques, les Domni avec le peuple entier les soutenaient le sabre k la main. l.'histoire nous montreainsi les guerres de Radu-Tsepes, de Radu d'Affumati, de

aţel^ichel-le-Brave etc. Jamais le pays n'a cesse d'etre autonome, 1: foit par le respect de la Porte cnvers les traites, soit par la defense h^roî'que des Roumains.

La Valachie se maintint de la sorte pendant une longue luite de siecles et dans des temps ou les Turcs etaient l'dpouvantail de l'Lurope. Pour se defendre avec une telle (inergie, le peuple devait avoir son interct; il devait avoir une ***Patrie.*** II avait cet interet, car, d'aprcs son ordre naturci, tout le territoire etait partage aux paysans par terres communales, ct â leurs chefs par terres particulieres. Les villageois proprietaires s'appellaient ***mosiou*** sieurs, vieillards, d'oîi le verbe roumain ***mos'-tenire,*** heriter, tenir de peres. Plus d'un quart des villageois sont restes juscju'â ce jour des ***moşteni,*** proprietaires du sol communal, partage entre les familles.

Les Roumains qui, pour leurs services ou leur courage, recevaient en recompense tle la Patrie une terre, en recevaient aussi le surnom. Par exemple, le proprietaire de la terre Grădiştea fut surnomme Gradişteanu; celui de Balaciu, Bălăceanu; et quelquefois plusieurs donnaient leurs noms de familie â la terre dont ils devenaient proprietaires. Un Philipesco a doime a sa terre le nom de Philippesci, un Rosetti donna dernierement *h* une terre qu'il re^ut en dot le nom de Rosettesci.

Un nom propre ou une epithete, passe en heritage, recevait la finale en ***eseu,*** ou en ***ei,*** comme: de Nicolas, Nicolescu; de buză (levre), Buzescu, de albu (blanc), Albescu; de ştirb (edente), Ştirbei; de bestia, Bestelei (III).

Des lieux, des choses, des citeonstances qui faisaient epoque dans l'histoire, et qui rappelaient un acte eminent, un service rendu, donnaient egalement un surnom au heros, ou ă l'employe. Dans une bataille, Ctienne le Grand de Moldavie perdit son cheval; un soldat, qui etait preş de lui, en descendant tiu sien, lui dit: „Ticns, signorie, je mc fais taupiniere sur la

terre, înoate sur moi, et enjambe mon cheval". Ptienne, en montant, fut sauve et gagna ia bataiile. Appelant ensuite le cavalier: „De Taupinierc, lui dit-il, tu es devenii *Movila* (1 umulus)". De cette familie la Moldavie eut des Domni qui la gouveinerent et ses descendants recurent le surnom de Movili ou Movilesci (IV).

II n'y eut jamais, reperons-le, rien d'hereditaiie, ni Ic domniat, ni le banat, ni le vorniciat, ni aiicun titre, rien, exceptc la propriete et le nom de famille. I,es villageois proprietaires du sol communal, *câne* de pere en fils, se nommeni *câneui,* comme les proprietaires de la terre paniculierc Grădiştea, *Gradişteui;* nulle trace des droits de naissance ou des preroga-tives de noblesse. I.e mot *noble* est meme inconnu. 11 *y* existe bien une denomination distinctive de *neam* qui sigiliile gcw, et par laqueile on recompense les paysans, Ic commercants ou les hommes de metier. Mais il n'y a pas un notable qui la brigue. Si celui qui l'a merite se trouve dans leur classe, il fait tout son possible pour en sortir et pour se debarrasser de cette denomination; fon n'ainbitionnequ'unechose, Ic titre de boyar, equivalent â celui d'officier: nom guerrier dans son origine, maintenant il appartient â tout Roumain qui par son service, ou par l'abus ou la faveur, s'acquiert un titre quelconque. Toutefois, nous l'avons cxplique, comme les grades tle la bierar-cbie, il est personnel, et ne peut se transmetrre eu lieritage.

On rencontre aussi d'autres noms tle familie, qui n'ont point les desinences roti mai nes; ce ne sont pas des familles indigencs, mais des plantes parasites, restes tiu regne des Phanariotes ou des etrangers erablis dans ces contrees.

Malbeureusement, institutions ni peuples n'echappent â la double action deletere du temps et des influcnces environnantes; les meilleurs principes, abandonnes â

JSUX-memcs sans sauvegarde et conduits â leurs consequences iptremes, enfantent tles catastrophes. Placee entre tlenx vastes jtourants opposes dont la lorcc coiossale devait tour **â** tour peser Jţur elle, l'islamisme et le panslavisme russe, la Moltlo-Valachie #1 fit la triste experience. Son histoire le temoigne au fur et â niesure qu'elle s'eloigne tle l'epoque primitive, comme elle conserve toujours neanmoins des typcs tlistinctifs â travers ses phases diverses et les alternations succesives imposces par les eVenements ou les hommes appeles â en diriger les ressorts; : pour bine l'apprecier, il faut maintenant avoir sans cesse presente cette observation fondamentale.

Donc l'esclavage de la glebe et le droit de majorat ne furent ^galemenr jamais connus dans Ies Etats roumains. Pont homme, boyar comme paysan, resta libre tle vendre sa propriete, de la partager et de la laisser en lieritage, ou de la leguer en donation. l.es terres de tatu de proprietaires anciens sont aujourd'hui proprictes des monasteres, et tant d'autres terres ont change de possesseurs. Dc meme que le boyar pouvait vendre son domaine, de meme le villageois vendairsa parcei le. Des grands domaines ainsi morceles successivement sont devenus terres communales, et de plusieurs morceaux des moşteni, en les achetant et en les reunissant, on a pu former des domaines particuliers. Puis tle plusieurs donations des par-ticuliers, boyars et non boyars, s'erigerent de grands domaines de monasteres cjui possetlent presqu'un tiers du pays, infeotlation clericale dont nous verrons par la suite les restiltais desastreux.

Voilâ l'origine tles villageois sans propriete, c'est-â-dire non moşteni ou proleraires, car au comineneement tous avaient leurs terres.

Plus tard, durant les longues famiues amenees par les guerres frequeiites et par l'etat arriere ele i'agiiculture, les proletaires, recitiits â la derniere detresse, finissaient par se

vendre d'eux-memes comme esclaves pour quelques kilos dc froment ou de mais, afin de nourrir leurs fam illes. Cet usagc de pouvoir se vendre provenait de quelques tradirions romaines, ou d'une liberte absolue dont jouissait chacun jusqu'â l'abtis: liberte d'attenter â sa liberte meme. 1 ,'on possedc des actes ou coutrats d'une paicille condition.

En voici la teneur:

„N'ayant plus de quoi nourrir moi et ma familie, dans ce temps de calamitc et d'expiation de peches, ct trouvant le sieur tel, qui a bien voulii avoir la charite de me fournir tant en kilos..., en echange, je me suiş doime â lui et â ses deseendants, moi, ma femmc et mes cnfants et les enfants de mes enfants â perpetuite, esclaves etc."

III

Dans la derniere decade du XVT' siecic, sous Michel-le-Brave, les villageois ou les paysans de la Valachie se divisaient cn proprietaires, en proletaires libres, et en esclaves qui s'etaient vendus dc la maniere que nous avons relatee, d'ailleurs encore en petit nombre. Ce Domn, qui avait livre plus de vingt batailles contre les Turcs, les Tatars, les Bartori de Transylvanie et les Arons de Moldavie, et toujours vainqueur, ce Domn, dis je, apres avoir reuni sous sa domination la Valachie, la Transylvanie et la Moldavie par les bras et la vaillance d'un peuple libre, eut enfin Pidee de former tine Roumanie grandc, forte et independante, d'en crecr un royaume. Mais il oublia les anciennes et belles institutions de son pays, et voulut imiter celles de la Hongrie et de la Pologne, en creant des magnars et en leur accordanr des droits fcodaux. Par un acte fatal, il soumit tous les paysans non moşteni aux devoirs des setfs, en les attachant â la terre sur laquelle ils se trouvaienr, et en les confondant dans la categorie de ccux qui s'etaient vendus par eux-memes. Cn acte scmblable porta un

fioup mortel *a* l'esprir belliqueux des villageois. Deux tiers du **jKuple** n'avaient plus â defendre ni liberte ni foyer. Pes boyars, **ies** chefs tic farmec n'avaient plus sous leur commandement des freres tl'armes, combattants devoues aux memes interets. **Ils** avaicnt tles serfs ou tles etrangers mercenaires.

Cette malheureuse idee vint â Michel apres ses victoires, et Pacte maudit fut promulgue un an avani sa mort.

I ,es Domni, ses successeurs, trouvant le pays dans cet etat, ne purent plus soutenir ses droits. Si la Turquie n'opprima tout-â-fait la Valachie, si elle n'en fit pas un pachalik, ce fut un effet ou de la geticrosite des Sul tans et de leur respect pour les traites, ou de la faiblesse dans lac]ue!le son empire corn meneai tâ tomber.

En attendant, des pachas rebelles et autres chefs de brigands turcs, qui ne savaient pas reconnaître **la** foi des traites, franchissaient les frontieres de la Roumanie et y commettaient des ravages dont ils rendaicnr victimes les Turcs eux-memes. Ils passaient le Danube, portaient partotit le fer et Ia fiamme, et enlevaient les enfants et les femmes, avec le betail et les biens qu'ils rencontraient sur leur passage. Pe pays n'avait plus de defenseurs; les soldats etaient des serfs qui aimaient mieux desener chev. les Musulmaus, et la viciile 'Pena Romana souffrait de plus en plus.

A cette epoque, părut Pierre-le-Grand. Sa guerre avec la Turquie encouragea les Valaques et les Moldaves. La religion et Pesperance d'etre sauves inspiraient des sympathies aux Roumains. Cantimir de Moldavie et Brancovano de Valachie firent cause commune avec le C/.ar contre le Croissant. L'histoire constate les traites de cette alliancc (V).

Les Roumains, en effet, n'etaient plus en position de declarer et de soutenir la guerre; mais ils pouvaient recevoir en freres les Rtisses, oflrir leurs villes comme magasin de provisions, procurer le necessaire, supporter les charges et les depenses tle

la luate, former un corps auxiliaire de volontaires dcstines ;\ remplir les fosses pour preparer la victoire, faire de leurs maisons les asiles et les hâpitaux d'une arniee, tle leur sol Ic theâtre des devastations; et ce fut d'un grand secours dans toutes les campagnes de la Russie, au milieu de contrees ennemies et inconnues. Si l'on eiit donne â Napoleon une Moldo-Valachie, avec toutes ces conditions, comme arriere-garde quand il entreprit sa croisade du Nord, Napoleon n'aurait pas suceombe, et Napoleon seul nous dirait quellc providence ont toujours ete les deux pays pour l'empire moscovite.

Les Roumains aceorderent au Czar ce qu'ils ne lui devaient pas, et Ie Czar, *a* la fin de Ia campagne, abandonna la familie de Brancovano qui subit le martyre â Constantinople, emporta *a* Petersbourg celle de Cantimir et d'autres chefs, depouilla la Valachie et la Moldavie de leurs documents historiquc et des hommes les plus capablcs, et ne condur avec la Porte que des traites en sa faveur. Les Roumains n'en tirerent aucun profit, sinon d'avoir dans le Czar un garant dc leurs droits, puis un soi-disant protecteur, puis un des plus cruciş ennemis et usurpateurs. Mais ce n'ctait pas le Divan qui empicrait sur leurs droits, ce n'ctait pas le Divan qui depredait leur territoire pour avoir besoin d'etre garantis contre le Divan. C'etaient les brigands et les rebelles turcs, contre lesqucls le Czar ne pouvait rien garantir et rien tiefendre.

IV

Dans ses vues de conqueres, la Russie, aspirant sans relâche au troue de (Constautinople, arracha d'abord la Crimee â la Turquie. Puis, pour exercer dans la Roumanie une infiuence qu'elle n'aurait pu avoir avec les Domni indigenes, par une finesse tout-â-fait moscovite, et par un sentiment de reconnaissance plus que cosaque envers les Roumains, loiu de

S|$cntraver. elle poussa la Porte â leur enlever le droit d'elire leurs •ȚBi|tficfs parmi ettx, et â leur imposer des bcys phanariotes... Voilâ *jjtții* aboutit le protectorat du Czar! II engage Cantimir et :]|p§rancovano *a* scliguer avec lui, souleve la Moldavie et la Valachie, puis devoue Pune et Pautre â la vengeance du Sultan, et au lieu de garantir le plus sacre tle leurs droirs, il debute dans son role *î hltelaire par exciter la Porte â opprimer les Roumains et â faire •*M* Je premier pas vers la perte de rotite son infiuence sur ettx.

|g|. I.a Turquie, dans sa simplicite primitive, crut qu'elle faisait 4$:tU'i pas de plus vers l'extension de son pouvoir. Elle ceda en effet ~*g* la Crimee; mais, de suzeraine, elle se croyait deja presque souveraine dans la Moldo-Valachie; elle avait, nous l'avons dit, jjr. le droit de lui imposer des beys.

âjf Cependant les hommes du Phanar, etrangers et precaires •*4* dans ces contrees, ne pouvaient s'en considercr que comme les ife. fermiers. Ils arrivaicnt pauvres et tâchaient de s'enrichir dans Jf quelques annecs par tonte soite de spoliations et d'inrrigues. V Ils divisaient les boyars, s'associaient les uns, persecutaient Ies y autres, et propageaient parmi les employes leur doctrine corruptrice et servile en faisant de tous leurs instruments ou *" leurs complices. Mais, sachant que la Porte s'armait alors de la hache pour punir jusqu'au soupyon d'injustice, ils se preparaient d'avance un refuge. La Russie le leur offrait toujours en cas de persecution de la part du Divan, et Ies aidait meme tres-souvent â parveuir au troue des Hospodars. Aussi les Phanariotes n'etaient que les executeurs des plâns tle Petersbourg.

Le premier bey nomme par la Porte, sous Pinstigation moscovite, fut Maurocordato. C^elui-ci, pour affaiblir les Roumains et les mettre *a* la merci de totite oppression, effața jusqu'â la derniere trace de milice naționale, et confia le service â des mercenaires AJbanais, Scrbes, cr Bulgares. Le pays avait

son droit d'autonomie; Maurocordato s'appliqua soignensemeni â en extirper les raeines; sous pretexte de soulager les paysans, il abolit les restes de garde civique subsistant sous le nom dc CaminareV, PitareV etc. Puis, â dessein d'apauvrir et de ruinei les chefs et notables de la nation, il proposa de delivrer tous les serfs attaches aux terres. Les boyars, comme nous l'avons dil, n'etaient pas accoutumes â avoir des serfs, car le servage legal ne datait que de Michei-le-Brave; par consequent, loin de la combattre, ils applaudirent a cette proposition. Se reunissant avec le Metropolitani, par un acte solennel, signe tle tous, ils reudireut la liberte ă des hommes ptimitivement libres, et piononcerent l'anatheme contre quiconque oserait le violer. Ce document memorable existe encore. 11 se base sur la foi evangelique. C'est une des plus belles preuves du double sentiment de la religion et de la liberte qui distitigue la nation roumaine.

l.e Phanariote avait cru, comme nous l'avons dit, affaiblir et ruiner les boyars par cet acte; mais ies descendants des 13assarabes, des pieux Negru et Mircea, les descendants tle tous ces boyars fondateurs de nombreux monasteres et soutiens du Saint-Sepulcre, de eeux qui ont toujours su niourir pauvres et desheriter leurs enfants pour eriger des asiles aux pauvres, â la veuve et aux orphciins, ces valeureux et liberaux boyars, ne voyant qu'un briliant avenir dans l'ariere-pensee du bey, s'empresserent d'en profiter pour reconstiruer une nation d'hommes libres. Ils firent plus, ils doterent chaque village d'une porrion de terre, capable de nourrir la commune et son betail. Pe villageois ne fut plus redevable envers le proprietaire que de la dîmc des produits qu'il tirait du terrain situe hors de celui de la commune.

Ainsi se trouva providentiellement aneantie l'ceuvre de servitude scellee par Michel-le-Brave, er le principal fondement de la nationalite retabli par un de ses machiaveliques ennemis.

V

De temps immemorial, il existe en Moldo-Valachie parmi ies paysans une courume charitable dc secourir les pauvres, les nouveaux maries, le chantre de l'eglise et le pretre, tout homme qui n'a pas de beeufs ou de cbevaux. l.es jours de tete, tout le village, jetines gens, filles, hommes, femmes et enfants se rassemblent avec leurs bceuls et leurs cbarrues pour labourer, Ciisemciicer ou recolter la terre cedec aux hommes ou aux familles hors d'etat de la cttltiver. Ce travail pieux s'appelle *chica,* c'est-â-tlirc travail gratuit. Par son bienfait, les pauvres sont soulages et parviennenr â obtenir une recolte, *h* s'en nourrir et meme â posseder progressivement une paire de beeufs, une vache, ce qui les met en etat de commencer la vie agricole. Pe chantre de l'eglise et le pretre jouissent tle la claca en faisant appel h la foi des paysans, les autres â leur charite.

A divers intervalles, le proprietaire venait visiter son domaine. Les paysans se presentaient en masse pour le felieiter comme leur voisin et proteeteur. Peur visite etait aceompagnee d'ceufs, tle beutre et meme d'une poule, car le proprietaire faisait aussi des cadeaux aux enfants; sa femme etait la bien-aimee pour les femmes et les filles du village: elle leur apportait des rubans, tles boucles d'oreilles, des colliers; elle leur apprenait â se parer. Pe proprietaire secourait les pauvres; sa femme enseignait â soigner les malades par une espece tle medecine domcstique. Peur presence rejouissait les paysans, et le village etait toujours dispose â celebrei" pour le proprietaire la claca de deux ou trois jours. „AJlons, mes enfants, disaient les vieillards, encore une claca pour le pauvre boyar: il n'a pas de beeufs, il n'est pas accoutttine â labourer la terre." Et la jcunesse, garcons er filles, tout le monde se trottvait pret; car la claca, c'est une fete. Les autres jours chacun rravaille pour soi et en particulier, mais dans la claca tout le village travaille ensemble: l'amant pres de sa belle, la fiancee â cote de son

fiance, les nouveaux maries devant leurs parents reunis; les adolescents rcndent le travail rianr par leur concours folâtre- le maîtrc musieien du villagte recite ses ballades, accompagnc de son violon; la claca, c'est le travail en groupes tant reve par Fourier dans son Phalanstere. Puis, apres la claca, on se rejouit, on chante, on danse.

Voici comnient les domaines des proprietaires fureni cultives depuis Maurocordato jusqu'ă Caragea (1815). Ce bey, en vertu de l'autonomie dont jouissait le pays, dota la Valachie d'un Code civil, qu'on nonima le *Code de Caragea.* II fut discute par l'assemblee generale, adopte par une *anaphora* et mis en exeeution sans que la Russie eut le droit de s'en meler.

Ce Code, entre autres obligations, impose la claca envers le proprietaire, comme un devoir de douze journees par an pour chaque paysan non mostean... Profatter la claca, abaisser un sentiment de charite en un devoir de servage, ce fut un scandale pour le paysan comme pour le proprietaire. De 1815 jusqu'â 1831, plusieurs villages ne voulurent pas s'y soumettre, plusieurs proprietaires ne purent s'arroger un droit contraire ettx et usages nationaux et a la foi evangelique. Ies vieux boyars, les veritables Roumains se refuserent constamment a profiter de ce droit *maudk* selon leur expression.

Certains nouveaux proprietaires, des parvcnus etrangers, comme des Souzo, des Villara, des Linge et des fermiers grecs s'appliquerent seuls â en tirer benefice. Puis vinrent des jeunes gens, cieves hors de leur patrie, comme Bibesco et Ştirbei; puis leurs imitateurs et tonte espece tle joueurs et parvenus, comme Otetilichano, qui se plaisaieut â se croire des seigneurs en vertu de cette loi, et s'efrorcaient de la meme en vigueur. Le reglement organique, redige par Ştirbei et Villara sous l'impulsion assez respectable des piques des Cosaques, sanctionna le devoir de la claca. II la doubla meme, et, par les

Jf'lbus qu'il tolere, enleva au paysan plus de soixante journees ***h/4tt*** plus laborieuses par annee.

W Revenons a la Russie. D'un cote, elle exerţait deja son JjInfiuence dans les principautes tlanubiennes par les beys t" phanariotes qu'elle protegeait, et, de l'autre, par les victoires qu'elle remportait toujours, grâce aux secours des Roumains; elle arracha d'abord, nous l'avons vu, la Crimee â la Turquie, puis la Bassarabie â la Moldavie, - autre acte digne d'un protectorat cosaquc. Elle devint maîttesse de tous les ports de la Mer Noire et ne laissa aucun point maritime â ces contrees.

Dorenavant le chemin de Coustantinople offrait moins d'obstaele. 11 n'etait pas difficile au Czar, â la premiere guerre, d'incorporer la Moldo-Valachie â son empire et d'etendre plus fortement sa protection ou son infiuence en Bulgarie et en Serbie.

Mais la Sainte-Alliance epouvantee par l'ambitieux conc]uerant et delivree de lui, apres avoir rassure les parties contractantes par un engagement reciproque, opposa une barricre â tonte tentative de conquete. Fa Russie dut renoncer en apjiarence â ses projets, et recourut â sa vieille politique. Elle avait acquis la Bassarabie, et sous le masque de la religion, continua a exercer son asceiitlanr perfide parmi les peuples chretiens de Fempire Ottoman. La Moldo-Valachie se trouvait tout pres d'elle, er pour les Grecs, fixait depuis longtemps ses convoitises. Chaque bey phanariote, en gaspillant les ressources des deux Ptats et en trahissant la Porte, obtenait un asile en Russie. Moskou, Petersbourg, Odessa etaient pleins de Grecs fugitifs de toutes les contrees de la Turquie et de toutes les couleurs: des Capodistrias, des Hypsilantis, des Mourouzis, des negociants, des professeurs, des pretres, des faineants. La Turquie, d'un autre cote, etait pleine de Grecs, de Serbes, dc

Bulgares, d'Armeniens meme, munis de passeports russes. I'ai ces hommes, comme sujets moscovites, par ses consuls et les vice-coiisuls repandus dans chaque viile de la Turquie, par les grands signes de croix dont se distingue chaque Cosaque eu entrant dans une egiise grecque, l'Atttocrate de toutes les Russies finit par passer de bouche en bouche pour le messie de Orthodoxes. En Orient etait deja repandue dans toutes les langues, comme une nouvelle Apocalypse, la prophetie d'un certain Agathangel: „Constantin fonda By7.ance, Constantin le perdra, et Constantin le renouvellcra". l.es uns disaient que *Constantin* etait le frcre du Czar, le vice-roi dc la Pologne; les autres, que ce sera un autre Czar qui aura ce nom et qui plantcrait la croix sur Sainte-Sophie; d'autres plus mystiques revelaient que *Constantin* a la signification de *Cesar,* representam souveraiuete chretienue *orthodoxe,* qui reunit en lui constancc, perseverance et foi etc, que cette constance et foi appartiennent â tous les czars, et que par consequent tout czar est un *Constantin.*

On n'attendait donc qu'une guerre, un moment propice. Tour homme de religiou grecque conspirait contre le gouvetnement turc Les hetairies grecques etaient deja fonnees partout; leur centre etait en Russie; Capodistrias, Hypsilanti en etaient les chefs avec le consentement du Czar.

Caragea avait gouverne six aunees en pacha dans la Valachie: it fut un fleau pour le pays; mais en revanche il fut un veritable bey pour les consuls et ies sujets russes: les Juifs etaient plus consideres par ce bey que les representants de Sa Majeste cosaque. Un pareil bey ne convenait nullement â la cour imperiale, et grâce aux actes tyranniques de ce satrape et aux raisons que fournissait son gouvernement, ia Russie parvint â se debarrasser tle lui. Incrimine aupres du Divan, il lui fallut quitter le territoire roumain avânt le terme et sc refugier en Italie.

* Alexandre Souzo le remplaca en Valachie, et Michel **fiutizo** remplaca Calimaki en Moldavie. Calimaki, comme **Ifldcle** â la Porte, ne pouvait non plus gouverner longtemps. **Jbus** ces deux beys, l'hetairic greceşte, ou plutot une fraction ifusse et degeneree de cette vaste association revolutionnaire, deriva facilement sa propagande. Celui de la Moldavie en etait **le** chef â Jassi. Fin Valachie, A. Souzo jouissait d'un certain **credit** aupres de la Porte, et â Bucaresci les hetairistes se **recrutaient** chez le consul russe; le secretaire et le tlrogman du **Consulat** en etaient les chefs apparents.

En 1821, le genie moscovite lance Hypsilanti dans les deux **pays,** et la revolution eclate. Theodore Vladimiresco se met â **la** tete de mouvement valaquc, proteste contre l'invasion et les **exces** d'une soldatesque recrutee â la maniere des pirates, s'entend avec la Porte et devtent victime de son devouement. C'etait le sort de tous cettx qui avaient cu Ie ntalheur d'etre fideles â la Turquie...

Puisse sa politique mieux s'inspirer â l'avenir!

Apres la destruction du corps d'Hypsilanti, dont le but fut plutot le voi, le massacre et la sacrilege, que de se mesurer avec les Turcs, la Sublime-Porte restitua enfin â la Valachie et â la Moldavie le droit d'avoir leurs Domni parmi les indigenes.

VII

Cregoire Chica fut nomme Domn en Valachie, et Jean Stourza en Moldavie. Mais la Russie, suivant son role de protectrice garante, ne voultit pas reconnaître cette restitution des droits roumains; car dans son vocabulaite les mots *ebretien, garanţie* et *protection,* signifient tout autre chose que de pratiqtter la doctrine evangelique, garantir et proteger les droits de ses coreiigionnaires. I*A* Turquie se passa de cette non reconnaissance et reviut â sa loyaute naturclle. Gregoire Ghica er Jean Stourza gouvernerent leurs pays respectifs â

l'ombre de toutes les intrigues et de hi protection des consuls russes; car, par leur absence d'alors â Bucaresci et â Jassi, ils ne pouvaient entraver les affaites.

Gregoire Ghica elut un comite compost" de cinq membres pour rediger un projet de reformes basees sur les anciens droits et usagcs, etablit des ecoles nationales, donna â la langue roumaine les moyens de se cultiver par renseignement de la philosophie, des mathcmatiques et des autres scienees universiraires, reintegra la Valachie dans la possession des monasteres fondes et enrichis par la pieţe de nos ancetres, et usurpes par la cupidite sacerdotale, forma un corp de pandours pour retablir la milice civique, et dota le pays de plusieurs autres institutions concernant le progres materiei et intellectuel.

Cependant, â la suite de l'insurrection d'Hypsilanti fomentee par la Russie et d'une conspiration perpetuelle de cette puissasnee contre l'empire Ortoman, â la suite de tant d'intrigues satts rin, le sultan Mahmoud, indigne, se vit oblige de lever l'etendard du Prophete et d'appeler aux armes tout Musulman. La Russie ne demandait pas mieux, car c'etait une guerre qu'elle recherchait depuis une dotizaine d'annees, guerre que la Saiute-AJIiance ne lui permettait pas d'entreprendre. Dans ce moment, c'est le croissant de Slamboul qui provoque l'aigle du Nord: le Sultan arrache le masque au Czar, et le lui jette â la figure avec tonte la dignite du droit.

L'honneur de la Russie est engage, disait le cabinet moscovite; le Czar, en s'adressant â ses allies, ne songe qu'â venger son honneur; il declare qu'il n'a aucun projet de conquete; mais, provoque, il doit accepter le duel. Quant â l'honneur, si l'on eu a, on a le droit de se couper la gorge ou de se brtiler la ccrvelle. Suivant son deşir, le cabinet imperial eut la permission d'entamer cette guerre, pourvu seulcment qu'il la restrcignit dans ses justes limites.

1 ,es Janissaires etaient cleja extermines, farmec' reguliere de la Turquie, peu nombreuse et nottvellement recrutee;

jiennmoins la Porte entreprit la lutte, car le sultan Mahmoud he rcculait pas. 11 tira le sabre et attendit lerme l'approche du fphiaour. Son fils, le sultan Abdul-Medjid, vient de prouver Bjoblement, dans la cjuestion des refugies hongrois, tju'il ^avait montrer au besoin une egale energie.

Tout le monde connaît la malbeuretise campagne de la Russie en 1828. Sans la trahison, seule force du Czar, sans les jecours que lui fournirent ces Roumains toujours trompes, la Russie aurait vu tomber son coiosse aux pieds d'argile.

I Cette campagne cotita a la Valachie plus dc 200.000 *t* hommes morts sur le champ de bataille, ou cmployes comme du betail â transporter sur leur dos les provisions de guerre ă i travers les marais et pendant la rigucur du froid, decimes par la famine et contraints â se nourrir dc l'ecorce des arbres, tanclis '• qu'ils cedaient leur froment et leur mais â leurs oppresseurs. Cette campagne cotita encore â la Valachie plus de 100 millions en numeraire, sans eompter les abus qui enrichirent tant de Russes et de vieux *ciocoi'*pires que les (Josaques, sans eompter ? les provisions fournies h tonte l'armee pendant cinci ans.

Apres l'apparition des trottpes du Czar, G. Ghica ne pouvait plus regner, et la băute cour protectrice y etablit un gouvernement provisoire, sous la presidence du comte Palhcn d'abord, puis de Zcitouhtne, puis du iameux et adroit prestidigitateur, le general Kisseleff.

DEUXIEME PER/ODE

ANNALES CONTEMPORAINES

INVASION DU POUVOIR RUSSE DANS EES ETATS ROUMAINS

En 1828, â l'entree de farmec russe dans la Valachie et la Moldavie, la jeuncssc roumainc, an sein de laquelle les ccoles narionales etablies par G. Ghica et le mouvement de Vladintiresco avaient reveille l'esprit patriotique, cette jetinesse etait encore adolescente et hors de tout emploi public. Parmi les anciens boyars, les uns, vieillis dans les prejuges religieux, se montraient trop credules et trop confiants en tout hommc qui se presentait sous le titre de chretien du rite grec; d'autres, eleves dans l'ecole phanariotc, avaient pour maxime: tircr parti de toute circonstance. Ceux-ci savaient deviner et prevenit' les intentions du Moskovite, et briguaient l'honneur d'en devenir les instruments. Depuis longtemps la Russie avait les yeux fixes vers l'Orient, et y marquait comme son point de depart les pays danubiens.

Apres avoir fait le premier pas en arrachanr la Bassarabie â la Moldavie et h l'integrite de l'empire Ottoman, rbeure etait arrivee pour elle d'enfoncer les serres sur la Moldavie er sur la Valachie, soit pour les ravir entierement ă la Turquie, soit pour y etendre plus hardiment son infiuence.

I.e deuxieme parti convenait mieux â sa politique astucieuse, car elle pouvait le masquer aux yeux de l'Europe; d'ailleurs, comment s'approprier sans pretexte des pays qui ne

-lui furent jamais hostiles et dont l'existence reposait sur des tCaites? Ea Turquie meme n'avait nul pouvoir de ceder aux C'zars ce qui nc lui appartenait point; elle ne les avait pas S'tonquis par le droit des armes. l.es Roumains s'etaient . librement soumis â Ia Porte, sous la garanţie d'un contrat; comment le droit de suzerainete, sans leur consentement, = aiirait-il passe *a* une autre puissance? Et si la Porte renoncait **aux** benefices du contrat, la Roumanie renrrait dans sa • premiere condition independante. I.a Russie connaissait f rres-bien tout cela, car c'est d'elle que les Roumains, dans leur I «implicite, l'avaient appris. I .orsque ses agents s'efforcerent de " gagner les bons et credules boyars pour obtenir leurs signatures, ils ne leur chanterent que leurs *droits e'datants,* en vertu desquels ils avaient le libre arbitre de secouer le barbare joug turc, et de : s'attacher au bienfaisanr protectorat des Gzars tres-chretiens et • tres-orthodoxes.

*

I.e comite dont nous avons parle, nomme par G. Ghica pour Ia tedaction du projet de reformes, fonctionnait deja, et ses travaux avancaient dans un esprit naţional et legal: le reglement organique etait presqu'acheve. Mais la cour moskovite, dans sa sollicitude toute particuliere, demanda qu'un comite adjoint fut aussi elu par la Moldavie pour la representer; elle-meme designa les boyars appeles â le composer. Les deux comites devaient se reunir â Bucaresci sous les yeux du general Kisseleff, et, pour qu'ils ne s'egarassent pas hors de l'orniere tracee par le cabinet de Petersbourg, sa sollicitude *toujours* parcrnelle leur fit donner pour president le consul russe, M. Mizzaki, hommc nourri dans l'ecole phanariotc et imperiale, ecole dans laquelle sc distinguent tous ces Greco-Italicns, proprement dits *tahouchans,* race batarde assouplie â la viciile corruption qui (icrtlit Venise.

Le *bon* M. Mizzaki, d'accord avec Villara er Ştirbei parmi les V'alaqnes et avec M. Stourza et compagnie parmi les Moldaves, supprima du projet de reformes arretc quelques articles et en ajouta d'autres, broda d'or les uniformes des officiers de la nouvelle milice et escamota au pays son droit d'autonomie, en soumettant le potivoir legislaţii au controle de la Russie et de la *Turquie,* ce qui se resume au controle de la premiere; car on y enlevait â la secondc toutes ses prerogatives, jusqu'au droit d'avoir son charge d'affaires, son consul â Bucaresci, comme toutes les autres puissances. I.e charge d'affaires de la Sublime Porte dans les principautes, par une concession inoute, c'est le consul de Sa Majeste Nicolas. Enfm il se trouva que le pretendu restaurateur des Etats Moldo-Valaques n'avait fait que recrepir et dorer l'edifice dont il sapait les fondements.

L'armee imperiale, en deployant sa banniere sur leur territoire, avait fait publier, selon sa coutume, un manifeste ou elle promettait aux Roumains, nou-seulement le respect de leurs droits, mais des ameliorations et un briliant avenir. Pour preambule de ses promesses, d'apres sa fidele tactique, elle commenca par imposer un president russe aux deux comites qui allaient travailler â Ia destinee future de leurs patries respectives. Puis le resulrat de leurs travaux, ce projet de reglement organique, devait etre soumis â l'examen d'une assemblee generale *extraordinaire* de revision, car le pieux orthodoxe, dans sa loyaute cosaque, ne voulait rien entteprendrc arbitrairemettt.

Depuis la fondation des deux domnies, le president legitime de l'Assemblee generale avait toujours ete le metropolitani; alors le metropolitani etait un de ces hommes primirifs qui ne sont pas rares dans ces terres heroiques.

Roumain, et Roumain pur, il etait eleve dans la vie la plus Jitrictenient monacaie, loin de la corruprion phanariote; â ses flgrVcrtus nationales, il reunissait aussi ce courage familier â tous •Meux qui ont appris â ne craindre que Dieu. Un tel chretien ne V tonvenait nullemcnt â l'espece particuliere de christianisme que Wprofesse l'empereur de toutes les Russies. Par consequent, la eour czarienne s'etait pourvue â l'avance, et le metropolitain T Gregoirc se trouvait deja exile en Bassarabie, comme coupable ţ." il'avoir refuse d'assujettir le cierge valaque â quitter l'autel pour fjl'flller transporter les munitions dc guerre.

•f L'Assemblee generale extraordinaire fut couvoquee; mais m elle etait veuve: son legitime president gemissait dans l'exil. Le 5 gouvernement russe ne pouvait laisser une assemblee sans m president, et il nomma le meme M. Mizzaki, pour proteger les jt droits et les privilcges du pays, toujours â sa mode. Donc cette se haute diete roumaiue s'ouvrir sous l'influence des bai'onnettes gr tutelaires de la Russie, ct sous I'adroite direction du general mk' Kisseleff.

* Quelques boyars, qui conservaient les sentimetits P traditionnels legues par leurs peres, avaient seini les artifices du protecteur insinues dans le projet du reglement organique. Le plus jcune d'cnrre ettx eut la hardiesse dc prorester contre certe facon d'Assemblee naţionale qui n'avait pas, pour la diriger, son president legal, le metropolitain. Ce boyar fut immediatement livre â des juges militaires; pourtant, quoique selon la justice russe il diit etre fusille, ou au moins pendu, la clemence du general Kisseleff, pour n'en pas faire un cas trop serieux, lui epargna un martyte nuisible â la politique czarienne. Le general, qui passait aussi pour un aniateur des heaux-arts, trăita le courageux boyar en poete, c'est-a-dire en Ion, ct le fit exiler de la capitale comme un sujet de scandate universel.

Les plus vieux boyars, associes â la protestation, comme Ic ban Brancovano, le ban Vacaresco, le ban Balaceano et le vornic C. Campineano, par un de ces miraclcs qui vicnneni quelquefois tres-â-propos, moururent tous dans Ie meme semestre, avânt la cloture dc l'Assemblee generale: ce n'est pas sans raison epic l'empcreur Nicolas proclame dans tous ses manifestes que Dieu est avec lui.

Ces boyars furent appeles, au dire des Russes, dans le sein d'Abraham, d'lsaac et de Jacob, et leurs restes mortels enseveiis avec grande pompe et parade ordonnees par le pieux gouvernement de Nicolas, car la rciigion et les morts soni tres-reveres en Russie.

Les morts etaient morts, mais les vivants vivaient encore. Le reglement organique fut discute et atlopte dans l'Assemblee generale, penetree de respect pour la memoire des venerables defunts. II restait un seul article qui placait le pouvoir legislatif sous le controle du Czar, comme nous l'avons tlit, arricle dont le sacrilege frappait ies yeux. Les vivants pouvaient le comprendre, et par consequent faire du bruit. On s'arreta donc par ortlre â la derniere page du reglement. — 1 ,es livres illustres se terminent, comme cbacun sait, de maniere â n'avoir pas la derniere ligne au bas de la derniere page. 1 ,'avant dernier article devait laisser, selon toutes les regles, le quart final de la page blanche; et, comme les 190 signatures eles membres de l'Assemblee ne pouvaient entrer dans ce dernier quart, M. Ic president Mizzaki s'atlressa aux representants du pays et leur dit tlaus son mauvais grec *mhoucban: „Arcoutes,* Messieurs, ayez la bonre d'apposer vos signatures sur la page suivante, car, vous voyez bien qu'il n'y a pas ele place au bas de celle-ci". C'etait une raison tres naturei le, et les bons boyars, l'un apres l'autre, apposerent leurs signatures, suivant tous les droits de la hicrarchie, sur la page suivante.

JkS-- L'Assemblee fut close, — le reglement, reliei eu argent et en *Jfafir, deposeâ&ns* les archives; - mais la meme main, qui avait si bien calligrapbie Ie livre d'or, s'introcluisit dans l'ombre des Urchives, ct ajouta sur le dernier quart de la derniere page un *ttld article,* tres-petit, l'**article** qui ravir au pays le droit **d**'autonomie.

II

Selon le trăite d'Andrinople, on devait elire les chefs f'lndigenes des gouvernements des deux Etats; la Russie devait retirer ses armees de tout l'empire Ottoman. Mais allechee par l'acte separe du trăite d'Andrinople et par tous les articles qu'elle avait fait inserer dans le reglement organique, elle se sentait une singuliere paresse â rappelcr ses troupes des principautes danubiennes. Quant â ces soi-disants princes de la Valachie er dc la Moldavie, ils ilcvaient etre nommes en vertu des anciennes coutumes et lois, et meme en vertu de ce reglement organique par l'election des representants du pays. Mais iacour imperiale, pour le moment, dans sa sagesse trouva mieux de les designer elle-meme, et dc ne laisser â la Porte que le soin de les confirmer.

En consequence, elle fixa son choix sur Alexandre Ghica et Michel Srourza; er d'abord ils **furent** tentes comme Cbtist par le Diable, qui lui montra le regne de ce monde: elle leur fit esperer ce regne, s'ils livraient leurs âmes entieres aux bonnes grâces et aux inspirations de l'Pmpereur. Et comme ni A. CjhJca ni M. Stourza ne pouvaient etre tout-â-lait des seconds Christs pour dire: *„En arriere, Satanas!"* dans leur faiblesse humaine et en pauvres pechenrs, ils se sentirent l'appetit de regner. Ils promirent tout; ils promirent meme de demander, apres leur installation, **Cjuelques** divisions de troupes protectrices, sous pretexte de maintenir l'ordre et la paix dans

le pays, quand le pays n'avait aucune intention de troublcr l'ordre et la paix.

Touteiois, *a* la suite de l'insistance vive des puissanees europeennes et particulierement de PAnglererre, les principautes furent enfin evacuees par les troupes russes. On nonima les Domni â la maniere des beys, sans consulter l'opinion, ni le choix legitime des dettx peuples. Pour que la Russie s'assurât de tous leurs mouvements, pour qu'il ne restât aux Roumains aucune voie â s'entendre avec la Porte, pour avoir l'oeil ct la main partout, elle imposa, comme chargcs d'affaires moldo-valaques â Constantinople, deux Phanariotes eprouves, M M . Aristarchi pour la Valachie et Vogorides pour la Moldavie; elle laissa un autre Phanariote, non moins eprouve, parmi les Roumains, M. Mavros: il fut etabli comme inspectetir general des quaranraines, par tout le littoral. Dans la milice valaque, elle imposa comme chefs Odobesco, Garbaski, Banow et autres officiers subalternes russes ou creatures russes; elle parsema dans les ministeres des espions comme un certain Joanides et autres; aupres du Domn valaque, elle intronisa aussi un M. Grammont, un juif rentat, Meyer, une espece de medecin et passe-partout, ct tant d'autres Argus er Minotaures du paganisme moscovite, sans eompter les Valaques de l'ecole phanariote, et tant d'autres Phanariotes pur sang, qui ne se soutiennent dans le pays que par l'influence ouralienne.

Serre de la sortc, le Domn, surveille de preş dans tous ses actes et discours, dans toutes ses relations, devint une machine du moscovisme, un executeur des ordres verbaux du consul imperial.

Le moment donc etait arrive oii la Russie devait recevoir le premier service de la part d'Alexandre Ghica. Pile attendait que, d'accord avec Passemblee generale, il demandât â la puissance proteerrice deux divisions seulement de troupes, sous

pretexte que les esprits des Roumains, non accoutumes aux Jfl&uvelles institutions reglementaires, menacaient d'etre agites Ut que ces baionnettes salutaires les tiendraient en repos. Ghica, Jfllpalgre ses promesses, fut assez intelligent pour voir que, s'il • fle pouvait regner *a* cote d'un consul russe, â plus forte raison "* |l ne serait rien en presence de *24* miile ba'totmettes tutciaires. 7**II** declara que les esprits etaient assez calmes pour lui permettre a **de** prendre sous sa responsabil ite la paix interieure, et avec le plus profond respect il repoussa la proposition bienveillante du paternei empereur Nicolas. Ce refus ne tarda point â etre «Considere par le cabinet moscovite comme un acte ingrat et traître *a* la *sainte* cause de la Russie (les causes du Czar ne sont t ni plus ni moins que saintes). Des ce moment, Ghica se mit |**-de** lui-meme sur la pente de sa chute.

III

fi Pour realiser les plâns dont il etait Pexecuteur, le consul lusse, M. Riikmann, commenya par recruter une opposition parmi les ambiticux et les mecontents. Le coryphee en fut > M. J. Campineano. Lorsque l'opposition devint assez forte, Riikmann contraignit Cihica â introduirc dans l'Assemblee naționale la question de Partide intercale dans le reglement organique. Cet article avait l'apparencc de la lcgalite, mais personne ne le connaissait; il avait besoin d'une publicite solenuelle, chose fort perilleuse dans une epoque de non-oecupation et de volonte Iibre. Riikmann excitait les passions, les ambitions, et lorsqu'il vit que la publicite de cet article irritait les esprits, il ne manqua point d'encourager le parti antagoniste souleve direcrement contre la puissance prorectrice. On connait la politique moscovite; elle poussc celui qu'elle veut frapper â se rendre l'aggresseur pour avoir le pretexte de l'attemdre dans son bon droit. Le consul russe avait Ic dessein d'incriminer l'opposition formee par lui-menie, et

en inculpam â la fois A. Ghica pour sa connivence avec cile, de suscirer une afiaire grave â la suite de laquelle devait tomber le Domnu. Celui-ci ne tarda pas a juger sa difficile situatiou; il se trouvait entre Scylla et Carybde; il s'agissait ou de traiul son pays en s'unissant aux intentions du Czar, en opprimanl l'Assemblee naționale [iar la violence et la corruption, pour lui faire aciopter par toutes les formes le susmentionne article, ou de faire cause commune avec l'Assemblee naționale ct consequemment perdre le trone. II eut le courage de meprisci une couronne fletrie, et sur. echapper â la critique de l'histoirc comme aux pieges de M. Riikmann.

Ce diplomate pourtant re'ussft â compromettre l'Assemblee, a rincriminer et â obtenir le decret qui la dissolvait. Puis, pour demontrer que l'opposition, dont elle nourrissait le germe, nc fut pas provoquee par lui, il se rendit â Constantinoplc, et il rapporra un firman qui punissair de l'exil tous les chefs du parti opposant, meme Campineano son anii, entratne dans ses rangs par le consul intrigant et corrupteur. Car il avait eu l'art dc pousser, selon ses vues, les hommes les plus patriotes pour les renverser, les denigrer ensuite, et, *h* iorce de persecutions, les rendre les premiers champions de la Russie.

Ghica, coimaissant toute l'intrigue, se garda de mettre en execution le firman et personne nc fut exile.

Les menibres de ce parti, revoques tle leurs fonction.s et charges sur la demande du consul, persecutes et ignorant les precedentes rciations de Campineano avec le perfide diplomate, resolurent de poursuivre leur chemin et de defendre leurs vieux tlroits. Campineano, indigne, lui aussi, du tour dont il s'etait vu victime, ne tarda pas â tirer parti du patriotisme tle ces fideles boyars et se determina serieusemeut â se liguer avec eux; ainsi tl'accord, ceux-ci realiserent une somnie de plusieurs milliers de tlucats et l'envoyerent, lui, â Constantinoplc, â Paris et â Londres, pour plaider la cause naționale.

Mais â Constantinoplc on ne le rec^tt point par des motifs politiques et assez russes. Puis tout ce qu'il fit en france et en Angleterre fut connu â Petersbourg; car le cabinet de Saint-Petersbourg possede partout des yeux et des oreilles. Comme il revenait de sa mission, Campineano fur arrete a Poienile par le gouvernement autrichien, car le gouvernement autrichien fut toujours complaisant pour ses allies de la Newa et pret â executer les ukases du Czar.

Campineano donc fut conduit par une escorte autrichienne jusqu'aux frontieres et rendu aux autorites de la Valachie. Puis, à la suite d'une note du consul russe il y fut arrete dans un couvent et retenu en exil.

Cette persecution, contrainte de Ia parte du Domnu, souleva les esprits parriotiques; et les amis de Campineano commencerent â conspircr systematiquement pour le delivrer et pour renverser Ghica. 1,e gouvernement moscovite souriait ă cette conspiration, car il voyait sa prophetie calculee sur le point de s'accomplir, et le consul disait toujours que le pays ne serait jamais tranquillc sans les bai'onnettes protectrices.

Rn meme temps, le vice consul russe de Gallatzi et d'Ibra'ila ourtlissait (1841) l'hetairie bulgare. II l'organisait en Moldo-Valachie et renottait ses fils avec la conspiration qui se tramair â Bucaresci contre le Domnu. l.e plan etait que la revolution bulgare eclatât â IbraVlla, ct par cotine-coup une autre â Bucaresci. La chute de Ghica, Ies desordres causcs par la clouble revolution bulgare et valaque, ne pourraient qu'inspirer un grand chagrin â l'empereur Nicolas. Sa sollicitude devait envoyer sur-le-champ ses troupes tutelaires pour puuir Ies rebeiles, retablir I ordre et occuper narurellement le pays. Puis, ces troupes qui auraient sauve la Roumanie, devaient aussi surveiller de pres le mouvement furur en Bulgarie, en Serbie et tlans la 1'hrace, et se trouver â portee d'opercr un demembrement de l'empire turc. Dans un parcil

cas, la Valachie ct la Moldavie occtipees nc pourraient tardci â montrer leur recoitnaissancc envers leur liberateur et â se soumettre volontairement *a.* la suzerainete ou domination entiere de la Russie.

Plan assez ingenieux et digne du cabinet de Petersbourg! Mais A. Ghica dejoua ce plan et demasqua le complot: le proces-verbal des conspirareurs fut expedie â Constantinoplc. Ghica reşut un sabie d'honneur de la part du Sultan. Getic recompense de la Porte fut regardee par l'autocrate comme unc declaration de guerre, un defi, et comme la Turquie n'avait pas l'intention d'engager une lutte armee, par un firman elle ne tarda pas â destituer Ghica pour donner une preuve eclatante de ses sentiments pacifiques envers l'illustre cour du Nord.

IV

I,e successeur de Ghica etait marque d'avance [iar la Russie; c'etait Ştirbei, qui l'avait servie avec zele. Son frere Bibcsco, eu escamotant le poşte, la surprit elle-meme, quoiqu'elle connîit ses qualites comme celles du premier.

Bibesco, s'etant fait elire par son adresse, fut confirme Domnu. Pe plan moscovite d'occuper les deux pays, decouvert par A. Ghica, ne pouvait plus etre mis en jeu. Les Machiavels ouraliens s'imaginerent d'introduire des colonies russes dans la Valachie. Ils envoycrent des entrcpreneurs pour explorer ses mines. Le reglement organique ne permet pas leur exploitation sans l'approbation de l'Assemblee generale. Bibesco recur avec bicnveillance M. Trandafiroff avec ses acolytes, et le recommanda specialement â son ministere. Celui-ci conclut avec l'exploiteur russe des conrrats, ordonna aux administratei!rs des districts de lui preter aide er protection, c'est-â-dirc de forcer les proprietaires des monragnes â subir ses conditions, tout-â-fait dans le sens du communisme cosaque: „Pe tien est le mien sans que le mien soit le tien." M. Trandafiroff, qui

T

Venair prendre possession de nos montagnes pour un terme , iillimite, avait en outre le plein pouvoir d'appeler tle la Russie J*4 a 5000 travailleurs; et si ces hommes etaient des soldats ou i tles sapeurs deguises, tant mieux, disait-on, car ils seraient des isjiommes soumis et disciplines.

& Cet acte arbitraire de Bibesco, cet acte qui violait le jf- reglement organique meme, et les procedes imperieux de • M. Trandafiroff envers les proprietaires, eminent au dernier point les esprits, et engagerent l'Assemblee generale â interpeller le ministere sur une aussi scandaleuse atteinte au droit public et au droit prive. File eut encore la sincerire ele se plaindre des mauvaises intentions de la puissance protectrice.

Defenelre les droits nationaux et les proprictes particulieres, quelle audace! Bibesco dissout l'anssemblce factieuse, et merite ainsi d'etre considere par ses hauts patrons comme le rare bijou qu'ils n'avaient pas trouve dans A. Ghica. On lui accortle en consequencc une autorite absolue, sans controle, sans Assemblee generale, pendant trois annees de souffrances pour le pays. Ses parcurs et ses ereatures, sous son ombre, purent impunement veneire les fonctions publiques aux plus ofîrants, depouillcr les monasteres et trafiqner de leurs revenus, pour fournir â la picuse orthotloxie le pretexte de se constituer leur tutrice. Afin de mieux remplir son role destructeur, Bibesco frappa la langue naţionale dans les ecoles, martyrisa par le ridicule et la persecution les auteurs nationaux, de maniere que, plus il s'alicnait l'affcction de ses compatriores, plus il acquerait la faveur du Czar et le tlroit de gouverner par une main de fer.

Pe cabinet de Petersbourg se rejouissait â la vue de ce gouvernement odieux et anti-national; car il ne veut que pousser les Domni â commettre toute es[iece d'abus et â meriter l'execration des indigenes, afin que les hommes honnetes se voient reduits â se jeter entre les bras de l'Fmpereur: soldats nouveaux destines â servir ses volontes iniques, ses ambifions sans bornes, au besoin contre la Turquie, quand il jouera contre elle son coup decisif.

TROISIEME PER/ODE

SITUATION POLITIQUE **ET MOUVFMENT DES PARTIS. PREAMBLJEE Â E'HISTOIRE DE LA REGENERATION ROUMAINE**

Cependant la jeunesse Moldo-Valaque mtirissait. La presse, par intervallc, laissait jaillir quelques verites. La nation commencait â s'eveiller et les opinions â se former. Les niains faibles d'A. Chica n'avaient pu empecher le peuple de niaudire, en la souffrant, la tyrannie des Rountano-Phanariotes soutenus par les consuls russes, et dernieremenr la main de fer de Bibesco courbait tous les fronts sous un joug insupportable, depuis le plus humble jusqu'au plus superbe. La domination de la Russie n'etait plus un probleme. Tout ce qui avait le sentiment patriotique se voyait persecute, proscrit. Le Consul moscovite agissait en proconsul et le Domnu n'etait que son *aidc-de-camp,* suivant l'expression du consul meme.

Alors cclate la Revolution de Fevrier en France; elle produit celle dc Berlin, tle Vienne et de presque rotire l'Europe. L'absolutisme chancelle. 1 .cs epidemies sont au moral comme au physique. Les evenements se succedaient; les journaux, â chaque poşte, soulevaient une vive commotion dans la capitale et les autres villes de la Valachie. La jeunesse, les negociaius, les boyars memes, le peuple, apprenaient chaque jour tles exemples genereux et la souverainete des peuples. Le systeme suceessif des precedents gouvernements, le joug accablant de Bibesco, avaient exaspere les âmes; les boyars et les notables n'ayant aucim moyen de faire parvenir leurs plaintes â la connaissance de la Porte, ne sachant plus ou *i* jecourir, commencerent â prendre foi dans leur force, clcvant ies manifestations triomphautes des nations sceurs. Mais rien £'••fl'c-rair encore organise; pas le moindre symptomc de • eonspiration. Seulement quelques echanges d'itlces, quelques aspirations sympathiques, de beaux reves sans energie et sans direction.

La chute du *Mettcrnichisme* â Vienne fut un grand ticnii *i-* pour le Czar; il ne voyait que le perre de ses allies dans toute l', l'Allemagne deja constitutionnalisee. II promit aide et assistance *i* â l'Autriche pour la retablir dans son ancien regime. L'elemenr le plus redoutable parmi les naţionalites dominees par l'Autriche etait celui des Magyars. C'est par la qu'on resoiut de porter le premier coup aux libertes promises par l'enipcreur Ferdinand. On arreta le plan, et le pacte hit tenebreusement . scelle entre les deux augustes puissances.

Par une de ces fatalites remarquables dans l'histoire des peuples, les braves et genereux Magyars, s'exaltant dans leur premier cian de generosite, crurent qu'il etait facile de magyariser toutes les nationalites dont se composait le royaume de la Hongrie. Les Croates, les Slavons, les Serbes et les Roumains s'irriterent â ce symptome de fanatisme. Fu vain les heros du ***Tc'iss*** appelaient tout citoyen au partage egal des droits et des libertes; Ies autres nationalites se recriaient que pour etre libre, il faut exiscer d'abord, et le magyarisme s'efforce d'aneantir toutes les autres existences nationales pour les absorber dans la sienne. L'astucieuse Autriche se bâta de profiter de cette division. Son systeme, mis en relief par le diplomate de la Sainte-AHiance, l'avait depuis longtemps accoutumee â dompter l'orgueil des puissants par les bras des faibles. On connaît les scenes sanglantes de la Gallicie; le cabinet tle Vienne se proposa tle les renotiveler en Hongrie, au

cas oii les Magyars se refuscraiciu â executer les nouvellcs dispositions reaetionnaires. 'tout est permis aux tyrans, lc desordre, le pillage, le massacre, la devastation. Et si les actcs de barbarie ne leur suffisent pas, il descendent jusqu'â la scelcratesse, jusqu'â la calomnie. Ils traitent de rebciles, dc communistes, tous ceux qui ont le couragc de defendre la propriete generale et particuliere, les droits nationaux ct individuels.

Les Roumains de la Transylvanie et du Banat, les Serbiei îs, les Slavons et les Croates furent destines dans le plan teutonico-russe â commenccr la revolte, pour se forger leurs propres chaines. Mais on ne pouvait clairement prevoir l'issue d'un mouvcment semblablc. II etait douc d'une grandc necessite que la Moldavie et la Valacbie hissent ocupecs par les troupes moscovites, pour s'y poster comme un epouvanîail contre les Magyars, et contre tout autre peuple qui aurait seconde leur cause. l.'Autriche fut consideree comme un tonneau dcpourvu de tout cercle, et qui va se disoudre, avi cas de soulevements de ses nationalites diverses. Le Czar resolut de lui appliquer un cercle assez fort, en s'approchant de ses frontieres par la Gallicic, la Bukovine, la Moldavie et la Valachie, jusqu'â Orşova ou apparait Pelemenr slavon, et d'oîi Jellacici etait preţ â donner le signal de l'anarchie ***woimrchesque.***

II

Mais sous quel pretexte occuper les principautes danubiennes? Le cabinet imperial le proposa â Michel Stourza, car il comptait sur la prompte obeissance de Bibesco. Stourza hesita des le premier mot. Assez riche, il s'etait accoutume pendant plusieurs annees h gouverner en satrape. II refusa.

Des gcrmes de mecontentement couvaient depuis longtemps en Moldavie. Le cabinet imperial fit ourdir par son consul â Jassi une conspiration des grands boyars, jaloux du

•» ffAne et des portefeuilles. La jeunesse patriote, â son insu, en K;(icvint l'organe, entraînee par son zeie et par ses bonnes Hltentions. Les coryphees conspiraient dans la maison du consul russe, et ce diplomate, pour iutimider Stourza et le eontraindre â demander les troupes *russes,* lui declamait ses grandes inquietudes et ses soupyons: il l'as'surait qu'il se tramait une vaste conspiration, er tout en justifiant et protegeant les conspirateurs, il les lui denonşait. Le vicux renard demelait tout et s'efforcait d'echapper au perii par ses propres moyens sans recourir aux bai'onnettes protectrices. Enfin les conspirateurs furent pousses des deux cotes aux voies extremes. Stourza souhaitait les surprendre en flagrant delit, et le consul tâchait de provocjuer un eclat. Alors on appellerait un commissairc russe pour examiner l'affaire et la comjiliquer de facon â reduire Stourza â reclamer l'entree des troupes russes, ou â s'en creer un pretexte.

A Petersbourg, on savait pro|ihctic[iiemeut le jour de l'explosion et on envoya d'avance le general Duhamel, afin cju'il put se trouver â Jassi dans la premiere fermenrarion des esprits.

I ,e mouvement inedite contre Stourza eut lieu le 28 marş. Les *insurges* (comme Stourza les nonimair) furent surpris, vaincus, disperscs, tues, arretes, exiles etc. Duhamel arriva â Jassi sans etre attendu. 'Pont le monde s'etonna de la vitesse de la poşte russe... Duhamel se montrait fort severe contre Pesprit revolutionnaire, et, en meme temps, il menajau Stourza de dresser une enquete pour decouvrir les actes illegaux qui avaient foree les Moldaves *h* se soulever contre lui et de le destituer au besoin.

Le langage de Duhamel vis-â-vis tie Stourza enhardit beaucoup le parti roumano-phanariote de Bucaresci, lequel avait redige une brochure publice â Bruxelles en 1847. C'etait le parti des mecoutents hostiles â Bibesco. II se prepara donc â Paccttser. Le chemin etait trace par cette brochure; elle

recommandait Ic reşce des Phanariotes et des vienx boyars que nous appelons Roumano-Plianariotes, comme les seuls fideles â la Russie. Faisant un crime â Bibesco de verrus qu'il n'avail pas, elle le peignair encourageatu la jeunesse et flattant ses reves d'une nationalite problemarique, de Pexisrence des hommes fabuleux, et insinuait tant d'autres calomnies qui fournirenrdc la matiere au manifeste de Ncsselrode du 19 juillet 1848.

Bibesco, pour demontrcr que ses accusateurs etaient une minorite intrigante et jalouse, commence â caresser le parti național qui, des lors en grande majorite, avait du credit et dc l'influence. En meme temps il expedie â Jassi Villara, son ministre de l'interieur, pour sonder les desseins de Duhamel. Celui-ci fit comprendre â Villara qu'il viendra aussi â Bucaresci pour preter main-forte au *prince* et le soutenir contre tout mouvement attentatoire â la dignite du gouvernement, et qu'il etouffera tout murmure dans des circonstances aussi graves.

Des que Bibesco recut cette nouvelle, il se ranima er changea de langage avec le parti național. II Ie taxa de turco-philisme et d'ingratitude envers la bienveillance de la Russie; ii declara que la Russie seule pouvait mettrc les deux pays sur le chemin du bien-etre et, plus tard, de l'independance. Qui connaît *le langage de Stirbeiu, son frere, dans son dernier voyage â Londres en 1848, comprend de quelle source imanent ces illusions si trompeuses et si fatales.*

Comme nous l'avons enonce, dans la Valachie jusqu'â ce moment il n'existait aucune conspiration contre Bibesco ou contre les puissances suzeraines er garantes. II n'y avait que des aspiratious vagues vers un avenir meilleur, des desirs assez ardents vers le progres, et ces sentiments honnetes qui pousserent quelques individus â aller demander au Domnu meme la permission de rediger et de lui presenter une pctition collective, respectueuse supplique ou l'on solliciteraif quelques reformes exigees par l'esprit de l'epoque, par les

fişesoins du pays, et conformcs â ses devoirs de vassal. Rien ne ft'ourdissait dans l'ombre que les intrigues tortueuses du parti froumano-phanariote.

t IU

Telle etait la situation â l'arrivee de Duhamel dans Bucaresci. Fidele â son plan, il tint sa parole pour gagner tout entier Bibesco. I ,e metropolitain et le corps des boyars vinrent * ie visiter, et il les reţut en robe de chambre et le cigare â la % bouche. II apostropha Ies uns, en leur disant qu'il s'elevait des : murmures contre le gouvernement, qu'il les reprimera ct pretera son appui au *prince.* II ajouta que si la Russie est prete â secourir les gouvernenients partout, â plus grande raison elle ne pourra souffrir aucun symptome agitateur dans les deux pays places sous sa tutele. II anuonca enfin qu'il voulait aneantir l'esprit revolurionnaire dans la Valachie.

I.orsque les habitants de la capitale entendirent ces paroles, personne ne pouvait comprendre de quel esprit de revolution parlait cet envoye de Petersbourg. On ne soupţonnait c[ue le parti roumauo-phanariotc, adversairede Bibesco, et, en effet, ce parti se crut incriminc et pâlit. Bibesco triomphait.

Une protection si genereuse exigeair naturellcmeut de Bibesco un temoignage de gratitude. Pe pauvre diable etait dispose â tout, â prevenir meme, s'il etait possible, les intentions et les desirs de Duhamel.

Des le premier jour, l'envoye russe demanda qu'on lui donnâr une idee exacte de la quantite des cereales qui se trouvaient sur le territoire, et il manifesta sa resolution d'attendre jusqu'â la nouvelle recolte pour en apprecier le resultat. Puis il demanda ă Bibesco qu'on Iui donnât aussi la connaissance de la quantite de produits necessaires pour la consommarion du pays; et, pour le surplus, il exigea que l'exportation en fut interdite.

Uncsemblable demande etonna Bibesco. Klle Iui părut tine mesure tout-â-fait contrăire â la sollicirude et aux viies que professait Ic commissaire imperial pour imposcr la tranquillite, quancl elle etait parfaite; cette mesure frappait eu meme temps Ies interets du proprietaire, du fermier, du negociam et du paysan. Consequemment il osa exposer â son Excllence qu'il n'avait pas le courage, dans de pareilles conjonctures, d'attaquer directement et de si pres Ies interets generaux. Duliamel Ic rassura, l'exhortant â ne rien craindre, lorsqu'il compterait sur Ies bonnes grâces et le soutien de Sa Majestc l'Empereur.

Bibesco eut la curiosite de savoir â quoi aboutirait cette mesure.

Duliamel lui certifia que la Russie, toujours bienveillante envers Ies principautes, veillait sur elles *cornme la Providence,* et se preparait â y introduire ses armees pour Ies sauver d'un mouvement qui pouvait eclater dans le voisinage, par exemple en Transylvanie..., dans le Banat..., ou parnii Ies Hongrois. II l'engagea clone â convoquer de suite I'assemblec generale, recemment dissoute par tine inspiration peut-etre salutaire, pour y reprendre opponunement son siege et reclamer FeiUree des arniees imperialcs sur le territoire roumain.

Ces insinuations prophetiques n'avaient pas de sens possiblc alors, sinon dans le langage de la diplomaţie. Comment la Russie connaissaic-elle d'avance un mouvement insurrectionnel en Transylvanie el en Hongrie? Le cabinet autrichien ne le connaissait pas, et ceux-meme qui devaient conspirer ne le connaissaiem pas davantage. Non, c'est contre l'Autriche constitutionnelle que la Russie se prepare... Telles etaient Ies conjeetures de Bibesco â sa premiere impression; il augura neanmoins qu'il y avair lâ quelque chose.

Ccpendant le Domnii, avee tont son zele d'etre utile â la puissance protectrice, ne trouva pas si commode de gouvcrner â cote de tant de generaux russes; il n'y voyait que rinterruption

(ill regne absolu auquel il s'etait accoutume, se consideram £^emme un roi. II promit tout; mais il resta plusicurs jours â 1Kgrfflecb.ir avânt d'executer sa promesse.

"•^S-, Duhaniel est un homme digne de son maître, sachant peser ^Tjl poids du ton dc diaquc *oui* et de ehaque *non.* II conimciiţa ***Wlk*** 4'oupconner Bibesco. Celui-ci cberchait Ies moyens d'eviter , J'invasion moscovite, en se procuram des forces nationales pour ddfendre le pays au cas d'un mouvement de l'autre cote des - Carpathes. Augmenter Tarmec par la creation d'un corps de Jj^pandours fut sa premiere idee. II fit appeler Maghiero, qui etait alors administrateur dans le district de Romanati en *m* iJ?etite-VaIachie, Iiomme tepute par sa bravoure. II lui dit îConfidentiellcmcnt qu'on soupconnait un mouvement dans la Transylvanie de la part de quelques agitateurs qui auraient l'intention de passer en Valachie, ct, pour que le gouvernemenr fut en etat dc leur resister sans recourir au secours etranger, il Ie chargea de I'inspection de tous Ies dorobans; il lui enjoignit d'aller s'informer aupres de ehaque administration si leur nombre etait complet, si letirs armes etaient en bon etat, s'ils etaient bien organises par *caporalies.* Puis il lui manifesta l'intention qu'il avair de lui confier ensuile la formation d'un corps de pandours.

IV

Duliamel, voyant l'hesitation de Bibesco â se prononcer decisivement, sentit redoublcr ses soupcons, et resolut d'employer â son egard le meme artifice dont 011 avair use avec Stourza. D'un cote, il chargea M. Mavros de monter tine conspiration sysrematique contre le Domnu. Mavros avait ses allies, ses amis, ses parcurs, et iniţia dans le secret quelques personnes devouees. HIIes recurent la mission de faire la propagande sans nommer le moteur; d'un autre cote, il envoya des espions russes, comme Joannides et un Chica, aux

hommes du parti roumauo-phanariote pour les encouragci. Ces messagers insinuerent â ceux-ci qu'il fallait aller visitei encore le commissaire imperial. „Ne desesperons pas, disaient-ils, tâclions de lui apprendre ce qui sc passe dans le pays sous le gouvernement du *Foit* (l.es Roumano-phanariotcs appelaient ainsi Bibesco.) Ces boyars ne tarderent pas â se rendre chez Duhamel. Le commissaire russe les accueillit tres poliment cette fois, et leur expliqua que, dans les premiers jours, il n'avait pas voidu â la verite recevoir des plaintes et des accusations contre Bibesco, mais qu'â la suite de son sejour, s'etant assure que *\efou* avait devie du chemi» reglementairc, ces messieurs pouvaient tres-bien exposer leurs griefs el reclamations par la voie legale, en designam tous les abus de son gouvernement. L'Empereur, ajoutait-il, leur rendrait severement justice. Puis, en passant, il leur recommmanda de s'entendre avec certaines personnes, parentes de M. Mavros, en les signalant comme tres-douees des moyens propres â manier la plume et les *affaires.*

La conspiration, formee dans la maison de Mavros, se propageait et acquerait des adeptes â divers degres. Parmi les cercles des boyars, on avait deja commence â sentir les mouvements et le but de cette association organisee dans le consulat russe. Les chefs du parti roumauo-phanariote, comme A. Ghica (l'ex-ministre), C. Cantacu/ene, C. Souzo entrevireni une lumiere dans la recommandation c]tie leur fit le commissaire imperial: ils soupconnaient de conspiration les personnes recommandees, et, par conscqucnt, ils furent presque convaincus que le complot etait ourdi sous l'inspiration moscovite. Ils connaissaient deja celui d'lbraiîla dont nous avons parle, et ne tarderent pas â montrer une magnanime atidacc. Comment, avec leurs principes, scraient-ils restes en dehors d'un complot ***privilegii*** contre les persecutions de la police?

Le parti russe et celui des Roumano-phanariotes se (pndirent donc par leur nature dans un seul.

ă Les evenements s'aggravaient au centre de l'Europe. flpChaque poşte apportait des nouvelles importantes. Les flcBrogrammcs des constitutions, que les peuples proclamaient 3p% l'envi, etaient une ecole pour le peuple roumain. Chaque i, camaraderie, chaque professsion, chaque metier, chaque >|g Corporation devenait une centralisation pârtieile d'individus cjui i»! râvaient des ameliorations dont ils sentaient de plus preş le JpWsoin. Les professeurs, les etudiants, les imprimeurs, les ***WK*** libraires, les relieurs meme souhaitaient voir abolir la censure *M* arbittairemenr etablie, entrave si prejudieiable â une industrie as ou tant d'individus, dont l'Etat avait la charge, pourraient ţ ,v puiser honnetement le pain nourricier. Les commercants dprotivaient depuis longtemps le besoin d'une banquc £ naţionale, tant de fois demandec et proscrite par les diplomatcs I czariens, et les barbaries commises par la police leur faisaient i desirer la garanţie de leurs personnes et de leur honneur I devenus le jeu et la proie de chaque sbire. Les boyars, temoins et victimes de toutes les corruptions electorales, appelaient plus f » serieusemeiu l'heurc d'aneantir une infiuence aussi oppressive t dans la nomination des deputes et des fonetionnaires publics. Chaque centralisation, suivant ses besoins et sa methode, se creait une projet de constitution, sans avoir la hardiesse dc la propager en dehors de son cercle. Les partis ne pouvaient se connaître et ils ne connaissaient point ce qui se passait dans le î consulat russe et dans la maison de Mavros.

Sur ces entrefaits arriverent quelques jeunes gens roumains de Paris, qui avaient ete' les temoins de la proclamation de la Republique Iranţaise en fevrier. Ils se presserent d'accoutir â Bucaresci pour juger qucls etaient les elements de la Valachie

et quelles cbaiiccs favorables s'y ofiraient pour entreprendrc un niouventenr național vers une voie de progres. Ces jeunes gcu.i, d'un cote enthousiasmes par ce qu'ils venaient d'admirer cu France d'oîi les cncourageaient des homtncs assez influenis, d'un autre cote etrangers *a* toute ambition, sans familie, nc craignaient pas de manifester plus hautement leurs principe* et leurs projets. l.es conspirateurs privilegies par la Russie avaient aussi le meme courage. Mavros et compagnie clamaiciu *a* haute voix leur grand patriotisme, leurs sentiments *honnetes* et liberaux, leur haine contre les abus, et particulierement leur desapprobation *loyale* de tous les actes de Bibesco. Nous dirons plus tard ce qu'est M. Mavros: mais â le voir, lui et ses adeptes, â les entendre, il n'y avait nuîle differeuce enrre le parri russe et celui des jeunes gens arrives de Paris, sinon que ces derniers, comme plusieurs du parti național, etaient assez. souvent attaques par la police, tandis que la police n'osaii hasarder aucune observation aux amis de M. Mavros, de Korzebue et de Duhamel, ni meme aux hommes inities par les bons amis et parents de Mavros.

Pottrtant quelquefois, lorsque la propagande et les deciamations se faisaient trop ouvertement, M. Mavros ne manquait pas de recommander la prudence.

Ces jeunes neophytes revolutionnaires, en proie â miile persecutions, ne se lassaient pas de tentet tous les moyens pour atteindre leur but. Dans leurs recherches, ils ne decouvrirent personne de plus intrepide que ceux qui etaient mus par les leviers de la Russie. Le courage, ou mieux l'impertinence de ceux-ci părut du patriotisme â la credule jeunesse; trompee par l'apparence, elle leur donna la main.

l.e commissaire russe recevait des rapports quotidiens; il etait instruit de tout ce qui se passait, et plus Ia conspiration grossissait par la reunion des partis, plus il pressait Bibesco de reclamcr Pentreedes troupes russes, attendu qu'il *sentait dans*

d'girune conspiration, une revolution. 11 n'en denoncairpas les pfganes et ses complices; mais il insistait pour arreter, exiler et beildre meme des hommes dont le crime n'etait que d'etre jptrangers au mouvemenr fomenre par ses propres ruses. 11 JBcigea la suspension du *Courrier Roumain* (VI), qui tenait un langage ferme, calme et național, s'efforcant d'eclairer les masses pour qu'ciles nc devinssent pas la proie des intrigues etrangeres, puis de l'anarchie, selon le vecu du cabinet russe; car, au cas oii Bibesco ne consentirait pas â Poccupation, le cabinet protecteur revait le desordre, l'anarchie, pour avoir le pretexte de venir *legalement* retablir Pordre.

En ce moment la conspiration touchait â son dernier terme; il ne restait qu'â regler la marche du mouvement. 1 .e parti russe n'etait pas nombreux. 11 formait, pour ainsi dire, un erat-niajor sans soldats. Puis son intention etait, si Bibesco persistait dans son refus, de ne lever Petendard que vers la fin du mois d'aoîit, lorsqu'aurait eclos le mouvement commence en Hongrie par Jellacici et par les populations slavonnes et roumaines. Fa Russie en tirerait un motif doublement plausible pour faire entrer ses troupes dans la Valachie, les y camper avânt une intervention des autres puissances, les hiverner er posseder ainsi dans le printemps, au moment d'agir, le point strategicjuc du depart.

1 es jeunes revolutionnaires s'accordaient pour Pemploi des moyens extremes; mais, impatients, ils voulaient engager sans delai la lutte, soulever les villages, puis les arrondissements, puis les districts, puis le pays enrier, soulever les proletaires contre les proprietaires, detroner Bibesco, et prendre les renes du gouvernement. Ies Russes souriaient; les Roumano-phanariotes qu'on nomme aussi vieux *Ciocoi* n'avaient pas le courage de se presenter armes dans les rues, et ils redoutaietu encore, avec raison, dc dechainer les paysans; car ils ne savaient par quels moyens les calmer et les retenir, quand une fois ces masses

aveugles mesurcraient leur force. On se proposa donc de teniei Ia milice. Le parti russe avait deja initie le chef de rarnuV rouniaine, Odobesco; celui-ci avait de meme initie Salomoii, qui commandaif le regiment en garnison dans la capitale. Lei» ntission etait de decider Ies soldats â ne pas tirer sur le peuplc pour reduire Bibesco â invoquer le secours russe. C'etait une mission secrete inconnue aux deux autrcs partis. En consequence, la faction imperiale fut d'avis de laisserâ l'ecan Odobesco et Salomon; car, disait-elle, la revolte des chels militaires serait d'un mauvais exemple; cile proposa d'essaycr d'initier d'autres officiers.

Quelcjues-uns, parmi Ies jeunes gens venus de Paris, se chargerent de cette mission, parce qu'ils avaient deja entame des leur arrivee, quoique sans succes, des ouvertures â cet egard. Ils renouvelerent la tentative, et cette fois s'entendirent avec plusieurs chefs depuis longtemps disposes â servir Ie parti național contre Ies intrigues etrangeres, et a soutenir le Domnii s'il se mcttait â la tete du mouvement pour sativer le pays d'imminents malheurs.

V

Ces trames multiples se nouaient en Valachie, lorscjue Tala'at-Efendi, le commissaire turc, se trouvait encore â Bucaresci. 11 voulait connaître Ies hommes et Ies choses; mais, surveillc, espionne dans tous ses actes par Ies sbires de Saint-Petersbourg, il n'etait approche que par le parti russe, par celui des Roumano-phanariotes et par quelques-uns des hommes de Bibesco. Tont autre, qui aurait essaye de Iui parler et de s'entendre avec lui, se serait vu infailliblement persecute et arrete. Personne n'osait se compromettre vis-â-vis de Duhamel.

Enfin Heliade et Ies freres Golesci, membres influents du parti național (VII), se deciderent â tout risquer et â le voir.

>ais alors il n'etait pas en etat de penetrer ce qui se passait en alachie; meme aujourd'hui, nous sommes certains que icaucoup de choses lui sont rcstees inconnues, tant la Russie rait pris toutes Ies precautions pour erigcr un mur de fer entre **la** Moldo-Valachie et la Porte!

- Comment, demanda le commissaire turc, vous n'ctes pas Contents de ***votre prince,*** elu par vous?

— Qui vous a dit cela, Excellence?

— Tous Ies boyars qui sont venus me visiter. j'apercois ici 'deux partis; Ies uns se declarent contre le Princc; Ies autrcs, ses parents et ses ***ciraks*** (creatures), sen montrent tres-satisfaits; cela signifie que presque tout le monde en est mecontent. Vous, de quel parti eies-vous?

- Nous ne sommes ni Ies parents du Prince, ni ses ciraks, ni ses adversaires; nous ne sommes ni ses amis, ni ses ennemis. Nous sommes Ies amis de l'ordre; peu nous importe â nous qui regne, Bibesco ou Chica. Nous voulons l'ordre, le respect au pouvoir et aux lois.

1 — Mais... qui veut troubler l'ordre? qui ne vcut pas respecrer le pouvoir et lcs lois?

— Les partisans ele l'etat actuel, ou tous Ies principes sont bouleverse.

- Je ne vous comprends pas; cxpliqucz-vous mieux.

- Pour avoir l'ordre, il faut reconnaître un principe ou un chef. L'on ne petit servir deux maîrres rivaux. Nous avons un prince, et nous voyons un consul qui le paralyse sans aucun titre, sans etre reconnu par aucun trăite ni par aucune puissance. Nos peres onr souscrit â Ia suzerainete de la Porte et â sa protection pour nos droits, et nous voyons la Russie qui prerend nous imposer sa souverainete. Avons-nous cesse une seule fois de payer notre tribut â la Porte? pourquoi fermc-t-elle les yeux? Est-elle, oui ou non, notre veritable protectrice sous la garanție de nos droits imprescriptibles? Tout est confondu;

jusqu'au dernier des employes du consulat, jusqu'au dernier des sujets russes, jusqu'au dernier des sbires et des espiotis moscovites veut passer pour plus que le Czar.

Or, nous avons nos traites, nos lois, et ceux qui sont nes et nourris dans la religion des lois et des traites sont les plus persecutes, les plus malheureux. Sommcs-nous les vassaux dn Sultan, ou les sujets du Czar? Quand ces deux questions seroni eclaircies, nous aurons l'ordre. Aujourd'hui, c'est l'anarchie; nous en craignons les suites.

- Qu'est-ce que vous craignez? Est-ce qu'on est ici â la veille d'un mouvement?

- On prepare ce mouvement, et les hommes qui s'efforceut de l'empechcr sont persecutes.

- Mais vous, quelles intentions avez-vous? Je vous juge des hommes sans passions, soumis â la raison et doues de bon sens. Soyez tranquilles et calmes; ne vous melez de rien.

- Nous ne nous melons de rien; c'est justement pour cela que nous sommes persecutes. On nous oblige tle prendre parti. Si nous sommes forces d'agir, nous agirons, Excellence, pour renouveler nos anciennes et legitimes relations avec la Sublime Porte, relations paralysees par le reglement organique. Nous agirons pour defendre l'ordre et preserver le pays de nouveaux desastres. Le peuple connaît les hommes qui l'ont toujours servi. E'anarchie moscovite sera repoussee ou vaincue.

- Mais qu'est-ce que vous entendez toujours par l'anarchie?

- Nous l'avons dit; l'ordre consiste â reconnaître un principe ou un chef legitime, et â respecter les lois. Or, pour bien vivre en Valachie, dans l'etat actuel, il faut etre l'ennemi du Sultan, notre chef par la foi d'un libre contrat, mepriser le prince clu ou le contraindre â se servir du knout, fouler aux pieds les lois, se rendre l'esclave ou l'espion du consul russe; si cela s'appelle ordre, nous ne sommes pas d'accord. Notis

&l!*ppelons anarchie, et nous craignons une anarchie plus terrible fjţu'on nous apprete dans l'ombre...

I.e commissaire turc resta longtemps pensif, comme pour ti ^onner un autre cours â la conversation, puis il reprit:

— Mais... vos opinions politiques, quelles sont-ellcs? Eres Vous liberaux ou arisrocrates? etes-vous monarchistes ou rdpublicains? car, voyez-vous, les idees qui fermentent maintenant dans l'Europc, ne sauraient etre tolerecs dans les Brats du Sultan... non pas tant les idees, mais les formes sous lesquelles on les presente.

- Nous savons tres-bien que le gouvernement de l'empire ortoman est progressiste, car l'lslamisnie est base sur le loi ^temelie de l'egalite. Quant â nous, nous ne sommes pas arisrocrates, car les Roumains n'ont jamais connu une aristocratic, et si le pays avait cu des lois ou des traditions aristocratiqucs, le prince d'aujourd'hui ne scrait pas le chefde l'Etat... Nous ne sommes non plus des monarchistes, car vouloir un troue hereditaire en Valachie, serait conspirer contre nos lois, contre la suzerainete de la Porte. Nous ne nous proclamons pas tlavantage democrares, car aucun Valaque ne connaît cc nom, et nous ne voulons pas chercher des mots, nous voulons des faits. Nous sommes Roumains, et Roumains purs, tels que nos peres ont ete, lorsqu'ils ont conclu les traites avec la Sublime Porte; nous voulons couservcr nos droirs reconnus ei respectes par la Turquie, lorsqu'elle etait au zenith de sa grandeur, reconnus par la Russie elle-mcme, leur sourde destructrice. Nous voulons conserver notre autonomie, notre droit electif, nos lois et coutumes anciennes. Nous sommes, Excellence, *conservateurs,* car il faut conserver ce qui est bon. Nous voulons conserver, respecter et soutenir les droits de tous, de la Valachie en general et de chaque Roumain en parriculier. Notre point de depart, c'est l'autonomie du pays, et la suzerainete de la Porte.

- Cest bien; mais je vous conseille d'etre tranquilles el *prudents.*

- Nous ne demandons pas mieux; mais on ne nous lais.se pas tranquilles. l.e prince nous persecute, et peut-etre qu'il a neanmoins la convictiqn de notre loyautc; peut-etre qu'il esi contraint de nous persecuter...

- Je parlerai au prince.

-Nous vous en prions beaucotip, Excellence... car il depend du prince de maintenir la tranquillite...

VI

Trois jours apres cette conversation. Tala'at-Efendi pârtii pour la Moldavie, et le lendemain de son deparr, l'un des trois interlocuteurs eut la certitude que le prince etait contraint par Duhamel â le faire exiler; il fut menace meme d'etre envoye aux travaux forces des Salines. Ce fut alors que les chefs du parti național se deciderent â organiser un aceord general entre tous les patriotes, jusque la simples spectateurs et prets â s'opposer â toute tentative de mouvement anarchique. Ce fut alors qu'ils se determinerent a operer une surprise, â confondre et paralyser ce Mephistopheles (VIII) materiei et massifque l'enfer du Nord avair vomi sur la Valachie, comme un type rare du genie moscovite. - Admirable diplomate! les Roumains, en le voyant, s'etaient ecries: „Voilâ l'ours!" et les Tzigans le saluerent par un charviari, en faisant executer sous ses fenetres la danse de l'ours et en lui diamant la ballade du grotesque animal.

Mais le parti național, il faut le dire, n'etait plus un parti, c'etait la nation curiere. Les grands boyars, sauf les Roumano-phanariotes, les boyars de la seconde et troisieme classe, les negociauts, le clerge, les prolesseurs, les hommes de lcttres, les artistes, la jeunesse, les paysans, tous ces hommes desiraient des reformes salutaires par la voie legale, des

<ime1iorarions, et l'extirpation des abus; mais, avânt tout, ils desiraient l'ordre; ils redoutaient l'anarchie. Des qu'ils sentirent &t[lie la Russie complotait contre leur repos, ils ne firent qu'un leul corps, et leurs chefs, ou mieux leurs representants, se retirerent dans la Petite Valachie pour donner le signal de la ; guerre contre le perturbateur, l'anarchiste moscovite, et pour *y* ddfendrc la paix publique en conviant tout le monde au festin de la patrie.

Leur proclamation, publice â Islaz le 9(21) juin 1848, i expose leurs principes et leurs sentiments. Ce n'etait pas de detroner Bibesco, car ils l'invitaient â sc mettre â la tete du mouvement sauveur; ce n'etait pas de lever Petendard de la revolte contre la Turquie, car ils lui resterent fideles jusqu'â la . fin, malgre toutes les injustices qu'elle fut foreee de leur faire; ce n'etaient pas non plus des rendances au communisme, comme l'a pretendu la calomnie, ni Pimitation de certaines idees extremes de l'Occident, car les bases tle cette proclamation sont Ies suivantes:

Respect a la propriete;

Respect aux personnes;

Avantages generaux sans dommagespour aucun citoyen;

11 est injuste que la majorite soit la proie d'une minorite;

II est odieux que la minorite soit la proie de la majorite.

Le mot d'ordre de rotit le mouvement fut:

justice - Frateruite.

Toute la constiturion (IX) ne se base que sur les anciens droits et les anciennes coutumes qui ont gouverne le pays jusqu'â Pan 1828. On viciu de parcourir Phistoire des droits de la Valachie, de son gouvernement normal, sans cesse denature par les infâmes intrigues russes, et on verra qu'il n'y a rien de nouveau dans cette constiturion. Si elle a păru trop

liberale aux yeux des monarcbistes, la fauce n'cn est pas am Roumains d'aujourd'hui, mais â leurs ancetres, â leurs peres qui se sont donne ces lois er se gouvcrnerent par elles pendant tain de siecles; la faute en est â la Porte qui les a reconnues ici respectees pendant tant de siecles; â la Russie, qui, depuis Pierre-le-Grand jusqu'â nos jours, les a elle-mcme reconm.ies officiellement, au licu ci'externiiner commc criminelle toute cette race de Roumains devenus chretiens d'apres la lettre de l'Evangilc. Les Roumains ne se sont appeles ni democrares, ni socialistes, ni monarcbistes, ni aristocrates, car ils ignoraient ce que sont ces choses-lâ; ils se sont leves pour defendre ci conserver leurs biens generaux et particuliers, soutenir l'ordre menace, l'ordre etabli sur leurs relations legitimes avec la Turquie. Voilâ leur mouvement! voilâ leur crime!

Bibesco, apres avoir signe *librement* la constitution - car le peuple qui la lui demandait etait sans armes - apres avoir gouverne deux jours en veritable Doranu roumain, inrimide par Dtihamcl, abdiqua la cotironne et la gloire d'etre Ic sauvcur, le regenerareur de sa nation.

Le commissaire russe, dejoue dans ses vues anarchiques et voyant Bibesco revetu d'une vigueur nouvelle acclame et adore par le peuple, affranchi de ses vieilles entraves, comprit le danger; car le Domini pourrait soutenir desormais l'ordre par la seule force morale, et renouant les licns primitifs avec la Porte, coupcr aux Russes tout espoir d'cnvahir la Valachie. 11 employa donc son art â demoraliser ce pauvre potentat enerve, et lui fir abandonner la terre roumaine pour se rendre en Transylvanie sous l'illusion rrompeuse que dans quelques jours il sera reinstalle.

VII

Duhamel se flattait qu'a la suite de cette abdication, ,1 serait facle de composer un gouvcrnemc.it provisoire d'hommes

jjHftidus â la Russie, de les amener â ses vues, c'est-a-dire â =j8hclamer son intervention, sous pretexte qu'ils ne sont pas cn Jptat de maintenir l'ordre. Mais le peuple, qui voyait rres-clair Spiconnaissait deja ses intentions, se choisit pour gouvernants jBles hommes devoues â sa cause et â la Turquie.

jfe' Duhamel passa incontinent en Moldavic, et les hommes misu'il avait laisses a Bucaresci essayerent de renverser le •Jtkouvernement populairc; le troisieme jour apres leur Jjpllsta Hatioii, ses membres furent arretes par Odobesco er Salomon; en un quart d'heure ils furent delivres par le peuple, et â leur tour les deux malheureux traîtres, saisis, arretes et destines â ette juges tant pour leur attentat contre le gouvernemcnt que pour avoir fait assassincr onze individus.

Dans les dix jours suivants, les hommes du parti russe ne se lasserent pas de tenter un nouveau coup. Ils repandirent dans la capitale le faux bruit que les Russes avaient franchi la frontiere de la Valachie; ils s'entendirent avec tous les Roumano-phanariotes, et avec un petit nombre dc reactionnaires, ou de jeunes gens trompes, les premiers repandus dans la milice, ct les seconds, insinues au centre meme du gouvernemcnt. Ce bruit decouragea le peuple et enhardit la reaction. 1 ,e gouvernement, pour eviter des scencs sanglantes, pour n'ctre pas oblige de sevir contre ses ennemis, se decidă â transfercr son siege dans Tourgoviste, l'ancienne capitale ct r&idence des Domni.

Les Roumano-phanariotes profiterenr de son absence, et formereut cu liâre une soi-disante *caimaaimie,* composec parnii cux. Elle ne put durer vingt-quatre lieurcs. Le peuple la chassa sans tirer d'autres represaillcs, et rappela son gouvernement qui sut rassurcr les esprits et maintenir l'ordre, jusqu'â l'arrivee de Suleyman-Pacha.

Ce digne et veritable Turc, apres s'erre informe dc Tcrat des choses, pont rendre patente la fidelite des Roumains, n'eut

d'autre marchc â proposer que de dissoudre le gouvernement provisoire et de procedcr â Fclection d'un autre gouvernemeni, compose de trois menibres pris parmi les ministres sous le nom de *lieutenants-princiaires,* et le peuple, pour donner une nouvelle preuve de sa loyaute, obeit; la lieutenance Rit elue, sans atictin melange des hommes du parti russe. I.e nouveau gouvernement fut reconnu au nom du Sultan, et, sui l'invitation de Suleyman-Pacha, tous les representants des puissances etrangeres entrerent en relation avec lui.

Parmi le corps diplomatique, il ne manquait â Bucaresci que le consul russe. Pa lieutenance adressa aussitot une note â Suleyman-Pacha, en le priant d'intervenir pour faire rentrer le representant de la Russie â Bucaresci, et Pinviter â reprendre ses relations avec le gouvernement roumain. Mais ce consul, d'accord avec Duhamel, avait d'autres affaires â Galatzi, en Moldavie, et la securite publique de la Valachie lui importait peu. II y complotait dans Pombre avec M M . Mavros, Georges Philipesco, et certains Souzi, pour agiter les esprits, preparer des massacres et compliquer les affaires, comme un veritable representant de la puissance protectrice et des sentintents paternels et cosaques de Pempereur Nicolas.

Par Pinstallation du nouveau gouvernement valaque, la Russie perdait toute esperance d'y voir des hommes avec qui elle pourrait se concetter suivant ses desseins, comme elle avait deja vainement essaye de la faire avec le gouvernement provisoire, avânt l'arrivee de Suleyman-Pacha (X). Epuisant enfin toutes ses ruses diplomatiques, cile s'applicjua d'un cote â se servir de la demagogie â Bucaresci pour provoquer la guerre civile et incriminer la lieutenance, et de Pautre â insister par toutes sortes de menaces aupres tiu divan pour rappeler Suleyman-Pacha et envoyer Fuad-Efendi comme son remplaşant. Ce dernier, d'accord avec Duhamel et avec une armee turque dc 16.000 hommes, devait retablir l'ordre en Valachie.

*ff:*Mais *YorAre* legal, conserve par les Roumains, a lui scul jBJMiu en respect pendant *trois* mois les troupes russes, sans JHflU'elles tentasseut d'y penctrer. La Rtissie en cherchait par tous Jw moyens un pretexte, ct la Valachie ne le lui a pas fourni. **far** une faute grave, selon nous, il fut reserve â Fuad-Efendi **fte** lui procurer ce pretexte par le deplorable conflit de la caserne **de** Spyro. Car, si la Porte avait garde ses troupes sur le Danube, £ la *covr* imperiale n'aurait pas ose impunement violer en „ *protectrice* les droits tles Roumains.

jjş. Ce conflit nefaste, qui mit aux prises les soldats turcs avec S **la** milice valaque et necessita leur ciurde â Bucaresci, autorisa **en** meme temps le general moscovite â exectiter la sienne, r^jjl. comme garant et coassocie dans le protectorat. Premier acte ddcisif du plan czarien. Vainement ensuite Fuad-Efendi **f_ţ** voulut protester. Une lettte, expediee aussitot par Duhamel â *' Liiders, le conjurait d'arriver en toute hâte: „Le moment est ţ venu, disait-il, de posseder POrient et de menacer POccident". # L'administrateur du district de Bir/.eo, qui avait surpris cette ***m*** lettre, fut condamne aux travaux forces. ***Et*** le vautour de p POural s'abattit, les serres etendues, sur la proie qu'il convoitait Ş depuis si longtemps.

CONCLUSION

Voilâ le protectorat russe depuis 1828. Les represenrants des puissauces europeeunes en Valachie ont ete les temoins oculaires de tous les faits que nous venons de mettre en evidence. L'Autriche devait s'inquieter davantage de conteuir cette influence usurpatrice pour les Roumains, nuisible pour rEurope, er fatale pour elle; car Ia viciile Terra roumana se trouve au centre de toutes les populations roumaines ct slavones de la Turquie ct de l'Autriche. Dcjâ, de longue date, elles sont travaillees par ies popes en faveur du Czar, le calife du fanatisme moscovite. L'Aittriche, avec raison, a toujours ete soucieuse de ce soi-disant protectorat, et toujours elle a surveille la marche de sa politique dans les Principautes danubiennes. Mais son dernier consul, M. Timoni, payc depuis vingt ans et decore par l'autocrate, ne fut, dans cet espace dc temps, cjue le valet sous toutes les formes du consul russe. Jamais le cabinet autrichicn n'a eu des rapports exacts de ce cjui se passait sur notre territoire.

En envoyant, comme consul general et agent â Bucaresci, M. A. Billecocq, homme qui avait rempli sa longue camere diplomatique aupres des premieres cours europeeunes, la France donna dernierement une prcuve qu'elle songeait â fixer son attention particuliere sur ces contrees, ou plutot sur la politique czarienne en Orient. Mais ia France etait degencree

llans son gouvernement et affaiblic dans sa politique exrerieure; **en** se melant plus serieusement aux affaires de la Moldo-Valachie, elle ne fit qu'empirer son sort. Plus le consul francais pretendait soutenir 1'honncur et la dignite de sa nation, au nom de ses bclles prerogatives en Orient, plus la Russie redoublait d'efforts et d'encrgie pour demontrer qu'elle y est maîtresse absolue. En vain M. Billecoccj appliquait son zeie et son intelligence â penetrer toutes les cabales, tous les projets oceultcs du machiavclisme moscovite, ct â en instruire son gouvernement; M. Guizot faisait le sotird. Au lieu d'etre encourage â defendre l'honneur du pavilion tricolore, M. Billecocq passait pour un homme â idees fixes, et sa voix se perdait comme celle de Cassandre. Mais l'ancienne divinatrice prevoyait l'avenir et on pouvait douter de ses predictions, tandis que l'experimente consul francais ne faisait qu'ouvrir les yeux, juger le present pont en tirer des conscquences rationnelles. Si une des premieres qualites d'un diplomate consiste â avoir le coup d'oeil sagace, â se mettre dans le veritable point de vue, *a* voir clair et juste et â informer d'avance son cabinet, cette qualite de M. Billecocq fut considerce comme une extravagante pretention de donner des clioses hors dc propos.

Le cabinet de Petersbourg connut mieux les services cine ce consul rendit â la France par les prejudices qu'il portait â sa politique hypocrite et ladre; il voulut se debarrasser de lui, et le ministere dc Louis-Pbilippe obeit â son ukase rendu par la bouche du consul russe â Bibesco, et par ce dernier â M. Guizot. M. Billecocq, qui accomplit sa mission mieux que tout autre consul en Moldo-Valachie, fut rappele, car il avait vu ce qu'il ne devait pas voir, et il avait informe de ce dont il ne devait pas informer, sclon Ia politique du ministre doctrinaire. Tout ce cjue le consul general avait dit dans ses rapports se realise de jour en jour.

Nous avons reiate dans cet expose succinct l'hîstoire des droits des Roumains, et de la politiquc russe en Orient depuis Pierre-le-Grand jusqu'en 1828, et depuis cette annec jusqu'â la presente. Nous finirons par un coup d'ceil sur les evenements qui viennent de s'acconiplir en Hongrie par le chemin que le genie moscovite s'etait prepare en Moldo-Valachie.

I.a Russie est si astucieuse, si prevoyante, ct tellemcm assouplie â tout, que, par ses agents de tout genre, et par son or, on petit dire qu'elle prepare les evenements. Si l'on affirmait que c'est elle qui travaille depuis longtemps les Hongrois, qui encourage leurs efforts pour reconquerir leurs droits nationaux, qui les pousse â demander une nouvelle constiturion; que c'est elle qui a nourii le fanatisme des uns pour opprimer et irriter les autres nationalites de la Hongrie, qui a discredite par le parti fanatique la clairvoyance et la justice du parti veritablement progressiste des Magyars; que c'est elle qui a incite l'Autriche â se repentir, dans son emharras, de ses beaux momenrs de liberalisme et â tromper les Magyars, qui a entraîne ensuite ces derniers â se soulever en masse, qui a flatte er encourage par moments les Kossuth, qui s'est cree d'avance er s'est prepare des Georgey pour contre-balancer et puis renverser les Kossuth, lorsque le moment arriverait; si l'on affîrmair que la Russie a travaille meme les Rouges et les Blancs en France, ourdi les journees de Juin pour paralyser la democrație, sotiri â rintervention francaise en Italie et l'a poussee meme pour avoir, elle aussi, le droit d'intervenir en Hongrie afin de dompter les Magyars et de faire sa propagande parmi les peuplades slavonnes et roumaines; si l'on affirmait qu'elle a ainsi agi pour forcer les Magyars â se jeter â ses pieds er soliiciter sa protection, pour reduire l'Autriche â l'ctat de la Turquie et la Hongrie â celui de la Moldo-Valachie, pour couper toute ressource au cabinet de Vienne qui l'entravait dans ses

jdemarches contre la Forte, et enfin pour se debarrasser d'un ijival qui seul la surveillait dc pres dans toutes ses evolutions |d'intrigues en Orient; si l'on affirmait tout cela, le cabinet de liSaint-Petersbourg dirait: „Cet hommc nous connaît bien, il est | dangereux". Personne ne pourrair comprendre que cet hommc devoile la verite, hors Dieu, le diable et les diplomates de ; Saint-Petersbourg. Tous les autres cabinets, oppresseurs et : victimes, trompeurs et trompes, Ie regarderaient comme un visionnaire. Pe temps leve bien des voiles... souvent, helas! rrop fard.

I En supposant pourtant que tout cela soit vrai, on serait I tente de croire que la Russie est formidable, et que ses * programmes ressemblent au livre du destin. Au coutraire, c'est parce qu'elle a toujours ete le plus faible qu'elle a toujours recours â la fourberie, aux intrigues et aux trahisons. Qui a enfante le *Mettcnuchisnw:*'I ,a faiblcssc morale, la position meme de l'Autriche. Pourquoi la femme est-elle plus rusee que rhomme? pourquoi le joue-t-elle et le domine-t-cile â son gre? Parce qu'elle est esclave, plus faible er plus ignorante. I .a Russie et l'Autriche n'ont rempli en Pairope que le role de deux prostituecs rivales. Qui devait remporrer la victoire? La plus jeune. 'Fot ou tard l'autre devait ceder la place, et conformement â sa vie passee, vivre du metier des vieilles courtisancs, en secondant le vice, et devenir temoin des actes detestables dc sa jeune rivale.

Les autres puissances curopeennes, eclairees, moralement er materiellement fortes, furent trop grandes pour desceuclre jusqu'aux moyens employes par ces deux puissances corrompues et corruptrices. Le fourbe et le faible inventent des artifices et des pieges dedaignes par l'hommc libre, honnete et vigoureux. Ces forces factices, appuyees sur l'hypocrisie et le mensonge, bien qu'elles semblent colossales, s'ecroulent un matin â l'etonnement du monde.

NOTES

ORIGINES

Le roumain esr Ia plus immediate et la plus directe [heritiere] tle toutes les Iangues de la familie latine. On poutrait dire qu'il est, sous certains rapports, plus roinain que le latin meme, tiu moins celui que nous connaissons: car il conserve un grand nonibre de mots tic l'aiicieu dorique, dc cet idiome populaire qu'on ne parlait deja plus i Rome, au temps tle Virgilc et de Ciceron, et qui est au latin classique ce que le celte est au francais, le teutonique **â** l'allemand; comme *aflare* trouver; *drum* (opou,oe;), chemin; *frica* ((ppîjcn), terreur; *pai/dure* (Soupct, obuptoc, nerv Soupiov), foret, buis...

Puis en observam que *aguus,* c'est râtu,v6c, en changeant *mn* en *gn,* on voit que le roumain conserve toujours l'ancien type dans des mots comme: *semn, lemn, demnitate,* signum, liguum, dignitas.

Compare â l'italien, avec lequel il offre le plus d'analogic, le roumain se rapproche davaiuage de la langue-mere. Ainsi, dans les derives qui formeur â peu pres les cinq sixiemes de la langue, il conserve curier le niot primirif. Lâ ou l'italien mei:

Lago,	*k roumain ecrit*	Iacii	Campidoglio,	*le roumain ecrit*	capitoliu
I.uogo,	,,	l . . .	Nazione,		nano
Uipo,	» .,	lypi,	Ragione,		ratio

Le roumain tlit *cuget* pour la *peusee, domina* ou *domnu* pour *seigneur* ou *monsieur; întindere,* en roumain a le sens latin de *tendre,* et non tle *comprendre,,intendere brachia".* De plus, le roumain decline *Ht;* is substantifs feminins, i l'exemple du latin: ***Roma, Roiuae, %Htsa, trntsae.***

Quelques citafious mertront â meme tle comparer er d'apprccier lts ressources dc cette langue.

i *halien*	*Vrtmţtiis*
Chiama gli abitaiot' tlell' timbre eterne,	Lorscjue du Crcateur la parole feconde,
II ruico suon della tartarea tromba. *(Tasso)*	I)ans une heure fatale, eut eufaiue' le nionde
	Des gerines du chaos. *(lamartinc)*
Roumain	*Roumain*
Chiama locuitori eternelor umbre,	Quând vorba mundiferi c'o urra creatore,
Raucul sunet ***tartarei Irombae.***	A dis' să fiă lumea imr'o fatale ore.
(Trad.)	Din germeni lui cliaos. *(Trad.)*

En faisant une inversion litterale de la ttaduction roumainc, nous laissons fvl. I.amartine juger laquelle de ces deux Iangues etait la plus capable d'exprimet sa peusee lorsqu'il entonna Ic ciiant du tlescspoir. Voici le mor A mot:

Lorsque le verbe mundifere, par une haine creatrice,
Dans une heure jatale dit: Que le monde soit
Des germes du chaos!

Le roumain ecrit en general comme il prononce, er il conserve l'ancicnne prononciation latine. C'est l'oteille, et non la graniniaire qui lui apprentl â doubler les consoniies, i reconnaître les voyelles latmes, longues et breves. 11 ecrit sans crainic tle se tromper *litiera, minere,* parce qu'il prononce *litera, mîtere,* et li oii ou accentue l'antepeuultieme, il eloit avoir deux consonnes. II ecrit tle meme les mots comme: *haltere, famillia, balallie.*

La voyelle *a* breve latine est a peine sensible dans le roumain, comme IV muet francais: *luna, Roma.*

l.'e bref latin, en roumain devient /, car I'/'se prononce avec la bouebe plus fermee.

Tempus	*devient*	timpii.
Bene		bine etc.

I.igmmi,	lenimi
Signum,	semnu.

l'o latin ne se proiionce o en roumain, que lorsqu'il a un son iincrmediaire entre la longue er la breve. Des que *Va* devient long cu latin, le roumain ouvrc la bouche et le proiionce *oa;* lorsqu'il est bre(. le roumain ferme la bouche et le proiionce â moitie *u,* ce que Ic francais tepresente par une diphtongiie *ou* plus que longue.

Mors, morte *tlevient en roionain* moarte.
Mori, morire » " murire (mourir.)

I.e roumain, qui a les iiifmitifs, comme en Iacin, eu *are, ere, ire.* a tout de suite la clef des substanrifs francais eu *anceex ence,* sans qu'il soit oblige de recourir au latin. Jamais il ne commcttra la faure, comme im francais est souvent tente de Ic faire, d'ecrire *steme* pour *statice, allience* pour *alliance, providittcc* pour *providence,* et s'il ecrit *riaissamr* au lieu de *naisceuce,* il n'ignore pas qu'il viole l'erymologie; s'il cerii aussi *connaissance* au lieu de *connoiscence,* il a la meme *connoiscence* et non la *con-naissance,* car il y a uite grande diflerence entre *con-noîtrc* et *cott-naitre.*

Les Roumains sachant que les syilabes *al, el* dans leur langtie, suivies d'une consonne, repondeiit â *au* et *eau,* ecriveiu en francais sans hesirer:

De alba,	atibe	Et de Pel/e,	peau
Palma	paume	Agnellu	agneau
Cald	chaud	Castellu	château
Assalt	assaur'	Vi tel Iu	veau
Psalmii	psanme	Bâtcllu	băteau.
Balsamu	ba urne		
Ba lilovin	Baiidoiiin		

• De meme pour des mots, comme *taureau, aurore,* ciont la •fOllonciatioii touniaine *taoar, aourora,* lui enseigne la veritable 'Oltliographe.

GENIE DEMOCRATIQUE
DE LA LANCiUE ROUMAINE

Ce que nous venons de dire est pour la matiere de la langue. Mais fi oii observe sa forme et ses expressions, qui ne sont que le resultat ilc son education, oii ne peut qu'admirer les populations roumaines; car, seules patmi les nationalites de la tace latine, elles ont conserve les nvKiirs er les liabitudes democtatiques jusque dans leur langage.

Dans la langue roumaine il n'est pas encore usite de s'adtesser â la seconde personne par le pluriel, comme cliez les Francais, ni par Li troisieme personne, an lieu de la seconde, comme cliez les Italiens. I e rouniaiii s'adresse â Dieu, au clief de l'Etat, â tout fonctioiinaite public, comme au dernier des paysans ou de ses domestiques, pat la seconde personne du vetbe au singulier: *„Tata quare esci in ceruri, - I htefaci Măria ta?— Vino, frate, - Du-te, loaune,* "ete. (Pete qui « dans les cieux. - Commeiit te portes-tu, altesse? - Viens, frere. - Va, Jean.)

Les tirres *A'altesse, exccllence,* ne se donnenr qu'aux ettangets, ou en pariam une autte langue. Parmi les indigencs er dans la langue roumaine il n'existe que le titre de ta *grandeur* (măria-ta) pour le clief de l'Etat, et celui de ta *seigneurie* (domnia ta) applique depuis le grand bano jusqu'au serviteur.

Le vocat*\f, frate* (frere), s'adresse sans exception â tout individu, meme dans les momeius de colere: *„Mbei, frate, de ce u 'ascultţi?— Apoi, frate, credeam că e bine aşa".* (He! frere, pourquoi n'obeis-tu? Mais, frere, je croyais que c'etait bien coninie ea.)

Pour les autres titres de noblesse et de souveraincte, voyez la deuxieme note.

II

les mots *coquin, spadissin* ou *mauvaissujet, scelerat,* n'existent pas dans la langue roumaine, et ou remplace le premier par: *roi de la viciile*

cour (crai'u dc curtea veche); Ie second par: *un mi et denii, un roi mm bornes* (un crai şi jumătate, un crai fora margini); cc le dernier par: *un roi iipendre* (un crai de spânzurat). Dc sorte que, si l'on s'exprimaii en roumain par certe grande fanfaron nade democratique d'une republique qui detrone un roi pour le rcmplacer par 36 millions, si l'on s'exprimau, elis-je, par la denomination batarde *de peuple de roit* (popol ele ciai), ce serait la plus crucile et satcastique in jure. Car, *peuple de rois* en roumain ne signifie que peuple de tleguenilles, des anarcliisres, des hommes sans lois ec conscience; il faut aller en Roumanie pour apprendre la vcritable signification du mot *roi* dans la democraţie antique, pour entendre ce eleduigneux rar des parents de la republique roniaine.

Princip n'a jamais signifie, comme nous l'avons dit, que bouffon, fou. Tout le montle connait en Valachie les expressions: *principul Ztimphir,* lasă-1 *que e un princip* etc. Depuis le reglement organique, on essaya de douner au chef de l'Etat ce titre, et potir eviter le mot naţional *princip,* on fut oblige de recourir au mot francais *prince,* afin de masquer en quelque sorte l'insulte. La rcpulsion pour ce mot y est poussee si loin, que dans la traduction de la Bible, on l'a rcmplace par des equivalents. Le *Livre des rois* s'y appellc le *Livre des empereurs.*

Marquis et *cointesse* signifie fournisseur ou fournisseuse de filles; le mot propre â designer ce metier n'existe pas non plus en roumain, et on emploie un mot turc, qui ne peur figuier dans un salon, comme leurs scigneurics les marquis et les comtesses.

III

Les finales en *eseu* sont des patronymiciues qui marqucni la descendance, comme les *N/c»* grecs, Ies Pelopieles, les Heraciides; ou la memoire d'un haut fair, d'une recompense, comme les *icus* latius, hispanicus.

Les c; soni des finales *peggioralives* qui exprimenr la derision ou le mepiis, comme les *accio* italiens, et les *aille* francais. A i'insrar de canaille, pretraille, on peur faire en roumain, *d'edente, edentaille,* c'est-a-dire du *ştirii,* ştribei; de bestia, bestelei, ciufulei, vulpulei etc. En vc'nre la finale n'est point du tout classique, et encore moins lionorifique; c'est pour cela que je trotive M. Ştirbei plein d'esprit,

"•lorsqu'il essaie de diviser son nom en Stir-bey, et de se debarrasser : îd'une queue aussi ignoble; c'est une heurcuse idee qui lui est venue.

IV

La finale au pluriel sc voit aussi cliez Ies Italiens, encore plus que chez les Roumains. I e premier chef d'une familie a du avoir son nom au singulier, comme Tancredo, Rinaldo, Orsino, Medico... et leurs descendants, puisqu'ils sont plusieurs, emploient le nom au pluriel: Tancredi, Rinaldi, Orsini, Medici...

V

Voici la teneur du trăite dc paix condu entte Pierre-le-Giand et Cantimir de Moldavie, le 13 avril 1711, pour ce qui concerne l'indcpendance et la souverainete de ce peuple. „La Moldavie aura pour frontiere le Nistre. - Elle ne paiera atictin tribut. - Le titre de son chef sera: le prince scienissime de la Moldavie, *samoderjeiz* (autocrate et collcgue de la Russie)."

VI

Le *Courrier roumain,* dirige par J. Heliade, en face des trames machiavc'liqucs ourdies par l'envoye russe, prit pour devi.se: *J'ahhorre hi tyrannie et je crains l'anarchie.* Duhamel, en lisaut ces deux phrases, comprit leur sens et dit au consul: Cet homme nous connaît. II demanda aussitot la suppression du Journal et la proscription du redacteur.

Dans notre *Histoire de la regeneration roumaine,* nous feroits connaitte plus en denail ces citoyens qui y jouereiu un râie important.

VIII

Les Valaques designaient l'envoye moscovite par cette qualification caracteristique. Nous la conservons fidelement.

IX

La constiturion nouvelle sera egalement dornice dans none *Hisloire,* en regaril de l'ancienne, avec tous les principaux document:, necessaires pour justifier nos assertions et pour eclairer nettenient une nationalite presqu'inconnue a 1'Europe.

X

Voir dans *l'Hisloire de la regeneration* la lettre du consul russe envoyee au metropolitain par Th. Popesco, et le *refus* d'Heliade et de C. Philippesco.

APPEND1CE

DU REGLEMENT ORGANIQUE ET DU SYSTEME RUSSE

Le reglement organique commence par G. Ghica dans le sens național, acheve par les Russes dans les vues du cabinet de Petersbourg, ne pouvait que reconnaître la liberte du paysan; car il n'a jamais ete attache â la terre sur laquelle il se trouve. II a toujours ete libre de s'acbcter une terre, s'il pouvait, de s'etablir sur sa propriete, ou d'allet habiter une autre rerre a son ciioix.

Le principe de liberte a ete respecte par Ghica et par les Russes meme. Seulcmeut lesoi-disaut protectorat russe, en mettant la niain, comme nous l'avons reiate sur ce projet de *reformes,* ne fit que tâcher de tirer profit de chaque article, et d'abusct de tout bon principe. II declare le paysan libre; il engage le proprietaire â lui ceder rigoureusement 9 pogoues (â peu preş 4 hectares) de terrain â cultiver pour son propre conipte; il autorise le paysan â ne soldcr, pour cela, au proprietaire qu'un equivalent en travail montant au plus â 36 francs pat annee... Mais dans quel but?

La Russie considerau deja la Moldo-Valachie comme eleux pays appcles â devenir deux gouvernemcnts russes; elle sc croyait prcsqu â la veille de realiser ce projet par l'acte separe' et secret du trăite

d'Andrinople. Dans un pareil cas, pour absorber er aneantir la lllltionalite roumaine, les paysans devaient etre libres de se transporter Ofi bon leur semblerait; c'est-â-dire qu'ils devaient se trotiver, par leur **Condition** naturelle, prets **ii** etre transplanta; et dissemines dans les **Contrees** vastes et presque desertes de la Russie; puis par une mllicitude toute paterncllе de fempereur, ils n'eussenr ete divises parmi les peuplades russes qu**'ati** bout de quelques annees. Grâce â la coincidence de la meme religion, il ne serait ieste' aucune trace de **cette** nationalite' engloutie par le nombre.

Alors, la Moldo-Valachie serait depeuplee? Non, la sollicitude toujours patcrnelle du Czar, dans l'interet des proprietaires nioldo-valaques, aurait repeuple au fur et â mesure le pays par eles colons russes qui, au dire du gouvernement moscovite, *sauraient mieux cultiver la terre.* On ne peut pas nicr cette extreme bonte du Czar, car on en a des prcuves evidentes et palpables en Bassarabie. Cette portion **de** la Moldavie, arrachee par la puissance protectrice, fut depeuplee des indigenes et repeuplee par un nombre suffisant de Cosaques. Ceux-ci vinrent s'etablir comme paysans sur les terres des boyars moldaves; mais au bout de quelques annees, ils s'imaginereni de ne plus acquittet le loyer ou le droit du proprietaire, et lorsqu'on leur demanda de venir travailler pour payer la dette annuelle, ils fircnt semblaut ele nc pas comprendre le moldave, ct d'ignoter ce qu'on leur demandait. *«Ya ni znaiu»* fut aussi imite' par le reste des paysans indigenes, et voilâ des discotdes, tles luttes, tles proces entre les proprietaires ct les paysans. C'est un scandale en Russie que tle pareils *desordres.* Mais il existe en Russie une loi portant que les Cosaques inscrits dans les cadres de **farmec** cloivent avoir leur tetre. Par consequent, chaque village (mais toujours au fur et â mesure pour que cela ne saute pas aux yeux), fatigue de discortles et tle proces, trotiva bon de recourir â cette loi. Ies viliages commencerent a eleclarer, dans des petitions au gouvernement, qu'ils desiraient s'iuscrie comme Cosaques. Un village ainsi inscrit ne doit qu'au cas tle guerre fournir â fempereur, par cent familles, quatre hommes equipes, soldes et uourris. Le teste en est exempt, et la terre tloir lui appartenir. Le proprietaire, selon la loi generale, doit etre exproprie; il doit ceder sa terre â la couronnc et, pour ce la vendre. Mais le prix est tellement

fixe d'avance par une autre loi, qu'il ne peul retirer le cinquieme tic ce que sa propriete vaut.

De cette maniere, la Bassarabic est aujourd'liui pcuplee de Cosaques ou de Moldaves eosaquist's; c'est toujours de la meme fațon que la plupatt des proprietaires moldaves om perdu leurs biens. I,e meme sort donc nienacait la Valachie et le reste de la Moldavie pai le reglement organique. Voilâ ce qu'on appelle comnumisme czarien ou czaresque.

On a maintes prcuvcs de cette bon ne intcntion de la Russie; entre autrcs, nous citerons ce qui dernierement eut lieu en Valachie.

Sous le gouvernement d'Alexandre Chica, un boyar, pousse pai philanthropie ou pat put interet, se ptoposa de morceler sa terre et de la vendre â des paysans. Plus de 1500 famillcs vinrent en acheter et s'etablir sur leur legitime propriete. Mais le consul russe excita ei encouragea quelques boyars parvenus â reclamer sous divers pretexres et sophismes contre cette nouvelle espece de speculatioii.qui all.iit ouvrir â plusieurs paysans le moyen de devenir proprietaires. Leur reclamation devint serieuse, et le consul la soutenait secrctemeiu. Ghica, dont le gouvernement se signala par plus de quarante actes officiels qui garaiitissent les droits et la liberre des paysans, nc put que pioteger la liberte du vendeur boyat et des aclietenrs paysans. La vente continua jusqu'â l'avenement de Bibesco; celui-ci, intimide par le consul, s'empressa d'arreter cette gangrene qui allait, comme une voie liberatrice, s'etendre parmi tous ceux qui vonlaient vendre leur terre, et rendre avec le temps tout le teste des paysans proprietaires.

On s'efforca donc d'expliquer la lettrc du reglement organique par l'intcrpretation suivante, qui nous laisse enrrevoir clairement les vues de la Russie:

„Le paysan esi libre; il peut aller oii bon lui semble; mais il n'a pas le droit de s'acheter un morceau de terre ou une maison," c'est-â-dire, il a le droit detre toujours proletaire et etranger sur la terre de ses ancetres. Quel interet a le Czar de voir le paysan moldo-valaque libre â sa maniere, c'est-â-dire sans propriete, sans *un* coin ou reposer sa tete? Pourquoi en Valachie, les Grecs, les Serbiens, les Bulgarcs peuvent-ils acheter des tetres, tandis que le paysan valaque est condamne â errer sur le sol de ses peres, sur ce sol jadis defendu par leur glaive, arrose par leur sang, feconde par leurs sueurs, et par son

•> 1W se trouver prets, selon la predesti-

t inc en părute aux Cosaques ^
- Ces, de ce comimmisme que la const.runoi

* "ubls^Lateuls des propria, publiques et pnvees en
- Valachie.

SOUVENIRS ET IMPRESSIONS
D'UN PROSCRIT

AUX ROUMAINS

Freres!

Comme homme, je ne puis professer d'autre doctrine que celle du Christ; car c'est en elle que je trouve la verite et le salut des hommes. Ce livre, que je vous presente, en est le temoignage; il est ma profession de foi.

Comme Roumain, j'ai prete serment en 1848, avec la patrie, de n'avoir pour ennemi que le Czar; j'ai jure amitie aux Turcs. I.e pays tout entier a proclame deux grands et sahitaires principes: son autonomie et la suzerainete de la Sublime-Porte. Tout enfant de la Roumanie doit respecter et defendre ces deux principes; car, par le temps qui court, ils renfermenr le salut de notre nationalite.

Nous avons proclame l'autonomic du pays, parce qu'il a ete toujours autonome, et parce que depuis 1830 la tutelle condamnable du Czar nous avait ravi les droits de nos peres. Celui qui n'est pas pour ce principe est l'ennemi de la patrie, est l'agent du Czar. Le Domnu qui ne le defend pas est un proconsul, un gospodar, un traître.

Nous avons proclame la suzerainete de la Turquie, parce qu'elle est etroitement liee avec notre existence politique et naționale, parce que sans elle les traites seraient rompus, et sans les traires nous serions **â** la merci du droit du plus fort. Nous âvons proclame et nous avons reconnu la suzerainete de la

Turquie, parce que les Turcs nous sont necessaires et que nous sommes necessaires aux Turcs; parce que les Turcs et les Roumains ont les memes interets et le meme ennemi; parce que les Turcs aujourd'hui marcheiu dans la voie du progres; parce que notre voix reunie â la leur pourra erre entendue par tonte l'Furope officitile; parce que, sans les Turcs, nous serions engloutis par le panslavisme du Czar. Celui qui n'est pas pom la suzerainete de la Turquie est l'cnnemi de la Roumanie, est l'agent du Czar.

11 vient tles hommes qui vous disent: „Nous ne voulons ni tles Russes, ni des Turcs; haine et guerre aux Russes, haine el guerre aux Turcs! Nous voulons une Roumanie unie, forte, independante."

Dans ces insinuations reside toute la politiquc, tout le machiavelisme, ou mieux, tout le czarisme du cabinet de Petersbourg.

Pe Czar se dit: „Que m'importe la haine ou l'amour des Roumains! Je suiş assez fort pour les ecraser: mais je ne suiş pas assez puissant pour braver directement la Turquie et l'Autriche, et pour me justifier devant l'Angleterre et la France. Mais si les Roumains declatent haine et guerre aux Turcs; si je parviens, en ce moment, â leur faire parler d'une Roumaine unie, j'allumerais contre cux la colerc de la Porte et celle tle l'Autriche, je justifierais ainsi le manifeste par lequel je les ai incrimines. Que me fait l'affection des Roumains du moment que leurs gospodare sont forces de me servir d'instruments; des que leurs boyars, pour la plupart, ne sont que des phanariotes? Que mes emissaires propagent la haine contre moi, et en meme temps la haine et la guerre contre les Turcs; que les Roumains, dans leur faiblesse, dans leur desorganisation, s'ecrient: «Une Roumanie forte er unie, guerre â tout le monde!» qu'ils perdent les sympathies des Turcs, rien n'est plus favorable â mes projets. l ,es peres de ces Roumains m'ont servi, par leur hospitalite, par

leur froment et leur fourrage; par leurs bestiaux, par leurs tnfants, par leurs filles et leurs femmes, par leurs sueurs, par leur sang. Qu'ils me servent aujourd'hui par leur folie. Qu'ils line detestent, mais en meme temps qu'ils detestent aussi les 'Turcs, qu'ils foulent aux pieds les traites, qu'ils se declatent rebelles, et alors l'Allemagne, la France et l'Angleterre me rendronr jusrice, ct trouveront necessaire la prc'sence de mes armees dans ces provinces; je reduirai la Turquie â leur tlonner un coup de pied et â les abandonner â ma merci."

C'est ainsi que pense le Czar, car il n'est pas Kalmouk et rougeâtre en vain. C'est ainsi qu'il parlc â ses agenrs les plus intimes; c'est sur ces bases que Duhamel et le consul russe donnent des instructions â Mavros et aux Roumano-phanariotes, Ces tlernicrs endoctrinent leurs parents et leurs creaturcs. Ceux-ci trompenr la jeunesse credule et genereuse; ils la trompent en presentant â leurs yeux une Roumanie unie, forte, independante! Paroles sacrees, grandes, que le Czar profane, comme il outrage la croix et 1'F.vangile.

Si la France et l'Allemagne declaraient la guerre â l'absolutisme, le Czar et les rois ses vassaux trembleraient sur leurs trones. Mais la France et l'Allemagne n'ont pas declare la guerre, car le temps n'est pas encore venu. Mavros et ses complices conspirent dans l'ombre; ils vous trompent en vous poussant â declarer la guerre aux Russes et aux Turcs en meme temps, *h* declarer la guerre sans armes et sans chefs. — Reveillez-vous, mes freres!

Attachez-vous aux Turcs, comme eu 1848, reunissez-vous â eux pour dementir les calomnies du Czar et dejouer ses plâns perfides.

Je vous ai preche, pendant vingt annees, l'union avec les Turcs; non parce qu'ils s'appellent Turcs, mais parce que cette union est legale, qu'elle est basee sur les traites, parce que les Turcs ont le meme ennemi, parce que les Turcs peuvent, ont

le droit et le *devoir* de vous defendre, parce que vous pouvex les soutenir sans prejudice, parce que votte appui leur donnc une force morale, une force politique.

Mais si les Turcs etaient vos ennemis, s'ils pensaient â aneantir votre existence naționale, s'ils devenaient les compliccs du Czar et vous abandonnaient a la Russie, alors jc ne serais plus Roumain en vous invitant a aimcr vos ennemis.

Prenez garde, c'cst ici que doit resider tonte votre sagesse et toute votre prudence, car c'est ici que resident tonte l'astuce et toutes les cabales du Czar.

Les agents de ce despote vous disent: que les Turcs ont massacre vos enfants et vos femmes â Ia caserne de Spyro; qu'ils ont pille vos maisons; que ce sont eux qui vous ont amene les Russes; que ce sont eux qui ont meprise vos droits, qui ont dedaigne d'entendrc vos reclamations, et qui ont incriminc votre justice et votre fraternite. Les plus faibles parmi vous ajoutent foi â ces insinuations, car elles ont une apparencc de verite.

Mais la presence et la conduite des Turcs parmi vous est semblable â la presence et â la cVmduite de l'armee francaise â Rome. Mais oîi trouverair-on aujourd'hui un veritable Italien, un Italien penetre de l'esprit dc verite qui prechât la haine contre les Francais? Ce sont les ennemis de l'Italic qui propagent dc pareilles doctrines. L'Italien ferme ses oreilles â ces insinuations. L'illustre Mazzini, chasse par l'armee francaise, persecute par le gouvernement de la France, cet homme qui personnific en Iui Ia pensec entiere dc l'Italic, cc veritable Italien fut le premier qui precha l'amour pour les Francais; il n'a dc Ia haine que contre les despotes. I.'enrree de l'armee francaise â Rome fut une fatalire; elle etit lieu contre la volonte generale de la nation democratique. L'entree des Turcs en Roumanie fut aussi une fatalire; elle eut lieu pareillement contre la volonte des Turcs progressifs et ennemis des doctrines du Czar. Fin France, le progres est dans la nation; en Turquie, il est dans

lc gouvernement. Sans les Francais, Rome serait envahie par Ies Autrichiens. Si les Turcs n etaient pas venus chez vous, vous auriez les Russes seuls sur votre dos. Dans ce moment, la : presence des Turcs a cote des Russes contient ceux-ci et fait votre salut.

Lorsque j'ai franchi le seuil de nia patrie, lorsquc j'ai embrasse une dernierc (ois sa terre sacree en mc separant de vous, mon premier devoir a ete dc vous eclairer sur les intrigues qui amenerent le massacre de Spyro, et de vous recommander l'amour entre vous et Famine envers les Turcs: mes lettres, mes pensees, ont ete publiees alors dans la *Gazette de la Transylvanie.* Depuis, tout ce que j'ai ecrit en France respire le meme amour, la meme union avec les Turcs.

Lors meme que I'on n'aurait pas cherche â vous eclairer, vous avez toujours ete assez sages, assez prudents, pour connaître vos propres iute'rets. C'est votre sagesse qui vous a conseille d'etre prudents ct loyaux pendant les trois mois dc votte Rcgcneration, c'cst votre sagesse qui toujours vous a inspire l'amitie pont les Turcs et l'aversion contre Ies Russes, pendant lc temps de l'occupation; c'est elle qui vous a fait manifesrer en toute oceasion votre raisonnable affection pour les premiers et votre juste haine pour les seconds: votre conduite, vos opinions encouragent le commissaire turc a sortit â pied, â se promener seul parmi vous; tandis que le commissaire russe n'y trouve que sujet de trouble et de crainre: il trcmble, il n'ose paraîtrc au milieu de vous qu'accompagne d'une escorte nombteuse; il est presse de vous fuir. Ses chevaux l'emportent au gtand galop.

Je vous le repete:

Celui qui n'est pas pour l'autonomic du pays est l'agent du Czat, fut-il Roumain, fut-il Turc, fîit-il Christ, fut-il Mahomct lui-meme.

Celui qui n'est pas pour la suzerainete de la Turquie est agent du Czar, mais un agent imprudent, inliabilc, facile â deviner.

Celui qui vous preche la haine et la guerre contre les Russes et les Turcs en mente temps, n'est que le *czarisme hicarnf* l'instrument le plus infernal de la politique moscovite, fui-il Roumain, fut-il democrate europeen.

Dans ma vie, dans mes ecrits, depins 1830, je ne suiş jamais sorti des principes dont je vous entretiens ici et de la doctrine que vous verrez developpee dans ce livre.

Acceptezcet ouvragc, ces *Impressions,* ces *Souvenirs,* car el les sont Ies impressions d'un homme qui a ete proscrit pour vous avoir voulu clu bien; ce sont des souvenirs chers pour moi, cat ils me rappellent votre image, vos âmes nobles et genereuses, vos souffrances.

Salut ct fraternite.

Paris, "octobre 1850

j. HELIADE

Et je dis adieu â mon pays. Je me suiş separe de mes enfants, ct aux pieds des Carpathes, je mc suiş arrete pour reposer ma tete sur le senil de ma patrie.

Je vis mes freres livres â la fureur du Cosaque, flagelles et mis en prison; j'entendis les lamentations des justes, les cris et les sanglots du Peuple.

Je vis le pretre arrache â Tainei, charge de chaînes ou force par le fotiet de conduirc le charriot de provisions dc Toppresseur;

Hommes et femmes, enfants et vieillards, betaii, vivres et champs, la proie de l'ennemi;

Ea priere et la malcdiction, les gemissements et les pleurs se mclant au mugissement des taureaux;

I.'intelligence etouffee ou bannie, la matiere mutilee, les droits violes, la patrie agonisante et trahie.

Mais rien n'effraya mon âme autant que le spectacie de la debauche: les filles de la corruption fetant l'arrivee de l'ennemi de Dieu et des hommes!

Une femme, qui devait etre le modele de son sexe, con-tramte par son mari, son tyran d'ouvrir la premiere ses salons â l'orgie et de danser comme une bacehante sur le tombeau de la nationalite.

Mon âme rccula et mes yeux n'eurent plus de larmes.

Je pris la fuite et la terre fuyait sous mes pas. Jour et iiuii je marchais, et au bout de quinze jours j'etais encore sur la frontiere de mon pays natal.

A la saint Nicolas, j'etais â Orşova. Helas! non loin de moi j'entendis celebrer dans *ma patrie* le jour onomastique du czai

On chantait le *Te Deum...* Blasphcme! m'ecriai-jc. Mon âme fit un bond, et m'abandonna en cherchant vcngeance.

Insense! Je chercbais la foudre: j'invoquais tous les desastres; j'avais besoin d'un cataclisme, car j'avais besoin d'ancantir l'ennemi.

Ah! si la terre pouvait s'ouvrir sous mes pas, et engloutir â la fois hommes et Cosaques, le tyran et moi!

Et je ne me suiş scuti fatigue, epuise, que lorsque je vis mon impuissauce... Je ris de douleur, et mon desespoir fut longtemps muet.

„On chanrc encore peut-etre, me suis-je dit... Chante, toi aussi, mon âme." Et j'invoquai les cherubins vengeurs, les genies des anathemes bibliques.

II me fallait cette harpe sur laquelle David entonna le psaumc qui preciit l'extermination de la race de I'impie et de l'injuste.

Pauvrc proscrit et fugitif! tu n'avais que ta voix.

Et, dans son ardeur, mon âme se măria aux âmes de tous mes freres qui gemissaient en Roumanie, de toutes les victimes qui sont tombees sous les coups du Bourreau.

Ma voix emprunta leurs voix, et dans la langue de mes peres preluda au chant des imprecations.

Si le tyran eut ete capable de remorcrds, j'aurais invoque ce vengeur du ciel et de la terre.

Pleure, ma patrie! je pleure avec toi... Chante, et je t aceompagne: nos accents sont ceux de la douleur.

J'entends tes coursiers... ils ne precedent pas les noces de tes enfants; leurs hennissements aceompagnent le chant funebre.

Tes eloches annoncent une mort. Ees assassins et leurs complices celebrent leur attentat. Ils dansent dans le sattgde mes freres.

Celebre ton deuil, 6 ma patrie! chante ton *Te Deum;* le ris du Malheur est plus lugubre que les cris de la Mort.

Ton chant ressemble au mieu. Adresse-toi â Dieu; je m'adresse au czar. C'est le jour de son nom.

II est aujourd'hui plein tle joie; il remplit la coupe qui ecumc â ses levres; la musique lui annonce les toasts de ses flatteurs.

Mais les annees sont comptees; avânt peu ses enfants hurleront ou danseront sur sa tombe.

Chante, ma patrie, je chante avec toi.

Hourra, Cosaque! je me presente aussi au festin. Je viens porter aussi un toast... *A ia Republique* wojrow'fc'Calmouks, rejouissez-vous.

Hc bien, czar, pourquoi t'arretes-tu? C'est la saint Nicolas aujourd'hui; c'est le saint, dont tu profanes le nom qui m'a euvoye.

Car, vois-tu, il y a quinze jours que je ne puis m'eloigner de ma patrie, pour etre temoin de cette sotennite derisoire er impie.

Puissant imposteur, profanateur de la croix, bourreau courotme, c'est â toi que je m'adresse.

Tu etais joyeux et rayonnant d'ivresse; pourquoi es-tu devenit si pale? Quelle est cette rage qui fetouffe?

Je ne formai qu'tm vceu pour la prosperite de ta nation, pour la delivrance de ton peuple, pour sa liberte.

ni

Au noni du Dieu qui m'inspire, je t'arrache â ton pouvoir, je te depouille de ta grandeur mensongere.

Et dans toute ta miserable nudire, je te jette, â la face du motide, aux pieds de ce Dieu que tu persectites.

Je te livre â la malediction des generations fu turcs, dc ton Peuple, ta victime, ct de ta posterite meme.

Tu seras l'objet des anathemes de ce clerge qui s'est rendu l'organe de ta volonte impie.

Car Satan a fait de toi son fils bien-aime, son esprit est devenii ton âme.

Antichrist des derniers temps, ce n'est pas ma colcre sacree t|ui te designe par ton veritable nom; c'est la Justicc, c'est la Verite, cc sont tes ceuvres.

IV

Ma patrie et ma famille sont devenues la proie de ta rage.

Vampire incarne dans le **batard** des Romanows, ton pays natal ne petit souffrir ta race, ct les vents inipetucux du Nord te poussent â I'instar des sautcrclles messageres de la famine.

Eu cs tombe sur la terre sacree de mes anceires: tu as dechire la chair dc mes freres, tu as suce leur sang, tu as desseche la moelle dc leurs os.

En te preparam un autre empire que celui dc la race glorieuse[1], tu te donnes la main avec la Prostituee apocalyptiquc afin de preparer des fers â l'humanite curiere.

Tu viens, comme un deluge, engloutir dans les vagues dc tes hordes, ilans la mort morale, toutes Ies âmes, en les preparam, par l'esclavage, au service de ton pere infernal.

[1] 1.es Slaves.

v

jir.;

K A cliacun selon ses ceuvres, â ehaque sainr son encens; et ~|. Voilâ de ma part ton salaitc.

Sf. C'est le gage de la haine epic je legue â ma posterite contre • la ticnne.

Oui, tu trcmbles, tyran, car ton regne est passe; ton hcure % ftsonne. Les Peuplcs ont reții le veritable bapteme. Le milieu ~ de ce sieclc cotitemplcra ta chute.

Sț Je viendrai, je regarderai, et je ne re verrai plus; je prierai 5 sur ta tombe, je prierai meme pour ton âme ct je salticrai la j| liberte dc la Pologne.

Ea musiquea cesse! Continue/, malheureux! Hourra! Vivc la Republique moscovite!

§R Et les echos du hant de la four Servine[1] repeterent... *vite!*

I Et les deux extremites du pont Erajan[2] se repondirem... V *vite! vite!*

Er la roche geante, couronnee du turban, fit retentir dans - les vallees... ***VITE!***

[1] la Pour Severine, ou la tour de Severe, se trouve dans la Peiite Valachie ou dans l'Oltcnie, sur la rive gauclie du Danubc, erigee par Septimc Severe, dans le district de Meclieclinti, en face du pont de Trajan. Elle est situec pres d'Orsova. Sur ehacune des briqnes de l'edifice se trouve encore l'empreinte ou le numero des legions romaines qui travaillcrcnt â sa construction. Un des preniiers evechts de la Roumanie fut celui de l'Oltenie, qui, des sa fondation, prii le noni d'evechc de Severine; plus rard il fut appele eveclie de Romanicu. Ces deux denominations rappellent l'origine romaine dc ces populaiions.

[2] I.e pom de Trajan fut construit, par l'empcreur de ce nom, sur le Danubc, tout pres des Porres-deTer, lorsqu'ii passa ce fleuve pour entrer en Dacie. II nc reste plus de cette ceuvrc colossale d'architecture que ses deux extremites, situees sur ehaque rive.

CHAPITRE II

Je traversai ia Serbie, le Sirmium, la Slavonie, la Croație et la Styrie.

Toutes ees peuplades etaient en armes â la voix d'un faux patriarche non reeonnu par les lois eanouiques', d'un pontiîe eselave et d'un ban aventurier.

Qui etaient leurs ennemis? - l.es ehampions de la liberte, les enfants de la Hongrie, leurs freres qui versaient leur propre «mg pour les elever â la dignite de l'Homme, pour leur donner une patrie.

Pour qui combattait cette race qui a toujours ete la proie des tyrans, qui n'a jamais connu la liberte? - Pour leur despote.

Elle etait prete â mourir pour leguer â sa posterite de nouvelles chaînes, forgees par ses propres mains.

Pauvres Peuples! comme ils etaient braves et comme leur âme est genereuse et pure! Ils sont victimes de leur credulire.

' *les lois cartouiques* de l'liglise ne reconnaissent que cinq patriarches, formam l'ensemble de la chretiente, c'est-a-dire celui ele Rome, de Constantinople, de JeVusalem, d'Alexandrie et d'Amioche. Dans le rite °rtliotlose de l'Orient, tout autre patriarche est hors de l'E.glise. II ne fait T' un schisme, une heresie. I .e czar ne peut s'intituler patriarche sans etre 'a fois rebelle et htretique vis-â-vis de l'Eglise de l'Orient. Ees Serbiens de l'Autriclie l'ont imite. Dans leur mouvement de 1848, leur premier °m fut de se donner un patriarche. Dans quti but? Pour precher Ia panslavisme elu Czar. Cerat bien la peine dc s'egorger avec les Magyars.

Patriarche impic, fils de l'esclave! tu rendras compte un jour devant ce Dieu que tu trahis, et cet aventurier recevra son payement.

Et toi, peuple de braves, enfants d'Attila, tu as la bravoure de tes ancetres; mais sur ta banniere je ne vois pas le nom de la Justice.

Tu as oublie la Justice; tu n'auras pas la 1iberte. Dieu s'est manifeste â ton esprit; mais ton ctrur sc refusa ele l'aimer dans ton prochain.

Tu as meconnu l'existcnce naționale de tes freres en douleurs, Dieu detourna de toi sa face.

Iu auras une gloire mondaine, mais tant que l'esprit de la verite n'echaufFera point ton cceur, cette gloire sera celle de l'esclave qui s'efforce de se debarrasser de ses chaînes pour les appliquer aux pieds de ses freres. Tu as la gloire sans la liberte; un nom sans patrie; des propheres sans but, des martyrs sans foi.

O mes freres en douleurs, je pleure sur votre sort comme sur celui de ma patrie Que la verite soit avec vous!

Je traversai la Bavierc; cile etait calme; je m'y arretai pour admirer ses chefs-d'ceuvre et honoter le Genie dont le souffle anima la toile et le marbre.

Je saluai 1'homme, car le roi avait dispăru devant le regenerateur de la Baviere.

Je vis le bronze des canons de Navarin se fondre comme la cire â l'etincelle qui vivifie les arts.

Et je vis la *Bavaria,* belle et colossale, s'elevant du milieu des flammes et bravant les siecles et les tyrans.

Je felicitai l'ex-roi; je lui sotihaitai le bonheur de voir sa posterite s'elever au rang des citoyens de la democratic germanique.

Je passai â Francfort, et les symptomes de la Reaction aflligerent mon âme sans pouvoir bannirde mon cceur l'esperanee.

Car mon csperance etait devenite une convietion. Esperer en Dieu, c'est esperer dans la Justice, dans l'Egalite.

Je traversai le Rhin: je vis les traces des Burgraves, leurs châteaux en ruines.

Je pensai â mes enfants et je me clis: „Ils passeront aussi en revue les ruines de la royaute.

Car rien n'est durablc ici-bas, hors la Verite... Et la Royaute est le Mensonge."

Arrive sur la terre des Belges, tout me părut exotique; tom respirait l'aisance et la joie.

II me sembla voir la silhouette de la Paix proteger les yeux de ses habitants contre les rayons du soleil *nouveau.*

Bruxelles me părut comme une nouvelle mariee dans ses vetements de noce, heureuse d'amour et d'espoir.

Filie de la France, je ne pouvais m'imaginer qu'elle flit mieux elevee que sa mere.

J'y cherchai le Peuple, et je ne vis que des bourgeois, des citoyens, un peuple de proprietaires. Quelle joie!

Mais mon reve etait toujours la France; car c'etait le reve de ma jeunesse, le but de mon pelerinage, l'esperanee de ma patrie.

Cest la voix de la France, c'est son manifeste de marş qui a provoque l'invasion des Cosaques dans le pays de mes peres, comme point de depart pour etouffer cette voix qui ebranlait les trones.

Car c'est de la Roumanie que les Cosaques ont commence leur mouvement oppresseur; c'est de lâ qu'ils se sont (raye le cbemin vers Paris contre les idees de la Democrație francaise.

Mon c„„ *iun* gros J'c,,,c»», « j= ve„» <*,, As

!™:;;:i.;;L,,nLic.»,iai,,,c,«-,sa,>r,,,«.

CHAPITRE III

Arrive enfin â la frontiere de la France, *pays des liberth,* on descend â la douane. Je dus me soumettre â toutes les inquisirions.

On chcrche dans mon coffre, dans mon sac de nuit, dans ma giberne, dans mes poches!

„ici on soupconne trop, plus qii'ailleurs, me suis-je dit. Dieu est bon, parce qu'il ne soupconne rien; il sait tout. Lâ ou les hommes sont trop soupconneux, les hommes ne peuvent pas ette tout â fait bons."

Pouttant, je crus cju'on cherchait des lcttrcs; les temps etaient difficiles. La securite publique avânt tout.

Mais non, l'on cherchait de la marchandisc prohibee... dans un petit coffre! dans ma giberne! dans mes poches!

es voleurs degrands chemins ne m'auraient pas tant fouille.

Ou est la liberte corporclle, la liberte au moins d'avoir ses petitcs provisions de voyage?

- Avez-vous du tabac?
- Vos chemtses sont-elles neuves?
- Vos rasoirs ne sont pas francais.
- Ce cuir n'esr pas francais.
- Vous avez des objcts de l'etranger.

- Oui, messieurs. - Je n'ai pas voulu profaner le nom de *citoyen.* Moi, en premier lieu, je suiş un objet etranger. Ceia est roumain, cela est turc, cela est slavon, cela est allemand.

4r Je ne fais qu'entrer en France. II n'y a rien encore de fran-llIŞBis en moi, excepte mon coeur.

Ƭm Je me suiş repenti plus tard de ce bel enthousiasme.

• M ' On chercha encore dans mon chapeau; car il etait dans une »• boite. Mes bottes furent respectees.

Dans mon enfance, pesait encore sur mon pays le regime * phanariote, et, sous un tel gouvernement, il y avait aussi des || brigands.

l'etais tombe une fois entre les mains de ces fonctionnaires B

wr de grandes routes. II y a longtemps depuis lors, et j'avais ottblie *m* cette scene.

A la frontiere de la France, je m'en suiş souvenu; je m'y • sentis rajeuni. Je crus que je me retrouvais dans mes premieres *m* annees.

jf Tant il y avait de ressemblance entre messieurs les brigands | et messieurs les douaniers.

I La maniere de fouillcr, par exemple, fut miraculeusement |: semblable; mais le resultat ou la fin differait un peu.

| Messieurs les brigands m'avaient demande si j'avais dc f l'argent. — Non, leur avais-jc repondu.

j Ils me regarderent, et comme je n'avais pas l'air d'etre ni banquier, ni ***cioco'iu***', ils me laisserent.

Messieurs les douaniers me demanderent si j'avais de la marchandisc. - Non, repondis-je.

Et ma mine, mon petit coffre ne purent les convaincre cjue je n'etais pas marchand.

Ils me firent l'honncur de me prendre [lour tel, c'est-â-dire de faire des recherches comme chez un *voleur.*

Je suiş sur que si j'avais eu du tabac, messieurs les brigands me l'auraient laisse passer, comme ma propriete.

' C'est un nom par lequel on designe en Rounianie tous les fonctionnaires rapaces, serviles et fourbes, les parvenus. II est prohable qu'il vienr du *moxjokei.*

Messieurs les douaniers me firent des observarions sur mes eigares: ils me demanderent d'aclieter ma propriete une seconde fois.

Je n'ai pas voulu deshonorer la France en lui payani I.ı liberte de mes gouts.

Cc serait la traiter en prostituec a qui l'on achete ses plaisirs

Je fis donc cădeau de mes eigares aux fonctionnaires de 1: douane.

Arrivc â Paris, les memes recherches â la douane, les memes soupeons, les memes conjectures de ma part.

Mais pourquoi tant de genes pour l'etranger, tant de precautions et de depenses pour le pays?

Pour interdire tout produit de l'exterieur. l.e Peuple paye pour entretenir des douaniers et des soldats qui lui defendent l'abondance.

Payer des fonctionnaires pour augmenter la misere! Pe peuple doit etre bien miserable ici.

Car, etre prive de l'industrie exterieure, c'est rencherir l'industrie interieure.

Arreter tout produit etranger ou le soumettre â un droit exorbitant, c'est rencherir tout produit național, c'est rencherir le droir de vivre.

Quelle logique! quel progres! quelle civilisation! quel peuple docile et doux! II doit travailler pour rendre heureux ceux qui ne le laissent pas vivre.

Ft je me suiş rappele le proverbe tle mon pays „*// ne te laisse pas vivre, celui que tu ne laisses pas mourir".*

Dans ces reflexions, je rraversais pour la premiere fois les rues de Paris.

Le jour naissant faisait pâlir la lumiere du gaz. Je descendis â l'hotel et je m'cndormis, fatigue du chemin et de pensees penibles.

CHAPITRE IV

Les deux douanes preocctipaient encore mon esprit. Je voulus voir Paris, le centre de la *democrație* francaise.

On me proposa de visiter les monuments. C'est le passe, me suis-je dit; on connaît assez l'ancienne France; plus tard nous l'etudierons.

Pour le moment, c'est l'avenir qui m'interesse davantage; et, pour entrevoir l'avenir, il faut connaître Ic prescut. Je veux voir les hommes, les vivants.

On me proposa d'aller aux Champs-Elysees. Ce nom me părut classique, et je me tigtirais un lieu visite par une foule d'hommes epiî se delectent de tristesse et de poesie.

]c cms que c'etait le champ sacre de Paris, un paradis ou reposaient les restes mortcis des bienheureux; je m'attendais â y voir inscrits les noms des gloires de la france.

Voilâ le present, et voilâ en meme remps l'image du passe, mc dis-je encore, et la promenade s'accorde avec ma siuiation.

Je parcourus le boulevartl; je m'arretai devant le temple qui semble etre encore le pantheon de la Glorie, ct j'admirai cette belle et grandiose copie du temple de 1 hesee.

Au milieu de la place tle la Concorde mon teii avide et ravi embrassa l'Arc-de-1 riomphe, les Tuileries et la Matlcieine.

Mais le palais de l'Assemblee naționale repoussa ma vue par son contraste marquant et chetif. Pa symetrie etait brisee.

Mais la symetrie morale?... voilâ ce qui est beau; le temple ele la *Gloire* en face ele celui de la *Liberte.*

I.â ce sont les representants du peuple, c'est la nation en essence. Je fermai les yeux pour voir avec ceux ele l'esprit.

„Idolatre, continuai-je, tu es venit voir des hommes er in cherches la symetrie des pierres. Le veritable temple ou reside la divinite, c'est l'Homme.

Que penses-tu ele ces representants de la nation, de ces *pere>* de la liberte franţaise et humaine?..."

Je marchai toujours en remplacant dans mon imagination la symetrie physique par la symetrie intellectuelle et morale.

Et mes yeux se rerournaieut sans cesse vers le palais de l'Assemblee...

L'idee mesquine d'un atelier, d'une forge, d'une prison tourmentait toujours mon esprit.

Quelle triste ressemblance! quelle impression fatale!

A la vue de tant de rubans rouges sur les boutotinieres, je dis: voilâ les *Rouges,* ils ne portent plus le tricolore.

-Mais ce sont tles decores, des chevaliers de la Legion d'Honneur.

- En verite! Mais tant de vanite en Republique? Pauvres Juifs!... (sans un Moise) ils ne peuvent otiblier 1'idolatrie dc Pharaon.

Voir tant tl'hommes promener leur vanite sur les Champs-Elysees! Autre contraste.

Mais le pueril et la caricature de voir le meme ruban triple, â l'habit, au paletot, au manteau meme, et tout cela chez des hommes âges!!!

Puis quel nom, quelle etiquette fausse! *Champs-Elysees!* et l'on n'y voit qu'une espece de bois de Cythere, moins la poesie et la beaute fabuleuse.

* C'est une prtimenade pour rire, pour se rejouir, pour songer I tout autre chose qu'â la memoire tles trepasses.

* Mon Dieu! ces hommes ont tout â fait un autre vocabulaire. Par *Champs-Elysees* ils ont voulu parodier meme un "paradis oriental. Quelles houris materielles! El les n'accourent qu'au son de l'argent.

Un paradis muet de chasrete, aveugle de bonheur, sterile d'abondance, sec de tout ruisseau de miel et de lait.

Oîi le pauvre mendie ecrase sous le char tiu riche, ou la veuve etale ses enfants evanouis, epuises par la faini, oii l'orpheline se corrompr, et oii le jongleur represente la societc.

Si par Champs-Elysees ils n'entendent que cela, quel sens donnent-ils, dans leur vocabulaire, aux mots *christianisme, dhnocratie, liberte, egali te, fraternite, representant du peuple? ...*

J'avais besoin de gemir; mon âme etait plus fatigue que mon corps. Je m'eloignai de ce spectacie... je rentrai.

Dans la soiree, je vis Racilei; elle me părut la pythonisse d'Endor.

Puis je vis *Je'rusalem,* puis le *Violon du Diable.* Le docteur Matheus me rappela Mavros au physique et au moral.

Mais nous etions venus â Paris pour plaidcr la cause de notre patrie. Nous voulumes vciir le ministre des affaires etrangeres.

La dificulte d'obtenir une audience *democratique* me fit detester par principe tout parvenu.

Trois semaines et pas une audience!

Je presumai que c'etait une de ces grandeurs naines dont s'efforce de se]Mrcr tout hommc â l'âme petite.

Je ne pouvais m'imaginer que c'etait la peur de ne pas irriter le czar par cette reception.

Pauvre petit ministre! il avait raison, car le czar csl meehant ct capricieux; il se fâche facilement.

11 petit lancer un oukase et destituer â la fois et le presit ıl ct les ministres dc la Republique francaise.

Par quelles difficultes et par quels sacrificcs parvicnt-ou /\ dc semblables dignites? ct pnis les perdrc par une in consequence!

Le cabinet francais n'osait pas nous reccvoir.

En trois semaines, je ne vis â Paris que les derniers jours du Bas-Empire, des hommes qui ne peuvent existersans avoii un maître.

Si l'on n'a pas de titre, on vous en donne, pour faire supposer cju'on est en relation avec un grand seigneur.

Tout bourgeois vcut etrc ou passcr pour aristocrate. La liberte â Paris n'cst qu'une allure aristocratique.

C'est un pur egoisme qui consiste â avoir la liberte pour soi-mcme seulcment, ct on achete cette liberte par sa proprc servitude!

Une manie d'etre egal â tous les rois et les princes, d'etre egal au moins aux marquis, â tout le monde privilegie.

Mais etrc l'egal du proletaire, ou mieux, faire du prolctaire son egal, quelle idee! ce serait dc mauvais goîit, ce ne serait pas francais.

CHAPITRE V

Nous partîmes pour l .ondres. 1 ,e troisicmc jour apres notre atrivee, nous vîmes lord Palmerstou.

L'aristocratic anglaise n'esr pas si diffîcile ct si hautaine qu'un ministre *democrate.*

— Que petit faire l'Angleterrc pour votre pays? nous demanda lc noblc ministre.

— Lc secourir au nom du droit, en tendant une main loyalc â la Turquie.

— Sur quoi sc basenr vos demandes?

— Sur l'integrite de 1'empire ottoman.

- Bon...

— Cette integrire est violee par l'invasion moscovite. Voilâ l'objet de notre reclamation:

„En partant du principe de l'integrite de la Turquie, nous demandons le respect pour les traites sur Icsquels se basent les devoirs du Suzerain et du Vassal.

Nous reclamons contre la violation de notre autonomie.

La Turquie a reconnu nos droits. La Russie les viole au mepris meme du noni de protcctricc qu'elle s'arroge.

Si la Turquie se voit abandonnee par l'Angleterrc et la France, elle sera forcee de s'arrangcr avec la Russie.

Et ce sera prcjudiciablc aux interets meme tic l'liurope entiere.

I.a Russie a incrimine le mouvement valaque de eoni munisme, mais c'est plus que blesser la verite.

Nos droits sont assez beaux, nos anciennes lois assez saltiraircs pour n'en pas chercher d'autres.

Nous n'avons pas voulu imiter; nous avons voulu con server, sauver nos biens materiels ci politiques du communisme czarien."

Le noble fils d'Albion, dans toutes ses demandes, nous părut franc et loyal, et son eelucation analoguc â son rang.

Je visitai Londres. C'est l'image de la grandeur et de la solidarite britanniques; son arebitecture a le type național comme sa litterature.

Paris, c'est un beau melange de toutes les arebireetures ei de tous les ordres. La litterature francaise a le meme melange.

Dans l'intervallc de quelques jours, je ne vis que le bon cote de la grande cite; je ne vis que la richesse materielle et intellectuelle.

Cn me dit qu'il y a aussi une profonde misere cachee derriere les coulisscs de ce pompeux speetacle d'activite, de positifet de majeste național e.

Mais je n'eus pas le temps de voir ce fleau attacbc â la Grande-Bretagne, et mon illusion testa egale a ma recon-naissance.

Je m'attendais â rencontrer une morgue aristocratique; j'y trouvais une dignite, une estime pour soi-meme et pour les autres.

On dit que c'est l'Interet qui meut cette nation. Mais non, c'est le Calcul; on ne veut pas se tromper soi-meme.

Celui qui n'hesitc pas â se tromper est plus facile ou plus capable souvent de tromper les autres.

Calculer, c'est reebereber.

Rechercher, c'est desirer trouver.

Trouver, c'est connaître, savoir.

Savoir, c'est mesurer juste l'aversiou ou l'estime.

ţ: Etre juste, c'est etre verirablement bon.

Dieu est juste et bon parce qu'il sait. Sans le calcul et le savoir, Dieu serait un capricieux, un tyran.

Calculer, c'est raisonner, et le raisonnement couvienr â **riiomme** raisonnable.

L'Anglais, c'est l'avant-coureur de l'liumatiite en progres.

C'est l'homme cjui ne peur faire chaque chose qu'en son lieu et en son temps; c'est l'homme par excellence raisonnable.

C'est l'Anglais qui a cree et consolide la democrație americaine.

Je quittai Londres avec ces impressions, avec ces illusions.

A mon entree en Angleterre ct â ma sortie, j'y suiş entre et sorti en homme qui vient chez des hommes. Persoane ne soupconna mon coffre et ma giberne.

Je suiş rentre en France. Les memes soupşons, les memes recherches que l'autre fois â la douane!

Oh! ces douaniers! je les abhorre. Christ lui-meme, avec tout son amour, les abhorrair aussi'! Ils sont un des emblemes vivants de la division des peuples.

Quelle mauvaise habitude! me suis-je dit en arrivant de nouveau â Paris. Cette double curiosire, c'est une marque de mauvaise education.

Comme les gouvcrnements du Passe etaient mal eleves [iour avoir des habitudes si indiscretes!

[1] Allusion aux publicains; on les appelle en grec douaniers.

CHAPITRE VI

I.a nouvelle de notre receprion â I,ondres avait precede, â ce qu'il paraît, notre arrivee a Paris.

On vinr nous dire que lc ministre des affaires ctrangcrcs, moins occupe en ce moment, etait prct â nous accordcr son audience.

Nous en comprîmes la raison. Ixirsqu'on est faible, on n'ose rien faire sans avoir une impulsion rassurante. Le cabinet anglais avait donne cette impulsion.

Malheureux ministre! me suis-je dit, il ne faut pas l'accuser; il est peut-etre un bon et veritable democrate; mais il est faible.

Allons le voir, puisque c'cst le pays ici oii on voit des raretes.

Apres une antichambre dc quelques bounes minutes, il nous recut en bonnet de nuit; c'etait trop dcmocratiquc; mais rantichambre?...

II savait deja que notre point de depart etait l'integrite de l'enipire ottoman ou le trăite dc 1841 dans lequcl les grandes Puissanccs s'engagent â garantir cette integrite.

Cc trăite etait deja sur la table du ministre et tres soigneuscment marque.

Nous exposâmes de nouveau les principes sur lesquels se basait notre sollicitatiou, les niemes que nous avions exposcs au cabinet dc Saint-James.

Le ministre ouvre le livre des traites, et avec une savante dloquence et un air gracieux s'efforce, le pauvre homme, de nous demontrer que les grandes Puissances ne s'y engagent pas Jt garantir l'integrite de la Turquie.

Il nous demontre *cvidemment* que cette integrite n'est comprise que dans le *preambule* du trăite, et que ses articles ll'engagent personne â respecter ni â soutenir ce droit.

„Puisqu'on doit vivre, on doit travaillcr et faire tout ce qui alimente la vie; et puisque *travailler* et faire ce qui alimente la vie ne signifie pas *vivre,* on doit par consequent *mourirl"'*

Voilâ le syllogisme ou la maniere dont le ministre democrate explique un trăite.

Comme sa denionstration etait evidente, nous pîimes voir **en** meme temps et lc livre des traites, ct la marqtte tres significative de la page, et le preambule qui etait le but tic la convention, et les articles meme.

- Ici, pensai-je, en Republique, on sait mieux compreudre et expiiqucr les traites, lorsqu'il s'agit surtout de *TiudepeiiJance des nationalites.*

Les Anglais sont encore tres arrieres en diplomație.

- Mais nous sommes desoles, monsicur le Ministre, d'entendrc un tel langage dc la part de la France.

Car c'cst le manifeste dc mars qui nous a pousses â croire qu'il y aurait une justice et â pretendre au respect de nos droits.

Nous nous sommes leves, au nom de la justice, pour renouveller nos ancicnnes relations avec la Turquie.

Si la France ne petit reconnaître qu'elle a un devoir d'humanite â remplir, clic doit au moins sentir qu'elle nous doit une reparation.

Car elle est engagee par son manifeste. Son honneur, voye/.-vous, est en danger.

- Mais c'est la iau te d'un autre ministere. Lc gouvernement actucl ne petit pas promettre ce qu'il ne petit s'cngager â faire.

II vaur beaucoup mieux couper toute esperance qu'eu courager par des promesses d'oîi resultent des malheurs.

- Mais les encouragements criminels sont deja donnes, monsieur le Ministre; les malheurs se sont accomplis.

11 ne s'agit â present que de reparer une injustice, une imprudence plus que *poăique* du manifeste.

De sauver rhonneur de la France, en sauvant un peuple qui est devenii victime de son respect et ele son amour pour cette proclamatrice des libertes, victime de sa foi credule.

- Nous ne le pouvons pas; c'est la faure d'un autre ministere. Votre affaire, c'est une affaire â discuter entre la Russie et la Turquie; nous ne pouvons nous en meler.

- Et, pour faire le mal, on a eu le courage de s'en meler. I.orsqu'il s'agit de faire le bien, on est si prudent, si propre, qu'on n'ose pas souiller son cceur d'un sentiment d'humanite!

- L'humanite est ele ne pas vous engager â vous exposer davantage. I.e gouvernement actuel est plus prudent.

- La prudence merite ce nom lorsqu'elle est consequente.

- Bonjour, monsieur le Ministre. Excuscz notre hardiesse de vous avoir imporrune.

- J'ai appris que vous aviez l'intention de vous rendre â Constantinoplc, et j'avais songe â vous offrir le passage gratuit jusque-lâ.

Mais le ministere, d'apres le nouvel ordre de choses, ne petit plus disposer de pareilles faculrcs.

- Merci, monsieur le Ministre. Nous sommes tres sensibles â votre botine intention.I.a France est tres genei euse de senrir et de *penser* de la sorte par son ministre.

Bonjour!

- B oii|our:

- Mais la France a fait faillite! me suis-je dit en sortant.

Un negociam reconnaît tous les actes de son gerant plenipotentiaire.

II paye toutes les lettres dc change acceptees ou signees par **ion** remplaşant; il remplir tous les engagements contractes par \Celui-ci.

; Le gerant petit etre change, cloigne; mais la maison reste, et la maison rcmplit tous les eiigagemems en son nom.

Un ministre republicam, s'il n'est pas plus qu'un gerant tle commerce, est au moins presquc la meme ebose.

Une nation deniocratique, si cile n'est plus qu'une maison de trafiqucurs, est au moins presque la meme chosc.

t f % I

Le ministre petit etre change; mais la nation reste, et la nation est responsable de tous les engagements contractes en son nom.

Que signifie ce langage? Un autre ministre a promis, un autre ministre a fait Ic mal; nous ne pouvons pas faire le bien, nous ne voulons pas reparer le mal.

„Mais c'est une faillite totale, une faillite frauduleuse, sophistique! Pauvre France! faire faillite et avec tant de ressources!

Tu es trahie! Fu as vecu!"

Notre illusion tomba; tout notre espoir dans la France s'evanouit. Nous rcsolumes de la quirter.

Nous partîmes; je saluai ce pays des libertes passees.

Nous quittâmes la France avec l'intention de ne pas la revoir. Nons nous embarquâmes â Marseille pour Constantinoplc.

La mer etait orageuse; cile menacait de nous engloutir. Elle me părut bienfaisante.

Car elle alla;t laver mes pieds de rotit reste de poussiere.

CHAPITRE VII

Pe charbon fume, la chatidierc mugit sous les Iangues de feu, les vapeurs formees dans les entrailles du navire s'echappent par ses narines de bronze.

Pc signal du depart sonne, *le Rhamses* se prepare â defier les vagues irritees; il esr deja hors du porc et commence â bondir. Le voilâ en pleine mer.

A l'instar d'un oiseau colossal, il eteud ses ailes; ses pal mes multipliees tournent rapidement, battcnt avec forcc l'onde en courroux, et s'cnfoncenr, cherchaiit â lutter contre ['element qui echappe toujours â ses ctreintes.

Pa mer ccume et rugit â ce clefi audacieux. Le poitrail vigoureux du vaîsseau frappe et feud la vague qui se souleve contre lui.

Voici le golfe de Lyon! le Leviathan est agite. Nous ne paraissions que des atomes sur son dos; le navire lui-meme, comme un insecte glissant, traversait la criniere herissee de l'Ocean-l.yon.

Son scita se gonfle et bouillonne de colere, il ccume de rage, et l'ecume va au loin; elle se brise sur les cotes du rocher incbranlable cjui la repousse.

(Vest en vain que le monstre s'agitc violemmcnt pour terrasser Ic vaisseau qui agace et sillonne la courbe etinceiante de ses reins. Oii le rcjetcr?...

Notre veloce *Rhamses* bondit et retonibe toujours sur le dos ll^mesure du monstre. II passe en avânt et hait dans sa cottrse l'fipide.

La fumee de son sommet flotte comme une banniere et me rappelle la chevelure onduleuse du postillon d'Argis'. Mais toutes autres sont les vallees, toutes autres sont les montagnes sur lesquelles plane mon etre vagabond! Les unes et les autres s'abaissent et se relevent alternativement, la montagne devient vallee, et la vallee devient montagne.

Je n'avais vu la mer qu'â Boulogne, ct le passage deCalais m'avait păru presquc semblable au passage de notre Danube.

C'etait pour la premiere lois que je m'etais vu nageant au-dessus des abîmes. Mon âme etait saisie d'epouvante ec d'admiration.

La pecicesse et le neant de l'Homme d'un cote, et la grandeur du Dieu de David de l'aurrc.

Sa puissance manifestee dans l'immensite des elements, et plus encore dans l'enceinte bornee du cerveau de ce Pygmee, qui, comme un geant temeraire, defie les elements et les traverse en vainqueur.

La posterite le verra peut-etre lutter contre l'air, le dominer et s'y frayer son chemin pour s'envoler dans des regions inconnues.

Les passagers ct mes collegues avaient dispăru dans les cabines. Le balancement, les secousses, la montec et la descente du vaisseau donnaient le vertige et ebranlaient les entrailles.

Chacun cherchait un asile pour y reposer sa tete. On nc voyait sur le pont que des matelots empresses h la mancenvre.

Je restai debout et ferme en m'accrochant avec lorce â la tige du mât.

' Par le district d'Argis passe la grande rotite poştale de Bucaresci, en Autriche. Le mauvais etat des chemins, au milieu des montagnes de ce district, est la premiere cause de la renonimee des postillons de ce pays.

11 me semblair â chacjue nouveau mouvement du navire que je m'ecroulais et que l'abîme pret â m'engloutir allait s'ouvrii sous mes pas.

Le vent sifflait â travets les cordages qui vibraient et trcin blaient comme les cordes d'une harpe colossale; et le bruit des voiles tombant sur les vergucs, confondvi au mugisscmenî des roues du navire, aux cris rauques des matelots, formaient un concert sinistre.

Mon front et ma poitrine se rafraîchissaicnt â cette aspi ration puissante et mon ccetir bondissait en meme temps d'epouvante et de joie. Ma pensee dominante etait l'immensite!

Je m'elancais avec le mouvement et mon ctre suivait la mesure de cette harmonie sauvage et de la danse gigantesquc du vaisseau.

Je me livrai â son balanccmcnt, et mon abandon au gre du mouvement contracta un aceord bienfaisant entre mon individu et l'agitation exterieure. I-e combat de l'instinct avait dispăru.

Lc navire fuyait en bondissant pousse par le vent et par la vapeur qui lui pretait de doubles ailes, et fuyaient aussi derrierc nous les rivages et les cotes qui disparaissaient une â une.

la terre etait eloignee de nous. La mer, toujours la mer, rien que la mer en avânt.

Plus nous nous eloignions de la terre, plus j'eprouvais ce courage du desespoir exprime dans la langue de nos peres [iar ces mots: *„J'avaispris mon cosur entre les dents"'.*

En avânt, proscrit errant! et mes yeux s'eleverent vets Ic ciel. II n'etait pas en courroux. Des nuages moutonnes ondulaient comme les vagues au souffle equinoxial, et se coloraient aux demiers rayons du soleil.

Le roi du jour me paraissait semblable â l'ceil de la Providence, et je pouvais fixer mon regard sur lui dans ma profonde contemplation, lorsqu'il inondait mon front de tout l'ensemble de ses rayons.

Voile souvent sous les nuages de sa gloire, il mc semblait ÎJjtl'il se cachait devant mes reclamaticms muettes.

„Dieu de l'amour, ou est la justice et ton omniporence? A tjui as-tu abandonne un peuple qui s'est souleve en ton nom?"

Je me sentais fort dans la foi que j'avais mise en lui, et dans Ha justice de la causc dc mes freres.

Tel un amant qui a sacrific tout â son ainour reproche â sa bien-aimee de l'avoir trahi, tel j'interrogcai la Providence, , lc front altier et l'âme genercuse.

i. Jamais souverain ou vainqueur enivre de sa gloire ne s'est plus gonfle, soit sur le trone, soit sut le char de triomphe.

J'etais fier sur mon esquif fragile; jc ne voulais plus entendre le craquemcnt de ses flancs qui semblaient se ; dechirer â ehaque mugissement dc la vague.

Jc me croyais grand devant mon âme et devant l'ccil celeste que je fixais ct que je ctoyais magnetiser par mon regard et par le reproche dc mon âme qui ne pouvait pas le hatr.

Jamais amant n'a pardonne plus â celle qu'il aime et sans laquelle il ne saurait vivre. Jc recriminais amerement et j'aimais profondement.

Les nuages favorisaient bcaucoup ma vanite. Je croyais voir le soleil se cacher de honre devant mes justes reproches.

L'omnipotcnce de Dieu n'etait plus devant moi un attribut de glorifieation, mais un argument fort pour incriminer son amour et sa justice.

„Tu l'as pu, mais tu ne l'as pas voulu. Te serais-tu donne la main avec l'cnnemi de l'humanite?"

Et le soleil dispărut, et le ciel empourpre se refletair dans l'immensite des eaux qui semblaient un Ocean de flammes.

Et le ***Rhamsh,*** comme un coutsier agile, bondissait sur le vagues. Je me croyais son maître, Ic maître de la mer qui, toute enflammee, bouillonnait sous mes pas.

Qui pouvait se dire mon egal, lorsqu'une vague mugit avet violence, ebranle le vaisseau, se brise et inonde le pont? Ou ciail ton trident, puissant imaginaire?

Le pyroscaphe tremble, chancelle sur sa quille, et le dieu de la mer tombe â plat ventre aux eclats de rirc des matelots joyeux.

Une etoile dans le ciel, au couchant! Elle se cache sous un voile diaphane de pourpre; puis une autre et une autre... I.i le vent souffle et le navire passe, et le bruit monotone des roues infatiguables annonce le travail incessant du navire.

Le crepuscule se dccolore et s'efface graducllement, el l'obscurite s'eleve de l'Orient.

La lune, dans son seeond quart, luit au milieu du firmament, et sa lumiere est reflechie dans les vagues ecumantes.

Des vapeurs legeres comme le gaz voilent et devoilent sa face. Les nuages fuient l'un apres l'autre. La lune semble fuir elle-meme.

La reine de la nuit semble une barque rapide de lumiere qui nage sur un autre Ocean suspendu sur nos tetes.

Je resrais immobile sur le lieu oii je m'etais assis apres ma chute. Des beures entieres s'etaient ecoulees pendant ma longue contemplation, et le sommeil ne s'approcbait pas de mes paupieres.

Les cieux racontent la gloire du Seigneur! Dites-moi, lune et vous etoiles, vous, temoins des douleurs humaines si nombreuses et si variees, comment se glorifie-t-il sur la terre de mes peres?

Un soupir involontaire s'echappa de mon sein, et ma pensee s'envola aupres de mes cinq enfants et de leur mere.

Dans ce moment, ils etaient captifs; ils etaient entre les mains des ennemis de notre liberte. Le Cosaque avait envahi la terre hospitaliere de la Transylvanie.

!%; Mes enfants etaient en prison, dans la prison du Cosaque w ^Kkient mes enfants. C'est lâ qu'ils veillaient et pleuraient la Sfr ontrie en denii. C'est lâ, atitour de leur mere, qu'ils chantaient les louanges du Seigneur.

it Mon âme etait semblable â la leur et priait avec eux...

Mais les matelots chantaient, les vagues mugissaient et i j'entendais, par intervalles, la nature en mouvement.

Je n'avais la conscience ni du bruit, ni de mon etre.

Je dormais eveille et je revais peniblement.

i Une vague se brise de nouveau avec fracas ct se repand sur le pont. Le navire chancelle comme un coursier qui trcbuche. L'ebranlemcnt et la poussiere de l'eau me rappellent de ma reverie.

L'eau ruisselle sous mes pieds et retourne dans la mer. Je regardais et je voyais comme l'homme qui se reveille d'un sommeil penible.

Je savais que j'etais eveille, mais une apathie profonde s'etait emparee de moi. Je sentais seulement que mon corps avait besoin de repos.

La nuit etait haute et la lune rotigissait au couchant. J'enveloppai ma tete dans mon mantcau et je me couchai sur le tillac. Je ne vouhis plus rien voir.

Ou vais-je? Je pensais en moi — â Stamboul.

Quel sort m'attend lâ? Amitie ou trahison; paix ou douleur? Mes enfants ne sont pas lâ!... Je me suiş endormi.

II faisait jour, le soleil etait peut-etre Ieve lorsque je me reveillai. La matinee etait nebuleuse; la mer se mariait â l'horizon avec des nuages lourds annoncant la pluie.

Le vent baissait, mais il etait humide; les vagues enflaient de volume, mais elles etaient moins impetueuses.

Nous voguâmes jusque dans l'apres-midi sur une mer houleuse et sous un ciel tenebreux.

Plus rarei, vers le soir, les cotes de la Corse et de Ia Sardaiguc ne nous apparurent que lorsque nous fiimes dans leui voisinage. Le commandant dorina l'ordre de prendre la direction d'Ajaccio.

II craignait les bouches de Bonifacio et etait determine a passer la nuir dans le port.

Le navire suspend sa route a !â tombee de Ia nuit.

L'ancre est jetee ct ses chaînes se deroulent avec fracas.

CHAPITRE VIII

Des officiers, des matelots, des passagers debarquerent pour visiter Ajaccio, le berceau du grand capitaine du siecle.

Invite par mes compagnons de voyage, je voulus aussi descendre â terre. II pleuvait... Je preferai rester, et je me rendis dans ma cabine. C'etait beaucoup trop de courir la chance de m'enrhumer pour une visite au berceau du grand capitaine du siecle.

„Grand capitaine! me suis-je dit, lorsque je demeurai presque seul. Grand assassin, imposteur, escamotcur de libertes."

Byzantin italianise, Italien francise, il changea de principes comme de nationalite. II subjugua l'Italie cjui Iui donna un nom; il enchaîna la France qui l'avait honore au-dessus de ses propres enfants.

Et dans mon esprit se deroulerent tous les evenements depuis 1790 jusqu'cn 1814.

Je vis la France, grandc er colossale, proclamam des principes, reveillant les peuples, les appelant â la lumiere de la Philosopbie, â la Liberte.

F't je vis un caporal la rendre esclave, pour lui aceorder la faculte de subjuguer les peuples. Ou le caporal fut un tres grand imposteur, ou le Francais fut un liberal de la plus petireespece, un argile petri sous la main du tyran dans le moule de l'FlscIave.

L'homme veritablement libre ne souffre pas de despote, et encore moins l'idee de le devenir. II ne petit consentir â etre ni esclave, ni maître.

le fils de l'esclave, celui qui est ne dans la servitude, qui est eleve au milieu de sa depravation, l'homme de cour et son seri, ne peuvent exister sans un maître; ils le cherchent, ils le creenl.

Et puis ils exigent que leur maître soit puissant, ils le forceni a le devenir, ils le deifient, afin de recevoir de ses mains la forcc de dominer sur les autres.

C'est ainsi que les Francais ont agi avec Napoleon, c'esi ainsi que lui-meme a agi avec eux. Ils lui vendircnt la liberte pour une idee, celle de se croire, sans le devenir, les maîtres du monde.

Ce n'est que l'esclave qui veut devenir maître.

F.t on a la naivete de nommer gloire l'ignominie de vendre sa liberte pour acheter celle des autres!

Fa liberte qui cotita des siecles de souffrances et des torrents de sang!

C'est de la gloire, peuples, que de nager dans le sang, de parvenir de massacres en massacres jusqu'â l'honneur d'ouvrir les portes de Paris â l'alliance des tyrans!

C'est de la gloire, que de mourir pour le bourreau de la Republique et d'introduire le Cosaque dans sa parrie, le Cosaque qui puisera â la coupe de l'orgie avec l'orpheline et la veuve tiu republicani mort pour un tyran!

Danse, Cosaque, avec la femme et la filie de l'esclave! c'est l'orpheline et la vetive de celui qui, comme toi, n'a pu exister sans un maître, c'est l'orpheline et la veuve d'un bourreau!

Si c'etait la filie de l'homme libre, tu aurais puise la mort dans ta coupe... Pa femme de Collatin, la filie de Virginius eussent venge par ta mort l'affront fait â leur honneur.

Danse, Cosaque immonde, danse au milieu de Paris, avec la filie du marquis et du comte, et frappe la joue de son mari et de son pere, car ils t'appellent encore aujourd'hui!

La Roumanie, credule et chretienne, envoya â Napoleon les elus de ses enfants dans le but de le soliciter de crcer une Republique danubienne.

Napoleon etait de la grande ecole des tyrans; il avait deja Jure' de ne laisser subsister par derision que la Republique de Saint-Marin.

Fai 1848, la Roumanie, toujours credule et chretienne, victime de sa foi dans la France, eut encore la bonhomie d'esperer que celle-ci lui viendrait en aide; mais les fils de la Roumanie, proscrits et erranrs, trouverent la grande nation occupee â se donner un maître au moyen de six millions de voix!!

Les malheureux Francais! apres cinquaute ans de verites eclatantes, ils ne peuvent encore vivre sans un maître!

i -«. La France tle '90 met a sa tete un caporal. 1 .a France de '48 a fait des progres: sa Republique dedaigne un caporal; elle veut un neveu d'empereur.

Nos peres ont trouve en France Tonele, nous avons trouve le neveu. Malbeureuse Roumanie!

Et je me suiş rappele la langue de mes peres et mon fils, mon petit Jean, âge de sept annees.

1 .orsque j'etais pret â quitter la Transylvanie, on parlait des candidats â la presitlence de la Republique francaise; on s'occupait beaucoup de Louis-Napoleon Bonaparte.

Malheureuse France! disais-je â ma femme, un Bonaparte te fit esclave, que dois-tu attendre dc cet autre Bonaparte?

Mon petit Jean entendit mon soupir et les paroles: *„Malheureuse ei Bonaparte".* II comprit qu'on deplorait le sort d'un peuple; il soupira aussi.

Mais il ne savait pas qu'il s'agissait d'un nom propre. II ne pouvait pas concilier dans son esprit le *malheur* avec la *bonne pârtie.*

„Quelle espece de *Bonaparte* (bonne pârtie) exclama l'enfant? C'est une mauvaise pârtie, une pârtie maudite, une pârtie juive!"

Je regardai sa mere, sa mere me regarda aussi; je ne sais pas si Dieu a jete un regard sur le monde; car, apres un mois, la France choisit sa bonne pârtie, la pârtie qu'elle avait meritee.

Jc ne sais pas encore si l'etre qu'on appelle Dieu s'est donne la main avec les ryrans, s'il est le principe de rabsolutisine? S'il cu est ainsi, mon enfant lut ameremenr puni de sa iiai've impierc.

Peu de jours apres, il perdit son pere et gemit dans les fers du Cosaque, le malhcureux enfant! Ou etait Dieu alors?

Que parlons-nous de Dieu? N'abandonna-r-il pas Chrisi, son unique I-'ils, â la vengeance de Cesar et des Pharisiens, â la derision des satellites de la force?

Et qucile tendresse peut-il alors ressenrir pour les enfams d'autrui, lorsqu'il ne fut pas emu du supplice et de la mort dc son propre fils?

Sans Christ, je serais un Proudhon dans l'crreur, je serais pire encore, car je n'aurais pas son genie et ses connaissances.

Satan me semblerait le Proletairc, le Peuple qui s'cfforce dc secouer le joug d'un despote.

Satan me semblerait un Promethee, l'Homnic collecrifcjui de siecle en siecle secoue ses chaînes pour echapper aux ryrans et aux pretres, pour se sauver du vautour materiei et intellectucl qui lui ronge les entrailles.

Sans Christ, je serais un athee, un apostat; mais lui m'a sauve dc l'enfer de la haine. Par son devouement et son amour, il m'a enseigne a aimer.

Jc l'adore plus comme homme, comme le frere du Proletairc pour lequcl il donna sa vie; c'est la pârtie humainc du Christ qui fait de moi son adoratcur.

Devant le supplice dc sa croix, je tombe â genoux, je mc prosterne. Peuples, voilâ votre roi. 11 ne possede qu'une couronne d'epines, un sceptre de roşeau; il n'a pour trone que le supplice de la croix. C'est de lâ, non du ciel, qu'il convainc et domine le monde.

Le christianisme? ... Ou fut-il prepare depuis tant dc siecles? Dans la Judec, au milieu des Juifs.

fin Les elus de la Judee ajouterent une idee â une autre idee, Uite verite â une autre verite, jusqu'â ce que toutes les idees et •toutes les verites fussent concentrees et incarnees dans le Christ.

I *£S* idolâtres, les barbares, devinrent des chretiens, sauf les Juits.

Parmi les Hebreux, humbles d'csprit, se trouverent des hommes qui suivirent le Christ, sauf les Pharisiens, les Publicains er les Scribcs.

D'oîi sortitent ces idees genereuscs et saluraires du siecle passe ct dc celui ou nous sommes? Du milieu de Ia France, dc ses elus.

D'oîi sortitent *la Liberte, l'Egalite, la Fratemite?*

Du sein des elus de la France.

Lc monde accueillera ces idees, le monde les pratiquera, le monde deviendra democrate, sauf les Scribes et les Pharisiens de la France ct ses democrates offîciels.

Un Phatisien counaissait ct comptenait les prophetes mieux que ces pecheurs qui suivirent Christ.

Est-ce que les Thiers, les Falloux, Ies Montalembert, les lamartine memes ne connaissent pas mieux, ne comprennent pas mieux la marche de l'humanite, les idees salutaires des prophetes du siecle passe, les bienfairs de la science sociale, que *la vile iHultitude?*

Ils les connaissent, mais la Judec a cu sas cai'phcs, et la France a les siens, comme elle a cu aussi ses prophetes. I A Judee refusa de devenir chretienne. Ia France deviendra-t-elle democratique?

Malheurcuse F'rance, noble et genereuse pârtie de cette grande nation, lorsque je sens les idees sortir de ton sein, et lorsque je vois ta posirion, c'est â toi plus qu a toute autre que j'attribuc le symbole de la lampe: tu te consumes en eclairant les autrcs.

Des bruits se font entendre sur le pont. Les hommes secouent leurs vetements, frappcnt lc sol, crient et poussent des imprecations.

La salle est pieine, chactin rentre dans sa cabine et cherclic ă changer ses vetements humides.

Cliacun tient dans ses mains des fleurs, des feuilles, des petites pierres, comme des objets preeieux.

- Que signifient ces objets?

- Ce sont des souvenirs de la maison de la familie dc Napoleon. Nous avons vu la maison ou il est ne.

Je regardai mes confreres. Ils n'avaient rien entre les mains. Je respirai.

„Napoleon faisait pressentir, des son enfance, qu'il serait un bon canonnier," dis-je en m'adressaut â mon eolleguc soldat. Fit nous rîmes tous les deux en nous rappelant LIII comique naifqui faisait la biographie de Napoleon.

Son tombeau fut aussi splendide et propre que ses langes.

Deux dames roumano-slaves, que nous appelons *Coconnes,* sentaicnt en ce moment les feuilles cueillies sur le berceau de Napoleon.

Elles se rappelaienr les langes du grand capitaine, le plus grand canonnier qui fut au monde parmi les bambius d'Ajaccio.

*

Parmi nos compagnons de voyage, il s'en trouvait un qui se disait Corse.

I.orsque chacun se fut retire dans son hamac, je restai appuye sur la table en face de lui, car, ainsi que moi, il ne pouvait s'endormir.

- Combien d'habitants petit avoir cette île? lui demandai-je.

- Deux cent miile tout au plus.

- Quelles sont ses villes principales?

- Ajaccio et fjastia.

- Les habitants de cette île sont presque tous Italiens. Dites-moi, je vous prie, cst-il vrai qu'il se trouve aussi des Grecs parmi eux?

- II y a une colonie grecque, refugiee de Coiistantinople, (ipres sa prise par les Turcs.

- Comment comiaît-on qu'ils sont Grecs? Ne se sont-ils pas meles avec Ia race du pays?

- Les Grecs sont comme les Juifs, ils conservent leur religion; mais ceux de cette île, quoiquc du rite de l'Orient, se sont unis â l'eglise d'Occident. Ils conservent encore, en qucl-que sorte, leur langue et leurs coutumes. Ils ont des ecoles grecques; les plus riches cultivent la langue hellenique. Avez-vous connu â Paris un certain M. Stephanopoli Coninene?

— Non, monsieur.

- II est Francais, ne en Corse, de la colonie grecque et de la religion grecque. 11 est le rejcton de la dynastie byzantine des Comnenes. On dit que l'Angleterre l'avait designe pour roi de la Grece avânt l'avenement d'Othon au tronc. Ce monsieur a ecrit sur la Corse. Il defend dans ses ouvrages ses coreligion-naires opprimes par les autres habitants de cette île.

- Est-il vrai que Napoleon Bonaparte soit issu de cette colonie grecque?

- C'est la verite. Stephanopoli Comnene est cousin de Bonaparte. C'est une familie qu'on nommait *Calomcrï.*

- Combien d'evenements ont passe sur la Corse, con-tinuai-je, combien de peuples er de dominations!

Herodote et Ies autres historiens dc la Grece l'appcllent Cyrna. Les Pheniciens l'ont colonisee et domiuee, puis Ies Phoceens, les Fgyptiens, les Grecs, les Troyens, les Carthaginois, les Romains, les Gaulois, les Espagnols, les Barbares, les Sarrasins, les Italiens, les Anglais, et dernierement Ies Francais. Taur dc peuples et de races doivent avoir laisse ici

[1] J'ai connu plus tard, â Paris, M. Stephanopoli Comnene, et j'ai lu quelques-uns de ses ccrits. II parle le grec comme les Italiens, il connaît l'italien comme Alfieri er Eoscolo, il parle le francais comme les Meridionaux. II est citoyen francais.

des physionomies, des temperaments, des mceurs, des coutumes dilferents et primitives. C'est le climat et les origines diverses et prototypes qui ont fait predire, je crois, ;i Jean-Jacques Rousseau qu'il sortirait de cette île quelque chosc de grand et d'etonnant.

Je vois que la domination romaine y a laisse sa langue, ses tours et ses niomimcnrs. ies mceurs doivent aussi, pour la plus grande pârtie, etre romaines. Je vous prie, dires-moi comment se cultive la terre dans cet endroit? Les villageois sont-ils proprietaires, sont-ils serfs? Le travail est-il force, est-il remunere?

- Comme partout, il y a des proprietaires et des proletaires, mais il n'y a pas de serfs. Tout homme est libre. La terre se cultive â la journee, et chaque journee est payee. Elle se cultive aussi par une espece de secours volontaire de la part des hommes forts envers les faibles.

- Comment s'appelle ce secours gratuit?

- *CLique* ou rejouissance bruyante, car elle se fait au bruit des chants et elle finit par la danse. Le claqueur protege dans le theâtre l'acteur debile et obscur, Ie claqueur en Corse protege l'homme faible et sans ressources. 1 ,'acteur devient par la claquc petit monsieur, ei le protege par la claquc rurale devient souvent monsieur; car les hommes astucieux exploitent pour la plupart la bonne volonte du genereux et simple villageois.

Je me suiş rappcle *hi chica'* tle nt)tre paysan, tiu secours volontaire qu'il a toujours aceorde â la veuve, â la vieillesse et â la jeunesse encore debile, au malade, et meme au boyar.

L'acteur, par la claquc, devient homme connu, er le boyar est devenii presquc seigneur toujours par la claquc.

Quel rapprochemcnt, quelle concordance singuliere â des distances si eloignees, de Ia Dacie en Corse!

[1] II n'y a aucune diflerence entre *claqne* et *claca* que celle qui existe entre *politiqite* et *politica, grecque* et *greca.*

J'appris plus tard, qu'en Espagne, l'habitude de la claca y est encore conservee.

Serait-ce une tratlition des Romains qui coloniserent la Dacie, l'Espagne et la Corse?

Serait-ce un souvenir des Sarrasins, qui tlominerent en Espagne et en Corse et vinrent s'etablir dans le voisinage de la Roumanie?

Ou serait-ce une imitation tle la Bible adoptee par tous ces peuples devenus chretiens, une imitation tiu Jtibile celebre au son de la musique, aceompagne du battement des mains?

!9

Dans tous les cas, on ne voit lâ que des mceurs primitives sorties du sein de la nature, inspirees par la bouche meme de Dieu.

Le *ciocoiu* abusa de la claca ainsi que le moine abusa de l'Eglise, ainsi que le pape abusa de l'Evaugile.

Le Coran fut preserve de cet abus.

Je discutais ensuite avec mon inteiiocuteur sur plusieurs objets d'ethnologie et meme d'archeologie.

Un ciocoiu ventlu aux Russes, qui nous suivait comme l'ombre, ainsi que le tenard dans sa taniere, de son hamac riait de ma claca et de celle de mon interlocuteur.

Mais non, il ne riait pas, il grincait des deuts, car on s'eclairait sur l'existence et l'origine de la claca, dont on abusa en Valachie depuis Caragea, et plus encote depuis 1830.

C'est cette espece d'hommes qui tratluisent aux etrangers qui viennent nous visirer le mor *claquc* en celui de *corvee.*

II s'est plaint, le fils de vipere, en ecrivanr de Constantinople, que son sommeil avait ete trouble par nos erudes dc mtetirs.

Je crois bien cju'il n'a pu dorinir. Quant â moi, je me suiş endormi apres notre discussion. Je me suiş reveille le lendetnain au bruit des chaînes de l'ancre qui se levait.

CHAPITRE IX

Lorsque je montai sur le pont, le băteau n'etait plus dans le port.

La matinee etait nebulcuse ainsi que la nuit l'avait ete. Un rayon prolonge du soleil qui percait les nuages noirs et sinistres rcsseniblait â une comete efFrayante sur un ciel en deuil et courrouce.

La mer etait irritee et bouillonnait. Le vent equinoxial sourflait avec plus de force â mesure que nous entrions dans le passage qui est entre la Sardatgne et la Corse, et nous approchions des bouches de Bonifacio.

Une catastroplie semblait imminente. 1*AS* vagues s'elevaicnt comme des montagnes.

Les visages des matelots n'etaient plus riants ainsi qu'ils l'etaient dans ie golfe de I.yon.

Le sifflet percant du contrc-maîtrc se faisait entendre sans cessc. Le commaudant avec le pilote se trouvaient â leur poşte de danger.

Chaque matelot etait absorbe dans la gravite de ses devoirs, soit en lutfant contre le vent, soit en parcourant le navire d'un bont â l'autre, soit en escaladant les cordages, ou en grondant son camarade.

Le vaisseau mugissait comme s'il etait pris des douleurs de l'enfantement. Ses flancs craquaient et menacaient de se disjoindre.

Les vagues l'une sur l'autre inondaient le pont, lorsque le navire ne se hâtait pas de sillonner leur dos. Nous montions et nous nous precipitions; et au milieu de l'abîme, l'onde amere **dc** jetait sur nous menacant de nous engloutir.

Les commandements, les cris des matelots, le bruit precipite de leurs pas se multipliaient â ehaque moment.

Ix:s mâts tremblaient, les roues du băteau etaient paralysees; l'une se debattait peniblement dans l'onde, tandis cjue l'autre tournait dans lc vide.

Les jiassagers etaient tous descendus au fond du bâtiment.

J'y descendis aussi. 11 me părut que je me trouvais au fond du Tartare.

Le mugissement et le fracas des vagues, le craquement du vaisseau, les hurlements lugubres du vent, le bruit assourdissant des roues, le tremblement du vaisseau, le retentissement des jias des matelots, etaient repetes dans mon cceur avec ***plus*** de force que dans la nature elle-meme.

Celui qui, les yeux bandes, est condamne â presenter sa poitrine devant vingt fusils prets â le transpercer, entend avec moins d'epouvante la decharge qui ne l'a pas atteint.

Il me semblait que j'avais les yeux bandes. Je me precipitai sur le pont afin de voir l'asjiect de la mort, le voir sur les ailes de la temjiete.

Mais ici lc bruit n'etait plus le meme; il se dispersait dans l'esjiace, et le vent soulageait ma tete en feti.

Le spectacle, j'ose le dire, m'enchantait dans son horreur meme.

Nous etions deja dans les bouches de Bonifacio; on me montra lc promontoire. Je tournai les yeux vers la gauche. Les rayons du soleil frajipaient sur le front du roc: c'etait une lueur sinistre sur un horizon plein de nuages. Quant â la chaleur, on aurait dit un ***soleil avec des dents,*** selon l'expression de mon pays.

11 me scmblaii que Bonifaeio me montrair aussi les siennes, comme un chien qui gronde dans sa chaîne.

„Quel Bonifaeio! il est si mechant. l.es hommes ont eu peur de l'appcler par son veritable nom, qui est *Malifacio.*

C'est ainsi que les anciens appelaient les furies Eumenidcs (les Bienveillantes). C'est ainsi que les Roumains appeilent la peste, la Bonne-Mere."

Nous parcourumes toute la journee le passage qui est etnic la Sardaigne et la Corse; la nuit approchait, et le meme vent, les memes vagues, et toujours dans les bouches de Bonifaeio.

Ou s'aventurer pendant la nuit, lorsque le pilote ne distingue plus les objets et que le chefdu navire est aussi avcugle que le ciel?

On commande de prendre *a* droite la direction vers les cotes de la Sardaigne. Ee navire fait le tour d'un promontoire qui mit un obstacle â la tempetc et nous servit d'abri.

Dans une espece tle golfe ou de port desert et sauvage, on jeta l'ancre, et Ie vaisseau cessa d'etre ballote par les vagues. II ne fit que se balancer, comme un elepbant, jusqu'â la pointe du jour.

On leva rancre. En quelques heures, nous fumes en pleine mer. Nous eumes une journee calme ct douce, journee meridionale.

I.a mer etait legerement ridee. Tous les visages etaient joyeux.

Jusqu'au soir, tous les passagers se tinrent sur le pont.

Ea nuit fut aussi calme que la journee.

A l'aube du jour, j'etais reveille et je montai sur le pont. Quelques montagnes pyramidales et solitaires s'elevant sur les eaux se dessinaient en noir dans l'air grisâtre du matin.

C'etait les îlcs Aedgades. Ees cotes de la Sicile se pronontaient fortement eclairees par les premieres lueurs de l'aurore.

La mer commențair â etre pleine decueils caches.

Le commandant etait reveille; il donnait des ordres pour cviter le perii. Le vaisseau, semblablc â l'aveugle qui tâtonne, glissait lentement sur la surface des eaux.

Des barques de pecheurs apparurent. Un *barcajolo* sicilien fut invite â monter sur le băteau pour servir de pilote.

Le patron d'une nacelle accepte avec joie l'invitation qui lui est faite; il abandonne la peche, et d'un seul bond il s'elance sur ***le Rhamses.***

Quel contraste, d'entendre ce langage miclleux et servile, de voir ce maintien, ces gestes obsequieux, et puis un bonnet phrygien! **11** mc sembla voir la liberte' de la democratic francaise.

Le proprietaire d'une barque, l'invite ***a*** aceomplir une bonne ceuvre, ***a*** servir de guide, â commander un vaisseau, n'avait aucune dignite d'homme, pas meme le sentiment du bien qu'il accomplissait!

II paraissait un condamne auquel on faisait la grâce d'adresser quelques paroles de bienveillance, et auquel on ordonnait de servir.

Agile dans ses mouvements comme les Cigans des boyars lorsqu'ils font des culbutcs, comme eux il elevait les epaules, il abaissait sa tete ct clignait des yeux.

Comme eux, il gesticulau, s'inclinait, otait son bonnet phrygien et decouvrait ses cheveux en desordre.

*

Le soleil dorait le sommet des montagnes, lorsque nous fii mes dans le port de Trapani. Sur les tours fortifiees tles cotes de la Sicile et sur les forteresses flottait la banniere de la liberte sicilienne.

Les soldats etaient des indigenes et des etrangers enroles volontairenient sous le drapeau de l'indepcndancc. Leur costume et leur attitude me rappelerent une scene *cYHematii.*

Ils me rappelercnt les clephtes de la Grece, les guerillas tic l'Espagne, les pandours de Vladimiresco sur les murs dc Brancovanca.

I a Sicile et Naples craignent beaucoup le cholera et la peste, et le roi Bomba craint encore plus la liberte cjue le cholera et la peste.

De quclque panie du monde que vous veniez, vous devez vous purifier de toute j->ensee et de toute idee d'homme.

Vous devez, |iar consequent, subir la quarantaine. Nous venions de la France: le canon des forts nous intimait l'ordre de ne pas ajiprocher.

Des officiers de sânte vinrcnt pour s'assurer d'oîi nous venions, et voir qui nous etions et ce que nous voulions.

A peine le commandant parvint-il â se faire comprendre. Ils donnerent la permission aux officiers du băteau d'aller se procurer des vivres.

Nous partîmes. Toute la journee se jiassa â voguer le long des cotes occidentales de la Sicile. Pendant tonte la nuit, nous parcourumes notre chem/n en jileine mer.

\c matin, nous aperctimes les cotes de Malte. Vers les neuf heures, nous etions dans le jiort.

Salut, Melete, avec le lever du soleil! Salut! I.e miel de tes fleurs t'a donne ce nom dans l'antiquite. Comme tes tours sont belles, ainsi que tes palais! Ton jiort est comme un sein chalettreux.

L'ancre est jetee, ct tes barqnes nous environnent. Jusquc dans l'apres-midi nous pourrons visiter tes edifices et respirer ton air printanier.

Depuis Marscille, nous ne descendions pas â terre une seule fois. Le bruit de la mer et le balancement qu'elle imprime au vaisseau m'avaient donne le vertige.

L'agitation du golfe de Lyon, la tempete des bouches de Bonifacio, la mer et toujours la mer depuis jilus de cinq jours et cinq nuits, avaient exalte mon imagination.

L'asjiect de la cite fortifiec, l'isolement de I'île au milieu des eaux qui dc tous les cotes se mariaient avec le ciel, ies muraillcs et les maisons qui semblaient taillees dans le roc, rejouissaient ma vue et reveillaient mon âme.

Les portes singulieres de la cite, Ies sentiers mysterieux, les rues montucuscs, taillees en escaliers, Ies jartlins qui â droire et â gauche exhaîent le parfum des citronniers, des orangers en fleurs et remplis de pommes d'or.

I.'air doux et embaume dans une saison encore âpre dans nos climats, la journee radieusc et solennclle.

L'architecture mauresque, orientale, aidec par la pierre docile et ductile, et embellie par les mains gracieuses dc l'Art et du Cotit.

La couleur d'or des maisons, des palais, des monuments, des muraillcs, du |">ave meme, couleur doree encore davantage par les rayons du soleil.

Les costumes varies de tous les peuples, les physionomies etranges, une langue abrahamiennc intelligiblc ct non intelligible â la fois, semblable aux sons qu'on entend dans un reve et qui ne peuvcnt erre retenus.

Les mantclets de soie noirs er luisants qui couvrcnt Ia tete et la taille tles matrones et tles vierges, leurs pas ontluleux, legers et mystiques qui vous representent des madones se glissant comme des ombres.

Puis l'eloigncment dvt monde continental, de ma familie dont j'ignorais le sort; tout me faisait croire que j'etais au-dclâ des confins de cette vie.

Si l'Homme possede un sixieme sens, je ne sentais que jiar celui-ci.

C'etait dans la seniaine sainre, â la veille du jour de l.i Passion de notre Seigneur. Je m'approchai de la cathedrale; (chantait des eantiques.

Un torrent d'une harmonie sacree inondait mes sens et ravissait mon âme. Je croyais etre au milieu d'un chceur angelique.

C'est par instinct que j'cntrai dans le licu sacre; je n'avais plus de volontc. Je ne puis me rappeler le moment oii je mc suiş prosterne devant le supplice de mon Christ.

Devant sa croix je me suiş prosterne. (Avec combien dc devouement je l'avais soulevee â Islaz pour supporter son poids douloureux jusqu'â mon dernier soupir!)

C'est lâ aux pieds de la croix que j'ai repose ma tete, et je vis pour la seconde fois la cite par le prisme tle ma situation.

11 me semblait voir celle que l'Evangelisre vit jadis, mesuree par un ange tenant une toise dor.

Je croyais que j'etais â repondre devant l'Eternei de mes actions bounes ou mauvaises, â repondre â la veille du jour tle la Passion de notre Seigneur.

Je n'avais ni crainte, ni joie.

Mes yeux n'avaient point de larmcs, mais mon visage craii l'imagc de la douleur; si les âmes pleurent, la micime pleurait comme elles.

Je vis, jc sentis ce que petit etre l'homme au-delâ des porres de la vie.

II est amer au damne et meme au bienheureux de se voir isole, prive tles siens, prive de tout ce qu'il a aime dans ce monde.

O mes enfants! ce chapitre esr le votre; je ne suiş pas en etat de vous exprimer mon ainotir, la douleur de mon cceur.

Pa douleur que j'ai ressentie dans le temple tle Baptiste, aux pieds de la croix du Christ; c'est la meme douleur qui ne devote pas, mais qui vivilie au contraire mon cteur pour vous.

Euphrosine, Virgilie, Sophie, Mărie, mes filles; Petit-Jcan, ;îlion fils aîne, et toi, Mărie, leur mere, oii etie/.-vous dans ce moment?

Dans la captivite, vous chantiez les louanges du Seigneur ct vous faisiez pâlir le visage du barbare.

'Pendre mere, tu te montras lionne. Măria, devant l'impic sans lois et sans aucune connaissance du bien; tes levres se sont sanctifiees par les verites dont tu foudroyas le nom et la memoire du Czar, et dont tu eclairas ses satellites.

Votre captivite stigmatisa ce Iront matidit; l'infamie d'un • lâche au pouvoir a imprime sont cachet sur son diademe souille de sang.

Jamais votre amour envers moi n'a ete plus fort; c'est alors que vous m'avez aime, car vous vous etes montres dignes de votre patrie.

Ah! si je vous avais aimes avec la moitie de l'ardeur avec laquelle je mc suiş devoue â ma patrie, qui n'est plus pour vous;

Si je m'etais expose pour vous, comme je me suiş expose pour la vie et les biens de ces Roumains, qui marehaient sur les bords d'un precipice;

Si j'avais veille pour vous pendant vingt-huit annees, comme j'ai epuise ma jeunesse et sacrific mon repos pour donner une langue, un nom, une existence â cette nationalite oubliee par tont le monde et par elle-meme;

Vous auriez eu un pere, un avenir, une patrie.

l.es enfants d'autrui om eu mes lecons et mes conseils. Pendant vingt-huit annees, j'en ai tlonne aux enfants, aux jeunes gens et aux vieillards; mes ecrits attcstent mes veilles.

l.'etranger sans loi, le Cosaque, a compris combien ils lui etaient nuisibles, et ce qu'ils pouvaient leur faire du Roumain? Ees enfants de la Roumanie n'ont pas compris le bien que ces ecrits pouvaient leur fair; le Cosaque a su l'apercevoir.

Le Cosaque m'a abhorre et m'a persecute jusqu'â la mori, et le Roumain ne m'a pas aime, que dis-je? il n'a pas mente daigne chercher â me sauver.

Les enfants d'aulrui ont eu mes secours et mes conseils, ci vous, vous grandissez errants avec votre mere, sans conseils, ci loin des regards paternels.

Chers enfants! je vous ai otiblies dans mon amour poui votre patrie. C'est elle qui vous a desherites.

O abnegation totale de l'homme! n'es-tu pas la plus cachec et la plus reelle des ambitions?

Dans ce cas, malheur â mon âme!

Prosterne aux pieds dc la croix, aucune larme ne coula tle mes yeux pour soulager mon cceur oppresse. Mais mon âme rerrempee dans la lumiere eternelle oii elles s'etait cnvolee, retourna calme et sereine dans mon sein et m'encouragea â supporter de nouvelles souffrances.

La musiquc sacree continuait; j'avais cesse de l'entendre, tellement j'ignorais ce qui se passair autour de moi.

Je me reveillai, je commenţai â entendre et â voir ce qui m'environnait.

Rien de plus pieux que la foule des vierges et des meres agenouillees, les mains sur la poitrine, les yeux fixes vers le ciel, avec les mantelets qui leur couvraient la tete et leur donnaient un air mystique.

Qui n'a point vu les eostumes tle l'Italie ne saurait depeindre les femmes saintes du Paradis, les martyrs dans les cheeurs celestes. Raphael les a vues; et nous les voyons dans ses ceuvres immortelles.

Lorsque je sortis de l'eglise de Saint-Jean, j'entrai de nouveau dans le monde materiei.

Je visitai l'ex-residence tles chevaliers de Saint-Jean de Jerusalem.

„ Et mon esprit remonta jusqu'â l'origine de cet ordre et pedescendit jusqu'â sa degeneration et sa decadence.

|i. Le divin christianisme a degenere lui-meme entre les mains 'des papes, me suis-je dit; un ortlre si mondain pouvait-il 'demeurer intact et dans sa verite curiere?

Dans ses diverses denominations d'epoquc en epoque, on apercoit deja sa decadence.

Au commencement de sa fondation, il s'appelait 1 *'Ordre des Chevaliers de l'Hopital de Saint-Jean de Jerusalem.*

II avait pour chel un superieur. C'etait un ordre dont le but surtout etait religieux et bienfaisant.

I ,es annees se passent, et avec elles diparaît aussi l'esprit qui inspira le fondateur. L'ordre changea de nom; il s'appela 1 *'Ordre des Chevaliers de Rhodes.*

II n'avait plus un superieur, mais un grand maître, *Altesse eminentissime,* melange impic des choses sacrees et prolanes.

Des annees se passent encore, et les chevaliers de Rhodes devieunent *Chevaliers de Malte,* denomination presque synonyme de *chevaliers d'industrie,* raffines et purifies par huit generations de noblesse.

C'est-â-dire huit generations d'immoralite et de crimes.

linfin l'ordre de Saint-Jean parvient *a* avoir pour grand maître un czar! Paul, le batard de Catherine, le pere de Nicolas, chefdigne de chevaliers de Malte.

C'est ainsi que le christianisme devint eatholicisme et enfin degenera en jesuitisme; la loi la plus divinement evangelique fut parodice dans le systeme tle l'absolutisme le plus infernal.

C'est ainsi que Christ qui lavait les pieds de ses disciples et leur leguait en lieritage le devoir d'etre les plus humblcs parmi les humbles, lut reduit, dans le rite de l'Orient, â etre represente par des esclaves qui n'ont pas honte de se nommer *despotes.*

Je vis l'image de saint Jean-Baptiste reveni du costume de chevalier dc Malte! Je me suiş rappele le Grec qui commandail â son peinrre de lui faire l'image du Christ avec des bottes rouges

Je parcourus les salles, et je vis les armures de plusieur.s epoques et dc differents peuples, ruines de la force du passe.

En sortam, je parcourus la cite d'un bout â l'autre, dc l'Orient â 1'Occidcnt. Je vis plusieurs jardins er jc respirai leur air embaume.

Dans lc dernier ou je fus conduit, tout me părut exotique: son sryle, sa forme; ses arbres et ses fleurs etaient en harmonic avec lc local et mes impressions.

Ea religion avait cede la place â la poesic. 11 me semblait etrc- dans la cite et les jardins d'Amiidc. Ix;s maisons et les palais me rappelaient les demeures tles chevaliers chantes par la muşc dc Tassc.

I ,'anciennc Melcte, appelee dans la suite Malte, fut habitec et subjuguee tour â tovir par des Pheniciens, tles loniens, tles Canhaginois, des Romains ct des Arabcs.

Puis par lc comte Rugier, par Charles V, par les chevaliers dc Rhodes, appelcs depuis chevaliers de Malte, sous jcan Valetta, le premier grand-maîtrc.

Puis par des Erancais, sotts Napoleon, et dern.ierem.ent depuis 1814, par les Anglais.

Le premier grand-maîtrc Valetta donna son nom â la cite, d'ou nous sortîmcs pour nous embarquer dc nouveau.

II etait deux heures de 1'apres-midi, lorsque *le Rhamses* partit du port dc Malte. Le temps etait calme et propice.

Nous voguâmes toute la journee et toute la imit dans toute la monotonie d'un voyagc sans incident.

Le lendemain, dans le milieu de la journee, apparurent les iles loniennes ct les cotes dc la Grece.

CHAPITRE X

Chai're Hclias! Terre classique dc la liberte et des sciences, •'nom sonore ct doux; lorsqu'on le prononce on respire l'air embaume de tes mers.

M'ecricrais-jc avec Byroir. *Jles de l'Archipel, o îles.'* Ou rdpeterais-je lc chant par lequel j'ai salue ta premiere banniere eonsulaire elevee dans Ia capitale de mon pays?

Plus jc m'approchc de tes rivages, plus jc reconnais les licux dont les noms bercaient ma jeunesse, noms qui s'echappaient de mon sein dans mon sommeil interrompu par l'etude de ta langue antique.

"Ea langue fit l'education tic celle du Larium, ele nourrit la notre tiu lait dc l'Evangilc et lui imprima une vigueur destinee **â** porter dans la posterite Ie caractere de son origine.

Nous sommes dans les caux du Eeuare. Les cnfants primitifs et poetiques ctoyaient que lc monde sc terminait en cet endroit; car, au-dclâ, on ne rencontrăit plus que la barbarie.

C'est ici que eommencaient les caux dc l'Enfer. L'hommc qui les traversait abandonnait la vie des sciences et des arts.

Le soleil se couche et dorc lc front de tes montagnes, jadis le sejour de tes divinites.

Lc cap Saint-Ange se leve colossal et fort pour braver le Titan qui, de l'autre core, se pose sur le sommer du Tenare.

Les deux promontoires se mesurent ct representent le christianisme et le paganisme, l'un â l'Orient, l'autre a l'Occident.

Que ton ciel est beau, Hellas! Que ton levant et ion couchant sont splendides!

C'etait un couchant de printemps, et le pyroscaphc bondissait comme un coursier joyeux presse par l'eperon de son cavalier; il devait passer, avânt que la nuit le surprit, le detroii de l'Ange terrible.

La nuit arrive et avec elle nous sommes dans les eaux pro prement dites de la Grece, entre ses des.

1 .es ombres ne me laissent pas joiiîr de la vue des eaux qui engloutirent la flotte des Perses, elles couvraient aussi les plages et les montagnes qui retentirent jaclis des Peans de Ia victoirc de Themistocle.

C'est dans ces ondes que *le Rhamses* voguait semblable â un cygne laborieux et infatigable. Le bruit monotone de son mouvement, loin d'appeler le sommeil, me tenait eveille et me faisait rever aux siecles passes.

L'âge d'or, les temps fabulcux des demi-dieux, les temps organisateurs dc la Grece, sa liberte, sa decadence, sa servitudc et sa regeneration passercnt les uns apres les autres devant mon esprit.

Depuis Saturne jusqu'â Mahomet, depuis le deluge de Deucalion jusqu'â celui des Barbares qui engloutit liberte, pensee et verite; depuis Promethee jusqu'â Jesus-Christ;

Depuis Orphee jusqu'â Chalcocondilas, depuis Hercule et Thesee jusqu'â Leonidas et Themistocle, depuis Cadmus jusqu'â Periclcs, depuis leare, Ie premier mc'canicien, jusqu'â Archime.de;

Tout, comme dans une fantasmagorie, passa devant moi; tout, jusqu'â Marco Bociari, et jusqu'aux heros qui, avec lui, perirenr pour te ressusciter, toi, o Grece! te ressusciter libre, glorieuse et belle!

Marco Bociari, Grivas, Giavellas! enfants du Pinde, rejetons d'Adrien, sang d'Italie, Roumains de la Macedoine, : **freres** de mes freres, salut!

Vos iioms recentisscnt â mes oreilles et mon cceur palpite **de** joie. Gloire â vous, gloire â Ia Roumanie!

Vous ave/, delivre le Grec degenere; votre devouement et votre generosite se vengerent noblcment de la depravation qui depuis des siecles insultait vos peres par le nom de *Roumains* > *boiteux.*

Roumains boiteux! et vous avez releve la Grece! Vous, aux cris desquels le 'Pure boiteux apprenait â fuir comme une dorcade; vous, au commandemcnt desquels le Grec paralytique apprenait â poursuivre l'ennemi.

Vous, boiteux! vous, au front de lion, aux bras herculecns, aux pieds semblables â ceux des dieux d'Homere qui s'elancaient de montagne en montagne!

*

Tout le monde dort sur les eaux tranquilles; seul ie pilote veille ainsi que la sentinelle vigilante. Us sont remplaces par d'autres; moi seul je reste solitaire, immobile, taciturne sur le coin d'un banc;

Les pleiades avaient deja decline et je n'avais point encore ferme les paupieres. On dort aussi sans avoir les yeux fermes, et on reve souvent, quoique eveille, au passe et â l'avenir.

Et l'on voit l'avenir, non dans des songes penibles, mais dans des reves pleins de beatitude.

C'est un reve semblable qui me faisait alors oublier le present. Mon esprit etait loin de ma situation, de celle tle ma patrie, du sort incounu de mes enfants, et de tout ce qui pouvait m'attendre au bout de mon chemin.

Les autres donnaient et revaient peut-etre â la vengeance ou aux douleurs, â la trahison ou aux pieges, aux prisons ou

aux palais, â la faini ou aux orgies. Je ne voyais que la glohe du passe et la victoire de l'avenir.

Et je les voyais par dessus les eaux qu'arrosent les plagcs protegees par les ombres des dcmi-dieux du passe.

Jc vis poindre les premieres lucurs du matin et jc vis l'aubc blanchir l'Orient derriere l'Olympe. Bientot le jour se rcpandii dans l'cspace et eclaira un horizon enchantcur.

Je prendrai la liberte d'appeler le soleil dans cette matinee pai son nom antique qui donnait la lumiere, les sciences et la vie.

Phoebus apparut dans sa gloire hellenique, triomphal et radieux; il inondait de ses rayons le sommet dc l'Olympe, du Parnassc ct de l'llelicon, et se refletait dans les caux dc Salamine.

Nous nous approchons du Piree; les passagers et mes confreres reveilles etaient deja sur le pont pour admirer la nature-ct respirer l'air matinal dc l'Attiquc.

Combicn les montagnes ct les plages etaient pittoresques! Combien le ciel etait sercin ct radieux! Combicn les eaux etaient splendides dans leur limpidite!

O impressions d'un proscrit! o imagination encore vierge, imagination des annees de ma jeunesse! Vous mc montriez la naturc et la creation sous un tout autre aspect;

Personne ne voyait comme moi, personne ne sentait comme moi.

jc n'etais plus jetme, et j'etais force de paraîtrc scmblablc â tous les -autrcs, de retenir l'elan de mon âme.

Pas une larme dc mes paupieres, pas une exclamation de mon sein, pas un soupir de mes levres.

Jc parlais aux parolcs des autres, je riais â leurs ris, mon admiration etait muette, ma contemplation aveuglc.

Mon âme sentait le besoin de respirer, de respirer a l'instar des âmes. Je sentis que j'etais esclave; cat jc n'etais pas seul au îfmilieu de la naturc.

„Ici, â droite, me dit le commandant, se trouve le tombeau de Tlicmistocle, si l'on en croit quelques decouvertes modernes."

Je me rctoumai ct les yeux fixes sur l'endroit indique, je ne les detournai cmc lorsque la marche du navire eut fait dispataîtte l'objet dc ma predilection.

Themistocle! combien ton patriotisme fîit grand lorsque, en homme libre, tu souffris l'injure d'un soufflet, sans demander d'autre satisfaetion que celle d'etre ecoute: *„frappe **mais ecoute"**.*

Combien de fois dans ma vie aurais-jc forme le deşir d'erre battu comme l'esclave du Russe, pourvu qu'on cut consenti â m'ecoutcr!

Qui ma ecoute parmi ceux qui pouvaient faire le bien, lorsque je m'ectiais de toutes mes forces, que le Cosaquc conspirait contre notre naționalite et qu'il etait temps de placer une ligne de demarcation entre le roumanisme classique et le panslavisme perfide ct barbare?[1]

Qui m'a ecoute lorsque je veillais, lorsque j'epuisais ma vie pour former une langue unitaire, une *u^)lgne-symbok•,* composec de tous les elemcnts nobles de chacune des provinces roumaines, une langue regeneratrice dc notre nationalitc?

On riair de mes craintes, on meprisait mes ceuvres, on fermait les oreilles â mes raisons, on essaya enfin de faire de moi un jouet derisoire.

Apres une vie laborieuse et tranquille de plus dc treme annees, je me vis force de m'armer du fouet dc la satyrc pour

[1] Nous n'enrendon.s ici par panslavisme que celui du Czar.

frappcr les *andrapodes*[1] et confondre les ennemis du roumanisme.

Ils n'avaient pas entendu la raison; ils se revcillerent â mes coups, car ils ne frappaient les vipercs qu' â la tete.

Le roumanisme eut des adeptes, des athletes eclaires ei pleins de courage.

Les annees ont passe, et les annees decouvrirent la verite de ce que j'entrevoyais; le Cosaque nous assimile aux peuples slaves, et, comme Slaves, s'arroge le droit de nous absorher.

Qui m'a ecoute, lorsque, a la premiere arrivee de Duhamel dans notre capitale, je disais que le chef dc notre Etat ne tombait que pour son seul crime de vouloir rester Roumain et de s'opposer aux plâns condamnables du Cosaque?

Le chef de l'Etat tomba renverse par le czar.

Nos patriotes et nos liberaux d'alors, agissant aveuglement, devenaient ies instruments du Kalmouck.

Ma voix se perdait dans le desert au milieu des betes feroces. Les liberaux, adorateurs du czar, m'enveloppaienr comme autant de loups.

Qui me croyait, lorsque, h la seconde arrivee de Duhamel, en 1848, je criais qu'il n'ctait venu que pour ourdir de nouveaux contplots, pour preparer l'incendic, le pillage et le massacre, comme dans le temps d'Hypsilanti?

Les declamateurs de libertes, les instruments inertes du despotisme du Nord, me traitaient de reactionnaire pour avoir cric que je craignais l'anarchie; et Duhamel demanda mon exil et ma mort pour ce crime.

Qui m'ecoutait, lorsque je criais de ne pas ajouter foi aux declamations qui sortaient de la maison de Mavros, de la

[1] *Andrapodes:* par ce mor on entend, en grec, un etre ayanr des pieds d'homme. On l'emploie pour designer quelqu'un qui, quoique libre, a perdu sa dignite d'hommc.

Cest un mor propre â designer les courtisans rampants et serviles

bouche de ses parents, de ses allies, et ele tous ceux qui avaient ete impliques dans la cabale czarienne d'Ibrai'lla?

Combien aurais-je deşire etre battu par tous les bons et veritables Roumains, pourvu qu'ils cussent consenti â m'ecouter!

Tout ce qu'ils ftrent, fut de se soulever lorsque le perii etait deja a leurs portes, de conjurer le malheur et de soutenir l'ordre; mais ils n'eurent pas rintelligence d'cloigner, jusqu'au dernier, les impurs et meme les fous.

Apres trois mois, la joie generale se changea en soupirs et en gemissements, car les Roumains avaient eu la bonhomie de prendre l'astuce pour de la sincerite et la folie pour du courage.

Car ils avaient pris les satellites les plus caches du czar et leurs flatteurs pour de veritables Roumains.

Â peine deux annees se passerent cjue Ia verite fut decouverte: les memes complotistes moscovites, sous le nom de Roumains, furent devoiles comme tramant de nouveaux complots en faveurdu protectorat usurpateur.

Les memes individus furent decottverts comme cornplices des phanariotes, travaillant dans l'ombre afin de perpetuer en Roumanie le sejour des Cosaques.

11 est tard, Roumains! mais apprenez an moins a ecouter, comme vous avez appris â flagciler le pauvre laboureur qui vous nottrrit.

Car le temps viendra ou l'ctranger vous frappera er vous brisera, non avec des verges, mais avec le kuout.

II vous frappera sans vous ecouter. Votre langue lui sera inconnue et vos gemissements le feront rire.

I,a bete fauve, mes freres, u'entend pas Ia raison, et vous vous etes assimiles â ces betes par votre refus obstine d'ecouter Ia verite, et vous deviendrez la proie de betes plus sauvages que vous.

*

Nous sommes au Piree; le vaisseau glisse mollement, se retourne et s'arrete. Chacun se prepare â descendre.

I.a permission de rester â terre ne fut donnee que pour deux heures; personne n'avait le temps de s'eloigner des alentours du port.

Lorsque je dcscendis sur le sol de la Grece, je l'embrassai par mon âme. Je n'etais pas seul pour m'abandonner â mon entbousiasmc.

II m'etait impossible de visiter Arhencs. Je montai la colline, afin au moins de voir la viile dans le loinrain.

Lorsque je fus sur le somniei de la hauteur, ct lorsque la cite de Minerve appanit â mes yeux, je la saluai par le deşir, et j'embrassai la terre.

J'etais seul enfin, je m'assis sur la verdure; je respirais l'air de l'Attique, je mc reposais sur son territoire.

Lt me vinrent de nouveau â l'esprit les temps de lumiere, de liberte, de gloire de la Grece, les temps de sa decadence et de sa servitude, l'epoque de sa regeneration.

Le cri de la regeneration de la Roumanie me vint aussi â l'esprit; mais sa voix lut etouffee, elle gemissait sous le joug du Cosaque feroce.

„O Grece! tu as ete libre jadis et puis captive; tu as ete belle et vivace, et le linceul de la mort a couvert ta face pour long-temps. Mais tu es ressuscitee; la servitude ne pese plus sur toi.

Lorsque tes enfants erraient dans le monde sans patrie et sans familie, la Roumanie leur ouvrait son sein, leur offrait un refuge et les placait au rang de ses premiers nes.

Ta langue, degeneree dans ton propre sein, ta langue que tes propres enfants nommaient *romaique,* ct que nous appelions toujours *grecque,* trouvait un asile et des honneurs dans mon pays natal; elle s'y cultivait et redevenait hellenique.

Ce palladium qui sauva la nationalite de tes enfants fut religieusement conserve dans les lycees de la Roumanie.

L'etincelle sacrec, qui pouvait encore rechauffer les poitrines glacees de tes enfants, etait vivante sur l'autei de ma patrie.

l'on bistoire, les liauts faits de tes heros etaient si populaires parmi les Roumains, qu'ils avaient oublie l'histoire de leur propre pays.

Tes sages motlcrncs, les proplietes de ta regeneration, perse-cutes, trouvaient en Roumanie l'hospitalite, l'amour et rencouragement necessairc â leur niission sacree.

Les Lambros, les Rigas, les Neopbyrc, les Vardalacbos, les ' Gcnadius, les Benjamin, les Cristari, trouverent le repos, une * sauvegarde assurce, les honneurs meme des immortels, dans ma patrie.

Ta jeunesse, tes orphelins erraius y trouverent protection, des parems, une education, tous les moyens propres â devenir des hommes.

I ,'obole du laboureur roumain, l'obole de la veuve, qui seule formait dans ce temps-lâ le revenii de notre litat, se distribuait avec amour â tes enfants repandus dans les universites de . rAllemagne, de la france et de l'Italie.

l.es monasteres roumains, les domaines de nos ancetres, soutinrent ta religion, tes saints, tes veuves et tes orphelins.

Lt lorsque la trompette de ta liberte sonna, la Roumanie ouvrit ses bras et accueillit l'imposteur citii venait en ton nom pour executer la volonte du czar.

I,es fils de la Roumanie coururent aux armes â la voix d'un aventurier qui venait du sein de la Russie, â la voix d'Hypsilanti.

J'etais fort jeune alors, eleve par ton Eglise, puisant les sources de la vie dans I'etude de ta litterature et de ton bistoire, mon sang bouillonnait dans mes vei nes.

Je saluai lerendard tle ta liberte, et mes bras debiles encore se fortifierent et furent prets â soutenir le sabre.

J'avais oublie, ou mieux je ne connaissais pas alors, ainsi que tous les Roumains, que je possedais une patrie; c'est pom toi cjue je me soulevais.

J'etais seul chez mes jiarents, et mon pere ciont le bras avaii longtemps conduit les *pote'ras*[1], dont le sabre etait coiuni par les brigands des montagnes et des vallces de Buzeo, dont les ballcs avaient souvcnt penetre la poitrine du Fure vagabond et rebelle;

Mon **jiere** arma sa ceinture, se mit a la tete d'unc rroupe de jeunes garțons, soldes et armes par lui, monta son cheval et me dit: «Enfant, reste â la maison.»

Pour qui se devoua-t-il alors? Pour toi, 6 Grece! pour toi i) courut se jilacer sous la banniere de Vladimiresco.

Mais le rcsultat du racolement des hommes perdus qui etaient venus avec l'imposteur phanariote fut d'amener le pillage de nos temples, le massacre de nos peres, la violation de nos vierges.

\a. Roumanie poussa un cri de douleur. Vladimiresco rugit comme un lion â la vue de ses pleurs, et tout Roumain se reunit â lui pour prevenir et combattre l'insolence de l'etranger qui violait l'hospitalite et profanait ton nom.

Forte par tes longues souffrances, tu fus delivree, 6 Grece! mais non par des Phanariotes, non par le rebut immonde de ta captivite.

Tu fus delivree par les enfants qui n'avaient jamais quitte tes bras, que tu avais nourris sur ton sein desseche, que tu avais eleves avec le pain petri de tes larmes.

Par tes enfants, que tu as berces dans tes soupirs, que tu as couverts de tes vetements dechires, que tu as rechauffes de ton souffle fatigue.

[1] On nomniait *poteras* les aneiens restes des milices naționale (les guerillas roumains).

Ce sont eux qui rugirent comme les lions des antres de tes montagnes homeriques, ce sont eux qui combattirent et ffloururent pour te donner la vie.

Ce sont eux qui abandonnerent leurs meres avec Je cceur brise, leurs femmes livrees au veuvage, leurs enfants tlevenus orphelins, potir que tu pusses vivre, 6 Grece! et vivre en liberte.

Tu fus delivree du yatagan, et ecux de tes enfants denatures qui t'avaient abandonnee, pour se constituer les instruments infames de tes bourreaux, les espions du Russe ct de la police autrichicnne, les sangsues des Roumains, les trafiqueurs et les fleaux du monde entier, vinrent comme les sauterelles se poser sur toi.

Ils desheriterent les orphelins et les veuves de tes liberateurs; apres avoir perdu leur ancienne nourriture, lc sang du Roumain, ils devinrent tes vampires.

Cc sont eux cjui, devenus les instruments du czar, te preparerent un autte esclavage, l'esclavage du Cosaque.

Tu fus sauvee de l'iscatiote Capodistrias, qui, comme Bibesco et Stirbci'u, voulait te rendre la proie dc l'antichrist septentrional.

Puis, toi, souveraine, mere dc demi-dicux, tu fus donuee en patrimoinc au Bavarois; tu gemis encore sous les dards des fils des viperes de l'Allemagne.

Que de serpents en Allemagne! cjue de tetes couronnees! que d'hommes privilegies! que de flatteurs courtisans!

E'arbre dc ta liberte, arrose et nourri par le sang de tes enfants, avait ete assailli ***par*** de semblables plantes parasites, plantes veneneuses.

O Grece! combien je t'ai aimee, et combien mes parents t'ont adoree. J'ai jileure â tes larmes, j'ai gemi â tes gemissements.

Je suivais avec anxiete mois (iar mois, ct jour par jour, les evenements qui s'accomplissaient chez toi lors de la Iurte de l'independance;

J'ai chante tes triomph.es, j'ai celebre ta delivrance comun' la fete des Pâques du Seigneur.

Mais quelle fatalite! quelle malediction! tout le mal nous est venu sans cesse de tes enfants degeneres.

fu as souvent rejete de tes flaiics des serpents qui roii geaient tes entrailles, et tu les as repandus comme des fleaux sur ma patrie, ta sceur.

Ce sont eux qui ont humilie notre nationalite pendant plus d'un siecle, eux qui ont recompense par la derision, pai l'oppression meme, le bien que nous Ic haisions.

Eux qui ont envie jusqu'â notre progres et notre bonheur, eux qui nous ont amene l'incendie et le massacre en 1821, el eux encore qui vendirent piece par piece avi e?ar notre patrimoine.

Eux, les fermicrs et les sangsues du laboureur roumain; eus qui parodierent la *claca* pleine d'humanite et ne s'en servirent que pour en abtiscr; eux, les flatteurs et les cornipteurs de *nos domni,* eux les paraşi tes des boyars, eux les espions du consulat russe.

Flux, les usurpateurs hypocrites de nos monasteres.

Eux, les propagatei!rs du panslavisme russe et servile, eux les organisateurs des complots czariens, eux les chefs des hetairies jesuitiques.

Eux, les ennemis de notre regeneration, la reaction incarnee, les demagogues incendiaires, les provocateurs du desordre;

Ees Soutzos de la Moldavie et de la Valachie, les Mavros, avec toute leur race et toute leur clientele, depuis le plus infernal phanariote jusqu'au plus detesrable fermier, depuis le plus habile scribe jusqu'au plus sordide joueur, depuis le plus hypocrite *caloghere* jusqu'au plus rampant părăsite, tous instruments, tous anges du demon septentrional.

Ce sont des hommes de cette meme race qui, devenus tes tyrans, complotent aujourd'hui dans ton sein pour te reduire â etre l'officine des plâns moscovites.

t. C'est dans le temple de ton Thesee, sur les plagcs de Şalamine, dans l'enceinte de l'Academie de Plafon, que se forgcnt aujourd'hui les chaînes de ta seconde servitude et celles **de** l'Orient tout enticr.

O Grece! qu'as-ru donc fait pour devenir un repaire de betes fauves, un pandemonium de cabales, la chaudicre oîi la *Strigonne* du Nord prepare ses philtres desasrreux.

Chez toi le Cosaque recrute ses espions, les apotres du mensonge, les propagateurs du despotisme, chez toi la mere des Chrysostome et des Miniate!

Toi la Rhea-Cybele des republiques, tu es reduite â benir l'absolutisme le plus barbare et le plus infernal.

C'est la faiblesse, riiumiliation de la servitude, 6 Grece! qui t'out reduite â enfauter dc pareils monstres.

l.orsque la filie de la natnre devient mere, son enfant, suspendu â son sein, est beau et vermeil. 11 grandit fort et robuste, comme au sein d'une lionne, et devient Hercule.

E'enervee Messaline et plus encore l'esclave cherive et malheureuse, en concevant dans la corruption ou dans le malheur, n'enfante que des monstres qui epouvantent leur propre mere.

C'est ainsi que plusieurs parmi les enfants de la servitude ont ete concus. De mere d'Hercules, tu devins mere de vampires!

Que Dieu demeure avec toi! qu'il ne retire pas sa main, ainsi que je me leve de ton sol afin de l'abandonner!

Qu'il ne detourne pas sa face, ainsi que moi, en m'eloignant pour fuir tes cotes comme un autre Eoth qui crainr de regarder Sodome!

Qu'il n'en soit point ainsi, o Grece! mais que la voix de tes prophetes, de tes marryrs, de res enfants concus dans tes chastes amours, trouvent grâce devant ton peuple!

Que leur nombre soit multiplie, et que leur parole tombe comme une pluie bienfaisante sur une terre feconde!

Adieu, Athenes!"

Lorsque j'arrivai dans le port, une banniere russe flottaii sur un des bâtiments et profanait la croix qu'elle portait au ham de sa mature.

Dieu de misericorde! je vis de nouveau la race des Cosaques.

Les esclaves manoetivraient sur les cordages de la fregate.

Ave/.-vous vu, Roumains, les sauterelles tombant sur les rameaux de vos arbres, les noircissant, les faisant craquer sous leur poids hideux?

Avez-vous fremi, alors? Avex-vous maudit l'insccie precurseur de la famine? Tout ce que vous avez senti dans ce moment, je l'ai senti dans mon sein dechire, et je le sentis encore davantage.

Si mon âme, condamnee au feti de la Gehenne, etait jetce en pâture aux accusateurs intellectuels, la terreur et le degotit que m'inspirait leur aspect horrible ne saurait approcher de la terreur et du degottt que je ressentis â la vue de cette tourbe d'esclaves.

Je montai de nouveau sur *le Rharmh,* et je deseendis rapidement dans ma cabine pour ne plus voir la race abhorree du Russe sale et rougeâtre;

Pour ne plus entendre les sons rauques et barbares d'une langue dissonnante qui vous glace comme le souffle de Borec ouralien.

Partout ou ces sons se font entendre, la verite, la liberte, la vie, pâlissent aussitot. C'est un souffle qui sort de poitrines d'esclaves et n'apporte avec lui que l'esclavage; c'est ainsi que Phaleine pestilentielle n'apporte que la peste.

Qu'il est feroce l'esclave abruti! qu'il est hideux le bourreau recrute parmi un troupeau d'ilotes! La gueule d'une bete fauve retiree des entrailles d'un cadavre est moins sanglante, moins effrayante que ne l'est la figure farouche de l'esclave arme d'une hache.

Ce fut une demi-heure penible celle que nous passâmes dans le voisinage du vaisseau antichretien du Nord.

Porsque j'entendis le bruit de Panere qui se levait, je crus sentir qu'avec elle se levait le poids demesure qui pesait sur mon âme.

On siffla le signal du depart et je respirai. „O Grece! m'exclamai-je, que Dieu soit avec toi, et tu seras sauvee des pieges du Scythe!"

Nous sortîmes du port, et je montai sur le pont afin de prețuire Pair.

Je contemplat', comme pour la derniere fois, les montagnes olympiennes, les montagnes titaniennes, les uiies blanches comme la lumiere, les autres chauves comme Saturne, foudroyantes comme Jupiter, belles comme Apollon.

Nous repassâmes devant le tombeau de Themistocle; nous nous dirigeâmes vers le Nord et j'aperşus de loin le temple de Phesee.

Nous passions, et il me semblait voir defiler devant nous des collines, des rochers, des cotes, des plages sablonneuses, des plages verdoyantes, chantes par des poetes, illusrres par des heros et par des sages de l'antiquite.

Sur le sommet d'un rocher, un temple se mirait dans la mer limpide.

C'est d'ici que Platon eclairait la Grece, c'est d'ici qu'il propageait la doctrine de Socrate, revelait l'immortalite de Pâme, et comme uit autre propriete, annoncait l'aurore du Christianisme qui apparaissait avec la lumiere qui fut appelee Logos.

Par Ie Logos, par la raison qui sortit de ces colonnes, Paul, plus tard, fut eclaire, Paul, le persecuteur du Christ, et son

adorateur le plus fervent, lorsqu'il fut convaincu qu'il etait la Kaison.

Salut____Suiiium...

Le soleil se couchait et les colonnes du temple premiem la couleur du porphyre.

Le crepuscule eclaira ensuite notre passage â travers les îlcs. Le ciel etait serein et les etoiles etincelaient d'un double briliant. Le vent etait leger ct la mer ridee et riante.

Apres minuit, la lune se leva et le somniei! regnait dans les entrailles du navire: seul sur le pont vcillait le pilote, le pilote gtec pris â Malte.

Le *timon* du navire se motivait â sa voix, ct par les notes dociles qu'il faisait entendre, il demontrait son obeissanec.

Je descendis aussi dans ma cabine, et je m'cndormis avec Ie monde qui dorniait.

Le matin nous etions dans les eaux qui separeul i'Asie-Mineure de l'Europe, en cet endroit ou la fille des rois, portee jadis sur les epaules du râureau olympien, vint donner un nom a notre continent inculte et desert.

Depuis longtemps *le Rhamsh* voguait dans l'Archipel et avait traverse les Sporades et les Cycladcs.

Chaqtte cote, ehaque plage rappellc un nom, racoute une histoire.

Ici naquit une divinite apparaissant du fond de la mer ou descendant de l'Ethcr; lâ apparut un Dieu dans sa splendeur ou sous differentes formes pour le bicn des liumains.

Ici fut ravie une beaute qui enebantait les mortels ct les dieux. Par ici, I'Asie passa en Europe; par lâ, l'Europe en Asie.

Les fils de la Grece ravirent une princesse asiatique, ceux de I'Asie une reine grecque.

Jason ravit avec la Toison d'or une Medee, Paris enleva une Helene.

Cette montagne â la droite raconte aux siecles que trois divinites se disputerent sur sa hattteur le prix de la beaute. Sa splendeur coquette se dechiffre d'elle-meme et vous fait lire sur son front le nom d'ida.

Ici s'arreta Ia flotte des Acheens, des Danaens et des Mirmidons; ici, Calchas consultait les augures; ici prophetisait Cassandre; lâ, ces licux furent temoins dc Ia colere et des larmes d'Achille.

Les plages, les îles et les montagnes, les eaux qu'on
M traverse en venant de la Grece jusqu'en ces parages inspirent â tout homme la langue d'Illiade.

Lorsque vous voyez les ombres des montagnes et que vous enrendez le *flisvus* de la mer et son retentissenient, vous devez creer une autre langue pour exprimer vos impressions, une langue comme:

ouped xe axtdevxa, ***ddXaacjă*** **TE** rrxTJeaaa.

Ici, c'est le tombeau de Pattocle; lâ, est celui d'Achille. Ce torrenc desseche est le lit par lequel le Scamandre portait ses ondes dans la mer.

Voici la campagne de Troic; c'cst ici que combattitent les demi-dicux du prince des poetes.

Plus loin, sur cette île ou sur l'autre plage, fut Ic berceau d'Homere, dispute pat tant de cites.

Que les cotes sont belles et verdoyaiit.es! que l'air est doux et parfume! Les orangers, les citronniers, les oliviers, les figuiers, les amandiers, les grenadiers, la vigne, couronnent la terre comme une nouvelle mariee er lui donnent l'aspect d'un orgueil virginal.

11 vous semble qu'elle vous dit: „Je fus temoin de l'âge d'or, j'ai porte les hommes primitifs et bienheureux; mes fruits les iiourrirent et les delecterent. C'est ici cjue commence la regiou de 1'Eden antique. C'est dans ces jiarages et dans les chanijis sjiacieux de I'Asie cjue les hommes ajiprirent les arts

er les sciences. Cest dans mon sein que les divinites furent en commerce avec les hommes."

Nous etions dans les eaux de Smvrne, lorsque ces im-prcssions me vinrent â l'esprit.

Son port est doux et tranquille; ses collines sont riantes e, ses eaux ont la couleur de l'or.

CHAPITRE XI

E'ancre n'etait pas encore jetee, et des centaines de barqucs fourmillaient autour de notre băteau.

Des Juifs, des Grecs, des Taouehans estropiant toutes les Iangues s'offraient pour nous servir.

Mais leur aspect, leurs gesres, leur rivalite entre eux, leurs apostrophes reciproques, nous faisaienr craindre de nous exposer â accepter leurs services. Il y avait encore plus de degotit que de crainte.

Plus tard, mes confreres et moi, nous nous determinâmes â descendre et â visiter Smyrne.

Nous avions l'air de nous cacher comme des malfaiteurs, tant nous etions empresses de disparaître aux yeux des hotes qui nous poursuivaient de leurs civilires.

Porsque nous mîmes pied â terre, nous tombâmes entre les mains d'un juifqui parlait â la fois le grec, l'italien, le franțais, l'anglais et le turc.

II faisait un pas en avânt et sa tete semblable â une girouette se retournait sans cesse tantot â droite tantot â gauche.

Qu'une cite orientale est triste avec ses maisons ecrasces par leurs toits informes, ses costumes divers et etranges!

Avec ses rues etroites, tortueuses, pleine de mystere; avei ses bazars sombres; avec ses minarets exotiques! Les *cădind* passent silcncieuses, et vous croyez voir des fantomes.

L'âme est saisie par ces impressions enchanteresscs el bizarres des *Mdle et une Nuits.*

Et la niienne etait deja preparee â des impressions lugubrcs. Je ne connaissais pas ce qui m'etait reserve â Stamboul, er la vue des Turcs avait reveille en moi le souvenir du massacre de Ia caserne des Spyro[2]. Le feuillage pyramidal et melancolique des cypres, les edifices religieux, les fontaines murmurantes el limpides, les ablutions mystiques des croyants, le somnambulisme dans leurs prieres de purification, lc costume et la demarche des derviches;

Lc bruit des clocbettes des cbameaux defilam enchaînes, un â un, dans les rues obscures, leurs pas lents et mesures, leur regard stupide, leurs formes colossales et rachitiques en meme temps, se variaient et se confondaient comme dans un kaleidoscope dans mon esprit reveur.

Je voulus sortir de la viile, mes compagnons desiraient la visiter encore. Quant â moi, ma curioşite etait deja satisfaite. Un pressentimcnt me poursuivait. II me semblait ejue dans une viile aussi triste je devais laisser mes os.

Apres une visite dc deux beures, je me vis de nouveau dans le port, sur *le Rhamses.*

Ici nous attendait un envoye de Constantinoplc, qui etait venii nous annoncer qu'il fallait rcster â Smyrne.

' *Cadine:* clame turque.

- *caserue des Spyra* fur le thcâtrc eiu massacre qui eut lieu, grâce aux inrrigues dc Duhamel, entre les Turcs et les soldats roumains, lorsque Euad-Effendi entra avec l'armee turque â Bucaresci, le 13 septembre 184S.

Grabbe etait â Stamboul. Lc Divan etait *h* la veille de se lier **les** mains par le trăite de Balta-Liman. Nous etions mal venus devant la Sublime-Porte.

Porte sublime et large! que tu es devenue etroite pour nous! mais tu fus ouvertc â deux battants devant la grimace bideuse du Cosaque.

Nous demandâmes nos bagages. Ils etaient au fond du bâtimeut. On votilut les ebercher, mais il fut impossible de les ; trouver au milieu des ballots qui encombraienr la tale. 1 e signal du depart fu doime.

Pe băteau partit pour Stamboul. Les collines, les plages ele Smyrne ne nous parurent plus aussi riantes qu'auparavant.

Le soleil venait de se coucher et les ombres obscurcissaient les vallees.

Nous glissâmes sur les eaux toute la nuit dans un sommeil profond. A la pointe du jour, nous etions pres des Dardanelles. Vers midi, nous entrâmes dans le detroit que nous traversâmes pendant toute la journee.

Ia nuit suivante nous parcourumes la Propontide. Le matin nous etions pres de Stamboul.

„Cite feerique! Byzance! plus tard Constantinople, Stamboul de nos jours! tombeau de la grandeur romaine, triomphc dc l'Islamisme, convoi risc des czars, deviendrais-tu, *Czarigrade?*[1]

Les premiers rayous du soleil dorent tes collines, tes minarets, tes maisons aux miile couleurs, tes palais presquc aeriens. Panorama splendide ct enebanteur, aspect exotique;

Sainte-Soplue! tu genu's profanee sous la corruption des empereurs byzantins, cu t'luimilias et tu inclinas ta tete pour etre couronnee tiu croissant sous les sultans feroces.

' *Czariqrade:* c'est le nom que les Slavons donnenr â Constantinople. *Ce* mot signifie: *la cite des czars.*

Mais les deux derniers souverains te firent apparaîuv comme une vierge revetue d'un cafetan d'emeraude, et brillo davantage comme musulmane cjue comme chretienne.

Les tapis egalitaires de l'Islamisme huinain et fraternei s'etalent avec plus de modestie sous tes pieds candides cjue Ies nattes orgueilleuses des patriarches couttisans des empercurs corrompus.

Les peres ont raconte aux fiis et les fils â leurs enfants que ces empercurs ne prenaient qu'avec le bout de leur lance le pain sacre que tu distribuais sur tes disques dores.

Ils ne t'abordaient que de loin, ils dedaignaient de toucher Ia poussiere du proletaire qui s'approchait de ton autel.

Aujourd'hui les prieres du Rescbid du progres oriental te glorificnt bien davantage cjue les litanies nobiliaires d'tine race enervee, inventeur des titres qui infesterent l'Europe et defraterniserent les hommes.

Non, Sainte-Sophie, tu ne souffriras ***pas,*** en derision du ciel, que tu sois profanee jiar ce Pharaon qui vient du Nord.

Tu ne souffriras ***pas*** que la croix soit insulcec sur ton front, ainsi qu'elle a deja ete profanee sur les poitrincs des espions de ce desjiote.

Tu ne souffriras pas cjue Christ soit humilie et crucific de nouveau devant le seuil de tes portes, comme il est deja flagelle par le knout dans les Etats des «.ars, Etats habites ***par*** des troujieaux d'esclaves qui ont recu le bapteme et l'onction divine!

L'onction qui fait de tout chretien un souverain et un pretre.

Sainte-Sophie! tu fus â Dieu et tu es tetournee â lui, â ce Pere universel des hommes.

Un jour, avec des vetements de noce et le front radieux, tu recevras dans ton temjile lTsraelite, le Chretien et le Mahometan, pour former le ciucur de la fraternite et chanter avec les anges: Paix et bonne harmonie entre les humains.

Apres l'ouragan impetueux de l'Occident, Ie Soleil de la Justice se levera dans ces contrees, le Soleil intellectuel; ses fayons inonderont tes tours d'tine Iumiere inconnue aux hommes.

L'Occident se donnera la inain avec î'Orient; ils s'em-brasseront et frarerniseront. Les glaciers du Nord disparaîtront devant les rayons creatcuts des genies du Suci.

Les peuples de la tette seront rassembles dans ton sein, et Ic Decalogue, la Croix ct le Croissant formeront un trophee ***I*** sur ton aute), trojshee aime de Dieu ct sa scule pensee."

Ces reflexions ne furent qu'une priere mentale du marin, pendant que des collincs, des forreresses, des minarets, des palais defilaient devant moi.

Le vaisseau avait cesse dcjxiis Iongtemps de bondir; il glissait mollement. 11 semblait cju'il s'etait tu jxnir entendre la jirierc de 1'homme.

*

Nous etions deja dans le port, l'ancrc fut jetee. I ,es passagers se jireparaient â descendre.

Nous demeurions solitaires, silencieux, indecis.

1 ,e pont etait presque deserr. I ,e jiort ressemblait â une foret d'arbres effeuilles et nageant sur les eaux.

I*R* commandant connaissait notre sort: „Restcz â bord, sous la banniere de la Rejiublique francaise, nous dit-il, je parlerai de vous â mon ambassadeut."

I.'un de nous se determina â descendre et â visiter Suleyman-Pacha, le bien-aime de la Roumanie, Ic seul et lc premier Turc qui ait jusqu'â nos jours fait glorifier un nom de sultan sur la terre sirnee entre le Danubc et les Carpathes.

Le genie du mal planait sur Stamboul: Grabbe etait l'oiseau de nuit, l'oiseau de mauvais augure ***posc*** sur la porte de Stamboul.

I.e hibou qui pousse son cri lugubre au dessus de la maison du moribond vous glace moins le coeur que cet ange maudii des cabales et des complots anti-humanitaires ourdis dans les tenebres du Nord.

Notre collegue retourna â bord decourage, desillusionne...

Le general Atipic, l'ambassadeur de France, envoya un de ses aides de camp, qui avait visite la Roumanie pendant le temps de sa regeneration; il l'envoya sur *le Rhamses* pour nous voir et nous reconnaître.

C'etait nous-mcmes, nous qui avions proclame les lois ei les droits de nos peres, nous au cri desquels le Cosaque cessa d'etre chretien, et le Turc devint notre frere;

Nous qui avions dechire le masque du protectorat usurpateur, qui avions ouvcrt â la Turquie le cbemin vers une gloire nouvelle, et qui lui avions doline le signal de se mettrc â l'ceuvre et de montrer au monde que le soleil se leve du cote de l'Orient.

On nous fit dire de la part de l'ambassade francaise de ne pas quitter *le Rhamses.*

Etaient venus presquc en meme temps que nous â Constantinople tous les refugies roumains forces d'abandonner la Transylvanie par suite de l'invasion des Cosaques.

Crabbe demanda leur arrestation, et le gouvernement turc les invita tres polimenr, en mettant â leur disposition un băteau, â se rendre â Brousse, oii ils furent internes.

Avânt de partir, ils viurent tous â bord du *Rhamses,* saufles fils de la perdition, et la veille de Pâques, sous la banniere de la Republique francaise, tous ensemblc nous fimes des vreux pour la delivrance de Phumanite er de notre patrie.

Nous nous fimes nos adieux, nous nous separâmes. Tous les Roumains furent envoyes *a* Brousse, saufceux qui etaient allies par le mariage aux Russes et aux Phanariotes, predestines

isetiier la discorde parmi Ies Roumains, â espionner les Turcs jtt â servir d'instruments â l'ambassade russe. II fut permis â ÎCeux-ci de demeurer â Constantinoplc.

f' Nous restâmes seuÎs toute la journee.

I" La nuit fut calme, le vaisseau etait presque desert. Les matelots eux-memes etaient descendus â terre.

Mes confreres, fatigues par l'ennui, s'endormirent; moi, je restai sur le pont. Je contemplai presque toute la nuit le ciel **et** la cite qui m'entourait.

*

Ji

J'entendis un violon sur une terrase du cote du quartier des Fraucs. Je sentis c]tie Parchet se trotivait dans la main d'un maître.

Un theme plaintif... des variations nombreuses... 11 me semblait qu'elles s'cmpressaient de deviner ines douleurs et de repondre aux sons qui vibraieut sur Ies cordes de mon coeur.

Apres une patise, j'entendis les notes de *Luda* en delire, puis les notes gemissantes, les derniers soupirs de son bien-aime qui va la rejoindre au ciel.

la *o bell'ahm înamorata,* exprimee par la langue de Doni/.etti et porree syllabe par syllabe sur les ailes de PHarmonie, glissait et penetrau dans tous les replis de mon coeur, et y reveillait des douleurs endormies.

Mon esprit chantait et soupirait avec le violon; j'avais mes sujets de larmes, et je picurai douloureusement la liberte de-mon pays.

Le violon se tait.

Sur le hatit des minarets commeiicent ă resonner les voix mystiques des muedjins inspires.

11 ine semblait entendre des notes etranges et revelatrices qui descendaient du ciel.

Quels frissons religicux! Si l'homme, en entendant ces cri» prophetiques, ne tombe pas â genonx, c'est que l'âme se trouvi plongee dans un oubli total d'elle-meme.

C'est plus encore, c'est qu'elle se trouve noyee dans un torrent de frissons. Quiconque conserve encore ses sens dani des moments semblablcs, n'a l'esprit que dans le ciel.

Un silence profond succeda â ces melodies; un silciur prolouge dans lequel je n'eus plus consicncc dc moi-menie. l„i nuit avancee descendait deja de sa sombre hauteur.

J'entendis une *toca*[1]. Des lumieres, suivies par d'autres lumieres, commencerent â briller sur les navires du port. J'avais oublie tjue nous etions au samedi de Pâques.

J'entendis chanter en grec sur le pont de plusieurs navires:

„Christ est ressuscite des morts, foulant la mort par la mort, et donnant la vie â ceux qui se trouvaient dans les sepulcrcs."

„Christ est ressuscite! m'ccriai-je avec enrhousiasme. Je mc levai par un mouvement convulsifet je tombai a genoux. *Christ est ressuscite!* Et mes yeux se fîxerent vers le ciel et mes bras s'etendirent vers celui qui est dans les hauteurs infinies.

Le Fils de l'Homme est ressuscite! L'Homme collectif, l'humanite crucifiec est ressuscitee, foulant la mort par la mort! Entendez-vous, peuples, le Fils de l'Homme n'est plus dans Ic sepulcre! Ce cantique serait-il trompeur, ou bien est-ce vous qui etes sourds depuis dix-huit siecles?

La Roumanie ressuscitera aussi avec tous les peuples!..."

Et une consolation, la consolation produite par l'Esprit dc la Verite, calma mon âme dans la matinee de Pâques.

[1] ***Toca:*** dans le rite de l'Orient, avânt l'inventation des cloches, on avertissait les fideles que ie service divin allait coninieiicer au moyen d'un instrument qui cousistait en une planche suspendue horizontalement ct frappee par un martcau. Cet instrument s'appclait ***toca,*** de l'iniitauon meme du son qu'il produisait. La toca s'est conservee jusqu'â nos jours; elle est aceompagnee du son des cloches dans les pays libres. En Turquie, comme les cloches sont interdites, la toca les remplace, et c'est par elle qu'on appelle les chretiens â l'Eglise.

Je me relevai; je fis le signe de la croix; mon âme respira la ăl vie et la resurrection, ainsi que mon sein respirait l'air matinal de la reine des fetes.

J'ebantais les Pâques du Seigneur sur les eaux de Stamboul ct en face de Sainte-Sophie.

Je descendis aupres de mes confreres qui donnaient; et je m'endormis dans la paix du Christ.

I.orsque je me reveillai, mon front etait inonde d'une suetir vivifiante; suetir tle beatitude!

Toute la journee nous restâmes seuls; la conseience de la fete donnait une solennite â notre solitude.

Dans la soiree, nous commencâmes â reflechir â la decision que nous devions prendre.

Descendre â terre, c'etait prendre le chemin de Brousse ou d'autres contrees plus eloignees encore. Retourner en France, c'etait mendier notre passage et notre pain.

Pe general Atipic s'informa de notre situation et nous offrit le passage gratuit jusqu'â Marseille. - Etait-ce en son propre nom, ou au nom de la Republique?

Fes enfants tle la France ont toujours rencoutre hospitalite, amour et fraternite au sein de la Roumanie.

Pour la premiere fois, peut-etre, la France nourrissait trois enfants de la Roumanie, qui s'etaient leves â sa voix.

La nuit s'ecoula comme les nuits s'ecoulent, et avec elle une pârtie de notre vie et de nos souffrances.

Lorsque nous nous reveillâmes, de nouveaux passagers et compagnons de voyage remplissaient le pont: des costumes divers, des Iangues differentes!

Vers midi on leva l'ancre, et le signal du depart fut donne.

Adieu, Stamboul! si jamais je reviens â tes portes, que la gloire et la force soient avec toi!

Redschid, Aali, Suleyman, que la victoire soit avec vous, que l'ennemi des dieux ct des hommes tombe devant votre courage!

CHAPITRE XII

Encore les Dardanelles, et la pleine mer, et Smyrne, et TArcliipel et ses îles, les Cyclatlcs et les Sporatles;

Encore les montagnes, les cotes et les plages de l'Attique bien-aimee, et les souvenirs de ma jeuncsse; encore le Piree, Salamine, l'Olympe, et Saint-Ange, et leTenare.

Nous vognâmes des jours et des nuits, et nous voguions vers la France!

Nous nous eloignions de la Grece, et les cotes de la Sicile commencaient â etre en vue.

De loin, l'lvtna apparut conimc une ombre colossale dominant sur les montagnes.

Dans le sein dc la naturc-, ehaque objet inspire â l'Homme le nom et la destination qu'il doit lui donuer.

Le Sinai et le Liban semblent dire â l'hoinme: „Je suiş la montagne du Seigncttr."

L'Olympe vous contraiut â clire qu'il doit etrc la residenec des dicttx.

Le Parnasse et l'Helicon semblent aussi vous dire qu'ils doivent etre le sejour ele l'imagination et des sciences.

Lorsque vous apercevez l'lîtna, vous croyez voir lc cratere d'tine forge demesuree qui bouillonne dans les entrailles dc la terre.

i Les 'Eitans, les Cyclopes, s'ils n'avaient ete crees par J'imagination des hommes primitifs, seraient inventds par la rtverie de ehaque habitant de la Sicile, de ehaque passager.

A cette epoque, nous ne vîmes aiicune trace de himee. II JlOraissait que les Cyclopes s'etaient arretes pour entendre le bruit assourdissant du bronze qui retentissait dans les ports de 1« Sicile.

Le roi Bomba vomissait Ia morr, ct la Sicile abandounee |iar l'Angleterrc et la France frappait sa poitrine et ouvrait son «cin â l'envahissement de ses bourreaux.

Palerme avait deja capitule.

Tout ce qui nous paraissait des ombres pendant le jour, le soir, lorsque nous nous approchions, se dessinait et se pro-lionțait sur un fond de pourpre.

Avec la tombee de la nuit un vent violent commenca â s'annoncer. *Le Rbamses* quitte la ligne qui conduit directement a Malte et trace une verticale sur les cotes de la Sicile.

Protege par cllcs, il les parcourt dans leur longueur, quoiqu'cn pleine mer.

II vogua ainsi â travers une nuit orageuse, et lc marin nous arrivâmcs â Malte, ou on nous mit en quarantaine.

Nous nous arretâmes ici un jour et une nuit, et apres un autre jour et une autre nuit, nous fiimes â Trapani.

Toute la Sicile avait suivi 1'exemplc dc sa capitale: elle s'etait livree au roi Bomba comme un agneau qui va etre egorge.

Une fregate anglaise, *l'Udine,* avair offert un rchige aux membres dc son gouvernement provisoire; elle les conduisait a Malte, afin de les faire embarquer pour la France.

Des que la banniere francaise eut ete reconnue par les Anglais, *l'Udine* se dirigea vers nous, et on proposa â notre

commandant de recevoir les refugies siciliens pour les conduite en France.

Fes formalites necessaires â l'embarquement et le transport des nouveaux passagers, retarderent notre depart.

11 etait pres de midi; la journee etait sereine, la mer caline.

I.e dejeuner se trouvait deja servi depuis longtemps et ou n'attcndait, pour sc metrre â table, que l'accomplisscment de ces formalites. Tous les passagers murnutraient.

Ix>rsque tout fut termine, le commandant donna â l'officiei qui devait le remplacer le degre de la ligne que le băteau devait suivre, et il tiescetielit avec tout le monde pour prendre part au repas. *Le Rhamses* se mit en marclie.

Le lieutenant chargea le timonier de la surveillance du navire avec les memes instructious tjue lui avait donnees Ic commandant. II descendit aussi.

Le timonier se trouvait seul sur le pont. Tout le monde mangeait, et le băteau fendait rapidement l'onde.

Une demi-heurc ne s'etait pas ecoulee qu'une detonation etrange et terrible ebranla avec tant de force le navire que tout le monde fut renverse.

Le plus grand tremblement de terre ne saurait ebranler un edifice avec plus tle force, ni produire plus de rerreur.

La cliarpente du băteau craquait, les pieces cjni la corn-posaient menaeaient de se disjoindre: ses flancs se disloquaient. Le plafond de la salle changeait de forme et semblait vouloir nous ecraser.

Ia rable, les chaises dansaient et tombaient pele-mele avec les hommes. Les cris n'etaient plus des cris humains; des hurlements sauvages se melaient au fracas et au bruit qui se faisaient entendre au-dessus et au-dessous de nous.

Personne ne connaissait la cause de cette catastrophe, qui survint comme la foudre. Le commandant la pressentit et fut le premier sur le pont.

Que Fescalier etait devenit erroit et haut en meme temps! •j Tout le monde etait paralyse. Et dehors!... la mer sans Aucune esperance! Des femmes evanouies! des visages effares! des mains et tles pieds tremblants!

Forsque nous parvînmes â monter sur le pont, *le Rhamses* dtait încline sur le cote droit, enfonce sur un rocher sous-marin; ies flancs etaient perces, et l'onde amere se precipitau avec fracas dans ses profondeurs.

Le bruit de la vapcur qui allait s'arreter ressemblait au râie d'un animal colossal.

Le rocher etait vert et brillait comme les ecaillcs dune couleuvre sous l'eau transparente qui allait engloutir le navire et les hommes â la fois.

Les embarcations'.'fut le premier cri tiu commandant; et les embarcations furent mises â la mer.

On visita les ouvertures du navire. II n'etait plus possible de les calfcutrer; elles semblaienr des cataractes.

Le canon commenca â gronder sur les eaux et annoncait la catastrophe. Les bannieres, les flammes formam differenrs signaux et nouees disaient au loin qu'elles avaient cesse de flotter. Elles rcssemblaient aux ailes dessechees d'un papillon; rien de plus sinistre, rien de plus lugubre.

La terre etait loin, et *l'Udi?ie* plus loin encore!

Elle avait fui vers Malte, â mesure que nous avions fui vers Marseille.

Il n'y avait plus d'esperance qu'en elle, et elle n'entendait pas le bruit repete de notre artillerie; elle avancair sans cesse.

Enfin elle s'arreta. Les longues vues nous dirent que sa banniere donnait le signal qu'elle connaissait notre desastre et qu'elle allait venir â notre secours.

Elle avait â suivre une rotite de pres de deux heures pour venir jusqu'â nous, et les eaux s'engouffraient sans cesse dans le pyroscaphe, qui chaque minute s'abaissait davanrage.

I.e commandant visita de nouveau les onvertures **ti** mesura des yeux la quantite d'eau qui cntrait â ehaque moment dans le navire.

„E'.ncore deux heures, dit-il, en montant sur le pont, deux heures encore *le Rhamses* petit se soutenir sur les eaux. Que les passagers se preparent â descendre dans les embarcations.

Les femmes ct les enfants seront em barques les premiers, puis les vieillards, puis les autrcs passagers.

S'il nous reste le temps necessairc, nous penserons â la marchandisc. Les matelots demeureront les derniers. Moi . . . " 11 frappa avec rcsolution lc pont du navire.

Lorsque ses yeux se fixerent en bas vers son poing etendu, il apercut le ruban de la I.cgion d'Honneur â sa boutonnicre.

II l'arracha rapidement, les yeux enflammes d'un noblc dedain, et le jeta dans la mer.

„Je t'ai deshoriore, s'ecria-t-il, je ne suiş plus digne dc re-porter."

La mer avait deja commence â bouillonner. I,c vent s'ctait leve et lc ciel s'ctait obscurei. *Le Rhamses* s'abaissait toujours. *L'Udine* etait encore loin!

les quatre embarcations de notre băteau deja mises â la mei semblaient etre englouties par les vagues.

Nous aperctimes encore de loin plusieurs barques de pecheurs accourant. aux signaux de nos canons.

Dans une hcure, une vingtaine dc barques se trouverent atitour de nous ballottees par les vagues. Les pecheurs semblaient lutter avec leurs freles esquifs comme le cavalier avec un coursier fougueux qui cherche â le terrasser.

Enfin *l'Udine* s'approcha et s'arreta â une grande distance pour ne pas heurter contre l'ecueil.

Une chaloupe fut lancee â la mer avec deux officiers anglais. Ceux-ci vinrent s'informer du perii. Ils monterent â notre bord, ils visiterent le băteau et furent convaincus de sa ruine prochaine.

Le choc violent qui nous avait annonce la catastrophc, la vue du danger, lorsque les passagers etaient sur le pont, l'abîme et le desespoir dc tous cotes ne furent pas si pcnibles que l'attcnre des formalitcs sans nombre qu'on nous fit subir avânt de nous pernienrc de monrer â bord.

Les officiers anglais retournerent pour faire leur rapport au commandant tic la fregate. I,e proces-verbal devait etre redige.

Dc temps en temps une barque survenait; nous croyions qu'elle nous apportait l'ordre dc la suivre. L'officier demandait des informations nouvclles et s'cn rctournait. Notre desap-pointement etait grand.

Nous demeurions immobiles, et *le Rhamses* s'abaissait toujours. Les femmes criaient, les enfants poussaient des cris encore plus percants, les hommes se tordaient les bras de desespoir.

Plus d'une centainc d'Algeriens reveuus de leur pelerinagc â la Mecquc, et cmbarques avec nous â Malte, etaient â genoux et invoquaient Allah et le Prophete.

Apres une hcure d'attentc, une chaloupe vint annoncer ciue les passagers et leurs bagages pouvaient s'embarquer ct passer sur *l'Udine.*

I e debarquement fut precipite; neanmoins il s'opera en bon ordre. Tout sc passa suivant les prescriptions du commandant.

Les embarcations de *l'Udine* et cclles tiu *Rhamses,* les barques des pecheurs ne firent qu'un transport des hommes et des bagages.

Que nous etions petits sur la surface de la mer immense! nous ressemblions â un jouet sur la mer irritee. Les barques ressetnblaicnt â des coquilles dc noix.

Les vagues montant les tmes sur les autres nous enlevaienl et nous abaissaient, nous relevaient encore et nous lancaicnt au loin sur le dos d'une autre vague.

Eorsque nous approchons de *l'Udine,* aticun esealicr n'etait encore abaisse pour nous recevoir! Les formalites voulues etaient encore â remplir. Nous dansions sur les vagues autour de la fregate hospitaliere.

fes naufrages, erroitement embrasses, se retenaient au bord et aux cordages des barques, et chaque vague les faisait comber les uns sur les autres et menaşait de les jeter dans la mer.

En haut, sur la fregate, la musique se faisait entendre. C'etait le commandement du violon au son duquel s'executait le service. Ees matelots, ranges en ligne droite ou en rond, rcmplissaient leurs fonctions en mesure.

Nous croyions qu'on y dansait, lorsque des centaines d'hommes semblaient lutter en bas avec la mort.

Rien n'est plus triste que de voir, d'un lieu de sottffrance, le bonheur indifferent et livre â ses plaisirs.

Pour donner une idee des douleurs morales ressenties par les damnes dans les tourments de l'enfcr, on n'a trouve rien de mieux que de les representer spectateurs des delices de ceux qui se ttouvent plonges dans l'etcrnelle bcatitude.

Enfin, les escaliers furent abaisses sur la mer; les femmes, les enfants, les vieillards, tous les naufrages monterent successivement â bord.

Sur le haut de l'escalier, des offteiers les recevaient avec humanite et avec les honneurs dus â I'infortune. Ccux-ci les confiaient â d'autres officiers qui se trouvaient sur le pont pour les conduire aux lieux designes par l'hospitalite.

E'embarquement s'opera avec le plus grand ordre et l'on n eut â deplorer aucune perte. Tout naufrage eut brentot aupres de lui ses bagages.

On essaya de sauver *le Rhamses,* de le retirer du roc qui l'avait perce.

Deux cablcs enormes furent lances dans la mer. leurs bouts (Staient soutenus et portes par des chaloupes qui s'avancaient;

D'autres chaloupes les suivaient dc distance en distauce, afin de soutenir le poids du cable dans toute sa lougueur.

Ces deux câbles paralleles furent attachcs attx flancs du *Rhamses.* Ies chaloupes s'eloigncrent.

Ies roues de *l'Udine* commencerent â fonctionner et ies câbles, dans toute leur grosseur, dans tout leur poids, se ten-daient comme de simples cordes.

L'Udine, avec toute la force de la vapeur, demeurait immobile. Ees cordes se tendaient toujours et craquaient.

L'une et l'autre se brisent successivement par le milieu et, lancees violemment, frappent la mer, et l'eau rejaillit de tous cotes.

L 'Udine prend son clan comme un homme qui, tirant une corde avec force, tombe au loin lorsqu'clle se brise.

Le Rhamses resta immobile et toujours sur le roc. *L 'Udine* etait deja loin dans sa course rapide. Adieu, *Rhamses!* vaisseau qui portas nos douleurs, vaisseau de l'hospitalite francaise!

Je me separe de toi comme de ma propre maison. Elle fut la proie des Cosaques, tu clevius la proie des vagues.

I.e commandant restait cloue sur le pont de son navire, comme l'oiseau de nuit sur les ruines d'un edifice, les bras croises sur sa poitrine, triste et pensif.

Ies passagers faisaient flotter leurs mouchoirs en signe d'adieux.

Nous redigeâmes aussitot un ecrit, de la part de tous les naufrages, ou nous temoignions notre reconnaissance au commandant du *Rhamses* pour la sollicitude qu'il n'avait cesse de nous montrer, et en meme temps nous fournissions les preuves qui pouvaient demontrer son innocence.

Des services de plus de vingt annees, remplis toujours honorablcment, devaient etre de nulle valeur dans le jugement qui se preparaif contre lui.

Un evcnement, venant du dehors, independant de l.i volonte de l'homme, peut souvent jeter sur lui le deshouncui et la honte. Telles sont les lois humaines.

Brave et estimable commandant, Dieu et ton innocenec t'ont aceompagne'.

L'Udine reprit sa rotite vers Malte, nous voguâmcs touie la journee et toute la nuit; le matin nous etions dans le poii.

Lâ venait d'arriver d'Alexandrie un bâteau francais; il nous prit â son bord pour nous conduire â Marseille. Nous restâmes toute la journee dans la rade et nous y vîmes la flotte anglaise de la Mediterranee reunie. Elle partait pour Corfou.

La musique jouait sur le vaisseau amiral. Les matelots etaient tous ranges sur les bastingages; on aurait dit des milliers d'hirondelles sur les rameaux effeuilles de plusieurs arbres.

Au son de la musique et des *hurrahs* repetes, la flotte sortii du port â la clime du jour. Notre bâteau la suivit.

Encore une fois en mer, encore les cotes de la Sicile, encore 'frapau i.

Le Rhamses comme une ruine, comme le squelctte d'un animal immensc dcnieurait sur le roc, isole dans les deserts liquides, livre â la furetir des vents, battu par les vagues.

L'homme pleure souvent sur des choses inanimees. Depuis longremps mon ctetir etait perrifie, et les larmes qui me vinrent en ce moment me firent eprouver du bonheur, car je sentais que j'avais un coeur d'homme.

Si ceux qui m'avaient jure frateruite avaient eu pour moi la compassion que je ressenris pour un bois mort, ils ne m'auraient pas livre le 19 juin aux mains des satellites du czar potir etre assassine.

[1] J'ai appris plus tarii avec une vive satisfaction que lc coniniandant du *Rhamses,* declare non coupable, avait ete acquittc. Honneur a la justice de Ia France!

Hommes perdus et aveugles par une ambition foile, je vous plains autant cuie je plains ma pattie; je vous plains, car votre ccetir n'a jamais connu l'amour. î a haine c'est l'Enfer dans le etcur de l'homme, l'Enfer que Judas ne put supporter vivant.

De fils de l'homme vous etes devenus fils de vipere, et partout oii vous vous trouvez, ne pouvant jeter votre venin sur les autres, vous rongez et vous envenimez votre propre coeur.

Que le pardon et la paix du ciel soient avec vous. Qui peut savoir?... Peut-etre avez-vous ele: abuse, peut-etre avez-vous cru que vous faisiez lc bien en trahissant votre propre cause et la patrie.

Et le bâteau avancait vers la Corse, vers Marseille; la nuit ct le jour nous fendions les eaux, le jour fut serein ct radieux; vers le soir la Mediterranee paraissait une mer d'huile, calme et luisante comme un miroir, comme un cristal plan et sans bornes.

je ne l'avais jamais vue tclle que dans cette soiree.

Nous etions pres de la Sardaigne et de la Corse. A la nuit nous devions parcourir le detroit de Bonifaeio.

Quelques jours auparavant un bâteau francais avait fait naufrage et s'etait brise sur ces cotes.

Apres minuit, une tempete s'eleva. Un roulis fatigant dura toute la nuit, tout le jour et la nuit suivante. Nous etions dans le golfe de Lyon.

Enfin, dans la matinee qui suivit, nous approchions des cotes tle la france; qu'elle etait belle et pittoresque au lever du soleil!

'Pous les passagers etaient sur le pont; leur visage etait pale et fatigue par les longues veilles. 1 .a mer commencait â devenir calme et les hommes revenaient de leur vertige.

Nous entrâmes dans le porc. Nous avions purge notre qttaranraine â Malte; on nous dispensa donc de cette formalite.

Vers les dix heures nous deharquâmes.

CHAPITRE XIII

Chapitre treizieme! nombre-element, nombrc-principe, nonibre fatal!

Un treize fevrier je perdis ma mere, un treize novembre je perdis mon premier fils, un treize septembre je perdis mon second.

Treize composerent le comite revolutionnaire en Roumanie. Le 13 juin, Bibesco trahit la constitution en abdiquant et en abandonnant le pays sans force legale.

Le 13 septembre, Duhamel et Faud entrerenr â Bucharest, et les intrigues infâmes de ce premier firent couler du sang roumain et turc.

Et puis lc 13 juin 1849 en France... le 13 aoflt en Hongrie!

C'est un nombre fatal que le 13! mais non pas pour tout le monde: les uns y perdcnt, les autres y gagnent.

Le 13 fut fatal au Christ, non aux Pharisiens; il est fatal â celui qui mcurt, non â celui qui herite, s'il l'est â la liberte, il ne l'est pas au despotisme.

Je suiş dc nouveau en France, et voici mon treizieme chapitre... Nombre fatal! Mais pour qui? Pour la France, pour moi ou pour le Cosaque?

Erouvcrais-je le soutten de mon pays, un asile pour moi, ou la persecution? la sincerite ou le jesuitisme?

Qui m'attend? la vie ou la mort? Et dans le second cas, aura-t-on de quoi payer la terre qui ensevelira mes os?

Helas! que la terre ici est etroite et chere! elle rejette meme les motts de son sein. II faut payer ici pour etre cnseveli comme homme. O mon âme! quelle civil isation!

O France! si je meuts, donnez-moi une scpulturc. Je veux que mes enfants sachent oîi reposent mes os. Faitcs-moi cette charite, car je vous ai tant aimee, jc vous aime encore.

C'est en vous ecoutant que j'ai sacrific: mes biens, l'avenir de mes enfants; j'ai perdu patrie et foi, j'ai tout perdu, je n'ai plus meme de quoi payer une miserable fosse.

Pas meme un pretre; car le pretre demande aussi!... II ne vous quitte meme pas au-dclâ de la tombe, apres vous avoir trompe toute votre vie.

Pauvre Homme! fils de Dieu, roi de la terre, le magistrat te force â lui payer le droit de vivre, et le pretre arrache â tes enfants le dernier morceau de ton pain pont t'accorder le droit de mourir comme homme... Fils de Dieu, roi de la terre!

Nous voilâ de nouveau â Marseille, et Marseille etait remplic de troupes de la Republique francaise, qui s'cmbarquaient pour allcr *sauver sam* doute la Republique de Rome! Oii vas-tu, proscrit? Quel sort t'est-il reserve? Que dois-tu voir encore?

Malheureuse Italie! malheureuse Roumanie! toutes les deux partagees, dechirees, dominees par tant de despotes.

La race des Bourbons â Naples, un papisme pharisien dans les enrrailles de Rome, la maison dc Habsbourg au Nord, des Judas qui te vendent en Piemont.

Le Banat et la Transylvanie, ilotes du Magyar reactionnaire et instrument de la camarilla d'Autriche. La Bukowine

arraehee des flancs de la Moldavie et donnee en patrinioine au meme tyran, la Bessarabie sous le knout du Cosaque.

La Valachie et la Moldavic, seules autonomes, gcmisscni sous le protectorat usurpatcur du czar!

0 Italie, 6 Roumanie! vos vetements sont partages, et sui votre chemise on a jetc le sort. Vos tyrans vous ont dcchirees et leurs satellites vous ont abreuvees de fiel.

Votre sceur, la France, issue du meme flanc de Latium, vous a oublices en dounant la maiu au Tuclesque et au Cosaque.

Les enfants de la france devinrent les exccuteurs des plâns moscovites ă Rome. l.es enfants de la France assassinent la liberte de l'Italie et ferment les yeux devant la servitude de la Roumanie.

1 .cs enfants de la France sont prets â appeler potir la secondc fois le Cosaque au milieu de Paris.

Que les temps ne viennenr pas, 6 France! oii dechiree er partagee comme l'Italie et la Roumanie, tu sentes, dans le malheur, combien il est douloureux degemirdans les fers! Que ces temps ne viennenr pas, o France! car alors, malheur a toi, et trois fois malheur â l'humanite!

Si tu as des enfants denatures, des enfants degeneres, que les bons s'unissent et accourent pour ton salut et le salut du monde.

Nous restâmes trois jours â Marseille pour nous reposcr d'une traversee longue et penible de plus dc treme jours, ou les tempetes et les impressions douloureuses nous avaient suivis pas â pas.

Pendant tout ce temps nous n'avions pas repose une seule fois. Que l'aspect de la terre nous paraissair cnchanteur et varie, avec ses jardins, ses fleurs du prinremps!

Pe premier jour de mai, nous le passâmes au milieu des montagnes, sous racjueduc et dans Fermitage de Roquefavour.

Pont gigantesque, digne de l'architecture romaine. Fa nature et l'art me paraissaient plus belles que jamais. II ne me (hanquait que ma famille pour me sentir heureux.

Pe troisieme jour, nous partîmes de Marseille pour Paris, itt nous nous arretâmes *a* Avignon.

Nous visitâmes l'aneienne residence des papes. Elle a bien ffchange; car elle n'est plus aujourd'hui qu'une caserne.

Quel vandalismc! En France, en plein dix-neuvieme siecle, toute cette architecture, qui appartient â l'histoire, etait sur le point de disparaître.

Les salles se divisenr et se snbdivisent. I ,'enceinte des chapelles du palais se transforme en ehambrees; on ne reconnaît plus les traces du faste et tle la corruption papale.

II restait encore quelques vcstigcs, que la main du temps avait respectes, et que la main du gouvernement de la France faisait demolir au moment de notre visite.

Nous montâmes dans une tour; nous vîmes les ccilules etroites oii gemissaient et mouraient les martyts de l'inquisition, l'endroit oii ils subissaient les tortures, l'cndroit d'oîi ils etaient prccipires, et la grille oii on les brtilait tout vivants.

I.e foyer etait semblable â celui d'une cuisine monacale demesuree, Ia fumee qui cn sortait etait celle des holocaustes des chairs et des os humains, pâture sanglante bien digne de la mansuetude d'un vicaire de Jesus-Christ!

Souvenirs lugubres! mais les seuls qui peuvent eclairer les peuples afin de ne plus abandonner l'execution de leurs lois *a* des hommes irresponsables, les seuls qui nous enseignent *a* ne plus tleifier aticiin etre httmain.

L'idolâtrie n'amene que des victimes palpitantcs sur l'autel. Voilâ ce que firent les hommes revetus de la grâce divine, voilâ ce qu'ils firent de la loi du Christ.!

Dans Ia meme tonr, nous vîmes aussi le lieu oii genul comme prisonnier Colla Rienzi, ce dernier tribun de Roiue.

Je ne saurais comprendre quelle sympathîe mysterieuse ni';i toujours entraîne vers lui. Au souvenir des souffrances dc te martyr de la liberte romaine, mon âme brisee, l'erait davantage que devant toutes les souffrances qui m'ont jamais emu.

Lorsque je me suiş vu dans le sejour de douleut oii avaii gemi Rienzi, je me suiş rappele son devouement au pape, au nom duquel il s'etait souleve, et la lâchete de celui-ci, qui pui consentir â Ie retenir captif.

C'est ainsi que les bons Roumains se sont souleves au noni de la Turquie. C'est ainsi que la Turquie consent â les retenir captifs, loin de leurs famillcs.

I .orsque je me suiş vu dans la tour de Rienzi, dans la cellule obscure du heros et du martyr de Bulwer, je ressentis une veneration qui surpassait celle du plus fervent pelerin au pied du Golgotha et en face du sepulcre du Seigneur.

Ah! si I'heritierde Walter Scott avait connu la Roumanie, et ses trois mois de regeneration; s'il avait connu les hommes et les intrigues qui entraverent son mouvement en 1848!

Combien de types eîit-il trouve qui auraient enrichi ses images, qui auraient perfectionne les portraits des Colonna, des Orsini, des Saveili, de tous ces ulceres de la societe dc Rome moderne.

Mais il u'atirait rien trouve de plus convenable aux types necessaires pour composer et parfaire le caractere d'Angelo, l'assassin de Rienzi.

A I'idee d'Angelo, je commencai â trembler, et je demandai â sortir de ce lieu, qui reveillait en moi des souvcnirs si peiiibles.

Jc sortis; sur la terrasse, oii est situee la statue de l'homme r bien qui a dote ces contrees de la garance, cette nouvellc

Bource de richesse, le grand air et Ia vue du panorama qui se deroulait autour de nous soulagerent mon cceur.

Nous visitâmes l'etablissement nieux des alienes.

Dans l'eglisc, sc trouve un crucifix en ivoirc, chef-d'ceuvre de sculptute et de sentiment artistique.

Dc face, la Divinite s'offre â vos regards pleine d'un devouement sublime, les yeux fixes vers le ciel, Ies bras erendus sur la croix pour l'amour de l'humanite; de profil, vous voyez d'un cote la resignation et le pardon d'un Dieu; dc l'autre, Ia doulcur de 1'Homme.

Que l'histoire de cette ceuvre mcrveilleuse est digne du Christianisme!

\JC neveu de l'artistc etait condamne â mort, le supplice etait prepare. Le jeune homme etait entre les mains du bourreau.

L'oncle, pauvre artiste, apres miile demarches ct sollicitations, n'ayant pas de quoi payet la ranţon de son neveu, recourut â son ceuvre ct proposa son crucifix.

Soit juste appteciation des magiscrats, soit miraclc surhumain, le clon fut accepte, et le jeune condamne obtint sa grâce.

Le crucifix entre ses bras, l'oncle accourut, haletant d'esperauce ct de desespoir, ne sachant s'il apportait â temps la grâce du condamne.

I A hache du bourreau s'elevait avec une leur sinistre, prete â frapper, lorsque l'image du Christ apparut sur lecliafaud pour retenir la main homicide.

Dans le musee d'Avignon, dans la galerie de peinture, je vis vin tablcau, rempli de verite, qui represente cette scene pathetique et picuse.

Le lendemain, nous quitrâmes l'ancienne residence des papes, et nous nous arretâmes â Lyon. Je n'eus le temps d'y visiter cuie la cite des morts.

Le chemin dc Lyon â Paris est connu par tout le monde Ou, ne sau qtte la France est inferieure â l'Allemagne pour ses routesr- Elle n'a pas encore une ligue de chemin de fer de Paris a Marseille!

Pour quelle raison? La France n'aurait-elle pas eu aussi ses B.bese, et ses Ştirbei, qui auraiem englouri l'argent destine â ces travaux publics?

Nous voilâ de nouveau â Paris. Combien de temps y resterai-je?

DEUXIEME PÂRTIE
ROUMANIE ET FRANCE

CHAPFPRE L'-
EGALITE MATERIELEE

J'avais connu la France de loin; je l'avais connue par les livres; J'avais connu la France litteraire, poetique, libre, ideale; Pa France qui me parlait dans Fenelon, Rousseau, Châteaubriand et Pamartine; cjui sentait en Rernardin de Saint-Pierre, qui declamait en Talma, qui prophetisait en Lamennais.

La France etait mon reve, et mon deşir de la voir ardent comme celui du Psalmiste.

Je l'ai vue enfin, je l'ai saltiee la France democratique, et quand je touchai sa capitale, je me dis: „Voilâ le resultat de plus de soixante millions de bras et d'une vie de tant de siecles!"

J'ai sejourne quelques semaines â Paris; j'ai vu, j'ai vu... Et enfin j'ai demande: Ou est l'Egalite, la Pratcrnite? et sans l'Egalite, oii est la Liberte?...

Plus on est â distance, plus les objets paraissent rapprochc% entre eux. Les grands hommes du passe et tiu present se montraient â mon esprit comme contemporains et comme formam un peuple d'elus.

Du moins je croyais que l'âme des premiers et leuts idees s'etaient transmises dans la generation actuelle.

Et je croyais â l'Egalite... â l'egaiite*possible.*

En arrivant â Paris, j'ai vu les genies et les talents â leurs places respectives; je les ai vus loin Puii de l'autre, dissemines dans le temps et dans l'espace.

J'ai vu un peuple de victimes ballotte entre la tyrannic ≺ l'anarchie, et la voix des justes se perdait dans le desert.

J'ai cherche l'egalite materielle, pour trouver ensuite l'egalite intellectuelle ct morale. - C'est une utopie, me repondit-on

J'ai cherche l'egalite intellectuelle pour trouver enstiiic l'egalite materielle et morale. - C'est encore une utopie, nu repondit-on.

Si l'une et l'autre sont des utopies, je n'ai plus voulu chercher l'egalite morale, car elle ne peut exister sans la premiere et la seconde.

- Oii donc est l'Egalite? demandai-je. - Devant la loi, me repondit-on. - C'est une utopie, repondis-jc â mon tour.

La loi est forte et imparțiale lâ ou l'egalite materielle, intellectuelle et morale, se realise davantage.

Et je me suiş rappele mon pays, ma nation et ma langue; et je me suiş rappele les institutions et la foi dc mes peres.

Notre sol n'est pas si grand que celui de la France; mais il est fertile, riche et large en proportion des habitants.

Fes terres, les proprictes, les biens s'y trouvent mieux repartis.

Le lieu et le temps peuvent nourrir tout le monde; le temps et le lieu sont larges pour tout le monde.

Nous avons aussi des pauvres et des riches; mais on ne rencontre pas en Roumanie des *indigents* et des *opulents.*

L'ceil ne voit pas le fait, l'oreillc n'entend pas le nom. Ces deux mots n'existent pas dans notre langue.

Le maximum des revenus pour une famille ne depasse pas le chiffre de 40.000 fr. II n'y en a que deux ou trois dont le revenii monte jusqu'â 100.000 fr.

I.'ouvricr possede sa maison, le paysan sa chaumiere; chacun a un chez soi.

I.'ouvricr, en travaillant trois jouts par semaine, gagne de quoi nourrir sa famille toute la semaine, et de quoi offrir un repas â l'ctranger.

| i ' l.e paysan est plus genereux: son travail est beni: c'est la țqiiHirce intarissabîe de l'Abondance et de la Paix; c'est l'habitant ||ie la terre promise.

| II donne, et il donne toujours, et son bien ne finit pas.

ţ II donne *h* la religion plus de cinquanre journees de ţdimanches et douze autres de fetes.

1 II donne pour la memoire de ses peres plusieurs samedis.

I II donne â la supersrition meme une quinzaine de journees.

j II se repose pour prier, il se repose pour pleurer; il se repose I pour conserver les traces dc son origine, pour consacrer les ţ traditions de ses ai'eux.

II donne pour soutenir sa patrie: il paye Ia liste civile, I'administration, les juges, les soldats, les dorobants qui le flagellent, les quarantaines, les pretres, les ecoles, les routes, et il donne pour cela le produit de son travail de cinquante journees.

II donne plus de trente journees pour le proprietaire du sol.

Les abus lui prennent plus de vingt journees.

Et puis les maladies, ct puis le mauvais temps le forcent â se reposer pour gemir.

Et puis l'hiver fait rentrer la fourmi dans son asile et le paysan dans sa cabane pour gemir encore du repos, gemir plus de cent jours.

II donne enfin de son temps, de son tresor, plus de trois cents journees; il les donne pour les autres, pour sa religion, |X>ur sa patrie, pour ses exploiteurs, pour ses oppresseurs meme.

II lui reste une quarantaine de journees, et son travail lui procure de quoi nourrir sa famille pendant toute l'atinee, et oflrir sa table au passager et au pauvre.

Chacun dans la Roumanie a son foyer, sa table, son lit et son superflu.

l£ riche et le pauvre peuvent offrir au prochain chaque jour un lit, un repas ou un morceau de pain.

lit ce n'est pas un devoir, ce n'est pas une charge; c'est un plaisir, c'est une jouissance qu'on ne connaît pas ailleurs.

O Roumanie! chez toi l'egalite materielle n'est pas nuc utopie.

Car on ne demande pas l'egalitc de la fortune, mais l'egalite devant *le droit de vivre.*

Et jc me suiş rappele mon pays, et je l'ai mieux connu quand j'ai connu la France.

CHAPITRE II

EGALITE INTELLECTUELLE

Nous sommes un peuple encore primitif; nos bras sont nombreux, mais ils sont divises.

Nous n'avons donc pas tant dc millions de bras qu'en France, ni une vie de tant de siecles.

Ea veritable vie, c'est la lumiere, ce sont les connaissances.

La lumiere et les connaissances, ces proprietes de l'esprit, ne sont pas en grande quantite chez nous; mais elles sont, comme les terrcs et les autres biens materiels, mieux reparties.

C'est un demi-jour, une aurore qui eclaire â peine, mais qui eclaire tout Ie monde a la fois, qui emane d'un soleil evangelique.

La France a des soleils, des limes, des asttes dans ses villes; et puis dans les villages... l'âme est dans les tenebres!

Nous n'avons pas de soleils, de limes ni d'astres; mais nous n'avons pas non plus de tenebres.

Nous avons des hommes et des hommes presque egaux; ils ne peuvcnt donc pas se trompet cruellement les uns les autrcs.

Nous avons un peuple sans instruction, mais ses pretres ne sont pas des jesuites.

Le pretre, chez nous, est un paysan aussi, un pauvre pecheur de chair et d'os; un homme qui ne fait pas de miracles, mais un homme incapable d'empoisonner les âmes.

Le peuple en Roumanie est sans instruction, mais ses chcls ne sont pas non plus des savants ni des philosophes de tous les systemes pour changer de principe et de couleur.

Le pretre, le magistrat, le chef de l'Eglise, le chef de l'Etai, le riche et le pauvre, sont plus rapproches; ils sout plus egaux ou si l'on a de l'instruction, elle est classique.

Si l'on connaît le francais, on connaît aussi l'elite de la France, et on tâche d'imiter le Francais ideal... Helas! j'ai vu le Francais reel.

Si on a de l'instruction, on se forme des principes, et ces principes sont plus avances que ceux de l'epoque... Car l'epoque n'est pas encore arrivee aux principes du Christ.

En Roumanie, on tâche de devenir plus l'egal de son prochain, en l'elevant jusqu'â soi.

Si l'on a de l'instruction, on ecrit pour eclairer, et non par metier, en changeant de principes suivant les circonstances.

L'auteur ecrit pour l'art, par conviction, pour convaincre; on imprime pour sacrifier de ses biens â la Verite, non pour faire fortune.

Si l'on souleve le peuple pour secouer le joug infame d'un protectorat cpii le pousse vers l'anarchie, on le conduit, on l'eclaire, on devient son servirenr et non pas son maître.

Grâce au ciel, nous ne sommes pas assez polis pour avoir de grands diplomates qui soulevent les nations, puis les abandonnent, puis les assassinent au nom de *l'honneur.*

Chez nous le pretre n'est ni philosophe, ni theologien; mais il ne chante pas en latin.

L'Eglise parle la langue du peuple.

Notre mere n'est pas marâtre.

Le Grec entend les Evangiles dans son ancien idiome bellenique. — Que comprend-il?

Le catholique entend Christ et ses disciples en latin. — Que comprend-il?

En Russie on fait parler Christ dans l'ancien slavon. - Le peuple nc comprend rien.

Voilâ une censure pont les Evangiles'

Imprimcz, lisez; mais on vous supprime le droit ri(: comprendre. A cette condition la prcsse est libre.

Pour nous Dieu est Roumain; Christ comprend â fond notre langue; sa morale passe directement de l'autel dans notre cceur.

Nos Evangiles sont clairs et ptits; le pretre n'esi pas capable *I* de les commenter; ils ne sont pas meles du levain du Czar et i des Jesuites.

' Les Roumains, par consequent, sont plus eclaires de * l'aurore evangelique.

II y a chez eux plus d'egalite intellectuelle. Paysans, pretres, chefs, pauvres, riches, tous se trouvent presque dans le meme demi-jour.

On peut marcher d'un meme pas dans la voie du progres: on avance ensemble, on arrivera ensemble.

Et la lumiere peut luire en meme temps dans la chaumiere comme dans le palais.

Mais si par malheur ce vampire du Nord enfonce ses serres dans nos contrees, l'egalite sera en effet fatale, mais elle sera plus complete.

Tout deviendra eselave.

I xs tetes les plus hautes scronr les plus courbees sous le joug.

En Pologne et en Bessarabie, ce joug a nivele toutes les classes: l'oppression a ete plus pesante dans les villes que dans les villages.

Le knout a plus de plomb pour l'intciligence. Tout sera egal, car tout sera dans les tenebres.

CHAPITRE III

EGALITE MORALE

L'inegalite niaterielle et iiitellectuelle amine fatalemcni l'inegalite morale.

J'ai vn (tors ele ma patrie des opulents, et j'ai vu des millions d'indigents.

A cote des hauts savants, â cote des opulents en esprit, j'ai vu aussi des millions d'individus qui ne connaissaient pas meme les premiers principes de leur religion.

A cote de l'opulence materielle et iiitellectuelle, la misere, et toujours la misere du corps et de l'esprit. Ces deux miscres amenent celle du aeur, plus hideuse et plus horrible.

L'Homme doit se nourrir; l'cstomac ne connaît pas Ia vertu de la patienec.

L'Homme doit vetir sa nudite, rcchauffer son corps.

Et si l'ou n'a pas dc quoi nourrir Ie corps, de quoi nourrir l'âme, la chair cric, l'esprit ne dirige plus, lc cecur mancjiie.

Si l'Homme ne petit se nourrir en homme, il doit au moins se nourrir en lotip; ses dents et ses ongles ne sont pas celles d'un agneau.

11 trompe donc, il nicnt, il trahit, il sc prostime, il prostime, il voie, il assassine, et alors... oii est l'Homme?

On se voit victime, on fait des victimes.

El les victimes s'irritent, perdent patience ct la charire, deviennent mechantes. Le pauvre devient voleur, le riche devient despote.

La mechancete et la vengeance dictent des lois; la societe se change en repaire de vengeurs.

Le cceur est aigri des deux cotes, l'esprit aveugle, et le corps instrument dc passions sauvages.

L'Homme descend â l'etat de la Brute; l'un devient lion, l'autre tigre, celui-ci panthere, celui-lâ hyenc.

L'un devient cameleon, l'autre renard, celui-ci chacal, celui-lâ ours.

L'un devient loup, l'autre reptile, celui-ci pourceau, celui-lâ souris.

Voilâ l'inegalite morale.

Et l'Homme ne peut pas rester dans l'etat de la brute; on sent lc besoin dc redevenir homme; on sent le besoin des reformes.

Et les reformes se proposent par des revolutions, dans l'ivrcsse du sang.

On se dupe, on se trompe par des mots; on se menace, on s'egorgc pont devenir freres! Les victimes deviennent *rougesex* les *bl/tncs* deviennent... sales.

On pousse la liberte jusqu'â l'anarchie, ct la moderation jusqu'au plus absolu et detestable despotisme.

Puis on pardomie â Barabas, mais on ne pardonne pas â Christ.

La societe souffre ses volcurs, mais clic ne souffre pas ses bienfaiteurs.

La loi tolere qu'on la viole, mais elle s'arme dc la hache du bourreau quand elle risqtie d'etre amclioree.

On est accoutume â voir le fer dc ['infamie sur lc front du scelerat; mais on devient demon â la vue du genie qui caracterise le juste.

La Prostituee pardonne tout â la Eemmc, excepte la candeur et la beaute.

E'inegalite morale est le fruit illegitime de l'inegalitc materielle et intellectuelle.

Et je me suiş rappelle mon pays, et je l'ai mieux connu quand j'ai connu la France.

Parmi deux millions cinq cent miile habitants, en Roumanie on ne compte pas plus de cent detenus pour crimes et dciits.

Comme cause principale de crimes, on trouve la jalousie, un exces de fureur ou de desespoir.

On n'y rencontre pas des criminels de profession, ou si l'on en rencontre tres rarement, ils ne sont pas Roumains.

J'ai vieilli avânt le temps, ct il m'a fallu sortir dc ma patrie pour voir un bourreau.

Fa Russie, par l'infâme reglement qu'elle imposa â mon pays, votilut y creer cette espece de magistrat digne de son czar.

Ce reglement offre au bourreau 500 piastres par mois.

II y a dix-neuf annees depuis, et il ne s'est pas trouve un seul homme pour se cbarger d'un tel emploi.

Pe peu de criminels, quoique condamnes â mort par la loi, obtiennent grâce dans l'opinion publique.

Car le chefde l'Etat qui souscrirait â la mort serait considere comme un monstre.

Un attentat grave rendait un homme passible de morr; Bibesco resolut dc le faire execurer. Mais ou trouver 1'executeur?

11 y avait des detenus pour la vie aux travaux forces; on proposa la liberte â celui qui se chargerait ele l'execution. Personne ne s'en chargea, et le eoupable vit encore.

En 1847, un incendie devora presque la moitic la plus riche et la plus commercanre de la viile d'Allegresse (Bucaresci).

Et les maisons briilaient, et les biens devenaient la proie des flammes, et les hommes sortaient en chemise... Et la nuit vint, Ct tous les incendies eurent oii reposer Ia tete.

Et puis le jour, et puis la nuit, et puis des semaines, et puis des mois... et pas un homme pour tendre la main.

Qui les nourrissait? Pa Charire, qui couchait par terre pour offrir son lit, qui partageait son pain, qui ceelait sa seconde chemise.

Et j'ai connu dc grands negociants, un jour avânt, riches ct joyeux, et un jour apres contemplam leur fortune reduite en cendres.

Je les ai vus calmes et rendant grâce au ciel; s'ils curent des larmes, ce fut pour l'obole de la veuve dont ils etaient depositaires.

De patrons, ils devinrent commis; de maîtres, ils devinrent serviteurs pour payer leurs dettes.

Ils payerent tout, et le monde ne compta pas une faillite.

En 1848, la nation entiere se souleva â la voix de la *Justice* et de la *Frateniite,* et le peuple entier demanda justice; mais il la demanda en freres.

I.e mouvement fut general parce qu'il s'accomplit au nom du Christ, et ce nom fit de la revolution une fete de trois mois.

Le mouvement fut exemplaire er uniquc: pas une goutte de sang, pas le moindre desordre.

Ea j'ai mieux connu mon pays quand j'ai connu la France.

CHAPITRE IV

EGALITE POLITIQUE - EA ROYAUTE

La race de Cain a pris possession de la Terre, et le chefde l'Eglise est devenii son complice. Le droit maudit fut noiumc droit divin.

Blaspheme! me suis-je dit: le pasteur fait cause commune avec les loups; il n'entre plus dans le bercail par la porte connue. Les siecles sont temoins de son sacrilege.

A son cri imposteur de droit divin, mon esprit remonta jusqu'â la source de ces soi-disant oints du seigneur, et il s'arreta â Saiil.

Mais quelle fut la volonte de Dieu manifestee â Moise? Quel est le roi proclame sur le Sinai?

Ie roi, c'est Dieu, le seigneur, c'est Dieu, le pere, c'est Dieu. Tout autre roi ou pere est un imposteur.

Les hommes sont egaux, car ils sont freres. Le droit divin appartient au peuple, car la force esr â Dieu, et la force sur la terre est au peuple.

Le premier etat dc droit divin fut la democratic sacree fondee par Moise sous la volonte de Dieu.

Ia terre promise ne devait etre gouvernee qu'en democrație: Israel fut son souverain. - Israel, c'est le peuple hebreu.

L'homme parfait et integre, c'est l'homme veritablement libre: la vcritable liberte est filie de famoiir et de la justice.

L'homme libre, c'cst-â-dire fliomnie qui ne craint que Dieu, ne peut pas reconnaître d'autre roi que le Seigneur. C'est *k voix de Dieu qui parle dans son âme.

Mais l'homme dechu ne comprend pas ses devoirs, et il devient esclavc de ses passions d'abord, puis des hommes; il descend â Petat de la Brute, il devient la ehose d'autrui.

L'esclave suppose un maître, et ce maître ne doit etre qu'un despote: s'il se dit pere ou frere, il ment, car autremeut l'esclave Serait libre.

Isiael dechu devient apostat. Le peuple qui abdique son •droit souverain, est apostat envers Dieu.

Israel abdique et, malhcureux, il demande un roi. Pourquoi? Parce qu'il est deja esclavc de ses passions; il nc peut pas subsister sans un maître. II n'y a que les esclaves qui demandent la royaute.

Samuel s'y oppose; il ne le veut pas, parce que Dieu ne l'a pas voulu; sa volonte s'etait deja manifestee sur le SinaT. Mais Israel demande toujours, car il n'est plus libre; ses passions Pont domine.

Le Dieu de Moise, dans sa justice, est plein de colere quand on viole ses lois, ct, lorsqu'il enfle ses nari nes, les montagnes fument et la terre tremble.

Israel perverti demande toujours un maître. Samuel consulte enfin Dieu, et il le trouve dans sa juste colere.

„Seigneur!... dit-il. - Assez, lui repond Dieu. Je leur donne enfin un roi, mais pour les *châtier."*

Voilâ le premier roi, le premier oint; voilâ Potigine de ce qu'on appelle droit divin:

Saiil, le despote, Saiil, Passassin, le bourreau de Samuel; race dc bourreau, rejouissez-vous, voilâ votre origine.

- Mais David?

— David est grand comme guerrier, comme poete, comme prophete, comme appartenant aux classes du peuple; mais

comme roi, c'est Passassin d'Urie, c'est l'homme dc Tadultcrc et du meurtre.

II n'a aucun antei dans l'Eglise du Christ. Son calendricr ne lui accordc aucune place.

Salomon, c'cst l'usurpateur qui, le premier, regne par droit dc naissance, par le droir d'etre fils d'une femme adultere.

Comme homme, il fut grand par ses connaissances; comme roi, il fut l'cmule de Sardanapale. E' Eglise du Christ s'est refuse â celebrer sa memoire.

Le roi fut pour Israel ce que furent les plaies pour Pharaon. Le roi fut un fleau.

Le roi, c'est la verge de ter qui brise les vases d'argile dc l'ancien monde.

Et mon esprit passa dans ce monde chretien; il descendit dc Saiil jusqu'au veritable oint du Seigneur, jusqu'au Christ.

On le proclame roi, et il n'entre â Jerusalem que sur le fils de l'ânesse. II y entre pour servir, et non pour dotuiner.

On l'adore comme maître, et il se dit le frere dc son peuple. 11 le sert, il lave ses pieds.

Lui, le premier, il n'a pas, il ne veut d'autre droit cjue celui d'etre lc dernier. 11 ne legue que ce droit â ses heritiers.

Et mon esprit descendit toujours de siecle en siecle, et je vis un Cesar anathematise devenir chretien *pour* detourner le christianisme de son but.

Les pontifes trahirent le Christ et devinrent les organes du nouveau Cesar. Constantin fut *pour* le Christianisme ce que Napoleon fui pour la liberte.

Je vis ensuite des jiapes, des rois; et pas un pape chretien, j">as un roi chretien. Le paganisme legue de generation en generation!

Puis, jc vis des republiques, et des republiques toujours Idolâtres. Les peuples choisissant leuts tyrans, les peuples forgeant leurs propres chaîncs.

J'ai entendu lc cri de *Liberte traversam* les siecles, rej">ete de viile en viile, proclamant des doges, des podestats, des consuls, des presidents.

Et cjuellc fut la liberte? Celle d'avoir plusicurs tyrans au lieu d'un! Liberte de multiplier ses pcines, liberte de faire monier au pouvoir les imposreurs.

Puis, les cris devinrent jilus prolonges. J'enrends en 1830: *Liberte, Egalite,* ct toujours le despotisme, car avec l'egalire et la liberte on se donne un roi, un fleau.

Hclas! Israel ne peut *pas* oublicr les traditions idolâftes d'Egyptc; l'esclave veut â tout jirix l'ail ct l'oignon de Pharaon.

Mais ils font coulcr des larmes! Qu'importe! l'esclave reconnaît le monopolc qui l'exploite, l'esclave aime â voir l'uniforme de son bourreau resplendissant d'or; sa hache doit luirc, son bras doit etre fort, il doit etre bicn nourri.

L'csclavc est preț â travailler et â mourir jiour nourrir son bourreau.

Au milieu des cris: Liberte, Egalite, on n'ose pas abolir les distincrions et les prerogarives. On en crec encore d'aurrcs.

Puis on se voit toujours trompe; on croit qtie par des mots on jieut endormir la faim, la soif, lc frotd; ou ajoutc donc des mots.

„Liberte, Egalite, Fraternite! â bas le roi!" Le roi tombe; mais la royautc se degnise et resre debout, car ou est le chef chretien?

Qucl est son nom? - President. - Cc n'est pas une denomination chretienne, elle ne signifie pas que le premier doit etre le dernier.

President, c'est le premier qui s'asseoit, c'est lc premier devant lequel on se decouvre la tete en signe de servitude, c'est le premier qui jouit tle la vie. - C'est du paganisme.

Et puis, ecoutez; le peuple est souverain! I.a souverainetc se personnifie dans ses representants. Le corps a une tete qui pense... et on lui donne une autre tete qui execute. — Quel monstre â deux tetes.

Non! le Pottvoir executif, ce n'est pas la tete; il est le bras...

Mais, voyez-vous, le bras a le droit dc frappcr la tete qui pense, d'arracher les yeux qui voient, de cottper les oreilles qui entendent, d'etouffer la bouche qui parle! — Quelle frenesie! quelle epilepsie!... Je me signe, car lc corps est possede du demon.

Seigneur, sauve ton peuple et benis ton patrimoine.

Mon esprit a cherche dans toutes les Iangues si le cri de *Vive le President!* signifie: *Vive le Peuplel*

Non. Mais si on ne souhaite pas que le peuple vive, le peuple doit mourir, car c'est une chosc â laquelle on ne s'interesse pas, car personne ne fait de voeux pour lui.

Vive le President! n'est pas chretien, car c'est Hosannah A celui qui vient au nom tle la preseance, au nom tle la domination, au nom du malheur.

„Hosannah â celui qui vient au nom du Seigneur!" c'est Hosannah au Christ, au Fils de l'Homme; c'est Hosannah â l'Homme collectif Hosannah au Peuple.

Oii est doric le chef chretien? Qui preside â son election? Toujours les anciens prejuges, toujours ['idolatrie.

Pauvre peuple! pauvre ver qui as rampe jusqu'â hier!

Dans ta metamorphose, tu prends des ailes, et dans ton essor, en cherchant la lumiere, tu te jettes dans la flamme.

Pauvre peuple! abeille degrade, les papes et les jesuiies ont perverti tes instincts et ton goîit primirif: l'abeille est devenite mouchc.

Engourdi dans l'hivcr de l'egotsme et de la tyrannic, â l'apparition du printemps, â l'approchc du soleil tle la justice, tu te reveilles en bourdonnant.

Dans ton voi tu traverses les champs embaumes, et ton gotit degenere dedaigne les fi curs remplics de nectar, et tu te poses... sur les cadavres de l'ancien monde!

Tant que tu auras ce goiit, tu seras toujours une mouche, et c'est dans le tissu dc l'araignee que tu trouveras la Liberre et l'Egalite.

Ton egalite devant la loi, c'est de travailler avec ton semblable pour enrichir tes bourreaux.

Ton cgalite est devant le devoir tle soutenir la tyrannie, egalite devant le malheur, devant la potence.

CHAPITRE V

EGALITE POLITIQUE EN ROUMANIE

Et je 111 e suiş rappele 111011 pays, mes institutions et la foi tic mes peres.

Dans les anciennes iangues, dans les iangues sorties de la bouche de Dieu, les nonis et les mots sont des dcfmitions, des propheties.

Cain, ce n'est pas Abel[1]; Judas, ce n'est pas Christ; roi, cc n'est pas pere; president, ce n'est pas frere.

Et j'ai cherche la denomination des elus de ma patrie; mon esprit traversa plus de cinq siecles, et pas un roi, pas un president sur cette terre sacree.

Quels furent nos chefs? l.es elus du peuple. - Quelle fut leur denomination? *Dominu.*

Cela rappelle Christ, cela rappelle l'egalite; car tout Roumain a toujours ete un dominu, un sieur.

Pourquoi l'elu de mon pays n'a-t-il pas etc *mou-sieur?\'aicc* qu'il n'a jamais ete mon maître, le maître de personne.

Pourquoi n'est-il jamais nomme *president?* Parce qu'il fut toujours l'elu du peuple, et parce que le tronc oii il monte appartient â la patrie, au peuple. 11 s'y asseoit, ct n'y preside pas.

[1] Cain signifie proprietaire; Abel signifie prole'tatre.

Et je me suiş dit: Changer la denomination de *dominu* en *prdsident,* ce serait se degrader; ce serait demander quelqu'un qui presidât.

Ce serait suivre les traces de l'etranger esclave des anciens prejuges; ce serait Israel qui imite Pyr et les Philistins idolâtrcs, et qui demande un maître.

Roumains, peuple chretien, conserve ton ***dominat*** et cioigne ele tes frontieres toute presidenec, tout homme qui te dira: „Je veux presider."

Une seule fois la force l'imposa un president, et ce fut le satellite de l'Antichrist du Nord: c'est sous lui qu'on t'arracha ton droit legislatif, ton droit souverain.

Peuple roumain, tu n'as jamais connu tle rois, et tu fus libre tle tout prejuge monarchique. Tu n'as jamais connu ni aniour, ni aversion pour tcile ou telle dynastie; ce souffle de la Disctirtle n'a jamais empoisonne ta vie.

Tu n'as jamais connu l'heredite du trone, et â plus forte raison aucun droit de naissance, l'heredite d'aucun titre, d'aucuiie distinction politique.

Pa hierarchie est ouverte â tout Roumain; elle offre ses gratles â tous.

E'histoire nous presente des paysans laissant la charrue, a la voix publique, pour passer au trone.

Chaque paysan, en conduisant sa charrue, a devant lui la conronne *domniaire,* la tiare pontificale et les epaulettes de chef de Farmee.

Nous avons eu des pretres invites â deposer la croix sur Pautel pour prendre le sceptre, pour servir Dieu en servant les hommes.

Au danger de la patrie, Farcaş depose les habits sacerdotaux pour revetir ceux de general; il fait ses adieux â Pantei et monte-le coursier pour chasser l'ennemi.

Puis nous voyons les rejerons de Negru et de Mircea descendre â la charrue, et des bouviers monter au trone.

Le droit de naissance n'est pas connu en Roumanie; le boyar n'est qu'uu officier, ct son titre ne passe pas â son

I ,a base de nos lois a toujours ete l'egalite politique, l'egalile devant la loi.

Le trone, les titres apparticnnent â la patrie comme Ic emplois; nous n'avons rien d'hereditaire que la propriete.

Nous avons des riches et des pauvres, des patrons ei dc domestiques, mais lc domestique n'a jamais porte lc cachet du serf.

Armoiries, blasons, livrecs, couleurs, n'ont jamais existe dans cefte terre d'cgalite.

Le domestique est toujours habille selon son gotic, sclon s.i fantaisie; son costume a toujours ete semblable â celui de son patron.

Le domestique a toujours ete libre ct citoyen, car il a toujours pu devenir boyar.

Combien de grands boyars d'aujourd'hui et des anciens temps ont commence leur carrierc par la domesticite!

L'egalite patriarcale n'a point encore dispăru de notre pays. Lc grand-pere dc. bibesco ct de Stirheî'u fut un brave gardien de chevaux.

Sans la liberte ct l'egalite qui regnent dans nos lois, ces deux freres n'auraient pu parvenir au tronc, car ils n'auraient pu parcourir la hierarchie.

Helas! pour la premiere fois, les Roumains, dans le comblc du malheur, furent tentes par l'esprit du mal dc blasphemer Dieu, en maudissant l'egalite qui ouvrit la carrierc a ces deux noms fatals.

Pour la premiere fois, ces deux freres, eleves en france sous la Resrauration, ainsi que leurs semblables, nous ont fait voir des livrces et des couleurs.

Ils ne furent pour cela que ridicules, car les niceurs dc Tcgalite sc perpetucnr parmi ies enfants de la Roumanie.

« Mais le ridicule pcut passer, car il n'inspire que le rire ou

• *W* la pitie. C'est l'infamie qui est detestable; c'est elle qui revolte

• les âmes.

La Roumanie n'a jamais nourri dans son sein des serpents: jamais parmi ses enfants elle n'a cu de traîtres; car cile a existe toujours autonome jusqu'cn 1830.

Cette terre a souvcnt eu des ambitieux qui, pour monter, . ont descendu jusqu'â l'intrigue, mais jamais jusqu'â la trahison.

„Parvenir â tout prix, parvenir ou mourir," c'est la devise cherie de ces deux freres, et ce n'est pas dans leur pays qu'ils ont puise de tcls principes.

Leur esprit a ere faconnc dans cette ecole qui apprend â deguiser la pensec par la parole, et qui a produit tous les imposteurs contemporains.

Criminels dc lesc-nation, ces deux freres trahirent l'autel et la patrie, ct se trahirent l'un l'autre.

Une pâlc couronne, offerte par la Russie, serrait douloureusement le front d'AIexandre Chica; il souffrit les douleurs.

Mais, lorsqu'il vit qu'elle allait souiller ce front ardent, il l'arraclia comme mordti par une vipere, ct la jeta loin dc lui â la face du czar.

Pour la ramasser, pour avoir la honte de tomber aux pieds dc ce profanateur de la croix, Bibesco vendit sa patrie et promit meme sa mort.

11 trahir encore son frere Ştirbeai, qui briguait ce deshonneur. La guerre commenca entre les freres ennemis du paganisme roumain'.

Puis, pour abolir le droit delection, comme il avait deja vendu Ic droit legislatifdes Roumains, Stirbei'u âson tour trahit son frere Bibesco.

' Allusion â *Iiteocle el Polyiiice.*

II monta aussi au trone sur les ruines de sa nationalite ei sur le sang de ses freres, pour apporter la proseription *a* toute intelligence et â tout sentiment patriotique, et pour legucr l'opprobre *a* ses malheureux enfants.

Je pleure sur la patrie et je pleure aussi sur ees bonnes creatures; car elles sont encore innocentes: elles subissent le martyre de la honte comme leurs mcres ont subi celui de la douleur.

Car Bibesco et Stirbei'u ont commence leur camere d'hommes d'Etat par trahir leur pays, et celle de despotes par martyriser chacun la mere de ses enfants.

Leur adultere cynique et effronte ecrasa sous le mepris ces deux âmes faibles et pures.

Lune est devenue la proie de la demence, et l'autre se scut deperir chaque jour â force d'etouffer ses sanglots.

La France reactionnairc et aristocratique doit s'enorgueillir de ses plagiaires.

Hommes de Ia France qui invoquez le secours des Cosaques, rejouissez-vous ou pleurez d'envie; vos eleves sont deja aux pieds du czar.

Ils vous fournissent un argument pour tromper le monde en combattant l'egalite politique et en faisant un vice de la vertu des lois.

Mais les justes prieront et verront toujours que l'esprit de ces lois emane de Dieu, et que celui qui en abuse est l'homme maudit.

Hommes de la France, qui invoquez le secours des Cosaques, je vous ai connus, ct j'ai connu les traîtres dc ma patrie; ils sont vos eleves.

Hommes de la France qui ne savez que detruire, qui voulez imposer par la force quelques simulacres de verites, *sarsniles* politiques'. Je vous ai connus, et j'ai aussi connu les ecerveles de mon pays; cc sont vos eleves.

I,e *Suruiili ursatusme,* en roumain, c est un mor plus genenque que le *do, Qiiicboîisme.*

CHAITFRE VI
L'EGLISE ROUMAINE

Et mon esprit, souleve â la vue ele l'infamie, recula devant les traîtres; il remonta et descendit plus de cinq siecles qui avaient passe sur mon pays.

J'ai vu toujours l'egalite devant le droit au trone, legalite de freres qui ont le meme hdritage.

J'ai vu des paysans, des soldats, des pretres, des boyars, monter sur le tronc de Negru, sur le trone de la patrie.

Et j'ai parcourtt toutes les elasses de la hierarchie de mon pays, et toujours le meme droit. Le chemin n'a jamais cesse d'etre ouvert â tous.

Ce qui fut â Dieu et â la patrie fut pour tout Roumain, seloti son travail et sa capacite.

Voilâ le droit roumain, voilâ l'egalite qui a toujours regne dans la Roumanie!...

Mon esprit parcourut encore le temps ct l'espace, et j'ai vu nos riches de tout temps, les peres de nos peres parrageant leurs biens pour en faire des proprictes publiques.

Ils fonderent et doterent des monasteres, des hospices, des etablisscments nationaux, asiles du pauvre, ele la veuve et de l'orphelin.

Dans leur pieţe credule, ils les placerent sous les auspices de la foi, pour en assurer l'existence et la pratique bienfaisante.

Tant dc domaines deja publics formaient un quart dc l.i terre roumaine; ils furent places sous l'abri et sous la tutcile du Saint-Sepulcre et du Mont-Athos.

Mais, helas! les tuteurs en devinrent possesseurs: les testainents donataires disparurent, les mains rapaces de la cupidite monastique cacherent tout, jusqu'â la memoire du donateur.

Le pauvre perdit son asile, la veuve son soutien, Lorphclin son nourricier, la filie de la veuve sa dot, la jeunesse ses cin blissements d'instruction.

11 ne testa que les monasteres dont les fondareurs avaient eu le bon esprit de ne pas confier la tutelle â des hommes qui trafiquent tles saints lieux.

La convoitise paresscuse, l'avarice sacerdotale des moines grecs, usurpcrenr enfin les biens des pupillcs confies â l'Eglise, et pour se les assurer, ils les placcrent sous la protection du czar.

Son consul est dans ce moment l'instrument du sacrilege, le complice et l'instigateur du vice monacal, transforme en un second ministre du culte; et voilâ un autre Etat dans l'Etat.

La Roumanie, voyant ses enfants tiesherites, dans son desespoir, dechira ses vetements et s'ecria: „Au voi! au sacrilege!" Mais Ia main impie du czar etouffa sa voix.

„Cette main sera sechee!" s'ecria la voix du juste, et mon âme fatiguee de douleur se rejouit.

Mon esprit, â cette voix, reprit ses forces, remonta encore le passe; et pour se consoler, se prit â gemir sur les institutions de nos peres.

Cinq siecles avânt, l'Europe etait feodale et barbare, Byzance erait plongec dans la tlecrepitude et dans cette seconde barbarie qui succede â une civilisation: plus elle pertlait de force et de sentiment, plus elle creait de titres et de droits de naissance.

Mais la Roumanie posait ses lois, lois de chretien et d'homme libre; elle nelcguait â ses enfants d'autres droits que celui de defendre la patrie et ses institutions.

Et je me suiş demande qui dicta aux peres dc nos peres ces institutions basees sur l'egalite politique?

Le bon sens, un coeur pur, la justice divine, un teste d'egalite traditionnellc de Rome, perfectionnee, eclairee par une luetir evangelique.

Ft les annees se sont succede pour aceomplir tles siecles, ct les siecles se succederent pour legucr leurs connaissances er leurs verites aux humains.

Et je vis la France, l'Furope entiere, secouer le joug de la feotlalire et se debattre plus d'un demi-siecle, verser des torrents de sang pour ctablir cette egalite politique.

Mais oii etait l'egalite materielle, intellectuelle et morale pour realiser et rendre durable l'egalite politique?

La liberte et l'egalite sont pour les vivants; pour etre libre, il faut exister d'abord.

Et l'egalite devant la loi, c'est un mensonge sans l'egalite devant le droit de vivre.

Mais vivre, ce n'est pas languir, ce n'est pas mourir â chaque instant; cest vivre de corps, d'esprit er de cteur.

C'est vivre de la lumiere qui eclaire tout homme qui entre en ce monde, vivre dc raison et tle justice.

CHAPITRE VII

LES TAXES

Le Pain fortific l'Homme, et l'Homme est faible et chetif. Pourquoi? Parce qu'il n'a pas de Pain, parce que Ic Pain esl empoisonnc par la taxe.

Lc Vin rejouit le cceur dc l'Homme, et le demon de la taxe se pose entre lui et la rejouissance.

Mais lc Pain et lc Vin sont le corps et le sang du Christ; ils s'elaborent â la sueur du travailleur, et la justice divine les a deifies pour deifier le Travail.

Judas ne vendii qu'unc seule fois le Sauveur du monde, et le malheureux traître... il eut une âme, et cette âme n'eut plus la force de resister au remords.

Mon esprit revcille se degagea un moment tic la justice des hommes pour se rapprocher de la justice de Dieu.

...Taxcr Ie Pain ct le Vin, c'est vendre â ehaque moment son Dieu; c'est plus, c'est livrer â la faini et â Ia mort celui qui les produit.

Bravcr le remords â tel point, c'est dc Ia force satanique. Si ces hommes avaient de *Xhouneur,* ils pourraient me dire quel est Ie plus *honnete* entre eux et Judas.

Ils se discut chretiens, hommes honnetes; mais s'ils avaient dc l'honneur, ils auraient imite le conscicncieux Iscariote, ati llloins dans son repentir.

Mais non, par le droit qu'ils se sont arroge de vendre ehaque jour leur Dieu, ils se sont encore empare de celui de vendre â 1'Homme le droit dc vivre.

Dans leurs conscils ils se sont dit:

„Nous vendons le corps et le sang de celui que nous appclons Dieu; *a* plus lortc raison, nous pouvons vendre le Sel et la Viande.

Multiplions les taxes et les douancs, prohibons tout produit du dehors, tout ce cjui petit nourrir et vetir, tout ce qui esc necessaire â la vie.

Contraignons lc peuple â acheter par sa vie lc droit de vivre; faisons-le motirir."

Et pourquoi cette persistanec dans le mal? demandai-je. Pour subvenir aux frais de l'Etat.

Et pourquoi tant tle frais? - Ici la verite est plus cruelle que le mensonge. Sais-tu, o mon âme! pourquoi?

Pour avoir des arniees qui protegent dans l'interieur l'injustice, qui massacrent â l'exterieur ceux qui aspirent â la vie;

Pour payct les legislateurs qui dictent des lois au prejudice de ceux qui payent, les juges qui les condaninent, les bourreaux qui les exeeutent;

Pour fortifier les exploiteurs du peuple, pour multiplicr les espions, pour recompenser les traîtrcs, pour encourager et propager la corruption;

Pour enrichir les oppresseurs ct doter leurs enfants, pour embcllir leur vie, pour feter leur naissance, leur avencment, leurs excursions sardanapalesques, pour faire un dieu du demon du despotisme.

Pavez, peuples, car l'Etat, voye/.-s'ous, a tant de depenses! Produisez le Pain er le Vin, et achetez par la mort le Pain ct le Vin.

Et je me suiş rappele mon pays, er je l'ai mieux connu quand jc connus d'auttcs pays.

Dans la Roumanie, le Pain et le Vin, oflerts cit sacrifici', c'est lc symbole vivifiant du Travail qui briile sur l'autel.

Le Travail y deific l'Homme; le Fain y nourrit en abondance, le Vin y rejouit tour cceur; lc bien-etre en Roumanie se repartit largement.

Cette filie de Rome, elevee par l'Evangilc, n'a jamais cesse dc repeter les paroles du Sauveur:

„Entre/., prenez et mangez, c'est mon corps; buvez et rejouissez-vous, c'est mon sang... La paix soit avec vous!"

Le Sel, en Roumanie, c'est le signe sacre, c'est le gage beni de l'hospitalite. La taxe n'a jamais ose porter sur lui une main attentatoire.

la Viande y est la vivificatioiv, c'est l'ancicn sacrifice a Dieu, legue par le Nouveau Testament â l'Homme pour fortifier la chair et ciever l'esprit vers le Createur. La taxe l'y a toujours respectee.

Le Lait ct le Miel y sont intatissables et coulent en abondanee pour delecter l'Homme. Les fruirs et les legumes y rappellent l'Eden de nos premiers peres.

Les bois et les prairies, lc gazon et l'ombrage, les sources et les ruisseaux invitent hommes et animaux au banquet uuiversel de Dieu.

La Laine er le Lin vetissent, couvrent et rechauffent indigenes et etrangers, pauvres ct riches.

Les produits de l'extcrieur y sont libres er aucune main jalouse n'ose les prohiber; aucune loi n'a ose en ciever le prix.

L'industrie de tout pays y trouve de tous cotes les portes ouvertes. Sans distinction, cile ne doit payer que trois pour cent de droit d'entrce.

Car nos peres savaient que ce que l'etranger paye doit etre rembourse par l'indigene, et nous ne le voulons point, parce que nos peres ne l'ont point voulu.

CHAPTERE VIII

LE DROIT DE VIVRE

J'ai entendu plusieurs fois repeter Ie cri: *Egalitedefortune,* et mon esprit se reveilla pour voir d'oîi partait ce cri. Je l'ai vu sorcir de la bouche de l'lnjustice, tle l'Imposture, de l'Erreur, et plus souvent de la bouche de la *Calomnie.*

La justice divine rend â chacun selon ses ceuvres et reconnaît â chacun le resuhat tle son travail et de sa capacite.

L'egalite devant le *droit de vivrel* voilâ le cri du juste, car c'est la voix tle Dieu.

Cest Dieu qui a dote l'Homme de ce tlroit; l'Etat ou la Societe doivent le reconnaître. Violer ce droit, c'est violer les lois de la Provitlence.

Lorsqu'on viole les membres ou les lois d'une machine, cile ne fonctionne plus, et souvent elle se revolte, eciate, se brise, frappe et ecrase â la fois conducteur, travailleurs, passants et l'insense C|ui l'approche.

Lorsqu'on viole les lois eternelles de la Providence, tle ce grand mecanicien, la catastrophe devient iormidable.

On ne voir cpte famines, guerres fratricitles, calamites tle toutes sortes, cataclisme pârtiei ou general: la societe se renverse.

Car la machine providenrielle est contrariee; ses agents, ses parties se brisent aveuglement les uns les autres, ils mutilent, ils ecrasent tout ce qui les approche.

Ltablissez l'egalite devant le droit de vivre, ear voir, obeissez â la voix de Dieu, et vous aurez toutes les egalites, l.i liberte et la paix.

Et le monde vous appellera freres, sauveurs, servireurs du peuple, premiers, grands.

Autrement, on vous appellera ambitieux, impostcurs, usurpateurs, rois, presidents.

Mais si l'egalite devant le droit de vivre vous dcplaît et vous gene, si elle vous blesse comme un cri attentatoire et incendiairc;

Si la voix du juste et de l'indigent retentit â vos oreillcs comme la voix de Samuel dans l'esprit possede de Saiil;

Agissez comme lui: armez-vous de la terreur, frappez, faites sonner le bronze et le salpetre, excitez le cri du sang, celebrez le sabbat infernal.

Mais la voix de Dieu se fera entendre; elle dominera l'borreur et l'epouvante, les cris et les pleurs, les rugissements de votre rage, les hurlements du bronze, les cliquetis des armes, l'ecroulement et le fracas des murailles.

Ees flammes memes et la mort que vomiront vos instruments destructeurs purifieront la terre.

Car les âmes des morts en sortam du milieu des tourbillons de flammes ne formeront qti'une seule âme collective, une âme universelle.

Le devouement et l'esprit de toutes vos victimes seront le devouement et l'esprit collectifs de chaque vivant.

Ea volonte de I)ieti sera aceomplie; la voix du Seigneur sera la voix dominante: „l'Homme est ne, l'Homme doit vivre, c'est â moi de le rappeler."

II y a dix-huit siecles, un proletaire naquit â Bethleem dans une etable, et trois rois se prosternerent devant lui, qui devaient se charger de personnifier en lui le proletariat.

Cet homme recrut le bapteme et l'onction, et la voix de Dieu se fit entendre: „Voilâ mon fils bien-aime".

En 1848, le proletaire collectif recut le bapteme de l'experience et des souffrances, et la voix de Dieu se fit entendre dans tous les coins de la terre: „Voila mon fils bien-aime".

Rois, tombez â genoux. L'Homme est ne, il est appele au droit de vivre.

CHAPITRE IX
LA JUSTICE

Ia Roumanie se leva comme un seul homme ec son cri (ui *justice, fraternite.*

Dcmandcr Justice en Roumanie, c'est demamier Justice-Divine, car ses lois et ses coutumes enianent de l'Evangilc.

Justice divine, c'est egalite materiellc, iiitellectuelle, morale et politique, c'est l'abolition des taxes et des douanes, c'cst la veritable et integrale liberte.

Justice, c'est le resume, la synthese de toutes Ies questions qui agitent dans sc moment lc monde; c'est la resolution dc tous les problemcs humanitaites.

Justice, c'est la sourec dc la fraternite, de l'ordre, dc Ia paix et du bonheur.

Les abus de la Papaute avaient depuis longtemps fait confondre par les hommes le christianisme avec lc papisme.

L'indignation, l'exasperation egarent toujours. En voulani Irapper la main sacrilege, on frappe souvent en meme temps l'ohjet sacre.

Pour chasser le pretre indigne, on ne doit pas detruire l'autcl; pour châtier le juge inique, cm n'abolit pas la loi; pour percer le ravisseur, on ne perec pas la vierge qu'il emporre.

Mais pour discrediter et punir le pape antiebrist, on s'est egare â discrediter l'Evangile; puis on l'oublia, on l'abandonna â la spcculation des hypocrircs ct des exploiteurs de l'Homme.

La France, depuis plus d'un demi-sicele, au lieu de crier et **de** demander justice, ne dcniande que liberte, comme si l'enfant **jMtivait** etre ne avânt sa mere.

Ce qti'on demande ne petit pas se rcaliser, et on se debat pour perfectionner une chimerc, un fantome, en lui ajoutant lin autre fantome: *Egalite,* deux enfants nes avânt leur mere!

Puis lc temps passe, la liberte et l'egalite nc se realisent pas, parce que la justice n'existe pas; et on ajotite un autre fantome: *Fraternite,* et toujours le meme chaos, Ic meme monde dc chimeres.

Si Fon n'avait pas oublie l'E.vangile, si l'on n'avait pas eu l'orgucil d'etre nouveau et original, on aurait demande *Justice.*

VA l'on aurait eu Liberte, Egalite, Fraternite; on aurait eu la paix et tout ce que la scienec contemporainc s'efforce de reali ser.

Pourquoi le Roumain a-t-il ctie *Justice".* Patcc qu'il n'a jamais ete travailie par tant de doctrines contraires ct sceptiques.

Parce que sa doctrine a toujours ere celle du Christ; patce que ses pontifes n'ayant jamais ete papes, ne se sont jamais meles du pouvoir temporel, et parce que ses pretres n'ont jamais ete des jesuites.

V)tim,mAcz Justice, et le peuple aura son pain, car c'cst lc produit dc son travail; lc peuple aura sa maison, car c'est lc produit de son travail;

Le peuple aura de quoi vetir sa nudite, car il nc serait pas juste de travaillcr nu pour nourrir er vetir les autrcs.

Demande'/. justice, et les pauvres mangeront, et seront rassasies, et glorifieront Dieu.

Glorifîer Dieu cc n'est pas maudire, ce n'est pas gemir, ce n'est point passer sa vie dans les fers, ou, en sortam tiu cachot, descendre dans la vallee des pleurs.

Giorifier, c'est jouir de Ia liberte et de l'egalite *integrale,* c'est se reehauffer et vivre de fraternite.

Demandez *Justice,* et le Fils de l'Homme, l'Homme collectif aura ou reposer sa tete.

Demandez et rendez Justice, et vous comprendrez ces paroles sorties de la bouche de Dieu:

„Croissez et multipliez-vous; remplissez la terre et jouissez d'elle".

Jouir de la terre, ce n'est pas la travailler sans pouvoir en obtenir le pain, ce n'est pas mourir de travail.

Jouir de la terre contient le germe, l'essence de toutes les verites de la science philosophique, economique et sociale, c'est le dernier terme du progres;

Car *jouir,* c'est plus que posseder; jouir, c'est etre en Dieu, c'est etre egal â Dieu, c'est le bonheur supreme!

Voilâ pourquoi le Christ a fait du pauvre son frere, voilâ pourquoi il l'a proclame fils de Dieu;

Car Dieu, c'est la resurrection et la vie; et le travail du pauvre alimente et rechauffe l'humanite; le travail, c'est le symbole de la vie, car c'est l'humanite en mouvement.

I.e Travail, c'est le symbole de Dieu, car Dieu est le createur. Monopoliser le travail, c'est monopoliser Dieu.

Mais on profane des mots, on crie sans cesse, avec la haine et l'injustice dans le coeur: Liberte, Egalite, Fraternite, er on est toujours esclave, inegal, ennemi, car on ne demande pas *Justice.*

Cest la justice qui enfante toutes les libertes, c'est elle qui fait leur education, elle qui enfante et perfectionne routes ies egalites.

C'est elle qui les dirige et les unit dans cet hymenee angelique d'oîi emane l'harmonie.

CHAPITRE X
CONCLUSION

Puis, recapitulam, mon esprit se demanda: Pourquoi ie monde s'agite-t-il depuis plus d'un demi-siecle? Pourquoi tant de carnage et de sang?

- Pour abolir le droit de la ruse et du plus fort, ce qu'on appelle droit divin en se moquant de Dieu.

- Mais la Roumanie n'a jamais connu ces droits.

- Pour abolir tout droit de naissanec, tout reste de feodalite.

- Nous n'avons jamais eu besoin de les abolir, car ils n'ont jamais existe chez nous.

- Pour proclamer et realiser l'egalite devant la loi.

- Elle a toujours existe chez nous plus qu'cn paroles; car l'egalite materielle, intellectuelle, morale et politique, y a toujours ete mieux pratiquee qu'ailleurs.

Et je me suiş demande encore: Pourquoi les peuples s'agitent-ils depuis 1848?

- Pour renverser les trones et convertir les rois et les princes en bons citoyens, en veritables chretiens.

- Mais la Roumanie, sur ce point, sans verser aucune goiute de sang, a devance l'Europe de six siecles; car elle n'a jamais eu, depuis cinq siecles, ni rois, ni princes.

- Pour proclamer et etablir la Republique democratique.

- Nous eum.es toujours quelque chose de mieux, de plus progressif que la democrație, car nous n'avons jamais eu dc President.

President signifie quelque chose de pire que *roi. Roi* vicni dc regir; il n'y a aucune prerogative dans le mot.

Si le roi a eu tles prerogatives, il les a usurpees; ce n'est pas le suffrage universe! qui les lui accorda.

Mais *president* ne vient pas dc *regir,* il derive de *presider,* ci les prerogatives sont dans le principe, dans le mor meme.

Puis, ces droits, ces prerogatives sont reconuues, reclamecs, sanctionnees par le suffrage universcl.

On n'a qu'â lui accorder la presidence â vie ou en lieritage, et voilâ la tyrannie legitimee! Voilâ du progres!

Pt je me suiș dit: Si la Republique, selon les sophistes, est un symptome de decadence, de decrepitude pour un peuple, notre nation n'a pas encore vecu pour vieillir; elle est encore verte et vigoureuse.

Si la democrație, selon les hommes de la verite, est un resultat d'une experieuce eclairee; si elle est le terme, l'expression du progres, et represente la justice; nous sommes alors plus avances: suivre les traces des autres ce serait rctrograder.

fes chartes, les constitutions, toujours perfecriounees, om en effet avance, mais elles n'approchent point encore de l'F.vaugîlc.

Notre charte, notre consturion, depuis ciut] siecles, a toujours ete l'Evangile.

Notre lcgislateur fut Chrisr, notre Ptat son Etat: Ic royaume de Dieu habite par des hommes humbles en esprit.

I.a loi ecrite, les lois demandees aujourd'hui par l'Europc ne sont pas encore egales â nos lois. [.'Europe a besoin de faire son education democratique.

Quelle est encore cette agitation, me suis-je demande, ces effotts, cette reaction, cette guerre fratricide?

Pourquoi les peuples ne goiitent-ils pas la paix? Pourcjuoi les tyrans se sont-ils ligues entre eux? Pourquoi les peuples crient-ils et sont-ils ecrascs par les tyrans?

— Parce qu'ils cherchent â acquerir l'egalite devant le droit de vivre, â abolir lc monopole, les taxes et les douanes, afin de pouvoir travailler chacun pour soi, resrer libre, travailler et vivre en freres.

Mais en Roumanie, tout le monde a le droit dc vivre, pauvres ct riches, indigenes et etrangers. Pe monopole ne vient que d'y paraître; c'est un enfant monstrueux et chetif. De pareils enfants portent la mort dans leur sein. Ils ne peuvent pas vivre.

En Roumanie on n'a jamais connu les taxes; la vie a toujours ete facile et joyeusc, la terre large et fertile.

— Alors, me repliqua-t-on, vous etes plus avances que les autres: vos institutions et vos mceurs sont plus democratiques, plus humaines. Pourquoi vous etes-vous donc souleves?

— Pour soutenir ces institutions dechirees depuis dix-huit annees par un [protectorat infame er usurpateur;

Pour les rerablir dans leur voie legale et salutaire, pour les rendre utiles en les degageant de tout abus et de toute intrigue intetieure et exterieure;

Pour rerablir â sa place chacun de ces beaux elements civils, politiques et sociaux renverses et deplaces par la force et la ruse de l'etranger perfide;

Pour recouqucrir les biens publics des monasteres cjui n'etaient devenus la proie de l'etranger tpie depuis deux annees;

Pour assurer la propriete privee er publique, nienacee par ce reglement appele *organique,* impose par les ba'ionnettes russes;

Pour mettre un terme aux abus et vexations encourages pal-ie czar meme, afin cTavoir le pretexte de se meler dans im» affaires et d'ouvrir la voie â de notiveaux abus plus crimiiicls, sans effacer les anciens;

Pour offrir l'asile â tout etranger honnete et laborieux qui voudrait devenir notre frere, sans distinction de religion;

Pour assurer le pays contre la ruse de ces ctrangers qui soni devenus les instruments du czar, afin de devenir les usurpateiiis de notre patrimoine;

Pour retablir le pays dans ses anciennes relations avec la Turquie, basees sur les traites et paralysees par ce reglement effrontement organique;

Pour etouffer une rebellion ourdie par les satellites du czai qui nous preparaient le voi, le carnage, l'anarchie, afin de fournir le pretexte aux armees russes d'entter dans notre pays et de s'y poster, pour menacer en meme temps l'Orient ei l'Occident;

Pour soutenir l'ordre menace, sauver les proprietes et les vies en danger, et tenir en respect l'intervention du protectorat assassin;

Pour sauver les biens contre le commttnisme du Nord qui ttsurpc toute propriete pour le compte d'un seul despote;

[infin, pour defendre et assuter nos droits, nos institutions, nos proprietes materielles, intellectuelles, morales, politiques et religieuses;

En un mot, pour ***conserver*** et pouvoir produire.

Voilâ notre mouvement, qui n'a eu rien de nouveau, rien de plagiaire.

Mouvement de principes, de conservation, d'ordre; mouvement contre la tyrannie, les passions et l'anarchie.

Le commissaire russe, complotam dans l'ombre contre la tranquillite, organisait le pillage et l'incendie â la maniere cosaque, â la maniere d'Hypsilanti.

Un des hommes qui aimaient leur pays et qui se tenaient prets **â** dejouer toute tentative de desordre couronna la tete de «on journal par l'epigraphe:

„J'abhorre la tytannie - je crains l'anarchie".

Cette devise redoubla la rage du commissaire infernal; il fit de suite suspendre ce journal et demanda la tete meme du rettacteur; car c'est par l'anarchie que la petitesse siberienne se preparait lc chcmin en Roumanie pour y etablir le despotistne.

Avait-elle besoin d'enflammer les passions et de les excitct **â** l'anarchie? II possedait ses satellites dans notre pays: les hommes du Phanar, les parvenus, les etrangers boyariscs.

Avait-elle besoin ensuite d'tine reaction pour paralyser un mouvement contre ses vues et ses interets? II possedait â soit service des soldats roumains commandes par ses creatures et pat des officiers vils et effemines.

Et lorsqu'elle se vit dejouee dans tous ses plâns eut-elle besoin d'efifrayer les esprits credules, les hommes mtirs et jttstes? Ses agents travaillerent les exaltes, et â leur insu ils les firent les instruments les plus fatals.

Mais le parti național, la nation entiere sut etouffer l'anarchie par Ia force morale, et enchaîner la force brutale du Cosaque. Trois mois, le czar enrage a du respecter notre ordre et s'arreter devant la frontiere sacree du pays.

O, Turcs!

TROISIEME PÂRTIE

DOCTRINES - UNION

DE EA DOCTRINE EVANGELIQUE

CHAP1TRE I"

NAISSANCE DU PROEETAIRE-DIEU

Livre de generalion de Jesus-Cbriti.
fils de Di/vid, jih d'Abrahum.
(SAINT MATHIEU, chap. I", v.I jusqu'â 18)

„Au coniiueueeiuent etait le Logos
(la Raison), el le Logos e'/ait en Dieu,
el Dieu etait le Logos.
(SAINT JEAN, chap. I", v.I)

Les institutions de MoVse abolissaient l'idolârrie et Ies sacrifi ces himtaiits.

Elles rendaient tous les homnies egaux sous un seul maître, Dieu; elles proscrivaient les guerres oflensives et imposaient la clemence envers les prisonniers dc guerre.

Elles n'accordaient que pendant sept annees la faculte dc se servir des captifs et de tout homme qui sc donnait comme esclave'.

[1] Dans les anciennes mocurs arabes er licbra'i'ques, il taut bien se garcler de confondre le moi esclave avec (a signification qui Iui est attachee cians le droit romain. Qu'on lise la bible, et Eon se persuadera aisement qu'im esclave n'etaii autre chose qu'un domcsrique qui pouvait epouser Ia hlle du maître, qui pouvait eleventr l'epousc du maîrre. Certe courume, cfuoique dcgcMicree, s'est encore conservee justju'â nos jours parmi Ies musulmans.

Au bout de sept ans, tout homme qui consentait a rester '"|gclave devait avoir les oreilles percees, ces oreilles qui n'avaient point entendu que l'homme est libre.

La terre promise fut partagce entre tous les enfants de la meme patrie.

Dans ces institutions, la nation entiere fut toujours con-Iielerec comme un seul inelividu collecrif personali fie sous lc liom d'Israel.

Israel, depuis Mo'îse jusqu'â Samuel, fut gouverne selon la volonte de Dieu, cxprimee sur le SinaV, en democrație sacree.

Lorsque Israel commenca â oublicr les commandements de Dieu, ses lois democratiques, lorsque ce peuple apostat voultit abdiqucr son-droit souverain;

Dieu, comme nous l'avons dit, page 177, repondit â Samuel qu'il lui donnait enfin un roi, mais pour le *cbâtier,*

Dieu fit connaître que Ie roi etait un fleau.

Donc, de telles institutions ne pouvaient tarder â f/ormer un peuple appele â creer une societ; nouvelle.

Une pareille societe ne pouvait encore tarder â produire ces prophetes, ces poetes, ces orateurs pnblics dont le sublime se leve au-dessus de tous les genies des poetes et orateurs du paganisme, comme Jeovah s'eleve au-dessus de tous Ies dieux des gentils.

De telles institutions, de telles doctrines et ele tels ecrivains ne pouvaient manquer tot ou tard de proiluire un honmie par excellence;

L'Homme ideal de Dieu avânt Ia creation du monde, cet homme, cet Adam ideal, fils de Dieu et Dieu meme.

De bons principes on doit attendre de bons resulrais.

Cette attente, qui est une conviction pour les hommes ele la seience, pour Ies elus ele Dieu, devient une crovance populaire pour les masses.

Ies Hebreux attendaient donc cet Homme regenerateur, organisateur d'une societe parfaite;

Cet homme qui devait poser Ies bases de cette Jerusalcin ideale, cherie de tout Hebreu, droit de cceur et eclaire d'esprit.

Ils attendaient, dis-je, celui qui devait saisir et concentra' en lui toutes les idees, toutes les meditations de ceux qui prophetisaicnt, qui souhaitaient, pour ainsi dire, le Bon, le Beau et le Parfait;

Celui qui, â l'experience et aux lumieres du passe hebraique devait ajouter ses theories â lui, ses decouvertes, ses corn binaisons, sa morale exemplaire, une puissance etonnante de parole et d'energie, un *vouloir* ferme et sacre, une abnegation totale de lui-meme, une resolution â toute epreuve, afin dc convaincre, de se donner en exemple et de potisser l'humanite vers cet empire de justice, de fraternite, dc paix et de bonbeur.

Cet Homme, chez les Hebreux etait le *Messie,* ou le mediateur, destine â reconcilier l'humanite dechue avec le ciel, la matiere avec l'esprit.

Le Messie etait t'Etre destine â resoudre le probleme des antinomies.

La meme aspiration vers le bien exista aussi chez tous les autres peuples sous diverses formes.

Car les hommes ont les instincts du beau et du vrai.

Les Grecs ont eu les mysteres eleusiniens dont les inities etaient eonsideres comme bienheureux *(beati).*

La philosophie de Platou nous fait voir les memes aspirations, Ies memes efforts, et tend au meme but.

Cette philosophie engendra pour ainsi dire cet etat ideal du meme autetir. La *Republique* de Platou etait la meme societe tant desiree, la meme societe modele.

Cette philosophie avait pour principes la raison (le Logos).

I,e Messie chez les Hebreux, dont les rois David et Salomon furent la gloire politique, litteraire et religieuse, devait etre le rejeton de David.

La croyance des Juifs etait identifice avec leur existence individuelle ct politique, et cette attente chez eux etait plus puissante que la science meme.

Saint Mathieu, qui avait recu la mission de precher les Evangiles en Israel, pour le convaincre, pour attirer â sa parole un peuple qui, plus que tout autre, preferait ses traditions â la vdrire, commence son apostolat par la generation de Jesus-Christ.

II demontre qui'il est fils de David, fils d'Abraham.

C'est l'argument de l'orateur, la methode du maître, c'est le talent d'attirer l'attention.

Saint Jean, qui vient precher chez les Grecs, se sert d'tine autre methode, dictee par la nature et les dispositions de son auditoire;

Methode inspiree par son genie createut, poetique et profondement philosophique.

II va parler au milieu d'un peuple ttavailie par une foule de doctrines conttaires, partage entre Plaron, Aristote et les sceptiques, et inclinant plutot vers le premier, qui ralliait h lui le plus d'adeptes.

Par consequent, saint Jean, sans parler ni de David, ni d'Abraham, debute par *hi raison,* que l'ignorance ou une arriere-pensee des interpretes catholiques ont traduite par Ie mot *Verbe* (prujia).

Voici son debut:

„Au coiumcncemem etait la Raison, et la Raison etait â Dieu, et Dieu etait la Raison."

Voilâ le principe de l'apotre philosophe qui preche au milieu d'un peuple penseur ou sccptique, d'un peuple qui ne veut entendre que raison.

Saint Jean s'annonce comme allant precher la religion de la raison ou du *Logos,* la seule digne de l'homme *logique;*

La seule qui doit etre eternelle, qui doit guider et sauver rhumanite. Celui qui ne la connaît pas dans son veritable sens, est dans les tenebres.

„Car, c'est elle qui eclaire tout homme qui entre en ce monde".

Celui qui Ie renie, renie Ia Verite; il est l'homme du Mensonge, l'homme fatal â la societe et â lui-meme.

Et Li naissance du Christ arriva aiini
Mărie, sa mere, etani ftancee a Jnseph,
il se trouva que, avânt qu 'ils vinssent ensemble,
un jruit pil forme dans son sein par le Saint-Iis/uii

(SAIN'E MATHIEU, chap. I", v.I8)

Lc Messie, ou le Logos, de sa nanire devait etre le fruit ilu Saint-Esprir, qui partout dans les Evangiles, dans les Epîtres des Apotres, dans les Livres des Peres de l'Eglise, est adore ci qualifie comme l'lisprit de la *Verite;*

Principe unique de toute science, car sans verite, il n'y a pas dc science.

La raison donc est le fruit de l'E.sprit de Verite.

Mais oii est concu le Logos par l'esprit de la verile? — Dans le sein d'une Viergc.

Ne cherche/, donc pas la raison dans les cites semblables â celles de Sodome et de Gomorrhc;

Ni chez les hommes qui par leur vie et par leurs actes ne vous donnent pas l'exemple de la purete et de la saintetc du cceur.

C'est au milieu des peuples libres et purs que la raison peut se developper et se propager;

C'est dans le sein des hommes vierges de cceur et vrais d'esprit que la raison divine peut se former.

Si la parabole ne paraît pas tout â fait juste, c'est qu'en parlant tle la raison, on lui donne pour residence le cerveau.

Mais la raison divine qui doit sauver le monde ne se concoit que dans le cteur vierge, lâ elle reside, et de lâ cile se repand charitable er pure.

Cette raison divine, ou Dieu meme, se manifeste â l'humanite de generation en generation, comme elle se developpe dans rintlividu d'âge en âge.

£s«v Cette raison croissant chez tous les peuples, de siecle en **Jgyjicele,** pour aceomplir le salut de l'homme, devait, selon **les** lois eternelles de la Prescience, se reunir dans une raison i4 **Collective;**

Se personuifier, s'incarner, se revetir de la matiere pour •p **Cimohlir** et hannoniser la matiere humaine;

şm - Afin de se servir d'elle comme d'un instrument.

W C'est par la matiere qu'on travaille **la** matiere.

La raison, afin de devenir le mediateur ou le Messie **entre** • la societe ancienne ct desordonnee, et la societe ideale et **j||** harmoutque, a titî se faire homme.

JK- Car elle devait s'adresser aux hommes.

idle a dti passer par tous les âges de l'homme, **par** toutes **5 les** vicissitudes de la vie, sentir en *chair* les passions de '< l'Homme, ses afîectious, ses penchants, ses besoins physiques, -» intellectuels et moraux;

Souffrir et mourir meme pour la verite, pour *le salut* tle - **l**'Homme, qui est la liberte *integrale.*

Cependanr la raison meconnue pouvait souffrir et mourir pour ainsi dire;

ti: Mais la raison, par sa nature, ne pouvait pas demeurer ensevelie dans un tombeau *custodie* par les gardes d'un proconsul achete par Por des hypocrites.

Elle eclate comme un volcan dont le bruit vivifiant retentit jusqu'au sein des sepulcres et reveille les inorts;

Elle brise tout cachot et toute tombe, remonte resplendissante **de** gloire dans les cieux d'oii elle emane;

iu apres avoir laisse sur **la** terre sa doctrine, **ses** semences evangeliques, **se** pose, avec *le corps,* avec la matiere harmonisee, **â la** droite du Pere celeste;

Edle fait desceudre sur les apotres PEsprit tle la Verite, afin qu'il travaille et prepare les siecles;

Et quand tout sera prepare, quand **les** peuples seront eelaires **et** reveilles par cet esprit d'ou **emane toute** verite, par l'esprit de la Bonne Nouvelle (Evangile);

Alors, cette raison, ce Dieu meme descendra sur la tei ic, porte par *les sciences,* par ces genies aux yeux multiples el clairvoyants, par ses cherubins vengeurs des peuples qui oui pleure, par ses anges qui font la garde autour de la liberte'.

C'est lui qui va juger les vivants et les morts et rendre â chacun selon ses eeuvres.

Voilâ la resurrection des morts, voilâ la fin de ce monde du Cesar, voilâ de toutes les revolutions la derniere et la veri table.

Voilâ la vie de paix, d'amour et de bonheur, oii l'Homnic, face â face avec la verite, sortiră ele la religion *du croire,* car il aura celle *du savoir.*

Nous avons cru et nous croyons encore â l'avenement du regne de Dieu.

Ce temps approche, et les peuples diront: „Nous savons ;i present que Dieu regne, car la justice divine est descendue sur la terre".

Elle enfantera un fils el lu lui /limneras
le num de jesus, car il sanvera
son peuple de ses pecbes.

(SAINT MATHIEU, chap. I", v. 21)

Ie Messie qui nous legua cette croyance progressive et salutaire a du recevoir le nom de Jesus, qui signifie *egalisateur, sauveur.*

Par consequent, c'etait au Sauveur qu'appartenait le surnom de *Christ,* qui est l'oint du Seigneur,

C'est-â-dire, le souverain modele la force et la raison collective, l'humanite personnifiec avec routes ses perfections,

[1] On peut desarmer les gardes nationales qui n'ont pas la connaissance dc la verite, mais on ne saurait jamais arracher aux sciences la foudre de Ia justice divine.

[redacted] l'hommc apocalyptique, lc fils de Dieu, le frere des proletaires, peuple souverain'.

Voilâ le point de depart sur la voie evangelique; voilâ ies reies du christianisme: *Logos* et *Esprit de verite,* cies cachees par les mains jalouses de ces soi-disant vicaires du Christ qui depuis M Icize siecles donnent la main aux Cesars du monde ancicn pour fermer aux peuples les portes du Paradis terrestre;

Elles ont ete cachees sous Ie voile dc deux mots: *verbe* et *esprit saint.*

I.'un qui varie et obscureit le sens, et l'autre qui flatte Dieu pour tromper les hommes.

Ee logos ou la raison seule peut ouvrir et comprendre les EVangiles;

Ce livre que saint Jean, dans son Apocalypse, a vu sceile de sept secaux et qui ne put etre ouvert que par l'agneau qui s'etait devoue en sacrifice.

C'est lui, le *logos,* la *raison,* qui a ouvert ses livres, c'est par lui que nous pouvons l'ouvrir et le comprendre.

Je viens de contrees lointaincs, du milieu de cette Roumanie consideree comme barbare;

De cette terre sacree ou l'etranger trouve l'hospitalite, oii le Francais trouve l'amour, le foyer el lc repas fraternei;

De cette terre oii pour la premiere fois au monde le peuple se souleva pour reclamer et conquerir la Justice et la Fraternite au nom du Christ;

Ou la liberte, apparaissant comme une de ces vierges eVangeliques revetues de blanc et la lampe d'or â la main, a du se retirer â l'approche des barbares, pour ne pas souiller la candeur dc ses pieds dans le sang de ses elus.

[1] II y a une grande difference entre un peuple despote et un peuple souverain, entre un peuple mal instruit, capricieux, et un peuple evangelise.

C'est de lâ que je viens, proscrit et refugie, au milieu de Iii France.

Plein de ma conviction ct dc l'amour de la verite, j'osi.' soulever le voilc dc ces deux mots cabalistiques dc la latinili' barbare et feodale, et montrer ces cles dorees.

C'est par elles qu'on pourrait ouvrir les Evangiles ci y trouver les tresors caches avec tant dc precaution aux veritable heritiers.

A ces deux mots: *raison* et *esprit de verite,* tout devient clăii.

Les auteurs du Nouveau-Tescametu, ces notaires divins. paraissent dans toute leur splendeur en veritables evangelistes qtii nous annoncent la bonne nouvclle du contenţi du Testament et de notre heritage.

En presence de ces deux noms, l'Orient et l'Occident se donnenr la main; les peuples, sans etre diviscs, decouvrent en freres tout ce qu'ils cherchent en ce moment.

Par ces deux cles, le bcrcail universcl s'ouvre â toutes les ouaillcs ct se ferme â tous les loups.

O n y trouvera Liberte, Egalite, Fraternite, Solidari te, en un mot Paix et Bonheur;

Car le Pasteury sera Christ, lc proletairc coli eaif.

Le papisme a divise lc monde chretien en catholiqtics, schismaticiucs et heretiques.

Le christianisme l'unit.

Tout ce qui divise provient dc l'Enfer; c'cst lc souffle dc la discorde.

Tout ce qui unit provient du Ciel, c'cst lc souffle dc la charite.

Le papisme n'est pas du christianisme; il est un systeme qui n'a rien de commun avec Christ;

Un systeme pour diviser les peuples, les affaiblir, les rendre claves.

: papisme est synonyme de despotisme, d'antichristianisme.

CHAPITRE' 11
ADORATION DES MAGES

(SAINTMATHITU, ebup. I')

Les Magcs etaient les savants ou les pretres dc la religion de Zoroastre. Ils adoraient la lumiere ct la personnifiaient dans le soleil et dans les asrrcs.

Dans saint Etic, on voit que les pasteurs celebrau aussi avec les Magcs Ia naissance du *Logos* ou du Messie.

Les adorateurs de la lumiere viennent de l'Orient, de contrecs lointaincs, pour rcconnaître la raison comme roi et se prosterner devant elle.

Les hommes non corrompus, les hommes primitifs, les pasteurs, sont aussi les premiers qui s'unissent avec les anges pour entonner l'hymne de la raison naissante.

Pour rcconnaître la raison divine, il nous faut, ou une sagesse eclairee, ou une nature simple ct primitive.

]£S hommes, interesses au regne du mal, les hommes imbus d'anciens prejuges, s'inquictent toujours â l'apparition dc la verite, de la raison.

Voilâ cc qui s'accomplit â la naissance du Logos de notre Sauvcur: les hommes qui adorent la lumiere proclamau la raison comme le seul veritable pouvoir qui doive gouvcrner le monde, comme le scul tot veritable.

Les hommes simplcs de cecur, ceux qui forment le peuple, celebtent aussi l'apparition de Ia raison.

Le roi du passe et ses complices, Herode, les scribes el les hypocrites s'inquietent et conspirent contre le pouvoir de Iii divine justice qui va renverser le leur.

Ils recourent d'abord â la ruse, puis â la force, alin d'etouffer la raison des son berceau.

De notre temps, le mal a fait plus de progres. Les LIerodes de nos jours ont pris des mesures pour etouffer la raison meme avânt qu'elle paraisse.

Ils etablissent la censurc, ils font des lois contre la liberie de la pensee, ils veulent massacrer l'enfant dans le sein meme de sa mere.

Ils recourent d'abord toujours â la ruse, en presentant la censurc, ce bourreau de la raison, comme un nioyen d'empecher la licence, comme un hommage qu'ils veulenl rendre a la morale publique.

Mais la raison se fait-elle place malgre tous les obstacles, les verites commencent-elles â eclairer les masses: les Herodes recourent â la force.

Celui du temps de notre Sauveur fait massacrer les enfants; le cri du sang s'eleve de tout Bethleem.

La voix de Rachel se fait entendre, pleurant ses fils;

Car il n'y a plus en Israel d'hommes de sa maison, il n'y a plus cette generation predestinee â former un peuple modele.

De notre temps, lorsque les lumieres se font jour, lorsque les verites paraissent, les rois n'attaquent pas leurs satellites, leurs creatures, les anciens et les scribes, ceux qui ont vieilli dans l'ancien regime de l'injustice et du mensonge.

Cc sont les hommes nouveaux qu'ils attaqucnt, c'est la jeunesse qu'ils frappent.

Herode veut exterminer tous les enfants de Bethleem.

Les Herodes de nos jours font plus: ils s'efforcent de tuer leurs âmes.

Ils privent la jeunesse de la lumiere ou ils empoisonnent yâ|on education en lui donnant des instituteurs jesuites.

Dans le Nord, l'âme est morte.

Au centre de l'Europe, au milieu meme de la France, l'âme est avilie et languit empoisonnee par les scribes et les Pharisiens dn temps.

Voilâ le plus horrible des massacres.

Se levant donc, Joseph prii l'enfant et sa mere
pendant la nuit, et se reiira en Egypte.
Et il y resta jusqu ă la mort d'Herode.
(SAINT MATHIEU, chap. II, v.14 et 15)

L'homme qui devance son siecle, l'homme sage et raisonnable, que fait-il, lorsqu'il se trouve seul, en presence des hommes sans foi, sans justice et sans conscience?

Que fait-il, lorsqu'il se trouve en presence de brigands nombreux et puissants?

Doir-il exposer sa faiblessc â la force, exposer sa vie et celle de ses semblables, et priver son epoque de leurs connaissances et de leurs conseils?

Non, pas avânt le temps voulu. II se retire et recherche un asile pour mediter, attendre le moment favorable, pour repandre sa doctrine, les lumieres ct la verite.

C'est ainsi que les choses s'accomplirent â la naissance du Sauveur.

Car il etait l'Etre Dieu et Homme, et il devait â chaque moment representer l'humanite entiere dans ses devoirs et dans ses droits.

En presence d'un Herode ruse, impie, fort et sanguinaire, l'ange de Dieu conseille â Joseph de chercher un refuge; il averrit les Mages de se retirer chez eux.

II prescrit â joseph de se refugier en Egypte avec l'enfant.

I/Egypte etait le pays ou les Ptolemees protegeaient les sciences, oii ies savants de tous les pays se donnaieni rendez-vous.

C'etait donc lâ ou la raison trouvait un refuge, c'etait lâ oii elle pouvait se developper, se fortifier et grandir.

C'etait de lâ qu'elle pouvait revenir, se repandre dans toute la Judec, et dc lâ rayonner sur toute la terre.

lit pour sauver le monde, elle commence par la plir. liumble, par la plus abjecte des cites;

Elle commence par Nazareth.

Recommencera-t-elle par Ia E'rance, par cette Egypte de la civilisarion moderne, ou par une nation encore obscure?

Roumanie! je te vois comme une Nazareth. Tu es vierge encore, humble, tu as tes Herodes, tes proconsuls. Ea main du Cesar du Nord pese sur toi. Christ est persecute dans tes enfan ts.

CHAPITRE III

LA VOLONTE" DE DIEU

Le monde est divise en diverses opinions et divers partis hostiles entre eux, et pourtant tout le monde s'accorde â dire qu'il veut, qu'il deşire le bien. Chacun croit ou tâche de faire croire aux autres que ses opinions, que son systeme, sont les meillcurs.

Mais les hommes se trompent souvent: ou ils sont trompes, ou ils veulent tromper les autres. Au-dessus d'eux, Dieu ne se trompe pas et Dieu ne trompe personne. Sa volonte, sa voix, quand il veut les manifester solennellement, deviennent la volonte, la voix du peuple.

Ce que veut le peuple, la societe actuelle, c'est ce qu'a voulu le Christ comme individu; c'est ce qu'ont voulu, d'âge en âge, ses elus en minorite. Leur volonte et leur voix sont devenues aujourd'hui la volonte, la voix de la majorite.

L'aveneinent du Sauveur du monde approche; le dernier jugement, qui est Pultimatum de toutes les revolutions, se prepare; les morts ressuscitent, les peuples, qui etaient la proie du Mal, de l'Enfer, dc la Mort, ces peuples qui ne vivaient pas, elevent leur tete, ouvrent leurs yeux â la lumiere ct â la vie.

Nous avons dit que tout le monde fait semblant de desirer le bien; mais le bien n'est pas le bien, lorsqu'il n'est pas tel que le veut Dieu, tel que le veut la Raison supreme. *Ce* que Dieu

veut, Christ, sa parole, ou mieux la Raison supreme, l'a dt'|ii manifeste sur la terre.

Continent? - Par la Priere.

Qu'est-ce que la Priere, sinon un vouloir, une detenții-nation, un ardent deşir, des voeux fervents de l'Homme latr â face avec Dieu? Eh bien! comnicnt le Sauveur du monde ***wnm*** a-t-il enseigne de vouloir, de desirer, quand nous sommes **lc** e â face avec Dieu, avec notre conscience? II nous a prescrit unr Priere.

Examinons-lâ.

I,A PRIERE DOMINICALE

1

„Notre Pere qui es dans les cieux, que ton nom soit sanctific"."

Si la priere dit *Notre* Pere, ct non pas *Mon* Pere, il esi evident qu'elle veut faire comprendre que nous sommes, cu **mente** temps, et libres et egaux, puisque nous avons le meme pere, puisque nous sommes freres.

Voilâ la Liberte, l'Egalite, la Fraternite, voulu.es, prescrites par Dieu meme.

Si nous disons: Notre Pere qui es dans les *cieux,* nc sommes-nous pas ensemble plus que des rois, puisque notre pere est dans les cieux, puisqu'il est plus que tous les rois et les grantls dc la terre?

Nous sommes fils de Dieu! Voilâ la souverainete du peuple, autant que l'humanite petit etre souveraine sur la terre, sur ect heritage que nous a legue notre pere qui est dans *les cieux!*

Sommes-nous donc libres, egaux, freres, enfants de Dieu, heritiers de la terre? Ou bien Christ a-t-il menti?

II y a donc deux camps dans l'Europe chretienne: ceux qui **fcUToient** en Christ, et ceux qui n'y croient pas et veulent troniper *ție* monde sous le masque de croyants.

C'est pour cela que Christ veut dans la priere qu'il nous a jprescrite que le nom de Dieu soit *sanctific;*

C'est pour cela que nous faisons des veeux, quand nous lommes face â face avec Dieu, ou publiquement dans nos eglises, en disant: que son nom soit *sanctifie;*

C'est-â-dire que les pontifes, les papes, vicaires du Christ, que les pretres qui remplacent les apotres, que tout homme qui r se dit chretien, nc profanent pas Ie nom de Dieu;

Qti'iîs ne prechent pas une autre doctrine que celle du ' Christ, qu'ils n'agissent pas contre les principes de l'Evangile.

Qu'ils n'osent pas tromper le monde au nom du Christ pour devenir l'organe de l'antichrist et de ses satellites;

Qu'ils n'enseignent pas aux peuples â se soumcttre de *bonne volonte*â I'esclavage, et â benir des lois dictees par le droit de la ruse qui est pire que le droit du plus fort.

II y a deux camps, avons-nous dit: l'un de ceux qui sanctifient le nom de Dieu, l'autre de ceux qui le profanent en se setvant de lui pour tromper le monde.

C'est pourquoi Ies peuples crient de tout leur ccetir: „Que le nom de Dieu soit sanctific!" Et par cela **ils** demandent la realisation des promesses qu'on leur a faires, au nom de la Verite.

Pourquoi les peuples crient-ils et n'obtiennent-ils pas? Parce que ceux qui profanent le nom de Dieu sont forts pat la ruse et les richesses, parce qu'ils ont le pouvoir entre leurs mains.

Cest pour cela donc que la parole divine continue:

„ Que ton regne advienne! que ta volonte soit fiiite sur la terre comme dans le Gel!"

Lâ ou le Mensonge et l'Imposture regnent, les rrompcurs et les imposteurs sont en honneur et en pouvoir; et les peuples, les enfants de Dieu, les freres de Christ, souffrent.

II en resulte que la Raison, la Parole divine, nous a cnseigne â souhaiter l'avcncment du regne de Dieu, de la Verite, de la justice divine, de ce regne dans lequel il sera rendu â chacun selon ses ceuvres.

Donc, il est evident que Christ, en souhaitant l'avenemeni du regne dc Dieu sur la terre, a, en meme temps, predestinc ct decrete la chute tle ce regne dc desordre, de desharmonic que les rois et leurs complices ont l'audace de nommer *Ordre* ci *Le'galite* en face de Christ crucifie, et des peuples ressuscites.

Etes-vous chretiens, rois et puissants de la terre?

Avez-vous compris epie, lorsque vous prononcez la priere Dominicale, vous nc souhaitez vous-memes que la chute dc votre regne?

Notts savons tres bien qu'il y a parmi vous des champions du regne de Satan qui auraient, au besoin, l'odieuse sincerite de nous dire ces paroles:

„Laissez-nous, avec votre Christ et vos Evangiles; avec votre deşir ou priere dominicale; avec toutes ces utopies.

Christ a conspire contre notre regne, il a subi son châtiment;

I,es Apotres ont conspire, ils ont subi les memes châtiments;

Les martyrs ont conspire, ils ont subi le meme sort.

Les papes, les patriarches, le clerge plus tard ont consenti â abjurer les principes de ces fous et â devenir nos organes, nos complices, ils ont eu tles honneurs; nous avons partage le pouvoir avec eux.

II vous vient â presenr â l'esprit de revenir aux idees des premiers chretiens, de ces utopistes que vous appelez martyrs, vous aspirez a un autre regne que le notre, vous serez piuiis comme eux.

Nous avons nos tours, nos chaînes, nos potences, nos guil-jpjtines qui fonctionneront mieux et plus vite que le supplice **pic** la croix.

ț; Nous avons nos Cosaques, notre ecole, notre savoir-laire, *t* pour vous paralyser; nous avons nos anges, partout, meme au **B** lein de la France, meme parmi les intlivitlus de votre choix, i nour tlejouer les esperauces de tous ceux qui ont cu l'imbecillite *I* de croire en votre Christ.

ti Nous sommes fores, nous vous ecraserons par la force. Nous : sommes riches, nous vous corromprons par notre or. Nous : vous rrompons enfin, parce que nous avons eu *l'adresse* et le courage de nous moquer meme de votre Dieu.

Nous nous disons ses atlorareurs, et nous le meprisons jttsque dans l'intcricur de son sanctttaire; nous le Hagellons sur vos dos, et nous tombons â genoux devant lui, en lui disant: „Christ, prophetise-uous; quel est celui qui t'a frappe?"

II y a encore parmi vous, nous le savons tres bien, d'autres individus assez simples, ou mieux, assez hypocrites, cpti nous diront:

„Nous sommes chretiens, nous aclorons Christ et les Evangiles; et nous souhaitons son regne, mais non pas ici-bas, Gir il est irrealisable. Son regne n'est que lâ-haut, apres la mort!"

Nou! son regne est l'univcrs entier; mais, apostars, vous meprisez et foulez aux pieds ses lois.

Vous tuez ses serviteurs qui vietinent labourer et cultiver la vigne evangelique; vous assassinez. son fils pour herrier de ses domaines.

Et puis, Christ n'a pas dit, et vous, quand vous priez, vous ne dites pas: „Fais-nous monter â ton regne". Vous dires: *„Que ton regne adinenue".* 11 y a une grande difference entre sa parole et la votre.

Mais votre hypocrisie a materialise l'Esprit-Saint ci spiritualist le Fils de l'Homme, pour parodier sa doctrine el la detourner de son but, â votre profit.

Nous n'ave/. pourtant reussi qu'â rctarder ces resultats. Mais ce retard a contribue, par une de ces lois divines et eternelles, au profit de l'humanite.

Car les peuples ont acquis par lâ l'experience sur laquelle se base l'esprit de la Verite, l'Esprit-Saint.

Rappelez-vous que cet Esprit s'est pose sur le fils de l'Homme, non pas dans son enfance, mais dans un âge mur; apres qu'il eut traverse tous les orages de la jeunesse, apres qu'il eut traverse l'eau sainte et purifie l'Homme ancien, enfin apres qu'il eut reții le bapteme de l'experience.

Les peuples, les freres de Christ, onr recu pendant la suite des siecles le veritable bapteme des souffrances, des douleurs et du sang; les peuples ont eu leurs martyrs.

E'Esprit de la verite s'est pose sur leur tete en langues de feti; et aiijourd'hui, les freres de Christ sont en etat de tenir tete aux Pharisiens, aux imposteurs et aux ryrans, et de chasser du Temple, de la Societe de Christ, tous les trafiqueurs et tous les exploiteurs de l'Homme.

IA seconde proposition du meme verset: *„Que ta volonte soitfaite sur la terre comme dans le ciel"* est un complement, un equivalent en meme temps qu'tine explication de la premiere.

C'est un mot berii qui dement ouvertement tous les hypocrites, lesqtiels s'efforcent de nous faire croire que le regne de Dieu est borne lâ-haut, apr<5s la mort.

Un roi fait aceomplir sa volonte lâ oii il regne: Si Christ a deşire que la volonte de Dieu soit faite sur la terre, comme dans le ciel, il est evident qu'il a deşire que son regne advienne sur la tetre pour faire tomber le regne de l'impie Cesar.

II est evident aussi que tout chretien deşire voir arriver sur tt terre le regne de Dieu, comme une preparation â une vie rneiileure.

• Nous savons tous, et Christ l'a su mieux que tous, que la Volonte dc Dieu se fait dans le Ciel.

Que lâ, il n'y a pas d'egoi'sme, pas de droit du plus fort, pas B P de droit de la ruse, pas de mensonges ct pas d'esclavage.

Que lâ, il n'y a pas de divisions de sectes ou de races, pas de discordes ni de haines, et, enfin, pas de larmes ni de sang.

C'est pour cela qu'il nous a enseigne â souhaiter que sa volonte soit faite sur la Terre comme dans le Ciel.

C'est-â-dire, â souhaiter que chacun de nous fasse abnegation totale de soi-meme, que chacun de nous n'agisse cjue selon les regles d'tine charite reciproque, de la droiture de cceur et dc la verite, en un mot de la solidarite, en respectam les droits du capable, du laborieux et du faible.

Voilâ la liberte, l'egalite, la fraternite, d'oîi derivent la jouissance, la paix et le bonheur.

111

„Notrepain quotidien donne-nous aujourd'hui. "

Apres avoir souhaite l'avenir evangelique, le Fils de l'Homme reporte ses yeux sur le present, sur la societe actuelle, et voit les peuples, ses freres, meridiant leur pain.

II demande donc le pain au Pere celeste.

Christ et ses freres, les peuples, en demandant du pain, demandent les moyens de pouvoir mener la vie, conformement â la ptedestination de l'homme, c'est-â-dire de mener la vie de l'homme physique, intellectucl et moral.

Le *Pain,* en apocalypse, en realite, dans ehaque etat ou metier de la societe, c'cst la vie!

C'est la moyen honucte et evangelique de vivre!

(Test la transformation dc ce chaos despotiquc dans lequcl nous nous agitons, en une societe veritable, oii les chefs doivcni, par l'imitation du Christ, etre prers â laver les pieds du peuple, â lui inspirer leur araour, leur modestie, et preparer â chacun les moyens de vivre en hommc physique, inteilectuel et moral.

Ie *Pain,* ce sont les Arts, les Sciences, la Morale; cest, poui les generations futures, l'education integrale, pour les peuples d'aujourd'hui, le droit de vivre en travaillant.

Mais on s'oppose â cette organisation evangelique, on sc refuse â reconnaître â tout individu le droit de gagner son paiu et tle le gagner *eu homme.*

On se refuse de reconnaître â chacun le droit de recevoii tle la societe sa triple education physique, intellectuelle ct morale, cpti seule peut lui procurer son pain.

A l'instar de l'esprit du mal, on accuse, on calomnie les apotres de cette doctrine comme destructeurs de la religion, tic la familie et de la propriete.

Mais la religion a-t-elle jamais ete pratiquee ou reconnuc par ces voltairiens qui s'erigent en ce moment comme ses defenseurs?

A-t-elle besoin d'etre defendue par leurs sophismes ou par leurs ba'fonnettes?

Elle est dans son triomphe, car les peuples ont ouvert leurs yeux â la verite.

Certe race de vipere, ces hommes tiu passe, ils ne defendent que leurs idoles, les privileges, la superstition, les droits d'exploiter sans etre controle; les demons de l'lnjustice, de l'Adulrcre, de la Euxiirc, de l'Homicide.

Mais la familie, soit evangelique, soit bibliquc, soit alcoranique, oii est-elle dans ce pandemonium immonde cju'on appelle societe?

Dans l'adultere?

Dans les richesses mal assurecs qui rendent les enfants par-fcficides d'esprit et de cteur en soubaitant la mort de leurs parents?

Dans les mariages calcules, unis par le demon des prejuges, oîi Dieu ne saurait devenir complice pour les benir?

Au milieu des esclaves de la Russie oii le pere est potisse jusqu'â matidir la naissance de ses enfants, oii le Czar et les boyars sont maîtres absolus de tout etre vivant et tlisposent de l'homme comme de la brute?

Dans les conscriptions ou le sort separe le fils de ses parents, pour aller combattre ses freres et verser son sang pour perpetuer les souffrances tle ses scmblables?

Dans la miserc qu'on veut perpetuer pour ecraser le peuple, oh la veuve et le proletaire prostitueut leurs filles afin d'avoir leur pain?

Et puis la propriete, a-t-cile ete jamais assurce dans l'etat passe, ou l'on ne voit qu'injustice, brigantlage, debauches, faillites frautluleuses?

A-t-clie ete jamais assurce contre les hommes de l'usure?

Oii est, dans l'etat actuel, l'assurancc de l'individu contre l'individu, d'un peuple contre un autre peuple, et par consequent ou est l'assurance tle la propriete privee et publique?

1 ,'assurance tle la propriete nc resitle que dans ia solidarite, la fraternite, l'egalite, la liberte, en un mot dans la justice evangelique, qui rend et assure â chacun selon ses ceuvres, c'est-â-dire selon son travail et selon ses capacites.

IV

„Remets-nous nos dettes, comme nous remettons a ecux qui nous doivent."

Que faites-vous, hommes de l'argenf et de l'usure?

Remettez-vous les dettes au pauvre, qui vous a mis en gagc les produits de son travail, sa propriete, sa maison, l'asile de sa familie?

Ou bien ne tâchez-vous pas, par l'usure, d'augmenter sa dette ct de priver le pauvre homme de sa maison, de sa propriete?

Eh bien! prencz garde; ne prononcez jamais l'Oraison Dominicale, car vous appelez sur votre tete la colere et la ven geance divines.

Car vous demandez que Dieu vous remette avec la meme mesure que vous remettez â ceux qui vous doivent.

Et parce que vous ne remettez pas, parce que vous avez les moyens et le droit d'exproprier les pauvres et meme les riches qui tombent entre vos mains, vous vous recriez contre ceux qui tâchcnt d'exrirper, par une reforme sociale, vos abus, ei d'assurer la propriete de tous, — meme la votre!

Vous les calomnicz comme des perturbateurs et des destructeurs de la propriete.

Nous comprenons bien: c'est une belle et commode propriete que la votre, de gagner et de vous enrichir sans travailler, en exploitant et expropriant les autres.

Tâchcz de la defendre! Mais le bon Dieu vous rendra dans la meme mesure que vous rendez aux autres.

La raison supreme appliquera aussi la meme justice â tous ceux qui sont vos complices ou vos soutiens, â tous ceux qui sont prets attssi â remettre, comme vous, les dettes religieuses, morales et politiques.

V

„Et ne nous induis pas en tentation, mais delivre-nous du mal. — Ainsi soit-il!"

„Et ne nous induis pas en tentation."

Apres avoir souhaite â l'Homme au avenir conforme â sa preclestination, apres avoir invoque le regne de Dieu sur la terre;

Apres avoir demande des moyens d'existence dignes de l'Homme, et apres avoir pose les conditions d'une justice parfaite;

I) faut agir, il faut se niettte â l'ceuvre pour obtenir, pour atteindre le but, et marcher dans la voie du progres.

Voilâ les difficultes: Nous rencontrerons des obstacles, nous tomberons dans de pieges, et nous pourrous nous tromper nous-memes.

Ea tentation vient du dedans, du dehors, de nous-memes. Pour eviter la tentation, nous demandons la perfectiou dc nous-memes et des autres.

Pe but de notre vie, c'est la paix et le bonheur, et pour etre heureux ici-bas el lâ-haut, il ne suffit pas que vous soyez seul parfait et integre, il faut que votre prochain le soit comme vous.

Pour echapper â la tentation, qui nous affige, nous arrete dans le droit chemin, nous fait tomber et souvent nous degracie, qui souvent nous fait perdre notre corps et notre âme, qui detruit nos biens materiels et nos biens moraux, nous demandons pour chacjue individu, une education integrale, c'est-â-dire physique, intellectuelle et morale.

Nous demandons l'aplanissemenr du chemin dans notre marche vers cette societe ideale et parfaite promise par notre Sauveur, â laquelle aspirenr tous ses elus, et â laquelle est appele tout le monde.

Donc, nous demandons, en premier lieu, la chute du despotisme, pour avoir la liberte d'agir.

Nous demandons â Dieu la destruction de tous les pieges materiels et moraux; nous demandons qu'il eloigne de nous toutes les tentations interieures ct exterieures;

Nous demandons la conversion ou l'aneantissement des mechants, des ambitieux, des imposteurs, de totis ceux qui

cherchent â nous tromper, â nous detourner de notre bui, ci â faire de nous les instruments de leurs intentions ambiticuun et criminelles;

De ceux qui nous tentent par l'appât de Tor, ou par «lci illusions trompeuses.

Pour ne pas tomber dans la tentation, nous demandons l.i lumiere, la vetite, les connaissances exactes de toutes choses. la connaissance de nous-memes et. des autres.

Nous demandons enfin â Dieu l'integralite et la perfect ion gcnerales.

„Et delivre-nous du mal. "

Cette proposition explique assez clairement la premiere, dans son veritable sens: *Delivre-nous du mal,* c'est-â-dire de l'Egoi'sme, de l'Imposture, de l'Erreur, de l'Eselavage, de l'lnjustice, de l'Hypocrisie, de l'Envie, de la Discordc, de la Haine, du principe de tout mal.

Enfin du levain d'Herode (qui petit se traduire par la corruption des grands, le droit du plus fort, le machiavelisme), et du levain des Pharisiens (le droit de la ruse, le jesuitisme).

Le mal, c'est la misere materielle, la misere iiitellectuelle cl la misere morale.

Si le bien reside dans la doctrine du Christ, de la raison ou de la parole de Dieu, le mal reside dans la doctrine dc l'Antichrist ou de la parole de Satan.

Or, nous voulons etre delivres du mal.

Chaque siecle er ehaque societe ont eu leurs prophetes, leurs apotres de la Verite.

Et depuis l'Ere chretienne, chaque siecle a eu ses apotres |Me Christ et ses satellites de Satan, son Antichrist, ses martyrs lt ses Nerons ou Domitiens.

Notre epoque et la societe actuelle a aussi ses apotres, ses fpartyrs, ses Nerons et son Antichrist.

Est-il besoin de lc nommer? Est-il besoin de le monrrer?

Peuples, levez les yeux, regardez au Nord, lâ oii est le sejour lles tenebres, des frimas, lâ ou regnent l'Iguorance, la Supcr-ftition, l'lmposture, l'Eselavage, toutes les divinites de l'enfer.

Eâ, oii l'Homme est reduit â l'etat de la Brute.

Lâ, le Despotisme absolu, par un sarcasme infernal, s'est donne le nom de christianisme.

Ee Roi des tenebres, l'enncmi de la lumiere et du salut humain, s'est incarne, par preference, dans un Cosaque.

Puis, se servant d'hommes sauvages, prepares par la ryrannie et la corruption, â l'execution de ses volontes impies et sacrileges, il ecrase la Pologne en depit du Dieu des Evangiles, en depit de toute l'Humanite indignec.

11 trompe, sous le masquc de coreligionnairc et de protec-teur, ces genereuses populations, filles de Rome, repandues sur les rives de l'Ister.

11 foule sous ses pieds la Croix et l'Evangile, pour penetrer sur leur terre sacree.

II occupe et domine, par l'abus de la force, ces remparts qui ont ete, pendant tant de siecles, le bouclier de l'Europe contre les Barbares.

11 met aux fers les ministres de Dieu, il emprisonne tout homme droit de cceur, il etouffe tout esprit de justice et de fraternite.

II oppressc des millions d'habitants pour nourrir et servir ses arniees, qui menacent â la fois l'Orient et l'Occident.

11 combat, â cette heure, les droits et les libertes de ce peuple heroi'que qui, des Karpathcs au Danube, mugit de son sang les

flots de la Theiss, qui seul se sacriFte, en martyr, pour sauvei la liberte bumaine.

II soutient, enfin, tous les Herodes de I'epoque, il menave l'Europe entiere de lui apporter des chaînes et de lui faiiv courber la tete sous le joug detestable de l'ancien *desordre* monarchique.

Et puis, il a l'audace satanique de nomrner son empire, *saint,* ct de crier en face de la verite divine, que Dieu est avec lui!

Qui a, depuis dix-huit siecles, insulte plus cruellemcnt le Sauveur du monde, que cet imposteur sanguinaire?

Qui a vomi plus de blasphemes que ce despote, qui se dil chretien, et qui s'est fait l'emule de Domitien et de Neron?

Est-il adorateur du Christ, ou est-il l'antichrist meme?

Voilâ le mal, voilâ l'antichrist de nos jours! - Notre Pere, delivre-nous du Mal!

Amen!

Chaque nation, chaque langue, chaque epoque a eu ses expressions d'une conviction forte, d'une resolution inebranlable.

L'Ainen ou *I Ainsi soit-ilhebra'ique,* c-est Pexclamation, le cri d'une volonte ferme!

C'est la voix de Jehovah qui retentit dans le cceur d'un peuple entier et sc repete dans toutes les bouches!

Cest la *Marseiliaisc* univcrselle de l'humanite sous la banniere de Dieu!

Ainsi soit-il! c'est l'accomplissement du vouloir sacre, c'esr le *vaincre* ou *mourir* au nom de la verite!

Afin que la volonte, la doctrine du Christ soic mise â execution, afin qu'elle devienne le vouloir de la majorite et par consequent une realite.

Ia raison divine, par l'esprit de la verite descendue comme ,* line emanation de Dieu sur ses apotres, travaille et eclaire ^l'humanite depuis dix-huit siecles.

ii? • E'ceuvre a ete longue et perilleuse, les obstacles et les tentations grandes, diverses et nombreuses; la Iurte perperuelle.

.- Mais les victimes ont eu des autels; les oppresseurs memes ont flecht le genou devant tant d'abiiegation et de devouement.

Ea force dc la matiere ne pouvait plus resister â la force ', toujours croissante de l'esprit.

•a Ia Verite, en traversam les siecles, se fit jour de generation % Cil generation, et le mensonge perdit â chaque instant du terrain devant la lumiere qui chaque jour se rapproche.

Ie soleil de la justice, Ia Raison divine, va s'elever â l'horizon; les morts ressuscitetit; ceux qui dormaient dans une .5' lethargie profonde se reveillent.

Pes aveugles voient, les muets parlent, les paralytiques sont piei os de vigneur et marchent dans la voie du Sauveur.

Un combat, â vie et â mort, se prepare, pareil â celui des - Anges contre les Demons.

C'esr la Liberte contre le Despotisme, l'ordre social de Christ contre le desordre infernal du passe.

I.'harmonie seraphique de la Fraternite contre l'horrible dissonance de la Discorde; le Ciel contre l'Enfer!

Les elements se debattent pour s'echapper du chaos pandemonial, se coordonner et former la societe veritable, le monde que Christ a designe pour son regne.

Peuples, qui avez recit le bapteme de l'experience, qui avez passe par l'cau et par le feu, qui avez subi le martyre pour passer des Tenebres â la Lumiere;

Peuples, freres de Chrisr, souverains heritiers de la terre, levez-vous au nom de votre pere pour vous reintegrer dans vos droits, dans votte lieritage.

Fous les Herodes de la Terre se sont donne la niain **avii** les Pharisiens ct se rangent sous la bannicre dc l'antiehrist.

Le combat est rude, mais la victoire est a vous!

Calmes et forts, leve/. votre croix; elle est l'emblenie dc la resolution â la mort.

La croix du Christ, c'est le supplice, c'est la potence de son epoque, c'est le symbole de la mort des martyrs.

Fa c'est pour cela cjue les demons memes s'epouvantcui devant le signe sacre de tant resolution.

La victoire est â vous! les tyrans et l'enfer seront vaincus.

Levez votre croix. O peuples! souvenez-vous que vous etcs forts et soyez genereux!

Levez votre croix ct stigmatisez tout pape qui veni s'affcrmir sur le siege de saint Pierre â travers les ruisseaux de sang des enfants de Dieu.

Stigmatisez ce vicaire dc Christ qui oublie la doctrine evangelique et refttse de devenir, dans la cite sainte, la pierre angulaire du grand edifice social dont Christ a trace le plan.

Montrez au doigt ce Pharaon du Nord, ect antichrist, ci tous ses complices enerves qui tremblent devant la justice divine et recherchent l'appui et le secours de l'Esprit du Mal.

Eclairez tout soldat, enfant du peuple, qui vient, sans penser qu'il est fratricide, se ranger sous le drapcau de Satan pour soutenir les botirreaux dc la terre, pour verser Ic sang de ses freres.

Marquez au front tous les demons incarnes de l'Enfcr qui se montrent dans les conseils des princes comme dans la mansarde du pauvre, dans les rucs dc la cite comme dans lc temple du Scigncur, profanam les mots d *'Ordre* et de *Legalite.*

Peuples, levez les yeux, et voyez que les signes dc l'avenement du Sauveur sont en cvidence:

„L 'abomination, l'borreur du desert s 'estplace sur le sanctuaire "[1].

[1] Saint Mathicu, cliapitre XXI.V, 15.

Voyez! la societe, le sanctuaire meme sont devenus plus jbominables, plus horribles que le desert,

Les enfants de la societe la plus libre et la plus eclairee, les enfants de la France, se preeipitent sur leurs freres de la cite sainte, comme des betes fauves; voilâ *Yabomination!*

I£ cri du sang s'clcve du siege de saint Pierre! Voilâ *Yborreur* ***du*** *desert place sur le sanctuaire!*

Voilâ la crisc dc la societe decrepie! L'heure approchc; le Fils de l'Homme, la Raison divine, va descendre, va regner et juger les vivants **et** les morts.

Peuples, brebis qui avez donne **et** lc lait et la laine, et le sang **ct** la chair â l'impie Cesar, rejottissez-vous! preparez-vous!

La voix de la Raison vous place â sa droite; il vous est promis la vie eternclle, la vie d'amour, de paix et de bonheur.

Vous avez pleure, vous serez consoles!

Grands dc la tetre, boues qui n'avez ni lait, ni laine, dont la corne est l'emblenie de l'orgueil, dc la force, de la persecution, tremblez ou convertissez-vous! votre heure â sonne!

Ia Raison divine vous place â sa gauche; votre sentence est deja prononcee depuis dix-huit siecles, et 1 eternei supplice vous est promis, le supplice du remords et du blaspheme, le supplice dc Forgneil dechu reserve aux demons.

Vous vous etes rejouis, vous serez desoles!

Voilâ *Xceuvre* du Christ!

Voilâ la priere Duminicale.

Public' le 9 juin 1849, a l'anniversaire de Li Regeneration roumaine

CHAPITRE IV

L'AVENIR

Remontons les siecles, assistons â lacrearion de l'Homme, nous entendrons ces paroles sortir de la bouche dc Dieu: „Croissez et niultipliez-vous, remplissez Ia terre et jouissez d'elle".

Dans ces paroles, nous voyons le developpement de l'individu en particulier et de l'humanite en general; nous voyons l'Avenir du monde terrestre, l'Avenir predestine â l'Homme, se derouler devant l'eternite jusqu'â l'accomplissement des siecles.

L'avenir de tout etre vegetal et animal, c'est le developpement de ses facultes; et par consequent l'avenir de l'Homme, c'est le developpement de ses facultes physiques, intellectuclles et morales.

En metiers et arts, en sciences, religion et politique, l'avenir c'est l'Homme, comme le passe, le present, c'est toujours l'homme.

Pour tous les autres etres, le passe, le present et l'avenir sont les memes; pour l'Homme, l'avenir est progres, car l'Homme est progres, car Dieu est le pere de progres, et l'Homme est â l'image de Dieu.

Le passe c'est l'homme ***ancieti,*** l'Avenir c'est l'homme *nouveau.*

Les evenements qui se succedent forment l'avenir comme ils ont forme le passe, et les evenements ne sont que des consequences de principes quelconqucs.

Lorsque ces principes sont connus, nous disons que les eVenements sont des consequences qui y sont fatalement attachees et d'ou ils deeoulent.

Mais s'il s'accomplit un evenement dont nous ignorons la cause ou le principe, nous sommes accoutumes â le nommer hasard ou accident.

Soyons plus clair.

L'avenir d'un enfanr est de grandir, d'acquerir des connaissances, de devenir homme, de se propager, de vieillir er de leguer ses biens materiels, intellectuels et moraux â la posterite. C'est l'avenir qu'on nous permettra de nommer *providentiel.*

Donne/. â l'enfant une bonne education et une instruction capable de former son esprit et son cceur, afin dc subvenir aux besoins de son corps: son avenir sera meilleur, et *vice vena.* C'est un *avenir-consequence.*

Mais l'enfant, est-il ne dans un pays ou un autre, dans une religion ou une autre, a-t-il tel ou tel instructeur, fait-il celle ou tcile connaissance, embrasse-t-il telle ou telle carriere ou specialite, ces carrieres ou specialites sont-elles conformes â ses facultes er â ses penchants, son avenir c'est toujours une consequence; mais on l'appelle *hasard:* nous l'appellerons *conditionnel.*

Voilâ donc trois sortes d'avenir: providentiel, consequence et hasard ou conditionnel.

Si l'Homme etait inimi, si ces connaissances n'etaient point bornees, il n'aurait pas besoin de ces trois denominations; l'avenir serait un pour lui.

L'Homme cherche des mots pour donner des noms â ses îfirmitcs, â son ignorance.

Passons â la Societe.

I,'avenir providentiel de la societe est de s'agrandir comme l'individu, de se perfectionner, de marcher toujours vers le bon et le beau.

Si elle reste stationnaire, si elle retrograde, c'est un avenir-consequence ou conditionnel.

Ia perfectibilite, c'esr l'avenir providentiel de l'individu el de la societe.

Si la societe a une religion salutaire et progressive, des lois sages et libcrales, les resultats ou les consequences n'en sauraient etre que bons. Elle aura de bonnes mceurs, de bons citoyens, er le progres et sera plus rapide. Son avenir sera *rigoureusement* bon, car il sera la consequence de bons principes.

Mais si la societe se forme dans tel ou tel climat, si elle possede de bons ou de mauvais legislateurs, si elle a dans son voisinage tel ou tel peuple lintitrophe, son avenir sera tel ou tel, il sera conditionnel.

Puis des consequences quelconques, ou ce que les uns appellent hasard et les autres Providence, donnent â Israel un Moise, â Sparte ou â Athenes un Lycurgue ou un Solon, â Rome un Numa; leurs lois doivent rigoureusement produire les peuples hebreu, grec et romain.

Pustiite, Saiil, David, Salomon, Cvrus, Nabuchodonosor, Auguste et Titus pour les uns; pour les autres, Darius, Xerces, Pbilippe, Alexandre et Rome; pour les derniers, Carthage, la Grece, les Gaules, l'Espagne, la Dacie et les Barbares; ce sont des accidents, des episodes dans la vie des peuples et des nations.

Changeons la condition: donnez aux Hebreux pour legislateur Numa, le peuple hebreu serait un tout autre peuple avec les memes hommes et les memes episodes peut-etre. Donnez â Rome un Moise, vous verrez les memes hommes et un autre avenir.

Ou transplantez le berceau des Grecs en Judee, celui des Romains en Grece, celui des Juifs en Italie, et laissez-leur les memes legislateurs, vous aurez. encore les memes hommes, â peu pres, avec une autre bistoire.

Transplantez la Republique francaise en Russie. - C'est une hypothese; ne vous effrayez pas, Czar. - Ou cotironnez le czar comme empereur, comme un autre Napoleon de la France, on aura un autre avenir pour la Russie et pour la France, et en meme temps la Republique sera tout autre en Russie, et l'absolutisme tout autre en France. On pourrait meme en quelque sorte prevoir l'avenir d'un pays et de l'autre.

L'avenir providentiel qui, selon nos connaissances, reside dans les lois eternelles de la naturc, esr presque connu â tout homme. Tout homme, par exemple, connaît l'avenir providentiel d'une herbe, d'un arbre, d'un animal, d'un homme, d'une societe.

L'avenir-consequence ne peut etre connu que du calculatei!r; s'il n'est pas trouve, il est trouvable, il est le terme *x* de l'algebristc.

Qtiant â l'avenir-hasard, on s'arrcre; il est conditionnel, il depend dc eirconstances, d'evenements dont nous ne pouvons pas nous rendre compte.

L'Homme qui a connu dans sa vie quelques ptintemps et quelques automnes connaîr aussi l'avenir d'une semenee plantec; elle doit se clevelopper, c'est-â-dire pousser, croîrre, murir et produire.

Les secheresses extraordinaires, les ouragans dcstructcuii, les sautercllcs, les vers et les oiseaux ne sont pour la semeni i' que des aecidents que l'Homme ne peut prevoir, ce sont du hasard pour son intelligence.

Mais si tous ces aecidents sont aussi des consequences, s'ils ont leur cause dans d'autres principes, s'ils sont prescrits dans les lois eternelles, s'ils ont leur ***pourquoi,*** leur ***hou heneka,*** ils ne sont pas du hasard pour Celui qui a pose et connaît ces lois.

Par consequenr, si l'on connaît un peuple quelconque, si l'on etudie ses lois et ses mcetirs, ses croyances rcligieuscs ci politiques, sa force materielle, intellectuelle et morale; si l'on observe ses relations interieures et exterieures, la qualite et la quantite de ses voisins et leurs relations, on peut calculer, deduire et prevoir l'avenir de ce peuple.

Jean-Jacques Rousseau a pu prevoir l'homme qui sortirait de la Corse. Napoleon a pu predire que dans un demi-sieclc, l'Europe serait republicaine ou cosaque.

Mais supposons que l'Europe soit cosaque.

L'Europe cosaque ne pourrait etre la meme chose cjue la Moscovie cosaque; car l'absolutisme en France ou ailleurs ne jieut avoir le meme avenir que l'absolutisme en Russie.

Et puis, le Cosaque meme est homme comme tous les autres. L'homme de sa naturc est raisonnable, jirogressif et perfectible. L'esprit croit dans sa naturc comme le corps dans la sienne. 11 n'y a jias de puissance qui soit capable d'empechcr la marche de la nature.

L'Homme tot ou tard doit etre libre, l'instinct de la Liberte est demontre [iar la Tyrannie meme.

Les ennemis de la Liberte, en la niant, ne font que l'affirmcr; en entravant sa marche, ils ne font cjue lui ouvrir le chemin; en la persecutam, ils ne font que l'erablir.

Que doit-on entendre par despote ou maître absolu? f 1,'homme cjui veut etre au-dessus de toutes les lois et de tous ţles jirejuges; l'homme qui ne souffrirair jamais un maître, (4'homme si eminemment libre qu'il tâche d'avoir la faculte et le jxmvoir de se conserver ***seul*** libre, l'homme enfin jaloux de ia liberte des autrcs.

L'absolutisme en liberte c'est comme la jalousie en amour. <•.C'est un exces, un vice condamne â etre deteste *par* le vice meme.

Le gourmand trouve des hommes qui le sotilTrent, mais un autre gourmand ne le sotiffrira jamais.

t I ,c bavard pourrait etre soufferi *par* les hommes silencieux, • mais il devient execrable en presence d'un autre bavard.

I ,a prostituee recevrait un regard de pitie ou de comjiassion de la femme vertueuse, mais elle est severement critiquee par une jilus vicieuse qu'elle.

La tyrannie pourrait etre supportee par les peuples doux et dociles; les ryrans ne la supporteront jamais.

Transportez tous les rois et les pritices de la terre dans un pays, faites un peuple de tetes couronnees; vous verrez qu'ils ne souffriront *pas* le joug d'un despote; ils se revolteront, ils se constitucront en un gouvernement libre et egalitaire, ils pousseront la chose jusqu'au communisme.

Car ils ont eu un tres grand penchant en tout temps â posseder les biens, les femmes, les enfants et la volonte des autres pour leur propre compte.

La meme chose arriverait si vous formiez une colonie de tous les aristocrates dc la terre.

Revenons au Cosaque. Comme homme, il ne peut etre que raisonnable, perfectible; il se perfectionne chez lui, il se jierfectionnera â plus forte raison transplante en lutrope.

Et plus on se perfectionne, plus on fait d'efforts pom s'affranchir.

L'Avenir donc en politique, c'est la Republique; elle peni tarder par des evenements (peut-etre necessaires), mais elle CM prescrite dans les lois eteruelles.

Pourtant, la Republique proclamee par des hommes nes, eleves, dans des mceurs et lois monarchiques, ne pourrait cuc en effet pour la premiere generation epie Republique *aristocratique.*

Pour la seconde et les suivantes, elle sera de fait Republique *democratique.*

De meme que l'Homme est raisonnable, perfectible, il est aussi sociable. Comprimez ses facultes, vous le verrez incomplet, malheureux. l.aissez ses facultes libres, aidez-les â se developper, vous le verrez complet, heureux.

L'Homme isole dans le desert est souniis a tous les malheurs, â toutes les vicissitudes. S'il se reunit en familie, s'il approche davantage de sa naturc sociable, il commence â connaitre une vie meilleure.

En parcourant l'histoire, si nous voyons plusieurs familles former une tribu, une commune, une viile, si nous voyons plusieurs Etats former une contederatiou, ce phenomene nous prouve que l'Homme, comme sociable, tend de plus en plus â aceomplir sa mission, sa predestination.

La societe une lois formee, plus on s'isole dans son sein, plus on soufFre. Lorsque l'egoi'sme y domine, et que la confiance y manquc, la souffrance est generale, meme pour les hommes les plus favorises par la fortune et par les privilegcs.

Au contraire, plus la sociabilite se developpe dans un etat, plus les hommes se rapprochent, plus les besoins se facilirent, plus les fardeaux deviennent legers.

Celui qui oserait nier la sociabilite de l'Homme nierair sa *raisonnabilite,* et ce serait nier l'existence de l'Homme.

Ia sociabilite developpee commence â devenir une science.

Par consequent la Republique sera pour l'avenir *democratique* (car l'homme est raisonnable) et *sociale,* car l'homme est sociable.

I.a liberte demande une Republique, l'egalite une democratic, la fraternite une sociabil*hcScience.*

Donc: Liberte, Egalite, Fraternite representent (si l'on ne ' veut pas mentir et tromper) Republique democratique et sociale. Effacez le mot *fraternite,* si vous voulez, effacez le mot *sociale,* mais vous ne sauriez arrerer la marche du progres.

L'enfant est ne, il a un nom triple, et, ou il aura l'education, Ia science de son nom, ou il sera mort, assassine peut-etre.

Cependant l'enfant ou l'homme individuel peur mourir; l'humanite ne meurt pas.

I.a Republique francaise peut aussi perir, si elle ne se composc pas de republicains; mais la Republique humaine ne perira pas.

Car son germe est dans la raisonnabilite et la sociabilite de l'Homme; et tant que l'homme existe, la Republique sera fatalement democratique et sociale.

La sociabilite engendra la fraternite, et la fraternite engendra la paix et le bonheur, c'est-â-dire l'harmonie.

Par conscqucnt, Ia Republique aceomplie sera democratique, sociale et harmonique, si Dieu existe, si l'Homme existe.

Si l'on me demandair: Tu es donc republicam, democrate, social et harmonial?

- Je suiş homme, repondrai-je, et homme *chretien.* Je crois â la Republique democratique, sociale et harmonique, comme je crois â Dieu en *Trinite.*

Pour adorer Dieu, il me faut un Pils de l'Homme, un Esptii de Verite et un Pere.

Pour avoir l'Homme â l'image de ce Dieu, il me lan» l'homme materiei, intellectuel et moral.

Pour avoir une societe composee d'hommes â l'image dc Dieu, un etat image du royaume des cieux, il me faut une societe democratique, sociale ct harmonique.

La Republique, c'est l'existence, la denomination de l'etat comme *Dieu, homme.*

Ia democrație, c'est l'homme collectif, le Pils de l'Homme.

La sociabilite-science, ou le *veritable* socialisme, c'est le resultat de toutes les sciences qui emanent de l'Esprit de la Verite.

L'harmonie, c'est le Pere, c'est la divinite integrale et parfaite dans son omni-presence.

Je croix en Dieu, Pere, Fils et Saint-Esprit, en l'Homme moral, materiei et intellectuel, en la Republique harmonique, democratique et sociale, comme je crois â la resurrection des morts; car l'humanite aura une fois une vie.

Voilâ l'avenir, mes attentes, mon *Credo.*

Je suiş democrate, social et harmonial, comme je suiş chretien. J'en ai peut-etre la foi sans en avoir Ia science et la pratique.

Quand le monde, â cote de la foi, aura aussi la science et la pratique du christianisme, le monde sera en effet chretien.

Et quand le monde, â cote de la foi, aura aussi la science et la pratique de la democrație, le monde ne saurait etre que social et harmonial.

- Mais les obstacles, les tyrans, les privilegies, les hommes anciens?

- Ils ne sont pour les semences cvangelitjues et democraticjues que comme la secheresse, les ouragans, les sauterelles, pour les plantes. Pa disette et la famine ne sont pas la

Condition de l'humanite; elles ne sont que temporaires. ' 'abondance doit venir.

- Mais jusqu'alors on peut devenir martyr?

- Tant mieux, s'il faut mourir, je prefere la mort qui vivifte, **qui** fait naître des verites et les consolide; je ne plains que ceux **qui** meurent en dounant la mort aux autres et en servant les bourreaux de leurs freres.

La Republique democratique, sociale et harmonique, est prescrite dans les lois cternelles, c'est la manifestation de Dieu. Voilâ l'Avenir.

Peuples, veillez, et soyez dignes de lui. L'heure approche!

CHAPITRE V

DIVISION - UNION

Hommes de Ia sciencc, les abus des papes vous om cloigncs de la source de la verite et du bonheur.

Vous sentez Ie besoin du bonheur et de l'ordre, et vous les cherchez hors de leur cercle, hors du code eternei du Christ, liors de son veritable temple.

Ne livrez pas Ie Testament que le Pere celeste nous envoya par lui aux mains des usurpateurs, ni la verite aux pharisiens et aux scribes;

Car ils les cachent et ils vous montrent lc mensonge qui vous revolte; ils vous montrent le droit romain comme un code de justice.

C'cst le dtoit du plus fort, c'est lc droit du paganisme perpetue, c'cst la justice qui lait dc l'homme la chose d'autrui.

Le monde est divise entre les conservatcurs du paganisme et les formatcurs dc l'Homme Nouveau, dc l'homme du Christ.

Chaque camp a ses chefs et ses champions. Mon esprit de'daigne de s'adresscr aux agenrs dc l'esprit du mal. J'cnvisagc Proudhon.

Lui et ses semblables, eu cherchant â resoudre lc probleme dc ['antinomie, ne cherchent que Ia justice divine.

Puis ils confondent le sacrilege avec le sanctuaire, lc jcsuite avec l'apotre, le Pape avec le Christ, le papisme avec le christianisme.

Proudhon, dans son indignation, s'ccrie: „Dieu, c'est le mal; Dieu, c'est Satan!" Inscnse! mais tu chetches le bien, la justice divine, car tu nc pcux pas souffrir la justice des hommes.

Si tu cherches quelque chose que ton esprit entrevoit, si cette chose c'cst Ic Bien, l'Amour et la Paix, voilâ Dieu.

Tu es son apotre. Ce Dieu a fait de toi son elu; tu fus cree des lc sein de ta mere et predestine â etre grand.

Je ne t'en vcux cjue parce cjue tu es ton ennemi, tu te degrades, tu t'efforccs par des sophismes â devenir petit.

Nc vois-tu pas cjue ton genie est celui dc Saiil, persecureur? N'as-tu pas encore compris tjue tu cs lc Paul de notre epoquc, le plus eclaire apotre du Christ?

Arrcte-toi, genie tente par l'esprit du mal; quittc ce langage, apostat, et parle au peuple le langage de Dieu, le langagc cjtti te convient, car tu preches le bien.

Si tu es aveugle, moi, je vois l'aureole cjui couronnc ton front, la clarte cjui eclaire ton cachot.

Elle ne vient pas dc l'cnfer; elle emane de cet esjirit de verite, de cet esjirit consolatettr, elle descend du ciel.

Sais-tu qui t'a envoye en ce monde, qui t'a dote de ce genie, qui t'a donne la mission d'analyser la sciencc ct dc mettre chaque clement â sa jilace? C'est Dieu.

C'est lc veritable Dieu, ct s'il etait un mal, tu serais une calamire. Mais ton esprit fera du bien.

Derruis les faux dicux er proclame ouvertement ton maître et ton Dieu; jiarle-moi sa langue, car tes sophismes ont fatigue mon âme.

Dis-moi les memes choses dans la langue evangelique, et les peuples preteront l'orcille, ils te comprendront, et tes ennemis seronr confondus.

Tu as fait de Ia reiigion du Christ une arme entre les mains dc ses adversaires et de tes [icrsecuteurs. Mais tu t'es trompe,

car c'etait ton arme, ta croyance, ton aspiration, car, vois-iu, tu souffres deja la croix et le martyre pour le meme but, pom le salut universel.

Si tu persistes dans ton orgueil ou dans ton erreur, tu es un esprit opiniâtre. Mais mon esprit le sera de meme.

On te dira apostat, moi je t'appellerai apotre.

Hommes du progres, qui vous donnez le nom de *socialism,* et que j'appelle veritables chretiens, malgre vos divergences d'opinion.

Vous avez fait luire sur le monde les verites eVangeliques, cachees par les mains jalouses des catholiques. Vous etes les commentateurs du christianisme.

Des elements evangeliques, vous votdez eriger un edifice; de ses principes, vous votdez faire une science.

Votre travail, c'esr la depense de cet hote auquel Christ confia les deux deniers pour guerir l'homme tombe entre les mains des brigands.

A cote de l'Ancien et du Nouvcau-Tcstament, â cote de ces deux deniers, vous ajoutez les votres. Soyez sîirs, 1'Homrac sera gueri, mais il est convalescent.

Votre travail, de jour en jour, eclaire, purifie, devienr une science-reine; er j'aime et j'admire cette science, car elle vient du cceur.

Mais je vous en veux parce que vous l'avez compromise; vous lui avez fait jouer un role qui n'etait pas le sien, je veux dire violent. Son sanctuaire c'est l'Eglise, c'est la Chaire, c'est la Presse, c'est de lâ qu'elle peut briller, eclairer, convaincre et triompher.

Si vous avez voulu imposer Ia doctrine â la Mahomet, non â la Christ, vous avez tort, car vous avez profane la verite.

Ne vous pressez pas d'avoir le fruit avânt le temps; votre mission n'est pas de gouverner, mais d'eclairer.

Rappelez-vous que le christianisme tomba lorsqu'un Cesar s'est empare de lui et lorsqu'un remplacant de saint Pierre est devenu pape, complice du Cesar.

Francais, peuple destine â eclairer le monde, vous lui avez fait voir ses miseres, ne le laissez pas massacrer, ne le massacrez pas vous-memes.

Si c'est un crime de voir par la raison, de connaître la verite, de vouloir etre homme c'est vous qui en etes la cause, c'est vous qui avez eclaire les tenebres entretenues par les pouvoirs de tous les temps.

Mais vous etes divises, par malheur, et la guerre civile, les passions ont epuise vos forces. C'est mal, mais ce n'est pas tout â fair vrai.

Vous n'etes pas divises, car vous etes *tous Francais,* et voilâ le nom sacre et glorieux qui doit vous unir.

Vous etes totis chretiens, vous avez la meme langue, la meme histoirc, la meme gloire, les memes souvenirs.

Ce qui vous divise, c'est l'esprit du mal, c'est lui qui vous aveugle, qui met le venin dans votre langue et qui pousse les uns jusqu'â la calomnie, jusqu'â la trahison.

Les rouges!... mais les rouges ne sont pas des voleurs, des assassins, des perturbateurs, des destructeurs, des ennemis de la religion, de la famille et de la propriete.

C'est la Calomnie et la Trahison qui crient cela.

Ils sont des hommes comme vous, des *Francais,* les nouveaux nes de la France, l'espoir de son avenir.

Ce sont des hommes qui ont sacrific- leur jeunesse, leurs jours et leurs nuits â la recherche de verites salutaires.

Ils ont souffert la croix des veilles, de la privation, en s'occupant des interets generaux, de la seule justice qui peut amener l'ordre.

Fin s'occupant de l'avenir de la nation, de ses destinees et de sa gloire.

11 etait miile fois plus facile â chacun de s'occuper dc lui-meme, il etait miile fois plus facile de s'enrichir en abaii dounant la verite et en propageanr le mensonge; car mentir ce n'est pas difficile.

Mais s'oublier soi-meme, oublier tic se reposer dans l.i recherche tic la verite, l'entrevoir, et pour la montrer, s'exposei au ridiculc, et pour la proclamer, se devouer â la persecution; Avoir pour recompense de son travail et de ses vcilles, la panvrere, la proscription, l'exil, le cachot et la mort, voilâ qui est difficile et peu commun, et ce n'est pas â la France dc persecuter de pareils hommes.

Souvenez-vous que les premiers chretiens furent accuscs d'etre les ennemis de la societe, des scelerats, des impies, des mangeurs tl'enfants!

Croyez-vous que les *rouges* pourraient aussi manger des enfants, comme les premiers chretiens, les veritables freres du Christ?

Vous calomniez les hommes; mais leurs idees, leurs verites, leurgenie, appartiennent â la France.

Vous ne ferez pas comme les Juifs, qui ont renie jusqu'â Ia gloire de dire que le christianisme leur appartenait.

Non, France, tu ne feras pas comme la Judec. Le socialisme t'appartient; ses verites sont ta propriete. Tout ce qu'il a de bon et de vrai, c'est â toi; tout ce qu'il â encore d'imparfait ou d'errone appartient â l'homme.

Et puis, hommes de l'avenir, hommes du nouveau monde, je tlois m'adresser aussi â vous; les blancs ne sont-ils pas aussi des Francais?

S'ils sont de l'ancicn monde, ils sont vos peres, et ils ont l'cxpcrience que vous ne possedez pas encore; ils ont les merites que vous devez avoir aussi devant vos enfants.

Ou est la patern ite, si vous ne soufirez pas vos peres? er sans la paternite, ou est la fraternite que vous proclame/.?...

N'embarrasscz pas la verite par des inconsequenccs parcilles.

Si vous avez trouve quelques verites dans votre chemin . Iflborieux, vos peres en ont fait autant; ils ont dote la France şjde leurs lumieres, des produits de leurs vcilles.

S'ils n'ont pas ecrase leurs conteniporains de leurs dons, s'ils n'ont pas ebloui leurs freres des lumieres qu'ils apporraient dans Ic monde, imitez-les; n'ecrasez pas vos freres tic cet orgueil ' Cnfantin qui degrade la jeunesse.

Coinnie elles sont belles la candeur et la modestie sur le •Srfront de la jeunesse! comme il est beau la jeune homme qui fixe l'avenir d'un regard ferme et pensif!

HI *

Peuple francais, tes gouvernants t'ont fait dechoir du rang que tu occupais.

En France, en Fologne, en Hongrie, en Roumanie, et en Italie surtout, je te vois semblable â ce soldat philosophe et persecuteur du Christ sous les inurs de Damas.

Une voix rerentit alors:
„Saul! Saul! pourquoi me persecutes-t

Et la Liberte evangelique, clu haut des murs de la cite de saint Pierre, s'cleva comme un fantome de remords;

Et sa voix se fit entendre jusqu'aux extremites tle la terre, et sa voix retentira de siecle en siecle:

„France! 6, France! pourquoi me persecutes-tu?"

Peuple francais! tu *cs* dechu. C'est â toi de te relever Apotre.

Reveillez-vous, Francais, ouvrez les yeux ct voyez l'esprit du mal qui vous divise.

Votre nom generique est assez grand, assez glorieux, pour ne pas le changer par tles noras qui divLsent...

Unissez-vous pour sauver le monde, pour vous sauver vous-memes. Votre union sera une fete universelle; les hommes et les anges la cciebreront.

CHAPITRE VI

LES MARTYRS

L'Annee 1848 fut l'annee du Seigneur, l'annee de sa manifestation aux peuples.

E'ange apocalyptique, au visagc comme le soleil, et aux pieds comme deux colombes dc feti, vint se poser sur la terre pour toucher les peuples. II eleva sa voix terrible, et sept tonnerres se firent entendre.

Paris - Berlin - Vienne — Milan - Rome - la Roumanie - la Hongrie, firent gronder les tonnerres de la justice divine.

I,'antique dragon â sept tetes et â dix cornes, entraînant avec sa qucue la troisieme pârtie des etoiles du ciel, vint s'arreter devant la femme qui devait enfanter le salut univetsel, pour devorer son fruit.

Michel et Ies anges combattirent contre le dragon â sept tetes et â dix cornes, et le dragon avec ses anges combattirent contreMichel.

xs rois et leurs satellites, les hommes de l'Ancien monde ne firent qu'un seul corps pour combattre l'Homme Nouveau, l'homme qui avait renie Satan, son empire et ses anges.

Ea lutte fut sanglante. L'Homme Nouveau combattit partout hcroiquement. Mais la generosite et la droiture du JieVos le firent tomber dans les pieges que l'homme du jMensonge et de la Ruse lui avait tendus.

Fatigue par le combat, pliant sous le poids des fers, ecrase {le douleur par la perte des siens, de ses martyts tombes sur le champ de bataille et sous la hache tiu bourreau, brise par le desespoir, il se mit â gemir dans un repos semblable â la mort. Son esprir est prompt et sa chair est faible.

Mais l'esprit, par sa naturc, ne fit que se developper, s'agrandir et s'eciairer, en reunissant toutes les idees, toute l'experience amenees par ces cieux dernieres annees ct leguees sur le champ de bataille et sur I'echafaud par les heros qui suceomberent.

Tout homme nouveau est aujourd'hui un homme multiple; il concentre en lui les idees er les verites de milliers de marryrs. Tout soldat du progres vaut des milliers d'autres soldats. Dieu, la Verite, sont manifestes aujourd'hui dans le camp du progres.

Ce camp demeure en ce moment immobile; il est au țepos et restaure ses forces. Mais l'orage se prepare, les nuages s'ammoncelent, sombres, lourds, charges de tonnerres, immobiles, semblables â cette nuee cjui jadis portait dans ses flancs le feti destructeur qui devait devorer les deux cites bibliques, personnification eclatante de la corruption de toutes les epoques.

Les nuages, dans leur immobilite sinistre, tantot sombres, tantot blafards, tantot prenant la couleur de l'airain, lancent par intervalles des eclairs.

Une lumiere passagere paraît et se cache soudain; elle dessine, sur le front du ciel, un front ride par une pensec sombre et mysterieuse, semblable â celui d'un juge implacable, pret â prononcer la sentence.

Oii se dirigera cette nuee, â Ia couleur de bronze et aux flancs de feu? Oii s'arretera-t-elle? Quelle est la colere ou la vengeance qu'elle porte en son sein?

Combien ckirera ce cataclisme qui menace les tyrans et les esclaves *serviles?*

Dieu donnera le signal. Son doigt lui montrera le chemin, son bras arretera sa course.

Mais elle ne plcuvra que du soufre enflamme et du plomb fondu; elle purifiera la terre de ses longues et diverses iniquites.

La terre, comme une vierge, apparaîtra devant Celui qui a existe et. qui existera de toute eternite.

Lt les justes s'ccrieront: „Nous avons vu la veritable lumiere, et nous avons recu l'esprit du ciel!"

Et l'ange, crabii sur les eaux et sur la terre, s'ecriera:

„Tu es juste, Seigneur, toi, qui es et qui as toujours ete; tu cs saint dans ces jugements que tu as exerces.

Parce qui'ils ont rcpandu le sang des saints, des prophercs et des *martyrs.* Tu leur as aussi donne du sang ii boire. C'est ce qu'ils meritent." *(Apocalypse,* chap. XVI, vers 5 et 6.)

Oui, la fin de la tyratinie approche, la fiu de cette hyclrc que l'*Apocalypse* represente par la bere â sept tetes, et dont les principes et les interets differcnts et confus sont personnifies dans le nom de la grande Babylone.

„Elle est tombee, elle est tombee la *monarchie* (la grande Babylone), s'ccrie le disciple du Christ, elle est devenue la dcmcure des demons, la prison de rotit esprit immonde, et le repairc de tout oiseau impur et hai'ssable.

Parce que toutes les tiations ont bu du vin de la colere tle sa prostitution, parce que les rois de la terre se sont corrompus avec cile, et que les marchands de la terre se sont enrichis par l'exces de son luxe.

Sorte/. de ces doctrines (de cette viile), mon peuple, afin que vous n'ayez point de part â ces peches, et que vous ne soyez point enveloppes dans ses plaies.

Car ses peches sont montes juscpEau ciel; et Dieu s'est ressouvenu de ses iniquites.

ţ> Traitez-lâ comme elle vous traîte; rentlez-lui le double, !. lelon ses teuvres. Dans la meme calice ou elle vous a donne â boire, donnez-lui â boire deux fois autant.

*• Multipliez ses toutments et ses douleurs, â proportion qu'elle s'est elevee d'orgueil et livree au luxe.

Parce qu'elle a tlit dans son cceur: «/e *regne sur lc trone et ije ne suiş pas veuve, je ne serai jamais sujette au deuil.n*

C'est pourquoi ses plaies, la mort, le cieuil et la familie, *l viendront sur elle en un meme jour; elle perira par le feti, parce * que Dieu, qui la condamne, est puissant.

Or, tous les rois tle la terre, qui se sont corrompus et ont vecu dans la luxure avec elle, pleureront sur elle et frappcront leurs poitrines en voyant la fumee de son embrasemcnt.

Ils se tiendront loin d'elle, tlans la crainte dc ses tourmeiits, et ils diront:«Helas! helas! Babylone, la grande viile, la viile puissante, ta condamnation est venite en un instant!»

l.es marcliands de la terre pleureront et gemirout sur elle, parce que personne n'achetera plus leur marchandise.

Ces marchandises d'or et d'argent, de pierreries, de peiies, de lin fin, ele pourpre, de soie, d'ecarlate, de toutes sortes dc bois odorifcranrs, de toutes sortes de meublcs d'ivoirc, de bois precieux, d'airain, tic fer et de marbre;

De cinnaniome, de senteurs, de parfums, d'enccns, de vin, d'huile, de fieur de farine, tle ble, de betes de charge, de brebis, de chevaux, de carrosses, de corps et d'âmes d'hommes.

Ciel! rejouissez-vous de cela, ct vous aussi, saints apotres et prophetes, parce que Dieu vous a fait justice d'elle. *(Apocalypse,* ch. XVIII, v. 2 jusqu'â 20.)

Peuples, Dieu vous fera justice d'elle, de cette Babylone, tle cette Royaute qui se dit de droit divin et hereditaire, qui se

dit: „Je regne sur le tronc, je ne suiş point veuve et je ne scr.ii jamais sujette au deuil."

Peuples, esperez, l'heure de la justice de Dieu approche. I,.i verite vous est montree; elle vous est leguee par le testamcni des martyrs du christianisme, par celui de vos dernictv martyrs; la force est *a.* vous: que la prudeuce et la sagesse droiic soient avec vous!

MEMOIRES
SUR
L'HISTOIRE DE LA REGENERATION ROUMAINE
OU
SUR LES EVENEMENTS DE 1848 ACCOMPLIS EN VALACHIE

PREFACE

Freres roumains,

Si la Valachie avair eu â sa disposition, en 1848, deux cent miile baionnettes et quelques centaines de houches â feu, eut-il ere prudent, eut-il ete salutaire de declarer la guerre â ses voisins, ainsi que le pretendent aujourd'hui certaines personnes? Quant â moi, je ne lc pense pas; car le sang humain est precieux, la victoire indecise; ct puis une declaration de guerre est une chose grave. Quand bien meme on aurair vu la nation entiere sous les armes, mon opinion aurait ere de recevoir l'envoye de la Sublime-Porte, Suleyman-Pacha, avec les memes honneurs qui lui ont ete prodigues ii son arrivee; je lui aurais toujours temoigne les sentiments dont le peuple roumain etait penetre, lorsqu'il jurait ele respecter et de defendre les deux grands principes qu'il avait proclames: celui de son autonomie, et celui ele la su/.erainete de la Sublime-Porte. Mais â l'arrivee de Fuad-Fffeneli, j'aurais su imposer silence ***li*** des calonmics inspirces par une ignorance Systematique; je l'aurais force a respecter la verite, â se conformer â la loyale elecision des Roumains sur l'observation des traites; je l'aurais contraint â entrer dans la voie ele son predecesseur, Suleyman-Pacha, â poursuivre et â aceomplir son tettvre, qui etait propre ***h*** assurer les interets et la gloire des 'I ures et ele Roumains reunis contre leur ennemi conimun.

Je le repete, mente avec une force armee respcctablc, je n'aurais pas ete l'homme de la guerre. Dans l'interet de mon pays, lorsqu'il se trouvait sans armes, sans chefs, il etait doiu de mon devoir de donner le conseil de recourir â des moyens legaux. Notre force est et a toujours ete morale, la force legale, la force des traites.

A la veille du perii qui menacait notre pays, par suite des menees des agents du (.'zar, je ne me suiş decide â prendre pari au mouvement cjue jxwr le rendre național ct legal, autant que cela etait en mon pouvoir; pour lui donner le caractere d'un mouvement de principes et d'ordre, et sauver ainsi lc pays dc l'anarchie et d'tine invasion r>rer>aree d'avancc. Eleve dans la religion des traites et des lois, quelles furent mes paroles? „Conservation des traites, resjiect â la projiriete et aux personnes, autonomie du jiays et suzerainere de la Sublime-Porte." Le peuple **n'a** fait que soutenir et repeta pendant trois mois les memes principes.

Enferme dans la foi des traites, j'eprouve une douleur egale â voir violer notre autonomie et â voir attaquer la suzerainere de la Turquie. Je me separe de mes compatrior.es, cjue jc crois egares par des doctrines etrangeres, lorsque, obeissant â une noble mais fatale ardeur, ils s'indignent contre la suzerainete de la Porte, par suite des derniers cvenements. Par la meme raison, je ne puis etre satisfait lorscjue je vois violer notre autonomie respeetce **jiar** cinq siecles et defendue au ***pr'ix*** du sang de nos **jieres.**

Je demeure toujours sur le meme terrain de la legalite, d'oîi je puis, sans crainte ct sans remords, jiroclamer devant la justice du monde que nos traites sont violes. Je ne jxmrrais approuver ni les Roumains, ni les Turcs, s'ils essayaient les uns ou les autres de jiorter une main audacieuse sur le jiacte sacre qui etablit nos droits, ainsi que l'inregrite de l'empire ottomau. Conformement aux traites, l'autonomie de notre jxtys ne peut existet sans le respect de la suzerainete de la Porte. De meme

ijCetre suzerainete tombe et s'evanouit sans lc resjiect de notre ytutonoinie.

|». je suiş persuade que ect expose" dc principes pourra lidejilaire aussi bien aux Roumains exaltes qu'aux Turcs de |.l'ancien regime; car les deux partis, s'ils existent, nc font, a leur inşii peut-etre, cjue les affaires du Czar. Mais tous les Roumains • et les Turcs loyaux, prudents et vraiment patriotes, mc : rendront justice, du moins jc l'espere.

Afin de faire connaîtte au monde les droits et les coutunics des Roumains, ainsi cjue les abus des usurparcurs de leurs droits I et la conduite dc leurs ryrans, j'ai entrepris la publication de • ces trois ouvragcs: le *Protectorat du Czar, Memoires sur l'Histoire de la Rege'ne'ration roumaine* ct les *Souvenirs et* • *bnpressions d'un Proscrit.* Ces trois ouvrages ne forment qu'un tout divise en trois parties: *avânt, pendant* et *apres.* La jiremiere et la troisieme pârtie sont deja livrees au public. Dans le premier ouvrage, on voit un enfant de la Roumanie vcritablement devoue â son jiays, ainsi qu'un vassal fidele de la Sublime-Porte. Dans les *Souvenirs et bnpressions d'un* \ *Proscrit,* je fais ressortir la religion dc nos peres, qui fut la souree de nos lois et coiitunies. La Sublime-Porte possede des sujets et des vassaux de differentes rcligions. Elle nc leur demande que fidelite ct respect aux lois. Ma fidelite envers la Eurquic se voit dans *l'Histoire du Protectorat du Czjir.* Comme vassal, je suiş Turc; mais comme Roumain je suiş chretien, et mon christianisme riaraît tlans mes *Souvenirs et Inipressions.* jc rends â Cesar ce qui lui apparricnt, ct rien dc plus; jc ne puis pas lui rendre cc qui appartient â mon Dieu, â la Verite, â ma Nation.

On pourra peut-etre demander pourquoi la troisieme pârtie de mon ouvrage a păru avânt la seconde. Je repondrai cjue ces cieux jiarties nc parlaut que de faits generaux, je pouvais mc dispensei de mettre en scene les jx;rsonncs qui ont figure dans le mouvement; car je pouvais craindre qu'on me fit le reproche < de me complaire dans des personnalites; c'est pourquoi jc me reservais de jiublier plus tard mes memoires sur l'histoire du

mouvement, qui n'etaient que le complement ou, pour mieux dire, le centre essentiel auquel se rattachaient la premiere ei la troisieme pârtie. Mon intention etait d'eclairer les esprits; mais ces deux publications n'etaient pas suffisantes. Mes lecteur.s demandent non seulement les causes et les suites de notre mouvement, mais encore l'exposirion des faits qui se sont accomplis en 1848. J'obeis donc â leurs voeux en publiant mes memoires particuliers sur l'bistoire de la regeneration roumaine, travail qui etait destine â etre public plus tard.

La preface de cet ouvrage sera ma biographie. Llle ne contient rien de nouveau, vous la connaissez tous; mais elle facilite l'explication des evenements qui se sont succede ele 1816 â 1848, et qui ont donne une physionomie caracreiisrique â votre elan național.

Si je vous etais etranger, si je n'etais ne au milieu de vous, si vous ne connaissiez ma vie et mes ceuvres, je n'aurais pas ose vous presenter une pareille preface. Les uns parmi vous m'onr vu enfanr, les autres ont ete mes condisciples sur les bancs du college, tl'autres m'ont entendu comme professeur peneianr six annees, et la nation entiere m'a entendu aussi pendant vingt-huit annees lui communiquer les idees tiu siecle, m'a vu cultiver sa langue et conduire sa jeunesse sur ia voie veritablement naționale; vieiilards er jeunes gens, amis ou ennemis, vous connaissez mes actes et ma conduite, vous seuls etes competents pour approuver ou dcsapprouver mes confessions iuti mes.

Je prends courage; mes juges me connaissent. Leur jugement sera juste, car il sera celui d'un peuple entier et non d'une faction.

Avânt 1816, les Valaques, sous le regime phanariote, ne recevaient leur education qu'cn grec ancien, comme les Hongrois la recevaient en latin. Prebccupcs de la beaute de cette

%ngue, devenite â Ia mode, et de l'histoire de la Grece, •*torrompus par le phanariotisme qui les degradait de jour en ''Bour, ils avaient oublie l'histoire de la patrie, neglige la langue şjpationale, et ne pensaient qu'â coudre tles mors les uns â la suite **Mes** autres, â combiner de belles phrases banales et â briguer ou mendier la complicife des etrangers dans les spoliations qui Ifavageaient impunement le pays.

f, Georges Lazar vint le premier, en 1816, s'etablir dans les Ruines du couvent de Saint-Sava pour y donner des lec>>ns de Jfrnathcinatiques et de philosophie dans la langue naționale. 11 fit connaître *a* ses disciples l'origine des Roumains; raconta «'histoire de la patrie et les bauts faits de ses anciens chefs; preveilla l'esprit d'une nationalite de onze millions tl ames. Dans |J'espace de cinq ans il parvint â former une vingtaine de | disciples qui se repandirent en Valachie et en Moldavie afin d'y ? exercer leur infiuence patriotique dans differentes professions. Jean Heliade Radulesco fut ***un*** tic ces disciples.

Jean Heliade Radulesco

Les parents de cc Roumain sont originaires de Turgoviste, l'ancienne capitale de la Valachie. Dans son enfanec, comme tous ses contemporains, il rectit son education dans la langue hellenique. A l'apparition de Georges Lazar, il quitta les classes de rhetorique ct de pocsie grecque, et vint etudier les sciences aupres de cet homme regenerateur tle la nationalite roumaine. I azar mourur en 1822. Heliade, contre la volonte tle ses parents qui desiraienr lui voir poursuivre toute autre carriere que celle de *didascal,* rempla^a Lazar dans les memes ruines de Saint-Sava; il exersa gratuitement le professorat pendant six annees.

II degagea les elements de la langue naționale et en composa la premiere grammaire methodiquc et presque philosophique stiivant ("oixlillac; en.seigna â ses eleves la

granimaire, la geographie et l'histoire; donna des lecons dc rhetorique et de logique; tradtiisit Francceur et fit des clasul de matheniatiques pures; il forma enfin quelques eleves, Valaques et Moldaves, les derniers envoyes par le metropolitani Benjamin afin d'entendre ses lecons, et leur inspira les senriments qu'il avait recus en lieritage de son maître

Apres avoir dote la langue de termes techniques par la traduction et renseignemeiit de quelques sciences, suivant son penchant pour la pocsie, il tradtiisit plusieurs mediîations dc I.amartine ainsi que les ceuvres de lord Byron, Cervantes ci ptiblia plusieurs poesies originales.

En 1826, Constantin Golesco, l'un des premiers boyars refugies pendant la revolution de Vladimiresco, de retour dans son pays, chercliait des associes pour enrreprcndre plusieurs choses utiles et nationales. Heliade fut son premier associe. Ils composerent de concert les stătuts d'une societe de progres en Valachie. Golesco ouvrit les vastes salons de son palais â un casino național, â une bibliotheque; il publia ses voyages en Allemagne et en Suissc, en coniparant, â chaque pas, l'etat des peuples civilises avec celui de sa patrie; il publia, en ourre, une collection de traites entre la Russie et la Turquie afin d'eclairer les Valaques sur leurs droits. Enfin il dora la litterature valaque d'une traduction de la philosophie morale de Vamva.

Les stătuts de la societe fondee par C. Golesco et Heliade contenaient en projet:

„ 1" L'etablissement de colleges nationaux â Bucaresci et â Crai'ova;

2° L'etablissement d'ecoles normales dans chaque chef-lieu de district par les premiers eleves sortis des colleges;

3" L'Etablissemcnt d'ecoles primaires dans chaque village;

4° La fondation de journatix dans la langue națională;

5° L'abolition du monopole typographique;

6" Les moyens d'encourager la jeunesse â traduire et â ecrire des ouvragcs dans la langue națională;

7" La formation d'un theâtrc național et de plusieurs autres lîhoses utiles."

Mais les temps etaient difficiles. Le gouvernenienr de Gregoire Ghica ne put, en ce moment, cuie fonder le college dc Saint-**Sava;** il ne pouvait pas etre encore question tles autres articles. Golesco invita, comme membre d'une association (ortant le nom vulgaire de *Societe litteraire,* presque tous les boyars oii figuraient aussi les freres tiu bey regnant.

C'est dans son sein que commenca a se former une opinion națională sur les besoins du pays, et c'est son infiuence qui finit par engager Gregoire Ghica â nommer un comite tle • Lormes.

Plus tard, s'etablit â Crai'ova le second college național. Capatineano, l'un des eleves d'Heliadc, en fut nomme l'inspecteur et le premier professetir. Entre Golesco, Heliade et Capatineano, sc conclut un pacte secret pour organiser la propagande et travailler â mettre â execution les articles du progranime dont nous avons parle plus haut. La prestation de sernient eut lieu, en 1827, dans la chapelle du château du domaine Golesci, situe dans le district de Monticello.

Capatineano alia â Crai'ova prendre possession de son poşte. Heliade passa l'hiver avec Golesco â sa terre oii ils etablircnt une ecole avec un pensionnat pour les jeunes gens des trois districts environnants. Les frais du pensionnat etaient â la charge de Golesco. Plorian Aron, qui joua un tles beaux roles dans le dernier mouvement, etait le premier professetir et le directeur de cette ecole. Plusieurs de ses eleves devinrent professeurs publics; l'un d'eux, le noninie Turnavito, fut l'un des plus grands martyrs de la regeneration roumaine

A i'entree tles Russes, au mois de mai 1828, Heliade se trouvait â Hermanstadt pour l'impression de quelcjues-uns de ses ouvrages. Golesco voyant l'oceasion opportune, [iar suite du besoin qu'avait farmec tle publier ses bulletins, demanda, au nom d'Heliadc, la permission de fonder un journal.

Ce dernier, de retour en Valachie, et d'accord avet Golesco, s'occupa d'executer le programme de leur societe. II commenca le premier journal qui ait jamais păru dans mula la Roumanie, *le Courrier Roumain;* il acheta l'imprimcric qui avait encore le monopole pendant sept annees; il rcnoiii,ii comme proprietaire du monopole â ce droit, et offrit ses prcssci â toute la jeunesse laborieuse.

II faut savoit qu'en 1828, avec toute la bonnc volonte du sultan Mahmoud, et toute son energique persistance â ciunt dans Ia voie du progres, les Turcs n'etaient que des janissaiie et des spahis; les Roumains etaient ignorants et aveuglcs, ct les Russes, comme toujours, astucieux. D'un cote Ia barbarie des Turcs, et de l'autre la finesse des Russes, avaient reciti ir les Roumains â l'etat actuel des Bulgares et des Greco-Slavcs. I ,es boyars et les notables de la Valachie avaient les memes idees que les vieux boyars d'aujourd'hui: ils avaient foi dans le C/ar et le consideraient comme le messie des orthodoxes. \,\\ consequence, tout ce qu'il y avait de soi-disant progressifs cu Moldo-Valachie etaient roussolatres. l.a Russie feignait dc representer la lumiere; la Turquie etait consideree coniine representant les tenebres. Golesco, Heliade et leurs amis etaient convaincus de la bonne foi des sentiments du Czar.

Heliade chanta la victorie de la campagne russe; mais il pubiia ses vers en caracteres demi-latins. Cela părut une heresie, un crime. l,e poete ne pouvait penetrer les mystcres dc cette malveillancc. Ce fut son premier point de depart pour etudicr la politique des Russes'.

[1] M. Jean Vacareseo, poete et litrerareur roumain, dont le systeme etait decrirc en lettres latines, fut un jour interpelle par Ie galera! KisselefT de la maniere suivante: „Pourquoi, Iui demanda ce dernier, ne devenez-vons pas catholiques, puisque vous employes les lettres latines?" I.es volrairieus sont hien partout les memes.

Golesco, qui etait influent et qui faisait trop de foumanisme, ne rarda pas â mourir; car le bon Dieu, au dire {les Russes, est Slavo-Cosaque: il punit de mort soudaine quiconque veut ette Roumain.

- Chez Georges Golesco, le frere du defunt, demeurait un Capitaine de genie russe, M . . .y; il se presente un jour â Heliade pour la premiere fois:

— Monsieur, lui dit-il, je viens d'etre nomme chef **d'tine** commission composee pour rediger un ouvrage statistique sur la Moldo-Valachie. Pour ce qui concerne les produits. les revenus, les animaux, le pâturage, le commerce, les mines ete, il ***y*** a des ordres expres envoyes aux ministeres respectifs pour qu'ils me fournissent les renseignements necessaires; mais pour ce qui touchc la nationalitc, la langue et les moeurs des Moldo-Valaques, on m'a adresse a vous. Je vous prie d'avoir la complaisance de m'aider par vos connaissances speciales sur ce chapitre.

— Volontiers, monsieur.

— Quelle est votre langue? quelle origine a-t-elle?

— Cest un latin rttstique, c'est le romain que parlaient les legions romaincs cjui sont venues coloniser et rejieupler la Dacie.

— Ah! c'est donc pour cela que les habitants de ces contrees **ne** s'appellent que Roumains? C'est presejuc la meme chose que Romains.

— Oui, monsieur; ***\'o*** bref latin se prononce dans notre langue **cominc** en francais *ou: mori, mourir; dolor, douleur,* et *romain, roumain.*

— Mais sur le nom de *Valaques,* nom que leur donnent les autres peuples, quelle opinion avez-vous?

— Je ne puis avoir lâ-dessus que celle de nos ancetres et de nos historiens. le crois que vous ctes Polonais, monsieur?

— Oui.

— Comment appelez-vous dans votre langue les Italiens;

— Mais, mon Dieu! *Vlosky.*

— Vous devez aussi connaître un peu l'ancien slavon?

— Un peu.

— Quel est le nom que, dans l'ancien slavon, on donne aux Romains du temps des Brutus et des Cesar?

— Mais... *WLiss.* Ticns! comme c'etait facile! Vous mc faites des demandes qui valeut toutes les reponses du monde. Iui vous nommant Valaques, ou Vlaches, nous autres Slavons nc faisons que confirmer que vous etes des Romains. Je vous remercie beaucoup, monsieur, de cette verite historique que vous me devoilez. Je vous prie de me permettrc de venii quelquefois vous importuner par mes demandes.

— J'y serai toujours pret, monsieur, et je m'estimerai heureux de pouvoir vous satisfaire.

— I.orsque je terminerai mon chapitre, je me ferai un plaisir de le soumettre â votre jugement. Adicu, monsieur.

1 e capitaine M . . .*y,* repeta ses visites; Heliade les lut rendit. Une soiree celui-ci fut invite chez le capitaine, pour y prendre le the. En conversant, l'auteur pria son hote d'ccoutcr son chapitre sur l'origine et la langue des Valaques. Et prenant de suite un serieux doctoral, il commenca la lecuire de ce qui suit:

„l.es Valaques, disait-il, ne sont que des Slaves; Ie nom *Valaque* vient d'un certain chef ou capitaine slavon nommc Velik; l'alphabet valaque est slavon, la langue est slavonne. II cirait une centaine de mots introduits dans l'Eglise, et dernierement dans les chancelleries et dans la milice par la presence des Russes, ajoutant que la religion orthodoxe lie les Valaques aux Russes..."

— Mais, monsieur, s'ecria Heliade, l'alphabet slavon n'est pas le notre. Nous avons des preuves que nous ecrivions avânt le schisme avec l'alphabet latin. - Mais parmi plus de vingt-cinq miile mots latins, vous ne choisissez que quelques

-krnots slavons, ct vous aussi avez des milliers de mots francais |l|ans que votre langue soit francaise. - Mais, *Velik,* pour l'amour de Dieu, n'est pas *Wlass,* ni *Vlosky,* comme *cald* allemand (quoique plus resscmblant) n'est pas *caldo* italien, comme *muscali*[1], qui ressemble â *musca* (mouche) en roumain, nc sont pas *des mouches* ou *des mouchards.* - Mais si Ies Russes ont la religion grectjuc, ce n'est pas une raison pour que les Russes soient des Grecs, pas plus que les Polonais soient des Autrichiens, parce qu'ils ont la religion cafholiqiie...

capitaine M . . .y eclata d'un rire homerique.

- Tranquillisez-vous, monsieur, reprit-il, en ne tenant la pointrine avec la main et en riant toujours. Puis il prit un papier du tiroir de sa rable et dit a son convive:

- Ce que vous m'avez communique sur l'origine et la langue des Valaques est la verite; c'est ecrit lâ pour mon compte, pour ma conviction. Mais ce que je viens de vous lire et qui vous a tant contrarie, m'est ordonne, diete meme ponctuellcment. Je suiş Polonais, mon cher ami, et je connais l'histoire de ma nation et le protectorat de Ia Russie. Je dois vous dire la verite. Et je compte sur votre discrerion. Pa Russie deşire demonfrer â l'Europe qu'elle a sur ces deux pays, non seulement des droits selon les traites, mais encore par une communaute d'origine... vous me compienez.

Heliade resra pensif, perdit toutes les illusions de sa jeunesse pour les Russes, et retournant chez lui dans la meme nuit, composa une petite dissertation en roumain et en francais sous le titre de *Coup d'ceilsur l'origine et la langue des Valaques*[2]. Pe troisieme jour, une brochure d'une feuille circulait de main en main. Elle avait ete publice sans avoir ete

[1] *Muscali,* c'est le nom que les Polonais et les Valaques donnent aux Russes.

[2] Nous communiquerons â fin de cet ouvrage les paragraphes les plus importauts de ce petit opuscule.

soumise â la censurc. l.e general Kisseleff en devint furieux. M. Ştirbei, le gospodar actuel, et secretaire d'Etat â cet ie epoque, connaît l'ordre d'exil qui fut arrete contre Heliade îi cause de cette brochure. A. Ghica, l'ex-gospodar, qui se trouva un an apres â Vienne, connaît aussi l'effet qu'elle avait produit contre l'ouvrage statistique, redige et publie sous les auspices du Czar[1].

Heliade, blesse dans son patriotisme litteraire, se reveilla et se vit d'autant plus blesse dans sa nationalite. II fut presquc convaincu de la mauvaise foi des Russes et se tint sur la reserve.

En attendant, la paix d'Andrinople fut conclue; on s'entretenait beaucoup d'un article separe ct secret de ce trăite. Tout le monde etait content de la victoirc des Russes, ct de l'article V du trăite. Demolition des forteresses turques sur Ic Danube, etablissemem des quarantaines, liberte du commerce,

[1] On connaît le manifeste du cabinet de Petersbourg de juillet 1848.

„L'origine des Valaques, dit-il, est bien incertaine; elle se perd dans les tenebres des siecles passes." Le diplomate moscovite se teiiait encore en reserve; il n'osait pas crcer un mensonge, il emertait seulement un doute, car les temps etaient plus difficiles en 1848. A IVpoque ou nous sommes, il croit que le moment est arrive pour pousser ses agents un peu plus loin. II fait fabriquer des lettres de Valachie, ei pour preparer l'esclavage, il sc sert de la presse francaise, comme de la religion du Christ. La tartuffe moscovite demande dans *VAssemblee naţionale:*

„De quoi se compose la population moldo-valaque? — Des Slaves (sc repoud-il), des Slaves qui sont les autochtones et des boyars grecs amenes et fixcs parmi *nous* par le regime des Phanariotes.

En Allemagne, en Italie, on trouve naturei que toutes les populations reclament le droit de se eonfondre dans la meme nationalite. Pourquoi cela n'est-il pas de meme pour les Slaves? Venitiens, Sicilicns, Toscans, veulcut se constituer en une seule nation italiennc. Rien de mieux. Mais si les Slaves, les Serbes, les *Valae/ues,* ies *Moldaves,* veulent se radier â Ia grande familie russe ou slave, cela n'esr plus approuvc par vos clemocrares." (Lc pauvre homme!)

[Assemblee naţionale, 12 marş 1850)

formarion d'une milice narionale reguliere, et bien d'autres clauses aussi trompeuses que celles-ci, presentaient aux Valacjties un protectetir dans le Czar, l'ange gardien de la Moldo-Valachie. On chantait des *Te Deum,* on donnait des bals, on faisait des illuminations, on celebrait des feres, on pressait Heliade, comme poete, de ehanter le jour dc la conciusion dc la paix d'Andrinople. Son silence etait presque considere comme un crime. Pousse par tant el'observations, Heliade se vit force d'atteler des rimes au char de triomphe des Russes. II publia une ode sur le 2 septembre 1829. Malgrc tout ses efforts de metaphysique, on ne retrouve plus le meme enthousiasme nai'f et spontane qu'on avait deja vu dans son otle **â** la campagne russe. Un pressenriment morne glace ses vers, et malgre la presence des baionnectcs russes, malgrc la censure et les riguetirs du gouvernement moscovite, seul le poete, â cette epoque d'exaltation et d'aveuglement general, finit son ode par un scepticisme prophetique qui, avânt tout, accuse de trahison et contiamne la muse inspiratrice tle certe ode, dont voici la fin traduite litteralement:

Ciel! si la verite etait si crucile,
Mon chant ne serait que blaspheme, la proie tle l'oubli.
Et ma muse... criminelle.
(Le poete se condamne lui-meme.)

II faut savoir que, de tout temps, l'emblcme naţional de la Valachie fut l'aigle romaine tenant une croix dans son bec. Par suite tle la decadence de la sculpriire et de la peinture, et par suite d'une arriere-pensee des Phanariotes pendant leur regime, cette aigle etait tellement defiguree qu'elle ne resscmblait plus qu'â un corbeau chetif. 1 .orseju'on organisa la milice, ses drapeaux furent surmontes d'une aigle veri table; elle fut saluec par tles acclamarions generales. Mais Heliade ne voyait dans ces flatteries trompeuses, de la part de la Russie, qu'une ironie sanglante. L'aigle de la Valachie etait predestinee

â devenir la pâture du vautour ouralien â deux tetes. Afin dc reveiller l'atention publique, lc poete publia, malgre la censure, une elegie intitulee: *Une nuit sur les ruines de Turgoviste,* ou il exprima ses pressentiments en termes patriotic|ues et remplis de douleur.

A la meme epoque, lc reglement organique, discute ci adopte dans l'assemblee generale, sous rinfluencc des bai'onncttes russes, fut livre â I'impression par l'ordre du general Kisseleff. 11 n'y avait en Valachie qu'une seule imprimerie, celle d'Heliade: ce fut donc â lui que fut confie le manuscrit. Inquiei du sort futur de son pays, tenii en eveil par la malveillance des Russes â desapprouver tout ce qu'il faisait de național, il se mii â examiner et â etudier, article par article, ce soi-disant code regeneratetir des Roumains. Employe au secretariat d'Etat, i! parvint â decouvrir dans l'original l'articlc qui ravissait aux Valaques le droit d'autonomie. U lut frappe de ne pas le rencontrer sur la copie donnee â I'impression. 11 interrogea â ce sujet presque tous les membres de l'assemblcc generale extraordinaire de revision qui avait discute ce reglement organique. Parmi ecux-ci, personne n'avait Ia connaissance dc cet article. Heliade fut convaincu dc la mauvaise foi ct de l'actc de fatisssaire du protectorat russe. II se decidă donc â garder un silenec profond, afin dc dejouer la politique moscovite, qui se gardait bien de livrer â la publicite, pendant son occupation milicaire, l'article usurpatcur. Heliade se munit de documents authenriques pour se defendre au besoin, et demasquer plus tard la fraude moscovite.

I .es Russes ne voulaient tircr que trois cents exemplaires de cette copie, destincs seulemcnt au service des fonctions publiqucs. E'editettr reussit â tromper leur vigilancc, ct donna une publicite officiellc au reglement, qui părut sans l'article en question.

f' Ensuite, il se mit â l'ceuvre pour executer le programme Brrete entre Iui et feu Golesco. II forma, de concert avec ci'autres patfiotes, une societe philharmonique pour la creation d'un theatre național. Dans l'espace dc deux annees, presque tout Moliere fut traduit par plusicurs jeunes gens, ainsi qu'un certain nombre de tragedies de Voltaire, d'Allieri, dc drames de Victor Hugo et d'Alexandre Dumas. Tout fut public aux frais d'Heliade.

Ne pouvant lairc de la politique sous la censure introduire par les Russes, ils se decidă a s'occuper de littcrature, et â faite aimer aux Roumains leur nationalite en aimant et conservant leur propre langue.

II crea un autre journal lirterairc, *le Courrier pour les deux sexes,* destine â cultivcr la langue, â la purifier des elements heterogenes qui la rerenaient â l'etat de*patois,* et â la presenter â l'Europe sous ses propres caracteres latins.

Sous le gouvernement d'Alexandre Ghica, Heliade, nomme membre de la curatelle de l'instruction publique et inspecteur general des ecollcs, grâce â la bonne volonte de ce gospodar, et de concert avec Poienaro, reussit â former plus de quatre miile ecoles lancasteriennes dans tous les villagcs de Ia Valachie; il fit imprimer les tableairx de l'cnscigncment mutuel eu lettres latines; il publia aussi un parallelisme entre la langue roumaine et italienne; il demontra, par cet ouvrage, qu'il existe plus de difference entte Ies quatre diaiectes helleniques enseignes par une seule grammaire, c|u'eutre l'italicn, lc roumain, lc franțais et l'idiome iberien (l'espagnol et le portugais). 11 fit observer que ces quatre langues ne sont que quatre diaiectes d'tine meme langue romaine, et qu'clles peuvent etre apprises avec plus de facilite et de perfection par une seule grammaire.

En 1837, lorsque la Russie crut que Ic moment etait venu dc faire passer dans le reglement organique l'article qui

ravissaic l'autonomie de la Valachie, Heliade, muni de pretivcs suffisanres, comme nous l'avons deja dit, demontra que cei article etait un acte de faussaire et poussa l'assemblee generale â protester energiquenient contre cette violation des droits du pays. 1.'article en question fut considere par l'assemblir generale comme non avenu et declare nul. II fallut un firman arrache par la Russie â la Porte pour donner une sanction aux pretentions russes.

A la suite de cette resistance patriotique, Alexandre Ghica prepara sa chute. Les Roumano-phanariotes devinrent les instniments de la Russie et formerent une opposition orageuse. Heliade prit le parti de Ghica, et combattit energiquemeni l'opposition et la politique russe[1]; il defendit Ghica jusqu'au dernier moment de son regne.

A l'avenement de Bibesco, il fut persecute par l'oppression er par le ridicule; il Ititra avec courage: â l'oppression il opposa la patience, contre le ridicule il s'arma du fouet de la satire.

Lorsque Trandafilofl vint du sein de la Russie pour exploiter les mines valaques et introduire dans le pays des colonies russes, Heliade lan^a une fable intitulee *le Jardinier et la Ronce* qui se repandit en un jour, dans la capitale, â plus de treme miile copies sans que la police en put trouver l'origine. L'assemblee generale fut encouragee par l'opinion publique qui fut formee par cette fable. Les representants de la nation, quoique terrasses par Bibesco, parvinrent â repousser l'entrepreneur et le monopoliseur des mines.

Afin d'ecraser Heliade, on lui enleva toutes les ressources pecuniaires qui pouvaient l'aider dans ses entreprises. Tous ses contrats avec le gouvernement furent casses et refaits en faveur

[1] Voir *La **Gazette** de la Transylvanie,* article intitule *YOpinion,* et le *Courrier roumain* de la meme annee.

tles instruments de la Russie; cela ne l'empecha pas de poursuivre sa rotite avec plus d'ardeur que jamais.

Les agents de la Russie, voyant enfin qu'ils ne pouvaient irrcter Heliade dans ses publications, er que sa docrrine litteraire gagnair de jour en jour du terrain, inventerent un nioyen plus habile de le combattre: ce fut de le persecuter par l'entremise de ses propres compatriotes. Le levain de la haine exisrair deja dans la pepiniere des quelques Roumains eleves en Russie, autour desquels se groupaient aussi les parents et les amis dc Mavros et tous ceux qui avaient pris part au complot russe d'Ibraîlla en 1841. On forma, chez le consul russe, le plan d'une societe litteraire *roumaine;* le soin de la composer fut donne, secretement, â un certain Bano A. Philippesco..., homme devoue â la Russie et allie â Bibesco par le mariage de son fils. Ge boyar iniția â ce secret les hommes de ses principes; il ne trotiva d'abord que des Valaques eleves â Oclessa qui fussent capables de s'adjoindre â lui; puis, par ceux-ci, il se mit en rapport avec les hommes qui avaient pris une part directe ou indirecte dans l'hetairie bulgare d'lbraila. Le nombre s'accrut ensuite de jeunes gens devoues â toute entreprise utile, consequemment victimes de leur credulite. Les societaires reunirenr quelcjues fonds, acheterent une imprimerie, et commencereiit â faire traduire, composer, et imprimer des livres et tles brochures.

Les premiers ouvrages de cette societe, les premiers articles que l'on vit dans la feuille patronee par le pouvoir, ne contenaienr cpie des doctrines contraires â celles d'Heliadc. Conserver les caracteres slavons, maintenir la langue dans un erat voisin du jargon, consacrer comme nationaux et multiplier les mots d'origine slave, montrer la nation roumaine comme appartenant à la familie slavonne, recommander, surtout, la reconnaissance envers la Russie pour tant de bienfaits, tels

etaient les principes des coryphees de cette societe organisee pai le consul russe ou par ses agents.

On ne s'cntretenait, dans ses seances, que de la ruine materielle et morale d'Heliade. Des discussions, des querclles meme orageuses y absorbaient tout le temps. Grâce â la majorite' des hommes qui s'etaient empresses d'entrer dans cei ie societe, pousses par l'instinct du bien, la propagande des principes anrinationaux commenca â s'affaiblir, et la societe prii une nouvelle direction. Elle reussit â expulser de son sein ou â priver de toute infiuence les hommes qui se montraicnt les defenseurs des doctrines moscovices; mais, â dater de ce jour, elle devint une societe veritablemenr naționale, par consequent elle ne tarda pas â etre regardee d'un mauvais tril par l'aurorite\ cette autorite elle-meme qui, *a* son debut, l'avait ram applaudie et encouragee.

Ees freres Golesci furent les premiers qui oserenr combarrre les doctrines antinationales; puis Constantin Philippesco et les professeurs Eaureano er Negulici, parvinrcnt â neutraliscr entierement Pinfluence des createurs tle cette societe. Ees persecutions du consul russecommencerenr alors â eclaircir les rangs de ses membres. Un grand nombre de Roumains timides quitterent la societe avec les instruments de la Russie; il n'y resta que les patriotes ainsi que les ennemis les plus acharnes d'Heliade. Ces derniers esperaient encore parvenit' â exploiter l'association au detriment de leur antagoniste.

Eantlis que cette societe perdait son temps en disputes sur la ruine d'Heliade et n'avait reussi â publier que quelques brochures en caracteres slavons, celui-ci forma une autre societe litteraire dans le but de traduire les aureurs classiques des Iangues etrangeres. En deux annees, il reussit â achever la traduction de plusieurs ouvragcs.

11 traduisit lui-meme er mit sous presse en caracteres latins, Herodote, Dante, *XHistoire de la civilisation europeenne,* par

liuizot, et plusieurs romans de George Sand, ainsi que d'autres traductions, telle que:

Homere, par C. Aristias;

Xenophon, par Nenovici;

Châteaubriand, par Negulici;

Consuelo de George Sand, par le poete martyr Aricesco.

11 commenca l'impression d'une encyclopedic, par ordre alphaberique, dans le genre du dictionnaire de la conversation.

Telle est ma vie, telles sont mes ceuvres jusqu'â la veille du mouvement de votre regeneration. E'ouvrage que je publie est la narration des faits que j'ai vus, et que vous avez vus comme moi pendant trois mois, jusqu'au 13 seprembre, jour fatal de la catastrophe.

Je raconte les choses telles qu'ellcs se sont passe'es. Pour la narration des evenements qui se sont accomplis au vu et au su de tout le monde, j'ai pour juge le pays entier; quant aux entretiens particuliers, aux episodes intimes, je les raconte de maniere â n'avoir pas â rougir devant mes iuterlocuteurs, c'est-â dire que je rapporte leurs paroles, ainsi que les miennes, presque mot â mot.

Enfin, pont les evenements dans lesquels je n'ai ete ni acteur, ni spectateur, je m'en rapporte aux documents existants, au temoignage tles temoins oculaircs et â l'opinion publique.

En terminam, j'etais decide â venir mc presenter au milieu de vous, et â demander d'etre juge et châtie pour tout ce que j'aurais pu vous faire de mal, si les ennemis de la patrie, vos tyrans, n'etaient pas prets â incriminer ma conduite juste et loyalc comme une tentative de troubles, que j'ai toujours abhorres; s'ils n'etaient pas prets â y trouver un nouveau pretexte pour prolonger leur occupation. En consequence,

apres une vie errante de deux annees ev demie, j'eiurc en Turquie, mes ouvrages â la main.

Je ne preehe parmi mes compairiores que le respect aux traites; je ne demande aux Turcs que le respect aux traites; jc ne demande â la Russie que le respect aux traites et de soldei â mon pays les millions qu'elle lui a derobes pour nourrir ses arniees, au detriment dc nos tlroits; et en plein dix-neuvicmc siecle, m'appuyant toujours sur la base de nos traites, jc demande â l'Europe entiere qu'on restitue â la Moldavie l.i Bessarabie et la Bukovine, provinces que la Russie et l'Autriclie n'avaietit pas le droit d'arracher.

Jeconimence mon livre te! cjue le mouvement roumain a commence: par les deux principes de I'autonomie et de la suzerainete; jc le finis jiar la violation de I'autonomie.

J. HF.I/IAOK.

LIVRE PREMIER

LES PARTIS

I

En Valachie, comme parcotit, il existait, eu 1848, deux partis bien distincts: les retrogades ct les liberattx.

Le jiremier parri se composait de la familie regnatite, de ses creatures et des espions russes attachcs a la cour, des vieux boyars appeles aussi Roumano-phanariotes, et du parti *proprement* russe.

Lc deuxieme jwti se composait des Roumains eclaires, de ceux qui n'avaietit d'autre interet que de conserver intacts les droits du pays, bases sur les traites et les anciencs lois et coutumes nationales assez liberales et progressives, er des jeunes gens qui, eleves hors dc leur patrie, s'indignaicnt contre les abus actucls et desiraient des amcliorations imitees de l'etranger. Ces deux elements liberaux avaient toutes les sympatliies des masses qui ne connaissaient rien autre chose que leurs souffrances.

Entre ces deux jiartis, formes chacun dc divers elements plus ou moins heterogencs, il en existait un troisieme cjue nous appcllerons mixte et qui nc se decorait pas moins du nom de liberal ct de progressif. II se comjiosait d'hommcs, les uns desirant le bien et l'attendant du chefde l'Etat qui seul pouvait leur donner des fonctions lucratives, les autrcs s'attendant â voir la patrie sauvee j'>ar les Russes, sur l'appui desquels ils comptaient jiour etre soutenus dans les postes cminents qu'ils

occupaieiu, et d'antres encore qui, d'accord avec le pani național, ne trouvaient aucun inconvenient â se mettre cu relarion intime avec tous les partis; c'etaient des horninc commodes, bons vivants, et les plus experimentes, suivant leur expression.

Voici les noms des chefs du parti retrograde, classes selon leurs actes ct selon le role qu'ils ont joue pendant et apres Ic mouvement:

PARTI RETROGRADE OU ANTINAȚIONAL

Les hommes du pouvoir: Bibesco, ses freres, ses ministres, ses parents et ses crearures.

Les Roumano-phanariotes, adversaires du gouvernemcnt, a savoir:

Neophyte, le metropolitan;

C. Cantacuzene;

Alexandre Chica, l'ex-vestiar;

Les Soutzos et tous les parvenus greco-slavcs;

Les agents russes;

Mavros et son beau-frere Soutzo;

Odobesco, qui remplissait, par interim, les fonctions dc chef de l'armee;

Jean Salomon, chefdu regiment en garnison â Bttcarcsci;

Plusieurs officiers russes qui servaient dans la milice naționale;

Quelques boyars cjui avaient servi dans l'armee russe, et soutenus, dans les postes eminents qu'ils occupaient, [iar lc consulat russe.

PARI'I PROGRESSISTE OU NATIONAL

• v 1*%

Ce ne fut jxts un jiarti, comme nous l'avons dit dans une autre broclutre, „c'etait la nation entiere. Les grands boyars (sauf les Roumano-phanariotes et les hommes du parti mixte), les boyars de la seconde et troisieme classe, Ies negociants, le clerge, les hommes de lettres, les artistes, la jeunesse, les paysans. l'ous ces hommes desiraient des reformes saltttaires jiar la voie legale, des amcliorations et l'extirparion des abus; mais, avânt tout, ils desiraient l'ordre; ils redoutaient l'anarchie. Ce parti, $i nous l'appelons ainsi, n'eut pas de chefs, mais des serviteurs devoues, des rejtresentants."

RESUME DES OPINIONS DES PARTIS

Pour conclure, deux partis seulement se partagent Ia Valachie.

1° Celui des Russes et des Roumano-phanariotes, oj-poses au gouvernement de Bibesco.

2° Celui de la nation, compose de Ia jiresque totalite des Roumains qui s'est soulevee **jiotir** soutenir Bibesco contre les intfigues dc la Russie.

Les principes ou les interets de Bibesco l'engagerent, ainsi que ses partisans, â se mettre du cote des Russes et de ses adversaires pour livrer le jiays â l'anarchie.

Apres l'abdicatiou dc Bibesco deux camps distincts se formerent: le gros de la nation qui reussit â maintenir l'ordre, et de l'autre, les Russes, les Roumano-phanariotes, Bibesco et les siens qui nc travaillerent cju'â troubler la tranquillire ct â , fournir un jiretexre d'invasion aux armees du czar.

I ,e parti mixte se partagea entre les deux camps suivant les tendances et les interets de chacun dc ses membres.

II

Pour initicr le lecteur aux mceurs de la Roumanie, 11011.1 donnons une csquisse biographique de Maghiero, de l'abho Josaphat de Snagov et du pretre Chapca.

Georges Maghiero

Cet homme, renomme par son courage ct par son caracrcic integre, est un Roumain de la petite Valachie. Des son enfanee il n'etait adonne qu'aux armes et â la ehasse. Pendaui l'ancien regime des phanariotes, partotit ou apparaissait une bande de brigands, on le voyait a la tete des volontaires enrolcs pour les chasser de la contree. II se trouva souvent aux priscs avec les plus renommes d'entre eux. Avânt 1828, Maghiero etait, pour la Petite Valachie, ce que, pour l'ancienne Grece, etaient ses hcros; ce que, pour le moyen âge, etaient les chevaliers errants. En 1828, il recruta, par sa seule infiuence, plusieurs centaines de volontaires pandours ct alia, avec eux, se plaeer sous le commandemem du general Geismar. Ses acics heroTques sont connus; sa bravoure devint proverbiale et sa reputation se repandit dans toute l'armee turque. Son nom etait un epouvantail dans le camp musulamn. Plus d'une fois il se fraya un passage parmi les rangs ennemis, les traversam ei retournant sur ses pas au milieu d'une grele de balles. Ea supersrition turque exaltait les esprits et faisait ele lui un hommc extraordinaire. Pour l'atteindre dans le combat, les musulmans qui voulaient se mesurcr avec lui faisaient graver sur leurs sabres des versets du Coran ct se procuraienr des balles d'or et d'argent qu'ils croyaient propres â detruire lc charme qui l'entourait. II paraissait â leurs yeux protege par un sorcier ou par un mauvais genie ennemi ele l'islamisme.

11 eut plusieurs combats singuliers avec des champions turcs, et sortit toujours vainqueur de la lutte. II enleva, avec les îlliens, le tresor de l'armee turque a la bataille de Bai'lesci, ct gppela en duel un officier russe qui voulait lui disputer cette capture.

A l'instar des chevaliers du moyen âge, qui commandaient leurs vassaux, ou des gonfalonieri italiens, pendant toute la campagne, il cornbanit avec ses volontaires sans connaître d'autre discipline que celle de l'bonneur, sans se soumettre â aucun autre chef qu'au general Geismar. Pour prendre d'assaut une forteresse ou une redoute, souvent il laisait tles surprises au general en chef, souvent il refusait de suivre le plan des Russes et s'aventurait â mettre fin â ses entrepriscs selon sa strategie particuliere.

11 se trouvait aussi, comme capitaine, dans le corps des volontaires roumains, un certain Salomon que Maghiero ne pouvait souffrir â cause de sa vie passee de ciocoi'u et de la fourberie et de la lâchete babituellcs â ce genre de voleurs er inspirees par le vice. Maghiero, d'un caractere loyal et independant, etait brave pour la glorie seule; Salomon l'etait par aticul et par amour du gain; il flattait tous les officiers russes et parvint â obtenir le commandement de tous le corps des volontaires roumains. Maghiero ne le reconnut jamais pour son chef, et pour cette cause, â la fin tle la campagne, il nc voulut pas entrer dans l'armee reguliere naționale. Salomon y etait entre et, selon Maghiero, les soldats roumains confies â cet homme etaient destines â se plicr â ses habitudes cioco'i'esques, c'est-â-dire â apprendre l'art de ramper.

Maghiero, en quittant la carriere des armes, retur un sabre d'honneur et une decoration. Depuis 1830, il fut souvent employe comme juge, comme president de tribunal, et avânt 1848, il fut nomme, par Bibesco, adminisrrateur ou prefet du district de Romanati.

Aime de ses compagnons d'armes, populairc en pctiic Valachie, il fut souvent sonde par les factions des mecontcni» desirant le gagner a leur cause, souvent flatce par le consul russe' ct par Duhamel, qui deux fois vint en Valachie dans le hui d'agiter le pays. II ne vouiut jamais se meler â dc semblablcs intrigues.

En 1848, il ne pouvait que suivre la conduite de tout bon Roumain, c'est-â-dire soutenir l'ordre et conjurer Bibesco de ne pas abandonner le pays â l'anarchie.

Pendant les trois mois du mouvement, si le pays est resu' calme, sans devenir le theâtre d'un affreux carnage, on le doii aussi en grande pârtie â Maghiero; c'est pour cela que le czar ne veut plus souffrir en Valachie tous les hommes qui ont ete pour l'ordre, car cc sont eux qui, pendant trois mois, ont su, en maintenant la tranquillite, empecher les troupes russes d'envahir le territoite.

Qtiant au courage de Maghiero, on l'a vu se deployer dans les troubles excites par les reactionnaires â Crai'ova, dans l'attentat du 19 juin dont nous parlcrons plus tard, dans les perils oii vie fut en jeu. 11 s'est souvent rendu seul dans la petite Valachie lâ oii l'on complotait de lassassiner; il fit souvent palir ses assassins par sa seule presence; on l'a vu aussi, dans le camp de Trajan, lorsque invite â dissoudre son corps d'armee et menace par la presence des deux annees turque et russe, il repondit: „Mon sabre a deux tranchants".

111

L 'archimandrite Josaphat

Pretre d'un village du district de Buzeo, ect homme attiraii l'attention generale par sa bonnc conduite et son bon sens naturel. Dans une de ses excursions diocesaines, l'eveque de Buzeo entendit parler de cc pretre, le vit offîcier avec decence

B8t ferveur et l'invita â lui rendre visite. II l'interrogea sur plusicurs questions de theologie et de morale; le pietre Jean t(cpondit avec justesse et candeur; l'eveque, satisfait, lui fit icadeau de son baton episcopal, d'une etoffe en soic, et de quelques metres (pics) de drap noir. „Vous ferez, lui dit-il, votre ***tnterie*** et votre ***binische*** pour sortir de la classe des pretres communaux, et, quoique jeune encore, je vous prefere aux autres et je vous nomme ptotopretre de l'arrondissement. Voilâ * mon baton."

Ee jeune protopretre Jean acquit une grande reputation dans tout le district; il etait venere de tous; il etait heureux. Mais *B-::* une annee ne se passa pas qu'il fut cruellemcnr frappe dans ses affections: le cholera de 1 832 lui enleva sa femme et ses enfants. Alors on croyait la maladie conragieuse; les hommes se fuyaient les uns les autres; il fut donc force de creuser lui-meme la fosse qui devait recevoir les restes de sa familie. Cette epoquc de sa vie rappellc la situation terrible oii se trouva Young, reduit â rendre lui-meme les derniers devoirs â sa fille.

l.ivre â la douleur, Jean ne pouvait plus supporter la vue de son village natal et du district oii il avait passe de si beaux jours. II abandonna tout et vint s'etablir, comme cure, aupres de l'eglise du college de Sainr-Sava, â Bucaresci. II se mela aux enfants et suivit rcgulierement les classes du college; il etudia le grec, le latin et le francais.

11 commenca â precher dans l'eglise du college. Chaque dimanche et chaque jour de fete, l'Evangile etait eoni mente par lui selon son veritable sens, selon les besoins acrucls de rhumanite. C^hrist possedait un bon apotre dans la capitale de la Valachie.

II traduisit et publia plusicurs ouvragcs de morale: les beautes de l'Ancien et du Nouveau Testament, et plusicurs oraisous de Massillon et de Bossuct. II etait lc confesseur dc la

paroisse; ses fils spirituels en recevaient aussi des lecons di> catechisme.

Alexandre Ghica apprenant l'histoire de ce pretre dc village, entant de la natute, manifesta le deşir de faire s,i connaissance. Il l'itwita souvent â son couvert et le nontm.i ecclesiarche domniaire. Tout le monde desirair voir (.ei homme respectable eveque, et chef de l'Eglise, ce qui ne tarda pas â soulever contre lui la haine et la jalousie des moines ei du metropolitain lui-meme.

A la chute d'Alexandre Ghica, Neophyte, le metropolitain, le nomma egumene (abbe) pour le faire disparaître de la capitale. C'est alors qu'il prit le nom de Josaphat. Ce lut pour lui une espece d'exil; loin de ses amis, de ses ouaillcs et de toute vie intellectuelle, il se vit condamne â vivre au milieu d'une île marecageuse et parmi des forşats (car Snagov est un conveni oh l'on deliciu les criminels les plus depraves); il se mit â fain-ele la morale, â enseigner les devoirs sociaux et la doctrine du Christ â ces malheureux.

Lorsqu'il vint en 1848 â Bucaresci on lui montra la proclamation constitutionnelle; il n'y vit que ses principes.

IV

Le pretre R/idul Chapca

Lorsqu'on parle des pretres de village en Moldo-Valachie, il faut s'imaginer un simple paysan egal en tout â ses paroissieus: meme instruction, mente costume, memes charges; il laboure la terre, il nourrit sa femme er ses enfants, il paie les impots, il fait la corvee quand les annees orthodoxes ei protectrices envahissent Ie pays; il n'est cense savoir que lire les livres imprimes de l'Eglise; s'il sait, par hasard, ecrire ou lire des manuscrits, c'est un luxe; il ne doit faire que l'office divin et reciter les Evangiles tlans Ia langue naționale tels qu'ils sont, #ans commentaires. Le paysan les ecoute ct les comprend en homme de la nature qui n'est pas gate par les doctrines 'jesuitiques. Les Evangiles ne representent Christ que comme le fils de l'homme ou l'humanite souffrante, n'ayant ou reposcr sa tete; Cesar, ainsi que tout pouvoir, n'y sont represenre-s que Comme ennemis de la doctrine du Sauveur, les tyrans ele l'humanite; les pauvres y sont les enfants de Dieu, les freres tiu . Christ. Voilâ l'avantage de posseder les Evangiles dans la langue .naționale et de les entendre comme la voix tle Dieu sortie de f I'autcl; voilâ encore l'avantage d'avoir des pretres simples, peres de famille et prives de toute prerogative de l'aristocratie sacerdotale.

Jean Chapca fut un tles cures du village Celei, du district de Romanari. II jottissair tl'une granele reputation, non seulement dans ce district, mais tlans toute la petite Valachie. Douc d'un bon sens naturei et d'une cîroiture ele coeur peu commune, il se distinguait par une vie patriarcale et hospitaliere, unie h des vcrttts primitives. 11 labouraic la terre et faisait le commerce tles grains. I out ce qu'il gagnait etait pour les pauvres et les passagers qui trouvaient asile tlans sa maison abrahamienne. Personne ne pouvait passer par Celei sans voir le pretre Chapca et sans gofuer du pain et du scl de sa table, modeste et copieuse en meme temps. 11 avait reussi â abolir, dans son arrondissement, une grande quantite d'abus ecclcsiastiques et un reste des superstitions anciennes qui ravissaient le temps au laboureur; il etait l'epouvanrail de rous les fonctionnaires rapaces, il devoilait leurs spoliations et procegeait de toutes ses forces ses freres opprimes; il enseignait aux paysans leurs tlevo/rs et leurs droits en les eclairant sur les lois, afin qu'ils ne devinssem pas la dupe tles fermiers et des sous-administrateurs qui les exploitaient.

Cer homme interessant, forme par la lecuire des ouvragcs d'Heliade, fut initie au mouvement par Nicolas Plessoiano et par Constantin Alexandresco. Proscrit en ce moment, il csi exile sur le mont Athos.

LIVRE II

PREPARATION

I

Telle etait la situation des partis en Valachie lorsque Duhamel arriva, en 1848, dans la Moldavie a la suite des troubles provoques par le consul russe lui-meme. La mission de ce commissaire etait de hâter l'entree des troupes russes en Moldavie, et ensuite, du consentement de Bibesco, ou par des troubles â l'instar de ceux de Jassy, de travailler la Valachie pour qu'elle put fournir un pretexte legal â l'occupation moscovite. C'est de la Moldo-Valachie que la Russie allait combattre la liberte en Hongrie et forcer la Turquie â accepter des conditions funestes. La Russie avait besoin â tout prix d'occuper ces deux pays, son formidable Gibralrar, d'oîi elle allait menacer en meme temps l'Orient et l'Oceident.

Des qu'Heliade apprit la malheureuse revolution de Jassy ei l'arrivee prematuree ou preparee de Duhamel dans cette viile, connaissant dc longue main lc style de la politique russe, il ne tarda pas â se rendre chez le domnii Bibesco pour lui communiquer ses craintes; il recut des repouses vagues, quoique flatteuses ct quasi nationalcs.

A cette epoque Marghiero vint â Bucaresci; Heliade l'eclaira sur la situation. Tous les deux croyaient encorc aux declamations de Bibesco; ils croyaient que, dans le cas d'un refus dc la part des Valaques dc recevoir Duhamel chez eux, le domnu laisserait au moins â l'opinion publique la liberte dc se prononcer; ils esperaient encore que, si la Russie essayait de

violer le territoire valaque, et que si les habitants, soutenani l'ordre, s'y opposaient au nom des traites, Bibesco, comme l'ciu de la nation, ne refuserait pas dc se mettre â sa tete, tle protcsrer avec l'assemblee generale et de partager le meme sort que ses compatriotes.

Heliade et Maghiero se communiquerent leurs idees et sc donnerent la main pour etre prets a paralyser toute intrigile semblable a celle de Jassy, â etouffer toute revolution ourdic par retranger et â soutenir l'ordre afin de ne fournir aticuii pretexte â la Russie pour envahir legalement le pays.

Maghiero, en partant pour son district, promit â Heliade de prendre part â toute association naționale formee contre les intrigues des Russes; il promit son concurs au mouvement ainsi que celui du district de Romanati dont il etait administrateur. Quoique ami de Bibesco, Maghiero s'engagea neanmoins â ne lui rien communiquer de ce tpii avait ete decide.

Heliade essaya encore de voir Bibesco, et se doutant que celui-ci etait porte â soutenir les plâns de la Russie, il se borna â surveiller les menees tiu consul russe et â organiser une propagande propre â eclairer les masses.

Pendant ce temps, Bibesco avait envove Villara, son ministre de l'interieur, en Moldavie, aupres tle Duhamel. Villara informa le domnu tle la situation et des intentions tle l'envoye de Petersbourg. Lorsque la nouvelle arriva que le commissaire russe devait venir de Jassy â Bucaresci, tous les bons Valaques s'inquieterent et furent prets â improviser une petition collective afin d'empeeher l'enrrec de Duhamel et dans laquelle ils repondaienr de la tranquillite publique. Cette petition fut redigec par Heliade de concert avec Constantin Philippesco[1].

Avânt de rendre cet acte public, Heliade se rendit de nouveau chez Bibesco et lui demanda si la nouvelle de

[1] Ce boyar fut Ie premier qui osa combattre, comme tlepure dans l'assemblee gtncrale, Ie protectorat russe, lors de la question des mines.

l'arrivee du commissaire russe etait certaine. Bibesco etait i'empli d'esperances. Duhamel lui avait fait de si grandes promesses par Villara!

- Je vous conseille, monsieur, tfit Bibesco â Heliade, de vous tranquilliser et de ne pas vous donner la peine de ehercher â penetrer les plâns ct les clesseins des cabiuets. Si le commissaire russe vient â Bucaresci, il a le droit de s'y rendre. La Russie a plus d'un titre sur Ia Moldo-Valachie.

- Pour prix tle tant de sacrifices faits par les Roumains en sa faveur, c'est un devoir pour la Russie, continua Heliade, de garantir leurs droits et non de faire de leur ciu l'aitle de camp du consul, suivant son expression, et dc troubler leur tranquillite pour arriver â legitimei' l'occupation du pays par leurs troupes.

— Ce sont des stippositions, monsieur, plus que poetiques, et que vous autres poetes vous vous plaisez â tlecorer tiu nom pompeux dc prophetiques. Duhamel viendra ici pour imposer silence â tous ces vieux boyars qui n'aspirenr qu'ati trone et aux portefeuilles, et â vous aussi, progressifs et nationaux, dont la premiere vertu devrait etre la reeonnaissance.

- Quantl il s'agit de reeonnaissance, nous la ressenrons envers ceux cjui la meritent. Avez-vous compte, Grandeur[1], combien notre pays a fait de sacrifices depuis Pierre-le-Grand Jusqu'â nos jours? Qn'a fait la Russie pour notre pays, elle qui devait se montrer reconnaissante envers lui, elle qui se disait garante tle nos droits? Pile poussa la Porte â nous envoyer ses beys du Phanar, elle arracha â Moldavie la Bukovine en faveur de l'Autriche et la Bessarabie pour son propre compte; puis, s'arrogeant sans pudeur le ritre de protectrice, cile nous enleva notre droit legislatif et finit par exercer un droit plus que souverain dans ce pays.

— Vous tlevez lui etre reconnaissants, messieurs; car, il y a une vingtaine d'annees, vous n'auriez pas pu parler de la sorte

[1] *Grandeur* le titre donne dans Ie pays au chef de I Etat.

devant votre *prince;* vous n'auricz pas pu ecrire et publier vo* pensees ainsi que vous le faites; les beys du Phanar vous faisaiem enlevcr de votre lit et vous etiez condamnes â l'exil, saiw jugement, sans avoir pu connaître meme le motif de ces rigueurs; et les Turcs venaient vous enlever vos biens, VON femmes et vos enfants.

- Vous remontez, Grandeur, â des temps fabuleux. Parler de la sorte c'est donner un coup d'eperon â l'histoire; maltraiter l'histoire de la patrie, c'est outrager Dieu. Comute elu de la nation et comme bon Roumain vous devez connaître ce proverbe: „Il ne faut pas jeter des pierres contre le ciel..."

- Monsieur!...

- Ne vous fâcfiez pas, Grandeur, puisque vous nous avez recommande la reconnaissance, j'ai lTionneur de vous dire que la patience est une des premieres vertus des ptinces. Je ne vous parle pas poesie, je veux faire de l'histoire. Si la Russie voulait exiger de nous de la reconnaissance, elle devait, comme garante de nos droits, ne pas imposer a la Sublime Porte le rebut du Pbanar, les creatutes de sa majeste czarienne pour les envoyet, en satrapes, violer nos droits; et, lorsque la Porte, revenite dc son passe (commun â tous les etats de l'Europe dans leur origine), nous reintegra dans un de nos droits en nous envoyant un domnii indigene, Gregoire Ghica, la Russie, en protectrice devouee, refusa de le rcconnaître, et une declaration de guerre suivit son refus en 1828. Votre Grandeur sait combien cette guerre conta â la Valachie. Si nous parlons de la sorte, si nous ecrivons encore mieux, sans toutefois pouvoir publier librement nos ecrits, nous ne le devons pas â la Russie, mais au progres dans lequel est entre la Turquie, aux dispositions des reformes posees par Gregoire Ghica, aux ecoles nationales ctablies par le meme. Nous ne devons â la Russie, quaiu â ce point, que la degeneration des ecoles et la censure. Enfin, si les beys du Pbanar cnlevaient nos peres de leur lit, pour complaire souvent â la Russie, ils payaient de leur tete ces acîes arbirraires, et alors c'etait la Turquie qui nous vengeait.

• Voilâ les bienfaits de la Russie: clic fait disparaître nos anciens EGteurs pour aceorder aux jcunes officiers la liberte de porter es tpaulettes de cosaque; elle donne â notre elu un e'tat-major, Itține cour royale pour rendre son consul quelque chose de plus j§Lfllie notre chef legitime; elle fait abolir trois forteresses If turques, constnutes jadts avec son consentement, pour nous a enlever le droit d'autonomie et pour avoir plus de facilite â nous ş enlever plus tard notre nationalite elle-meme. Nous tappelcr m la reconnaissance pour tous ces *bienfaits,* c'cst en profaner le • mot, c'est se moquer de la divinite. Je suiş force, Grandeur, de Jf me servir d'unc expression poetique, car la prose, dans une telle ¥ circonstance, serait tres crucile... Puisqu'il s'agit de la I reconnaissance permcttez-moi dc vous adresser une question.

1 — Puisqu'il s'agit de la patience, je suiş resolu dc vous f ecouter, car vous eres plaisant, meme quand vous divaguez. I Voyons la question.

- Gtandeur, â qui devez-vous lc trone? A la nation cjui vous , a elu, ou â la Russie cjui, d'apres votre opinion, vous soutient? I Alexandre Ghica fut contraire aux plâns moscovites cn les i dejouant partout, meme â Ibrai'lla cn 1841, et pourtant il regna f. plus de sept annees. Vous croycz que la Russie vous soutient, t et son consul ne dit-il pas que cette annee vous ne mangerez l pas d'teufs rouges de Pâques sur le tronc'.

- Ce n'est pas vrai, Ie consul n'a point dit cela; ce soni mes ennemis, les vieux boyars, cjui repandenr ce bruit.

- Mais â qui devez-vous Ie tronc? Si vous lc devez â la nation, cc- n'est jias se montrer reconnaissant cjue de fermer l'oreille â sa voix dans des circonstances aussi graves. Si vous le devez â la Russie, plus il y a de vraisemblance dans cc fait, plus nos droits sont foules aux jiieds jiar certe puissance euvers laquelle vous nous recomtnandez tl'avoir dc la reconnaissance.

[1] C'est l'expression de M. Korzebue, le consul russe, quand il predisait la chute de Bibesco.

- Vous pariez en Roumain, mais moi je vois en prince, el de la position elevee ou je me trouve, je connais, je vois bien des choses que vous ne pouvez pas apercevoir. I.a Russie nou» a fait du bien, elle nous en fera encore. Un jour nom obtiendrons notre independance, er c'esr a la Russie, monsieur, que nous la devrons.

- Er qui nous garantira cette independance? l'Autriche, i|ue la Russie s'efforce de rendre sa vassale, ou la France ci l'Angleterre qui sont assez fatiguees d'obeir â leur engagi email de garantir l'independance de la Grece, et qui, en cas d'empietement de la part de la Russie, ne pourraient d'aucunc maniere nous porter secours?

L'independance dans l'etat actuel des choses est un piege, c'est nous separer de la Turquie pour que la Russie nous absorbe sans etre proteges par aucune puissance, car si la Turquie etait menacee, l'Europe s'empresserait de venir â son aide; mais qtiant â la Moldo-Valachie, les puissances europeennes verraient avec indifference son incorporation â la Russie.

- Norre pays, monsieur, finiră par etre separe dc la Turquie. Par les symptomes que nous voyons en Hongrie, celle-ci est â la veille de se soulever; elle a des pretentions sur nous, et... en verite, je prefere miile fois les Russes que les Hongrois.

- Je le sais: la Hongrie peut se soulever; il y a deux ans, passant par lâ, j'ai pu juger de la disposition des esprits. Ia Hongrie peut se soulever, car la Russie la travaille pour humilier l'Autriche, ct pour se debarrasser d'une rivale qui la surveillc en Orient. Si la Hongrie a des pretentions sur nous, on ne lc sait pas encore; mais le joug de la Russie, votre Grandcur le subit deja plus que tout autre, et vous le benissez, vous l'invoquez meme, vous, en qui la nation a mis son esperanec en vous choisissam pour son chef! Eh bien! moi, qui ne me suiş jamais ecarte de la foi des traites, je vous declare, Grandcur, que vous entendrez sortir de la poitrinc du peuple roumain, Un tout autre cri que le votre: „Plutot aux Russes, avez-vous dit. - Plutot aux Turcs, telle sera sa reponse."

- Vous pouvez crier tout ce qu'il vous plaira, mais les desseins de la Russie sonr irrevocables.

- Pe consul russe a toujours Ie meme refrain: qtiant â moi, je dis que les clecrets de Dieu sont irrevocables, et Dieu est pour le progres; il est amour et lumiere. II n'y a rien de comiuun entre lui et les tenebres.

- Encore de la pocsie! Abandonnez toutes ces idees. Vous etes pere de familie, occupcz-vous de vos affaires, de vos interets; pensez â l'avenir de vos enfants.

- C'est â leur avenir que je pense en agissant et en vous parlant de la sorte. Je ne travaille depuis vingt-huit annes que pour leur leguer en heritage la liberte. Je prefere les voir errer er mendier leur pain que de les laisser esclaves de la Russie.

- Vos senriments et encore plus vos paroles sont assez theâtrals; mais il faut penser aussi un peu â vos interets. Je me rappelle que vous reclamicz du Tresor un dedommagement en argent, auquel, pretendiez-vous, vous aviez droit: pourquoi ne donnez-vous pas suite â cette affaire? Je veux bien vous etre utile.

- Ma reclamation est faite depuis plus de deux ans. Le Tresor me doit plus de 5.000 ducats (60.000 francs), lc gouvernement de votre Grandcur s'est refuse de me reniire justice. Plus tard, j'ai reitere ma demande. A present ce n'est pas le moment.

- Pour quelle raison?

- Parce que je ne puis recevoir ce qui m'est du, â titre de gratification.

- Que vous importe le titre, pourvu que vous rentriez dans vos droits.

- **11** m'importe beaucoup. Retablissez-vous dans l'opinion publique. Devenez l'idole de la nation en obeissant â sa voix; et alors je n'aurai pas â rougir de vorre bienveillance.

- Vous eres trop fier, et pour un pere de familie, refuser les 5.000 ducats qui vous sont dus, c'est de la folie.

- C'est de la prudence, c'est du calcul; car on dirait que vous m'avez achete et que je me suiş vendu, et c'cst dans ce but que vous me tentez. II est trop tard â present; j'ai grandemctii besoin de conserver mon credit populairc afin de sauver mi patrie, de vous sauver vous-meme.

- Quel danger existe pour moi?

- Vous etes entre deux dangers: entre celui d'avoir un noni fletri cn devenant l'instrument de la Russie, et celui d'etre victime de la revolte preparee contre vous par la Russie, votre protectrice, dans le cas oii vous refuseriez dc devenir son instrument.

- Occupez-vous de vos affaires; nc vous inquietez pas dc moi.

- C'cst patce que je m'occupe de mes affaires que je prends la liberte dc venir vous importuner en vous demandant si la nouvelle de l'arrivee â Bucaresci du commissaire russe est certaine?

- Elle est tres certaine, et j'en suiş content, car il me prefera main-forte pour mettre â la raison les ambiticux et les *fous.*

- II paralysera meme le peu de forces qui vous restent.

- Ne vous en inquietez pas... Sans doute, ma position est difficile, mais je saurai la vaincre. J'aime pourtant vos raisonnements, quoique un peu excentriques. Venez me voir quelquefois.

- Salut, Grandeur.

- Au revoir.

II

Heliade ne pouvait pas encore presumer que Bibesco etait si aveugle que de ne pas voir l'etat dans lequel la Russie l'avait plongc ainsi cjue son pays. II aima encore croire que lc langage de cet homme, quoique princier, et qttasi diplornarique, cachait

Un certain sentiment de nationalite. Sa patience â l'ecouter et son ironie en meme temps rendaient sa conduite problematique. Dotiter d'un homme perdu c'est l'cstimer encore. Heliade se dedida donc â se preparer cn silence **jxiur** faire face â toutes les eventualites qui jxnirraient surgir, et [x>ur causer une surprisc au commissaire russe et â Bibesco lui-meme.

II tâcha d'emj-jccher rexecution du jirojet de petition collective dont nous avons jiarle ***plus*** haut, cjui ne pouvait echajipcr â Ia surveillance de **Ia jx**)lice et autait donne l'eveil â Duhamel des son arrivce. En consequence, il s'entendit avec ses deux cousins Racosti, chefs dc la troisieme division de cavalerie, et avec un autre officier d'infanterie; il leur fir jxtrt **â** fous les ttois de son projet de faire, en cas d'unc revolution ourdie par les Russes, une contre-revolution, au nom dc la loi et des traites. Ils recurent mission de prejxtrer l'esprit dc leurs soldats a soutenir l'ordre et â s'opposer â toute tentative etrangere aux lois et â la tranquillite publique.

Par un autre de ses cousins, Mărgărit Mosoiu, il iniţia **au** secret plusicurs chefs dc corjx^rations cjui se chargerent de faire la meme propagande au nom de l'ordre, parmi les commercants er les artisans. Heliade s'entendit ensttite avec l'abbe de Znagov, Josajihat, avec le professeur Negulici et plusieurs autres, autour desquels pouvaient se teunir le clerge, la jeunesse ct les honnetes gens proprietaires et jiefes dc familie.

Dans les hautes classes de la societe, dans le corps des fonctionnaires publics, un bruit vague s'ctait deja repandu sur les intrigues de la Russie. Les freres Golcsci, Constantin Philippesco, Gregoire Gradisteano, Gr. Zossima, N. lpaccsco et bien d'autrcs, s'entendirent avec Heliade. II y avait **une** estime reciproque entre ces hommes, les opinions de chacun d'cux se fondirent dans une seule. 'I'ous se chargerent de la repandre. Les principes adoptes furetit: reconnaissance des

traites, autonomie du pays, suzerainete de la Sublime Porte, opposition â tout autre mouvement qu'â celui fait au nom tle ces principes. Pe mot d'ordre fut: respect aux personnes, respect â la propriete.

1.'alarme etait donnee. On savait que les agents de la Russie s'efforcaient de troubler la tranquillite- publique, et grâce ;i l'encrgie des hommes que nous venons de nommer, presquc toute la capitale s'etait mise sur la defensive et examinait les dcmarches et les propos des sbires du consulat russe.

Pe parti de l'ordre ou național etait deja considerable, ct de jour en jour fortifiait Bibesco contre la faction tles mecontents qui se preparait â porter ses plaintes au commissaire russe que l'on attendait de Jassy. 11 existait encore une autre faction qui depuis longtemps faisair une guerre sans succes aux doctrines litteraires et nationales de ceux qui s'occupaient dc la cuiture de la langue. C'etait la faction des defenseurs du slavonisme, et des hommes qui avaient pris part â l'affaire cl'lbratla en 1841. Il y avait encore â Bucaresci des hommes qui â cause de cette polemique tte pouvaient etre que tlans le doutc er entre les deux partis.

Lorsque la propagande entreprise par les amis d'Heliade en faveur de l'ordre et des principes nationaux commenca â s'etendre, elle ne passait aux yeux tle quelques-uns que comme reactionnaire et comme emanant de Bibesco. Mais l'entreprisc, quoique entravee d'un cote par les agents russes, les dupes et les exaltes, gagnait de l'autre; en effet, elle pouvait se masquer aux yeux de la police et attirer les sympathies de tous les honnetes gens et tles peres de familie.

Pour mieux eclairer nos lecteurs sur la situation, nous sommes forces de citer ce que nous avons deja dit dans le *Protectorat du Czar!*

„felie etait la situation â l'arrivee de Duhamel dans Bucaresci. Fidele â son plan, il tint sa parole, et chercha â gagner

pbesco. Le metropolitain et le corps des boyars vinrent le Șisirer, et il les reciit en robe de chambre er le cigare â la bouche. apostropha les uns, en leur disant qu'il s'elevait des pUirmures contre le gouvernement, qu'il les reprimerait et jfFrirait son appui au *prince.* II ajouta que si la Russie etait prete •lt secourir les gouvernements en quelque lieu que ce soit, elle wiie pouvait â plus forte raison souffrir aucun symptome Wlgitar.cnr dans les tleux pays places sous sa tutelle. 11 annonca Jfcnfin qu'il voulait ancantir l'esprit revolutionnaire dans la JEValachic.

S; Une protection si genereuse exigeait naturellement de •pibesco un temoignage de gratitude. Le pauvre diable etait ftdispose â tout, â prevenir meme, s'il etait possible, les S intentions et les desirs de Duhamel.

i Des le premier jour, l'envoye russe demanda qu'on Iui donnât une idee exacte de la quantite des cereales qui se trouvaient sur le territoire, et il manifesta sa resolution *M* d'attendre jusqu'â la nouvelle recolte pour en apprecier lc ,î; rdsultat. Puis il demanda â Bibesco qu'on lui donnât aussi la J. connaissance de la quantite de prodtiits necessaires pour la consommation du pays; et pour le surplus, il exigea que *,i* l'exportation en fut interdite.

: Une semblable demande etonna Bibesco. Elle Iui părut une mesure tout â fait contraire â la sollicitude ct aux vues que •j professait le commissaire imperial pour imposer la tranquillite, 'ț. quand elle etait parfaite; cette mesure frappait en meme temps les interets du proprietaire, du fermier, du negociam et du •f paysan. Consequeniment il osa exposer â son *Excelleuce* qu'il X n'avait pas le courage, dans de pareilles conjonctures, d'attaquer *m* directement et tle si pres les interets generaux. Duhamel le fț rassura, l'exhortant â ne rien craindre, lorsqu'il pouvait "^ eompter sur les bonnes grâces er le soutien de Sa Majeste l'Empereur.

Bibesco eut la curioşite de savoir â quoi aboutirait cei ie mesure.

Duhamel lui certifia que la Russie, toujours bieiiveillauic envers les prineipautes, veillait sut elles *comme la Providence,* et se preparair â y introduire ses armees pour les sauver d'un mouvement cmi pouvait eclater dans le voisinage, par exem|)le en Transylvanie..., dans le Banat..., ou parmi les Hongrois. 11 Tengagca donc â convoquer de suite Tassemblee generale, rccemment dissoute par une inspiration peut-etre salutaire, ci â rcclamer Tentrcc des armees imperiales sur le territoirc roumain.

Ces insinuations prophetiques n'avaient pas de sens possible alors, sinon dans le langage de la diplomatic'. Comment la Russie counaissait-elle d'avance un mouvement insurrectionnel en Transylvanie et en Hongrie? Te cabinet atttrichicn ne le connaissait pas, et ceux meme qui devaient conspirer ne le connaissaient pas davantage. Bibesco nc comprenait rien â ce langage. C'etait donc contre l'Autriche constitutionnelle, pensait-il, que la Russie se preparait. II se perdait dans ses conjccturcs et augura qu'il y avait lâ quelque chose.

Cepcndant le Domnii, avec tout son zele d'etre utile â la puissance protectrice, ne trouva pas qu'il fut si commode dc gouverner â cote de tant de generaux russes; il ne voyait, dans l'intervention russe, que l'interruption du regne absolu auqucl il s'etait accoutumc, se consideram comme un roi. II promit tout; mais il resta plusieurs jours â reflechir avânt d'executer sa promesse.

[1] Les Roumains de la Transylvanie er les Hongrois meme ne savaient pas â cecte epoque, au commencement d'avril 1848, qu'il y aurait plus tatd une rcvolution en Hongrie.

li, Duhamel est un homme digne de son maître, sachant peser fcle poids du ton de chaque *oui a* de chaque *non.* II commenca Jasoupconner Bibesco. Celui-ci cherchait les moyens d'eviter IJ'invasion moscovite, en se procuram des forces nationales pour Idefendre le pays au cas d'un mouvement de l'autre cote des iCarpathes. Augmenter l'armee par la creation d'un corps de i pandours fut sa premiere idee. II fit appeler Maghiero, il lui j dit confidentiellement qu'on soupţonnait un mouvement dans t la Transylvanie de la part de quelques agitateurs qui auraient :«l'intention de passer cn Valachie, et, pour que le gouvernement t fut en etat de leur resister sans recourir au secours etranger, il '. le chargea de l'inspection de tous les dorobans; il lui enjoignit d'aller s'informer aupres de chaque administration si leur nombre etait complet, si leurs armes etaient cn bon etat, s'ils etaient bien organises par *capomlies.* Puis il lui manifesta l'intention qu'il avait de lui confiet ensuite ia formation d'un corps de pandours.

Duhamel, voyant l'hesitation de Bibesco â se prononcer d'unc maniere decisive, sentit redoubler ses soupcons, et resolut d'employer â son egard le meme artifice dont on avait tise avec Stourza. D'un cote, il chatgea M. Mavros de monter une conspiration systematique contre le Domnit. Mavros avait ses allies, ses amis, ses parents, et iniţia dans Ie secret quelques personnes devouees; elles recurent la mission de faire la propagande sans nommer le motcur. D'un autre cote, il envoya des espions russes, comme Joannides et un Ghica, aux hommes du parti roumano-phanariote pour les encourager. Ces messagers insinuerent â ceux-ci qu'il fallait aller visiter encore le commissaire imperial. «Ne desesperons pas, disaient-ils, tâchons de lui apprendre ce qui se passe dans Ie pays sous Ie gouvernement du *Fou.»* — Tes Roumano-phanariorcs appelaient ainsi Bibesco. - Ces boyars ne rarderent pas â se rendre chez Duhamel. Te commissaire russe les accueillit tres

poliment cette fois, et leur expliqua que, dans les premiers jours, il n'avait pas voulu â la verite recevoir des plaintes et des accusations contre Bibesco, mais qu'â la suite de son sejour, s'etant assure que \e.fou avait devie du chemin reglementai re, ces messieurs pouvaient tres bien exposer leurs griefs el reclamations par la voie legale, en designam tous les abus de son gouvernement. L'Empereur, ajoutait-il, leur rendraii justice. Puis, en passant, il leur recommanda de s'entendre avei certaines personnes, parents de M. Mavros, les signalaiu comme etant douees des moyens propres â manier la plumc et les *affaires.*

La conspiration, formee dans la maison de Mavros, se propageait et acquerait des adeptes â divers degres. Parmi les cercles des boyars, on avait deja commence â sentir les mouvements et le but de cette association organisee dans le consulat russe. Les chefs du parti roumano-phanariote, comme A. Ghica (l'ex-ministre), C. Cantacuzene, C. Soutzo, entrevirent une lumiere dans la recommandation que leur fit le commisaire imperial: ils soupconnaient de conspiration les personnes recommandees, et, par consequent, ils furent presque convaincus que le complot etait ourdi sous l'inspiration moscovite. Ils connaissaient deja celui d'Ibra'i'lla dont nous avons parle, et ne tarderent pas â afficher un grand courage pour une entreprinse ou ils ne couraient aucun danger. Comment, avec leurs principes, seraient-ils restes en dehors d'un complot *privilegii* assure contre les persecutions de la police?

le parti russe et celui des roumano-phanariotes se fondirent donc par leur nature dans un seul.

Les evenements s'aggravaient au centre de PEurope. Chaque poşte apportait des nouvelles importantes. Les programmes des constitutions, que les peuples proclamaient â l'envi, etaient une ecole pour le peuple roumain. Chaque

maraderie, chaque profession, chaque metier, chaque poration, devenait une centralisation partielle d'individus i revaient des ameliorarions dont ils sentaient de plus pres besoin. Les professeurs, les etudiants, les imprimeurs, les **braires,** les relieurs meme souhaitaient voir abolir la censure bitrairement etablie, entrave si prejudiciable â une industrie i tant d'individus, dont l'Etat avait la charge, pourraient **uiser** honnetement leur pain de chaque jour. I ,es commercants iprouvaient depuis longtemps le besoin d'un banque naționale, ant de fois demandee et proscrite par les diplomates czariens; ,'ailleurs les barbaries commises par la police leur faisaient **esirer** la garanție de leurs personnes et de leur honneur **Ideventis** le jeu et la proie de chaque sbirc. Les boyars, temoins •Ct victimes de toutes les corruptions electorales, appelaient plus «erieusement l'heure d'aneantir une infiuence aussi oppressive Bdans la nomination des deputes et des fonctionnaires publics. IChaque cercle, selon ses besoins et ses opinions, se creait un Iprojet de constitution, sans avoir la hardiesse de le propager len dehors de son enceinte. Les partis ne pouvaient se connaître, et ils ne connaissaient point ce qui se passait dans le consulat russe et dans la maison de Mavros.

Sur ces entrefaites arriverent quelques jeunes gens roumains de Paris, qui avaient assiste a la proclamation de la Republique francaise en fevrier. Ils se presserent d'accourir a Bucaresci pour juger quels etaient les elements de la Valachie et quelles chances favorables s'y offraient pour entreprendre un mouvement național vers une voie de progres. Ces jeunes gens, d'un cote enthousiasmes par ce qu'ils venaient d'admirer en France d'oit les encouragaient des hommes assez influents, d'un autre cote etrangers â toute ambition, sans familie, ne craignaient pas de manifester hautement leurs principes et leurs projets. Ies conspirateurs privilegies par la Russie avaient aussi le meme courage. Mavros et compagnie clamaient â haute voix leur

grand patriotisme, leurs sentiments *honnetes* et liberaux, Icni haine contre les abus, et particulierement leur desapprobaiion *loyale* de tous les actes de Bibesco. A voir M. Mavros cn ses adepres, â les entendre, il n'y avait nulle difference entre le pani russe ct celui des jeunes gens arrives de Paris, sinon cjue ces derniers, comme plusicurs du jiarti național, etaient assev souvent attaques riar la jiolice, tandis que la jiolice n'osait faite aucune observation aux amis de M. Mavros, de Kotzebuc ci dc Duhamel, ni meme aux hommes initics [iar les bons amis et jiarents dc Mavros.

Pourtant quelqtiefois, lorsque la jirojiagande et les declamations se faisaient trop ouvertement, M. Mavros ne manquait pas de recommander la prudenec.

Ces jeunes neophytes rcvolutionnaires, en proie â miile persecutions, ne se lassaient **jias** de tenter tous les moyens pour atteindre leur but. Dans leurs recherches, ils ne decouvrireni personne de jilus intrepide que ceux qui etaient mus par les leviers de la Russie. Le courage, ou mieux l'impertinence de ceux-ci părut du jiatriotisme â la credule jeunesse; tromjiee par l'**ajijiarence,** elle leur donna la niain.

Le commissaire russe recevait des rapports quotidiens; il etait instruit de tout ce qui se passait, et plus la conspiration grossissait jwr la reunion des partis, plus il jiressait Bibesco de reclamcr l'entree des troupes russes, attendu qu'il *sentait dans l'air une conspiration, une revolution.* II ne denoncait pas ses instruments et ses compliccs; mais il insistait jxmr arreter, exilcr et pendre meme des hommes dont le crime n'etait que d'etre etrangers au mouvement fornăite par ses propres ruses."

A mesure que les conspirateurs russes et roumano-phanariotes poursuivaient leur propagande avec un courage *ciocoiesque,* ct ralliaient autour d'cux des adeptes, le parti național nc faisait que redoubler d'cfforts pour augnienter lc nombre de ses adlierents et potir leur inspirer l'amour dc

fordre. Heliade s'informant des doctrines incendiaires prechees r les agents russes, afin de fournir un pretexte â l'invasion joscovite, ne tarda **jxts** de mettre en tete de son journal, le *Wourrier roumain,* l'epigraphe suivante: «J'abhorre la tyrannie. - fc crains l'anarchie». Duhamel exigea de suite, avec energie, **Ia SIUS**|ieusion du journal et l'exil de son redacteur. Bibesco obeit II la premiere demande, mais il n'osa pas executer la seconde.

3p Les premiers qui se joignirent aux agents russes furent les JpRoumano-phanariotcs, puis les anciens hetairistes d'Ibra'ila. Ces (•derniers tromjiereiit les jeunes honimes arrives de Paris et •K'autres jeunes gens de bonne foi qui desiraient des reformes. «Mais chefs, adejits, intrigants, dupes de ce parti, tous ensemble • **ne** compreiiaient meme pas une centainc d'individus. **I** .orsquc Sie chef de l'armee, Odobesco, et le colonel de la garnison, IjJSalomon, recurent pour instruction, de la part du commissaire Srusse, de fermer les yeux et de laisser endoctriner Ies autres gt officiers **jiour** mieux cacher la source du complot, les chefs du «parti russe reussirent â dujier les quelques jeunes gens arrives • dc Paris et â **s**'cn servir pour cette jiroriagande.

1 Quekjues officiers de la milice naționale furent invites h ft prendre jiart au mouvement cjui se preparait. Mais leur sort , dejx-ndait des hommes qui s'etaient charges de les sonder; si **i** ceux-ci etaient connus par Duhamel ou par ses agents, ;s l'officier aucjuel ils **s**'adressaient etait en surete; mais malheur **J,** a celui cjui pouvait etrc tente **riar** quelqu'un du parti național. ^ Les freres Golesci eurent l'intention de **s**'adresser au capitaine **Ș§** T'heologo; mais ce dernier fut arrete le lendemain avânt meme % d'avoir pu **s**'aboucber avec **les** Golesci. Les honimes travailles | par le parti russe initicrent â leurs desseins un offieier de # cavalerie, et celui-ci fut exemjit de toute persecution.

t Quelqucs-uns des jeunes gens arrives de Paris et endoctrines [iar Jean Ghica, le beau-fils de Mavros, essayerent unc seconde " fois de **s**'adresser, **comme** ils l'avaient deja fait â leur arrivcc,

au capitaine Plessoiano qui se trouvait â Islaz avec sn compagnie. Celui-ci leur demanda le programme du motive merit, deşiram connaître son esprit et son but; enfin, il Icul declara qu'il serait des leurs si le major Tell etait aussi avec eux, II avait toute confiance en cet officier superieur.

Les proposants se virent forces tle gagner Tell â leur cause, Celui-ci, â son tour, voulut connaître les moyens dont disposait cette faction ainsi que les hommes qu'elle avait dans son sein. 11 leur demanda encore si Heliade etait engage pareillement dans cette entreprise: ils lui repondirent que non, mais, qu'en revanche, ils avaient parmi eux une capaciic eminente, Jean Ghica, gendre de M. Mavros, et que Ghica n'etait pas en bonne intelligence avec Heliade. Tell leur repliqua qu'il fallair tâcher de reeoncilier ces deux hommes, et, dans le cas de l'impossibilite d'un arrangement, d'eloigncr Ghica et de s'entendre avec l'autre s'il voulair eompter sur lui et sur Plesso'iano.

C'est la derniere reponse qu'ils recurent de Tell. Mais lc parri russe et roumano-phanariote et celui des anciens hetairistes d'lbrai'la ne pouvaient meme pas entendre parler du nom d'Heliade. Parmi les jeunes gens venant de Paris il y en avair quelques-uns â qui l'on avait fait partager depuis longtemps la meme haine contre ce dernier. Pourtant la declaration de Tell, qu'ils consideraient comme le bras droit du mouvement, les conrraignit â tenter un rapprochement avec Heliade afin de gagner avec lui les deux autres officiers, Tell et Plesso'iano.

On s'adressa â Heliade vers le commencement du mois de mai. Celui-ci se crut d'abord tente et espionne; il hesita, demanda quelques jours de reflexion. II se concerta avec les freres Golesci et avec quelques-uns de ses autres amis du parti național sur la decision a prendre dans cette circonstance. Stephan Golesco, dans sa premiere inspirarion, contur les

^ftiemes doutes qu'Heliade, et lui dit d'attendre encore sans Spreter la main â personne.

Alors venait d'arriver Tala'at-Efendi, envoye par la «Sublime-Porte pour contre-balancer rinfluence du commissaire russe. Nous allons citer encore a ce sujet quelques pages de la brochure *le Protectorat du Czar:*

„Le commissaire tute voulait connaître les hommes et les choses; mais surveille, espionne dans tous ses actes, par les sbires de Saint-Petersbourg, il n'etait approche que par le parti russe, par celui des Roumano-phanariotes et par quelques-uns des hommes de Bibesco. Tout autre, qui aurait essaye de lui parler et de s'entendre avec lui, se serait vu infailliblement persecute et arrete. Personne n'osait se compromettre vis-â-vis de Duhamel.

Enfin Heliade et les freres Golesci, membres influents du parti național, se deciderent â tout risquer et â le voir. Mais alors il n'etait pas en etat de penetrer ce qui se passait en Valachie; meme aujourd'hui, nous sommes certains que beaucoup de choses lui sont restees inconnucs, tant la Russie avait pris totites les precautions pour eriger un mur de fer entre la Moldo-Valachie et la Porte!

- Comment, demanda le commissaire turc, vous n'etes pas contents de votre *prince* elu par vous?

- Qui vous a dit cela, Excellence?

- Tous les boyars qui sont venus me visiter. J'apercois ici deux partis: les uns se declarent contre le prince; les autres, ses parents et ses *ciraks* (creatures) s'en montrent tres satisfaits; cela signifie que presque tout le monde en est mecontent. De quel parti etes-vous?

- Nous ne sommes ni les parents du prince, ni ses ciraks, ni ses adversaires; nous ne sommes ni ses amis, ni ses ennemis. Nous sommes les amis de l'ordre; peu nous importe qui regne, Bibesco ou Ghica. Nous voulons l'ordre, le respect au pouvoir et aux lois.

- Mais... qui veut troubler l'ordre? qui ne veut pan respecter le pouvoir et les lois?

- Les partisans de l'etat acfuel, oii tous les principes soni bouleverses.

- Je ne vous comprends pas; expliquez-vous mieux.

- Pour avoir l'ordre, il faut reconaître un principe ou nu chef. L'on ne peut servire deux maîtres rivaux. Nous avons **un** prince, et nous voyons un consul cjui le jiaralyse sans **aucun** titre, sans etre reconnu **[iar** aucun trăite ni par **aucuiie** puissance. Nos peres ont souscrit â la suzerainete de la **Porii-** â la condition qu'elle jirotegerait nos droits, et nous voyons la Russie cjui pretend nous imposer **sa** souverainete. Avous-**nou**.s cesse une seule fois de jiaycr notre tribut â la Porte? Pourquoi ferme-t-elle les yeux? Est-elle, oui ou non, notre veritable protectrice sous la garanție de nos droits imprescriptibles? **Toui** est confondu; jusqu**'au** dernier des employes du consulai, jusqu'au dernier des sujets russes, jusqu**'au** dernier des sbires et des espions moscovites, chacun veut passer ici *pom p\us* que le Czar.

Or, nous avons nos ttaites, nos lois, et ceux cjui sont nes et nourris dans la religion des lois et des traites sont les plus persecutes, les plus malheureux. Sommes-nous les vassaux du Sultan, ou les sujets du Czar? Quand ces deux questions seroni eclaircies, nous aurons l'ordre. Aujourd'hui, c'est l'anarchie; nous en craignons les suites.

- Qu'est-ce cjue vous ctaignez? Est-ce cju'on est ici â la veillc d'un mouvement?

- On prepare ce mouvement, et les hommes qui s'efforcent de l'empecher sont j^ersecutes.

- Mais vous, quelles intentions avez-vous? Je vous juge des hommes sans passions, soumis â la raison et douds de bon sens. Soyez tranquilles et calmes; ne vous melez de rien.

- Nous ne nous melons de rien; c'cst justement pour cela cjue nous sommes mal vus et poursuivis. On nous oblige dc prendre jiarti. Si nous sommes forces d'agir, nous agirons.

l'Excellence, pour renouvelcr nos anciennes et legitimes relations ivec la Sublime-Porte, relations jxiralysees jw le reglement Srganicjue. Nous agirons pour defendre l'ordre et preserver le Iftays de nouveaux desastres. Le peuple connaît les hommes qui şl'ont toujours servi. L'anarchie moscovite sera repoussee ou Ivaincue.

- Mais qu'est-ce que vous entendez toujours par l'anarchie?

- Nous l'avons dit: l'ordre consiste â reconnaître un ? principe ou un chef legitime, et â respecter ies lois. Or, pour ; bien vivre cn Valachie, dans l'etat actuel, il faut etrc l'ennemi *tlu Sultan, notre suzerain legitime d'apres les traites, mepriser sie prince elu ou le contraindte â sc servir du knout, foulcr aux pieds les lois, se rendre l'esclave ou l'espion du consul russe. Si cella s'appclle ordre, nous ne sommes pas d'accord; nous l'appelons anarchie, ct nous craignons une anarchie plus terriblc qu'on nous ajipretc dans l'ombre...

Le commissaire turc resta longtemps pensif, comme pour donner un autre cours â la conversation, puis il reprir:

- Mais... vos opinions politiques quelles sont-elles? Etes-vous libetaux ou aristocrates? etes-vous monarchistes ou republicains? car, voyez-vous, les idees qui fermentent dans l'Europe ne sauraieut etre tolerees dans les Etats du Sultan... non *pas* tant les idees, mais les formes sous lesquellcs on les presente.

- Nous savons tres bien cjue le gouvernement de l'empire ottoman est progressiste, car ITslamisme est basc sur la loi eterncllc de l'egalite. Quant â nous, nous ne sommes pas aristocrates, car les Roumains n'ont jamais connu d'arisrocratie, et si le pays avait eu des lois ou des traditions aristocratiques, le prince d'aujourd'hui nc serait pas le chef de l'Etat... Nous ne sommes ***pas*** non jilus des monarchistes, car vouloir un tronc hereditaire en Valachie, ce serait conspirer contre nos lois, contre la suzerainete de la Porte. Nous ne nous jiroclamons pas davantage democrates, car aucun Valaque ne connaît ce nom, et nous ne voulons pas chercher des mots, nous voulons

des faits. Nous sommes Roumains, et Roumains puis, tels q\iv nos peres ont ete, lorsqu'ils ont conclu les traites avec Li Sublime-Porte; nous voulons conserver nos droits reconnus el respectes par la Turquie, lorsqu'elle etait au zenith dc sa grandeur, reconnus par la Russie elle-meme, leur sourde destructrice. Nous voulons conserver notre autonomie, none droit electif, nos lois et coutumes anciennes. Nous sommes, Excellence, *conservateurs,* car il faut conserver ce qui est bon. Nous voulons conserver, respecter ct soutenir les droits de tous, de la Valachie en general et de chaque Roumain en particulicr. Notre point de depart, c'est l'autonomie du pays, et la suzerainete de la Porte.

- C'est bien; mais je vous conseille d'etre tranquilles ci *prudents.*

- Nous ne demandons pas mieux; mais on ne nous laisse pas tranquilles. Le prince' nous persecute, ct peut-etre a-t-il neanmoins la conviction de notre loyaute; peut-etre est-il contraint d'agir ainsi...

- Je parlerai au prince.

- Nous vous en prions beaucoup, Excellence... car il depend du prince de maintenir la tranquillite...

Trois jours apres cette conversation, Tala'ar-Pfendi parrii pour la Moldavie, et le lendemain de son depart, l'un des trois interlocuteurs eut la certitude que le domnu etait contraint par Duhamel de le faire exiler; on le menaca meme de l'envoyer aux travaux forces des Salines. Ce fut alors que les hommes du parti național se deciderent â organiser un aceord general entre tous les patriotes, jusque-lâ simples spectateurs et prets â

[1] Cet enerctien ayant eu lieu en francais, Ie commissaire turc ainsi que ses interlocuteurs se servaient du mot ***prince*** pour qualifier le chef de l'Etat, quoique cette denomination ne soit pas la traduction fidele du mot național ***domnu.*** Pour la fidelite de l'entretien, nous avons cru devoir employer toujours le meme mot etranger dans cette circonstance ainsi que dans toute autre semblable.

Vopposer â toute tentative de mouvement anarchique. Ce fut alors qu'ils se determinerent â operer une surprise, â confondre **ct** â paralyser le commissaire russe."

Des qu'ils sentirent que la Russie complotait contre leur repos, les narionaux devinrent plus compacts et se concertaient avec Heliade. l.es jeunes gens, endoctrines par J. Ghica, se rendirent de nouveau pres de ce dernier.

Mais sa reserve, ainsi que nous l'avons dit, fut consideree par quelques-uns comme une ancienne rancune contre Ghica. Cette jeunesse etait remplie d'ardeur et, en meme temps, d'une ignorance totale de ce qui se passait dans la maison du consul russe et dans celle du beau-pere de Jean Ghica. Leurs âmes pures croyaient tous les hommes sinceres et blâmaient Heliade, le croyant d'un caractere rude et vindicatif et n'ecoutant que ses passions. Les plus francs parmi eux vinrent lui dire en face leur opinion et leurs sentiments sur sa conduite.

Heliaele, pour leur prouver qu'il n'avait en vue que le salut de la patrie, leur fit part de ses craintes et de sa conviction intime sur les intrigues des Russes; il leur dit enfin qu'il etait pret â rendre la main â tout Roumain qui pourrait l'assurer que le mouvement ne tlevait etre qu'une manifestation d'ordre et de principes, degagee de toute passion. Ces hommes, qui avaient foi dans le bien, lui promirent tout. Comme seule garanție de cette promesse, Heliade demanda que la proclamation et les bases tle la constiturion fussent redigees par lui. Cet acte etait deja prepare; cette proposition ne fut de sa part qu'un moyen de sonder les esprits sur leurs tendances vers le progres. Un intervalle de quelques jours se passa, et on vint lui dire que ses conditions etaient acceptees. Stephan Golesco s'etait deja entendu avec l'autre parti.

Jean Ghica eut une entrevue avec Heliade. Le premier protesta ele son patriotisme et de sa bonne foi. Ils s'enrendirent et se donnerent rendez-vous pour se reunir avec plusieurs personnages cjui figuraient comme chefs. Heliade rencontra lâ

Jean VoTnesco II, qui depuis longtemps lui etait oppose cil soutcnant le slavonisme dans la langue, et qui etait du pani df Jean Ghica. S'etant deja entendu avec le dernier, Heliade ciut qu'il etait de son devoir de se mettre en botine intelligence avec tous les hommes qui allaient faire causc commune; il engagca VoVnesco a oublier leurs dissensions litteraires (quoique au fond elles ne fussent que politiques), et â s'unir dans des circonstances aussi graves. Ils se donnerent la niain; quelques-uns des conjures resolurent de se reunir dans la soirec, dans le but de former lc comite revolutionnaire.

III

On se reunit chez les freres Golesci, treize membrcs etaient presents: c'etaient ceux qui devaient composcr lc comite revolutionnaire. Heliade remarqua l'absence de Jean VoTnesco. Quelques-uns des conjures lui repondirent que Vo'inesco etait suspect, car il frequentait Duhamel. Heliade demeura pensif. II ne savait ce qu'il devait blâmer davantage, des relations de VoTnesco ou dc la legerete des conjures qui traitaient en anii un tel homme dans de semblables circonstances, ou qui, si leurs soupcons etaient injustes, jetaient sur lui un blâme qu'il nc meritait pas. Heliade ne voyait de ses amis parmi les assistants que les freres Golesci, tout le reste etait compose d'anciens hetairistes de l'affaire d'Ibra'ila. Teii etait â Giurgevo, Maghiero â Caracal, Gregoire Gradistcano â Cra'iova, ceux de Bucaresci, comme l'abbc Josaphat, Constantin Philippcsco, le professeur Negulici ct autrcs, n'avaient pas ete trouves dignes par la majorite de la coterie de fîgurer dans le comite.

Nous jugeons convenable de citer les membres dont ce comite etait compose:

jean Ghica;

I.es deux freres Bratiani, Jean et Demctrius (absent);

I.es deux freres Balcesci, Constantin ct Nicolas;

Constantin A. Rosetti;

Cesar Boliiac;

Les quatre freres Golesci, Stephan, Nicolas, Radu et Alexandre;

Jean Heliade Radulcsco;

Alexandre Golesco, le cotisin.

II y avait aussi parmi les invites un des Cretzulesci (Constantin); mais des que celui-ci entendit qu'il s'agissait d'un luouvenient prochain, i! demanda la permission de se retirer, declarant nettement qu'il n'y prendrait aucune part.

Dans l'affaire de Theologo, dans l'eloigucnient de VoTnesco, dans la maniere d'agir de Cretzulesco, dans les propos, la formation des partis et dans les chuchoremcnts des divers membres entte eux, Heliade vit ou une legerete inexplicable ou une arriere-pcnsee d'exploiter ses moyens d'action. II se garda donc bien de prononcer les noms de Maghiero et des autres chefs et officiers qui s'etaient entendus avec lui.

On realisa parmi les membres du comite, au moyen d'une sotisctiption, une somme d'argcnt necessaire aux preparatifs du mouvement. On s'entretint du plan et de l'epoque dc l'explosion. Les opinions etaient differentes. Les uns proposaient de fixer le comniencenient de la *re'volutiou* vers la fin d'aoiît, les autrcs exigeaient cjue le *mouvement* se fit dans les premiers jour de juin. Une commission de trois membres fut nommee afin d'organiser le plan ct tic faire rentrer les fonds. Ces trois membres furent Jean Ghica, Nicolas Balcesco et Alexandre Golesco, le cotisin. Liifin, Demetrius Bratiano fut envoye comme delegue, dc la part du comite, aupres du gouvernemcnt hongrois[1].

[1] II resta quelque temps en Hongrie. Nous ne savons rien dc ses demarches auptes du gouvernemcnt hongrois. Nous ne connaissons pas encore d'une maniere precise la cause tiu malentendu qui eut lieu entre les Hongrois et les Valaques. Lc devons-nous aux Hongrois? Le

Les trois membres de la commission inviterent Heliade ,i venir prendre part â leurs travaux. Cette deference de leur pan fut consideree par Heliade comme un piege qui lui etait tcndii pour lui arracher le secret de ses moyens d'action.

A l'arrivee de Tell â Bucaresci', Heliade s'entendit avec Ini, lui communiqua la proclamation et les articles de la constitution. Tell en lut sarisfait, mais en s'abouchant avec lc> autres, il decouvrit dans quelques-uns des sentiments tom autres que fraternels. Le plan trace par la commission lui deplui ainsi que l'epoque designee pour l'explosion aux premiers jours d'aoiit. Il ne fut pas moins surpris de quelques mesure extremes proposees par C. Rosetti: elles ne faisaient que degrader et souiller le mouvement. 11 vit que tout allait se trahir par le retard apporte tlans Faction et par la divergence tles opinions, ou que tout allait etre dirige en faveur des ennemis du pays. 11 se decidă elonc a passer outre. 11 exigea que le programme lui fut confie, il fit un contre-projet qui n'obtini que la minorite. Mais son caractere fit prevaloir son opinion. On craignait d'ailleurs sa position militaire.

La majorite disait qu'il fallait commencer le mouvemeni dans la capitale; l'opinion tle Tell etait au contraire tle le

devons-nous â l'envoye du comite roumain? C'est â M. Bratiano a **se** prononcer sur ce poinr; c'est aux membres du gouvernement hongrois â confirmer ou â nier ce que M. Brariano publiera a ce sujer. Ii esi necessaire que la verite se fasse jour dans l'iiueret des deux nationalites. Nous ptions les deux parties ele vouloir bien se prononcer; car les consequences de ce malentendu ont ete desasrreuscs et pour les Roumains er pour les Hongrois.

' I.'intliscretion des jeunes gens fit soupconner au gouvernement de Bibesco lc major Tell. Celui-ci fut mande dc suite â Bucaresci, ou l'atrendait Ic sort tle Theologo. Mais il fut prottge par Ic chef de l'ecat major, Banof. M. Banof est russe; d'un autre cote, les hommes qui s'etaient adresses â Tell etaient de la coterie qui se rrouvait en rclation indirecte avec Mavros. Cette circonstance explique sa mise en liberte immediatc.

Sommencer dans la province et dans plusieurs districts â la fois, tndis que la capitale se souleverait par suite du contre-coup. .ar consequent, Tell, Stephan Golesco ec Heliade furent d&ignes pour aller dans le district de Romanati, et pour se dunir â Plesso'iano et â sa compagnie. Nicolas Balcesco reeut ^our mission d'aller dans le district de Prahova, ou il disait avoir des connaissances et des ressources. Constantin Balcesco 'choisit pour le meme but et pour les memes raisons le district de Vâlcea. Jean Ghica fit son choix ct exigea la mission d'aller a Constantinople, afin de representer le mouvement aupres de la Sublime-Porte et, en cas de succes, afin d'y remplacer Aristarchi, l'agent de la Valachie'. Les autres membres devaient rester â Bucaresci, pour s'entendre avec les differents chefs, attendre le mouvement du dehors et precipiter en temps opportun celui du dedans.

A cette epoque, Maghiero vint pour Ia seconde fois â Bucaresci. Heliade l'informa dc ce qui se passait, et lui communiqua la proclamation. 11 l'eclaira enfin sur toutes les provoeations et les pieges des Russes. Maghiero â son tour instruisit Heliade tles ordres qu'il avait recus de Bibesco; on l'avait charge secretement de former, comme nous l'avons **deja** dit, un corps de pandours, et on l'avait nomrne inspecteur general de tous les dorobans tle la Valachie.

Le cholera etendait ses ravages dans la capitale et dans presque tout le pays. Heliade trouva un pretexte pour envoyer sa familie en Transylvanie. Voyant la persisrance de Duhamel â demantler son exil, tandis qu'il menageait ceux que le gouvernement connaissait comme les vrais perturbateurs, il

' Les evenements qui vont se succeeler et, si cela ne suffit pas, l'avenir, demonrreront si ce choix fut heureux ou funeste â la cause roumaine. J. Chica, qui professait avânt la revolution les idees les plus extremes, qui excirait les esprits jusqu'au partage le plus injuste des terres, est aujourd'hui plus catholique que le pape, c'est-â-dire plus boyar que les vrais boyars.

s'occupa sericusement des preparatifs du mouvement. Rien ne presentait autant de difficultes que I'impression de hi proclamation. A quelles mains confier le manuscrit i|iii pouvait de suite etre livre â la police?

II annonca qu'il allait partir potir la Transylvanie oii se trouvait sa familie. II regla Ies comptes de tous les ouvriers de son imprimerie, er les congedia pour une vacanec d'une quaranraine de jours. II parvint ensiiite, â l'aide de deux ouvriers imprimeurs qu'il avait inities â l'entreprise, a composei typographiqueinent la proclamation et â en tirer plus de deux miile excmplaires. Puis, sans decoruposer les caracteres, les colonnes furent caehees pour en faire usage apres 1'explosioii du mouvement. Elles furent confiees â Mosso'iu pour les transporter en cas ele besoin dans l'imprimerie de Rosetti.

Le meme soir du 3 juin, la police envaliit le domicile du professeur Negulici, et y fit des perquisitions en declarant au locataire qu'il etait arrete, et qu'il lui etait defendu dc sortit de chez lui. Ce fut la seconde arrestation depuis celle du capitaine Theologo.

Le lendemain, on vint dire â Heliade que la police possedait deux pieces qui circulaient dans la viile par milliers d'exemplaires et qu'il etait designe tout bas comme l'auteur. L'une demontrait qu'en Valachie, la souverainete apparticnt au peuple depuis cinq siecles; l'autre etait un dialogue entre les paysans et les proprietaires terriens; il consacrait la sainrete de la propriete dans les deux partis[1]. On lui dit encore que la police se preparau â envahir sa maison. Le rapporteur de ces nouvelles etait un courtisan. Heliade lui fit voir ses malles preparees pour son depart; il ajouta qu'il etait sur Ic point dc

[1] Ces deux pieces nous manquent: si nous pouvons nous les procurer avânt la fui cie I'impression de cer ouvrage, nous les communiquerons au lecteur parmi les notes.

;.le rendre â Cronstadt, et cjue la police en etait inforniee, ^puisqu'il lui avait demande son passeport.

Une heure apres cette visite, Heliade quitta son domicile; ul laissa ses instructions â Mosso'iu, et lui confia plus de miile -ptoclamations â distribuer aux chefs des negociants, des ; corporations, du clerge et de la jcttnesse. II cn donna â son j. beau-frere, N. Alexandrcsco, cjui devait partir apres Iui, un autre millier pour qu'il les apportât â Islaz. Nicolas Balcesco en recut • aussi quelques centaines pour sa mission dans le district de Prahova.

Heliade sortit dc chez lui ct alia chez les Golesci. C'est de \ lâ qu'il mit en telation Alexandre Golesco avec les chefs des ; corporations et des negociants, en leur disant d'avoir pleine confiance en lui et de sc conformei' aux instructions qui leur seraient communiqtiecs. II donna encore â Mossoi'u l'avis de ne mettre en circulation aucun exemplaire de la constitution avânt le 9 juin, epoque fixee pour le mouvement.

I,es jeunes Maghiero, le fils er le neveu, ainsi que Racovitsa, , Andreiesco, Cosriesco et Zatreano, eleves de l'ecole des cadets, furent charges de proclamer la constitution dans la caserne et dans les rucs au jour designe er apres avoir recii cles nouvelles d'lslaz sur la reussite du mouvement. D'autres jeunes gens et chefs des corporations furent charges pareillement, des qu'ils verraient la proclamation affichee, dc repandre le bruit que le domnii avait adopte la constitution, et d'inviter les masses â se rendre au palais pour le remercier. C'etait uit moyeti propre â faire descendre le peuple dans la rue et â en imposer aux soldats, qui se trouveraient dans l'impossibilite dc resister.

Apres ces dispositions, Stephan Golesco et Heliade sorrirent de la viile â neuf heurs du soir dans la voiture de Rosetti, qui les aceompagna une demi-heurc hors des barrieres. IA les attendait la voiture qui devait les conduire â Islaz. Entre dix et onze heures ils etaient **deja** en route.

Vers le matin, â la premiere station, ils furent atteints par un de leurs amis â denii initie dans le secret. Celui-ci allait, avec des chevaux de poşte, â sa terre situee dans le district dc Ronianati. Grâce â cette coincidence, ils quitterent leur voiture pour les suivre, et, par la vitesse de la poşte, le mcinc jour, le hindi, ils arriverenr â Islaz â cinq heures du soir, sans accident.

Ils y trouverent Tell, Plesso'iano, le pietre Chapca ct Constantin Alexandresco. Toute la journee du lendemain, lc 8 juin, ils s'occuperent des preparatifs du mouvement. Ils expedierent au lieutenant Zalye, qui se trouvait â Celei', l'ordre de reunir la sixieme compagnie, et de venir le plus toi possible au devant dc l'expedition. Un autre ordre fur expedie aux freres Racotsi pour qu'ils vinssent assister â la ceremonie et â la prestation du serment, et pour qu'ils preparassent leur division de cavalerie, stationnee â Zimnicea, â rejoindre le gros de l'expedition. Maghiero fur informe, â Caracal, de l'arrivee de ses compagnons et de la ligne de conduite qu'il devait prendre afin de sonder le domnu Bibesco. Vers le soir, par la sous-administration, les habitants tle plusieurs villages furent avertis de venir assiter le lendemain â une ceremonie religieuse. l.es soldats de Plesso'iano etaient prets et passereut toute la nuit comme dans un câmp. Pe meme soir, un soldat intclligent ful expedie â Bucaresci avec des lettres adresees aux conjures et qui leur annoncaient que le mouvement allait eclater le lendemain, 9 juin[1].

[1] Nous conservons Ie souvenir dc certains faits importants qui se rattachent â cc chapitre. Pour le moment nous les passons sous silence, nous reservant, selon les circonstances, ou ele les publier parmi les notes que nous donnerons â la fin de cet ouvrage, ou dans des memoires intimes publies plus tard.

LIVRE III

L'OI.TENIE

1

Le mereredi matin, 9 juin 1848, ia place du village cl'lslaz) &ait remplie de paysans. La cinquieme compagnie du premier regiment etait sous les armes et en grande tenue. On y remarquait encore la sous-administration avec ses dorobans et une foule dc negociants, de fermiers et de matelots du port qui etaient accourus pousses par la curiosire.

Au milieu de la place, sur une table en guise d'autel, brillait l'Evangile et la croix; vingt flambeaux allumes et la fumee de l'encens annoncaient une solennite. Un grand baptistaire, rempli tl'eau, se voyait, protege par deux cteudards aux i couieurs nationales.

L'hieree Radu Chapca, aceompagne de deux autres pretres, reverus des ornements sacres et la tete nue, attendaient debout devant l'autel. Le general Tell, le colonel Plesso'iano, ; les capitaines Racotsi, Serrurius et Paraskivesco, Stephan \ Golesco et Jean Heliade, entoures d'autres offîciers civils et militaires, attiraient tous les regards. Chacun s'intcrrogeait pour comprendre le but de cette reunion.

Les deux pretres, sous la presidence ele l'hieree Chapca, E entonnerent le service divin. L'eau fut benie; les ministres de Dieu s'agenouillerent, et, â leur exemple, tous les assistants et * les soldats tomberenr â genoux la tete decouverte. L'hieree

i ,

Chapca, apres avoir lu le cliapitre XXXVII[c] d'Ezechiel tic lu Resurrection, tour inspire, leva les yeux au ciel et prononca la priere suivante:

„Dieu de la force et dc la justice! ton ceuil est sur nous. Regarde ton peuple prosterne devant ton Evangilc et ta croix; il ne demande que ta justice divine. Ex ance et benis sa priere. Donne la force â ses bras, et tes ennemis seront vaincus. Verse dans son sein le courage, dans son cceur la mansuetude et dans son esprit l'ordre.

Dieu de la lumiere, tu dressas jadis la colonnc de feu pont conduire Moi'se dans le desert. Dis, Seigneur, que l'angc dc bons conseils descende au milieu de nous et nous guide dans tes voies. Benis, du haut du ciel, nos etendards couronnes de la croix de ton Eils bien-aime; fais-les flotter sur le chemin dc l'ordre et de la veritable gloire.

Seigneur! ton fils unique Rit envoye par toi en sacrifice pour le salut des hommes. Dans son amour, il *deviat anatheme* pour deifîer le travail du pauvre; il devint la proie de la mort pour donner la vie et la liberte aux humains. 'Eu es le meme Dieu: la victoire et la liberte sont â toi; sauve et delivre tout homme qui souffre; releve et vivifie ce peuple qui se meurt pour faire vivre ses oppresseurs. Sauve-le des abus qu'on tire de ses institutions et meme dc ses vertus; delivre-le de l'abus de la *claca,* de Pinfâme *iobăgie* inconnuc â nos peres, de la corvec des chemins et des chaussecs, dc ces trauvaux des Pharaons, de toute persecution, de toute violation et iniquite. Rends-Iui le temps et le lieu dont tu dotas l'homme; fais-le jouir du produit de son travail.

Soulage, Seigneur, un peuple ecrase par la souffrance, leve-toi, ct fais connaître au monde que tu es le Dieu des laborieux et de tout homme qui s'approchc de toi par le travail, Ia seule priere que tu benis et exauces. Montre que tu cs lc pere

[es pauvres, des orphelins et des veuvcs, le consolateur des Ippprimes. Nous n'invoquons cjue ton nom, nous ne Hemandons pour loi que ton lîvangile. Ton fils a promis aux fopprimcs la justice, aux affames lc pain, aux desoles la consolation. Rends â tes enfants leurs biens et leur pain, selon jK ta justice. Que ton esprit de consolation et ele verite eclaire leurs

Jouissant de ta lumiere, de ton amour, de ta justice ct de Ita force, nous te glorifierons, Ie rrois fois saint; car â toi est Ie regne et la force er la glorie, â toi le Pere, et le Fils et le I Sainr-Esprit, dans le preseut et dans l'eternire, et dans les siecles f des siecles. Amen."

I.'inspiration dont etait anime le ministre dc Dieu, les rayons matinals du soleil inondant son front apostolique, en penetrant la multitude, le rendait divin, et sa voix vibrait dans le cceur des assisrants comme la voix de Dieu.

Tous se leverent â l'intonation du cantique: „Seigneur, sauve ton peuple ct benis ton patrimoine..."

Miile accents repeterent le nom du Seigneur. Les canons des bateaux du porr repoudirent au nom du Tres-Haut qui se manifestait aux Roumains.

„Qui est grand comme notre Dieu? Tu es lc Dieu qui produit des miracies." Telle fut la derniere hymne aceompagnee dc salvcs repetecs.

F)cs deux etendards baptises d'eau bc'nite, l'un fut pris par Heliade, el l'autre par le general Tcil. Le premier harangua le peuple et lui confia son etendard, le second harangua les soldars et leur confia le sien.

Heliade lut la proclamation suivante, et en expliqua plusicurs paragraphes:

AU NOM DU PEUPLE ROUMAIN,

„Dieu seul est Seigneur, el il s'nl manifeste a nous, beuis soit celui qui vient au nom du Seigneur."

Respect a la propriete; respect aux personnes.

Freres Roumains!

Lc temps de notre salut est arrive. Le peuple roumain s 'eveille au son de Lt trompette de l'ange du salut, et il reconnaît son droit de souverain. Paix a vous, car la liberte vous est annoncee.

Le peuple roumain se live; il s 'arme, non pour une lutte dc parti, non pour rompre le lien de ses relations exterieures, mais pour mettre un frein aux mechants et tenir en respect les ennemis dc l'ordre public. Le cri des Roumains est le cri de la paix, le cri de fraternite. Tout Roumain a le droit d'etre appele ă ce grand acte de delivrance. Tout Roumain est un atome du corps souverain: paysan, ouvrier, commergant, pretre, soldat, etudiant, boyar, domnu, chacun est fils de la patrie, et d'apres notre sainte croyancc il est plus, il est fils de Dieu. Nous portous tous le nom dc Roumains, et ce nom nous rendtous freres, il impose silence a tous les interets, il cteint toutes les haines. Ainsi, paix a vous! liberte ii vous!

Ce reveil est pour le bien, pour le bonheur de toutes les classcs de la societe, sans dommage pour aucune d'elles, et meme sans dommage reci pour aucune personne. 11 ne convient pas de sacrifier le plus grand nombre pour le plus petit, car cehi est injuste. II ne convient pas non plus de sacrifier le plus petit nombre pour le plus grand, car cela est violent[1].

[1] Dans l'ancien regime, tout un peuple etait sacrific â un petit nombre de familles oisives. C'etait *injuste.* A la veille de la revolution, un bruit dc colere, provenant des memes sources qui ont produit les massacres de Callicie, circulait parmi les masses. La proclamation s'est ecriee que ce serait *violent.*

Le peuple roumam, en ce qui concerne l'exterieur, reste Jnojfensif respecte toutes les Puissances, et demande que celles-ci "^respectau aussi ses droits, stipules par les traites de Mircea et Vlad ***V,*** *reconnus par tous les traites tdterieurement conclus entre la Sublime-Porte et la Russie, et proteste contre tous les actes qu 'ont \tnfreint ces traites. Le peuple roumain est decide avec une volonte ferme a conserver l'independance de son administration, l'independance de sa legislation, son droit souverain a l'interieur, et reste avec hi Sublime-Porte dans les memes liens, rendu plus intimes encore par les lumieres d'un siecle. Cette volonte est legale, basee sur les traites et ne porte prejudice a personne.*

Le peuple roumain rejette un reglement qui est contraire a ses droits legislatifs, ainsi qu'aux traites qui reconnaissent son autonomie. Cette re'pudiatiou est meme ă l'avantage de la Sublime-Porte, qui en sera Tarbitre dc concert avec la France, l'Allemagne et l'Angleterre, desquelles les Roumains reclament justice et secours en cas d'agressiott.

Le peuple roumain decrete et arrete la responsabilite des ministres et des fonctionnaires publics, attendu que Lt non responsabilite n'est pour personne un droit d'heredite ou de convention. En consequence, cet acte ne porte prejudice ă personne, et la decision du peuple est sainte.

Le peuple roumain veut une Patrie forte, unie par l'amour, compose'e de freres, non d'ennemis: en consequence, il decide, d'apres ses anciennes coutumes, l'egalite des droits civils et politiqttes de tous les Roumains. Quicouque est contre cette loi, est un ennemi du bonheur public, un Cain fratricide au sein de notre mere, la Patrie.

Le peuple roumain veut etablir le regne de la justice, et la justice emane de Dieu, et la justice ne permet pas que le pauvre seulsupporte les charges du pays et que les riches en soient exempts. En consequence, il decrete une contribution generale en rapport avec la fortune de chacun. Cette mesure enrichit le Tresor dc la

patrie, et une mere richepeut rendre heureux tous ses enfants. Ceti? mesure u 'estprejudiciable a personne, elle appelle tous les citoycm aux memes droits, aux memes devoirs, dans une patrie juste, florissantc et qui ne veut plus subir le controle etranger[1].

Le peuple roumain rend a toutes les classes leurs anciens droits, consistants a avoir des representants a TAssemblee generale; ti decrete dore'navaut Telection large, libre, juste, a laquelle tout Roumain a le droit d'etre appele, et dans laquelle la capacite, la conduite, la vertu et la confiance jntblique seront les seuls titrespotir etrc elu. Cette loi ne lese cn rien les bons et les justes. L^es Roumains ont toujours He bons, les etrangers le savent bien, et c 'est protivi' encore par le proverbe qui dit: „Bon pap, mauvais contrat. " Cc decret ne nuit donc a personne, il ne change que le contrat.

Le peuple roumain decrete la presse libre, la parole libre, les reunions libres, pour dire et pour ecrire tout ce qui peut servir Ii de'montrer la verite. La verite, les idees, les connaissances viennent dc Dieu, pour le bien general des honimes, comme la lumiere, comme l'air, comme l'eau, et sont par consequent propriete' universelle. Si Li propriete privee elle-meme doit etre respectee, bien plus sacree et inviolable doit etre la propriete universelle. Etouffer

' En 1837, le corps des boyars avait proteste, dans l'Assemblee gt'neraîe, contre l'arficle du reglement otganique tflui ravissait au pays le droit legislatif. Pour toute reponse, le consul russe ainsi que ses partisans tenaient ce langage hypocrite. Ils disaient: „Ea Russie est la protectrice de la Valachie curiere et non des boyars en particulier. L'Assemblee generale ne se compose que d'hoinmes **e|ui** ne contribuent en tien aux depenses de l'Etat, toutes â Ia charge du paysan." Ils disaient encore que les boyars n'avaient pas le droit de dresser et de controler le budget, ni de se rasscmbler pour faire des lois a leur profit et au prejudice du paysan. Par consequent, ils concluaient que la Russie, comme protectrice, avait le droit de controler les lois du pays. Mais lotsqu'en 1848, le pays entier, boyars et paysans, demanderent par cette proclamation de conrribuer tous aux charges publiques, la Russie, toujours en protectrice, vient avec ses armees etouffer la voix du peuple.

***m** liberte, eteindre les lumieres, en arreter les bienfaits en hpmprimaut la presse, c'est une trahison envers la patrie, une Wbostasie envers Dieu. La liberte de la presse ne peut nuire qu 'aux Wafants des tenebres.*

|f: **Zi?** *peuple roumain veut Li paix, veut la force, veut Li garanţie mes biens materiels, moraux etpolitiques; il decrete donc une garde Şnationale, dont tout Roumain naît soldat. Tout Roumain est un 'ţtardien du bonheur public, un garant des liberte's publiques. Cela ttie peut nuire a personne, sinon ă ceux qui conspirent contres les (iroits de la patrie.*

| *Le peuple roumain appelle toutes les classes au bonheur, il tteconnaît les bienfaits du commerce; il sait que Târne du* I *commerce est le credit, le credit dont jamais le systeme passe n 'a ' aide le developpemcnt. LI decrete donc l'etablissement d'une banque naţionale, mais avec des fonds nationaux.*

Le peuple roumain, dans sa generosite et sa pieţe, rend t hommage aux lieuxsaints. Ilenverra dorenavant au Saint-Sepulcre i et a d'autres etablissements religieux, de Thuile, de Tencens, des cierges, et meme de Targent, afin d'entretenir des ecoles, des pretres pour Li louange de Dieu; et toujours pour hi plus grande gloire de celui qui a ete crucifiepour Temancipation despauvres, il decrete I *que le surplus des revenus des monasteres appartiendra a l'Etat,* | *et sera employe a Temancipation des pauvres et a leur salut. LI reprend toutes les terres monastiques pour les soustraire a toutes les* | *dibapidations. Le peuple roumain rend a Dieu ce qui est a Dieu,* \ *et enleve aux pharisiens ce qui ne leur appartient pas pour le* \ *donner au pauvre qui est le frere du Seigneur. Ceci n 'est pas* I *prejudiciabk aux Roumains, c'est au contraire pour leur salut et pour la glorie des saints lieux.*

Le peupbc roumain distribue la justice a tous egalement, etavec I *predilectiou aux pauvres. Les pauvres, les paysans, les laboureurs, nourrisseurs des villes, vrais enfants de la patrie, qu'on a si*

longtemps fiktris du nom glorieux de Roumains[1], *qui ont suppotit seuls les charges de l'Etat par leurs penibles travaux de tant de siecles, qui ont cultive et ameliore les terres, nourri les ancctres t/a proprietaires actuels, leurs aieux, leurs peres, et ces proprietaire eux-memes et qui ont droit a la ge'uerosite de ceux-ci et ă la justice de la patrie, rcclament une parcelle de terre sujfisante pour hi nourriture de leurs familks et de leur be'tail, parcelk plus que rachetee par leurs sueurs de tant de siecles. Ils la reclamau et Iu Patrie la leur donne; et la Patrie aussi, comme une bonne et juste mere dedommagera chaque proprietaire de la parcelk de terre qu il cedera au pauvre, qu 'il cedera selon le cri de la justice, selon kt voix de l'Evangile, selon le noble cceur des Roumains oii les etrangers eux-memes ont toujours trouve acces, et oii kurs freres, leurs nourrisseurs, kurfrorce veritabk, en trouveront davantage. La* claca *donc et cette infame* iobăgie *sont abolies; les travaux obligatoires des chemins sont abolis; le paysan sans terre devient proprietaire. acquerant par la une force invincibk au profit du riche, au profit de tous, sans dommage pour personne; car tous les proprietaires seront de'dommages par k Tresor.*

I,epeupk roumain, selon ses anciens droits, veut que k domnu, dans kquel se personuifie la souveraiuete du peupk, soit fort dc l'amour public, juste, eclaire, devoueâ la patrie, homme integre; et pour le trouver tel a lelection, decrete, d'apres ses anciens droits, qu 'il le cherchera dans toutes les classes de la societe, dans toute la nation et non dans un petit nombre limite d'hommes. Le pouvoir n 'a jamais ete dans notre pays de droit here'ditaire pour aucune familie; le pouvoir est a la patrie. La patrie le con fie a celui de ses enfants qu'elle trouve le plus digne. Une telle eleclion resserre davantage nos licns avec la Sublime-Porte, car elle fait disparaitre

[1] Pendant le regime des phanariotes, il etait d'usagc parmi les bovars d'exprimer leur mepris pour les classes laborieuses en les traitant de *Roumains*, epithete synonynie â leur genre de celle de manant.

^wpf› .y petit tiv.jy^ nombre d'hommes ^faciks i a influencer au detriment de la •§ Turquie et du peuple roumain. Le pouvoir souverain emane de Wieu, et dans chaque pays, il se trouve refikte quelque part; en ***Roumanie,*** *il reside dans k peupk qui a le droit de nommer le chef* **Me la** *patrie. Par consequent, k peupk ayant le droit souverain peut* **f§ftfi** *revetir qui bon lui semble et pour le temps qu 'il juge* ***convenabk.*** *II decrete donc que ce pouvoir (k domniat), sera donne* ***l'elu*** *pour cinq ans, afin de mettre un terme aux rivalites et aux* ***M*** *bai nes prolongees, et d'excite r entre les citoyens l'emulation d'etre t^kons, iutegres, utiles â la patrie, pour attirer la confiance* ***ţpublique.***

'% Le peupk roumain rejette les ti tres que hi corruption etrangere ***U*** *introduits dans son sein contrairement a ses anciennes coutumes. Le domnu est elu parmi les citoyens, et, son pouvoir expire, il* ***redevient*** *citoyen, fils de la patrie. Le* domnu *n 'est et n 'a jamais* ***m (te*** prince.- *domnu* (sieur/ *est tout citoyen; domnu est aussi le titre* ***£ du*** *chef de l'Etat; c'est* ***k*** *seul titre connu de tous ks Roumains. ^ Celui de* prince *;/ 'est connu que dc ceux qui savent des Iangues* Iii *(trangeres. Les mots* tf'altesse, *de* serenissime, *sont des traductions* ***du*** *langage des phanariotes, amateurs des titres.*

I^es nombreux besoins qu eprouve actuelkment hi patrie a cause ***de*** *Tindemnite a payer et de tant d'autres depenses pour le progres m* ***de*** *la nation, ne permettent plus au peupk roumain de donner,* ***£ au*** *chef de l'Etat, une liste civile aussi considerable; et, independamment de cette raison, il croit qu 'il est de hi plus grande «, necessite que ce chef donne, le premier, l'cxempk d'une vie simple •* ***et*** *modeste.*

Les mots noble, noblesse, *sont inconnus au peupk roumain; ks attributs qu 'ils supposent lui sont encore moins connus; car rien* ***n'****est hereditaire chez nous, ni rangs, ni titres, rien, si ce n'est la propriete et le nom de familie. L..e peupk roumain decrete donc* ***l'****abolition de tous* ***ks*** *titres sans fonctions et dont les noms ne nous rappelknt que des temps de barbarie et de servilite*[1].

[1] Voir la Constitution explici/ace d apres ses vrais principes.

La peuple roumain, protestant contre les mesures arbitrnirt\ et ille'gitimes qui viennent de taxer *l'instruction publique^ dtinl le pauvre, l'orphelin, le fils de la veuve sont e'loignes, protestaţii contre la mauvaise foi qui tendait a degrader et a tuer In ttationalite'par la suppression de la langue naţionale dans les ecoles, decrete une instruction egale pour tous, progressive, aussi complete que le component les facultes de chacun, et gratuite; decrete Tinstitution d'une e'colepolytechnique, de deux universites: Vuite a Bucaresci et l'autre h Craiova, ainsi que d'un lyce'e et de pensionnatspour les deux sexes dans chacune de ces deux villes; d'un lyce'e, d'un pensionnat et d'une e'cole normale dans chaque chef lieu de district, et d'une ecole primaire, bien organisme, dtin\ chaque village; decrete Venseignement dans la langue naţionale comme par le passe, et, pour f lire fleurir cette Lingue conforme'ment d sa naturc et a son origine, prescrit l'emploi de l'alphabet latin dans tous les livres sacre's ou profanes, ainsi que dans les e'critum des administrationspubliques.*

Quant ă ce chapitre de l'instruction publique dont nous venorn de parler, le gouvernement sera tenu, sous sa responsabilite, de poursuivre avec la plus grande activite la creation des etablissements d'education; et, de meme qu 'on ne bxissepoint un chretien naitre et mourir sans avoir reţu le bapteme, de meme aucun fils de citoyen ne doit rester prive d'instruction; pour ceux qui deja ont de'passe l'âge de douze ans, des mesures seront prises afin qu 'ils puissent jouir, autant que possibbe, des bienfaits de cette loi. Le peuple roumain a reconnu que sur l'instruction repose l'avenir du pays ainsi que la veritable garanţie des institutions de la patrie.

Le peuple roumain rejette Vusage barbare et iuhumain de posseder des esclaves et dechire la liberte des Zigans appartenant aux particuliers. Le peuple roumain pardonne ă ceux qui ont

[1] I.'instruction publique etait gratuite en Valachie. I.e dernier domnii, Bibesco, la frappa d'une taxe qui la rendait inacccssible aux classes intc'rieures. II ,wit encore banni ta langue naţionale dans les collegcs.

Upporte jusqu 'a present la honte d'avoir des esclaves, et la patrie, ţtt botine mere, dedommagera de son tresor *quiconque se 'dcbirera lese par cet acte chretien.*

Le peuple ayaut decrete les droits civils et politiques dont le ţeitoyen a toujours joui, declare que tout Roumain est libre, que I *tout Roumain est noble, que tout Roumain est un domnit. En tconsequence, il abolit a l'avenir toute peine corporelle et brise, a i la face des bourreaux, le fouet et la verge qui degradaient la dignite \ du citoyen. Cespeines corporelles sont enlevees a tous les tribunaux | et, ă plus forte raison, supprimees dans l'armee.*

\ *Le peuple roumain, bien qu 'il ne reconnaisse point Vexistence de la peine de mort, mais, attendu que dans les tribunaux* **s** *criminels, les juges de Vancien systeme avaient oseporter quelques arrets de mort sans avoir pu les faire mettre a execution, decrete Vabolition absolue de la peine capitale, aussi bien en* sentence ^«en fait.

Le peuple roumain voyant ses rebttions interrompues avec Li Sublime-Porte, surtout depuis 1828, voyant que son representant â Constantinople est un etranger, reclame le droit qu 'il possede d'avoir des relations directes avec la Sublime-Porte et prescrit qu ***'h*** *l'avenir son representant ii Constantinople soit Roumain.*

En resume, le peuple roumain decrete les articles suivants:

I ° Independance administrative et legislative fondee sur les traites de Mircea et de Vlad V; non-intervention des puissauces etrangeres dins les affaires du pays;

2° Egalite des droits civils et politiques;

3 ° Contribution generale;

4° Assemblee naţionale compose'e de representants pris dans toutes les classes de la societe;

5 ° Le chef de l'Etat responsable, elu pour cinq ans et eligible dans toutes les classes de la societe;

6° Diminution de Li liste civile; tout moyen de corruption enleve;

7° Responsabilite des ministres et de tous les fonctionnaim publics;

8 ° Liberte absolue de la presse;

9° Toute recompense decerne'e, au nom de la patrie, par ses representants et non par le chef de l'Etat;

10° Droit pour chaque district de choisir lui-meme se\ fonctionnaires; droit qui de'coule de celui que le peupk entier a de choisir lc chef supreme;

11° Garde națională;

12 ° Emancipation des monasteres de'dies aux saints lieux;

13 ° Abolition de la claca du paysan qui devient proprietaire au moyen d'une indemnite;

14° Aboliton de l'esclavage des Zigans moyennant une indemnite;

15 ° Representant de la nation a Constantinople pris parmi les Roumains;

16° Instruction egale, complete et gratuite, pour tous les Roumains des deux sexes;

17° Abolition des titres sans fonctions;

18 ° Abolition despeines corporelks degradantes;

19° Abolition de la pcine de mort, en sentence *et* en fait;

20' Etablissement penitentiaire oii ks criminels expieront leurs peches et d'ou ilspourront sortir ameliores;

21 ° Emancipation des Israelites et egalite des droitspolitiques pour ks citoyens de toutes les religions;

22° Convocation immediate d'une Assemblee generale constituante, et clue pour representer tous ks interets et toutes ks classes de la societe, et qui sera charge'e de re'diger et de confirmer ainsi la Constitution sur ks bases de ces vingt-deux articles decretes par le peuple roumain^.

[1] Voir parmi les nores la *Constitution roumaine* expiiquee d'apres ses vrais principes.

Cette assemblee laissera ă kt posterite, pour heritage, cette **g_***Constitution, et elle sera oblige'e de la completer par une \mțlisposition portant qu 'immanquabkment, et de plein droit, le Mpeupk choisira, tous ks quinze ans, des depute's qui, reunis en pssembke extraordinaire, introduiront ks reformes exigees par jl'esprit de l'epoque. De cette maniere seront prevenues Ies tristes tirconstances qui forcent un peupk a demander des reformes a main armee, et nos descendants seront preserves de la cruelle rkcessite oii se trouve aujourd'hui le peuple roumain.*

? Ces arretes expriment les voeux unanimes de la nation; ils ne sont que ses anciens droits re've'k's, ils sont conforma aux lois, conformes aux traites. La Sublime-Porte ks acceptera, autant dans sa generosite que dans ses propres interets. Le râk de la Russie est d'assurer nos droits dans le cas oii ils seraient fouUs aux pieds par l'etranger; c'est d'autant plus son role, qu'en ce moment nous voulons etre reintegres dans ces droits; si elk nous est contraire, elk prouvera au monde qu 'elk a eu des arriere-pense'es contre nous et . contre la Turquie. L^e chef de l'Eglise benira ces decisions s'il est ' pasteur selon la loi de Christ; il signera le premier ce decret s 'il veut ' etre notre pontife, s 'il estpenetre de l'esprit de l'Evangik. Le chef . de l'Etat ne peut etre contraire aux volontes du peupk puisqu 'il est son e'lu; il ne peut s bpposer h un pareil acte sans devenit traître a la patrie et rebelle envers la Sublime-Porte.

l^es boyars ne peuvent etre contraires a ces decisions, attendu qu 'ils ne perdent rien, et, par kur concours, ils donneront un temoiguage des nobks sentiments qui doivent caracteriser ks principaux d'une nation. Nos andtres nous ont assure une patrie au prix de kur sang. La mission des boyars actuels est d'affermir dans son sein k justice du ciel, la justice evangelique. Leur mission d'aujourd'hui a bien plus de prix devant Dieu.

Les commercants, les industriels, ks paysans benissent ces loi; ils ks reclament, ils ks exigent; et, bien qu 'ils n 'aient pu elever la voixjusqu 'ct present, ils ks ont demandees des yeux, des mains, de

tout leur etre stins proferer une parole: comme le muet, consumi' par la soif, demande de l'eau; comme celui que l'asphyxie memtct demande de l'air.

Freres roumains, soldats, qui etes nos fils et nos freres, veilla. a l'ordre public, puisque c'est ba votre devoir. Necoutez pas nos ennemis communs qui vous ordonnent de souiller vos mains du sang de ceux qui se levent pour votre bien et celui de vos peres. /.n reformes, les nouvelles lois portees par le peuple vous elevent ii li dignite d'bommes, abolissant les peines corporelles qui vom mettaient au rang des betes, vous ouvrent la carriere de l'avancement et en assurent les droits a vos peres et a vos freres. Quand vous quitterez le fusil desormais, ce ne sont plus les corvees et les fouets des dorobans qui vous attendent, c 'est une patrie qui vous invite ă veuir au banquet fraternei de tous ses enfants. Ceux qui vous commanderont de faire feu sur vos freres, remarquez-les. ils ne sont point Roumains, ou, s 'ils le sont, ils sont vendus et ils vom vendent aussi pour aller remplir de vos corps les fosse's des forteresses en combattant contre ceux qui vculent le bien de l'humanite.

Officiers roumains, vos freres d'armes de l'Europe vous ont donne l'exemple; l'Europe civilisee a les yeux sur vous. Vous avez ceint l'epee pour maintenir l'ordre et pour lutter contre les ennemis de la patrie. Veillez a l'ordre public. Vous connaissez mieux que vos soldats les vrais ennemis de la patrie: tirez vos e'pe'es, faites-les luireau soleil de hi justice etde l'indepeudance. La carriere la plus glorieuse, dans les aunales de la patrie, s'ouvre devant vous. Felicitez-vous dc vous trouvcr a la tete de vos freres d'armes dans ce grand jour venu de Dieu, et qui, entrant dans l'eternite, se presentera devant Dieu avec sa mission accomplie, son front couronne de vos noms comme d'autant detoiles, embleme du salut du peuple roumain; mais si vos chef vous commandaient des actes sacrileges contre vos freres, vous n 'avez ii ecouter que le peuple souverain; brisez vos epe'es devant tout ordre fratricide: de tels commandemeuts seront inspires par le souffle de Satan. Celui-ci wfiit aussi chef dans les le'gions eejestes, mais les anges de la paix et de l'amour lui arracherent les ailes. Arrachez, de meme, les tepaulettes a tout chef traitre a la patrie, qui commanderait de verser la moindre gouttc du sang de vos freres.

Pieux religieux, eveques, pretres, c'est vous qui remplacez les ,' apotres, et c'est aujourd'hui que se pro clame nt les lois basees sur l'Evangile. 11 est de votre devoir de sortir Li croix a bl main et de scelkr les canons et les armes meurtrieres. Je'sus-Christ est ressuscite! L 'esclavage et bl mort ou ete terrasses. C'est ă vous de dire au monde qu anti-christ est tout homme qui cause bi mort de son frere, tout homme qui veut encore l'escbivage, tout homme qui n 'apointpitie du pauvre, de la veuve et de l'orphelin. Revetez vos habits sacerdotaux, armez-vous de la croix et entonnez lepsaume C.vnf contre tout traitre a la patrie.

Boyars, vous avez etegenereux envers ks etrangers, vous ks avez recus, vous ks avez nourris, vous les avez enrichis, vous ks avez appeles a partager vos droits; et vous ne serez pas les ennemis de vos freres, vous ne ferez pas la hon te de notre patrie a l'etranger, vous n 'imprimerez pas une tache a votre nom, vous ne leguerez pas ki malediction ii vos enfants, vous ne ks ferez point rougir du nom que vous leur kguerez. Donnez, de votre belle âme, le bonheur ă vos freres, qui ne sauralt vous cotlter, car Dieu vous paiera au centuple, et les iustitutions nouvelles decupkront vos biens. Venez tous, tendez la main pour fondre toutes ks classes en un seul corps que nouspuissions nommer, sans honte, NATION.

Citoyens, vous tous, pretres, boyars, soldats, negociants, industriels, de quelque cbisse, de quelque nation, de quelque religion que vous soyez, etrangers qui vous trouvez dans bt capitale et dans ks villes, Francais, Allemands, Serbcs, Armeniens, Bulgares, Israelites, armez-vous pour maintenir le bon ordre et concourir a ce grand acte. Notre patrie est la voire, s'il vous convient de rester chez nous; et la patrie vous recoit. Le systeme dechu ne vous a pas appele au banquet commun; nous aurons

desormais la meme table; le meme banquet de fraternite nous est prepare: nous aurons les memes droits.

Et vous, benis laboureurs, freres du Christ, le produit dc vos sueurs, le pain et le vin se transfrorment en corps et en sang tiu Seigneur; vous etes les fils du Ciel, ks fils de la paix et de kt force; vous etes nos nourrisseurs; vous avez picure et vous vous rejouirc.; vous avez etealterede justice et votre soifsera apaisee. C'est ă vou\ que le Sauveur du monde a annonce le bonheur. Vous sere/, heureux et dans ce monde et dans l'autre. Restez a vos postes, car le jour du bonheur est arrive; cultivez vos champs dont kt patrie aujourd'hui vous fait don et qui vous sourient et vous convient a l'abondance. Attendu que l'esprit du mal, Satan, peut encore exciter des ennemis que en vient votre delivrance et votre felicite, envoyez de chaque village un pretre et trois autres hommes chargh de demander en votre nom hi justice qui vous est duc. Tout le monde vous aceorde hi justice, les mains pleines et les larmes aux yeux.

Et toi, chef de l'Etat, elu du peupk! le peuple regrette amerement de ne te nommer que k dernier, et il dependait de toi d'etre le premier. La patrie t'a elu; elkt'a regarde comme son fils le plus cher, ta conduite a ete problematique: tu t'es montre aux yeux de la patrie et du monde comme l'enfant prodigue dc l'Evangile. Reviens au milieu du peuple, et la Patrie rnettra l'anneau de l'alliaucea ton doigt et fera immokr k veaugras; nous ne te demandons pas compte de tes actes, car tu es notre frere, tu es Roumain; tu en reudras compte devant ta conscience et devant Dieu. Nous ne savons si ce que tu as fait etait volontaire ou force. II est temps de demontrer au monde que tu es ce que tu as toujours ete, Roumain; il est temps de laver le passe et de ne pas le'guer a tes enfants un nom fletri. La Patrie te reclame pour son fils, elle dechire ses vetements, elk se frappe la poitrine, elle cherche avec inquietude, demandant qu'aucun de ses enfants ne perisse et qu 'aucune goutte de sang roumain ne soit verse. La patrie oublie

tout, sois â elk, car elle deşire te voir presider a ce grand acte •d'aujourd'hui; fiais une belkpage a l'histoire roumaine; ne fais pas ţougir de kursperes tes enfants qui se trouvent au sein de la France. iNe htisses pas dans les circonstances actuelles le peupk sans chef, | livre aux intrigues qui pourraient amener l'anarchie; car alors \jnalheur a nous, et trois fois malheur a toi!

* *Freres roumains, ne craignez aucune puissance barbare du i dehors, car les temps de l'oppression et du droit du plus fort sont* **i** *passe's. Veillez a l'ordre public; armez-vous en gardes nationales i pour maintenir vos droits, pour former la croisade dc la | fraternisation des classes au dedans, et pour prendre part, au dehors, ; a la croisade de la fraternisation des peuples. Reunissez-vous sous - ks drapeaux de la patrie. Les trois couleurs nationales sont ; l'arc-en-ciel de nos esperances. La croix qui ks surmontent rappel/era a la Russie qu 'elk se dit chretienne. Nous planterons la croix sur nos frontieres et la Russie ne passera pas sur notre sol avânt d'avotr foule aux pieds la croix q 'elle adore. Si elle n 'est pas saisie de crainte devant ce signe redempteur, nous enverrons a sa rencontre, non des armes qui nous manquent, mais nos pretres, nos vieillards, nos meres et nos enfants, qui, aceompagnâs de l'ange de Dieu, gardien de ceux qui se levent en son nom, pousseront un cri; et on entendra jusqu'attx extremites de l'Europe que ks Roumains n 'ont jamais rien pris aux Russes et qu 'ils ne veuknt point les recevoir dans kur patrie. Les pretres poseront l'Evangile, base de nos institutions, sur leur chemin, pour qu 'ils ht fouknt aux pieds, et qu 'ils vienneut asservir un peuple qui a toujours voulu kur bien et qui les a toujours soutenus dans leurs guerres.*

IM Russie, jusqu 'a ce jour, s 'etait dit garante de nos droits; nous, dans notre cri, nous ne demandons que nos droits, et nous protestons d'avance, aupres de la Sublime-Porte, de la France, de l'Allemagne et de l'Angleterre, contre toute invasion de notre sol qui viendrait toubkr notre bonheur et detruire notre independance legale.

Cependant, le peuple roumain declare aujourd'hui ă la face de Dieu et des hommes, que si, dans sa proclamation, ilse montre

anime de l'esprit de la paix, s 'il ne prend point un ton menacani, s'il se tient dans les limitcs des lois et des traites, cela vient de son esprit de legalite et de son âme qui adore egalement sa libertd et celle des autres peuples; c'est la preuve que, voulant etre reinte'gm dans leurs droits, les Roumains savent respecter les droits des autm nations. C'est cc sentiment et non la peur qui leur fait tenir ce langage, car ils forment une nation de plus de huit millions d'âmes[1]*, et en cas d'invasion etrangcre qui menacerait leur liberii', chacun deux saura.it defendre ses foyers. L 'etranger, en dernier lieu, si le malheur arrive, si Dieu nous abandonne, ne pourra conquerir que la terre et non les hommes. Pas un Roumain nc survivra a l'indepeudance de sa patrie.*

Freres roumains, rcspectez bl propriete et les personnes. Reunissez-vous, reunissez-vous en masse; armez-vous; mais imite:-, vos freres de la Transylvanie. Voyez comme ils se sont rassembles par dizaines de miile sans faire le moindre tumulte, sans causer k moindre desordre. N'ayez d'autre crainte que la crainte de Dieu, et alors vous pourrez chanter sans rougir:

„Le Seigneur est avec nous."

Le Seigneur est avec nous, freres; kvez-vous en son nom, ct l'ange de justice celeste ecrasera tout ennemi, il renversera k cavalier et son cheval; ses chars et ses armes seront reduits en poussiere, ses projets seront dissipe's comme la fumee.

Aux armes, Roumains! aux armes du salut!

9'(21) juin 1848.

Islaz, du camp de bt Regeneration.

Signe's:

Le pretre ***RADUI. CHAPCA, JEAN HEJ.IADE, STEPHAN GOLESCO, CHRISTIAN TEU****. et* ***NICOLAS PLESSOIANO***

[1] LT nation roumaine se compose de onzc millions d'liabitancs. Cette proclamation exclut ici ceux de la Transylvanie et du Banat, pour ne pas donner prise aux re'clamations de l'Autriche.

II

Tous les assistants preterent serment â la Constitution sur P'Evangile et sur les etendards. On confia la defense de la IpConstitution au peuple. On invita tout citoyen qui se loY'cideraiî a cooperer â l'ceuvre de la Regeneration roumaine ia passer sous l'etendard civil. Plusieurs personnes parmi les paysans, negociants, fermiers et matelots, accoururenr sous le drapeau național aux trois couleurs, en criant: Vive la Roumanie! Vive la Constitution!

En presence dc tous, deux anciens sous-officiers qui, malgre letits capacites, n'avaient pu avancet dans leur carriere â cause de leur condition villageoise, furent promus au grade de sous-lieutenants. Enfin, le gouvernement provisoire fut. proclame. Les membres dont il se composa etaient l'hieree Chapca, Stephan Golesco, Christian Teii, Geotges Maghiero, Nicolae Plessoi'ano et Jean Heliade Radulesco.

Maghiero etait â Caracal comme administrateur du district de Romanati. Les membres presents du gouvernement expedierent de suite une estafette â Caracal pour avertir Maghiero du mouvement, et pour le charger d'expedier sans retard â Bucaresci la lettre suivante adressee au domnu Bibesco:

Justice! - Franternite!

Au nom du peuple roumain, le gouvernemcnt provisoire.

Grandeur,

Le mouvement qui agita la France ct TAlkmague se fit sentir dans toute l'Europe, et ne tarda pas a inquieter la Roumanie. Le peuple roumain, exaspe're par ses longues souffrances; les habitants de la capitale inquietes par Tarrivee du commissaire russe, toujoursprecurseur de troubles, etpar un compkt etranger et tenebreusement ourdi afin de troubkr le repos public dans

l'ivresse des passions, se sont vus forces de prendre part â un mouvement național, de defense et de principes. L 'entreprise ful improvisee et spontanee; car votre Grandeur n'etait plus en etat d'inspirer la conjiance ni d'opposer la force et Tenergie necessaire aux intrigues etrangeres.

Les soussignes, rcdoutant que le mouvement ne degenerat cn anarchie, voyant que l'opinion publique se concentrau autottr deux, se sont detcrmines a se mcttre a la tete d'un mouvement regenerateur, dont lc but est de maintcnir l'ordre et de proclamer la volonte du peupk par la proclamation ci-joiute. Elk appelk tout Roumain a prendre part a la grande ceuvre de bl regeneration; elle n 'exclut pas meme votre Grandeur.

Consideram que vos mains affaiblies ne sont plus en etat dc tenir les rcnes du gouvernement, et que votre voix n 'a plus d'influence sur l'armee, les soussignes, dans k but de remplir leur mission, se sont vus dans Tinevitable necessite de prendre, par interim, une charge difficile, et se sont constitues eu gouvernement provisoire.

Au nom du peuple roumain, ils ont l'honneur de vous communiquer kt manifestation naționale et kt Constitution qui est base'e sur nos anciennes lois et coutumes; ils vous invitent a obeir 'a la voix de la patrie et a vous mcttre a la tete de cette grande entreprise.

Par le consentement de votre Grandeur, par votre signature apposee sur Lt Constitution, k peuple sera rasure, le credit de votre Grandeur retabli, et par consequent vos forces seront restaurces.

l,es soussignes n 'attendent que votre reponse, et des qu 'ils recevront une nouvelle aussi heureuse et aussi de'sire'e, des qu 'ils seront convaincus par des preuves suffisantcs de la sincerite de votre cceur, ils cesseront de gouverner, et s'estimeront heureux dc recevoir vos ordres.

Les membres du gouvernement provisoire:

I. 'hieree Chapca, Jean Heliade, Christian Tell,
Stephan Golesco, Nicolas Plesso'iano^.

fislaz, du camp de la Regeneration.
***\9juin** 1848, N° 1.*

Parmi Ies signatures, il nc manquait que celle de Maghiero, car il sc trouvait â Caracal, comme nous venons de la dire. II fut charge d'expedier cette lettre â Bibesco, de l'avertir de ce qui venait de se passer, et de lui demander des instructions sur ce qu'il devait faire. Cn avait pris cette mesure pour s'edifier sur les veritables sentiments du domnu, et sur toutes les declamations de patriotisme qu'on entendait si souvent sortir de sa bouche. Quelques-uns, et notamment Maghiero, croyaienr encore epic Bibesco aurait le courage de se mettre â la tete du mouvement. 11 s'agissait de savoir si le domnu serait contraire â cette entreprise oîi toutes passions etaient etouffees; et pour s'eclairer â se sujet, tous furent d'avis d'approuver une mesure aussi sage que prudente.

Tournu, le chef-lieu du district de Teliorman, est situe â une demi-poste d'lslaz. Par un decret sous le n" 2, le gouvernement provisoire nomma Consrantinesco administrateur de ce district, afin d'y proclamer la Constitution en remplacant l'ancien administrateur.

Pe capitaine de cavalerie Racotsi, present â la ceremonie, et qui avait pretc serment â la Constitution, recut l'ordre d'aller

[1] Ces trois pieees: la priere de l'hieree Chapca, la proclamation constitutionnelle et la lettre que nous venons dc lire, ainsi que Ies autres pieces suivanres, sont ctaduites presque â la lettre.

I.e contenii de la proclamation et de cette lettre adressee au domnu est suffisant pour demontrer au lecteur I'inquietude dans laquelle sc trouvait le pays par suite du complot russe, apres l'arrivee de Duhamel. On peut voir que le mouvement de la Valachie nc fut qu'un mouvement de defense.

rejoindre sa division qui stationnait â Zimnicea, et de la conduire â Caracal ou â Crai'ova.

On expedia aussi au lieutenant Zalyc l'ordre de venir, avec la sixieme compagnie, rejoindre le camp par le chemin de Caracal.

III

Le meme jour, vers les dix heures du matin, le camp d'Islaz lut leve, et se mii en marche pour Caracal.

Le lendemain matin, â deux postes plus loin, il se reunit â la sixieme compagnie, commandec par Zalyc, ainsi qu'â plusieurs centaines de paysans armes qui l'attendaicnt au village dc Ghitcova, leurs pretres en tete.

Le 10 juin au soir, le camp s'arrcta â Crussov, une poşte avânt Caracal, pour y passer la nuit et prevenir les habitants de cette derniere viile de leur entree. Le gouvernement provisoire expedia la lettre suivante adressee â la municipalite:

Justice — Fraternite

Citoyens de Caracal,

Les premiers colons qui vinrent de Rome pour repeupler la Dacie furent e'tablis dans ce district, qid conserve encore lc nom de Romanati (nes a Rome). La premiere croix transpbxntee dans le pays idolatre des Daces fut porte'e par l'aigle victorieuse de vos ancetres. Ce sont eux qui armerent la nouvelle Roumanie de l'aigle croisee.

La viile que vous habitez et que nous venons saluer pour y proebimer la Constitution roumaine porte le nom d'un des Ce'sars. Le sol de ce district reuferme dans son sein une foule de souvenirs et de monuments qui attestent notre glorieuse origine.

Citoyens de Caracal, il fut reserve ă votre district de voir s ekver le premier etendard du salut roumain et de proclamer des verites qui tot ou tard sauveront la Roumanie. Vos freres qui se trouvent devant les portes de votre viile ont abandonne biens, carrieres, prerogatives, droits, avenir de leurs enfants, et se sont consacre's a la croix qu 'ils vieunent de lever et de subir an nom du Sauveur du ynonde. Le mouvement qui vient de s'aceomplir dans votre district regeuerera notre patrie; et l'histoire illustrera ses pages par le devouement. de ces dignes descendants de Romanati. Honneur a votre vilk, si vous vous empressez d'imiter l'exemple de vos freres, et de eomprendre les verites mauifestees au nom du peuple roumain par la proclamation ci-jointe.

Demaiu, nous serons dans vos bras pour vous donner k salut fraternei et pour cekbrer avec vous la manifestation des principes qui trouverent hospitalite sur votre sol ckssique. C'est de chez vous qu 'ils repandront leurs semencesJecoudes dans tonte la Roumanie, et fructifierout dans l'avenir.

Salut et fraternite.

Les membres du gouvernement provisoire.

(Suivent les signatures.)

«Du camp de la regeneration. N° 5

Le 10 juin 1848.

Dans la nuit, vers les dix heures, Maghiero vint dans le camp pour se concerter avec ses collegues. 11 leur inontra une lettre qu'il venait de recevoir du ministre de l'interieur. Cette lettre l'avcrtissait que Stephan Golesco et Heliade avaient dispăru de la capitale, et qu'on les soupconnait d'etre passes dans le district dc Romanati. Maghiero etait invite â faire tout son possible pour s'assurer de leurs personnes et pour les renvoyer â Bucaresci sous bonne escorte, et avec tous les egards convenables. Maghiero leur communiqua ensuite des circulaires timbrees du cachet rouge du domnu, qui venaicut de paraîtrc, qui avaient ete distribuees par milliers dans tous les villages, et cjui invitaient les paysans â se tenir sur leurs gardes et â ne jias se laisser seduire par des hommes cjui allaicnt

prochainement les exciter â enrreprendrc des choses illegalcs; â les arreter meme partout ou ils les trouveraient, et â les ameticr aux autorites locales. Toutes ces mesures avaient un peu desenchante Maghiero sur le compte de Bibesco. 11 delibera ci s'entendit sur plusieurs points avec les chefs du mouvcmciit; il passa toute la nuit dans le camp, et â l'aube du jour, il etait deja de retour â Caracal.

1 ,e camp fut levc dans la meme matinee, ct l'on partit pom le chef-lieu de Romanati. Partout, dans les villages que l'expedition traversa, on voyait flotter sur la tour de l'eglise la banniere tricolore. A la limite de l'arrondissement de Caracal, des milliers de paysans, avec les bannieres de leur eglisc, Ic protopretre et le sous-administrateur â leur tete, attendaient lc gouvernement provisoire ainsi que l'armee de la regeneration. Les pretres, omes de leurs vetements sacres, portaient l'Evangile et la croix; les enfants portaient des palmes et chantaieni: „Combien tu es grand, Seigneur, ct combien les ceuvrcs de tes mains sont miraculeuses! Tu es le Dieu qui opere dc miracles!" Pour toute exclamation, le peuple ne pottssait qu'uii cri, celui de *Hossannah a ceux qui viennent au nom elu Seigneur*'. Les hommes et les jeunes gens se rangeaient sous l'etendard tricolore et grossissaient l'expedition.

Hors de la viile de Caracal, le president de la municipalite, ses collegues et les notables parmi les habitants, tous decores de cocardes et l'etendard tricolore â leur tete, etaient venus â la rencontre dc leurs botes. Ils se presenterent devant le gouvernement provisoire avec du pain ct du sci, et les feliciterent sur leur grande entreprise et sur leur bonne arrivee.

A la barriere de la viile, Maghiero, â la tete de tous les fonctionnaires publics et des dorobans â cheval, suivi de milliers d'habitants, recut le gouvernement avec tous les honneurs qui lui etaient dus et lui presenta ses rapports comme

administrateur. Trois dames vinrent le feliciter aussi: madame Maghiero aceompagnee de mademoiselle Maghiero, et madame Arcesco, l'epouse du secreraire de I'administration. Mademoiselle Maghiero prononca un petit discours et presenta aux membres du gouvernement les echarpes tricolores brodees par ses propres mains, et les decora des cocardes nationales.

C'est ainsi que les soldats de la Regeneration entrerent â Caracal au son de la musique et des cloches de toutes les eglises. Les acclamations les suivirent jusqu'â l'endroit destine â leur reception. C'etait un vaste emplacement; une grande tente etait dressee au milieu pour les membres du gouvernement; une table circulaire entourait la tente et invitau les soldats et les volontaires â dîner. Le repas fut copieux et pittoresque. Des toasts furent portes â la nation, â la Constitution, au gouvernement național, aux soldats de la Regeneration, aux membres de la municipalite, aux habitants de Caracal, et â tous ceux du district de Romanati. Chaque toast etait salue par des acclamations, par la musique et par les cloches.

Apres midi, vers le soir, C. Arcesco fut nommc administrateur de Romanati pour remplacer Maghiero. Le gouvernement fit des promotions parmi les officiers auxquels il desirait confier des commandements. Tell fut promit au grade de colonel, Plesso'iano â celui de major, Serrurius et Zalyc â celui de capitaine.

On demanda le compte du dîner et du souper qu'on avait servis aux soldats de la Regeneration. 1 ,a municipalite de la viile refusa de la faire presenter, et envoya au gouvernement une lettre pleine de dignite et de sentiment oii elle disait que tout ce qui etait public appartenait â la nation, que jamais la patrie n'avait eu un gouvernement plus propre â representer et â exprimer sa volonte et ses besoins. Payer, disait-elle encore, les depeuses que la viile avait faites pour la noutriture des soldats de la Regeneration, c'eiît ete traiter la viile comme une

auberge et les enfants de la patrie comme des etrangcts voyageurs. La municipalite ne considerau ces soldats que comme etant chez eux, dans leurs propres foyers; ils nc passaient point par cette viile, mais ils en partaient pour proclamer des principes et des verites salutaires: ce qui faisaii l'honneur du district et de la viile.

IV

Le lendemain, 12 juin, le camp fut leve et l'on se mit eu marche pour Crai'ova. Maghiero, seul, demeura encore â Caracal pour remettre 1'administration du district entre les mains de son successeur, et pour y artendre la reponse dc Bibesco â sa lettre qui aceompagnait l'adresse du gouvernement provisoire.

A midi, l'expedition s'arreta po\tr prendre un leger repas. Plusieurs centaines de paysans des villages environnants armes c'e lances et de faux et conduits par un jeune hommc, *K.* Rousso, vinrent rejoindre le camp. Ce jeune homme, plein de vigueur et d'eloquence, entraînait les masses avec une puissance egale â celle du pretre Chapca. Sa physionomie, son costume, son langage grave et energique, rappelaient les anciens rribuns. On voyait en lui la personnification, l'incaination du peuple paysan. Le mouvement de la Valachie eut en lui, jusqu'au dernier moment, un auxiliaire infatigable, le peuple un serviteur devoue.

L'expedition, apres un repos de deux heures, se mit en marche vers Crai'ova. Le soir, dans le meme journee, elle fut rejointe par Maghiero avec plus de deux cents dorobans â cheval, bien armes et bien equipes.

II avait recu la reponse de Bibesco artendue par lui; ecrite sur un tres petit morceau de papier, elle etait ainsi concue: „Vous m'ecrivez que cinq hommes avec quatre-vingts individus se sont souleves dans votre district et se sont

i'Constitues en gouvenement provisoire... Vous me demandez jee que vous devez faire? - Leur donner la mort. Vous vous l'enteiidrez avec le colonel Garbasky qui est sur le point de partir ide la capitale pour rejoindre son regiment â Crai'ova."

f, Maghiero n'avait pas ecrit qu'il y avait dans le mouvement ; quatre-vingts hommes, car les soldats seuls etaient plus de quatre cents dans les deux compagnies, ct les paysans, avec les ' volontaires de diverses couditions, des le second jour, • surpassaient le nombre de deux miile, sans eompter la division _ cie cavalerie commandee par Racotsi, laquelle s'etait aussi | soulevee et qui etait artendue de jour en jour. Puis, comme Maghiero n'avait â sa disposition que ses dorobans, lors meme qu'il aurait voulu se montrer hostile â l'entreprise, il ne lui atirait pas ete si facile de donner la mort â tant d'hommes tous decides â vendre cherement leur vie, et dont la force principale reposait sur la raison et la justice, et plus encore sur les sonffrances de la nation depuis dix-huit annees.

Des lettrcs de Bucaresci, du 10 juin, annoncaient, en otttre, **f** que trois individus avaient chacun circ, contre Bibesco et Villara, deux coups de pistolet. Cette nouvelle affligea profondement les chefs du mouvement, car un pareil acte etait contre leurs principes, contre leur programme. Une osttvre si pure venait d'etre souillee par cet attentat impolitique; mais, comme parmi les inities restes â Bucaresci on n'en connaissait auctm qui eut pu etre inspire par tles intentions aussi noires, comme tout le comite rcvoltitionnaire avait adopte le dessein de soutenir Bibesco et de faire parvenir, par son entremise, les reclamations du pays â la Sublime Porte, tous les chefs du mouvement furent tentes de croire que cette nouvelle etait fausse, ou, au moins, que l'attentat etait factice et ordonne par Bibesco lui-meme ou par le parti russe afin de pouvoir meriminer le mouvement. On disait que six coups avaient ete tires, cependant aucune balle n'avait atteint meme la voiture;

Bibesco, d'ailleurs, nc faisair aucune allusion a. cc sujet dans sa lettre adressee â Maghiero; on disait encore qu'un des prevenus etait le frere d'un ex-capitaine des gardes de Temperau Nicolas et gendre de Villara, et que les coups avaient ete ti tes contre Bibesco et Villara! A la suite de la reponse cjue Maghiero venait dc rcccvoir ainsi que de cette nouvellc impudemmcnt inventee, les membres du gotivernenictu provisoire se deciderent â considera dorenavant Bibesco comme ennemi ct â le traiter comme tel. Ils se detcrminercnt donc â revolutionner toute la pctite Valachie.

Ta frere de Bibesco, Jean, administrareur â Crai'ova, excitait les habitants de cette viile contre le gouvernemcnt provisoire et contre tous ceux qui le suivaient. 11 les invitait â prendre les armes et â defendre leurs biens contre les rebelles qui venaient, selon lui, apjwrter les flammes et la mort. Le bataillon en garnison, commande jtar le major Vladoiano, avait recu l'ordre du gouvernement provisoire de venir se joindre au camp jîour se ranger sous la banniere naționale. Mais Vladoiano, travaille par Jean Bibesco, refusa de se soumettrc â cet ordre, et se jireparait â se mesurer avec les soldats de la Regeneration â leur entree dans la viile.

j. Mai'oresco, inspecteur et ptofesseur du college de Crai'ova, jouissait d'une grande consideration parmi toutes les classes de la societe de cette viile. Cet homme, bien connu jiar ses seutiments patriotiques et jiar ses antecedents, put dejotter avec avantage les mauvais desseins de J. Bibesco, et jxtrvint meme a gagner â la cause de la constitution la jiartie de la viile qui, jusque-lâ, avait obei â l'influence de ce dernier.

Comme le colonel du jiremier regiment, Garbasky, qui se trouvait â Bucaresci, avait recu l'ordre de se rendre de suite â son poște, on Tattendait le soir â Crai'ova. Tes habitants se rendirent alors â Tadministration et declarerent qu'ils ne pouvaient pas croire aux calomnies repandues sur le comptc

des chefs du mouvement, qu'ils connaissaient tres bien et la vie et le caractere de chacun d'eux, que leur proclamation contenait des principes tous autres que ceux d'apporter chez eux l'incendie et la mort et que, par consequent, la viile n'avait pas l'intention de s'opposer â leur entree et d'engager une lutte contraire au rejxw public; mais que si Tadministration, avec les soldats en garnison, etaient decides â tenir tete â ces hommes qu'elle qualifiait de rebelles et de brigands, Thonorable administratiou et les braves soldats etaient pries de vouloir bien sortir de la viile et de montrer ainsi leur courage sur le camp de bataille; car, s'ils etaient decides â se battre dans la viile, tous les habitants seraient forees de se ranger du cote du plus fort pour termtner plus vite une lutte fratricide.

A cette manifestation generale, J. Bibesco prit courageusement la fuite vers Orșova avec quatre ou cinq braves boyars, et Vladoiano se tetira vors le nord avec ses soldats pour se reunir â ceux du major Pasnasky.

Telle etait la situation dc Crai'ova. Retournons au camp. Vers minuit on entendit les cris de quelques postillons, des coups de fouet suivirent, puis on n'entendit plus rien; apres une pause de quelques minutes on entendit le mot d'otdre repete par les sentinelles avancees. Dans le camp tout lc monde croyait qu'on amenait Garbasky; mais non, c'etait deux coutriers: Tun arrivait de Bucaresci et l'autre de Crai'ova pour apporter les nouvelles de ce qui venait de se passer dans ces deux villes.

1,'cstafette de Bucaresci atmoncait, dans des lettres adressces aux chefs du mouvement, que la revolution y venait d'etre accomjxie, le 11 juin, par suite du contre-coup des nouvelles recues d'Islaz; que le domnit avait accepte et signe la Constitution; que Villara, Tex-ministre de l'interieur, et J. Mano, l'ex-maître de police, avaient pris la fuite et s'etaient embarques â Giurgevo oii ils avaient ete malttaites par les

habitants; que le ministere venait d'etre changc, et que k'n nouveaux ministres etaient;

N. Golesco â l'interieur;

Stephan Golesco â la justice;

Christian Teii â la guerre;

Georges Maghiero aux finances;

Jean Heliade aux cultcs et â l'instruction publique;

N. Balcesco an secretariat d'Etat;

G. Nitzesco au conrrolc;

C. Rosetti â la police.

l.a liste des ministres avait ete imprimee ainsi que nous venons de la donner, mais le nom de *Christian Tellctah* effacc par un trăit dc piume ct remplace par celui d'Odobesco!... Puis on ecrivait aux nouveaux ministres dc venir â Bucaresci pom prendre possession de leurs portefeuilles; pour Tell, on lui ecrivait de se rendre â son ancien poşte, â Giurgevo, et d'y attendre des ordres ulterieurs.

Ce changement dans le ministere de la guerre, qui suivail la reponse que Maghiero venait de recevoir de la part dc Bibesco, jeta le doute parmi les chefs du mouvement: ils n'y virent qu'une arriere-pensee.

Maghiero, transplante au ministere des finances, perdait le commandement des pandours et des dorobans de toute la Valachie; l'armee reguliere, par l'eloignement de Tell, etait livree aux ordres d'une creature russe comme Odobesco. 1,'esprit du mouvement demeurait sans force.

Les chefs du camp s'cmpressereiu d'envoyer a Bucaresci, la meme nuit, une reponse par laquelle ils declaraient qu'ils ne s'etaicnt pas souleves pour avoir des ministeres, mais pour realiser les desirs ele la nation. Ils ajoutaient qu'ils ne pouvaient pas confier la force armee â des hommes qui ne jouissaient pas de la confiance publique; ils reclamaient du domnii que Tell restât au ministere de la guerre, ainsi qu'il avait ete nomme

±d'abord, et qu'il eîit le commandement de l'armee reguliere; foue Maghiero fut nomme capitaine general de tous les Morobans et de l'armee irreguliere; que tous les actes feromulgues par le gouvernement provisoire, depuis de 9 juin ftkisqu'au moment de la reponse qu'ils attendaient, fussent jpreconnus; ils finissaient leur lettre en declarant que si l'on [acceptau ces conditions, le pays serait tranquille, sinon les ' representants de la nation viendraient, avec le camp, traiter aux |portes dc Bucaresci.

V

Le lendemain, le camp, grossi encore des paysans qui affluaient de tons cotes, se mit en marche pour Crai'ova. A une demi-poste de cette viile, plusieurs de ses habitants vinrent se placer sous les banniere dc la Regeneration; hors de la viile, tous les citoyens, avec les pretres revetus de leurs vetements sacres, l'Evangile et la croix â la main, attendaient impatiemment les constitutionnels qu'ils appelaient *les sauveurs.* Chaque cotporation etait rangee sous sa banniere tricolore. Le ham clerge vint fcliciter les membres du gouvemement; aux portes de la viile, la municipalire les recut en leur adressant un discours et en leur presentant le pain et le sel; Tadministration et la police leur remirent leurs rapports. Au milieu d'acclamations enthousiastes et au son des cloches, les constitutionnels defilerent dans les rues principales, ornees de tapis, de bouquets, de festons et de cotironnes de fleurs. Les fils des boyars et les boyars eux-memes composaient une legion qui formait le cortege et la gatde du gouvernement provisoire; ses membres furent conduirs en triomphe dans la salle des examens du college național qui etait la plus vaste de toute la viile; lâ, les premieres dames attendaient avec les habitants les plus notables. Le haut cletge entonna l'hymne de la Vierge par lecpel on recoit le chef de l'Etat: *„11est digne de tefcliciter,* etc."

Les membres du gouvernement, agciiouilles, salUereni el embrasserent l'Evangile dore de la cathedrale. Heliade, montant sur la tribune, paria aux assistants, lut les articles de la Constitution et l'acte qui demontrait la souverainetc du peuple depuis cinq siecles; puis, il preta le serment, avec ses collegues et avec tous les assistants, de soutenir les droits de la nation. 1 ,e meme serment fut repete par tous les citoyens qui, au dehors, encombraient la place. „Vive la Constitution! viveni nos sauveurs!" Ces cris rerentisaient de toutes parts jusqu'aux extremites de la viile.

Un dîner fraternei, prepare par la municipalite, attendait les membres du gouvernement, les hauts fonctionnaires, les officiers et tout le camp, qui depassait deja le nombre tic plusieurs milliers d'hommes.

Le meme jour, on nomma provisoirement le nouvcl administrateur qui devait remplacer Jean Bibesco, et on changea l'ancien chef de police. Le gouvernement promulga un decret qui fut publie dans toute la petite Valachie. 11 exhortait les paysans â maintenir l'ordre et â travailler leurs champs comme par le passe. Le nouvel ordre de choses, quoiquc salutaire pour l'avenir, ne pouvait etre que nuisiblc tlans le present; car il cassait les anciens contrats entre les proprietaires terriens er les fermiers. le gouvernement engageail les paysans â reconaître encores leurs anciens devoirs jusqu'â la nouvelle annee. L'abandon tles champs aurait antene une grande disette qui eut ete farale â routes les populations, et qu'on pouvait prevenit' par un travail de trois jours aceorde par chaque paysan.

Tell etait contraire â ce decret qui sauva la Valachie de la famine, et qui pourtant avait une apparence de reaction. Certaines personnes maudissent ce decret, d'autres l'approuvent, comme une mesure salutaire. L'histoire imparţiale decidera la question.

La 14 juin, quelques-unes des creatures de Bibesco, nelques agents russes, essayerent d'exciter le peuple contre le gouvernement naţional, en disant que les Cosaques avaient "ranchi la frontiere roumaine pour châlier les rebelles et tous ;eux qui se laissaient seduirc par eux. Ils iuvitaient les ţhabit.ints â prentlre les armes pour chasser les insurges et rclelivrcr la viile des malheurs qui la menacaient. Mais les «citateurs furent tres maltraites par le peuple, et sans le secours des soldats qu'ils appelaient rebelles, ils seraient devenus -victimes de l'indignation populaire. Ils furent arraches â la vengeance publique et transportes presque motiraiits dans la residence du gouvernement, oii ils trouverent les secours de med cei ns.

Nous ne pouvons pas oublier un personnage â stature herculeenne qui se faisait remarquer au-dessus de la foule, â Crai'ova, le brave et loyal David, un esclave, un zigan. On croyait voir Spartacus brisant les fers tle ses freres et conduisant les masses â la conquete de la liberte. Cet homme joua un beau role duram les trois mois du mouvement. Maghiero eut en lui un puissant auxiliaire pour dompter la reaction et maintenir l'ordre.

Le 15 juin, le gouvernement se preparait â parrir potir (Bucaresci avec ses soldats. Le capitaine Racotsi vint avec sa division de cavalerie rejoindre le camp, selon les ordres qu'il avait recus. Le depart fut solenncl: meme enthousiame, meme acclamations. Le soir, le camp s'areta pour passer la nuit entre Crai'ova et Caracal.

L'itineraire etait trace. L'expedition devait traverser les districts d'Olto, de Vâlcea, d'Argis, de Vlasca, de Dembovitza
1B et d'llfov, pour parvenir dans la capitale. Vers minuit, une
* estafette de Bucaresci arriva dans le camp; elle annoueait 'abdication et le depart de Bibesco, ainsi que la proclamation

dans la capitale d'un gouvernement provisoire definiţii, compose comme suit:

Le metropolitain Neophyte, *president.*

MEMBRES:

jean Heliade; Stephan Golesco; Christian Tell; G. Maghiero; Scurto.

SECRETAIRES:

A. G. Golesco; N. Balcesco; C. Rosetti; J. Bratiano.

MINISTRES:

N. Golesco, â l'Interieur;

J. Campineano, â la Justice;

C. Philippesco, aux Finances;

Odobesco, *a* la Guerre;

J. Heliade, aux Cultes et a l'instruction publicjue;

J. Voi'neseo II, au secretariat d'Etat;

G. Nitzesco, au controle;

M. Mossoi'u, â la Police.

On exhortait Stephan Golesco, Tell, Maghiero et Heliade, â laisser la troupe en arriere, *a* prendre des chevaux de poşte et *a* se rendre le plus tot possible dans la capitale, car les affaires pressaient, le gouvernement etait sans chef et le peuple inquiet.

Heliade fit observer que tant qu'Odobesco et quelques autres personnages se trouveraient, le premier â la guerre, et les autres dans le ministere et dans le gouvernement; tant que Salomon se trouverait â la tete de la garnison de la capitale, les choses ne pourraient pas etre assez rassurantes pour que les membres du gouvernement invite se presentassent avec confiance et sans escorte.

II ajouta meme que, dans son opinion, la revolution echouerait si on adoptait cette resolution. Par consequent, il insista pour qu'on n'abandonnât pas le programme de la marche adoptee â leur depart de Crai'ova. Revolutionner et

^rassurer en meme temps les districts par lesquels ils devaient "^îasser, grossir le camp au moyen de volontaires, et au moyen des trois jures representants de chaque village et appeles par la proclamation constitutionnelle[1], convoquer l'Assemblee lonstituante dans le camp, ct arriver ainsi aux porr.es de la capitale, ce serait aceomplir le mouvement, electriser le pays, rassurer les constitutionnels, imposer respect et silence aux reactionnaires, et empecher la trahison d'employer aucune dc Ses resources. Qtiant *a* la capitale, disait-il encore, elle avait deja forme sa garde naţionale, cile avait sa garnison, sa police, sa (municipalite, les nouveaux ministres et le metropolitain *a* leur tete. l.'experience ne tarda point â prouver malheureusement :que c'etait la seule marche qu'on eut du suivre.

Mais l'opinion des autres membres fut de se conformei â l'invitation qu'ils venaient de recevoir, de renvoyer les dorobans et les paysans â leurs foyers; ele laisser l'expedition composee de deux compagnies, d'une divîsion de cavalerie et de quelques centaines de volontaires, s'avancer lentement vers lia capitale, oii les membres du gouvernement devaient la devancer en prenanr des chevaux de poşte.

C'est ainsi qu'ils partirent le 16 juin, de tres bon matin, pour Bucaresci, seuls, en blouses, dans trois voitures.

Ils furent recus â Slatina, le chef-lieu du district d'Olto, par les autorites locales et les habitants de cette viile avec le meme enthousiasmc qu'h Caracal et â Crai'ova. Apres avoir visite l'ecole publique, oii ils recurent les felicitations du peuple, l'administrateur les invita â dejeuner chez lui. Puis, apres un tres court repos, ils prirent le chemin de la capitale.

[1] Voir Ia proclamation (page 76.)

LIVRE IV

LE PIEGE

Transportons-nous â Bucaresci. Le 7 juin, apres le depari d'Heliade et de Stephan Golesco pour Islaz, lieu du rendez-vous, les arrestations commencerent dans la capitale avec une grande severite. On avait arrete d'abord, comme nous l'avons dit, le capitaine Theologo et le professeur Ncgulici; plus tarei, on arreta l'archimandrite josaphat Snagoveano, C. Rosetti, Jean VoTnesco II, ainsi que plusieurs jeunes gens et citoyens di' toute les conditions. On cherchait partout les freres Golesci, J. Bratiano et tous les autres membres du comite revolution-naire; car le comite etait deja trahi. Jean Ghica etait pani pour l'Occident d'ott il devait se rendre â Constantinople. Les autres membres du comite s'ctaient caches. La maison d'Heliade fui envahie par la police et par tles centaines dc soldats. On fit des recherches dans tous ses effets et ses papiers; mais plus les rigueurs de la policeaugmentaieut, plus les esptits s'irritaicnt, et plus les inquietudes du gouvernement devenaient serieuses.

Bibesco voulut sonder l'esprit des soldats en garnison â Bucaresci. 11 alia visiter les casernes, harangua les officiers, ct les avertit que l'Etat se trouvait eu danger, et qu'on etait â la veille d'une insurrection. II leur demauda s'ils etaient prets â soutenir le gouvernement. 1 ,cs officiers superieurs avaient deja ete; prepares par Odobesco et Salomon, instruments tic Duhamel. En effet, celui-ci se croyait au bout de ses intrigues. ; II se voyait â la veille d'une insurrecrion fomentee par lui; il ne s'attendait pas â la surprise que le parti național allait lui causer.

Par consequent, les officiers et les soldats repondirent qu'ils dtait prets â mourir pour la patrie si l'ennemi venait de l'etranger; mais si l'ennemi etait le peuple, ils ne pouvaient pas avoir la lâchete de tirer contre leurs freres. Quellques centaines de mercenaires â la solde du consulat russe et tles Roumano-phanariotes etaient consideres comme peuple par ces messieurs endoctrines par Odobesco et Salomon. Mais lorsque plus tard le veritable Peuple voulut soutenir l'ordre, defendre ses biens et son gouvernement, alors il ne fut plus compose de freres, il fut massacre par l'ordre d'Odobesco et de Salomon.

I-e clomtui desole, et peut-etre connaissant 1'origine de cette demi-revolte militaire, retourna au palais et ordonna de suite de faire cesser les arrestations. Dans la meme journee, vers le soir, il recut l'estafette de Maghiero avec la proclamation et la lettre des chefs du mouvement. (Voir page 80).

1 ,e pauvre potentat ne savait cjue penser: dans la caserne il avait reconnu les intrigues de Duhamel; dans Ia jiroclamation et dans la lettre qu'il venait de recevoir, il voyait tout â fait un autre esprit. En lisant ces deux pieces, on dit qu'il versa des larmes, et qu'il jirodigua des louanges au sentiment național de ses compatriotes[1].

Les inities du jwti național avaient aussi recu la nouvelle que le mouvement avait eclate dans la jietite Valachie. Ils [itirent tous courage, et le 1 1 juin, selon le programme trace, tandis cjue les membres du comite revolutionnaire, qui devaient diriger le mouvement, se trouvaient caches, - car cette espece de gens ont le talent de se trouver toujours caches dans

[1] Nous connaissons cette circonstance de M. C. Cheresco, le ministre de la guerre actuel, qui se trouvait pre'sent lorsque Bibesco lut chez iui la proclamation.

de parcils niomenrs, - plusieurs cadets de l'ecole militaire proclamerent la Constitution dans les casernes. On vit des voitures pareourir rapidement les rues avec des jeunes gens portant des crcndards tricolores, et criant: „Le domnu a signe la Constitution. Au palais, citoyens! allons le remercier." La Constitution etait affich.ee et on la lisait sur toutes les places et dans les carrefours. Le Peuple envahit par milliers la cour du palais. I es rues ressemblaient â des torrents qui s'y precipitaient, et les soldats risquaient d'etre engloutis ou ecrases par le nombre toujours croissant de la foule. Le domnu accepta la Constitution, et la signa publiquement; il ceda â la force morale, car il sentil qu'il obeissait â la voix de Dieu. Le Peuple etait sans armes. On n'eut â lui reprocher aucun desordre, aucune parole audacieuse. Bibesco changea enfin le ministere ainsi que nous l'avons dit, convaincu qu'il allait etre entoure d'amis veritables.

Les prisonniers politiques etaient deja delivres, et tous ceux qui s'etaient chaches pour echapper aux poursuites de la police, apparurent pour respirer Pair vivifiant de la liberte. Puis, on ne sait comment', Odobesco fut propose pour le ministere de la guerre. Mais la liste des ministres etait deja imprimee. On effaca d'un trăit tle plunte Tell, et la creature russe, celui qui devait plus tard massacrer le Peuple, le remplaca.

La trahison naquit le meme jour; elle etait deja conşue d'avance. Une fois Ia force armele hors des mains de Tell et de Maghiero, on n'attendait plus que l'arrivee des chefs du mouvement de la Petite-Valachie pour leur offrir les divers ministeres, er les faire romher ainsi tlans le piege qui leur avait ete tendtt.

Cependant la reponse de ceux-ci, que nous avons citee precetlemment, detruisit le complot. Bibesco, dans un moment lucide de patriotisme, avait ete entraîne â ceder aux reclamations generales, â se degager tles griffes dc Duhamel, et â sc jeter dans

M M . Rosetti et Bratiano doivent le savoir.

les bras de la nation. Mais le commissaire protectorial changea de taccique; voyant que son plan avait echoue, et que Bibesco par son assentiment â Ia voix publique, avait passe une eponge sur ses antecedents, et venait d'acquerir de nouvelles forces dans l'enthousiasme general, ce qui lui permettait de montrer les dents d'une maniere plus legale que les chefs d'un gouvernement provisoire, en se mettant â leur tete; il s'empara de l'esprit de ce potentat pusillanime et reussit h l'effrayer au point de lui faire abdiquer le pouvoir et de le determiner â se retirer en Transylvanie, lui promettant que sous peu de jours il serait rappele et reprendrait les renes du gouvernement.

En effet, le ttoisieme jour, le 14 juin, â deux heurs du matin, Bibesco abdiqua, et par son dernier *office* (decret), il confia le gouvernement aux mains des nouveaux ministres qu'il venait de nommer. II passa â Cronstadt, escorre du nouveau ministre de police, C. Rosetti. Quelques gardes nationaux avaient en leur possession le portefeuille du domnu. S'il contenait des papiers dont la publicite pouvait etre utile au pays et prejudicible â la Russie, on en doit la non divulgation â C. Rosetti, qui s'empressa d'arracher des mains de ces gardes nationaux le portefeuille dont ils s'etaient empare et de le remettre â Bibesco, ainsi que les dossiers des trois individus qu'on soupconnait d'avoir attente â la personne du domnu'. Rosetti, avânt l'explosion du mouvement, tenait tlans le comite revolutionnaire un langage si violent contre Bibesco, que personne, parmi les membres, ne voulut adherer â ses

' Nous ne connaissons sur certe question rien autre que ce que nous avons deja dit, page 88. Plus tard, me trouvant avec M. Marcovici, homme devoue â Bibesco, je lui parlais de cet attentat. II me dit, en presence d'une autre personne: „Je ne crois pas que ce bruit soit fonde; je me trouvais au palais lorsque le domnu revenait de la promenade, et quand j'ai appris cette nouvelle, je descendis dans la cour avec M. Hil, ancien professetir de la domna; nous visitâmes la voiturc; elle nc portait aucune trace de balle. Je ne sais que dire sur cecte question. Les tins afFirmenc le fait; qtiant â moi, je nai aucune preuve pour me prononcer.

propositions; par sa conduite ulterieure, Rosetti, en passani d'une extremite â l'autre, devint inexplicable â tous les hommes du mouvement.

Duhamel et Kotzebue quitterent aussi la capitale, et se rendirent en Moldavie, en s'arretant â Foxani, menacant de revenir en Valachie dans cinq jours, aceompagnes par les troupes de leur maître.

I.e pays resta presque sans gouvernement. l.e meme jour, apres le depart du domnii, vers onze heures du matin, les vienx boyars se reunirent chez le metropolitani. Le bruit se repandil dans la viile qu'ils complotaient contre la Constitution. Le peuple accourut en masse chez Nicolae Golesco, le ministre dc ITnterieur; et quoique convalescent, apres une attaque dc cholera, il l'emmena avec lui et se rendit dans la cour archiepiscopale pour demantler la raison de cette reimion dc boyars. Le peuple avait senti qu'ils se preparaient, selon les instructions de Duhamel, â ecrire afin de demander le secours des troupes russes, sous pretexte qu'ils craignaient les suites du mouvement. A la vue d'une affluence de peuple aussi considerable et aussi iniposante, et â la suite des interpellations menacantes qui leur etaient adressees sur le but de leur reunion, les vieux boyars changerent de tactique et protesterem de leurs intentions loyales vis-â-vis de la patrie. C'est alors que le peuple, pour s'assurer de leur sincerite, les invita â embrasser les etendards tricolores, et demanda la nomination par acclamation d'un gouvernemcnt provisoire et des ministres. II demanda encore la consecration des etendards nationaux, ainsi que la prestation solennelle du serment de la part du metropolitani et de tous les boyars.

On **nonima** le gouvernement et les ministres, ainsi que nous l'avons dit dans la lettre adressec aux chefs du mouvemeni dans la Petite-Valachie; ensuire on fixa au leudemain, 15 juin, dans le champ de Philarete, la celebration de la ceremonie du serment â la Constitution et au nouveau gouvernement. On

* promit tout. Le peuple se retira alors en bon ordre et promena **"Llans** la viile les etendards en grande pompe. Tous les citoyens **Ifurent** invites â etre presents â la ceremonie qui se preparait.

Le 15 juin, presque toute la viile se tmuvait au champ de Philarete qui, depuis, prit le nom de *Champ de la Liberte.*

Tous les ministres, les boyars, les fonctionnaires publics, le officiers ct les soldats de la garnison avec l'attillerie, la garde ^naționale improvisee, les representants de toutes les 'corporations, avec leurs banniercs et leurs insignes, y assistaient. Le metropolitani, revetu de ses ornements pontificaux, aceompagne du haut clerge et de centaines de pretres, entouraient les reliqucs de saint Demetrius, lc patron ele la viile. En presence de tous, Jean Voi'ncsco II, cjui venait d'etre nomme ministre secretaire d'Etat, jirononea un petit discours au nom du gouvernement provisoire, dont les membres etaient encore absents. Ce discours, d'une eloquence evangelique, avait ete compose par l'abbe Josaphat Snagoveano. Mais on y reniarqua le passage suivant, ajoute â la fin.

Parlant au nom du gouvernement, ce jxissage etait dune eToquence plus que democratique. Voici la fin du discours:

„II sera prochainement convoque une assemblee generale constituante. Dans quelques jours on procedera aux elections des representants. Jusqu'alors lc gouvernement reclame une jileine liberte d'action, et, des que I'assemblee aura ouvert ses seances, il lui rendra comjue de l'usage du jiouvoir qui lui a ete confie. Alors, dans le cas oii i! aurait rempli sa mission selon l'attente et la volonte du peuple, il ne vous demandera aucune reconnaissnce, car il n'aura fait que son devoir; mais, dans le cas oii il n'aurait pas repondu â sa mission, la seule grâce qu'il reclame du peuple c'est que celui-ci ordonne que ses membres soient tradttits devant les tribunaux comme traîtres

â la patrie pour n'avoir pas employe, dans des circonstances si graves etsi perilleuses, toutes leurs forces â l'accomplissemenl de leurs devoirs[1]."

Si cc discours eut ete compose ou prononce par un des membres du gouvernement, il n'aurait ete que la promesse triviale et basse, commune â tous les hommes qui [Tont pas Festime d'eux-memes, et qui, pour convaincre et se convaincre, recourent aux serments et aux obligations banales et indignes. Mais, fait et prononce par une autre personne, sans Tautorisation du gouvernement, il ne peut etre considere que comme une insulte anticipee, tant pour le peuple proclamateur que pour le gouvernement proclame.

Ce passage du discours sera mieux compris par Tevenement que nous allons voir tout de suite.

IJC metropolitani, avec Ic hatit clerge, celebra le service divin de la benediction de Teau, et consacra les etendards nationaux sur lesquels on voyait inscrits les mots: JUSTICE, FRATERNITE. Puis, tous les assistants preterent le serment suivant, la main sur TEvangile et sur la croix:

„Je jure, au nom de Dieu et sur cette sainte Croix, que je serai fidele â la volonte de la Nation et que je la defendrai dc toutes mes forces contre toute atteinte et toute violation; je jure que je n'agirai jamais contre les interets de la nation, et que j'observerai et defendrai les vingt-un articles dc la Constitution decretee par le Peuple, y collaborant selon mes forces et sacrifiant meme ma vie pour eux et pour la Nation".

On proceda de suite â Telection du chef de la garde naţionale. Te peuple n'etait pas prepare â une telle electioti; il connaisait tres bien ses hommes. On essaya de proclamer C. Aristias, Tun des chefs du parti naţional, ou le capitaine "Theologo qui avait subi le martyre de la prison; mais des agents

[1] Traduction litterale. - Voir *Pritnco,* n" 3.

russes, revetant le role de demagogues et de patriotes, proposerent Scarlate Cretzulesco, Tex-capitaine des gardes de Tempereur Nicolas, gendre de Villara. Plusieurs, parmi le peuple, s'opposerent a cette nomination; mais on lui imposa silence en le trompant et en lui faisant croire que c'etait le gouvernement qui proposait Cretzulesco comme chef de la garde naţionale. 11 fut nomme. Tes bons citoyens se retirerent remplis de fâcbeux pressentiments, et commencerent â avoir des inquietudcs touchant les membres du gouveruement attendus pour le lendemain. Des centaines d'hommes prirent des chevaux de poşte et louerent des voitures pour aller â la rencontre de leurs elus, les avertir du piege qu'on leur tendait et les defendre au besoin.

Te ***Prunco,*** redige par C. Rosetti, insulta ceux qui, parmi le peuple, avaient ose faire observer que M. Cretzulesco, etant connu par ses antecedents, il n'etait pas prudent de lui confier le commandement de la garde naţionale.

Expliquons mieux encore la conduite des reactionnaires. Te parti russe voyant l'agitation du peuple, â la suite de sa reunion du 14 juin chez le metropolitani, s'etait decide â ceder â la premiere impetuosite du mouvement populaire et â agir lentement et dans Tombre, en se servant cles exigences memes du peuple. II fit proposer lui-meme Ia nomination d'un gouvernement provisoire, afin d'interromprc la voie legale du gouvernement laisse, par Bibesco, entre les mains des nouveaux ministres, et afin de faire parvenir ses honimes au pouvoir; ainsi, apres avoir reussi â proclamer quelques-uns des siens, il parvint, le lendemain, sur le champ de la liberte, â faire proclamer Scarlate Cretzulesco chef de la garde naţionale. Odobesco etait deja chef de l'armee; J. VoTnesco \" avait remplace Banofcomme chefele i'etat-major; Salomon etait le chef du regiment en garnison dans la capitale; Mavros, son beau-frere, er d'autres phanariotes avaient passe en Moldavie

aupres de Duhamel et de Kotzebue; le ban George Philippeseu se preparait aussi â passcr chez les Russes d'ou ils devaient s'entendre avec leurs hommes dissemines dans toutes les classes, dans les fonctions publiques et meme jusqu'au cceur du gouvernement.

Tous ces hommes avaient leurs creatures et leurs seides.

III

Telle etait la situation des choses dans la capitale et dans la direction du mouvement, lorsque le 16 juin les membres du gouvernement provisoire, appeles de la Petite Valachie, arriverent dans l'apres-midi, sans aucune autre escorte qu'un petit nombre de citoyens qui etaient venus a leur rencontre pour leur communiquer leur inquietude. l.es soldats de la regeneration etaient, comme nous l'avons dit, restes en arricre h une distance de douze stations et suivaient ă petites journees. l.es membres du gouvernement se deciderent â entrer .i Bucaresci et â se placer sous la sauvegarde du peuple.

A la barriere, le gouvernement fut reţu par la municipalite et par quelques ministres seulement, par la garde naţionale el le peuple. Dans l'enthousiasme general, on pouvait deja distinguer une froideur mal contenne dans les discours de quelques-uns. Une dame se distinguait aussi par son enthousiasme. Elle portaif avec elle des couronnes de fleurs qu'elle jetait dans les voitures des membres du gouvernement.

Parmi les membres du gouvernement, il n'y avait que les Golesci qui cussent leur famille dans la capitale, et l'urgence de sc trouver tous ensemble, de travailler sans interruption, pendant les premieres journees, les avait decides â aller habiter tous l'ancien palais de la Viile, afin de pouvoir se concerter a tout moment.

lâ, ils ne furent visites que par le peuple. Heliade, tout fatigue qu'il etait, improvisa un discours de remerciement oii

il rendit compte du mouvement dans la Petite-Valachie et de la marche de l'expedition depuis le 9 juin jusqu'au 14. Dans la foule, on distinguait un personnage taciturne, reserve, le menton appuye sur son poing serre, les levies contraetces et cachees sous son doigt crispe, les yeux ftxes, tel que Gcethe represente l'esprit du mal. Quel etait cet homme? Un des membres du comite revolutionnaire. Nos lecteurs le verront plus tard. Tous les assistants le virent dans cette sinistre position, et chacun en se retirant faisait des conjectures plus ou moins douteuses.

Porsque le peuple quitta la cour du palais, les membres du gouvernement, refusant le repas que la municipalite leur avait prepare, allerent en corps dîner au Casino afin d'y partager le repas commun avec les citoyens.

Dans la soiree, ils se reunirent avec les ministres au palais administratif pour s'occuper des mesures qu'ils devaient prendre afin d'assurer la tranquillite publique. Pe premier papier qu'on leur presenta fut la demission de C. Rosetti et dc Jean Bratiano comme secretaires du gouvernement. Cette surprise produisit une impresion fâcheuse sur tous les membres; ils se deciderent â ne pas accepter ces demissions, on chargea Tell dc s'entendre avec eux.

Parmi les ministres, il ne manquait que Campineano. On demanda la cause de son absence, et on repondit qu'il etait decide â ne pas accepter de porteleuille avânt de s'etrc entendu avec Heliade.

Odobesco remplissait les fonctions de chef de l'armee. Parmi les mesures qu'on s'occupait de prendre, on proposa celle de reunir l'armee dans la capitale et de la disposer â surveiller l'ordre public. Odobesco s'y opposa, sous pretexte que les frontieres et les quarantaines ne pouvaient pas etre degarnies. Porsqu'on lui indiqua les moyens d'obvier â cet inconvenient, il eut la sincerite de se demasquer, en disant que des mesures

semblables deplairaient â la Russie, et qu'il ne pouvait pas lui, ancien offîeier de la Russie, susciter des difficultes â cei te puissance. Sur l'observation qui lui fut faite que son langage n'etait pas celui d'un homme de la Constitution, et que puisqu'il en etait ainsi, il serait plus honnete de sa part de se retirer, il repondit comme tous les soldats qui ont la force amice entre leurs mains.

Les membres du conseil se retirerent sans rien delibera.

Le lendemain, 17 juin, Tell vit Rosetti et Bratiano, et leur fit observer que, selon l'engagenient pris, les membres elu comite revolutionnaire n'etaient pas libres de donner leur demission avânt d'avoir conduit le mouvement â son termc; puis, leur demanelant les motifs qui les engageait â s'eloigner du gouvernement, pour toute reponse, ils declarerent qu'ils nc pouvaient pas demeurer avec les membres qui composaient le' gouvernement. Tell leur fit encore observer qu'ils n'avaient pas raison; car tous les membres etaient leurs coassocies dans le meme comite fonde avânt la revolution, et qu'ils ne s'etaient empare du pouvoir ni par la force, ni par des intrigues, car ils avaient ete absents tle la capitale lorsqu'on avait acclame le gouvernement; â peine arrives, ils n'avaient pas eu le temps dc commcttre aucun acte bon ou mauvais pour gagner ou pertlre dans l'opiiiion publique. Lt par consequent, Rosetti et Bratiano avaient tort de se retirer, apres s'etre une fois engages avânt le mouvement avec les memes personnes qui sc trouvaient actuellement au pouvoir. Enfin, il condur en leur disant que ce n'etait pas une raison suffisante pour dire qu'ils ne pouvaient pas demeurer avec ces hommes prociames spontanemerit par l'opinion publique, sortis du sein du meme comite revolutionnaire, professant les memes principes, et connus par leurs antecedents.

Rosetti et Bratiano resterent inflexibles, er en se retirant, Bonseillercnt â Tell d'un air prophetique et amical de ne plus |ormir dans le palais. Celui-ci ne pouvait se rendre compte ['aucune maniere de ces conseils de la part de deux amis aussi jfroids.

Un jour ne s'etait encore passe que les reactionnaires fforeparerent un club des soi-disant proprietaires qui devaient |Se reunir dans la sale des Momulo, le 19 juin.

La veille, le 18, cinq individus se presentereut au palais tadministratif au nom des proprietaires, avec des reclamations jsophistiques, en accusant le gouvernement d'etre ennemi tle la propriete. Odobesco etait present, et echangeait des signes d'intelligence avec ces cinq individus. C'est en vain que quelques membres du gouvernement s'efforcaienr de leur jdemontrer qu'ils etaient dans l'erreur, et que les nouvelles (reformes ne se basaient que sur le respect de la propriete; ils *l* connaissaient tres bien la verite, mais ils ne voulaient pas la i comprendre. Ils se retirerent enfin avec la **nienace** que le flendemain ils reviendraient avec une deputation ***plus nombreuse.***

I A la fin de la soiree, Odobesco, toujours comme chef de | l'armee, proposa de presenter au gouvernement l'etat-major et I les officiers en garnison dans la capitale, qui desiraient *l* aceomplir leur devoir en se presentant devant le gouvernement. I II fixa l'heure â midi, er ajouta que ies gouvcrnenients anciens | avaient la coutume de faire attendrc les officiers dans I l'antichambre, ce qui humiliait beaucottp l'armee. 11 pria donc j les membres du nouveau gouvernement de vouloir bien se f trouver tous â l'heure designee dans la grande salle du palais, I pour y recevoir les hommages et les felicitations des officiers, *JTf* et pour donner tles preuves de regeneration en toutes choses.

Campineano, comme nous l'avons vu, avait ete proclami' ministre de la justice; mais il se tenait â l'ecart, il voulaii, comme nous l'avons dit, s'cntcndre avec Heliade. Le 19 juin, ce dernier se rendit chez lui; il fut *cordilemcnt* accueilli. La conversation s'engagea sur les vingt-un articles dc la Constitution.

- 11 y a deux ou trois articles, dit Campineauo, cjue je nc puis *pas* m'engager dc defendre. Si vous pouviez...

- Je ne puis rien faire a cet dgarcl, je ne suiş qu'un individu. Telle a ete proclamee la Constitution, telle elle a ete adoptec *par* le peuple. Nous avons j">rete serment de la defendre; si elle doit subir des modifications, ce n'est j'>as notre affaire, c'csi l'objet de la discussion de l'Assemblee generale constituante: les representants du jieujile sont les sculs arbitres de certe question.

Campineauo jeta un regard sur la pendule.

- Vous avez une ceremonie aujourd'hui â midi? **Je** n'osc plus vous retenir. L'heure ajijiroche.

II etait **onze** heures et demie. Heliade s'**emjtressa** de sortit pour aller au jialais ou le gouvetnement devait recevoir la visite des officiers. Ils se separerent sans aucun resultat. Heliade se rendit au palais.

Tous les offîciets y etaient deja reunis, Odobesco â leur tete. Celui-ci, en voyant arriver Heliade, sortit de la salle d'attcnte et vint au bas dc l'esealier pour le recevoir. Ses manieres etaient si obsequieuses qu'Heliade rougit et fit semblaut dc ne pas comprendre que cette ceremonie avait lieu pour lui.

Tous les membres du gouvernement se rrouvaient deja dans la sale de reception. Odobesco s'y rendit et aunonca ses subaltcrnes. Les officiers entrerent. Leur chef felicita le gouvernement, au nom de l'armee, par un petit discours.

jjp Heliade remercia au nom de ses collegues et recommanda pordre et la tranquillite publique â l'armee; il leur rappela la fvoix de la Patrie qui s'etait fait entendre *par* la proclamation ponstitutionnelle.

Odobesco engagea une espece de conversation d'uue maniere tres accentuee; il juesenta quelques observations. Les 2° autrcs membres du gouvernement prirent la jxirole afin de £t demontrer la sincerite du mouvement et afin d'expliquer cjue » son but etait de sauvegarder l'interet general, sans porter £ prejudice â qui que ce soit.

1 *JL* visite de felicitations se changea en discussion et puis en une impertinente dispute de la part de quelques officiers. Odobesco tenait encore un langage decent quoique provocateur; enfin, une voix se fit entendre du dehors: *„Les proprietaires arriventt'* Alors Odobesco, changeant le ton humble et mielleux d'un Russe qui s'efforce de paraître poli, se donna un air iniposant, et s'approchant d'Heliade: „Au nom des proprietaires, lui dit-il en le prenant par le bras, je vous arrete, monsieur... et vous tous, messieurs les membres du gouvernement, vous eres arretes parcillcmenr."

Heliade regarda Odobesco avec dedain, et l'accabla dc son mepris en lui rappelant, d'un geste eloqucnt, sa servilite hypocrite du bas de I'esealier. II fut de suite entraîne par quelques officiers qui se chargerent de lc garticr; Tell fut desarme et on le saisit pour le conduire â la caserne; Maghiero, tirant son sabre, se fraya un passage parmi les officiers ct alia s'enfermer dans une chambre avec deux de ses dorobans, decide â resister jusqu'â la mort; Stephan et Nicolas Golesci et N. Balcesco furent aussi arretes et conduits dans la meme chambre qu'Heliade.

Deux compagnies, sous les ordres de Salomon, qui se tenaient en embuscade dans une rue de derriere, assaillirent le palais et l'envaliirent Ia bâionnette â la main. Dix soldats furent

postes potir garder les cinq prisonniers, les fusils charges ei diriges contre eux â bout portant. Heliade n'avait pas encore perdu tout son sang-froid; il se mir â haranguer les soldats. Salomon parcourait toutes les salles en cherchant Maghiero ci en donnant des ordres; des qu'il entendit Heliade parler aux soldats, il devint furieux et menaca le prisonnier de le faire fusiller sur-le-champ s'il ne se taisait pas.

Quelques-uns, parmi les amis de la Constitution, qui etaient venus pour assister â la ceremonie, se sauverent par les fenetres du rcz-de-chaussee; ils parvinrent â donner l'alarme et â avertir le peuple de l'arrestation de son gouvernement. lai moins de cinq minutes, la cour du palais fut remplie. Ie peuple affluait, accourant de toutes parts; Tell, delivre en chemin par la foule, montait, avec les plus intrepidcs, l'escalier du palais. Dans un clin d'ceil les soldats furent chasses des appartements, les prisonniers delivres, et Maghiero sortit de sa chambre.

Salomon etait descendu et s'etait mis â la tete des compagnies parjures. Odobesco etait reste dans la grande salle, entoure de la foule; apercevant Tell: „Ecoutez, lui dit-il d'un air naif, je n'ai voulu que seulcment changer le gouvernement; passons sur le balcon et proclamez-moi, ainsi que Campineano, comme ses chefs; il faut apaiser les esprits." Tell lui repondit qu'il nc pouvait pas parler tant qu'il se voyait sans armes et comme arrete. On ne tarda pas â lui remettre un sabre. Tell alors lui dit: „Vous croyez apaiser les esprits en vous proclamam chefs du gouvernement? Vous vous rrompez. Allons sur le balcon."

Ils se presenterent au peuple avec deux ou trois membres du gouvernement. Tell proclama Odobesco et Campineano. I.e peuple, en colere, commenca a crier: „A bas Odobesco! â bas Campineano! â bas les rraîtres!" Ia cour ne pouvait plus contenir la foule; les rues etaient encombrees par le peuple qui

accourait toujours; les salles etaient pleines et des ctis se faisaient entendre pour desarmer et pour arreter Odobesco.

Celui-ci eut la presence d'esprit de se desarmer lui-meme, car, autrement, il eut ete massacre par le peuple en fureur. Campineano, qui venait d'arriver pour s'entendre proclamer et prendre les renes du gouvernement, essaya encore de sauver Odobesco; mais on menaca de mort tout homme qui se preseuterait comme defenseur du traître.

V

Les soldats etaient encore dans la cour. Ils sc tenaient â l'ecart. Une dame s'avanca au milieu du peuple, armee de deux pistolets; elle se precipita contre les soldats en allant droit â Salomon, et en invitam les citoyens ***h*** expulser de la cour les parjures. C'etait la meme dame qui avait reţu le gouvernement â la barriere avec des couronnes de fleurs. C'crait madame lpatesco. Le peuple fut electrise ***k*** sa vue, et la suivit pour doigner les soldats. Un bruit horrible se fit entendre dans la cour et dans les rues. Les membres du gouvernement reparurent de nouveau sur le balcon. Voyaut le conflit qui allait s'engager entre les deux partis, ils ordonnerent aux soldats de se retirer. Salomon repondit qu'il ne reconnaissait pas d'autres ordres que ceux de son chef Odobesco. Celui-ci sortit et Iui ordonna d'obeir.

Ies soldats evacuerent la cour, et feignant de se retirer, ils se mirent toujours en embuscade dans le meme endroit qu'ils avaient occupe avane l'attentat. Tout etait calme. Le peuple se reunissait par groupes pour garder et defendre le palais et pour se diriger vers plusieurs points de la viile. Une voix se fit entendre de nouveau: „Les traîtres, voycz-les, ils ne sont point partis. Ils se sont caches derriere le palais."

I ,a foule se precipita avec fureur hors tiu palais pour chasser les soldats. Salomon commanda lc feu. 11 y eut parmi le peuple neuf morts et une di/.aine de blesses.

Le remords du crime et la peur d'etre assailli par le peuple firent perdre tout courage â Salomon, et le deciderent â sc retirer avec les soldats â pas precipites pour regagner la caserne et s'y mettte sur la defensive. En chemin, pres la prefecture de police, il fur assailli par une pârtie du peuple qui venait au palais. II ordonna de nouveau de faire feu. II n'y eut cette fois que des blesses. Enfin, il attcignit sa caserne. Lâ les soldats revinrent tle leur ivresse car, avânt de les emmener au palais, on les avait fait boire en quantite. — Le repentir les avait saisis. Ils commencerent â presenter tles observations â leur colonel, mais celui-ci se ftant encore â quelques-uns qui lui etaient plus devoues que les autres, et â l'artillcrie qu'il avait en son pouvoir, resolut de tenir tete au perii.

De l'autre cote, le peuple, afin de defendre le gouvernemcnt et de retenir Odobesco prisonnier, avait eleve deux barricades en face et derriere Ie palais. La fonie devenait compacte. Personne dans la viile ne resta indifferent. En deux heures, tout le monde fut arme et remplit les places et les rues voisines du palais ainsi cjue celle qui conduit â Ia caserne.

La vue des morts et des blesses excitait les specrateurs: l'indignation devint generale, et toute la capitale demandait vengeance, demandait la mort d'Odobesco et de Salomon. Les uns se posteretu atitour du palais pour ne pas laisser echapper Odobesco. Les membres memes du gouvernement furent menaces de mort s'ils osaient montrer la moindre sympathie pour cet homme.

Plus des deux tiers du peuple se precipitetent avec fureur autour de la caserne. Elle fut entouree et menacee d'etre incendiee. 1 a foule etait imposante ct terrible meme par sa juste indignation. Elle demandait seulement aux soldats de lui livrer

Salomon, pour pouvoir fraterniser avec eux. Ceux-ci etaient indecis, ils se trouvaient entre le remords d'un cote et la discipline de l'autre. Salomon les excitait a ne pas se laisser seduire, car ils allaient, disait-il, etre victimes de la vengeance populaire qui ne connaît pas de transaction. Les soldats, quoique pâles et enerves par le fratricide qu'ils venaient de commcttre, se preparaient â defendre leur colonel. Le carnage allait recommencer plus horrible, lorsque le metropolitani fut envoye par lc gouvernement avec N. Balcesco et quelques notablcs de la viile. II vint proposer â Salomon de se rendre et de mettre 1'artilleric â la disposition du peuple. II lui promit **â** cette condition le pardon et l'oubli tle son crime. Les canons furent rendus au peuple et transportes au palais; les soldats fraterniscrent avec les habitants de la viile.

Le soir etait **deja** venu. Salomon se preparait â partir pour s'expatrier. I .e peuple se forma par groupes qui se posterenf en embuscade â toutes les issues et barrieres de la capitale, oecuperent tous les chemins pour ne pas laisser Salomon echapper â leur vengeance. C'est en vain que les hommes du gouvernement coujuraient les tnasses de ne pas violer Ia foi de la capitulation, de ne pas souiller leurs mains par un meurtre, et de laisser la justice punir les coupables. Le peuple etait implacable. Pour ne pas laisser le chemin libre â une telle anomalie dans la loi, et pour sauver Salomon, selon la promesse solennclle qui lui avait ete faite, lc gouvernement envoya Constantin Aristias, colonel de la garde naționale, qui jouissait d'une grande confianec parmi le peuple, afin qu'il occupâr un jardin hors de la viile d'oîi Salomon devait se mettre en rotite. On lui donna l'ordre de 1'etiipecher d'aller en avatu, car partotit l'attendait la mort. On lui enjoignit encore dc prevenir tout attentat; mais pour satisfaire lc peuple, d'arreter Ic criminel et de lc conduire sain et sauf dans le couvent de Cernica, situe â une station de la capitale. Cet ordre fut execute.

On annonca dans toute la viile que les deux criminels etaient prisonniers, et que leur punition aurait lieu selon les lois. Le peuple se calma, et toute la nuit fut tranquille.

II est â remarquer que dans le premier moment d'alarmc, lorsqu'on annonca l'arrestation des membres du gouvernement, tous les negociants fermerent leurs magasins, s'armerent â la hâte et accoururent au palais. Un de ceux-ci, dans la precipitation qu'il mit â prendre pan â la prise d'armes generale, oublia de fermer son magasin, et mettant les clefs dans sa poche, se rendit au palais. II y demeura avec la foule jusqu'â l'arrestation de Salomon. Vers minuit, il se retira dans sa familie. Le lendemain se rendant â son magasin comme d'habitude, il le trouva ouvert, et crut qu'il avait ete voie. 11 fit des recberches, mais tout se trouvait â sa place, argent et marchandises.

Le 20 juin, par l'ordre du gouvernement, on celebra la ceremonie des fuuerailles des victimes. Jamais la Valachie ne vit un plus beau spectacle; une grande magnificence avair ete deployee; la pieţe et le patriotisme avaient concouru â cette solennite. Tous les habitants de Bucaresci encombraient la grand'rue qui mene du palais â la cathedrale. Toutes les fenetres etaient tendues de deuil. Les corporations avec leurs bannieres preeedaient le cortcge. Un bataillon de garde naţionale et un peloton de cavalerie suivaient; venaient ensuite les evcques, les archimandrites, les pretres et les diacres par cenraines, tous vetus de leurs vetements sacerdotaux. Les autorites civiles et militaires devancaient et suivaient les cercueils. Les membres du gouvernement venaient immediatement apres les parents des marryrs.

Deux chars epiques er colossaux construirs en forme de mausolees, traînes chacun par huit chevaux revetus de housses blanches, portaient les cercueils. Des hommes en guise de statues emblematiques, et tenant des guirlandes de fleurs, etaient au pied des pyramides tronquees cjui supportaient les

morts. La musique jouait des marches guerrieres pieines d'allegresse, car ce n'etait pas un chant de mort, c'etait un hymne de gloire. Sur la colline et dans la cour de la cathedrale, des milliers d'hommes de toutes les classes attendaient.

Le metropolitain avec le haut clerge se tenait en face du portail pour recevoir le cortege.

Le soleil couchant inondait de ses rayons de pourpre ce spectacle, et le vent du soir portait au loin les miile voix des cloches plaintives.

Apres la celebration du service divin, apres le *deprofundis,* , Heliade prononca une oraison funebre', et lorsqu'il vit le peuple emu, les coeurs gros de larmes et de pieţe, il s'adressa aux parents des morts et â tous les assitants:

„Au nom du Christ, dit-il, qui pardonna sur la croix â ses ennemis; en memoire de ces marryrs dont les restes mortels se rrouvent devant nous, et dont les âmes sont face â face avec Dieu; au nom du dix-neuvieme article de la Constitution qui abolit la peine de mort, je vous conjure d'accorder la grâce des criminels". - Le peuple s'ecria comme un seul homme: „Que . la grâce de Dieu soit avec eux! I,oin du peuple la tache du sang! mais pour la tranquillite publique, les criminels, apres avoir subi leur jugement, devront etre exiles".

VI

On satt deja que C. Rosetti et J. Bratiano, inflexibles, avaient donne leur demission des le premier jour de l'arrivee des membres du gouvernement provisoire; mais, des qu'Odobesco et Salomon iurent arreces, ces deux ex-secretaires vinrent reprendre leurs fonctions sans y etre invites. Le gouvernement les reşut avec satisfaction, croyant qu'ils etaient revenus de leur erreur et que c'etait une preuve de leur zele pour

' Nous n'avons pas en ce moment l'original de cette oraison; si nous pouvons par la suite nous la procurer, nous la joindrons aux notes.

la cause publique. Rosetti, dans la meme journee, se mit il rediger un acte, de la part du gouvernement, pour justifici Odobesco envers lc peuple. Son *Prunca* fit les memes efforis. Bratiano redotibla de zcle et tle courage meme pour voir, nuit et jour, Odobesco, pour faire introduire sa femme dans la prison et pour lui offrir des services contraires aux regles tic l'arrestation. Cette conduite finit par devenir un scandale pom lc public, l.e peuple commenca â murmurer. Lorsque Ic gouvernemcnt fit des observations â Bratiano et â Rosetti sin leur maniere d'agir, ceux-ci s'excuserent en disant que c'etait seulement dc leur part un sentiment de generosite envers des ennemis vaincus.

On nomma une commission d'officiers pour juger les deux criminels; on chercha un homme de loi pour accuscr Odobesco et Salomon de la part tiu peuple et des parents des victimes. Trois jours se passerent sans qu'on air pu trouver un avocat qui voulut se charger d'accuser les hommes tle la Russie; enfin, l'ex-capitaine Ciocârdia, juge du district d'Ialomirza, eut le courage dc sc charger de ce soin pour donner cours au jugement.

On avait congedie tous les volontaires du camp dc la regeneration; les paysans avaient ete deja renvoyes dans leurs foyers ainsi que les dorobans du district de Romanati; ils n'y restait que deux compagnies d'infanrerie et une division dc cavalerie, sous les ordres du colonel Plessoi'ano. Le lendemain de l'attentat d'Odobesco, ces deux compagnies arrivcrent â Bucaresci et avaient ete casernees dans lc palais național, afin dc prevenir toute tentative de la part des reactionnaires pour delivrer les criminels ct pour trottbler de nouveau la tranquillite publique. Par consequent, chaque soir une compagnie se trouvait sous les armes et avait pour mission de surveiller les prisoniers. Rosetti et Bratiano se formalisaient toujours de ces appareils de surveillance; ils en veuaient jusqu'â sc queicller avec les membres du gouvernement, leur faisant observer qu'un gouvernement liberai n'avait rien â craindre, qu'ils etaient sans

fCourage et que dc scmblables apparences finissaient par pinquicter le peuple.

Comme le public supeonnait Campincano d'intelligence |avec Odobesco, un jour lc bruit se repandit que plusieurs Icentaines d'hommes etaient partis dc Campina pour Bucaresci, | afin de delivrer Odobesco ct Salomon. Les habitants dc la capitale etaient en mouvement, ct les plus notables parmi les negociants se rendirent chez Tell pour l'exhorter â envoyer , quelques detachements dc soldats fideles sur le chemin de . Campina. Tell, afin de rranquilliser les esprits, ordonna de faire I venir de la caserne un peloton de cavalerie. Les soldats etaient | deja postes devant le palais et attendaient des ordres pour leur | depart. Rosetti et Bratiano ne connaissant pas Ia destination f de cette troupe, ils vinrent en toute hâte demander â Tell ce " que signifiant ces preparatifs. Celui-ci leur en expliqua la cause; mais inquiets, ils ne furent pas satisfaits; ils s'atlrcsserent â tous i les membres du gouvernement d'un ton presque accusateur , contre Tell. Leur maniere de se comporter et d'agir etait une | enigme. On ne pouvait pas expliquer leurs inquierudes î incessantes sur chaque mesure de surveillance et d'ordre. Rosetri ? etait connu comme excentrique, mais Bratiano n'avait pas *t.* encore donne aucune preuve d'exrravagance.

Ccpendant le jugement des criminels avansait. Salomon *i* venait de paraître deux fois devant ies juges. Sa lâchete le faisait trembler et plcurer sans cesse; il s'adrcssait â tous, il les suppliait pour obtenir sa grâce. II invita un jour Maghiero â venir le voir; celui-ci s'empressa d'aller le consoler et de l'exhorter, pour l'honneur de ses compagnons d'armes, de ne pas descendre â s un tel point de decouragement. Ic; meme jour, il invita Heliade â venir le voir; puis Tell. Ceux-ci s'empresserent aussi d'obtemperer â son deşir. Chacun d'eux sottit etonnc de la chambre du prisonnier. I.orsqu'iis se rencontrerent, ils sc I demanderent mutueliement ce que Salomon leur avait dit en • secret. II avait tenii le meme langage â tous les trois. 11 leur avait declare que, fidele â la Constitution, il n'aurait jamais fait cause

commune avec Odobesco, si celui-ci ne l'avait pas assure qu'il ne s'agissait pas d'une reaction, mais d'un changement dc gouvernement, de l'arrestation d'Heliade, de Tell et dc Maghiero, remplaces par Campineano, Odobesco et un autre. Pour preuve de son devouement â la Constitution, il avanca que, dans la conspiration ou il avait pris part, il se trouvait aussi des hommes du mouvement. 11 nomma Rosetti et Bratiano.

Une autre accusation venait donc de paraître; d'autres arrestations allaient se faire. I.e peuple savait que ces deux personnages vivaient en bonne harmonie avec les membres du gouvernement. Pour eviter le scandale, pour ne pas donner des motifs au public de soupconner qu'il y avait des divisions dans le gouvernement, les trois collegues se deciderent â se taire, â surveiller de pres les deux accuses et â sauver les apparences. Ils s'etaient propose de ne pas se hâter, lorsque l'idee leur vini que Salomon, en lâche, pouvait avoir eu recours â la calomnie, croyant, par ce moyen, echapper â la punition qu'il croyait devoir encourir. Cependanr, depuis cette accusation, la mefiance s'etait glissee dans leurs âmes et ils commencaient â s'expliquer toutes les demarches de Rosetti et de Bratiano, demarches qui, jusque'lâ, les avaient rendus inexplicables.

Chaque jour, la reaction s'organisait de plus en plus. Odobesco, par l'entremise de sa femme que Bratiano introduisait chez Iui, meme la nuit, se trouvait en relation avec les officiers du regiment de Salomon. Dans la caserne s'ourdissait un nouveau complot pour delivrer les deux prisonniers et assassiner les membres du gouvernement. Mais les deux compagnies, casernees dans le palais, etaient celles qui avaient leve l'etendard de la Regeneration â Islaz; elles etaient fideles et decidees â defendre la Constitution et ses hommes jusqu'â la derniere extremite. Du moins les reactionnaires Ic pensaient ainsi. Les pieces d'artillerie, transportees par le peuple pont la defense du palais, leur imposaient un respect assez considerable pour ne pas tenter un coup de main imprudent.

„ Les reactionnaires essayerent donc d'inventer la fausse f. nouvelle de l'arrivee des Russes â Foxani, ajoutant qu'ils etaient ƒ prets â envahir le pays. Pe gouvernement, quoique informe par tles rapports des administrateurs de Buzeo, d'Ibratla et de I Râmnic, et quoiqu'il ne pîit ajouter foi â ces faux bruits, envoya f pourtant des courriers dans le but de s'informer de la verite. "Bratiano sollicita d'aller lui-meme, avec une mission, â Foxani, et fit semblant de partir. Rosetti vint avec une autre nouvelle qu'il qualifiait de *positive:* savoir que le consul anglais de Bucaresci venait de recevoir une estafette et l'annonce officielle, de la part de son vice-consul, que les Russes etaient deja entres en Valachie. Presque tous les membres du gouvernement crurent Rosetti, excepte ceux qui connaissaient l'accusation de Salomon.

Pa nouvelle ne tarda pas â circuler dans la viile, car on s'efforcait de Ia repandre comme venant de l'un des hommes du gouvernement. Elle causa une grande inquietude. Ees constitutionnels perdaient courage et les reactionnaires devenaient plus audacieux. Ces derniers propagerent encore un autre faux bruit: ils disaient que les membres du gouvernement se preparaient â prendre la fuite et â abandonner la capitale. Le public connaissait deja cette nouvelle, quoique dans le gouvernement on n'eîit fait aucune allusion â ce sujet. Heliade, en sortant du Conseil, fut arrete plusieurs fois dans la rue, pour etre interroge, par des citoyens et des connaissances, sur la decision prise des membres du gouvernement. 11 ne pouvait s'expliquer comment ce bruit avait ete repandu. II tâcha de rassurer ses interlocuteurs; mais leurs inquietudcs etaient tres vives. Il ne tarda pas â rejoindre ses collegues, qui etaient aussi sortis comme lui; il les informa de ce qui se passait. Personne ne pouvait s'expliquer cette mystificarion.

[1] Le consulat anglais protesta plus tard officiellcment contre cetre allcgation qu'on lui avait pretee.

Vers le soir, la cour du palais fut remplie par le peuple, qui venait empecher le gouvernement de partir. C'est en vain qu'on s'efforcait de persuader aux masses qu'il n'avait jamais ete question de depart; que le gouvernement etait decide â attendre avec fermete l'arrivee de l'ennemi, et â maintenir la tranquillite jusqu'au dernier moment. Pilles ne voulaient rien entendre, rien comprendre. Les reactionnaires les excitaient, en leur faisant croire que la capitale devait rester sans direcrion ct cn proie â l'anarchie.

II etait dix heures du soir que la foule n'etait pas encore pârtie, lille se retira cependant en murmurant ct en menacant de revenir en armes. D'un autre cote, les reactionnaires se preparaient, avec les soldats dc la caserne, â venir assaillir lc palais afin de delivrer les deux prisonniers pour les mettre â la tete du mouvement rcactionnaire. C'cst alors que le gouvernement comprit la necessite qu'il y avait, soit de resister pour se defendre, ct commencer ainsi la guerre civile, soit de sc retirer afin de distraire les esprits des preoccupations du moment. Le palais etait assez fortific- pour resister aux soldats de la caserne et â quelques reactionnaires. Mais, dans un pareil cas, lc gouvernemcnt n'aurait obtenu d'autre resultat que dc repandre plus dc sang cmc Salomon n'en avait repandu au 19 juin. II se determina donc â se reticr â Turgoviste, l'ancieuue capitale, â s'y installer ct â attendre meme l'arrivee des Russes avec lesqucls il pouvait traiter plus avantageusement de cette derniere viile, voisine des montagnes. Par consequent le faux bruit devint une realite.

Ie 29 juin, â l'aube du jour, les membres du gouvernement, avec une cinquantaine de personnes composecs dc fonctionnaires publics et d'amis et avec Ies deux compagnies caseniees au palais, partirent pour Turgoviste, cn laissant Ies deux prisonniers â la diserction dtt peuple c]tti deciderait de leur sort. Qui doit encourir la responsabilite d'un tel acte?

LIVRE V

CAIMACAMI E TURGOVISTE - PUCIOSA RUCAR

I

Â la premiere station de la capitale, la plus grande pârtie des soldats fideles, travailles par un des officiers[1], se refuscrent â suivre le gouvernemcnt. Pour ne pas donner lieu â des propos et â des scencs plus scandalcuses, on sc decidă â licencier les soldats en leur procuram leur frais de route pour retourner chez eux.

Heliade, cn partant dc chez lui, suivit la route principale de la poşte, croyant pouvoir rejoindre ses collegues; mais ceux-ci avaient pris un autre chemin, et ils ne puretu pas se reunir.

Cependant, des le matin, dans la capitale, les reactionnaires se rassemblerenr chez le metropolitani et formerent une catmacamic monstrueuse ct illcgale. Cclle-ci se chargea du gouvernemcnt, retablit les anciens fonctionnaires, expedia dans touts les districts l'ordre dc ne plus se soumettre au gouvernement provisoire, de s'opposcr â toute espece de tentative de sa part ec de persecuter ses fonctionnaires qui devaient etre teniplaces par ceux de l'ancicn regime. La police prit les mesures les plus barbares. Afin de demontrer cjue les peines corporclls et degradau tes n'etaienf point abolics, des citoyens dc toutes classes furent fouetres dans toutes les prefectures, ainsi que dans Ies tues dc la capitale. Lc capitaine

[1] Nous ne potivons pas encore affîrmer la cause de certe revolte.

des gendarmes criait â haute voix qu'il allair ajouter encore dix livres de plomb ă son fouer, et qu'il allait recouvrir le nianche de peau roumaine.

Dans l'apres-midi, on afficha sur les murs la circulaire suivante qui venait d'etre envoyee dans tous les districts de la part du metropolitain:

Les rebelles se sont enfitis de la capitale dans In nuit du 28 au 29 juin, des qu 'ils ont appris que ks annees des hautes cours suzeraine et protectrice s 'approchaient de nos frontieres. Nous nous empressotis d'annoncer cette bonne nouvelle ă tous les habitants du pays. En meme temps, nous les avertissons que, de concert avec M.M. les boyars qui se trouvent dans la capitale, des mesures ont ete prises pour le re'tablissement de la tranquillite publique, et, a cette occasion, les habitants de toute classe et de tous rangs sont invites a accueillir, avec des sentiments de reeonnaissance et d'amottr, les sauveurs du pays.

*f **NEOPHYTE,** metropolitain de la Hongro-Valachie, 29 juin 1848.*

IM Caimacamie de la Valachie,

A la suite de l'evenement du 11 juin, connu du public, le domnu regnant, Georges-Demetrius Bibesco, par sa retrăite dans ks etats autrichiens, cessant de gouvemer le pays; nous, en vertu du dix-huitibne artick du regkment organique^, en nous chargeant des renes du gouvernement, portons par cela cet evenement a la connaissauce de tous ks habitants du pays. Nous avertissons en

[1] L'arr. 18 du reglement, lorsque Ie trone est vacant, designe comme membres d'un gouvernement interimaire (caimacamie), le ministre de l'mrcrieur, celui de la justice et le grand bano. Les membres de cette caimacamie n'avaient aucune de tes fonctions exigees. Bibesco, dans son acte d'alxlication, avait laisse, pour gouverner le pays, Ies ministres qu'il venait dc nommer. C'est pour cela que nous avons qualifie plus haut cette caimacamie de monstrucuse ct d'illegalc.

mane temps tous ks anciens fonctionnaires qui n 'ont pas pris une T part directe au renversement du gouvernement kgalde reprendre b ks fonctions qui leur avaient ete conftees par k domnu regnant.

* *Le bano, Theodore Vacaresco,*

Emannuel Baleano

1} Bucaresci, 1848, 29juin

La statue ele la Justice, dressee dans la cour du palais administratif, par l'ordre d'Emmanuel Baleano, fut detruite, le 29 juin: „A bas! dit-il, renversez cette prostituee, la femme des revolutionnaires!" Comme s'il pouvait insulter les revolutionnaires en leur attribuant la Justice pour femme.

C. Cheresco, en qualite de secretaire d'Etat, adressa une note aux consuls des puissances etrangeres, dans les termes suivants: „L'ancien ortlre de choses etant retabli definitivement, comme il existait avânt l'evenement fâcheux i, du 11 juin, nous nous empressons de vous annoncer qu'une caimacamie vient d'etre nommee, et que tout va rentrer dans l'etat normal."

Des le matin, Odobesco et Salomon furent delivres par les officiers et les soldats du premier regiment. Odobesco reprit le commandement ele farmec, et Salomon celui de son regiment.

Tandis que les membres du gouvernement et les hommes devoues â la Constitution s'eloignaient de la capitale et des intrigues qui s'ourdissaient elans l'ombre pour amener un nouveau carnage, Jean Bratiano, qui etait deja parti pour Foxani, apprenaut en route la nouvelle dc la nomination d'une caimacamie, abandonna sa mission, et se hâta de revenii' â Bucaresci, au milieu des reactionnaires.

11 s'etablir chez un parent d'Odobesco, d'oîi il entra en relations directes avec cet agent russe.

II

Pendant que la reaction, â l'apogce de sa puissance, exercait ses fureurs â Bucaresci, les membres du gouvcrnemeiit provisoire, aceompagnes d'une cinquanraine d'amis devoues, approchaient de Purgoviste, l'ancienne capitale. Heliade sc croyant toujours en arriere, s'cfforcait d'atteindre ses collegues. II arriva â Turgovisie vers le soir, et pour s'assurer si ses amis etaient tlans la viile, il s'arreta â la barrierc, afin de s'en inlornici. Tout y etait calme; personne ne savait encore rien tle ce qui venait de se passer â Bucaresci; personne ne pouvait Iui tlite cv qu'eraienr devenus ses collegues; on ne connaissait pas lc chemin cju'ils avaient pris. II jugea donc qu'il etait prudent di-ne pas se basarder â penerrer seul dans la viile. 11 ne voulait pas se faire connaître.

II envoya un de ses parents qui Faccompagnait vers ('administrateur, avec une lettre de recommandation, comme ecrire tle Bucaresci, le priant de mcttre *a* la disposition du portcur deux dorobans, afin de le conduire dans les routes niontagneuses de ce district. L'administrateur recut l'envoye avec tous les egards convenables, et il ordonna â deux dorobans tle le suivre. I.'administrateur, quoique du pani constitutionnel, n'ctait pas informe qu'Heliade se trouvait tlans sa voiture hors de Ia viile.

Pe parent d'Heliadc, etant revenii avec les dorobans, â l'endroit convenit, ce dernier se decidă *a* traversei' la viile dans Pobscurirc, â passer dans les montagnes et s'y arreler jusqu'au lendemain afin de s'informer du son de ses camarades.

A la distance d'une demi-heure de marche de la viile, un troisieme doroban vint avec l'ordre dc faire retourner Ies tleux autres, er avec une lettre de la part de I'administration adressec au parent d'Heliade, qui l'invitait â poursuivre seul sa rotite, et â laisser les dorobans retourner â Purgoviste, leur presence etant tres necessairc â l'administrateur, *dans les*

'•< *circonstances actuelles.* Heliade comprit que la nouvelle des fceVencments de Bucaresci etait arrivee â Ttirgoviste. II se decidă la avancer sans escorte avec ses deux parents sans connaître la r route qu'il suivait.

| Apres une marche de quelques heures, il s'arreta au \ premier village oii il descendit incognito chey. le proprietaire \ et demanda un gîte. 11 fut recu avec toute la courtoisic connuc ***i*** en Valachie.

i La maison boyaresque etait une espece de petite tour ' ressemblanr â un pigeonnier au milieu d'une soi-tlisante cour. Pour arriver chez le maître du logis, il fallair monter une dizaine de degres d'un escalier raboteux, construit au dehors de l'habitation. Au haut de Pescalier se trouvait un grand balcon en bois appele *pridvore.* De lâ, on entrait dans Pinterieur du manoir en s'abaissant par une petite porte dounant *dans une paire de deuxpieces* (nous empruutons toujours les expressions locales). 1 a chambre etait occupee dans toute sa longueur par un lit ou divan qui avancait jusqu'â moitie tle sa largeur. Ce divan etait couvert d'un tapis du pays appele *scortsa* (ecorce), et garni tle coussins. Sur le lit et au milieu, se trouvait une petite table sur laquelle ou voyait des papiers en desordre, et un encrier en cuivre presenranr la forme d'un pistolet. Le boyar derit, lit, mange et joue avec ses hotes sur cette table. Du cote oii il s'asseyait, on voyait une peau d'ours etentluc. Un tapis turc decorait la muraille du cote du lit. Un sabre, quelques pistolets et quelques fusils de chasse y etaient suspentlus en maniere de panoplie. A Pune des extremires du lit etait la porte, â l'autre se trouvait uneseconde table en bois blanc, couverte d'une nappe. Sur cette table on voyait le plăteau indispensable avec la coupe de *dulceatsa* (confitures) avec les tleux verres en cristal et une tlemi-douzaine dc petites tasses turques pour prendre le cafe. On y voyait aussi la boîte dc paitis â cacherer, le livre de prieres, et des cartes â jouer, ainsi que le livre des

comptes (catastiche). Pour tout meuble se trovivait trois chaises en bois blanc en assez mauvais etat, une caisse qui servaii de garderobe et en meme temps de canape. N'oublions pas aussi le poele en briques, sur lequel etaient etales avec orgueil une dizaine des livres remplis de poussiere et surmontcs dc quelques ceufs rouges, pieux debris des fetes de Pâtjues, et transformes en colombes par les soins industrieux du maître du logis. Sur la muraille, ciu cote de l'Orient, etaient suspendues deux ou trois sainres images en bois, devant lesquelles brillait une lampe d'argent. Sur le haut des images reposaient les flambeaux de Pâques. Au-dessus de la caisse-canape, il y avait deux petites fenetres dont les vitres etaient en papier ecrit.

I £ proprietaire demanda â ses hotes s'ils desiraient manger sur le lit, â la *boyaresque,* on â la table carree, â la *nemtsesque* (â l'allemande ou â l'europeenne). On lui repondit qu'on preferau la seconde maniere. La table qui supportait le plăteau, le livre de prieres, les cartes â jouer ete, fut transportec au milieu de la chambre. On prepara le souper, et les hotes furent invites â prendre part au repas.

111

- Vous venez certainement de Bucaresci? demanda le proprietaire, et vous allez sans doutc prendre les bains des montagnes?

- Oui, monsieur, repondirent les hotes, trouvant la demande tres bien appropriee â leur situation.

- Quelles nouvelles avez-vous de la capitale? Est-il vrai que ce gouvernement provisoire ait l'intention de nous depouiller de nos proprietes?

- Nous n'en savons rien, cependant nous ne croyons pas **â** ce bruit. N'avez-vous pas lu la proclamation et le grand mot d'ordre: „Respect aux personnes, respect â la propriete"?

- Oui, mais ce sont des parolcs pour nous tromper. Tout ce qui m'etonne et m'indigne, c'est de voir Heliade, apres une vie si laborieuse, donner la main â ces brigands pour nous depouiller de nos biens.

- Est-ce que vous connaissez Heliade?

- Je ne le connais pas personnellement; mais j'cntends journellement parler de lui; j'ai quelques-uns de ses ouvrages; jusqu'ici je l'ai considere comme notre litterateur, comme un homme honnete et profond. Mais d'apres ce que je vois â present, il a ete un imposteur; car il a lait cause contmune avec des bandits. S'il tombait entre mes mains...

- Mais quels sont les auttes bandits?

- Les Golesci, Tell, Maghiero et leurs semblables.

- Mais tous ces hommes sont aussi des proprietaires, des privilegies plus grands que vous. Nous ne pouvons pas nous expliqtter comment ils se sont laisse descendre jusqu'â l'erat de bandits, en exposant leurs proprietes, en abdiquant des prerogatives si belles, et en mettant aussi leur tete en jeu.

- C'est cela qui m'etonne aussi, *boyerulelW* doit y avoir ici quelque mystere; il y a quelque chose de diabolique. Moi, je ne suiş pas de la capitale; jc vis, comme votis voyez, retire; mais j'aimerais â penetrer, s'il etait possiblc, dans les secrets des cabinets, et â savoir tout ce qui se passe. Je crois que ces hommes, comme les Golesci et autres, ont voue leur âme au diable, qu'ils sont devenus catholiques, qu'ils ont donne la main au pape et aux Francais. Ils sont des antichrists, ces Francais. J'ai lu l'histoire de leur entree â Moscou; ils depouillaient les egliscs des vases d'or et d'argent; et â la place des lusttcs, ils suspendaient au milieu de la maison de Dieu les cadavres de

chcvaux[1]. On dit que lc pere des Golesci a ete un heretiquc, un *Jkrtnacotr;* si cela est vrai, Heliade aussi doit etre un farmacon.

— Nous croyons que vous avez raison, car ces hommes oui detrone lc prince Bibesco; c'etait un bon prince.

—Ah! non, pardon, *boyerule!* Je suiş content que nous soyons debarrasscs dc ce tyran. Quant â cela, les revolutionnaires ont tres bien fait; ils meritent un *celeug';* mais quant â leur intention de detruire la propriete, ils meritem l.i potence.

- Pourquoi n'ctes-vous pas content tic Bibesco? 11 avait l'intention tl'etablir une noblesse dans le pays; il a expulse des ecoles la langue națională; il a voulu faire apprendre â nos enfants le francais et leur enseigner â tous les tnoyens de devenir hommes de salon. 11 a cajole tous les boyars. Plusieurs parmi eux ont fait fortune pendant son regne.

- Oui, ce qui est juste n'est pas peche, selon le proverbe. Mais moi, proprietaire et fils de boyar, j'ai ete condamne, pendant son regne tle cinq annees, â languir dans ma retrăite sans aucun autre revenit que celui de ma propriete, sans aucune fonction et sans aucun titre.

J'ai presque vieilli, et on ne me dit encore cute simplemcnt M. Take. C'est une injustice criante d'oublicr dc la sorte les fils tles boyars. Le tyran! c'est dommage qu'on n'ait pas pu Pattendre lorsqu'on a tire sur lui. Les pistolers ont du etrc charges avec des cerises ou placcs entre les mains de femmes.

Tos Russes avaient publie une brochure sur I'entree des Francais en Russie, oîi ces expressions choisies fourmillcnt â chaque page. Cette brochure a ete traduite dans toutes les langues des chretiens dc l'Orient, et repandue par les soins de la politique russe.

- rranc-Macon, prononce par cette espece d'hommes far-macon, est synonyme de sorcier.

Aneiennc decoration tutque.

- Si vous etes content de la catastrophe qui renversa iBibesco, nous vous disons que, dans ce moment, les ennemis de la Constitution font tout leur possible pour rappeier ect I homme que vous designez sous le nom de tyran.

- Que dites-vous, messieurs? est-il possible? Alors les revolutionnaires sont des hommes comme il faut; ce sont les grands ciocoi qui sont les traîtres. Je vous disais tout â l'heute qu'il y avait ici quelque chose de diabolique. Moi, je ne suiş pas un homme instruit, mais j'ai lc sens tle mes cliiens clc chasse. S'il est vrai que les ciocoi' vculent rappeier Bibesco, jc deviens revolutionnaire.

—Il ne faut pas vous presser, ni pour devenir revolutionnaire, ni pour croire aux calomnies et aux inventions qui placent les Golesci et leurs collegucs au rang des bandits. Ne vous laissez pas influcncer par les partis; jugez les hommes d'apres leur passe et d'apres leurs actes presenrs.

— Mais, que font-ils dans les circonstances actuelles?

— Nous ne sommes pas au courant de leurs actes. Ce qui est incontcstable,c'est que, depuis le 9 juin, le pays est en revolution, comme vous le dites, et vous etes tranquille sur votre propriete. Ces hommes gouvcrnent depuis deux semaines, et nul n'a ete lese, ni dans sa personne, ni dans ses biens. Ils nc se sont cmpare tiu gouvernement ni par la force, ni par la ruse; a la voix du peuple qui les appclait ils soni entres en blouse dans la capitale et sans aucune escorte

—Dites-moi donc, si cela est ainsi, d'oîi vient qu'ils passent pont etre les ennemis de la propriete? car, voycz-vous, je suiş tranquille ici. Les ordres que je vois venir â radministration et au sous-administratcur sont remplis d'equite. Dites-moi, je vous prie, si vous savez quelque chose sur la question de la propriete?

- Tout ce que nous savons, c'est que les Russes oui l'intention ele devenir maîtres de notre pays ainsi qu'ils le soni devenus de la Bessarabie.

- Tiens! J'ai entendu dire que les boyars et les fils de boyars de la Bessarabie etaient aujourd'hui reduits â la misere. Pour toute ccinture, ils n'ont qu'une cotde d'ecorce de tilleul. On a vu, dans la derniere cantpagne, en 1828, des boyars de la Bessarabie conduisant les bceufs et les chariots des provisions.

- Nous avons aussi entendu plusieurs anecdores semblables. Mais il s'agit â present de la propriete. Dites-moi, s'il vous plaîi, les paysans de ce village sont-ils proprietaires du terrain de leurs niaisons et de leurs jardins? Sont-ils ***moşteni*** (proprietaires, hereditaires)?

- Non, toute la terre ici m'appartient.

- Mais les paysans, sont-ils aussi votre propriete?

- Vous etes donc etrangers, messieurs? Est-ce que vous ne savez pas que le paysan, en Valachie, n'est pas serfi 11 est ***clacass;*** il est libre; il petit aller ou bon lui semble.

- Mais, vous convient-il de voir un jour votre terre veuve de ses paysans?

- Cela ne se petit pas, car ils ne peuvent demenager qu'â raison de deux familles par annee. Lorsque quelcjues-uns s'en vont, d'autres viennent. Quant â cela, je m'en soueie peu: „Que le lac existe et les gtenouilles n'y manquent pas".

- Mais au bout de quelques annees au lieu des paysans roumains qui peuvent s'en aller de votre terre, si vous voyez des paysans cosaques venir la repeupler, comme cela s'cst vu en Bessarabie, seriez-vous content?

- Ma foi, ceci demande reflexion. Ces hommes ne sont pas encore multiplies chez nous et ils sont assez impertinents. Vous prenez un fiacre, vous le payez, et, parce que le cocher est Russe, vous avez l'air *boyerule,* d'erre son domestique. Les pauvres Roumains sont doux et dociles.

— Savez-vous ce qu'ont fait les paysans cosaques sur les terres des proprietaires moldaves de la Bessarabie?

- Non.

- Lorsque le proprietaire ou son fermier venait leur demander de remplir leurs devoirs pour la portion de terre qu'ils occupaient, ils faisaientsemblant de ne pas comprendre le roumain. *Ya ni snayu,* repondaient-ils.

- Iit ensuite?...

- Ensuite des proces sans fin; et le Czar, pour en finir avec les proces, a trouve convenable d'acheter les terres pour un cinquieme de leur valeur, d'exproprier les proprietaires indigenes et de rendre les Cosaques proprietaires communaux. Voilâ porquoi ceux que vous appclez boyars de la Bessarabie sont reduits â la misere. Aimeriez-vous un jour vous voir exproprier par le Czar, et, â titre d'indemnite, recevoir un cinquieme de ce que vaut votre terre?

- Je ne voudrais pas vendre ma terre, pas meme pour le prix-courant d'aujourd'hui; et, ma foi, tout ce que vous dites est bien evident, car je connais les Russes. Qucl remede employerions-nous contte un tel etat de choses? Je vois cmc nos proprietes sont en danger. Les Russes ne connaissent rien autre chose cjue le moi ***vasmi*** (arracher), bourse, armes, cheval, femme, fille. II est sur qu'ils diront aussi ***vasmi*** ma jiauvre popriete, le seul heritage de mes parents.

— Donc, jxnir etre sur de votre propriete, il faut multiplier vos allies et vos forces; il faut rendre vos paysans proprietaires d'une parcelle de terre; ils vous la jiayeront â sa veritable valeur; ils auront alors le meme interet cjue vous; et, au lieu d'etre jircts â aller coloniser et peupler les deserts de la Russie, ils setont prets â defendre leur propriete. Aujourd'hui, votre terre n'a pour defenseur que vous seul, mais alors, elle aura deux cents defenseurs, et, au total, les terres de la Moldo-Valachie en compteront des millious.

- Vous avez raison; mais, en rendant les paysans proprietaires, je dois leur ceder une pârtie de ma terre.

- Sans doute; mais, selon le reglement organique, est-ce que vous ne devez pas leur ceder deux tiers de votre terre?

- Oui, mais pour cela ils me font la *claca.*

-Alors, ils vous payeront la terre, et l'interet de l'argent reui est plus considerable que la *claca.*

-Je nc comprends pas bien ce calcul. Expliquez-vous mieux.

- Vous devez ceder â chaque paysan, selon le reglement, neuf*pogunes* (environ quatre hectares); combien vous paie-t-il par annee pour cette pârtie de terre, en travail ou en argem?

- Deux ducats et demie, terme moyen (treme francs).

- Si vous lui vendiez cette parcelle de terrain, ou la moitie, selon les localites, supposons â six ducars le*pogone,* vous aurez une somnie de cinquanre-quatre ducats dont les interets vous donneront plus de cinq ducats'. L'interet de l'argent, employe â travailler votre terre, vous rendra davantage que le travail force de la *claca.* Vous savez tres bien ce que vous rapporre une journee de *claca* et une autre payee. Le paysan, une fois delivre, non tant de la legere condition de la *chica,* mais de ses abus qui lui volent plus de quarante journees de labours par an, aura son temps â lui pour faire fructifier sa petite propriete et pour louer encore un grand morceau de votre terre, avec des conditions plus avantageuses des deux cotes.

- Je vous comprends. Mais pourquoi ces choses-lâ ne sont-clles pas expliquees de la sorte dans la proclamation?

- La proclamation, je crois, a pose des principes; elle a voulu rendre le paysan proprietaire au moyen d'une indemnite,

' Pour etre exact, nous reproduisons cer cnrreticn tel qu'il a eu lieu. Nous ne Ic donnons pas comme regie; on peut changer la quantite de *pogons*et le prix dc chacun, selon les circonsrances, les localites, ou selon un calcul plus avantageux pour les deux parties.

set, par consetuient, defenseur de la propriete. Qtiant â la țquantite de la parcelle vendue au paysan, qtiant au prix de l.chac[i\c *pogone,* â l'execution de cette mesure, je crois aussi que ce n'etait pas aux hommes du mouvement d'imposer, par la iforec, les conditions d'une semblable transaction, car ils devaient respecter la propriete; c'etait faffaire des proprietaires de comprenelrc leurs interets et tle fixer la quantite de leur terre â vendre, ainsi que son prix; c'etait l'affaire d'une assemblee i generale composee de representants de tous les interets.

— On m'a donc trompe, je vois que ces revolutionnaires sont mes hommes et moi le leur. Je suiş content, messieurs, d'avoir fait votre connaissance, je vous vois hommes instruits; vous avez fait surement votre education ou â Betch (Vienne), ou â Paris.

- Non, monsieur, nous sommes des Roumains comme vous; nous ne sommes pas sortis de notre pays. Si nous avons pu satisfaire â quelques-uncs de vos demandes, c'est que jusqu'â preisent, par notre habitude de reflecți ir plus murement sur les hommes et les choses, nous etions â meme de vous eclairer.

II etait deja tard. Le proprietaire ceda â ses hotes la chambre que nous venons de decrirc, et qtiant â lui, il passa dans l'autre piece qui n'etait que le magasin tiu manoir. Ils se separent pour se livrer au repos.

IV

Nous laissons Heliade chez son hote et nous retournons vers ses collegues ainsi qu'â Purgoviste. Dans la soiree, apres le passage d'Heliade par cette derniere viile, les nouveiles de Bucaresci arriverent ainsi que les ordres du nouveau gouvernement ou de la soi-disante caimacamie. Le lendemain, 30 juin, les reactionnaires de Purgoviste, aceompagnes de leurs creatures et de leurs domestrques, se soulevcrent pour aller au devant des *revolutionnaires a.* pour les empecher d'entrer tlans

leur viile. Ils recruterent aussi â la hâte quelques autres hommes tle toutes les conditions et se joignirent aux ouvriers ou aux zigani d'une fabrique appartenant â Baleano; ils formaient en tout une bande de plus de six cents hommes, armes de fusils, de haches et tle bâtons. l.es constitutionnels, comme nous l'avons tlit, etaient rotit au plus soixante, du resie bien armes; mais leur intention n'etait pas tle se battre; ils voulaient entrer dans la viile, et comme les choses avaient pris une tout autre tournure que celle qu'ils avaient presumee, ils n'avaient plus qu â penetrer dans le district de Monticello, soii pour s'y etablir, soit pour passer en Transylvanie, dans le cas oii l'on ne voudrait pas les recevoir dans ce district.

Les reactionnaires de Turgoviste, encourages par leur nombre, vinrent leur chercher querelle. Non seulement ils voulaient leur interdire l'entree de la viile, mais ils excitaient la foule â se precipiter sur eux, â les massacrer ou ă les faire prisonniers.

Une dispute s'eleva, elle dura plus de six heures sous le soleil ardent des premiers jours de juillet. Toutes les fontaines et les puits etaient au pouvoir des assaillants. Quelques-uns, parmi les assaillis, avaient leurs femmes et leurs enfants avec eux; une soif ardente les devorair, les cris des enfants dechiraient les entrailles des parents, qui ne pouvaient se decider â tenter un coup de desespoir et â dissiper toute cette foule plus impertinente que courageuse.

On eprouve une profonde douleur â decrire la depravation des hommes aveugles par les passions et l'ignorance. L'etat sauvage est preferable â la demoralisation et â la degeneration tles peuples. Le mouvement en Valachie s'etait opere tout â l'avantage des paysans et des zigani. Les assaillis etaient des hommes auxquels il ne manquait rien dans l'ancien ordre de choses, que la paix de leur conscience. Ils ne pouvaient pas voit sans indignation les abus sans nombre qui pesaient sur tant de

millions dc Roumains. Dans ce moment, on voyait des paysans et des zigani, pour lesquels ces hommes avaient tout sacrifie, plus fanatiques et plus tcrribles que les reacrionnaires eux-memes. „Qui etes-vous, s'ecriaient-ils, pour venir changer les choses et ne pas les laisser telles que Dieu les a etablies? Le boyar est destine par le ciel â etre boyar, et nous autres pauvres pecheurs nous sommes destines h souffrir et â supporter les charges. Le zigan aussi est maudit et destine â etre esclave. Vous etes des apostats, des catholiques qui osez renverser les decrets de la divinite."

Les enfants devores par la soif criaient toujours; les constitutionnels devaient en finir. I.a lutte allait s'engager; les fussils etaient deja leves, les detentes pretes â partir, les assaillants non armes se preparaieut â quitfer le camp. l.es ciocoi', quoique armes, commencaient â pâlir. L'un d'entre eux, ancien sous-administrateur, qui etait presque leur chef, hommc lâche et ruse, type de l'aticten boyarisme provincial, qui sait tirer parti de toute oceasion, s'adressa â Golesci, Tell et Maghiero et leur demanda trois cents ducats (trois miile six cents francs).

„Donnez-moi cette somnie, leur dit-il, et j'imposerai silence â ce ramassis de canaille; je ferai en sorte cuie tout le monde se retire pour vous laisser le passage libre. Vous pourrez allcr ou bon vous semblera, excepte dans la viile de Turgoviste."

Les constitutionnels, comme on doit le penser, furent plus satisfaits tle former cette somnie, dans la situation actuelle, que de se frayer un passage â travers des catlavres. Ils la lui donnerent, et le vieux ciocoiu, enchante de sa botine aubaine s'en alia avec un air fanfaron dissiper la foule qui erait deja disposee â se retirer d'elle-meme. On fraternisa, les foutaines et les puits furent libres, on se desaltera. Les constitutionnels se mirent ensuite en rotite pour penetrer dans le district tic Monticello.

En avancant dans les montagne vers Riicar, C. Rosetti, qui etait du nombre des fuyards, se mit â causer avec un dc sc» compagnons, N. Balcesco.

„Kh! Balcesco, lui dit-il, notre entreprise vient cl'echouci; une cai'macamie s'est installee â Bucaresci. 11 n'y a plus rien â espeter, mais faisons un reve: supposons que le peuple dans la capitale se soulcvc de nouveau pour renverser la caimacamii et pour nommer un nouveau gouvernement provisoire. Qucls seront les membres appeles â le composer? Voilâ mon choix, si j'etais â Bucaresci, je ferais tout mon possible poury installci Campineano, Odobesco et Creizulcsco; Tell et Maghiero doivent leur ceder la place, ainsi qu'Heliade. Quant â cc dernier, il faut le laisser encore une dizaine de jours dans lc gouvernement, car nous craignons le peuple. Heliade a pai malheur une grande popularite, comme tvi le sais. Apres mic dizaine de jours, nous pourrons facilement nous debarrasser de lui."

Balcesco trăita Rosetti comme un homme qui reve et laisse trahir ses ressentiments ou ses desseins.

V

Les evenements que nous venons de rapporter n'etaient pas encore connus dans le village de M. Take. Dans la matinee du 30 juin, Heliade, avec ses deux parents, nc pouvant encore rien savoir sur le sort de leurs compagnons, se deciderent â s'aventurer dans les montagnes. Ils prirent le chemin des bains de Pucioasa pour laisser leur hote dans l'idee que lui-meme avait concue dans lasoiree. Comme ils se trouvaient encore pres de Turgoviste, ils ne voulaient pas trop s'cloigner, esperant qu'ils renconrreraient quelque part leurs collegues. Ils interrogeaient avec menagement tous les passagers qu'ils voyaietit venir d'en haut et d'en bas. On n'avait pu encore leur apprendre rien de nouveau.

j Enfin ils furent atteints par un voyageur qui venait de sTurgoviste; c'etait un villageois montagnard, il etait dans sa fvoiture.

- Bon voyage, dit le villageois, suivant la maniere babituelle . aux paysans.

- D'oii venez-vous, bonhomme, lui demanda Heliade?

- De Bucaresci.

- Quelles nouvelles?

- Eres mauvaises.

- Quand etes-vous parti de cette viile?

- Hier matin.

- Quells sont ces mauvaises nouvelles?

- Notte gouvernement est dissous, ses membres sont partis. Je les ai aceompagnes jusqu'â Tutgoviste oii les ciocoi ne les ont pas laisse entrer. Quel dommage! c'est fini de notre cause, de la cause du peuple.

- De quel cote etes-vous? Oii allez-votis?

- Je suiş dc Petrossitsa; je suiş absent de chez moi depuis trois semaines. Nous avons un petit commerce du cote du Danubc. Je viens souvent â Bucaresci, en y passant pour mes affaires. Je connais presque tous les boyars.

- Vous devez donc connaître aussi les membres de votre gouvernemcnt, comme vous l'appelcz?

- Parblcu! oui. J'ai vu hier les Golesci, Stephan et Nicolas. J'ai vu Gradisteano; j'ai vu aussi un beau et brave cavalier que je n'avais pas encore connu personnellemenr jusqu'alors, et qu'on disait etre Maghiero. Mais quel beau guerricr! Comme il monte bien â cheval, c'est un veritable gaillatd. J'ai connu hier aussi le general Tell, il m'a interesse beaucoup; mais sa femme et ses enfants m'onr dechire le coeur. J'ai pleure, j'ai pleure, sacristii Comme je ne me rappelle pas avoir pleure â la mort de mon pere; car vous savez, messieurs, que l'homme n'est pas de pierre, et moi j'ai un cceur tres faible. Les petites

creatures! comme ells jileuraient! et les ciocoi avaient occupt[1] toutes les fontaines. Je ne sais pas commeut sont faits quelques hommes. Voyez-vous, tous les notres etaient armes, et quelles armes! Les autres, en effet, etaient nombreux; il y avaii quelques centaines d'hommes, mais ils etaient presque desarmes. On n'avait qu'â tirer un coup de fusil pour les disperscr comme ces corneilles cjui ne savent cjue crier. Pourranr les notres souffrirent presque une demi-journee sans faire usage de leurs armes. Tonnerre de D...! si j'avais eu un fusil, ce ciocoi'u de sous-administrateur ne m'aurait **jias** echappc.

- Quel etait ce sous-administrateur?

- Tiens! mais qui ne le connaît jias? C'est le brigand dc l'arrondissement, le caiphe des vieux ciocoi de cet endroit, lsiias Farcas, enfin. 11 avait ete destitue par notte gouvernement, ci c'est pour cela qu'il voulait se venger hier. Ah! comme j'etais content lorsque jc vis que les notres sentirent enfin qu'ils etaient des hommes. Ils leverent leurs armes; et moi, je tremblais dc joie, comme un chien qui regarde dans les yeux tle son maître, et n'attend que le couji de fusil jiour se preeijiiter sur le gibier. Tous les tliables etaient dans mon corps; je frottais mes ongles; mais je commence â croire que je suiş une bete de sinistre augure. Jc dois avoir le mauvais ceil; car jamais jc n'ai eu lc bonheur dc voir exaucer mes desirs. Voyez-vous, tandis que je n'attendais qu'un *păf*\ je vois de diable dc sous-administrateur qui vient atipres tle nos chefs, et *pipiri, pipiri,* le chapeau â la main, ils parlerent quelques minutes. Certainement cjue le sous-administrateur demandait pardon, le's notres, comme des imbeciles, firent les genereux, le laisserent aller ainsi que la foule sans tirer au moins le plus petit coup dc fusil.

- Que sont devenus les votres ajires cette aventure?

- Ils ont [iris la route des montgnes, vers Rucar, je crois. Ils s'en vont peut-etre dans le pays de Neamtzou (en Autriche), pour s'entendre avec plusieurs *langues*[1], et revenir avec des "brces pour exterminer toute la race des ciocoi.

- Je nc crois jias cela; ils ne sont pas mechants â ce point; les ciocoi'sont aussi des Roumains.

- Pardon, ils ne sont jias Roumains; ils sont la salive du **wrdiable;** ils sont des ***venetiques*** (etrangers parasites), des parvenus, fţ des esclaves cjui cedent leurs femmes et leurs enfants aux Russes \ et aux Turcs. On les connaît â leur nom, qui sent la cjueue du *ă* diable. Quel est le Roumain ou le chretien qui aurait un nom *fi* aussi diabolique jiour terntiner en *pido,* comme *Argyropulo,* **I** *Aghiutzopulo* ete? Je me signe toujours quand j'enrends le nom de *Pharmac* (synonymc tle sorcellerie), c'est l'enfatu de Lucifer, car c'cst lui qui enfante les sorcelleries. — Et puis, oii a-t-on entendu un nom plus sale qui celui de Soutzo? Ces hommes sont-ils Roumains, sont-ils chreriens, avec des noms comme Maouro, comme Linge, qui ne veulent dite que leeher les jilats? Et les Villara, que je ne comprends jias, et les Rosetti, et les Banof, Koutchuturof, Pasnaski, ete, ete, sont-ils des Roumains? — Pour cultiver Ic terraiu, nous avons l'habitude, nous autres paysans, d'extirper jusqu'â la racine toute mauvaise jilante. Pont sauver le pays, on doit exterminer aussi ces semences de l'enfer, tous les ciocoi dont le nom est synonyme de bec de Belzebuth[2].

- Mais les autres, comme les Philipjiesci, les Baleni, les Golesci, les Gradisreni, les Vacarcsci, les Balaceni, er tant d'autres, bons ou mauvais, grauds ou jietits, ne sont-ils **jias** aussi des ciocoi?

— Ah! quant â ceux-ci, c'est un autre bonnet, c'est une autre comedie. 11 y a parmi eux des bons et des mauvais, mais ca sent le Roumain, ce sont des plantes qu'il ne faut pas extirjier du

[1] On entend par le mot ***langues,*** nationalites ou peuples.

[2] *Cioc* veut dire en roumain bec.

terrain, mais il faut les greffer un petit peu... vous lm* comprenez! et leurs fruits seront plus savouretix, plus exqui.i.

- Vous avez prononce plusieurs noms comme etrangers, Que pensez-vous d'Heliade? C'est un nom grec.

- II n'est pas Grec: je connais son pere et ses oncles; ils sun Radulesci, d'ici, de Turgoviste; il est des notres; il est mon corn patriote.

- Alors pourquoi s'appelle-r-il Heliade?

- Dieu ou le diable le sait. I .es uns discut qu'il s'apelle Elias parce qu'il est inspire par le prophete Elie; ou parce que tom ce qu'il dit et tout ce qu'il fait vient de Dieu. Moi, j'ai une autre opinion, je crois qu'il s'appelle Eliade, en memoire de son pere qui s'appelait Edie Radulesco.

Heliade demcura un peu en arriere pour sc concerrer avei les siens sur Ie chemin qu'ils devaient prendre. II etait presque impossible de passer elans le district de Monticello sans retourner vers Turgoviste. Les montagnes commencaient â devenir impraticables pour les voitures, â moins de suivre les grandes routes. Ils se deciderent â avancer vers la frontiere de la Transylvanie, et selon le dire tiu paysan, â y attendrc leurs compagnons, ou â passer par cet endroit dans le district tle Monticello. Le langage du paysan leur avait inspire de la confiance. Heliade s'adressa â lui de nouveau.

- Comment vous applez-vous, je vous prie?

- Jean Cherb. Mais vous?

- Toujours Jean. - Est-ce que Petrossitza est loin d'ici?

- Non. Dans deux hetires tle marche nous y serous rendus. Mais â propos, oii allez-vous?

- Nous voulions aller pour quelque temps aux bains tle Pucioasa, mais ks nouvelles que vous apportez de Bucaresci et de Purgoviste nous ont fait changcr d'avis. Nous voulons passer par Petrossitza, afin de nous rendre aux bains de la Transylvanie.

- Dites-moi, franchemcnt, n'eres-vous pas par hasard aussi Ides notres? car il y â quelque chose ici dans mon sein qui ne ime trompe jamais. Dites-moi la verite, sacristii et moi, je vous t-ferai passer la frontiere sain et sauf. Car voyez, il vous faut 1 quittet votre voiture. Vous ne pouvez aller avec cile epic jusqu'â ' Petrossitza. De lâ, il vous faudra louer des chevaux accoutumes **â** gravir les montagnes. Je m'engage â vous en trouver. Avez-vous des passeports en forme? Dites-le moi, car si vous n'en avez. pas, il faut des ce moment prendre au autre chemin. II ne faut pas passer devant le nez des autori tes. Le logofete de la frontiere est mon cousin. II est Roumain comme moi, en habit blanc; mais sa femme se comporte en *madame;* elle a des bonnets, des châles; elle possede toutes ces diableries de la viile; et je crois aussi que mon cousin s'est habitue aux tournures et aux facons des ciocoi. II vatit mieux changer notre rotite, si vous n'avez point de passeports... „Ni voir le diable, ni faire Ie signe dc la croix", selon le proverbe.

- Nous avons nos passeports[1].

- Je vous le repete, si vous etes des notres, ne vous hasardez, point â passer par Petrossitza; car outre mon cousin, il y a aussi deux diables de Grecs metis, les douaniers, qui ne sont ni Grces ni Roumains, ct qui sans etre des ciocoi', sont cependant des reactionnaires enrages.

- Nous preferons passer par Petrossitza que tle nous exposer traverser â des routes escarpees et perilleuscs.

- En tout cas, je veux vous procurer des chevaux dans ies villages par ou nous devons passer avânt d'arrivcr â Petrossitza. II vatit mieux avoir vos chevaux tout prets et ne pas attendre lâ ou pourrait se trouver un ceil ciocoi'esque.

[1] Depuis l'evenement tiu 19 juin, pour parer â routes les eventualites, les membres du gouvernement et leurs amis s'etaient munis de passeports en blanc.

- Coninie vous connaissez les localites, nous nous confions â vous.

- Alors avânt tout, je veux vous dire une chose. Tenez, nous allons passer par ce village, c'est Ia rcsideuce de la sous-administration de cet arrondissement. Un certain Ciorano en est le sous-administrateur. C'est un vieux ciocoiu, bon â greffer. Si quelqu'un parmi vous est connu de lui, il faut faire le tour tiu village, ou monter dans la voiture, en faisant semblant dt: dormir. I.e chemin passe directemcnt devant sa maison; et le *diable ne fait pas des eglises.*

- Nous ne le connaissons pas; mais en tout cas, un tle nous montera dans la voiture, ct les deux autres marcheront avee vous en avânt. Si l'on nous demande nos passeports, nous aurons le temps de remplir les formalites avânt l'arrivee de la voiture. Si l'on cherche dans la voiture, on ne vera que le troisieme personnage dormant. N'est-ce pas bien?

- Tres bien, et une fois les formalites remplies, vous monterez dans votre voiture et moi dans la micime, Plirch! un coup de fouet et vite en avânt! Vous me comprenez?

- Tres bien.

Heliade monta dans la voiture qui s'arreta un peu.

Les autres prirent les devants, a pied. Ils s'arreterent devant la sous-administration. Les formalites furent remplies. Le sous-administrateur dormait. II faisait sa meridienne boyaresque. Les passagers allerent en avânt, les voitures les suivirent sans etre arretces. lin sortam du village, ils monterent tous en voiture et ne s'arreterent plus qu'au second village.

Scherb chercha des chevaux de louage, mais il n'en trouva pas; car c'etait la saison et l'heure oii rarement l'on trouve des chevaux tlans les villages.

Scherb en chercha en vain dans le troisieme et le quatriemc villages, et ses jurons se multipliaient â mesure qu'il approchait de Petrossitza. Enfin, desespere, il resolut d'entrer dans son

village et de laisser ses compagnons chez quelqu'un de sa connaissance, â la barriere. Un bruit vague de Bucaresci etait deja arrive â Petrossitza avânt nos voyageurs. Personne ne votilait recevoir les passagers comme hotes.

— Tonnerre de diable! s'ecria Scherb, nous ne sommes pas des pestiferes. C'est un animal imbecile que le Roumain. Venez chez moi, messieurs, oui, chez moi, dans ma maison, pour demontrer â ces lâches que je n'ai pas peur de vous. Suivez-moi, frere cocher.

VI

Les voitures traverserent les rues etroires et rocailleuses du village. Scherb marchait en avânt d'un pas ferme et la tete haute, d'un air qui distingue tous les montagnards roumains. La brise des Carpathes faisait ondoyer sa longue chevelure et lui donnait une allure triomphale. II allait revoir sa femme et ses enfants apres une absence de trois semaines; il venait avec des hotes dans sa maison; ce n'etait pas peu de chose pour les habitudes simples de ces bonnes gens. II devanca tout le monde afin de donner des ordres pour qu'on preparat des chambres er le repas.

- Scherb! Scherb! s'ecria sa femme en courant au devant de lui. - Mon pere! mon pere! s'ecriaient ses enfants; ils l'embrassaient et sautaient autour de lui.

- Laisse-moi pour Ie moment, dit Scherb â sa femme en arrivanr chez lui; occupe-toi de nos hotes; prepare le dîner. Pour moi, je m'en vais chercher des chevaux. Mes hotes sont des voyageurs qui doivent etre au-dela des frontieres le plus tot qu'il leur sera possible.

En un quart d'heure la table fut dressee. Scherb avait pris les passeports de ses hotes. Son cousin, qui portait le meme nom que lui, etait le logofcte de la frontiere. Le pauvre Scherb croyait que tout allait se terminer au plus tot. Les passeports

furent examines: tout etait en regie. Les chevaux que devaiem monter les voyageurs attendaient dans la cour. Les trois hotes etaient â table. La maîtresse de la maison et ses enfants s'occupaient du service. Un doroban vint sur ces entrefaitcs, et, d'un air assez poli, dit, en s'adressant aux personnes presentes: „Qui de vous, messieurs, s'appelle Stephan?"

- Moi, rcpondit un des compagnons d'Heliade.

- Alors vous devez attendre encore; vous ne pouvez pas partir. Nous venons de recevoir l'ordre dc ne laisser passei aucun voyageur jusqu'â de nouvelles instructions. Lc sous-administrateur va arrivcr ici dans quelques instants; par consequent vous n'aurez pas bcaucoup â attendre. Vous vous expliquerez avez lui.

Stephan Andronic se rendit chez le logofete pour lui demander de quoi il s'agissait. Le logofete lui rcpondit qu'on le soupconnait d'etre Stephan Golesco. Scherb qui etait present poussa un cri d'etonncment; il commenca â protester, par tous les saints, que ce n'c-tait pas Golesco, qu'il connaissait Golesco, cmc Golesco etait brun et que son bote etait blond: il prenait sur sa responsabilite d'affirmer qu'il n'y avait aucun Golesco parmi ses hotes. A l'appui de son assertion, il engageait ses biens, sa tete meme; il pviait son cotisin, il se fâchait, il jurait, il appclait â son secours tous les anges du paraclis, il maudissait tous les diables; car il etait sur, comme il le disait, que c'etait la queue du diable qui se melait dans cette affaire si simple et si innocente; il frappair de ses mains lc passeport; il faisait voir l'aigle roumaine; i! qualifîait son cotisin de rebelle aux lois, d'apostat meme en montrant ia croix que portait l'aigle dans son bec.

En ce moment, on vit accourir quatre cavaliers. C'etait l'aide du sous-administrateur avec trois dorobans. Ils descendent de cheval. „Oii sont les trois voyageurs? demande leur chef. Sonr-ils partis?" - On lui repond que non. II devient

pale et jette son chapcau sur la table, essuie la sueur de son front; un juron lui echappe entre ses dents.

- Je vcux les voir, ajouta-t-il.

- Un des ttois est ici, lui dit Stephan.

- Ah! monsieur, excusez-moi, je suiş distrait. jc regrettc d'entraver votre chemin; mais... conduisez-moi, je vous prie, aupres de vos compagnons.

II laissa ses dorobans, lc logofete, les hommes de la frontiere et plus d'une centaiue de paysans accourus â la nouvelle dc ce qui se passait, et suivit Stephan jusqu'â la niaison de Scherb.

- *Salut, et...* messieurs... Je n'ose plus prononcer le second terme dc Ia formule (lisez *fraternite).* Monsieur Stephan a eu la complaîssance de decliner son nom; jc veux connaître aussi les votres, si cela ne vous contrarie pas.

- Moi, je suiş J. Radulesco, et ce monsieur, Nicolas Alexandrcsco.

L'aide du sous-administrateur respira.

- Messieurs, ajouta-t-il, je suiş peine de vous deranger, mais vous devez rctourner avec moi â la sous-administration. Nous venons dc recevoir l'ordre d'arrcter tout voyageur, dc le soumettre â un examen minuticux, dc faire nos rapports et d'attendre de nouvelles instructions. Voilâ l'ordonnance: „Et particulierement une voiture avec trois voyageurs et un cocher qui a passe cette nuit par Turgoviste et cjue l'on a vite ce matin â Pucioasa." - Vous devez me suivre, messieurs, car cette voiture est la votre.

Nos voyageurs se preparerent â partir ct monterent dans leur voiture. L'aide de la sous-administration et les trois dorobans monterent â cheval et rebrousserent chemin vers Pucioasa, â la grande stupefaction de tout le village rassemble. Par l'ordre du logofete, qui avait aussi recu des instructions

particulieres, la voiture fut entouree et escortee par mir trentaine de villageois armes de fusils, de lances et de bâtou»,

VII

Le soleil etait ardent et la chaleur etouffante. On marții.i lentement pendant plus de deux heures. Les montagnes eomniencaicnt deja â projeter leur ombrc, et la fraicheur se faisait sentir. Heliade pria l'aide de deseendre de son cheval ti de l'accompagner â pied, car il voulait aussi quitter sa voiiuie pour respirer plus librement et jouir du coup d'ceil du paysage, admirable en cer endroit. La brise faisait frisonner les pins qui couronnaient les montagnes; la fraicheur de Ialomitza, sur les bords de laquelle les zigani oursari pechaient l'or, ranimait les voyageurs extenues par une longue marche au ceeui du soleil. Tom le monde mit pied â terre. L'aide ortlonna aux tlorobans et â l'escorte entiere d'avancer avec la voiture. Heliade ct lui resterent une quarantaine de pas en arriere; ils suivaiem l'escorte â cette distance.

- Quel est votre nom? demanda Heliade a l'aide.
- lonnitza.
- Et celui du sous-administrateur?
- Costake C... an.

- Je connais sa familie; mais pour Costake je ne le conuais pas personnellcment. De quelle opinion est-il?

- C'est un jeune homme. II vient d'entrer dans le merier d'*extorqueur;* il est, tiu bout de son nez jusqu'au bout de sa botte, constitutionnel si la Constitution est encore en viguer; mais, ne vous y fie/, pas, il sera Pinstrument le plus actiftic la reaction si la reaction prend le dessus. Que voulez-vous? c'esr un ciocoiu ainsi que les autres.

- Mais vous, n'etes-vous pas un ciocoiu?

- Si, s'il vous plaît, par metier, par besoin, mais non pas d'origine. Je suiş ne paysan. Ah! monsieur, quel malheur pour

Jles pauvres *chretiens*[1] que l'etablissement de cette maudite Ha'imacamie. Lorsque j'ai recu l'ordre de vous poursuivre, j'ai Bralcnti ma marche autant que possible pour vous donner le Etemps de vous eloigner et de passer notre frontiere; mais un latitre ordre cnvoye au logofcte ni'avait devance, et lorsque je Istiis arrive â Petrossitza, j'ai maudit rous les diables de vous avoir trouve encore lâ.

- Et pourquoi ect interet?

– Oh! mon Dieu, pour vous sauver, car je crois que vous etes des notres.

– Et vous etes pour la constitution?

- II faut etre diable ou ciocoiu pour ne pas considerer ces vingt-deux articles comme plus sacres que le Decalogue de Moise.

- Vous connaissez ces vingt-deux articles?

- Comment donc... c'est moi qui les ai proclames dans tous les villages de notre arrondissement; c'est moi qui les ai expliques selon mon intelligence, â nos villageois, et plus je les repetais, plus je me sentais penetre de leur veritable sens. Aujourd'hui meme, je me trouvais dans les villages d'alentour, er je proclamais comme d'habitude la Constitution, lorsque j'ai reţu ordre de quitter cette mission et de courir â votre poursuite. Je vous ai vu ce matin passer en haut vers la frontiere; je ne m'artendais pas â cette catastrophe.

- D'apres ce cpte je vois, vous ne connaissez personnellement aucun de nos trois.

- Non, mais si je vous connaissais, j'aurais fait semblant de ne pas vous connaître. Je veux vous etre utile, monsieur, et comme je ne vous connais pas, je suiş force de passer pour

[1] Les paysans roumains, par le nom de chretien, designent le peuple ou les pauvres.

indiscret. Dites-moi, je vous prie, que) est le plus compromis parmi vous? je ferai tout mon possible pour le sauver.

- Et quels moyens avez-vous?

- Vous etes trois; votre cocher certe nuit prendra les habiis du plus compromis; je trouverai un paysan cjui fera le cocher, et la personne qui devrea etre sauvee prendra les habits du paysan. I ,e ciaouch (lc capotai) des dorobans sera charge dc l.i garde cette nuit, et deux chevaux seront prets, l'un pour lc lils du ciaouch et l'autre pour notre homme. Par des sentiers inconnus, â travers les montagnes et les vallees, demain matin ils seront hors de la frontiere.

- Mais vous, que ferez-vous si l'on s'apercoit dc ceuc evasion?

- Dieu est bon! je suiş convaincu que j'accomplis une bonne ceuvre; et puis on ne me pendra pas.

- Mais si l'on nous connaît â la sous-administration.

- Alt! alors, il sera plus diffîcile de changer les personnes; mon Dieu! si je pouvais initier dans l'affaire lc sous-administrateur! Mais citii peut se fier â un ciocotu.

- Puisque vous vous interessez â nous, jc dois vous dire cjue le plus compromis parmi les trois, c'est moi. Jc nc connais pas pcrsonncllemcnt votre Costake, je ne sais pas s'il me connaît, mais sa mere...

- Comnient? elle vous connaît?

- Oui.

- Alors tout est perdu... Oh! mon Dieu! quelle femme, et quelle fatalite! Elle est lâ, â Pucioasa, et ce n'est pas son fils qui administre Parrondissement, c'est elle; son fils est jeune encore. 11 sent encore Pe'cole, il a parfois de bons moments oii l'on rctrouve l'homme de Dieu; mais elle! Elle est viciile, elle a vieilli dans les habitudes cioco'îesques. Elle domine son fils; mais en revanche, elle est aussi dominee â son tovir par ses

quatre filles... J'y penscrai; nous avons le ciaouch, il ne faut j pas pertire l'esperance.

Ea voiture ct Pescorte entraient en ce moment dans un • village. lonnitza cria de ralentir un peu la marche et de s'arreter au milieu du village. Ies hommes, les femmes, accouraient pour voir les *sauveurs,* les *voleurs,* les *chretiens,* les *latins;* chacun avait sa denomination. Arrives au milieu dvt village, lonnitza ordonna aux paysans reunis d'armer une vingtaine de jeunes gens vigoureux pont venir augmenter Pescorte. Tout fut pret dans quelques minutes, et en sottant du village, lonnitza dit ; â Heliade de ne pas encore monter cn voiture.

- Savcz-vous pourquoi j'ai pris cette precaution, contintia-t-il? A cause de la riviere, lc chemin passe par un village d'un autre arrondissement que le notre. Eâ, se trouve la residence de la sous-administration; vous etes passe par ce village aujourd'hui. Ee sous-administrateur dormait, et lorsqu'en s'eveillant il apprit la nouvelle de la eatastrophe de Bucaresci, et qu'il eut pris connaissance des ordres dont j'etais porteur ct cjui vous concernaient, il devint furieux contre les dorobans'et ses subalternes. II criait comme en enrage: „Ah! s'ils tombaient entre mes mains, je les aurais rassasies de justice et de fraternite." J'ai voulu renvoyer les paysans des que nous fumes sortis de Pctrossitza; mais je me suiş rappele ce vieux Ciorano; c'cst **jiour** cela cjue j'ai renforce notre escorte. A de jiareils honimes, on ne peut imposer cjue **j'>a**r le nombre; nous sommes en tout plus de soixante.

- Croyez-vous qu'il essaierair quellque chose?

—Je suiş muni d'ordres qu'il n'a jias, car Pctrossitza est dans notre arrondissement, il doit respecter les regles; mais il est capable de tout en nous voyant peu nombreux. Au moins je ne veux pas lui fourntr la satisfaction de jirofaner notre cause jrar ses vociferations; il vaut beaucoup mieux montrer les dents â des hommes semblables.

— S'il est mechant, comme vous le dites, jc m'etoune comment radministrateur du district qui a ete nomme par \v gouvernement constitutionnel l'a maintenu dans ses fonctionv

- A h ! monsieur, vous ne pouvez pas vous imaginei l'hypocrisie et la souplesse de ces hommes; ils prient, ils rampent, ils promettent tout pour ne pas etre destitues; ci d'ailleurs croyez-vous que votre administrateur soit un veritahle constitutionnel? II n'y a que quatre jours qu'il nous a envoyc l'ordre de proclamer la Constitution dans l'arrondissement. II y a tant de villages qui sont restes sans en avoir encore la moindre idee! Ce n'est pas ainsi que doit sc faire la propagande-, c'est une ligue infernale que celle tles ciocoi'. I.'un persecute l'autre afin de nous demontrer qu'ils ont 1'cnfcr dans le cceur; et puis tous se reunissent et s'entendent quand il s'agit tle faire le mal. 11 est temps, monsieur, de monter en voiture; nous approchons de ce village, jc ne veux pas que Ciorano vous voii. Oh! quel maudit vieillard! C'est la reaction incarnee sous la peau eioco'iesque.

Heliade monta en voiture, l'escorte traversa le village d'un air imposant; les fonctionnaires et les dorobans de la sous-administration la regardait passer en silenec. Ciorano etait deja parti pour Turgoviste, impatient de s'informer des nouvelles tle la capitale, lonnitza respira; en sortam du village, il frisair sa moustache et faisait caracoler sous lui son cheval; â une centaine tle pas environ du village il s'adressa atix paysans de l'escorre et leur dit:

„Enfants, vous pouvez retourner maintenant chez vous."

Les paysans en furent enchantes. *S'auzini de bine* (que de bonnes nouvelles nous arrivent, ou bon espoir), s'ecrierent-ils en se retirant. - Bon voyage!

La voiture, escortee seulcment par lonnitza et ses trois dorobans, se rendit â Puciosa dans moins de trois quarrs

t'heure; c'etait lâ que residait la sous-administration. Les trois aptifs devaient s'y arreter pour y attendre leur sort.

\' VIII

Les paysans de Pucioasa et les hotes tles bains etaient accourus â la sous-administration pour voir les trois prisonniers. La voiture passa â travers la foule. Heliade vit de loin la mere du sovis-administrateur qui etait sortie avec ses filles, afin tle donner les ordres necessaires â la reception des captifs. Heliade quitta la voiture et alia â sa rencontre pour la prier de ne pas prononcer son nom. II enrra de suite dans la soi-disante salle du bureau, pour se derober aux regartls indiscrets des curicux. La mere et les steurs du sous-administrateur le suivirent. I ,es yeux de la viciile etincelaient de joie; lc bonheur qu'elle ressentait la rendair eloquente, energique, et presque foile. Elle courait tlans la salle, elle allait â la porte en dounant des ordres severes et contradictoires; elle revenait aupres de son captif et lui prodiguait des consolations d'un air si froid qu'elles dechiraient le cceur plus que n'auraient fait des injures; elle echangeait des regartls et des paroles avec ses filles en riant â mi-voix; elle se retournait et ses efforts pour s'arracher qtielques larmes rentlait sa physionomie terrible. On voyait qu'elle se perdait dans les pensees ct les esperances qui assaillissaient son esprit dans ce moment; on voyait dans ses regartls, dans ses gestes qu'elle repassair dans son esprit les recompenses et les honneurs qui attentlaient son fils pour la capture de l'homme qui se trouvait devant elle. Ne pottvant supporter l'emotion qui l'agitait, souvent elle etait contrainte de s'asseoir; mais â l'idee que ce captif pouvait lui echapper, elle se levait tout â coup par un mouvement convulsifet allait donner de nouveaux ordres encore plus severes que les precedeuts. Le nombre des dorobans qu'elle avait sous la main ne lui paraissair pas suffisant pour la garde de la nuit; elle

engagea tous les villageois â venir entourer la maisonnette el surveiller les prisonniers sous leur responsabilite. Elle les menacait tous des travaux forces tles salines, des supplices les plus affreux; jmis en renrrant elle s'adressait de nouveau ii Heliade, et lui disait:

- Pardonnez-nioi, mon enfant, les temps sont difficiles el la responsabilite cjui pese sur mon Costake me fait prendre toutes les precautions cjue vous voyez. Nous avons recu des ordres rigoureux, nous sommes forces de les remplir. Vous etes un homme sage ct prudent, vous etes en etat de comprendre la position oii se trouve acruellement mon fils.

- Mais ou est-il? Ne puis-je **jias** le voir?

- II s'est rendu â Turgoviste; il reviendra ce soir oii demain matin. Demeurez tranquille, mon enfant; jc le retnplace cn cc moment et je rempli son devoir. Je me connais â tout, Costake est novice, c'est moi qui administre l'arroiidissement.

lonnitza entrait en ce moment dans la salle avec les bagages de ses hotes; entendant les dernieres paroles de la viciile il balanța sa tete en signe d'etonnemcnt, et lorstju'elle sortit dc nouveau pour reiterer ses ordres: „Ne la croyez pas, messieurs, dit-il aux prisonniers, tout est mensonge chez elle, son fils etait ici jusqu'au moment oii nous sommes entres dans le village, il nous a vus, et il s'est retire **jiour** ne **jias** vous reconnaître. **Oh!** les ciocoi! ils son humains; ils ne jicuvcnt **jias** resister â une priere, ils prennent la fuite lorsqu'il s'agit de faire du bien. Voycv.-vous, il nous a laisse sa mere cjui est cn etat dc faire tout le mal possible, et cjui, â une proposition quelconque de votre part, nc rougirait **jias** dc vous rejiondre qu'elle n'a aucun pouvoir, qu'elle n'est qu'une femme..."

- Desirez-vous quelque chose? demanda la viciile cn rentrant, une dulceatza, du cafe?

- Rien, madame, nous ne voulons que de l'eau et du repos **jiour** le moment.

— Bre! ciaouch! dc l'cau fraîche, vite! m'cntends-tu? Ah! mes enfants, comme ils sont paresseux ces roumains[1], et surtout depuis qu'ils ont entendit qu'il n'y aurait jilus de verges et de fouets jiour leur dos, on ne jieur rien faire avec eux; tout etait bon dans cette *bânic* Constitution (lisez maudite), excepre l'abolition dc la bastonnade. Croyez-moi, jc suiş sans mains, depuis qu'il me manquc **Ic** fouet.

Lc ciaouch entra avec une ctuche d'cau fraîche et jeta un coup d'oeil sur Heliade comme pour lui dire: C'est moi le ciaouch.

- Manan! l'apostropha la viciile, fais ton devoir, et ne regarde pas les hommes qui ne sont jias tes egaux. Va-t-en, fais voir ailleuts tes yeux de hibou, tu as vieilli dans le service, et tu n'as jias encore ajijiris â te jiresenter devant des personnes comme il faut.

Lc ciaouch sortit et ordonna â un doroban de venir arroser et rafraîchir la salle oii la chaleur etait extreme avec ses fenetres ouvertes. Le soleil venait de se couchcr, et les soirees sont tres chaudes l'ete en Valachie, jusqu'â ce que la rosee de la nuit commence â tomber.

Heliade demanda â rester seul avec ses compagnons jiour se **rejioscr** un **jieu;** la mere du sous-administrateur sortit et donna des ordres jiour cjue tous les curieux se retirassent. 11 ne resta autour de la maisonnette cjue les dorobans et les paysans de garde, c'est-â-dire une troupe assez nombreuse.

Dans les villages dc la Valachie, et jiarticulietement dans ceux tles montagnes, les maisoiiuetr.es, ou pour mieux dire les chaumicres, sont â d'assez grandes distances Ies unes des autres. La maison oii se trouvait le btireau de la sous-administration etait donc isolee; c'etait une construction rustique, destinde â etrc la maison du conseil du village; elle ne contenait qu'une

[1] Synonyme de *manan* dans la bouche de ces gens.

salle avec une petite chambre laterale. Pour tout mcublc, cili ne posscdait que deux divans en bois mal taille, couverts dc nattes. Pour parquet, elle n'avait que le sol, et pour table qiu' quatre piliers plantes en terre et soutenant quelques planclics clouees sur deux autres pieces de bois parallelcs. 'Prois de cc murailles etaient trouees par une dizainc de petites fenetres, saus rideaux, sans vitres, et dont quellques-unes etaient recouverics de papier colle et dechire en meme temps. Sur le plafond enfume bourdonnait les mouehes qui, dans cette saisou. voltigent par milliers, et dont des centaines se debattent dans les tissus de l'araignee.

La nuit tombait, une lumiere avait ete allumee; clic exposait les prisonniers â etre vus du dehors par la foule. Heliade demanda qu'on eteignit la lumiere, et protege pat l'obscurite il fit scmblanr de dormir.

Devant la maison etait dresse, comme devant les habitations les plus distinguees, une tente, soutenue par quatre piliers, couverte de feuillage et qui s'appelle dans la langue du pays *umbrariu.*

Iâ s'etaient assis les principaux dorobans er les notablcs du village; les autres etaient postes autour de la maison; de temps en temps ils s'approchaient des fenetres pour voir cc qui se passait a l'interieur. Lorsque le ciaouch dans sa ronde les surprenair quelquelois, il les tirait par l'oreille et les repoussait au loin en leur adressant quelques mots â demi-amicaux, ă demi-grondcurs. Celui qui se sentait fire par l'oreille poussait un cri, et tous les autres eclataient de rire.

Plus la nuit s'avanşait, plus le bruit cessait dans le village et autour de la prison. La lune brillait dans le ciel, se refletait dans les ondulations de lalomitza et blanchissaif les vapeurs des collines environnantes. On n'entendait que les aboiements des chiens et que les chants monotones de quelques jeunes gens et filles du village qui s'occttpaient encore dc leur besogne; on »entendait encore quelques cris lointains des bouviers et par intervalles la fiute des bergers. Ies deux compagnons d'Heliade •s'etaient endormis ecrases par la fatigue; qtiant â lui, il ne pouvait pas fermer les yeux. Quoique livre â ses pensees (penibles, il sentait la beaute de cette nature vierge encore. Par *l* une des fenetres il contemplait le spectacle ravissant qui le transportau, et il respirait la fraicheur vivifiante de la nuit. Par intervallc l'eiitretien de ses gardes le reveillait de sa reverie er attirait son artention; il se transportaii alors dans un autre cercle d'ctudes, en ecoutant leur opinions et leur langage figure.

- Croyez-vous que ces trois homme soient de ceux qui sont venus avec la justice et la franternite? demanda un paysan â ses comperes.

- Ah bah! repondit un autre, la justice est une chose sacrec, elle vient de Dieu, et ces hommes n'ont rien d'extraordinaire en eux.

- Tu as tres bien dit, fiere Maineo (demain). Lst-cc que les hommes de Dieu ont les motistaches rasees comme le pape? Deux parmi eux ont l'air chretien, mais le troisieme est evidemment un latin.

- Alors, s'ils ne sont pas des hommes de la justice et tle la fraternite, reprit un quatrieme, pourquoi les ciocoi' tle Turgoviste se sont-ils leves contre eux? Pourquoi nous force-t-on de veiller ici toute la nuit? Que signifient ces allees et venues de la cocona (madame)? Pourquoi ne peut-elle se reposer comme si tous les diables etaient entres dans son corps?... Non, je crois que ces hommes sont de nos amis, car autrement ils seraient les amis des ciocoi, et par consequent proteges par eux.

- Mais les motistaches du plus petit oii sont-elles? Christ dans l'eglise a-t-il les moustache rasees? Ave/.-vouz vu un apotre ou un saint sans motistaches?

- Tais-toi, Stan, les nioustaches et la barbe ne lom ucu, tous les chats et tous les ciocoi ont cles nioustaches, ei pourtant ils ne sont ni tles apotres, ni tles saints. J'ai vu plusieur» negociants â Bucaresci sans nioustaches, honimes d'honiiciil ct *A'humanite* qui vous payent tout ct vous honorcnt cn VOII* clonnant encore de quoi vous rafraîchir.

- Oui, oui! Jon a raison, reprit un autre II m'est venii mu' idee. Si par exemple, notre homme, pour n'etre pas reconini, avait etc force de se deguiser cn rasant ses nioustaches? Aii!

- C'est ca, c'est ca..., s'ecrierent plusicurs voix. Comun' il est habile, lc vieux Soare (soleil). Toujours son idee a quelque chose qui s'apptoche plus tle la verite que celle des ausnes.

- Je vous dis, mes enfants, reprit le vieillard, que les trois hommes, s'ils ne sont pas les hommes de Dieu, au moins doivcnt-ils etre les hommes des *chretiens* (du peuple); cai. voyez-vous, ils sont persecutes. Je suiş vieux, et pendant ma vie, du temps meme de mon pere et de mon grand-pere, je n'ai point eutendu dire qu'un homme, en habit bleu, ou un paysan comme nous, en habit blanc, un pretre, un moine ou un preiai meme, soit venii nous atinoncer tant de belles choses qui vout au cceur du pauvre ct du laboureur. Ces honimes ont du lire d'un bont â l'autre l'iivangile; care voyez-vous, tout part dc lâ. On nous a souvent annoiice la justice; mais j'ai toujours vu que c'etait quelque chose qui n'etait pas la justice Voyez-vous, nous sommes assis sur la terre, et Ic ciel est au-tlessus de nous, nous restons courbes; mais il faut parler droit. Nous nous disons freres, mais depuis que la terre roumaine existe, sc rappelle-r-on tles temps oii la fraternite fur proclamee au nom tiu gouvernemcnt? Ces hommes ont etc â la tete du gouvernemcni, ont remplace lc domnii du pays. Voyez, ils on proclame la fraternite, ct le fouet et les verges cesserent d'etre employes comme par un miracle divin; les loups de ciocoi' sont devenus des agneaux. Jc crois cjue nous apptochons du dernier

hlgement. 11 est temps cjue Ies brebis passent â droite et les floues â gauche. Mais nous avons encore â subir tles epreuvcs. j/ous avez entendu dans la Saiiitc-Lxriture que dans les jlerniers remps, avânt l'avenenient du Seigneur (qui est notre «frere, notez bien), l'antichrist se montrera; il mettra lc monde leu feu, il egorgera les justes. ***lin*** bien! voulez-vous que jc vous | clise qui est cet antichrist? C'cst le mouscal (lc russe).

- I.e mouscal! Taisez-vous, vieux Soare, s'ecrierent quelques [voix, le mouscal est chretien comme nous.

t - *lit* le ciocoi'u, n'est-il pas aussi chretien comme nous? et I cependant y a-t-il quellque chose dc commun entre Christ et lui? N'avez-vous pas entendu dans l'Ecriture cju'antichrist sera un roi puissant, et que pour tromper Ie monde il sc dira chretien? Qui nous a fait autant de mal que les mouscali? I.orsqu'ils tombent comme les sauterelles sur notre pays, ils nous apportent la famine, la [ieste, le cholera; ils prennent nos biens, notre betail, nos enfants; et lorsqu'ils s'en vont, il ne reste pas meme dc cendre dans le foyer du pauvre chretien. Qui changea la *claca* en esclavagc? I.es mouscali. - Qui nous a apporte le *iobagie*' que nous ne connaissions pas? 1 .es mouscali. Qui nous a apporte pour la premiere fois lc cholera? Qui nous a fait maiiger dernierenient de l'ecorce d'arbre et tle la poussicre au lieu de farine? I.es mouscali. Voyez-vous, nous avons eu cette annee le cholera, et Ies mouscali sont â nos frontieres; peut-etre sont-ils entres dans notre pays, dans

' *iobăgie est* un mor inconnu cn Valachie. Cest un mor hongrois qui signific servage. l,e reglement organique imposa, pour la premiere fois en Valachie, â chaque vingt-cinq familles ele village, le devoir de donner un homme, en service permanent, pour le proprietaire de la terre. Et ce servite, de trois cent soixante cinq journees par an, faites par vingt-cinq familles, fut appcle *iobăgie,* car on ne trouva pa.s de mot dans la langue naționale qui aurait signifie servitutle, sans produire un scandale. I.e vocahulaire roumain doit cette richesse a M. Stirbeiu et â son digne eompere, Villara, qui re'tligercnt le reglement organique.

Bucaresci meme. Kt pourquoi? Pour combartre ceux qui se suia souleves pour les chrericns, pour marryriser nos freres, pour faire crier les enfaurs dans le sein meme de leurs meres. Pi toutes ces choses ne vous designent-elles pas assez Pantichrisiî

— Malheur aux chretiens! nous sommes dans les derniers temps, pere Soare.

- Ecoutez! interrompit un autre paysan, j'entends le bruii de pas d'un cheval... c'est un doroban qui doit arriver de Purgoviste.

IX

Un cavalier passa rapidement aupres tle *Vumbrariu* el descendit devant la maison tle la mere du sous-adminisirateur. Au bout d'un quart d'heure, la viciile vint aceompagnee dc lonnitza; elle ouvrit la porte et entra dans la salle des trois captifs avec une lumiere. Pe bruit ct la clarte reveillerenr les compagnons d'Heliadc. Ees curieux regardaient par les fenetres. Ea viciile avait Pair inquiet et preocupe; elle jeta un coup d'ceil autour d'elle; elle voulait faire ou dire quelque chose, et une idee quelconquc la retenair.

- Comment vous portez-vous? demanda-t-elle aux captifs qui etaient reveillcs. Ceux-ci se frottaient les yeux.

- Dorobans, sortez, continua-t-elle; eloignez ces manans des fenetres; dites-leuf que je ferai arracher tout teii qui se tournera de cc cote.

l.es dorobans sortirent. 11 ne resta dans la salle que la vieille, lonnitza et le prisonniers.

- De quoi s'agit-il, madame? demanda Heliade.

- Nous autres femmes, mon cnfant, nous sommes toujours tles femmes: *des robcs lougues, de l'esprit court.* Je vous ai laisses ici sans me rappeler la regie cpie vous ne devez point avoir d'armes avec vous. En possedez-vous?

- Oui. Vous pouvez les faire emporter, les voilâ.

| — Excusez-nous, mon cnfant, mais nous devons aussi faire ples recherches dans vos malles. Je sais tres bien que vous n'avez *X*pas d'autres armes cachees; mais nous devons aceomplir **I** notre devoir.

I - Cherchez, madame.

I Heliade donna sa clef, et ses compagnons les leurs. l.es malles furent ouvertes. On cherchait toute autre chose que des armes. Ees yeux dc la vieille se fixerent sur une bourse bien *t* garnie. Ses mains crispees cherchaient d'autres bourses, mais j elle n'en trouva plus. II ne resrait qu'â s'assurer si la bourse **I** contenait dc Por ou de l'argent. C'etait de l'argent! I.a vieille s'attrista, elle s'arreta; puis une curiosite feminine la poussa â vouloir connaître la somnie. Elle ne depassair pas six cents francs (sept cents zwanzigs d'Autrichc).

- Comment, mon enfant, vous n'avez que cette somnie? Et Costake m'ecrir de Purgoviste que vous avez avec vous plus de 80.000 ducats (960.000 francs)!

- Ils ont dispăru avânt vos recherches.

- Non; nous voyons la verite; mais les Iangues tles hommes sont mauvaises. On dit cuie vous avez emporte avec vous toute la caisse centrale des monasteres.

- Vous voyez qu'elle n'est pas avec moi.

- Je vois tres bien; mais comment se fait-il qu'ayant ete â la tete du gouvernement, vous n'ayez avec vous que sept cents zwanzigs?

- Pes autres ne m'appartenaient pas.

- Oh! mon Dieu! Mais vous pouviez faire une petite economie. Qui enfonce ses mains dans le miel sans les lecher?

- C'est un vieux proverbe. Ees hommes comme il faut doivent laver leurs mains pour ne pas etre assaillis par les mouches.

— Vous etes toujours le meme, monsieur Heliade, l'homiuc que j'ai connu. Vous piquez d'une maniere assez fine. C'csi pour cela que vous avez d'ennemis.

- Et c'est pour cela, madame, que j'ai des amis comun' vous.

— Croyez-vous que je suiş votre ennemie, parce que vous voyez tant de gardes autour dc vous? Nous sommes rcsponsables, num curant, et nous devons vcillcr.

- Au contraire, madame, je vous suiş tres reconnaissant dc m'avoir fait entourer par tant dc paysans cuie j'aime â voir ci entendre.

- Mais je sens dans vos paroles quelque chose d'amer et dc piquant.

— Que vous importent les paroles d'un caprif? Vous avez la consciencc pure, n'est-ce pas, madame? Vous pouvez etre consolec par la scule intention qui vous a conduit a venir nous visiter â cette heure.

— Oui, oui...

— Desirez-vous quelque autre chose, madame?

- Non. Dormez en paix. Bonne nuit!

—Bonne nuit, madame!

Elle sortit, et lonnitza qui demeura en arriere, fit un signe de satisfaction eu montrant avec la main le ciel. On ferma les portes. Les gardes reptirent leur poşte. Le ciaouch s'clforcait dc placcr tout lc monde sous l'umbrariu; mais quelques-uns lui rappelaicnt les salines dont ils etaient menaces et persistaient â entourer toujours la maison.

Heliade, agite, sc promenait dans la salle; ses compagnons Pinviterent â se reposer.

- Je ne le puis pas, repondir-il; le contraste entre cette femme et les hommes du peuple a bouleverse mon âme.

- Mais clic est assez polie; pourquoi l'avez-vous prise cn antipatiile? Si elle passe pour un peu genante, c'est parce qu'elle ist femme; et quoique le savoir-faire lui manque, elle a la faiblesse de croire lc posseder. Si son fils etait ici nous aurions pu nous entendre avec lui.

k - Tout est calcule, mes amis, et c'est le calcul qui me Ifevolte; c'est l'hypocrisie cjui me degoute. J'aimerai mieux voir une haine prononece. Je suiş sur que cc n'est jias jiour les armes qu'elle est venue ici; cc sont les 80.000 ducats qui ont enflamtuc sa cupidite; les armes sont un pretexte.

- Vous avez une imagination vive, vous voyez souvent des choses qui n'exisrent pas.

. i - Je serias plus heureux si, souvent, je nc voyais les choses f• que cc qu'elles sont. Les hommes du dehors qui nous gardent *W* sont peut-etre plus severes avec nous que cette femme; er ^pourquoi nc me paraissent-ils pas mechants? Le vice et la niechaucete m'effraient lorsqti'ils se presentent sotts cet aspect de politessc et d'humanitc. Elus on monte les degres de notre hierarchie, plus la gangrenc morale est ejiouvantable. 11 n'y a plus d'espoir pour notre nation tant qu'elle sera gouverncc et administree par cette race. Voilâ ce que j'appelle une malcdiction qui se perpetue de generation cn generation; et voilâ pourquoi, nous, Ies hommes du mouvement, nous serons critiques d'avoir ete trop hunvains ou assez chretiens. II y a des J hommes qui pretendent exterminer cette race.

- Pour sauver le corjis on doit en coupet les parties gangrenees.

- Oui, mais dans cette question, ce n'est pas la raison, je crois, c'est la haine et la vengeance qui dictent un regime semblable. Les vieux boyars ou les Roumano-phanariotes s'etaient rettnis contre le domnit et desiraient meme sa mort. I.es balles ou les coujis de pistolet nc sont pas partis des mains plebeiennes. Les boyars de la seconde et de la troisieme classes nous critiquent de n'avoir pas extermine cette race batarde de parvenus etrangers; les negociants et les bourgeois se recriaient contre tout ciocoi'u du premier jusqu'au dernier rang; Ies

paysans, rempli d'une juste vengeanee, au premier signe qui leur eut ete donne, seseraient souleves contre tout habit bleu. Nulle part le carnage ne serait aussi affreux qu'en Valacbie. I ,e peuple entier serait divise en victimes et en bourreaux; et puls les bourreaux seraient appeles â penser â l'avenir, et, dans l'ivresse du sang, â decreter des lois. Cet etat de choses est fatal, meme pour un peuple independant et fort; mais les Roumains, en s'exterminant eune eux, n'auraient fait que fournir un pretexte legal aux Russes pour aneantir leur nationalite. Tout homme qui pense, qui sait lire et ecrire, qui possede quelque chose, qui aspire a la liberte, qui la comprend, serait extermine'. Ceux qui critiqueut notre moderarion ne sont que des hommes, les uns aveugles par les souffrances, les autres instruments ou dupes des plâns moscovites. Nous ne nous sommes leves, selon mes efforrs, que pour empecher par l'ordre l'invasion des Russes, pour protester contre elle, avec raison, si elle avait lieu, et pour propager quelques principes epii, sans ce mouvement, ne pouvaient se repandre en Valachie, pas meme avânt un siecle. Les hommes ciui pensent, quoique plus ou moins corrompus, ce sont eux qui sont en etat de mieux comprendre ces principes, de les apprecier et de les rendre feconds. Les hommes qui pensent devaient etre sauves pour sauver la nationalite; et, pourtanr, voyez cette femme, voye/. l'etat eles parents de ceux qui pensent! Ces hommes leguent leurs habitudes et leurs vices â la generation future. Voilâ ce que j'appelle malediction, faralire. Dans cette question, c'est la tete e]tii est menancee de gangrenc; ce ne sont pas les autres membres du corps. Coupez la tete, c'est fini de la vie. Mon but ne fut que ele proclamer la Constitution basee sur nos droits et coutumes, elle est passee dans l'histoire de notre pays; ma mission est remplie, sans avoir fait couler aucune goutte tle sang, sans aucun exemple d'exces ou de desordre. Je suiş presque convaincu que les memes sentiments ont inspire Tell

;et Maghiero; si les autres ont eu les memes idees, tant mieux ipour la patrie, selon ma maniere de voir.

:< En attendant, les paysans s'entretenaient de la visite de la vieille, et, enfin, la voix de Soare commenca â dominer. 11 soutenait que les Russes n'etaient pas des chretiens et qu'ils etaient les instruments de Satan pour empecher l'avenement du regne de Dieu sur la terre.

- Oui, c'est vrai, le pete Soare a raison, reprit un autre paysan qui ecoutait attentivement. Les Mouscali ne sont pas des chretiens de meme que les ciocoi'; ils nous trompent en mangeant des haricots pour nous faire voir qu'ils font maigre comme nous, et puis, dans leur sabbat, ils mangent de la viande de cheval et meme de petits enfants; ils ont parmi eux des Kalmoucks, des Katkaouns et des Tatars qui ne sont que des habitants du Tartare.

- Ah! Ah! Ah! Qui diable t'a souffle cette idee? Quelle ressemblance entre Tatars et Tartare? Mais les Katkaouns, â quelles betes ressemblent-ils?

- Ce sont des hommes â deux bouches, l'une par devant et l'autre par derriere; ils mangent des hommes. Par une bouche ils enfoncent leur nourriture, par l'autre ils rejettent les os. Ce sont ceux qu'on appelle eies dragons. Les queues tles chevaux qu'ils devorent leur couvrettt la bouche de derriere. Vous avez vu les queues de chevaux qui tombent du haut de leurs casqucs sur leurs epaules? Eh bien! en voilâ la preuve.

- Tout ce que vous dites lâ est mensonge, heresie, reprit le logofcte du village; depuis Alexandre-lc-Grand, qui a extermine tous les monstres, il n'y a plus de Karkaouns; et, depuis Jesus-Christ, il n'y a plus de dragons. Les mouscali sont nos freres, et ces hommes qui se disent constitutionnels seront cause de nos malheurs. Nous etions assez bien; tout le monde etait tranquillc. Ils sont venus rroubler la paix avec des promesses que l'homme n'est pas destine â voir realiser ici-bas. C'est dans l'autre monde qu'il faut aller chercher les

esperances dont ils nous bercent. II me vient, ma foi, la tentation d'envoyer ces trois farceurs, cjue nous gardou.v, chercher eux-memes lent justice et leur fraternite lâ oii ils pourront les trouver. Vous etes tous des imbeciles de croire ii leurs promesses.

- Tiens! reprit le nomme Stan, je ne savait pas que tioire logofete etait devenii un boyar. 11 sent, lc pauvre diable, qu'il porte un encrier â sa ceinture. C'est de lâ, logofete, cjue iu puises cette grande sagesse ciocoi'esque? Un paysan parler dc la sorte, parce qu'il sait lire et ecrire, c'est le diable incarne sui la terre. C'est plus encore, c'est Judas en personne.

- Logofete, *măre* logofete, repit le vieux Soare, je ne sais pas lire, mais je sais tous les Evangiles par cceur; car voyez-vous, j'ai plus de soixante-dix ans, et tous les dimanches et jours dc fetes je vais â l'eglise. Christ nous dit nettement dans la langue que je vous parle: Les pauvres sont mes freres; les riches impitoyables n'entreront pas dans mon royaumc. Qui **a** crucific Christ? I.es honimes de Cesar. Qui a demande sa mort? Les pharisiens, c'est-â-tiite les ciocoi'. Qui l'a trahi? Un de ses disciples, un logofete, un homme comme toi, mon enfant. 11 avait une bourse, tu as un encrier. Malheur â celui par lequel vient la tentation! Et tu viens ici nous tenter. Mes enfants, jc vous le jure par mes cheveux blancs, tout chefcjui dit: „«Je suiş plus grand que vous, je vous ordonne telle chose, et vous devez obeir»; celui-lâ est ennemi du Christ, car il n'a jias commandc â ses apotres, il les a servis. II est vrai que tout jxmvoir vient d'en haut; mais le *veritable* pouvoir (le vieux appuya sur le mot veritable avec une gravite et une conviction si forte, cjue les hommes qui Pecoutaient semblaient etre penetres de son sens), le pouvoir de la ruse, continua-t-il, est un pouvoir factice, il ne vient jias d'en haut; il n'emane que de l'esprit du mal. Ces troit hommes qui sont ici dedans, et que Dieu les sauve! sont inspires **[iar** PEsprit-Saint. C'est Dieu qui les a envoyes. Mais nous sommes aveugles; si nous n'avons pas la lumiere, nous

devrions au moins avoit la foi, car elle opere des miracles, et les chretiens (lisez toujours le peuple) seraient sauves."

La nuit etait deja avancee. Pluiseurs parmi les paysans se decouvrant la tete, prononcerent le dernier verset de la priere dominicale: „Ne nous induis pas en tentation et delivre-nous du mal". Ils s'etendirent afin de prendre un peu dc repos et quelques-uns s'endormirent. II ne restait d'eveilles cjue ceux charges de la garde des prisonniers.

Lc ciaouch faisait toujours sa rondc habituelle et invitait quelques paysans â s'endormir. Les compagnons d'Heliade s'etaient assoujiis de nouveau. Vers les deux heures apres minuit, une voix â jieine intelligible se fit entendre dans la direction de la chambre contigue: *Domnule'.'domnule'.'dormi?* (monsieur! monsieur! dors-tu?). Heliade, qui ne dormait pas, courtit de ce câte, entra dans la chambre et attendit de nouveau que Ia voix se fit entendre. *Domnule!* entendit-il encore; et il apercut aussi tot une tete qui passait â travers Ia fenetre: c'etait celle du ciaouch.

— Que voulez-vous, ciaouch?

- Je me suiş entendu avec le domnu lonnitza. Tout est pret; mais je n'ose rien faire cette nuit. D'apres ce que je vois, nous serons encore ensemble jusqu'â la nuit prochaine. Sans cela, j'aurais tout risque cette nuit. Dieu est bon; esperez... bon sommeil!

II s'eloigna promjitement. Heliade se retira sur son lit, et y demeura jusqu'au matin, sans pouvoir fermer Pceil.

Le lendemain matin, â six heures, lonnitza entra dans la salle des prisonniers, sous pretexte d'y chercher quelques papiers.

- Monsieur, dit-il â Heliade, si la cocona vient vous voir, dites-lui qu'elle vous fasse passer dans sa maison. Vous y serez

mieux. Et j'ai fait tous mes preparatifs pour)a nuit prochaine. Ees ciocoi de Turgoviste n'osent pas vous amener dans cette viile; ils craignent le peuple. Ils attendent des ordres de Ia caimacamie de Bucaresci. Trois dorobans avec celui de la nuit passee sont arrives de la part du sous-administrateur avec des lettres pour sa mere.

- Vous ne savez pas ce dont il s'agit dans ces lettres?

- Ea vieille ne m'en a pas parle; elle ne m'a parle que du contenii de la premiere lettre qui lui annoncait les sommes importantes dont on vous croyait porteur. Mon Dieu! Quel danger vous avez couru! Er quelle allegresse dans l'âme de la vieille! C'est moi qui ai intrigue pour la decider â venir visiter vos malles sous pretexte de chercher des armes. Oh! Comme j'etais content lorsque j'ai vu la vieille deţue dans ses esperances, et lorsque j'ai vu votre honneur et votre... vie meme hors de danger... Ils sont capables de tout ces hommes, ou bien moi, Dieu me pardonnc, je suiş alors un homme bien mechant de les soupconner ainsi; car j'ai supeonne beaucoup de choses...

lonnitza sortit en se recommandant â la discretion d'Heliade.

Vers les huit heures, la mere du sous-administrateur vint visiter ses captifs; elle ordonna d'apporter de la dulceatza et du cafe. Ses filles faissaient les honneurs. Heliade demanda â la vieille de le faire passer dans sa maison. II avair la fievre; il voulait se reposer loin du bruit des paysans. Elle hesita un peu, mais ses filles la deciderent â y consentir. Les prisonniers furent introduits dans la maisonnette privee du sous-administrateur.

C'etait toujours une habitation rustique; mais elle avait deux divans bien garnis, des meubles, une table, des fenetres vitrees et decorees de rideaux. Heliade prit possesion d'un divan et se coucha en s'enveloppant de sa cape et en couvrant meme sa tete. 11 s'endormit. Ses compagnons s'endormirent aussi. Font le monde s'etait eloigne. La mere et les filles etaient

şpassees dans une maison voisine. II n'y avait que le ciaouch et *i* quelques dorobans qui gardaient la porre de dehors.

Quelques heures apres Heliade se reveilla. En ouvranr les yeux, sur une chaise placee pres de sa tete, il vit une jeune filie. C'etait la soeur cadette. Elle paraissait timide, elle tremblair et mit son doigt sur ses levres; elle regarda autour d'elle pour voir si les compagnons d'Heliade donnaient encore:

- Silence! lui dit-elle. 1 ,evcz-vous lentement et suivez moi.

D'un pas leger elle dispărut dans une autre chambre. Heliade la suivit.

— Ma mere, poursuivit-elle, partira dans l'apres-midi pour Turgoviste, mon frere la fait demander. Jc crois qu'elle y passera la nuit. Voyez: de cette chambre, par cc grand trou que vous voyez dans le plafond, vous pouvez monter dans le grenier, et par l'ouverturc de la cheminee vous pouvez passer sur le toit et descendre derriere la maison' oîi le chiaouch vous recevra. Allez dormir pour pouvoir vciller cette nuit. Si le chiaouch peut eloigner les dorobans â l'heure convenable pour votre evasion, vous sortirez par la porte, sinon, lorsqu'il s'entretiendra sur la *cloşca*[2], vous passerez dans cette chambre-ci, vous monterez, vous sortirez comme nous l'avons dit, et vous trouverez rom â votre disposition. Que Dieu soit avec vous, et souvenez-vous d'une filie... qui n'a pas un pere.

Elle embrassa la main d'Heliade, et deux larmes exprimerenr ce que la parole humainc n'a jamais ete en etat d'exprimer.

- Allez vous reposer de nouveau dans votre lit, reprit la jeune filie.

I ahauteur dc ces maisonnettes de village n'est pas de plus de trois m c t

2 Cloşca signifie la poule par laquelle Ies Roumains designent Plei'ades.

Heliade l'embrassa au front en se rappelant ses enfants i'i la qnitta avec tute grande precaution pour ne pas reveiller sen compagnons. II se coucha de nouveau. IA jeune fille sortii de la petite chambre et dispărut par la porte que le ciaouch lui ouvrit et referma apres elle.

Quelques minutes apres, les compagnons d'Heliade sc reveillerent et allumerent leurs chibouks; celui-ci resentit l'envic de les imiter. I.e ciaouch annonca que les *domni* s'etaicni reveilles. I ,a mere et ses filles vinrent de nouveau leur proposa la dulceatza et le cafe. On voyait sur leur figure une prevenance iuexplicable. Heliade demanda â la mere si elle avait quelque nouvelle de Bucaresci; si les Russes y etaient arrives. Elle repondit qu'elle n'en savait rien et qu'elle attendait encore une estafette de son fils pour partir et se rendre â Turgoviste. bile lui dit encore que C. Philippesco, le ministre des finances, avait ete arrete dans cette derniere viile.

Vers midi le doroban attendu arriva et on ne voyait aucun preparatif de depart; un autre doroban partit, un autre surviut encore. On voyait une grande agitation parmi les dorobans. On se parlait bas; les villageois se rassemblaient; les visireurs des bains venaient â la sous-administration. Ce mouvement, que ne pouvaient s'expliquer les trois prisonniers, dura jusqu'â quatre heures de l'apres-midi, lorsqu'un bruit se fit entendre du dehors: „Le voilâ! le voilâ! II vient, c'est le *coconul* (le jeune monsieur), c'est le *domnul"* Les prisonniers regarderent par la fenetre. De loin, on voyait s'elever une grande poussiere sur la route. Quatre cavaliers accouraient ventre â terre. I>es captifs etaient tres emus, car ils s'attendaient â se voir livrer aux Cosaques qu'ils croyaient deja â Bucaresci. Pourtant, dans leur malheur, ils s'estimaient encore heureux, car ils allaient quittcr un lieu oii tous les personnages qui les entouraient, en exceptant lonnitza, le ciaouch et la petite fille, ne leur inspiraient que du degottt.

LIVRE VI

LE GOUVERNEMENT INTERIMA1RE

Les cavaliers approchaient et le bruit des pas des chevaux, qui frappaient la terre rocailleuse, retentissait jusque dans le cceur des prisonniers. On commenca bientot â disringuer les atrivants: c'etaient trois dorobans et un jeune homme, le sous-administrateur, qui les precedait. I.es paysans rassembles firenr place. Costake arrive. D'un air theâtral er marțial â la fois il s'elance de son cheval, et, d'un geste imperieux, abandonne les renes; il sc precipite dans la chambre des prisonniers en criant: „Oii est domnu Heliade?" A ces mots, Costake, d'un air gauchement artistique, passe sa main dans sa chevelure ttempee de sueur et templie dc poussiere; un melange d'enthousiasme et de repentir se faisait voir sur sa figure egaree. II entre, et, â la grande stupefaction des deux prisonniers, il se jette â genoux comme un chevalier de melodrame qui depose son sabre aux pieds de sa belle en demandant sa grâce: „Pardon! s'ecria-t-il, pardon! Seigneur, vive la Constitution! Vive le gouvernemcnt provisoire! Vive la liberte! Vive Heliade!" Et ses exclamations n'en finissaient plus. Toujours â genoux, toujours gesticulaut, exageram le sentiment, la tete baissee, le regard eplorc, les cheveux herisses, il persistait â vouloir mourir prosterne sur la terre ou obren ir sa grâce. 1 ,es paysans s'etaient eifrayes sc figurant que leur jante monsieur etait devenu fou.

I cs captifs restaient stupdfaits, nc sachant comment expliquei tous ces gestes et un changement si subit.

- Relevez-vou/., monsieur, lui dit Heliade. Expliquez-voiis. qu'est-il arrive?

- Seigneur, notre cause a triomphe; la caimacamie CSI renversee; le gouvernement național est proclame de nouve.au et rappele dans la capitale. Toute Turgoviste celebre dan s tc moment la grande nouvelle. On vous y attend. Je suiş rheureux messager charge de vous annoncer l'allegrcsse generale, le salut de la patrie. Seigneur..., pardon, grâce! o notre genereux liberateur! Mes gens vous ont maltraite, peut-etre? Oh! mon Dieu! Que dois-je faire, si votre juste vengeanec tombe sur ma familie? Grâce! grâce!...

Et tout d'un coup se tournant vers les paysans:

- Pourquoi vous taisez-vous, imbeciles, manans? Pe voici votre sauveur, criez tous: Vive Heliade! Tombez â genoux, malheureux, et demandez grâce! Village maudit, tu as retenu prisonnier dans ton sein le regenerateur de ma chere patrie.

- Calmez-vous, monsieur, lui dit Heliade, laissez. les hommes en paix... Mes freres, allons rotis â l'eglise pour rendre au ciel des actions de gâce et prier Dieu pour notre salul general.

- Decidez de mon sort, reprit Costake. Avânt de prier Dieu, remettez la grâce d'un coupable.

- Que craignez-vous, monsieur le sous-administrateur? lui demanda Heliade. Votre destitution? Eh bien! cedez votre fonction h votre aide lonnitza, vous serez nomme administrateur du district (prefet), vous vous rendrez avec moi â Turgoviste pour y entrer dans vos nouvelles fonctions.

Heliade n'etait plus maître de lui-meme. 11 etait egare, presque ivre de surprise; son egaremenr l'avait emporte jusqu'â la fanfaronnade. II y a des hommes qui savent supporter le malheur et que le bonheur ecrase.

Heliade ne revint â lui-meme qu'apres avoir quitte l'eglise. En rentrant â la sous-administration, il rețut une lettre qui lui causa un grand degout. Elle commencait par des exclamations et des titres sans fin; elle felieitait la parrie et ses *sauveurs,* et fmissait en ces termes:

„Jaloux de mon bonheur, le cholera m'a place â deux pas de la tombe; je suiş agonisant, et dans mes derniers moments, je fais des vecux pour ma chere et mon adorable patrie, et pour les salutaires institutions qui vont la regenerer. Je me meurs, et ce qui pour moi est pire que la mort, c'est de ne pouvoir venir me jeter â vos pieds et joindre ma voix mourante aux acclamations de ceux qui vous entourent etc, etc, etc___

Signe: Ispas Farcas."

Heliade ne pouvait se rappelcr ce nom qui, pourtant, ne lui etait pas etranger.

- Quel est ce monsieur Farcas? demanda-t-il â Costake.

— C'est un malheureux, monseigneur, un ex-sous-administrateur, habitant ele Turgoviste. II se trouve actuellcment dans un village, retenu [iar le cholera; il est â l'article de la mort.

Heliade se rappela le cai'phe de Scherb, le persecuteur de ses collegues, maltraites et depouiiles par iui tle trois cents ducats (3.600 fr.). C'est alors qn'Heliade se reveilla de l'etat oii l'avait fait descendre son changement inattendu de sa position. Une juste indignation s'cmpara de son âme er lui fit apprccier dc nouveau les hommes qui l'entouraient; il etouffa sa colere, et demantla qu'on lui preparat sa voiture pour se rendre â Turgoviste.

En attendant, des egumenes (abbes) qui, jusqu'â ce moment, n'avaient meme pas donne signe d'existence, sortaient de toutes parts, et demandaient la permission tle venir presenter leurs hommages et leur benexliction â celui qui venait au nom du Seigneur. Rien au monde n'etait plus hideux que cette hypocrisie monstrueuse, certe flatterie grossiere, dans un

langage qui ne leur appartenait pas, et qu'ils empruntaient mul entier des versets du psalmiste si malheureusement appliqiu'n, Heliade connaissait deja quelques-uns de ces egumenes pat leur vie scandaleuse, et sotilFrait de les voir profaner les livres sainH avec tant d'audace.

Vers les six heures du soir, il partit de Pucioasa avec ses dnu parents, escorte par les deux dorobans de l'administration ci par Costake.

A la moitie du chemin, des centaines d'hommes â cheval arrivant de Turgoviste se presenterent devant les ex-captils **ci** les saluerent de leurs acclamations frenetiques. Presque tous **tes** individus portaient un etendard tricolore, des bouquets et des couronnes de fleurs. Chacun s'empressah de se mettre **cn** cvidence, de se distinguer et de se recommander. Plus la cocarde etait large, plus elle indiquait que celui qui la portait etait un ciocoi'u.

II

11 etait dix heures du soir, quand l'escorte qui s'augmentait sans cesse arriva â la barriere du chef-Iicu du district. La viile etait illuminee, autant que pouvait etre illuminee une viile telle que Turgoviste. Les chefs de la reaction qui, deux jours auparavant s'etaient armes pour chasser et martyriser les fugitifs de Rucar, venaient en ce moment pour composcr l'escorte d'Heliade. Ils forcaient, pour ainsi dire, lc peuple â crier vivat! et malheur â celui cjui se serait tu, car ces lâchcs flatteurs etaient en etat de commettre des crimes meme afin de punir les *insensibles,* dans cete *grande, sublime* et *naționale* allegresse. Ce sont des etres qui ne savent que ramper ou mordre, flatter ou insulter.

C'est en vain qu'Heliade s'ecriait de laisser la population tranquille; sa voix se perdait au milieu des acclamations discotdantes des soi-disant constitutionnels. La fourberie dc ces

ommes lui faisait presque regretter le moment oii, prisonnier : lonnitza, il allait avec lui de Pettossitza â Pucioasa.

II arriva enfin â Ia maison oii logeait Constantin philippesco, le ministre des finances. Lui aussi avait passe par jlusieurs phases: fugirifen ptemier lieu, puis prisonnier et trăite **de** voleur, et enfin entoure de respect, il recevair les honneurs |dus â un *grand patriote* er â un ministre.

Les autorites de la viile voulttrent se presenter aupres d'Heliade. Celui-ci tleclara qu'il etait fatigue et qu'il avait 'besoin de repos. D'ailleurs I'hâtre etait avaneee. Tout le monde se rctira en repetam toujurs les memes acclamations iciocoî'esques.

- Ces acclamations m'attaquent les nerfs. Oh! comme elles ; me font du mal, mon ami, dit Heliade â Philippesco; combien les hommes qui les poussent sont meprisables, vils et petits!

- Alt! quelle race cxeerable! reprit Philippesco; vous ne . potivez pas vous imaginer la depravation et l'arrogance de ces ! hommes, et ce que j'ai souffert dans ces deux jours que j'ai demeure ici. Eloigne de mes camarades, je suiş arrive â _ Turgoviste, lieu de notre rendez-vous, juste au moment oii les f notres etaient tourmentes, dans ces alentours, par ces brigands privilegies. Apres leur grand triomphe et leur entree dans la viile, ils nc tarderent pas â se partager les fonctions publiques; ils firent atreter les employes constitutionnels; tis commencerent â persecutet le peuple et les hommes de cecur. Enfin, lorsqu'ils apprirent que je me trouvais ici, ils envoyerent leur chef de police pour m'arreter.

-Monsieur, mc dit-il, en entrant, au nom de la cai'macamie, je vous arrere.

— Qui etes-vous, monsieur? lui demandai-je.

- Je suiş l'ancien et legitime chefde police, j'ai repris mes fonctions, et je viens vous arreter.

- Mais vous oubliez une condition, lui dis-je. Si vom m'arretez au nom de l'ancien ordre de choses, rappelez-voim que je suiş le grand vornic Philippesco, qu'on ne peni m'arreter sans un ordre parriculier du chef de l'Etat. Vous connaissez les prerogatives des grands boyars. Je me suiş soulevil pour mc depouiller de privileges barbares et prejudiciables ii la Nation enticre, je me suiş soulcve pour relever des individus comme vous â l'etat d'homme libre, pour devenir votre egal, et pour vous traiter en (xeres; mais puisque vous vous obstinez â me retenir â mon ancien rang, puisciue vous defendez voire etat dc manan, va-t'en, canaille, et rentre dans ta misere!

I.e pauvre ciocoiu revint de son arrogance â cetie aposrrophe de ma part, et, deconcerte, me fit un salul respecrueux, demanda pardon et sortit. Depuis lors, je fus libre, mais isole, evite parrout comme un paria. Aujourd'hui, depuis midi, rotite cette maison et la cour iurent remplies de ees insectes. Ils m'onr abasourdi de leur bourdonnement flattem et detestable; mais je les ai traites comme ils le meriteut.

- Depuis quand la caimacamie est-elle tombee? lui demanda Heliade.

- Elle n'a dure que vingt heurs. Hier â dix heurs du matin, elle etait deja renversee par le peuple. Ea nouvelle en est arrivee iei â Turgoviste, hier au soir; mais les reactionnaires font tentic secrete dans leurs cercles. Elle n'a ete divulguce qu'aujourd'hui vers midi, lorsque l'expres, que les reactionnaires avaient envoye â Bucaresci pour s'assurer de l'exactitude du fait, est revenii confirmer ce qui d'abord n'etait qu'un bruit. L'administrateur d'Ilfov, Florian Arons, et le ministre du controle, Nitsesco, sont passes dans l'apres-midi, en venant comme deputes de la pari des habitants de la capitale, rappeler les membres du gouvernement provisoire. Ils sont deja sur le chemin dc Rucar. Voilâ la cause de votre rappel de Pucioasa.

III

Nous laissons les deux collegues de reposer â Turgoviste, Kt nous allons rendre compte â nos lecteurs de ce qui s'etait •passe dans la capitale et avait amene ce changement subit et (inattcudu.

I On connaît deja les cruautes exercees par ia nouvelle police Icaimacamale. Pes flagellations les plus atroces avaient fini par pexasperer les habitants de toutes les classes de la viile. La .' nouvelle donnee par C. Rosetti, comme officielle, de l'entree (des Russes en Valachie, venait d'etre dementie. Le lendemain, llorsque Ies scenes barbares de la police sc rcnouvelerenr, ce fut | assez des cris d'un jeune homme de seize ans, uomme ' Marinesco, pour soulever tout le peuple, renverser la ; caimacamie, chasser ses membres, arreter les fonctionnaires et ' les sbires de la police, et demander le retour du gouvernement provisoire.

[Odobesco et Salomon avaient ete mis en liberte des le 29 f juin. Le dernier se trouvait dans la caserne â la tete de son I regiment; le premier restait chez lui et avait envoye sa femme I au palais oii se trouvait le peuple et Campineano, avec Jean I Bratiano, et ceux epii voulaient le proclamer chef du I gouvernement. Bratiano essaya de faire acclamer, comme membres du nouveau gouvernement, Odobesco, Campineano et C. Cretzulesco. (On doit se rappeler C. Rosetti sur le chemin I de Rucar, page \4 1.) Le peule s'y opposa: „Non! s'ecria-t-il, * nous voulons les anciens membres; nous demandons de suite leur retour!"

- Mais voyez donc, repondait-on du haut du balcon; ils se sont enfuis, ils vous ont abandonnes.

- Non, non, disait le peuple, nous connaissons deja les trames ourdies par les traîtres. Ils ont tres bien iait dc quitter la viile, car ils Pont sativee du carnage que ses ennemis lui

preparaient dans l'ombre. Tout est devoile maintenant. Nnu» connaissons nos amis. Qu'ils viennent.

Madame Odobesco, dans un costume theâtral, les chevctm epars et habillee de denii, părut sur le balcon.

- Freres, dit-elle, mon epoux est votre ami, il est veriiablp Roumain, il est *patriotis,* il est pres de vous, il ne vous a pa» quittes. Vive Odobesco!

- A bas Odobesco! Â bas le traître! Â bas l'assassin! s'eei i.iii le peuple.

Et la dame criait encore:

- Non, mes freres, a bas Maghiero! A bas Tell! A bas Fie...

- Pour l'amour de Dieu, interrompit Campineano, en lui saisissant la main, ne prononcez pas ce nom en ce moment, nc *touchezpas ă cette corde* (cette derniere phrase fut pronomcc en francais)[1].

l£ Peuple, indigne, tedoubla ses cris. Vive Maghiero! Vive Tell! Vive Heliade!

Ces cris etaient si menacants, que madame Odobesco fui obligee de disparaîtte. L'orage populaire se calma un peu.

- Mais ils ne sont pas ici; ils vous ont quittes... ajoutercni encore quelques personnages du haut du blacon.

L'orage comnienţa â gronder de nouveau.

- Qui gouvernera le pays jusqu'â leur retour? poursuivireni les memes personnages.

- Le metropolitani, repondit une voix d'en bas. Le metropolitani, repeta le peuple.

- Mais le metropolitani sera seul, repliqua-t-on d'en haut; donnons-lui pour collegues Campineano et Cretzulesco.

-Tres bien, repondit le peuple; mais ces deux messieurs ne resteront dans le gouvernement que par interim; ils n'y

' Nous connaissons cette circonstance de la bouche meme de M. Campineano.

Ifesteront que jusqu'â l'arrivee des membres de notre **veritable** gouvernement.

— Bravo! s'ecria la masse du peuple. Tres bien! tres bien! [Campineano et Cretzulesco ne demeureront au pouvoir que Ipar *interim.*

— Par interim! par interim! repeterent miile voix.

— Les reactionnaites les plus compromis avaient dispăru; *l* les autres, deconcertes, n'osaient rien entreprendre. Salomon, i quoique â la tete de son regiment, abattu par le remords et le |ţ decouragement dc ses partisans, restait immobile dans sa] retrăite de la caserne. Dans la premiere impetuosite du peuple, lorsqu'on lui avait propose de nouveau Odobesco, plusieurs groupes s'etaient divises pour venger l'honneur public. La maison de Baleano, qui avait fait detruire la statue de la Justice, fut assaillie et maltraitee; celle de Cheresco, qui avait envoye la circulaire aux consuls etrangers (voir page 127), fut aussi maltraitee; celle du secretaire du metropolitani, cjui avait redige l'encyclique archiepiscopale, fut devastee; enfin, la maison du capitaine des dorobans de la police fut presque detruite[1].

Pendant les trois mois du mouvement, les membres du gouvernement ne furent absents de la capitale cjue pendant ces deux jours; ce fut assez jiour que des scenes dejilorables eussent lieu. C'est alors que les vieux boyars et le metropolitain virent qu'il n'y avait plus d'autres hommes cajiables de retenir la

[1] Tout y fut demoli, tout fut disperse, mais rien ne fut voie. On vit dans la foule un jeune homme qui mangeait de la dulceatza (confiture), on iui arracha le bocal, on le jeta par terre, et on donna au jeune homme un franc et un soufflet. — Tiens, lui dic-on, si tu veux de la dulceatza, va en acheter, mais ne touche rien de cet homme maudit. Qui sait ele quelle veuve vient cette dulceatza? Citoyens, repeta-t-on, jetons tout au vent et dans la tiviete, mais que rien ne soit emjxirte. Malheur â celui qui mettra quelque chose de cote, ne fut-ce qu'un fii.

fouguc du peuple et de soutenir l'ordre que les hommes du mouvement. Par consequent, le metropolitain se vit dans la necessite de faire publier l'encyclique suivante, en reniant celle qu'il avait publiee le 29 juin:

Ce qui a ete publie hier, le 29 du courant, sous notre signature, et ou nous qualifions le gouvernement provisoire de rebelle el d'autres choses egales, aujourd'hui, selon le deşir du peuple roumain, nous le regardons comme non avenu et nous le reniom compktement. Nous repetous et confirmons de toute notre force le serment que nous avonspretesur le champ de la liberte, k 15juin. pour respecter les vingt-un articles de la Constitution, excepte celui sur la propriete qui sera l'objet des deliberations de l'assemblee generale; nous reiterons, de nouveau, notre serment de ne plus violer la Constitution, et nous ferons tous les sacrificespossibks pour la soutenir. Les etendards de la liberte seront eleves de nouveau sur les e'dificespublics; les cocardes serontportees; l'anciennepolice sera abolie par nos ordres; le gouvernement provisoire sera rappele par des courriers extraordinaires, et tous ks fonctionnaires nomme's par le gouvernement provisoire seront re'tablis dans leur postes. Cette ctrculaire, sous ma signature, sera publiee par la voie des feuilles publiques. Nous l'avons signe'e en presence des deputes du peupk.

t NEOPHYTE, metropolitain de la Hongro- Valachie,

J. CAMPINEANO

L 'an 1848, 30juin, Bucaresci.
(Traduction litterak.)"

On ne tarda pas â nommer, comme deputes de la part dc la capitale, le ministre du controle, G. Nitsesco, et le prefet dc la viile, P. Arons. Ils furent expedies â Rucar pour rappeler les membres du gouvernement provisoire.

Ces deux hommes etaient aussi porteurs de lettres intimes du metropolitain, adressees â Tell ct â Maghiero, ct qui leur conseillaient et les sollicitaient,*paternellement,* de donner leur demission er de se retirer du pays, en faveur de la tranquillite

' publique et afin de ceder la place â Campineano et â Cretzulesco. Quant â Heliade, on avait l'intention de se *t* debarasser de lui plus tard, lorsqu'il resterait une fois setd et prive de ses collegues.

Une deputation fut ensuite envovee â la caserne afin d'inviter Salomon â quitter le commandement du regiment; elle revint sans aucune reponse satisfaisante. l.es soldats etaient sous les armes. Vers le soir le peuple indigne perdit patienec; il se rendit pres de la caserne, l'entoura er l'assaillit. Tout y etait pret pour eommencer un nouveau carnage plus terrible que celui du 19 juin. Les soldats, l'arrne au bras, n'attendaient que l'ordre de faire feti; les canons etaient diriges vers le peuple, les meches etaient alhunees. La foule se precipite desarmee devant les bouches â feti. Un pretre prend une croix er la place dans la gueule d'un canon, il expose sa poitrine nuc â la mitraille qui va eclater.

- Pretre, retire-toi devant la mort, lui disent les cannonniers.

- Je ne veux plus vivre, repond-il, lorsque vous, les enfants du peuple, les soldats du Christ, vous viole/, le serment que vous ave/, prere â la Constitution; je ne veux plus vivre, lorsque je vous vois servir d'instrumcnts aveugles â des traîtres qui vous ordonnent de massacrer vos peres et vos freres. Pire/, malheureux: voilâ la croix; c'est elle qui volera au devant de votre mitraille.

Ies soldats se reveillent et se rappellent leurs serments. Ils arretent leur marche insensee, ct se rerirent dans la caserne.

Le pietre monte sur le canon, Ie peuple se precipite sur les soldats. Un coup de fusil se fait entendre, du cote de la caserne.

Les masses furieuses se preparaienr â en venir aux mains avec les satellites de Salomon, quand le metropolitain entra dans la caserne aceompagne de Campineano. A la vue du prelat, le calme se retablit; on attendait le resulrat de cette visite. Le metropolitain conjure le peuple et les soldats de demeurer

tranquilles, et sc rend pres dc Salomon ct d'Odobcsco. 11 Icni fait comprcndre la necessite qu'il y avait â ce qu'ils dounassciit leur dcmission et â ce qu'ils quittassent le pays. Les soldats, tcvenus de leur crreur, se jertent â genoux lorsque lc metropolitani appataît de nouveau. Ils rcnouvcllent Icni serment dc defendre Ies interets dc la Nation. Le peuplr fraternise avec eux, en pardonnant â leurs coupables chefs; mais il persiste â exiger leur eloignemem du pays.

Nous reproduisons un decret que le gouvernemcni inrerimaire s'empressa de publier en faveur des deux traîtrc.s.

AU NOM DU PEUPLE ROUMAIN

Justice - Fraternite

Le gouvernement provisoire

Vu la demission donnee par MM. les colonels J. Odobesco ci J. Salomon, le gouvernement decrete que bt retrăite de leurs seigneurics est acceptee, et que, pour leurs anciens services, ih jouiront de tous les droits que leur donne un service de dix-hitit annees.

t NLoPtlYTE dc la Hongro-Valachie;
J. ***CAMPINEANO;***
C-A. CRJ-*:TZ(/I.£SC();*
B. *MlNCO;*
J.-C. BRATIANO*, secretam.*
Le2Juillet, 1848, N° 154.

IV

Le 2 juillet au matin, la cour de la maison ou se trouvaient Heliade et Philippesco etait remplie par les habitants dc Turgoviste. Les amorites vinrenr pour fcliciter les deux membres du gouvernement. Heliade, cjui connaissait la haine

[|ui existait entre les diffcrentes classes, s'adrcssa â tous les ssistants en leur recommandant la concorde et le sentiment ie l'ordre. II leur rappela l'union cjui faisait la force des anciens |§iabitants tle Turgoviste, et finit en les conjuram d'agir de facon fii se rendre dignes de leurs peres.

Vers midi, tout etait pret pour lc depart. Les deux membres du gouvernemcnt desiraient al ler rejoindre ceux qui s'etaient retires â Rucar; mais des courriers arrives dc Bucaresci iles avertirent que la capitale etait inquiete, ct qu'on les y attctidait les plus tot possible. Un tles premiers reactionnaires ide Turgoviste desirant faire une surprise aux membres du •gouvernement, leur avait jirepare un dejeuner boyaresque. Lorsqu'ils traversaient la grand'rue, ils furent invites **jiar** lc maître dc la maison â descendre chez lui. Les deux collegues, ariercevant en cet endroit une grande afflttence de peuple, consentirenr â se rendre chez le boyar, touvant l'occasion tle jiartieijier â un repas commun avec lc peuple. Ce repas eut lieu en effet; mais cc ne fut pas sans une grande repugnance de la part des boyars ct des boyaresscs lorsqu'ils se virent en contact avec la *vile multitude* de Turgoviste. Les deux membres tiu gouvernement curent le tact tle rendre le **rejias** agreable et fraternei cn meme temps. Le jicuple se vit flatte par les boyars, et ces derniers, se voyant acclames, se montrerent tres satisfaits d'une espece d'ovation â laquelle ils n'etaient pas habitues.

Apres le repas, Heliade et Philippesco partirent pour la capitale, au milieu des acclamations de toutes les classes, escortes jusqu'â la premiere station par des centaines d'habitants â cheval et par des dorobans.

A la troisieme er derniere station, ils rencontrerent plusieurs centaines de gardes nationaux en voitures qui venaient â leur rencontre de Bucaresci. Plus ils approchaient de la capitale, plus la foule devenait compacte. Des milliers tle cavaliers et de voitures se pressaient au devant d'eux.

Hors de la barriere de MogossoVe, par laquelle ils devaicnl entrer, presque toute la viile etait sortie. Des bannicu-i tricolores flottaienr â chaque pas. Les femmes et les eiifaut» tenaient des bouquets et des couronnes de fleurs. Les homiucs portaient des flambeaux, car on etait deja dans la soirec A l'entree de la viile, au milieu d'un enthousiasme general et des acclamations qui ne cessaient de se faire entendre, on arrct.i la voiture, que les etendards dont on l'avait surmontee venaient de transformer en un char de triomphe. On detacha Ies chevaux et la foule se mit â la traîner. C'est en vain que les dens membres du gouvernement priaient le peuple de les laissci conduire par les chevaux, en vain ils l'exhortaient â se calmei, leur voix se perdait au milieu des acclamations generalcs, et la voiture marchait entraînce par les plus fanatiques. Heliade se leva enfin dans la voiture, et d'une voix forte et energiquc, imposa un silence momentane au peuple, et fit arreter la voi: urc.

.Citoyens, s'ecria-t-il, est-ce ainsi que vous recompense/ ceux qui vous ont servis? Ai-je survecu â mes malheurs pont voir mes freres descendre â l'etat tle la brute? Relevez-vous, citoyens, â votre dignite d'bomme, ct laissez les chevaux reprendre leur place. *CI'est* ainsi que les peuples tombent d'uni' tyrannie dans une autre, et se creent eux-memes leurs propres despotes et exploiteurs. Soyez hommes, car autrement jc mc precipite de cette voiture qui me parau plus lugubre qu'un chai funebre. Les chevaux â leur place, citoyens, et le peuple â sa place de souverain. Vive la dignite de l'homme! vive le Peuple roumain".

Miile voix repeterent: „Vive la liberte! les chevaux, les chevaux â leur place!" On les alteia de nouveau, et au son de la musique et tles acclamations, la voiture reprit sa marche. I ,a viile illuminee, les balcons ct les fenetres tiecores, la population joyeuse, faisaient de ce spectacle quelque chose de grandiose

|tt d'imposaut. l.es deux membres du gouvernement arriverem lll fin au palais. Le peuple attendait dans la cour; les ppartements avaient ete eclaires pour cette reception iolennelle.

I Heliade, voyant cet appareil, descendit de voirure, traversa **pa** foule inapercu, et, en rencontranr Gregoire Ipatesco, alia avec lui dans la maison d'un de ses parents.

G Philippeseo rectit les felicitations de la municipalite et des habitants les plus notables; il excusa son collegue en disant qu'il venait d'etre pris d'une intlisposition subite oceasionnee par ses dernicres fatigues.

V

La lendemain matin, tle tres bonne heure, Heliade reţut un billet du metropolitain. Celui-ci l'invitait a se rendre â dix heures du matin chez lui, ou il devait y avoir conseil potir des *affaires urgentes,* â la suite d'une lettre *importante* qu'il venait de recevoir.

Heliade se hâta tle sc rendre au rendez-vous qu'on lui fixait. En entrant dans la cour archiepiscopale il vit, â la porte cochere, deux soldats en scntinelle, deux *autres* au bas de l'escalicr, et deux autres encore en haut, â la porte d'entree. I e corps-de-garde etait ctabli dans ia cour. Ces mesures lui donnerent des inquietudes sur la situation de la capitale. Dans le salon il trouva le metropolitain, Campineano et C. Cretzulesco.

- Vous avez l'air abătui, dit le prelat â Heliade.

- Cela est possible, Eminence, reptt celui-ci, apres les scenes tlouloureuses dont j'ai etc temoin et la fatigue que j'ai supportee dans ces derniers jours.

- Mais l'entree triomphale d'hier au soir a du vous recompenser de toutes vos souffrances.

- Que vous dirais-je? A peine ai-je souvenir de ce qui s'est passe; mon âme avait abandonne mon corps, elle ne vit cette

pompe que comme les funcrailics ele ses dcpouilles. Si iVune peut eprouver unc sensation quelconque en voyant le convoi d'un cadavre ou elle a habite jadis, cette sensation doit etrc celle cjue j'ai eprouvee hier au soir.

- Cest trop de modestie de votre part.

- l'JIe est loin d'egalcr celle d'un prelat qui a herirc des jirincijies cțuc lc Christ lui legua sur la croix... Quelle est dom , je vous prie, cette lettre *importante* qui est la cause dc none reunion jiour des affaires si *urgentesi*

- I.a voilâ, mon fils. Je viens de la recevoir de Callatz, de M. Korzebuc (lc consul russe); lisez et jugez ce que nous devons faire.

Le lettre etait posterieure â la nouvellc tjui s'ctait repanduc que les Russes avaient passe la frontiere valaquc. Elle contentul lc sens suivant:

Monseigneur,

*Charge de representer, en Moldo-Valachic, Sa Majeste l'Empereur, mon auguste maître et votre protecteur, a la suite d'un long sejour â Jassy et a Bucaresci, et conformement a la mission epie Je devais remplir de la part d'une protection sigenereuse et **si** paternelle, ces deux principautes sont devenues ma seconde patrie.*

*Les derniers evenements qui viennent de s'accomplir cu Valachie ont afjlige mon cceur. **IM** crainte d'en voir sonir des resultats facheux mefait desirer, ardemmeut, que votre pays son occupe par les armees protectrices de Sa Majeste Imperiale. Elles empecheront tout desordre et rassureront les esprits justemeui effrayes.*

C'cst pour cela, monseigneur, que jeni'adresse â vous comme a un homme dont la prudence et l'amour pairi otique sont cot mus. Tâchez de hâter ce moment salutaire. Les troupes impe'riales sont pretes ă marcher pour sauver les bons habitants du pays. Insistez atipres du gouvernement actuel pour nommer le porteur de cette

wkttre, M. Theodore Popesco, depute *(commissaire des vivres) de mia Valachie aupres des troupes imperiales; il sera charge de les mrecevoir et de leurprocurer ks provisious uecessaires dans ks districts jtde Eoxani, d'Ibraibi, de Buzeo et dc lalomitsa. Dans le mane but, mje vous prie encore dc vouloir bien iusisterpour que M. Sichleano \ soit nomme administrateur dc Eoxani.*

Je juge couvenabk de vous envoyer une liste contenant la \ quant ne dc provisions quotidieunes et uecessaires aux troupes pretes , ă entrer dans votre pays.

Suivait la liste tles farincs, viandes, orge, foin etc.[1]

- Que jicnsez-vous de cette affaire? demanda-t-on â Heliade.

- Mais vous, qu'en jiensez-voiis, vous-meme? demanda hieliade â Camjn'neano.

- Mon opinion est tle ceder â leur volonte, potirsnivit ce dernier. Ils sont decides â entrer bon gre, mal gre, dans notre pays. 11 est donc mieux **jiour** nous et **jiour** le jiays, de nous montrer soumis ct comjilaisants, plutot que dc les irriter **[iar** notre opjiosition; el jiuis... vous connaissezces messieurs. Ils sont mechants. Vous connaissez aussi le proverbe: „Allumez la chaiiticlle, quclquefois meme au diable, car il est mechant".

- Vous connaissez jsar cceur le jiroverbe, mais connaissez-vous aussi la legende de celui qui eut le maîheur d'offrir un jour unc bougie allumee au diable, en voulantsuivre le proverbe?

- Je ne la connais jias.

- Vous devez l'apprcndre, **et** vous connaîtrcz la fin de **tous** ceux qui sc sont mis en commerce avec sa majeste satanique.

[1] Quoique le contenii de cette lettre ne soir pas litteral, Ic sens cn est exaet; il ne lui manquc que la tournure ru.sse.]e puis appeler en temoignage M. C. Philippesco, et m'adresser â la loyaute de M M . Campineano et Cretzulesco, qui etaient preseiits et qui peut-etre eu ont la copie.

- Paissous les plaisaiueries de cote, reprit le metropolitain. Dites-moi quel est votre avis? Que devons-nous faire? Voilâ les nominations pretes.

—Les Russes, Lminence, reprit Heliade, viennent-ils cu amis ou en ennemis? S'ils viennement en amis, pourquoi ne s'adressent-ils pas officieilement au gouvernement elu par lc peuple? Pourquoi ces detours par une lettre particuliere ei confidenticile? Pourquoi, lorsqu'ils ne reconnaissent pas Ic gouvernement actuel, sont-ils prets â reconnaître deux nominations propres â servir leurs desseins, et â compromettrc ce gouvernement aux yeux du peuple, de l'Hurope et de la Purquie elle-mcme? Vous voyez donc qu'ils viennent en ennemis, er en ennemis lâches, astucieux, ils viennent en veritables Russes. S'ils venaient en ennemi en quel temps, en quel lieu a-t-on prepare le chemin d'un ennemi eu lui fournissant des pretextes legaux pour venir exercer â bon droit son despotisme? Qu'ils viennent d'eux-memes, qu'ils viennent en brigands; et, comme nous n'avons declare la guerre â personne, comme nous nc sommes pas en etat de leur resister, nous devons protester et ne pas leur rournir de raisons qu'ils auraieut â donner â l'Purope. Le mandat que nous a donne le peuple n'est pas d'inviter les Russes â envahir notre pays.

- Nous ne disons pas de les inviter.

- Que dites-vous donc? Nommer selon toutes les formes deux fonctionnaires avec la mission de recevoir les Russes, donner des ordres pour preparcr leurs etapes et leur fournir des provisions; signer tle pareils actes, sans etre contraint, pas meme menace, sans avoir au moins pour excttse une force majeure, toutes ees choses-lâ ne prouvent-elles pas une invitation formelle?

- Ah bah! vous allez trop loin, cela ne s'appele pas une invitation, mais un management.

- Comment? Lorsqu'on vous voit preparer dans votre maison des appartements et tout ce qui est necessaire pour recevoir quelques hotes, lorsqu'on vous voit nommer, â cet effet, des hommes charges de les accucillir, dites-moi, ces apparences n'indiqucnt-elles pas cpte ces hotes sont invites ou au moins bienvenus? Nous jouons avec des mots, quand il s'agit de realites si graves.

- Mais...

- Mais, si vous avez. la conviction que votre opinion est patriotique, qu'un pareil acte est prudent et honnete, vous etes trois, vous avez la majorite; quel besoin avez-vous de ma signature concernant vos deux nominations? Pt puis, je ne suiş pas membre dc votre gouvernement interimaire.

Dans cc moment arriva aussi C. Philippesco. 11 prend part â la discussion avec une energie chaleureuse. II soutient qu'il nc faut ceder â aucune demande cles Russes.

- Les Russes, ajouta-r-il, ne peuvent entrer dans notre pays que par la force. 'Pont Roumain qui se prete â faciliter leur entree est traître â la patrie. Non seulement je ne consens pas â ces deux nominations, mais je vous conseille de ne pas votts exposer â prendre sous votre responsabilite un acte d'une nature aussi grave que machiavelique. Vous n'avez d'autre mandat du peuple que celui de gouverner par interim deux ou trois jours, jusqu'â l'arrivee des veritables membres du gouvernement. Vous devez veiller â l'ordre; et je vous dis que si cet homme epic vous voulez nommer comme depute pour aller au devant des Russes, si ce Popesco, porteur tle la lettre de Kotzebue, reste tlans la viile jusqu'au soir, je ne reponds pas de l'ordre, ni de sa vie. Paites-le partir dans ce moment meme, je vous en conjure.

Philippesco dans sa colere etait beau d'indignation: on reconnaissait en lui le representant du peuple de 1845, qui, â

l'occasion dc la question des mines, tonnait **comic Ic** protectorat hypocrite dc la Russie.

Heliade se leva, ct, sous pretexte qu'il avait oublie quelques papiers qu'il voulait commtmiquer au conscil, il sortit. Lu rentrant chez lui il ecrivit une lettre â Campineano, dans laquelle il lui disail qu'il etait indispose ct qu'il nc pouvait plus prendre part â aucune des dcliberations du conscil jusqu'au retour dc ses vcritablcs collegues.

On voit donc que les Russes, quoique â la frontiere tle l**.i** Valachie, nc pouvaicnt cependant l'envahir sans le consentement du gouvernemcnt ou sans un dcsortlu quclconque lui donnant lc pretexte dc venir le reprimer; on voii qu'ils etaient prets â entrer en Valachie, qu'ils n'attendaient que la nommination tles hommes charges dc les accucillir, **ci** comme ces nominations n'ctircnt pas lieu, ils demeurerent **sin** les frontieres dc la Valachie encore plus dc deux mois, jusqu'â ce qu'un pretexte d'envahissement leur fur offert par la conduite dc Fuad-Effendi.

I.e gouvernemcnt interimaire n'osa plus braver le peuple qui venait d'apprendre le contenit de la lettre dc Koizebuc, ct Popesco fur force de disparaître dc la capitale.

Odobesco ct Salomon, quoique demis dc leurs fonctions militaires, causaient pourtant de l'inquictutlc â la population. I.e peuple, alarme, insista vivemenr sur leur eloignement du pays. Afin d'cviter de nouvelles scenes, **on** obligea ces deux criminels â quitter la Valachie. Ils furent escortes par des gardes nationaux jusqu'â Giurgevo oii ils s'embarquerent pour **C**)rsova, afin d'entrer dans Ies etats autrichiens. 1 .es negociants qui composaient l'escorte des gardes se formaliserent lorsqu'ils virent sur le chemin Jean Bratiano, inseparablc d'Odobesco, lui parler toujours cn secret, ct, au moment de son tlcpart dc Giurgevo, nc le quitter qu'apres des marques de la plus vive affection. A leur retour dans la capitale, ils commuuiquerent

! aux autres ne«ociants leurs doutes sur la sinecrite de Bratiano. i II s'cnsuivit un murmure vague parmi ies habitants de la viile f sur ia conduite peu rassuraute dc ce jeune homme; ou vint l jusqu'â rediger unc petition, signee par plusieurs personnes, I dans laquelle on demandait son expuision du pays. Cette I petition n'eut pas dc suite par l'empresscmcnt mis par I quelques personnes â etouffer l'affaire. A quoi eiit servi tle I donner pretexte aux reactionnaires ct aux exaites dc presenrer I Bratiano comme une victime tles soupcous injustes du peuple? Î Sa conduite ne vcnait-cllc pas de devoiler son caractere?

\ Quand les hommes suivent une voie peu convcnablc, il L n'est pas besoin ele precipiler leur chuie; ils ontsoin eux-memes *i* de la rentlrc inevitablc par leur imprudente.

VI

Quittons un moment la capitale pour suivre Maghiero, Tell, les Golesci et leurs compagnons, au milieu tles montagnes d'oît ils sc preparaienr â passer cn Transylvanie.

Arrives â Rucar, ils avaient appris c[iie les gardes tles *i* frontieres valaques, sous l'insrigation tles fonctionnaires du Cordon er dc quelques reactionnaires, reunis â un petit nombre dc paysans, se preparaienr â leur barrer le passage. Une lettre tic Bibesco qui se trouvait pres de lâ, â Cronstadt, encourageait, par l'appâr de recompenscs, ceux qui sc soulevcraicnt pour arreter, mots ou vifs, les membres du gouvernement [>rovisoire, et specialement Heliade, Tell et Maghiero.

I.cs fugitifs sc preparaienr donc â toutes les eventualites afin tle se frayer un passage cn combattant. Mais la nouvellc du renversement de la caî'macamic nc tartla point â arriver. On rappclait les fugitifs dans la capitale. La meme nouvellc venait d'arriver aussi â Campt)-I ,ungo, le chef-licu du district. Les constitutionnels de cette viile s'empresserent d'accourir â

Rucar pour entourer les membres tiu gouvernement et leiu offrir les moyens de retourner â Bucaresci. Le nombre de ceux qui accouraient au devant d'eux s'augmenta aussi d'imc grande pârtie des reactionnaires qui, comme toujours, lâchcs et rampants, venaient prodiguer leurs flatteries, afin de faire oublicr, s'il etait possible, leur conduite coupable.

Les hommes et les choses s'etaient tranformes comme par enchantement. Svir les eglises des villages des montagnes fiottaient les banniercs tricolores; ceux qui se preparaieut peu de temps auparavant â combattre les fugitifs et â les arreter, sc montraient les plus empresses â decharger leurs armes en signe de joie, et â s'unir â ceux qui venaient d'arriver dc Campo-I.ungo pour crier ensemble: „Vive la Constitution! Vive le gouvernement provisoire!" L'allegresse fut generale. On se felicitait, on s'embrassait, on reprenait son uniforme, on se decorait de cocardes et d'echarpes tricolores. 11 n'y avait que l'ell c[tii restair â l'ecart, morne et pensii, tlans ses memes habits de voyage.

- Mais que faites-vous lâ, mon anii? lui deniandait-on. Pourquoi ne prenez-vous pas votre uniforme militaire et votre echarpe? Depechez-vous; voyez, tout est preț pour notre retour.

Chacun lui faisait les memes demandes, la meme invitation. Lui se tanaif toujours taciturne, et, lorsqu'il vit que tous ses camarades reunis autour de lui lc pressaient de se hâter, il sc vit force dc leur dire:

- Vous pouvez, mes amis, retourner dans la capitale. Allez ou la voix du peuple vous appelle. Qtiant â moi, je passe en Transylvanie.

- Mais vous avez oublic, camarade, notre engagement; personne, parmi nous, nc peut se retirer et abandonner la cause avânt qu'elle ne nous abandonne elle-meme.

- Nous sommes encore engages â etre stnceres l'un envers l'autre et fideles â la cause commune. Je ne puis plus me trouver en contact avec des inconsequents, avec des... perfides.

- Que voulez-vous dire? Pxpltquez-vous!

- Roserri et Bratiano, membres du comite revolutionnaire, onr conspire contre la vie de leurs camarades; ils ont fait cause commune avec Odobesco, Salomon et les reactionnaires.

Tous les assistants resterenr stupefaits et exhorterent l'accusateur â prouver ce qu'il venait d'avancer.

Tell rappela la demission dc ces deux hommes des le jour de l'arrivee du gouvernement provisoire de la Petite-Valachie; leur refus de reprendre leurs fonctions; leur empressement â s'installcr d'eux-mems comme secretaires apres l'arrestation d'Otlobesco et de Salomon; leur premier acte par lcquel ils s'efforcaient de disculper les criminels devant le peuple; leurs relations frequentes avec Odobesco; leurs inquietudes et leurs observations sur toute mesure qui leur paraissait dirigee dans le but de surveiller ces deux hommes; l'accusation ou l'aveu de Salomon qui Iui avait communique, ainsi qu'â Maghiero ct â Heliade, que ces deux messieurs avaient ete en intelligence avec les conspirateurs du 19 juin. II leur rappela encore la fausse nouvelle de l'invasion des Russes, rapportee comme officielle par Rosetti; le retour de Bratiano de sa mission â Foxani, et la bravade de venir, avec tant de courage, au milieu des reactionnaires et de s'entendre avec Odobesco; enfin, il enumera tous les details, toutes les nuances inexplicables de la conduite tle ces deux hommes depuis le 16 juin jusqu'â ce jour. 11 ne savair pas encore ce qui venait de se passer â Bucaresci. Maghiero ajouta aussi ses griefs ct tleposa ce que Salomon lui avait avoue.

Parmi les defenseurs de Rosetti et de Bratiano, N. Balcesco se montrait le plus zele et s'efforcait de convaincre Tel! et Maghiero de leur trop grande susceptibilite.

La cliscussion fut jntcrrompue par l'arrivee des deputes <|in venaient de Bucaresci, f. Arons et C. Nitsesco; ils apportaicni des lettres officielles et intiines. Tell reţut aussi une lettre de la part du metropolitain, qui l'exhortait, ainsi c]ue Maghiero, â donner leur demission en faveur de la tranquillite publique

N. Balcesco avait **ret**;u une autre lettre qui l'informait des derniers evenements et du role de Bratiano dans la nouvelle proclamation du gouvernement, c'est-â-dire de ses efforts pom faire parvenir au pouvoir Campineano ct Cretzulesco. Ccitc nouvelle correspondait aux paroles conituuniquccs intimement par Rosetti â Balcesco (voir page 141). Etonne tle certe coupable coîncidcnce, et avânt tle fluir la lecuire de la lettre qu'il venait de recevoir, Balcesco rentra tlans la chambre hors dc lui, ecumant d'indignation et de rage, il se precipita sur Rosetti, sans pouvoir prononcer une seule parole, comme pout Petrangler; respiram enfin, on entendit sortir tle ses levres le nom de *traître.* Les assistants ne pouvaient rien comprendre â ce changement subit. Lui, defenseur de Rosetti, il prononcait le mot que 'l'ell lui-meme n'avait pas encore articule; on lc croyait fon, on s'efforcait de le faire revenir â la raison, on l'interrogeait, on ic sommait de s'expliquer.

11 lut la lettre eju'il venait de recevoir, il raconta ce que Rosetti lui avait dit sur le chemin; il accusa Rosetti d'iniciligence avec Bratiano. leii communiqua encore la lettre qu'il venait de recevoir du metropolitain. 11 n'y avait plus tle doute sur l'intelligence entre ces tleux camarades et entre le parti des Russes et des Roumauo-phanariotes, dont les agents actuels etaient le metropolitain et ses collegues.

Rosetti, se voyant sans defenseur, abandonne tle tous, essaya encore une fois tle sc disculper et prir la parole: „Je vois, dit-il, que les apparenccs sont toutes contre moi et Bratiano; **je** ne puis plus me defendre, mais, avec le temps, jc vous demontrerai que je ne suiş pas coupable. **Tor** ou tard, je m'efforcerai, par mes

i actes, par ma conduite, tle vous prouver que je ne suiş pas **tiu** i traître".

ƒ Ce langage finit par desarmer le courroux des assistants; ils £ conjurerent Tell de le suivre. Celui-ci leur rappela la lettre tiu ; metropolitani, et enfin leur declara qu'il se sentait trop denioralise pour conrinuer l'ieuvre ct pouvoir lui etre utile. Le voyant inflexible, ses cainaratles lui declarerent que s'il ne sc ; decidait pas â retourner dans la capitale, pour aneantir les intrigues et les intelligences coupables, ourdies par les ' reactionnaires, ils etaient determines aussi â le suivre en \ Transylvanie. Mais dans ce cas, ils lui firent observer que la ţ cause commune serait abandonnee entre les mains du parti russe. Par consequent, ils le conjurerent tle nouveau de quitter ce projet et de se decider â rentrer dans la capitale avec eux.

I cil enfin se determina â suivre ses collegues. „Pour sauver les apparenccs, dit-il, pour ne pas faire croire au peuple qu'il existe des dissensions parmi les hommes du mouvement, je retourne avec vous, et jc suiş resolu â me raire er â souffrir jusqu'â la fin. Une fois au bout de notre camere, heureux ou malheureux, je vous promets de rcgler mes comptes avec Rosetti et Bratiano".

II tendit la main â Rosetti.

— 'Penez, monsieur, lui dit-il, je vous donne ma parole cmc je vous paierai ma tlette. La posterite vous conaîtra.

Cest ainsi que reunis dc nouveau, les fugitifs tle Rucar parrircnr er se rendirent â Campo-I.ungo, ou ils furent recus par des acclamations generales. Les plus reactionnaires etaient les plus empresses de faire parade de leur enthousiasme.

Personne ne savait mieux faire parade de son zele ct tle son devouement que ces maîtres ele toutes les ecoles, ces flatteurs du pouvoir. Pe pauvre peuple, les veritables constitutionnels, n'etaient rien aupres de ces grands patriotes, tle ces instruments

du Czar et les plus humbles er les plus fîdelcs svijets du Sultan, Malheur â celui qui n'aurait pas crie: „Vive Ic gouvernemcnt provisoire!" Car dans ce moment les ciocoi etaient dans le leu de renthousiasme, ils etaient cn verve pour sortit de la melce avec unc fonction encore plus lucrative qu'auparavant. Lei» cocarde etait large comme un bouclier.

Pour ne plus avoir sous les yeux ces comediens cyniqucs, les membres du gouvernement s'emprcssercnr ele quitui Canipo-I,ungo pour venir dans la capitale, ou ils etaient attendus.

LIVRE VII

LE GOUVERNEMENT NATIONAL

I

A l'arivee de Maghiero, Tell, Golesci et autres, les habitants dc Bucaresci, apres unc attente continuelle de trois jours hors de la barriere, le recurent avec des acclamations unanimes.

I,a viile feta leur retour et les esprits se rassurerent.

Campineano et Cretzulesco deposerent le pouvoir. Heliade et C. Philippesco se reunirent â leurs collegues, et le gouvernement național, devenu plus fort par la confiance populaire et par l'absence cles ennemis du bien public, commenca â travailler avec energie. L'ordre s'affermissait dc jour en jour sur les bases larges de la liberte generale. On commenca â sentir la diffcrence existam entre lc gouvernement ancien et celui-ci. Les decrets reconciliateurs et plein de respect envers la dignite de l'homme satisfaisaient tous les partis[1]. La conduite ct les manieres de chaque membre du gouvernemcnt etaient suivies pat tous les fonctionnaires; de sorte que les habitants de toutes couleurs, excepte quelques Roumano-phanariotes qui se trouvaient en Moldavie aupres de Duhamel, et de quelques agents Russes, tous etaient contents des nouvelles institutions, et prets â les defendre. I.es Russes mâne

[1] Nous esperons exmimuniquer â nos lecteurs, â la fm de cet ouvrage, une collection de presque tous les decrets importants proniulgues par le gouvernement provisoire.

«"origine, etablis â Bucaresci comme negociants et artisans, faisaient cause commune avec les indigenes, et se felicitaicni d'avoir vu des choses que, dans leur pays, on ne leur permcttaii d'esperer qu'apres la mort[1].

Plusieurs commissions furent nommees ct composecs d'hommes competents pour rediger des projets de loi pom l'Assemblce generale constituante. L'une fu chargce tic l.i reforme de l'instruction publique, generale, obligatoire ci gratuite selon la lettre et l'esprit de l'article 16 dc la Constitution.

Une autre fu chargee de la branche administrative.

Une troisieme s'occupa de la reforme des impots ct du ministere des finances, ainsi que de la formation d'une banquenaţionale.

Une quatrieme fu nommee pour s'occuper des travattx publics, de l'industric naţionale et de l'agriculture.

Une cinquicme fu nomme et eut dans ses attributions la regeneration de l'armee, le mode de recrutement, l'ameiioration physique et morale du soldat, et le reglement de la garde naţionale.

II fut promulgue un mode d'elcction pour les representants de l'Assemblee generale constituante, sur la base du suffragc universel, d'oîi n'etaient exclus que les mineurs qui n'avaicni pas atteint l'âge de vingt-un ans, les hommes reconnus

' Une grande pârtie des anciens chretiens de la Russie avait profesie contre la reforme ou l'heresie du C'/.ar, qui s'etait nomme, contre les lois canoniques, un sixieme patriarehe ou pape, et qui avait donne au christianisme Ia direction du catholicisme ou du systeme absolu. Mais ils furent fletris eux-memes du nom d'heretiques ou *niscolrriks;* ils fureni persecutes d'une maniere si crucile, qu'une grande pârtie fui forcec tle se refugier en Turquie et eu Moldo-Valachie. S'il existe dans ce moment un clement deuiocratique en Russie, ce sont les restes de ces anciens chretiens qui sapent dans l'ombte les fondements du czarisme comme les premiers chretiens sapaient ceux de l'empire romain.

comme alienes, et ceux dont la vie avait ete flctrie par une condamnation criminelle.

Par des decrets publics, tous les habitants de toutes les classes, de toutes les conditions et de toutes les couleurs politiques, furent invites â accourir de la campagne ou de Tetrangcr, oîi ils se trouvaient retires, pour prendre part â Telection et pour jouir de leurs droits tic citoyens.

De tous les districts, des deputations vinrent manifester leurs sympaliiies pour les nouvelles institurions, fcliciter le gouvernement naţional, et Tassurer de leur concours pour lc maintien des libertes et de l'ordre.

Les fetiilles publiques sont plcines de discours prononces par Ies deputations, er des reponscs qu'Heliade faisait au nom dc ses collegues. Ces fetiilles, ainsi que les membres des deputations, ct presque tous les habitants dc la capitale, pcuvent temoigner des bonnes et loyales intentions du gouvernement pour les interets dc toutes les conditions.

Par suite de la politique russe ct des gouvernemenrs du passe, qui n'etaient que les instruments volontaires ou forces tle cette politique, unc haine profondc s'ctait enracinee parmi les diverses classes de Ia societe. Les boyars detcsraicnl par principe et par systeme: paysans, artisans ct negociants. Les differemes classes nourrissaient aussi â leur tour une juste haine contre les boyars. I ,e premier elan du mouvement ne fut qu'un mouvement de vengeance. Les epithetes des ciocoi', d'aristocrates etc. etaient les injures cuie Ies classes souffrantes jetaient â la face des classes elevees cn se vengeant des tyrannies atroces et seculaircs, et des injures exprimecs par les qualifications dc *Roumains,* dc *Mougik,* dc *Martsafoiu,* etc, etc. Le parti russe avait profite de cette haine, et nc faisait que l'exciter davantage pour amener une guerre civile et fournir un pretexte d'invasion. Te reclacteur de la proclamation cotisriturionnellc avait pressenri les arguments dont les agents

provocateurs et incendiaires du Czar voulaient se servir. Pom prevenir le malheur, il appela tout le monde â Ia fraternite ei â l'amour. (Voir page 65.) C'est le meme principe qui se voii dans les discours d'PIeliade â chaque occasion.

Partout en expliquant l'histoire, les lois et les coutumes, il s'efforce de demontrer aux masses que le mot aristocrate CM nouveau, erranger et inconnu au pays, ainsi que toute prerogative de naissance; que, si par l'aristocratie on entendaii le boyarisme, alors tout Roumain etait noble, car tom Roumain avait toujours eu le droit de devenir boyar, car boy.n ne signifie rien autre chose que soldat, gucrrirer, ou fonctionnaire public. Heliade a ete vu souvent devant les deputations et sur le champ de la liberte, les larmes aux yeux, conjurer ses compatriotes de faire cesser toute denomination, toute epithete inventec par les etrangers dans le but de divisci les classes. II les conjurau de se reunir tous autour des interets generaux, et sous le seul et grand et fraternei nom dc Roumain, le seul nom qui put reunir onze millions d'individus, le seul nom d'amour et de force, ct qui porte en lui l'embryon d'un avenir digne de l'ancienne gloire roumaine.

11

Parmi les deputations venues pour feliciter Ic gouvernement, on distingua celles de tous les arrondisscments du district d'Ilfov. Cc fut une solennite digne des anciens temps de gloire et d'union nationales. Chaque village avait envoye ses trois deputes et son pretre; chaque arrondissemcnt etait represente par un char symbolique. Le district â son tout etait represente par un autre char plus grand que tous les autres. Tous les deputes, ainsi que les pretres, etaient â cheval en precedaut et suivant le char symbolique de leur arrondissement. Au milieu du correge venait le char principal qui representait le district; il porrait des instruments aratoires, des epis et tic

presque toutes les especes de fruits de la saison. Plusieurs jeunes .-filles et jeunes gens, les uns sur la char, les autres â l'entour, remplissaienr un role et figuraient l'avenir. Pe char etait surmonte d'un grand arbre et de bannieres tricolores. II etait trăind par une dizaine de beeufs majestueux, aux cornes dorees. A la tete de la deputation se trouvaient le prefer, P. Arons, et les sous-prcfets tles artondissements.

Un des villages du district d'Ilfov, nomme Cioplea, habite par des paysans du rite catholique, avait aussi envoye ses deputes et son pretre.

Les membres du gouvernement provisoire, comme dc coutume, etaient descendus au bas de I'escalier pour recevoir la deputation. Lâ un des sous-prefcts, au nom du district tout entier, prononca le discours de relicitations. II faisait allusion â la regeneration roumaine et aux germes de la constitution qui devaient (ructifier dans l'avenir. f'arbre que supportaif le grand char fut plante au milieu de la cour du palais et fut saltie par des acclamations unanimes. Heliade prit la parole an nom de ses collegues, et repondit au discours de la deputation. l.es pretres qui tenaient des couronnes de fleurs et d'epis vinrent les poser sur sa tete. Heliade, penetre tl'une sainte artleur et humilie en meme temps, refusa d'incliner sa tete, et prenanr dans ses mains les couronnes: „Freres, s'ecria-t-il, nous ne nous sommes leves qu'au nom tle notre Seigneur et Dieu. II n'a regne que du haut du Colgotha; il n'a ceint sa tete que d'une couronne d'epines. Nous, ses adorateurs et ses freres, nous nous estimerons heureux, lorsqu'en remplissant notre mission, nous pourrons etre dignes de recevoir, sans orgueil et sans hypocrisie, la couronne d'epines. Nous n'avons pas pris le chemin tles honneurs et de la gloire des profanareurs lai'cs et ecelesiastiques en meme temps. Notre chemin est celui qui conduit au martvre. Pretres, ministres de Dieu, apotres de notre Sauveur, recevez. ces couronnes; allez les deposer au lemple,

an pied de Cehii qui s'est crucifie pour nous." Et voyant atipics de lui le pretre eatholique au milieu des autres du rire grec: „Voilâ, poursuivit-il, un grand jour pour la Roumanie, lc jom de l'union et del'harmonie universelle. Donnez-moi vos mains, ministres dc Dieu... (il prlt la main du pretre orthodoxe ct celle du pretre eatholique) l'Orient et l'Occident se donnent la main, ajouta-t-il. I ,a Roumanie qui, par son origine, tient de Rome, et par sa foi se rattache â l'Orient, est destinee â servir d'anncau d'alliance pour le grand jour des noces du grand Epoux, de l'epoux-Christ, de l'epoux-Peuple."

l.'accolade que se donnerent les deux pretres fut applaudic par des acclamations gcnerales et prolongecs. Jamais depuis Ic schisme la Roumanie n'avait prononce le nom de *eatholique* sans lui donner le sens d'hcretique ct *d'antichrist.* A l'occasiou de cette solennite, lc mot eatholique fut explique dans son veritable sens *d'universel.* Les masses, penetrees dc l'esprit de ce mot et dc sa grande importanec, s'ecrient comme un seni homme: „A bas lc papisme! Vive l'ordotoxie et le catholicisnie reunis! Vive le christianisme universel! Vive la fraternite universelle!"[1].

[1] Une grande pârtie tles idees du christianisme, ainsi que Sa vie en commun, se pratiquaieut dejâ tlepuis longtemps en Judee parmi la sccie des Eseiiiens. Ce fut dans cette secte que naquir et fut eleve Ie proletairc de Nazareth; mais la **£u)Tr|pi<x** (le salut integral, la delivrante). qui contient en germe liberte, Egalite, fraternite, ne fut annoncee au monde que par l'Home-Dicu. II fut appelc dans le comtnenc:emeni Ennnanuel (Sauvcur) et Jesus (Lumiere). Pour sauver son peuple er le monde curier de la rvrannie tle l'argent, il exelur de son empire tout nehe impitoyable; il jeta a la face des hommes du pouvoir la monnaie qui porrait l'image de Cesar, comme s'il avait dir. Laisse/ au eiiable ee qui appartient au diable!... Pour sauver le monde ele la tyrannie des rois et des pretres, il se dit le Fils de l'Homme, il se consuma eu homme collet ril, ii represenra l'humanite enticre, et se donna le nom de Christ (oint), *c* esi-â-dirc II nous fit tous pretres et rois, il proclama la souverainete du peuple. L'onction jusqu'alors n'etait reservec qu'aux pretres et aux rois. La doctrine de la bonne nouvellc fur nommee ensuite Cristianisnie, c'est-â-dire la doctrine de la souverainete populaire. On avait permis au Fils de l'Homme de se nommer Emmanuel ou Jesus; mais tles qu'il se donna le nom de Christ (l'oint), l'alarme fut donnec; les haines et les persecurions se souieverent contre lui; les privilegies, les riches, les pretres, les scribes, Herode, tous les insttuments de Cesar, demandercut sa mort.

l,es disciples, les adeptes du Christ, quoique persccutes en patrie par les *}u\fs, Furent* toleres par les Romains, tant qu'ils vecurent et enseignerent leur doctrine sous le nom modeste de Nazareens. Mais des qu'ils etirent l'audace de se nommer chretiens, c'est-â-dire pretres et rois, alors malheur a eux! Ils durenr expicr certe audace par la persecutiou. Ils souieverent contre eux tous ies instruments de la mort; le glaive, la roue, la lapidation, la croix, les flammes etc. Ils durent mourir comme leur Maître. C'est au nom du christianisme qu'eutent lieu les grands martyres de tous les siecles, depuis l'architliacre Etienne jusqu'â Jean Hus. C'est le christianisme qui a toujours proteste contre le papisme; c'est le christianisme qui, de nos jours, sous une autre forme, fit les heros et les martyrs de la France, de FAIIcmagne, dc l'Italie et de la Roumanie.

Lc christianisme dans Ie commencemenc mateha dans sa veritable voie et s'agrandir jusqu'â la formation de l'Eglise officielle. Cette eglise fir un pacte avec le paganisme et tlevint l'auxiliaire, rinstrumeut tle Cesar. Elle abjura la doctrine et les principes du Maîtte et se constitua en systeme qu'elle nomma catholicisnie. Ce nom fut adopte dans le commencement par les Grecs et les Romains. On voit dans Ie symbole de la foi, dans Ie *credo* des Grecs et des latins:

Etc u.iav ayuxv, *x.a9o\ixr\v* jcoa âTroaxoAixrjv *'ExxXrpiav.*
In imam uinctam catbolicam et apostolicam ecclesiani.

Apres Ic Schisme, la qualification de eatholique, qui signifie *universel,* fut consideree par les Grecs comme une exptession d'orgtieil, de suprematie, et par couse'quent comme une ftc'resie dans la doctrine chrctienne. Ceux-ci prirent Ia denoniinarion d'orthodoxes (vrais croyants). Des que l'Eglise officielle fut constituee, tant en Orient qu'en Occident, on voit qu'elle s'efforța, par toutes sortes de moyens, de faire oublier le nom de christianisme. L'eglise de Rome inventa des noms, des ordres qui s'eloignent du christianisme de la meme maniere que le diable, du-on, s'riloigne de l'encens er de Ia croix. Aujourd'hui, dans toute

111

Dans chaque arrondissement, le gouvernement envoya des commissaircs extraordinaires, hommes devoues â la cause publique, et amis de l'ordre. Ils furent charges d'expliquer aux

paysans l'esprit de la Constitution, de leur inspirer l'amour d,i travail et de la soumission aux lois encore existantcs. Un, dtzaine de ces commissaires ne tarderent pas â etre destitui *h*

l'burope, on ne fait plus menrion du nom de chretien. Le francai'., l'italien, l'Espagnol etc. nc se discut que catholiques, les atu **ic,** protestants; les croyanrs, en Europe, sont avanr tour des jcsuites, ei en second lieu des catholiques. La de'nominarion ele chre'tien ne se voit qm- dans les livrcs de quelques ecrivains; elle est presque barmie ou oublitV dans la convcrsation.

I! n'y a que chez le peuple roumain que le nom de chretien esi gcneraleinenr adopte et qui predomine sur toute autre denomination.

En Orient, l'Eglise opprimee se vit forcee de se refugier au milieu des idolâtrcs du Nord qu'elle venait de convertir. Lâ, elle devim l'insrrument du Czar, elle s'empressa d'oublier la doctrine du Christ, elle imita Ie systeme de l'Occidenr. I e Czar se constitua pape-, il se eleifia. I .es anciens chretiens de la Russie, ceux de l'ancienne foi *{stare veni)* protestant contre ce nouveau paganisme, furent persecutes comme *rasailniks* (aposrats, hevetiques).

On finit, de tous les cot&, par faire de la doctrine sociale la plus democratique le systeme de despotisme le plus absolu. Nous en donnons ia preuve: *Christianisme eatholiijue* est synonyme dc souverainete universelle du peuple, dc delivrance de la triple ryrannie de l'argent, des pretres et des rois. *Catholicisine rimiain* est synonyme de l'universalite el" droit romain, de l'universalirc ele Rome ou de Cesar-, c'est l'absolutismc universel.

Voila ce que les anciens ebrenens nommaienr antichrist: s'est I'oppose, l'ennemi du Christ. Saint Ican, dans fApocalypse, represente l'eglise officielle par une bere â deux cornes, sembiables â celles de l'agneau, mai.-, qui parle comme le dragon, et s'efforce de tromper les peuples afin em'ils adorent la bete a sept teres, l'hydre du despotisme imperial. Les anciens chretiens avaient prt'vu les malheurs par lesquels devaient passer les peuples, avanr de voir realiser sur la terre le regne de Dieu. Ils avaient pre™ qu'il y atirait deux anrichrisrs: l'un en Orient et l'autre en Occident; mais ils ont preelit aussi que leur chute aurait lieu en meme temps. Le Pape et le Czar tomberom en meme temps.

Le christianisme vient ele reparaître aujourd'hui au milieu de la France sous Ie nom de socialisme ou fraternisation; II vient de reparaître sous Ia souverainete du peuple, proclamee par ce peuple marcyr. Les Cesars, les Herodes de **t't**'poque, lt's pharisiens et les scribes, se sont donne la main pour persecuter de nouveau (.'brise, le vcntable souverain, dans

fa suite d'une propagande etrangere â l'esprit du mouvement Et â l'ordre qui etait le seul salut du pays. l.es paysans ecoutaient les commisaires, les consultaient et les consideraient

I tous ses membres, dans rout individu des classes souffrantes. **A** bas le ' christianisme! Â bas la souverainete du peuple! secriem Ies papes de ' l'Orient et de l'Occicleiu, les Cesars et les Herodes, ou les presideuts et les gospodars, les pharisiens et les scribes. Et on pardonne aux criminels qui ont attente â la familie, â la propriete et â Ia religion; on pardonne aux pretres, aux voleurs, aux jcsuites, qui de tout temps ont viole la familie et la propriete er ont profane Ia religion; mais on ne pardonne pas â ceux qui se sont voues au martyrc pour sauver et assurer Ia familie, la propriete et Ia religion. On pardonne â Barrabas, mais on ne pardonne pas au Christ. Et les socialistes, indignes, aveugle's eux-memes par une sainte et juste colere, abrutis par Ies persecucions, s'ecrienr â leur tour: A bas les rois! Â bas Ies pretres! et... â Las le christianisme! Hclas! mais y a-t-il quelque chose de commun entre les rois, les jcsuites et le christianisme? Les rois, Ies pretres, Ie pape et Ie Czar sont l'incarnation eiti paganisme perpetue; le christianisme, c'est la souverainete du peuple, c'esc la fraternisation universelle.

Cric/., comme les Roumains: „Vive Ie christianisme universel! Vive l'onction ou Ia dcanocratie universelle!"

Arracxicz le crucifix de:s mains ties je-suites, car c'est remblemc de vos souflrances, c'est votre arme. contre le despotisme; ne le laissez pas profanei' par les jesuites et les rois; ne Ie laissez pas devenir un instrument de nouvelles tortures entre les mains de Ia force er de la ruse. Vous, qui annonce/. au monde la bonne nonvclie, vous, qui proclame/ la souverainete du peuple, la liberte, l'egalite' er la fraternite universelle, pourtiuoi persccutc/.~vous le Chrisr, le proicaairc, le roi â la couronne d'epines, au sceptre de ***roşeai^*** VouIc/.-voiis tm roi avec la verge de fer, ou un peuple souverain du paganisme qui frappair Ies Aristitie d'ostracisme, qui abreuvait les Sotrate de la cigue; qui exile ou qui laisse exiler Ies I .cdru-Rollin et les Louis Blanc, ciui cmprisontic Ies Proudhon; qui fait mourir de de'sespoir les Saiiir-Simon? Criez, coinmc les Roumains: „Vive te christianisme! C'est-â-tlire vive le peuple souverain evange'lise! A bas la royaute- pai'enne!"

Loin de nous le peuple capricieux, Ie peuple qui n'a pas recu le veritable bapteme de la democrație evangelique; car sans l'amour ei les verites evangeiiques, loin ele vous Jelivrer ele vos rvrans, vous devene/. vos propres tyrans; vous deteste*, dites-vous, les rois et leur satelllrcs, et la haine entre vos ecoles est plus grande que celle que vous devriez avoir contre Ies tyrans.

comme des prophetes. L'echarpe tricolore qu'ils portaieni etait un objet sacre aux yeux des habitants des villages.

Tout allait bien; tout le monde etait content; une letc generale et continuelle se eclebrait dans toute la Valachie. ('II pouvait traverser le pays d'un bont â l'autre, professer tonic espece d'opim'on sans etre inquiete le moins du monde, tain la liberte etait grande.

I.es reactionnaires, quoique en petit nombre, s'etaient reunis dans la Petite-Valachie pour etrc pres dc quelques-uns des anciens ministres de Bibesco, comme Villara ct autres, qui s'etaient d'abord refugids â Orşova, ou plus tard s'etaient rendus aussi Odobesco et Salomon. C'est de lâ qu'ils correspondaient ct complotaicnt de nouveau contre la tranquillite du pays. 1 .es cinq disrricrs d'OIto etaient devenus un repaire dc reactionnaires anarchistes qui provoquaienc de nouveau l'iuvasion tles Russes.

Maghiero recut avec satîsfaction l'avis de se rendre dans la Petite-Valachie pour la sauver du desordre qui la menacait. 11 fut nomme, comme membre du gouvernemcnt, commissaire general et plcnipotentiaire tle toute la Petite-Valachie. 11 recul la mission d'organiser un corps de pandours, ct dc rcunir tous les dorobans cn un scul corps pour former un camp central. Le premier regiment de l'armee reguliere, commandc par Ic colonel Plcsso'tano, fut mis â sa disposition. Les instructions qu'il recul etaient dignes de ses collegues ct de lui: l'amout' reciproque, la reconciliation tles esprits et des interets, liberte d'opinion, surveillance pour faire disparaîtrc toute denomination qui divisait les classes, tels etaient Ies principes professes par le gouvernemcnt, ct que Maghiero etait charge d'appliquer. Tout Ic monde avait enticre liberte, excepte celle d'attcnter â la liberte individuelle et generale.

Dans plusicurs decrets, ces mots ont du souvent fixer Fattention:

„La liberte possede tous les droits, excepte celui de se fsuicider."

f Florian Arons, afin de seconder Maghiero dans ia Petite-I Valachie, fut nomme administratcur ou prefet de la viile clc Crai'ova. On nomma â Bucaresci, pour Ic remplacer, Duca, homme d'tine grande activite, qui, au commencement du mouvement, trompe par les calonmies tles reactionnaires, avait ete un moment contraire â la Constitution, et qui, par la suite, devint l'un des plus chauds partisans et atixiliaires de la revolution.

Jean Majoresco, qui fut l'âme du mouvement â Crai'ova, remplace par Dorian Arons dans son role d'apotre de la liberte, fut nomme charge d'affaires dc la Valachie aupres de la diete de Prancfort. Par son caractere bonete et energique, par ses lumieres et la connaissance qu'il possedait de la langue allemande, il representa dignement la Roumanie, et plaitla chaleurcusement sa cause. Chose singulicre! Pendant tout lc temps qu'il demeura â Prancfort, le ministere de la Valachie Ie laissa prive de toute espece de nouvelles, et nc lui cnvoyait aucune instruction, malgreses plainrcs reiterees. II ressemblait plutot â un exile qti'â un ambassadeur.

Quoique enrrave dans ce qu'il pouvait iaire pour la cause vaiaque, le pays lui doit beaucoup. Par ses demarches, par ses memoires, il fit connaître â PAllemagne la situation exacte dc la Valachie. Tout cc qui fut fait cn Allemagne concernant la question des principautes est Pocuvre pcrsonnclle de M. Majoresco. Le gouvernemcnt n'y prit aucune part.

M. Vo'inesco, tjui remplissait les fonctions de secretaire d'iitat, est invite â eclairer ia nation vaiaque sur les plainrcs graves formulees par M. Majoresco.

M. Alexandre Golesco avait aussi ete envoye â Paris comme charge d'affaires aupres du gouvernement de la Republique francaise; mais nous nc connaissons d'aticunc

maniere Ies resultats de sa mission. Le seul document qui aii signale son passage aux affaires, et qui nous soit parvenu, csi une lettre adressee â quelques Valaques de la Transylvanie pai laquelle... II viendra un jour ou M. Golesco rendra compte dc cette lettre.

IV

Le cabinet de Saint-Petersbourg, apres avoir essayc d'introduire ses annees en Valachie, d'abord par Bibesco, puis par une revolte â l'instar de celle d'Hypsilanti, et enfin, par ses complots contre le mouvement, qui eut lieu malgre lui, en faveur de l'ordre; apres avoir echoue le 19 et le 29 juin, apres avoir ete dejoue dans la lettre de Kotzebue et dans ses menecs dans la Petite-Valachie, tout l'espoir qu'il fondait sur ses agents provocateurs etant perdu, et ceux-ci se trouvant flerris deja dans l'opinion publique et montres au doigt; le cabinet moscovite, dis-je, impuissant en Valachie, dirigea tout son art et tous ses efforts sur Constantinople. 11 songea alors â utiliser l'ignorance et la credulite des Turcs, â surprendre la bonne foi tles representants de la France et de l'Angleterre. Cest sa tactique habituelle depuis Pierre 1". Lorsqu'il ne peut tromper Ies Roumains, il menace les Turcs de la guerre, et leur arrache ainsi des firmans qui violent les traites, de sorte que, depuis plus d'un siecle, la cour suzeraine est toujours complice de la cour garante lorsque la Russie a su gagner les ministres; mais lorsque Ie gouvernement turc, indigne des menecs tiu ghiaottr, revient â sa dignite et â sa loyaute ancienne, alors la Russie declare la guerre comme en 1828, et menace de la guerre comme en 1848.

C'est ainsi que, cette fois encore, l'amassadeur russe pandur, â force d'intrigues ct de calomnics, â faire croire aux Turcs que lc mouvement defensif et legitime de la Valachie avait ete un mouvement tle revolte et d'anarchie. 11 fabriqua, dans ses bureaux, une lettre fulminante destinde â donner un nouveau coup â l'autonomie valaque, et seduisit ou acheta le secretaire du grand visir afin de surprendre la signature de ce haut fonctionnaire (au moment ou celui-ci se trouvait dans l'apathie bienheureuse de l'opium), signature qui lui cotita le visirat.

C'est muni de cette lettre que Suleyman-Pacha fut envoye en Valachie â l'effet d'intimider les Roumains, incrimines de rebellion et qualifies d'etrangers tlans leur propre patrie. Mais ce digne et veritable Turc, connu par ses lumieres et son integrite, avait aussi des instructions pour s'informer exactement tle la nature tiu mouvement et des sentiments qui inspiraient lc peuple roumain.

Vers le milieu de juillet, Suleyman-Pacha, ayant â sa disposition un corps d'armee de vingt miile hommes, sous le commandcment d'Omer-Pacha, arriva donc â Rustchuk, vis-â-vis de Ciurgevo. Le gouvernement provisoire ne tarda pas d'envoyer son ministre secretaire d'Ltat, J. Voi'nesco II, aupres de ce haut commissaire du Divan; il etait charge de l'assurer des sentiments legaux qui inspiraient les Roumains et de leur deşir de se lier â jamais aux Turcs selon ia lettre et l'esprit de leurs traites. M. Ubicini, citoyen francais et secretaire intime du gouvernement provisoire, fut charge de prendre une part indirecte â cette mission, comme homme qui, par son sejour *a* Constantinople, connaissait les Turcs, et qui, etranger au mouvement roumain, pouvait le represenrer â un point de vue imparţial. La maniere brusque et provocatrice dej. Voi'nesco deplin â Suleyman-Pacha. M. Ubicini en informa le guvernement roumain, qui se vit force de rappeller J. Voi'nesco et d'envoyer â sa place Stephan Golesco, membre du gouvernement provisoire, qui fut agree et bien accueilli.

Le 18 juiller, i'administrateur tiu district de Vlasc.i, J. Philippesco, recur â Giurgevo la lettre suivante de la pari dc Suleyman-Pacha:

Monsieur,

Confbrmement a mes instructions, je m 'empresse aujourd'hui dc vous avertir que je suiş decide a passer demaiu avec l'a nuce imperiale a Giurgevo, non d'une maniere hostilc, comme l'un pourrait se l'imagincr, mais dans le seul but de proteger ks ancictn droits et les aucieunes institutions du pays et d'y retablir l'ordre legal.

***IM** presence d'une force de reserve a Galatzi vous servim d'exempk pour vous assurer des bot mes intentions du gouvernemcnt de Sa Majeste lc Sultan, notre auguste souverain, envers ces pays.*

Pour vous cn fournir encore unepreuvesincere, j'ai cru de num devoir d'observer scrupuleusement les formaIi tes du reglement sanitaire, qui est aussi l'un des anciens droits et l'une des institutions de bt principaute reconnucs par le gouvernement imperial.

Je vous prie donc, monsieur, de nous envoyer des aujourd'hui un nombre sujftsant de gardieus de quarantatne, et d'agrecr l'assurance de ma consideration.

SUI.EYMAN-PACHA

Le 18 juillet 1848

A la suite dc cet avertissement formei, le gouvernement provisoire s'empressa dc protester, par une note adressee â Suleyman-Pacha et eomniuniquee aux representants tles puissances etrangeres, contre la violation du territoire roumain, et de reiterer, en meme temps, l'cxpression ***des*** intentions intimes qui lui faisaient rattacher la Valachie â la Turquie. Voici un passage de cette protestation:

Les Roumains ne se sont jamais degrades a porter le masquc de la duplicite. Aussi Dieu fut-il toujours avec eux. Nous

*' **n** 'he'siterons pas ii nous montrer, comme toujours, devant notre .auguste souverain avec un font pur et avec la foi dans lc cceur; , car il n 'est pas un article dans notre Constitution qui lese, en quoi • que ce soit, les droits de suzerainete de la Sublime-Porte; il u 'en est pas un que nous n'ayions le droit de faire et de mettre a execution, s'il est un Dieu dans le ciel ct une justice sur la terre.*

Cette communciation resta sans reponse. Les troupes turques, tm'ses â la disposition tle Suleyman-Pacha, passerent en Valachie et camperent aupres tle Giurgevo.

Le gouvernement provisoire, pour rranquilliser les esprits des Roumains, fit publier la proclamation suivante:

Justice - Fraternite

A11 NOM DU PEUPLE ROUMAIN

Le Gouvernement Provisoire

Freres Roumains,

Malgre notre fidelite envers Li Sublime-Porte, malgre nos effortspour soutenir l'ordre et demontrer l'urgence de sc mettre sur l/i defensive contre les intrigues etrangeres, les armees du Sultan sc preparau ii passer sur notre territoire.

Nous savons que tout Roumain est pret a mourir pour cette terre sur biquelle ct pour laquelle nos peres ont soujfert tant dc siecles, et cest pour cela que nous vous avertissons que S. E. Suleyman-Pacha nous dit, que les annees imperiales eutrent, nou avec unc intention hostilc, mais presque dans Puniquc but de proteger les anciens droits ct les anciennes institutions du pays.

Cependant, d'un cote, le gouvernement provisoire, selon son devoir, a exprime a S. E. Suleyman-Pacha son regret de voir lese k droit d'inviolabilite de notre territoire, et dc l'autre, il vous invite a ne pas oublicr que bl Sublime-Porte a pour les Roumains des sentiments paternels.

Roumains, soyez calmes et fermes dans votre tranquillite. *Soyez surs que tant que vous serez uuis, tant que vous reclamcrez*

vos droits avec cette force calme et imposante avec laquelle vom venez de les reconque'rir, personne ne pourra les attaquer.

Les membres du Gouvernemcnl Provisoire

Le 19 juillet 1849. - N. 329.

V

Lc 19 juillet, les notables de la capitale se ressemblercni dans la salle de Momulo, pour se consulter sur la nouvelle qu'on venait de recevoir, touchant l'invasion du territoire roumain par les Turcs. A la suite tle leur deliberation, le lendemain, 20 juillet, Ie peuple se reunit sur le Champ de la Liberte et d'un conimun aceord proposa et adopta les dispositions suivantes:

/. Si la Sublime-Porte respecte les droits des Roumains ci reconnaît la Constitution qu 'ils se sont doune'e, reconnaissanti envers leur suzerain, ils lui jurent fidelite, amour et souinission. et sont prets a faire le leur pays et de leurs poitrines le premier rempart de Stamboul.

II. Si Lt Sublime-Porte ne retire pas ses troupes du territoire roumain, et si par la force armee cile cherche ă s 'iuitier dans les affaires interieures du pays, alors tous ks traites existants seront consideres comme dechires et annules par la Sublime-Porte elle meme.

III. Dans un parei! cas, Li nation roumaine est degagee de tout devoir envers la Sublime-Porte.

IV. Toute loi ou institution imposee aux Roumains par ks etrangers sera consideree comme illegak et comme non avenue. II sera du devoir de chaque Roumain de n'y pas obeir.

V. Tout Roumain qui machincra l'introdttction d'armees etrangeres dans le pays ou le maintien de celks qui viennent d'y entrer, perdra lc droit de Roumain, sera declare ennemi de la Patrie, et sera mis hors la loi.

Dans la nuit tiu meme jour, arriva dans la capitale un des 'secretai res de Suleyman-Pacha, M. Tinghir, porteur d'une lettre adressee au metropolitani et aux boyars de la capitale. Pe commissaire tle la Sublime-Porte, en s'etablissant â Giurgevo, avait envoye le meme jour son secretaire â Bucaresci, sans subir la loi sanitaire. Le gouvernement roumain, surpris de cette infraction, ordonna aussitot d'interner l'envoye de Suleyman-Pacha dans l'hotel oii il etait descendu, jusqu'au terme prescrit par les lois sanitaires. II fit plus, il fit destituer lc directeur de la qttarantainc de Giurgevo, qui s'crait laisse influencer par l'envoye de la Turquie. Sa eomplaisance fut severemeiit punie, car elle etait prejudiciable aux droits de la Valachie et â Sublime-Porte ellc-meme.

M. Tinghir ayant informe lc metropolitan qu'il desirait Ie voir, et lui ayant demande l'heure â laquelle il pouvait se presenter chez lui, il lui fut repondu, qu'il ne pouvait sortir de l'hotel avânt d'avoir purge sa quarantainc. C'est alors que l'envoye turc comprit qu'il avait â faire â tui peuple qui respecte et qui sait faite respecter ses lois. 11 lui fut dit encore, que si sa mission etait urgente, le gouvernement etait preţ â lui envoyer un homme fidele auquel il pourrait communiquer son mandat. M. Tinghir declara que, selon ses instructions, il ne pouvait communiquer qu'avcc le metropolitain. Mais le peuple, instruit de cette reponse s'assenibla au Palais des le matin. II declara nettement n'avoir pas confiauce dans le metropolitain; il ne pouvait avoir oublie, ni sa conduite au temps tic la caimacamie, ni la violation du serment qu'il avait prete sur le Champ de la liberte. M. Tinghir remarquant la iermetiration des esprits et les protestaiions tiu peuple consentit enfin â recevoir un des membres du gouvernement, comme temoin aupres du metropolitain. Cette mission fut confiee â Heliade. Celui-ci se rendit â on/.e heures, aceompagne du

Prelat, chez l'envoye de Suleyman-Pacha, conformement au; regles sanitaires.

M. Tinghir declara qu'il avait une lettre de S. Ex. le commissaire imperial, adressee â Son Eminence et aux hoyais, lesquels etaient invitcs â se reunir pour en prendie cotmaissancc.

Heliade, prenant alors la parole, s'exprima en ces termos; „Monsieur, nous sommes sur que S. E. Suleyman-Pacha est venue dans notre pays pour retablir la confiance publique et assurer la tranquillite. Mais S. E. sera convaincue que la paix et l'ordre n'ont ete troubles aucunement dans ces joiii.s difficiles ou le domnit regnant a abandonne le pays. Si un mouvement existe en ce moment en Valachie, c'est pour sc defendre contre les intrigues etrangeres cjui menaeaient l'ordre, c'est pour les Roumains unc nouvellc oceasion de manifester â la face du monde leurs sympathies jxntr les Turcs, et leur juste aversion jiour les ennemis communs des Turcs et des Roumains. Si S.E. deşire l'ordre et la paix, elle est itivitec â modifier l'adresse de la lettre dont vous venez dc nous parler; car dans l'avenir le Peuple Roumain ne veut et ne peut plus rcconnaître d'autres boyars cjue les militaircs'. D'ailleur.s ceux qui abusivement ont jiorte ce titre, sans en avoir le metier, ont [irete serment de s'en depouiller, comme mensongers â leur etat, et de n'en prendre d'autre, cjue le veritable, celui de citoyens Roumains. I.orsqu'on entre dans un jiays, ii est juste et logique, en meme temjis, dc s'adresser â ses habitants. On ne jieut s'adresser aux boyars que dans un pays de boyars, s'il en existe un. Dans lc jiays des Roumains, S.E. est invitee dc vouloir bien s'adresser aux Roumains; ce sera un acte nou seulement de justice, mais aussi de jirudence et de hau te politique, sans lesquelles il n'y aura ni ordre, ni jiaix, et la

' Boyar signifîe guerrier.

ssponsabilitc pesera sur celui qui les aurait troublees le iremier"[1]

M. Tinghir repliqua: „L'envoye de la Sublime-Porte, Son îxcellence Suleyman-Pacha, ne peur entrer cn Valachie que par ia porte du Reglement organique, et ce Reglement ne reconnaît ,'comme chefs tle la nation cjue les boyars."

Heliade repit: „1 ,'envoye de la Sublime-Porte ne peut entrer dans notre pays que pat la porte des traites existaurs entre elle :et ia Valachie. Mais s'il lui plaît d'cntrer par la voie reglemcntaire cjue les bai'onncttcs russes ont tracee, cc n'est pas idavantage aux boyars qu'il faut s'adresser logiqucment, mais au gouvernemcnt, dont le chef legitime est le domnii, ou ceux qui le reinplaccnt selon la loi. Or, le domnii legitime, en abdiquant par un acte legal et solennel, a depose son gouvernemcnt entre les mains des ministres qu'il venait de nommer, et ces ministres composeut aujourd'hui le gouvernement provisoire. Par consequent, Son Excellence ne peut s'adresser cju'att gouvernement qui a toutes Ies conditions de legitimite, ou aux Roumains en general, si elle veut connaître les sentiments dont ils sont inspires. S'adresser aux boyars, c'est une innovation arbitraire, une violation des traites et de ce Reglement meme cjue les Roumains ont subi sans jamais accejiter; c'est arbitraire vis-â-vis de nous, c'est inconsequent vis-â-vis de vous."

M. Tinghir se frottait les mains; Ic peujile en masse, dans la cour et dans la rue, criait sans cesse: „Vive la Consuitution! vive lc Sultan!"

Heliade reprit: „Monsieur, nous voyons cjue la situation est grave, que les difficulr.es de l'envoye du Sultan sont grandes. Nous connaissons, aussi bien cjue vous, les raisons qui vous

' Ce que nous avons dit en 1848, nous le repetons encore aujoureî'hui les traites â la main.

obligau â poser une pareille adresse sur cette lettre. Mais etablissons d'abord la bonne foi et la confiance entre les den* parties, entre les Roumains et l'envoye de la Turquie. Nou», vous assurons de notre affection et du deşir d'etre les amis do 1 ures. Assurez-nous aussi de votre part que vous venez en amis, que vous connaissez nos sentiments, que vous etes venus pom servir la *Turquie,* monsieur, me comprenez-vous? Car emir nous, je me rappelle l'envoye tle la Sublime-Porte, en 1b'1I. Assurez-nous donc que vous desirez notre bien, que voie, connaissez vos *veritables* interets, que vous respecte/ nos droits comme nous avons respecte les votres; assurez-nous que vous ne cheichcz qu'â aplanir les difficullcs ct â sortii dc l'embarras, et alors, sans discuter, nous pourrons nous consultci ensemble, et nous vtius aiderons â vaincre tout obstacle. Voulcz-vous entrer chez nous par la porte des traites, ou pat celle du Reglement, comme vous dites, ou par toute autre porte que la politique vous indique? Entrez; et nous proresterons, si ceia ne nous convient pas. Pourtanr n'oubliez pas que vous eiiii / tlans le pays tles Roumains qui desirent etre vos amis, n'oubliez pas que de ceux qui tiennent encore au titre de boyar, la plus grande pante n'a fait et ne fait encore que conspira contre la Porte, en devenaut les instruments aveugles des intrigues de Petersbourg. Enfin, adressez la lettre, s'il vous plaît, *aux boyars,* mais ajoutez encore un seul mot, et aux *notables ele la nation.* Par ce moyen, sans sortir tle la voie que vous nonimey *legale,* vous vous adressez avec *prudence* et en bons politiques â la nation entierc, car vous vous adressez â ses mandataires. Nous vous donnons ainsi la preuve tle notre sincerite. Si vous vous obstinez â nc pas suivre notre avis qui est rcconciliarcui et prudent, vous nous (crez dottter dc votre bonne foi; ct alors nous ne pourrons repondre des consequences."

M. Tinghir resta pensii; apres quelques instants tic reflcxion, il promit tl'cn referer â Son lixcellence, et dc repondre d'apres l'avis qu'il en recevrait.

C'est ainsi que les deux mandataires se separerent de M. Tinghir. Ils retournerent au palais au milieu des acclamations du peuple. Pes appartements, la cour et les rues voisines etaient encombres par la foule. Elle attendait le resultat de l'entretien de ses mandataires avec l'envoye de Suleyman-Pacha. Heiliade passa dans toutes les salles, sortit sur le balcon, et partout communiqua le resultat de sa visite. II termina ses rapports en exhortant de nouveau les masses â l'ordre et â une attenre calme et digne.

Pe lendemain, la reponse de Suleyman-Pacha arriva. 11 consentait â la modification de l'adresse. *M.* Tinghir invita les boyars ct les notables â se reunir chez lui pour leur communiquer la lettre ecrite au nom du Sultan.

On lui fit observer qu'il avait encore un jour pour finir le terme tle la quarantaine, et que d'ailleurs, par egard pour le Sultan et pour les mandataires tle la Nation, on ne pouvait se reunir dans une salle destinee aux bals masques. On lui fit observer que dans la cour de la cathedrale se trouvait la grande sale des seances de l'Assemblee Generale; que les mandataires de la Nation s'y reuniraient; qu'il serait invite â s'y rendre; qu'il y serait recri avec Ies honneurs dus â l'envoye de Suleyman-Pacha. M. Tinghir y consentit.

Pe gouvernement prit donc ses mesures; il invita sans exception, ct selon l'archonrologie, tous les ex-boyars qui se trouvaient dans la capitale, ainsi que les notables de toutes classes et de toutes Ies professions, â se rendre le lendemain tlans la grande salle de l'Assemblee Generale.

VI

Le lendemain, 22 juillet, les invites se rendirent dans la salle de l'Assemblee generale; elle etait pleine. l.e peuple occupait la colline et la cour de la metropole.

M. Einghir, escorte d'un peloton tic cavalerie et pai din dorobans de la police, y arriva au milieu des acclamations dani une voiture dc parade cjue le gouvernement lui avait eiivoycc; il y prit la place qui lui etait designee.

Avânt de comuienccr la lecuire dc la lettre, il s'adrcssa .w\ assistants cn ces termes: „Je vous conjure, Messieurs, leur du il, jxtr la gravire dc cette reunion, de respecter la lecuire dc l,i lettre qui vous est envoyee au noni dc S. M. le Sultan, et je voir, previens cjue jc nc pourrais souffrir ni iiirerniption, iu remarques, ni murmures, pas meme de rcnthousiasme; tom individu, de quelque condition qu'il soit, sera responsablc dc son manque dc respect du au lieu, a la solennite et â la situation. Apres ma sortie de cette enecinte, vous pourre/. vous consulta et deliberer sur la reponse cjue j'attends dc vous dans les vingt quatre heures."

II commenca la lecuire dc la lettre, dont voici lc contenii;

MlSSii UR.s I.ES BOYARS I.I I.ES NOTABI.ES
DU PAYS,

// est de notoriete publique que bl Valachie, pârtie integrante de lUntpire otlomau, n'a jamais cessede jauir de nmnbreuxprivileges el d'inslitutions avantageuses; les Valiques, au lieu de donner un temaignuy de reconnaissance de ces bienfaits, au lieu de concourir avec e/npresseuieiil au maintien de l'ordre et de la tranquillite du pays, surtoui dans lei circonstances acluelles, se sont dernierementpermis de cotnmettre des ac/ei dlegaux qui oul ele tres mal vus par la Subliine-l'orie.

Un cerlaiu nombre d'individus, se donuaul le nom de Vaiaque. ont păru inopiueineut dans cette priucipaute, et apres avoir sediul li milice du pays et renverse le gouvernement, ils oul prăjite de cette oceasion pour iinpose.r au prince, sous le nom d'inslitutions nouvellc. des conditions in/tdmissibles, que (sic) lc hosporlar ne pouvant resister h bt t'iolence et se voyant dans une situation dangereuse, a ete oblige, et meme force (s\c) de quilter sa residence. Alors ces memes individu*. saisissant cette nouvelle circonstance si favorable h leurs vues, ont ea l'audace de former une nouvelle admiuistraiiou illegale sous le nom de gouvernement provisoire, en remplacement de celui qui etait legitimemenl constitui' el conjie aux soius du susdil prince Bibesco par Sa Majeste' le Sultan. Ces actes sont non seulement mcompatildes avec les droits ele la suzerainete et avec les principes du gouvernement de bt Sublime-Porte, mais ils sont encore de. naturc ii ameuer toutes sorles d'tnnovations conlraires au maintien de l'ordre et de la tranquillite dans le pays; il est donc evident que cel etat de choses ne peut donner lieu qu a des desordres iulestius dont l'issue serait inevilaldeiiient funeste au pays. Sa Majeste le Sultan, uolre auguste souverain. toujours anime de senlimeuts paternelspour le bieu-etre de toutes les classes de ses sujets. et voulani eu donner une preuve eclatante aux Valaques, avait precedemment envoye dans cette priucipaute un commissaire charge specialemeut d'aviser aux moyens d'y retablir l'ordre et la tranquillite. Malheureuseme.nl les Valaques, sans attendre un beureux resullai des mesures que la Sublime-Porte se. proposail de prendre sur les rapports que le susdil commissaire lui devait jaire, se sont laisse egarer d'une maniere irrejlechie, el ayant commis des ades de funeste cousequeuce, ont ainsi assume une grave responsabilite. Pourtant Sa Majeste le Sultan, notregraeieux souverain, dans l'unique but de donner encore une nouvelle preuve de sa clemence el de sa inagnanimite bien comute, el pour ne pas jeler la masse de la popubition dans des inquietudcs a cause des troubles oceasionnes par quelques esprits revolutionnaires, a juge con vena/de de me charger specialemeut de vous conseiller et de vous inviter d'abord a rentrer dans la voie de la sou/uissiou, et dans les cas conlraires (sic), e 'est-a-dire si ces moyens pacifiques reucoiiiraient de l'opposiliou de voire part, d'employer avec un vif regret des mesures coercilives.*

I. 'objel principal tle ma mission est de vous signijier clairement que la coutinualiou de l'etat actuel des choses, etaldi coutrairement aux droits de la suzerainete el aux principes du gouvernement de Sa Majeste le Sultan, n'elant point lolerable, le gouvernement provisoire illegalemenl forme dans la Priucipaute, doit etre immediateme.ni dissous; qu 'unepersonne digne de corifiance. doit etre nommee sans le moindre retard eu qualile de l.ieutenant, conformeiiienl aux dispositotis du Reglement organique, au poşte reste vacant par state

du depart du prince Bibesco; que tout ce qui a ete arbitrairement etabli et promulgue dans le pays sous le nom de nouvelles institutions est considere des a present comme nul el non avenu; qu 'apres avoir UIUM *ramene le pays dans son etat anterieur, ou prendra en considerat mu les griejsjondes que vous serez tlans le cas d'exposer, comme par exemple des plaintes contre l'exe'cution incomplete du Reglement organique. contre I'administration de l'hospodar ou tout autre abus qui parai/cm etre contraire aux vucs bieuveillantes et aux sentiments dc justice /Ioni Sa Majeste le Sultan u 'a jamais cesse de donner des preuves ă tous ceu\ qui om su les meriier. Si une deputation composee de qitelqitn personnes de votre choix vient m 'exprimer au nom du pays des griej\ de cette nature, et s'ils sont bien j'ondes, des mesures ejjicaces seront immidiatement prim â cet egard; si, au contraire, malgri tous cet moyens de dimonstration que je vieus de citer, vous perşistez encore ii teuir le pays dans celle pusition fausse et ă suivre le systeme arbitarire. je ne saurai m 'empecher de marcher dans l'irilerieur du pays avec Io force arme'e que j'ai a ma disposition comme dernier moyen d'execuier les ordres de Sa Majeste Imperiale, et d'afir sui vani la necessite des circonstances. lin vous expliquant donc, Messieurs, les di/je'reuls degris de ma mission. je suiş convaincu d'avance que la derniere risoluiion de Sa Majeste Imperiale deineure tout a j'ait conjbrme aux principes de l'equile el de la moderaliou, ei que la prudence el li sagaciie dont vous etes douis vous guideront iiidiibitablement dans la voie de sagesse el de salut, et que vous suivrez ainsi, avec une vive reeonnaissance, les conseils paternels que je suiş charge de vous donner de la part de notre auguste souverain.*

11 est doric de mon devoir de vous preveuir franchemeiit de m'adresser avânt tout une suppliquesigneepar vous, contenant l'acte de votre soumission, pour qu 'elle soit expidiie immidiatement ii la Sublime-I'orte. Vous pouvez en meme lemps envoyer aupres de moi quelques personnes de considiralion pour ni 'expliquer les griej's que vous croiriez justes et bien j'ondes, afin que je puisse les communiquer îi la Sublime-Porte.

Signe: ***StJI.EYMAN-l'ACHA***

19 (31) juillet, au camp imperial.

On reconnut, des les premieres lign.es, que cette lettre avait ete dicteesous l'influence de l'ambassadeur nisse â Constantinople. L'envoye de Suleyman-Pacha salua l'Assemblee er sortii au milieu d'un silence morne et prolond. Le peuple connaissait deja le sens de la lettre, et M. Tinghir n'entendit plus dans les rues que: „Vive la Constitution!" Le nom du Sultan n'etait plus prononce.

Dans 1'Assemblee erait un grand nombre de vieux boyars et tle reactionnaires; pourtant il ne s'en trouva pas un qui ne fiit indigne tiu ton de cette lettre et ne la qualifiât d'injuste, tant elle faussait le caractere du mouvement valaque. L'Assemblee, apres tute discussion assez calme et regulierc, decidă d'un commun aceord tle choisir dans son sein une commission tle dix ou douze membres pour rediger et discuter une reponse, la signer au nom de l'Assemblee, et l'envoyer â Suleyman-Pacha. Parmi les membres de cette commission sc trouvaient Philippe Linge, C. Cretzulesco, Aristide Ghica, Dem. Bratiano, C. Bolliac et autres boyars ct negociants.

Apres sa premiere seance, cette commission fit avertir M. Tinghir qu'il lui etait impossible de terminer le reponse datis les vingr-quarre heures; cile demanda un dciai tle trois jours, et ce delai lui fut aceorde.

Le gouvernement provisoire, consequemment â ses principes, devait se dissoudre; mais on ne pouvait approuver les accusations dont la lettre tle Suleyman-Pacha etait remplie. Les membres du gouvernement provisoire, avânt de donner leur demission, representerent â M. Tinghir qu'obeir au sens de la lettre tic Suleyman-Pacha, c'etait cesser de gouverner; et que se retirer du gouvernement dans des momenrs si critiques, c'etait abandonner la capitale aux consequences de l'agitation des esprits. M. Tinghir conjura les membres du gouvernement de garder leur autorite jusqu'au moment de la nomination du nouveau gouvernement.

11 fut public ensuite le decret suivant:

CI I O YENS HO UMAINS,

Les ennemis 4e notre pmsperite ont dans leur agonie pousse un en de rage qui a retenti jusqu'aux portes de Stand/oul, et le Divan, en Peuien/lint. s 'tgira lui-meme et pensa un moment que voire gouvernement ne represente p,. j,[.

Leur nieehancele est allee just/u a donner nu sens erimiuel ă la qualijiailiou 4, provisoire *que vous avez donnee au fouvernemenl de voire choix.*

Sachaut q j roumaine est prele a faire de grands sacriji, n *pour assurer Ii Sublime-Porte tle son devouement et de son amonr pour l auguste Padtchah, Uberateur de l'Orient, nous deposons le pouvoir entre les mains du peupJe. et nous appuyaiit sur l'esprit d'ordre qui vous anime et sur la lonfiance que vous avez mise en nous, nous vous ir/viions ă vous reunir etă proceder sans retardă l'election d'un autre gouvernement, qui. selon Li dematirl,, l'envoye, preudra le u/nn de* 1 .ieutenaiice domuiaire dc la terre rouni,j *el sera recounu ojficielkmenl par Li Sublime-Porte.*

Ies membres du Coiivernement Provisoire

N. 339, Zljnilh „48

VII

î .e peuple se reunit le meme jour â quatre heures de l'apres-midi, sur le Champ de la 1 .iberte; il elut â l'unanimitc, sous le nom de *Lieutenance domuiaire,* les memes membres qui composaient le gouvernement provisoire. Apres 1 election, toute la viile sc transporta at\ palais, en defilam sous les fenetres de M. Tinghir, et en criant: „Vive la Constitution!" Les elus etaient absents du palais; le peuple etait venu â la lueur des flambeaux et au son de la musique leur donner une serenade et les felieiter. [„s acclamations se multiplierent er ne cesserent qu'aprcs l'arrivee des Lieuienants, et leur apparition sur le balcon. Ils reniercierenr le peuple qui se retira bientot avec ordre. En repassant sous les fenetres dc M. Tinghir, il s'y arreta pour lui donner aussi une serenade, et demanda qu'il părut â la fenetre. L'envoye de Suleyman-Pacha ceda donc â la

demande du peuple. A son apparition, les acclamations se multiplierent, on eleva l'etendard tricolore jusqu'â sa fenetre, et le peuple exigea que M. Tinghir le baisât. M. Tinghir, pour complaire au peuple, se vit force d'embrasser le tricolore național. ***Ce*** fut un acte de politique, car le peuple sc retira satisfait; et les cris de: „Vive le Sultan!" se firent entendre de nouveau dans toute la viile.

La commission tle l'Assemblee de boyars et des notables nommec pour rediger la reponse â la lettre de Suleyman-Pacha remir â M. Tinghir cet acte important.

Nous regrcttons de n'avoir pas l'original de cette reponse qui etait l'exprcssion unanime des boyars et des notables de Bucaresci. Nous aimons â croire que l'empressement â donner cette reponse au terme fixe n'a pas permis aux membres de la commission d'en tirer copie. Ce papier ne se trouve qu'entrc les mains de Suleyman-Pacha ou chez C. Cretzulesco. Aucune feuille publique ne l'a reproduit, aucun Roumain n'en a copie.

Cet acte important etait un apertu bistorique des droits de la Valachie, il contenait l'esprit des traites entre la Valachie et la Sublime-Porte, les droits civils et politiques qui ont regi le pays depuis l'an 1393 justju'en 1828; les intrigues de la Russie depuis Pierre l ° ', l'empietement sur les droits nationaux, commis par le Reglement organique imptxse par les bai'onnettes de la puissance soi-disant protectrice; la situation malheureuse du pays depuis 1830 jusqu'en 1848; les dernieres intrigues de la Russie; son intention de rcnonveler les rroubles et de faire eclater une rebellion â l'instar de celle d'Hypsilanti, et la necessite oii s'etaient rrouves les vrais Roumains de s'opposer au mouvement anarchiquc des agents russes, de soutenir le domnu regnant, de l'appclcr â se mettre â la tete du mouvement de defense, de signer une constitution epii seule etait en etat de calmer les esprits et dc maintenir l'ordre. Enfin cet acte justifiait les vingt-un articles de la Constitution en demontrant que tout avait existe dans les lois et coutumes du

pays, que rien n'y etait nouveau ou imite de l'etranger, siiiou la traduction de quelques mots, comme par exemple ceux de *pitarelli, camtnareiii* etc, traduits par gardes nationales. (Voii lc *Protectorat du Czar,* pag. 4.) l.a reponse se rc-rminait pat la description des derniers evenements depuis le 9 juin jusqu'au 23 juillct. En parlant des membres du gouvernement, on faisaii remarquer qu'ils avaient la confiance du peuple puisqu'ils avaient ete elus le 14, le 19, le 29 juin et le 23 juillct. Elle montrait aussi l'esprit d'ordre qui animait lc peuple roumain et son deşir de renouveler avec la Turquie ses anciennes ci legitimes relations paralysees par la Reglement organique.

VIII

Une deputation nombrcuse fut nommee le lendemain, conformement a la lettre dc Suleyman-Pacha. Elle fut envoyee â Giurgevo pour complimentcr le commissaire de la Sublime-Porte ct lui communiquer les griefs dc la Nation. Cette deputation, composee d'une centaine d'habitants, les plus uotables de la viile, et de plusieurs paysans des villages, fut suivie dc milliers d'habitants de toutes classes.

Ea deputation fut accueillie par Suleyman-Pacha dans sa tente au milieu du camp. Le commissaire imperial avait recu deja la reponse des boyars et des notables que lui avait envoyee M. Tinghir; il exprima â la deputation sasatisfaction des sentiments des Roumains pour les Turcs, des tcmoignages de fidelitc conteiuis dans leur reponse et prouvcs par leur empressement â dissoudre le gouvernement provisoire. Mais il ne pouvait adherer l'election de six membres de la Lieutenance, vu qu'il avait annonec nc pouvoir rentrer cn Valachie que par la porte du Reglement organique, et qu'il avait tres clairement: tlit dans sa lettre ne pouvoir reeonnaître qu'un scul chef pour reniplacer comme lieutenant l'ex-domnit Bibesco.

La deputation sc tronva blessee de cette observation c[tii lesait Ia souverainete tiu peuple. fille invita Son Excellence, au noni de la tranquillite publique, â approuver la nouvelle election telle qu'elle avait ete faite. I .es observarions et les prieres furent un peu animees. I.es reclamations du peuple cjui entourait le camp devenaient si fortes ct si frecțiientes, cjue le commissaire imperial, force dc sortir de son calme babiruel, s'cxprima ainsi: „Jc vous conseillc, mesieurs, d'etre prudents et de ne pas devier de la voie de fidelitc dont vous mc donnez l'assurance. Soyez conscquents; autrement je serais force de-venir â Bucaresci pour y retablir, par la force armee, l'ancien ordre dc choses."

Dans la deputation, il se trouva quelqu'un qui dit â Suleyman-Pacha: „Excellence, si les Roumains avaient montre aux Russes la dixieme pârtie de l'affection qu'ils montrent aujourd'hui aux Turcs, les Russes les auraient defendus, et Votre Excellence n'aurait pas osc aujourd'hui les menacer de-venir par la force armee leur imposcr votre volonte." Ces expressions n'etaient nnllement patriotiqucs, cat etre defendu par les Russes, c'est synonyme dc ne pas exister[1]. Mais il etait necessairc que l'envoye dc la Sublime-Porte entendit aussi dc semblables paroles, qui etaient propres â revciller l'apathic du Divan.

Mais l'ensemble de la deputation s'cxprima cn ces termes: „Excellence, si vous nous meiiacez de lancicti ordre des choses, nous vous dirons franchemenr qu'il ne sera retabli que sur les cadavres tles Roumains. Le peuple de la Roumanie ne veut plus entendre parler du Reglement organique, qui fut le fleau de leur pays, et Phumiliation de la Turquie. Si, selon votte expression, vous devez entrer dans notre pays par la porre de

[1] I.esTurcs n'osent plus rien dire aux habitants de (a Bassarabie; mais la Bassarabie nc corupte plus comme une pârtie de ia Roumanie.

ce Reglement, nous nc vous obeirons que pour vous aiclci .1 nous faire rentret dans nos anciennes et lcgitimcs relations avei la Sublime-Porte D'ailleurs, si vous persiste/, â suivre la leiirc tiu Reglement, nous vous avertissons que tlans le cas tle vacante au clomniat, il nous faut trois membres pour composer la I.ieutenance donmiaire. Les six membres ont etc nommes p.u la volonte du peuple, mais exiger un seul licutenanr, c'cst illegal, c'cst l'cxprcssion tic la force; la lettre du Reglement organique que vous nous faits subir cn exige trois. Nous admcttons dom unc condition qui sera plus legale Lc domnii Bibesco a etc* elu par la nation le deposiraire legitime du pouvoir. Avani d'abdicjuer, il a nomme un ministere, entre les mains duqucl il a laisse les renes tiu gouvernemcnt. Le peuple elita, parmi les ministres, trois membres qui coiuposcrotit la Lieutenancc domniairc issue du pouvoir legitime Cette election, cjui retul au peuple ses droits, vous mettra aussi sur la voie cjue vous nomme/. regleinentairc, et que nous ne pouvons reconnaîtrt que tant qu'elle est cn harmonie avec les prerogatives imprescriptiblc tle la Nation. C'est le scul moyen, dans votte jiosition, tle pouvoir entrer en relation avec notre gouvernement."

Suleyman-Pacha, tlans sa loyautc, reconnut le bon sens et la justice tic la deputation; il l'engagea â retourner dans la capitale, et â proceder â unc seconde election des trois membres dc la Licutenance pris parmi les ministres nommes [iar 1'ex-domnu Bibesco.

Au retour de la dejiutation, le peuple se reunit de nouveau sur le Champ dc la Liberte. 11 etait tenace; il persistau âgarder aux affaires tous les hommes dans lesquels il avait confiance Les orateurs s'cfforcaienr dc lui faire comprentlre la raison et la necessite tles circonstances actuclles. Parmi ces hommes, il s'en trouva qui voulaient profucr dc l'occasion pour jiortcr au jiouvoir des hommes en intelligcnce directe ou indirecte avec

le parti russe. Ceux-ci cn imposaient au peuple en disant: „Stephan Colesco et Maghiero n'occupent plus dc ministeres, et Tell a manifeste son deşir de se retirer". Et ils l'cxhortaient â les laisser de cote, et ils lui projiosaient une liste de ministres en tete tic laquelle figurait Campineano; mais le jicuplc sc recria et leur dit: „Si vous voitle/, nous faire entrer tlans la voie que vous nomme/, legale, presentez-nous la liste de ministres nommes [iar l'ex-domnu, et non tles honimes qui sc sont introduits dans Ic ministere [iar des moyens â eux. Lorsqu'il s'agit de maintenir au gouvernement les honimes qui jieuvent nous garantir l'assurance de nos droits, vous nous dites que nous sommes hors de la legalitc; c'est pour les cloigucr. Mais lorsqu'il s'agit d'entrer dans cc que vous ajipelez legalite, pourquoi nous |iresetite/.-vous des noms sans aucune autorite legale, et qui nous inspirent peu de confiance? Presentez-nous donc la liste des ministres nommes jiar l'ex-domnu."

On presenta alors la liste du ministere que Bibesco avait nomme avani son abdication. Heliade fut acclame â l'unanimite, puis N. Golesco, ct puis Christian Tell. Ou fit observer au pcujile cjue Tell avait renonce â certe charge; mais il declara qu'cn de pareilles circonstances, le general Tell n'etait plus libre de sc retirer du gouvernement. La Licutenance domniairc fut acclamee

IX

Avânt tle terminer cette jiarrie, nous remarqucrons cjue des la premiere election des *six* membres, ceux-ci avânt tle prendre les renes du gouvernement, s'etaient reunis avec leurs anciens camarades qui avaient compose le comite revolutionnaire. Ils leur exposerent qu'ils etaient decides, comme par Ic passe, â nc gouvcnier qu'cn cedant en secret lc pouvoir entre les mains de cc comite. Ils s'engagerent d'eux-memes â ne rien conclurc, â nc rien proclamer et â ne rien faire sans l'avoir soumis

d'avance â la discussion ct â l'approbation de ce comite, l'ai consequent, chaque membre de ce comite renouvela aussi sun engagement d'etre solidaire de cbac|tie acte de la Lieutenance.

La premiere demande que l'envoye de Suleyman-Pacha Iii **â** la Lieutenance des six membres, fut dc faire publier un **ai** n dans les termes suivants:

„Le gouvernement provisoire vient d'etre dissous; mu Lieutenance domuiaire, composee dc six membres, la remplacc. Les nouvelles institutions ne pourront etre en vigueur qu'apres l'approbation et la confirniation de Sa Majeste le Sultan, notre gracieux suzerain."

Cet acte, avânt d'etre public, fut discute dans le conseil des douze membres. Les uns ne pouvaient point l'admettrc, disant que par lui on enlevait aux Roumains le droii d'atuonomie; parmi ceux-ci, l'ell etait l'un des plus opposams. Mais la majorite declara que le droit d'autonomie avait aussi sa voie legale, et que les lois et les institutions, avânt d'etre miscs en vigueur, devaient etre proposees, discutees et approuvees par les mandataires de la Nation, et puis reconnues par la Sublime-Porte, autant qu'elle avait le droit de les reconnaître comme puissance suzeraine; que les Roumains, des lc commencement, avaient reconnu et proclame la suzerainete de la Turquie et Fautononiie de la Valachie selon les traites existants; que le peuple, penetre de la verite de ces deux principes, avait lui-meme demande d'envover â Constantinoplc une deputation avec une petition couverte de centaines de miile de signatures, pour solliciter la confirniation des vingt-deux articles de la Constitution.

La majorite finissait en disant" qu'il ne fallait pas se faire d'illusions; qu'on ne devait pas se tromper soi-meme; qu'on devait etre consequent avec la proclamation constitutionnellc et avec la demande du peuple; qu'il ne fallait pas se creer des difficultes nouvelles, en dounant â croire aux Turcs les accusations et les calomnies du cabinet moscovite.

Apres une longtte discussion, ct apres l'approbation d'une forte majorite du conseil, cet acte fut signe et publie sans etre numerote et passe dans les registres.

C. Rosetti, membre du comite des douze, engage comme tous les autres â se soumettre aux decision de la majorite, ne tarda pas â publier, dans son ***Proimco,*** des articles incendiaires dont nous donnons un cchantillon:

„«La Lieutenance *des six* vient de publier un acte par lequel elle dechire les traites existants et cede â la Turquie l'un des plus grands de nos droits, le seul droit pour lequel nous nous sommes souleves, le seul droit en vertu duquel ces memes hommes on proteste contre l'invasion de l'armee ottomane, Ie seul droir qui ait empeche la Russie d'entrer dans notre pays, le seul droit pour lequel nous pouvons appeler le secours du ciel et des autre nations; par consequent, nous coupons nous-memes le fii de notre existence, par consequent le pere etrangle ses propres enfants.

Malheur â nous, si le gouvernement de la revolution fait cădeau aux etrangers de la vie de deux millions et denii de Roumains! Si le gouvernement de la revolution cede aux etrangers ce que l'Assemblee generale, elue selon le Reglement organique, ne put consentir â ceder en 1837, pas meme devant la force des bai'onnettes."

Deux feuilles entieres de ***Prouiico*** furent piei nes de provocations dans le but de soulever le peuple contre la Lieutenance, ou de le mettre aux prises avec les Turcs. Cetit ete de belles paroles, de justes incriminations, si la Lieutenance eut ete coupable ou si Rosetti n'avait pas fait cause commune avec les instruments de la Russie, avec les assassins du peuple, Odobesco et Salomon. Rosetti avait Pair, dans ces articles, de n'avoir pas lu, de n'avoir pas compris la proclamation

constitutionnelle, ct cTailleurs, les membres du gouverncniciii etaient elus par le peuple et ne se consideraient que comme sc serviteurs. S'il y avait une necessite â dejouer les intrigues moscovites, cette necessite provenait cles circonstances; si l'at ic en question etait une faute, la fante appartenait â la majorite du conseil des douze et non â la Licutenance, dont plusicius membres etaient d'un avis contrairc. Tout autre que Rosei ii aurait pu faire une observation; mais il n'appartenait pas â im membte du comite qui avait pris part â la discussion er avaii adopte l'acte avânt d'etre public, d'irriter le public sur une deliberation du conseil.

Mais le but de Rosetti n'etait pas d'incriminer l'acte et les hommes qui avaient vote pour lui; il voulait trouver un pretexte de soulever le peuple contre les Lieutenants.

Mais le peuple, par son bon sens, pour toute eventuali ic sur l'avenir, d'un cote protesta d'avancc contre tout abus qui pourrait etre fait dc cet acte, er de l'autre, afin de donner unc preuve de sa confiance envers les membres de la Licutenance des six, il composa le ledemain la nouvelle Lieutenance des hommes qui avaient signe l'acte en question diete par une force majeure et sans aucune consequence. D'ailleurs, comme la Lieutenance des six membres ne fut pas reconnue par Suleyman-Pacha, l'acte signe par elle et contre lequel lc peuple avait proteste, etait considere comme non avenu. La Lieutenance des trois membres ne lc renouvela pas.

Pour demontrer l'elasticitc des opinions que soutenait Rosetti, nous finissons ce chapitre en disant que plus tard un homme de la meme coterie, de ceux qui pretendent qu'ils ont rompti avec la Turquie, presenta un memoire au cabinet dc l'Autriche, et sans etre force, ni par les circonstances, ni par unc force majeure, s'empressa de reconnaîtrc non seulemcnr â la Turquie, mais encore â la Russie, le droit de controler les lois dc la Valachie. Cet acte a ete publie par un des redacteurs dc

la *Revue **des** Deitx-Mottdes.* On connaît Ies opinion politiques ' tle cette revue. Nous citerons ici l'un des derniers passages de ce memoire:

„Que la Turquie, en sa qualite de puissance suzeraine, tiennc â exercer un droit tle sanction afin de surveiller ses prerogatives, cela cc concoit; que la Russie, â son tour, en qualite de puissance garante, exige que la Sublimc-Portc ne pronmlguc sa sanction que de concert avec elle-meme, cela est un droit dont l'cxercice peut donner lieu â des abus graves, mais qui ne menacent pas directement les libertes interieurs des Principxtutes."

Qn'on compare le sens de ce memoire avec l'article de Rosetti cmc nous venons dc citer; qn'on juge de la bonne foi dc ces hommes. Les idees extremes, l'invitation â la guerre avec les Turcs ou Texcitation â la guerre civile, scrvaient-elles en 1848 la politique russe? On etait pret â faire tout ce cjui jilaisait â la Russie. Plus tard, la proclamation d'une Roumanie-Unie justifiait-elle les calomnies du manifeste de Nesselrotie de juillet? Contribuait-elle â demontrer la legitiniile de i'occujxition des Russes en Moldo-Valachie? On s'empressait tic vouloir romjire avec les "Turcs ct de proclamer, malgre toutes les diffîcultes existantes, une Roumanie-Unie'. Plus tard

[1] L'idce d'une Roumanie unie dale deja de plus de soixame ans. Elle a ete professee en projet en Transylvanie. dans le Banat et eu Hongrie par tous les litterarcurs roumains, par Paul lorgovici, Pierre Major, Demetrius Cichindel, Schincai, Samuel Klein et autres. Elle a ere propagee en Valachie par Georges [.azar; elle a ete continuei* et professec par l'autcur de cet ouvrage pendant vingt-huit annees. Mais eu 1848, en Valachie, en Transvlvanie, dans le Banat, nude. part cette question ne fut agitee, car son temps n'etait pas encore arrive. C'est la Russie qui s'empressa de s'emparei de cette idee et de laueer le manifeste de juillet, afin d'exeiter contre les Roumains la haine des Autrichiens et des Turcs et meme la jalousie des Hongrois.

Les Roumains de la Valachie ont proteste contre cette calomnie moscovite. (Voir lc *Mnnoire justificat:],* publie â Paris en 1849, et signe par une grande pan ic de I emigration, et bien d'autres documenta.)

encore, ctait-il utile â la politique russe que quelques-uns din hommes qui pretendent avoir ete du mouvement reconnuxseiii le droit *d'exigcr* que la *Sublime-Porte nepromulguăt sa sauciuni*

Par consequent, le devoir de chaque emigre roumain est **,f** dcmoiurcr que Ia Russie a menti et non de justifier ses accusailmr. L'auteur de cet ouvrage n'a jamais etc contre l'idee de 1'unite de l.i Roumanie; il l'a professee et la professe comme autcur, comme poete, comme chretien, - car rien n'est plus chretien que l'amour et l'union , mais non pas comme homme du mouvement valaque de 1848, car il ue peut pas rendre un peuple entier solidaire de ses idees; il ne peut pas compromettre un mouvement qui, pendant trois mots, nc fut basc que sur les principes de la suzerainete de la Turquie et l'autonomie de son pays. Aucun acte du gouvernement revolutionnaire, aucun acte du peuple roumain ne peut venit en aide pour justifier les calomnics dc la Russie.

Ce n'est donc pas aux emignls roumains cie 1848 de fournir des acte?, qui fausseraienr l'histoire et le mouvement de leur pays, qui serviraieni aux plâns de la politique russe, et qui justifieraient le sejour des troupes russes dans la Moldo-Valachie.

Pour etre clairs, nous repetons que nous professons l'idee de l'union roumaine en etat de projet comme l'ont professee nos predecesseurs; c'est notre seule pensee, c'est notre ideal; mais il n'y a rien de commun entre cette pensee et le mouvement de 1848. Nous sommes fautifs de cette idee, s'il y a une fante, comme nous l'avons toujours ete depuis 1820 jusqu'en 1848, comme font ete tous les auteurs de la Roumanie qui pourrant ont ete soufFerts et toleres par l'Autriche et la I urquie depuis plus ele soixante ans. Nous aimons Ia Roumanie unie' comme un fils devoue et pieux aime sa mere chaste et verțueiise, qui se trouve sous la tutelle d'un tyran jaloux qui, â chaque moment, la trăite d'infidele.

Nous l'aimons et l'adorons, ct notre devoir est de demontrer au monde que ce tuteur et ce tyran menr lorsqu'il accuse sa vertu. Cette mere sera un jour maîtresse de sos propres biens. Nous atrendons cc jour, et ce n'est ni le monde officiel qui lamenera. ni nos efforts inutiles, c'est le torrent des idees nouvelles qui se precipite guide par ie doigt de la Provicience. Notre amour est une pensee, un deşir, ce n'est pas un acte, er aucune loi ne punit la pensee.

Nous aimons Ia Roumanie unie; mais plus notre amour est gratiei, pins nous nous eioițmons dc cette idee lorsque la Russie en prentl

|i *nos lois que de concert avec la Russie elle-meme?* Les memes Ihommes *cYunesoi-disante* Roumanie independante s'empres- {screm de presenter un memoire comme celui que nous Ivenons de citer. Lin jour viendra-t-il oii les peuples de *i* l'Europe reconnaîtront l'independance **tfe** chaque nationalite, ou la Turquie, dans sa loyaute et dans ses propres interets, verra qu'il sera utile pour l'Europe et pour son empire meme de constituer et de reconnaître la nationalite des Roumains et de la constituer comme un boulevard avana; contre les barbares du Nord? Alors les complices d'Odobesco, les elemagogues de 1848, les guerroyanrs de 1849, **'50** et '5L jetteront leur masque et se mettront du cote de ceux qui attendent leur salut du Czar. Nous approchons deja de 1852, et le chef de cette coterie de ces soi-disant patriotes qui ont rompu avec les Turcs est devenii plus Turc que les Turcs eux-memes. Apres avoir travaille trois ans â compromettre une pârtie credule de l'cmigration roumaine aux yeux de la Turquie, il condamne en ce moment sa propre ceuvre.

E^veVlo^
les apotres les plus fervents

Ttmeo Danaos et tlomt ferentes.

LIVRE VII]

LE TRIUMVIRAT

I

Le triumvirat roumain, ou la Lieutenance domniairc do trois membres, ne tarda pas â etre reconnu par Suleymau Pacha. Le lendemain, 29 juillet, M. Tinghir fit sa premiere visite au palais. 11 y vint escorte par un peloton de cavalerie ct sc presenta au triumvirat afin de lc fcliciter au nom de la Sublime-Porte. 11 leur lut la lettre suivante de la pan dc Suleyman-Pacha:

Messieurs les l.ieutenants,

«Vous savez, sans dottte, que quelques boyars et autres familles ont quittc bl viile de Bucaresci ii la suite des deruiers evenements, et qu 'ils sc trouvent cn ce moment repandus dans les districts de la Priucipaute et a l'etrangcr, ce qui est contraire aux sentiments paceruels de Sa Majeste le Sultan.

Il est vrai que les assurauces les plus formelles leur ont ele dounees par le gouvernement dissous pour les inviter a retourucr dans leurs foyers; mais ceux-ci, voyant la situation de Bucaresci encore anormale, nous donnent ii croire qu'ils tt'ont pas osc retourucr chez eux.

Heureux de voir aujourd'hui le retablissement d'un gouvernement legitime, conforme aux ordres de Sa Majeste Imperiale qui ne tardera pas ă repondre par ses sentiment <

ibienveillants au deşir juste et legitime de bl nation roumaine, de <cette nation qui avec tant d'ardeur s'empressa de donner des preuves, dans les circonstances actuelles, de sa soumission et de son respect dus a son suzerain, je crois qu 'il est de mon devoir de m 'adresser avec ferveur a vos sentiments de patriotisme et de faternitâ, en vous invitanta faire rappeier vos compatriotes, sans distinction, par une publicatioti officielle dc la part de bt Lieutenance actuelle, que je viens fcliciter et rcconnaître aujourd'hui, au nom de Sa Majeste le Sultan, comme un gouvernement legitime. Invitez vos compatriotes a revenir chez eux avec pleine confiance, afin de jouir de l'ordre et de la paix qui regnent dans Ia Priucipaute.

Cette mesure, conforme au bienveillant et pacifique deşir de Sa Majeste le Sultan, ne manquera pas, Messieurs, d'inspirer une pleine confiance a toute la nation roumaine.

Je vous prie, Messieurs, d'agreer l'assurance de ma parfaite consideration.

SUI.EYMA,\'-PACHA

M. Tinghir, apres sa visite au palais, expedia de suite des depeches au camp turc. Le commissaire de la Sublime-Porte s'empressa, par une note officielle, d'annonccr au corps diplomatique de la capitale qu'il venait de reconnaître au nom du Sultan la Lieutenance domniairc comme gouvernement rcgulicr, et i'invita â entrer en relations avec elle.

I .'agent diplomatique de la Grande-Bretagne fut le premier qui vinr fcliciter le nouveau gouvernement au nom de Sa Majeste Britannique. Vinrent ensuite ceux de la Prussc, de l'Autriche et de la Grece.

Nous ne possedons que les discours de felicitations prononees par l'agent diplomatique de la Grande-Bretagne et celui du consul general ele Grece, que nous commuuiquons â nos lecteurs.

Messieurs les Lieutenants,

La coinmuuication officielle que M. le secretaire d'Etat ni)i faite hier, m 'a cause une vive satisfaction, en m 'annoncani tjiif Sa Majeste le Sultan, par son intermediaire Suleyman-Pacha, l'envoye extraordinaire, vient de reconnaître formellemem la Lieutenance prindere. Je me suiș empresse de venir vous felicite) d'un evenement aussi heureux destine ă faire renaître la tranquillite et la conjîance dans les esprits.

II est inutile, Messieurs, de vous dire combien est grand el sincere l'interet que Sa Majeste, mon auguste souveraine, porte li ce pays. Cet interet ne peut qu 'augmenter dans l'avenir, car les nouvelles institutions plus en harmonie avec les besoins du pap, approuvees par Sa Majeste le Sultan, ce monarque eclaire, appele par la Providence ă prote'ger la terre roumaine, feront que mon gouvernement puisse seconder la marche du peuple roumain dans la voie du progres.

Quautd moi, Messieurs, un longsejourparmi vous m 'attachc ii votre pays, et je ne puis que me re jouir d'etre, dans l'expression de ces sentiments, l'organe de mon gouvernement. j'espere que la nouvelle ere qui naîtra pour la Roumanie vena tous les enfants de cette patrie se reunir et n 'avoir qu 'un seul deșir, un seul but, le bonheur et la prosperite de la patrie.

Heliade repondit:

Monsieur le Consul,

IM Lieutenance domniaire, au nom du peuple roumain, est pleine de reeonnaissance pour une demonstrați on aussi solennelle de la part du representant dans notre pays de Sa Majeste Britaunique, amie dc notre gracieux Suzerain.

Votre visite fait aujourd'hui un jour de fete pour les Roumains. Les nouvelles institutions consolidees une fois par leur nature progressive attirerout davantage, nous en sommes persuades, les sympathies d'une puissance aussi eclairec et aussi progressive que Li Grande-Bretagne.

Nous sommes heureux, Monsieur le consul, que vous ayez ete thnoin oculaire de l'ordre qui a regne dans le mouvement des Roumains; nous sommes encore plus heureux que Lt premiere visite de felicitations vienne aux Roumains de votre part, de vous, • Monsieur, dont une longuc vie parmi nous a attire les sympathies • et l'estime de nos compatriotes.

L 'assurance que vous avez bien voulu nous donner de l'interet que le gouvernement de Sa Majeste Britaunique porte a notre pays, • interet si grand ct si sincere, remplit nos cceurs d'esperance et de •- joie, car la bienveillance de Sa Majeste Britaunique est bien chere a nos cceurs et assure notre pays d'un avenir heureux.

Voici le discours du consul dc la Grece:

Messieurs les Lieutenants,

Je viens vous feliciter au nom de mon gouvernement et vous exprimer que c 'est avec un vifplaisir que je commence mes relations offcielles avec la Lieutenance prindere.

Vous connaissez, Messieurs, la profonde sympathie de la nation hellenique pour les Roumains. Nous les considerons comme nos freres; nous desirons avec ardeur la prosperite, le progres el la stabilite des institutions liberales du peuple qui a eu une conduite admirable dans les derniers evenements et qui merite un meilleur sort.

Quant a mes sentiments particuliers, Messieurs, tous les Roumains connaisseut combien je m'interesse au bonheur de la Roumanie, oii j'ai rempli Pacte le plus sole/inel de ma vie. Depuis lors, je suiș lieau bonheur ainsi qu 'au malheur de la Roumanie, qui pour moi est le pays qui m 'est le plus cher apres ma patrie.

Heliade repondit:

Monsieur le Consul,

La Lieutenance domniaire, au nom du peuple roumain, est penetree du plus vif sentiment de reeonnaissance pour des

felicitations aussi solennelles qui nous viennent de La pan du gouvernement d'une nation qui, par ses traditions classiques, pat sa religion, par ses sentiments de liberte, a acquis tant dc droits aux affections des Roumains.

Les Hellenes, monsieur le Consul, furent Ies instructettrs du monde dans les sciences, dans les ans et dans tout ce qu 'il. y a dc sublime en homme. Dc tout temps ks Hellenes ont su aii ne r la liberte et mourir pour elle.

L'histoire de la Grece a fait longtemps l'education des Roumains. La religion des Grecs est notre religion, et lorsque l'amour evangelique unit l'homme a l'homme, et une nation a unc autre nation, lc lien est fort. Ce que Dieu imit, aucune force ne peut le desuuir. Les deux nations, des Grecs et des Roumains, oul un droit mutuel l'une sur l'autre; elks ont le droit d'etre sceurs dans la voie du progres. Vous avez commence avânt nous, et nous nous estimons heureux de vous sutvre.

Nous sommes heureux encore, monsieur le Consul, que les felicitations qui nous viennent aujourd'hui de bi part de ia Grece nous viennent par votre bouche; car votre mariage avec une dc nos concitoyennes, selon nos anciennes lois et coutumes, nous donne lc droit de vous reclamer et de vous considerer comme un veritable fils de bt Roumanie. Un veritable citoyen grec entre dans les droits de citoyen roumain est une des plus belles acquisitions pour notre patrie.

Lc regent du consulat de la Republique francaise vint lc dernier de tous. Rien n'etait plus froid ct plus cquivoque que son discours. Les habitants dc la capitale ne pouvaient pas s'expliqucr ce langage du representant d'une puissance cjui passait comme ic phare dc l'esperance de tous les peuples. Helas! Ils ne savaient jias que le gouvernemcnt de la Republique francaise preparait une toute autre chose que des discours equivoques â la liberte europeenne: il preparait des baionnetres, de la mitraille et des bombes pour la Republique romaine.

II

La Lieutenance, sur la demande du peuple, communiqua â Suleyman-Pacha son intention dc nommer une deptirarion chargee de **jiorter** â Constantinople le projet dc la Constitution roumaine, **comjiosc** de vingt-deux atticles.

Suleyman-Pacha approuva un tel jirojet cjui entrăit dans ses vues. La commission en question fut donc nommee jiar la Licutenance. Les membres qui la comjiosaicnt etaient: Stephan Golesco, Gregoire Gradisteano, dircetcur du ministere de l'interieur, B. Basiliade, N. Balcesco et D. Bratiano.

Les membres du triumvirat se disposaient en meme temps â se rendre â Giurgevo, afin de rendre visite au commissaire imperial.

Pour ne pas laisser la cajiitalc sans chef, il fut decide qu'ils ne quitreraient Bucaresci que l'ttn apres l'autre.

Comme nous ecrivons des memoires, nous ne pouvons pas nous taire sur un fait dont tout lc monde a parte cn Valachie, et qui, quoique insignifiant, caracterise pourtant plusieurs personnes â la fois et donne unc idee des mceurs democratiques du jscuplc en general. Nous devons nous arreter avec nos Iccteurs un moment sur un *manteau blanc.*

Lc 19 juin, lorsque les membres du gouvernemcnt provisoire furent arretes par Odobesco et Salomon, les apjiartemenrs du palais avaient ete envahis jiar les soldats. On avait enlevc tout objet qui avait ajwtenu aux hommes du mouvement: papiers, bagages, armes, habits etc, on avait tout voie â Heliade, meme son manteau.

Apres la delivrance des membres du gouvernemcnt, on se rajipelle que le peuple ne se tranquillisa cjue vers minuit, apres l'arrcsration de Salomon. Les membres du gouvernemcnt durent rester en permanence dans lc palais jusqu'â trois

heures du matin. En se retirant, tout pleins de suetir, au milieu de la fraicheur matinale, chacun etait force de prendre sun manteau; Heliade ne trouva plus le sien. Un de ses cousins, qui ne le quittait jamais, le couvrit du manteau qu'il portait: c'etait un manteau que quelques-uns des officiers de cavalerie avaieni coutumc de porter en imitam ceux de la cavalerie autrichiennc; c'etait un manteau blanc. Heliade, qui sentait le froid, ne pui pas le refuser. Ce fait se reproduisit deux ou trois soire.es dc suite. Ees reactionnaires, les partisans d'Odobesco, et peur-ctrc quelques-uns aussi. des membres du gouvernement, v trouverent le pretexte de faire â Heliade un crime de lese democrație. Le manteau blanc devint l'objer de diffeients bruirs; il fut critique comme un apanage princier, - comme si les princes portaient des manteaux blancs! Lorsque Heliade comiut ce bruit, il comprit en meme temps la mechancete des intrigants qui le propageaient, et la simplicitc des mceurs democratiques du peuple, qui, pour sur, n'aurait pas voulu que ses hommes se promenassent dans des voitures royales, comme l'ont fait quelques-uns des membres du gouvernement provisoire francais. Par consequent, il s'empressa de refuser l'offre de son cousin, et ordonna qu'on Iui achetât une cape. Depuis lors on ne parlair plus que de la cape. C'est avec cette cape qu'il fit le voyage de Petrossit/.a, qu'il fut arrete â Pucioasa; c'est avec elle qu'il put braver les froids des iiuits ct routes les intemperies de l'automne.

Lorscjue la Lieutenance des trois membres fut reconnue au nom tiu Sultan, et que les trois Lieutenants se deciderent â aller faire leur visite â Giurgevo, N. Golesco s'y rendit comme ministre de l'interieur er comme membre de ia Lieutenance; Teii s'y rendit en costume de general. Heliade cruț de son devoir de quitrer sa cape; il se fit faire en effet un manteau blanc, jugeant qu'on avait deja parle sur ce sujet et qu'il nc serait plus l'objct de nouvelles critiques; ce qui eut lieu, en effet.

|Et puis rien de plus simple et de plus innocent, car l'habit blanc lest generalement l'habit des villageois. Habit bleu, en Valachie, fsignifie homme de viile; habit blanc, homme de village. ;Comme homme cin par le peuple, Heliade jugea convenable de revetir l'habit du peuple lorsqu'il se presenta chez l'envoye de la Sublime-Porte.

Nous ne nous scrions pas arretes si longtemps sur cer episode pueril, si des hommes qu'on retrouve partout n'avaient fait un crime â Heliade du manteau blanc comme d'une pretention au dominat. D'ailleurs, quel est le prince des anciens temps ou de notre epoque qui ait jamais porte un manteau blanc?

N. Golesco fut le premier qui fit sa visite â Suleyman-Pacha, puis Heliade et Tell. Le commissaire de la Sublime-Porte les accueillit avec beaucoup d'honncur. Un dîner splendide fut donne pour chacun d'eux. Nous ne pouvons decrire que celui dont nous avons ete temoin. Au dîner ou fut invite Heliade se trouvaient aussi les membres de la deputation chargc% de porter â Constantinople le projet de la Constitution roumaine. Des toasts furent portes, tles deux cotes, au Sultan et â la prosperite des nations turque et roumaine. Suleyman-Pacha se distingua dans ces bellcs et significatives allegorics: „Je vois un beau jardin, dit-il; entre lui et le soleil qui devait vivifict ses fieurs er ses arbres, des nuages jaloux s'etaient interposes; le jardin avait tarde de repandre dans l'univcrs le parfum de ses fleurs et le benefice de ses fruits. Je porte un toast â la dispersion des nuages! Le soleil, c'est le Sultan; le jardin, c'est la Roumanie; moi je m'estimerai heureux d'etre le jartlinier."

On porta des toasts ii la lumiere du soleil, â ses rayons qui peuvent percer les nuages et les transformer en un symbole de

gloire; on en porta pareillement a la sânte et â la reussiic illl jardinier.

Suleyman-Pacha porta de nouveau un toast â la pros] >ii ni! tiu jardin.

Un des membres de la deputation, M. Basiliadc, s'ci.iin leve: „Je porte de nouveau, dit-il, un toast â la sanie • lll jardinier. Des frimats du nord s'etaient poses sur le jardin, im hiver rigoureux et siberien couvrait toute herbe et tout aihtc comme un linceul de mort; pas le moindre signe tic vie ou di vegetation. Un nouveau soleil de l'Orient, multipliam MS rayons, fontlit la neige et les glaciers; lc sol en recut la chalcm bienfaisante, toute plante sourit et s'epanouit â la vue du jardinier. Mais, helas! tles plantcs parasires abondent aussi d.ms le jardin; le terrain a besoin de culture; il demande â etre degauc de toutes les broussailles nuisibles a sa fecondite. Le jartlimci est appele pour distinguer la bonne plante des plantes paras/ics et veneneuses; il doit detacher les branches fletries par un loug hiver et par le souffle tles autants. — Vive ie jardinier!"

Vingt autres parabole? se repeterent dans chacun de ses trois repas donnes en faveur tiu triumvirat.

l .orsque Tell vint le dernier rendre sa visite, il fut recu avei tous les honneurs dus â un general. Omer-Pacha ('invita â se rendre â son camp. Les soldats l'attendaient en grande tenuc pour Iui rendre les honneurs militaires. On y executa plusieurs evolutions strategiques.

111

l e premier acte du commissaire imperial, lorsqu'il entra en relation avec le gouvernement roumain, fut de discuter avet lui les articles de la Constitution. II n'en trouva que quatre sur lesquels il crut devoir presenter des observations et inviter Ic gouvernement â y faire des modifications. La Lieutenance consentit â modifier ces quatre articles, nou comme une

festriction apportee au droit d'autonomie du pays, mais IBomme une derniere marque de deference envers la Sublime-|Porre; et tl'aillcurs, les observations de Suleyman-Pacha n'etaient pas hostiles â l'esprit tle la Constitution, ce n'etaient que des conseils amicaux, ainsi que nous allous le voir.

1" II souleva des difficultes sur les articles 2 et 3 tle la Constitution qui etablissaient le suffrage universel; on lui rappela les anciennes assemblees generales, les anciennes elections des domni. Mais lui, quoique convaiucu des droits des Roumains, insista pour modifier cet article en n'accordant le droit de voter qu'â ceux qui savaient lire et ecrire. Les membres de la Lieutenance modificrent cet article â la condition qu'on ne toucherait pas â celui de l'instruction publique, gratuite et generale.

2° Sur Partide 8 de la liberte *absolue* de la presse, Suleyman-Pacha s'efforca tle demomrcr les abus qu'on commerrrait dans la situation actuelle et dans l'etat encore arriere de l'instruction publique, ou l'auteur n'aurait pour guide ni les lumieres necessaires, ni l'opinion publique pour frein. 11 proposa que l'article fut modifie dans les termes suivants: „Liberte tle la presse sous la reserve des lois qui garantiraient les citoyens contre ses abus."

3" II observa, sur l'article 5, que l'election du domnu pour cinq annees paraîtrait une imitation de l'election du president tle la Republique franțaise. Les membres tle la Lieutenance lui firent comprendre que l'election d'un domnu â vie selon la lettre tiu Reglement organique n'avait fait quegrossir, chaque annee, l'opposition des mecontents ct servir les plâns de la Russie qui n'avait fait que paralyser, jusqu'ici, le gouvernement roumain sans que le pays eîit pu profiter d'aucune maniere de l'inamovibilite du gouvernement. A. Ghica et Bibesco, renverses avânt leur mort, en fournissaient des exemples assez eloquents. Ils ajoutetent que, selon les anciennes lois et

coutiinics, les chefs de l'Etat n'etaient pas elus pour la vie, ti que si l'on reduisair la duree de chaque gouvernement â moins de cinq annees, il en resultcrait une periode trop courte pom qu'un chefde l'Etat put executer les projets qu'il aurait conctts dans l'interet public. Augnienter le nombre des annees serait augmenter et prolonger l'etat de rivalite et des passions, cai l'experience avait dcmontre cjue toute opposition qui se formait systematiquement ne commencait â se forrifîer cjui- dans les premiers temps de la quarricme anneee; et prolongei cet etat d'animosite nuirait au bien-etre public. Suleyman Pacha finit par laiseser cet article afin qu'il fut discute â Constantinople.

4° II pnisenta encore ses observations sttr l'article 1 1 concernant la garde naționale; mais on lui rappcla Ies *Pitarelti,* les *Caminarelli,* Ies *Cluciarelli* qui formaient toute la population vaiaque, armee pour l'ordre public. (Voir *Le Protectorat du Czar,* p. 4.) II fut donc decide qu'on laissetait la chose sous son ancien nom vaiaque.

5" Sur l'article 12, concernant les monasteres usurpes pai les moines grecs, Suleyman-Pacha declara avec raison que c'etait unc question purement judiciaire, et qu'il devait etre trăite dans un memoire particulier et resolu par un jugement.

Ea Constitution ainsi modifice lut envoyee par l.i deputation â Constantinople. Suleyman-Pacha fit mettre â la disposition des cinq deputes un băteau â vapeur, et chargea Tun de ses officiers superieurs d'accompagner les representants du peuple roumain dans leur mission importante.

Apres ie depart de la deputation, Suleyman-Pacha communiqua l'intention ou il etait de venir â Bucaresci, scul, avec sa suite et unc garde d'hoimeur de deux cents cavaliers. Il fit publier une lettre adressee â tous Ies habitans du pays, leur annoncant qu'il avait reconnu le gouvernement de leur choix. II exhortait tout lc monde â concourir au maintien dc l'ordre.

Ee commissaire imperial avait ete faussement informe qu'une grande pârtie des boyars ne voulait pas rcconnaître la Lieutenance; cc fui le premier motif qui le determina â se rendre dans la capitale, afin de se convaincre de Ia verite par ses propres yeux.

I ,a Lieutenance avait deja public une circulaire qui invitait tous ies boyars, sans distinction d'opinion, qui s'etaient retires dans leurs terres ou cn Transylvanie, de revenir dans la capitale. Les uns, rassures par les mesures toleranres du gouvernemcnt, les autres, presses par leur instinct d'intrigue et encourages par la premiere lettre de Suleyman-Pacha, adressee le 19 juillet, aux boyars et aux notables de la capitale, etaient deja presque tous â Bucaresci pour se trouver â l'arrivee du commissaire imperial et ourdir leurs machinations.

I! ne manquait cjtte Villara, Jean Mano, deux ou trois individus qui s'etaient rendtts aupres dc Duhamel, les criminels Odobesco ct Salomon, et quelques parasites insignifiants de Bibesco cjui l'avaient accomjxigne cn Transylvanie.

IV

Des que la nouvellc sc repandit que Suleyman-Pacha devait venir â Bucaresci, lc peuple se prejiara â le recevoir comme jiersonne n'avait etc aussi bien accucilli dejwis cjue la Roumanie existait. Lc chemin dc Giurgevo â Bucaresci, qui est de quatre postes, formait une alice de festous ct d'arcs de triomj">hc champetres. Ies habitants des trois districts voisins 1'attendaietu le loug du chemin avec des palnies. Les filies, les enfants [rarsemaient le chemin dc couronnes d'cpis et de boucjuets dc fleurs. A la barricrc jxtr laquelle il devait entrer dans la cajiitale, on avait erige un arc de triomphe colossal. Le jiortrait du Sultan y brillait au milieu d'un entourage symbolicjuc. Les etendards turcs ct roumains y flottaient entrelaccs. Dans le jardin dc

C. Cantacuzene, situe hors dc la viile, on avair prepare lc lieu de sa descente et de sa premiere receprion.

Tonte la rue de Mogossoe, depuis cc jardin jusqu'au palais lotte par l'Etat pour l'habitation de Tex-domnu bibesco, ci destine pour quarticr â Suleyman-Pacha, etait transformec cn une allee d'arbrcs. Toutes les fenetres etaient decorecs dc tapis, de châies et de festons. Tes habitants de la viile, en habirs des ditnanches, attendaient hors dc la barricre et dans la rue pat laquelle il devait passer. Te ministre de Tinterieur et le vomit de la viile, aceompagnes des plus eminents personnages du clerge et des notables du corps commercial, attendaient l'envoye du Sultan dans le jardin de Cantacuzene. Vers midi, il arriva, descendit et recut les premieres felicitations dc la pan de ces hauts fonctionnaires. II revetit son grand uniforme ei monta dans la voiture dc parade que le gouvernemcnt lui avait envoyee.

Escorte par ses cavaliers et par une division de cavalerie roumaine, an son de la musique et des cloches qui rivalisaient avec les salves dc Tartillerie, au milieu d'une alice composec par la garde națion ale et par les corporations de Ia viile, surmontecs de leurs bannieres, il arriva â la barricre oii il s'aneta devant Tare de triomphe pour recevoir Ies felicitations du presitient tle la municipalitc qui lui presenta du pain et du sel. Douzc jeunes garcons ct tlouze filles, en habits blancs nationaux et champetres, portant des couronnes ct des pompons tricolores. Iui presenterent un riche coussin cn satin blanc sur lequcl etaient imprimes, cn lettres d'or, les vingt-tlctix articles dc la Constitution. II suivit sa marche dans la capitale au milieu d'acclamations enthousiastes; dc toutes les fenetres on le saluait par des cris d'allegresse, par des couronnes dc fleurs ct par des piu ies d'or. II arriva et descendit au palais destine pour son quarticr vers trois heures de Tapres-midi.

f. Tâ, les membres tic la Lieutenance, les ministres, TiTat-^Major et Ies boyars. Ic metropolitani cn tete, le recurent dans | lagraud'salie; lc dernier le felicita par un petit discours, au nom *i* des boyars et du clerge. Ou y remarqua **ciu**'il n'y avait aucune allusion â la Constitution. Heliade, au nom tiu gouvetncmcnt et tle la Nation, improvisa les paroles suivantes:

Exccllence,

Vous avez passe le Danul/e, et les âmes des Roumains qui demandciient justice se sont remplies de joie. Vous etes venu, tenant dans une main la paix et dans l'autre la justice; c'est ainsi que le Sultan cu voie ses ministres a ses peuples fideles qui rompent les fers de l'escbtvage pour sc ranger dans la voie ouvertepar Sa Majeste, voie de progres et dc lumiere.

La capitale de la Roumanie vous attendait, les bras ouvcrts, les cceurs ardents; les Roumains ont termine leurprocbtmatiou en criant: „Aux armes du salut!" *Sa Majeste le Sultan comprit les sens de cc cri, ct Votre Exceleuce est venue au milieu d'ettx avec les armes du salut, qui sont l'amour, la douecur, la prudeitee et la generoşi te; c 'est avec ces armes que vous avez vai ucu les ennemis du bonheur dc la Roumanie et captive les cceurs d'une Nation enticre. Elle celebre aujourd'hui sa liberte, ct depuis deux mois elle ne fait reteutir que le cri de: vive le Sultan Abdul-Medjid.*

Suleyman-Pacha repondit que ce jour etait un des plus beaux de sa vie; qu'il appreciait assez l'affection des Roumains pour les Turcs ct leur loyal devouement envers la Sublime-Porte; qu'il etait venu pont annoncer l'accomplissement des vceux dc la nation roumaine, cc qui nc tarderait pas â etrc manifeste formellcment par la Sublime-Porre elle-meme. li ajouta que tlans cette journee meme, il allait expedier un courrier â Constantinople par Icquci il presenteva les sentiments tles Roumains envers leur gracieux Suzerain, en Ic sollicitam

aussi de sa part â exaueer les veeux de la Roumanie etnici c H â reconaîrre les institutions qu'elle venait de se donner.

11 invita pour le 10 aotit, la Lieutenance, tous les boyars s.uis exception, et les notables de la viile, afin de leur communiquci le but de sa visite dans la capitale.

Le 9 aotit, on donna au theâtre un spectacle magnifiquc cu l'honneur du Sultan. Suleyman-Pacha, avec sa suite, y fut invite par la municipalite. l'ous les spectatcurs et les damcs etaient en grand gala. La salle etait decoree et illumince avec uuc elegance extraordinaire. Sur la scene brillait le portrait du Sultan, et les vingt-deux articles de la Constitution formaiciti un feston de blassons et couronnaieut l'avant-scene. Au levei du rideau, et â la vue de ce tableau, aussi splendide que național, toute la salle rententit tles acclamations: „Vive la Constitution! Vive le Sultan! Vive Suleyman-Pacha!"

Le 10 aotit, *a* midi, tous les invites etaient reunis dans la gri uFsalle. Le commissaire imperial apparur en grand unii irmc, aceompagne de sa suite; il prit la place qui lui etait destmec, et prononca en langue turque le discours suivant. Son secretaire, M. Fiughir, en lut la traduction.

Messieurs,

II est de notorie'tepublique que l'evenement fâcheux du 11 juin a bcaucoup afflige Sa Majeste le Sultan, et qu 'il n 'a pu etre bien vu par son gouvernement.

Sa Majeste, des qu 'elle en prit connaissance, ne tarda pas a mc charger specialement de retablir l'ordre legal dans ce pays, et dans ce but une armec fui confiee a ma disposilion.

Arrivant a Giurgevo, je me suiş empresse dddresser ă tous les boyars et notables du pays, une lettre par laquelle j'unnouțais que tout ce qui venait dc se passer etait de'sapprouve par la Sublime-Porte, et que I'administration d'alors. sous le nom de gouvernement provisoire, devait se dissoudrc, pour etre remplacec par une

** Lieutenuace domniaire, en consideram les mesures et les actes [' promulgues jusqu'alors comme nou avenus. Une fois les dispositions accomplies, selon le deşir de Sa Majeste, jefaisais savoir que jc serais tout pret ă entendre les plnintes et les demandes que la Nation aurait voulu me faire. et je promettais formellemeut de les soumcttre aux pieds du troue de Sa Majeste, dans le cas vi/, je les aurais trouvc'es justes et conformes aux droits du pays.*

Apres la lecture de ma lettre, la Nation roumaine, par un sentiment unanime de fideli te et de soumission envers son Suzerain, s 'est empressee d'exccuter les ordres de la Sublime-Porte, en declarant le gouvernement provisoire comme dissous et tout ce qui venait de sc passer illegalement *comme nou avenu. Mais la Lieutenance composee de six membres ne pouvant etre approuvee, j'ai cru de mon devoir de protester contre cc mode de combinaison. La Nation roumaine, pour donner une nouvelle preuve de soumission et de devouement, n'a point tarde a consentir a nommer une nouvelle Lieutenance composee de trois membres.*

Voyant que cette nouvelle Lieutenance, loin detreprejudiciable aux traites, etait conforme aux coutumes du pays, je n iii pas tarde ii la reconnaître au nom de Sa Majeste, et a la declarer gouvernement legitime; et conformement a mes instructious ainsi qu 'a mes promesses, je n 'ai pas tarde aussi a envoyer aux pieds du troue dc Sa Majeste les demandes que la Nation adressa par une deputation. Les representants du peuple rccommandes et aceompagnes par un de mes officiers sont deja partis, il y a presqu'une semaine. J'attends avec impatience la decisiou derniere dc Sa Majeste, et je vous declare, Messieurs, qu 'il est de mon devoir comme du votre de maintenir l'ordre ct la tranquillite dans le pays jusqu 'aux nouvelles instructious que j'attends de la Sublime-Porte; par consequent, je vous recominande chaletireuseiitent que jusqu'alors tout Roumain demeure en paix, qu'ils'occupe de ses affaires, sans devenir la cause de Pinteniiption du calme qui regne dans le pays.

Apres mon arrivee, j'ai ete informe qu'un certain nombre de boyars et autres familles s'etaient dispersei dans le pays, d'aiitir\ etaient passes a l'etranger. Voyant que cet etat de choses ne pouvait etrc conforme aux dc'sirs de Sa Majeste, qui, promulguant le haticherij de Gulhane dans tout son empire, assura bl vie, l'houneur ct la propriete de chaque individu, il fut de mon devon de faire rappeier chacun a son foyer, et de garantir sa personne et sa propriete Je vietts d'appreudrc avec plaistr que li plupart dc, habitants sont retournes chez eux et qu 'un petit nombre d'entrc eux sont daneures ii l'etranger.

Mon scul but, Messieurs, en vous reumssant aujourd'hui autour de moi, apres vous avoir exposc unc seconde fois tout ce qui s'est passe, est d'assurer formellemeut tous les assistants ct vo\ compatriotes que personne ne sera violente, ni dans sa vie, ui dam son honucur, ni dans sa propriete, et de vous declarer que si, par malheur quelqu 'un osait attaquer la personne d'un autre dans son honucur, dans sa vie et dans sa propriete, il serait considere par moi, par le gouvernemcnt actucl et par le pays comme perturbatei/); et il serait punt d'une maniere publique et satisftisante.

Je vous recommande, Messieurs, d'oublier tout lc passe, de vous tendre tous bl main eu freres, riches et pauvres, vieillards et jeunes gens; et comme des parents envers leurs enfants, que les vieillards pardonnent aux jeunes gens, et les jeunes gens respectau les vieilbtrds. Attendez en paix la reponse et les ordres dc la Sublime-Porte, el tout sera accompli, selon le deşir et li satisj'actioit generale. J'ai la couviction que vous nc vous refuscrezpas ii recounaître la Lieutenance et a y obeir comme il un gouvernement legitime.

SUUiYMAiX-PACUA

Ce discours fut applaudi avec enthousiasme. .Suleyman-Pacha, pour s'assurer de la veracite des bruits parvenus jusqu'â lui du meconfentement de qitelques-ims sur la Licutenance: „Messieurs, ajouta-t-il, vous etes tous retinis ici, je mc suiş informe que vous n'cticv. pas contents dc Pelection de la

nouvelle Lieutenance. Si vous ave/, des protestations â faire, vous etes libres; jc veux me convaincre de la verite."

La salle retentit d'applaudissements; les assistants declarerent qu'ils en etaient contents. J. Philippesco, Pex-ministre des finances, demanda la parole; il demanda de changer le nom de Lieutenance en Caîmacamie sans faire aucune allusion aux membres qui la composaient. Suleyman-Pacha lui repondit cmc Licutenance n'etait que la traduction dans la langue du pays du mot turc ***caîmacamie,*** et qu'il n'avait prefere le mot național cmc par respect envers la narionalite roumaine ct pour l'amour dc l'ordre, tandis que lc mot camiacamie, â cause des abus commis le 29 juin, par les soi-disant caîmacans, etait tombe cn horreur aupres des habitants.

Philippe Linge eut Paudace de presenrer ses craintes hypocritcs. „Jc demande, dit-il, Passurance de ma vie, car je crains le peuple."

Suleyman-Pacha nc donna pas le temps â Pindignation generale de sc prononcer sur certe insulte grave. Sa figure se changea, ses yeux, si doux, ctincelaictit comme cettx d'une lionnequi detend ses petits. „Messieurs, s'ecria-t-il incligne, sans prendre en consideration vos criminelles insultcs, pour nc pas mc voir force â rendre â chacun selon ses actes, je me borne **â** vous dire que vous ne cherchex que des pretextes et des chicancs. Mais je vous declare que vous n **avez** aucun besoin dc recourir â des sophismes et â des calonmics pour jouir de la liberte dc vos opinions. Voilâ un ecrit, on vovts cn fera lecuire; il sera depose sur unc table, et chacun dc vous en sortam dc cette enceinte est libre de le signer ou non." 1 .a salle retentit tle nouveau des applaudissements. Suleyman-Pacha sc retira en saluant Ies assistants, et sut sa figure respirait unc iudignarion honorablc.

L'acte depose sur la table etait conc.ii en ces tennes:

„Nous, soussignes, avanr parfaite confianee dans lc discour, d'aujourd'hui de S. *li.* Suleyman-Pacha, recotmaissons la Iieutenance ou la caimacamie actuellc comme gouveriiemeiii legal, jusqu a de nouveaux ordres de la part de Ia Sublimc-Poitc, et si quelqu'un parmi nous osait causer le mointlrc desordre, il sera puni selon la loi. 1848, le 10 aotit."

Tous les assitanrs, Pltilippcsco et linge meme, signerem cei acte en sortanr; on doit excepter le ban Philippesco, surnomnte le Renard, et reconnu comme un des instruments moscovites, ainsi que quatre autres individus de la meme couleur, parrisan.s de l'ancien regime ou les prevarications restaient impunics. Leur reius se basa sur lc pretexte qu'ils etaient fatigues de la dttree dc la ceremonie et de la grande chaleur. Le lendemain, deux d'entre eux demauderent â signer l'acte d'obcissance au nouveau gouvernement.

V

Le nombre des deputes qui venaient de chaque village augmentau chaque jour tlans la capitale. Ils venaient pour fel iciter le nouveau gouvernement, et se presenter au commissaire tle la Sublime-Porte. Plus de douze miile deputes, representant presque tour le pays, etaient deja *a* Bucaresci. 1 ,c 11 aotit, une deputation de plus de miile personnes, qui represenraient Ies quatre cents villages du district de Prahova, vint fciiciter Suleyman-Pacha, et lc remercier de ses bonnes inteutions. Chacun portait, au nom tle son village, la hanniere tricolore. L'archimandrite Cenatlius, l'egoumene (l'abbe) de Poiana, prononca un discours qui etait Pcxpression des sentiments qui inspiraient la population roumaine. Suleyman-Pacha repondit avec reeonnaissance et douceur, en inspiram toujours les memes esperances; et pour mieux s'assurer de la situation tiu pays, il invita l'archimandrite Cenatlius â se rendre

dans son cabinet, lui offrit le cafe, ct s'entretint avec lui plus d'une heure.

Le meme soir, le commissaire imperial fut invite â un bal champetre qui lui donna Ia viile, dans le vaste jardin public situe hors dc la barriere du Mogossoe. Ce lut une fete feerique. Ce jardin est un jeune parc sur un terain tle plus de deux cents hectares; des milliers tle lumieres de diverses couleurs eciairaient toutes les avenues; les arbres semblaient charges de pommes d'or illumiees; des pyramitles, des obelisques, tles châteaux tle lumiere s'eievaient dans chaque clairiere; des groupes de musiciens, dissemines dans toutes les directions, egayaient les promeneurs; une salle de danse spacieuse etait elevee au milieu du parc; un kiosque elegant, dvt gotit oriental le plus exquis, destine pour la reception des hotes, etait erige de maniere *a* dominer sur tout ie spectacle nocturne et sur la salle de danse. La nuit etait calme et screme; la lune brillaint dans toute sa beaute. La viile etait presque desene; ses habitants s'etaient transportes tlans Ie jardin pour embellir et animer la fete. Suleyman-Pacha y arriva â dix heurs du soir, en traversam une rue tout illuminec. Lui et P.min-Plfendi ouvrirent la danse. La fete lut ciose apres minut par un magnifiquc feti tl'artifiec; les noms tiu Sultan ct tle la Constitution y brillaient, ct furent salues par les acclamations generales.

11 est â remarquer que, pour eviter le triste spectacole tles hommes de la police, cette fete fut celebree sans avoir besoin d'aucun gcntlarme, d'aucun tloroban; quelques cavaliers seulement de l'armee, postes un par un â distanec tlans la rue, reglaienr la marche tles voitures. Aucun desordre, aucun accident fâcheux, pas la moindre dispute n'eurent lieu, ni dans le parc ni dans la viile, tant la fraternite et l'esprit d'ordre regnerent pentlant les trois mois de ce memorable mouvement tle regeneration.

VI

Dans l'espace dc trois jour que Suleyman-Pacha resia ,î Bucaresci, en s'inlonnanr mieux de l'etat des choses, •Ic relations et tles opinions de chacun, il vit qu'une des fataliic. de la situation etait aussi la demagogie et la presse entre li •. mains de quelques hommes eccrvcle.v Par une lente offkicl). , il demanda au gouvernement ele rerablir provisoirement un. censurc sage ct Iernile, jusqu'â ce que la Constitution lut approuvee par le Sultan. I.e gouveruemem comprit la diHiculic ele la position oii il se trouvait. Imposer une censurc, c'eiit cu' perdre totue la confiance des hommes elu progres qui avaient rinllucnee sur le peuple; laisser la presse libre entre les main-. des hommes qui nc savaient rien dire de salutaire ou d'iuiic, et qui chaque jour ne faisaienr epic blesser et irriter raniour propre des hommes influenrs, c'eut ere une licenee propre .i refroidir les esprits par des sarcasmes sans goîit ei sans autre but que celui d'une ignoble vengeance et cin plaisir pueril d'insultcr. l.e gouvernement se decidă â prendre, vis-â-vis tiu commissaire imperial, la presse sous sa responsabilite ct â s'entendre avec tous Ies redacteurs. Pa Lieutenance refusa dc retablir la censurc, mais elle invita tous les redacteurs â se rendre au conseil; elle leur presenta la gravite de la situation, les engagea â concourir tous â la reconciliarion tles esprits, et â sc rendre solitlaires l'un dc l'autre. „Soyons circonspects, leur dirent les trois Lieutenants, imitons le peuple, qui n'usedesa liberte que pour faire regner le veritable ordre. Profitez de la liberte de la presse pour dire les verites qu'on ne pouvait pas dire sous l'ancien gouvernement; prechez l'union, raniour de Ia patrie; cxpliquez et eciaiieisscz les principes de la regeneration. II ne faur pas abautlonner la cause commune lorsqu'elle a tant besoin de nous en descendant jusqu'â la satire cffrontee, et ce qui est pire, en fournissam nous-memes tles armes â nos ennemis alin de nous combattre, et en tlevenant,

â notre insu, les instruments Ies plus fatals ele la reaction." l.es redacteurs prirent l'engagement d'etre solitlaires entre eux, tle soutenir la liberte tle la presse par la prndence, et de s'imposer eux-memes une seule censurc qui serait la raison et l'equite. Ils se deciderent â etre loyaux.

La Lieutenance, comme on le sait, depuis le 6 amu, etait en relations avec tous les agents diplomatiques des puissances etrangeres. 11 ne manquait epic le consul russe, le consul dc cette puissance qui se dit protectrice des droits moldo-valaques, qui devait plus que toute autre sc trouver dans des circonsuinces si graves avec son representant en Valachie, qui devait concourir â soutenir l'ordre', qui devait etre la mediairice meme vis-â-vis des Turcs, pour aceorder aux Roumains la Constitution basce sur leurs anciens droits. Mais non, le consul russe avait toute autre aftaire; il sc trouvait â Gallatzi, â travailler, â preparer la ruine tle ce pays, ct â Bucaresci, il n'avait que des hommes paytis pour y trottblcr l'ordre, tandis que d'un autre etne, l'ambassadeur russe, toujours en rcpreseiuant d'une puissance protectrice â Constantinople, cmployait tous les moyens possibles pour pousser la 'Turquie â violer les tlroits de ses proteges, les Roumains. La Lieutenance, en gouvernement regulicr, pour arracbcr le masquc du protectorat hvpocrite, ne tarda pas â adresser une lettre officiclle â Suleyman-Pacha, en le prianr d'intervenir pour faire rentrer le consul russe â Bucaresci. Le consul moscovite ne fit aucune reponse. La Russie etait trop consequente dans sa marche d'envahissement pour retrogradei' par un acte semblable de loyaute.

Suleyman-Pacba, pour reconcilia' les partis, se decidă â donner un grand dîner; il y invita plus de cent vingt personnes

Nous empruntons son langage.

dc toutes les classes ct dc toutes les iiuauces. I.a table cuii dressee cn forme dc dcmi-ccrclc dans lc jardin tiu palais oii habirait le commissaire imperial. Sa place etait au milieu, et vis â-vis dc lui etait celle d'llmin-LTIendi. Pour preparer les billcis cjtt'on devait poser sur cliatjtic assiette en designam le nom ct la place dc chaque invite, on demanda unc liste des rangs dc chacun. Les placcs ti'honncur etaient destinces aux membres dc la Licutenance; mais un d'entrc eux qui sc trouvait prcscni â ces prepararifs, jiria Suleyman-Pacha dc vouloir bien cedci ies places d'honneur au metropoliiain ct aux plus âgcs tles boyars sans considerer les rangs. Car c'etait le scul moycu, tlisait-ii, de prevenit toute susccptibilire, ct de passer dans un regime egalitaire oii la vieillcssc aurait le premier rang dans la hicrarchie sociale. Par consequent, la place du metropolitani fut marqtice â la droite de Suleyman-Pacha, le vornic Gregoire Gratlisteano, lc plus âge parmi les invites, fut place â la gauche. La liste fut arrangce tic telle sorte que les plus jeunes devaiem occuper les deux extremites de la table. Le dîner dc reconciliation ct dc paix fut donne la 12 aout. Le temps etait magnifiquc, les convives enthousiasmes, Ies figureş riantes et plcines dc satisfaction; le premier toast fut porte â la sânte ct â la glorie tiu Sultan Abdul-Mctljitl, le second â la prosperite de la nation turquc. Sulevman-Pacha en porta un â la prosperite tle la nation roumaine ct â filarmonic tic tous les habitants de la Valachie. Tous les convives se leverenr ct plcins d'un sentiment dc reconnaissance porterent un autre toast â la sânte de Suleyman-Pacha; celui-ci en porta un nouveau cu reponse â la sânte des convives. Un des convives porta un toast a la sânte de Rcchid-Pacha et dc son digne colleguc Ali-Pacha. A ces deux noms, la figure du commissaire imperial fut rcmplie dc joie; il se monrra eminemmenr sensible â cet heureux toast. Apres vingt autrcs vceux et libations, Siilcyman-Pacha sc levant: „Rnfiii, Messieurs, tlit-il, jc suiş heureux de vous voir reunis â

ce festin tle reconciliation ct de paix que je mc proposais de vous offrir. Le premier toast cjue vous avez jiortc a ete celui dc Sa Majeste le Sultan; que cc grand nom soit le mot d'ordre ct tle fraternisatiou parmi vous. (Jc nom vous guidera et vous conduira â des resultats salutaires sur la mer orageuse ou votre barejue naționale s'est lancee avec tant dc courage er de loyaute; cc nom sera votre [ihare d'esperance et de salut." - Vive lc Sultan! vive la Constitution! repondirent tous Ies assistants, et la musique repeta le vivat jiar exccllence, et ies pieces d'anillerie jiostccs sur la colline de la metropole repondirent par des salvcs repetecs au son joyeux tles cymbales, et donnerent le signal â la jiopulation enticre tle la viile de crier comme un seul homme: „Vive la Constitution! Vive la Sultan!"

Ajirc-s lc dîner, tout etait prepare pour lc depart du commissaire imperial cjui allait retourucr â Giurgevo. 1) fit ses adicux â tous les assistants; il etait huit heures du soir, une musique joyeuse se faisait entendre et une aureole se rcllctait dans l'air; des milliers dc citoyens portant des flambeaux et la musique â leur tete venaient donner unc serenade â l'aimable hote qui allait les quitter. Par la meme porte oii le peuple dc Bucaresci sc precipita lc 11 juin pour demander la Constitution â Bibesco, maintenant ratlieux, renipli dc joic er d'esjierance, il sc jireeijiirait dans la cour du palais, en crianr: „Vive Suleyman-Pacha!" li etait fou de joic. Cc fut ia derniere fete qu'eut la viile d'Allegresse (Bucaresci). Le commissaire iinjierial, faisant ses adicux â ses convives, sortii sur lc balcon. Ce spcctacle imjwsanr, ces acclamations enthousiastcs, cette multitude portant des flambeaux, cc torrent dc feu cjui sc prccijiifait dans la cour tiu jialais, ia rransformaiit cn un lac joyeux tle lumiere, ces tetes et ces yeux de la fonie fixes sur lui, ces mains qui lui envoyaicnt des baisers reireres et fervents, ie rendirent presejuc muct. Ses yeux se remjilirent de larmes, il nc jiouvait rejiondre que jiar des baisers parcils, en posant sa

main sur son cceur; ce furent ses adieux. II alia momer d.i sa voiture, et conduit juscju'â ia barricre de la viile par lc mcnic peuple; il quita la viile oii il avait laisse des souvenirs si elicis, et oii il avait avoue qu'il avait passe les plus beaux et les plus glorieux jours de sa vie.

Vil

Les agents russes, desesperes par le calme des esprits qu< Suleyman-Pacha parvint â retablir, n'avaient plus d'auiir moyen pour troubler J'ordrc que de recourir *a* la demagogic ci aux intrigues basses, au mensonge meme. D'un cote, ils se firet ll partisans des idees extremes afin d'attircr les exal tes et se serv ii d'eux pour realiser leurs propheties calculees. On connait les demagogues de Bucaresci et leurs relations; ils dcvcnaieni, comme nous allons voir, de jour en jour et â leur insu, les instruments des reactionnaires et des plâns moscovites. D'un autre cote, par le langage et les dcclamations des excentriques, ils travaillaiem les proprietaires, en exageram tout et en effrayant les esprits. Les proprietaires inquieres se preparent â une defense dont ils n'avaient aucun besoin, s'irritaient de jour en jour, et leur langage agresseur faisair douter aux paysans tles promesses qu'on leur avait faites par la proclamation. Pes esprits s'alarmaient des deux cotes. Pes journatix demagogiques nc faisaient qu'encourager les classes inferieurs â des pretentions hors de propos.

i.a Lieutenance, pour prevenir tout resultat fâchcux, promulga tm decret en invitam chaque district d'elire chacun tleux representants, l'un de la part des proprietaires, et l'autre de celle tles paysans, afin de les envoyer dans la capitale et d'en former une commission pour regler un acord legal entre les proprietaireas et les paysans, en eciaircissant le treizieme article de la Constitution, qui etait devenii le plus difficile ct le plus alarmant, et afin d'en preparer les bases pour la

{ prochaine Assemblee generale, Cette mesure fut accueillie â la j satisfacrion tles tleux parties.

1 es representants furent envoyes â Bucaresci. 1 ,es membres du gouvernement ouvrirent la premiere seance, le 19 aotit, par un discours acclame par tous les assistants. II posait les tleux grands et cternels principes qui ont toujours regne en Valachie;

„La liberte du paysan est reconnue inviolable el sacree.

La propriete de chacun est aussi inviolable et sacree."

Pnsuite:

Le paysan veut s'aehetei un morecau tle terrain pour devenir proprietaire.

l.es grands ou les petits proprietaires sont libres d'en vendre ou non.

Les monasteres publics sont prets â oifirir de leurs domaines un morceau tle terrain â tous ceux qui ne pourraienr trouver ă en acheter sur la terre oii ils etaient pour le moment domicilies.

'Pont proprietaire est libre tle ventile autant qu'il voudra de sa terre; personne ne pourra l'y contraindre que son propre interet.

I ,e but ele la commission est de fixer la quantite de pogoncs (arpents) necessaire pour chaque familie, et d'en fixer le prix selon la qualitc et la situation tle chaque terre.

Les paysans cherchaient â s'assurer le droit de s'acheter le terrain necessaire.

Les proprietaires cherchaient â s'assurer l'inviolabilite tle leurs biens et les moyens d'etre. dedommages ou payes pour les terrains cedes de leur propre er libre volonre.

Ces principes poses par le gouvernement, les proprietaires memes deelarercnt que ce n'etaient pas des rendances au comnumisme comme on tâchait de le faire croire. Les plus eciaires parmi eux attestaient que tle pareilles mesures existaient

depuis longtemps dans les pays les plus monarchistes, comun en Ptusse et dans toute l'Allemagne.

I.es plus âges parmi Ies proprietaires et les plus eclaires sui les droits et coutttmes du pays avânt 1830 et avânt I8I-I, soutenaient encore que les pavsans etaient non seulemcnt libres, mais aussi proprietaires dc droit sur rcmplacement ct le rayon necessairc â la commune, cjue sur Ies netif pogones cjue chaque familie oceujiait de droit, selon le Reglement organique, cile est proprietaire incontcstablc des quatre et demi. Ils demontraient cc droit par le Reglement organique lui-meme, qui donne le droit au jiaysan de ne jiayer en argent ou cn travail, pour les neufjx>gones, que la moine et le quart meme dc ce que jiaveut les nou domicilies sur la meme terre. Ils ajoutaient, en outre, cjue le nom seul de *claca* demonrre cjue ce n'est jias un devoir, car claca ne signific que secours, ct tant cjue le paysan a le nom dc *clacas* (secourcur) ou ele *vecia* (voisin), il esr libre et jirojirictairc des quatre jiogoncs ct tlemi. Les paysans de leur cote etaient contents de payer ct dc dcdommager les projirictaires pour tous les neuf pogones, pourvu cjue la bonne intelligence s'etablît entre eux. Ils demandaienr cjue la bonne foi tegnât des deux cotes.

I ,c gouvernemcnt nomma un jiresidenr de la commission, A. Racovit/.a, boyar intelligent ct rcmpli d'equite, pom stirvcillcr l'ordre et ia nou deviation tles jirincipes poses; il lui attaeha quelques aides ou secretaires jxmr lc faeilitcr dans ses travaux.

Dans cc moment vint, tle Moldavie, un Roumain, M. loncsco, qui avait lait ses ctudes en France. II passait jiour connaître â fonti la science econoniique. Il se jiresenta afin tic faciliter et d'aider Ies travaux de la commission; il fut recommande par le parri des honimes de la coterie de Jean Chica. Les membres du gouvernement, ayant besoin

d'hommes speciaux, n'hesiterent jias de I'attacher comme aide au president dc la commission.

Ce Moldave, entrant dans ses fonctions, debuta par un vocabulairc prestjue inconnu â tous les membres tle la commission, projire â jeter la confusion et rinquietudc mente. Dans ses discours ct arricles qui devaient eclairer les masses en pariam leur langage, on n'entendait que Ies mots dc jihilosophie, economie politique, socialisme, communisme, fourierisme, Proudhon, Louis Blanc, Babieuf, phalanstcrc, organisation du travail, la propriete c'cst Ic voi, Adam Smitli, J.-B. Say, romine, utopie, travail, libre arbitre, capital, salaire, jirivilege, concuttencc, monojiole. Tous ces noms, tous ces mots, rejiousses ou adojites, nc jiroduisaient que confusion, irritaicnt Ies uns, obscurcissaienr les idees tles autrcs, et tous cnsemble finirent jxir oublicr les points d'ou ils etaient partis. Lorsque, dans un de ses discours, il exprima que la *„claca* est un csclavage, un servage", proprietaires ct paysans s'alarmerent ensemblc ct protesterent contre cette mauvaise exjilication, car tout le monde savait cjue *chica* signifiair *secours.* II jiarlait toujours ["irescju'cn faveur des paysans, mais d'une maniere si excemritjue, si exagerec, que les jiaysans memes ne pouvaient l'ajijirouver. II tapjiclait chacjtic fois, aux proprietaires, Ies scenes sanglantes dc la Callicie et excitait les paysans â des jiretcntions exorbitantes et injtistcs.

Le gouvernement, des le premier jour, lui Ut tles observations severes, mais il ne cessa jias dc continucr ses travaux avec lc mente langage, de sorte cjue lc scandalc fut grand; les projirictaires s'alarmerent, Ies paysans, quoique calmcs et loyaux, voyant la haine que venait dcs'elevcr contre eux et ne pouvant cn penetrer la cause etaient forces de sc defendre et dc se plaindre meme de la mauvaise foi tles [irojirietaires. Le gouvernement se vit force tle faire inteirompre les reunions dc la commission ct dc la dissoudrc jiar Ie decret

que nous reproduirons tout â l'heure. Le ***Moniteur*** etani la feuille du gouvernement, nous empruntons le passage suivaiu au ***Peuple souverain,*** la feuille la plus imparțiale et qui detendait dans cette question la cause tles paysans:

Les salles du palais oii iravaillait cette commission, etaient pleine; d'auditeurs intercsses aux fleiixpartis lorsque la Lieutenance domniaire se presenta au milieu d'eitx. M. Heliade domni une nouvelle prea re d'eloqitence evangelique, par laquelle il laissa enlrevoir son âme grande. genereuse et humaine; lemotion des assistants ful grande: ils uimi pa retenir leurs larmes. Nous fii/nes heureux de voir, un moment, les dens partis fratemiser ensemble devant le Christ que l'orateur indiquait. On lut ensuite le decret suivant de la Lieutenance qui suspendau les travaux de la commission:

Vu que la commission nomme pour regler le diffcrent existam entre les proprietaires et les clacas, au lieu d'etre penâtree de l'esprit de Li justice, de la fraternite et de la paix, paraît au contraire vouloir devier de sa mission et que ses seances deviennent de jour en jour plus orageuses;

Vu que chaque parti ne propose que des choses impossibles pour s eloigner davantage l'un de l'autre au lieu d'ctablirparmi eux la sincerite et la confiance qui devaient les rapprocher les uns des autres et rendre possibles les arraugements;

Vu surtout que ks hommes nommes par le gouvernement au lieu d'inspirer la confiance et de donner la preuve d'une entiere imparțiali te, au lieu d'inspirer l'esprit de la paix qui a ete le seul but du gouvernement, n 'ont travaliu: qu 'ă faire croire, a la plus grande pârtie des habitants, que ceux-ci penchaient plus d'un cote que de l'autre;

Vu que ces apparenccs ne peuvent aboutir qu 'a compromettre le gouvernement en le taxant de parțiali te, et que la mefutnce des membres de la commission pourrait amener ces derniers ii meconnaître le veritable esprit des nouvelles institutions;

IA Lieutenance domniaire decrete:

1 ° La suspension de la commission jusqu 'a un second decret;

2 ° Que chaque depute des deux țiartis donne par ecrit ses demandes au gouvernement;

3 ° Des dijferentsprojets des deputes et du proces-verbal de la commission, le gouvernement s'appuyant sur les principes:

Respect d la propriete;

Respect aux personnes;

Justice et fraternite;

Avantages genera ux sans prejudice pour aucun individu;

Sacrifier la majorite de la Nation pour une petite minorite, est injuste;

Sacrifier la minorite pour hi majorite, est violent;

Le paysan sera p>roprietaire pour devenir citoyen et defenseur dc la patrie;

Le gouvernement s'appuyant sur ces principes fera rediger un projet ou il emploiera tous ces efforts pour concilier tous les interets, rassurer les esprits et ramener l'harmonie et la paix parmi les enfants de la meme patrie, parmi des freres si faciles a reconcilier au milieu d'une nation si docile et si douce.

Paix a vous, freres, car la liberte vous est annoiicee. La oii est la liberie, Dieu est present. Et oii est Dieu, est l'amour et la concorde. Lâ oii est bt tyranuie est l'enfer, et la paix est bannie de ce lieu. Il n 'y a que le despotisme qui divise les hommes et aigrit les cmirs; il n'y a que le despotisme. qui afflige lame et qui allume les ha lues. L'homme de'sespere perd le raisonnement; l'homme veritablement libre est toujours bienveillant; appreciez, freres, les viugt-uu articles de Lt Constitution, tendez vos mains en hommes libres et justes pour vous unir encore dans un seul article qui fera la force du pays et qui seul assure la propriete. Les institutions reglementaires ne donnaient que des benefices illusoires pour le present et nous ravissaient tout pour l'avenir.

J. HELIADE, CUR. TEU., N. GOLESCO.

Cliosc etrange, les agents russes avaient pris deux **role,** differeius; les uns faisaient les demagogtics, et enibrassani Li terre excitaient les paysans â ttter eoninie des voleurs tout homme disant que la terre lui appartenait; les autres, eointue I.inge et eonsorts, faisaient valoir les paroles incendiaires **de** leurs comperes, et s'ecriaicnt que les paysans se preparaieni .i les massacrer. Les paysans riaient et traitaient les premiers **de** fous; quant aux seconds, ils s'efforcaient de les convaincre qu'ils n'avaietit aucune intention hostilc contr'cux. Aux injures ct aux inct iminations boyaresques, ils opposaient des prieres, ils offraient de l'argent, ils montraient leurs mains calleuses, docile* au travail et non pas accoutumecs â prendre des armes pour arracher cc qui nc leur appartenait pas. Ils disaient: nous respectons votre propriete cjui est la terre; respecte/., vous aussi, la notre qui est le travail. Nous vous proposons de l'argent, vous nous menacez du sang; vous criez â Ia guerre civile, nous crions â la paix. Notre mot dc justice et de fraternite nous renii criminels devant vous. Rien n'etait plus beau que les expressions dc ces hommes pleins de justice et dc sagesse. Pour s'cn faire unc idee, il faut parcourir les proces-verbaux de la commission reprodtiits par lc *Moniteur roumain.*

Les agents russes poussaient les paysans â en venir aux extremites auxquelles s'etaient deja portes quelques-uns des proprietaires d'intelligcnce avec ces agents, lorsque la I .ieutenance suspenda les scances dc la commission. Ce fut unc joic pour les deputes des paysans et des proprietaires de botine foi. Les instruments de la Russie virent leurs plâns dejoties; la fcuille qui plaidait les interets des paysans termine l'article que nous venons de citer par les termes suivanis:

Nous felicitons la Lieutenance domniairc pour les membres qui la composent et pour avoir su encore â cette oceasion prevenir ct dejouer Ies plâns des ennemis dc la paix. Nous

savons bien que cette lutte a ete provoquec tenebrcusement par les ennemis de la patrie (N° 21, 30 aoiit)".

Jonnesco dans son compte rendu, loin d'etre content de cette mesure du gouvernemcnt, se plaint au contraire, de la maniere suivante:

„J'etais sur la voie dc l'arrangement ct sur lc point de l'eqiiilibre; la paix n'etait pas loin. Mon cceur palpitait de joic... lorsque la Licutenance domniaire est venue sc poser entre le passe et fermer la marche des travaux. Mon affaire n'est pas de demontrer si la Lieutenance a fait bien ou mal. Tout ce que je puis faire, c'cst dc la remercier d'avoir fait cesser mes peincs et mes fatigues cjui occupaient meme Ies heures de mon repos de nuit." (Traducrion litteralc).

Nous sommes surs cmc Jonnesco a bcaucoup travaillc et qu'il s'est fait bcaucoup d'enncmis des deux cotes. Les paysans l'ont taxe souvent dc partialite, comme plaidant ia cause des proprietaires reactionnaires. Le parti opposc dc Ia reaction le traitait de deinagogue incendiaire comme partisan exagerc des prolctaires. lonnesco lui-meme se plaint dans son compte rendu en ces termes:

„A chaque principe que jc posais, jc mc voyais oscillant, entre deux condamnations; aujourd'hui j'etais condamne par Ies deputes villageois, et la rcpulsion me poussait dans leur idee avec l'oscillation du cote des proprietaires; le lendemain, j'etais condamne par les deputes proprietaires, et la rcpulsion qu'ils donnaient â l'oscillation mc placait dans leur idee conmie partisan des villageois. Mais le troisieme jour, l'attraction ct la rcpulsion m'amenaient au centre de gravite. Les oscillations cessaient, les travaux arrivaient â leur juste equilibre ct le principe etait adopte â l'unanimite. Je continuais donc les oscillations dans un autre principe..."

Nous avons traduit mot â mot cc passage du compte rendu pour donner unc idee du langage de Jonnesco et de ses

mameres. Nous nc sommes pas dc ceux qui l'accuscni d'cuc vendu comme agent du Czar ou du gospodar Stourdza, alin de jeter le trouble dans les esprits inquiets, d'ameuct la guerre civile. Nous sommes presque sîirs que M. Joimcsco csi tres innocent sur cc point. Mais il nous a fait beaucoup dc mal croyanr nous faire du bien. C'est l'eftci de l'incxperience tic tous les hommes qui sentent encore l'ecole et qui ont une grande presomprion de leur science. I,e paysan, qui rctire sa confiaţii o â tout homme portant un habit bleu, s'effrayait â chaque moi ou nom propre qu'il nc'pouvait comprendre. I.es proprietaires travailles par les agents russes et reduits *a* croire que leurs proprictes etaient en danger, s'effrayaieut encore davantage, lorsque tous ne comprenant pas lc sens des mors tle Jonnesco, sentaient pourrant que ce dernier avait un cceur juste qui lc portait *a* plaider la cause du paysan, et par consequent, ils donnaient I'alarme; car ces hommes peuvent souffrir tonte insulte el tout mot excepte ceux de justice et tle fraternite. M. Joncsco, â cote tles mots *oscillation, attraclion, repulsion* ct *centre de gravite,* ne manquait pas d'ajouter ceux de *justice* et de *fraternite;* par consequent, les reactionnaires ignorants, ou par systeme ou **[iar** principe, croyaieut qu'oscillation eiaii synonyme de rebcllion, attraerion, de pillage, repulsion, tle massacre.

VI11

Tandis tjue les agents russes iravillaient les exaltes et tâchaient tle paralyser la commission, qui finit par etre tlissoute par le gouvernement meme qui l'avaii convoquee, ils augmentaient leurs forces tant â Constantinople qu'au sein meme du gouvernement naţional valaque. Les chefs du parti russe, comme Mavros, Odobesco, Salomon, C. Philippesco, C. Soutzo, avaient en effet dispăru tle Bucaresci; mais il y rest.iit encore Campineano, moine patriote, moitie farigue dc ses

peines passees, reduir â se laisser guider par les agents de la Russie, et quellqucs hommes fanatiques de ses beaux jours de popularite passee. Ses vains efforts de parvenir au pouvoir avaient fini par le fatiguer et [iar exasperer ses pattisans, amis en meme temps d'Odohesco. Ces hommes, cţuoique au fonti constitutionnels, mais fanatises pour Campineano, et perdant l'espoir de voir leur idole au pouvoir, devinrent les plus exaltes et les plus imprudeuts excitateurs du [icuple. Pes veritables reactionnaires etaient peu nombreux, timides, lâches et discredites. Pa Russie ne pouvait rien susciter par eux au grand jour, elle s'adressa aux passions des constitutionnels.

Nous avons dit que Rosetti avait promis *k* Rucar que tot ou tard il parviendrait **h** prouver qu'il n'avait jamais ete traître, ni tle mauvaise foi envers ses camarades. Cette promesse n'eut aucun effet, car la passion l'aveuglait et l'emportait toujours. 11 avait presque oublie les principes dc la proclamation. Il tenait avec Bratiano â Tinghir et â Suleyman-Pacha un langage tel cjti'â les croires, le commissaire turc n'avait plus qu'â livrer la viile aux flammes et le peuple au massacre; car ces deux hommes menacaient les Turcs de soixante miile hommes armes qu'ils pretendaient avoir â leur disposition, et qui etaient tous prets â noyer l'armee ottomane dans le Danube; et dans les cas ou d'autres Turcs viciitltaient pour venger leurs compatriores, ils ajoutaient que les Roumains de la Transylvanie et du Banat etaient prets â passer les montagnes, et â former une armee de plus de deux cent miile hommes. Suleyman-Pacha, tlans son bon sens, les traîta tle fous, car il connaissait deja et Ia loyaute tles Valaques et la situation de la Transylvanie et tiu Banat.

Voyant enfin qu'ils ne pouvaient ni exciter le peuple contre les membres de la Lieutenance, ni pousser les Turcs â en venir aux mains avec les Roumains, ils appliqucrent tous leurs efforts â diviser les triumvirs.

Rosetti et Bratiano se mirent â travailler N. Golesco dom la credulite et la faiblesse surpassaient les autres bonnes qttalites. Ils s'adresserent a son amour-propre disant qu'il ct.iii nul dans le gouvernement, qu'Heliade etait pour lui un rival puissant au tronc du doniniat!

„Voyez, lui disaient-ils, il n'y a qu'une voix tlans Ic peuple: toutes Ies acclamations, tout l'enthousiasme ne sont que pour lui. II est membre de la Lieutenance, il est ministre dc l'instruction publique ct des cultes. Tous les pretres, tous Ies professeurs, tous les mat tres des villages sont sous son influente, sous ses ordres. Tell, comme chef de l'armee reguliere, Maghiero comme chef des dorobans ct des pandours, sont ses deux bras. Le chef dc la police Mosso'î est son cotisin. Lc vomit tic la viile, Bolliaco, qui a entre ses mains toutes les corporations tles negociants et des artisans est sa *creature* (?). A i'elcction prochainc, il aura toutes les voix; il escamotera le mouvement, ct nous nc nous serons exposes cute pour lui."

II n'y avait rien de vrai dans toutes ces insinuations; car Tell et Maghiero, ainsi que tous les hommes tiu parti național, n'etaient tinis cjue pour la cause commuue: leur union ne se basait que sur leurs principes qui etaient les memes. MossoV etait deja chef de police acclamc par le peuple lorsqifHeliade sc trouvait tlans la Petite-Valachie; on lui avait confie cc ministere â cause dc ses services envers la cause naționale Lc peuple ignorait qu'il etait parent d'Heliade Le ministere dc l'instruction publique n'avait jamais ere brigue par Heliade; c'cst Bibesco, lorsqu'il signa la Constitution ct changea le ministere cjui l'avait nomme ministre, pour l'entraîner â quittcr la Petite-Valachie et â venir tlans la capitale afin d'y tomber dans le piege qn'on lui avait prepare ainsi qu'â ses collegues. Bolliaco n'avait jamais ete ni creature ni ami personnel d'Heliade. Mais Rosetti ct Brariano s'etaient tellemeut iiisinues dans l'esprit tic N. Golesco, qu'ils finirent par donner une apparence de verite â toutes leurs inventions, et Golesco finit par chanceler et se refroidir envers ses veritables amis et â s'attacher â ceux cjui voulaicnr le perdre pour achever la division dans le parti național.

Ils se concerterent donc pour nommer Rosetti tlirecteur du ministere de l'interieur, comme aide aupres de N. Golesco, ct pour confier le ministere de la police â Bratiano. Afin d'eloigner Gregoire Gradisteano, lc tlirecteur d'alors, ils lui avaient propose d'aller, comme membre de la deputation, â Constantinople Des que Gradisteano partit, N. Golesco demanda Rosetti comme tlirecteur aupres de son ministere. Voulant se debarrasser tle MossoV, il cherchait un pretexte pour Ie destituer. Ce pretexte sc presenta bientdt. Mosso'i avait fait arreter un exccntrique excitateur. Golesco declara qu'il donnait sa demission si Mosso'i continuait de remplir les fonctions de chef dc police II n'imposait pour condition de continuei' les fonctions de I.ieutenant et de ministre de l'mtcrieur, que la nomination dc Bratiano au ministere de police

Tell et Heliade s'opposaient â cette nomination; Mosso'i avait contente tout lc monde par son caractere calme ct affablc, il etait parvenit â rcconcilier bien des partis, â soutenir l'ordre menace tant dc fois, ct le mouvement ne devait qu'â lui seul les sympatliies dc presque tous les negociants ct artisans. Par son eloignement dc cette fonction, on blessait la susceptibilite ct ramour-propre dc tonte la bourgeoisic. Bratiano etait fougueux, furieux meme dans ses emportements, ct par malheur trop souvent soumis â la colere. II gcsticulait, il sc fâchait, il frappait sur la table dans les reunions mente du gouvernement. Tell ct Heliade disaient que s'il continuait comme chef de police â se comporter dc la sorte envers les citoyens, il finirair par devenir odicux, sc perdrait meme en compromettant le gouvernement devant le public.

— Non, messieurs, leur repondit Bratiano, ce ne soni pas ces mofils qui vous font me refuser ce ministere. Je vous diiai, moi, le veritable motif: M. Heliade vise au domniat, et lui ci ses amis savent nes bien epic Bratiano une fois â Ia tete **dv** la police, lui fera perdre des milliers de voix â l'election prochaiuc. Voilâ pourquoi vous vous opposcz â ma nominatiou.

- Vous etes dans l'eneur, monsieur, iui re'piiqua Heliade Vous savez qu'il s'cleve un grand murmure contre vous â cause de votre amiric et de voire iutciîigeuce avec Odobesco; vous savez que j'ai prevenu bien des fois des petitions eolleetives **des** negociants c[tii demandaient votre eloignemcnt elu pays. < c serait braver l'opinion du public que de clestitucr son elu et **dc** le retnplacer pas vous, qui venez **â** peine de vous etablit" dans l'oponion de jeunes commis et apprentis aniateurs de discours alarmants. Voilu la veritable cause; c'est la prudenec des hommes murs qui pensent â la tranquillite generale et â voire veritable honneur; car sans ces hommes, qui ont eu la bonte ou la faiblesse de croire tjue vous avez ete la dupe ct non **Ic** complice d'Odobesco, vous seriez aujourd'hui hors de la frontiere roumaine, ou peut-etre victime tle la vengeanec populaire. I'ourrant, lorsqu'on parle selon la raison et la verite, on est souvent soupconne de mencr adroitement ses propres affaires. Je suiş trop fier pour laisser le moindre soupţon sur moi. 11 est ridicule, messieurs, et crimincl meme de penser au domniat dans des circonstances comme les notres. Vous y avez pense. Mais jc vous declare encore que jc consiliere comme anii particulicr de toute ma familie celui qui s'opposera de tous ses moyens â toute pensee ou intention qui me viendrait, ainsi qu'â mes amis, pour ine faire parvenit' un jour au tronc, lâ ou toute popularite disparaît, toute renommee du passe s'use, toute vertu se fletrit. Si j'ai eu quelques vertu privees, je sens qu'il mc manque les vertus publiques. 1 out homme qui travaillera â mc faire tomber du haut de mon humilire honnete sera considere

par moi comme ennemi de mon repos et de mon honneur, et celui qui s'y opposera ne sera que mon veritable anii, mon frere. Vous avez manifeste l'intention de vous opposer â des vues anibitieuses qui pourraient me venir ainsi qu'â mes amis; jc vous consiliere donc conime le soutien de mon honneur, et d'une popularite que je mc suiş acquise par mon travail el par tles veilles tic vingt-sept annees. Vous me irouverez beaucoup de defaurx, mais jamais vous ne trouverez un homme ejtii pourra dire que j'ai eu avec lui ou tout autre un entrerieu sur cette chimere du domniat. M. Golesco vous demande comme chef dc police; moi, je vous invite â accepter ce ministere, puisque vous promettez de me rendre un service si eminent. Sachez pourtant que nous sommes encore bien loin des jours heureux oîi nous pourrons voir une Assemblee constituante et elective, et il ne faut pas oublier les tlevoirs urgents que nous devons remplir chaque jour et chaque heure. G'est un crime, monsieur, de perdre meme cette heure tlans de pareils propos, dignes des hommes qui ne connaissent pas la situation actuelle. Vous avez la signature tle M. Golesco qui veut vous nommer chef dc police, voilâ aussi la niiennc. Vous avez donc la majorite tle la Lieutenance, et je vous felicite comme chef de police. fe fais des vieux que ce soit pour la tranquillite tle la viile et pour le bonheur du pays. Je vous proniets encore une chose, je tlecitlerai MossoV ;i se retirer de lui-meme avec rouic abnegarion d'amour-propre ct â contribuer meme, par son patriotisme, â etouffer rotit murmure de la part: des negociants el du peuple qui auront le droit de croire que nous bravons leurs opinions.

IX

Rosetti et Bratiano etraienr deja de hauts fonctionnairs. L'un avait entre ses mains le pays cutiei' et l'autre la capitale; le premier etait aussi redactau' er proprietaire du joumal

Prounco (le Bambin); les acres du gouvernement dont il faisait pârtie y etaient critiques par lui. Une pârtie des boyars reactionnairs trouvait place dans les colonnes dc son journal pour leurs articles alarmants; une autre pârtie des boyars s'v voyait satirisee, maltraitee, livree au mepris ct â la vengcanic du public, et se revoltait, avec raison, contre lc gouvernemcui qui devait etre responsable tic pareils articles, lorsqu'un tles hauts fonctionnaires cn etait l'aurer. La Russie, que le peu|)lc meme dans son premier elan avait juge couvcnablc tic menager, y etait iniprudcmment maltraitee officiellement, lois meme que Ic redactau' dc ce journal etait devenit membre d'un gouvernement regulier. Chaque jour la Russie etait provoqucc dans ce chetif ***Prounco;*** chacun dc ses numeros tlevenait unc arme pour l'ambassadeur russe â Constantinople. I.es deux membres dc la Lieutenance, Tell ct Heliade, observaient â Rosetti qu'il rendait le gouvernemcnt solidaire de tous ses articles; mais N. Golesco, tlans son apathie ct tlans sa bonte naturelle, le son tenait toujours cn accusant ses collegues de faire une affaire d'F.tat tic chaque petite chose.

Cependant Tambassadeur russe â Constantinople rcdoublait d'cnergic, ct Ies fetiilles du ***Prounco***\\\\ fournissaieni, chaque jour, dc fortes raisons pour presser lc Divan. „La Russie, disait-il, comme protectrice, ne peut pas s'opposer â Tamelioration de Ia Valachie; peu lui importent les nouvelles institutions que son peuple se propose tic sc donner, si la Sublime-Porte veut les rcconnaître. Mais la Valachie, par son gouvernemcnt, insulte l'Lmperair et provoquc la Russie; cet Empereur a declare' jadis la guerre au Sultan Mahmoud lui-meme lorsqu'il sc cruț insulte par lui. La Russie est gravcmcni blessee tlans son point d'honneur er declare la guerre â la Valachie ct â toute puissance qui approuvcrait la conduite tic cette priucipaute."

I

C'cst par un tel langage que Tambassadeur russe, le ***Prounco*** entre ses mains, parvint â intimida la Sublime-Porte et la forța â ne pas recevoir la deputation vaiaque qui s'ctait renduc â Constantinople pour solliciter la confirmation de la Constitution, ii la contraignit pareillemcnt â desavouer Suleynian-Pacha, â nommer â sa place Euad-Eflcndi, â lui donner d'atitres instructions et â Ic placcr sous Tinflucnce de Duhamel qui devait lc sttivrc comme son ombre; care la Turquie, abandonnee par la Trancc et TAiigletcrre, nc pouvait pas accepter le tlefi tic la Russie, clic ne se sentait pas encore l'cnergie qu'elle deploya plus tard â Toccasion des emigres polonais et hongrois.

D'un autre cote, Bratiano, tles lc troisieme jour de sa nomination comme chef de police, sc rendit chez Campineano. „Eh bien! lui dit-il, me voilâ â la tete dc la police, la capitale est entre mes mains, voulez-vous dans quelques jours renverser la Licutenance ct vous mettre â la tete du gouvernement?" Bratiano parlait en Bratiano, mais Campineano l'ecoutait en homme mur et experimente, il savait niicux que tous ces hommes, pour qui la viile pouvait s'agiter. Et d'ailleurs, renverser Ia Licutenance, si meme cela etait possible, c'etait renverser un gouvernement reconnu par lc commissaire tle la Porte. Campineano ne voulait pas pousser les choses â cette cpoque jusqu'â blesser lc Divan imperial. Puis, il savait deja par ses relations que Suleyman-Pacha allait etre rappclc, ct cjue I'uad-Effcndi allait venir avec d'atitres instructions pont dissoudre le gouvernemcnt qu'il allait trouver â Bucaresci; en pareil cas, il n'aurait pas deşire sc trouver â la tete d'un gouvernement doublement irregulier. 11 preferaitse trouver cn dehors, car peut-etre que, selon ses esperances, il serait designe pour etrc la futiire cai'macamie, et peut-etre pour le domniat. On peut juger C'ampineano tl'aprcs ses reponses dans un de ses entreriens avec Suleyman-Pacha.

- Ftes-vous pour la Constitution, monsieur? lui ticiii.tiiiIrf le commissaire imperial.

- C e n'est pas moi qui l'ai faire, lui repondit Câmpineanu,

- Vous etes donc avec les reactionnaires? ajouta Sulcyni.in Făclia.

- Jc sers sous le gouvernement: constitutionnel, repondit dc nouveau Campineano.

On voit donc que Campineano n'etait pas homme â accepter une pareillc proposition tle la part dc Bratiano. 11 amait deşire etre â la tete tiu gouvernement au debut tle la revolution; dans ce moment, les plâns russes etaient trop avances; c'etait la Furquie meme qui preparau le chemin au cabinet moscovite. Campineano aurait atteint son but le 19, le 29 juin, s'il cin reussi â se mente â la tete du gouvernement; mais vers Ic comniencement tle septembre, il n'y pouvait monter que pout tomber plus dangereusement epic les trois membres tic la Lieutenance. Campineano n'accepta pas tle semblables propositions qui n'aboutissaient â aucun resultat serieux.

Campineano, par suite tle son experienec, avait fini par sc debarrasser de toute liaison fatale des hommes ecerveles. Les Golesci avaient commence â devenir l'instrumenr d'hommes semblables. Par Campineano, la reaction possedait un hommc prudent et consequent, et la cause liberale en Valachie, comme partout aillcurs, eut pour ennemis les plus dangereus ses propres amis.

Des ce moment, Campineano ne passa aux yeux dc Bratiano et tle Rosetti que comme un renegat. Avânt cette epoque, Rosetti disait que s'il avait le pouvoir tle detroner 1)ieu, il l'aurait remplacc par Campineano pour gouverner le monde (ce sont ses propres paroles). Mais dans les derniers jours du gouvernement constitutionnel, les colonnes du ***Prounco*** nc contenaient que tles injures, des blasphemcs contre l'ex-idolc

le Rosetti. Campineano etait dechire partout par le directeur **jde** l'interieur et par ie ministre dc police.

Apres avoir fini par fournir, dans son ***Prounco,*** des armes fa la Russie pour combattre la "furquie, Rosetti, â la nouvelle : de l'arrivee tic Fuad-Kffcndi, commenca â envoyer â l'insu tiu gouvernement, tlans tous les districts, tles circulaires incentliaires contre les Turcs. Bratiano oubliaii qu'il etait chef de police 11 organisait des clubs, rcunissait le peuple sur le Champ de la Liberte, et faisant le demagogue, il appelait tout le monde aux armes pour se mesurer avec les Furcs.

Les deputes envoves â Constantinople avec la Constitution, voyant toutes leurs esperances evanouies, redigerent un memoirc avânt de quitter Constantinople pour retourner dans leur pays, er le reniirenr au grand visir Rechid-Pacha, et au ministre de l'exrcricur Aali-Pacha, en le comniimicjuant en meme temps aux ambassadeurs tle France et d'Angletcrre'. N'ayant point ete recus ni entendus, ils partitent enfin de Constantinople presqu'en meme temps que le nouveau commissaire buatl-Fffendi.

Suleyman-Pacha avait **deja** reim les lettres de son rappel, er n'attcndait pour partir que l'arrivee tle son successeur. F.min-Fffendi, son premier secretaire, en **partant** d'avance, **de** Giurgevo pour (Constantinople, ilut passer par Bucaresci et Jassi, afin de s'embarqucr â Gallatzi. A son passage par la capitale, il s'arreta quelques heures dans la maison tle l'agent serbien. l,â, il fit avertir les membres de la Lieutenance tle venir le voir. 11 passait presque incognito. Heliade fut Ic premier â sc rendre chey. lui. Jusqu'â l'arrivee de ce fonctionnaire turc, le gouvernement roumain n'avait eu aucune nouvelle officielle ni positive sur le rappel de Suleyman-Pacha; c'est lui qui

' Voir cet acte tlans Tom rage intitule; *Meiuotre jiistiftailil dc hi revolution rauiiuum;* public en 184cS.

U

rinforma dc la verite. bmin-bffcndi declara â Heliade que Iu politique venait de changer, et qu'une des armes les plus foi u'* entre les mains dc Tambassadeur russe, etait l'anitudc de Iii demagogic ct tles journaux *ineonsequetits* de Bucaresci. laiiiu Llfendi vii aussi N. Golesco, ct lui dit presque les mcini-.'i choses. Un quart d'heure apres, il partir.

I.orsque les deputes valaques de Constantinople, ti.nu arrives â lbrai'lla, s'y trouvaient cn quarantine, Ftiad-bllcndi etait deja â Giurgevo; le peuple, â la nouvellc du depari di Suleyman-Pacha ct dc l'arivee du nouveau commissaiie, accourut en masse de la capitale et des distriers voisins pom recevoir les adieux du premier et fcliciter lc second. Plus de trente miile hommes escorterent Suleyman-Pacha avec dc, acclamations jusqu'au port, et la voix du peuple lc suivit au loin jiiscju â ce cjue lc băteau â vapeur cjui le portait s'eloigna ci dispărut. 11 est itiijiossible, d'apres le dire des assistants, dc decrirc Temotion que produisit des deux cotes cette separation. Le peuple sentait qu'avcc Teloignemcnt dc ect homme, s'cloignaicnt aussi la liberte et toute csjierance du sol roumain. Lorsque le băteau commenca â paraître comme un jioini ii l'horizon, lorsqu'cufin tout dispărut, „notre esjxîancc a dispăru aussi", s'ecria lc *Peuple,* ct les banniercs tricolore, agitees comme pour la derniere fois entre les mains des Roumains, s'approcherent dc la terre pour saluer celui qui disjxiraissait avec l'ordre du jietiplc, et jxmr se couvrir de deuil â Tapjiarition de l'ordre *legal.*

LIVRE IX

LA VEILLE DOULOUREUSE

Te meme peuple vint jxmr fcliciter Tuad-F.ffcndi. I .a place etait encombrec ct les acclamations cnthousiastcs devinrent des cris |xrc.anis ct doulourcux; on n'cntendait toujours, cn cffet, que les mots de ***Constitution! Sultan!*** mais ces deux mots, s'exjirimani par d'atitres notes, etaient jirononces sur un autre ton. Fuad-Effcndi nc trouvait cn lui ni cceur ni paroles pour remercier ou jxnir repondre. S'il etait un veritable 'Turc, sa charge, grave et difflcilc, lui devait jiaraître cn ce moment pesante ct briliante comme la chape dc plomb des damnes du 1)antc. (diaque aeclamation du peuple lui devait jicrccr lc cicur comme la voix du remord. Apres unc insistanec tenace et opiniâtre de la jiojiulation, cjui lc conjura pendant jilus d'une hcure, au nom du Sultan, dc sortir de chez lui, il fut force enfin dc paraître devant Ic public ct dc balbutier quelques jiarolcs incoherentes, privees de sens; on **i**Tentendit que le mot /jcwzoz«-.'c'est-â-dirc soyez trancjuilles. Le Pculjic fit rediger unc adressse qui lui fut remise ct qui **ii**'eut aucune teponsc'.

Le Peuple Tabandonna comme l'esprit dc 1)icu abandonne le damne pret â devenir la proie dc l'esprit du mal. 1 .orsque les masses se retiraient en sc dispersam, Duhamel arriva â

[1] Cette plece nous nianque niaintcnanr; plus tard, nous la joindrons au reeueil des actes que nous avons promis dc publier.

Giurgevo venant de Galatzi, et s'empara du nouvciu commissaire turc. Une voix se fit entendre et prononca le iitut de *Mephistophelh!*et ce nom se repeta de bouche en hom In jusque dans la capitale, et ce nom lut repete dans tous Io journaux de la Valachie et de la Transylvanie. Des ce moment l'esprii moscovite prit possession du jeune diplomate tun ; il ne l'abandonna plus un seu) instant; il l'environna d'un sen Ic etroit d'cspions de tous genres; puis il sc mit â l'teuvrc, c *t• •,i â-dire â corrompre plusieurs des officiers superieurs du camp d'Omer-Pacha, et â changer ses soldats en loups devorant.'.

Giurgevo fut ouvert â tous les reactionnairs, â tous Ic. instruments des plâns moscovites, et le camp musulman commenca â proteger ses propres ennemis, les intrigants les piti', vils, et â persecuter ses veritables amis. Tous ceux <|tu trahissaient leur patrie et la Porte en meme temps, avaiciu l'entree libre che/, Faud-Effendi, et personne, parmi les fidele, du Sultan, ne put y etre rec.ii. Si l'on tâchair dc l'approchci. Fuad-Effendi avouait, en secret, qu'il n'osait deplairc a Duhamel er que les circonstances etaient difficiles. La Lieutenance s'empressa d'envoyer aupres de lui tles hoimnes intimes pour l'eclairer sur la situation, et lui faire connaître les intrigues qui etaient ourdies dans l'ombre. On vottl.ui l'orienter afin de ne pas lc laisser tomber dans l'erreur et alin de lui eviter dc commettre quelque faute c[ui aurait pn compromettre les Roumains et farmec turque en meme temps; mais Fuad-Effcndi etait sourd â tout ce tini lui venait dc la pui ele ces hommes devoues aux interets turcs.

Ces nouvelles, repandues dans la capitale, inquietaieiu les habitants; d'ailleurs, plus le moment oii l'armee turque devait marcher sur Bucaresci s'approchait, plus les satcilites russes v multipliaient leurs cabales pour troublcr l'ordre.

Les soldats roumains en garnison, rravailles par le chel dc l'etat-major, J. Voi'nesco P'', se souleverenr avec les pretentions exorbitatues et en menacant la viile. Les reaction n.u ic

ourdissaient des intrigues dans la maison d'A. Philippesco, le Renard. I.'âmede toutes les cabales etait un agent russe, Arsaki, une des plaies de la Valachie. Bratiano, la dupe de la 1amiile ele cet intrigant, travaillait les exaltes; ceux-ci excitaient le peuple â prendre les armes contre les furcs. Enfin, Bratiano se rendit un jour aupres de l'ell et lui proposa un plan affreux; celui-ci desapprouva son intention, mais il dut le menager, car il Ic soiipc-onnait d'intelligence avec le pani russe et connaissait ses relations avec la familie d'Arsaki, tlont les intrigues etaient plus formidables epic jamais. Le gouvernement n'avait aucun moyen de s'entendre avec Puad-Lfrendi pour les dejouer. l'ell ne pur que se mcttre en garde contre les idees tle Bratiano, pour sauver la viile d'un dernier desordre qui aurait ete le plus favorable aux plâns tles russes.

En attendant, le commissaire turc, soit par quelques veritcls qui auraient pu penetrer jusqu'â lui, soit par une inspiration naturellc qui devait lui venir comme envoye du Sultan au milieu de ses vassaux fideles, avanr de parrir de Giurgevo pour Bucaresci, eut l'idee de s'entendre en secret avec quelques-uns tles membres tle Ia Lieutenance. 11 avertit hirtivement N. Golesco et lui tlonua un rende/.-vous â la seconde station, entre Bucaresci et Giurgevo, oii ils devaient se rencontrer et se concerta', dans Ia nuit du 8 septcmbie.

II

Mais le 6 septembre, avani tle recevoir cette nouvelle, les trois membres tic la Lieutenance se trouvant reunis tlans le palais aclministratif, virent passer sous les fenetres tine vingtaine d'individus avec un etendard tricolore; ceux-ci, entrant dans la cour du palais, annoncerent qu'ils voulaient se presenrer devant le gouvernement. On les laissa libres ele monter el d'entrer dans la salle du conseil. A leur tete etait un homme connu pour etre l'agenr du consulat russe.

- Nous sommes envoyes, dircnt-ils, de la part du pcuplt,) pour solliciter la Lieutenance de vouloir bien ordotuicr qu'**tiu** nous cede l'original du Reglement organique et l'Archontologii[1] (le livre d'or oii sont inscrits les noms de boyars).

- Pourquoi dcinande-t-on ces livres?

- Le peuple est reuni au palais des ceremonies et iu demande ces livres que pour les bruler en face des ennemis qui s'approchcnt. Si l'on se refuse â exaucer sa priere, il est dec ide â venir les prendre [iar force. l'lus de dix miile honimes soni rassembles.

- Mais, citoyens, ou est votre mandat? Quelles prcuvcs nous donnez-votis tute vous vene/, de la part du peuple? Vous connaissez les dispositious interdisant â toute [iersonne de se presetuer devant le gouvernement, au nom du peuple ou d'une Corporation queleonque, sans un mandat signe par les chefs des corporations.

La reunion du peuple fut spontanee, sa demande est ut **i,e** ite; nous n'avons aucun papier, et si nous rctournons sans les it-. ic.s demand'.'s, lc peuple viendra scul en masse pour les prendre.

- Le peuple fera tics mal; car il sera inconscqucnt, il jicniră tout le fruit de la moderarion ct des sentiments (jtt'il a manifestes jusqu'â presau pour la Sublime-Porte.

- Mais nous sommes etonnes qne vous vous opposiez â cei acte heroi'que, quand M. Bratiano, le chef de police, a faii reunir lc peuple cjui se croit convoquc par l'ordre tiu gouvernement.

Heliade et beli se regarderent l'un l'autre comme pour s'interroger: Que signifîait cela? Tant leur surprise fut grande, ils connaissaient si bien les intentions de Bratiano!

- Nous ne pouvons consentir â la demande tiu peuple, nous n'avons donne aucun ordre, rcpriient les membres de la Lieutenance.

- ("'est la seule reponse que nous pouvons reporter au peuple?

- Non, ajoutez aussi qu'il doit se dissiper, car cette reunion a eu lieu â notre insu, et de pareils actes ne feront que compromettre la cause communc.

Ils sortirent. Les membres du gouvernemcnt se demanderent si quclqu'iui connaissait d'avance cette manifestation surpretiante. Hlle etait ignoree de chacun d'cux, et [lourranr on sc soupconnait l'un l'autre. On sc consulta sur les mesures â prendre. II n'y avait aucun autre moyen de defendre les livres demandes qu'en parlant au peuple, en lui faisaiu entendre raison.

bn attendant, au bont de vingt minutes le peuple arriva, la cour et les rues voisincs etaient deja pleines; on n'cntcntlail que les cris suivants: ***A bas le Reglement.'*** - lc ***Reglement!*** l'***Archotitolooje!*** et la voix dc Bratiano se faisait entendre plus forte cjue celle des autres. Les membres du gouvernemcnt sortirent sur le balcon; les appartements etaient **deja** encombres par la foule. Heliade s'adrcssa au peuple:

- Citoyens, clit-il, nous connaissons votre demande; votre courage est heroi'que; mais vous avez oublic que ce Reglement, impose (iar les baVonnettcs russes, signe [iar les representants avcugles des boyars, er augmente ensuite de cjueltjucs articles jierfides â l'insii tic ces boyars memes; ce Reglement, tlis jc, est malheureusemcnt confirme aussi par notre suzerain aucjucl vous avez promis fidelitc* ct respect. Bruler cc livre, serait braver et defier la Sublime-Porte.

- Si la Sublime-Porte veut jouir tic la suzerainete, clic doit respecter ct defendre notre autonomie, criah-on d'en bas'.

- Mais la Sttblimc-Port ti'j jias encore vioie notre autonomie. Vous connaissez la conduite tic buicymas-.- t'acha.

[1] I.e ['cuple a son instinct de justice.

Vous nc savez pas encore quelles sont les instructious tle Eu.ul Effendi. Nous, les plus faibles, gartlons-nous il'elic leu agresseurs. Si nous voulons jouir tle notre autonomie, il l.im aussi respecter la suzerainete tle la Sublime-Porte; nous n'avons que la force morale, la force des traites et dc none justice. Pourquoi abandonner notre force veritable pom recourir â la faiblesse, â la force materielle qui nous maiiqnC je vous assure, mes freres, qtt'en commertant un parei l atic, vous fournissez un pretexte â nos ennemis, vous tlemontrciv/ aux Turcs que la calomnie lancee contre nous par les Russes etait une verite.

- A bas le Reglement! nous voulons la (Constitution! criait on toujours d'en bas.

- Vous voulcz la (Constitution. (Ce n'est point par tles moyens semblables qu'elle pourra arriver â devenir la loi tiu pays, mais par l'esprit d'ordre que vous avez su maintenir jusqu'ici, et par lequel vous avez force nos ennemis â s'arreta sur nos frontieres. En briliant le Reglement, vous briile/, un livre, er pas son aurorite. Votre (Constitution n'aura d'autorite que par le respect envers les formes voulucs et non par un acie de vandalisnie. Car, il faut le dire, vous allez priver notre histoire de deux livres cjui, quoique maudits, appaniennent aux archives.

- Ces paroles sont vai nes, criait Bratiano d'en bas. l.es membres de la Eieutcnancc sont les elus du peuple; ils doivent accomplir la volonte du peuple; aujourd'hui c'est lui qui ordonne.

- Vous etes le chefde la police, lui rcpliqua-t-on d'en haut; vous avez â repondre.

- Mes freres, continua Heliade, nous avons joui jusqu'â ce moment de votre confiance et de votre amour. Nous avons etc sauves tant dc fois et defendus par vous contre des ennemis qui etaient aussi les vtltres. Je suiş ştir que vous n'etes reunis, et que

I vous ne venez ici faire de pareilles demandes que sur la foi que " vous i emplissez notre volonte; mais je vous attcste, par le nom sacre de la patrie, qu'on vous a trompes sur ce point. Ce n'est pas notre volonte. Nous ne pouvons pas vous conduire â des exces semblables. Si de pareils actes s'etaient faits dans le premier elan du mouvement, lors tle l'abdication tiu domnu qui abandonna le peuple sans guide, ils pouvaient etre excuses; mais dans ce moment, apres trois mois dc moderation et de prudence, apres le retablissemcnt d'un gouvernement regulier et reconnu au nom du Sultan, je vous dis, mes freres, que cet exces sera severement juge et justement critique par toute l'Europe. (C'est peu de compromettre trois individus qui gouvcrnent au nom du peuple et qui doivent respecter la suzerainete de la Porte, proclameCe |iar vous avec tant tle solennite; mais vous compromettez, citoyens, la cause commune, car vous donnez par malheur un pretexte au nouveau commissaire turc (qui, comme vous le savez bien, est aceompagne de M. Duhamel) pour rraiter la viile et la Nation tout autrement que les a traitees Suleyman-Pacha. Ou vous a trompes, je vous lc repete, en vous disant que vous venez ici pour repondre â une resolution du gouvernement. Vous ne devez pas demander de l'beioi'sme â votre gouvernement, mais tle la prudence. Cette idee de bniler le Reglement circule deja depuis le comniencement de la Revolution, et pourtant, dans votre moderation, vous vous etes refuses â la mettrc â execution. Pourquoi l'executer dans ce moment, lorsqu'elle compromet la cause commune?

Je vois deja les plus âges parmi vous pensifs. Peur anention et leur silence me font stipposer qu'ils ont compris qu'on vous abusait pour vous rendre involontairement les instruments des intentions perfldes de l'ennemi. S'il se trouve encore parmi vous des hommes qui persistent dans cette demande comprometiante, cc ne sont, sans doute, que des jeunes gens qui, â la vue de ce

draji mortuaire, tle cette nnisiqtie qui se prepare â eiitonnci l.i marche funebre, nc pensent en ce moment qu'â la privai inii tl'tm spcctacle digne tout au plus de rejouir des enfants...

Dans ce moment, les cxcitatetirs cnfoncaient les pories tiu secretariat tl'Etat oii se trouvaient enfermes le Reglement et l'Archontologic. A la tete d'une cinquaiiiaiiic d'liomiucs, on tlistiiiguait une creature russe et detix autrcs anciens cmployi sous le reginte moscovite cn 1828.

On arraclia TArcliontologic qui se composait d'une douzaine tle grands' volumcs in-folio. On demanda le Reglement; ct sur la reponse qu'il nc se trouvait pas lâ, les cris se nuiltipliercnt et les menances sticeederent aux cris. Bratiano vini en haut cn criant qu'il savait oii sc trouvait le Reglement, l'.n effct, il etait tlans cc moment chez un Francais que Ic gouvernement avait charge d'en tirer deux copics[1]. On sui vii Bratiano avec les douze volumcs de l'Archontologic. Les cris d'allcgrcssc se multiplierent en bas.

Un lit mortuare fut apporte; on y posa l'Archomologie; l.i procession sc mit cn marche, ct la musique entonna le cliant des morts. Des cris dc joic, des plcurs, des lamenrations irouiquc sc firent entendre, et ic convoi arriva de celle maniere au domicile tle M. Lagranchc. Cclui-ci etait absent. Bratiano, comute chef dc police, Fit cnfoncer les pories, ct lc Reglement fut cnlevc.

Un autre lit mortuaire attendait en bas, couvert dc drap noir. Le livre maitdit y fui depose. Les cris cr les larmes ironiques sc renouveletent. La procession reprit sa marche, el on arreta les deux lits devant la porte cocherc du consulat russe. 11 est d'usage tlans les pompes hmcbrcs, cn Moldo-Valachie, dc faire trois haltes ou l'on arrete lc ccrcueil, ci les preucs prononcciit des pricres pour l'expiation tles peches du trepas**se.**

[1] Lc citoyen Lagranclie.

Unc de ces trois haltes se fit devant la porte consulait c, ct ceux cjui faisaient le role des pretres firent des jirieres analogues â celles des morts de cc genre, en rappelant tous les jieches et les crimes dc feu Reglement et tle la Icuc Archontologic, ct cn invoquant la clemcnce divine pour lc rejios de l'esprit de ces grands jiecheurs et criminels tic lcsc-natiotialitc.

Lc convoi suivit sa marche jusque tlans la cour archiepiscojiale. Lâ, le jieupie invita Ic metrojiolitain â descendre tlans son grand costume jxiiuifical tle service funebre. Celui-ci demanda la cause de cette reunion jiopuiaire. On lui rcpondit que la volonte du jieupie etait de briiler ic Reglement ct l'Archontologic; et que Son Fâtiinence etait invitec â prononcer l'anathemc contre ces livres infâmcs. Lc metropolitan sortit jiour henir cet acte. Bratiano, chef de jiolice, jirononca un discours qui, selon lc *Prounco,* demontra au jieupie l'imjiortance tle l'acte qn'on allait faire.

Le bticher etait deja dresse. On alluma lc feu. On ajijicla un jiaysan; ou l'invita â prendre le Reglement et l'Archontologic et â les livrer aux flammes. Ces deux livres, souilles tles sucurs et du sang tles jiaysans labourcurs, devinrent fcuillc par feui11c la jiroie des flammes, et le vent cmjiorta le leger tissu dc cendres enflamniccs fcuillc jiar fcuillc. Panoul ct toujours, lc nom de bourreaux a fait horreur, et surtout en Roumanie. Ce jour-lâ, er jxiur unc parcillc circonstancc, le j>aysan remjilit lc role d'exccureur â la salisfaction tic tous les assistants. C)n nej>eut tlccrire cette scene animec, ni rcjiroduirc lc langage figure tlonr lc peuple etait si prodigue. ('haquc fcuillc cotisumee par les flammes et cinjiortec par le veni, etait aceoni j)agncc *par* miile bons mots, l'epigramine etait aiguisec jusqu'au dernier terme. C. Aristias ct C. Bolliaco sc distinguerent dans leur elan cause [iar lc beau spcctacle rcprcsenie par lc [icujilc.

l.e metropolitani enfin, reverii de ses habirs pontifieaiis ri ia croix â la main, prononşa ces paroles:

„je reirere mon sermem fair le **15** juiller sur le (Champ dc la Liberte, au nom de la Constiturion. l'anarbemarisc Ic Reglement cuie je viens de bruler, l'edmon de 1832 ainsi i|iic la scconde. Je inaudi.s tous ceux qui voudraient le reiablii ci regner suivant ses lois. Je benis le peuple chretien de Ia icn<-roumaine."

Le peuple resta a genoux et la tete decouvertc, tant que dui.i cel anatheine soleunel, et cette benediclion pour les bons citoyens.

Puis, suivant la demande des assistants, le prelat redigea ct signa Pcncylique suivante:

Au peuple de hi Terre roumaine,

Aujourd'hui, la** 6 **septembre de l'annee couraute, moi, lc metropolitain** de la **Hangro- Valachie, avec** le **tres croyant peuple de la capitale, reuni ici, chez moi, j'ai repete le serment que j'ai pre te lc** 15 **juillet sur le Champ de la Liberte, et en meme temps, ont ete brules, eu notre presence, Ies deux Reglcuieuts, l'original ei la secoude edition, ainsi que l'Archontologie qui avaientjait le malheur du pays. J 'ai uiaudi et anathematise le Reglement, ainsi que ceux qui voudraient le retablir ct gouverner lc pays suivant les lois dc ce Code.

Cel acte est livre a la counaissance du peupk chretien de la Terre roumaine que je benis, pour que Dieu le fortijie dans sa foi pour la Constitution qui nous vient de Dieu, car elle est dans l'esprit de l'Evangile.

*f NLoi'HYll: de la **Hongro-Valachie***

Le 6 septembre, Van 1848

Des oraisons funebres pleines d'esprir et de bon sens suivirent cet acte.

„Quel beau spectacle! et quel peuple!" se disaient les hommes experimentes et prudents. Mais â quoi sert le courage quand les circonstances sont defavorables?

Le peuple sortam de la cour arhiepiscopale, musique en tete, cbantani la marche naționale, se rendit sur la colline de la metropolie; lit, en presence de tous, on fit Ia lecuire de l'enc\'clicjue archiepiscopale adressee au peuple roumain. On y voyait un monument de sinistre memoire, crige du temps du general Kisseleff en conmie'moraiion du Reglement organique. Le peuple, indigne â la vue tle cc monument honteux, s'emprcssa de le derruire avec tles cris tle joie et de triomphe. On se dispersa et tout rentra dans le calme.

III

Le soir tle la meme journee, il y avait reunion tles ministres avec Ies membres de la Lieurenance tlans ia salle du palais administratif. La question la plus grave â l'ordre du jour etait l'evenement qui venait de se passer. Les ministres soupconnaient la I .ieutenance de complicate tlans cette affaire, et les membres tle la Lieurenance supeonnaient les ministres. On s'expliqua, on voiilut s'eclaircir sur la verite, et lorsque tour le monde fut convaiticu que tout n'avait ete qti'une surprise pour le gouvernement, on commenca â se concerter sur les moyens d'expliquer le fait tel qu'il avait eu lieu, c'est-â-dire comme un acte isole, accompli par une force majeure. On demanda les ga/etles tle la journee pont y voir l'article concemant cer evenement. (Chose etrange! toutes les feuilles, la plus reactionnaire meme, le ***Vestitorul,*** par un instinct tic verile, ou par une arriere-pensce propre â tlepopulariser le gouvernement, s'empressaient tle tlegagcr la responsabilite des membres de la Lieutenance tlans celle affaire. Lllcs reproduisaient plus ou moins les paroles tl'f ieliade et ses efforts pour empecher cette demonstraiion populaire; elles ne

parlaicnr nullcment du role joue par le clief de la polii r, Bratiano.

„(Test bien! se disaient les assistants au conseil, on pourra desavotier ct destitucr Bratiano, ct demontrer l'evenement daii'. sa pure verite, sans compromertre la cause commune, sans rendre le gouvernement rcsponsablc." On se consulta mâne sur la possibilite de jeter un voilc sur l'affaire de ia maison violce du citoyen francais, ct sur la presence du clici de police â cei acte scaudalcux, cn invitam le locataire â n'en faire l'objci d'aucune reclamation.

lin cc moment on apporta dans la salle la fcuillc du joi 11 du *Prounco* dont lc redacteur etait Rosetti, ic directeur du ministere dc l'intâieur. Cette fcuillc imprimait un cacbci offlcicl â tout cet evenement deplorablc; elle decrivait avec des eloges Ic role du chef dc la police, sa presence en tous licux, ses discours dans la cour archicpiscopale, ainsi que celui de Bolliaco, le vornic de la viile ct unc fonic d'autres choses cjui rendaient lc gouvernement complice de revenement.

C. Philippesco, lc ministre des finances, prit alors la parole: „11 n'y a plus moyen, dit-il, de menager l'affairc; cc journal nous a compromis. Nous devons dc suite destitucr Bratiano, supprinier Ic journal et rendre le redacteur rcsponsablc des conscquenccs dc son article. Voilâ cc que lc gouvernement doit faire, s'il veut prouver qu'il a ete etranger â tout ce qui vient de s'accomplir."

Bratiano, qui etait absent, venait d'entrer. Unc discussion tres vive venait de s'cngagcr entre lui et lc ministre des finances. II raxait de lâche tout Roumain cjui n'ajiplaudissait point â cet acte de courage pojiulaire ct au beau role qu'il avait joue. Philijipcscc), cn revanche, lc taxait d'inconsequcnce el d'imjirudcncc; il l'exhortait meme, au nom dc la cause commune, â approuvcr la mesure qu'il venait de jiroposcr ci qui avait jiour but dc destitucr lc chef dc jiolice; il l'cxhortaii aussi â s'cfforcer dc calmer lc peuple, â le faire reflechir sur cc qu'il avait fait au lieu de I'cxcitcr contre les decrets cjue lc gouvernement sc voyait force de signer sur cette affairc.

I.es jiassions s'exaltaient; les jiarolcs devenaient plus violețites; les membres dc la Lieutenance tâchaient de ramencr les esjirits au calme et â faire entendre raison â Bratiano; mais celui-ci, en colcrc, apostrophait dc plus cn plus Philipjicsco; ce dernier perdit son sang-froid et trăita Bratiano d'eccrvclc ct d'hoinmc fatal â tout Ic mouvement. Bratiano alors s'adressa aux membres de la 1 .icutenance: „Messieurs, leur dit-il, si vous souffre/. de pareils jsrojios, je vous declare que vous eres tous des hommes malhonneres."

1 leliade alors eleva la voix, il imjiosa silenec â toute disjxite, menacant Bratiano de lc faire arreter, le qualifîaut enfin d'instrumcnt dc la reaction. „Vous jxnivez vous flaiter, ajouta-t-il, cjue grâce â des honimes comme vous la cause commune est presque jierdue et le mouvement touchc â sa fin. Nous n'avons plus que quelques jours â gouverner; nous preferons devenir nous-nicmcs victimes dc vos cabales cjue dc signer des actes qui nc femur en cc moment que blcsser l'anioiir-jirojire du peuple, Ic diviscr, ct par des desordres plus dcplorablcs que celui d'aujourd'hui, lc rendre l"mstrument ci la victime des vues moscovites. Si nous avions encore trois mois devant nous jiour gouverner, si nous etions aujourd'hui au coniinencement du mouvement, nous aurions su delivrer Ic ***pays*** dc votre [irescncc, monsieur, ainsi cjue dc celle de vos scmblablcs. A jircscnt il est trop tard jiour vous destitucr. La Revolution a termine sa cariere, l'acte d'aiijoiird'hui est accomjili. L'heroi'sme ajijiarticut au jieupie dont l'attitude reniplie de dignite vient dc jirouver qu'il saurait braver rennemi; mais les intrigues pour comjironicttre sa cause ou pour faire naître un conflit entre lc gouvernemcnt ct le pettjxcsont vos ceuvres. Comme membres d'un gouvernement popnlaire, nous devons subir lc meme sort

que le peuple; nous avons ete surpris comme lui pai vm menecs. Si vous n'avez pas le bon sens ele donner vous-incincs votre demission, pour pouvoir un jour trouver grâce dans l'opinion de la posterite, continuez votre role. Quant â moi, jc nc suiş pas d'avis dc vous destituer, tle vous faire une gloite tle vos cabales en vous rendant martvr par unc punition qiu vous merite/.; restez encore quelques jour tlans vos foneiioir.. et plus tard cc meme peuple vous metfra â votre plan S'adressant cnsuire â ses collegues: Par une tlestitution, leur dit il, mes collegues, nous mecontenterions Ic peuple tlans u moment, nous blcsserions la pârtie la plus noble dc son coem; et, aux yeux tles furcs nous aurions l'air de jouer la comedie, car les apparenccs sont trop contre nous. Dorenavant cest Ic regime russe qui commence."

l.e silenec et le calme sc rerablireur, Bratiano avait periln son equilibre, et l'ell, qui s'attendait â tles scenes' plus orageuses, en voyant la palcur de l'agresseur et le cachet dc lâchete qui catacterisent tour intrigant deconeertc, se dit. „J'avais raison, il est traîrre. Salomon n'a pas menti." Tell sc rappela aussi la proposition sinistre que Bratiano Iui avait raite et, des ce soir, il prit des mesures serieuses pour tlejouer ei paralyser les intrigues tle cet homme jusqu'au moment oii la Lieutenance deposerait le pouvoir et laisserait tonte responsabilite au nouveau commissaire de la Sublime-Porte.

Apres la puhlication tle l'encyclique archiepiscopale, les memes scenes se reprotluisirenr dans presquc tous les chcfs-lieux tles districts tle la Valachie. Partout s'eVeillait renthousiasme pour braver en face l'ennemi qui s'approchair; partout l'esprit roumain brillait tlans sa naturc â la fois caustique ct valcurensc. La viile des Ploicsci excella entre autres â cette ceremonie d'auto-da-fe reglcmentaire. J. Negoulici, un des premiers defenseurs de la Constitution er tle l'ordre public, etait l'administrateur tle Ploiesci; son nom est ieste cher dans lc

district tle Prahova, comine ami tle l'ordre et tle la discipline. Des qu'il vit l'agitation produite parmi les habitants de la viile â l'apparition tle l'encyclique, s'v opposer c'etait braver le noble courage du peuple, c'etait desobeir â ce qu'il avait toute raison tle croire emane tiu gouvernement. Pour calnicr les esprits, il laissa un libre cours â l'clan du peuple, et railminisiration ne prit part â cette manifestation que pour y maintenir l'ordre, embeilir la solcnnite, la symboli.ser et la rendre mcmorable.

Tous les hommes sages et prudents, ceux qui aiment veriiablcmenr leur patrie, sont â meme tle nous comprendre tlans la descriptiou que nous venons tle faire tle l'auto-da-fe du Reglement organique et de l'Archontologie; ils sont â meme de juger nos opinions sur cet evcticment. Mais nous aimons â etre clair pour tout le monde. (Jet evenement est de la meme nature que la Revolution roumaine. 11 se presente sous tleux faces, Pune moscovite ct l'autre naţionale, fa Russie voulait oecuper la Moldo-Valachie â rtiut prix. Afin d'avoir un pretexte pour arriver â cc but, elle essaya â sa maniere de troubler la ti'anquillite tles Moldaves et des Valaques. Elle prepara comme l'on a vu un desordre anarchique â l'insrar tle celui d'Hypsilanti (unc *zavera).*

l.e peuple roumain, voyant qu'il ne pouvait cchappcr au perii qu'on lui preparait, se souleva comme un seul homme pour soutenir l'ordre, et donna un soufflet au protectorat intrigant et conspirateur. La Russie desirait l'anarchie, le peuple roumain fit un mouvement ele principes et tle regeneration.

Les agents russes, comme Mavros, Soutzo, Alexandre Ghica, Caiitaciizene ct consens, comploterent contre le chef tic l'Etat, contre l'ordre. l.e peuple se souleva pour soutenir l'elu de la Nation, bon ou mauvais, et l'appcier ;i se mettrc *a* la tete du mouvement pour maintenir la rranquilliie et assurer la societe meuacee. La Russie avait pris l'initiative pour fomemer des desordres; les hommes du pani naţional prirem l'initiative

afin d'engager lc peuple â s'opposcr â l'anarchie et â proclama des principes. Doit-on incriminer le peuple? Doit-on approuvci les tentatives condamnables de la Russie?

Apres trois mois d'ordre, apres trois mois d'impossibiliic pour la Russie d'introduire ses annees en Valachie; â la veille de l'entree de amice turque, la Russie dut mcttre tout en jcu pour se lournir le pretexte d'une maniere ou d'une aulic d'introduire aussi ses troupes dans le pays. pile chercha par ses agents â faire toute espece de desordres, â soulever les soldats roumains contre la viile, â exciter le peuple contre son gouvernemeiu, produire meme une Saint-Barthciemy civile, â faire enfin venir aux mains les Roumains avec les Turcs. Pilc profita de l'idee de faire hniler le Reglement, idee qui circulai) deja depuis le commcncemeni du mouvement; elle s'adressa par ses agents aux exaltcs. Ces derniers exciterenr le peuple. Lc peuple dans cette affaire n'eut que le bon cote du courage vis-â-vis de l'ennemi qui venait arme pour lui imposer ce livre maudit. Le but de la Russie etait, comme dans lc cornmencement, d'exciter un desordre, de faire naître un conflit entre le gouvernement et le peuple; car elle savait que les membres de la Lieutenance ne pouvaient tolerer un parei! acie sous un gouvernement regulier, et que cette opposirion, indignam le peuple, pouvait amener une lutte fratricide. La Russie desirait un massacre. I ,e peuple ne montra que son noble courage. II donna un second soufflctau protectorat infame en briliant sculemenr son Reglement. La Russie avait pris l'initiative du desordre; les hommes du parti național prireni l'initiative de retablii ie calme et de braver l'ennemi en face. Doit-on incriminer le peuple? Doit-on approuver les tentatives criminelles de la Russie? Assurement non. Voilâ nos opinions.

Pour eclaircir mieux la question, il faut demontrer ce que c'est que la Russie, ce que c'est que le Czar. l.e Czar est Cosaque, et voici cc que c'est que le (Cosaque. 11 vous voii, il

vous regarefe, il aperțoit votre mouchoir, votre bourse, ou tout autre objet precieux que vous avez sur vous; il nc se fait aucun scrupule de s'en rendre proprietaire. 11 vous poursuit â pas de loup. S'il peut vous enlever votre objet sans que vous le sentiez, 1 s'en va, et votre objet lui appartient par droit d'adresse. Mais si vous le sentez, si vous vous retournez au moment ou il se prepare â s'enfuir, s'il voit qu'il n'y a plus moyen de s'esquivcr, rien au monde n'est plus poli que le Cosaque. Avec une grâce inexprimable, il se met en troisieme position, ct vous demande: „Pst-ce â vous, Monsieur, cette bourse? Mon Dieu! elle allait tomber. La voilâ, Monseigneur." — Ce que fait le (Cosaque en petit vis-â-vis d'un individu, le Czar le fait en grand vis-â-vis des peuples. S'il veut s'emparer de leur territoire, de leurs droits, de leur liberte, il les poursuit de longue main, toujours *ă pas de loup;* il n'a aucun scrupule de le faire â tout prix; peu lui importe dc passer comme voleur; il voie tout, si le peuple ne le sent pas. Mais si on lui fait la moindre observation, rien au monde n'est plus poli, plus loval, plus desinteresse que Sa Majeste kalmouque. 1 isez le manifeste de Nesselrode de juillet 1848; lisez tous les actes du cabinet moscovite; observez toutes ses menecs en Pologne, en Moldo-Valachie, en Bulgarie, en Armenie, en Circassie, et partout vous verrez le meme Czar, lc meme Cosaque.

Voyons le (.Cosaque d'un autre cote, et nous serons â meme de comprendre comment la Russie a pu revciller l'idee de faire bniler le Reglement. Lorsque le Cosaque entre dans la maison d'un bourgeois ou il est loge, son premier vceu est d'etre insulte ou battu meme par le maître de la maison; car apres, il est sur qu'il sera dedommage, qu'il gagnera au moins, par ce moyen, une centaine de francs. Si le maître de la maison est patient, s'il tâche dc satisfaire toutes les pretentions du Cosaque, celui-ci lui cherche querelle. Une fois la querelle engagee, le Cosaque commence â crier; il s'egratigne lui-meme la figure,

il fait couler son sang, et va se plaindre et dcmaniler satisfaci ion. Le maître de la maison est condamne alors â recevoir quellqucs coups de verges et â dedommager le soldat imperial pour son honneur outrage et pour le sang qu'il a perdu.

Ce que fait le Cosaque en petit, le Czar le lait en grand, car il est le plus grand Cosaque de tous les Cosaques. A-t-il besoin d'introduire ses armees en Moldo-Valachie, si la Turquie ou la Moldo-Valachie lui cn fournit Ic pretexte, tain mieux. Mais si la Valachie, comme cn 1848, n'a pas la moindre intention de l'appeler, si elle s'efforce de maintenir l'ordre, si elle tâche pendant trois mois d'observcr les convenances, alors le Czar, par ses agents, cherche querellc; il fait semblant dc paraître insulte, par de chetifs journaux, tel que le *Prounco;* et dit â ses agents: „Faites tout votre possible pour qn'on m'insultc plus gravement." 11 s'egratigne lui-meme la figure, il deşire cju'on lui donne un soufflet officiel, qn'on fasse briiler son nom, qu'ou le pende meme cn effigie; car la Valachie payera cher, don)magcs ct interets; elle seta condamnee â nourrir ses troupes destinecs â menacer les Turcs et â combatere les Hongrois. Mais pour masqner l'intrigue, lc Czar fait semblant d'etre futieux, d'etre plein d'une juste colcrc, ct demande â pttnir les coupables. On punit ensuite des hommes qui n'avaietit point ete presents, dans la capitale, lorsque lc Reglement fut briile; on proscrit les membres dc la Lieutenance qui s'etaient opposes â cet acte. Puis, le Czar cioit recompensei' ses agents. Cantacuzene, Soutz.o, A. Ghica, qui avaient complote contre l'ordre legal, sont invites â devenir caimacam et ministres, sont decores et combles de faveurs. Les intrigants cjui excitaient le peuple au massacre, qui soulevaicnt les soldats contre la viile, sont recompensei par le gouvernement dc Stirbei'u. Les efeux individus dont nous avons parle, qui avaient enfonce les portes du secretariat d'Etat, et qui avaiem

ete acteurs importants dans l'auto-da-fe du Reglement, aujourd'hui sont grades et jouissent de la faveur du gospodar.

On nous a blâmes d'avoir donne â la Russie le role de I'initiative dans tous les actes de courage tute les Roumains ont executes en 1848; mais ou l'on se trompe, ou l'on fcint une ignorance systematique. I.'initiativc d'une *zavera* anarchique appartient a la Russie; celle d'un mouvement de defense, de principes, ele regeneration, destine â demontrer au monde cjue les Roumains ne sont pas des roussolâtrcs, appartient aux hommes du parti național. Au coup parti dc la Russie, les Roumains repondirent par un autre coup. L'initiative des troubles des 19 et 29 juin appartient aux agents de la Russie; celle du mouvement populaire qui sauva les membres du gouvernement național et qui fu arreter et expulscr du pays Odobesco et Salomon, appartient au peuple de la capitale. Le deşir de faire naître un conflit entre la Lieutenance et le peuple par l'idee deja naționale de bruler lc Reglement appartient â la Russie; l'auto-da-fe du Reglement qui eut lieu avec tant de courage et d'ordre en meme temps appartient au peuple. L'excitation des soldats contre la viile appartient â l'agcnt russe J. Voi'nesco; l'ordre retabli appartient au peuple. Le deşir de commettre une Saiiit-Barthelemy â la veille de l'entree des troupes tutques appartient avtx agents russes et aux exaltes ttavailles par ceux-ci; le salut tle la viile appartient aux hommes du mouvement. Enfin, les intrigues pour amener tles conflits entre les six miile Turcs et Ies six cetus soldats roumains de la caserne de Spyro appartient â Duhamel; le courage cjui anima les derniers dans la lutte inegale qu'ils on dîi soutenir ct oii ils s'emparercnr des canons turcs appartient aux soldats roumains. Nous sommes donc tres clairs dans nos demonstrations; nous savons tres bien distiiiguer ce qui ajipartient aux intrigues russes et ce qui appartient aux Roumains.

IV

luad-Effendi, qui, par une inspiration queleonque, nou:, l'avons dit, aurait deşire s'entendre avec un des membres de la Lieutenance, avait averti N. Golesco de se rendre â la secondc poşte de Bucaresci et de l'y attendrc pendant la nun. N. Golesco ne tarda point de partir en secret pour le lieu tiu rendez-vous. II y attcndit deux nuits et un jour; mais Ic commissaire turc ne părut pas. On n'en connaît point la raison. mais s'il s'etait entendu avec la Lieutenance, il se serait eclaire sur bien tles choses, et il etit etc en etat d'eviter bien tles pieges qui l'attendaient et devaient compromettre et detruire en un jour presque tous les resultats d'un travail de dix-huit annees de la part tles Roumains turcophiles. Peut-etre qu'en s'informant tle plusieurs choses, en s'entendant avec tles hommes qui avaient proclame l'amitie envers les Turcs, et en parvenant â entrer loyalemenr dans la capitale, il n'aurait pas fourni de pretexte â l'invasion moscovite, contre laquelle il protesta en vain plus tard.

S'il a soupconne la Lieutenance tle complicire dans l'affairc du Reglement, sa conscience de veritable 'Pure peut le justifier. Mais si le gouvernement roumain a du ceder ă une force majeure, et menager l'impetuosite d'un peuple credule et courageux, travaille par des instruments moscovites, cela lui serviră de lecon dans sa carricre de jeune diplomate; car on ne doit pas prendre de resolution si subite lorsqu'il s'agit du salut tic l'Etat et de l'avenir de tleux natious solitlaires dont on fait pârtie. Si Fuad-Fffendi se trouvait sur un terrain etranger comme Duhamel, meme alors il devait sonder le terrain; mais il etait parmi les vassaux de son maître, et il n'avait rien a craindre en s'entendant avec les hommes de toutes les couleurs, et â plus forte raison avec les membres d'un gouvernement reconnu au nom du Sultan.

Nicolas Golesco attendit â Calugareni jusqu'â ce qu'il recut la nouvelle que le camp turc s'etait deja leve de Giurgevo et marchait sur la capitale avec Fuad-Effendi et Duhamel.

Apres le retour de N. Golesco dans la capitale et l'arrivee de la nouvelle que les Furcs s'approchaient, les esprits s'alarmerent. Fes cris „aux armes!" retentissaient de tous cotes. Le peuple se rassembla sur le Champ de la Liberte. Le *Prounco* etait plcin de provocations; car l'auro-da-fe du Reglement n'avait eu aucune consequence. Les jeunes gens et ouvriers s'enthousiasmaient aux paroles des excitateurs; mais les peres de familles, les paysans s'inqttietaient; les plus prudenrs et les plus mtirs critiquaienr ces excitations comme des provocations moscovites.

On voulait organiser un camp dans la Petite-Valachie, et fortifier Maghiero pour y soutenir encore la cause en cas de violation de la part du nouveau commissaire, et pour protester les armes â main. On proposa au gouvernement d'envoyer les six pieces d'artillerie cpte la Valachie possedait et la cavalerie roumaine dans le camp de Traian ou se trouvait Maghiero. La majorite du comite revolutionnaire etait de cet avis. Tell et Heliade, quoique consequents avec les principes dc la proclamation, consentirent â signer le decret pour le transport de l'artillerie et de la cavalerie. Ils craignaient un conflit inutile qu'on preparair dans l'ombre avec les 'Furcs; ils s'empresserent de dimiuucr les soldats de la capitale qui etaient tous travaillcs par les agents russes. Plus on eloignait de la capitale les petits et dangereux moyens de defense, plus on la sauvait du perii, et plus on dejouait les plâns moscovites.

Rosetti et Bratiano inviraient â la guerre. Rosetti envoyait des ordres incendiaires dans le pays de la part du ministere de i'interieur; et lorsque la cavalerie avec les six pieces d'artillerie furent parties de Bucaresci, il se garda bien d'envoyer des ordres pour leur approvisionnement. II excitait â la guerre, et lorsque

lc gouvernement lui donna de.s ordres pour prendre dc, mesures er envoyer des instructions aux distriers de la Petite Valachie et â ceux qui etaient pres du camp ele Trai'an, pom munir dc provisions les monasteres et forteresses, il sc garda bien de les mettre â execution. L'armee dc Maghiero etait privee dc tout approvisionnement.

En attendant, les paysans de tous les distriers s'etaient leve en masse et venaient â Bucaresci pour allcr au devanr des l'uns et les recevoir en amis. Plus dc quatre distticts etaient deja dans la capitale et il en arrivait chaque jour. 11 n'y avait plus de place dans la viile. Plus de soixante miile homme etaient sortis dans Ia campagne, attendant les Turcs. Le camp imperial s'approchait de Bucaresci furtivement, sans avertir d'attcunc maniere lc gouvernement roumain, pas meme potir lui faire preparer les quartiers et les provisions uecessaires â farmec.

Nous empruntons ici la rclation de temoins oculaircs, publice dans le *journal de la Transylvaiue:*

„La Lieutenance, informee que le camp s'approchait de la capitale, envoya le ministre secretaire d'Etat pour lc complimenter de la jiart du gouvernemcnt, ct se presenter devant l'envoye de la Sublime-Porte en demandant ses ordres. Mais l'envoye de la Sublime-Porte ne voulut pas le recevoir, et le ministre s'en rerourna au grand etonneutent du peuple qui attendair depuis deux jours et deux ntiits, dormant sur la terre ct sous un ciel d'automne.

Le lendemain le camp arriva â Tzintesci, â unc demi-poste de la capitale, et s'y arrera pour faire ses prepararifs d'entrec. le troisieme jour, lc peuple voyant que le camp n'avancait plus, er soupconnant, d'apres les antecedents, une arriere-pcnsee, rctourna dans la capitale et enleva de son lit, ou il etait malade, lc metropolitani, pour lc transponer iiors de la viile. Celui-ci, â la tete d'tine deputation nombreusc, entra dans le camp turc pour feliciter Fuad-EfTendi, ct lui presenter l'amour et la fidelitc

du peuple er ses esjieranc.es envers la Sublime-Porte. Mais F'uad-Effendi ne voulut recevoir ni metropolitain, ni deputation, ni amour, ni fidelitc. La deputation rctourna, â la stupefaction citi peuple, sans avoir obtenu aucun resultat, ne sachant cuie croire. Quant â moi, pourtant (dit l'auteut dc cet article), je pensais bien cjue dans le camp turc se trouvait un Mephistopheles, avec un petite diffcrencc, que Fuad-Effendi n'a jamais ete et n'est pas un Faust, et qu'il serait injuste qu'il fut enleve par le Diable. C'est un homme dont ni Dieu ui le diable ne ferait grand cas.

Le lendemain, vers minuit, un certain Saali-Aga vint aupres du metropolitain; il disait qu'on l'appelait en ce moment Saali-Effendi; il etait porteur d'une lettre de la part de Fuad-EfFendi. II s'addressait a. Son Eminence, en la traitant comme ministre de Dieu et de la paix, ct l'avertissait que la capitale, â dater de cc jour, etait sous la sauvegarde de l'armee imperiale; que, jusqu'â son entree, ia police et la milice etaient responsables de l'ordre et dc la securitc publique, et surtout de la securite des sujets etrangers et de leurs proprietes (il ne parlait aucunement de la vie du peuple: car son mauvais genie, qui ne le quittait pas, avait ses intentions). II exhortait encote le metropolitain â rappeier ses ouailles egarees dans le bercail, repetam en outre beaucoup d'atitres phrases apprises par cceur, et tout â fait hors de propos de la part d'un commisaire de la Sublime Porte Enfin il lc priait de vouloir bien faire publier certe lettre

Le metropolitain ne tarda pas â l'cnvoyer â la I .ieutenance, en I'invitant â Ia faire publier, comme seule possedant le pouvoir executif. La Lieutenance lui repondit de suite cjue Fuad-Effendi savait tres bien que dans le jxiys il y avait un gouvernement regulier, reconnu au nom du Sultan, reconnu jiar les representants cles pnissances etrangeres, er ii devait s'adresser â lui et non a Son Eminence; il ajoutait qu'une telle lettre ne pouvait jias ette considerce comme entree dans la

capitale par la porte legale, et que le gouvernement ne pouvaii l'eiivisager que comme non-avenue, et intligne d'etre publice. I.e metropolitain fit tirer une copie de cette reponse ei l'envoya ă buad-Erfendi.

Le lendemain Ie camp se leva de Tzintesci, et le peuple crui qu'il allait entrer dans la capitale. On se leva de tous cotes pom aller le recevoir; il venait de tous sens des groupes entiers, des paysans des districts de Vlasca, Ilfov, lalomitza, Dembovit/.a et Prahova. (Chaque village avait son pretre â sa tete, et chaque arrondissement son protopope. On chantait tles hymnes, et on entendait partout ce verset:

«Dieu de la force, sois avec nous!»

Mais lc camp turc passa â cote de la capitale et s'etablit vers l'occident de la viile sur la colline, et vers le nord du monasrerc Cotroceni. Au milieu du camp, Duhamel etablit aussi sa tente, ou, pour mieux dire, sa taniere, â core de Fuad-Pffentli, l'executeut de ses ordres, qui n'y etait que pour le luxe; car, pour la destruction des interets tles Turcs, il suffisait tic Duhamel et de ses roubles, ainsi que de quelques ciocoi' pour corrompre quelques officiers turcs.

Le peuple se transporta aussi devant le camp turc au bas de la colline, et attcndit toute la journee. Perdant patience, il vint de nouveau chercher le metropolitain pour essayer de Ic ramener tlans le camp turc â la tete d'une deputation. buad Pffentli refusa de nouveau de recevoir la deputation, et ce nc fut que le soir qu'il envoya une reponse, portant que, le lendemain, â midi, il inviterait une deputation des habitants tle Ia viile â se rendre aupres de lui. I,e peuple, intligne, se decidă â rester encore et â attendre toute la nuit. 11 s'empressa d'envoyer la lettre suivante â Puatl-Effendi:

Excellence,

Depuis dix-huit annees le peuple roumain gemit sous l'infâme Reglement organique qui separait la Terre Roumaine de la Turquie, et paralysait ses relations avec la Sublime-Porte; depuis dix-huit annees, la voix de ce peuple fut etouffee. II n y a que trois mois et trois jours que sa voix se fu entendre dans tout Puni vers, et S. M. le Sultan s 'est assure qu 'il avait un peuple vassal et fidele, et les Turcs se sont convaiucus que Ies Roumains etaient leurs freres sous le meme pere. Trois mois le nom du Sultan a ete glorific d'une maniere telle qu'aucun souverain sur la terre ne fut jamais bem de la sorte. S. E. Suleyman-Pacha, celebre dans les armees et dans les conseils, connu dtns ['Europe a l'honneur des Musulmans, vient de voir cc peuple, et en veritable Musulman, jaloux de la gloire du Sultan et de la nation ottomane, il sut honerer le nom de ce grand monarque.

Des l'arrivee de Votre Excellence a Giurgevo, hi Nation roumaine se voit humiliee, et les cceurs chaleureux d'un peuple entier se refroidissent de jour enjour. Nos deputations ne sont pas rettes, nos ministres sont renvoyes. Hier, une deputation pacifique et pleine d'amour, une deputation de soixaule miile hommes, representant toutes les villes et ks villages, ayant h sa tete le metropolitain, qui abandonna tout expres son lit de douleur, vint vous feliciter et vous presenter ses desirs et ses va-ux. Et Votre Excellence ne ia pas recue! Etes-vous venit comme ennemi; Nous nc le croyons pas; car nos cceurs sont amis. Etes-vous venit comme juge pour puniri Vous n 'avez aucun motif pour cela dans le dix-neuvieme sieck; car ks Roumains ne sont coupabks de rien, ni vis-a-vis des nations, ui vis-â-vis des individus. Leurfidelite envers la Sublime-Porte est inebranlable, ct leur prudence est devenite exemplaire. La conduite de Votre Excellence est iuexplicabk pour les Roumains.

Les Roumains remplissent un de leurs devoirs eu vous declarant qu 'un Musulman seri tres mal Ie Sultan s 'il ne regarde

pas avec des yeux dc veritable Musulman dans le fond des aeuis des Roumains.

Venez-vous etablir de nouveau le Reglement? Cela u 'est plus possible, car il est le livre maudit, k livre qui separait ks Roumains des Turcs. Venez-vous nommer et itistaller un caimacam contre hi vokntc du peuple? Mais il n'y a pas un homme honnete dans la Terre-Roumaine qui oserait accepter unc fonction du reginic maudit. Caimacam du vieux regime, fonctionnaires qui Im obeirout, traîtres iudigenes, satellites etrangers, tousperiront ava nous; et Votre Excellence rendra compte de ce fait devant Dieu et devant le Sultan, car vous seriez venu pour troubkr la paix ct refroidir ks cceurs d'un peupk envers son auguste et gracicux suzerain. Les Roumains n 'ont declare la guerre a personne, ct Ies Turcs sont leurs freres; mais malheur aux traîtres envers la patrie et la Turquie! Les Roumains ne se servent pas des armes, mais ils ont une cokre sacree et terrible comme la cokre k Dieu. Leurs bras sont nus et leurs armes dorment en siknce suspendues a kurs foyers, et lorsqu 'elles se reveillcront, cc sera pour s 'uttir a celles des Turcs, et non pour les combattre. Deux millions cinq cent milk honimes n ont qu'une voix, et Votre Excellence serait injuste si clic n entendait que la voix d'une cinquantaine de creatures vendues aux ennemis communs, perfides envers la Porte.

Le peuple reclame ses droits consacres par ks traites; il reebune vingt-deux articles jures devant le ciel et les hommes; ct en donnant son cceur aux Turcs, il a le droit le demander en echange le leur. Ces baionnettes. ces carabincs, ces caiious soni terribles pour des ennemis; quant a nous, ils ne nous effraicnt pas, car nous sommes amis. Les baionnettes turques devienuet mollcs comme la circ dans les poitrines roumaiues car ce sont despoitrincs de freres, ct sc tremperont comme l'acier dans k feu ek notre amour pour les Mustdmans, et dc notre juste haine contre nos ennemis communs. Tout le camp musulman a du cceur, de Tintelligencc. une loi.

Fuad-Effendi, regardez-nous avec des yeux de Musulman, et soyez fidele au Sultan, soyez fidek comme ks Roumains..., et la gloire de Tempire turc sera grande.

Salut et franternite.

(Suivent ks signatures.)

Le 12 septembre 1848.

Quittons un peu le rapporteur du *Journal de bl Transylvanie* pour rendre compte â nos lecteurs de quelques petites occupations de M. Duhamel â la veille de l'entree des Turcs â Bucaresci.

Le soir du 12 vers le 13 septembre, le commissaire de l'Empereur toujours orthodoxe jtigea â propos de quitter le camp turc et d'entrcr dans la capitale, pour s'occuper dans l'hotel du consular russe, comme une providence moscovite, du sort de cette viile si paisible et si heureuse jusqu'alors.

En entrant dans son appartement il prit unc plume et du papier, ct ecrivir â Tuad-Effendi un petit billet en faisant semblant qu'il lui surgissait une idee (mais cetie idee il Tavait concue deja depuis longtcmps). 11 lui ecrivir qu'entrant dans la viile, une sorte d'inquictude Tavait saisi, et nc pouvant compter sur l'esprit des habitants â son egatd, cn tout cas, il le priait de vouloir bien lui envoyer deux cents cavaliers qui lui serviraient de garde ct previendraiem meme tout resultat fâcheux.

Euad-Eflcndi, cn reecvant ce billet si simple ct si naturel, ne trouva aucun inconvenient â lui aceorder cette complaisance. Sans cousulter personne, il lui repondit que ses ordres seront executes. Ta reponse partit; le nai'f commissaire turc fit appeler Oincr-Pacha, le commandant en chef des troupes, ct lui dit d'ordonncr qn'on mit â la disposiiion de son collegue, M. Duhamel, le nombre demande de cavaliers. Mais Omcr-Eacha, vieux soldat experimente, ne crut pas devoir

executer un parcil ordre, contraire *a* la discipline d'apres sa maniere de voir.

- Je ne puis pas manquer *a* ma parole, Iui repliqua FuaeF Effendi; j'ai promis *a* Duhamel, et il attend en ce moment les cavaliers.

- Je suiş desolc que vous ayiez engage votre parole si promptement sans me consulter; car je nc puis pas envoyer dans une viile amie, pour la premiere fois, au milieu de la nuit, deux cents soldats sans avoir averti la viile. On somiera l'alarme; il y attra un malentendu; le peuple se soulevera, et Ie nombre des soldats etant peu considerable, inspirera peu de respect. Nous sacrifierons les soldats; nous serons forces apres de punir un peuple qui sera presque innocent et dupe. Non, je ne puis donner de pareiis ordres, â moins que vous n'en prcniez toute Ia responsabilite.

Fnad-Effendi resta pensif et trouva bon le refus de l'experimente paeha. 11 se mit de nouveau *a* ecrire et *a* faire des excuses *a* Duhamel. Jvlais le commissaire, qui veillait comme la*providence* dans sa taniere consulaire, se basant sur la premiere reponse, n'avait pas tarde *a* envoyer ses anges[1] dans differenres parties de la viile pour faire sonner les cloches et donner l'alarme, annoncant que les Turcs etaient entres dans la viile pour y porter le feti et le pillage. 11 etait deja on/.c heures du soir; tout le peuple se souleva, tout le monde s'arma et courut de toutes parts pour se mesurer avec les Turcs et leur disputer l'entree. Les uns se rendaient en toute bâte aux harricres, et la plus grande pârtie du peuple se concentra au palais pom defendre le gouvernement. C'etait un spectacle effrayanr et beau â la fois. On n'entendait que la voix des miile cloches dc Bucaresci melees aux cris de vengeanec; *a* la lueur des torches

[1] Ees memes hommes qui se trouvaient â la cere ele ceux c|ui demandaienr â bruler le Reglement, les memes hommes graeles \\\\ Stirbei'u.

on ne voyait que des ftgures pleines de courage, respiram le deşir de la vengeanec. Tous ces signes indiquaient â Duhamel qu'il triomphait; il etait ştir que les deux cents 'Furcs etaient deja totnbes vicrimes de la colere populare si habilement exeitee par ses manceuvres. 11 ne s'attendait plus qu'aux represailles du camp turc, au bombardement dc la viile, au massacre, au pillage, aux cris des Roumains demandant les Russes pour venir les sauver. C'etait le pretexte qu'il cherchait depuis longtcmps pour faire entrer aussi les troupes russes.

Mais le peuple courant de toutes parrs aux barrieres, au palais, finit par voir que c'etait une fausse allarme, et en meme temps Duhamel ne tarda pas â recevoir de Fuad-Lffendi le second billet plein de politesse et d'excuse de sa part. Le peuple se tranquillisa, ct le commissaire russe mordait ses levres er se tortlait les mains en voyant echouer ses vues*providentielks;* car il comprit de nouveau qu'une oceasion favorable lui echappait encore de faire proteger le pays roumain par les bai'onncttes de son maître. Pour jouer la comedie pourrant, il fit semblant de n'avoir pas dormi dc toute la nuit, et le lendemain on le trouva dans le camp, car il avait encore â y faire beaucoup de choses, comme nous allons le voir.

LIVRE X

LA CATASTROPHE

I

Retoumons au rapporteur du *journal de la Transylvanie:*

„Le lendemain de bon matin, au lever du soleil, un pacha, accompagne du sccreraire de Fuad-Effendi, suivi d'une escorte de cinq â six Turcs, vint chez le metropolitain, portant une lettre par laquelle lc commissaire dc la Sublime-Porte invitait ce prelat â rcunir tous Ies principaux boyars, les notablcs et Ies premiers negocianrs de la viile, â venir dans le camp de-mente jour, â midi, pour entendre les volontes du Sultan (: ' si c'etaient les volontes du Sultan et non dc Duhamel).

Le meme pacha suivit la grand'rue Mogossoe, peut-etre dans le but d'inspectet la viile, ct sc rendit chez l'ex-bano A. Philippesco, appclc le Renard. Lâ se reunirent ensuite tous les ci-devant boyars et les reactionnaires actucls. La police fit prevenir de suite les boyars, les notablcs, les negociants principaux ct les chefs de corporations, afin qu'ils se reunissent tous, â dix heures, au palais, oCi â I'heure fixecse rendirent aussi tous ceux qui s'etaient rassembles chez M. le Renard. A on/c heures ils se mirent en marche du palais vers le camp turc, le metropolitain cn tete, accompagne des archimandrites et des pretres. A midi, la deputation, au nombre dc plus dc deux cents individus, se trouvait dans la grande tente de Fuad-Effendi.

Nous nous ecartons ici un peu de la narration des evencments pour decrirc la situation du lieu.

Le camp turc, comme nous l'avons dit, etait etabli vers le nord du monastere Cotroceni. Vers le sud-ouest de la viile est situee la caserne roumaine d'infanterie. Lc camp du peuple etait au bas de la coliine entre la viile et le camp turc, vers la barricre de la rue nommee *Podu de Panient,*

La deputation de la viile, composee de plus de deux cents personnes, entra comme nous venons de le dire dans Ie camp turc. Fuad-Effendi l'attcndair debout dans sa tente tentant dans la main un papier qu'on appelait firman, ct qui n'etait qu'une simple proclamation de sa pan adressee aux boyars et â tous Ies habitants du pays, une veritable parodie des volontes du Sultan, redigee sous l'inspiration de Duhamel. Nous dedaignons de la reproduirc. Quiconque souhaiterait la voir, pourrait la trouver imprimee, et meme dechirec et foulee aux pieds dans les rttcs dc Bucaresci; sa date est du 13 septembre, avec la signaturc FUAU-EITENDI en lettres *majuscules,* pour que tout le monde lc siit'.

' Nous devons communiquet cette piece â nos leeteurs, pour qu'on puisse juger de sa bonne foi; la voici.

U's parencheses nous sont rapportees par des temoins oculaires. Elles etaient les re'ponses de la deputation indignă;.

MESSIEURS,

Une tevolution inspire'e par l'esprit du communisme *{Calomnie! Calomnie!)* contre lequel toute l'Europe actuelle Iurte et trioinphe aujourd'hui, a eclate chez vous. Elle a trouble la paisible securite que vous gouiiez au sein des institutions nationales que la Sublime-Porte vous avait aceordees. *{Jamais **Li** 'Turquie n 'a ele plus cruellement hitmdiee)*

I.es principes de cette reVolution sont mut â fait txmtratres â la nature des Constitutions des autres provinces de l'Empire Otromau *{Conquises parlesabre.)* et portent atteinre aux droits de suzerainete de notre auguste monarquc, ainsi qu'aux liens politiques de la Porte avec la Russie, liens que Sa Hautesse deşire conservei' dans toute leur integrite*. *{Atieniion!!!)*

Vos It'gislations ne peuvent jamais acqueîir des ameliorations fam qu'ellcs prendront leur souree dans le de-sordre des revolutions et dans l'eiuraînement des passions. *{Comme le votre.)*

La deputation presentee, le fameux envoye de noire n sanglanre mcmoire commenca â lire ce papier, par lequel il repetau une seconde fois qu'il etait venu pour ramener la paix

II faut donc que l'ordre legal soit rerabli tout d'abord, et que l.i moindre trace <lc votre revolution soit efftcce. felie est la decision supreme et inebranlable ele Sa Hautesse le Sultan, mon maître et le votte. ***(Par le droit de conquete,*** *nins* ***doine.)***

En vous conformam â cette dexision, vous meriterez son auguste demencc, raudis qu'en persistam â nicconnaitre vos devoirs de sujets fideles, vous attirerez sur vos tetes les effets de sa juste colere! ***(Chicile insul/r pour le Sultani)***

Habitants dc la Valachie! la voix paternelle de votre ***souverain (Suzeraiu!suzerain!)*** vous parle en ce moment; placez votre confiance elans son amour pour vous, dans ***(l.es intrigues de M. Duhamel?)*** et ne pretez plus Eoreilfe â des ptomesscs si vous voulez trouver le bonheur ***(Quel bonheur, quel bonheur!)*** dont vous etes prives tlans l'erar acutei de votre patrie.

Sa Hautesse Ie Sultan, afin de donner Ia force necessaire â I'administration de votre pays, a decide dc remplacer Ia caimacamie de trois membres, sripulce dans le Reglement organique, par une seule personne, qui remplira les fonctions de cette caimacamie. A cet effet, j'ai chotsi, au nom du Sultan, le logofcte Constantin Cantacuzene, lequel se recommande par la consideration dont il jouit parmi vous ***(Comuteilesi salirique!)*** ei pour son respect pour les institutions reglemcnraires. ***(A la bonne heure!)***

Celui-ci, aide de mes conseils er de ceux du ge-neral Duhamel, charge de pouvoir de Sa Majestt' l'Eanpereur de Russie ***(Attention!),*** nommera un ministere provisoire, compost' des hommes les plus considciables du pavs, ***(l.esplus russespossiIde)*** et exe'cutera fielelemcm les ortlres tic votre Sultan. Ea presence de l'armee imperiale, qui est venue en Valachie potir main ren ir l'ordre legal ***(On reconait la belle journee des le*** ///////«/Proverbe roumain.) est une garanţie suffisante pour la tranquillite de l'imerieni. ***(Sic)*** Son Excellence Omer-Pacha, general en chef de l'armee imperiale, sera provisoirement gouvercniir militaire de la viile de Bucaresci. Ia police er la milice du pays seront egalement aux ordres de Son Excellence.

Bovars! rentrez dans vos foyers, aceourez. autour de moi alin dr in'atder â rerablir l'ordre et la tranquillite au sein elu pays. C'est lâ IVetiviv que j'ai pour mission d'accompiir, I'ceuvre que nous desirons rous von se realiser.

et l'ordre dans le pays, comme si la paix et l'ordre nous manquaient. Par une flagrante violation des droits et tles traites, pour irriter les esprits, il evita partout dans son manifeste le nom de suzerain et designa le Sultan comme souverain du pays. En calomniant le mouvement roumain, il lui donnait pour origine l'esprit du communisme, chose qui jamais n'a passe par la pensee des Roumains. Puis usurpant les tlroits du pays, il nommair sans aucune forme comme caimacam M. l'ex-logofete C. Cantacuzene, en le recommandant, suivant l'iuspiration de Duhamel, comme un homme qui jouissait d'une grande consideration parmi les Roumains, et qui etait reconmi par ses qualites et *son respect pour les institutions reglementaires.*

Je n'ai pas l'honneur de connaître de pres *M.* Cantacuzene; je ne sais que ce que l'histoire dit de lui. A la premiere venue de Duhamel â Bucaresci, *sous* A. Ghica, *M.* Cantacuzene, â la suire d'une demande faite par ce porteur de justice russe, fut destitue tle son poşte tle secretaire cl'Etar sous la designation

Pretres! serviteurs de Dieu, vocre devoir est tîe precher l'union et Ia soumission; *(Meme* ***au knout.)*** efTorcez-votis de remplir vos devoirs envers Dieu ***(Quelblasphhne)*** et envers les hommes.

Negociants et vous artisans! Ies lois du pays vous ont proreges jusqu'â presenr; ***(Demandez aux dorobans de hi police.)*** il est donc de votre devoir et de votre interet de donner l'exemplc de la soumission ***(h.n vous laissant de nouveau garroler par les sbires de Mano.)*** envers l'ordre legal du pays.

Habitants des tampagnes! Rctournez â vos champs pour vous remettre au travail de la terre, ***(Pour recevoir et nouirir les Cosaques destines â meuacer les litrcs.)*** de cette terre qui a ete pour vos peres et qui esr pour vous et vos enfants, unc source de bonheur. ***(Che bella cosa sejosse*** *veni!)* Laissez aux mains paternelles du gouvernement le som d'alleger vos souffrances! ***(Quelsarcasme!)***

Pair au quartier de Bucaresci, 1848 septembre 13(25).

Signe le rejerendaire du Divan Imperial
EUAD-EEFENDI,
Coiiunissaire Imperial dins les Principautes."

de *voleur.* Er â present le meme Duhamel, par son insinnneiii Fuad-Effendi, le recommande aux Roumains comme un *bijou reglementaire.*

Apres la lecuire de certe publication, M. Cantacuzene lui proclame *Papa tace* Mustafa, *Papa tace* caimacam; il s'inclina avec un respect tout â lait *caimacamesquc,* ct avec une reconnaissance profonde comme s'il avait etc nomme sciguncui dc la Valachie, seigneur tout entier de picii en cap; puis avei un sentiment plein de pathos, il eleva la voix ct dit: «Je setai fidele â la Sublime-Porte et â la Russie.» Comme s'il avait du: Je servirai â la fois Dieu et Mammon. On dit que Euad-Effcndi l'apostropha, et lui dit: «Soyez fidele, Monsieur, â votre patrie». On peut voir entte quelles mains est tombee la Valachie! M. Cantacuzene se montra moins Roumain que Fuad-Efreiuli ne sc montrăit Turc, et meme que ce Turc tout etourdi n'etait Roti main.

Cest alors que le jeune Cantacuzene, Jean, fils du feu roumain cai'macamise, ne put souffrir davantage l'opprobrc c[ui tombait sur lui, et du milieu des deputes poussa ce cri douloureux: «Mon pere! n'acceptcz point une parcillc fonction.» Les deputes indignes dc la lecuire d'un soi-disant firman calomniatcur, et plus encore de la forme violatricc par laquelle on imposait un chef de gouvernement, s'adrcsscrent au nouveau caimacam, et l'exhorterent par des menaces â ne pas se rendre de cette maniere l'instrumenr de l'humiliation dc la Nation et tle la violation dc ses droits. 11 s'engagea unc petite dispute ciut devint un peu animec. On dit cjue quelques-uns d'entrc les deputes menacerent du doigl Fuad-PTfendi, cn lui faisant sentir qu'il assumait une grande responsabilite sur sa tete. On dit meme que Fuad-Effendi lui-meme eut la finesse de se plaindre qu'un des deputes avait leve son baton et frappe un des satellites de Son Excellence; mais nous sommes certains que c'est unc pure invention. Au moins nous croyon.s

. Fuad-Effendi n'aurait pas eu la bassesse dc descendre
, Acvxi. de nicnsonge
iusciu a un tel ocgie
' ', , |, dispute fut assez animec, ou mieux, on 1 avait
'- ru-ec°poii'r devenit telle. Euad-Effcndi, voyant que les choses
Sent au but qu'il s'ctait propose, se retira dc cette grande
cri-nif «Oju reglementaire me suive, et que celui
r'vcut des reformes reste cn avticvc!» Alors la deputation fut
• • schisme d'une qiiaraiuamc dc ciocoi vendus
ivircnt lc nuc, ct plus dc deux cents citoyens resterent sur
, t -, Dans cc moment, tout allait selon lc programme trace
Zance entte Duhamel et Euad. l a viile etait vide d'habitants;
1 ' ' ilc attendait, reuni en bas tle la colltne en face du camp,
^chefs'et ses deputes qui etaient au milieu des Turcs. Le
^n-ipTmisuhuan etait pret â marcher et n'attendak que le

'S Un coup de pistolet se fit entendre; plus de miile soldats
, i avaient recu des ordres a cc sujet vnuent a ce stgnal ct
entourerent les W. dctiutes cn lent faisant savou qu ils etaient
retes- on avait pris toutes les mesures pour que personne nc
Mtappat du camp pour aller annoncer au peuple cc qui s'y
nassatt. t.cs reactionnaires s'etaient rctires avec Fuad-Efleiidi,
• ' t dans leuv patriotisme cxemplauc, qu il raliate
' 1 ' • sur k-chatup tous les deputes arretes, ct mitrailler un
il neuple tic plus de ... nt miile hommes sans armes, qui avait
Vinuiertineiice de denrander tusticc. Parmi les cricurs on
listiiiRViait M. Philippc Linge, qui depins trois mois deplorau
avec tous ses ... la perte de sa grande et ancienne
noblessc[1].

1 es deputes arretes avaient ete placcs entre ttois rangs tic
soldata qui dirigeaient leurs baionnettes vers eux, et les

.....p ;,*"' j ... e l d'un Francais vagabond, ne d'une r/.igane
l'egalite politique dont a toujours joui la Valachie, il parvint
Z grlie de grand vornic pendant la regime pWanatiote.

bouches tic canon etaient aussi dirigces vers cnx et pretes â faire feu! Les deputes restaient debout sous un soleil ardem, devores par la soif. Les reactionnaires avec Duhamel et Fuad Lffendi tenaient conseil, ct vers quatre heures apres-midi, l'armee turque reeur l'ordre d'entrer dans la viile, oh rien n'avait pu penetrer de ce qui venait de se passer dans le camp. 1 .'armec fut divisee en trois colonnes; l'une fut destinde â aceompagner le caimacam avec les reactionnaires et â les conduire par un chemin tres eloigne de l'endroit oii se trouvait le peuple reuni; l'autre devait curier par la barriere de MichaVu-Voda, oii se trouvait la caserne d'infantcrie roumaine; ct le troisieme s'avanca vers la barriere de la rue ***Podii dc Pameiil,*** oii se trouvait le peuple.

Nous laissons pour un moment les deux autres colonnes afin de suivre cette derniere. 1 ,a cavalerie entoura le peuple pour ne plus laisser personne rentrer dans la viile, er pour qu'il ne put recourir aux armes. Les masses de paysans ne se doutant de r en, venaient â la recontre des Turcs en chantant des hymnes, en criant; vivat! et en les saluant par leurs etendards. Les braves et disciplines Turcs commcnccrent par leur arracher des mains les etendards et par les rompre sur la tete et sur les epaules de ceux qui venaient les recevoir avec amour et fraternite. Les croix furent de meme arrachecs, jetces et foulees dans la poussiere, et le plat et le tranchanr des sabres resonnaient sur les epaules de ces hommes bons et loyaux. La plus grande pârtie du peuple etait deja etuouree, ct celle qui s'etair echappee et sc trouvait hors du cercle arme, se precipita au devant des I'urcs qui allaicnt entrer dans la viile, et se jeta la face contre terre pour que les Turcs passassent sur leurs corps avânt d'envahir la capitale. Les furcs, au temps qu'ils etaient indisciplines, dedaignaient de frapper des hommes desarmes et de faire feu contre eux; en cc moment, sous le commandement de Duhamel, ils n'etaient plus aussi timides

pour avoir peur d'hommes sans armes. Ils passerent sans aucun scrupule sur leurs corps mutiles et ecrases sous les pieds des chevaux.

Quelques-ims d'cntre les gardes nationaux s'etant echappes, s'empresserenr de venir au palais administratifafin d'avertir les Lieutenants qui depuis deux jours s'y trouvaient en pcrmancncc. Alors comme c'erait l'heure du dîner, ils se trouvaient â table; on porrait un toast â la sânte des 'furcs et des Roumains, lorsqu'on recut la nouvelle que les 1 ures fottlaient aux pieds les croix, les etendards et les Roumains meme.

*

11 faut nous arreter ici un peu pour rendre compte de la decision que les membres de la I .ieutenance avaient prise depuis quelques jours. Ils avaient employe tous les moyens pour s'entendre avec b'uad-Lffendi et connaître les instructious dont celui-ci etait porteur. Mais voyant que le commissaire ture evitait toute oceasion et persistait meme â etre dans les tenebres et â ne pas se rendre compte de ce qui se passait autour de lui, ils se deciderent â rester calmes dans leur situation naturelle et legale, comme un gouvernement regulier, reconnu au nom du Sultan; ils n'avaient qu'â atfendre la manifestation de Fuad-Lffcndi, car celui-ci venait au nom du Sultan, et surveiller l'ordre et la tranquillite publique jusqu'â une nouvelle face des affaires. Depuis quelques jours, ils s'etaient donc decides â rester en permanence â leur poşte dans le palais administratif. Ils n'avaient plus revu leurs maisons, ainsi que leurs familles, pour ne pas laisser un seul moment la capitale sans guide et sans conseil jusqu'â la nomination d'un nouveau gouvernement qu'ils pensaient toujours devoir etre forme â la suite d'une elecrion.

II cxistair pourtant unc certaine difference d'opinions cm ic les membres de la Lieutenance. Deux d'enrre eux, M M . N. Golesco et Ie general Tell, voulaient rester toujours en permanence, quand meme Puad-Pffendi les aurait destitues dans le camp. Ils pensaient qu'ils avaient Ie droit de gouvernci tant que le peuple demeurait content de cette Lieutenance.

Ils se basaient sur cette forte raison: «I .e peuple nous a elus, c'est le peuple qui a le droit de nous destituer.» M. Heliade disait: «Nous devons rester en permanence jusqu'â ce cmc nous ayions la nouvelle de la nominarion d'un autre gouvernement par l'election, ou impose par la force. Des ce moment, notre persistance â demeurer â notre poşte serait consideree comme une deviarion de notre proclamation constitutionnelle; ce serait meme le signe que nous aurions I'ambition de gouverner encore; cjue nous aurions cherche â nous maintenir par le peuple, ce qui serait tout â fait contraire â nos veritables intentions et â nos principes. Nous avons proclame la Constitution, et nous ne pouvons plus gouverner sous un regime reglcmenraire. Puis, il faut penser aux consequences d'une telle conduite; car, si nous n'en subissons pas la responsabilite, au moins nous en suporterons â juste titre le ridicule.»

Telles etaient Ies opinions et les disenssions des membres de la Lieutenance, lorsqu'on vint leur annoncer l'entree des furcs dans la viile, leur conduite et la nomination arbiiraire du nouveau caimacam, sans consideration aucune pour les droits du pays. M. Heliade sc leva alors, porta un toast â l'avenir de la Patrie, ota son echarpe et dit: «J'ai rempli ma charge. I ,a capitale et le pays sont actuellement dans les mains des Turcs. Ce sont eux qui repondront dorenavanr de toutes les consequences tle leurs aetes. Qtiant â moi, je me rerire.» Lt il fit ses adieux.

La cour etait remplie par les habitants inquiets dc la viile, ct lorsqu'ils virent Heliade descendre, ils lui clemanderent ce qu'ils devaient faire. Heliade leur repondit de se tenir tranquilles et consequents avec leurs principes; d'aller chacun chez soi pour ne pas fournir de pretexte â des malheurs que la patrie ne meritau pas. «Que le mal arrivc de toute autre part, ajouta-t-il, pourvu qu'il ne vienne pas de nous, l'aggreseur sera responsable.»

Les memes conseils lurent repetes par les deux autres Lieutenants. Mais le peuple persistait â prendre les armes: «I.aissez-nous faire, disait-il, et jusqu'â ce soir nous sommes en etat d'en finir; les ennemis seront meme enterres.» - «Nous n'avons d'ennemis, dit Heliade dans la cour, que les Russes, et les Russes son lom de nous; ils nous oppriment en ce moment par les Turcs que nous avons proclame* nos freres. Nous n'avons que la force morale et legale; il ne faut pas la perdre par tles imprudences. Si les furcs en ce moment sont avcugles, ou forces d'agir de cette maniere, il viendra un temps oii ils verronr clair, et ou, forts de nos droits, nous les aiderons â combattre l'ennemi comun.»

Heliaele se retira. Le peuple fur exhorte par le gouvernement â se retirer en ordre; et pour ne donner aucun pretexte â la force, la compagnie qui etait de garde dans le cour du palais avait reşu du general Tell l'injonction dese retirer dans la caserne et d'abandonner le palais â toute eventualite. Les deux membres de la Lieutenance y resterent seuls, sans armes, sans gardes, attendant avec resignarion, et repetam les memes conseils â tout citoyen qui se presentait pour venir defendre le palais.

La colonne des 'Turcs, entree par la barriere de *Podu de Pământ,* avansait **deja,** fantassins et cavaliers, les canons

charges et Ies meches allumees. L'autre colonne conduisait a la metropole le caimacam et les boyars du parti russe.

Venons â la troisieme colonne qui entrait par la bariere de *Michaiu-Voda,* ou ele la caserne dc Spyro.

La veille du 13 septembre, le colonel du regiment cn garnison, Radu Golesco, s'ctait presente tlcvant le general 1 cil en lui demandant ce qu'il devrait faire si les Turcs, cu entrant, reclamaient la caserne.

- Les Turcs son nos hotes, lui repondit lc general, nous devons leur cetlet les casernes. Celle de la cavalerie est clej.î evacua; dans ce but. Dans celle de l'infanterie, les soldats tloivent attendre, sc reunir au dernier moment avec la compagnie de pompiers, et â l'arrivee des Turcs, les recevoir avec les honneurs dus, se retirer en ordre ct leur ceder la caserne.

- Mais si Ton nous demande les armes? repliqua lc colonel.

- Ne pas Ies rendre, repondit le general d'un ton decişii. I.es amis ne demandent pas les armes.

Telles etaient les ordres donnes aux soldats roumains en garnison, dont lc nombre s'elevait â quatre cents, et celui des pompiers a deux cents.

Lorsque la nouvelle ariva dans la caserne que les Turcs s'approchaient, on fit avertir la compagnie tle pompiers d'y venit, pour etre reunis, selon les ordres, au moment de la reception.

I.es quatre cents soldats de la caserne etaient ranges de front dans la cour, et â l'approehe des Turcs, la musique enronna la marche ceremoniale et les soldats presaiterent Ies armes. Tes Turcs ne faisaient aucune attcntion â ces marqucs d'bonncur, ct au lieu de s'arreter devant la porte pour y entrer, ils precipiterent leurs pas pour passer de l'autre cote. Leurs canons traverserent lc passage au grand galop tles ehevaux, et tous les Turcs passerent en grande hâte pour sc porter entre la

caserne et la *cour brulee,* d'une maniere qui presageait toute autre chose qu'amitie et paix: ils se mettaient presque cn embuscade.

C'est tlans ce moment que la compagnie de pompiers, traversam la *cour brulee,* s'approchait de la caserne. Son capitaine, M. Xaganesco, s'inquieta â l'apparition d'une tlisposition şi cquivoque de la part tles Turcs. Nous laisserons ici parler M. Zaganesco lui-meme

«Des que jc vis cette tlisposition tout hostilc, je voulus m'arreter et commander â ma troupe de se retirer en arriere; mais je connaissais les ordres donnes et je mc determinai â passer en avânt pour rejoindre les autres soldats dans la caserne. Jc commandai le *pas precipite,* et avec mes soldats, les fusils nonchalamment poses sur Tepaulc, jc me suiş fraye passage parmi Ies 'Turcs cn fendant leurs rangs â tlroitc et â gauche. Je vis les meches allumees aupres des canons et les Turcs nous attendant venir devant leurs bouches. Je commandai dc precipiter la marche Tes Turcs commandcrent qttc tous Ies leurs, que j'avais separes â droite, passassent de leur cote â gauche; tlans leur precipitation desordonnee, un soldar turc trebucha ct sc hcurta avec un de mes soldats qui formaient Ia queue et tomba. Un officier turc frappa de son sabre mon soldat; vin autre soldat tute, imitam son officier, dechargea son fusil sur un des miens qui tomba de suite. Nous etions alors cn face des canons, ct jc commandai de precipiter le pas pour nous approcher de la caserne Mes soldats n'avaietit pas les fusils charges. Lotsque plus de la moine tle notre colonne eut franchi la direction des canons, et lorsque les Turcs etaient passes tous â la gauche pour n'etrc plus en buttc au feu des pieces qui nous attendaient, Ic premier coup d'un canon ottvrit un large passage dans ma colonne; les coups se repeterent et tuerent plusicurs des miens. Tes decharges repetees des fusils et des carabines suivirent Ies decharges des canons; mais nous etions deja sur

la defensive, car nous etions derriere les murs de la caserne. Mi-, gens chargerent leurs fusils et je conunandai lc feu. Plus de trois decharges curent lieu tiu cote des notres; mais la mitraille turque nous faisait de grands dommages. Porstjttc les canous se dechargaient, les miens se couchaient par terre; mais desesperes, en se levant, ils s'ecrierent tous comme un seul homme: *Sur les canons, enfants, car ils nous ravagent.* D'un seul bond ils se precipirerenr; les canons etaient charges et on se preparau â mcttre de nouveau le feu â i'amorce; mais ils etaient deja au pouvoir des miens; ils les retottrnerent contre les rangs serres des Turcs, et firent feu. Cest alors que se fit le ravage terrible dont les furcs se plaignent encore â juste titre, car la mitraille ne s'arreta que sur des corps humains. Ies miens etaient maîrres des canons, mais comment les defendre? Un colonel ou un major turc lan^a son cheval contre moi; potir ne pas le laisser s'approcher, j'arracbai le fusil des mains d'un tle mes soldars et, en visam l'ennemi, je le renversai tle son cheval. Nos freres tle la caserne ne cessaient pas de faire feu, mais leurs balles venaient de trop loin. Nous avions epuise nos cartouches, quelques-uns coururent dans la caserne pour en prendre. Cest alors que le general turc, qui venait de perdre son cheval, commantle que le feu s'arrete. Nos soldats de la cour tle la caserne eleverent aussi un mouchoir blanc au bout d'une baîonnette. On commenca â parlemenrer et â s'expliquer. Pe colonel Golesco avanca vers les Turcs pour parler. Mon lieutenant Danesco etait blesse et gisait Ia tete reposee sur un tronc tle bois. Un Pure s'approcha tle lui, le piqua de sa baîonnette. Danesco leva sa tete presque niouranre; le Turc voyant qu'il vivair encore, lui dechargea son fusil tlans le crane et le tua. Un citoyen qui se trouvait lâ s'intligna de cet acte de cruaute; il arracha un pieii d'une des palissades et en dechargea un coup sur la tete du fure sans defense, qui ne s'y artentlait pas, et qui tomba etourdi; le citoyen lui arracha son fusil, lui

perca la poitrine, se precipita sur un aurie Turc qui venait contre lui, le tua aussi d'un coup de baîonnette, lui arracha son fusil et sc precipita en toute hâte dans le quarrier d'Isvor.

Pn artendant, le reste de mes soldats etait deja dans la cour dc la caserne et s'eiait reuni aux autres. Pes pauvres hommes, decimes par la mitraille, hors d'eux-mcmes par la rage et le desespoir, m'entourerent de cris rauques et menațants: *Que signifie cela, capitaine? mc* demandait chacun â la fois. *Vous nous conduisez ici lesfusils decharges, les Turcs nous assomment comme des betes. Nous sommes trahisl- Trahis! trahis!* repetercnr-ils tous en me nienațant. Je ne savais plus que repondre; j'avais perdu toute presence cl'esprit. Je mecriai moi aussi: *Trahisl mes freres, mais par les Turcs. Mourons tous en braves! - Mourons! mourons!* s'ccriercnt-ils tous â la fois. leurs cris n'avaient aucune ressemblance avec la voix bumaine, c'etaient des rugissements tle lions. Pes Turcs, effrayes, s'ecriaient aussi: *Dour, dour, cardaches* (artere/., arrete/,-vous, freres). Ils criaient que c'etait un malentendu, et nos chefs qui parlementaient vinrenr aceompagnes d'un cenain Bulgare grecquise, roumanisc â Giurgevo, un certain pitar Gregoire.»

C'est un reactionnaire paye, homme tle toutes les couleurs, ciocoiu dans le temps de Bibesco, patriote â sa chute, excitateur du peuple pour aneter et maltraiter Villara et J. Mano â Giurgevo, adorarcur de la Constitution lorsqu'elle etait dans sa vigueur, son persecutau' lorscju'elle chancelait, espion des Russes au besoin, interprete des reactionnaires aupres des Turcs, conducteur tle l'armee turque sur le chemin de Giurgevo ct par les avenues tle la capitale, instrument habile de Duhamel pour acheter ct corronipre quelques-uns des furcs, vendeur tles chretiens, en un mot, assimilation incarnee des grands ciocoi.

«Cc pitar Gregoire, continue Zaganesco, vint et dit â nos soldats de la pan du pacha qui commantlait cette colonne qu'il

y avait eu un malentendu et annonca la paix pourvu 1l11'ı rendissent les armes et se retirassenr chacun chez eux.

A ces mots, nos soldats furent distraits de leur desespoii heroi'que qui pouvait faire des mcrvcillcs dans cc moment oii ils etaient tous reunis et munis de cartotiches. Ils sc calmcreiu, se consultereiu avec les officiers sur cc qu'ils devaient repondir au message du pitar Gregoire, et sc determincrent â ceder au nombre et â rendre leurs armes. Ils commencerent â deposci par terre lusils ct gibernes. Deux clc mes pompiers au fonti de la cour, sur le bord de la colline, dans un coin, etaient encore armes. I.es Turcs criaient, dans leur langue, de deposer les armes; comme mes soldats nc comprenaient pas lc turc, quelques coups de fusils partirent du cote de l'ennemi, et fous les deux tomberent morts.

Tes notres s'eloignant un peu de leurs armes abanclontiees, quelques-uns etaient deja sottis de Ia cour, lorsque les coups tles canons non reuversc'S recommencerent â tirer contre eux; la mitraille les dccimaithorriblemenr. Ils prirent la fuite cn tous sens. Je mc trouvais encore dans Ia cour, je pris la route qui conduisait cn bas sur lc cote tle la colline, j'cntrai dans un jardin, jc lc traversai, jc parvins dans une cour, ct jc sortis dans une rue. Je ne savais pas ou je me trouvais. Un citoyen m'abordc et mc retient: *Monsieur,* me dit-il, *votre col est rouge, la brodure d'or luit, les Turcs vous voieut. Prenez cette rue.* Je suivis son conseil et je parvins dans lc quarticr de *Dudcscu;* lâ jc trouvai asile dans la maison de quelques religictix catholiques oii jc testai cache jusqu'aujourd'hui. II n'y a pas unc hcure que j'apprends cjue Ies Turcs me cherchent, aceompagnes tles hommes qui me connaissent ct qui sc sont travestis en habits turcs. J'abaudonnai tuon asile et me voilâ iugitif.» (Ce fut dans I'hotel du consulat anglais que. cette tleposition fut faite.)

Te capitaine Deyvos, temoin oculaire et acteur dans Taffairc de la caserne de Spyro, fit aussi sa deposition dans Ic meme hotel; et nous n'en citons que la fin, qui fait en quelque sorte la suite dc cc cjue vient de deposer M. Zaganesco:

«.. .Apres avoir decide que nous rendrions nos armes, je me presentai au general turc lui rendre mon epec. — Conscrvez-la, mc dit-il. Qui fut Tagresseur? ajouta-t-il. - Vous, lui repondis-je en turc. II me regarda d'un coup d'eeil oblique. - Non, c'est vous, vous! mc repliqua-t-il, avec un sang-froid tout â fait asiatique et faisant un doublc mouvement afînnatif de Ia tete. Nos soldats deposerent Ies armes. *En* attendant, jc vis tle nouveau les Turcs prendre unc positiou hostilc et tirant furtivement la detente de leurs fusils. Knfants, tlis-je â nos soldats, dispersez-vous tant que vous pouvez, et sauve cjui peut. Jc n'avais pas fini de jiarler que les fusils et les canons turcs furent decharges contre les notres deja desarmes. Ils s'cnfuircnt cn tous sens, et je m'enfuis aussi en bas vers le quarticr tl'Isvor. Tes Turcs discut qu'ils n'ont pas tire contre des soldats desarmes; mais qu'on examine les cadavres, et Ton verra cjue la plupart n'ont pas de gibernes.

Quant â l'abscnce presque totale de gibernes, les charretiers cjui ont cnleve les cadavres s'accordcnt tous â Ic constatei dans leurdcjiositiou.

C'cst ainsi que les Turcs entrerent â Bucaresci, ces Turcs cjui, un mois auparavant, â Giurgevo, etaient comme des agneaux au dire des jiaysans, ces Turcs qui s'embrassaient et jouaient avec nos soldats roumains, ct qui, avec les habitants de Giurgevo et de tout Ie district de Vlasca, avaient vecu en freres, en leur inspiraiu tant d'amour ct de confiance.

Toute la nuit du 13 au 14 septembre, ils [lillercnt des maisons, dejxmillerent et tuerent des hommes, des femmes et des enfants, cnfoncerent et violerent des cglises et les dcpouillercnt de leurs vases d'or et d'argent. Te lendemain, des bourscs, des montres, furent arracbees par force au milieu des rues. Dans Ies boutiques et les magasins, les Turcs entraient ct

premiem tout ee qui leur plaisait sans rien paver, ou en payani ee qu'ils voulaient. Des indigenes, des sujets etrangers des deux sexes furent massacres. Un caporal de l'agence autrichienne ful tue, un autre blesse; la femme d'un Francais fut assasinee avec son enfatu. Un sous-officicr roumain desarmc fut enleve du milieu de la rue, trame dans la caserne et mis en pieces. Uu soldat aussi desarmc fut tue au milieu de la rue pour le seul crime d'avoir des bottes que les Furcs lui arrachercnt de suite. Des filles furent enlevees par la force et cn pieitr jour; un murmure universel se rcpanclit dans toute la viile, l.es sujets etrangers coururent le troisieme jour â leurs cousulats respectifs et demanderent proteetiou. l.es consuls sc reunirent et sc rendirent chez Fuad-Fffcndi et chez Omer-Facha, pour leur demander raison de toutes ces scenes. Ils protesterciu tous, ct les furcs commencerent â s'inquicter, et particulieremenr Fuad-Fffeutli, qu'on depciut avec un caractere effeminc et lâche. De peur que tles rapports vrais n'arrivassent jusqu'â Constantinople, Fuad-Fffentli, instruit par nos vieux ciocoi qui savent depouiller le monde ct se munir ensuite de certificats de gratitude et de reeonnaissance (on connaît l'ecole et le metier dej. Mano), otdonna de rediger un acte de remerciement au nom tles negociants oii l'on disait que les furcs etaient entres dans la capitale et s'etaient comporres avec humanite et un ordre exemplaire; que la vie, la propriete ct la personne meme de chacun avaient ete respeerces; que habitants en general etaient reconnaissanrs; que par l'arrivee de ces furcs si dotix et si humains, le pays avait ete sauve tle l'anarchie; et que la tranquillite avait ete retablie, et d'autres belles choses semblables. Un pareil acte circule en ce moment de boutiquc en boutiquc et de maison en maison, aceompagne d'une vingtainc tle Furcs, la main sur Ic sabre, forcant les citoyens de le signer. Mais les negociants honnetes ne voulurenr pas, meme par la force livrer un temoignage si faux et si inlâmc.

Par malheur, il peut se trouver, pour signer un pareil acte, quelques hommes perdus, ou tle ces industricls habiles qui n'ont d'autre metier que de speculcr sur tous les evenements.

Retotirnons aux membres tle la I.ieutenance. Apres la nomination arbitraire du caimacam, et apres la retrăite tle M. Heliade du gouvernement, M M . N. Golesco et leii resterent, comme nous l'avons dit, dans le palais administratif, oii ils passerent toute la nuit sans garde er presquc les portes ouverres. Fes furcs avaient deja occupe toute la viile. Pe lendemain, une compagnie d'infanterie et un peloton de cavalerie vinrent occuper le palais administratif. Pes tleux 1.ieutenants crurenr que ces hommes venaient pour les arreter; mais les Furcs ne firent que se poster lâ et mettre des scntinelles au Tresor public. Personne ne fut arrete ni maltraite. M. Nicolas Golesco sortit sans etre interroge par personne, et se rendit chez Omcr-Pacha. Le general Tell y attendit jusqu'â l'heure du dîniier, ct sortit aussi en pleine liberte; il se rendit dans sa familie.

Tous les membres de la Lieutenance et les ministres du regime constitutionnel furent libres â peu pres pendant une semaine. Ils sonaient dans les rues et s'occupaient de leurs affaires sans etre inquietes. Deux tles Lieutenants s'en allaicnt quelquefois le soir chez l'un des consuls etrangers qui, en tout temps, et particulieremenr dans ces dernicres circonstances, s'etait distingue par un cceur noble et genereux; lâ, cjuelquefois pour eviter tout desagrement, ils trouvaient bospitalite et passaient toute la nuit.

Voyant que les murmures se multipliaient dans la viile, et que les intrigues des sbires russes excitaient le peuple â essayer un coup de main pour necessiter aussi rintervention des Russes, les membres de la 1.ieutenance se determinerent â quitter le pays et demanderent leurs passeports. Us craignaienr que le peuple, mecontent du retablissement du Reglement, indigne

des cruaunîs qui avaient eu lieu, excite meme par le parti russe, fît quelques tentatives dc soulevement qu'on aurait pu Lui attribuer.

I.e 17 septembre, Heliade et Tell se trouvaient â dejeuncr chev. le meme consul. On vint leur dire que le peuple etait prci a arborer l'erendard tricolore sur l'emplacemcnt de l'eglise eatholique, â sc reunir en masse et â demander la destitution du caimacam ct la reinsralation de la Lieutenance. Ils virent qu'il n'etait pas prudent de se trouver en de parcillcs conjonctures dans I'hotel d'un consulat. Ils envoycrcnt dire aux chefs des corporations qu'ils connaissaient comme honimes sages et niiirs, qu'on leur tendait des pieges, et qu'ils les priaiem de faire repandre la nouvelle qu'ils etaient partis de Bucaresci et qu'ils se trouvaient deja cn Transylvanie, afin d'empechcr le peuple d'entreprendrc toute tentative. (Test ainsi qu'ils sortirent de I'hotel du consul, et sc donnerent rendez-vous chez l'ex-ministre secretaire d'Etat constitutionnel, J. Voi'ncsco II, d'oîi ils partirent lc meme jour pour Cronstadt, en Transylvanie. M. N. Golesco sc prepara â sc rendre â Constantinople.

Entrons dans lc monasterc de Cotroceni. Nous avons laisse plus de deux cents deputes, bons citoyens, archimandrites, pretres, boyars et fils de boyars, negociants, professeurs, dans le camp turc, entoures dc trois rangs de soldats, exposes aux baionnettes et aux bouches des canons. Ils resterent dans cette situation sans pouvoir etancher leur soit et sans pouvoir prendre aucun aliment. A neuf lieurs dtt soir on ies transporta dans Ic monasterc, au milieu d'une colonne de six soldats dc front, c'est-â-dirc escortes dc deux cotes par deux colonnes dc soldats d'infantcrie rurque, er par deux autres colonnes de cavalerie, suivies dc deux pieces d'artillerie, les meches allumees.

Arrive cn cet endroit, on mit quelques prisonniers en liberte, et parmi eux se trouvait M. Dcmetrius Ghica.

Lc lendemain, Rustin-Bey, le secretaire de Fuad-Effendi, vint au monatere, et delivra aussi J. Cantacuzene, le fils du caimacam. Vers les quatre heures de l'apres-midi, arriva J. Voi'nesco 1, le maître de police actuel et l'ex-ehef de I'etat-majorsous le gouvernement constitutionnel. II appela tous les prisonniers d'apres une liste qu'il tenait, et leur demanda leur nom. Ceux qui avaient un nom distingue dans le mouvement reformateur devaient rester prisonniers. Les autres furent delivres. 11 ne demeura dans le monatere cjue vingt-sept personnes, jiarmi lescjuelles nous connaissons les suivantes: l'abbe josaphat Snagoveano, les trois freres Golesci: Stephan, Alexandre et Radu; Gregoire Gradisteano, l'ex-maître de jxslice Mărgărite Mosso'i, C. Aristias, Cesar Bolliaco, C. Rosetti, J. Bratiano, les deux Balcesci, Nicolas et Barbu, J. Bolintineano, les deux Joannesci, les cieux Ipatesci, Vernesco, Cioranno, Zanea et les deux Peretzi; jiarmi les negociants, Dancovici, Basiliade, Soulacoglu, Kiriloff. Ceux-ci resterent dans le monasterc trois jours, oii ils furent tres mal trai tes. Leurs parents et leurs amis s'emjiresserent de se rendre **aujires** de Fuad-Effendi et d'Omer-Pacha potir solliciter leur grâce. On vint rendre la liberte â quelques-uns des negociants; mais ils refuserent de sortir, en disant cjue s'il y avait des coujiables, ils l'etaient aussi, et voulaicnt subir le meme sort que leurs compagnons.

Mais on devait delivrer les chefs des commercants, car tant qu'ils resteraient emprisonnes, les magasins, les boutiques demeureraient fermes dans la cajiitale. Aucun marchand ou banquier ne voulair rendre satisfaction â leurs soi-disant sauveurs **jiour** donner quelques signes de vie.

1 ,es entretiens cju'eurent quelques-uns des solliciteurs avec Omer-Pacha sont rcmarquables; nous citerons entre autre le suivant: un negociam se rendant aupres de ce Pacha, afin de lui demander la grâce de son comjiagnon qui se trouvait arrete:

«Ne craignez rien, lui dir-il, car ceux qui sont arretes sont plus en surete que ceux qui sont libres; ils sont sous la sauvegardc tles soldats disciplincs, tandis que vos ciocoi' et *d'autres intriganți* payein cette espece de *ciutaks,* Turs qui conduiseiu les chariots de munitions, et les invitent â commettre des exces et des assassinars meme pour inculper l'armee turque d'indiscipline, et pour faire venir les Russes. Nous sommes tous ensemble dans une position tres difficile. Omer-Pacha, pour faire des exemples, fit executer plusieurs Turcs pris en flagrant delir, ou reconnus comme criminels d'apres les lois tle la discipline.»

Ix; consul anglais, M. Colquhoun, s'est distinguedans cette oceaison, plaitlant aupres de Fuad-Effendi la cause tles citoyens en general et des prisonniers en particulier. II se rendit plusieurs fois aupres tiu commissaire turc pour demander la liberte des prisonniers, des passeports et une escorte, afin qu'ils puissent Iranchir la frontiere.

I.e 17 septembre, on se decidă â delivrer tous les captifs, dour une quinzaine devaient passer en Autricbe. M. N. Golesco etait decide, comme nous l'avons dit, â aller â Constantinople, et Ies quinze dont nous venons de parler prefererent aller provisoiremenr en Transylvanie que partout ailleurs. M M . 'l'ell, Heliade et Voi'nesco, Fex-secretaire d'Etat, devaient se reunir aussi avec eux â Cotroceni. Ee deparr etait fixe â quatre heurs apres-midi. Sur la parole d'bonneur que Fuad-Effendi avait dornice au consul anglais, ils devaient tous etre escortes par des gardes turcs pour leur surete jusqu'â la frontiere autrichenne. Voi'nesco alia rejoindre les prisonniers; mais Tell ct Heliade se deciderent â partir separement.

Vers huit heures du soir, les personnes de Cotroceni, montant en voiture, avec une escorte qui n'avait pas l'apparencc tle les traiter en hommes libres, furent d'abord dirigees vers Cronstadt, et apres un detour de plus de deux heures pendant

la nuit, ils s'apercurenr qu'ils allaient vers le Midi au lieu d'aller vers le Nord." *{La Gazette de la Transylvanie* de 1848, n° 81-85.)

Nous quittons ici le rapporteur de ee journal pour laisser parler les prisonniers eux-memes:

„Fa nuit etait sombre, chaque voiture etait escortee de huit ou dix cavaliers, ct contenant deux ou trois prisonniers aceompagnes d'autant de Furcs, dont les mines et les manieres n'etaient nnllement amicales. 11 semblait â les voir que leurs armes etaient dirigees plutot contre nous que pour notre defense. Nous ne savions pas oîi nous allions. Un niorne silence s'etait empare de nous. Fa curiosite de reconnaître le chemin et de nous orienter sous un ciel sombre nous avait tous rendtts muets. On nous avait dit qu'on nous ameuait â Cronstadt, et en partant, on avait en effet pris la diection du Nord. Fai nous eloignam de la capitale, nous perdîmes tout signe, tout indice qui pouvait nous mettre en relation avec les poinrs eardinaux, plus de lumiere, pas une etoile; er lorsque de remps en temps Ies eiincellcs s'echappaient des briquets de nos gardiens, pour allumer leurs pipes, nous ne voyions que des figitres sombres, rendues fantasmagoriques par la lumiere soudaine er fugitive, surtout â travers le prisme lugubre de notre situation incertaine et agitec.

Au bout de quelques heures, on s'arreta pres d'un village pour reposer les chevaux. Quelques-uns parmi nous reconnurent lc chemin de Giurgevo, et nous vîmcs que nous allions vers le Midi. C'etait en Furquie qu'on nous menait. Dix jours auparavant c'eiît ete un bonheur pour nous; mais apres la conduite si dcioyale, si illegale, si inhumaine d'arreter comme criminels les depures d'un peuple anii, sincere, fidele et sans armes; apres un emprisonnement de six jours, apres une promesse d'etre conduits en Transylvanie, nous voir traînes ailleurs! Cela ne pouvait que nous faire douter de la bonne foi

de ces messieurs, ennemis de leurs propres interets et devenus instruments de leurs propres ennemis mortels. Nous nous resignâmes, decides â braver toute eventualite.

Oii se remit en route, nous marcbâmes route la nuit, et vers le matin nous vîmes que nous etions pres de Giurgevo.

En entrant dans cette viile, on nous conduisit directement dans la prison d'Etat, et on nous enferma dans le meme endroit que les forcats. Mais quelle fut notre surprise! Ea prison nous părut notre lieu de debvrance. Nicolae Golesco etait dans le meme endroit que nous. I.es trois freres rencontrent leur quatriemc; ils se revoient, ils s'embrassent; ils s'interrogent, nous nous pressons autour d'cux. Un seul home changea toute notre humeur; sa joic, prodttite par la rencontre de ses freres et par notre affection, se comniuniqua â nous tous, et la prison prir un aspect de salle joycuse. Vive la Roumanie! Vive les Turcs qui nous reunissent meme â la mort! Tels etaient les cris pousses par nous. Nos geoliers resterent stupefaits; les citoyens du dehors, accourus â la nouvelle de notre arrivee, versaient des larmes, tandis que nous etions presque ivres de joic. Nous racontâmes notre histoire. Nicolas nous raconta les evenements de Bucaresci, ses visites â Omer-Pacha, son depart pour Constantinople, commenr il fut arretc en route, comment on le conduisit â Giurgevo; son depart, son isolement et sa surprise tle nous voir, car il nous savait partis pour Cronstadt, et nous le savions deja sur la route de Constantinople. Nous etions tous contents; quelques-uns de la coterie de Rosetti qui avaient rcussi a diviser N. Golesco de Tell er d'Heliade, en lui promettant le domniat, dans cc moment s'empresserenr de Ic tourneren ridicule, cn disant qu'il allait â Constantinople pour recevoir l'investiture du domniat.

On nous transporta tle la prison, et on nous embarqua sur le Danubc."

Poursuivre ce voyage sur ie Danube pendant plus de trente jours, c'est un episode qui, de lui-meme, fait un sujet, un tout, digne d'etre trăite separement dans un sens plutot pittorcsque que politique.

Nous nous bornons â dire que nos prisonniers trainés â la reinorquc, sur la rive gauche tiu Danube, contre le couranr, mal vc-tus, mal nourris, exposes aux intemperics de la saison, sans repos et sans somniei], surveilles par des gardiens ignorants et presque sauvages, ignorerent pcticiant plus de trente jours le lieu de leur desrination. Enfin ils arriverent â Orşova, et de lâ sur Ia rive autrichienne. Desesperes, perdant toute patience, ils furent lorces de se revolter, de sauter sur le territoire du Banat, et de courir au premier village roumain pour se sauver.

Les uns poursuivirent leur route par la Croaţie, la Styrie, ie Tyrol, la Suisse, et parvinrent jusqu'â Patis; les autres retournerent en Transylvanie pour rejoindre leurs compagnons d'exil et d'infortune.

Revenons â Bucaresci et pour en depeindre la situation apres l'expulsion des hommes du mouvement, nous reproduirons uti article du *journal de In Transylvanie:*

„l.e bon et loyal peuple reste immobile et pensif, balancant entre une soumission passive et exemplaire et entre l'elan explosif du dernier desespoir. Ceux qui ont figure dans les premieres fonctions du regime constitutionnel se tiennent â l'ecart, effrayes de ce qui vient de se passer. Tous les employes publics, nommes par la Lieutenance, sont destitues, et ies anciens memes donnctit leurs demissious, sc refusant â servir sous ie regime reglementaire, maudit par le chef de l'Eglise. les fonctionnaires nouvellement nommes n'osent pas prentlre leurs charges, et les affaires restent dans l'inertie la plus profonde. I.es subalternes du ministere de l'interieur sont menaces par

lc nouveau ministre d'etre amenes par les ba'iormettes rurques et forces contre leur gre â servir. On a contraint le chef dc l'Eglise de publier une epître encyciique pour lever l'anatheme sous lequel se trouvait tout hommc qui servirait sous lc Reglement.

Pour parodier la justice, Campineano, que nous considerons comme le meilleur parmi cette race de loups, quoic[uc Russe par necessite ou par principe, ne peut etre absous de son peche originaire contre la Russie; il est rcnvoye du ministere de la justice â celui du controle. Son remplaţant, c'est un type de l'ancien boyarisme, homme sans instruction er sans pudettr; il se fait toujours une vertu de declarer ouverrement qu'il ne connaît pas d'autre metier que celui de savoir signer son nom, et qu'il n'appose jamais sa signature gratis, il se fait un merite de declarer franchemenr que la justice est â vendre au plus offrant. Pe ministere de l'instrucrion publique et des cuites est confie â un ignoram, homme ignoble er rampant, dont les traditions de familie ne sont que la rapacite, la flarterie, l'espionnage, par lesquclles le pere et tous les freres ont forme une viile familie de parvenus.

Pour le ministere de l'interieur, il ne se trouva que l'ex-vestiar, Ic vieux j. Pliilippesco. Sous l'ancien regime, un certain J. Budisreano se trouvait au ministere des finances comme chef de section. Destitue pour avoir ete reconnu coupable d'un voi de plus **40** miile ducats (480.000 fr.), sur l'article des *maziles,* J. Philippesco ne trouva pas un homme plus digne de son fanatisme boyaresque que ce Budisreano. II le demanda donc comme aide er tlirecteur du minisrere de l'interieur. J. Voi'nesco fut nomme maîrre de police. Ce traître, qui avait servi sous la (Constitution, etait plus capable que tout autre de divulguer les secrets des hommes du progres; creature russe, son education s'est faite â Odessa; il a su feindre pendanr tout le temps dc la Constitution, et se soutenir dans son poşte de chei dc

l'etat-major afin de renir la clefde la milice, pour enrraîner les officiers et les soldats â abandonner Bibesco, â se rcvolter contre le gouvernement provisoire, :t massacrer le peuple, et â demoraliser en un mot la milice en la poussant selon les inspirations de Duhamel. Comme second â la police, il prit son digne beau-frere, un certain Burki. Cet homme, dans le cas ou les Russes seraient arrives, aurait imite Ic jargon des injures moscovites afin de passer comme Russe et effrayer les masses; mais, dans ce moment, comme les Russes sont en costume musulman et parlent la langue turque, il a mis le fez et ne vocifere qu'en turc, abbatant les etendards nationaux, rcnversanr la statue de la Roumanie, effacant sur tous les edific» les mots *justice* et *fraternite,* et persecutam enfin les bons citoyens. Ces deux hommes sont destines â jouer le grand role de bourreau si les Russes viennent en personne. - Mais avânt tout lc caimacam se distiugue par sa bassesse et des crimes de lese-Nation. II a payc plus de vingt-ciuq miile ducats pour parvenir â cette grande fonction de caimacam, soumis aux volontes de Duhamel et rampant devant lui. II a adiere la glorie de violer les droits de la Nation, d'etre impose caimacam par la mitraille turque mise â la disposirion d'un Russe, la gloire d'avoir la conscience souillee du sang roumain sur lequel il a elu passer du camp turc â la caimacamie, et â la demeure de ses peres et de ses descendants; la gloire d'avoir ensuite l'honneur, comme chef de la Nation, d'apposer sa signature au-dessous de celle d'Omer-Pacha, d'erre temoin dc l'imposition de ses ministres ainsi que de tous ses subalternes. Ce que nous venons dc relater est quelque chose d'extraordinaire dans notre bistoire qui surpasse le Reglement meme.

M'informant des scenes qui curent lieu dans le camp, â sa nomination, â la caserne et dans les quartiers de la viile, je me demandai si M. Cantacuzene avait pu survivre â tant de malheurs nationaux; si le demon du remords, en possedant son

corps et son âme, ne le tourmenrait pas tle convulsions epilepfiques. — Au contraire, me repondit-on; il est trop lori pour succomber â de pareilles faiblesses; il est calme el joyeux, il turue et eleve ses nioustaches grises comme un jeune homme de vingt ans. II n'a en ce moment que l'inquietude de pouvoir aussi parvenir au tronc. — Le redacteur mer ici deux poiuts d'interrogation entre parentheses (??) - *C'est* un graiul opprobre pour son pauvre fils, J. Cantacuzene; â sa place j'aurais repotisse ce nom ustirpe et tache de sang dans tonte l'histoire roumaine, et j'aurais repris le veritable nom dc Magoureano cjui est plus roumain et ciont on n'a **jias** â rougir'.

Le 19 septembre, Bucaresci

P.S. Les exces jxwr lesquels les Turcs avaient ete achetes nc tarderent pas â donner un pretexte â Duhamel pour appelcr les Russes." *(La Gazette de la Transylvanie,* n° 85.)

Duhamel, voyant enfin realiser ses esperances, a, sans retard, expedie une lettre au general Liiders, en Moldavie, dont voici le sens:

General,

Le pretexte legal pour ***l'****entrce des troupes de Sa Majeste en Valachie est deja foumi par les Turcs eux-memes. Le desordre est commis, k sang a coule. Les Turcs sont entres en barbares; nos annees doi vent entre en protectrices. Hâtez-vous, mon general, dc passer la frontiere; la Valachie est ii nous. Voici le moment dc posse'der l'Orient et de menacer l'Occident.*

Duhamel avait raison d'etre fier de son genie intrigam. C'etait l'insouciance des Turcs ct leur confiance dans la loyauic

_ ' C. Cantacuzene est ele la familie Magoureano; il a usurpe- le nom qu'il porte avec tant d'cnipahse *(le Redacteur).*

moscovite cjui les avaient fait tomber dans ce piege prepare, comme on a vu, de longue main. II avait raison de croire que les arniees de son maître, une fois entrees en Valachie, etaient en etat de posseder l'Orient et de menacer l'Occident; car elles se posraient dans un point toujours considere **jiar** la Russie, depuis Pierre Ier, comme son Gibraltardanubien; et l'etat des choses, en 1848, etait plus cjue jamais lavorable â ses plâns car, â cette epoque, PAtimclie cessait d'etre sa rivale en Orient, et les cabinets de l'Europe ne s'oeciipaicnr que de l'interieur de leurs pays respecțifs et peut-etre etaient-ils complices de la Russie dans ses menees pour etouffer partour la Liberte.

Scarlate VoTnesco, comme administrateur du district de Buzeo par oii devait passer le courrier de Duhamel, fit arreter ce courrier et fit decacheter ses dejieches. I.'intrepide administrateur avait eu le courage d'arreter le courrier moscovite; mais, intimide **jiar** les boyars presents, il n'osa **jias** conserver l'original de la lettre pour protester â la face de l'Europe contre les sentiments loyatix du Czar; il en tira seulement une cojiie en jiresence de notablcs de la viile de Buzeo, et relâcha le courrier qui put aller â sa destination avec la lettre dont il etait porteur.

Deux jours apres, les Cosaques franchissaient la frontiere de la Valachie. Eurnavito, administrateur du district ele Romanic-Sale ou de Eoxani, situe â la frontiere, se mit â la tete des habitants de ce district. Paysans, pretres, vieillards, femmes et enfants, jirotesterent avec lui contre cette violation du droit des gens. Tout le monde etait sans armes. Les jiretrcs dejioserent les Evangilcs et la Croix sur le chemin des envahisseurs; mais les soi-disauts orthodoxes, sous les ordres du general Liiders, foulerenr aux pieds la Croix et les Evangiles, chasserent et disperserent le peuple â coups de piques et de baionnettes, et mirent aux fers les pretres et les paysans. Eurnavito, voyant sa croyance profanec **[iar** les bordes du

soi-disant protecteur de la religion et de son pays, ne pouvam supporter cette barbarie inouie d'une armee niassacrant un peuple desarmc et suppliant, se livra de lui-meme aux mains des Cosaques. 11 apostropha le general en l'cxhortant â delivrer les vieillards er les prerres comme innocents, et â ne punir du crime de patriotisme que lui seul, le chefdu district. 11 fut mis aux fers avec quelques centaines de paysans et de pretres qui durent suivre â pied l'armee qui s'avancait vers la capitale.

Arrives â Buzeo, que Scarlate Voi'nesco n'avait pas quitte un seid instant, les Russes s'emparerent aussi de la personne de cet administrateur ainsi que de celle de plusieurs habitants de la viile et du district. Ils les mirent aux fers avec Tumavito et autres, et c'est ainsi qu'ils vinrent â Bucaresci. On connaît deja le sort de tous ces malheureux.

Dans la Petite-Valachie, la Constitution etait encore debout. Maghiero ne voulait pas reconnaître le nouveau caimacam. II protesta, du camp de Trajan, contre une nomination si arbitraire. A la nouvelle que les Russes avaient passe la frontiere roumaine, tous les cinq districts s'etaient leves et se reunirent au camp de Maghiero pour aller au devant de l'ennemi ct defendre leurs droits.

Maghiero avait sous son commandement quinze cents soldats reguliers d'infanterie, six cents cavaliers, une campagnie de canonniers avec six pieces d'artillerie, un corps de pandours composc de deux miile hommes, plus de cinq cents dorobans â cheval, er les paysans dans chaque district souleves, n'artendaient que l'ordre du depart.

Pes membres de la Lieutenance, avânt leur depart de Bucaresci, expedierent une lettre a Maghiero en l'cxhortant ;i etre consequent avec le principe de la proclamation ct â eviter tout conflit de son armee avec les Turcs. Ils connaissaienr les

evolutions rencbreuses de Duhamel et craignaient encore un nouveau malentendu semblable â celui de la caserne de Spyro.

Maghiero, en recevant cette lettre du seul gouvernement qu'il reconnaissait, eut toute raison de croire qu'elle pouvait etre dictee par la force, et que les signataires, etant presque tous prisonniers, n'avaient fait qu'obeir a une necessite imperieuse contre leur opinion et leur volonte, car cette lettre lui avait ete adressee par la voie de la caimacamie.

Sans dissoudre l'armee, Maghiero resta ferme, et, pousse par son droit et par la popttlation des ciut] districts qui nc respirait que la vengeance contre les violateurs de la Roumanie, il faisait ses preparatifs pour aller au devant des Russes qui s'approchaient du district d'Argis.

II envoya meme une compagnie comme avant-garde â Pitesci, sous le commandement du capitaine Zalyc, pour se mesurer avec l'avant-garde des Cosaques qui venait avec l'ex-spathar C. Ghica.

Le 27 septembre, un grand mouvement existait dans le camp de Maghiero. Les soldats, les pandours, les dorobans, les paysans qui venaient sans cesse, forcaient meme leurs chefs â aller au devant de l'ennemi. Maghiero ordonna que tout le monde fut preț pour une revue generale qtti'il devait passer, desirant s'assurer de l'esprit veritable de l'armee et des paysans. Son apparition fut acclamee par plus tle treme miile hommes. II n'y avait qu'un seul cri: „La guerre aux oppresseurs!" Le general etait exhorte, par les membres de la Lieutenance, â ne pas pousscr les affaires â un tel point et â ne pas preeipiter le pays dans une guerre si disproportionnee; mais, â la vue de tant tle courage et d'une resolution si unanime, il ne put qu'applaudir â certe ardeur heroique. 1 xirsqu'il prononca le mot

dc serment, le camp entier, comme un seul homme, cria: „Nous jtitons! mourons!"

On donna l'ordre de se preparer au depart. L'armee roumaine ne voyait qu'un scul cunemi: les Russes, qui avaient pris la pârtie du Nord ou des montagnes; mais les **Turcs** s'approchaient aussi du cote du Midi ou dc la plaiue. On nc voulait pas sc battre avec les Turcs, on ne voulait pas les provoquer.

Pour eviter tout cotiflit avec Ies Turcs, il fut decide que l'armee entiere et les paysans rcsolus â se battre et munis d'une arme quelconque, reunis cn un seul corps, iraient au devant des Russes; et cjue les paysans non armes, en se reunissant de tous les districts, iraient au devant des Turcs afin de Ies recevoir en amis.

Telles etaient les dernieres dispositions, lorsque lc 27 sejircmbre, â quatre heures apres-midi, arriva tle la part du consul anglais, son secretaire, M. Grant, avec une lettre adressee â Maghiero.

M. Gram avait aussi des instructions pour exhorter Maghiero ă ne pas faire sortir Ic pays du terrain de la **force** morale et legale qu'il possedait; car, en allant **s'exjioser** sur **Ie** terrain de la force materielle, il ne pourrait cjue jierdre, et etrc reduit â l'etat et aux conditions d'un jiays conquis, cn perdant tous les avantages de ses anciens traites.

Maghiero, en appelanr ses officiers â une nouvellc conference, leur montra la lettre du consul anglais, ct leur **exjxisa** les conseils et les raisons donnes en jiarticulier **jiar** son secretaire. **Ajires** une mure discussion de plusicurs heurs, **on** se decidă â dissottdre l'armee et â adresser, avânt de partir **jiour** la Transylvanie, les pieces suivantes **aux** agents representants des puissances etrangeres en general, et au consul anglais en particulier, et â Fuad-Effendi.

Reponse et Li lettre du Consul angbiis

MONSIEUR,

Je vieus de recevoir la letlre que vous tu'avez fait l'honneur de ui adresser le 26 septembre. Je vous remercie, Monsieur, de voire obligeance a vous occuper seul, vous, le representant d'une nation libre, des nialhcurs de notre pays. A la suite de voire Mire et des paroles parliculieres de voire secretaire, je me suiş decide enfin, Monsieur, a deposer le comunii/dement des troupes que In Nation m avait confie. Puisque S.E. Fuad-Effendi nous assure qu apres avoir retabli l'ancien regime, l 'occupation russe deineuranl sans pretextes, ilfera en sorte que les troupes russes se retirent sans retard, et qu 'ensuite, en examinata les choses, il rendra justice â la Nation Roumaine, je ni empresse de donner Lt preuve que les Roumains ont toujours ete, et surtout dans ces derniers trois mois, pleins de respect el de fidelitc' envers Li Sublime-Porte.

Je vieus d'inviter les braves soldais roumains â se retirer dins leurs foyers; je viens d'inviter les habitants a rentrer dans le calme et a esperer que la Sublime-Porte ne leur refusera pas des droits qui, sans nuire aux autres nalions, cousiitueront en Roumanie un peuple digue de sa bienveillauce.

Je suiş sitr. Monsieur, que vous ne cesserez pas de preler votre itppui a notre cause et que vous serez preţ a prouver que bi Roumanie a ete pendant ces trois mois plus tranquille et plus heureuse qu 'elle ne l'a jamais ete, et qu 'elle merite que ses droits soient respectes. Un peuple entier vous sera recounaissant de votre estimable conduite.

Quant ,i moi, Monsieur, je vous suiş pour toujours reconnaissanl dc m 'avoir ecliire sur la politique actuelle des deux puissances, et de tu 'avoir empeebe d'attirer sur mon pays les suita malhenreiises d'uneguerre inegale, landis que, comme vous le dites, la Sublime-Porte nourril encore pour nous des sentiments conformes a sa mission de suzeraine de la Nation Roumaine.

Agreez, Monsieur, l'assurance de ma consideration tres distinduce.

i.e General G. MAGHIERO

I.e 28 septembre (10 octobre) 1848,
du camp de Irajan

PRO TESTA TION DE MAGHIERO

Adressee aux representants des puissances de VEurope

MONSIEUR LE CONSUL GENERAI.,

A la suite de Loccupation de la Terre-Roumaine (Valachie) par l'armee turque, le general Liiders nous annonce, par sa proclamation du 15 (27septembre), que les troupes russes ont aussi passse Lt frontiere roumaine. Je viens donc, monsieur le Consul, protester devant le gouvernement que vous representez contre cette nouvelle violation du territoire roumain, violation de tous les traites qui garautissent l'invioLibilite de notre pays.

En outre, monsieur le Consul general, puisque deux grandes puissances ont concentre de nombreuses armees sur le territoire roumain, le soussignee, charge par Li Nation du commandement de l'armee reguliere et irreguliere, pour ne pas attirer sur le pays les sui tes deplorabks d'une guerre disproportionee et pour ne pas fottrnir le moindrepretexte a loccupation moscovite, de'pose cette fonction, apres avoir invite a se retirer dans leurs foyers les braves soldats roumains reunis sous son commandement dans le but de prevenir tout trouble a l 'interieur du pays, et apres avoir exhorte les habitants en general â rentrer dans le calme et a esperer que Lt justice ne leur sera pas refusee, grâce a Tintervention des autres puissances de l'Europe.

Agreez, monsieur le Consul general, l'assurance de mon estime.

Le general commandant les armees de la Roumanie,

G. MAGHIERO.

1848, 28 sept. (10 oct.),
du camp de Trajan, N" 385

Â FUAD-EFFENDI

EXCELLENCE,

IM Nation Roumaine, en vertu de ses traites, vient de se donner de nouvelles institutions conformes â ses besoins. La Nation, â la suite de l'abdication de son domnu, a choisi dans son propre sein

un gouvernement compose des hommes ks plus eclaires du pays.

Ce gouvernementfut reconnu par Son Excellence Suleyman-Pacha au nom de Sa Majeste le Sultati, et felicite par ks agents diplomatiques des puissances de l'Europe. A l'arrivee de Votre Excelence, le peuple vous fit les protestations ks plus sinceres et les plus evidentes de soumission envers la Sublime-Porte; mais vous avez marche avec l'armee contre Bucaresci, ou eut lieu le massacre dont les excitateurs sont connus par toute la Nation.

Eusuite, les armees russes, selon la proclamation du general l.iiders, vinretit violer un pays qui s'etait mis sous la suzerainete de la Sublime-Porte. Cet acte prouve evidemment les projets de conquete qui sont la base de la politique tortueusc de la Russie. En plein dix-neuvieme siecle, un pareil attentat aux droits de la nationalite roumaine, une pareille violation de notre territoire, contraire a tous les traites, prouvent suffisamment que la Russie poursuit, sans relâche et impunement, sa marche vers la conquete europeenne, et cherche en plein jour â realiser les utopies du czar Pierre.

Excellence, le peuple roumain connaît aujourd'hui mieux que jamais quel est son ennemi implacable. Pretez l'oreille, Excellence, au cri de desespoir pousse par ce peuple, â la nouvelle de l'envahîssement du territoire par les troupes russes. La Nation Roumaine souffre encore des suites des malheurs qu 'elk eprouva de 1828 â 1835- El/e ne peut pas oublier cette epoque oii l'homme etait force de faire le labeur d'une bete de somnie, oii des milliers d'hommes perirent par suite de lafamine; elle ne peut pas oublier les millions de ducats, tant en numeraire qu 'en productions de toutes sortes, que la protection russe a coute au pays. Ces sont des plaies difficiles â cicatriser.

Par consequent le soussigne, voyant deux puissances reunies contre une nation paisibk, et esperant que la Sublime-Porte sera convaincue plus tard de la ftdelite des Roumains, ainsi que des intentions perfides de la Russie vis-â-vis des Principautes

danubiennes, depose la charge qui lui avait ete confiee par la Nation, dans le but de ne pas attirer sur elle les suites dune guerre disproportionnce.

IIa l'intime conviction que hi Sublime-Porte jettera un regard serieux sur notre cause, qui est le pivot de la question orientale, et qu 'elle ne se refusera pas a rcconnaître des droits d'une nation qui, nonobstant tout ce qui s'est passe, est encore decidee a combattre dans ks rangs de l'armee de la Sublime-Porte contre l'euuemi commun.

Le general en chef des armees reguliere
et irreguliere de la Roumanie,
G. MAGHIERO

Le 28 septembre (10 octobre) 1848, du camp de Trajan.

Le lendemain, 28 septembre, tout le monde avait hâte de connaître le but de l'arrivee du secretaire du consulat britannique et le resultat du conseil temi enrre Maghiero et les officiers de l'armee. Au lever du soleil, d'apres les ordres donnes, tout le camp etait reuni et **jiret** â entendre la communication qu'on allait lui faire. Maghiero apparut au milieu des soldats et des paysans rcimis, et lut deux proclamations aux soldats et aux paysans.

Une stupeur profonde aceompagnee de nmrmures accueillit cette lecture. *Se battre,* tel etait le cri general; et la **jiresence** de l'envoye anglais etait consideree comme celle d'un oiseau de mauvais augure.

Nous empruntons ici le passage suivant d'une lettre inseree dans la *Gazette de bl Transylvanie,* sous le n° 82, du 7 octobre.

„... Les soldats, ainsi que les pandours, avec leurs chefs, refusaient d'obeir â l'cxhortation du general. Tous, â l'unanimite, s'adressaient â leur commandant en chef et lui disaient qu'ils ne pouvaient plus revoir leurs foyers; qu'ils

s'etaient souleves et avaient pris les armes pour defendre, au prix de leur sang, la Constitution sur laquelle ils avaient prete serment; qu'ils persisraient â etre conduirs contre l'ennemi qui menacait de violer les droits du pays. En vain le general, les larmes aux yeux, les conjurait de prendre en consideration les circonstances difficiles ct imperieuses qui exigeaient la dissolution du camp pour ne pas pousser le pays â supportcr une guerre contre deux grandes puissances; en vain il leur disair de conserver leur courage et leur resolution pour d'atitres temps plus favorablcs cjue lc jiresent, qui ne faisait cjue foumir un jiretexte â l'armee russe **jiour** etablir son oceujiation militaire. On ne voulait rien entendre et chacun repetait: la guerre! la guerre! Enfin les conseils ct les prieres meme reussirent â convaincre les braves soldats et pandours cjue, **jiour** defendre et jiroteger la Constitution, on n'avait **jias** besoin de guetre, mais de paix et de jirudence, er qu'en consequence on devait dissoudre le camp. Mais la scene la plus touchante fut lorsque des milliers de paysans, venus de tous les distriers, se presenterent pour demander l'hcure du dejiart contre les ennemis, afin de se lever, eux aussi, avec les vieillards meme, leurs femmes et leurs enfants, **jiour** soutenir les combatrants et defendre la Constitution. Le general eut la plus grande peine â calmer ces hommes determines ct dcsoles de la nouvelle decision. Je vous avoue que ce moment fut le plus difficilc de ma vie. Jc me suiş retire du camp pour ne pas voir les larmes, les embrassements, les adiettx, les grincenients de dents dc tous ces hommes qui levaient leurs jioings serres vers le ciel."

C'cst ainsi cjue le camp roumain fut dissout. Les officiers et les soldats destines â retourner tlans la capitale avec l'artillerie et les munitions, partirent **jiour** Bucaresci, et Maghiero, suivi d'une vingtaine d'officiers qui avaient donne leur demission pour ne plus servir sous le regime reglementaire, jiartit **jiour** Hermannstadt, en Transylvanie, d'oii Heliade et

Te^l lui avaient ecrit tle nouveau de ne pas engagcr le pays dans une guerre fatale.

Sur la frontiere, â Cai'neni, Maghiero adressa la lettre suivante â Fuad-Effendi, accompagnee de la demission de plusieurs oificiers roumains qui ne voulaient plus servir sous le regime reglementaire:

EXCELLENCE,

Toujours fidele a la Sublime-Porte, je viens presenterâ Votre Excellence les demissions des braves officiers de l'armee reguliere roumaine qui ne peuvent plus servir sous l'ancien regime de servitude dont l'âme est le Reglement organique, ce code des forfaits qui favorise si bien l'influence de la Russie dans notre pays, qui fut impose par des baionnettes et soutenu par des boyars antinationaux, vendus â l'etranger, et mis aujourd'hui a la tete de I'administration.

Depuis dix-huit annees, les bons Roumains s'efforcent d'etablir dans leur pays la seule legale et veritable politique națíonale, l'influence de Tempire Ottoman contre celle de la Russie.

Excellence, je crois de mon devoir dc vous rappeler encore, a cette oceasion, que les amis et les ennemis de la Roumanie Ies sont aussi de l'empire Ottoman, et que la Sublime-Porte ne peut pas avoir d'amis plus naturels et plus fideles que les Roumains, qui, aujourd'hui plus que jamais, sont prets â combattre dans ks raugs des armees du Sultan contre l'ennemi commun.

C'est pour cela que je supplie Votre Excellence de ne pas detruire dans un instant ks travaux de dix-huit annees des veritables Roumains, qui ayaient rcussi â inspirer a la Nation entiere k deşir de renouveler les anciennes rekttions avec la Sublime-Porte.

Le general G. MAGHIERO

Le 29 septembre (11 octobre) 1848, Cai'neni

LIVRE XI

EES COSAQUES

Ie 29 septembre (11 octobre), l'armee russe avait deja crabii son camp hors de Bucaresci, sur la plaine de Colintina, malgrc la protestation tardive et absurde de Fuad-Efendi.

Faur que les "Furcs etaient encore les seules maîtres du pays, les Roumano-phanariotes, instruments des Russes, n'osaient se montrer avec leurs pretentions iniques. Des l'arrivee de leurs bien-aimes maîtres, ils se reunirenr sous l'influence de Duhamel pour faire des rcmarques â Fuad-Effendi sur la fante grave qu'il avait commise en laissant libres les hommes du mouvement, et en leur procuram la faculte de passer la frontiere; car, disaient-ils, tant que ces hommes seront en vie, le pays ne sera jamais tranquille; ils reduisirent enfin le commissaire turc â promulguer un decrer pour la proscriprion de vingt-deux hommes, â la tete desquels figuraient les membres de la I.ieutenance reconnue comme gouvernemenr regulier au nom du Sultan meme. Nous extrayons quelques lignes d'un correspondant de Bucaresci au *Journal de Cronstadt* concernant cette mesure:

„Fes feuilles officielles contincnenr la liste de vingt-deux patriotes liberaux que Fuad-Effendi, sur la proposirion du ministere, declare proscrits. A la tete tle la liste sont naturcilement les membres de la Fieutenance, auxqucls on ne pouvait pas faire un plus grand honneur. Mais le ministere

boyaresque, ou mieux Duhamel, ue manque pas, meme ici, disc moiitrer injuste; car si l'on devait honorer par l'exil les amis de la Constitution, pour ne pas donner lieu â des rivalites, on devait exiler plusieurs milliers d'hommes, et les paysans meme, comme ayant reclame et soutenu la Constitution, et on devait laisser dans le pays une centaine d'individus seulement, qui, pendant trois mois, se trouverent hors des fonctions qu'ils savaient rendre si lucratives pour eux."

1 **£** meme correspondant ajoute cjue la maison d'Heliade fiu destinee d'abord â servir d'hopital aux Russes; mais comme elle devait dans ce but etrc un peu mieux trahee, les boyars, dont les maisons, la vie et l'honneur furent sauves par les chefs nationaux du mouvement, trouverent plus convenable de la destiner â servir de caserne aux Cosaques.

Cette maison, avec un jardin et situee sur un terrain de plus de cinq hectares, contenait un etablissement tyjiograjihique dote de dix **jiresses** et plus de deux cents quintaux de caracteres d'imprimerie. Dans ces magasins il *y* avait plus de deux miile tames de papier pour l'imprcssioii dune bibliotheque universelle qui etait sous presse, et dont plusieurs volumes des auteurs suivants, traduits dans la langue roumaine, venaient de paraître:

Homere, Herodote, Xenophon, Dante, Moliere, *Histoire de la Civdisatio>i en Europe,* par Guizot; Ccrvantes, 1 .ord Byron, quellques volumes de Chateaubriand, de Victor Hugo, de George Sand, d'Alexandre Dumas, plusieurs jiic-ces dramaticjues de Voltaire, d'Alfieri, une revue scientiftejue et litteraire en cinq volumes, grammaires et autres ouvrages moraux et litteraires. De chaque ouvrage, on avait fait tirer deux miile cxemplaires. I.es auteurs classiques de l'antiquite n'avaient **jias** encore ete relies et rnis au jour. Le jardin contenait plus de trente miile arbres.

I.es grandes salles et tous les apjiartements devinrent l'habitation de cinej cents Cosaques; la cour fur remplic de

pieces d'artillcrie; le jardin rase fur occupepar Ies chevaux; les arbres mis au feu, les caractetes typographiques detruits, les **jiresses** mises en jiieccs; le papier blanc vendu; plus de quatre-vingt miile volumes ont servi â allumer les fourneaux. Un imprimeur-librairc peut seul apprecier les [iertes considerables produites par ce vandalisme du protecteur russe en 1848. La nation roumaine lui sera redevable de la perte iiitellectuelle et morale des auteurs qu'elle venait d'acquerir dans **sa** litteratute au berceau. C'est une perte irreparable, car les traduetcurs ne jiossedent **jias** meme les manuscrits perdus dans Ies memes ravages moscovites. II en resta seulement des fetiilles imprimecs, qui, retrouvecs câ ct lâ, permettent **d'esjierer** la rccomjiosition totale ou partielle du travail detruit[1].

*

Pour decrire l'etat de la capitale, nous **enijiruntons** les relations donnees **jiar** un correspondant du *Journal de la Transylvanie.* Cest la diligence de Cronstadr â Bucaresci cjui ajijiortait ces relations, et le redacteur ou l'auteur de ces articles leur donna le titre de *Carrul iute* (la voiture rajiide).

Cronstadt (de la Transylvanie)

„Le *Carru iute* nous apporte aussi des nouvelles dc Bucaresci. Je vous **jiromets,** benevole lecteur, dc vous communiquer **jiar** chaque arrivee de certe voiture, ce qui **se** passe chez nous â Bucaresci, et qu'â l'insu de Dieu, l'on appelle l'ordre legal.

1° Nos freres les Russes commencent â arretet tout le monde, tous ceux qui sont bajitises en Christ, et potir les saisir

[1] Chose etrange. Les Cosaques eux-memes se vantenr de ce vandalisme et ne le nient pas. Ees habitants de Bucaresci possedent des feuilles deiachees de chaque volume. II ne fut reserve qu'â quelques-uns qui se discut hommes du mouvement de niet ce fait.

en niasse, ils les surprennent les dimanches dans les eglises. 1 .cs Cosaques, lorsqu'ils entrent dans l'eglise en bons chretiens, eommeneent par laire le signe de la croix, puis ils se precipitau sur chaque proie desiguee par les sbires de la police ciocoîesque, ils l'amencnt d'abord sous les coups de fouets dans la maison de Chagi-Moseu, de lâ dans le monastere de Plumbuita, et puis de lâ, Dieu sait oh. La liste des proscrits contient des milliers de citoyens de tous les districts. Les villageois qui sont venus comme deputes â Bucaresci et â Giurgevo, ont ere saisis et l ies aux mains et aux pieds, toujours [iar nos freres les Russes qui les chargent de coups de fouets. Selon la regie moscovite, on a l'intention d'arracher des documents aux habitants des villes et des campagnes; on va nommer, â cet effet, une commission; elle va procedcr â un interrogatoire; ces malheureux ont â repondre par ecrit. Pes pauvres hommes, mcnaces d'etre pendus, ne feront naturcllemenr que se disculpa", en se dechargeant les uns sur les autres. On finiră plus vite avec les pavsans, car on a besoin de leur bras er dc leur betail, de leur transport et de leurs cereai es; on les a prepares par la peur d'etre fusilles â dire un seul mot pour se sauver, â dire qu'ils ne sont venus â Bucaresci et â Giurgevo pour feliciter les commissaires de la Sublime-Porte et demander la Constiturion, epic forces â coups de fouer par le gouverneinent *revolutionnaire.* Chose tonte simple, ils ont ete forces, les pauvres hommes, â demander un soulagemenr aux charges sans fin qui pesent sur eux depuis dix-huit ans; ils furent contraints, car autrement ils etaient plus que conteuts avec la claca clevenue servage, avec le fouer du doroban, avec les gaspillages de tout genre et sans nombre; particulieremenr â present, il faut le clire, ils *sont tres contents* des fers, des coups de verges, de l'cnlevemenr de leurs animaux, de leur foin et de leur mais et parfois aussi de quelques egorgements par-ci par-lâ, dont ils sont victimes; ils doivent etre *tres contents,* car toutes ces choses-lâ ne leur

viennenr que de leurs freres en Christ, les Russes, et non pas des furcs, qui achetent tout en especes sonnantes. Donc de pareilles declarations en pleine liberte (c'est-â-dire les fers aux pieds) auront â deniontrer, comme deux er deux font quatre, que le Reglement organique etait excedent et que la Constitution fut unc calamite, et [iar consequent, la chimere d'une minorite, lorsque la majorite est bannie arretee et la totalite menacee de faire des grimaces forcees de satisfacrion pour le rerablisscment de l'ordre legal, ou l'on ne peut etre assure ni dc sa propriete, ni de son honneur, ni de sa vie. On ne eut pas se trouver mieux parmi des brigands.

2° Les prisonniers d'Etat, dont les declarations arracbecs sont destinees â deniontrer que la regeneration spontanee a ete accomplie par une minorite insignifiante, furent reunis comme du betail et enfermes dans le monastere de Plumbuita, II n'y a pas besoin de dire qu'ils sont sous la surveillance des soldats russes. Puis on sait que les Russes sont des hommes qui ne devient pas meme d'un pouce de la regie et de la discipline. Un jour le feu [irit et incendia le monastere ou la maison du Christ qui servait de prison â tous ceux qui etaient tombes dans l'erreur de suivre les conseils du Christ. Pa maison du Seigneur brtilait (car dans ces temps de peches les maisons du Seigneur briilenr aussi); les prisonniers criaient. L'officier ne pouvait pas les faire retirer, parce qu'il avait deja un premier ordre de ne les laisser sortii" qu'au second ordre. Mais en homme qui n'est pas tout â fait brute, en veritable Russe, je veux dire, il envoya â Bucaresci pour demander des instructious â S. E. le general. Son Excellence, comme un homme excellent qu'il est, trouva convenable, dans sa sagesse, de ne pas laisser encore briiler ces hommes. II ordonna donc de les retirer de lâ jusqu'â ce qu'ils livrassent les documents qu'on leur demandait, ct qui etaient d'une grande importance. Apres quoi, s'il arrivait un autre incendie, ils pouvaient etre brîiles en paix, et surtout si Son Excellence, *par malheur,* se trouvait dans

quelque bal, trop occupee pour recevoir de parei!les informations.

3° i.es boyars donnent des bals. Madame Stirbeiu en donna la premiere (apres avoir ete triste et malheureuse toute sa vie, elle trouva convenable de se rejouir aussi une fois et de danser lorsque la patrie est en denii); les Russes donnent des bals. 1 es dames des ciocoi, leurs tlemoiselles, rivalisent et se surpassent l'une l'autre en roilette: elles sont joyeuses et petillantcs; elles viennent aux bals des Russes comme les fiancees â la nocc. Lorsque les Turcs donnent aussi des bals, ces dames y viennent volontiers, mais elles ont un scrupule. On ne sait pas s'il est religieux ou uaturel. Fuad-Effendi donna dernierement un bal sans fason, oii l'etiquette etait bannie. II invita des dames, il invita des courtisancs, il invita â droite et â gauche des grisettes, il invita, c'est-â-dire comme un philosophe, *des femmes.* Une courtisane tres connue etait le reine du bal, et tenait le bras tle rAmphitryon en fes. Ies dames comme il faut — et toutes pretendent etre comme il faut — s'en formaliserent, et firent connaître au Turc qu'elles etaient tres blessees de se voir invitees dans le meme lieu que des grisettes. - Pourquoi, mesdames? demanda Fuad-Effendi; est-ce qu'elles ne sont pas bel les? Est-ce qu'elles ne sont pas bien mises? Flst-ce qu'elles ne dansent pas bien? Est-ce qu'elles ne se contluisent pas avec bienseance? Au eontraire, je les trouve tres comme il faut. Personne ne les a entendues se formaliser de votre presence. Pourquoi vous formaliser de la leur? C'est une preuve qu'elles connaissent et observent plus scrupuleusement Ies bienseances et l'etiquette de pareilles reunions. — C'est une pteuve aussi, monsieur, ajouta une dame, que les Russes connaissent et observent plus scrupuleusement que vous les bienseances et l'etiquette des reunions. - I.es Russes ont invite, repliqua le Turc, leurs amies, nous invitons les notres. Est-cc qu'elles nc sont pas aussi tles femmes? Au eontraire, il y en a parmi elles de plus fraîches, de plus jeunes, de plus saines, de plus... mais

chacun selon son gottt: les Russes ont le leur et nous lc notre. 1 .e Turc tomna sur ses talons et reprit sa promenade asiatique.

4° I.'ecole centrale de Radu-Voda est transformec en caserne pour les Turcs. Fables, chaises, bancs, tablettes etc. furent transporte»" au college de Saint-Sava. Des Russes y vinrent aussi. En 1828, Saint-Sava fut transforme en hopital pour la peste. Dans ce moment, cn 1848, ce college fut transforme en caserne pour les Russes. Voilâ du progres; car les Russes, je crois, ne sont pas aussi mechants que la peste. Plus tard, selon les lois du progres, Saint-Sava sera change sans doute en ecttries pour les chevaux; car les chevaux, je crois, ne sont pas aussi mechants que les Russes. Pour le moment, Saint-Sava n'est qu'une caserne. A bas l'Acaclemie, â bas les Francais, â bas les professeurs! Au diable tout ce qui sent l'ecolc, tout ce qui a la mauvaise odeur de I'enseignement. Mais oii deposer la bibliorhequc, les objets du musee, les instruments de physique, et tant dc choses..., disons-le, precieuses? On alia le demancler â M. le grand bano A. Philippesco, surnomme le Renard, membre de la curatelle de l'instruction publique. M. le grand bano, en sa qualite de savant, ct respcctable par sa chevelure blanche, est un homme expeditif; il avait sa reponse dans sa poche. «Laissez-moi, dit-il, il y a dans ce moment d'autrcs affaires plus delicates et plus importantes que les ecoles. — Mais nous n'avons pas d'endroit pour deposer les objets qui se tron vent dans l'ecole; les Russes demandent â evacuer tous les appartements. Oii les deposer?... Un grand feu au milieu de la cour, ct dans le feu, au diable livres, instruments, collection du musee; car ce sont ces choses-Iâ qui amenerent dans le pays la Justice et la Fraternite.

5° Sa Majeste cosaque vient d'etre de nouveau penetree d'une sollicirudc toute paternelle pour les malheureux Roumains. Elle veut preter aux Valaques 300.000 ronbles en argent. Et savez-vous poutquoi? Pour que le tresor soit en etat de payer en argent comptant les provisions que les Russes ont

lc droit dc prendre gratis. Les Russes craignaient que le pays dcpouille par eux n'ctit plus de quoi les soutenir. Si le diable venait eu chair et en os, il aurait pris la peau meme des Roumains; mais les Russes sont plus humains, ils sont nos freres en Christ, ils nous laissent la peau et tâchcnt de nous enterci comme nous sommes venus au monde, c'est-â-dire nus. Mais nous aurons le Reglement sur la poitrine au lieu de l'Evangile[1].

6° Fuad-Effendi voyant que l'arcieur parternelle de Sa Majeste Calmouque etait sur le point de transformer en roris

[1] Voici Ia note tiu Consul:

*A **Li** sui le des troubles qui eurent lieu dernier meni, **Li** necessite s etant fait seni ir d'oceuper les Principautes moldave el valaque par les armees imperiales russes, appelees pour relaldir l'ordre legal, je suiş charge de communiquer au gouvernement valaque, que les depenses qui auronl lieu pour **Li** nourriture el I 'enlretien des soldau seront â **Li** charge des deux Principautes, d'apres une repartiția» proporlionnelle qui sera foile sous retard.*

Sa Majeste l'Empereur, qui a toujours veille sur le liien-etrede ces pays. qui jouissent de sa băuteprotection, dans le but d'eloigner tonte diffi'culte qui pourmil surgirpar suite ele l'entretien des troupes, a bien voulu ordonner que la Valachie fasse un eiuprunt ă Lt Russie de trois ceru rnille roubles en argeut (1.200.000 francs environ). Avec cel emprunt, on pourra supporter les depenses neeessitees par l'oecupalion. Quant ă ee qui concerne le payemeui de cette delte el des sommes depensees encore jusqii 'au moment de la liquidalion, on prendra plus lard des mesures convenaldes. Conformemenl a ces disposiiions, je vous invite, Monsieur le caimacam:

1° A communiquer aux habitants du pays cette nouvelle preitve de solliciliidepateruelle (?) par Liquelle Sa Majeste l'Empereur a bien voulu les seeourir dans la situation actuelle;

2" A prendre les disposiiions les plus promples pour que les autorites locales s'empressenl ele laeiliter l'approvisionuement des troupes au prix le plus convenalde;

3" A publier que, dorenavant, tous les produits necessaires a l'entretien des troupes russes seront payes en nuuieraire (?) (Suit la signature.)
1848, le 10 (22) octobre.

Par une autre note, les Russes firent connaître au gouvernement valaque que les depenses necessaires pour fentretien des Russes, â la charge de la Valachie, montaient â un milliou par mois.

les captifs de Plumbuita, par l'incendic qui consuma ce monastere, se rappela que le Sultan etait suzerain de notre pays, ct ordonna de transporter les prisonniers dans le monastere de Vacaresci, ou dans des chambres plus convenables avec une meilleure nourriture. Ils devaient se trouver sous la surveillance turque. Nous esperons que ces malheureux martyrs, par cette mesure, seront sauves de la protection du Czar et tle son ardeu r qui allait Ies reduire eu centlre;

7° 1 ,es soldats russes, lorsqu'ils parlenr avec les Roumains, discut que leurs chefs et leurs popes leur ont revcles qu'ils sont appeles â rendre sages et â convertir tous les peuples trompes par le Pape et amenes â ne vouloir plus reconnaître l'obeissance, et que, cette ocuvre accomplie, tous les rois, par reeonnaissance envers le Czar, abjureront le catholicisme et embrasseronr la religion cles Russes;

8° Ma chere! disait dernierement une demoisclle â une autre, que ces Furcs sont grossiers et betes! Flicr soir, au bal, un officier turc vint pres de moi apres avoir fini ma mazurca, et me dit: «Vous dansez, mademoiselle, assez gaiment et assez genrimment lorsque vos compatriotes sont proscrir et arretes, et lorsque votre Patrie est en denii!» Je l'ai regarde fixement, et je me suiş retenue de lui dire: «Quel dommage, monsieur, que vous parliez le francais!» - Qu'est-ce qu'il y avait de conimun, mon aurie, entre ma danse etces miserables, que je m'etonne de ne pas voir pendre. Ah! comme Ies Russes sont gentils! je les aime â la folie!... Je ne peux pas oublier ce "fure, il m'a fait montei' tout le sang â la tete;

9° I .cs 'Furcs tle jour en jour s'accjuierent les sympathies des Roumains. Les Russes, pour avoir aussi des preuves incontestables par ecrit, font un petit compliment aux ciocoi', en leur montrant en meme remps le poing ou le fouet, selon les personnes, et demandent â chaque district un document tle reeonnaissance. De semblables ecrits signes parurent d'abord â Crai'ova et successivement apres dans tous les districts de la

Petite-Valachie, qu'on pourrait nommer la Petite-Moscalie, sil n'y avait dans ce monde que des ciocoi et des Russes;

10" les boyars de la capitale se reunirent dernierement clic/, le metropolitain pour se consulter sur ce qu'ils devaient faire avec ces armees qui jiesent sur le pays; car les boyars eux-memes, ont, en ce moment, assez des troupes protectrices. Quelques-uns proposerenr de rediger un acte de reconnaissance envers le Czar, et de le prier de vouloir bien diminuer un peu son amour pour la Valachie (je ne suiş pas ştir s'ils se sont servis de mon expression, mais le sens etait le meme). Un vieux cocoi'u se leva et dit: Dieu nous preserve de laisser s'eloigner les Russes de notre pays; ce sont eux cjui nous defendent nos prerogarives. Jamais je n'ai vu tant de fetes et de bals comme dans cette epoque de bonheur. Une dispute s'eleva entre les boyars; ils se separerent sans rien clecider, et ceux cjui avaient propose de rediger l'acte en question, tâchent niaintenant d'ajiaiser la colere de Duhamel." *(La Gazette de la Transylvanie, n»* 93-96.)

Lorsque les Russes maltraitent et flagellent les Roumains, la jilus grave insulte qu'ils leur jettent â la face est celle de *Frantzuski duh* (esjirit francais). Voilâ la ptinition des Roumains jiour leur sympathie pour la France. Les Russes nous martyrisent, et le gouvernement franşais nous tourtie de dos.

*

A la suite des barbaries et des atrocites cju'on vient de voir, deux des membres de la Licutenance, Tell et Heliade, qui sc trouvaient â Cronstadt, firent publier, dans *La Gazette dc la Transylvanie,* unc protestation adressee au Sultan.

Cette jiiece exposait les causes qui avaient antene la revolțirion: 1° le regime du Reglement organique; 2° lc gouvernement de Bibesco, et 3° les intrigues dc Duhamel ajircs son arrivee â Bucaresci.

Elle analysait la jiroclamation du mouvement roumain basc sur les traites du jiays et sur ses ancieimes lois et coutumes.

Elle demontrait que le mouvement n'avait ete hostilc ni â la Sublime-Porte, ni aux relations internationales, ni meme â Bibesco, et que la Russie, dans son role de protectrice, devait soutenir les droits des Roumains et non les violer.

Elle donnait ensuite une relation du mouvement du 9 juin jusqu'au 13 septembte; elle jiarlait de l'abdication de Bibesco, des tentatives des 19 et 29 juin de la part des agents moscovires, afin de troubler la tranquillite, de l'arrivee de Suleyman-Pacha, de la conduite du peuple, de la nomination de la Lieutenance et de sa reconnaissance au nom du Sultan, de l'ordre ciont le jiays avait joui pendant les derniers trois mois, de l'arrivee de Duhamel et de Euad, des intrigues du premier, de la conduite dc tous les deux, de l'arrestation des deputes de la viile dans le camp, de la maniere hostilc avec laquelle l'armee turquc etait entree â Bucaresci, du sang qui avait ete verse, des desordres conimis, tles vioiations exeeutees â la suite des cabalcs incessantes du commissaire moscovite, de I'indignation du jieujile et des soldats qui se trouvaient **sous** le commandement de Maghiero, de leur decision heroi'que ct. fatale pour les Roumains et les Turcs en meme temjis, des efforts des membres dc la Lieutenance et de Maghiero jiour caJmcr les csjsrits ct jiour faire comjirendre â la nation que ses malheurs ne provenaienr que des machinations des Russes.

Enfin, la protestation se termine ainsi:

Sire,

Le sang innocent de vos fideles vassaux crie vengeance devant le trone de Votre Majeste. Le pays deplore cn effct le sang qui a coule, sa tranquillite troublee, et les soujfrances accablantes sous lesquelles il gemit en ce moment. Mais les hommes experimeutes et prudents ont en outre ***a*** *deplorer les machinations qui aboutirent a refroidir les cceurs des Roumains envers les Turcs, et*

a ne faire cesser les desordres et le deuil general qu a l'arrivee de Russes! Cette macbination est la plus infernale et la plus deplorable.

Sire, comme membres d'un gouvernement legal, elus par le peuple et reconnus au nom de Votre Majeste imperiale, nous venons protester devant la clemence de Votre Majeste contre toutes ces usurpations, trahisons et violations sans exemple; contre l'oppression sous laquelle ge'missent, dans ce moment, les malheureux habitants qui osent soutenir qu 'ils ont ***vecii*** *en paix pendant les trois mois du mouvement; contre l'entree illegale des armees sauvages de la Russie; contre leur conduite inhumaine; contre les arrestations nombreuses que les Russes operent dans tous les districts et dans la capitale; contre bl note du consubtt russe du 10 (22) octobre, par biqttelle la Russie presse le pays de contracter une dette de trois cent miile roubles sans aucune necessite; contre* ***Lt*** *proscription dont nous avons ete victimes, ainsi que tant d'autres hommes qui sont proscrits avec nous, nous ne savons dans quel but. Nous demandons justice pour le sang verse, reparation des pertes du pays, le rappel de Fuad-Effendi ct l'envoi d'un autre commissaire, veritable musulman, inspire par les hauts sentiments de Votre Majeste qui, sans viobition aucune, sans employer aucun systeme de terrorisme, laissera a chacun la liberte de presenter ses plaintes, et connaître, ainsi que le fidele envoye de Votre Majeste, Son Excellence Suleyman-Pacha, les veritables sentiments des Roumains, leur devouement et leur fideli te envers leur auguste et gracieux suzerain.*

Proscrits, eloignes de notre pays, n'ayant aucun moyen de fiaire parvenirii Votre Majeste notre protestation, nous avons ete forces de la faire publier par les journaux, avec l'assurance qu 'elle parviendrait â Li connaissance de Votre Majeste.

Comme chefi elus parle peuple, et reconnus au nom de Votre Majeste, quoique eloignes du pays, et proscris a la suite de la demande de quelques individus, instruments des intrigues etrangeres, les soussignes ne cesseroni pas de considerer comme

membres du gouvernement legitime du pays, de parler et d'ecrire eu son nom.

Faitcs, Sire, que tout le monde apprenne que les actes commis par Fuad-Effendi, d'iutelligence avec Duhamel, n 'ont jamais ete ordonnespar un monarque grand, juste etprogressif; fiaites que le monde soit convaincu de la verite, ainsi que le sont les soussignes. Pendant dix-huit annees, nous avons travaille pour reveiller les Roumains et leur fiaire regarder vers l'Orient oii s'elevait leur veritable soleil de salut; pendant dix-huit annees, nous avons travaille, afin de rechaufferpour les Turcs les cceurs des Roumains, refiroidis par l'ignorance, par le fitnatisme, par les invasions des pachas rebelles, et par les promesses trompeuses des etrangers; pendant dix-huit annees, nous avons travaille h ramener nos relations avec la Sublime-Porte dans leur sens veritable et Legitime. Ne tolerez pas, Sire, qu 'au nom de Votre Majeste, un seul Fuad, par l'inspiration de l'ennemi commuu, detniisedans un seul instaut une ceuvre aussi salutaire. . . . .

/. HIll.IADE, CHR. TEU.

(Public dans *La Gazette de Transylvanie,* Ic 28 octobre/ 10 novembre 1848)

Pendant que Maghiero d'un cote, 'l'ell et Heliade de l'autre, deploraient la destruction, dans un seul instant, de l'ocuvre aceomplie par les bons Roumains pendant dix-huit annees, il se trouve que jour pour jour, â huit cents lieues de distanec, et sans s'etre jamais concerte avec eux, un homme politique et imparțial, un diplomate qui avait signale pendant huit annees h son gouvernement les machinations du cabinet moscovite dans la Moldo-Valachie, M. Adolphe Billecocq, agent et consul general de France, publiait -â Paris, sous le tine *d'Album MobJo-Valaque,* un ecrit dans lequel on rematque le passage suivant:

„Oui, telles etaient, â cette epoque, les esperances qu'osaieni encore concevoir les amis intelligents et sages de la puissanee suzerainne, devenue tout â coup arbitre de cette lutte inegale et pourtaut formidable, engagee en presence de l'Europe democratique attentivc, entre les Moldo-Valaques et le protectorar russe anarhematise d'avance par ses propres actes, poursuivi par de si justes haines, par des mepris si fondes!... Depuis... une trahison, dont rougiraient les forcats de nos bagnes, a livre â une soldatesque effrenee, une viile decouvertc, opulente ct belle: des femmes, des enfants egorges par Ic sabre... des troncons humains vendus aux bazars des juifs, parce qu'ils revetaient un peu d'or... Voilâ de ces exploits que les soldats du Sultan Abdul-Medjid n'auraient, certes, pas accompli en 1848, si le general Duhamel, jaloux, avânt tout, de venger tant d'echccs personnels, tant de ressentiments inveteres, n'avaient pas ete sous la tente du commissaire turc, Fuad-Effendi. Qu'il y a loin, helas! des jours ou l'envoye musulman laissait â Eisbonne et â Madrid tant d'esprits enchantes par les brillants retours des plus douces pocsies d'Orient! Qu'il y a loin de ces jours aux scenes sanglantes du 13 (25) septembre â Bucarest!

Qui s'est donc charge d'opcrer l'horrible metamporphose?

Mais ne l'avons-nous pas deja dit cent fois dans le cours de cet ouvrage?

C'est ce pouvoir qui, par une des miile ameres derisions du siecle, exerce au milieu de ces populations descendues de la meme race que nous... de ces populations descendues dc ceux qui tant tle fois ont preserve nos peres... de ces populations qui voudraient nous defendre encore... qui voudraient faire plus... partager avec nous, au moyen du travail, les fruits tle tant de sillons delaisses et pourtaut si fertiles... *exerce la ce que la politique du jour appelle...* SES BIENHAITS l'ROTECrEURSÎ..."

(*Album Moldo-Valaque* 1848, le 25 octobre)

Â la suite de la proscription signee par Fuad-EJTendi, et â la veille de son depart de Cronstadt pour l'Occident, Heliade adressa la lettre suivante au redacteur de la *Gazette de Transylvanie:*

MONSIEUR LE REDACTEUR,

J'ai vu dans le Bullletin officiel de Bucaresci un decret de S. E. Fuad-Effendi, sur bl demande des ministres actuels, par lequel il proscrit vingt-deux personnes dont quelques-unes sont tres equivoques.

î

J'ai vu encore mon nom figurant sur le sommet de la colonne des proscrits comme un point sur un i, *ou tel que ces Messieurs auraient deşire me voir sur un pal. Je fais des vceux pour kur bonheur, c'est-a-direpour la paix de leur couscience.*

Les trois membres de kt ldeutenance domniairc, apres Tentree de l'armee turque a. Bucaresci, ont joia de kur liberte pendant plusieurs jours, et ils ne se sont decide a quitter leur patrie qu 'apres avoir ap pris que le peuple indigne d'un cote par la conduite des Turcs, et travaille de l'autre par les agents provocateurs de Duhamel, s'etait decide ii arborer Tetendard tricolore et ii demander la destitution de la caîmacamie imposee par la force ainsi que la reinstalkition de la Ldeutenance. La veracite de cette decision pourra etre attestee par le representant d'une grande puissanee dans I'hotel duquel ks Licutenants recurent cette nouvelle et d'oii ils se determinerent a quitter le pays pour sauver Li capitak des intrigues qui avaient pour but d'engager un conflit entre k peupk et ks soldats Turcs. Le plan etait aussi habile qu 'infernal, car il aurait abouti ă allumer des haines incxtinguibks, a rendre criminels ks membres de hi Lieutenance au nom desquels se serait souleve k peuple et a fournir aux Russes un nouveau et puissant pretexte d'occuper legakment le pays.

Nous avons averti le peuple du piege qu 'on lui tendait; et notre depart ne fut pas une fuite. On nous avait deja promis des passeports de la part du gouvernement ca'imacamesque, mais nous avons dedaigne d'en faire usage; et nous prîmes des passeports etrangers. Nous sommes partis du pays, et nous n'y retournerons plus tant qu 'il sera regi par la loi de la force. C'est un exil volontaire. Pourquoi donc cetteproscription absurde que Messieurs les ministres actuels n auraient pas ose demander qmnd nous etions au milieu du peuple, et quand les troupes russes etaient encore loin d'eux? L'inconsequence et Li lâchete de ces hommes son bien connues. Mais ce qui m etonne, c'est k manque de tact et de dignite du nouveau commissaire turc; car, ou il devait sevir contre nous, si nous etions fautifs, pendant que nous demeurions a Bucaresci en pleine liberte, ou il ne devait pas ceder a la demande des instruments moscovites, et porter atteiute a l'honneur de l'empire ottoman.

Nous sommes assez forts devant toute justice pour ne pas descendre ă nous justifier ou pour montrer k moindre deşir de retourner dans un pays dont ks ministres ont eu l'effronterie de presenter un pareil rapport et de demander un pareil acte.

Par ma lettre, je n 'ai d'autre intention que de deniontrer l'inconsequence des hommes qui menent aujourd'hui ks affaires de mon pays.

IM revolution roumaine s 'est aceomplie, car elle etait inevitabk. Lc peupk devait se defendre contre l'anarchie tenebreusement preparee par le commissaire du Czar. La defense est legitime en tout temps et en tout lieu. Le peuple et ses hommes, aux derniers moments oii ks saLirks des agents russes etaient prets a descendre dans la rue, avaient oublie le passe de Bibesco et l'appekrent a se mcttre a la tete du mouvement defensif et a ne pas abandonner le pays en proie a l'anarchie. Le peupk avait besoin d'ordre, car il montra k besoin d'avoir un chef legitime. Pourquoi dans le premier elan du mouvement tout le monde de la capitale, peupk et boyars acclamerent-ils la Constitution? Parce que tout le monde l'a vuepropre a satisfaire tous ks int&ets eta calmer tous ks esprits; parce que tout le monde savait deja qu 'il existait un complot etranger dont le but etait d'assassiner k domnu, de soulever des villages, des arrondissements, des districts, k pays entier, et de crier que tout village assomme son loup[1]*; parce que tout le monde craignait une anarchie, un cahos d'oii Dieu seul aurait pu eusuite reproduire une creation.*

Le soukvement des deux compagnies d'infanterie a Islaz, d'une division de cavakrie, des dorobans d'un district, des negociants et de pretres respectables, soukvement guide par des officiers superieurs, par un administrateur, par des hommes qui jouissaient de la consideration generale; la voix du peuple par une proclamation pacifique et pleine de respect envers le gouvernement legitime, la Constitution qui consolait ks paysans et toutes ks cLisses opprimees depuis dix-huit annees, reussirent a paralyser les intrigues de l'etranger et a retablir le calme.

Trois mois se passerent, et la paix ne fut troublee que momentanement par ks agents moscovites. Le pays presenta k beau spectacle de l'ordre, de la securite et de l'alkgressegenereale. Tout homme de toute couleur et opinion a pu traverser le pays jour et nuit, en pleine liberte. Les proprietaires et les fermiers ont eu leurs recoltes, et leurs droits furent respectes. Les paysans furent contents et heureux. L'administration n'eut plus de griffes, le doroban n'eut plus de fouet, la police n 'eut plus de sbires et d'espions.

IM revolution roumaine ressembla au regne de Dieu ou les bons et ks justes jouissent de la paix et ou ks mechants grincent des deuts; car dans l'espace de trois mois, on ne vit plus de tristesse que sur la figure d'un petit nombre d'exploiteurs et de tyrans de l'ancien regime.

Comment eut lieu ce phenomene dans le temps d'une revolution universelle ou ks exces furent partout ailkurs aussi deplorables? La cause en est que tout le monde, chez nous, a joui

[1] Expression habilemcnc empruntee des paysans.

d'une pleine liberte pendant les demiers trois mois et que dans lc pays il n 'exista plus d''esclave, que dans la personne des chefs que le peuple s 'etait choisi. Ces hommes n 'curent plus ni repos, ni sommcil; ils etaient devenus escbives pour bl liberte des autres.

llsuffit, Monsieur b? Redacteur, dejeter un coup d'ceil autour de vous, ici en Transylvanie (oit le gouvernement est le meme et jottit encore de son prestige, oii bl discipline est ancienne, oii les chef des peuples ont tous ks moyens de prevenir ks exces) pour voir des scenes deplorables.

Dans aucun pays n 'a jamais existe une revolution qui put se comparer a la notre; et par quel mirack a-t-elle pu etre conduite de la sorte, tandis qu 'ailkurs, ks re'volutions se sont accomplies avec tant de desordres? Par la sincerite et k devouement que ks membres du gouvernement național montrerent envers lepeupk; par kurs ejfbrts â soutenir leur credit et a faire toujours qu 'une seule parole de leur bouche soit en etat de retablir le calme avec plus de promptitude que des milliers de baionnettes n 'auraientpu k faire; par une police douce, fra temelie, populaire, tant qu 'elle eut pour chef un homme du peupk; par des administrateurs et des sous-administrateurs penetres de l'esprit de la Constitution et administram avec douceur et franternite; par des commissaires dans chaque arrondissement qui eclairaient ks masses et les exhortaient â l'ordre, a l'amour et au travail. La procktmation constitutionnelle, l'arrivee dans la capitale des membres du gouvernement, le 16 juin, sans armes et sans escorte, ks decrets de ce gouvernemcnt attesteront toujours l'esprit du mouvement roumain, sa loyaute, son but de faterniser toutes ks classes, son respect pour ks personnes ct ks proprietes.

Passons aux finances de TEtat. L 'ex-domnu avait kiissek tresor public presque vide. La caisse centrale des monasteres, les autrcs caisses nationales, ks revenus du pays pour les trois mois du mouvement furent entre ks mains des membres du gouvernement național, et la revolution ne cotita au pays qu 'environ douze cent miile piastres (400.000 fi.) cmployees pour Ies frais de poște

extraordinaire, pour ks appointetnents des commissaires qui sauverent le pays de l'anarchie, pour la formation d'un corps de pandours et de la garde naționale qui contrebakincerent Tauebice des sobdats demoralises par ks agents moscovites et de quelques reactionnaires; pour ks sommes destinees ii soutenir ks envoyes du pays aupres du gouvernemcnt de la Sublime-Porte, de ceux dc la France et de l'Angleterre et aupres de la Diete de Francfort.

Si le domnu n 'avait pas abdique, il aurait eu une liste civile et la gratificatioti qui lui avait ete faite, je ne sais pourquoi, sur Texportation des produits, et ses nombreux aides dc camp et les agents russes qui Tespionnaient auraient eu kurs appointetnents; ki police aurait eu ses fonds secrets destiues a demoraliser et a compromcttre ks citoyens, k pays aurait eu bien d'autres depenses abusives et sans fin. Les membres de la LÂeutenance ne voulurent accepter aucune liste civile, et epargnerent au pays bcaucoup de frais inutiles, qui, pendant trois mois, sous un domniat, auraient de'passe le chijfre de deux millions.

Vous voyez, Monsieur le Redacteur, que pour amener le pays a perdre la paix et le bonheur dont il jouissait, pour reduire les habitants, par l'ordre legal, *a n'avoir en stirete, ni biens, ni honneur, ni meme la vie, pour condamner la patrie a voir ses enfants arretes et flagelles, pour immolcr la nationalite ii la vengeance du Cosaque, pour detruire Tavenir d'un peuple entier, k pays doit payer un million par mois et contracter des dettes ettormes.*

Bibesco, parce qu 'il avait essaye d'introduire des colonies russes pour Texploitation des mines nationales, en fiaveur de la politique moscovite et au detriment des interets de la Turquie;parce qu'il avait taxe l'instruction publique, pour eloigner le pauvre de ses bienfaits; parce qu 'il a voulu eloigner la bingue nationak des ecoles; parce qu 'il avait surcharge le paysan par la corve'e des chausse'es et des chemins, afin d'enrichir ses parents, ses ministres et kurs maîtresses; parce qu 'il a abdique dans ces temps dijficiks et pour servir les plâns moscovites a abandonne le pays en proie au

malheur, et a passe la frontiere avec des millions, en laissant le Tresor vide; Bibesco est soutenu, protege, ilsera recompense peut-etre plus tard. Voilâ une inconsequence.

Les chefr du gouvernement național, parce qu 'ils ont re'ussi a etouffer une rebellion de passions et de vengeance, ourdie par Duhamel; parce qu 'ils ontfraît surgir un mouvement de defense et de principes; parce qu'ils ont re'ussi ă maintenir l'ordre apres l'abdication condamnable de Bibesco; parce qu 'ils se sont efforces, en sacrifiant leurs biens, en exposant leur vie, a sauver les biens et la vie de leurs freres de toutes les classes; parce qu 'ils ont fait connaître au monde une nationalite roumaine amie des Turcs, et indignee des intrigues criminelles du cabinet russe; parce qu 'ils ont respecte les fonds publics; parce qu 'ils ont passe Lt frontiere, pauvres, reduits a vivre de la generosite des hommes pour lesquels ils n 'avaient rien sacrific; en un mot parce qu 'ils ont re'ussi ă faire un mouvement național et en faveur de Lt gloire et des interets de la Turquie; Fuad-Effendi, le commissaire de la Sublime-Porte, a la suite d'un rapport signe par des hommes connus comme ennemis des Turcs, les condamne a l'exill... Voilâ une autre inconsequence.

Ah! Monsieur le Redacteur, si les Roumains avaient pu prevotr les machinations de Duhamel et la conduite de Fuad, ou si ks membres de la Lieutenance avaient eu moins d'amour pour le peuple ct plus d'ambition d'une vaine gloire, aujourd'hui la Valachie n 'auraitpresente qu 'un enorme monceau de Roumains, de Turcs et de Russes, sur lequel le dernier des Roumains serait monte pour se rapprocher du ciel, reveilkr Dieu et lui demander justice.

J. J/,:>!.>!>;

1848, 20 noem. (2 decembre)

ANNEXES

Les atrocites se suivirent, deux annees peserent de tout leur poids sur le pays. Leurs depenses journalieres decuplees par l'art ciocoi'esque furent supportees par le paysan hiuocent qui perdit tout jusqu'â sa derniere piece de betail. Les provisions de guerre, et les transports de la campagne contre la Hongrie furent â la charge des pauvres Valaques, decimes par la famine, par la rigueurde l'liiver et par les fatigues'. Fuad-Effendi ne fut pas rappelle. La convention de Balta-I.iman vint i la suite de ces malheurs comme un adoueissement aux nvaux des populations et puis le gospodariat de Stirbei'u; et puis des complots ourdis par des agents russes propres â secouder la politique moscovite et â justifier Loccupation de ses troupes. Outre les depenses faites en numeraire et en nature, le pays contracta une dette de quatte-vingt millions pour enrichir les generaux et les officiers russes, ainsi que toute la race des Roumaiio-phanariotes.

Ees membres de la Lieutenance protesterent contre la convention de Balta-I.iman, aupres du gouvernement francais, par la piece suivante:

[1] Le general russe, Luders, avoua â un diplomate francais » Bucaresci que sans les provisions fournies par ia Valachie, et sans les Roumains de la Transylvanie, commandes par lanco, les Russes n'auraienr pas ete en etat de se mesurer avec Bem.

MONSIEUR LE MINISTRE,

Le mémoire publié par nous en février 1849 expliquait, par le texte même des traités, la situation des principautés Moldo-Valaques vis-à-vis de l'empire Ottoman et de la Russie. Nous devons en rappeler en deux mots les principales dispositions.

C'est par une libre soumission que les Principautés se sont placées sous la suzeraineté de la Porte, en réservant expressément leurs droits d'autonomie et de souveraineté intérieure. Les principautés ont envers la Porte des devoirs de vassalité; la Porte a sur elles les droits de suzeraineté sans avoir celui d'attenter à leurs privilèges.

Ces privilèges sont:

1° Une administration nationale indépendante;

2° Un pouvoir législatif national.

*Les Principautés Moldo-Valaques, comme partie intégrante de l'empire Ottoman, touchant par leurs frontières à la Russie, subissent les conséquences des projets de conquêtes de cette puissance, laquelle, sans nul droit, s'arroge le privilège d'intervenir dans les affaires du pays, dans le but évident de le préparer pour une incorporation. Ainsi, dans le traité de Kuschiuk-Kaynardji, la Russie s'est attribué d'elle-même, à l'égard des Principautés, un droit d'*intercession *qui, dans celui d'Andrianople, devient un droit de* garanție; *enfin, en 1829, dans le protocole du Règlement organique, un droit de* protection; *ce sont les seuls titres de la Russie à s'immiscer dans les affaires de la Moldo-Valachie.*

Notre mémoire de février 1849 protestait contre l'occupation illégale des Principautés. A cette époque, la Porte souffrait comme nous de cette occupation attentatoire à l'indépendance et à l'intégrité de l'empire Ottoman.

Les puissances signataires des traités de 1841 n'ont pu se refuser à l'évidence et ont adressé des protestations, ou, pour mieux dire, des remontrances à la Russie, qui a passé outre, mais qui, sentant le danger d'une position tendue avec la Porte au moment d'entreprendre l'intervention en Hongrie, a mis tout en jeu pour légaliser en quelque sorte sa présence sur le Danube, et consolider son influence dans les Principautés qu'elle veut a tout prix détacher de la Turquie; *car il ne faut pas oublier qu'au moment de s'emparer de la Crimée, au moment de détacher de la Turquie la Bessarabie, la Russie protestait, comme elle le fait maintenant.*

de son respect des droits de la Porte, se réservant, comme elle l'espère aujourd'hui, de faire sanctionner ses conquêtes aux puissances de l'Europe par la force du fait accompli. En effet, une protestation énergique pourrait sauver dans ce moment-ci les provinces du Danube sans engager à une guerre; une incorporation accomplie par surprise et arrachée à la Porte, qui, de guerre lasse et abandonnée à elle-même, préférera renoncer à cette ombre de suzeraineté qui ne lui donne que des embarras, ne pourrait être empêchée que par une guerre. La Russie sait qu'on ne la fera pas pour la Moldo-Valachie; aussi ose-t-elle beaucoup.

La Porte, nous croyons le savoir, a fait tout ce qui était en son pouvoir, sauf la guerre, pour se soustraire à tout arrangement. Par malheur, les préoccupations intérieures, le langage rassurant des représentants de la Russie, et, nous osons le dire, une interprétation erronée de la situation des Principautés et de la question de Turquie ont conduit les cabinets de Paris et de Londres à refuser l'appui demandé par la Porte. Cette puissance, faute d'audience, a donc conclu une convention *à Balta-Liman, le 28 avril, avec la Russie, sur le pied d'une transaction à laquelle le Sultan, nous en avons la certitude, répugnait de toutes ses forces.*

Les provinces Moldo-Valaques voient leurs droits les plus sacrés foulés aux pieds:

Par l'abus de la force de la Russie,

Par le défaut d'audace de la Porte,

Par l'abandon dans lequel la laissaient la France et l'Angleterre au moment où ce différend prenait un caractère grave.

Nous n'avons besoin de donner qu'un rapide commentaire à la convention de Balta-Liman.

„§ 1. Les hospodars sont nommés par la Porte et la Russie, sans consulter le pays, pour sept ans."

D'abord, en droit, aucune des deux puissances contractantes ne pouvait stipuler sur ce point, aucun traité ne donnant à la Russie, ni même à la Porte, la faculté de s'immiscer dans l'administration du pays; de même qu'en fait, l'élection de M. Stirbeiu comme hospodar de Valachie, en opposition avec M. Cantacuzène[1], candidat de la Turquie, montre

[1] Pour l'auteur de cet ouvrage, Stirbeiu ou Cantacuzene c'est la meme chose.

suffisamment, d'une part, l'impuissance de cette derniere et les intentions de hi Russie, qui, par un choix antipathique au pays, cherche ii l'indisposer contre bl puissanee suzeraine, en habituant les esprits a /'idee d'une incorporation a Li Russie.

„§ 2. Le Reglement organique reste en pigueur. Les Asseirddee< nationales sont suspendues."

Nous avons dit plus hautqu au nombre desprivilegesfondainentaux des Principaules etait le pouvoir legisbitif național; il se trouve evidemmenl viole par ceparagraphe. La consequence de cette mesure est deplorai/le, car l'arbitraire n'aura plus aucun frein, el la Russie agira dans les Principaittes selon son bon pbiisir. On a pousse l'audace jusqu'â s'abstenir meme de fixer un terme a cet etat illegal.

„§ 3. Deux comiles de revision seront institue's en Moblavie et en Valachie pour modifier certains passages du Reglement organique. "

Nous devons rappeier ici que ce reglement a ete impose aux Principaules pendant une occupation armee, violemment el frauduleusemenl, qu 'aucunepuissanee, pas meme l'Autriche, n 'a jamais voulu rcconnaître; ce reglement, veritable plaie du pays, est bt seule' cause du mouvement revolutionnaire de 1848.

Que veut-on aujourd'hui? Sans Assembke naționale, sans cousulter le pays, oii le parti național, dissemine par l'exil. u 'est plus represente, ou veut, sous Lipression d'une occupation armee, ii l'aide de comiles choisis et nommes f>ar les agents russes, proce'der ii des modijicatious. Quelle reforme peut-on en attendre? Evidemment, le seul resultat de cette mesure sera de revolutionner de nouveau le pays, el de l'amener a jouer un jour le tout pour le tout, au detriment de Li Porte elle-meme.

„§ 4. Les troupes de l'occupation sont jixes ii 30.000 honimes pour chaque puissanee jusqu 'li la parfiiite pacificalion de bl Hongrie, el ii 10,000 apres la paix retaldie. "

Nous ne pouvons que repeter que ni la Porte, ni Li Russie n 'avaient le droit d'occuper par Li force armee les Principaittes. Si une revolution contre Li cour suzeraine avait en lieu, nous comprendrions l'entree des troupes turques; rbtns aucun cas on ne saurait justijier celle des troupes russes. La revolution de 1848 etait tout en fiiveur de la cour suzeraine;

Une des canses.

les Vabiques vouhiient seulement etre debarrasses du protectorat despotique de la Russie et du Reglement organique impose par cette puissanee.

La Porte, il faut bien le dire, en kgalisant, contrairemeut a nos droits, bi presence des troupes russes, a agi contre ses propres interets, car nous devons rappeier que bt Porte a perdu deja une pârtie des popubuions rounutiues par la cessiou de la Bucovine ii l'Autriche el de bl Bessarabie ii Li Russie. Autoriser aujourd'hui l'occupation de Li Moldo- Valachie, c'est preparer les voies de /'incorporation des pays roumains restes encore tributaires de Li Porte.

„<) .5. 11 sera institui deux commissaires, ottoman et russe, avec droit d'inqerance dans la gestion des hospodars. Ces commissaires nommeront Ies corni tes dont nous avons parle plus haut."

Depuis l'entree des Russes en Vabichie, Li Porte a fait, nous le croyons, une experiențe sujjisante des confliis inseparables d'une autori te partage'e entre commissaires russes et ottomans. Ceux-ci en definitive cedent toujours a ceux-lii, et le peuple, tributaire de bi Porte, assiste continuelkmeut au spectacle des huiniliatious subies par la cour suzeraine. Cette situation entre parfaitement dans les vues de bl Russie, qui tienl par dessus tout li discrediter l'autorite de la Porte. Sans avoir besoin de demontrer la nullite du pouvoir des hospodirs controles par ces commissaires, nous ne voulons que signaler ks suites deplorables de cette messurepour l'empire Ottoman.

„§ 6. La dure'e de l'arrangemenl est fixe'e ii sept ans. "

En examinam les clauses precedentes, nous avons prouve que cette convention viole nos droits fondainentaux:

1" D'adminislration naționale iudependante;

2" Du pouvoir legisbitif național.

Aucun paragraphe ne stipulam que ces droits seraienl readus it la Moldo- Vabichie apres l'expiration de bt convention, le paragraphe 6 n'a aucune significatiou.

„§ 7- Le present arraugement ne constilue pas de derogatiou aux traites prealabks."

Nous le repetous. aucun trăite ne donne le droit d'occuper par Lt force ks Priucipautes, aucun trăite ne permet â bl Russie de violer les droits fondainentaux du pays. Le mouvement vaiaque n ayatit pas eu pour but de sous trai re le pays â Li suzerainete de Lt Porte, la Porte n 'a frappi ces provinces que forcee et inlhnidee par Li Russie. Or, affirmer que Li convention ne porte pas atteiute aux traites existanls est un non sens,

puisque aucun trăite n 'a pu etre cite a. l'appui de Lt convention meme, et que cet acte porte Lt plus grave atteinte au trăite relatifaux detroits, signe par les grandes puissances.

Nous devons maintenant noter que nul article de cette convention n 'empeche les troupes russes itablies dans Lt Valachie d'entrer en l rausylvanie, et d'agir du territoire ottoman en Autriche. Deja deux fois, inalgri les riserves faites par le commissaire ottoman, des corps d''armee russes sont intervenus de la Valachie. Les Hongrois, en les poursuivant, peuvent de leur cote transporlcr le thiâtre de Lt guerre sur notre territoire; que devient en de telles circonstances Li neulraliti de Lt Turquie, dont nous faisons pârtie integrantei IM France, signataire des traites de 1841, peut-elle souffrir des violations aussi flagrantes:

Nous eroyons qu 'une des causes de l'indijfirence du gouvernement francais dans l'affaire moldo-valaque, c'est l'opinion, propagieperfidetuent par nos ennemis, que le mouvement de Bucaresl etait dimagogique. Nous nous devons ă nous-memes, nous devons a Lt France, deprolester encore une fois contre cette accusation.

La revolution valaque n 'a eu qu 'un seul but: le renversement du protectorat russe, protectorat qui amine juslernent les memes dawrers que la dimagogie Li plus effrinie, c 'est-â-dire Li haine entre les diversei classes de la sociiti, que Lt Russie ivelile par tous les moyens pour mieux combattre et paralyser l'esprit patriotique et vraimenl național.

Le despotisme et la dimagogie, â notre point de vite, ont ideutiquement les memes tendances et priseutertt les memes dangers: gouverner par le lerrorisme, exciter les pauvres contre les riches, fouler aux pieds les droits sacris de Li propriiti et de la familie; ce sont les deux praliqites extremes que la France ne peut protiger. Nous sommes eloignes de Tune et de l'autre, et c'est â ce titre que nous eroyons pouvoir iuvoquer le coucours du gouvernement francais. Qiumd bien meme nous ne saurions pas que ses sympathies soni acquises a toutes les causes vraimenl justes, nous aurions encore espoir dans l'interet de la France qui est lui-meme engage dans les affaires du Danube.

En effet, la France a un grand interet au maintien de l'intigriti de l'empire Ottoman; l'Autriche igalement; et Li politique de toutes deux etait de îieutraliser autant que possilde l'influence de la Russie a Constantinople. Mais aujourd'hui l'Autriche, cherchaut a se reconstruire ii l 'aide de Lt Russie, cesse de pouvoir etre sa rivale en Orient: des lors, rien ne fera plus iquilibre d l'influence que Lt Russie exerceparmi les chritiens sujets ottomans, et Li chute de l'empire Ottoman deviendra imminente.

Nous comprenons les difficultis de sortir des voies d'une routiue de cinquante ans, d'adopter une nouvelle politique digne d'une grande nation; mais les moments sont pricieux et comptis. l.'a/liauce entre IAutriche et la Russie sortie de la guerre de Hongrie menace la France, qwiqu 'on en dise. Ia Turquie avec ses popuLitions chreticnnes doit former Ttiile droite de la France; mais pour se minager une telle alliie, il n'est point de temps a perdre. II ne faut pas oublier que l'existence et l'avenir de Li Porte sont entre les mains de 10 millions de chritiens ripandus dans la Turquie d'Furope; cette populatioti de 10 millions, travaillie par la Rusie, toarne un dernier regard vers la Prunce.

La Turquie comprend que ce n'est que pas des reformes et des concessions qu 'elle peut ivi ier un iclat. La Russie ne lui laisse pas prendre l'initiative des bienfails envers les chritiens, car un iclat entre justemeut dins ses vues. A Constantinople, le ministre russe excite la Porte a sitar, et dans les provinces les agents russes prechent la rivolte contre Lt cour suzeraine.

Nous voyons dans cette ligne de conduite notre seule piinche de salul, le seul moyen d'annuler la convention de Balta-Liman, et si nousparlons de tous les chritiens de la Porte, c'est que nous voyons les memes dangers, que nous bravons les premiers comme les plus rapprochis de la frontiere de Russie menacer la Bulgarie, Lt Serbie, la Bosnie et les autres provinces.

Si vous pensez, Monsieur le Ministre, que des renseignemems plus detaillis sur les provinces rouniaines puissent vous etre de quelque utiliti, nous serons heureux de vous les fournir. En atlendant, veuillez prendre a cceur les intirels de notre malheureux pays autant que cela est compalible avec la politique de la France.

Paris, ce 28 juin 1849

]. HELIADE, TELL, N. GOI.ESCO[1]

[1] Cette piece ne courient pas tout a fait les memes principes que les precedentes; si l'on voit quelques observations sur les pages 381 et 82, c'est qu'elle represente aussi les opinions des autres signataires. Quant aux notes que nous venons d'ajouter, nous pouvons assurer que M. I ell a les memes opinions que nous.

Contre les complors ourdis par les agents russes dans Pere ile 1850, Heliade adressa tine lettre â ses compatriotes dans le but de Icni devoiler les machinations moscovites cc de les exhorter â se tenir cn garde pour ne pas romber dans les pieges qu'on leur tendait et â demeurer traiiquiiles. On connait dans chaque pays les menees des ryrans et de tous les reactionnaires, leur excirarion aux troubles. Dans ce moment, il n'y a que le veritable peuple ct ses hommes qui maiiitieiinem la tranquillite.

hnstiite, Heliade presenta le memoire suivant au cabinet anglais:

MfMOIRESUR l. 'OCCUPATION
DE LA MOI.DO-VALACHIE PAR LES RUSSES

Les projets de la Russie sur Li Moldo- Valachie soia bien coniius. Ce qui l 'est moins, el ce qu 'il importe de denoncer au monde, c 'est la tactique qu 'elle suit pour les re'aliser.

Se poser comme le representant de l'ordre et l'appui des populations chre'tiennes en Orient, comme l'ami de bl Turquie, et le protecteur desinteresse des Principaules Danubiennes, telle a toujours ete Li politique apparente du Czar, tel a ete le role chevaleresque qu 'il s 'est efforce de prendre aux yeux de l'Europe.

Fomenter des complots, faire precher des doctrines anarchiques, repandre des semences de haine et de revolte contre le Divan, et intervenir pour eiouffer — quand elles sont eventees — les conspira lions o urdies par ses propres agents, telle a ete, depuis trente annees, le conduit reelk, la politique invariabk du cabinet de Saint-Petersbourg.

Les jtiits parlenl trop haut pour que les diplomatei les plus habiles, pour que les e'crivains les plus imprudents puissent reussirplus longtemps ii tromper l 'opinion. Laissons parler les faits.

Cest du sein de Lt Russie que part en 1821 le phanariote HypsiLinti, non pour proclamer l'indepeudance de la Grece, mais pour apporter en Moldo-Vabichie lepillage, l'incendie et le massacre, el pour foitrnir le pretexte de Lt guerre qui commenca en 1828 entre les Russes et les Turcs, et qui plongea les provinces Danubiennes dans la derniere detresse.

Cest encore Li Russie qui, eu 1841, ourdit k complot d'Ibrailla. Elle espere, par celle conspiration, soulever les Httlgares contre les 7 ures, et avoir des motifs plausibles pour intervenir.

Eu 1848, la Russie revienl â la charge. 11 lui faut ii tout prix un pretexte pour envabir la Moldo- Vahichie. Elk agite d'abord bl Moblavie, puis son commissaire Duhamel, assiste de nombreux agents, se met â Tceuvre et prepare en Vabichie un soidevement anarchique dans legeure de celui d'Hypsilanti. Heureuseinent ks Valaques comprennent le perii et se levent comme un seul homme pour echapper aux trames perfides de l'envoye de Saint-Petersbourg, et secouer nu protectorat non moins insultam ii la Sublime-Porte, qu'odieuxli lapopubition roumaine.

Si jamais un mouvement fut piste dans son principe, legal dans ses moyens, et surtout pur de tout exces, ce fut, sans contredit, celui de Li Valachie en 1848; car il ne fut en realite qu 'une protestation paisibk et energique de bt popubition contre l'anarchie et contre ks exces de tout genre dont Li menacait le triomphe de la conjuralion russe. Aussi les Roumains de bi Vabichie, une fois debarrasses de Tinflueuce moscovite, s'empresserent deproebimer soknnelkment I'autonomie de leur pays, basse'e sur les traites et Li suzerainete de la Sublime-Porte. Ils se doniierent une Constitution qui reproduisaii leurs anciens droits, et faisait revivre leurs coutumes nationales. Mais la lettre et l'esprit des traites furent, par eux, scrupuleusement respecles; mais tous les actes du gouvernement național qu 'ils se donnerent, d'accord avec les interetspopubiires, temoignerent de kur respect pour la propriete et pour l'ordre social.

Justice fut rendue â Li moderation, a Li le'ga/ite du mouvement de Li Vabichie par l 'envoye de bi Sublime-Porte, Son Exccllence Suleyman-Pacha. II trouva le pays jouissant d'un ordre parfitit, et soutenant avec zile les droits de leur nationalite et ceux de Lt Turquie en meme temps.

Mais cette conduite ii bi fois ferme et prudente de la Valachie, devait depbiire au cabinet de Saint-Petersbourg, puisqu 'elle lui âtait tout pretexte d'occupation. 11falLiit mettrefin â un pareil etat de choses. Par d habiles menees, M. Duhamel parvint a faire naître le deplorable coiflit de la caserne de Spyro. Tout le monde fut convaincu que cette lutte absurde de six miile Turcs, soutenus d'ailleurs par six pieces d'artillerie, contre six cents Roumains, presque desarmes, n 'avait ete que le resultat des secretes menees et des cabales iucessantes du commissaire russe; mais elle u 'en servil pas moins de pretexte â Tinvation moscovite.

Ies Russes entrereut en Vabichie, non pour retablir l'ordre, — il u avait pas cesse de regner -, mais pour occuper le pays et faire vivre le corps d'occupation aux depens des malheureux Roumains. Ce fiii ii l'aide des

provinces Danubiennes que Li Russie pourvut îi l'eutrelien des armees destinees â combattre les Hongrois et â propager le pansLtvisme russe parmi les populations de Li Turquie et parmi celles des Etats autrichiens.

Cependant Li catasmphe qui termina la lune des Hongrois, aurait mis une fin a propagande slavo-russe, si, pour la continuer, le cabinet de Saint-Petersbourg n'avait pas prolouge les tuiilations de guerre. II trouva de nouveauxpretexlespour maintenir loccupation. Alors Li Bulgariefitt agite'e, et les agents de la Russie renouerent en Valachie leurs cternelles conspirations. Tout recemment, on a decouvert â Bucaresci un complot qu 'ou peut regarder comme le chej-d'mivre du genre. Ses chefs sont connus pour appartenir â la Russie. Leur but etait, non de provoquer un soulevement contre Li 7 urquie - ils ne le pouvaient pas —, mais de lefeindre avec le concurs de quelques malheureux Valaques egares, et au moyen du raccolement d'un certain nombre d'etrangers salariespar la Russie.

Et maintenant encore. on se tromperait si l'on croyait que Li Russie laissera aux populations orientales quelques instanls de repms. Repandus dins les hetairies greco-slaves, dont ils tiennent tous les fils, les agents moscovites sont constaminent occupes ă saper les bases de l'empire Ottoman, et îi faire tomber dans le piege des conspirations et des socieles secretes une foule d'hommes genereux, dont la plupart croient travailler pour l'independance de leur nationalite, tandis qu 'en re'alite ils soni les instruments aveugles du cabinet de Saint-Petersbourg.

Td est l'etat des choses en Orient, telle est surtout Li situation des provinces Danubiennes. Cest sur cette situation si dangereuse pour les droits de ces provinces, si menațante pour la paix de l'Orient et de l'Europe, qu 'il importe d'appeler l'attention des cabinets.

Ies Valaques proscrits, les memes qui, en 1848. avaient reussi â paralyser les uiachinations de la Russie, ainsi qu 'â maintenir l'ordre, et qui avaient ete chasses de leur pays pour ce seul acte, n 'ont jamais cesse d'interceder aupres des cabinets de l'Angleterre, de la France, de l'Autriche et de la l'russe, pour obteuir Lt pacificat ion de leur patrie, resultat impossible sous l'injluence desastreuse du protectorat moscovite.

C'est â ces puissances que le peuple de Li Valachie avait adresse sa proclamation de 1848.

C'est encore ă ces goiivernemenls qu 'en fevrier 1849, les refugie's de Lt Valachie adresserent leur protestation collective, accompagnee d'un memoire justificațif du mouvement de leur pays.

Une autre protestation datee du 28 juin 1849, adressee particulierement ă la France et coiumunique'e a son gouvernement, jul fiaile de la part des trois membres de la Lieutenance prindere, contre la convention de Balta-I.iman qui violail les droits de la Moldo- Valachie. Dans cette protestation se trouvaient pre vus et annonces d'avance tous les evenements qui viennent de s'accomplir dans la Bosnie, en Bulgarie, et plus recemment en Valachie. (Voirpage 383.)

II est triste d'avoir a constater que le gouvernement de Li France qui, concurremment avec les autres puissances, a garanți l'integrile de l'Empire-Oltoman, n'a pas encore eu le loisir d'etudier cette question capitale.

Les autres gouvernements feront-ils comme la Republique francaise: Absorbes par leurs affaires propres, en sefiant auxpromesses diplomatiques de la Russie, Liisseront-ils les successeurs de Piere-le-Grands'emparer des provinces Danubiennes, et preluder ainsi a l'aneantisseineut de Li 1 'urquie et peut-etre k la conquete de l'Europe.

Une voix du moins s elevera encore cellefiois pour protester. C'est au nom de tous ses compatriotes menaces dans leur liberte et dând leurs proprictes, et sans aucun moyen de faire entendre leurs plaintes; c'est au nom de cinq millions de chretiens reduits a la derniere detresse que le soussiiție ose s 'adresser de nouveau aux cabinets europeens et de'noucer avec une nouvelle assurance ce pre'tendu protectorat comme une conspiration permanente contre la nationalite roumaine, contre hi suzerainete de la Sublime-Porte, et surtout, il fina le repeter, contre les interets generaux de l'Europe.

II y a Li une situation anormale, monstrueuse, a Liquelle il importe de meltre un terme. II existe pourlarit un moyen jiicile et legal d'en sortir; c'est d'appliquer aux Principautes Danubiennes, comme ti toute autre pârtie de l'Empire Ottoman, le trăite d'alliance de 1841 qui garanții l'integrite de cet empire; c'est de rappeler ti la Russie que son role et son devoir etaient, non d'usurper les droits des provinces Danubiennes et de conspirer sans cesse contre leur tranquillite, mais de garantir leur autonomie, el de jaire respecter leur independance administrative.

La Moldo- Valachie. comme pârtie integrările de l'Empire Ottoman, en s 'adressant aux puissances qui ont garanți cette ititegrite, espere trouver justice et protection, car il s'agit de l'honneur et tles interets de ces puissances de jaire respecter le trăite dont elles sont signataires.

La Moldo-Vabichie, mise une fois a l'abri des coups de main d'un voisin peu scrupuieux, el proiegee dans son autonomie, cesserait d'offrir â Li Russie un proie facile, el ne serait plus exposee a devenir le champ de bataille de la guerre latente de hi Russie contre la Turquie.

Mais cetteprotection serait encore un euu d'oppresion si elle u 'avait pour but d'arriver a la solution definitive des embarras preseuts; si elle ne Juisait respecter les traites existants entre la Moldo-Vabichie et bl Turquie. Selon Les anciens droits el coutumes de ces deux pays, selon leur autonomie reconnue par tous les traites, on s'occupera, par la libre discussion, de lois propres ii satisfaire tous les interets, a assurer le bonheur general du pays, et ă donner toutes les garanties desirables a l'Europe.

Telle est bt proposition que bl Moldo- Vabichie (si elle etait libre de faire connaître ses besoins et ses pbiintes) oserait presenter aux puissances de l'Europe, el qu a son definit, le soussigne sepermet de leur soumetlre, esperant qu 'elk sera agree'epar les cabinets qui s "mspirent encore de l'esprit de justice, et qui veulent baser la maintien de la paix du monde sur le respect du droit des gens.

J. HELIADE

1850, 10 novembre

Les Russes, malgre la convention de Balta-Liman cjui legalisait pour sept annees leur occupation, ont dtî quitter la Valachie, grâce â l'intermediaire des autres cabinets, mais leurs agents y sont restes, et travaillent toujours par de nouveaux complots â troubler l'ordre, â abuser de la credulite et du patriotisme de la jeunesse, et â se fournir un pretexte pour demontrer la necessite des troupes moscovites en Moldo-Valachie. Les agents russes ne manquent ni d'adresse, ni de raisons pour exciter les Roumains contre les Turcs; car la Russie pourvoit â tout. bile a pourvu d'avance â faire naître le conflit de la caserne de Spyro, et les suites de ce desastre que les Roumains n'oublieront jamais. Elle pousse chaque jour la Sublime-Porte â sevir contre les Roumains, â meconnaîtrc ses traites avec la Valachie. Le protectorat russe a pris une autre direction; il cherche, plus quejamais, â l'exercer indircciemenr par la Turquie. Les Roumains, travailles par les agents russes

pour qu'il se soulevcnt contre les Turcs, tiennent compte de chaque acte de la Turquie, de chaque firman; et â chaque violation des traites roumains, ce sont les agents russes qui donnent l'alarmc et cjui font voir les choses de leur point de vue.

Les bons Roumains ne peuvent Jilus rien faire jiour dejouer les jilans moscovites. C'est â la Turquie dc s'eclaircr şut ses propres interets et, jiar une loyaute parfaire, jiar l'observation stricte des traites, de reparer tous les torts faits aux Roumains. Sa suzerainete sans le resjicct de I'autonomie des Valaques ne peut jias exister. Par ces dernieres lignes, on voit toujours cjue les interets des Turcs nous sont aussi chers cjue ceux des Roumains. Nous desirons que tout le monde seme de bonnes graines, car chacun recoltcra le fruit de ses semences.

CONCLUSION
OU
PROFESSION DE FOI

les rcvolutions soni ou nationales ou sociales; elles ont besoin du temps pour se murit et ptcparer leur explosion. La providence preside â ces grands mouvements et tout le monde contribue â la mamfestatiou du progres, opprimes et oppresseurs, peuple et tytans. Ies rcvolutions prematurees, celles qui viennent avânt le temps sont celles auxquelles Ies tytans concourent davantage. Elles se produisent par un exces de ryrumiie; car le peuple souffre toujours, et souffre selon le proverbe roumain, jusqu'â ce *que le couteau arrive a l'os.* 1 .e peuple se tait quand le couteau lui perce l'habit... la chemise... ia peati... la chair... mais quand il arrive â l'os, il fait un bond et son cri est Ie cri d'un lion en fureur. Alors, les exploireurs profitent souvent de la fureur populaire, et le peuple depourvu de lumieres et de verites, ne s'agite que pont l'interct de nouveaux tytans. La revolution est avorcee, elle est manquee, elle a pour ennemi ses propres amis.

En exceptam les rcvolutions nationales qui se font poursecoucr le joug de l'etranger, nous n'avons jamais ete que pour celles qui s'opeient lentement par la paix, par l'instruction, par la presse, par les verites repandues du palais jusqu'â la chaumicre, car nous avons la conviction intime que la verite seule sauvera les hommes. Ces sortes de rcvolutions sont preferables meme pour les nations fortes et independantes; â plus forte raison doivent-elles convenir â des nations petites et faibles comme la notre qui est divisee entte trois empites.

F.tant partisan des rcvolutions lentes, gradtielles, qui s'operent par les annees et par les verites, l'antor de cet ouvtage n'a ttavaillc pendant

vingt-huit annees que dans cette voie et dans ce but autant qu'il lui a etc possible.

Pendant ce temps, il a vu dans son pays plusieurs tentatives dc mouvement oii il a toujours ete completement etranger.

D'oii venaient-elles? D'ot'i elles sont toujours venues depuis Radu-Negru jusqu'â nos jours. Elles venaient de quelques ambitieux mecontents qui ne pensaient qu'â leur vengeance, â leurs propres interets. Quel etait leur but? Dc renverser un domnii et sa clientele, de les remplacer par un autre et ses crearures, et de tecommencer le meme systeme avec les memes principes et les memes abus.

Alexandte Ghica a eu ses adversaires qui s'efforcaicnc dc passer aux yeux du peuple comme patriotes et ne servaieut que les interets de la Russie. Bibesco a eu les siens. Srirbci'u a dans ce moment ies siens. Mais quelles sont les reformes salutaires ou le bien-ecre publie qui ont pu restilter de ces passions, de ces animosites?

Bibesco et autres passaient pour des patriotes du temps d'Alexandte Ghica, aux yeux de la nation. Qu'a fait ensuite Bibesco pour le peuple apres son avencment au trone? II a fait de sa personne, de Felu de la nation, le valet du consul tusse; il a opprime de la labotiteuf en le sacrifiant aux interets du boyarismc, son adversaire. II a bănui la langue naționale des ecoles, il a prive lc pauvre de l'instruction par la taxe qu'il lui avait imposee.

Les roumano-phanariotes, adversaires de Bibesco, conspiraienr contte lui, divulgaient au peuple ses actes. Ils I'accusaieiu devanc la nation et devant le Czar. Ils cieclamaient leur patriotisme hypocrite et on a vu dernierement ce qu'ont fait ces exploiteuts, ces conspirateurs patentes par le Czar.

Mais il arrive des temps oîi le peuple, etranger â de semblables cabales, commence â scutit la fîevre du mai qui lui tonge les euttailles depuis des annees, par le venin dont il a ete abreuve, et le corps social fremir et s'ebtanle. Le mal touche â sa crisc â laquelle succede la mort ou la convalescence. La revolution se fait d'une maniere spontanee, car elle est dans le corps social entier.

Les hommes sages, ceux qui aiment veritablement leur pays ne peuvent pas desirer de semblables rcvolutions; mais lotsqu'elles arrivent, ils nc peuvent pas y restet etrangers. Ils sont comme la mere qui n'aimc pas voir son enfant malade; mais lorsque la maladie vient,

elle ne peut plus le quitter; elle veille jour et imit â sa cete. II y a encore une autre sorte d'hommes qui courent autour du peuple malade, mais c'est l'interet du gain et non l'amour qui les poussent â cet acte. Ce sont des especes de medicins interesses qui esperent gagner quelque chose tant que la maladie dure; ce sont des especes de faux parents qui esperent heriter de quelque chose si le malade meurt; ce sont des etrangers dont le metier est de vivre de ces especes de catastrophes. Lorsque Ie corps social esr agite par la fievre revolutionnaire et se debat contre la mort, il ne manque pas d'etre entoure comme tout grand malade par de veritables parents et amis, pat dc bons et consciencieux medicins; mais il n'est pas aussi exempt de l'entourage des honimes de metier qui esperent gagner quelque chose de sa maladie, heriter de quelque chose de sa mort.

Nous n'avons jamais deşire ces sortes de revolutions, mais elles sont souvent fatalement inevitables; car c'est la tyraiinie qui les prepare et les pousse; elles viennent comme est venue, en 1848, celle de la Valachie, et alors elles viennent de bas en haut; car Ies tyrans ne coucedent jamais de droits, si le peuple ne les arrachent pas.

Quel fut le caractere de ce mouvement, en le consideram de haut en bas? quelle fut son origine? Une coterie de mecontents, conspiram contre Bibesco pour faire les affaires de la Russie, s'efforcant de le renverser, et chetchant â se servire du peuple comme d'un instrument. Pensaient-ils aux besoins du peuple? Non. tis ne voyaient devant eux qu'un ttone vacant et des portefeuilles qui les attendaient. Ils etaient ennemis de Bibesco sans etre amis entre eux: ils etaient des rivaux. Mais le peuple ne consentit pas â devenir leur instrument. La revolution conduite par les hommes de la nation prit un caractere de bas en haut. Soutenir Ie domnu, bon ou mauvais, maintenir l'ordre, demander ie respect des traites, en proclamam la suzerainete de la Porte et l'autonomie du pays, secouer le joug illegal du protectorat russe et conspitateur, et decreter vingt-deux articles d'une Constitution porpre â reconcilier rous les interets, â satisfaire tous les besoins et â retablir Ie caline, tels furent ses principes. Si les hommes du mouvement avaient proclame, comme â Jassy, trente-cinq articles, qui surencherissaienr les uns sur les autres par leur caractere boyaresquc et reglementaire, le peuple indifferent les aurait laisse arreter, garrottet, massacrer er exiler, comme cela s'est passe en Moldavie. Mais

les hommes du mouvement valaque ayant crie: *ordre, paix, harmonie, libertes generales, droit public*, le peuple accourur comme â une noce pour defendre l'ordre, la paix, la liberte et les droits de la nation. Ceux qui avaient ete du peuple resteient avec le peuple jusqu'â la fin, defenseurs des memes principes, et ils seront inebranlables jusqu'â un second ordre du peuple. Mais de ceux qui avaient accouru pour profitor des circonstances, Ies uns font abandonnc du moment qu'ils ont vu qu'il n'y avait rien â gagner; les autres n'ont fait, depuis trois annees, que changer tour â tour de principes, et servir, â leur insu peut-etre, Ies plâns des ennemis du pays.

Lorsque les revolutions s'operent de haut en bas et que le peuple en devient l'instrument, apres le triomphe, le fruit est cueilli par les chefs de partis, qui n'accordent aux masses que ce que les chasseurs aceordent aux chiens, et quciqucfois le peuple esr condamne â souffrir plus qu'auparavant. Lorsque les revolutions s'operent de bas en haut, la de'faite ou les reactions ne viennent que parce que le peuple a toujours en la faiblesse de tolerer que des honimes qui n'ont jamais eu d'autre metier que de l'exploirer se meleiir de ses affaires. En 1848, les Roumains ont comniis la meme faute que tous les autres peuples: leur Comite revolutionnaire fur compose d'elements heterogeues. Si Ion eut voulu faire un mouvement boyaresque comme celui de Bucaresci en 1841, ou comme celui de Jassi en 1848, le peuple devait laisser les boyars faire eux-memes leurs propres affaires. Mais si le mouvemcnr etait destine â devenir populaitc, il n'y aurait elu avoir rien ele commun entre les hommes du peuple et les boyars. La faute en est â celui qui a propose cette fusion.

Le boyar, par sa naissance, par son education, par ses habirudes, qui devicnnent une seconde nature, doit fatalement avoir finstinct de dominet, finstinct au moins de vivre; et puisqu'il n'a jamais ete accotitume a vivre en homme, c'est-a-dire en travaillant, il doit au moins vivre en loup ou en renatd. Le meilleur des boyars doit au moins vivre en *faux bourdon*. Pour lui, un niouvement n'est pas național s'il ne lui fait gagner quelque chose, s'il ne lui presente une perspective quelconque.

Ies boyars, on ceux aux habitudes boyaresque qui figuraient parmi les membres du comire revolutionnaire en 1848 sont de ceux que lc boyarisme a pu protluire de mieux. Ils sont pour la plupart inspire*

par des sentiments patriotiques; mais dans la situation de la Valachie sous le protectorat de la Russie, sentir en Roumain, c'est pour un boyar porter sur lui le poids d'une malediction; c'est etre condamne â se trouver toujours â la queue de tous les boyars, de tous les flatteurs, de tous les traîttes; et s'il a de l'ambition, s'il sent une noble indignation, si un mouvement quelconquc s'opere, il est pret â y prendre part. De parcils boyars se melent au mouvement qui renverse un Chica; mais leur peche originel de sentir en Roumain les condamne, grâce â la protection moscovite, â rester toujours en ardere, et â regarder avec convoitise Bibesco et les siens, jouir des biens de la Valachie. Si le mouvement est populaire, comme en 1848, cette espece de boyars ne manqueut pas d'y prendre part pour chcrclier fortune de nouveau; mais parlant en hommes du peuple, ils vivent et agissent en boyars par leurs habitudes et leurs prejuges; ils ne sont pas assez liberaux pour conseiitir â toutes les demandes du peuple, pour satisfaire â tous les interets; ils sont partisans de toutes les liberres des classes elevees, mais ils sont avares des libertes du peuple, qui combat, qui triomphe, qui les eleve au-dessus de lui. Alots le peuple se refroidit, les abandonne et s'attache aux hommes qui parlent son langage, qui connaissent ses plaies, qui defendent les interets generaux. Dans cette situation du peuple envers eux, si un petit phanariote, un ambitieux intrigant s'adtesse â un Colesco et lui montre la popularite de Maghiero, de Tell et d'Heliade, sous l'aspect que nous avons vu (page 279), la scission est tres naturclle. Tous les boyars, jusqu'au dernier sont prets â faire cause commune avec les complices d'Odobesco er de Salomon. !-es Maghiero, les 'l'ell et les Heliade etaient redoutables, non seulement par leur popularite, mais plus encore par leur caractere sincere et desinteresse. Plus leur devouement etait grand envers la cause publique et envers leurs collegues, plus ils devenaient odieux aux yeux de ces detniets; car on pardonne â ceux qui nous ont fait du ton, mais on ne pardonne pas â sa victime; et Maghiero, Tell et Heliade etaient leurs victimes.

Notte but n'est pas de condamnet les Golesci; mais ele montrcr les choses telles qu'elles se sont passees, pour servir de leton â la posterite, au peuple et aux boyars.

II y a des hommes du parri boyaresque qui disent que le mouvement aurait mieux rcussi s'il s'etait opere ele haut en bas, et qu'He'liaele, Tell et Maghiero l'ont empechc ele reussir dans ce sens. 11 y en a d'autres qui soutiennent que le mouvement setam opere de bas en haut, Campineano, Jon Ghica et les Golesci l'ont perdu. D'autres critiquent les uns et les autres. Mais nous disons que si le mouvement a du se faire național et social[1] en meme temps, si son but a ete de devoiler les intrigues de la Russie, ei de montter au monde que les Roumains n'etaient pas les partisans des Russes; si son but a ete de propager des principes qui tot ou tard germeront et sauveront la nationalite roumaine; le mouvement n'est pas perdu, et la defaite ne provient ni de Campineano, Jon Ghica er les Golesci, ni d'Helaide, Tell et Maghiero. La cause de notre defaite provient du dehors. Si la reaction n'avait pas triomphe en France er ailleurs, le peuple roumain aurait su tres bien mettre chacun â sa place.

Le mouvement, nous les repetons, n'est pas perdu, au contraire, nous considerons la dcfaire comme un triomphe. Car partout les peuples et leurs chefs ont du faire leur education. C'est assez que les Roumains aient donne signe de vie; c'est assez qu'ils aient demontre qu'ils connaissent leurs ennemis, qu'ils savent reclamer leurs droirs, respecter l'ordre et dejouer les intrigues moscovites. Ils ont fait reculer la Russie d'un siecle, et voilâ le triomphe.

Nous n'avons pas â nous plaindre dc la perte du mouvement, mais des intrigues inresiines. Si nous nous sommes decides â en parler, c'est pour eclairer nos freres, et pour ne pas les laisser livres aux memes inrrigues qui, venant de l'excerieur, setendent jusque dans les entrailles de Ia Nation, jusque dans ses parties les plus nobles et les plus vitales, jusque dans la jeunesse. Pt voici comment: la Russie pat son consul, travaille Mavros, Odobesco et consorts; Mavots enttaîne son gendre Jon Ghica, et Campineano; Odobesco, Campineano et Jon Ghica entraînent les Cretzulesco, Rosetti, Bratiano et autres; ceux-ci entraînent les Golesci et auttes; ces derniers avec les premiers entraînent une pârtie de la jeunesse, et la jeunesse inexperimentee et pleine d'ardeur coramet des fautes irreparables. C'est-â-dire entraînes les uns pat les autres, nous avons fini, comme tous les peuples, â faire â notre insu les affaires de nos ennemis.

[1] Nous donnons au mot *social son* sens primitif.

Voilâ pourquoi l'auteur de cet ouvrage a toujours ete partisan des rcvolutions qui s'operent par les lumieres, par la verite.

Lorsque le peuple est dans les tenebres, en tâtonnant, il finit tres souvent par devenir dupe ou victime. Hors de la verite, il n'y a point dc salut.

Nous sommes resolus i exciter contre nous de nouvelles haines dans le seul but d'etre utile â notre pays par nos observations. Tant que la Valachie sera gouvernce d'apres le meme systeme, nous conseilletons au peuple de ne jamais se meler de tien, lorsque les boyars conspirau contre le domnii. II faut les laisser faire eux-memes leurs propres affaires. Le meilleur des boyars est toujours un boyar, tant que ce systeme existera. Nous conseillons de meme aux boyars s'ils sont veritables Roumains, s'ils veuient demontrer leur desintcressemeiu, de ne jamais se meler dans les affaires du peuple, lorsqu'il est en mouvement; car ils le perdront toujours. Si un jour lc soleil de la verite s'eleve de nouveau pour vivifier les peuples ele l'Europe; si le torrent de sa lumiere vient reveiller de nouveau le peuple roumain, qu'il se garde bien de meler dans ses affaires les boyars ou leurs enfants; qu'il opere lui-meme sa delivrance avec sagesse, prudenec, amour et justice. Et apres avoir fini son ceuvre, qu'il appelle tout le monde au banquet fraternei. C'est au peuple â prendre partout ('inițiative de la fraternite; car c'est Iui seul qui la sent et la comprend. Le cri de fraternite est un cri de vie pour le peuple, tandis que pour le boyar, il patait un cri de mort: jamais le boyar ne consentira â etre frere avec les hommes du peuple. Que Ie peuple se garde bien, nous le repetons, de meler dans ses affaires des hommes de lecole plianariote et leu t enfants, ct encore plus les creatures de ceux-ci. Car, entre un grand et un petit ciocoiu, je prefere le premier, comme je prefere le serpent â sonnettes qui s'annonce de lui-meme â une vipere rampante qui vous lance la mort en silence.

II y a des hommes qui, par leur naissance, se disent du peuple; ct qui, sans aimer le travail, passent leur vie en parasites, aux depens des autres, declamau des plirases et changent de principes selon les circonstances. Mais il n'est pas du peuple celui qui ne ftavaille pas comme lui; il n'est pas du peuple celui qui ne soutient pas Ies charges de l'Etat comme lui. II n'y a rien de commun entre moi et ces hommes.

[1 y en a d'atitres qui se disent toujours du peuple et dont les mceurs et les habitudes sont plus sales que celles des Roumano-phanariotes. I.'envie empoisonne leur existence; l'intrigtie est leur clement, la critique, les caloninies, le sarcasme sont lent occupation. Jamais ils n'ont pris patt â une chose veritablement utile; jamais ils n'ont rien sacrifie pour la Nation, ni pour sa litt'rature, ni pour son instruction, ni pont son industrie, ni pour son commerce; au contraite, ils ont crafique de tout.

fl y en a d'atitres qui, par leur naissance, leurs prejuges et leurs habitudes, devaient faite cause commune avec leurs parents et leurs semblables; qui, eu quitiam le camp des exploiteurs n'ont embrasse la cause du peuple que pour la paralyscr ou pour la tourner â leur profit; qui renegats, envers leur ancicn systeme, viiirent, sans principes, profaner la cause sacree de la Nation; qui, par une vie effroniee d'epicii riens ont la cynique audace de vouloir passer potir des stoi'ciens; qui, ayant des tertes, travaillem de tous leurs efforts â rendre les paysans locataires, proletaires, tandis qu'ils ont toujours ere demi-piopprietaites, cbicasi^. — Apres les avoir connus, je me suiș separe de ces liypocrites.

[1] Nous avons souvent parle de la *claca* et des *clacasi;* mais nous n'avons pas encore classe les habitants de la Valachie dans leurs rapports vis-â-vis de la propriete. En Valachie, les habitants se divisent en veritables proprietaires, en *etnbaticairei, en clacasi,* en locataires ou proletaires.

Tout le monde connaît le sens attache aux mots de proprietaires, de locataires ou proletaires; nous n'avons qu'a nous occuper des embattcaires et des clacasi.

l.es *einbatieaires* sont les proprietaires dune maison ou de plantations sur une terre appartenant â autnii, et sur laquelle ils ont des droits â perpetui te, moyennant une minime redevance qui ne va pas â la dixieme pârtie des interets de la valeur du terrain.

Les *clacasi* sont des paysans qui ont le droit de jouir **sui** la terre oît ils se trouvent, de neuf arpents de terrain, et pour lesquels ils ne doivent payer que presque le quart de ce que paient ceux qui ne se trouvent pas du meme village.

Par consequent, les *clacasi* sont proprietaires des trois quatts ou de la moicie du teriain qu'ils occupent. Ix"S soi-clisant patriotes d'aujourd'hui veuient les delivrer de leurs droits de *cbicasi* pour les rendre compleiement proletaires, c-est-â-dite, ils veuient leur tavir les trois quarts de la propriete que la loi leur a reconnus.

II y en a d'autres qui, hostiles â la cause sociale, se parent du nom pompeux de *nationaux,* et se declarau ennemis des Russes et des Furcs â la fois; poussent leurs dupcs â declarer la guerre â tout le monde, excitent le peuple â se compromettre, tandis qu'ils se tiennent sur la reserve et u'oseni rien ecrire, rien signer. J'ai toujours considere de semblables hommes comme agents provocateuts de la Russie,

II y en a encore d'auttes qui tonnent contre les abus des ciocoi, contre leur arrogance, contre (cur rapacite; et lotsqu'ils se trouvent dans des fonctions publiques, leur conduite devient scandaleuse; lorsque de l'argent particulier ou public tombe entre leurs mains, ils ne se font aucun scrupule de se l'approprier. I.orsqu'ils se **rrouvciic** dans une societe ou meme dans la rue, leur arrogance est insupportablc; lorsqu'ils viennent au milieu des reunions de leurs dupes, ils poussent la fierte jusqu'â l'oppression, ils ecrasent l'homme humble de caractere et la jeunesse sous le poids de lent arrogance ct de leurs sarcasme. Ne pouvant parvenir dans l'etat normal de la societe, pas meme au grade de scribe, ils fomentent des ttoubles et ils s'imposent â la jeunesse laborieuse et aux hommes grands de cceur ct modestes d'esprit, ils s'imposent comme des *altesses democratiques.* Je m'eloigne de pareils homme. - Je fuis les aristocratei par droit de naissance, mais je deteste et jc fuis davantage les aristocrates par droit de ruse.

Tout homme a des amis et des ennemis. Je dois avoir aussi mes ennemis. Car avec mes idees, chacun voit que je suiş un peu dificile.

Mes ennemis, apres avoir fait un camp nouveau d'exploiteurs, et apres s'ette mis en relation, plus ou moins, avec ceux qu'ils appellent â juste titte ciocoi, m'accusent de partialite, d'ambition et d'oubli envers la cause naţionale en embrassant celle des Furcs qui sont, â les entendre, nos ennemis aussi bien que les Russes.

Je dois repondre â ces rtois accusations.

1° Si j'etais un homme â n'ecouter que ses aversions et ses affections, j'aurais ecrit tout autrement ces memoires. Quand je me suiş propose d'ecrire cet ouvrage, mon but n'a pas ete de faire des memoires de ma vie privee et intime, de mourrer au monde mes amis et mes ennemis personnels. Je me suiş propose de racontei les choses que je connais telles qu'elles se sont passees en 1848, dans mon pays,

de moutrer les hommes tels qu'ils se sont comportes, de mettre chacun dans le camp oii il se trouvait, de mente en evidence les trois partis qui existaielit et qui existent encore en Valachie: celui du peuple, celui des Russes et le parti flottant. Si j'ai eu des amis ou des ennemis personnels, je les ai oublies dans la cause commune. II y a des hommes dont les habitudes et les mceurs nc m'ont jamais convenu, des hommes qui ne m'ont jamais aime, qui me persecuient meme dans ce moment, et qui pourtant, dans cet ouvrage, passent pour avoir joue les roles les plus dignes. Pourqoi? - Parce qu'en effet, ils se sont comportes de la sorte; parce qu'ils ont seni la cause qu'ils avaient embrasse avec devouement et abnegation; parce qu'ils ont ete fideles â leur engagement, honnetes et loyaux envers leurs camarades. II y a des hommes qui se sont dit mes amis, que j'ai aimes et que j'aime encore comme on aime ses amis, ses parents; d'autres qui m'ont toujours aime jusqu'â l'adoration, et d'autres qui ne m'ont jamais fait de mal, et pourtant, ils ue figurenr pas dans ces memoires, ou s'ils y figurent, on ne les voit qu'ainsi qu'ils se sont comportes. Dans ma vie privee, je puis avoir des affections; mais dans la cause publique, je n'ai ni parents, ni amis. Mon anii est celui qui a aime veritablenient le peuple, qui s'est sacrific pour lui, eu Ic servant *avec prudet/ce ei* amour. II y a des honimes qui, quioique ennemis de la cause que j'ai servic, quoique mes ennemis personnels ont toujours ete consideres par moi comme des hommes consequeius et que j'aurais voulu voirembrasser la cause commune, paralysee par nos ambitieux inconsequentes.

Ou est donc ma partialite? Si on appelle partialite le deşir de s er efforcer de mcttre chacun â sa place, dans le parti oii il a toujours ete, vers lequel il a toujours penche, si on appelle partialite une volonte inebranlable de combattre â cote de ceux qui sont des memes principes, de les soutenir, de les moutrer tels qu'ils se sont comportes; alors je suiş l'homme le plus parţial du monde; j'oublie mes affections et mes haines, et je meurs â cote de mon ennemi personnel, qui defend la meme cause que moi contre mon anii, contre mon parent. Ceux qui me dctesrent et me persecutau.', et pour lesquels j'ai lutte et je lutte encore, sont â meme de mieux me comprendre en lisam ce livre. J'en appelle â leur loyaute pout l'accusation de partialite qu'on m'impute;

2° Quant â mon ambition, tout homme a Ia sicnne; mais les ambitions different entre elles comme les hommes, et la micime a son caractere particulier. J'ai eu l'ambition de me faire un nom par mon ttavail, de combattte les abus de mon pays, de luttet sans cesse en mc mettant toujours du cote du plus faible, de me trouver toujours dans le camp d'une cause juste, soit littetaire, soit naționale, soit sociale, dc m'cxposer au perii, dc me precipiter entre les ennemis les plus forts, d'aller me mesurer avec un colosse qui ecrase des rois et des royaumes, de lutter face â face pendant dix-huit annees avec le Czat, tandis que mes ennemis Ic flattent ct le mcnagent encore. Et pendant ma lutte, si quelquefois l'idee me venait d'aspirer au jour oii, entendu, compris par ma Nation, je pourrais arriver jusqu'au tronc, alors, mon ambition s'enflammait, je dcsirais voir ce jour, je dcsirais approcher du tronc, non pour y monter, mais pour le briser. - Voila mon ambition, voilâ mon idee fixe, folie don sortirent toutes mes ceuvres litteraires et politiques, folie utile â ma Nation, nuisi'ble et fatale â moi et â mes enfants. Pourtaut ayant la conviction intime que par la perseverance et la foi on atrive â tout, j'ai su que chaque objet ou chaque but exige des moyens propres â y arriver. Par exemple, pour aller en Amerique, on a besoin, de nos jours, d'un navire, et jamais on n'y parviendra par un chemin de fer.

Pour arriver au trone de la Valachie, sous le protectorat du Czar, on a besoin de toute autre chose que d'occupations comme les miennes. Mes travaux, mes moyens menaient tout autre part qti'ati gospodariat.

Pour mieux eclairer la question, je demande la pemiission â mes lecteurs le leur raconter une anecdote:

Sous le regime phanariote l'Eglise de la Valachie gisait sous le joug des eveques etrangers de la meme ecole. Un atcheveque, ignorant et cupide, etait passe en proverbe, â cause des spoliarions de tout gente qu'il comnieitait. Sous son regime, tout le monde pouvait devenir pretre: ignotams, vicieux, criminels meme, pourvu qu'ils payassent. Un jour, en se prescura chez lui avec un âne en le priant de vouloir bien le sacrer pretre; mais sa *tres saiutete* se refusa â cette demande impie; les solliciteuts se retirerent avec 1 ane qui, tournant la croupe, fit voir une grande boursc bien gamie qu'on avait liee a sa queue. A cette vue attrayante: Attendcz, s'ecria rareheveque, cet animal esten effet un âne, mais il marche en pretre; l'animal, grâce â ses qualites tres distinguees, fut sacre diacie et pretre le meme jour.

De la meme maniere, Ia politique russe a soin de ne pas laisser s'ecouler une annee sans passet en revue tous les habitants de Jassy, de Bucaresci et de Crai'ova, afm de remarquer ceux qui marchent en gospodar. Alexandte Ghica, lorsqu'il etait boyar, marchair admirablemcnt en gospodar et alia ditectement au trone; ensuite, des qu'il commenca â marcher en Roumain, il alia directement en exil. Bibesco, Stirbeiu, C. Soutzo, A. Ghica le vestiar, jusqu'â C. Cantacuzene et jusqu'â Jonides, tous ont marche academiqucment en gospodar, et les uns sont arrives au trone, les auttes aspirent â y arriver; cat leurs moyens sont consequents avec leur but. Mais il y a des boyars qui, s'efforcant de marcher en Roumain, ont aussi lent idee fixe pour arriver au gospodariat. Leur marche me plaît, si elle est sincere, mais je blâme leur but, ou, du moins, je les trouve inconsequents. Quant â moi, je n'ai mene ni la vie des premiers, ni la vie des seconds; ct lorsque j'ai choisi mon gente de vie et d'occupations, je savais d'avance oii elle menaite â la pauvrete, â la misere, â l'exil, â la gloite, peut-etre, d'ette pendu ou fusille pour ia Patrie. Mes ecrits, avânt et apres 1848, sont des preuves palpables qui peuvent tranquilliser tous les pretendants au gospodariat, et, de ce cote, les exploiteurs de la Valachie sont bien clairvoyants et bien tranquillcs. Cette aceusation ne me vient pas de lent part, elle me vient de la part des inconsequents qui ont toujours cru que, par des declamations de patriotisme, ils arriveraient au tronc, oubliant que la main seule de la Russie peut y placer quellqu'un.

3° Quant â la troisieme aceusation, on doit me considerer sous trois points de vue differents: I. comme homme public de 1848; II. comme simple particulier, comme Roumain, derivam, de 1820 jusqu'en 1851; et III. comme pere de familie.

I. Qtiels sont ceux qui m'accusent d'ette devenii partisan dc la Turquie et d'avoir oublie les interets de ma Nation? Est-ce le peuple? Mais il m'a elu, ainsi que mes colleques cinq fois en 1848, et il nous a donne le mandat de soutenir et de defendre les deux principes qu'il avait proclames: I'autonomie du pays et la suzerainete de la Turquie. Sont-ce les publicistes et les littetateurs roumains emigres? Mais leurs ecrits, leurs articles de 1848, attestent qu'ils ont souienu les memes

principes. Comme ecrivain de memoires, je ne puis moutrer au monde lc mouvement de mon pays que tel qu'il s'est accompli. Pas un cri, de Ia part du peuple, n'a ete pousse contte la suzerainete' de la Turquie; pas un acte de son gouvernement n'a ete liostile â Ia Sublime-Porte. (Comme avocat de la cause populaire, dois-je la fausser, dois-je la perdre, en demontrant au monde que la calomnie du manifeste de Nesselrode, de juillet 1848, a ete une verite ct que le peuple roumain a ete l'agtesseut envers la suzerainete de la Turquie, pour que la Turquie air lc droit d'attentet â notre autonomie? Non, celui qui fera cela fera les affaires de la Russie. Comme solliciteur, devant l'Europe, je nai d'autre mandat du peuple que celui de soutenir son autonomie er la suzerainete de la Turquie. Plus je demontre la Ioyaute du peuple roumain, son amour pour l'ordre, son attachement aux Turcs jusqu'au dernier moment, sa teligion pour les trait&s, plus mon accusation devient grave, quand je m'eleve contre l'invasion de notre territoire, contre l'entree de Fuad-Effendi er des Russes, contre les barbaries commises, contre Ia violation de nos droits, contre la convention de Balta Liman. Mon livre entier demontre que la suzerainete de la 1 urquie a ete respectee religieusement et que l'autonomie valaque a ete foulee aux pieds. Mon livre est une accusation eternelle, unc accusarion des plus convaincantes contte les violateurs de nos traites. Les traites â la main, je demande justice pour ma Nation; elle n'a declare la guerre â personne. je n'ai ni le mandat, ni les moyens de declarer la guerre; je proteste. Oii est donc l'oubli des droits nationaux? Oii est ma partialite pour les Turcs? Quels sont ceux qui m'accusent? Ni le peuple, ni les ecrivains. Ce sont des oisifs dont l'ambition les pousse jusqu'â fausser 1'bistoire, jusqu'â faire du mal pourvu qu'ils se distinguent dans quoi que ce soit, dont l'ambition ressemble â celle d'Erostrate; ce sont des hommes qui, lorsqu'ils se melent d'ecrire, ne font paraîtte que des pamphlets dans lesquels ils se critiquent et se dechirenr les uns les autres. Ce n'est pas de la sorte qu'on plaide les droits de sa Nation; ce n'est pas de la sorte qu'on eclaire un peuple pour le sauver.

Voilâ pour l'homme de 1848.

IL Quant â mon individu particulier, comme Roumain, on me connaît deja d'apres mes ecrits, d'apres ma vie. |e n'ai travaille que pour la Roumanie, je n'ai ecrit que pour elle. Si cela eut ete en mon

pouvoir, je l'aurais rendue unie, forte et heureuse, Ie plus lot possible. J'ai preche la nationalite roumaine, et je la preche encore; mais ma nation n'a pas trouve convenable de fournir de pretexte aux calomnies du Czar. Elle a prefere rester encore partout â l'etat de ptovince. Si l'idee d'une Roumanie unie est un crime vis-â-vis de l'Europe officielle, ce n'est pas un crime de ma Nation; elle n'a pas merite d'etre livree â la merci des Cosaques. C'est un crime qui appartienr â ceux qui ont professe cette idee, et je me glorific d'etre du nombre. Je me donne pour tel, coupable ou innocents, utopiste ou positif, imposteur ou prophete; mais je ne puis pas rendre solidaire de mes idees un peuple entier qui paie, par ses sueurs et par son sang, toute idee qui nous vieni ou que le (Czar lui-meme excite. (Celui qui trouve mon idee bonne, genereuse et salutaire, peut l'adopter; celui qui la condamne petit mc condamnet. C'est-â-dirc je n'expose que moi-menie â la persecution alin de sauver le peuple qui ne merite pas de souffrir. Voici la difference existam entre moi et mes accusateurs; ceux ci excitent le peuple sous main et se tiennent toujours â l'eeart; ils excitent la noble et credule jeunesse, en lui faisant abandonner ses etudes pour s'exposer au martyre et faire leurs propres affaires. Je n'excite personne, je ne me sers de personne, je fais moi-menie mes affaires; ei quand le verite se sera faite, le monde la vetra, l'adoptera. II y a une grande difference entre vouloir se servir du peuple pour son ambition, et se sacrifier pour le peuple en prenanr la responsabilite de ses actes.

Pour teunir plusieurs partis dans un seul corps, on a besoin de liens propres â arriver â ce but. Quel est le lieu capable funir Ies Napolitains aux l'iemoiitais et au reste de l'Italie? Est-ce le jargon que parle chaque population, ou la langue unitairc du Dante, d'Arioste, de Tasso etc, adoptee dans toutes Ies ecoles, dans toutes les chanccllleries, dans toutes les chaites, dans tous les theâttes? Est-ce la religion, devenue Linsttumeut du despotisme, qui les unit aux Tndesques catholiques, ou bien les droits publics, les libertes auxquelles aspire chaque Italicii du Nord au Midi? Quel est le lien capable de faire dc tous les elements teutoniques une Germanie grande et unie? Est-ce les differents jargons des Saxons de la Transylvanie, des habitants du duche d'Autriche, les dialeetes danois? Est-ce Fempereur d'Autrielie, Ic roi de Prusse et tant d'autres roitelets, ou

bien les Gcethe, les Schiller et leur langue devenite la langue de la raison et precurseur de la democrație germanique?

Lorsque j'ai entrepris de precher l'union de la Roumanie, je me suiş occupe d'abord dc former une langue unitaire composee des elements de toutes les provinces roumaines, purilîee de tous les non sens heterogenes et parasites, degagee des caracteres slavons, qui la rendaient meconnaissable, er presentee â l'F.urope avec ses propres caracteres latins. JVIes accusateurs me font la guerre depuis 1830. Ils ont defendu les elements et les caracteres slavons; ils se sont attaches â toutes les difformiies qui retenaient la langue â l'etat de jargon, et qui etait propre â inspirer la derision de chaque province, et a maintenir la division entte elles. Ils ecrivent meme en ce moment, du milieu de Paris, avec les caracteres russes. Lorsqu'il s'agit des liens propres a unit les elements de la Roumanie, mes accusateurs sont prets â s'y opposer: ils combattent Ia langue unitaire; ils font cause commune avec ceux qui forment le projet de rendre Ic paysan locatairc; ils se lient directement ou indirectement aux partis boyaresques qui se concentrent dans celui des Russes. Lorsqu'il s'agit de justifier les calomnies du manifeste de Nesseltode, de seconder les menees de la politique boyarcsque, sans adopter les liens d'une Roumanie-Unie, ils sont prets â pousser la jcunesse â compromettre la cause de 1848, la cause veritablement populaire. Non, messieurs les phanariotes et les boyars, la Nation ne vous reconnaîr pas le droit de prendre l'initiativc, quand il s'agit de parler en son nom. Vos peres ont meconnu, meprise, persecute les propheres et les apotres de Ia Roumanie. Vous avez persecute et combattu leurs disciples. Vous avez outrage la memoire et les cendres de nos ecrivains, cn combattant leur idee d'une langue unitaire. Vos peres ont essayc d'erouffer l'embiyon de la Roumanie des sa conception, de l'etrangler dans le sein meme qui le portait. I.'heute de sa naissance approche, et vous avez pris l'initiative de l'arraclier des entrailles de la patrie, avânt qu'il soit nes de le faire avortet, de Ic presenter au monde sans aucun principe de vie, car vous avez desseche le sein de sa mere, vous lui avez artaclic toute nourriture, tout ce qui pouvait faire son education. Non, ecrivev. en Valachie, pour vendre ou affermer vos terres, selon les dispositions reglementaires, pour vendre vos esclaves, et pour vous envoyer de l'argent, afin tle vous pater, au milieu de Paris ou de I.ondres, du manteau du patriotisme et de la democrație, et afin de faire fondre â Paris des caracteres russes, moyen digne de vous, ayant pour but, sans doute, de servir â constituer une Roumanie-Unie. Ceux qui se declarau pont vous sont ou vos semblables ou des esclaves qui ne peuvent pas existet sans un maître.

Voilâ pour la Roumain.

III. Quant â mes sentiments pour les Turcs, je ne puis pas en avoir d'aurres que ceux que la Turquie a pour la Roumanie. Les Turcs veulcnt-ils etre les amis des Roumains, je suiş leur anii; veulent-ils violer Ies droits des Roumains, je dois, avec tout bon Roumain, defendre nos droits.

Mais, comme pere de familie, comme refugic, je me trouve dans la meme categorie que tous les refugies Hongrois, Polonais ci Roumains, qui ont trouve asile, protection dans le sein de la Turquie. Si Ic gouvernemcnt turc a ere' genereux envers les Hongrois et Ies Polonais qui s'etaient souleves pont leurs propres interets, les Roumains ont plus de titres â sa gentîosite, car ils ont tout sacrific pour les interers communs des Roumains et des Turcs. Je suiş reconnaissant, au gouvernement turc, pour l'asile que mes cinq enfants et leur mere ont trouve en Turquie; l'Lurope enticre a admire sa conduire et sa generosite; je ne puis etrc ni mnet, ni ingrat; je lui suiş reconnaissant comme Kossuth, comme tous les refugies; mais si la Turquie pour prix de ses bienfaits, demandait â Kossuth d'oublier sa patrie, tle trahir ses droits, je suiş siir qu'il aurait repondu: Laissez-moi retoutner sur mon sol natal et expusei ma poitrine au plomb de Haynau. - De meme, si Ies Turcs me disaient: „Puisque tu te dis le vassal fidele de la Sublime-Porte, puisque nous avons accueilli et noutri tes enfants, tais-toi losque tu vois violer I'autonomie de ton pays, aide-nous â en faire une province turque, un pacbalik;" alors je leur repondrai: „Mes enfants sont entre vos mains, demandez-lcur s'ils acceptau en heritage le tleshonneur de leur pere. Je viens aussi aupres dc mes enfants, et nous vous moimerons que nous savons tous mourir."

On doit donc me considerer er me juger sous trois points de vue.

Comme litterateut, je n'abjure aucun de mes principes de roumanisme; comme liomme du mouvement de 1848, je dois Ic defendre tel qu'il a etc; comme pere de familie, je suiş reconnaissant

a la Turquie jusqu'au point ***ou*** cile ne me demande rien contre mes devoirs, contre mon honneur. Je plains ma Nation; je lui souhaite le bonheur; et je ne legue â la jeunesse que mes principes de Roumain, de litterateur.

Je commence la narration du mouvement roumain par la proclamation consritutioiinelle, je la termine par la demonstration que nos droits ont ete violcs; jc cherche donc sur qui faire pcser cette responsabilite, et je me declare contre tout ennemi de mon pays, et les ennemis les plus fatals, les plus execrables sont les eleves de l'ecole boyaresque, les defenseurs du slavonisme grefe sur le roumanisme.

Le 9 juin 1851 J. **HF.I.IAPE**

LETTRE

Adresee

â M M . Cir. Zosinta, N. Russo, Gr. Serrurius, G. Giuresco, 1). Dtitsulesco, Gr. Gra. et autres[1]

M E S AMIS E T rtcf.RES,

Nous venons de perdre l'un des plus zeles et eclaires defenseurs de la cause roumaine, J. Negulici. La litterature roumaine deplore un des veritables culcivateurs de la langue, le traducteur de Châteaubriand et d'Aime Martin. Plusieurs de nos freres refugies, qui se trouvent â Paris, ont pris le deuil â cette triste nouvelle. La cause roumaine a perdu un de ses apotres, un de ses soutiens. Negulici a etc un de vos camarades, de vos freres, qui professait les memes principes que vous. Si la France connaît aujourd'hui, mieux qu'en 1848, la nationalite roumaine, son mouvement, ses principes, ses aspirations vers l'avenir, notre patrie ne doit ce bienfait qu'â votre abncgaiion, â votre generosite, auxquelles se reunissait aussi celle dc notre fiere Negulici. Vous avez fourni tous les frais dc publications propres â eclairer l'opinion et â sauver un jour la patrie.

Humbles soldats incomuis, vous avez combătui sans ambirion, vous avez souflcrt l'exil, la pauvrete et la misere, et vous avez partage votre pain poursubvenir aux besoins que la cause commune exigeait.

[1] Dont nous taisons les noms, e:ar ils se trouvent en Valachie sous le gouvernement de Stirbeiu.

Souriens devoues des le commencement de la Regeneration, vous avez servi la patrie comute les premiers, devant le danger, et comme les dcrniers, devant l'ambition. Sans aucun nom dans le mouvemem, vous n'avez eu d'autre but que de passer pour des martyrs inconnus de la Regeneration roumaine. II y a, parmi vous, quelques hommes qui ne figurent pas meme dans ces memoires; mais je n'ai fait qu'obcit â votre volonte, et si je ne puis rn'empecher de vous adresscr ceue lettre, pour vous exprimer ma reeonnaissance et faire connaître â la posterite votre devouement, vos grands sacrifices et votre modestie; respectez mon entbousiasme c'est le tribut que je vous dois.

Crace a vos offres patriotiques, les intrigues du Czat sont dej.i connues en Europe, notre Nation s'attire de jour en jour tles sympahries puissances et respectables, et les Russes ont ete enfin cliasses de notre territoire sacre.

I-e peuple a fait le mouvement; l'ennemi, ses agents et leurs du pes l'avaient fausse, et, par suite de vos sacrifices pecuniaires, nous avons rcussi â le presentet au monde pur, noble, genereux, tel qu'il s'est accompli en l'honneur dune nation qui merite un autre sort.

Salut et fraternite

J. HEIIADI;

Ie 9 juin 1851, Paris

NOTE ŞI COMENTARII

I. VERSURI

MEDITAȚII POETICE DINTR-ALE LUI A. DE LAMARTINE (1830)

Volumul de debut al poetului, intitulat *Meditații poetice diutr-ale lui A. de I.amarline. Traduse şi alăturate cu alte bucăți originale priit I. Eliad,* a apărut la sfârşitul anului 1830, în tipografia proprie, cu 1.12 pagini. Anunțul care vesreşre apariția volumului apare în nr. 77, din 14 decembrie, al *Curierului românesc,* p. 33, sub rubrica *înştiinţări de bi redacție,* şi arc următorul cuprins: „Sc face asemenea cunoscut că partea dintâi a *Adwsului literal* au ieşit şi cei prenumcrați să binevoiască a trimite să o ia dimpreună şi cu bani, după prețul ce s-au arătat în înştiințare. Aceasta parte coprinde *Meditații poetice şi Poezii originale*aite sânt: *Singurătatea, Suvenirul, Seara, htcul, I)eznăd~ijduirea, Provedinta la om. Rugăciunea de seară, Raz.boiul Toamna, 2 eltgii. Cântarea dimineții, Oibi bt campania rusească* şi altele. Cei cc vot voi să se prenumere, să se îiulrepteze la redacție, sau dc va voi să cumpere numai această carte, se aflä de vânzare la libretiile d.'l hierry, a d.Glieorghe, peste drum de la Bătăție, şi la losif Romanov, pe ulița Sf. Gheorglie. Partea a doua va coprinde *Gramatica sau regulilepoeziii,* şi a treia din *Nopțile* lui lung."

Volumul cuprinde principalele poezii ale lui Lamarrine traduse de Heliade, dintre care unele fuseseră citite încă în urmă cu trei ani, în şedințele „Societății literare", unde se bucuraseră de succes. Ele ar fi fost însă şi mai vechi, dc pe la 1822, zice el în *Isachar (Echilibru intre antiiezi,* p. 154), vorbind de „toate traducțiunile mele încă de pe la 1822, ca *Arta poetică* a lui Uoileau, ca din poeziele dlui de lamartine şi altele".

După apariția acestei plachete, Heliade va mai traduce sporadic din versurile lui Lamarrine: *Imnul nopții* în 1831, *Rugăciunea pruncului*'în 1837, *Ia Elvira* în 1839 etc.

(p. 3) SINGURĂTATEA

Este traducerea poeziei lui Eamartine *I,'isolemenl,* din volumul *Meditationspoetiques.* face parte dintre cele menţionate ca fiind citite în cadrul „Societăţii literare", în 1827; în voi. I din *Cursul de poezii',* din 1868, Heliade o datează chiar 1826. A fost reprodusă în *1-oaiepentru minte, inimă şi literaturii* de la Braşov, an. 1, 1838, nr. 22, p. 174-175.

Se reproduce rextul din voi. *Meditaţii poetice. Diutr-ale lui A. de Lamarliue,* [Bucureşti], 1830.

(p. r.) SUVENIRUL

S-a publicat întâi în „suplimentul" *Curierului românesc,* nr. 29, din 19/31 iulie 1829, şi apoi in volumul *Meditaţii,* p. 9-13. A fost reluată în *Curs de poezie,* voi. I, p. 12-20, intr-o formă mult alterată, unde este datată 1826, ceea ce înseamnă că autorul îşi aminteşte s-o fi prezentat în şedinţele „Societăţii literare" din 1827. Este traducerea poeziei lui Eamartine *Souveuir,* din voi. *Meditations.*

Se reproduce textul din voi. *Meditaţii.*

(p. 9) SEARA

Traducere a poeziei lui Eamartine *l.e Soir,* din acelaşi volum. A fost publicară întâi în voi. *Meditaţii,* p. 17-20, şi reluată apoi cu modificări şi corecţii în *Curs de poezie,* I, p. 24-30.

Se reproduce textul din voi. *Meditaţii.*

(p. 12) LACUL

Traducerea poeziei *I.e Iaca* lui Eamartine, publicată întâi în voi. *Meditaţii,* p. 23-29, republicară în nr. I al ziarului *legalitatea,* din 24 iulie 1866, p. 7-8, şi apoi în *Curs de poezie,* I, p.'66-72. Este amintită în *Echilibru intre amiiezi,* p. 78, printre traducerile din Eamartine citite în şedinţele „Societăţii literare" din 1827.

Se reproduce textul din voi. *Meditaţii.*

(p. 16) DEZNĂDĂJDUIREA

Traducerea poeziei *l.e desespoir* din volumul *Meditations* de Eamartine. Amintită printre cele citite în 1827 (idem, cu titlul *Disperaţia),* apare întâi în voi. *Meditaţii,* p. 32-43, este reluată în *Legalitatea,* nr. 14, 2 iunie 1866, şi apoi în *Curs de poezie,* I, p. 34-46.

Sc reproduce rextul din voi. *Meditaţii.*

(p. 23) PROVIDENŢA LA OM

A apărut întâi în volumul *Meditaţii,* p. 47-54; a fost reprodusă în *Culegere,* 1836, ed. a II-a, p. 83-88, apoi iu *Legalitatea,* nr. 25 din 10 iulie 1866, p. 7-8, unde apare şi o versiune datată 1847, şi în fine în *Curs de poezie,* 1, p. 50-62. Menţionata în *Echilibru intre anuleze* printre poeziile citite în şedinţele adunărilor ce „se făcea în casele lui Constantin Golescu, unde este astăzi palatul domnesc" *(Echilibru...,* p. 78). Este traducerea poeziei lui Eamartine *La provideuce a l'homme,* din voi. *Meditationspoetiques.*

Se reproduce textul din voi. *Meditaţii.*

(p. 28) RUGĂCIUNEA DE SEARA

A apărut întâi în volumul *Meditaţii,* p. 57-63, apoi în *Culegere,* 1836, ediţia a II-a; în ziarul *Legalitatea,* nr. 2 din 28 iulie 1866, este republicată această primă versiune, împreună cu o variantă având titlul *Ruga de seara,* datată 1848, septembrie 17. Este traducerea poeziei lui Eamartine *La priere,* din volumul *Meditations poetiques.*

Se reproduce textul din volumul *Meditaţii.*

(p. 32) RĂZBOIUL

A apărut întâi în *Curierul românesc,* nr. 57 din 25 ocr. 1820, [>. 243-246, sub ciclul *Din Preludai lui A. de Lamarliue. Războiul,* şi a fose reluată în *Meditaţii,* p. 67-62, sub titlul *Războiul;* a fost inclusă şi în voi. *Culegere...,* în aşa-numiia ediţie a M-a, p. 95-99. O versiune datată 1860 a mai fost publicată, sub titlul *Rezbelul (din Prelude),* în ziarul *Legalitatea* din 18 nov. 1866, p. 8. Este traducerea poeziei *l.es Preludes. A M. Victor Hugo* de Lamarliue, din volumul *Nourellei meditations poetiques.*

Se reproduce textul din volumul *Meditaţii.*

(p. 36) TOAMNA

A apărut întâi în volumul *Meditaţii,* p. 75-78, de unde a fost reprodusă în voi. *Culegere...,* ediţia a Il-a, p. 103-104. A fost reprodusă şi în voi. *Poezii ale d. Gr. Alexandrescul, Văcărescu şi Eliad,* Buda, 1845, p. 29-31. în ms. 3634 de la Biblioteca Academici, autograf, poezia este datată 1830. Este traducerea poeziei *l.'automue* din volumul *Mc'ditatiotu: poetiques* de Lamartiue.

Se reproduce textul din voi. *Meditaţii.*

(p. 38) ELEGII 1. TRECUTUL

A apărut întâi în volumul *Meditaţii,* p. 81-8S, în secţiunea de „poezii originale". De la Pompiliu [.hâde înainte s-au pus însă în evidenţă influenţe lamartinienc, de atmosferă dar şi de text, D. Popoviei trimiţând la poezia *I.e passe* elin *Nouvelles meditations.*

Se reproduce textul din volumul *Meditaţii.*

(p. 43) ELEGIE IL DRAGELE MELE UMBRE

A apărut întâi în revista *Curierul românesc,* nr. 41 din 5 august 1830, p. 161, sub titlul *Elegie. Dragele mele umbre,* şi a fost reprod usă în voi. *Meditaţii,* p. 89-93. Iu revistă, versurile sunt dispuse diferit în strofă, versurile I, 5 şi 6 fiind retrase.

Se reproduce rextul din volumul *Meditaţii.*

(p. 47) CÂNTAREA DIMINEŢII

Poezia a apărut în volumul *Meditaţii,* p. 95-98. tete probabil una dintre primele versificări ale poetului, legată dc activitatea sa didactică; în **ms. 4222** de la Biblioteca Academiei Române, textul este datat 1822. O altă variantă a fost publicată în *Ruge şi inoraii evat/gelică pentru c/d primară,* Bucureşti, 1861, unde este menţionată ocazia prezenrării ci: „La inaugurarea primei scoale lancasteriane, 1822". El explică pe larg momentul în *Echilibru...,* p. 233, nota: „Toţi câţi trăiesc ştiu că a dimineţei cântate. *Cântarea dimineţei* sau deşteptării românilor iu revoluţia lui I udor este scrisă pentru prunci din anul 1822, când s-a şi intrudus metodul lancasterian. Patru generaţiuni de prunci au cântat neîncetat şi cântă această cântare şi au cerut şi cer de la Dumnezeu câte s-au înfiinţat deja. Câte zic astăzi nu suni dici.ue dc pasiuni, nici imitaţiuni tle la străini, ci din capul locului, de la debutul meu, au fost o programa".

în *Curs de poezie,* voi. I, p. 203-209, a fost reprodusă într-o variantă modificată.

Se reproduce texttil din volumul *Meditaţii.*

(p.49) FABULĂ. CORBULŞI VULPEA

A fost publicata încâi în *Curierul românesc,* ur. 63 din 15/27 nov. 1829, p. 270, apoi în volumul *Meditaţii,* p. 98-99 şi reluată în *Culegere...,* ediţia a ll-a, p. 104-105. A fost reprodusă in voi. *Biblioteca portativă. LXV. Poezii inedite,* Bucureşti, 1860, p. 167-168, sub titlul *Cc a jbsl „Corbulşi vulpea", 1829,* alături dc o traducere a unei prelucraţi de Pierre l.achambeaudie, *Ce este „Corbulşi vulpea".* Este adaptarea unei celebre fabule a lui I ,a Foutaine, *Le corbeau et le renani,* în care Heliade amplifică textul din „anume raţiuni de inteligibilirate" (Georgcta boghiu, *La botitaine in literatura română,* laşi, 1981, p. 41).

Se reproduce textul din volumul *Meditaţii.*

(p. 50 SONET I. LA ANUL 1830

A apărut întâi în *Curierul românesc,* nr. 76 din 30 decembrie 1829, p. 319, sub titlul *Sonet de gratulat ie pentru Anul Nou,* şi a (ost reprodus în voi. *Meditaţii,* p. (00, sub titlul *Sonet 1. La anul 1830.* A fost reluat în ed. a ll-a a volumului *Culegere...,* 1836, p. 106, cu titlul *Sonet. La anul 1830.*

Sc reproduce textul din volumul *Meditaţii.*

(p. 52) SONET II

A fost publicat întâi în volumul *Meditaţii poetice*_____p. 101, si a fost reprodus în volumul *Culegere...,* ediţia I, p. 53, cu titlul *Sonet.*

Se reproduce textul din volumul *Meditaţii.*

(p.53) El'li A1. LA O TÂNĂRA MUMĂ

A fost publicat prima dată în *Curierul românesc,* **II (1830), nr. 15 din 4 mai, p. 60; reprodus în volumul** *Meditaţii poetice,* **ediţia a II-a, p. 107;** *Culegere...,* **1836, ediţia a II-a, p. 107.**

(p. 54) ODA LA CAMPANIA RUSEASCĂ DE LA 1829

A fost publicata întâi pe o foaie volantă, litografiată, împreună cu traducerea în limba franceză în proză a textului (un exemplar, semnalat dc D. Popovici, legat în ms. 4077 de la Biblioteca Academici); a fost inclusă, apoi, în volumul *Meditaţii,* **p. 103-109.**

Autorul explică mai târziu condiţiile în care a închinat aceasta odă armatei ruseşti, victorioasă în conflictul cu turcii din 1828-1829: „Les boyars et les notables de la Valachie avaient les memes idees que les vieux boyars d'aujouttl'hui: ils avaient foi dans le Czar et le consideraient comme le Messie tles orthodoxes. En consequence, tout ce qu'il y avait tle soi-disant progressifs en Moldo-Valachie etaient russolatres... Golesco, Heliade et leurs amis etaient convaincus de la bonne loi des sentiments du Czar. Heliade chanta la victoire de la campagne russe; mais il publia ses vers en caracteres demi-latins. Cela părut une heresie, un crime. Le poete ne pouvait penetrer les mysteres tle cette malveillance. Cc fut son premier point de depart pour etudier la politique tles Russes" *(Memoires sur l'histoire de la regeneration roumaine,* **Paris, 1851, p. VIII).**

CULEGERE DIN SCRIERILE LUI I. ELIAD DE PROZĂ ŞI DE POEZLE (1836)

Volumul apare în vară şi este anunţat în nr. 33 din I iunie 1836, al *Curierului românesc,* **fără vreo alră menţiune specială, într-o listă cu** *Cărţile cele tipărite si se află de vânzare la d. 1. Roma/iov,* **alături de altele ca** *„Regulii* **de d. 1. Văcărescu", „Din poeziile tl. Văcărescul" ş.a.:** *„Culegere de proza şi de poezie, A.* **Eliad", 132 pagini (de remarcat faptul că anunţul menţionează un număr de pagini care nu coincide cu al nici uneia din cele două variante sau edirii descrise mai jos).**

Cum a observat încă Dimitrie Popovici în notele ediţiei sale din 1943 (voi. I, p. 492-493), acest volum cunoaşte două variante, cu un cuprins în parte diferit şi cu un număr tle pagini diferit: o versiune are 144 pagini, iar cealaltă numai 120. Prima parte a ambelor volume, până la p. 48, este identică şi cuprinde următoarele texte: *hun pentru holeră, Cuvânt la examenul Şcoalii Filarmonice, Cuvânt de patruzeci de zile spre pomenirea răposatului domn Grigorie Ghica, Cuvânt spre pomenirea răposaţilor dvornicul M. Manul şi aga C. Mânu* **si** *Repede aruncătură de ochi asupra limbei şi începutului rumânilor,* **respectiv** *Partea întâi* **şi** *Partea 11* **(citez sumarul de la p. 143-144 şi nu titlurile din interior). De la p. 51 înainte, varianta numită arbitrar de Popovici „editiunea I", adică cea în 144 p., cuprinde un grupaj tle** *Elegii (Sonet, Destăinuirea, Portret, Adio Li anul 1832, Imn la durere, Romanţă, Serafimul şi heruvimul. Visul,* **urmat de o „însemnare",** *O noapte pe ruinele lurgoviştii,* **urmară de „note",** *La moartea lui Cârlova)* **şi un grupaj de** *Ode (Orbi asupra aniversării de 2 sept. 1829, Odă la pavilionul grecesc, Prolog la serbarea numelui prea înălţatului nostru domn Alexandru D. Ghica, Povăţuiri asupra poeziei. La Măria, La Doamna **', La Doamna A*", Epitaje* **şi** *Note,* **la p. 141). Ceea ce D. Popovici nunteşte „editiunea a doua" are numai 120 p., iar sumarul - plasat la început, p. 3-4 - cuprinde de Ia p. 51 înaiure:** *Serafimul şi heruvimul, La moartea lui Cârlova, Odă la 2 septembrie 1829, O noapte pe ruinele lârgoviştii* **(urmară şi aici tle două pagini de** *Nene), Prolog, Provedinţa la om. Rugăciunea de seara. Războiul. Toamna, Corbul şi vulpea. Sonet la anul 1830, Epitafe, La Măria, Ia Doamna A"*, La Doamna "*", Povăţuiri asupra poeziei. Cum* **se poate observa, volumul preia din cel apărut în 1830 următoarele titluri:** *Rugăciunea de seară, Războiul, Toamna, Sonet, Corbul şi vulpea.*

Ambele versiuni se găsesc în bibliotecile publice, la Biblioteca Academiei din Bucureşti, la Bibliotecile Centrale Universitare din Cluj şi laşi etc.

întrucât textele cuptinse in volumul din 1830 au fost reproduse la locul cuvenit, ele nu se mai tipăresc în paginile rezervare *Culegerii* **din 1836, fâcându-se aici doar cuvenita menţiune. Ediţia de fată ia ca text tle bază pentru reproducerea diferitelor piese din** *Culegere...yie*

acela din varianta în 120 pagini, adică ceea ce Popovici consideră a fi ediţia a dona. De acord cu cronologizarea sa, considerăm şi noi că această ediţie este ulterioara celeilalte (ea cuprinde corecturi dc literă unde textul în ediţia I este gteşit, ceea ce s-ar putea explica numai printr-o revedere şi imprimare ulterioară). Totodată, credem că este normal să adoptăm ca texte de bază pe cele contemporane, iar nu pe cele ulterioare cu patru decenii si alterate, păsttând în acest cadru crono-logic textul revăzut şi nu pe cel cu scăpări. Textele care se află numai în aşa-numita „ediţie întâi" a acestui volum şi n-au mai fost repro-duse în ediţia „a doua" se publică la locul lor, potrivit ediţiei utilizate.

(p. 59) DESTĂINUIREA

A apărut întâi în volumul *Culegere din scrierile...,* aşa-numita primă ediţie - după împărţirea lui D. Popovici - la p. 54-56.

(p. 62) PORTRET

A apărut, ca şi precedenta poezie, în prima ediţie a volumului *Culegere...,* p. 57-58 (paginaţia volumului este greşită, cum atrage atenţia V. Drimba în ediţia sa; paginile ar fi trebuit numerotate 49-50).

(p. 64) ADIO LA ANUL 1832

A apărut în prima ediţie a *Culegerii*____p. 59 (de fapt, p. 51).

(p. 65) IMN LA DURERE

A apărut în prima ediţie a *Culegerii...,* p. 52-53. Este traducerea primelor două părţi din poezia *Hynmea Li douleur de* Lamartine, din voi. *Harmonies poetiques et religieuses.* Ultima strofă reprezintă o încheiere personală, destinată să înlocuiască partea care n-a mai fost tradusă.

(p. 67) ROMANŢĂ

A apănit in prima ediţie a *Culegerii...,* p. 54, şi a fost reluată în *Din operile lui Lord liyrou,* traduse de I. Eliad, tom I, Bucureşti, 1837, p. 21. Esre traducerea unor fragmente din poemul *The Corsairal* lui Byron.

(p. 69) SERAFIMUL ŞI HERUVIMUL

S-a publicat întâi în *Curierul românesc,* nr. 58 din 12 noiembrie 1833, p. 230-231, şi a fost răspândit şi pe o foaie volantă. S-a reprodus în *Culegere...,* ambele versiuni (p. 55—61 în aşa-numita ediţie 1 şi p. 51-56 în ediţia a ll-a).

Explicaţii detaliate asupra textului dă autorul însuşi în articolul *„Sera/imul şt heruvimul" si „ Visul",* apărut în revista *Gazeta 1eatrului Naţional,* nr. 4 din 1836, p. 38-43 (vezi ediţia de faţă, p. 327-332). O formă modificată a apărut în *Curs de poezie,* voi. 1, p. 273-28(1, sub titlul *Serafimul şi cheruhimul. Cousolatia conştiinţei şi mustrarea cugetului.*

(p. 74) VISUL

A apărut prima dară în aşa-numita ediţie întâi a *Culegerii...* din 1836, p. 73—90. Primul sonet din poem a fost reprodus în *Curier de ambesexe,* III, p. 87, împreună cu o traducere proprie în limba italiană („inversione littetale").

In volum, poemul este urmat de o *Însemnare* explicativă:

„Acest vis mi s-a întâmplat, în copilăria mea, a-l auzi povestindu-l tatălui meu un prieten al său, care spunea că îl are în manuscript în limba a răpească. Tatăl meu, deşi de origină din 1 argovişie, însă a fost crescut într-o casă a unui hagiu din Tara Turcească, cc se neguţătoica cu Constantinopolul; prin urmare, cei mai mulţi cunoscuţi ai lui era oameni din părţile orientale. Povesti tea acestui vis încă de mic mi-a făcut o mate întipărire şi totdauna mi-a fost zugrăviră în a mea ţinere de minte cu cele mai vii colorc; în multe rânduri am vrut a tracta aceasta poemă de vis închipuitor al vieţii omului ce sc deşteaptă la marginea mormântului, şi oricând mă apucam dc dânsa, numaidecât lăsam şi pana din mână, căci doream să poci să-i dau şi acea arie orientală cc abia îmi aduc aminte că avea povestirea prietenului tatălui meu. în sfârşit, am luat hotărârea a o săvârşi într-un chip potrivit cu religia noastră si literatura Europii.

Cele din urmă stănţii, de la XV până la XIX, au multă -asemănare cu scrisorile lui Palkland, ce mi s-a întâmplat a citi în Bulwet."

Asupra poemului, autorul dă unele lămuriri importante în articolul *„Serafimul şi heruvimul" şi „Visul",* din *Gazeta 1"eatrului*

Naţional nr. 4, 1836, reprodus în această ediţie; poemul, nota explicativa şi articolul din *Gazeta Teatrului Naţional* au făcut obiectul unei polemici între D. Popovici, care vede aici unul din începuturile poeziei filosofice româneşti (notele la ediţie, vol.I, p. 569) şi C. Călinescu, cate o consideră „nudă autobiografie" şi lipsita de orice reflex filosofic *(Mici jocuri ele istorie literară,* în *Revista Fundaţiilor Regale,* VII, 1940, nr. 8, p. 397). P adevărat că aşezarea temei în descendenţa poveştii orientale, traduse abia mai târziu chiar de Caragiale sub titlul *Povestea lui Abu Hasan,* este exagerată, dar nu şi aceea a temei „viata e vis".

Textul pe care îl menţionează Heliade este romanul epistolar *FalkLindAe* Edward Bulwer-Lyrcon (1827).

(p. 88) O NOAPTE PE RUINELE TÂRCOVLSTII

Este, împreună cu *Sburătorul,* cea mai cunoscută operă poetică a scriitorului; a fost publicata întâi în *Culegere...,* ed. I, p. 95-102 şi ed.II, p. 69-75- Ca şi în celelalte cazuri, Heliade şi-a rescris poezia italienizând expresia la republicarea din *Curs de poezie,* voi. I, p. 217-225.

(p. 95) LA MOARTEA LUI CÂRLOVA

S-a publicat întâi în *Curierul românesc,* nr. 69, 11 octombrie 1831, p. 275, cu titlul *Elegie la V. Cârlova,* şi apoi în *Culegere,* p. 105-107 (ed. I) şi p. 57-59 (ed. 11).

Ediţia I cuprinde o notă explicativă la sfârşitul volumului, p. 141: „Vasilaclie Cârlova, poet rumân, ale căruia poezii în multe rânduri s-au văzut în *Curierul rumânesc,* s-a născut în anul 1809 şi, ajungând in vârstă de 17 ani, a început a-şi dezvolta talentul său poetic prin mici dar pline de foc poeme. In vârstă de 18 ani, a făcut poema *Păstorul întristat,* la 19 ani *Ruinele Târgoviştii, Răsunetul unui fluier, Rugăciunea* şi altele; la 21, *Marşul rumânilor, Eroşi Leandru* şi a început traducţia vestitei tragedii *Zaira,* din care a lucrat numai un act. Ia vârstă de 22 ani a intrat în rândurile oştirilor pământeşti, unde cu mare pagubă a patriei si a literariuei rumâneşti a murit, după o boală de 14 zile. Originea şi creşrerea acestui

tânăr a fost mai mult din I ârgoviste". în revistă, această notă - într-o versiune puţin diferiră - este publicată înaintea poeziei, cu titlul *Biografie.*

(p. 98) ODĂ ASUPRA ANIVERSĂRII DE 2 SEPT. 1829

Textul a fost publicat întâi pe o foaie volantă şi reprodus apoi în *Culegere...,* ed. I, p. 111-115 şi ed. 11, pe care o urmăm, p. 63-67. Heliade a explicat în mai multe rânduri împrejurările în care a considerat necesar să aducă acest omagiu ţarului si armatelor sale. De fapt, încă în titlu, autorul indică data de 2 septembrie 1829 când s-a semnat Tratatul de pace de la Adtianopole, după încheierea războiului ruso-tutc din 1828-1829. Tratatul avea şi prevederi favorabile referitoare la Principatele Române, printre care înlăturarea monopolului otoman asupra comerţului exterior românesc, desfiinţarea raialelor turceşti de la Dunăre etc.

(p. 103) ODĂ LA PAVILIONUL CRECESC

Textul a apărut în *Culegere din scrierile lui l. Eliade,* în ambele ediţii, p. 117-121, dar a fost scris probabil în anul anterior, când s-a deschis consulatul grec la Bucureşti. Baronul Sachelarie era în acelaşi timp şi consul al Prusiei în Principale, unde va rămâne până în 1842.

(p. 108) PROLOG LA SERBAREA NUMELUI PREA ÎNĂLŢATULUI NOSTRU DOMN ALEXANDRU D. GHICA

S-a publicat în *Culegere...,* ed. I, p. 123-129 si în ed. a Il-a, p. 75-81.

Relaţiile lui Heliade cu Al.D. Chica au fost marcate de o preţuire sinceră, care depăşeşte convenţionalismul manifestărilor marcare în epocă de multe omagii formale. In I 857, Heliade îi scria nuiniudu-l „dilecru! inimii mele" si amintindu-i că „re-ani iubit, preainălţaie doamne, şi te-am stimat întotdeauna cu acelaşi devotament, fără nici un interes, cum ştii, si câte am făcut şi păţit pentru mâtia-ta n-au fost decât un tribut de datorie către patriotismul ce ai arătat" etc. (cl. *Scrisori si acte,* p. 160, 162 etc). într-un limbaj mai puţin ceremonios,

într-o scrisoare din acelaşi an către Grădişteanu, deşi-i impută că „a desprernit şi maltratau pe cei ce i-au vrut binele", nu găseşte vreun domn care să-i fi fost superior: „De aş fi aflat din cei ce au domnit la noi pe altul mai bun decât dânsul, l-aş fi preferit pe acela, şi cu *bun* nu înţeleg căite mine, ci către ţară" *(Scrisori din exil,* p. 565).

(p. 113) POVĂŢUIRI ASUPRA POEZIEI DUPĂ BOAI.O ŞI ORAŢIE

S-a publicat întâi în *Culegere...,* 1836, ed. I, p. 131-137 şi ed. II, p. 1 13-119 şi este o'adaptare a cântului 1 din *l.'Artpoetique* a Iui Boileau, datând, probabil, din anul primelor sale manifestări publice în cad tul cenaclului din casele lui Diuicu Golescu. „Pe atunci - zice Heliade în *Echilibru între anuleze* vorbind de *Societatea literară* din 1827 - se traduseră din I amartine... şi *Arta poetică* tle la Boileau" (p. 78), ba chiar dinainte, cum afumă în acelaşi volum, la p. 154: „traducţiunilc mele încă de pe la 1822, ca *Arta poetică* a lui Boileau..."

DIN PERIODICE, MANUSCRISE ŞI DIN AI TE VOT UME

(p. 119) IMN LA DRAGOSTE

A apătut prima dată în *Curier de antbe sexe,* I, nr. 13 (ediţia I), p. 221-224, si apoi în *Curierul românesc,* IX, nr. 6 din 4 februarie 1838, p. 1-4.

Ea publicarea din *Curierul românesc,* textul românesc a fost imprimat cu caractere latine, care arată căutările autorului în materie *(s* este scris *sh, ă* este redat prin *â* etc), iar alături se publică şi o traducere în franceză aproape juxtalineară, a cărei raţiune se explici în nota iniţială:

„Imnul următor s-a compus supt aducerea aminte a tlragostii cei părinteşti cu care s-a arătat M.S. prea înălţatul nostru Domn la cutremurul dc la 11 ianuarie. Dând aceasta ttăducţie în limba franţuzească, sân tem toarte departe de a arăta cititorilor o limbă

franţozească. Cugetul nostru este să arătăm străinilor doritori de a cunoaşte limba noastră, firea, micanismul şi construcţia ei. Prin urmate, şi traducţia s-a făcut din vers în vers şi din zicere în zicere [...]"

Greoaie şi prozaică, într-adevăr, chiar defectuoasă pe alocuri, traducerea dovedeşte cu toate acestea o cunoaştere a limbii superioară celei care i s-a recunoscut in general:

la Tetre fremit el Iremble de frayeur,
I.e regard du Seigneur l'a faitfrisonner;
Elle secoue son fardeau, le lance, et tombenl pierre ii pierre
El maison el edifice, chaumiere el palais,
Ecrasent l'humanite quifuit ipouvantee... etc.

(p. 122) EA UN POET EXILAT

A fost publicată în *Curier de antbe sexe,* I, nr. 14 (ediţia 1), p. 225-227.

(p. 124) LA ELVIRA

A fost publicată întâi în *Curierul românesc,* X, nr. 1 din 1 ianuarie 1839, p. 3, şi apoi reprodusă în *Eoaie pentru minte, inimii şi literaturii,* nr. 3 din 15 ianuarie 1839, şi în *Almanah literar pe anul 1839,* p. 97-99, dc unde o reproducem.

(p. 126) CUTREMURUL

A apărut întâi în *Almanah literar pe anul 1839,* p. 93-96 (de unde se reproduce în această ediţie) şi apoi în *Curs de poezie,* voi. I, p. 229-233, cu completarea lacunelor care rezultau din suprimări ale cenzurii.

Astfel, versul 3 din strofa a şasea este *intrigii a lui mater; pământulu-arepace,* iar strofa a opta, amputată aproape în întregime, arată astfel:

S-au dus timpii aceia! Si Anticrist domneşte.
Despot pe lumca-nlreagii, cu varga sa de fier
Altarele distruge, corumpe şi zdrobeşte.
Si ţipete de sânge se nalţă pâu' la cer.

Strofa a douăsprezecea: „Iar oaia e săracul ce laptele îsi mulge/ Şi-şi dă a sa came cezarului spurcat...", de asemenea, cenzurată.

(p. 129) INGRATUL

A fost publicată întâi în *Curier de ambe sexe.* II, nr. 5 (ediţia I); o versiune in manuscrisul 1696 de la biblioteca Academiei, I. 2-5, este datată *„1836, aprl.* 7". în 1836 cei doi poeţi continuau să colaboreze; mai probabil este că satira datează din 1837 sau 1838, puţin înaintea apariţiei sale în *Curierul de ambe sexe.*

Satira îl are în vedere pe poetul Grigore Alexandrescu.

(p. 136) CĂDEREA DRACILOR

A apărut în *Curier de ambe sexe,* III, nr. 16, p. 233-248, şi în broşură separară, de unde reproducem textul; broşura poartă titlul *Căderea dracilor de l. llliade.* Bucureşti, în tipografia lui Eliade, 6 noiem. [840, 19 p., datată la sfârşit: *1838, aprl. 7,* şi cu următoarea dedicaţie pc paginile de început, numerotare I-III:

„Domnului Domn Marelui Ban Miliael Chica ere. eic. etc.
Domnul meu,

Cu ocazia sărbării marilor arhangheli Mihail şi Gavriil, dau afară această parte din poeziile mele numite *Biblice.* într-însa cânt triumful Cuvântului.

Ca unuia ce ai lucrat cu atâta zel spre împlinirea cugetărilor M. Sale prea înălţatului nostru Domn întru întemeierea şcoalelor prin sate, ca unuia ce ai lucrat spre întinderea Cuvântului în ţara noastră, o închin Domniei Fale.

Ca creştin, mâ socotesc dator a aduce aminte că (Cuvântul ce a venit să mântuiască lumea s-a născut de la Duhul Sfânt, de la Duhul adevărului; acest duh ce a binevoit fatal universului şi al luminii a-l revărsa asupra lumii, este duhul care naşte ştiinţele cele adevărate şi exacte. Vedem ca lumea ce cultivă aceste ştiinţe, aceea se mai apropie de adevăr, aceea se apropie şi de Cuvânt, şi aceea este şi mai mântuită şi fericiră: însă mântuirea cea adevărată după credinţa noastră nu stă numai în cultivarea ştiinţelor sau în adoraţia Duhului Sfânt; trebuie a adăoga Treimea întreagă, şi pe Fiiul, şi pe Fatal. Precum este etes şi pierzare a ne închina numai unuia din aceste trei substanţe nedespărţite din această universală şi dumnezeiască Treime, asemenea este etes şi pierzare a cultiva numai ştiinţele într-un stat în care sunt de neapărată trebuinţă si industria şi morala. Acest fel de aşezăminte ne trebuie în care să se înveţe în toată întregimea treimea industriei, ştiinţelor şi moralei; fără această treime e rătăcire în religie si rătăcire în guvernarea unui stat. O şcoală politehnică ne trebuie care să ne fie vatra părintească dc unde să sc reverse in rară adevărata şi întreita lumină a industriei, ştiinţelor şi moralei, care singură va fi mântuirea şi fericirea ţării. Fără aceasta, zadarnice sânt toace, tot e rătăcire şi blestem, pentru că tot e fără morală. Morala cea adevărată şi sănătoasă vine din minunatul şi dumnezeiescul măritiş al industriei cu al ştiinţelor, prin care omul ştie cu dreptate a-şi dobândi hrana şi a cugeta. Unde nu este acest măritiş, nu e morală, nu e Dumnezeu. Acolo e iad, acolo se răscoală duhurile, acolo ies mii de Satani ce nu cunosc nici drepturile, nici datoriile; acolo oamenii unul altuia se fac demoni muncitori, demoni de asândă, ş-acolo trăznere nevăzute şi drepte ale cerului derapănă si tronuri, şi noroade. Tot omul se răzvrăteşte acolo şi se face un împieliţat Satan, de la rigă pană la cel mai de jos supus; pentru că tot omul cere numai drepturi, fără să cunoască datorii.

Niciodată smerita-mi şi creştina mea muză n-am prostituat-o, târând-o spre închinăciunii nimului. Închin această parte a *Biblicelor* mele d-rale, pentru că ştiu câtă râvnă hrăneşti spre întemeierea unui aşezământ politehnic; fără această ştiinţă, fără această nădejde, dedicaţia mea ar fi o curată linguşite şi însumi o pată vieţii mele.

Al Domniei-Tale
I. Eliade

1840, noiem. 7."

Anunţul că respectiva broşură s-a pus în vânzare apare în *Curierul românesc,* nr. 84 din 11 nov. 1840. Textul a fost reprodus *cu* modificări în *Curs întreg de poezie generală,* voi. II, p. 71-84.

Cu unele modificaţi, sub titlul *Tohu-bohu,* poemul devine primul cânt din marea epopee a umanităţii proiectată sub titlul

Anatolida în douăzeci de cânturi, aşa cum i-o descria poetul lui G. Barit într-o scrisoare din 28 noiembrie 1869 *(Scrisori şi acte,* 1972, p. 179).

Cum remarcă D. Popovici în notele ediţiei sale, Bolliac a crezut că poemul c îndreptat împotriva oponenţilor domnitorului Alexandru Ghica şi a conjuraţilor de la 1840, care ar fi fost „demonii" prăvăliţi din ceruri (articolul *Criticii criticei,* în *Românul,* nr. 144 din 19 dec. 1859). Cu roată adversitatea cunoscută dintre Bolliac şi Heliade, relaţia între text şi complot este imposibilă: primul raport al poliţiei despre complotul atunci descoperit este din 24 octombrie, iar procesul şi condamnarea participanţilor (între care şi Nicolae Bâleescu) au loc abia în februarie 1841; în 11 noiembrie 1840 textul fiind deja tipărit, este sigur că interpretarea lui Bolliac e abuzivă. Tot acolo, Popovici fice ample referiri la sursele poetice ale acestei viziuni, începând cu Milion şi terminând cu măruntul versificator francez Eugene Huzar.

(p. 146) BALADA ZBURĂTORUL

A fost publicata întâi în *Curierul românesc,* XVI (1844), nr. 9 din *4* februarie, p. 33-34 (de unde o reproducem în prezenta ediţie); reluată în: *Curier de ambe sexe,* IV (ed.I), p. 332-336; *Reforma,* II (1860), supliment la nr. 3 din 14/23 ianuarie, p. 2-3 si în broşura *Seraphita şi Orbi românilor. Poezii inedite,* Bucureşti, 1872, p. 12-16.

Balada este dedicată Anicuţei Mânu, ale cărei iniţiale apar în dedicaţia autorului, fiica lui Alcx. Scarlat Ghica şi vară cu Ion Ghica, căsătorită cu marele vornic loan Mânu, caimacam al Ţării Româneşti la 1858, şi deci nora marelui vornic Mihai Manii, al cărui discurs funebru îl publică Heliade în volumul din 1836, *Culegere din scrierile lui 1. Eliad.* în salonul acestei femei luminate ar fi citit Heliade poezia, născută (mai probabil doar prezentată) în urma unui pariu: „In salonul Anicuţei Mânu se discuta dacă limba română este în stare să povestească o baladă romantică. [...] Eliade, optimist şt - mai ales - om întotdeauna încrezător în sine, susţinea cu tărie că aveam şi subiecte vrednice de-ale lui Hugo, şi că limba românească este destoinică să le fixeze în forme veşnice. [...] La câteva zile, Eliade

Rădulescu ceti în .salonul Anicuţei Mânu balada *Zburătorul'* (Gh. Bogdan-Duică, *Anicula Mânu,* în *Săuiăuătorul,* V, 1906, nr. 13, p. 241).

(p. 151) MĂCEŞUL ŞI FLORILE

Satira s-a difuzat întâi în manuscris, pe foi volante, în anul 1844, în toiul scandalului stârnit de autorizaţia elată de domnitorul Gheorglic Bibescu antreprenorului rus Trandăfilov pentru a exploata eventuale muie elin ţară cu muncitori aduşi din Rusia. Asupia acestui episod, legat dc lupta împotriva acaparării bogăţiilor subsolului, există prezentarea lui D.A. Sturdzaîn *Gestiunea TranrLifdof. Episod din istoria modernă a României, 1843-1844,* în *Revista nouă,* I (1888), nr. 7, p. 241-259; aici s-a publicat şi textul sarirei.

Sărita este inspirată dc fabula lui P. Vicnnei, *I.es rosierş et les eglantiers.*

Se reproduce textul satirei după ms. 3477 de la Biblioteca Academiei, f. 175-176, unde se mai găsesc două foi volante, cu alte scrisuri şi cu mici variaţii lexicale fină de textul adoptat. Textul satirei, în unele manuscrise este organizai în catrene.

(p. 157) MIHA1DA

Cântul I al poemei a fost publicat în *Curier de ambe sexe, V,* p. 59-75, de unde îl reproducem; cântul II se reproduce după *Echilibru intre antiteze,* p. 125-130, dar el nu apare acolo pentru prima dată, ci într-o fasciculă din *Curier de ambe sexe,* voi. VI, tipărită la sfârşitul anului 1847, cate n-a ajuns până la noi sau nu s-a difuzat. Apariţia ei este însă anunţată în *Albina românească,* nr. 53 din 6 iulie 1847, p. 213, într-o prezentare semnată T. C.[odrescu] care înregistrează cu bucurie reapariţia revistei şi oferă cititorilor informaţii despre conţinutul noilor fascicule şi citează cuprinsul, inclusiv cântul II al *Mihaidei:* „cântul al doilea din poema naţională *Mibaida".*

Cântul II este însoţit, în *Echilibru...,* de următoarea noră:

„Până a nu termina partea întâi a lui *Isalnir,* a acestui laboraror român care este popolul adevărat, naţia întreagă, ca o protestaţie din partea lui dăm cântul al doilea al *Mihaidei.* Naţia îşi adoură eroii săi ce se numea boieri, naţia conservă su veni rea lor, cântă dimpreună cu

mine faptele lor; recheamă acei timpi de glorie; naţia doreşte astăzi nu de a stinge boierismul, ci de a face, de ar fi cu putinţă, din tot românul un boier, pentru că boieribil a fost totdauna.

Oşteni, ofircri, toţi români, fraţilor soldaţi, vouă vă dedic cânturile mele. Intre spiritul Domnului ce s-a pus peste mine şi mâ devoarâ, intre în inimile voastre. Ca un bard bătrân voi cânra în mijlocul vostru faptele eroilor noştri, faptele voastre însuşi.

Sptc a întruduce pe cititor în cântul al doilea, ararăm comprinsul celui dinrâi. Acolo se arată abuzurile turcilor, starea ţârei de împilare şi de umilire la suirea lui Mihai pe tron, decretele ascunse ale provedinţei în stilul epic şi după doctrinele creştine; visul lui Mihai, sau mai bine ideea lui fixă dc a libera ţara, decizia lui, înţelegerea lui cu metropolirul, căruia îi dă însărcinarea de a face propaganda între boieri, de a-i întruni într-o soţietate secretă, cu scop de a scutura jugul turcesc şi cu recomandate înadins de a nu arăta încă boierilor că el, domnitorul, este iniţiatorul acestei fapte sau că are vreo ştire dc dânsa.

După întâlnirea şi înţelegerea cu metropolirul, poetul lasă un interval de treizeci de zile spre a iniţia chiriarhul pe capii ţârei în întreprinderea glorioasă şi cu adunarea boierilor în casele lui Banul Manta începe cântul ce comunicam cititorilor."

O prezentate a primului cânt a apărut în foiletonul ziarului de limbă germana *Bukarester Deutsche Zei tung,* I (1845), nr. 33 din 23 aprilie, p. 129-131, semnară W., iniţială care îl ascunde probabil pe Heinrich Wintcrhakler. Este o prezentare binevoitoare a acestui „epos istotic naţional... la care autorul a lucrat mai mult ele un an", prezentare în care sunt traduse mai multe zeci din versurile originale cu titlul de exemplu, pentru a se putea aprecia, de pildă, frumuseţea pasajului care începe cu „îşi împlinise noapte-a pe jumătate cursul" („Bereits zur Hălfte hatte die Naclu den I.auf vollendet...").

(p. 195) CÂNTECUL URSULUI

Cunoscuta satiră din preziua revoluţiei dc la 1848, care s-a bucurat de *o* imensă popularitate, s-a difuzat oral şi prin copii manuscrise, dintre care mai multe se păstrează în manuscrisele de la Biblioteca Academiei; textul de faţă este reprodus după ins. 3477 A, f. 1 52- 1 54. Sărita este îndreptata împotriva generalului rus Duhamel, rrimis al

ţarului în Principate, care se găseşte - după Călinescu - la originea suprimării *Curierului românesc* la 27 mai. Numele său este evocat insistent de refrenul obsesiv *„Duha, duha, mă/T.* în manuscris figurează si următoarea însemnare, care precede textul şi ne dă o idee despre felul în care a fost lansată satira respectivă în public: „Duminică, ia 9 mai, ursul a jucat pe Podul Mogoşoaii, în răspântii, dinaintea unei porţi ca acelea... Oamenii poliţiii, ce se ocupă mult să nu se pomenească despre urs pe uliţe, au gonit pe ursar. Unii din privitori, curioşi ele a şti ce căuta ursul, au prescris versurile următoare".

în volumul I al ediţiei sale din 1967, p. 457. VI. Drimba citează o traducere a ultimei strofe, cuprinzând cuvinte ţigăneşti, după interpretarea lui Al. Graur din *Bulletiu linguisticjue,* II, p. 144. Colegul Gb. Sărau, de la Eaciiltatea de limbi străine, are amabilitatea să-mi propună o traducere revizuită a strofei care începe cu „Nais re rajimos" etc: „Mulţumesc domniei tale,/ Să-ţi dea Domnul noroc!/ Se f... flanelurea [târfa]/ Pentru generalul al mare./ Buleşie şi bacşişul/ Că vin hoţii de păgubaşi."

(p. 198) SÂNTA CETATE

Poezia apare în broşura *Descrierea Europei după tractând din Paris,* semnată cu pseudonimul loan Prosdociu [cel care spera], fără loc, cu dara 24 mai 1856, p. 55-58, unde textul este datar *1850,* şi a fost reprodusă, cu modificări mărunte, în *Curs intreg de poezie generală,* voi. I, Bucureşti, 1868, p. 257-261, unde însă este datată *9 iunie 1851.* D. Popovici stabileşte, într-un context mai larg, că stratul ideologic din care rezultă ideile de bază ale poeziei este într-adevăr cel al anilor din primul său exil parizian, când influenţa ideilor socialiste este manifestă (cf. *„Sânta cetate" bure utopie şi poezie,* Bucureşti, 1935, mai ales p. 118 şi urm.), ilar însuşi transferul lor spre zona poeziei arară o anumită detaşare de implicarea concretă a momentului când traducea *Catehismul socialiştilor* ş.a.

S-a reprodus textul primei apariţii, elin *Descrierea Europei.*

(p. 202) TÂNDAI.Ă ŞI PĂCAI.Â
SAU
CAVALERUL ŞI SCUTIERUL

Satira a apărut întâi în broşură separată, format de buzunar, cu titlul *Cklopele tristei figurii Tuiitalidiil saul TimtaLi şi Păcală/poemă eroică! 1854,* fără nume de autor sau loc de apariţie. Ea a fost retipărită în 1860, în volumul *Poezii inedite* cuprins în colecţia „Biblioteca portativă" cu numărul (fantezist) LXV, Bucureşti, tipografia Heliade şi asociaţii, unde de asemenea nu poartă nume dc autor, nici pe pagina de titlu, nici la tabla de materii, deşi alte poezii sunt indicate ca aparţinând lui Heliade (alte texte aparţin lui C. Bălăcescu şi C. Pacea). Din introducerea pe care Heliade o scrie la republicarea din 1860 rezultă însă că broşura ar fi apărut în 1856, nu 1854, aşa cum lasă să se bânuie chiar faptul că textul satirei este darat, la sfârşit, „1855, iuliu 20".

Reproducem în volum textul din ediţia princeps, iar in continuare publicăm textul celor trei note finale:

Nota 1

Când la 1830 Ludovic Filip aveni la tron, oamenii din 1815 ai Sântei Alianţe se aşteptă la o declaraţie de război din partea unui rege revoluţionar şi se prepara a-i sta în contra; iar regele revoluţionar ce abia pusese mâna pe sceptru şi care n-avusese alt cuget decât „scoală cu să şez cu" nu mai avea în minte decât cum să asigure tronul.

Trimise dar soli la Englitcra, Rusia, Prusia şi Viena. Acestui din urmă ordonă ca mai nainte de a pleca la misiunea sa să *se* ducă a da o vizită lui Taileyrand. Asa se şi făcu. Iar Taileyrand, ce sta ca vulpea în vizunie, se sperie când auzi că un trimis din partea regelui *revoluţionar* vine la dânsul. Ia câre nu se aştepta acum, ca un păcătos ce era? Cel puţin de un esiliu era sigur.

- Regele mi-a ordonat, îi zise trimisul, ca mai nainte ele a pleca la Viena să viu a-ţi da o vizită.

- Mie!!! strigă diplomatul; ele unde mie aceasta? Si ce să-mi zici?

- Nimica decât că plec la Viena...

Diplomatul, ca un Taileyrand ce era el, n-avea nevoie de vorbe multe şi pricepu îndată că Ludovic Filip era un om ce voia să-i semene la minte: să facă ce ar fi făcut şi ci însuşi când s-ar fi văzut odată rege. Pricepu că revoluţionarul nu numai nu voieşte a se espune spre a se lua rău cu oamenii Sântei Alianţe, ci încă doreşte să fie bine cu dânşii şi a-i asigura că lucrurile roate vor rămânea în pace şi în srarea de mai nainte, întocmai după principele, sistema şi politica Sântei Alianţe.

- Rine, zise Taileyrand; ducându-te la Viena, cea dântâi vorbă când vei da ochii cu Merternich, în loc de „bunâ-ziua", nu uita să-i zici: *cocoţ.*

- Cum?

- *Cocoţ.*

- Şi atâta tot?

- Atâta şi vei vedea minunea.

Trimisul lui Ludovic Filip sc crezu mistificat şi rerurnându-se la rege îi spuse ca diplomatul ăsta pesemne îşi râde de mine, şi...

- Nu, prorupse regele surâzând; fă ce ţi-a zis. Du-mi-ce la Viena şi zi fui Metternicli *cocoţ.*

Plecă ambasadorul şi, ajungând la Viena, nu văzu semne de bunăvoinţă. Ministerul austriac parcă era vorbit să umilească pe Franţa revoluţionară în persoana trimisului noului ei rege şi cu lumânarea căta ocazii cum să-i întoarcă nasul. Ambasadorul francez ceru voie a se înfăţişa la Kaiser. Nici un răspuns nu-i deterâ. Mai repetă cererea; aceeaşi tăcere. O mai repetă de multe ori şi în fine îi acordară o zi şi o oră când poate a se arăta la curte, pentru t:ă, unde era să fie, şi Austriei nu-i prea da mâna, ca o Austrie ce este ea acolo, să o rupă de tot.

Ambasadorul dar, în mare uniformă, cu o soartă numeroasă şi convenabilă, se prezentă la curte la ora indicată. Nimeni însă în sală, decât un sectetar doi de a treia mână, ce se făcea că nu ştie nimic de ceremonia zilei. Sta ambasadorul Franţei aşteptând şi preîmblându-se cu mâinele când încrucişate pe piept, când în buzunar, şi în pasuiile-i largi uirându-sc când ţintă în grindă (acolo era plafon, dar noi zicem cum sc zice, grindă), când pe parchet.

începură după vreo oră a veni şi din miniştri, şi din oamenii curţii, câte unul-unul, şi făcându-sc că nu ştiu nici ei nimic de acea ceremonie şi căurându-şi fiecare de ale sale. în fine, apare şi Kaiserui dimpreună cu d. Mettenrich alăturea. Nimeni însă nu se uita la ambasadorul Franţei, ca şi cum nici n-ar fi fost acolo şi ca şi cum Kaiserui si curtezanii veniseră spre a se ocupa de alre chestiuni ale zilei.

Ambasadorul se mai apropie şi tor **nimeni** nu se uita la dânsul, **îşi** luă inima în dinţi de supărare şi se determină a face şi ceea ce nu se cuvenea. Vine până lângă Metteniich, la nasul monarhului. Tot în van. în fine, apucă pe Metteniich de braţ şi-l trage cum să se întoarcă a-l vedea. Acesta, vrând-nevrând acuma, căra **a** se întoarce, însă tot cu hidtfcrinţâ şi preocupat.

- *Cocoţ! î* zise încet ambasadorul Franţei.

- Aaa! deschise Metteniich şi guta, şi ochii mari. Si îndată se pleca cu respect la urechea monarhului şi-i zise ceva.

- Aaa! făcu şi Kaiscrul, şi mai căscat, după cum era şi mai bleg, şi se uită apoi la trimisul Franţei cu un aer de bunăvoinţă, făcând semn a i se da onorile cuvenite.

Dc aci înainte ce mai păsa Sântei Alianţe de fostul rege al Franţei Carol X! Pentru un om nu se turburi lumea, numai sistema să nu se schimbe, numai interesele potentaţilor să nu fie atinse.

Cocoţ va să zică „sunt al vostru, sunt ceea ce voiţi sa fiu, sunt omul Sântei Alianţe", *cocoţ* va să zică absolutismul în picioare, naţionalităţile sacrificate, stinse de tot; tractatele de **la** 1815 în vigoare şi respectate **şi** susţinute **cu** otice preţ. *Cocoţ c\'m* partea lui Ludovic Filip vrea să zică: Franţa se întoarce **şi** se duce oriunde o **va** împinge vântul Sântei Alianţe **şi** alte câte toate de felul acesta. *Cocoţ* ***c*** patola de ordine a Sântei Alianţe, **cu** care poţi intra în toate cabinetele, în toate ambasadele **ca** complice, **ca** instrument, **ca** misionar, **ca** brav; *cocoţ* e parola sacramentală.

O astfel de parolă luă **şi** cavalerul nostru din Roma tle **la** generalul iezuiţilor, cu care **fu** spălat tle toate păcatele revoluţionarului **şi** prin care începură a i se deschide toate uşele. Scutierul Oancea ştia parola încă de mai nainte de 1848, pe când fundase dimpreună **cu fiul** unui plastograf o societate iezuitică în piaţa Sorbonei.

Nota 2

Catâtgiul deveni disfaimos tle la Stambul până în Grecia prin **Tâlhăria şi** pirateria sa ce esercită nepetlepsit mai mulţi ani. Carrierul său general era în Smirna. Locuitorii acestei cetăţi **nu** putea ieşi nici **la** câmp, nici **la** pescuit, fină a deveni prada acestui bandit. Oricine ar fi fost, cum cădea în mâinile lui, era dus în ascunsurile selbelor **şi** munţilor **şi** tle acolo era forţai a trimite **la** familia sa tic ştire **ca** să dea spic răscumpărarea lui sume foane însemnătoare în termin foarte sciitt. De ajungea sumele la timp, prizonierul era liberat; de unde nu, era ucis îndată. Cele mai multe familii din Smirna, raicle sau sutliţi, numai să fi avut ceva stare, purta doliul pentru părinţii şi consângii ce pierduseră, căci pentru cele mai multe, preţul era aşa de mare încât sumele nu se putea realiza la timp.

Pertinanţa tâlharului mergea si mai departe. Fiecare familie din Smirna, bancher sau neguţător, se deştepta adesea cu câte o scrisoare în care i sc prescria că în cutate loc, zi şi otă să sc trimită cutare sumă, dc voieşte să mai poarte capul între unieti.

Teroarea ajunsese mate şi generală în Smirna, consolii trimetea necontenit raporturi la ambasadele respective din Cotistantinopole. Acestea nu lipsea iară de a trimite şi d-a repeta note foarte energice către înalta Poartă, invitântlu-o spre a lua niăsure întru a-şi onora guvernul, pitind a prinde si pedepsi pe tâlhat şi asigurând astfel pacea locuitorilor din paşalâcul Smirnei.

Mai mulţi paşi fură schimbaţi cu ruşine pentru că nu putuseră, după tractatele csisteute, a pune mâna pe bandit. Tâlharul era dres; petrecea adesea în Smirna şi de acolo îşi dala mai adesea mandatele fulgerătoare. Poliţia nu cuteza nici să arate că îl cunoaşte, necum să cuteze a-i călca *iatacul*(asa se zice în părţile locului gazda tâlharilor).

în fine, fu trimis guvernator general al acelui paşalâc însuşi cumnatul sultanului, Halil-paşa, cu insmicţii şi sub răspundere gravă de a brava orice dresuri şi dc a pune cu orice preţ mâna pe lotru. Halil-paşa luă notele ambasadorilor de serioase şi prin urmare insttucţiile guvernului său de sacre. Cum ajunse la postul său, puse la cale tle a se alunga tâlharul cu toată energia. Capul poliţiei, capul oştirilor îi spuseră că nu era nevoie nici de batalioane, nici companii, căci tâlharul n-avea în banda sa decât vreo zece mizerabili de bandiţi, ci toată nevoia eta că tâlharul sc afla dres si până nu se vor risipi farmecele, ei nu pot fiice nici un pas. De are paşa o asemenea putere, apoi vor fi de ajuns numai câţiva cava/i spre a a se duce şi a-l scoate ca pe un şoarice plouat clin gaura sa.

Paşa vru a se informa dc ce natură sunt acele drese şi farmece şi află că consolul magului din Stambul, pe cate îl cânta poetul în această poemă, era complice şi iatacul lui Catâtgiu care din sumele ce aduna după atâtea nelegiuiri abia se alegea cu ce ttăi el şi mizerabila lui bandă.

De cate ori Catârgittl venea în Smirna, din casa consolului şi de subt bandiera protectoare fulgera cele mai teribili mandate.

- Bine, zise paşa. Când veţi fi siguri ca tâlharul e aci, să-mi daţi de ştire şi să aveţi la-ndemânâ oamenii cuveniţi.

- Aman, paşa efendi, esclaniâ capul poliţiei, după tractate nu putem călca casa nici a unui sudit, necum a unui consol. Bandiera străina e pe casa unde se retrage Carârgiul! Şi ce bandiera!

- Bandiera, mandiera, nu voi să ştiu; cată să terminăm o dată şi cu tâlharul acesta şi complicii lui. Asta e ordinul meu şi, pe profet, vai de cel care nu-1 va împlini.

Toţi se înclinară până la pământ şi ziseră „sis biliris, paşa-efendi", adică „tu ştii". Ieşiră spre a lua măsure.

însuşi în scara aceea apoi veniră şi spuseră paşii că Carârgiul e în Smirna la locul ştiut.

- Hei! Duceţi-vă şi puneţi mâna pe el.

- Paşa-efendi, însă...

- Ce însă? D-acolo să mi-I luaţi; spargeţi poarta de va rezista, opuneţi arme de vi se vor opune arme!

- E însă sus, însuşi în casa consolului.

- Bre, în casa femeilor lui de va fi, de acolo să mi-1 aduceţi!

- Ordinu-ţi firman, paşa-efendi; ama *sis biliris.*

- Lu ştiu, hai Chit. Acum, până nu schimb ciubucul să mi-I aduceţi în fiare.

Capul poliţiei ieşi cu oamenii săi şi se aresta drept în poatta consolului. Rezistinţa ce aflâ fu scurtă. Intrară în întru. Oaspcle onorabilului consulat, văzând că nu era glumă, se strecură în sus pe scară şi intră drept în salonul protectorului său ce se afla în *vinghiera* sau serată, după langagiul locului, cu ai săi.

Oamenii poliţiei luasetă măsure la poartă şi prin pregiurul casei ca să nu le scape tâlharul. Căucându-I prin toate unghiurile şi ascunzâtorile, în larma protestaţiilor oamenilor onorabilului consulat, suiră scara şi intrară după ordine, drept în neviolabilul salon, farmecele se sparserâ şi uşele se deschidea prerutindeni de ambele părţi. Cei din salon văzură iar că p-afară se făcea ce nu s-a mai fost făcut de când sunt turcii în Orient, şi luară măsure spre a da un azil cu adevărat nobil cavalerescului oaspe. Madama consuleasă era în

mijloc, pe canapea, cu poalele rochiii întinse de amândouă părţile în toată dezmăsutata lor lărgime.

Domnul consol protestă că s-a violat dreptul ginţilor, ameninţă că va fi vai de Turcia, că Eutopa întreagă se va scula spre a răzbuna şi pedepsi un asemenea afront. Turcii însă nu prea pricep la limbe europene şi cei de astă seară n-auziseră de când era ei de dreprul ginţilor. Tăcea şi căuta pe unde da ei cu capul lor că s-ar fi putut ascunde omul lor. Străbătură toate camerele, vizitată toate colţurile până se văzură nevoiţi a căuta şi sub canapea şi a pune o mână sacrilege, însă cu tot respectul, şi însuşi pe poalele rochii madamei consulesei.

Ţipete, leşinuri atunci; domnul consolul n-avea spada la-ndemânâ că ar fi scos-o. Uniforma pierduse prestigiul! Madama consuleasă, cu toată educaţia sa şi pudoarea de matroană, nu putu a se mai ţine şi ultimele vorbe din leşinul său fură blestemând pe tutei ca pe nişte barbari cc sunt, şi ca pe unii cc nu ştiu nici dc tractate, nici de lege. Cine ar fi putut crede că farmecele Catârgiul era predestinate de la începutul Iot de a fi risipite subt însuşi respectabilele poale ale madamei consulesei? Tâlharul fu nas dc urechi şi scos afara însuşi de subt canapeaua pe care interesanta şi simţitoarea damă era deja leşinară si nu mai ştia dc ce se petrecea împregiurul său. 1 oţi ai casei ar fi plâus-o ca pe o moartă daca, din când în când, nu s-at mai fi văzut un fel de convulsiuni sau de galvanizare în mâinile-i palide, atârnate în jos. Mare dar sunt mâinile la om! Fără dânsele, aconciatura sau peruca madamioarei ar fi fost de mult căzută, şi vederea perilor albi de sub dânsa ar fi fost o catastrofa mai înfiorătoare decât atestarea cavalerului protegiat. Mâinile, cum zic, mai da senine de viaţă, atât leşinul era dc mare!

Catârgiul fu dus legat la paşa şi pus pe dată în carceră şi în bende, sub mare preveghere. Ştirea la înalta Poartă al s-a prins banditul ajunse deodată cu raportul consolului către excelentissimul său cap şi mag al istoriei noastre. Cine a văzut pe Dumnezeu, zic unii, noi însă cată să zicem: cine a văzut pe Naiba şi nu s-a cutremurat? Căci:

Unul este magul celebru Calidoniu,
l.-al lui nume se-nchină întregul pandemoniu.

In Stambul se zbucinară toate ministerele, capătul lumii le părea la toti că se apropie la ideea că magul va pune şi va da bandieta jos, şi astfel zvâncurata Turcie să râmâie văduvă de o asemenea protecţie, mai vârtos miniştrii ce nu era datori portifoliul şi atotputinţa decât acestei protecţii, îşi muşca mâinile şi pe paşa de la Smirna nu-l mai numea decât *zevzei:* cum dc a fost aşa de tont de ă luat instrucţiiic cc 1 se dideseră întocmai ca Păcală, din cuvânt în cuvânt? Spre a întâmpina pericolul ce ameninţa capitala şi imperiul, se luară măsuţe de a se da amenda onorabila nu numai magului, ci şi la toată puterea lui şi la toată ttufia lui, şi la toţi îngerii lui, şi la toată sinodia lui.

Paşa, cumnatul sultanului, fu destituat cu mare ruşine şi condamnat la un exilin perpetuu. Magneficul însă şi generosul mag (căci are şi excelenţia sa nişte generozităţi foarte mari câteodată) trimise pe de altă parte de ştire paşii că, daca voieşte ca esiliul să nu-i fie perpetuu şi să-i mai rămâie speranţa de ren turnare şi de un fel de uitare din partea prea înţelepţiei sale magice, nu era alt mijloc decât să dea drumul Cătâtgiului şi în locul lui să puie în carcere pe oricare alt om inocent, mărturisind paşa şi zicând *mea culpa* că rău a călcat casa consolatului şi că omul pe care a fost pus mâna n-a fost Catârgiul, ci un stimabil oaspe al consolului.

Cine putea sta în contra unor farmece aşa dc înfricoşate decât nişte eretici ca noi, ce nu vrem să ştim de demoni, nici nu le recunoaştem fiinţa? De când e lumea n-a mai stat în Orient un fermecător mai dibaci şi mai teribil decât magul istoriei noasrre. Paşa căra să plece capul pentru că un esiliu perpetuu văzu că era prea lung şi se decise a adeveri în scris cu numele său şi cu sigiliul că a fost cu adevărat un barbar şi un nelegiuit de a cutezat să facă câte făcuse, şi că o persoană pe care oamenii săi puseseră mâna a fose o victimă inocentă şi demnă de coată stima etc.

Scandalul însă era mare. Victimile din Smirna ce purta încă doliul nu tăcea şi acuza în gura mare pe consol şi mai vârtos că mulţi din cei despuiaţi eta nişte voltetieni de francezi, ce nu vrea să ştie de toţi magii din lume. Catâtgiul nu mai putea, după scăpare, continua nepedepsit cariera cavalerească. Consolul îi dete consiliu de a se decide şi resigna la un rcpaos peste laurii de atâţia ani ce culesc.se în aventuroasa-i carieră. Catârgiul capitulă şi se dete prins în discreţia guvernului otoman şi subt umbrirea protecţiei - se înţelege - atotpotentului mag. Astfel merg lucrurile în Orient şi turcii sunt acuzaţi de barbari; şi cu adevărat sunt astfel, căci ce e barbarul decât omul primitiv ce se lasă a deveni victima celui mai dibaci şi mai astuţios, ce îşi sacrifică pe ai săi şi amicii cei mai buni, şi nu onoară decât pe cel de care are frică?

De te iei la vorbă cu paşii ce au guvernat prin diverse provinţii ale imperiului:

-Aman! îţi zic. Muscalul ştim că ne este *duşman* de moarte; ama nu e *murdar.* în câte paşalâcuri am fost, n-am văzut odată un dragoman muscălesc să-ţi vie a paraliza administraţia sau judecătoriile pentru ale sudicilor. Sudiţii muscăleşti iară, în tot imperiul, se poartă cu omenie în toate daraverile lor. De se abat în ceva, până să facem noi pretenţie, sunt deja foarte aspru mustraţi la consulatul lot. Ama şaitanul ăsta, ufi cu oamenii lui, sufletul îţi scoate. Pentru cinci parale, fi-i-ar de cap, pentru nimic, be, cu lumânarea caută *cavga.* N-apuci dimineaţa să te speli pe ochi şi să-ţi faci ruga, că dragomanul înţepat în uniformă e deja pe sofa şi aşteaptă ca îngerul, să-ţi ia sufletul. Nu e ciapcân, nu e mofluz, nu e calpuzan, pungaş, spărgător dc dugliene, junghietor de noaptea şi de ziua, tâlhar de drumurile mari care sa nu fie sudit al acestui... - şi se uita în toate laturelc ca să nu-l auză părerii.

Nimeni ca un român, sau ca cine a trăit în Ieşi şi în Bucureşti, nu-şi poate închipui cât e de adevărată descrierea şi plângerea unor asemenea paşi, căci daca prin tribunalele Moldo-Valahiei ce sunt aşa departe de fannecele magului din Stambul se văz dragomanii agenţilor acestui *fermecător,* ce nu se pot face în provinţiile T urcici? Faliţii, calpuzanii, plastografii şi tot felul de aventurieri din Bucureşti nu sunt decât sub protecţia acestui mag.

Tâlharii stradelor din Pera, organizaţi în bande, nu sunt nici greci, nici armeni, nici bulgari, nici ebrei, şi - cu atât mai puţin - nici turci. O parte foarte mică sunt croaţi şi cea mai mare parte adunătura dc străini ce toţi se pun sub protecţia bandierii acestui disfaimos fermecător. Şi această protecţie nu e a vreunei puteri a Europei, nici rezultatul vreunei politice din afară, ei singura protecţie a magului după o politică a lui particulară şi lucrativă ce brava toate guvernele din lume.

Noia 3

Nu e polon ce veni din Paris şi din Londra la 1854 spre a se Înrola într-o legiune zisă poloneză care să nu vorbească cu oroare de scandalul

întâmplat la Şumla sau în Bulgaria cu acea bârăţie ambulantă, sau cu cortul în spinare, cum se zice mai pe rumâneşte. Soldaţii şi ofiţerii acestei legiuni, în loc de a fi organizaţi şi esercitaţi apoi la arme, era ordonaţi, sub grea răspundere şi pedeapsă, de a se afla neîncetat la bărăţie, d-a se bare cu pumnii în piept, d-a-şi plânge adică păcatele, de a se confesa în toate zilele şi, spre iertarea păcatelor, de a face propagandă pintre bulgarii pe unde şedea ca să intre în calea dreaptă, fâcându-se catolici. Mulţi din locuitorii Poloniei sunt ortodoxi fără a înceta de a fi polonezi şi de a aspira la o patrie liberă. Mulţi din aceştia ce se află.în armata rusească trăgea după sine şi din muscali şi dizerca Ia turci, cerând a se înrola în legiunea polonă. Cum intta însă acolo, nu le mai era iertat a se închina după ritul ortodox, şi mulţi fură constrânşi cu forţa de a deveni catolici, spetiindu-i că îi vor da înapoi în mâinile muscalilor. Asfel, legiunea de la începutul ei începu a se risipi, căci bieţii oameni, spre a nu deveni renegaţi, fură nevoiţi a fugi care încotro putea.

Ofiţerii şi soldaţii adevăraţi poloni se revoltară la vederea acestui scandal ce le dezonora şi naţia, şi situaţia de emigraţi, şi cerură cuvânt despre această purtare a numitului general. Cuvântul ce li se dete fu că el, mai nainte de a face din volintirii ce îi vin oşteni, şi-a propus a-i face catolici buni şi cine se decide de a servi Polonia cată mai întâi a se face catolic.

Apoi viaţa trecută, faptele acestui aventurier ce n-are alt nume între poloni decât de trădător, îl fac a fi cunoscut de toţi că n-a avut nici un princip, nici o credinţă, nici o religie, astfel cum să sperie şi pe cel mai îndrăcii ateu, şi până astăzi în viaţa sa privară n-are nici un scrupul de a întrece şi pe cel mai desfruntat cinic. Cu toate acestea, în cele după urmă, pe când se ocupa cu legiunea de papeţi, n-avu nici o ruşine de cei ce îl cunosc şi mai vâftos de ai coteriei sale de a da ordine la mulţi din ofiţerii legiunii să se ducă înadins miercurea şi vinerea pc la locande spre a afla acolo preteste, de li se vor oferi mâncări de dulce, de a se ptefacc că se scandaliza în pietatea lor, de a începe la predicaţii, de a le termina prin certe spre a se auzi la Bebek şi de acolo la Roma!

- Şi pentru ce toate acestea? se înttebă toţi polonii şi mulţi din străini.

- Pentru ca să ruine din temelii cauza polonă, răspund tot polonii, cei mai cu esperiinţa. Fără dânsul ar fi dizertat o mulţime de poloni şi de tuşi din câmpul ţarului; auzind însă că îi forţa spre a-şi schimba religia, rămaseră locului. Fără dânsul s-ar fi organizat cu adevărat o legiune polona foarte numeroasă; cu dânsul însă ajunse de a se risipi încă de la începutul ei. El şi familia lui şi roţi ai coteriei lui au pus dezbinarea în emigraţia polonă şi au împins pe mulţi din poloni, ptiu felurimi de tentaţii şi persecuţii, la fapte ce ar fi putut dezonora naţia, cum să justifice calomniile inemicilor ei. Ieri s-a făcut iezuit; mâine îl vei vedea tutcit sau paşă turc, şi toate le face numai spre a servi sistemei de la 1815, sub care geme Polonia şi roate naţionalităţile. Şi spre a se afla astfel, cum zic ai lui, în relaţie cu lumea cea mare. Nu l-aţi văzut la 1854 în Bucureşti de brâu cu toţi austrienii şi austriacii? Şi cum se esplica aceasta din partea unui adevărat polon, ce are a plânge şi nu poate uita masacrele din Galiţia?

în ediţia din 1860, numărul notelor finale se ridică la patru şi i se adaugă următoarea *Introducţie* (p.3-11), pe care am considerat că e util s-o reproducem aici:

Este o fracţie din emigraţii poloni de la 1830 cc, în contra tutulor dorinţelor naţiunii polone, mai bine ar vrea să se stingă cu totul această naţie decât să i se ameliore soarta ei fără intervenirea acestor oameni exclusivi ce, din păcate, şi ei se numesc tot partit naţional.

Şi intervenţia sau scopul lor nu e alta decât de a smulge Polonia din mâinile muscalilor şi de a o lua ei în ghearele lor, restabilind din nou vechiul regim feodal al acestei ţâre, cu prinţipii ei, cu conţii ei, şi aceştia cu piivelegele lor, cu şerbii şi mojicii lor.

Vorbeam odată cu unul dintr-înşii la Paris, în anul 1849, şi îmi zicea:

- Singură mântuirea Moldo-Valahiei este de a se anexa la Polonia şi să fim într-o zi cu toţii una, după cum am fost din vechime, pc când polonii au *stăpânit* principatele voastre până la Olt. Uite, noi am şi făcut o cattă nouă a Poloniei fiitoare, ale căruia hotare sunt până în Olt. Şi Valahia mică o dăm Austriei.

- Foarte modeşti sunteţi, domnilor, îi zisei eu; numai istoria, cum se vede, n-o prea cunoaşteţi bine, sau vreţi s-o cunoaşteţi mai mult decât bine. Când aţi stăpânit dumneavoastră România până în Olt?

- Nu v-am învins în cutare şi cutare rând? adaose el.

- Şi noi iară, nu v-am învins în atâtea şi atâtea rânduri? adaosei eu. Moldovenii n-au pus de att arat câmpuri şi însuşi păduri cu poloni? Şi pentru aceasta nu numai că nu avem nici o pretenţie asupra Poloniei, ci şi plângem acei timpi de barbarie şi de răzbel între nişte popoli vecini cari, de ar fi trăit în bună vecinătate, nu ar fi ajuns astăzi în starea în care sunt.

- l e cunoşti că eşti emigrat! mă apostrofă pretenţiosul polon... Noi am jurat ca, îndată ce vom renfiinţa regatul Poloniei noastre, al verei Polonii, cel dântâi decret ce va avea a suscrie regele, care este deja şi numit de noi, cel dântâi decret să fie ca să închizi drumul ia toţi emigraţii poloni: nici unul să nu mai intre în Polonia, toţi să crape prin străinătate, afară numai de ai noştri, din pârtinii nostru naţional.

- Mulţumesc lui Dumnezeu, îi zisei eu, că nu sunt polon, căci - după cum sunt şi emigrat - desigur as crăpa prin străinătate, având a face cu un pairii atât de naţional ca al dumneavoastră.

De aş fi uitat eu pe acest polon, el tui m-a uitat şi m-a dat în buletinul secret al acestei fracţiuni ca să mă facă cunoscut că sunt din acei români ce mă opun la încorporarea României cu Polonia regală.

Aceasră fracţiune de poloni avea pe lângă toate guvernele câte un agent oficios sau secret. Cel cate eta trimis la Constaiuinopole sc şi turci, ajunse şi pasă şi începu a lucra cu mulţi din români, ce şi ei, după modelul acestot poloni despotici şi exclusivi, începură deja a se numi partit naţional.

Când se începu războiul între Rusia şi Turcia, la 1853, şi când Franţa cu hnglitera se deciseră a veni în ajutorul Turciei, se văzu o epistolă anonimă către imperatorul francezilor, tipărită în felurite forme, prin care se da planul şi consiliuri foarte fierbinţi imperatorului, atacând că nu e altă mântuire despre nord decât de a înfiinţa, ca un bulevard, regatul Poloniei şi de a lipi pe lângă acest regat Moldova şi "Fata Româna până în Olt.

Scrisoarea era anonimă, în adevăr, însi toată lumea ştia de unde vine: capii acelei fracţiuni poloneze era autorii ei. Unul dinrr-înşii nu întârzie de a veni la Constaiuinopole spre a se înţelege cu renegatul polon ce devenise paşă. Prin acest renegat făcu cunoştinţă cu Rodiu al României, ce era în relaţie şi amicie cu acesta, şi făcură pact ca, de vor ajuta şi românii de a se anexa România la Polonia fiitoare, capul partitului zis de sine naţional al românilor, Rodiu adică, să aibe drept recompensă de a fi numit de fiitorul rege al Poloniei, domn sau gubemator general al Principatelor.

Fireşte ci un asemenea pact nu prea plăcea turcilor, pentru că şi turcii vor să conserve Principatele, tot cu cuget din capul locului dc a le face paşalacuri. Aşa, capii partitului polonez, zis de sine naţional, cum şi complicii lor români, nu putea fi bine văzuţi de turci. Renegatul polon, care tăia tocmeala între majestatea sa poloneză şi între alteţea sa rodiiiiani (şi una, şi alta *nafelea* încă), acest renegat, pe de o parte provocator, pe de alta el însuşi da relaţie turcilor de cele ce sc petrecea şi se încheia între partitul polonez şi între chilipirgiu români, şi astfel îşi făcea mână bună cu turcii, ca de la paşă cu o coadă să ajungă cu două coade şi mai încolo.

Văzând cavalerul polon ce aspira la regatul Poloniei că nu prea era bine văzut de turci şi văzând, pe de altă parte, influinţa şi puterea iezuiţilor în Constaiuinopole, plecă dc aci şi se duse drept la Roma. Aci, de unde până atunci fusese unul din voltairienii cei mai sordizi, se prefăcu că se pocăieşte şi se închină spre serviţiul societăţii lui Loyola, se făcu cu un cuvânt iezuit, după cum de mai iiainte se făcuseră vreo doi români ce era în acea epocă în tractaţie şi cârdăşie mare cu aceşti poloni pretenţioşi.

Luând patenta şi parola d-ordine de la Roma, fu recomandat la Beci, cu condiţie de a nu se atinge dc Galiţia fiitorul regat şi de a se-da acestei puteţi Oltenia, după capătul războiului, numai să nu fie ostilă minunatului plan al partitului naţional polon.

Aşa, cavalerul nostru erant se înrumă la Constantinopol cu recomandaţiuni ca acelea şi turcii fură nevoiţi dc a-l suferi şi a-l lăsa de a forma o legiune cu nume de polonezi şi care era compusă dc lepădătutele tutulot naţiunilor, cum şi de câteva lepădaţii te de români ce, nici mai mult, nici mai puţin, nu era decât tot naţionali cu luna în ftunte, ucigâ-i toaca! îi cunosc românii astăzi, n-avem de ce să-i mai numim. Şi, precum în România se forma acele cete de cruciaţi de tot felul de adimături, asemenea în Turcia se formară două cete de lunatici de toate adunăturele. în câmpul ciudaţilor în România

vedeai un tată şi în câmpul lunaticilor în Turcia vedeai pe fiul. Cruciaţii în România, până a nu da răzbel turcilor, combătea de moarte pe românii ce n-ar fi voir să închine ţările la muscali; lunaticii în Turcia, până a da răzbel muscalilor, combătea de moarte pe oricare român ce n-ar fi voit să închine România la Polonia.

Pe atunci dată se compuse o poemă comico-eroică, un fel de doncliicionadâ, care se publică pe la 1856 şi care cântă pe eroul acestei avenrure burleşti, pe cavalerul erant al Poloniei ce îşi află de scutier pe unul din... ghici, cititorule, cum îl cheamă.

Bierul polon, pentru că i se scurgeau ochii după regatul Poloniei, mărit şi împopoţonat cu Moldo-Valahia, penttu că ardea de setea cea mai devoranta, fu numit Noul Tatuai sau, pe româneşte, Tândală; iar scutierul său ce se zicea român fu numit Păcală. Aşa, poema fu intitulată *Tantalida* sau *Tândală şi Păcală,* şi pentru că eroul poemei era chior, se mai zise şi *Ciclopele Tristei Figure.*

Aceasră poemă căzându-ne în mână, ca şi la alţi români poate, credem că am îndatora pe toţi românii ce nu sunt de partitul naţional, că vom îndatora adică vreo 11 milioane de români, afară de vreo zece-douăzeci de curciture ce luară naţionalitatea română cu asalt.

Cauza ce ne îndeamnă de a da o publicitate acestei poeme este că, din dizgraţie, şi între unguri se află vreo câţiva nebuni ce visează de a încorpora România cu fiitoarea Ungarie şi făcură un pact, nu ştiu cu care hengher, spre a realiza planul acesta. Şi o minune, că tot mizerabilii aceia din români ce la 1853 închina România ia ianicerii feodali şi destructori ai Poloniei, tot aceia se aflară şi astăzi spre a o da plocon la pierzătorii Ungariei.

Svânturatâ Românie! Câte mai auzii şi câte mal văzui cu ochii mei de la 1848 până astăzi! Complote şi corespondinţe mai întâi de a stinge toată inteligenţa ta, pe toţi cei mai dilecţi ai tăi fii şi de a da pretext de invaziuni celot dinafară; complote, apoi, şi corespondinţe de a supune domniarele tale sub patronagiul Austriei; şi cei ce se oferea de instrumente la asemenea planuri nu se da nicicum mai jos de *Partit Naţional.*

Mai departe, în sttăinătate, pe la 1849 ieşi o idee de a închina ţările la englezi şi tot cei din partitul naţional se aflară cei mai dispuşi spre a contracta o împrumutate de la englezi şi a le închina ţările. Partitul naţional te vindea la englezi, după cum voise a te vinde la austriaci, şi norocirea ta fu că englezii calculă şi nu doresc decât posibilul.

Veni timpul răzbelului în Orient şi capii de atunci ai partitulиu tău naţional nu aflară de a face pact decât cu aventurierii Poloniei spre a te închina acestora şi a despărţi de la coastele tale Oltenia.

Se află câte un aventurier în Europa ce caută ţară fără domnr Părtinii tău naţional aleargă spre a-i întâmpina poftele, ofermdu-tc de apanagiu, de moşie noului aventurier ce voieşte a-şi fonda o dinastie.

Divanul ad-hoc fu convocat spre a susţine şi adăogi drepturile tale ***al)** anliquo;* puii de viperă ce se ziseră partit naţional nu alergară din toate părţile decât spre a te discredita în străinătate şi a paraliza toate dorinţele tale, spre a-ţi aduce toate calamităţile, spre a desface şi cele mai naturali şi mai antice noduri de uniune ce prepara acelaşi viitor splendid fiilor tăi, spre a face o arlechinadă hidoasă din nobila ta limba, spre a-ţi smulge din rărunchi credinţele, spre a-ţi batjocori religia şi prin verge de fier a-ţi rumpe şi sparge drepturile, ca vasele olarului, spre a pune viciul şi crimele îu capul tău şi a păli, prin asuprire şi calomnie, orice merit, orice capacitate, orice familie istorică, orice virtute. Svânturatâ şi de trei ori dizgraţiată Românie!

Va să dea răzbel Rusia Turciei? 'fu eşti teatrul şi victima răzbelului. Voieşre Franţa să joace cărţi cu Austria? Pe tine te predestina d-a fi masa pe care au să dea cu pumnul jucătorii. Va să se libereze Italia? Pe tine te predestina spre despăgubire penttu bombarde)-Veneţia. Voieşte Polonia să schimbe stăpânii? Pe tine pun ochii avnturierii spre a-şi întări noul regat. Voiesc unii să sperie pe Austria prin pierzătorii Ungariei? Iar pe tine te aflară spre a tc oferi ca stâlp de întărire acestor aventurieri; şi tot puii de viperă ce îţi uzurpară naţionalitatea, tot partitul naţional devine rufianii tutulor orgielor şi saturnalelor diplomatice, unde toţi se îmbată din sângele râu.

Noi simpatizăm cu toate naţiunile şi le respectăm şi însuşi din acest principi suntem datori a combate din toate puterile pe toţi pierzătorii lor, pe toţi aventurierii lor ambiţioşi cc le-au ruinat şi vor să ne ruine şi pe noi împreună. Răii poloni au făcut să piară Polonia; răii unguri au făcut să piară Ungaria; răii francezi au adus Franţa în stătea Bizanţului; răii italieni au paralizat dorinţele Italiei. Răii români,

sau curaturile României, au făcut să-şi piarzâ România atâtea şi atâtea drepturi şi să cază pe mâna aventurierilor si a fiilor păcatului. Şi toţi răii la un loc, din toate naţiunile, şi-au dat mâna spre pierzarea generală, spre subjugarea din nou a popolilor.

Râsul durerii este mai înfiorător decât lamentele doliului. Poetul *I anudidei* râde prin poema sa comică, ia biciul satirei si, fără să atingă nume, bate felonia în aventurierul Tristei Figure în Tautalâ polon şi în Păcală român.

Reproducem poema aceasta în colecţia bibliotecii noastre ca producţie naţională, ca poemă originală şi pentru stilul său, şi pentru tomânismii săi metrici, cc ies din fundul inimei ca un ţipăt al durerii, ca un râs al disperaţiunii.

(p. 228) **I.A SOHU.l.ER**

Textul a apărut prima dată în ziarul *Naţionalul,* II (1859), nr. 94 din 5 noiembrie, p. 357, şi simultan în *Reforma,* I (1859), nr. 18 din 5/17 noiembrie, p. 71, unde poartă titlu! *La încoronarea bustului lui I: Schiller. Cu ocazia serbării de colonia germană din Bucureşti, spre celebrarea zilei de naştere a vatului Germaniei, la 10 noiembrie 18VJ.* A fost republicat în volumul *Echilibru între antiteze,* p. 138, datată „10 noem. 1851" (desigur greşeală de tipar), versiune pe care o reproducem în această ediţie, şi apoi în *Curs întreg de poezie generabi,* voi. 1, 1868, p. 315-317, datat „10 noiembriu 1861", probabil data versiunii revăzute care apare aici.

(p. 231) **ANATOI.IDA**

Gândit probabil în 1836, cum spune Heliade, planul cuprinderii întregii istorii a universului într-un marc poem se cristalizează tteptat si este expus abia în 1869; în septembrie, într-o scrisoare către filologul italian filoromân Vegezzi-Ruscalla, acest poem avea doar douăsprezece cânturi: „O poemă epică originală care cântă timpii anteistorici: cântul I. *Imnulereaţiuuii;* II. *Androginul;* III. *Arborele ştiinţei;* IV. *Moartea lui Al/el;* V. *Descendenţii lui Cain, retlemptatiprin travaliu;* VI. *Mariajulfiliilor cerului cu filiekoamenilor,* VII. *Deluviul;* VIII. *Babilonia;* IX. *Alianţa lui Dumnezeu cu omul;* X. *Sodotua şi Gomora;* XI. *Triumful sau victoria omului in contra zeului Torţa;* XII, *Izrael, popolul model, Izrael cristianismuT (Scrisori şi acte,* 1972, ed. citată, p. 177). Peste două luni, în noiembrie, în scrisoarea deja citată către G. Bariţ, planul cuprindea douăzeci de cânturi ale poemei „epice originale" acum numite *Anatolidt* (de fapt, doar nouăsprezece, pentru că autorulsare numărul treisprezece). Ele suni: „1. *Tohu-Bohu;* II. *Imnulereaţiuuii;* III. *Androginul;* IV. *Arbureleştiinţei;* V. *Cădere;* VI. *Cain şi Abel;* VII. *Descendenţii lui Cain;* VIII. *Descendenţii lui Set;* IX. *Maritagiulfiliilor cerului cu filiele oamenilor;* X. *Saturn şi fupiter;* XI. *fupiter şi Prometeic,* XII. *Proineteu şi Pandora;* XIV. *l'rometeu încalenai sau desmol;* XV. *Deluviu;* XVI. *Confuzia lui Babei;* XVII. *Alianţa lui Dumnezeu cu omul;* XVIII. *Sodoma şi Gomora;* XIX. *lob sau Ariceandru;* XX. *Victoria omului asupra zeului Torţa" (Ibidem,* p. 179).

In nota care încheie studiul introductiv al volumului Ii din *Curs întreg de poezie generabi,* intitulat *Despre epoopee,* p. 64, situaţia fusese prezentată astfel: „începem cu poema noastră originală intitulată *Anatolida,* a caria programă era trasă încă din anul 1836 şi din care, ca o încercare, am publicat cântul 1 aşa cum era limba în acea epocă. Restul, al caria coprins se suie pană la cincisprezece cânturi, s-a elaborat în anul acesta. N-am prea atins limba din cântul / înadins, pentru că, descriind o rebeliune oarecare din starea haotică, parcă şi limba ar simboliza epoca aceea din starea ei rudimentară, de pe atunci".

Am păstrat primului cânt forma sa iniţială, apărută în 1840 sub ritlul *Căderea dracilor,* precum şi locul său în desfăşurarea cronologică a apariţiei poeziilor sale; cântul I, în formă refăcută după douăzeci dc ani, împreună cu cântul II, apărut în 1869 în broşură sub ritlul *Imnul ereaţiuuii,* şi celelalte trei care urmează (singurele redactate din ansamblul celor douăzeci plănuite) au fost reproduse după ediţia din 1870, *Curs de poezie,* voi. II, p. 90-162. Profesorul Vladimir Drimb.i, care a îngrijit eciiţia din 1967 şi a văzut şi manuscrisul după C3ic s-a ripărit textul (ms. 3646 de la Biblioteca Academici), atrage atenţia asupra unei lacune apărute în cap. IV, *Arborul ştiinţei,* după versul 172, cuprinzând două foi cu, probabil, 95 versuri, care s-au pierdut la tipografie şi n-au mai fost tccoiistituite. Am păstrat deci numerotarea originală a capitolelor

din cântul IV, aşa cum o reproduce ediţia Drimba, şi nu aceea din volumul apărut în 1870.

în volum, la sfârşitul cântului V, *Moartea sau fraţii,* autorul adaugă următoarea notă explicativă la capitolul al II-lea, într-o fasciculă cu o numerotare proprie (p. 1-5):

„Un asemenea caz s-a întâmplat în România, în zilele noastre, înainte de 1848, vizitând ocnele şi pe cei atestaţi acolo pentru crime şi delicte, cercetând cauzele pentru care era deţinuţi şi studiind fizionomiele şi caracterele lor, îmi atrase mult atenţiunea un june ce mai mult suferea de durerea sufletului decât de încatenatea şi privaţiunile corpului.

Vrând a mă informa de soarta sau de cauza ce îl precipitase a-şi petrece viaţa în ocnă, aflai că şi-ar fi ucis juna sa soţie după trei luni de la a lui căsătorie, în prima lună de miere. Vrui a mă informa de la dânsul însuşi despre această necaliftcabilă împregiurare şi a-i studia în şirul naraţiunii toate expresiunile.

- M-am însurat, îmi zise, luâudu-mi femeia din dragoste; trăiam nedespărţiţi. Mi se părea că o pierd din ochi la orice mişcare, o urmam la tot pastd, şi ea mă urma tot asemenea. Amândoi ieşeam la munca câmpului, amândoi lucram împreună, amândoi ne odihneam la umbră; amândoi ne întorceam acasă, bur-o zi, după o asemenea viaţă de trei luni, ieşirăm ca totdauna la munca câmpului; după o sapă bună ce amândoi detetăm porumbului, ne traserâm la umbra copaciului unde ne făceam totdauna prânzul. După ce ospătarăm şi hăurăm împreună, după mai multe glume şi întrebări obicinuite despre ce am face unul fără altul, mă apucă un somn greu, simţii câtva o greutate pe piept până mă fură somnul în gânduri triste despre o întâmplare de mi-aş pierde nevasta.

Nu ştiu cât am dormit; ci visai că, unde stam împreună cu nevasta, iară un lup că vine asupra ei să o rupă. Mă luptam cu dânsul disperat, ţipam, mugeam, ce mai ştiu eu, mă bălăbăneam poate în vis, şi poate că nevasta, vrând să mâ deşreptc, mă mişca, mâ zguduia să mă scoale, şt mie mi se părea că m-apucă lupul, că mâ luptam cu dânsul. Deşteptat în spaima, cu ochii întunecaţi de zăpăceală şi de furoare, pusei mâna pe secure şi, crezând că dau în lup, plesnii în cap cu toată

puterea şi tăria pe biata mea femeie ce muri pe loc, scoţând, vai de mine! un ţipăt ce şi acum îmi răsună în suflet.

Nu mai ştiu ce-au făcut şi ce-au mai zis părinţii şi socrii mei. femeia mea a murit de securea ce i-am dat eu. Cum? Ce fel? N-am nici un maniir; eu singur nu pot mărtnri cum a căzut păcatul pe mine. Săracul Cain! Domnule, îl blestemă lumea, l-am blestemat şi eu şi m-a ajuns păcatul. Pentru pedeapsa mea m-au osândit aci, la ocnă; or fi vro trei ani de când mă chinuiesc. Insă ce este ocna asta, ce sunt chinurile şi fiatele astea pe lângă ocna, sau mai bine iadul ce este în sufletul meu?

Nu pot spune imptesiunca ce mi-a făcut acest interesant dizgraţiar. Dreptatea umană l-a condamnat la ocnă pe viaţă; ce va face dreptatea divină cu sufletul lui?

Pretutindeni şi în totdauna am admirat cartea cărţilor sau cartea lumei ce în adevăr se numeşte Biblie, sau Carte. Totdauna însă m-a revoltat principul cu care începe şi din care, fatalmente, consecinţele au cătat să iasă şi mai rele. Eroarea de a începe de la un singur centru de procreaţiune a generului uman, adică tic la un singur om sau Adam, aduce fatalmente că primele minte se comit prin incest între frate şi suror gemeni; şi prima moarte ce apare între oameni să se împlinească prin fratricid. După moravurile şi deprinderile oamenilor de patru mii de ani, iată două mari imoralităţi prin care debuta Biblia sau Sânta istorie ce dăm în mâincle copiilor noştri încă din pruncia lor.

Mi se spunea, când eram copil, că Dumnezeu e bun, mizericordios şi atotpotent; şi canei auzii întâia ttatâ că fratele mai mare al lui Cain a ucis pe cel mai mic frate, Abel, m-am înfiorat la numele ele frate şi îmi ziceam în sine-mi: «Bine că n-am avut nici un bare!» Nunta iar între fraţi şi surori mâ revolta cu totul şi mai târziu îmi era ruşine că noi, oamenii, ne tragem din asemenea amestec de sânge. Mai târziu îmi ziceam: «Cum Dumnezeu, când este atotpotent şi bun, n-a putut să facă mai bine ca să nu se întâmple aceste două mari păcate?»

Mai încoaci însă şi foarte târziu, când am început a traduce, a studia şi a comenta Biblia, a-i cerceta originea sau sorgintea de unde a ieşit, sau mai bine educaţia ce a avut autorul ei sau al Peiuateucului,

Moise, m-am convins că nu Dumnezeu a făcut aşa, ci oamenii interesaţi i-au aruncat asupra nişte asemenea atribute sau fapte.

Partea sacerdotală a Egiptului, ca şi aitea, vrând a-şi da o origine divină, a se constitui într-o castă sacră şi a se distinge din celelalte caste profane, şi-au inventat un Setli drept străbun, ca noi ceilalţi oameni să n-avem de străbun decât un fratricid ca Cain. In neştiinţa despre procreaţiunea omului, nici însuşi despre toate părţile pământului, adoptând principul despre un singur prim om, Adam, despre doi filii ai lui, Cain şi Abel, şi primul fratricid, a fost natural ca sacerdotala castă să-şi invente un alt străbun ca Seth şi să ne lase nouă pe Cain.

Moise n-a putut scăpa de influinţa primei educaţiuni făcute de ierofanţii Egiptului. Cu toate acestea, când omul scapă din aceasta fatală influenţă, când iese din regiunea erorii ce ajunge ca o atmosferă vitală penttu omul pervertit şi cade ca într-o cursă atras de iasca raţiunii în mijlocul adevărului, atunci îl vezi că îşi uită de unitatea lui Adam şi face pe Cain, în fuga lui, să dea peste alţi oameni, cu care fonda cetatea Enobia, ce n-au avut nicidecum de tată sau străbun pe unicul Adam. Vezi cartea *Genezii,* cap. IV, vers. 16 şi 17: «Ieşi dară Cain de la faţa lui Dumnezeu şi locui în ţeara Naid, spre răsăritul Edenului. Si cunoscu Cain pe femeia sa care, concepând, născu pe Enob şi se puse a edifica cetate şi supranumi cetatea (Enohia) după numele fiului său Enob».

De ar fi început Moise de la raţiunea sa, iar nu de la ttadiţiunile sacerdotali, de ar fi început de la mai mulţi genitori ai generului uman, primele minte s-ar fi urmat, ca mai târeiu, prin alianţa de familie, prin încuscrire, iar nu prin incest, şi primele morţi ar fi venit prin morburi, accidente naturali sau şi prin ucideri între adversari sau rivali, iar nu prin fratricid. Cain al lui Moise e mai dizgraţiat şi mai deplorabil decât junele despre care vorbii. Cain şi Abel nu este o invenţiune a lui Moise sau vreun adevăr descoperit prin apocalipse, ci un mit cu mult mai antic decât dânsul.

Ştiinţa în ziua de astăzi ajunse a lumina şi pe cei mai credincioşi şi virtuoşi arhiepiscopi ai cristianismului. Daca mitul lui Adam este o ipoteză şi daca ipoteza de mai multe centre de procreaţiunc sau de graduală venire a omului din alte animale anterioare şi mai puţin perfecte s-a luat în cercetare de ştiinţa modernă, un prelat al Engliterei, când a fost întrebat daca cu această ipoteză nu se răstoarnă Scriptură, răspunse: «Mai bine aş dori, ca om, să fiu un urangutan perfecţionat până în gradul unde se află umanitatea astăzi, decât un Adam decăzut, degradat, pervertit din râu în ma. râu. Eegea progresului mâ face a crede în mai mulţi Adami, din diverse epoce patriarhali, a mai multor nuanţe sau varietăţi».'

POEME ÎN PROZĂ

(p. 289) **IMN PENTRU HOLERA**

A apărut pentru prima dată în *Curierul românesc,* nr. 44 din 2 iulie 1831, şi a fost reprodus în *Culegere...,* p. 1-4.

II. PROZĂ

ARTICOLE, PAMFLETE, CUVÂNTĂRI, AMINTIRI

(p. 295) **PRELATĂ**

GRAMA TI CA ROMÂNEASCA

Gramaticii românească de d. 1. Eliad, dată Lt tipar cu cheltuiala d. coconului Scârbit Roset, [Sibiu], 1828, este prima publicaţie a scriitorului, deşi acesta ieşise în public încă în anul precedent, prin lecturile ficute în cadrul Societăţii literare care se întrunea în casele lui Dinicu Golescu. Prefaţa acestei lucrări este, de asemenea, prima sa încercare de lansare a unui program cultural, depăşind sfera gramaricii şi ortografiei, în care aducea oricum un substanţial spirit novator şi raţionalist; el propune alcătuirea de dicţionare, vorbeşte de

necesitatea unei gazete, a unei Academii, face o schiţă de istorie a preocupărilor filologice etc. Este motivul pentru care am inclus acest text programatic în ediţia de faţă, desi ca nu va cuprinde scrierile sale din domeniul limbii, aşa cum s-a precizat în *Nota asupra ediţiei,* O ediţie completă a *Gramaticii a* publicat în 1980 dna Valeria Gutu Romalo, împreună cu un studiu amplu asupra textului şi principiilor sale.

Trebuie menţionat - o face şi autorul mai târziu, în repetate rânduri - că binefăcătorul anunţat pe pagina de titlu, care şi-a asumat cheltuiala tiparului, n-a vărsat nici un ban din suma promisă.

(,. 315) ADAOS LITERAL. PROGRAM

Este publicat într-o foaie volantă de patru pagini, într-un format cât o jumătate din dimensiunile *Curierului rumânesc* şi se găseşte legat cu numerele anului 1 830. Foaia de titlu a prospectului are următoarea alcătuire: *Adaos literali lai Curierul rumâitescl carel pe toată luna va ieşi o datăl 1830.* Se reproduce textul după prospect.

(p. 316) [TEATRUL NATIONAL]

Textul, pe care l-am semnalat şi l-am analizat în volumul *lot) Heliade Rădulescu,* din 1986, p. *76-77,* a apărut fără titlu în *Curierul rwnănesc,* II, 1830, nr. 38, p. 149, la rubrica „înştiinţări din lăunttu"; se reproduce după ziarul respectiv, cu un titlu atribuit de editor.

(p. 318) CUVÂNT EPITAF NEPREGĂTIT LA MOARTEA D.MARELUI LOGOFĂT CONSTANTIN GOLESCUI.

Apărut în *Curierul rumânesc,* II (1830), nr. 60, de joi 9 octombrie 1830, p. 239—240, de unde se reproduce în această celiţie.

Tatăl lui Dinicu Golescu era banul Radu Golescu, întemeietorul şcolii tle pe moşia sa, de la Goleşti, pe cate o va reînfiinţa şi dezvolta Dinicu Golescu.

(p. 321) LITERATURĂ

Textul este introducerea la traducerea poemului lui lamarrine din volumul *Harmoni.espoetique et religieuses* (1830), apărută în *Curierul românesc,* III (1831), nr. 16, 19 martie, p. 63-64.

(p. 322) REGULILE SAU GRAMATICA POEZIEI

Textul a apărut ca prefaţă la al doilea volum din seria „Adaosului literal" anunţat de Heliade Rădulescu ca supliment al *Curierului românesc. Regulile sau gramatica poeziei.* Bucureşti, 1831, tradusă după *Cmtrs de liiterature, d'bistoire et de philosophie,* dc abatele I.evizac şi Moyssant, Paris, 1814, p. III—VIII.

(p. 3 2 7) *SERA FIM UI. ŞI HER U VIM UI.* ŞI *VISUL*

A apărut întâi în *Gazeta Teatrului National,* I (1836), nr. 4, p. 38-43.

Poeziile numire, îir special *Visul,* sunt expresia unui moment tensionat în existenţa lui Heliade şi de înrăutăţite a raporturilor cu mediile literare, cu Gr. Alexaudrescu tic pildă. D. Popovici deraliază aceste elemente biografice în notele la ediţia sa, voi.II, p. 435-444, în polemică implicită cu G. C.ălinescu. Am adus lămuriri suplimentate în *Ion Heliade Rădulescu,* Bucureşti, 1986, p. 90-94.

In finalul articolului autorul face şi prima menţiune despre viziunea poeziei sale ca un singur corp, manifestându-şi intenţia de a continua „să desăvârşesc poemile ce mi-am propus şi care îşi au o legătură între sine ca să facă un tot".

(p. 333) CUVÂNT LA EXAMENUL ŞCOAI.1I FILARMONICE

A apărut întâi în *Curierul românesc,* nr. 39, 1834, reprezentând textul discursului ţinut la 29 august 1834, înaintea reprezentaţiei cu piesa *Fanatismul de* Voltaitc. S-a reluat în voi. *Lucrările Saţietăţii Filarmonice de Lt 1 dechem. 1833 până la 1 april 1835,* Bucureşti,

1835, p. 1-9, şi a fost reprodus în ambele versiuni ale *Culegerii* din 1836, p. 5-13. Broşura *Lucrările Soţietăţii...* mai cuprinde o dare de seamă asupra cheltuielilor, un *Regulament ăl Soţietăţii Filarmonice* (p. 15-22), mai multe „jurnale" (procesc-verbale) ale Comitetului, un *Proiect de sprijineabt ce Soţielatea Filarmonică întocmită pentru dezvoltarea gustului de armonie şi cultura limbii româneşti doreşte a dobândi de Lc M.S. înălţatul domn al Ţării Rumâneşti* (p. 43-46) etc. Textul se reproduce după volumul din 1836.

în diferite locuri, Heliade a afirmat că apariţia „Societăţii Filarmonice" se pregătea încă înainte de anul 1833, de pildă în notele cu care întovărăşeşte republicarea *Sărbătorii câmpeneşti c\a* ed. a doua a *Curierului de ambe sexe,* voi. I, p. 107: „încă din anul 1831 se pusese la cale Societatea Filarmonică. Din membrii ei se recrutară mai întâi de iniţiatorii ei vreo câţiva inşi devotaţi la binele public şi cu inrenţiuni de reforma salutarie, şi formară o soţietate secreta..." Asupra capitolului pe care-l reprezintă „Societatea Filarmonică" în activitatea lui Heliade s-a oprit pe larg D. Popovici în notele ediţiei sale, voi. 11, p. 469-478; vezi şi cartea noastră *Echilibrul între antiteze,* p. 61-74.

(p. 339) CUVÂNT PUS ÎN S FÂN'FA MĂNĂSTIRE SĂRINDAR CU PRILEJUL . POMENIREI DE PA'FRUZECI DE ZILE A RĂPOSATULUI ÎNTRU FERICIRE DOMN GRIGORIE GHICA

S-a publicat în ambele ediţii ale *Culegerii,* 1836, p. 14-23.

Pentru a înţelege retorica solemnă a cuvântării trebuie văzută în presa epocii desfăşurarea fastuoasa a ceremoniei, detaliile ei fiind publicate, de pildă, în textul intitulat *Programa pompei de îngroparea Măriei Sale fostului domn Grigore Ghica,* din *Buletin. Gazetă administrativă,* nr. 38 din 30 nov. 1834, p. 162-163: sicriul urmaşă fie ridicat şi dus de opt boieri, „bani şi vornici de ţara de sus şi de ţara de jos până în capul scatii", cortegiul prevedea mai multe categorii de demnitari ierarhic orânduiţi până la funcţionarii dc rang superior, între care profesorii: „D. directorul şcoalelor cu deputăţia profesorilor, mădularele tutulor tribunalurilor din Bucureşti, însă fieşcare prezident cu mâdulările sale, şi oricâţi alţii din boieri să vor afla la paradă, vor merge roţi câte doi în rând şi îmbrăcaţi cu uniforme; toţi boierii de

întâiul rang vor merge asemenea câte doi, în rând fieşcare după rangul său..." Dc asemenea, traseul era bine stabilit: „alaiul... va apuca pe uliţa de lângă stoln. Petrache, pe lângă consulatul rusesc, şi pe la căminar. Şrefan Moshn, până în uliţa Sf. Gheorghe nou şi de acolo, trecând drept prin lipscanii, va ieşi în Podu Mogoşoaici, pe din dosul hanului Ini Şerban-vodă. Iar dc acolo drept la mănăstirea Sărindar, unde, ajungând alaiul, va urma înainte fără a să popri, neavând a intra în tinda bisericii decât numai tagma legii şi boierimea, iar nimeni alt".

(p. 346) CUVÂN'I" SPRE POMENIREA DE PATRUZECI DE ZILE A RĂPOSATULUI ÎNTRU FERICIRE DVORNICU1.UI MIHAIL MÂNU ŞI DE NOUĂ LUNI A RĂPOSATULUI SĂU FIU, AGA C. MÂNU, MĂDULAR AL *SOLI PLĂŢII PI I.ARMONICE*

S-a publicat întâi în *Gazeta teatrului Naţional,* nr. 1, 1 noiembrie 1835, p. 2-7, şi apoi în ambele ediţii ale *Culegerii,* 1836, p. 14-24, respectiv p. 25-32, de unde se reproduce în prezenta ediţie.

(p. 353) REPEDE ARUNCĂTURĂ DE OCHI ASUPRA LIMBEI ŞI ÎNCEPUTULUI RUMÂNILOR

S-a publicat întâi în *Curierul românesc,* nr. 29 din 8 mai 1832, p. U5-H6, nr. 87 din I 1 decembrie 1832, p. 341-342, şi nr. 88 din 15 decembrie 1832, p. 344—346; reluat în *Culegere,* p. 25-49, de unde o reproducem.

După informaţii oferite de Heliade mai târziu, se pare că textul a fost redactat dintr-o dată, ca reacţie împotriva încercării lui Pa vel Kiseleff de a dovedi originea nelatinâ, slavă, a românilor pentru a justifica tendinţele de încorporare a Principatelor de căi re Rusia. EJ ar fi fost redactat în română şi în franceză şi ar fi fost difuzat întâi în broşură, stârnind mânia lui Kiseleff care ar fi ordonat exilarea vinovatului. întregul episod este relatat în prefaţa volumului *Memoires sur l'histoire de la regeneration roumaine...,* p. VIII-XI. Nu se cunoaşte nici un exemplar al broşurii respective, însă cuprinsul ei e posibil să

fie asemănător cu textul francez reprodus în anexele volumului lui Heliade, *Le Protectorat du Cziir,* Paris, 1850, p. 58-59.

(p. 364) BARBU PARIS MUMUI.EANUL

A apărut întâi în *Curier de ambe sexe,* I, p. 88-91, sub titlul de *Paris Mămuleăuu,* şi a fost reprodus ca prefaţă la voi. *Poezii* de Mumuleanu, Bucureşti, 1837, p. I-VIT, cu titlul *Viata poetului.* Se reproduce textul elin *Curier de ambe sexe.*

în continuarea articolului era publicată ca exemplificare poezia *Lacrămele,* tipărită apoi în volumul postum, din 1837. O amintire anecdotica despre Mumuleanu apate peste douăzeci de ani, în cap. XXXIV din *Biblice.*

(p. 368) ASUPRA TRADUCŢIF.I LUI OMER

Textul s-a publicat în 1837, ca introducere la volumul Omer, ***Iliadi,*** tradusă de ti C. Aristia, tom I, Bucureşti, în tipografia Iul Eliad, LXIV + 185 p. , care conţinea primele şase cânturi („rapsodii") ale epopeii, şi apoi în broşură separată.

Traducerea lui Aristia şi formaţiile sale lexicale neobişnuite sunt criticate de Cezat Bolliac într-un articol din revista craioveană *Curiosul,* care nu ni s-a păsttat (cf. notele lui D. Popovici la ediţia sa de *Opere,* voi.II, p. 484); ttaducetea lui Aristia, cu o mică prezentate a „redacţiei", adică a lui G. Barit, unde aminteşte şi prefaţa lui Heliade („încă n-am văzut limba românească cu atâta norocite ttactată sintetic ca în *Iliadi.* Viitorimea va judeca şi o va preţui aceasta şi mai bine"), a fost teluată în *foaie pentru minte, inimă şi literatură,* nr. 44 din 29 oct. 1839, p. 347, şi apoi din nou în 1851, când a fost reprodus şi textul lui Heliade (nr. 16, 17 şi 18).

(9. 380) PRECUVÂNTARE
[DIMITRIE TICHINDEAL]

Textul este prefaţa cu care Heliade însoţeşte volumul *Filosofice şi politice prin fabule învăţături morale* de D. Ţicliindeal, apărut la Bucureşti, „în tipografia lui Eliade", 1838, p. 3-7. A fost reprodus în *Curierul românesc,* X (1839), nr. 9, p. 33—36, şi în *foaie pentru minte, inimă şi literatură,* II (1839), nr. 8, p. 59-62.

(p. 385) PROGRAMA LA *CURIERUL ROMÂNESC* PE ANUL 1839

Foaie volantă de două pagini, în formatul şi cu litera obişnuită a revistei, a apărut — cum teiese din text — în luna decembrie a anului 1838, deşi a fost legată la sfârşitul volumului pe anul 1839 al *Curierului românesc.*

(p. 387) GHEORGHE I.AZÂR

A apărut în *Curierul românesc,* X (1839), nr. 64 din 21 aprilie, p. 255-256, nr. 66 din 24 aprilie, p. 261-264, şi suplimentul la nr. 66. A fost reprodus în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* III (1840), nr. 6 din 4 februarie, p. 41-46, şi nr. 7 din 11 februarie, p. 49-50 şi în *Binele public,* 1880, nr. 136, 137 şi 138 din 22-25 mai, cu modificări şi note datorate probabil fiului său, LI. Heliade Rădulescu.

(p. 397) DISPOZIŢIILE ŞI ÎNCERCĂRILE
MELE DE POEZIE

S-a publicat întâi în *Curier de ambe sexe,* II, p. 120—125, de unde îl reproducem, şi în ediţia a doua a acestui periodic, p. 117-122, cu câteva mici adaosuri şi modificări în ortografie. O a treia versiune, postumă şi mult extinsă, a apătut în *Binele public,* II (1880), nr. 130, p. 1—2, şi nr. 131, p. 1—2. D. Popovici, care a semnalat-o, o credea falsificată în urma intervenţiilor fiului poetului, dat VI. Drimba i-a găsit manuscrisul original în ms. 4662 tle la Biblioteca Academiei, de unde reproduce acest text în ediţia sa, voi. III, p. 598-610. Am pteferat totuşi versiunea din 1839, potrivit principiului enunţat în *Nota asupra ediţiei.*

(p. 404) BATĂ-TE DUMNEZEU!
COCONITA DRAGANA

Textul a apătut întâi în *Curierul românesc,* X (1839), nr. 143 din 13 septembrie, p. 506-508, şi a fost republicat cu mici adaosuri în

aceeaşi gazetă, XV] (1844), nr. 43 din 2 iunie, p. 169-172, de unde îl reproducem.

Nota autorului de la chiar începutul textului explică de ce a crezut necesar să readucă figura eroinei sale în memoria cititorului şi să republice textul.

(p. 409) RĂSPUNS. DESPRE METRU

Textul a apărut în *Curierul românesc,* XI (1839), nr. 158 şi 159, şi în *Curier de ambe sexe,* II, p. 281-289, de unde îl reproducem; înaintea replicii sale, Heliade redă cronica lui Asachi sub titlul *Reprezentaţia tragediei „Satd"; se citeşte in „Albina rumânească"* (p. 279-281).

Ultimul vers din cântul I din *Arta poetică* a lui Boileau, la care trimite autorul în finalul primei părţi, este: „Un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire".

Cî. Asachi tipăreşte cronica sa *Reprezentaţia tragediei „Satd" cu* ocazia spectacolului prezentat la Iaşi, în *Albina românească,* nr. 75 din 21 septembrie 1839; Asachi era un bun cunoscător al textului italian pentru că tradusese el însuşi ttagedia Iui Alfieri, dar manuscrisul fusese distrus în incendiul din 1827. Textul articolului lui Asachi e reprodus şi de D. Popovici în notele ediţiei sale, voi. II, p. 499-500. Acolo dă şi traducerea celot două distihuri greceşti citate de Heliade: „Ochii tăi, cu totul negri, negri ca cerneala/ Trebuia sâd aibă regele să scrie firmanul", şi „Ochişorii tăi cei negri,/ De ce nud pierzi, să-i găsesc eu?"

Merita să fie menţionat că opinia lui Heliade nu cta singulară; Negruzzi publicase rânduri de preţuire deosebită a traducerii lui Aristia cu ocazia unei lecturi publice, în aprilie 1837: „D. Aristia, scriind în modul cel mai nemerit şi mai armonios, ne-au rradus pe *Satd* aşa cum însuşi Alfieri uu s-ar fi tradus mai bine..." *(Alăuta românească,* 25 aprilie 1837, cf. ediţia Corneliei Oprişanu, 1970, p. I 12).

(p. 419) CÂTEVA CUGETĂRI ASUPRA EDUCAŢIEI PUBLICE

Lungul articol a apărut în septembrie-ocrombrie 1839 în *Curierul românesc,* au X, nr. 155, p. 543-546 (în revistă paginaţia e greşiră), nr. 156, p. 547-550, nr. 157, p. 551-554, şi nr. 158, p. 555-557. Este un răspuns la articolul intitulat *Citire d. Iancu Statornicul,* apărut în revista bucureşteană *Pământeanul,* nr. 9 din 31 iulie 1839, unde autorul, care semna cu pseudonimul Petre înlesnitorul, combate sistemul de echivalare a vechiului alfabet chirilic cu cel latin, propus de Heliade în *Părere despre metodul a scrie rumâneşiecu literele cek vechi rumâneşti,* din *Curierul românesc,* nr. 135, 25 august 1839, p. 473-474, şi propune un sistem propriu.

Pseudonimul Petre înlesnitorul îl ascunde pe cunoscutul filoromân J.A. Vaillant, după opinia lui N.A. Ursii, care invocă mărturia autorului din *La Romănie,* voi. II, p. 47, unde acesta evoca **0** polemică a sa cu Heliade şi după coincidenţa dintre sistemul propriu de transcriere propus în articol şi utilizat de însuşi Vaillant în transcrierile sale (cf. N.A. Ursii, *O polemică filologică din anul 1839 între 1. Eliade llidubfscu şi J.A. Vaillant,* în voi. *Omagiu lui Alexandru Rosetti,* Bucureşti, 1965, p. 955-958).

(p. 444) DESPRE *CURIERUL RUMÂNESC*

A apărut în *Curierul românesc,* an X (1839), nr. 165 din 1 noiembrie, p. 657-660 şi prefaţează celebrul pamflet îndreptat împotriva cenzorului N. Piccolo. Este un răspuns la articolul intitulat *Către d. Iancu Statornicul,* apărut în revista bucureşteană *Pământeanul,* nr. 9 din 31 iulie 1839, sub pseudonimul Petre înlesnitorul.

Chestiunea identităţii autorului şi cea a colaboraroriior publicaţiei *Pământeanul*'nu pare însă definitiv clarificată; ziarul, din care apar doar 21 de numere, a fost tipărit de tipograful A. Ruof, care cumpărase în aprilie 1839 tipografia lui Valbaum; colaboratorii săi români nu sunt însă cunoscuţi.

(p. 450) ŞTIRI DIN NĂUNTRU [CĂTRE CENZOR]

A apărut în *Curierul românesc,* supliment la nr. 165 din 4 noiembrie 1839, p. 661-664. Sub pseudonimul Petru înlesnitorul se ctede că se ascundea J.A. Vaillant.

România a fost primul cotidian care a apărut în ţară, între 20 decembrie 1837 (număr de probă) şi 31 decembrie 1838, sub

redacţia Iui Ft. Aaron şi G. Hilt, profesori la Sf. Sava, cu colaborarea lui Grigore Alexandrescu, Petracbe Poeuaru ş.a.

(p. 459) DOMNUL SARSAILĂ, AUTORUL

Textul a fost publicat în *Curier de ambe sexe,* periodul II, nr. 24, p. 375-385, şi republicat, cu unele modificări, în ediţia a doua, p. 373-384, unde e precedat de o lămurire, intitulată *Despre autori,* p. 367-368, pe care o reproducem în continuare:

Limba noastră şi naţia are trebuinţă de scrieri şi atunci va înainta şi una şi alta când fiecare scriiror, după ce îşi va dobândi cunoştinţele trebuincioase la matetia sa, îşi va simţi întru adevăr solia ce a primit de sus sau care şi-a dat-o singur. O creştere mai întâi premergătoare spre o asemenea însărcinare nobilă, cunoştinţa limbei în care este să scrie cineva, un chip de vedere al lucrurilor mai presus de al gloatei, simţirea cu întregime a soliei sale, dorinţa îndeobşte a binelui şi de stârpitea răului, - acestea sunt câte se cer de la un scriiror care voieşte a contribui spre regeneraţia unui popor al căruia el ambiţionează a se face autot.

Dorinţa de a scrie fără a avea cineva aceste însuşiri neapărate se face manie într-un cap slab sau într-un june care arde de neastâmpăr sa producă ceva sau, fiindu-i urâtă osteneala şi supunerea la o disciplină oarecare, i se pare mai comod a se face cunoscut prin mijlocul scrisului şi ţipatului, fată nici unul din mijloacele neapărate unui scriitor. Scrisul atunci, la astfel de oameni, cade din mărimea cea folositoare si, ajungând la abuz, se face vătămâtot celorlalţi şi mai cu deosebire celui crezut de autor. Această manie împinge pe om să scrie în limba ce n-o cunoaşte bine, să scrie despre lucruri ce nu le înţelege, să judice despre întâmplări a căror nu le cunoaşte pricina, nici le ţine şirul, să supere pc semenii săi socotindu-se că printr-aceasta va întărâta băgarea dc seamă a oamenilor spie a-şi pierde timpul şi a se coborî până a se gândi şi la dânşii. Şi aceştia sunt aceia pe cari duhurile cele mari ale veacului nostru îi numesc: lepra literară, viermi ce se târăsc prin utdori, insecte ale unui trup mare, purici ce se ascund în coama leului, fără a avea nici o deosebire de cei cari mişuiesc în stratul ramatorilor.

Spre îndreptarea unor asemenea de abuzuri foarte păgubitoare liteiatuiei şi naţiei s-a compus un articol intitulat *Domnul Sarsailă autorul.* Aci, în acest nume de Satsailâ se personifică abuzul şi ridicolul tutulor celor ce, sau din neştiinţă, sau din patimă, întrebuinţează aşa de nevrednic scrisul, fără a aţinea la nici o folosinţă oarecare de morală sau dc instrucţie. Cu acest domn Sarsailă nu se înţelege nimeni curat, dar nici nu se lasă vreunul din ridicolele cunoscute: fiecare îşi are partea sa în acest autor împeliţai în Sarsailă. Unul îşi vede limba, altul ideile, altul maniera, altul stilul, altul neştiinţa, altul abuzul. Fie ca, râzând toţi dc d. Sarsailă imaginat, să nu-şi ia nimeni asupră-şi fiinţa acestui ideal dc ridicol autoral şi să se coboare până la mişciia de a-şi schimba numele singur şi a zice că el este acel domn Sarsailă. Râză fiecare de această izmă şi facă de aci înainte ca, voind să scrie, să nu-i semene întru nimic; simtă mai bine demnitatea scrisului şi trebuinţele limbei şi ale naţiei.

(p. 471) [PROIECT PENTRU INSTRUCŢIA PUBLICĂ)

Textul iuticulat *Domnului Marelui han M.Ghica, capul Departa-mentului din năuntru, prezidentul Eforiei şcoalelor etc.* a apărut în *Curierul românesc,* XI (1840), nr. 34 din 20 aprilie, p. 131-134, nr. 35, p. 135-138, nr. 36, p. 139-142, nr. 37, p. 143-146 (ocupând în întregime numerele respective), iar în nr. 38 din 29 aprilie, p. 143-146, este publicată anexa acestui „proiect", intitulată *Tabbt învăţăturilor in cursul săptămânei,* destinată să exemplifice ptactic cum se pot introduce propunerile anterioare în programul unei şcoli. O reproducem în continuare:

La întrebarea claca un şcolar nu este prea încărcat cu învăţăturile după planul arătat, se răspunde că şi mai nainte, şi acum, nu se ţine copilul în clase decât numai câte cinci ceasuri pe zi, adică 30 ceasuri pe săptămână. Deosebirea este *ci mai* nainre, în aceste cinci ceasuri era copilul ocupat de deosebite lucturi ce n-avea nici o relaţie şi în deosebită vreme, în vreme ce acum fiece ceas nu esre decât o repetiţie a ceasului trecur; deosebirea este că gramatica franţozească şi părţile ei mai nainte nu se învăţa tot într-o vreme cu gramatica românească

şi părţile ei; deosebirea este că înainte, dup! ce se învăţa un lucru pe cât poate a se învăţa în şcoală, adică mai pe jumătate, se făcea apoi o desăvârşită încetare ca să înceapă altul, de unde urma o desăvârşită uitare, fără să ţie şcolarul şirul sau lanţul învăţăturilor, în care fiece clas este ca o toartă. Iată tabla învăţăturilor:

UMANIOARE

Clasul I

Rumâneşte:	un ceas		
Italieneşte:	un ceas	în toare zilele săprămânei fac	18 ceasuri
Franţuzeşte:	un ceas'		
Aritmetici:	un ceas	de trei ori pe săptămână —	3 ceasuri
Caligrafie:	un ceas	de trei ori pe săptămână -	3 ceasuti
Geografie:	un ceas	de trei ori pe săptămână -	3 ceasuri
Istorie:	un ceas	de trei ori pe săptămână –	3 ceasuti
			30 ceasuri

însemnare l: Socotindu-se trei ceasuri pe zi pentru câte trei limbile, se mai adaogă încă alte două pentru aritmetică şi caligrafie într-o zi şi alte două pentru geografie şi istorie în alta.

însemnare II: Pentru gramatică, cum şi pentru fiecare din celelalte învăţaturi, se va hotărî înrre dd. profesori după întinderea ce vor da Ptccăria ştiinţe, până unde să pâşască cu şcolarii în fiecate an.

Clasul al Il-lea

Rumâneşte:	un ceas		
Italieneşte:	un ceas	In toate zilele săptămânei -	18 ceasuri
Franţozeşte:	un ceas		
Aritmetică:	un ceas	De trei ori în săptămână	— 3 ceasuti
Desen:	un ceas	Idem	3 ceasuri
Geografie:	un ceas	Idem	3 ceasuri
Istorie:	un ceas	Idem	3 ceasuri
			30 ceasuri

' Aceste trei lecţii fac, după cum s-a atătat, tina de gramatică, la cârteşte ocupat şcolarul câte trei ceasuri pe zi.

Clasul al IIMea

Româneşte:	un ceas i		
Italieneşte:	un ceas l în toate zilele săptămânei -		18 ceasuri
Franţozeşte:	un ceas J		
Algebra, franţozeşte:	un ceas	de trei ori în săptămâna	- 3 ceasuri
Desen:	un ceas	idem	- 3 ceasuri
Geografie:	un ceas	idem	- 3 ceasuri
Istorie:	un ceas	idem	- 3 ceasuri
Mitologie, în italieneşte:	un ceas	idem	- 3 ceasuri
			30 ceasuri

însemnare I: în clasul întâi se va învăţa din gramatică, în câte trclc limbi, analiştii gramatical; în clasul a doilea, sincacsul, ortografia şi deprinderi; în clasul a treia, analiştii logic şi deprinderi mai întinse sau cum va găsi sfatul profesoral cu cale.

însemnare II: Algebra învăţâudu-se în limba franţuzeasca şi mitologia italieneşte, dobândesc şcolarii o deprindere mai mare la nişte limbi ce trebuieşte mai multă osteneala a le învăţa decât pe a lor, ce o aud în tot locul. în aceste două lecţii află un prilej de a se deprinde la vorbă. Pre lângă aceasta, învăţându-se mitologia în limba italiană, se deprind şcolarii cu numele zeilor asfel cum ar trebui să se zică şi în limba românească, dc- ia care lesne îi vor cunoaşte şi în franţozeşte, fiind italiana ca o linie tle hotar între română şi franceza.

Clasul al IV-le

Elemente de retorică, româneşte.	în toate zilele: un ceas	— 6 ceasuri
Latineşte:	un ceas, de trei ori în săptămână	- 3 ceasuri
Greceşte:	un ceas, în toate zi lele	— 3 ceasuri
Desen:	tui ceas, de trei ori în săptămână	- 3 ceasuri
Geometrie, rumâneşte:	un ceas. idem	— 3 ceasuri
Istorie:	un ceas, idem	— 3 ceasuri
Autori franţezi:	un ceas idem	- 3 ceasuri
Autori italieni:	un ceas idem	- 3 ceasuri
		30 ceasuti

COMPLEMENTARE

Latineşte:	un ceas 1		
Greceşte:	un ceas	> în toate zilele	18 ceasuri
Ideologie:	un ceas J		
Desen:	un ceas	de trei ori în săptămână	3 ceasuri
Trigonometrie : (franţozeşte)	un ceas	idem	3 ceasuri
Istorie:	un ceas	idem	
Literatură franţozească şi italienească:	un ceas	ielem	3 ceasuri
			30 ceasuri

însemnare-. în vacanţe, la clasul IV de umanioare, cel I de complementare, cum şi cele urmărore, cât va fi de trebuinţa se va aplica maremateca la măsurătoarea pământului (geometrie practică).

Clasul II

Latineşte:	un ceas 1		
Greceşte:	un ceas	> în toate zilele	— 18 ceasuri
Ideologie:	un ceas J		
Matematică aplicată:	un ceas	de trei ori în săptămână	— 3 ceasuri
Desen:	un ceas	idem	— 3 ceasuri
Istorie naturală sau geologie:		i toate zilele	— 6 t:easuri
			30 ceasuri

Clasul III

Latineşte:	un ceas	în toate zilele	6 ceasuri
Greceşte:	un ceas	idem	6 ceasuri
Dreptul natural, în franţozeşte	un ceas	de trei ori în săptămână	3 ceasuri
Matematică aplicată	un ceas	idem	3 ceasuri
Eizicâ:	un ceas	în toate zilele	6 ceasuri
Limbi neîndatorate:	un ceas	de trei ori în săptămână	3 ceasuri
			30 e:easttri

Clasul IV

Literatură înaltă:	un ceas		
Matematică aplicată	un ceas	in toate zi lele	24 ceasuri
Himie:	un ceas		
Istorie cririeă:	un ceas		
Dreptul natural:	un ceas	de trei ori în săptămână	3 ceasuri
Limbi neîndatorare:	un ceas	idem	3 ceasuri
			30 ceasuri

SPETIAL1TÂTT:

Agricultură;

Dreptul roman, civil, comercial, criminal, duhul sau filosofia legilor;

Aplicaţiile matematicei la arta militară, Ia arhespectură ş.c.l.;

Teologie;

Medicină.

Aceste speţialităţi se vor întinde pe cât mijloacele şi trebuinţele ne vor ierta, cu toate că, din toate, trebuinţa cea mai mare este Agticultura. Toate celelalte sunt lux pc lângă această învăţătură. Dar pentru ce s-a pus între speţialităţi şi nu mai întâi, daca ne este aşa de trebuinţă? Pentru că un bun agronom trebuie să cunoască matematica, fizica şi himia. Pentru ce drepturile mai în urmă de tor, căci avem trebuinţă de avocaţi şi judicători? Pentru că trebuie un jurisprudent *si* cunoască mai întâi filosofia şi dreptul natural, de unde izvorăsc toate drepturile. Pentru ce Teologia mai în urmă, căci ne trebuiesc preoţi mai şi ca pâinea? Pentru că teologul sau doctorul sufletesc, mai mult decât doctorul trupesc, trebuie să fie mai întâi filosof, adică cunoscător de facultăţile fizice şi morale ale omului, cunoscător de patimile trupului şi sufletului.

Din *Curierul românesc,* textul „proiectului" a fost reprodus în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* III (1840), nr. 22, 23 şi 24 (cu titlul *Şcoalele),* şi apoi în volumul *Diverse,* Bucureşti, 1860, p. 191-239, cu unele comentarii, unde apare şi titlul de *Proiect...,* folosit apoi de G. Baiculescu în ediţia sa din 1939 şi preluat si de noi aici.

(p. 497) PENTRU OPINIE

A apărut în *l-oaie pentru minte, inimii şi literatură,* nr. 48 din 30 noiembrie 1841, p. 377-382, nr. 49 din 7 decembrie, p. 385-388, şi nr. 52 din 28 decembrie, p. 409-41 2, însorit de nota „Trimis din Bucureşti" şi semna! E.

Articolul fusese trimis lui Bariţ mai de mult, căci la 9 februarie 1842, deci după apariţia sa, Heliade îi scria lui Bariţ: „Articolul cunoscut este trimis d-tale de la 1837 crez, sau '38... eu n-aş prea fi vrut să se publice acel articol, dacă nu s-a publicat când l-am trimis. Nu că mă tem de cineva, ci pentru că m-am săturat de toate..." *(Scrisori şi acte,* ed. G. Potra, N. Simaclie şi G.G. Porra, 1972, p. 51-52). Indignarea datează deci cam din perioada rupturii cu cercul din junii lui Ion Câmpineanu, Ion Ghica, Grigore Alexandrescu şi ceilalţi.

(p. 515) JUPAN ION

Schiţa a fost publicată în *Curierul românesc,* XVI (1844), nr. 13 din 14 februarie, p. 51-52, şi a fost reluată în *Curier de ambe sexe,* (V (1843-1844), p. 330-332, de unde o reproducem.

(p. 517) COCONU DRAGAN

Textul a apărui în *Curierul, românesc,* XVI (1844), nr. 44 şi 45, din 5 respectiv 9 iunie, p. 175-176 şi 179-180.

Textul este însoţit de următoarea notă:

„ 1 ot omul îşi are slăbiciunea sa, coconul Dragau cu evghenia şi eu cu limba rumânească: o să vorbesc de una, de alta, şi iar viu mai pe departe, mai pe aproape la limbă. Poate vedea oricine cât de străine şi nepotrivite sânt vorbele slavone în limba noastră. Agapie pe slavon ie-se zice Drăgan, şi Drăgan în româneşte orice air poate însemna, numai Agapie nu. Eftosina pe slavonie se zice Rada. Pas acum, cocoana mea, să te cheme Rada şi să crează românul că va să zică Pruşina!

Erou sau belicos, sau şi viteaz, pe slavonie adânc se zice Vlad. Pas acum, cocoane Agapie, să fii viteaz şi să-ţi zică «Drăgan cel Vlad»! Nu e aşa, domnilor care ieşiţi la luptă dreaptă şi cu bărbăţie apăraţi vorbele slavone, nu c aşa că v-ar plăcea de minune să vă zică lumea vlazi, după cum şi sânteţi, pentru că se potriveşte mult la patriotismul

dumneavoastră? De veţi merge mai nainte, veţi găsi în limba dumneavoastră şi particole frumoase şi poetice ca în versurile următoare:

Cum poţi zice
Că cu price
Eu la tine nu gândesc,
Când vezi bine
Că bez *tine*
Eu nimic nu mai slăvesc?

De veţi merge şi mai departe cu eroismul dumneavoastră, credeţi-mă că o să daţi şi de *potcă.* Şi daca nu ştiţi ce va să zică ***pot**că,* întrebaţi pe vreunul ce ştie slavoneşte, ca să vă săturaţi. Mie îmi desplace să fac astfel de traducţiuni literale; vă spui numai un adevăr cu totul matematic, că de veţi lua toate vorbele ce vă plac dumneavoastră, de le veţi lua d-a rândul, mai curând sau mai târziu o să daţi şi de *potcă,* fără îndoială."

(,. 522) ÎNCEPUT DE BIBLIOTECĂ UNIVERSALĂ

Apelul a fost publicat în *Curierul românesc,* 1846, nr. 26, si în *Curier de ambe sexe,* V (1844-1847), p. 239-248, de unde îl reproducem, punând *Chemarea* la început şi lista de autori după aceea, aşa cum au procedar si alţi editori. A fost publicat şi pe foaie volantă. Cum a arătat D. Popovici *(Ideologul literară ă lui l. Heliade Rădulescu,* în voi. V al „studiilor literare" editate de Ioana F.m. Petrcscu, Cluj, 1977, p- 179-203), planul este inspirat de o întreprindere similară începută de Aimc-Marrin în 1837 sub titlul tle *Pautheon litteraire,* iar alegerea titlurilor o urmează în mare măsură pe a literatului francez, nu fără concesii importante făcute gustului romantic al momentului, neglijat de modelul său (Walter Scote, Bulwer-Lytton, Eugene Suc, Balzac, Hugo, George Sand ş.a. nu figurează în „catalogul" lui Aime-Martin); dar Heliade iniţiase de mult un program de culturalizare prin traduceri, publicate începând din 1837 într-o sene de „autori clasici" pentru care tradusese chiar el pe Byron, Aristia pe Alfieri etc.

(p. 536) CRITICA

A apărut în *Curierul romanesc,* nr. 37 din 1847; textul a fost tcluat în revista *Foaie pentru minte, inimă şi literatura* din 1848, nr. 4 din 26 ianuarie, p. 26-29, în ziarul *Naţionalul,* II (1859), nr. 31, şi apoi în volumul *Literatura. Critica,* Bucureşti, 1860, p. 1-8.

(p. 540) [DESPRE DECĂDEREA LITERATURII ROMÂNE]

Textul a apărut ca prefaţă la volumul lui C. Bălâcescu, *Din ale lui C. Bălâcescu,* Bucureşti, 1860, iar titlul de mai sus i-a fost atribuit de D. Popovici la republicarea lui în voi. II al ediţiei sale, 1943, p. 407^13; am considerat oportun să-l păstrăm şi aici. Tot Popovici lămureşte cele mai multe dintte aluziile textului (la Bolliac în primul rând, dar şi la Ion Ghica, Bolintineanu şi chiat V. Alecsandri) în notele dc la p. 565-566; c de menţionat că Alecsandri n-a păstrat ranchiuna criticului său, cu care întreţine relaţii amicale peste câţiva ani, în calitatea lor de membri ai Societăţii Academice, ori nu i-a cunoscut şarja.

(p. 550) IANCU VĂCĂRESCUL

A apătut în broşură sub titlul *La immonnântarea răposatului loan Văcărescu. Oraţie funebră, pronunţată de I. Heliade Rădulescu la 5 martie,* Bucureşti, 1863, 29 p. Textul cuvântării este reprodus şi în revista *Amicul Familiei,* supliment la nr. I din 15 martie 1863, p. 1-7, unde este însoţit şi de o „însemnare" şi este semnalat de redactorul revistei, Constanţa Dunca, în foiletonul *Curierul Bucureştilor* care deschide numărul: „ferice sunt postetităţile ce au asemenea modele, şi mai fericiţi încă strănepoţii gencraţiunii actuale ce vor citi monumentul admirabil ce un om mare a depus pe mormântul omului mare, ce vor citi în nemuritoarea otaţie funebră a dlui 1. Heliade R. istotia glorioaselor fapte ale nepotului şi ale bunului erou, banului Ienache Văcărescu... D. Heliade ne împărtăşi în supliment oraţia funebra dimpreună cu notele sale, adăugite la urmă, şi cu însemnarea inspirată de pietate către maestrul şi conducătorul său" (în *Amicul Familiei,* I, 1863, nr. I, p. 2 şi 3). Reproducem rextul după revista menţionată, iar mai jos dăm „însemnarea" care o însoţeşte, la p. 7-8:

însemnare

Cu atât este mai delicată propunerea ce avem a face, cu cât cunoaştem simţibilitatea familiei răposatului loan Vacărescului şi mijloacele ce posedă întru a face tot spre onoarea numelui acestui bărbat; pierderea şi dorul însă nu este numai al familiei, ci a României întreite. Răposatul, prin ocupaţiunile şi faptele sale, a voit a fi nu numai al familiei sale, ci şi al românilor în genere. Rugăm dară pe toţi ai săi să recunoască şi simţirea noastră de gratitudine şi să biuevoiască a cede şi nouă o parte din dă toride sale cele mai sacre. Voim ca din partea voastră, a românilor ce au recunoscut meritele răposatului, să oferim Muzeului Naţional busl tilde marmura al părintelui poeziei române. Această idee ne veni de la bustul lui Ienache Văcărescu! Nu cutezarăm însă a ne aroga şi dreptul acesta ce, în adevăr, ar fi atins delicateţa tululor ce poartă numele de Văcărescu, a tutulor cousângilor. Românilor în genere să ni se acorde bustul nepotului, familia întreagă vă începe de la al banului.

Cu această ocaziune deschidem o suscripţie si pentru alte două busturi: al banului Constantin Bălăceanul şi al lui George Lazăr. lic ca aceste busturi să devie un început de panteon naţional!

Nu cutezarăm a suscrie noi înainte tributul nostru de recunoştinţă, fiind sicurcă onorabilul Minister al Instrucţiunii Publice şi al Cultelor vii fi cel dântâi a suscrie o sumă proporţională cu mijloacele sale. După aceasta vom suscrie noi şi amicii noştri, toţi profesorii din Capitală, din judeţe, toţi bărbaţii de litere şi de ştiinţe şi toţi căror le plac astăzi fără ruşine a se numi români. Generala Adunare apoi ă reprezentanţilor naţiunii, deschizându-se, va face ceea ce va simţi case cuvine din partea sa.

Suntem şicuri că toate jurnalele României de dincoaci si de dincolo de Carpaţi vor fi de acord cu noi întru a face apel la patriotismul românilor şi a deschide fiecare câte o suscripţie la scriiloriul său.

Fiind însă că din evenimente s-ă fost paralizat suscriptia ce se făcuse odată pentru George Lăzăr în asemenea faptă, noi, din partea noastră, riaiţim pe amatori numai a suscrie lista, iar suma susecrisă să o remită bi timp şi după cerere sau la un comitet înadins numit sau, mai oficial, la onorabilul Minister al Instrucţiunii Publice (de va binevoi a lua asupră-şi această nobilă sarcină).

Suntem iar de părere că după sumele adunate, mai bine să se invite aici în Capitală un artist sculptor din cei renumiţi, care se poate, inspira

si lucra mai fidel la jaţa locului, dând [igiirelor fizionomia si caracterul naţional si particular al fiecăruia bărbat după faptele şi cugetările sale, decât să se comande busle iu străinătate si să se risipească banii pe acolo, in modul cel mai rece. Artistul apoi va putea accepta bucuros de a deveni şi profesor de sculptură în şcoala de arte; şi astfel patru l/usturi, al lui lenache Văcărescul, al răposai ului, al lui Constantin Hălăceaiiulşi al lui C. Laz/ir, să devie un începui şi de o şcoaLi nouă pLislică, demnă de epoca noastră.

P.S. Părerea ce cutezăm a propune atât guvernului, cât şi publicului sitscriptor, pentru compunerea comitetului este ca să se compuie iu modul următor:

I. I/nul din membrii onorabilului Consiliu Superior al Instrucţiunii publice să reprezentcze autoritatea;

II. 1). lenache Văcărescul, jiul răposatului, ca reprezentant al familiei;

III. Unul din domnii artişti şi pictori români:

IV. Unul din domnii arhitecţi români;

V. Artistul sculptor care va fi invitat.[1]

Pe lângă aceşti cinci membri, susînsemnatiil se oferă, cu vot consultativ numai, ea unul ce cunoaşte şi viata, si faptele, si caracterul bărbaţilor ale căror l/usturi voim a poseda.

III. SCRIERI ISTORICE ŞI MEMORIALISTICE

(p. 565) I.F PRO'FFCTORA'F DU CZAR

Broşura *Ie Protectorat du Czar ou La Roumanie el la Russie. Nouveaux documents sur la situa/ion europecnne piir J.R.,* Paris, Au Comptoir des Iniprimcurs-Uuis, Paris, 1850, 60 p. , este prima dintre

[1] I)mtre artişni sculptori renumiţi in Paris cunoaştem pe d. Coupon care, fiind necăsătorit şi liber de Icgăminte, s-ar putea oferi de a vizita ţările noastre şi de a Ic putea fi util prin talentul sân eminent. Productele geniului at:esttn artist sunt ctmoscure în toată Franţa şt in Engltcra.

publicaţiile lui Heliade care apare după sosirea sa în exil, în Franţa. Există exemplare care au şi o prefaţă *(Avanl-propos)* a lui Sebastien Rheal, traducătorul sau mai bine-zis stilizatorul francez al lui Heliaele tiu numai pentru această broşură, ci şi pentru celelalte două cărţi care vor urma. Sebastien Rheal, pe numele său adevărat Sebastien Cavei de Cesena, esre un versificator destul de activ mai ales în perioada anterioară revolurici, când publică şi o traducere franceză a *Divinei Commedii* pc care o cunoaşte Heliade şi o foloseşte peni ru propria sa traducere. Referinţele la el si la veşnicele probleme pecuniare, la pretenţiile sale mereu sporite, suni numeroase în corespondenţa exilatului român mai ales după ce ele se vor termina cu un conflict. Mai grav este însă că revizia pe care Rheal o face cărţilor franceze ale lui Heliade este superficială, neglijentă chiar, lăsând în text o sumedenie de improprietăţi si chiar erori care au afectat fără îndoială receptarea lor de către cititorii francezi, cărora le erau adresate. Prefaţa lui Rheal, care reia - uneori cu stângăcie - principalele idei ale texrului Iul Heliade n-a mai fosr reprodusă aici.

In această perioada de început a relaţiilor dintre scriitorul român si stilizatorul său francez există însă o evidentă dorinţă a lui Rheal de a-i fi pe plac şi de a se alătura acestui grup de exilaţi; el scrie şi un poem epic intitulat *A la Roumanie renaissante,* pe care îi publică într-o serie editată de o societate cu numele tle *La I.igue des 1'eujdes,* şi unele Heliade era o figură suficient de importanta ca sâ-1 inviie pe Victor Flugo să li se alăture în nobila acţiune tle sprijin a popoarelor oprimate din Râsătilul Fairopei (vezi şi poezia sa *Traducătorul la V. Hugo: „CA* tui gigante se poate pune/ fu capul ligliei, ca să adune/ Popolii mizeri..."); liga publică în 1850 si o revistă lunară, intitulată *Revue dc la I.igue des Peuples,* din care apar parru numere, cu numeroase contribuţii ale lui Heliade. Poema lui Rheal e precedară însă şt ea tle o prefaţă în care acesta reia pentru uzul ciiitorilor francezi *o* scrie de idei ale lui Heliade asupra istoriei româneşti, devenind astfel unul dintre colportorii străini ai teoriilor sale despre boiei ibilitare, despre vechile instituţii româneşti, superioare celor din apusul continentului ete: „Combien d'eiure nous, Francais, ignorent qu'il existe lâ-bas une secoude *terra romana,* la Roumanie du 1)anubc, sieur de la Romagnctlu Fibre, une naiion de freres, perduc au milieu des barbares, et insrtuice â almei nos chcis-tfoeuvre, â parler notre langue

ciassique dans ses ecoles comme le latin dans nos univcrsites, une aturc Grece harmonieuse et fecondc, la Grece latine, une autte Pologne dechiree pat les misetes, dcmembrce par les oiseaux de proic septentrionaux appeles puissances? Combien... savent que cette nation allaitee pat la louvc romaine et noutric par le pain dc l'Evangile, etait regie par des institutions les plus democratiques â l'epoque ou l'Europe enticre subissait l'oligarchie feodale?" etc.

Broşura era terminată în vata anului 1849, penrtu că la 20 iulie/ 1 august el scria emigranţilor internaţi lă Brnsa: „Cu am scris o broşură în care arăt continuitatea ţătei de la Radu Negru până la Miliai, drepturile şi darinele ei, schimbarea principelor consrituţiii la Mihai, reforma lui Mavrocordat, regimul fanariotic, intrigile Rusiei de la 1828-48, impunerea Regulamentului, pierderea autonomiei [...]. Revoluţia, partea dramatică a ei, am lăsat-o pe seama altora sau pentru alri timpi. Această broşură, de voi afla un editor, crez că voi putea să v-o trimit cu expediţia viitoare; de nu, va mai întârzia până voi găsi mijloace de a o tipări" (cf. *Scrisori şi acte,* 1972, p. 75).

O traducere românească a textului francez se găseşte în ms. 767 de la Biblioteca Academici, f. 57-98, iar alta în ms. 5452, f. 1-23, cuprinzând şi prefaţa lui S. Rheal (f. 1-4), dar neterminată: pe f. 23r textul se întrerupe după începutul cap. IV din partea a doua, iar partea a treia lipseşte cu totul.

Şi după apariţia broşurii Heliade îşi continua atacurile împotriva ţarului şi a politicii Rusiei în general, denunţând - cu dreptate şi fără, dar întotdeauna cu pasiune - rolul lor nefast în înăbuşirea revoluţiei de la 1848, şi în alte texte apărute la Paris m diverse publicaţii puţin cunoscute la noi; o serie dc asemenea pamflete apare în 1850 în *Revue de Li I.igue des Peuples,* sub titlul *Galerie des agents russes.* Ele nu sunt semnate, dar aparţin în mod cert lui Heliade: o arată nu numai conţinutul lor, ci şi stilul, ticurile lingvistice. Ele sunt menţionate de asemenea în corespondenţa cu revoluţionarii internaţi la brnsa, care contribuiau băneşte pentru plata tiparului (cf. *Scrisori din exil,* p. 15, 37 etc). Următorul text este reprodus după revista citată, nr.2, iunie, p. 23-24:

GALERIE DF.Ş AGENTS RUSSES

Ie cabinet de Pctersbourg est connu pour sa sonplesse et pour son asruce. Ces qualites elevees â leur plus haut degre et toujours employees pour le malheur des liumains, rapproche ce cabinet du conseil infernal, comme les venus rapproclieut l'homme de la divinite. La Russie a ses agents ou ses anges, comme l'esprit du mal possede les siens. Les agents de l'enfer sont de diverse degres, si nous devons croire aux traditions religieuses.

En premier lieu est une espece ou unc race de demons, prmces ou nobles, qui ont la capacite dc se metamorphoser au besoin meme en anges de lumiere. En second, troisieme, quatrieme, cinqmeme... lieu, vient unc autre tace d'ctres qui ne sont pas des habitants mdigenes de l'enfer, mais qui aspircut â s'y naturaliscr. Ce sont pat malheur cette espece d'liommes qui peuvent bien meriter de leur patrie adoptive et satanique selon les rangs qu'ils occupent dans la societe mondatuc ct selon les services qu'ils rendent au roi des tenebres.

En dernier lieu viennent les diables plebeiens ou proletaires, qui n'apparaissent toujours que comme de pauvres diables en chair et en os - c'est-â-dire sans chair ct sans os - et qui sont les moins dangereux du monde.

Lorsque les demons dc l'envie, de i'ambition, de la rapine, du despotisme, etc, possedent un pape, un eveque, un pietre, un homme honnete ct modere, un saint quelconque, unc femme qui passe pour la venu personifice, un pauvre pecheur qui a l'habitude d'avouer qu'il est le dernier er le plus miserable des pecheurs, alors l'enfer possede les meilleurs agents; il est mervcillcusement servi; alors malheur â ITiumanite.

Mais revenons â la Russie. Elle aussi, comme empirc, a ses agenrs divises cn plusieurs et differentes classes. Car il y a plusieurs classes cn Russie : la noblcsse seulement en compiend quatorze. En premiere ligne viennent Ies veritables Russes, inities dans tous les scercts, et qui ont la ressource de prendre toutes les couleurs, ceux-ci peuvent se metamorphoser, selon les besoins, en democtates, en socialistes, en communistes meme. Ou en a vu un echanrillon dans Ic premier mimero de cette revue : on a vu le general 1 .iiders *exile* en Italie en 1846.

En second lieu viennent les etrangers qui ne sont pas d'orig'me cosaque, mais qui aspirent ă le devenir. Ce sont des Grecs du Phanar,

des Italiens, des francais abâtardis qui babitent la Russie et surtout la Turquie, des Armenieus, des Juils veritables ou renegars; ce sont des gens de toutes les professions, de tous les metiers, de tous les rangs, de rous les sexes — passe/.-moi Texpression, car il y plusieurs sexes. Par ses agents, le cabinet russe epic; eprouve, tente les indigenes de chaque pays, et alors malheur â la b'rance lorsque ÎVI. Gui/.ot ou son suecesscur consent a devenir Tagenr de Sa Majeste calmouque! Malheur a l'Autriche lorsque Mine Sophie esr tentee par l'esprit du mal! Malheur â l'Italie lorsque le pape devient Ic diacre du pontife e/ar! Malheur, et trois fois malheur â la pauvre Valachie lorsque M. Bibesco se trouve entre les griffcs de M. Daskoff, er lorsque M. Ştirbei se debat entre celles de M. Mavros et de Mmc Eseul!

En dernier lieu vient le vulgaire des Russes, hommes pauvres en intrigues et en crimes, qui ne figurent que comme les diables ordinaires des tenebres exotiques. Ils ne sont que des instruments passils, des esclaves. J'ai pitic de ces malheureux, comme je suiş parfois tente de croire que les diables plebeieus pourraient redevenit' anges, s'ils n'etaient pas fatalement disciplines et enttaines par les diables privilegies, par ces princes, corntes, barons ou generaux cornus et barbus du royattme de Sa Majeste satiinimnede toutes les ruses et dc toutes les tenebres.

Nous avons donne un echautillon d'agents moscovites dans M. Luders, russe veritable, agent de premier elegie. Cette espece d'homme est habile et tusce, mais elle n'est pas aussi dangereuse que celle des agents de seconde classe. Ees agents du premier degre etant Russes, par leur nour avertissent les hommes comme les serpetus â sonnettes. Nous prometrons â nos lecteurs une petite galetie des modcles de la seconde classe d'agents recrutes parmi les etrangers. Lorsqu'on connaît les espions de l'ennemi et leur nature, la hataille parfois est â moitie gagne.

Pour faire connaître les types patfaits de cette espece d'agents, ttansporrons-nous en Valachie, nous en trouverons de rous genres; car c'esr lâ que la Russie concentre toutes ses capacites afin dc saper la Turquie. Celui qui n'est point alic en Moldo-Valachie ne saurait avoir la moindre idee du jesuitisme moscovite. Demandez â rous les consuls de la france qui ont sejourne â Bucaresci ou â Jassy. Ils vous dironr que MM. Talloux, Thiers et consorts sont des ecoliers, des anges meme â cote des agents russes de la Moldo-Valachie :

AGENTS RUSSES DE LA SECONDE CLASSE

En 1821, pendant la revolution d'Hypsilami et de T. Vladimiresco, en Valachie, les boyards s'etaient tefugies en Transylvanie. Un reste de ces aventuriers qui venaient en Moldo-Valachie avec les beys du Phanar pour y faire fortune, atconipagnetent les boyards pour soutenir leur existence comme tous les parasites de ce temps. Parmi eux se trouvait aussi un certain Nicolas Mavros, phanariote put sang, nc el eleve dans l'ecole esclavo-machiavcliquc du Phanat. (Jet homme. teduit â la derniere detresse, alia roder amour de M. Pini, consul russe, qui se trouvait aussi â cette epoque recite â Hermanstadt . Mais M. Pini n'etait pas un consul de nos jours qui put, comme ceux-ci, realiser sa fortune en Valachie dans l'espace d'une seule amice, l.e pauvre taouchan' etait trop maigre pour suppotlcr un homme accourumc â inanger â la table soniptueuse des boyards. Tout ce qu'il put faire eu sa faveur ce fut de lui donner une lettre de reconunandatioii potir le comte Voronzoffâ Odessa.

M. Mavros s'y rendit et commenca â remplir aupres des Russes le metier de rous les Grecs d'alors qui n'avaient pas de capitaux pour entreprendre le commerce, ni assez de connaissances pour faire le ***rli/Lisad(\>\âx-\)K\\r).*** II epousa â Odessa une mademoiselle Sourzo, qui lui apporta en dot un beau-ftere digne de lui, un certain M. Soutzaki, lequel, par sa ftnesse ultta-phanariote, fut surnomnie etisuite par les Roumains ***Djin binbirik*** (le «.Ijiu nain). Ceux qui connaissent quelques-uns des actes secrets de cet esprit mălin, le declatent Tauteur de la brochure publiee en 1847 â Bruxelles, ouvrage qui rendaient incontcstable les droits de la Russie sur la Moldo-Valachie. C'est le meme Djin binbirik qui se donne comme Valaque et ticne eu ce moment la correspondance des journaux reactionnaires de Paris'.

' l.es Turcs appellenc au figure ***itumehan*** tous les francs qui parlent mai toutes les Iangues de l'Orient, et qui le plus souvent s'empresseui ***dc*** se mcttre au service des Russes; en ttu mor, cc sont des Pahanai ioies catholiques.

^ Pour avoir une idee des services ejtie rettel cette exirrespondance â la Russie, lise/, encre autres les numeros du journal *l'Asstinblic N,iliim/ile* efs 12 marş er 1-er juin, annee couranre.

Revenons â M. Mavros. A l'entree ele l'armee russe dans la Moldo-Valachie, en 1828, notre homme, accompagne de son corn pe re (je veux dire de son beau-frere), s'attacha au general KisselefF, ct lui servait de factotum dans toutes les acceptions du mot. A de pareilles epoques, des foncrions pareilles, aupres d'un tei personnage, meiamorphoscrent Tzelebi-Mavros en un riche courtisan du proconsul russe. II acheta des tertes; il commenca a se meler a routes les affaires, â toutes les licirations publiques; il devint l'enrrepreneur general de tous les travaux de l'Etat.

Comme personnage riche, il devint aussi influent. II tâchait de faire la papa ou le cousin dans toutes les maisons, et, sous le pretexte dc reconcilier les esptits, il divisait Ies amis, decouvrait les sectets des individus et des familles, pdnetrait dans les opinions des particuliers, denoncait les uns, compromettait les autres, et en peu de temps il s'acquit ture re'puration colossale aupres de Sa Majeste cosaque de toutes les Russies.

Mais lorsque Sa Majeste fut forcee, *commeaujourd'hui,* de retirer ses troupes des provinces danubiennes, elle ne put trouver un personnage plus apte a realiser cc qu'un consul russe et meme ses t oupes n'auraient pu realiser, c'est-â-dire se donner pour indigene, c)mme possedant des terres en Valachie; adjuger le grospodariar au plus offrant; prepaier Ic futur gospodar â l'instar de ces femmes corruptric.es qui seduisent une vierge pour l'offrir en sacrifice â la debauche, former ensuite cles partis ou des oppositious contre le gospodar au cas oii celui-ci serait parfois tente de sc souvenir qu'il est roumain, et de s'ecarter un peu de Pondere tracee par lc pandemoniiim de Petetsbourg; exrorquer de l'argent au gospodar apres l'avoir pousse aux abus et aux dilapidarions les plus effrenees, sous pretexte de fermer la bouche au consul, er l'affaiblir par la penurie; se meler d'arranger les affaires pour les deranger davantage; faciliter, par Ic consul, la carriere des cmplois publics â une pai tic dc petits *ciocoi,* afin d'attiter, par cette amotce, les boyards de routes les classes pour ttansformer la maison du consul cn une seconde cour; prepaier enfin rotit le cotps de boyards dans l'espace de deux periodes de gospodariat, par des rivalircs au trone, par des promesses et des esperances, i devenir l'insttumenr des projets moscovites et â mente, en dernier lieu, le pays sous le joug de ia Russie, tel fut, et tel est encore, le role de M. Mavros.

C'est un pateil homme que la puissanee protectrice laissa en Moldo-Valachie en l'opposant comme *excellence,* general, inspecteur des quarantaines, pour inspecta toutes choses hors les quarantaines. II devint le personnage le plus riche et il ne doit sa forrune, sa position, son infiuencc, qu'â son esprit mălin et â la *sainte Russie.* Qu'on juge donc ce que pouvait «te, en 1848, le complot *patriotique* ourdi dans la maison de M. Mavros, et quelle fut Pinqtiietude de tout le parti național en Valachie en voyant cet homme, ses comperes et ses parents par le sang et pat alliance, diriger une propagande revolutionnaire!

Ies Roumains devaient-ils demeurer les mains liees â attendre une revolution comme celle d'Hypsilanti, en 1821, ou se soulever en masse pour soutenir l'ordre pendant trois mois er pour proclamer des principes?

Nous avertissons les parents et amis de M. Mavros qui, sous le masque de roumains, travaillent depuis 1848 â Constantinople â compromettre la cause vaiaque, sous toutes les formes et au prejudice de la Turquie, de cesser leurs intrigues; ils sont connus et nous serons obliges, apres les avoir demasques, de decliner leurs noms pour rendre service â la nation roumaine.

Ea *I.igue des Peuples* a des informations exactes (M. Mavros peut l'avouer) sur tout ce qui se passe au sein de chaque nationalite. Pour sauver les peuples, il faut les eclairer sur leurs ennemis particuliers et occultes, afin qu'ils puissent se liguer contre leur ennemi commun.

Nous prenons comme point de depart la Moldo-Valachie pour battre en breche le czar. Dans le but de prevenit l'arrivee tles Cosaques â Paris, il faut les battre en Orient, il faut les attaquer en Moldo-Valachie, dans ce Gibraltar qui doit devenir un jour le rempart de la liberte contte le despotisme. Nous le repetons, les Roumains, les Magyars et Ies Polonais, confederes dans une ligue fraternelle, formeront une zone de feu oii le despotisme sera consume!

(p. 637) SOUVENIRS ET IMPRESSIONS D'UN PROSCRIT

Publicat la Paris, în imprimeria lui Preve et Co., volumul are următoarea pagină de titlu: *Souvenirs et impressionsl d'un proscrit/pari /. Heliade Radulescol Paris/ Chez les e'diteurs el les principaux lihraires*

de Paris/ 1850, cu 304 p. şi n-a fost reeditat niciodată în limba franceză; o versiune românească a apărut probabil în 1916, tradusă de G.O. Gârbea, Bucureşti, editura revistei „Comoara satelor", 244 p„ iar în 1975 Măria Protase publică o traducere a primei părţi, *Exilul,* din cele trei ale cărţii, în seria „Restituiri" a Editurii Dacia din Cluj, 203 p. Acest volum include şi o ediţie a textului din ms. 4662 de la Biblioteca Academiei, în care se păstrează o versiune româneasca, probabil autograf al lui Heliade Rădulescu, respectiv cap. VI1-XIII din prima parte a „amintirilor". Primele capitole din partea întâi şi patru capitole din partea a doua, ale aceleiaşi redacţii în limba română, se păstrează în ms. 767 de la aceeaşi bibliotecă, f. 99r -122v. (respectiv cap. I—III, iar cel indicat a fi cap. IV este de fapt traducerea cap. V din textul francez, *Egalite politique en Roumanie,* mai puţin fraza introductivă; cap. V lipseşte). O altă traducere a primei părţi se păstrează în ms. 4283 de la Biblioteca Academiei, f. 54-120; la f. 120v-l 95v se continuă cu copia textului francez, partea a doua şi a treia: textul e copiat pe pagina din stânga, iar pagina de dreapta este lăsată albă, probabil în vederea unei traduceri ulterioare. G. Ştrempel, *Catahgul manuscriselor...,* III, p. 405, opinează că e vorba dc un autograf al autorului. O traducere a prefeţei, datată Paris, 19 august 1850 (în volum este datată 1 octombrie), alta decât aceea din ms. 4283, se află în ms. 5452 de la Biblioteca Academiei, f. 28v-32v, *Precuvântare la Suvenirele şi impresiile unui proscris.*

Caftea era scrisă încă în cursul anului 1849, pentru că într-o scrisoare către românii internaţi la Brusa, citată mai sus, din 20 iulie/ 1 august 1849, după ce pomeneşte *Le Protectorat du Czar,* continuă: „Am lucrat iară o altă scriere intitulată *Impresiile unui român după ajungerea in Franţa"* şi-şi manifestă o încredere neobişnuită, chiar pentru el, în importanţa lucrării respecrive: „Nu puţin va recomanda scrierea aceasta pe România, pe fiii ei şi constituţiile ei. Simpatie vom dobândi..." (cf. Ion Heliade Rădulescu, *Scrisori şi acte,* ed. îngijită de George Potra, N. Simache şi George G. Potra, Bucureşti, 1972, p. 76). Cartea apare însă abia în toamna anului 1850, în limba franceză, într-o versiune revăzută de acelaşi Sebastien Rheal. Ia 27 septembrie 1850, autorul îi scria din Paris lui I.D. Negulici: „am pus sub tipar *Impresiunile unui proscris..." (Scrisori şi acte,* ed. cit., p. 98). In octombrie volumul era tipărit, pentru că el scria exilaţilor de la Brusa că le trimite câte un exemplar; tipărirea lui, după o listă de cheltuieli comunicată în aceeaşi scrisoare, ar fi costat „peste 500 franci" (I. Heliade-Rădulescu, *Scrisori din exil,* p. 43). Intr-un cont mai larg pe care îl trimite la sfârşitul anului, costul cărţii se ridica la 1500 franci (CD. Aricescu, *Corespondinţa secretă şi acte inedite ale capilor revoluţiunii române de la 1848,* III, Bucureşti, 1875, p. 72).

O parte din textele care alcătuiesc volumul au fost în prealabil publicate în presa franceză: *La priere Dominicale* din capitolul III, în partea a treia a cărţii, a fost publicată în patru foiletoane în ziarul *Le Temps* din 17-20 iunie 1849, la un an de la adunarea de la Islaz (de aceea în volum „rugăciunea" se încheie cu menţiunea „public le 9 juin, â I'anniversaire de la regeneration roumaine"), precedate de o notiţă elogioasă a redacţiei despre autor („Un homme qui s'est fait un nom eminent dans son pays, la Moldo-Valachie, par de nombreux et eclatants travaux sur la litterature naţionale et la litterature etrangerc, qui a dote son pays d'une traduction tres remarquable des ceuvres de M. de Eamartine et qui a joue un role important dans la revolution roumaine, nous adresse l'article suivant comme preface d'un travail complet sur les Evangiles..."), iar în *Revue de lt Ligtte des Peuples,* nr. 3 din iulie, p. 31-32, apare cap. X din cartea a doua, *Les Taxes* (sub anunţul *Souvenirs d'un proscrit. Par un Roumain,* cu o mică introducere explicativă), şi în nr. 4, p. 60-62, capitolul IV din cartea a treia, *L'Avenir* (în acest număr, textul e semnat cu iniţiale: J.R.). Amândouă revistele citate sunt favorabile emigraţiei în general, inclusiv celei româneşti, şi mai ales ultima, publicaţie susţinută în mare măsură cu banii exilaţilor români, îndeosebi prin contribuţia benevolă a celor internaţi la Brusa, aşa cum sc vede din corespondenţa lui Heliade. O traducere românească a fragmentului apărut în foiletonul ziarului *Le Temps,* din biblioteca mitropolitului losif Naniescu, sc află în ms. 1499 de la Biblioteca Academiei.

Este sigur însă că o parfe a colilor acestui volum a fost tipărită şi a circulat încă din 1849, într-o broşură separată; la ea se referă probabil Bolliac când îi scrie lui Heliade „Te-am admirat în *Tatăl nostru* şi sânt mândru de câte ori îmi arunc ochii pe broşura ce mi-ai trimis" (cf. I. *Ghica, Amintiri din pribegia de la 1848,* III, p. 180), sau T. Veisa care îi scria lui Filipescu-Dubâu, la 21 ianuarie 1850: „D. Eliad au publicat aice în Paris o broşură cu titula *le Proscrit,* în limba franceză"

(cf. **ms. 782,** f. 1, Biblioteca Academiei). Pe aceasta o recenzează în ziarul *La Democrație pacifique* din 18 mai 1850 chiar redactorul publicației, Perreymond, căruia îi place exaltarea naivă a unor pagini: „Nous aimons ces chants qui refletent la candeur primitive, qui exaltent les âmes et embrassent les cceurs, nous aimons ces chants ou briile l'eclat de l'Orient deroulant en un magniftque langages des profondes pcnsees..." (recenzia e semnalară de G. Oprescu, *l.'activite de joumaliste d'Iiliade...,* p. 74-75). Volumul întreg, cel din 1850, este recenzat de asemenea cu elogii în revista *La liberte de pe/tser,* fasc. 38, din 1851, p. 237-240, unde autorul este privit ca principal conducător al revoluției româneşti: „N'ecoutant que la voix de la patrie opprimee, il voulut rendre aux Roumains une nationalite; il votdut que l'indepeudance de la Roumanie ne fut plus un mot, mais une verite. II resolut de secouer le joug de cet hypocrite protectorat... Les revolutionnaires valaques ont eu l'honneur, dans un pays peu peuple, sans secours exterieurs, presque sans forces propres, de porter trois mois entiers le drapeau național, fier et independent" etc. Recenzia este semnată A. Sanejouand, autor sub care isroricii români văd un pseudonim, eventual al fostului domn Gh. Bibescu; am arătat în altă parte, cu detalii, de ce această atribuire e imposibilă şi e probabil că numele aparține unei persoane reale (cf. *Ion Heliade Rădulescu. O biograjie ă omului şi a operei,* 1986, p. 281-283).

Cartea este apreciată şi într-o rapidă trecere în revistă a literaturii române pe care o face un publicist cunoscut pe atunci, H. Castille: „On retrouve dans ce dernier ouvrage ce melange de lyrismc et d'humour si temarquablement accentue dans Byron, avec qui M. Heliade n'est pas litterairement sans ressemblances. [...] Les *Souvenirs et impressions d'un proscrit sont* un bon specimen des qualites et des defauts de M. Heliade. L'indignation y est un peu trop permanente, un peu trop monotone; mais toutes les fois qu'elle se fâit Immoristique, elle est charmante. Apres ses adieux â son pays et â sa familie, au pied des Carpathes, M. Heliade se livre contre les Russes â une sortie vigoureuse. II traverse ensuite la Serbie, le Sirmium, la Slavonie, la Croație, la Styrie, une pârtie de l'Allemagne, la Belgique et il arrive en France. La douane l'indigne" etc. şi după mai multe citate savuroase, el exclamă: „Ne dirait-on pas que c'est Sterne qui parle?" (textul, intitulat *Ies Principaules Danubiennes,* apare ca anexă la romanul lui Castille, *Blancbe d'Orbe,* voi. II, 1859, p. 157-218; citatul la p. 217).

(p. 829) MEMOIRES SUR L'HISTOIRE DE LA REGENERATION ROUMAINE OU SUR LES EVENEMENTS DE 1848 ACCOMPLLS EN VALACHIE

A apărut la Paris, 185L 400 p., Librairie de la propagande democratique ct sociale europeenne. După informațiile d'mtr-o scrisoare către soție, din 5/17 aprilie 185b se pare că tirajul cărții a fost de 650 exemplare *(Scrisori şi acte,* 1972, p. 306), iar cosrurilc au trecut de 1800 franci *(Ibidem,* p. 310).

Manuscrisul lucrării nu este cunoscut. Un manuscris de 51 p., fără titlu, fără început sau sfârşit, în limba română şi cu două pagini în limba franceză (f. 50-51v), care se păstrează în **ms. 4200** de la Biblioteca Academici, pare să aibă legătură cu „memoriile" asupra revoluției, fără să fie efectiv un fragment din ele (incipir: „Dacă revoluție înseamnă o schimbare progresivă în lucruri şi în idei, o prefacere mântuitoare spre aineliorația stării oamenilor, revoluția română dată încă de la 1816..."). O traducere în limba română a cărții a fost publicată în 1893, fără nume de autor, în condiții tipografice precare: *Amintiri asupra istoriei regenerărei române sau evenimentele de Li 1848,* Tip. Modernă, Bucureşti, 1893, 4 + 304 p.

Memoriile asupra revoluției de la 1848, ultima carte apărută din tripticul publicat de Heliade în timpul primului său exil la Paris, ar fi fost de (apt prima pe care a scris-o. In aprilie 1851, Heliade îi trimitea lui Gh. Magheru o coală din cartea în curs de tipărire şi preciza: „Aceasta scriere este cea dintâi ce am scris după ieşirea din țară. Pe urmă am scris *Protectoratul* şi *Suvenirde şi impresiile unui proscris.* Am publicat începutul şi capătul din urmă şi am lisat pentru mai încoa publicarea memoriilor sau istoriei revoluției noastre. Am apucat din anul trecut a citi câteva coaie dlor Tell si Pleşoiauu şi i-am făcut inamici din cauză că am vrut să fiu just, scriind cârc am putut a-mi aduce aminte..." *(Scrisori şi acte,* 1972, p. 1 10-1 1 1).

Explicațiile cele mai ample asupra memoriilor le-a dat Heliade într-o foarte lungă scrisoare către I. Negullci, din martie 1851: „Cârc

ani scris eu despre mişcarea din 1848 şi cauzele ei au o formă narativă, adică sunt de domeniul istoriei. Ca să termin lucrul, am început de la început şi m-am arestat la fine, adică am început de la Trăiau, am trecut prin domniat, prin protectorat, am trecut prin mişcarea de la 1848 şi am stat la capătul *Suvenirihr şi impresiilor unui proscris.* Părţii dântâi, tipărind-o, i-am dat un nume ce caracteriza călcarea drepturilor patriei, *Protectorat.* Am lăsat partea a doua nctipărită [...]. Partea a doua, ce vorbeşte de contemporani, mi-a servit ca unui arhitect ce, construind şi terminând catul întâi, cata a construi încai la roşi şi catul al doilea, daca cugetă a construi şi *termina* pe cel d-al treilea. Fiindcă partea a doua are, cum zisei, forma narativă, oricare a auzit câte ceva dintr-însa îi fu mai la îndemână a o numi *Istoria revoluţiei* sau *a regeneraţiei,* cum şi mie asemenea. Mai văzând însă, mai cugetând, determinâudu-uiă a o tipări, câta să-i dau uu nume mai potrivit cu natura ei. Aşa îi zisei, în parantez, *Memoires sur l'histoire de la regeneration roumaine.* Ca memoriale, nu pot spune decât ce am văzut cu ochii şi am auzit de la martori oculari, lângă care adaog documentele sau actele publice câte am putut avea... Câte ai văzut sau auzit d-ta, câte au văzut sau auzit alţii, vor face parte din memorialele fiecăruia, de va voi să şi le scrie..." (cf. *Scrisori din exil,* cu note de N.B. Locusteanu, Bucureşti, 1891, p. 84-85).

In textul deja citat al lui Hyppolite Castille, *Memoriile...* sunt menţionate în fugă: „dialogues, colorcs, dramatises et amusantes comme un roman..." (p. 215).

Elias Regnault, care îi recunoaşte marile merite şi omului politic, şi scriitorului, consideră însă că „memoriile" sale sunt pătimaşe şi subiective, chiar dacă el nu-l învinuieşte de alterarea faptelor în sine:

„Avec Heliade, tous ceux qui ne pensent pas comme lui, ou n'agisscnt pas avec lui, sont accuses de trahison; quand on ne suit pas sa voie, on est complice de la Russie : il semble qu'il n'y ait pas de milieu entre Heliade et le czar: de lâ des jugements temeraites ou de provoquantes insinuations. Ses ecrits ont un caractere denonciateur, une physionomie de requisitoire; et comme il est le seul qui ait raconte les evenements de 1848, il abusedesa plunie pouraccuser les honimes et denaturer les intentions. II est vrai que, sous ce rapport, ses adversaires ne le meriogene guere..." (Elias Regnault, *Histoire politique et sociale des Principautes Danubiennes,* Paris, 1855, p. 398).

CUPRINSUL

CULEGERE DIN SCRIERILE LUI I. ELIAD
DE PROZĂ ŞI DE POEZIE

DIN PERIODICE, DIN MANUSCRISE
ŞI DIN ALTE VOLUME

POEME ÎN PROZĂ

II. PROZA

ARTICOLE, PAMFLETE, CUVÂNTĂRI, AMINTIRI

III. SCRIERI ISTORICE ŞI MEMORIALISTICE

LE PROTECTORAT DU CZAR
OU IA ROUMANIE ET EA RUSSIE

SOUVENIRS ET IMPRESSIONS D'UN PROSCRIT

PREMIERE PÂRTIE: L'P.XIL

DEUXIEMEPÂRTIE: ROUMANIE ET FRANCE